coll. Rom. Societ. Jesu   Cat. Inscript. C. A.

ARISTOTELIS PHYSICORVM

Libri Quatuor,

CVM IOANNIS GRAMMATICI,

COGNOMENTO PHILOPONI,

COMMENTARIIS.

QVOS NVPER AD GRAECORVM CODICVM fidem ſumma diligentia reſtituit IOANNES BAPTISTA RASARIVS, Nouarienſis Medicus, & in ſingulis paginis errores innumeros ſuſtulit, vt plane alia nunc interpretatio videatur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,

Apud Hieronymum Scotum.

M D LVIII.

PRAEFATIO

IO·ANNES BAPTISTA RASARIVS FRANCISCO BADOARIO SENATORI OPTIMO

S. P. D.

CVM mihi venit veterum ſcriptorum in mentem, cum multos laudare ſoleo, tum vero vnius Ariſtotelis diuinum ingenium admiror. nam cum cæteri vel vna de re ſolum ſcripſerint, vel ita ſua cogitata literarũ monimentis conſignarint, vt nulla in eis certa via, atq; ratio comperiatur, itaq; nullo pacto queas quid illi plane ſenſerint, intelligere, hic vnus mentis acumine quodam ita in rebus omnibus pertractandis eſt verſatus, vt nihil penitus omiſerit, quod vllo vnquam tẽpore ſcire homines oporteat: eoq; ordine cuncta diſpoſuit, atque ea dicendi ratione vſus eſt, vt vel hanc vnam ob rem omnes homines eum ſtudioſe perlegant, ac vehementer admirentur. & quamuis ita de rebus omnibus diuinis & humanis ſit locutus, vt ne verbum quidem vſpiam deſit, neúe redundet, id tamen eſt conſecutus, vt etiam à veteribus eloquentiſſimis & prudentiſſimis viris aureum flumen orationis fundere ſit iudicatus. nam cum natura ſuas res maximis obſcuritatibus inuoluiſſet, vt videretur cognitionem ſui nobis ferè denegaſſe, hic vir cœleſtis, clariſſimo diuini ingenij lumine omnia, tanquam ſol, qui totam hanc mundi ſedem larga luce ſua complet, illuſtrauit: & cum cœlũ, maria, ac terras animo peragraſſet, abditiſſimasq; rerum cauſas inueſtigaſſet, ea omnia non modo cum hominibus ętatis ſuæ liberaliſſime communicauit, ſed etiam quicquid in rerum natura perſpexerat, literis mandauit, hocq; munere poſteritatem afficiendam eſſe iudicauit. Verum cum veteres philoſophi nefas putarent, naturæ arcana in vulgus enuntiare, alij quibuſdam fabularum inuolucris omnia ab imperitę multitudinis aſpectu remouerunt: alij ſimplici oratione, ac verbis proprijs pertractanda potius, quam vllis integumentis obſcuranda cenſuerunt: quorum omnium longe princeps Ariſtoteles tanto artificio philoſophiam ſuam occultauit, vt quamuis excellentiſſima ingenia nunquam defuerint, quæ in eius ſcriptis percipiendis, atq; explanandis omnem ſuam operam, omne ſtudium, omnem denique vitam collocarint, tamen vix pauci inuenti ſint, qui ad eius intelligentiam aſpirare potuerint. itaq; huius diuini hominis ſcriptorum amore inflammatus, quantum temporis mihi publicum munus concedir, tantum in Ariſtotelis libris ponendum puto. id quod duplici ratione fieri à me debet, cũ ne ex animo meo effluat id, quod pro exiguitate ingenij mei ex hoc ſum ſtudio conſecutus, quod euenire ſolet ijs, qui vbi ſemel aliquid viderint, legerint, audierinr, nihil curant, memoriæ ne hæreat, an elabatur: tum vero, vt aliquos faciam progreſſus in earum rerum, quæ ab Ariſtotele tractantur, cognitione. quod ad faciendum & mea ſemper voluntas propenſa eſt, & tua etiam auctoritas, & aſſiduum ſtudium ſæpe inuitauit, & exacuit. cum enim tu in hac maxima vrbe natus, atque educatus ſis, nobiliſſimaq; ſit familia tua, nec mediocres tibi ſint fortunæ, atque etiam in hac potentiſſima rep. omnes magiſtratus deinceps ſis conſecutus, quos per ætatem potuiſti, ſummaq; tua cum laude geſſeris: tantum abeſt, vt his rebus

ſis contentus, vt plerique faciunt hoc tempore, vt etiam ſic in reip. luce verſeris, vt quantum tibi aut publica, aut priuata negotia tribuunt otij, ad ſtudia ſcientiarum potiſſimum conferas: & tum deniq; dies tibi lætus illuxiſſe videatur, cum apud Platonem, atq; Ariſtotelem ſis diuerſatus, horasq́; multas illorum mónimēta contemplans, quaſi ſuauiſſimo ſermone conſumpſeris. quam ob rem minime mirabile eſt, ſi reges maximi, ad quos legatus à rep. miſſus es, ſapientiam, & eloquentiam tuam ſæpenumero ſunt admirati: nam ex ijs fontibus hæc manant omnia: quos qui contemnunt, parum ab ijs animantibus videntur differre, quas natura rationis expertes procreauit. eadem quoque cauſa fecit, vt ampliſſimus ordo ſenatorius tibi ſæpe id munus mandarit, quod præſtantiſſimis viris, & ſapientiſſimis ſenatoribus deferri ſemper conſueuit, vt quæ ad Venetam, Patauinamq́; academiam pertinent, tibi eſſe curæ voluerit. quam ob rem cum te nulla alia in re, quam in Ariſtotele amando, ac perlegendo poſſim imitari, exiſtimaui, non eſſe committendum, quin hac ipſa in re, quicquid poſſet, à me præſtaretur. itaque his menſibus, in quibus à munere publico, interim dum ſe calor frangat, vacare nobis licet, inſtitui eos libros Ariſtotelis legere, qui ſunt de principijs & cauſis rerum naturalium: vt his iactis fundamentis, & quæ ijs libris continentur, ad memoriam reuocatis, facilius, & ſine vllo errore ad cætera peruenirem. Sed vide, quid egerim: non cenſui hoc ſtudium mihi fore fructuoſum, niſi etiam inde ad alios aliquis fructus redundaret. Cum enim permulti iam ad me pertuliſſent, eos commentarios, quos Ioannes Grammaticus in quatuor primos libros conſcripſerat, ita eſſe verſos, vt pauca à ſtudioſis intelligi poſſe videantur, putaui mihi ſuſcipiendum laborem, vtilem mea quidem ſententia græcæ linguæ ignaris, mihi quidem ipſi non neceſſarium, vt eos cum græcis coniungerem, & quoad eius fieri à me poſſet, emendarem. id quod ego quidem ſedulo feci, ſed tanto labore, tantaq́; moleſtia, vt quanquam eram admirabili quodam ad philoſophiam ſtudio concitatus, tamen vix ea delectatio, quam ex Ariſtotelis ſententia percipiebam, meaq́; acerrima cupiditas poſſet aliqua ex parte abſtergere ſuſceptam ex illa interpretatione offenſionem, atque faſtidium. Ille enim, qui vertit, cum ineptiſſimus eſt, qui verba ſe annumerare lectori putauit, tum vero multo indoctior, quippe qui neque verba, neq; ſententiam videtur eſſe conſecutus. itaque præter dicendi genus fœdum, & inquinatum, in quo ille regnat, peruerſa omnia ſic me perturbabant, vt in propoſito, ſuſceptoq́; conſilio vix permanſerim. Sed vicit publica vtilitas priuatam moleſtiam: veruntamen id præſtare non potui, quod optabam: opus enim fuiſſet commentarios ipſos de integro in latinam linguam conuertere: quod ſane in animum induxeram: ſed aliorum ſtudiorum tempus appetebat, quod me ad dicendum, non ad ſcribendum inuitabat. quare aliud agere coactus ſum. & quoniam tu hoc ſtudio maxime delectaris, & pro tua humanitate me ſemper es beneuolentia proſecutus, quicquid hiſce diebus effeci, tibi dicandum exiſtimaui: vt hoc libro, cui medicam manum adhibui, meam in te ſingularem obſeruantiam, quoquo poſſem modo, ſignificarem. Vale.

Venetiis, Pridie Calend. Septemb.

M D LVII.

IOANNIS ALEXANDREI
COGNOMENTO PHILOPONI
IN QVATVOR PRIMOS ARISTOTELIS DE NATVRALI AVSCVLTATIONE
LIBROS ANIMADVERSIONES EX COLLOQVIIS AMMONII ERMEAE F. CVM QVIBVSDAM SVIS ANNOTATIONIBVS.

CVM duæ ſint ex Ariſtotelis ſententia, Philoſophiæ partes, vna contemplatiua, altera actiua, cõtemplatiuæ ſummum ſtudium Ariſt. potiſsimum adhibuit. Hac enim eorum, quæ ſunt naturam, quia ſint, cognoſcimus. cum aũt contemplatiua in tres partes ſecetur, in naturalẽ diſciplinam & rerum diuinarum ſcientiam, ac mathematicam, circa naturalem diſciplinam, tum quia naturæ noſtræ cognatior eſt, tum etiã quod multi ante Ariſto, in diuinarum rerum cognitione, mathematicaq́; ſummopere laborarunt, qui non ita ſcientiæ de natura inuigilarunt, Ariſtoteles maxime verſatus eſt. Vnde cõplures naturales libros etiam conſcripſit, & multitudinem librorum ſuorum omnibus, vt ita dicam, rebus naturalibus diſtribuit. verum vt hoc indicemus nõ ab re id nobis factum erit, ſi eorum quæ res naturales conſequuntur diuiſionem & diſtributionem explicabimus. Nam hoc modo percipiemus Ariſtotelis libros pro rerum naturalium ſectione ac ordine condiuiſos fuiſſe. Quo circa aliqua ſunt quæ omnia cõiter conſecuntur, aliqua vero quæ nonnullis rebus peculiaria ſunt. Rurſus eorum quæ ſigillatim aliqua conſecuntur, alia ſempiternis peculiaria exiſtunt, alia vero his quæ ortui interituiq́; obnoxia ſunt. Item eorum quæ inſunt rebus ortui interituiq́; ſubiectis alia peculiaria ſunt his quæ ſupra terrã oriuntur, alia vero iis quæ in ea naſcũtur. Quorum præterea alia inanimatis rebus propria ſunt, alia vero animatis. Rurſus eorum quæ animatis inſunt alia quidem ſenſibilibus propria ſunt, alia autem inſenſibilibus. Is ergo liber in quo explicantur ab Ariſtotele ea quæ rebus naturalibus omnibus communiter inſunt, præſens opus eſt. Et is in quo declarantur ſempiternorum propria eſt liber de Cœlo, Item in libro de Gñatione & Corruptione agũtur quæ omnibus rebus ortui interituiq́; ſubditis communiter inſunt. Præterea in libro Meteorum, tractantur ea quæ inſunt rebus præcipue quæ ſupra terram apparent, ac ea quæ metallis propria ſunt, quam tractationem continet quartus liber Meteorũ. in quibus omnibus de his quæ aſſecuntur inanimata diſſerit. Cæterum in omnibus libris de Animalibus & plantis partim de his quæ conſecuntur inanimata & inſenſilia agitur, ceu ſunt libri de plãtis, partim autem diſſeritur de his quæ animatis & ſenſibilibus tribuunt̃ vt ſunt omnes de Animalibus libri ac hiſtoriæ. Verum eorum quæ animalia conſecuntur, alia conſecuntur animalia, velut vniuerſa, ac tota, alia vero partibus eorum tribuuntur. De iis ergo quæ conſecuntur aĩalia vt tota, diſſeritur in libris de hiſtoria animalium, de his autem quæ partes ipſorum conſecuntur in libris de partibus aĩalium, ac in his qui de inceſſu animalium inſcribuntur, & alia quæ de ſomno & vigilia, de vita & morte, & id genus ad contemplationem de aĩalibus pertinent. accedunt ad hæc libri de Anima. Huiuſmodi ergo eſt vniuerſum Ariſtotelis de natura negotium. *Vide conſimile in Simpl. in prologo.* Præſens autem liber (vt diximus) eſt de his quæ communiter oẽs res naturales conſecuntur, idcirco proprio nomine ac titulo Naturale opus appellauit. hæc autem quinque ſunt, materia, forma, locus, tempus, & motus. Quorum quatuor in primis quatuor voluminibus explicat, in reliquis vero quatuor de motu agit. Varius enim eſt ſermo de motu, quem etiam multa conſecuntur & comitantur. Vnde ſępe ſolet vniuerſum opus de motu appellare cum ait, in his de motu diximus, ideſt in lib. de Naturali auditu, partis nomine vniuerſum opus nominans. *Vide Simplı̃.* Præterea cum apud quoſdam philoſophos vacuum & infinitum omnes res naturales conſequerentur: Nam Democ. tradidit omnes res naturales atomis & vacuo conſtare: Anaxagoras præterea infinita ſimilaria in vnoquoq; eſſe aſſeruit; quãquam & Democritus atomos infinitas eſſe ſtatuerit: Idcirco Ariſtoteles in quarto huius operis libro oſtendit nullo pacto vacuum eſſe poſſe. Similiter demonſtrat infinitum actu totumq́; ſimul eſſe nõ poſſe, ſed ſolum adeſſe poteſtate & partium ſucceſsione. Sũt enim in vniuerſo huiuſmodi nonnulla quæ vniuersè conſiſtere nequeunt, ſed partium ope ſubſiſtunt, vt dicimus ſubſiſtere diem non quia tota ſimul adſit, ſed quia eius pars aliqua ſemper ſuccedit. Eodem etiam modo certamen ſubſiſtere dicimus: & non ſimul totum ſubſiſtit: ſed quia pars verbi gratia pugnę ceſtusq́; aut luctæ, vel id genus aliorum ſubſiſtit, quo etiam pacto infinitum eſſe demonſtrat, quod quidem partim ens eſt, partimq́; non ens. *Idem in 3. lib.* Verum quo ad vniuerſitatẽ eius illud prorſus reſpuit, partibus autem adeſſe nihil vetat, quandoquidem res particulares quia ſemper generentur in infinitum abeant. Priuatio quoq; res naturales, licet non oẽs, ſed eas ſolum q́ ortui interituiq́; ſubiiciuntur, qñquidem hæc ſuapte natura partim aliqñ forma, partimq́; priuatione participent, conſequi vr̃, itaq; de his q́ conſecuntur naturalia, hactenus. In primo itaq; libro refellit veterũ opiniones de prĩcipiis naturalibus, & diſſerit de forma & materia. In ſecundo aũt de forma diſputat, ac de materia. vt ĩ lib. 1. diſputat de forma, verũ ĩ primo magis diſputat de materia, q̃ de forma, vt etiam in ſcđo magis de forma q̃ de materia agit. In tertio agit de motu & infinito, in quarto autẽ & loco, tp̃e, & vacuo, in reliquis autẽ quatuor de motu, ac de oĩbus illis quę conſecuntur motum. *In. 2. lib. idẽ.* Nimirum & ipſe Ariſt. quãdo vult hos libros indicare ita inquit: Quoniam nobis dictum eſt in libris de motu.

Cum circa omnes methodos quarum ſunt principia, uel cãe, uel elementa ex borum perceptione cognitio fiat atq; ſcientia.

Conſuetudo Ariſto. eſt à cóibus quibuſdam dignitatibus librorum initium facere, quo pacto ſane & in libro Metaphyſices à côi quodam conceſſo incæpit, qm̃ inquit omnes homines natura ſcire deſiderant, cuius rei inditium eſt ipſa ſenſuum dilectio. Idem in libro de Demonſtratione facit vbi inquit. Omnis doctrina & omnis diſciplina ex præexiſtenti cognitione fit. Idem quoq; in libris de Moribus Omnis ars diſciplinaq; ſimiliter actio & prælectio quoddã bonum appetere vſ. Hoc igitur modo etiam in hoc libro à quadam cõi dignitate initium facit. Eſt autem dignitas huiuſmodi, omnis ſcientia quæ habet principia, vel cauſas, vel elementa comprehenditur principiis cauſis, & elementis cognitis, cum igitur rerum naturalium principia cauſæ, & elementa ſint, tunc profecto ipſas cognoſcemus, quum principia ipſarum, cauſas, & elementa perceperimus. Sed talis eſt totus ſyllogiſmus Scientiæ de natura ſunt principia cauſæ & elementa. Oĩs ſcientia cuius quidem ſunt principia, vel cauſæ, vel elementa comprehenditur principiis cauſis & elementis cognitis, itaq; ſcientia de natura comprehendetur ſuis perſpectis principiis cauſis & elementis. Totus itaque ſylls̃ talis exiſtit. Verum ipſe breuitati addictus cum ponat maiorem propoſitionem dicentem. Oĩs ſcientia cuiuſquidem ſunt principia, vel cauſæ, vel elementa comprehenditur principiis cauſis, & elementis cognitis, minorem omiſit hanc, videlicet. Scientiæ de natura ſunt principia cauſæ & elementa, omittit etiam conclusionem, & ponit duntaxat id quod ex concluſione ſequitur. Nam concluſio erat. Itaq; ſcientia de natura comprehenditur principiis perſpectis. Hoc autem eſt conſequens, cum ſcientia de natura comprehendatur principiis cognitis (quod quidem ex ſyllogiſmo concludebatur) ea quæ ad principia ſcientiæ naturalis attinent enitendum eſt determinare. Hunc igitur in modum Ariſto. facit. Theophraſtus autem totum ſylls̃m in ſuo libro de natura explicauit, & inſtitutione dignã exiſtimans minorẽ propoſitionem, ipſam poſuit: Scientiæ de natura ſunt principia cauſæ & elementa. Et qm̃ hoc non perſpicuum eſt, hunc in modum probat. Et inquit res naturales vel corpora ſunt, vel in corporibus ſunt conſtitutæ, vt vires, momenta, & id genus. Sed omnia corpora & ea quæ in corporibus ſunt conſtituta, compoſita ſunt. Nam ꝙ corpora compoſita ſint perſpicuum eſt. Sed quod vires & quæcunq; alia quæ ſunt in corporibus ſubiectis conſtituta, cõpoſita ſint, atq; oẽs formæ ſimpliciter & ſpecies quæ in ſubiecto ſunt, probat, quia conſtant genere, & differentia. Deinde quãquã diffinitione ſimplicia ſint, cum ipſa definitio non exiſtat, ſed in ſola animi cogitatione verſetur, verũtamen cum ipſæ res quæ definiuntur ſubſiſtunt, cum ſubiecto conſpiciuntur. Nam aſpectus qui actu eſt, non eſt ſolum ipſa vis cernendi, ſed cum ipſo viſitio Spiritu iuncta eſt. Sed & naturales philoſophi res vt naturales & exiſtentes contemplantes, cum ſubiecto ipſas ſpeculantur. Nam earum diffinitio (vt dicebam) in ſola animi apprehenſione conſiſtit, qua ratione neq; earum ideas eſſe Ariſtoteles voluit, quod naturales formæ à corporibus abiunctæ non ſubſiſtunt, ſed illas. ſ. ideas in tenui animi conceptione eſſe voluit, alioquin hæc non differrent à formis corporum. Quẽadmodum igitur & hoc propria ratione ſimplex eſt, ſ. ipſa trina dimenſio attamen quo ad ſui exiſtentiã ſubiecto eget, quo circa reliquum corpus quod exiſtit nõ eſt ſimplex, ſed forma & materia compoſitum, ſic etiã de cæteris formis quæ ſuis ſubiectis herent, dicendum eſt, qm̃ ſi propria ratione illas contemplabimur ſunt profecto ſimplices, tñ quum illas ſpeculabimur vt exiſtunt, ac actu ſunt, eaſdem cum corpore earum ſubiecto conſiderabimus: Et ita non ſimplices ſunt, ſed cõpoſitæ, ſi ergo res naturales, vel corpora ſunt, vel in corpore conſiſtunt (hæc. n. ſunt compoſita) omnes res naturales compoſitæ ſunt, omnia autem compoſita habent principia, cauſas, & elementa. Hoc modo itaque minorem propoſitionem probauit, cui cum addat ꝓpoſitionem maiorem. ſ. omne quod habet principium cauſas & elementa comprehẽditur cognitis principijs, hunc in modum concludit, igitur res naturales cognoſcuntur perſpectis principiis. Sed principia rerum omnium ſex eſſe Plato aſſeruit materiam, formã, cauſam effectricem, exemplarem, inſtrumentalem, & finalem. Et vocat materiam principium in quo, quippe qui eã appellat matrem receptaculum, & altricem, formam autem appellat principium (quod) qm̃ ipſa eſt vniuſcuiuſq; rei id quod informat & informãdo diſtinguit, & non eſt ipſa materia quæ vna & eadem omnium rerum eſt. Cauſam quoq; effectricem vocat principium à quo, inſtrumentalem per quod. Exẽplarem ad quod: finalem deniq; propter quod. Sed horum ſex principiorum tria quidem concauſas vocat, tria vero cauſas. Nam cauſam effectricem finalem & exemplarem cauſas nuncupat, cum ſint ſeiunctæ, & veluti ſuarum actionum principes ac dominæ. Materiam vero, formam, & inſtrumentalem appellat cõcauſas, propterea quod non ſunt ſuarum actionum dominæ. Plato igitur (vt dicebam) ſex inquit eſſe rerum principia, at Ariſto. quatuor ſolum ſtatuit materiam, formam, effectricem cauſam, & finalem, quippe qui inſtrumentariam & exemplarem cauſam vt naturalis philoſophus omiſit quandoquidem, nihil ad exemplar alicuius natura efficiat. Nam cum quædam ſit vita minimeq; cognoſcat veluti mens ipſa, quicquid producit ſine cognitionis ope procreat. Itaque is philoſophus naturalis merito non commemorat cauſam inſtrumentariam & exemplarem. Verũtamen diſputatio de natura poteſt aliquando commentatione rerum diuinarum tractari, vt Plato in Timæo facit, vbi de cauſis quæ à rebus naturalibus alienæ ſeparatæq; ſunt diſſerit, pariter commẽtatio de rebus diuinis poteſt explicari medio opeq; rerum naturalium cognitionis, quemadmodum Ariſtoteles in libris metaphyſices naturalium rerum auxilio diuina docet. Talis ergo philoſophus eum. ſ. dico qui de coordinatis cauſis rerum naturalium diſputat, exemplari cauſa ob antedictam rationem non indigebit. Item nec cauſa inſtrumentaria huic inſtituto eſt neceſſaria, ſiquidem communiter de omnibus cauſis naturalibus ac longe omnium primis, ſermonem faciat. Nam ſi de aliquo naturali inſtrumento dicere ad philoſophum ſpectaret, velut medicis de corporibus humanis tractare accidit, potuiſſet aſſerere naturæ inſtrumentum eſſe forſitan complexionem, vel calorem naturalem corporibus inditum, vel aliquid ſimile. Nam propria opera natura per hæc efficit, ſed quoniam ipſarum complexionum, & principalium quatuor elementorum cauſas indagat, merito cauſam inſtrumentariam prætermiſit, quoniam nullius inſtru-

menti

menti ſubſidio principalia elementa natura cõſtituit, ſed ſine medio ex materia & forma ipſa procreat materiam vocat Ariſ. principium ex quo, formam ſecundum quod, qm̃ per ipſam res formantur diſtinguũtur & nomen ſuſcipiunt. Efficientem cauſam vnde motus principium, finalem vero propter quod (vt plato) nuncupat.

Alexan. et Eudemus alter: vide Simpli.

Cæterum Ariſt. in contextu vel principia & cauſas dicit idem ſignificando geminatione verborum, vt principia & cauſas vocet efficientem cauſam & finalẽ, & elementa reliqua duo materiam, & formam nuncupet. Vel principium communiter predicatur de omnibus, quandoquidem ipſe videatur vbiq; vnamquãq; cauſam appellare principium, vt cum dicit: Neceſſe eſt vnũ vel plura principia eſſe, vbi de principijs naturalibus loquitur. Rurſus alias inquit. Quod quidem igitur oporteat principia eſſe contraria perſpicuum eſt, quo in loco de materia & forma loquitur. Item paulopoſt cũ de ipſa materia & forma dicat agitq; ſic inquit. Vnũ igitur principium. ſ. materia & alterum cuius ratio forma.

Vide Simpli. vbi differit cum Alexandro de hoc.

Cauſa autem de finali & efficiente prædicatur, & reliqua duo materia & forma elementa vocãtur. Adiecit præterea (quorum ſunt principia) qm̃ non quæuis ſcientia doctrinaq; proprijs vtitur principijs ſed quædam ſunt, quæ diuerſarum ſciẽtiarum principia ipſiſmet accommodant, qualis eſt Dialectica quæ omnes ſciẽnas ingreditur omneſq; ſibi vſui eſſe poſtulat. Nã ſpeculationes medicinæ vtens medicinæ principiis nititur oſtẽdere. Et mathematicas mathematicis, ac alias ſimiliter in alijs facit. Ipſa itaq; diſciplina Dialectica cũ peculiaribus principijs non potiatur, ſed alienis vtatur hunc in modum circa ſubiectas res agit. Huiuſmodi ſere rhetorice etiam eſt. quæ cum aliarum ſcientiarum vtatur principiis ſuum quoq; inſtitutum, probat. Idcirco rhetorice conſimilis dialecticæ dici ſolet qđ vtrq; eodem modo verſantur circa eadem.

Vide Simpli. in calce primi commen. quid Methodus.

Methodus autẽ eſt quidam habitus qui viam præſtat cum ratione. Cũ circa omnes methodos, quarum ſunt principia vel cauſæ vel elementa ex horum perceptione cognitio fiat atq; ſcientia. Diximus pauloante illum cum maiorem ſyllogiſmi propoſitionem ponat, minorem & concluſionem omittere. Statim itaq; in procemio propoſitio maior elucet. Quocirca vt clarius exploratiuſq; intelligamus quod dicitur, oportet adimere illam cõiunctionem (cum) & hoc modo contextum legere. Circa omnes methodos quarum ſunt principia, vel cauſæ, vel elementa, ex horum perceptione cognitio fit atq; ſciẽtia. Hoc enim modo ꝑpoſitio vniuerſalis apertior habetur. Vel hoc modo legamus, circa omnes Methodos quarum ſunt principia vel cauſæ vel elementa cognoſcere ſcireq; accidit eorum perceptione, & deinde accipientes illam coniunctionem (cum) extrinſecus addamus minori ꝑpoſitioni, quoniam & naturalium rerum ſunt principia & cauſæ & elemẽta, igitur res naturales cognoſcemus cognitis principiis ipſarum cauſiſq; & elementis, deinde reliquam quæ & concluſione ſequitur, legamus, patet igitur & ea, quæ ad principia naturalis ſcientiæ (& cætera) Hæc itaq; de conſtructione contextus.

Idem Simpli.

Circa vero verba cognitio & ſciẽtia ſeu cognoſcere & ſcire nolunt idẽſignificare, ſed pro cognitione, aut cognoſcere volunt intelligi ſimplicem cognitionem ſine demonſtratione, & pro ſcientia, vel ſcire, cognitionem cum demonſtratione intelligunt.

Alij autem accipiunt hæc idem ſignificare verbis geminatis, cuius rei Plato quoq; teſtis eſt qui cognitionem pro exactiſſima, & ſcientifica cognitione ponit, quandoquidem in Phædone ſic ait. Nam cognoſcere, eſt acceptam ſcientiam retinere nec amiſiſſe. Deinde dicit, quarum ſunt principia, vel cauſæ, vel elementa.

Si enim hanc diſiungendi particulam, vel, acceperimus vt diſiungit communior vniuerſaliorq; fiet ac pluribus ſcientijs ipſa propoſitio accommodabitur. Quoniam non ſolum naturales ſcientiæ, ſed etiam rationales ac intellectuales principia, & cauſas habent, licet elementa non teneant. At ſi eam particulam vel pro hac copulandi, &, acceperimus ſermo in ſolis naturalibus locũ habebit, vt dicamus. Quarum principia, & cauſę, & elementa. Nã elementa ſunt ſolum rerum earum q̃ cõpoſitæ ſunt, idem dico compoſitas, & naturales, qm̃ elementum eſt id quod conſtituit rem, & ſit compoſiti pars. Verum non eo modo pars quo ſunt propriæ partes ſimilares & inſtrumentariæ, quandoquidem hæ proprium in corpore locum propriamq; circumſcriptionem, & actionem habeãt, ac vnaquæq; ipſarum aliquam partem compoſiti certam occupet. At elemẽta tota totis compoſitis ſinguliſq; adeo minutiſſimis partibus ſeſe inuehunt, ac recipiuntur, vt nulla ſit pars, corporis quæ elementum non capiat.

Idem ſentit Simpli.

Poſtremo nomen principij vniuerſalius eſt, quoniam dicitur de materia, forma efficiente fine ac reliquis, cauſa vero & elementum magis particularia ſunt. Cauſa nanq; de duobus dicitur principijs, q̃ ab effectibus ſeparata ſunt videlicet de cauſa finali, & efficiente ac de inſtrumentaria, & exemplari.

Contra Alex. & Eudemũ.

Elementum autem tribuitur his principijs quæ ſunt rerum conſtituentia, formæ ſcilicet & materiæ, quæ etiam ſunt ipſius effectus partes. Verum non exiſtimes hæc elementa eſſe partes veluti eæ, quæ diſſimilares ac ſimilares appellantur, ſed partes ſunt velut eæ, quæ complent, & conficiunt rei ſubſtantiã. Quomodo autem differat pars ab elemento, diximus.

Tũc enim arbitramur unamquamq; rem cognoſcere. Cum cauſas primas principiaq; prima, & uſq; ad elementa cognoſcimus.

Vide hanc expoſitionem in Simp. affert.

Prima principia ĩquit, & cauſas, vel vt à maxime primis principijs incipiamus, & ita procedendo quouſq; ad propinquiſſima perueniamus, quod ſi hoc fecerimus tunc diligenter exacteq; vnumquodq; cognoſcemus, quãdoquidem, & illius maxime prima principia, media, proxima, & conſtituentia percipiemus, qđ quidem his verbis oſtendit. Et vſq; ad elementa. Etenim cauſa efficiens rerum naturalium proxima ipſa ſcilicet natura, rem ipſam conſtituit, & elementum eius ꝑ totam rem ipſam peruadit. Vel cum dicit prima, intelligenda ſunt prima vniuſcuiuſq; rei principia. Quod quidem ſignificare videtur cum dicat, tunc. n. vnãquãque rem cognoſcimus. Nam cognoſcimus ea, quæ fiunt in ſublime ac conſtituuntur, cum eorum maxime prima principia, vt ſunt eorum quæ fiunt in ſublime principia, cognouerimus, quod talem materiam ac talem formam atq, talem cauſam efficientem talemq; finalem habent. Nam primam materiam prorſus cognoſcere, non eſt ſimpliciter vt earum rerum quæ in ſublime conſiſtunt, principia percipere, ſed ſimpliciter vt corporum, quum itaq; vniuſcuiuſq; rei principia hæc efficiens & finale propria peculiariaq; cognoſcimus & peruenimus vſq; ad ipſarum elementorum cognitionem, materiam inquam, & formam, tunc reuera vniuſcuiuſq; rei exactam cognitionem habebimus.

Patet & ea quæ ad naturalis ſcientiæ principia attinent enitendum eſſe prius determinare.

Diximus Ariſtotelem cum omitteret concluſioné ſyllogiſmi quæ ſane erat, igitur res naturales cognoſcútur cognitis principijs conſequens concluſionem poſuiſſe quud quidem eſt hoc, ſi naturales res cognoſcútur principij cognitis, patet vt iis enitédum ſit de principiis naturalibus determinare, qui res ipſas naturales cognoſcere voluerint.

Simpli. idem.

Natura nobis inſita eſt uia, ut à notioribus nobis magiſq; manifeſtis, ad notiora magiſq; manifeſta naturæ proficiſcamur. Non enim eadem ſunt nobis nota & ſimpliciter. Quapropter hoc modo neceſſe eſt ex hiſce quæ naturæ minus manifeſta ſunt: nobis uero notiora, ad ea quæ apertiora magiſq; nota natura ſunt proficiſci. Sunt autem confuſa nobis primo nota ac magis manifeſta.

Cum dictum ſit in ſuperiore procemij parte ſcientiam de natura nos aliter aſſequi non poſſe, quam cognoſcentes illius principia. Nam (inquit) res naturales habent principia, aut cauſas, aut eleméta, & omnis doctrina habens cauſas vel principia vel elementa comprehenditur principiis cognitis: In præſentia vult afferre modum cognoſcendi principia. Sciendum eſt itaq; Ariſtotelem dixiſſe in libro de Demóſtratione, duos eſſe modos cognitionis ſcientificæ, primus quidem eſt demonſtratiuus, ſecundus autem præceptorius, hi autem contrarias inter ſe affectiones habent, quoniam demonſtratiuus ex primis potioribuſq; natura oſtendit poſteriora, præceptoribus autem, cum ſit & ipſe, aliquo modo demonſtratiuus iuxta ſecundas regulas demonſtrationis, ex poſterioribus natura priora demonſtrat, quem etiam à ſigno coniecturaq; demonſtrationem appellat, ceu ſiquis cerneret fumum dicat ignem ibi adeſſe. Ná is ex poſteriore natura prius probauit, quo etiam docédi modo in quibuſdam vtimur quoties nobis non eſt facultas vtendi veriore demonſtratione ac potiore, quod ſane fit, quia ſæpe rerum natura hoc modo ſe habet cum vel principaliora nó habet vel ſi ea habet, ſunt tamé nobis occultiora & minus manifeſta, quo pacto & ipſe cum voluiſſet oſtendere in libro de Cœlo qualis eſſet lunæ figura ex luminibus ipſius vario ſolis aſpectu ſuſceptis, probauit ipſam eſſe orbicularem. Nam ipſa apparet bis cornicularis, bis media, bis vtrinq; gibboſa & ſemel plena, at huiuſmodi lumina aliæ figuræ quá rotundæ ineſſe non poſſunt, quo igitur in loco cóiectura ſignoq; ex luminibus, quæ ſunt poſteriora naturæ figuram eius demonſtrauit, quæ natura prior eſt. Sed veriore demonſtratione hoc modo debebat oſtédere lunæ figuram, luna eſt quintæ eſſentiæ igitur eſt rotunda, qm̃ non poteſt eſſe aliquod corpus ſempiternum, quin orbiculare ſit, poſtea vero ex hoc quia lunæ corpus eſt orbiculare oſtendendum eſt oportere omnino lunam ita illuminari. Hoc enim eſſet verius conſequens. Si quidem ex prioribus natura probantur poſteriora, ſed qm̃ nobis magis manifeſta ſunt ipſius lunæ lumina quam ſint figura & ſubſtantia eius, merito ex notioribus ignotiora probauit. Idem etiam facit cum vniuerſaliora genera docet quorum diſcriptiones, & non definitiones tradens ipſa ex poſterioribus natura docet, aut quando materiam indicat omnium formarum negatione, quæ quoniam non habent ipſiſmet priora, neceſſe eſt de his doctrinam facere ex poſterioribus natura. Cum igitur nunc proponitur nobis principiorum rerum naturaliú cognitio: Neceſſe eſt vt altero horú modorum ipſa cognoſcamus. Sed primo mó nó poſſumus, qm̃ ſi voluerimus ex principiis ſemper principia oſtendere, hoc modo probatio abibit in infinitú, ſemper ab his principiis quæ demóſtrantur alia diuerſaq; inquirentes. Reliquum ergo eſt, vt ſecundo demonſtrationis modo ad docéda rerum principia vtamur, atq; ex his quæ ſunt naturæ poſteriora ad eorum cognitionem veniamus. Ná (inquit) ſemper natura priora & apertiora nobis poſteriora ſunt et minus manifeſta, & ea quæ apud nos priora & magis manifeſta ſunt naturæ poſteriora, & ignotiora. Quapropter inquit oportet nos ex notioribus nobis prioribuſq; naturæ autem poſterioribus, & ignotioribus doctrinæ initium facere. Hæc autem inquit confuſa ſunt, nam hæc nobis ſunt notiora, & magis manifeſta, naturæ vero ignotiora. Confuſa autem ſunt ipſa vniuerſalia, quamobrem ab vniuerſalibus exordium doctrinæ ſumendum eſt atq; hæc quidem Ariſtoteles. Quærunt hic quonam pacto Ariſtoteles inquit, vniuerſalia eſſe naturæ poſteriora, & ignotiora: nobis vero priora, & notiora, & alibi contrarium oſtédat ſcilicet vniuerſalium cognitionem nobis poſteriorem aduenire ignotioremq; eſſe. Nam ſolius ſcientiæ eſt vniuerſalia cóplecti, ſed ſcientia in nobis poſterius naſcitur. Ité quærunt quæ Ariſtoteles vocat vniuerſalia hoc in loco. Reſpondemus itaque illum hic vocaſſe vniuerſale ipſum particulare quod quidem (vt ipſe ait in libro de Interpretatione) à ſingulari diſtinguitur eo quod ſingulare definitum, eſſe videtur, ipſum autem eſt indefinitum. Quid enim aliud eſt particulare quam ſingulare indefinitum quod pluribus poteſt competere. Hoc igitur particulare tum quia indefinitum eſt, tum etiam quia confuſum merito vocauit vniuerſale, vocauit illud inquam vniuerſale qm̃ pluribus congruere poteſt, cum ſingulare vni ſoli congruat, vocauit etiá confuſum qm̃ indefinite, & indiſtincte competit his quibus competit. Quo fit, vt cognoſcentes vniuerſalia & ſingularia claram diſtinctáq; ipſorum habeamus cognitionem. Nam quando dicimus Socrates animal eſt, vel homo eſt, difinitam diſtinctamq; hominis & animalis naturam habemus, atqui ſingularia cognoſcimus per particulare, ceu quando dicimus aliquod animal eſt, vel aliquis homo, vt cum aliquod animal emimus, vel hominem intuemur, indiſtincte cófuſeq; cognoſcimus, qm̃ quoddam animal poteſt eſſe homo, equus & cæterorum animalium vnumquodq;. Eodem etiam modo aliquis homo poteſt eſſe Plato, Alcibiades, vel aliquis alter. Prima igitur nobis eſt confuſorum cognitio. Nam Socratem cum emimus ipſe videá illum prius cognoſco aliquod animal eſſe, & hac ratione ipſius cognitio qua animal eſt, confuſa habetur, ſiquidem quoddam animal quoduis aliorum animalium eſſe queat. Deinde cum propius acceſſerit, quem dicam eſſe aliquem hominem, hac rurſus ratione etſi ab aliis animalibus ſeparetur confuſam nihil minus habeo illius cognitionem, quippe aliquis homo aliorum hominú quicunq; eſſe queat. Quamprimum tamen huic cognitioni confuſæ peculiares Socratis proprietates adiunxero, mox eius exactiſſimam cognitionem aſſequar. Hoc modo porrò inquit & pueri facere ſolent, qui primum cum cognitionem parentum confuſam habeant, eos non velut patres agnoſcút, ſed vt homines, quo circa & omnes homines, patres exiſtimant, poſtea vero cum reliquo ætatis tempore aſſueſcunt patris mores peculiariaq;

Vid. Simp. qui negat ſecundú modú eſſe demonſtratiuú.

Primo Poſteriorum Ariſt. & Ioan. Grā.

Simpl. paucis ſe expedit vid.

Quo particulare hic appellauit vniuerſale et cófuſú.

riaq; animaduertere, tunc diſtinctam eius cognitionẽ habentes illum à cęteris hominibus diſcernũt. Verum quidam aliam interpretationem adducunt. Nã aiunt, vt proprium vniuerſalis conceptum ſeruemus, dicendum eſt nunc Ariſtotelem illud appellaſſe vniuerſale quod eſt in multis. Quoniam vniuerſalium aliud eſt ante multa nobis notum, ſed ſero apprehenditur, aliud eſt in multis & poſterioribus quod nobis aduenit cognoſciturq́; poſtquã perfecte intellectu & ratione potimur, quando ſcilicet poſſumus ex particularibus q̃dã naturam ipſis cõmunẽ abſtrahere. Atqui de illo quod eſt ante multa vniuerſale diſſerere ad theologum magis ſpectat, de illo quod eſt poſterius genus poſteriusq́; abſtrahitur, ad dialecticum ſpectat agere. Naturali aũt philoſopho congruit de illo agere quod in multis eſſe dicitur. hoc igitur aiunt Ariſtotelem in præſentia dicere nobis eſſe prius & notius atq; confuſum dici. Nã cum aliquid eminus veniens intuemur, primo illud ꝑ vniuerſalia confuſaq; cognoſcimus, quoniã illud prius percipimus eſſe corpus ſimpliciter, deinde animal, poſtea hominem, atqui quale corpus, quale animal, qualiſq; homo ſit nondum perſpeximus. Ergo tamen ſecũdam interpretationẽ neq; Ariſtotelis doctrinæ, neq; ipſi rerum naturæ conſonare affirmo. Primum exempla, quæ ipſi proferunt nec generis quod eſt in multis ſunt, ſed particularis & indefiniti. Quid enim aliud eſt genus in multis quam congregatio particularium, videlicet prædicatum quod cõmuniter de omnibus prædicatur, atqui quum id quod progreditur, dixero animal eſſe, vel hominem, hoc ſane non exiſtimo eſſe cõgregationem particularium, vel animal, quod de omnibus particularibus prædicatur, ſed opinor illud eſſe ſingulare, qđ eſt proxime ſub ſpecie ordinatum, quod quidem eſt indefinitum quoniam neſcio neq; ferre ſententiam queo, quale ſit eorum ſingulariũ quæ ſub ſpecie collocantur, propter id etiam particulare dico aliquod animal & non ſingulare, quoniam cum ſit indefinitum poteſt pluribus ſingularibus competere, & hac ratione illis vniuerſalius eſſe. Nam ſingulare quum definitum ſit, non poteſt cuidam alteri congruere, particulare autem, quoniã indefinitum eſt, poteſt pluribus competere, primo igitur (vt dicebam) exempla, quæ illi afferunt nõ ſignificãt genus qđ eſt in multis. Deinde genus quod eſt in multis & ſi naturæ particulari poſterius eſt, & ignotius quoniam natura id ſcit, quod ipſa efficit, at ipſa nullum vniuerſale efficit, ſed ſolum ſingularia, tamen quia ex collectione particularium vniuerſalia conſiſtunt, poſterius eſt nobis cognitione, quapropter & ignotius erit. Nam in primis ſingularia percipimus, ſiquidem ſenſus hæc primum ſuſcipiat, primo nanq; per ſenſum agimus, deinde ratio colligens, particularia ſenſu cognita, omniũ cõgregationẽ, vel ſimpľr vel omnibus cõem genus vocat, quapropter cognitio generis quod eſt in multis nobis poſterior eſt, & ob id ignotior, facilius nãq; ac promptius ſingularia percipimus, quam vniuerſalia. Præterea neq; ipſa interpretatio exemplis Ariſtotelis accommodari poteſt. quoniã puer quãquam omnem virum velut patrem agnoſcat, attamen vniuerſalis cognitionem non habet, ſed particularis & indefiniti. Nam cum ipſe non teneat diſtinctas ſingularis figuras, quas principio formas hominis adeptus eſt, cuiuis hominum accommodat & nos, vt præueniendo diximus, quando aliquid paſſim accẽdens videbimus, vt animal cognoſcimus illud, & non vt genus. Scimus enim ipſum vnum aliquid eſſe, ſed velut indefinitum ſingulare, quod quidem eſt particulare, prorſus itaq; ſecunda expoſitio incongrua cõtextui eſt, quamobrem intelligamus vniuerſale ſecũdum primã expoſitionem ipſum particulare, quod ſane eo quod eſt indefinitum, confuſum, & vniuerſale merito dicitur. Nam genus non eſt confuſum, quoniam quando animal dico iam ipſe definiui ſubſtantiam, etſi de infinitis vel de vno diceretur non magis vel minus animalis ſubſtantia cognoſceretur, quum autem dico aliquod animal, quoniam animus cognitioq́; non ſolum nobis fert animalis cognitionem verumetiam quandã differentiam exhibet quæ eidem ineſt & ſeparat idem ab aliis, non tamen quænam differentia ſit, addit: quoniã hoc proprium eſt ſingulari: ideo cõfuſum eſt & indiſtinctum. Item idem eſt (vt dicebam) naturæ poſterius: quoniam hoc infinitum ex ſingularibus componitur, quandoquidem eſt quædam communis vox, q̃ poteſt omnibus ſingularibus proprie conuenire. Cum igitur hoc modo vniuerſalia & confuſa ſint nobis notiora & priora, neceſſarium eſt in diſputatione ſermonem de principiis à confuſis &, communioribus nobis vero notioribus exordium ſumere. At ſiquis diceret communiora & confuſa nobis non ſolum notiora & priora eſſe, ſed etiam naturæ, quippe quę opificium ex communioribus ſemper & indiſtinctis incipiat, ceu cũ vult Socratem producere ipſius corporis ſimpliciter prius ſuſcipit rationes, quod quidem cõmune nõ modo conuenit animatis ſed etiam inanimatis, quapropter confuſum eſt. Nam quantũ ad corporis opificiũ, non conſtat quale ſit illud corpus, quod ipſa inſpicit & procreat, ſed deinde procedens illud magis diſtinguit, & animal efficit, quod quidem adhuc indefinitum & communius eſt, ſimiliter ſecundum eandem rationem hunc hominem producit, & poſtremo adiungit eas differẽtias quæ ſunt magis propriæ, & facit ſingularia ceu Socratem, Alcibiadem, ergo quę ſunt naturæ priora, hæc communiora & confuſa ſunt, quocirca & notiora eidem tanquam proximiora & propinquiora. Atqui ſi quidem reſpondebunt dicentes, ipſam naturam intentionem habere producendi ſingularia, & horum cauſa imprimis cõmunes rationes procreare aggredi, abſurdum profecto eſt, quoniam & cognitio noſtra intẽtionem cognoſcendi ſingularia habet, cuius rei cauſa vtitur à principio quadam via ex cõmunioribus. Nos igitur hanc dubitationem ſoluentes dicimus naturam nunquam communiora & confuſa, ſed ſemper ſingularia & determinata facere. Nõ.n. vt nos quod eminus accedens affirmãtes aliquod corpus eſſe, poſſumus dicere, hoc aliqđ corpus eſſe aĩatum vel inaĩatũ, aut equinum, vel humanum, cum cuiuſdam corporis nullo pacto impediatur ipſa phantaſia ad aliquid horum duci, ita etiam natura cum Socratem primo efficit, tale corpus prius procreat quod queat lapidi vel equo conuenire (certe nequaquam) immo neq; cuius hominum illud corpus quod procreat poteſt congruere, ſed ſolum Socrati. Similiter etiam animal hominemq́; natura efficit quæ ad Socratem tantum attinent, vnde natura ſolum particularia efficit. Nam etſi cum prima procreat quæ materiæ rationẽ continent, ante illa poſtq́; illa & ſecundum illud cum ea conuenimus quatenus etiam nos ab his quę magis materialia ſunt, initium capimus, tamen ab ea diſſentiemus, quatenus ea quidem ab his rebus incipiat quę ſunt magis particulares quæ deinde

Alia expoſitio ſeu ſententia.

Triplex vniuerſale.

Refutat ſecundã expoſitionẽ quã latine vertiſt, vide Simplicium.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Contra latinos. Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Dubitatio.

Contra reſpõſũ quod quiſpiam diceret. Obiectio bona cum ſint diſſimiles proceſſus naturæ ac cognitionis noſtræ.

collectione ſingularium facit vniuerſale, nos autem econtra ab vniuerſalioribus incipientes ad ea quæ magis ſunt particularia proficiſcimur, etſi ſemper natura efficit diſtincta, ex his tñ poſtea confuſa fiunt iuxta eũ modum quẽ diximus, à quibus nos facientes principiũ ad diſtincta procedimus: ſed. n. ſuperius intentionẽ p̃dictorũ ac deductionẽ, repetamus. Proponiẽ quidẽ nobis res naturales cognoſcere, naturales videlicet q̃ exiſtunt & ſubſiſtũt. Hæc autem ſunt ſingularia, quoniam nullum vniuerſale communiusq́; per ſe ſubſiſtit, neq; enim habetur corpus ſimpliciter, quod nõ omnino ſit hic lapis, vel hoc lignum. Item nec ſimpliciter animal quod nõ ſit equus vt flauus, vel maculoſus: aut hic homo, qnoniam non omnino ſit vniuerſale, neq; natum illud cognoſcit quoniã quod ſcit illud producit, & contra quod producit illud item cognoſcit, at ipſa ſolum particularia procreat, hoc itaq; ſolum cognoſcit: quoniã ſi vniuerſale cognoſceret profecto illud efficeret.

Optima deductio & collectio prædictorũ vt ipſo ſermo clarius dixerit.

Quoniã ergo nobis propoſitum eſt res naturales, quæ ſubſiſtunt cognoſcere, cognoſcitur autem quodcunq; cognitis principijs, ergo res natnrales, quæ ſubſiſtunt cognoſcimus propria vniuſcuiuſq; principia cognoſcentes, at quia non eſt cuiuſuis principiorũ primorũ, alia inuenire principia, oportet ex poſterioribus natura, nobis autẽ prioribus, & notioribus recurrere ad principiorũ cognitionem. Sed poſteriora naturæ, nobis autem priora, & notiora, ſunt ipſa commnniora & ea quæ pluribus competunt, quæ confuſa ſunt reſpectu magis peculiarium, & diſtinctorum principiorum, qñquidem communiores atq; indiſtinctę imaginationes nobis ſemper primo occurrant, & adueniant, poſtea vero ex his ad magis proprias atq; determinatas proficiſcemur, vt inditio eſt puerorum cognitio atq; ea idẽ ſignificent, quæ eminus exiſtentia paſſimq́; accedentia intuemur. Nam primo intuitu atq; aggreſſu totius rei cognitionem aſſequi nobis inditum eſt. Quocirca Ariſtoteles (inquit) oportet ex communioribus confuſisq́; doctrinæ exordium facere, ob id ergo hic incipit communiter de principiis quærere. Vtrum vnũ ſit vel plura. Hæc nanq; doctrina ſumit initium à communioribus & confuſis, quoniam qui inueſtigare proponit, ſi vnum vel plura ſint rerũ naturalium principia nullius proprij principij naturalis proprietates docet, ſed ipſa communia perſequitur. ſ. quot ſunt vniuſcũq; rei principia naturalia, quod quidem poſterius eſt natura ex particularibus collectum & confuſum. Nam cum nullum vniuerſale natura agat, ſed vnumquodq; particulare efficit (quemadmodum diximus) comprehendit tñ in generatione alicuius tot principia numero definita quem modum etiam ſeruat in cunctis rebus. Hoc ergo doctrinæ principium cõmune & vniuerſale poſterius eſt, & ex generatione particularium rerum capitur & ſubſiſtit. Item confuſum eſt, quoniam non diſtinguit quæ ſit proprietas vniuſcuiuſq; principij, ſed deinde ad aliquod magis determinatũ ſeriatim ſermo procedit. Item id doctrinæ principiũ reſpectu propriorum principiorum vniuſcuiuſq; confuſum & indiſtinctum eſt. Nam quando diſcimus aliquod principium eſſe materiam, hoc formam, illud vero priuationẽ cõmunem profecto & cõfuſum ſermonem diſcimus, qm̃ alia eſt materia quæ ſubiicitur cœleſtibus ſempiternisq́; rebus, & alia quæ generãdis caducisq́; tribuitur. Item & horum quæ ortui ſubdita ſunt, alia materia eſt illa quæ ſubiicitur rebus, quæ in ſublimi regione videntur, alia his quæ ex ipſa terra ortum trahunt, videlicet alia eſt plantarum, alia animalium. Quamobrem ſi materiam in hoc libro docet tamen de illa diſſerit, quę cõmuniſſima materia appellatur, & de quacunq; materia prædicari poteſt. Equidem non eſt vna natura materiæ neque ipſius primæ quoniam alia eſt materia quę in cœleſtibus ponitur, & alia quæ generabilibus tribuitur. Item aliquis poteſt facillime animaduertere aliud eſſe ſubiectum in rebus quod velut materia ipſis ſternitur, & aliud eſſe formam quæ in materia introducitur, ceu in ligneis cereisq; vaſibus ac aliis omnibus rebus quæ ita ſe habent, Præterea aliquis poteſt inſpicere eãdem eſſe in omnibus proportionem ſi proprium vniuſcuiuſq; principium cognouerit, ceu ſi his rebus q̃ fiunt in ſublimi regione, ſubiici calidam & humidam exhalationem, & cœleſtibus quintam eſſentiam cognouerit quo fit vt magna diligẽtia ac nõ exiguo ſtudio opus eſt ſi propria rerum principia complecti voluerimus.

Themiſtius et Simp. idem dicunt.

Hæc Simpli. optime confutat.

Sed aliquis forſitan ambiget, quoniam ſi de informi primaq́; materia hic diſſeritur, quonam pacto ex poſterioribus natura haberi doctrinam aſſerimus: ipſa enim eſt omnium rerum primum principium. Atqui ipſe reſpondeo principaliſſimam materiam primum principium eſſe re vera vt corporum, at vero vt animalium, plantarum, metallorum, & eorum quæ in ſublimi fiũt vel cœleſtium aliud peculiare principium eſt. Cũ itaq; rerum quæ in ſublimi loco fiunt, primum principium inueſtigamus illud profecto non poſſumus affirmare primam materiam informem eſſe, quippe quæ non ſit magis harum rerum principiũ q̃ omniũ ſimpliciter corporum, ſed oportet inquirere peculiariter illis ſubiectũ ac principaliſſimum principium quatenus in ſublimi fiunt: Item aliter reſpondeo, quoniam & ſi docet informem materiam nihilominus doctrina à communioribus confuſisq́; incipit. Equidem à confuſis quoniam materia cœleſtium nihil minus informis eſt, quam illa rerum quæ generãtur, qua ratione, nihil proprium de propria horum, vel illorum materia dixit, ſed quendã communem ſermonem de ipſis facit. Et hoc commune profecto eſt natura poſterius, quoniam natura nullum commune producit, ſed ſingularia ex quibus colligitur commune. Vnde neque primam materiam omnino natura producit. Nam ipſa (vt ſæpe dixi) ſingularia producit, quorum vniuſcuiuſque materia proxima habetur, quam natura cuiuſuis rei opifex facit, primã igitur materiam nulla natura efficit, quoniam à primo ipſa proficiſcitur & pendet, & non à natura, ergo ſi quę prima dicuntur, à natura ignorantur & ipſa materiem informem non efficit: Ariſtoteles cum docet informẽ materiam, de primis naturæ & notioribus nõ diſſerit, niſi aliquis autumet informem materiam naturæ ſimpliciter vniuerſali, ac ei quæ vniuerſa continet, notiorem eſſem. Sed dubitatione dignum eſt, quonam pacto quæ hic dicuntur, non aduerſantur his quæ in primo libro de Demõſtratione aguntur. Nam hoc in loco, cum dicit nobis inſitam eſſe quandam viam ex notioribus nobis manifeſtioribusq́; ad manifeſtiora naturę & notiora procedere, aſſerit vl̃ia nobis notiora, & ſingularia quidem nobis occultiora, & naturę notiora, quocirca (inquit) ex vl̃ibus ad ſingularia oportet procedere. Nã inquit totum ſenſu notius eſt, atqui vl̃e totum quoddam eſt. His ergo quæ in hoc libro aſſerit in primo libro de Demonſtratione aduerſatur, vbi vniuerſalium cognitionem nobis poſteriorum eſſe aſſerens.

Dubitatio prima.

Reſponſio.

Alia reſpõſio.

Dubitatio de vniuerſali in primo poſt. & hoc loco.

ſic inquit. Dico enim quo ad nos priora & notiora q́ ſunt proximiora ſenſui. Sunt autem lõgisſime poſita

Dua qſtiones prima.

vniuerſalia propinquisſima vero ſingularia. Quæſtiones itaq; ſunt duæ, vna quomodo in hoc libro aſſerat vniuerſalia eſſe notiora ſenſui, qua de cauſa inquit nos oportere incipientes ab vniuerſalibus ad ſingularia ꝓcedere. Et in libro de Demonſtratione aſſerit ea quæ proxima ſunt ſenſui ſingularia eſſe & longisſime poſita vniuerſalia.

Secunda.

Altera eſt quomodo in libro de Demonſtratione prima naturæ inquit eſſe vniuerſalia: Hic autem ſingularia. Quanquam enim hæc non ita in contextu verborum Ariſtotelis ponãtur, attamen neceſſe eſt, vt hoc modo ſequantur, quoniam ſi naturæ manifeſtiora ſunt ſingularia nimirum etiã prima, & nos paulo ante diximus id cognoſcere naturam quod efficit, & efficit ſingularia. At vero nos iampridem quæſtionẽ primam fere diſſoluimus, quoniam vniuerſale hic nõ aſſerit ꝓprie vniuerſale, ſed particulare & cõfuſum eo quod pluribus congruit, quapropter hæc illis non aduerſantur, verũtamen ſingulare ſenſui notius eſt, quoniam ſenſus vniuerſale non percipit, ſed quoniam omnis naturalis cognitio ex imperſecto ad perſectum proficiſcitur, idcirco prius confuſe & indiſtincte ſenſus occurrit ſingulari & illud apprehẽdit, qui mox proprias ſingularis figuras diſcernere à cæteris non poteſt. Vnde ob id hanc ſenſus cognitionem vniuerſalem appellauit. At in libro de Demonſtratione vniuerſale proprie accepit. Quamobrem hæc inter ſe conſona & nõ contraria ſunt. Sed quonam pacto hic ſingularia & diſtincta, prima naturæ eſſe inquit, ibi vero vniuerſalia.

Reſponſio ad ſecundam dubitationem.

Reſpondeo itaq; quemadmodum in ſingulis animalibus non ſolum vnicuiq; parti eorum quædã naturalis vis tale officium cõmiſit, ſed etiam quædam alia eſt q́ toti prouidet & vitam vnam concentumq́; ex omnibus partibus perficit, ſiquidem partes ad totum comparatæ habent rationem materiæ, ita neceſſario oportet eſſe in ipſo vniuerſo naturam, quæ illi prouideat vt in vnoquoq; particularis quędam natura eſt vniuſcuiuſq; opiſex & ſeruatrix. Nam oportet ſingularia in vnam vniuerſitatem concentu quodam redigi. Vnde nam haberentur cõitates in generibus & ſpeciebus niſi foret hujuſce communitatis cauſa. Neq; enim ex caſu neq; per accidens cõitas fit, ergo illius cauſa quædam naturalis eſt. Et ſi aliquid eorum vniuerſalium ꝑ ſe nõ ſubſiſtat, ſed in generatione omnium particularium cõſiſtat: Vt in vnoquoq; indiuiduo ſine partibus vniuerſitas non conſiſtit, quæ generatione partium exiſtit. Vñ ſi dixerimus nullum totum ſimpliciter generari verum eſt, quoniam neque totum ſimpliciter ipſum per ſe gignitur, ſed in generatione partium ſimul apparet. Eodem etiam modo neq; aliquod vniuerſale ſecũdum ſe fit, ſed cum ijs, quorum eſt vniuerſale ſimul apparet.

Vide Platonẽ pro hoc decimo Dialogo de legibus.

Quoniam ergo natura vnaquæq; id primum cognoſcit cuius eſt cauſa, igitur quẽadmodum ipſa ſingulare producit & illud primo ſcit etiam ſi ex hoc ad vniuerſale poſterius procedat: Ita quod eſt vniuerſalium cauſa id ẽt illa primo comprehendit, quæ ẽt illi ſunt notiora. In hoc igitur opere de natura, quoniam non ſolũ intentio eſt vt naturalia ſolum ſciamus, ſed etiã vt hæc naturalia, hæc animalia, hæc metalla, atq; in libro Meteorum, vt tonitruum, coruſcationem, & cętera huiuſmodi cognoſcamus: Merito Poſteriorem nobis ſingularium cognitionem eſſe aſſerit, primam autem eorum quæ ſunt magis vniuerſalia & confuſa, quem procedendi modum præueniendo diximus. At in libro de Demõſtratione, quoniam de ſcientia ſermo habetur. quæ vniuerſalium eſt cognitio, prima naturæ & notiora aſſerit eſſe vniuerſalia, & nobis Poſteriora aduenire, qui cauſam ibi. ſ. vniuerſalium naturam eſſe affirmat. Quãobrem hæc inter ſe non diſſentiunt, ſed ipſiſmet cohęrent conſonaq́; ſunt. Cæterum contextum legamus. Inquit itaque incipientes ex nobis notioribus, naturæ autem occultioribus perueniemus tandem ad ea quæ nobis immaniſeſta ſunt, naturæ autem clara & maniſeſta. Cũ igitur inquit ad capeſcẽdam rerum cognitionem hoc modo prorſus nobis inſitam viam eſſe, neceſſe etiam nunc eſt nos cupientes rerum naturalium cognitionẽ conſequi, hoc modo doctrinæ vti.

Poſterius autem ex hiſce nota fiunt principia, & elementa his qui hæc diuidũt. Iccirco ex uniuerſalibus ad ſingularia procedere nos oportet. Ipſum nanq; totum ſenſu notius eſt. Vniuerſale autem totum quoddam eſt, quippe uniuerſale multa cõplectitur, ut partes.

Nam communiora & confuſa diuidentes occurrimus in magis propria & diſtincta, totũ enim ſenſu notius eſt. Vniuerſale autem totum quoddam eſt, quippe quod multa complectatur, vt partes. Nam vt in ſenſibilibus videre licet, ſi aliquod aĩal eminus aduenietꝰ citius profecto aſpectus toti corpori occurrit, ac illud cõprehendit q̈ caput, & manum: Vnde ocius aliquis dicet id quod accedit animal eſſe q̈ hominem, hoc etiã modo euenit his rebus quas ratio cõtemplatur, vt vniuerſalia & communia nobis notiora ſint, quam proxima, & propria. Nam ſemper eſt quędam proportio vniuerſalis ad totum, quoniam quo modo totum cõtinet ſuas partes, eodem etiam vniuerſale continet particularia. Verum inter ſe differunt, quoniam vniuerſale tradit his quæ ſub illo ordinata ſunt proprium nomen. totum vero id prorſus non efficit, quando quidem digitus manus non appelletur, neq; vnguis digitus. Cũ igiť vt totum ſenſui notius eſt, ita vniuerſale rationi & ex notioribus maniſeſtioribusq́; initium facere oportet, ex hiſce ergo ſcilicet vniuerſalibus principium doctrinę, & hic ſumendum eſt. Atq; ita etiam oratores primũ diſſerunt de cõibus rerum capitibus, deinde hoc modo de propriis vniuſcuiuſq; ſpeciei diſputant. Hoc etiã modo facit Ariſtoteles in libro de Priori reſolutione, q̈ prius inſtituit ſermonem de ſyllogiſmo ſimpliciter, q̈ de ſyllogiſmo demonſtratiuo dialectico & ſophiſtico. facilius enim ex cõibus propria comprehendimus.

Primo Poſte. & primo priorũ vide Ioan. Gram.

Sic affecta ſunt quodammodo & nomina ad rationem. Totum enim quoddam indiſtinctumq́; ſignificant: ceu circulus cuius definitio diuidit in ſingula. Pueri quoq; appellant primum omnes uiros patres: & mulieres matres. Poſterius autem horum utrumq; diſcernunt.

Nomen enim vniuerſaliter, & confuſe ſubſtantiam rei ſignificat, vt homo, animal, circulus, atqui ratio, id eſt definitio diſtinctæ vnumquodq; eorum quæ rei inſunt, ſignificat, ac quaſi diuidit in proprias partes. Nam quum ipſe hominem dixero certe totam, & confuſam quandam vocem dixi complectentem in ſeipſa multas res. Atqui definitio ſimilis eſt diuiſioni in partes quoniam qui ait animal rationale mortale ſubiectam nobis ſubſtantiam diſtincte ſignificat. Sed pulchre adiecit hoc verbum, quodammodo, quoniam nõ quemadmodum totum ipſum diuiditur in partes, ita & ipſum nomen eſt ab ipſa diffinitione diuiſum, ſed nominis ſignificatum diffinitio diuidit, neq; quo pa-

ĉto ſingulare eſt vnis pars, definitionis partes ſunt nominis partes. Non enim hæc ſyllaba, a, ſi acciderit eſſe ſyllaba hominis, ſcilicet huius nominis græci anthropos ſignificabit animal, neque alia rationale, definitio igitur non diuidit niſi nominis ſignificatum, quoniã hic à nomine ſignificatur. Nunc autem ſermo eſt de ipſa voce, atqui vniuerſalis animalis partes ſunt ipſa ſingularia animalia.

Neceſſe eſt itaq; aut unum eſſe principium aut plura etſi unum, uel immobile: ut aiunt Parmenides & Meliſſus, uel mobile ut naturales aſſerunt: quidam aerem: quidam aquam primum principium eſſe dicentes. Si uero plura aut finita aut infinita. Et ſi finita & plura uno: duo: uel tria: uel quatuor: uel alio quodam numero eſſe oportet.

Hinc ſermonem de principiis aggreditur. Et id, qđ quidem facere conſueuit nunc enim facit. In primis veterum opiniones falſas confutat. Quocirca eas ex diuiſione ſcientifica ſimul & manifeſta accipit. Ex ſcientifica quidem qm̃ hæc fit ſm̃ contradictionem. Nam hæ diuiſiones quæ ſcientiam pariunt haberi ſolent per cõtradictionem. quæ ſcientificæ appellantur, qm̃ ineuitabiles ſunt, quandoquidem nihil ſit quod effugiat contradictionem. Ex manifeſta quoq; , qm̃ fit ex his quæ omnibus perſpicua ſunt. Nam vnum & multa omnibus conſtant. Idcirco inquit neceſſe eſt itaq; principia vel vnum vel plura eſſe. Et quanquam hæc non ſit per ſe contradictio, attamen equiualet contradictioni, qm̃
Textus. non vnum neceſſario multa eſt. Neceſſe eſt igitur (inquit) principium vel vnum eſſe vel plura. Etſi vnũ vel ĩmobile vel mobile. Si vero plura vel finita, vel infinita, & ipſe hactenus diuiſionem produxit. Et quia in his q̃ deinceps explicauit, videtur alias diuiſionis partes ipſimet addere, conſentaneum nobis eſt à principio perſe-
Pro hac diuiſione vide Simplciũ idẽ fere & alia dicit. ctam diuiſionẽ afferre. Itaq; neceſſe eſt principium vel vnũ eſſe vel plura, & ſi vnum vel ĩmobile vel mobile, etſi immobile aut finitum aut infinitum. Etſi mobile vel finitum vel infinitũ. Item ſi plura vel finita vel infinita, etſi finita, aut mobilia aut ĩmobilia, etſi finita vel mobilia vel ĩmobilia. Et hęc eſt abſoluta principiorum diuiſio. Verum ſiquis quæreret, quãobrem vnum principium mox diuiſimus in id quod immobile, atq; in id quod mobile eſt, & deinde in infinitũ & finitũ, & plura principia in primis diuiſimus infinita & inĩfinita, deinde immobilia & ĩmobilia? Rñdemus fieri poſſe vt eodẽ modo vtranq; diuiſionis partẽ diuidamus, illud tamen excipitur, quoniam vni magis peculiaris eſt motus quã infinitum, & multitudini magis infinitum cõgruit, quã motus. Idcirco vnum principium mox in mobile, & in immobile diuiſimus, plura vero in infinita & infinita. Vnum itaq; principium eſſe & ĩmobile Parmenides & Xenophanes arbitrati ſunt, quos cõſtat vbiq; de rebus naturalibus minime loquutos fuiſſe, vt ipſe Ariſt. etiam in libris Metaphyſices dixerat. At ij viri neq; ita inſani re videntur, vt nullum eſſe diſcrimen inter aquam & ignem cenſerent, ſed eiſdem Ariſtotelis verbis perſpicuum eſt, hos vero non, vt naturales de hoc vno principio infinito diſſeruiſſe. Quoniam cum dicit, etſi vnũ vel immobile quemadmodum aiunt Parmenides & Meliſſus, ſubiunxit vel mobile (vt naturales tradunt) perinde ac Parmenides non ſit naturalis. Præterea manifeſtum eſt ipſos non de naturalibus rebus diſſeruiſſe. Quorum Parmenides (vt ipſe Ariſtoteles etiam in libris de Generatione aſſerit, atque aſſentiunt eius interpretes) in libris quos ſecundum opinionem conſcripſit, ignem & terram dixit eſſe omnium principia, ſed in libris iuxte veritatem edidit, vnum eſſe omne finitum & immobile. Verum nobis exiſtimandum, nõ eſt vt in libris quos opinionem conſcripſit, ea quæ ſibi videbantur non dixerit, ſed ea quę multis placebant, & in libris quos ſcripſit iuxta veritatem ea tractauerit, quæ ſibi videbantur. Etenim in his libris quos ad opinionem conſcripſit, diſſeruit etiam de his quæ ita ſibi ſentire videbatur. Sed quoniam de intellectualibus rebus in libris iuxta veritatem ſermonem faciebat iure de veritate librum inſcripſit, in libris autem ad opinionem, quoniã diſſerit ibi de ſenſibilibus, quæ quidem Timæus opinabilia vocauit, idcirco librum ſic inſcripſit. Nam quæ ſemper ſunt, intelligentia vna cum ratione comprehẽduntur: Senſibilia autẽ quæ generabilia diſſolubiliaq; vocat, opinio comprehendit ſimul cum ſenſu irrationali. Quapropter de intellectualibus, vnum, immobilia, & finita dici aſſeruit. Nã cum intellectualia ad vnũ magis redigantur veluti proximiora vni rerum omniũ principio, idcirco illa vnum vocauit. Vnum itaq; finitũ & immobile Parmenides & Xenophanes dixere. Vnũ autem immobile, & infinitũ Meliſſus aſſeruit, qui etiã de eiſdem (vt dicebam) diſſeruit præter quam quod ipſe illud vnum infinitum eſſe affirmauit, & ſectatores Parmenidis illud finitum tradidere, quod quidem illi fecerant vt conoſceretur vis definita & ſpecifica ipſorum intellectualium eſſe, at ipſe Meliſſus, vt ad infinitatem virtutis poteſtatisq; vnius cæteros deducere, ita illud infinitum eſſe aſſeruit. Quicunque igitur vnum ens eſſe dixerunt mox illud immobile eſſe recte opinati ſunt. Quoniam ſi moueretur, vnum vbique non foret, ſi quidem motus, locus, tempus, & huiuſmodi alia foret in quibus motus tranſigeret. Sciendum ta- Aduerte.
mẽ eſt hos, cum vnum omne eſſe dicunt non de principiis ſermonem facere. Nam ſi vnum eſſe rerum omnium principium affirmaſſent, tueri profecto nõ poſſent vnum ens duntaxat eſſe, quoniam cum principiũ eſt oportet etiam vt ea ſint quæ ex principio proficiſcuntur, ſiquidem hæc ad aliquid ſunt. Nam principiũ, aliquorum eſt, principiũ, Quapropter hi nõ loquebanť Dubitatio pulchra.
de principiis, ſed de entibus ſimplr̃. Atqui ſi de principiis ij non diſſerebant, cur Ariſtoteles hos refellit tanq̃ vnum eſſe principium male ſtatuerint? Reſpõdeo itaq; quoniam etſi de principiis non diſputarunt, attamen Ariſtoteles ſic eorum rationes refellit, cupiens tale dogma de medio tollere, perinde ac quiſpiam vnum eſſe rerum naturalium principiũ ſtatuerit, vnum quidem principium dixerunt ij qui illud etiam immobile eſſe autumarunt. Sed eorum, qui vnum & mobile principium affirmauerunt, alij finitum eſſe, alij vero infinitum poſuerunt. Vnum autem mobile finitum Hippaſus, Heraclitus, Thales, Hippon, cognomento impius, aſſeruerunt. Heraclitus nanque & Hippaſus ignem eſſe rerum principium dixere, qnoniam inter alia tenuioribus partibus conſtat, & facile beneq; formabile eſt. Neque idcirco nobis cenſendum eſt illum rationem formæ obtinere, quia continet alia, ſiquidem de materiali principio modo diſſeramus, Thales autẽ, & Hippon ob rerum prolem ac quia viderunt genituram humidam. eſſe aquam rerum principium dixerũt. Et quanquam ſemina ſicca eſſent attamen niſi humecta ſint, deincepsq; diffluant nõ producunt. Item eorũ qui vnum principium mobile, & infinitũ dedere, quidã illud aerem eſſe poſuerunt, quidam vero mediũ in-

ter

ter aerem, & aquam, vel inter ignem, & aerem ſtatuere, Diogenes nanq; Appolloniates, & Anaximanes aerem ſuppoſuerunt eſſe principiũ, tum quia facile formabilis eſt, tum etiam quia inter corpora incorporalis magis ac in ſenſibilis eſt. Item Anaximander mediũ inter aquam, & aerem, vel inter aerem, & ignem principium eſſe dixit. Nam cum ea tranſmutatio qna in aerem aqua mutatur, non immediate fiat. ſiquidem oporteat, vt prius aqua euaporet, deinde vapor attenuatus in aerem mutetur, eodem mõ de tranſmutatione aeris in ignem, dicendum ſit, mediũ inter hæc dixit eſſe principium, quod quidem aere dẽſius eſt, aqua vero rarius aut igne denſius, aere autem rarius. Hic ergo Philoſophus rectins q̃ alij veritatem atigerat, cum nullum elementum materiam eſſe ſtatuerit, ſed aliud quippiã præter elementa. attamen non ſcite illud poſuit, q̃m principium qualitate formaq́; impreſſum poſuit eſſe, cum dixerit illud eſſe aere denſius, aqua vero rarius. Hi prætetea autumarunt aerem, vel medium infinitum eſſe, quoniam exiſtimarunt quod ſi ex eis ſemper fiunt generabilia, & non ſorent infinita, neceſſario generationem defuturam, quod quidem non cõuenit regreſſui neq; rerum viciſſitudini. Qni ergo vnum principium ſtatuerunt tot ſunt. Nullus nanq; eorum qui vnum dederunt principium, illud terram eſſe poſuit propterea q̃ difficulter mouetut, atq; mutatur. Cæterum eorum qui multa eſſe principia ſtatuerunt quidã infinita eſſe contendunt, quidam vero finita. Et vtrorumq; quidã immobilia, quidam vero mobilia. Multa itaq; finita & immobilia Timęus dedit Deum. ſ. ideam & materiam, pluta dende finita & mobilia Empedocles aſſeruit, q quatuor elementa ac litem, & amicitiam ſtatuit terum initia eſſe. Hippocrates medicus eodem etiam modo quatuor elementa principia eſſe voluit. Verum Empedocles duos mundos eſſe cõiecit, vnum ex quatuor elementis ſenſibilem, & alterum ſphęrum. ſ. intellectualẽ, quem ſphærum appellauit, q̃m ad ſeipſum reuertitur, & vni magis ſimilis eſt. Hos autem mundos tulit inuicem tranſmutari. Nam quoties amicitia dominatur elementa tranſmutãtut in ſphærum. At lite dominãte. ſphærum econtra in elementa mutatur, quæ ille proſecto aiebar, non ea de cauſa, vt mundi ſeſe alternatim traſmutarent, ſed vt ſignificaret tranſmutationem animi noſtri in hos mundos, quoniam in animo noſtro eſt vis & potentia quæ idem & diuerſum facit. Cum igitur ſecundum eam vim idem facientem animus operabitur, & aget, quam animi circulum Plato vocauit, cũ intellectualibus conuenit, ad hæc etiam intendit, & conuertitur. Hanc itaq; vim Empedocles amicitiam appellauit, quoniam amicitia vnitatem efficit. Cum vero aget animus ſecnndum vim & poteſtatem diuerſum efficientem, quam alterius animi partis circulum Plato appellauit, & Empedocles litem, ad ſenſibilia conuertitur, & his ſimilis fit, tranſmutationem igitur animi ſecundum ſenſibilem, & intellectualem mundnm, tranſmutationem mundorum Empedocles appellauit. Vnde & illud vulgatiſſimum de animo dixit. (Vt ipſe etiam hic ſum diuinitus exul errabundusq́;) qui liti inſanienti fidem adhibui, ideſt qui credidi ei potentiæ animi, quæ diuerſum efficit. Præterea qui plura principia infinita, & mobilia dixerunt, Anaxagoras, Democritus, Epicurus, & Leucippus fuere. Anaxoras nanq; ſimilaria rerum principia poſuit. Similaria vero ſunt, quorũ partes ſunt toti ſimiles. Hæc igr̃ ſimilaria inuicem commiſceri dixit, ceu in ligno, q̃ cum ſimilare ſit, carnẽ, oſſa, aquam, ignẽ, aurũ, & cuncta ſimpliciter eſſe voluit, ita ẽt in vnoquoq;, & quouis infinita ſimilaria eſſe ſtatuit. Hęc igitur ſuppoſuit, q̃m viderat cuncta mntuo viciſſimq́; fieri, etſi non per primã generationem, attamẽ per multa media. Cum materiã itaq; opportunam aptãq́; in oĩa ab oĩbusq́; tranſmutari imaginatione conciperet atq; ipſam perfecte contemplari non poſſet omnes res ſimul eſſe ſtatuit, & ita mntuo generari ſm̃ ſeparationem & non ſm̃ mutationẽ ſubſtantiæ. Sed cum ita ſentiat, ſimilaria ſimnl miſceri inter ſe, & minime diſſimilaria recte poſuit, q̃n quidem nullus ſtatueret in facie manum, vel in manu pedem eſſe. Democritus autem Leucippus, & Epicurus atomos. ſ. inſectilia, & vacuum principia poſuerũt, atq; ſenſerunt vacuum, & inſectilia quæ in eo ſunt, infinita eſſe. Vacarunt autem atomos quædam corpora q̃ propter paruitatem perſpicui non pñt, & ob duritiem indiuiſibilia ſunt, qualia ſunt ea ramẽta pulnerulẽta q̃ per foramina oſtiorum in radiis apparent, quæ ſane nõ elucente radio non apparent, quod quidem fit non eo quod ibi non ſint, ſed quia ſunt paruiſſima. Poſtremo plura principia infinita & immobilia nemo poſuit.

Vide Simpli. pro hoc qui dicit neminem poſuiſſe plura finita & immobilia eſſe principia.

Etſi finita aut ita genere quidem unum, figura autem & ſpecie diuerſa, ut Democritus ſenſit.

Genus inquit ſubiectum, & ſubſtantiam atomorum, Democritus enim fatebatur vnius ſubſtantię omnia inſectilia eſſe, ea tamen differre inter ſe figura qnoniam quædam rotunda ſunt, quædam cubica, quædam pyramidalia, vel quadam alia figura ſormata. Vt autem hoc in loco ipſnm genus ſubiectum vocat, ita etiã in libro de Demonſtratione ſæpe vocauit. Item per figuram, & ſpeciem, idem geminatis vocabulis dicit, ſi quidem Democritus figuram in atomis habere rationẽ ſpeciei, aſſeruerit. *Quo ad verba.*

Aut & contraria ſunt.

Huiuſmodi, aut, inquit, quoniam Democritus vnũ genus atomotum eſſe ſuppoſuit, & eas figuris differre, & non ſolum differre, ſed etiam contraria eſſe. Nam cũ neq; caliditatem, & frigiditatem, neque albedinem, & nigredinem in atomis eſſe Democritus dixerit, ex figutis autem, & habitu poſitioneq́; atomorum in nobis dinerſas affectiones fieri aſſentit. Nam rotunda inſectilia tanquã facile mobilia caliditatis, & ignis cauſas eſſe dicit, quoniã facile mobiles atomi ſunt, ocius diuidnnt, & diſgregant, peculiare nanque igni eſt diuidere poſſe, & facile moueri. Cubicas vero atomos tãquam ea vt ita dixerim, quæ magis pellunt, & ſtipant, frigiditatem efficere dixit, frigus enim vim ſtipulandi obtinet. Eodem etiã modo in coloribus fieri aſſeruit, quandoquidem pyramidũ vertices cum feriunt oculos talem coloris imaginationem, vt albi, efficiant. Nã album diſgregandi viſum vim obtinet. Item quod acutum eſt, diuiſiuũ eſt, qualis eſt pyramidis vertex. Sed cum baſes eius nigræ fuerint, congregant, quoniam nigrum congregatiuũ eſt, & obtuſum, ſimilirer congregat. n. & q̃ diſtant in idem cogendo in vnũ addncit. Cũ itaq; atomi ſeu inſectilia corpora differentibus figuris cõtrarias affectiones efficiãt, eas non mõ figuris differre, ſed ẽt contrarias eſſe aſſeruit. Aut ſermo Ariſt. hic ſpectat ad Anaxagorã, qui ẽt cõtraria ſimilaria eſſe, vt ignẽ, & aquam aſſentit, quod quidem magis verũ eſſe fateor, vt etiam ſeruetur contraria diuiſio, q̃m quum dicat: Et ſi infinita, aut ita genere quidem vnũ, figura autem *Alia expõ.* *Textus.*

tem & ſpecie diuerſa, vt Democritus ſenſit, affert deiude alteram diuiſiotis partem dicens, aut cõtraria, q.d. vel vt Anaxagoras contraria dixit.

Eodem modo quærunt & hi qui quærunt quot ſint ea quæ ſunt. Nam ea primo quærunt ex quibus conſtant ea quæ ſunt: utrum unum aut plura. Et ſi ſint plura utrum finita uel infinita ſint: quapropter quærunt principium, & elementum utrũ ſit unum uel plura. Conſiderare igitur ſi unnm ſit & immobile, non ad naturalem ſcientiam ſpectat. Nam ut geometræ nõ eſt ratio ad eum qui geometriæ principia tollit: ſed aut ad aliã ſciẽtiam attinet, aut ad cõmunem omnium: ſic & illi nulla eſt contra eum ratio qui principia naturalis ſcientiæ tollit. Non enim eſt amplius principium, ſi unum duntaxat eſt atq; unum hoc modo. Nam principium alicuius, aut aliquorum eſt.

Cum poſuiſſet diuiſionem, nunc oſtendere vult ipſum nec curioſe nec communiter hac diuiſione principiorũ vſum fuiſſe, ſed cunctos phyſicos ante ipſum de principijs diſſerẽtes eadem principiorũ diuiſione vſos fuiſſe, cum hi quærerent, nunquid vnũ eſſet eſtum ex quo res fiũt, vel plura: & vtrum mobilia vel ĩmobilia.
Textus. Conſiderare igr̃ ſi vnum ſit ens, & immobile ad naturalem ſcientiam non ſpectat. Cum poſuerit opinionẽ de prĩcipijs naturalibus ex diuiſione, & dixerit, cui parti diuiſionis veterum aliquis præſit, & faueat: Conſiderat etiam contra quas opiniones ad naturalem philoſophum ſpectet diſſerere, & ecõtra quas non ſpectat. Etenim ſcientis eſt naturam rerum q̃ ſubiiciuntur conſiderare, & diſcernere quæ ſibi conueniunt, & quæ ſibi non conſonãt, quemadmodum & ipſe faber lignarius multis ſibi obiectis lignis quædam profecto eligit veluti arti ſuæ idonea: quædam autem abijcit. Quocirca & nunc Ariſt. ſecernens vnam aliquam diuiſionis partem eam. ſ. quæ dicit vnum eſſe principium, & immobile, quam Parmenidis & Meliſſi imitatores tuentur, inquit non eſſe naturalis philoſophi munus cõtra hos diſputare, quandoquidem principia naturalia tollunt. Nam ſcientiæ nullius particularis eſt contra illos diſſerere qui ſua propria principia tollunt quia etiam neq; demonſtrare ſua propria principia poſſunt, ſed ſolum id munus eſt primę & ſuperioris philoſophiæ. Nam ipſa omnium principia demonſtrat. Particulares autem ſcientię ex hypotheſi capiunt ſua peculiaria principia idcirco contra deſtruentem principia cuiuſuis ſciẽtiæ, non eſt illius eiuſdem diſſerere, ſed vel illius potius eſt quæ ſupra illam proxime ordinata eſt, vel illius quæ omnibus communis eſt. Cõmunem autem omnibus ſcientiam appellat, vel primam, & nulli ſubiectam philoſophiam, vel dialecticem. Etenim ipſa omniũ ſcientiarum principia demonſtrat. Hoc enim modo Ariſtoteles definiuit ipſam in libro Topicorum (cum inquit) huius operis intentio eſt methodum viam ſcilicet inuenire qua poſſimus ratiocinari de omni propoſita q̃ſtione ex probabilibus, qua ratione dialectice à prima philoſophia differt, quoniam hæc ex principijs quæ p ſe credẽda ſunt, & ex cõibus cõceptionibus efficit demõſtrationes: At dialectice ex ꝓbabilibus. Nã contra eum qui tollit punctum eſſe indiuiſibile vel lineam eſſe longitudinem ſine latitudine geometer non diſputabit ſed primo philoſopho delegabit hoc demõſtrandi munus. præſtat enim medicus medico. Rurſus principia perſpectiuæ geometria demonſtrabit, & principia grãmatices muſica, & huius arithmetice. Sumit enim grãmaticus hæc elementa quidẽ longa eſſe hæc vero breuia atq; eadem nunc quidem breuia interdum longa. Cauſam autem huius rei ipſe profecto ignorat, ſed muſicus eã demonſtrat. Rurſus muſicus ſumit huius cordæ ad illam eſſe proportionem ſexquialteram vel duplam, vel ſexquitertiam. Vnde in chordis ſolum numerorum rõnem proportionẽq; accipit. Atqui arithmeticus vniuerſaliter quæ ſit dupli proportio ac reliquorũ inueſtigat ſiue in chordis hæ proportione fuerint ſiue vbicunq;. Item geometriæ arithmetica ſuccurrit. Conſtat enim arithmeticam omnes ſciẽtias mathematicas (vt aiunt) præcedere. Nam geometer ſumit latus lateri duplum eſſe ſexquitertium, ac duplum tantæ magnitudinis, vel quantęcunq; ſumit. Atqui arithmeticus vniuerſaliter hoc accipit, & quæ ſit dupli, & aliarum proportionum ratio demõſtrat. Sed primus philoſophus omnium ſcientiarum principia demõſtrat. Propterea non attinet ad naturalem virum contra Parmenidem & Meliſſum diſſerere qui tollunt principia naturalia.

Nam cum aſſerant vnum ens eſſe atq; immobile, eo quod ſtatuunt vnum ens eſſe, principia deſtruunt, eo autem quod illud immobile eſſe aſſentiunt, principia vt naturalia dirimunt. Cum enim dicunt vnum ens eſſe, eos prorſus neceſſe eſt id vel principium ſtatuere, vel fateri id eſſe quod oritur ex principio, ſed ſiquidem illud eſſe principium poſuerint eos oportebit omninò aſſerere ea etiam eſſe, quæ oriunť ex principio, qm̃ hæc numerantur inter ea, quæ ad aliquid ſunt, quippe principiũ alicuius, vel aliquorum ſit principiũ, vt ipſe inqr, quare non erit vnum ens ſed multa principium. ſ. & ea q̃ ex principio proficiſcuntur, igiť tueri nequeunt vnũ ens eſſe. Rurſus ſi vnum poſuerint id eſſe quod oritur ex prĩcipio, eos oportebit ẽt fateri illius eſſe principiũ, quapropter neq; hoc mõ vnũ ens amplius erit, ſed nũc ſtatuunt vnum ens eſſe, igitur vtroq; modo. ſ. ſiue principium ſiue id quod oritur ex principio illud vnũ eſſe dixerit, abolent principium. Nam cum illud principiũ fuerit non poterit vnum ens eſſe, hac igitur rõne principium tollunt, ſed etiam principium, vt naturale dirimunt eo quod ponunt idem ĩmobile eſſe. Nam motus plane rebus naturalibus ineſt. Gñatio. n. & corruptio, auctio, diminutio, alteratio, & ſm locũ mutatio rebus naturalibus inſunt. Ipſæq̃; naturã diffiniens eam eſſe principium motus, & quietis inquit. Quamobrem qui motum tollunt, principia naturalia interimunt. Ob id igiť ait naturalis munus non eſſe contra eos diſceptare, vt tanq̃ naturales hoc negotium exerceamus. Verũtñ Inqnit, qm̃ hæc cõſideratio ad aliquam philoſophiam ſpectat, quippe ij de rebus quæſtiones concitent: Etſi non vt naturales, attamen vt philoſophi illis occurremus. Præterea cum videantur nonnullas dubitationes naturales afferre ſic contra eos congreſſio conſentanea erit. Eo nanque naturam tollendo quod vnum eſſe ens atq; ĩmobile ſtatuunt. ideo de natura dubitãt, qm̃ non amplius principium erit ſi vnum duntaxat, & hoc modo vnum eſt. Nam principium alicuius, vel aliquorum eſt principium. Quod vero qui ens vnum eſſe ſtatuunt, principia tollãt, in ſcd'a figura hoc mõ ꝓbat. Si vnũ eſt ens, non eſt multitudo, ſed ſi principiũ eſt, multitudo habeť, ergo ſi vnũ ens eſt nõ erit principiũ, qm̃ cum principium fuerit oportebit ẽt ea eſſe q̃ ex illo principio prodeunt, quo fit vt multitudinẽ eſſe oporteat. Verum ſi vnũ intelligunt hoc modo videlicet pro *Vide Simpli.*
immobile, adhuc ſequitur incommodum. Nam cum *pulchre ĩ hoc*
fuerit ĩmobile neq; aliquid ex ipſo emerget neq; ipſum *loco.*
ex alio, ſed cum principium eſt, oportet motum eſſe

quoniam

quoniam ſi prorſus immutabile ac immobile erit:neq; aliquid ex ipſo fieri poterit.

Simile eſt itaque conſiderare ſi hoc modo ſit unum:perinde ac de quauis alia poſitione diſſerere quæ ſermonis cauſa dicitur: qualis eſt Heracliti:uel ſiquis id quod eſt unum hominem eſſe dixerit.

Poſitio eſt (vt ipſe dixit in libro de locis dialecticis) opinio extranea alicuius notorum in philoſophia. Ceu Heraclitus, qui contraria idem eſſe dixit, ſimiliter & ij, qui omne vnum eſſe, & immobile autumant, vel vt Zeno, qui motum eſſe negauit, vel vt Anaxagoras, qui omnia moueri aſſenſit. Itaque cōſiderare ſi ens vnum ſit, & immobile, inquit, ſimile eſt perinde ac de quauis alia poſitione diſſerere. Ceu de illa Heracliti, qui aſſeruit contrariam eadem eſſe. Nā veluti ſtultum eſt huic poſitioni contradicere cum ipſa euidentia omni demōſtratione manifeſtior ſit, aut illi obſiſtere, qui vniuerſum vnum indiuiduum hominem eſſe contēderet, ita ſtultum eſt cōtradicere rationi Parmenidis & Meliſſi. Dicit autem (ſermonis cauſa) pro hoc ſcilicet gratia alicuius quod ſimpliciter eſſe, vel non eſſe enunciando dicimus, & non concludendo ſyllogiſmo aliquid, vt ſiqs proferat hominem tripedem eſſe.

Vide Simpli. pulchre. Et ꝑ opinione antiquorum lege Platone in libro præſertim de recta nominum ratione. Textus.

Aut contentioſam ſoluere rationem.

Cōmuniter dixit. Simile eſt itaq; conſiderare, & aut contentioſam ſoluere rationem. Differt aūt contentioſa ratio à ſophiſtica hac ratione, q̄m ſophiſtica quoad materiam vtitur veritate ſed figuram concludendi ſyllogiſticam non habet. At contentioſa ſecundū vtranq; partem peccat, & ſecundum materiam, & ſecundum formam.

Quod quidem utræq; rationes habent Parmenidis & Meliſſi Nam falſa aſſumunt, et praua forma concludunt. Inepta autē magis eſt ipſius Meliſſi ratio, nec dubitationē affert: ſed uno abſurdo dato cætera accidunt: hoc autem non eſt difficile.

Inquit Parmenidis & Meliſſi ratio contentioſa eſt. Nam vterq; ipſorum falſis propoſitionibus vſus eſt, & ſine forma ſyllogiſtica procedit. Verum quas propoſitiones falſas accipiant, & quonam pacto eas praua forma connectant, cum aggrediemur ipſas rationes demoſtrabimus. Et quamuis ambæ rationes contentioſæ ſint, attamen magis inepta eſt Meliſſi ratio, & nullā affert dubitationem. Nam illa parmenidis qnāquam falſa ſumit, & vitioſa forma concludendi vtatur, attamen non nihil difficultatis, & acuminis habet. Sed ea Meliſſi cum ſuperficialis ſit, ſtulta ineptaq; eſt, & nullam auditoribus mouet dubitationem. Verum vno abſurdo dato ſic cætera concludit. Hoc autem (inquit) neq; difficile eſt, ideſt concedenti vnum abſurdum reliqua probare quæ ſequuntur. Nam ſi hoc detur, ſcilicet terram volare, accidet nos in ſublimi collocatos eſſe. Item grauia extra medium ſtare atque alia infinita, vel dicit: Non eſt difficile ſcilicet ſolnere & refellere hæc ſic in ſuperficie dicta.

Duplex vltima particula interpretatio.

Nobis ſubijciatur eorum quæ natura conſtant, aut omnia aut quædā moueri. Quod quidem inductione perſpicuum eſt.

Res naturales aut omnes aut quaſdam moueri loco principiorum huius ſcientiæ habemus. Præterea huius rei fidē à ſenſu accipimus ſcilicet aut omnia, aut quædam moueri. Adiecit autem, (aut quædam) propter potentias quæ ſunt in ſubiecto, ac propter animas irrationales quæ cum naturales res ſint tamen ſunt immobiles quoniam non alterantur neq; augentur neque mouentur ſecundum locum.

Inſuper nec omnia ſoluenda ſunt. Sed ea ſolum quæ aliquis ex principijs demonſtrans mentitur. Quæcunq; autem non ex principijs oſtenduntur minime ſoluenda ſunt.

Cur priuſquam refellet ea quę ab illis dicuntur, ſuppoſuit res naturales moueri, pro hoc reſpondens adiecit, nec omnia ſoluenda ſunt, ſed illa qnæ ſeruatis principiis, ex eiſdem aliquis falſa probat. Contra eum vero qui tollit principia & eas affert dubitationes q̄ principia demunt, diſſerendum non eſt, neq; eius quæſita ac dubitata ſoluēda ſunt. Dixit autem inſuper nec omnia ſoluenda ſunt pro hoc, nec enim omnia ſolnenda.

Veluti circuli quadraturam, quæ per ſectiones fit ad geometram diſſoluere pertinet: at illud Antiphontis non ad geometram diluere ſpectat. Verum cum de natura quidem non, naturales autem dubitationes ipſos dicere accidat: res forſitan bene ſe habebit ſi parum de ipſis diſſeruerimus.

Hippocrates Chius mercator cum in piratarum nauem incidiſſet omniaq; amiſiſſet, Athenas venerat latrones accuſaturus, & cum diu Athenis accuſandi criminis cauſa moraretur, acceſſit ad philoſophos, qui adeo geometriam calluit, vt circulum quadrare contenderet cuius quidem qnadraturam non inuenit, ſed cum quadraret lunulam, falſo ratus eſt ex hac circulum quadrare. Nam ex lnnula quadrata circulum quadratnm concludere arbitrabatur. Sed etiam Antipho circulum quadrare conatus eſt qui cum nō ſeruet principia geometriæ hoc modo idem oſtendere nitebatur inquiens, ſi ſecero circulum, & inter eius ambitu deſcripſero qnadratum, ac ſectiones circuli q̄ fiunt in quolibet quadrati latere ſecueroin duas partes, deindeq; duxero ex ſectione vtrinque rectas lineas ad terminos ſectionum, certe ipſe conſtituam octangulam figuram .ſ. octo angulorum. Rurſus ſi eas ſectiones, q̄ continēt angulos, in duas partes incidero & iterū deduxero à ſectionibus vtrinque rectas ad terminos ſectionum, faciā equidem figuram multorum angulorum, ſi autem idem per multū ſecero figura fiet maiore angulorum nnmero conſtituta, quæ paruiſſimos angulos habebit, quos lineæ recte continentes ob prauiſſimam earum molem adequabunt circulo. Cum igitur datur omnem datam figuram rectilineā quadrari poſſe, ſi quadrauero hanc figuram multorum angulorum, quæ cum adequetur circulo quadrabo etiam circulū. Is itaque deſtruit principia geometriæ. Nam principiū geometriæ eſt, nūq̄ circumferentiam adeqnari lineæ rectæ. Hippocrates itaq; cum ex principiis geometriæ cæpiſſet & quadraſſet lunulam quandā circuli ſectionem male deinde cōcluſit, inquit igitnr quadraturam circuli, qnā falſis dictis Hippocrates probabat ad geometram attinet diſſoluere. Cum ipſe Hippocrates ſeruet, principia geometriæ. At illam formam quadrandi circulum, quam Antiphon adducebat non ſpectat ad geometram diſſoluere, quoniam negatis principiis geometriæ ita Antiphon procedebat. Verum cum de natura quidem non, naturales vero dubitationes ipſos dicere accidat. (Nam eo quod vnum eſſe ens, & immobile ſtatuerunt, naturam dirimunt, eo autem quod naturam tollunt eos accidit dicere non naturales dubitationes) inquit neceſſarium eſſe, vt nos parum contra illos diſſeramus, non quia dogma eorūq; ſentētia quadam ratione, & certamine egeat ſed propter dignitatē perſonarum, atq; ea de cauſa quia manifeſta, multis ambigua videri ſolent.

Prǽterea ipſa per ſe de his conſideratio quandam philoſophiam nimirum habet.

Ideſt hæc inquiſitio de entibus ipſa p ſe. Vtrũ vnum ſit vel plura, cõuenit primæ, & nulli ſubſeq̃ philoſophiæ.

Principium omnium nobis accommodatiſſimum eſt: ab illis percunctari cum ens multis modis dicatur: quonã pacto dicant aſſerentes omnia eſſe unum.

Cum diſtinxerit ſuperioribus dictis contra quos naturalis interſit diſputare, & contra quos minime interſit. Et dixerit contra Parmenidem ac Meliſſum nõ eſſe naturalis philoſophi munus diſſerere propterea quod ij tollunt naturalia principia dicentes vnum eſſe ens, & immobile. Et deinde dixerit, quãquã contra eos diſſerere ad naturalem non ſpectet attamen hæc conſideratio habet quãdam dubitationem & philoſophiam, abſurdum nõ eſſe ſi parum contra ipſos diſputauerimus ac deinde dixerit. Et ſi non de natura aliquid dicunt, verũtamen quia naturales ambiguitates moliuntur qđ deſtruũt principia naturalia, & cætera. Hæc igitur cum dixerit ſuperioribus verbis, hic aggreditur rõnes contra illos. Et priuſquam reſpondeat ad ea quæ ipſi dixerunt, communiter ipſam qõnem per ſe examinat. Nam proprie illis contradicemus ſi eorum rõnibus occurremus ac reſpondebimus, quibus illi ſuam ſententiam probare nituntur, Cõis autem de problemate conſideratio eſt, idem problema communiter exercere, & demonſtrare ſi hoc modo eſſe queat, an aliter. Deinde cũ demonſtrabit hoc magis proprie, occuret ac reſpondebit rõnibus eorum. Nam oportet imprimis ipſa ꝓblemata ſm ſe exercere, & dubitationes contra ipſa refellere, vt ne inſolute manentes ſimpliciores confundant. Quocirca diuiſione vtitur, cum dicat quot modis vnum dicatur. Deinde oſtendit iuxta nullum ſignificatum vnius vnũ ens eſſe. Inquit ergo vnum vel noĩe vnum eſt, vel re. Dico autem noĩe vnum quemadmodum ſiquis diceret hoĩem verũ & depictum vnũ eſſe, propterea quod vnum hominis nomen habent. Vel ſiquis aſſereret oĩa prædicamenta vnum eſſe, qm̃ vnum nomen entis habent. Vnum ergo, vel nomine, vel re vnum eſt. Et ſi re, vel re vniuerſali, vel re particulari. Item ſi vniuerſali re, vel genere vel ſpecie: ac gñe quẽadmodum ſi quis diceret omnes particulares ſubſtantias vnum eſſe, qm̃ commune genus ſubſtantiã habent, ſpecie, vt ſi quis aſſerat albedinem & nigredinem vnũ eſſe, qm̃ cõe habent alterationis nomen, vel potius ſi quis áſſirmat albedinem in ceruſſa & albedinẽ in pallio vnum eſſe propterea quod communem ſpetiem habent ipſam.ſ.albedinem, vel ſi quis dixerit omnia rationalia vnum eſſe propterea quod ſpecies animalis eſt ipſum rationale. Si autem particulari re vnum fuerint ens, vel erit vt continuum, ceu dicimus lignum vnum eſſe, vel erit vnum vt indiuiſibile vt punctum & vnitas, vel ratione vnum ceu polyonyma vt tunica & indumentum atq; enſis & gladius. Hæc enim ratione vnũ ſunt. Accipit ergo alteram diuiſionis partem.ſ.vnum re & eam qua vnum re vniuerſali dicimus. Et inquit ea quæ vniuerſali re vnum dicuntur, vel profecto ſubſtãtia ſunt, vel aliquod accidens. Et ſi accñs, aut quantum, aut quale, aut aliquid aliorum prædicamentorũ accñs, ſed oſtendere oĩa non eſſe vnam ſubſtantiam nunc ſuperſedet & ꝓrogat dicendũ eſſe in ſequentibus qm̃ demonſtrabit neq; id quod eſt vnum ens eſſe ſubſtantiã, alioquin tolleremus naturam accidentium. Nunc aũt probat nũquam poſſe affirmari id quod eſt vnum ens eſſe aliquod vniuerſale accidens ceu quantitatem. Nã eo quod omnia eſſent quantitates ita ens diceretur ſecundum aliquod vnum vniuerſale quantitas. Sed antequam hæc refellat interſerit argumentum quo probat dici non poſſe vt ſit ens vnum nomine, ceu ſubſtãtiam & accidentia multa ꝙ autẽ omnia appellantur entia hoc modo vnum ens dici poteſt. At (inquit) ſi hoc foret, perſpicuũ eſt multa entia eſſe & nõ vnum. Neq; enim inquit ſi quis aſſereret ea quæ re multa ſunt participare cõmuni nomine, idcirco hæc vnum erunt. Hoc itaq; quærit, ſi omnia queant eſſe quantitates ac ratione generis oĩa vnum dici, inquit.n. huic q̃ntitati vel coexiſtit ſubſtantia, vel non, ſi autem non coexiſtit quantitati ſubſtantia, ergo quantitas merito per ſe ſubſiſtet, quod fieri non poteſt, qm̃ accidentia in ſubſtantia eſſe habent, ſi vero coexiſtit vel erit idem conceptus ſubſtãtiæ, & quantitatis, quæ ſignificẽt aliquam vnam rem diuerſis nominibus, vel alter eſt ſubſtantiæ conceptus & alter quantitatis, ſi ergo idem eſt conceptus ſubſtantiæ & quantitatis ergo quæ coniungi nequeunt ipſi coniũgunt ac in vnum redigunt ſubſtantiam & accidens. Si autem aliud quidpiam eſt ſubſtantia præter quantitatem, iterum multa entia erunt. Cum igitur hæc explicat, cæterũ demonſtrabit nõ temere ſuppoſuiſſe quãtitatem aliquod ens dici, quoniam Meliſſus hoc ens vnũ poſuit eſſe infinitum, infinitum aũt, vel ſpecies quãtitatis, vel pars, aut potius paſſio eius eſt quæ per ſe illi competat. Verum aliquis poſſet aſſerere infinitum eſſe velut aliquam ſpeciem quantitatis dicendo, quantitatis alia infinita alia vero finita, meo tamen iudicio infinitum paſſio potius eſt de numero earum paſſionũ, quæ aliqui per ſe cõpotere ſolent. Non eĩm ſimpliciter infinitum eſt quantitas, ſed ineſt quantitati. Verum dupliciter dicitur per ſe (vt Ariſ. fatetur in libro de Demõſtratione) vel in cuius definitione ſubiectũ aſſumitur, ceu in definitione ſimitatis naſus clauditur, quippe ſimitudo ſit naſi cauitas & hæc eſt paſſio per ſe naſi, eodem etiam modo in definitione numeri paris, vel imparis ſubiectum ſumitur. Nam dicimus numerum parem eſſe numerum in duas partes diuidendum, ſimiliter hinnibile per ſe equo ineſt, quoniam ſumitur in definitione ſubiecti. Nam dicimus equus eſt animal irrationale hinnibile. Item circuli paſſio eſt, lineas equales eſſe quæ à cẽtro ducuntur· ſi quidem in definitione circuli comprehendatur. Circulus enim eſt figura plana vna linea contenta ad quam omnes lineæ rectæ incidentes à centro productæ ad circunferentiam vſque ſunt æquales. Infinitum itaq; per ſe quantitati ineſt, quoniam in definitione eius ſubiectum capitur dico.ſ. ipſa quantitas. Nam dicimus infinitum eſſe quantitatẽ quæ percurri non poteſt. Si ergo ens infinitũ Meliſſus aſſeruit & infinitum per ſe quantitati ineſt, igitur ens aliquam quantitatem eſſe affirmauit. Nam ſi infinitũ quidpiam aliud eſſet, dicendũ foret ipſum quantitate ꝑ accidens participare, perinde ac album vel nigrũ multum diceretur non per ſed per ſe accidens, quoniam multum eſt quia ſuperficies in qua color eſt (vt ipſe in prædicamentis inquit) multa eſt. Eodem igitur modo ſi ſubſtantia affirmaretur eſſe infinita cum non per ſe infinita ſit quippe in nullo dicẽdi modo per ſe incidat, neque in definitione infiniti ſubſtantia comprehendatur, & econtra neque infinitum in definitione ſubſtantiæ ſumatur, quãobrem ſubſtantia non per ſe infinitã ſed per accidens erit, cum participet quantitate cui per ſe ineſt

ſe ineſt infinitum. Si ergo Meliſſus ens infinitum eſſe dixit. Et infinitum per ſe & non per accidens eſt, alioquin vnum non eſſet ſi alicui accideret, conſtat Meliſſum quantitatem eſſe conſtituiſſe, quapropter non incaſſum ſuppoſuimus illos dixiſſe ens eſſe quantitatem. Principium omnium nobis accommodatisſimum eſt. Qm̃ inquit ens multifariã dicitur principium omniũ nobis accommodatisſimum erit ſi poſuerimus ſignificatus entis ac percunctati ab ijs quo ſignificatu entis aſſerant vnum eſſe. Deinde ẽt cum vnum multis modis dicatur quonam pacto hoc ens eſſe vnum aſſentiãt. Nam reuera principium accommodatisſimum cuiuſuis quęſtionis eſt proprias ſignificatorum ſignificationes inuenire & propoſitum ſignificatum diſtinguere ab alijs quæ cum illo æquiuoce dicuntur, quandoquidem cauſa maximi erroris hominum ſit ipſa nominis æquiuocatio. Complectitur itaq; Ariſt. vtranq; diuiſionem & illam vnius & illam entis. Nam diuidens ens in ſubſtãtiam & accidens ſtatim diuidit ipſum in ſpecies gña & indiuidua. Deinceps quod ait, qm̃ & ipſum vnũ multifariam dicitur, quanq̃ non ſit diuiſio vnius vlis ſed eius, qđ maxime ꝓprie vnũ eſt, particularis. i. vnius quod indiuiduũ dicitur, diuidet hoc vnum in continuum & in vnum indiuiſibile ac in vnũ ratione.

Vtrum uelut ſubſtantiam omnia: an ut quãtitatem an qualitatem. Et rurſus nunquid omnia unam ſubſtantiam, uelut hominem unum: aut equum unum: aut animam unam. Vel qualitatem et hanc identitatem unam: ut albedinem aut caliditatem: aut aliquid tale dicunt.

Quidam opinãtur Ariſto. his afferre eam diuiſionis partem, in qua dicitur, Et ſi re vnum vel vniuerſali. Et ob id dicere. Vtrum omnia vt ſubſtantiam an vt quantitatem, an qualitatem, quod ſane dictu eſt vtrum omnia vnum genere ſunt, rurſus cum ait. Vtrum omnia ſubſtantiam vnam eſſe, vt hominem vnum vel equum vnum quod eſt dictu vtrum omnia ſint ſpecie vnum. Nam particulare paulopoſt adiiciet vbi inquit, dicitur autem vnum, vel continuum vel indiuiſibile, vel cuius ratio eadem eſt. Verum nos dicimus qm̃ cum audiuerimus vnum hominem, vel vnum equum mox intellectus transfertur ad particulare. Quocirca dicimus per hæc. Vtrum velut ſubſtantiam omnia, vel aliquam quãtitatem, vel qualitatẽ, ipſum vniuerſale ponere cõiter, ſcilicet, vel vnum gñe vel vnum ſpecie. Et per illa velut hominem vnum, aut equum vnũ, particulari. Deinceps vero (vt iam dixi) ipſum particulare diuidit.

Duplex expõ. (margin, beside "nia vnum genere ſunt") — *Sua expõ.* (margin, beside "ratio eadem eſt")

Hæc enim omnia nimium inter ſe differunt: & dici nequeũt. nam ſi erit ſubſtantia. & qualitas atq; quantitas ſiue ſeparata inter ſe fuerint: non unum ſed plura profecto ſunt. Sin uero omnia qualitas uel quantitas ſiue ſubſtãtia ſit; ſiue non ſit, abſurdũ eſt ſane ſi liceat appellari id quod nõ põt eſſe, abſurdũ.

Ea quæ numerauit ſcilicet accidens & ſubſtantiam ſiue vniuerſalem ſiue particularem eodem etiam modo quantitatem, qualitatem, & reliqua accidentia inquit inter ſe multum differre, & ſi quis eorum qui ſectantur Parmenidẽ quoduis horum quæ ſuppoſuimus dederit, profecto impoſſibilia prorſus eorum poſitioni accident. *Textus.* Nam ſi ens erit ſubſtantia & qualitas atq; quantitas. Hic (vt iam dixi) interſerit ſuppoſitionem dicentem ens vnum nomine eſſe, quemadmodum decẽ prædicamenta ſecundum ipſum ens vnum ſunt, quia vno potiuntur nomine entis. Inquit igitur, quod ſi ens quod quidẽ vnum eſſe ſtatuunt, dicunt ipſum eſſe ſubſtantiã quantitatem, qualitatem, & alia prædicamenta, ſiue hæc disiuncta, & ſeparata inter ſe poſuerint ſiue in vnum inter ſe collecta, & coniuncta dixerint, vt ẽt verum eſt qm̃ omnia accidentia habent eſſe in ſubſtãtia. Vtroq; modo accidet multa eſſe ea quæ ſunt: Et ſolo nomine inter ſe conuenient, quatenus omnia entia appellãtur, quapropter nomine ſolo vnum erunt & non re. *Textus.* Sin vero omnia qualitas aut quantitas. Recurrit ad aliam diuiſionis partem, quæ ponebat omnia eſſe vnũ re, vel vt accidens vnum vel vt ſubſtantiam vnam. Sed nunc vt dicebam, ſermoni de ſubſtantia ſuperſedet, & tractat illam partem qua dicitur ſi omnia ſunt vnum velut accidẽs. Et inquit ſi igitur ens erit vnum aliquod accidentium, ceu hoc ens ſit quantitas, ſiue eidem ponant coexiſtere ſubſtantiam ſiue non, ſermo eorum abſurdus eſt, qm̃ ſi coexiſtit non amplius vnum ens erit ſed multa, ſi autem non coexiſtit ſed per ſe quantitas exiſtit, erit accidens ſeparabile à ſubſtantia, quod quidem non ſolum abſurdum eſt, ſed ẽt id quod fieri nequit, idcirco & ipſe dicens abſurdum ſubiunxit mox dicendo ſi oportet abſurdum appellare id, quod fieri nequit. Nam impoſſibile auget & intendit ipſum abſurdum. Abſurdo enim opponitur conſentaneum, qm̃ illud eſt abſurdum quod quis non conijceret affirmaretq; propterea quod non habet rationem neq; vere ſequitur. Abſurdo igitur opponitur conſentaneum impoſſibili autem opponitur neceſſarium. Et auget impoſſibile ipſum abſurdum, qm̃ ipſum abſurdum aliquando poteſt eſſe ac forſitan erit, ceu hoc, nemo putat omnem hominem lauari hoc quidem exiſtimare ſentireq; falſum eſt, ſed non impoſſibile. At impoſſibile & falſum eſt & fieri nequit, ceu ſiquis dicat hominẽ habere alas. Hoc enim appoſitum eſt falſum & vltra falſum impoſſibile eſt.

Nihil enim aliorum præter ſubſtantiam ſeparatum eſt. Nã omnia dicuntur de ſubiecta ſubſtantia.

Abſurdum ſuperius adduxit tanquam ſecundã ſuppoſitionem conſequens in qua ſupponebatur id quod eſt vnam eſſe quantitatem ſeiuncta ſubſtantia, conſequens aliam ſuppoſitionem, ſcilicet eam in qua ſupponitur ſubſtantiam coexiſtere quantitati nondum adduxit, inquit igitur hoc conſequens deinceps quod iã ipſe proxime dixit. Nam ſi erit illud vnum ens ſubſtantia quantitas & qualitas, ſiue hæc ſeparata ſeiunctaq; fuerint inter ſe, ſiue non, multa ſunt ea quæ ſunt. Etenim hoc in loco inquit, ſi coexiſtit ſubſtantia quãtitati multa ſunt ea quæ ſunt & non vnũ, & ſuas tollunt ſuppoſitiones ſi hoc aſſeruerint. Nam omnia dicuntur de ſubiecta ſubſtantia. Verum impreſentia dicit de ſubiecto pro eo quod eſt in ſubiecto.

Atqui Meliſſus id quod eſt infinitum eſſe aſſerit: ergo id qđ eſt quantitas aliqua erit. Nam infinitum in quantitate eſt. Subſtantia autem infinita: uel qualitas aut affectio infinita eſſe nõ poteſt niſi per accidens. Si ergo ſubſtantia eſt cum quantitate. Et qualitas & quantitas quædam eſſent. Nam infiniti ratio quantitate utitur, ſed non ſubſtantia neq; qualitate.

Qm̃ nondũ quid ſenſerint opiniones ſubiecit. Equidem oĩa eſſe ſubſtantiã non affirmant, ſed forſitan q̃titatem vel qualitatẽ. Hiſce igitur oñdere illos id ens qđ quidem dicebant, quantitatem eſſe poſuiſſe. Nã illud infinitum appellabãt, infinitum aũt q̃titati per ſe ineſt. Subſtantia vero vel qualitas, aut quidpiã aliud infinitũ eſſe per ſe non põt, niſi per accidens eo quod quãtitate participãt, quẽadmodũ album multũ eſſe dicimus nõ per ſe ſed ꝑ accñs qm̃ in multa ſuperficie eſt. *Dubitat io pulchra.* Verũ inquiſitione

quiſitione opus eſt qũo ipſe inquiat non ineſſe ſubſtãtiæ infinitum niſi per accidens, quatenus quãtitate ipſa participat, cuius affectio per ſe eſt infinitũ, ſi.n. corpus ſubſtantia eſt, & definitio terminusq́; eius eſt trina dimenſio, igitur corpus aliqua magnitudo & quantitas erit. Si autem hoc conceditur, infinitum igitur & finitum eidẽ per ſe inerunt. Itẽ ſi tres ſunt ſpẽs magnitudinis, ſola, bina, ternaq́; dimenſio.ſ. linea, ſuperficies, & corpus, & corpus ſubſtantia eſt, ergo magnitudo ſubſtantia eſt. Nã vt in qualitatibus quarũ aliquæ ſunt ſubſtantiales quales ſunt illæ q̃ inſunt elementis, aliq̃ autẽ non ſubſtãtiales ſed per accñs inſunt ſuis ſubiectis, vt ſunt illæ q̃ noſtris corporibus inſunt albedo.ſ. nigredo, caliditas q̃ extrĩſecus aduenit & frigiditas, ita ẽt aliqua & ſubſtantialis quãtitas eſſe debet q̃ primo corpus formet, deinde deſignet, deſignãdoq́; diſtinguat. Verũ ad propriam ſpeculationem de his attinet diligẽtius diſſerere, an reuera trina corporis dimenſio ſubſtãtialis ſit, & ipſum corpus quædam ſubſtãtia habeatur q̃ non ſit nec magnitudine nec dimenſione impreſſa & formata, an non. Soluentes tñ primo dicimus apud Ariſt. non eſſe aliquod corpus ſimplex ſed cõpoſitum ex materia prima & quantitate.ſ. trina dimenſione quocirca perſpicuum eſt corpus non eſſe ſimpliciter q̃titatem. Prætera ſubſtantiam non eſt vox æquiuoca qm̃ genus eſt, ſed potius vt animal ſignificat quandã naturam cõem, quæ vnicuiq; particulari animali ineſt, videlicer ſignificat ſubſtantiam animatam ſenſibilem, ita etiam ſubſtantia ſignificat per ſe ſubſiſtentiam. Nam per ſe ſubſiſtunt ſubſtantiæ corporeæ atq; incorporeę. Quapropter ſi ſubſtantia eſt, per ſe ſubſiſtens erit. ſed quod per ſe ſubſiſtit non eſt q̃titas, infinitum aũt aliquid q̃titatis eſt, igitur per ſe ſubſtans.ſ. ſubſtantia nõ eſt infinitum, item & ſi de ſola ſubſtantia corporea rõ haberetur cui trina dimenſio aduenit veluti dr̃ia, neq; hoc mõ ſubſtãtię corporali inerit per ſe infinitum vel finitum nam finita, vel infinita eſſe continua, per expoſitionum dr̃, & non propter trinam dimenſionem, ſed hæc q̃titas per extenſionẽ accidit corporibus & non conficit ſubſtãtiam corporum. Non.n. quia dignum eſt trium cubitorum, vel digitale, vel mille cubitorũ, facit vt idipſum lignum ſit. Nam ſi foret definita cubiti q̃titas verbi gr̃a cubitalis, quæ ad ſubſtantiam ligni conferret quãq; cõficeret profecto nullum lignũ eſſe poſſet quod excederet lignum vnius cubiti, vel minus eo eſſet, igitur & ſi aliquis cogitaret extenſionem ligni in infinitum protendi, hæc quantitas non per ſe ſed per accidens ineſſet ligno, quare ſi finitũ & infinitum in cõtinuis quãtitati ẽm extenſionẽ ineſt, hæc aũt corporibus accidit. finitũ igitur & infinitũ per accñs ineſt corporibus.

Si ergo ſubſtantia eſt & quantitas: duo igitur & non unũ erit id quod eſt. Sin uero ſolum ſubſtantia ſit, infinitum ſane non eſt: ullam quidem habebit magnitudinem. Eru enim quantitas quædam.

Cum ſuppoſuiſſet ens vnum eſſe quantitatem vniuerſalem, proficiſcitur modo ad ſubſtantiam, & communius ſimpliciter, velut ſubſtantiam ſupponens ita probat rationẽ. Si ergo (inquit) hoc vnũ ens ſtatuerint ſubſtantiam eſſe, non poterunt amplius ponere illud eſſe finitum vel infinitum, qm̃ hæc quantitati peculiaria ſunt, quoniam ſi ſubſtantia ſola eſt, non erit quantũ, quare ſi Parmenides ſuppoſuit ens eſſe finitum, Meliſſus autem infinitum, profecto ipſum vnum ens ſubſtantiam ſtatuere non poterunt.

Prætera cum multiſariam et ipſum unum dicatur, quemadmodum id quod eſt, conſiderandum eſt quo nam modo ipſum uniuerſum dicunt eſſe unum.

Cũ ꝓpoſuerit ſe Meliſſi Parmenidisq́; ſectatoribus contradicturum, cenſuit prius oportere contra ipſum problema inſtare, & deinde vſus eſt diuiſione vnius.

Nam dixit vnum vel nomine vel re vnum eſt. Et ſi re vel vniuerſali, vel particulari. Prius ergo demonſtrauit fieri non poſſe vt id quod eſt vnũ nomine ſit, dein de deſcenderat ad vnum re, & id vniuerſali, atq; demõſtrauit neq; id quod eſt vnũ vt accidens eſſe. Itẽ oſtendit ex his q̃ dixerunt Parmenides, & Meliſſus, eos potius poſuiſſe ens quantitatem aliquam eſſe, qm̃ illud eſſe finitum, Parmenides dixit, & Meliſſus infinitum, quare non temere poſuimus eos dixiſſe ens quantitatem eſſe, poſtremo oſtendit eos non potuiſſe illud quod eſt ſtatuere ſubſtantiam eſſe. Reſtat itaq; vt inueſtigemus ſe illud vnũ ens ſit vnum re particulari quod quidem vnum triſariam diuidit. Nam particulare vel continuũ eſt vel indiuiſibile vel definitione vnum, vt multiuoca. Hæc enim ratione ſubſtantiæ eadem ſunt, nomine autem duntaxat differunt: ſi ergo vt continuum id quod eſt vnum erit, quoniam continuum eſt, vt ipſe in quinto huius operis libro definit, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, conſtat ergo vt continuum plures partes habeat, quamobrẽ ſi vnum actu eſt, multa tamen potentia erit. Si ergo continuum eſt potentia multa, igitur id quod eſt non erit vnũ, ſed multa. At illi multitudinem prorſus ſuſtulerunt, nullo pacto illam aſſerentes, quod ſi hoc admittitur, non poterunt affirmare illud quod eſt continuum eſſe, quoniam continuum multa eſt poteſtate. Si autem fuerit indiuiſibile, ceu punctum, vnitas, nunc, vel motio, quæ in naturalibus indiuiſibilia ſunt, quomodo hoc erit finitum (vt ſenſit Parmenides) vel infinitum (vt inquit Meliſſus) Nam impartibile terminus quidem eſſe poteſt vt nũc vel punctum, finitum autem vel infinitum nequaquam eſſe poteſt, quoniam hæc quanta quædam ſunt, igitur qui fateretur id quod eſt, hoc modo vnum eſſe vtraſque ſuppoſitiones tollet. Item ſi quod eſt indiuiſibile foret, quantitas & qualitas tollerentur. Quod vero quãtitas tolleretur perſpicuum eſt, quippe quantitas ſit diuiſibilis. Nam duæ ſunt quantitatis ſpecies, vna continua, altera diſcreta, & vtręque ſunt diuiſibiles. Item qualitatem tollẽt, in primis quidem, qm̃ ipſa eſt in magnitudine, deinde quia forma & figura ſunt qualitatis ſpecies quæ diuiſibilis eſt, quare qualitatem ẽt tollunt ſi id quod eſt aſſentiunt impartibile eſſe. Si vero vnum ratione illud erit (vt caducum & mortale.) Nam hæc ratione ſubſtantiæ vnum ſunt, & nomine tantum differunt cum ſubiectum vnum ſit, his nanq; accidet rationem Heracliti dicere, qui contraria eadem eſſe aſſeruit ceu album & nigrum, bonum & malum, dulce & amarum. Si ergo ij quod eſt hoc modo vnum eſſe dixerint, eo quod vnam & eandem rationem habet & ſi pluribus vocetur nominibus, perſpicuum eſt eos redigere contraria in vnum, & idem ceu calidum frigidum ſiccum & humidum, bonum & malum, quæ nomine duntaxat differant. Verum quidam pro Heraclito reſpondentes aiunt illum cum aſſeruit contraria eadem eſſe, hoc non dixiſſe vt nullo modo bonum & malum, vel nigrum & album differant, ſed id Heraclitus dixit imprimis, quia contraria ſunt vnum ſubiecto atq; genere.

nere. Deinde quia ea quæ ſunt hic contraria, pura ſinceraq; non habentur, ſed aliquo modo inter ſe adeo miſcentur vt ſincere bonum inuenire non ſit vel ſincere malum. Nam horum ideæ cum in materia non ſint, puræ ſinceræq; ſunt, ſed in materia cum fuerint, propterea quod ipſa eſt contrariorum capax commiſcentur aliquo modo inter ſe, & ſincere amplius non manebunt. Atqui non modo contraria in idem redigunt verum etiam & contradicentia, cum.n.non album aliquid ſit quod album negat, & ſignificet aliquid alterum: Si aiunt cuncta quę ſunt ſubſtantia vnū eſſe, noīe autem ſolum differre, prorſus neceſſe eſt, vt album atq; non album idem ſint, quare contradicētia ſimul vera erunt, atq; idem erunt album & non album, homo & non homo. Et cogentur, rōne hac, nō modo negare oīa eſſe vnū, ſed etiā prorſus negare aliquid eſſe. Nam ſi album idē eſt quod nō album, igitur album nō erit magis per affirmationem quam per negationem nō ſit, præterea ſi q̄ntatem, qualitatem, decemq; p̄dicamenta in idem reducunt, igitur noīe dūtaxat diſtabunt & non re, quæ igitur cū dicit deinceps inducit nos recte illos accuſare ac damnare vrgentes illos vt hoc abſurdiſsimū aſſentiant, contraria.l.in idē redigi: conſtat ēt ex iis quoſdā ante nos in q̄ōne hac de continuo tumultuaſſe vt videretur, aliq̄n idē eſſe vnū & multa q̄m cōi conſenſu habuerunt hoc pro cōperto, vt contraria ſimul eſſe non poſsint. Quocirca Zeno eleates qui aduerſus obiurgātes, Parmenidis præceptoris ſui opinionem, aſſerētem id ꝙ eſt vnum eſſe inſtat: Et illius opinioni ſuccurrens demonſtrare nititur fieri non poſſe vt in his quæ ſunt multitudo habeatur. Nam inquit ſi multitudo eſt q̄m ipſa ex multis vnitatibus cōponitur. neceſſe eſt vnitates plures eſſe quibus multitudo conſtet: ſi igitur demōſtrabimus impoſsibile eſſe vt plures ſint vnitates, manifeſtum eſt vt etiā nequeat eſſe multitudo: ſiquidem ea ex vnitatibus conſtet, ſi aūt nequit eſſe multitudo & neceſſe eſt vnū eſſe vel multitudinē: Cū multitudo eſſe nequeat, ſupereſt vt vnum ſit. Hoc mō igitur oſtendit non eſſe plures vnitates, q̄m hi qui multitudinem aſſeuerant euidentia illā ſtatuunt. Eſt.n.equus & homo & vnūquodq; particulare quorum cōgregatio multitudinē conficit, euidentia igitur cauillo refellere cū Zeno voluiſſet, dixit q̄m ſi multitudo his cōficitur quæ vnitatibus conſtet eadem particularia igitur erūt vnitates; ſi ergo oſtendemus eadem nō eſſe vnitates, conſtabit etiam ex eis nō eſſe multitudinem, ſi quidē multitudo ex vnitatibus conſtituatur. Hoc mō itaq; illud oſtendit. Soc. quem aſſeritis vnitatem eſſe quæ ad conficiēdam multitudinē confert non modo. Soc. eſt, ſed etiā albus philoſophus ventricoſus & ſimus, quāobrē ipſe etiam multa erit, ſed idem vnū eſſe & multa impoſsibile eſt, non igitur Soc. vnum erit eodem modo neq; reliqua quibus multitudinē confici aſſeritis. ſi autem nequeunt eſſe multæ vnitates, conſtat ꝙ neq; multitudo ſit. Quod ſi neceſſe eſt id quod eſt, vel vnū eſſe, vel multa, & iam demonſtratū eſt, non eſſe multa: ꝓpterea q̄d plures vnitates non ſunt, neceſſe eſt igiť vnum eſſe. Item idipſum ex cōtinuo demonſtrat. nā ſi continuū vnum eſt q̄m ipſum ſemper eſt diuiſibile atq; ſemper diuidendū in plures partes, quod ſi ita eſt, igitur continuum multa eſt, idē ergo vnum & multa ꝙ quidam fieri non pōt quamobrem nō erit vnum ſi vero nullū continuū vnum eſt, & oportet ſiquidē multitudo erit, vnitatibus conſtare, q̄m neq; vnitatibus multitudo eſt, reſtat igitur vnum eſſe ꝙ eſt. Verum antiqui vt ait circa hanc ambiguitatē tumultuarunt ne aliq̄n idem vnū eſſe & multa concederent q̄m cōi conſenſu fatebantur contraria non poſſe in eodem collocari, quidā tn̄ dubitationem perſoluētes hoc verbum (eſt) demi tolliq; aſſentiebant vt Licophrō ſophiſta, nam is aſſeruit non eſſe dicendum Soc. albus eſt, ſed Soc. albus. Hoc.n.verbum eſt additū albo exiſtētiam affert. Quidam vero (vt inquit) dictionē mutabant dicentes nō oportere vt dicamus Soc. albus eſt ſed albefit vt verbū prædicatum ſit & minime nomen, ꝙ quidem ridiculum eſt, ſi.n.in hac oratione Soc. albus non adiicitur hoc verbū eſt & nihil exterius ſubauditur percipi non poterit oratio, & imperfecta erit. Nam ſiue verbi indicatiui coniunctione oratio enuntiatiua non perficitur quippe ſi proferatur. Soc. albus latet an Soc. ſit vel non, attamen ſi verbū ſubauditur rurſus eandem vim retinebit, & ſi à principio toti propoſitioni illud non ingeſſerit. Item dicere Soc. albefit, & Soc. ambulat idē dictu eſt Soc. eſt albus, & Soc. eſt ambulans, quippe oē verbum indicatiuū reſoluatur in participiū & verbum eſt. Hæc igitur ad Zenonis dubitationes antiquiores rn̄debant. Verum vt Ariſt. ait illi hæc paſsi ſunt & tumultuarunt ne q̄n idem vnum & multa faterentur ob logici argumenti ignorātiam, & ſignificationes vocū æquiuocarum. Nam vnū ęquiuocum eſt, vel ſubiecto quidem vnum eſt, vel definitione. Rurſus vnū vel potentia vel actu eſt vnum, eodē modo etiam multa, oēs igitur coniugationes ſex ſunt, vnum.n.& multa ſubiecto & rōne cōnexa efficiunt quatuor coniugationes. Vel.n.ſubiecto & rōne multa, vel neq; ſubiecto neq; rōne multa, vel quidem ſubiecto multa, & vnū rōne, vel econtra ſubiecto quidem vnum diffinitione vero multa vt album, & calidū ſubiecto vnum ſunt, ſed diffinitione multa. hęc.n. ſubiecto vnum & idem ſunt q̄m vtraq; ſunt in eodem corpore vt in Socrate, ſunt autē rōne diuerſa q̄m altera eſt calidi diffinitio & altera albi, econtrario autem ſunt rōne vnum, ſubiecto vero multa vt album in ceruſſa, & album in niue. Nam vna eſt vtriſq; diffinitio q̄m vtrunq; eſt color diſgregans viſum, multa tn̄ ſubiecto ſunt, q̄m nix & ceruſſa multa ſunt. Itē rōne ſimul & ſubiecto vt veſtis & tunica. eodem etiam modo tellus & terra, ſubiecto autem & rōne multa vt humiditas & ſiccitas, quippe quæ nequeant in eodem ſubiecto ſimul eſſe, licet ſcientia, & caliditas alia in aīo ſit alia vero in corpore. Tot itaque coniugationes vnum & multa ſubiecto & ratione cōiuncta efficiunt. Atqui ſi multa & vnum potentia & actu colligantur duas duntaxat efficiēt cōiugationes. vel.n. vnum potentia, & plura actu vt igniculi in multis lichnis, vel aquæ multæ in multis amphoris. hæc.n. potentia vnum ſunt propterea quod ſi conuenerint, in vnum redigi queunt, actu autem multa ſunt, quippe inuicem ſeiuncta diuiſaq; ſint. Item vel actu vnū, multa vero potentia, ceu continuum. Reliquæ vero partes coniungi ſimulq; ſtare nequeunt. Nam idem ſimul potentia & actu vnum eſſe non pōt, eodem modo vnum & multa. Quid.n. impoſsibilius eſt quam vnū & multa potentia, & actu ſimul eſſe. Aſſeruit itaq; Ariſt. hoc reuera eſſe impoſsibile vt idē eodem mō vnum ſit & multa: q̄m cōtraria vel ſimpliciter oppoſita ſm̄ idem ſimul eſſe non poſsint ceu idem ſubiecto vnū & multa, vel rōne eſſe nō poteſt. Item idē eſſe vnum & multa po-

ta potentia vel actu vnum & multa nequit, Hæc.n.pugnát inter ſe quo circa neq; coexiſtere queút, ſed quippiam vnum eſſe & multa diuerſis modis in his nihil vetat velut quippiam vnum ſubiecto eſſe, ratione vero multa queadmodum dulce & flauū in melle vel in vino rubor & conſtringendi vis. Rurſus actu quidem vnum eſſe plura vero potētia nullum abſurdum eſt vt continuú vel econtra actu quidem plura potentia vero vnú, velut aquæ multæ variis vaſibus incluſæ. Quú igitur vnum multifariam dicatur, primā Zenonis dubitationem perſoluemus per primam vnius diuiſioné in qua dr̄ aliquid eſſe vnum vel ſubiecto vel diffinitione, Nam album in Socrate, & caluitium cæteraq; alia ſunt vnum & idem ſubiecto, videlicet Socrati, ſed diſfinitione plura. Item ſecunda dubitatio de continuo per ſecundam diuiſionem tolletur, videlicet vnum vel multa aut actu aut potentia. Nam cōtinuum vnum eſt & plura, attamen non eodem reſpectu ſed multa potentia vnū vero actu, quare contraria ſimul non erút. Non.n.pugnāt id quod eſt multa potentia, & id quod vnum actu, ſed id quod potentia multa eſt, & id quod potentia, vnum eſt, pariter & id quod eſt vnum actu atq; id quod eſt actu multa. Preterea ipſa Zenonis ratio per eundem refellitur, nam (vt inquit) de eo ꝙ omne appellauit quod ſi multa non eſt, vnum prorſus erit propterea quod ens vel vnum, vel plura eſſe oportet, ita de Socrate ac de ceteris. Si.n. Socrates Caluus ſimus philoſophus, & quæcunq; alia eſt oportet (vt cum Socrates fuerit) vel eúdem vnum eſſe vel plura, at vnum non eſt, ergo neceſſario multa. Quamobrem cum fugiat vnúquodq; particulare vnum affirmare ne multa, eſſe vnum ex multis vnitatibus conſtitutum inquiat vnúquodq; ens multa aſſerere vrgebitur. Non itaq; id quod eſt duntaxat multa erit ſed ſæpenumero multa.

Dicitur autem unum uel continuum ipſum uel indiuiſibile: uel quorum ratio una et eadem eſt, quæ id quod quid erat eſſe appellatur ut temetum: & uinum: ſi igitur continuum eſt id qd eſt unū: multa erit: quippe continuū in infinitū diuidi queat.

Vnum ſingulare (vt ait) Triſariam dicitur, vnum, quidem vt continuum, vt dicimus vnum lignum. Item vnum vt indiuiſibile vt punctum, & demum vnum, vt ſynonyma velut enſis, gladius, cultellus. Cum igitur Socrate vnum eſſe dicimus ad quem horum modorum reducemus? Dico igitur ad cōtinuum reduci, Etenim Socratis proprietates quæ ipſum perficiút, & vitæ ipſę, & ſi non ſunt per ſe continuæ, attamen in continuo ſunt. Quapropter ipſum ad continuum reducimus.

Habet autem dubitationem de parte & toto non ad hanc diſputationem forſitan accommodatam, ſed per ſeipſam contemplandam.

Quoniam oſtendit quod ſi dixerint ens vt continuú vnum eſſe, qm̄ continuú diuiſibile eſt, ens non amplius vnum proprie erit, ſed multa: quiſpiam ambiget, qm̄ praue continuum multa eſſe dixit, quia potentia diuiſibile ſit. Nam continuum & totum idem ſunt, at totú, & partes eadem ſunt quippe totum à partibus diuerſum non ſit. Quare continuum etiam, & partes eadem erunt. Si autem continuum eſt propterea quod totum eſſe aſſeritur, perſpicuum eſt vt partes plures non ſint ſed vnum? Neq;.n. actu eſſe accipiuntur ſed potentia, actu tn̄ vnum ſunt. Inquit itaq; Ariſt. qónem de parte ac toto an diuerſa ſint inter ſe vel eadem, habere dubitationem non ſolum præſentis diſputationis cauſa ſed etiam ipſam per ſe qónem dignam eſſe. Siue.n. quis ſupponat hæc eadem eſſe, ſiue diuerſa videbitur vtráq; ſuppoſitionem, non nihil abſurdi ſequi. Nam totum ſi diuerſum eſt à partibus, qm̄ ſane nihil aliud eſt totum q̄ vniuerſæ eius partes, continget idem à ſeipſo diuerſum eſſe ꝙ quidem abſurdum eſt, & talis eſt ſyllogiſmus. Totum nihil aliud eſt q̄ omnes partes ſed oēs partes à toto diuerſæ ſunt (Nam hoc ſupponebatur) igitur totum à toto diuerſum erit, & idem à ſeipſo, ſiquidem alterum à partibus eſſe ponitur, at ſi idem omnibus partibus totum eſt, & vnicuiq; idem erit, ſi.n. non idem vnicuiq; neq; omnibus ſimul, ſi vero vnicuiq; idem eſt erunt etiam inter ſe partes eædem ꝙ profecto abſurdú eſt. Nam quæ eidem eadem ſunt, & inter ſe eadē erunt. Quapropter quātum ex hiſce dubitationibus videtur totum neq; idem partibus neq; alterum erit. Sciendum itaq; totum partim idem eſſe partibus, partim vero diuerſum, alterum.n. eſt à partibus tanq̄ id quod oīum conſtitutione fit, & eorum effectus eſt. Rurſus idem partibus eſt tanq̄ nihil extrinſecus præter partes adueniat, vt totum exiſtat exempli gratia, qm̄ ſi citharę vnáquáq; cordam ſeorſum adeo intēderis vt lydium quē vis concentum ſimul conficiat. Deinde omnes ſeparētur, & minime in vnum conſonent, vnaquæq; diuiſim propria vocem profecto exhibebit. Atqui concentus qui poſt oīum cordarum ſi modum ex oīum voce cōficitur alter eſt, videlicet à voce oīum priuſquam conuenirent. Nam omnium concurſus aliquam ſpeciem conficiet quæ non erat in ſingulis ſigillatim nondum in vnum conuenientibus, ſic igitur concentus vniuerſitas altera eſt ab omnibus vocibus diuiſim, & ſi inuicem interuallo diſiunctæ ſimul ſonent eadem etiam eſt eo ꝙ nihil alterum præter particulares ſonorú ictus emergit ad conſtituendam concētus ſpeciem: ſic etiam de homine dicendum eſt, ſi intellexeris partes eius ſeparatas quarum vnaquæq; proprium opus retinet ceu oculus videt & manus ſimiliter ſuum & reliquæ partes habent. Quum autem oēs fuerint diuiſę ea ſpecies quæ ex earum concurſu perficitur, altera eſt quæ rurſus diceretur eadem, qm̄ nihil præter vnāquáq; partem & peculiares earum operationes conuenit ad perficiendam totam ſpeciem. Nam ex omnibus operibus particularium hominum cōe opus animalis efficitur. Sed forſitā non ad hanc diſputationem, ſed eam per ſe contēplandam. Sed qūo de toto dubitatio ad præſentem diſputationem non videtur attinere? Et ſi nihil ad eam cur illam commemorat? Videtur igitur non ſpectare ad propoſitum qm̄ cum ipſa quærit an ens vnum ſit vel non, & dicat ſi vnum erit vt continuum, qm̄ ipſum diuiſibile eſt in infinitum multa erit, ad cuius rei probationem vel confutationem dubitatio de toto & partibus nobis minime conducit, ſiue.n. idem eſſet nō ob id ens vnum erit, qm̄ poteſt hoc modo in infinitum diuidi, ſiue non idem ſed diuerſum, neque ob id multa erit niſi ipſum vt diuiſibile accipiamus. Vnde vniuerſaliter dubitare vtrum totum idem ſit partibus, vel diuerſum, non videtur ad præſentem dubitationem attinere. Sed cur eius meminerit, & quemnam habeat reſpectum ad hanc contemplationem diximus à principio, & vniuerſaliter quoniam ad memoriam reuocat diuiſionem continui in partes talis quæſtio à propoſitio penitus deuia non eſt. Nam dicentem aliquid diuidi in partes oportet intelligentiam naturæ totius & partium aſſequi.

Vtrum unum uel plura ſunt pars & totum: & quo pacto

vnum

unum uel plura ſint: & ſi plura quo nam modo plura: atque de partibus non continuis eadem ſunt petenda.

Vnum poſuit pro eodem & plura pro altero. Item & quomodo vnum vel plura pro hoc & quo modo idem vel diuerſum, & de partibus non continuis dicit vel de his partibus quæ ſunt ſecundum appoſitionem vel de ſeparatis Secundum appoſitionem quidem ceu partes quæ in domo ſunt. Quærẽdum enim eſt de ipſa, ſi tota eadem ſit partibus vel diuerſa, ſi enim eadem eſt, & vnicuiq; parti eadem erit. Quod ſi hoc dabitur & eædẽ partes inter ſe eædẽ erunt. Quare tectũ, & culmen idẽ erunt, ac ipſum & parietes eadẽ, quod quidem abſurdum eſt. Separatas aũt partes appello vt pedes, manus, & reliquas partes, nã ſi totum vnicuiq; partium diſsimilarium idem eſt, ipſe quoque inter ſe eædem erunt. Quapropter manus, & pes eædem erũt.

Et ſi utraque pars & ipſum totũ ſint unum ut indiuiſibile quod & eædem partes eiſdem erunt.

Si vtraque pars (inquit) eadem ſit toti propterea quod ipſum indiuiſibile eſt, perſpicuum etiam eſt ipſas ipſimet eaſdem eſſe. Illud igitur verbum (ut indiuiſibile) eſt redditio cauſæ, cur toti pars eadem ſit, illud quoque (vtraque) ponitur pro vnaquæque, ideſt ſi propterea quod partes totius indiuiſibiles ſunt, vnaquæque pars toti eadem eſt, illud rurſus vnũ ponitur pro hac particula (idem) partes etiam ipſiſmet eædem erunt, hoc eſt inter ſe eædem, itaque caput manui idem erit. Si vero illud (vtraque) pro (vnaquæque) intellexerimus talis eſt contextus ſententia. Si vero (vt conſuetudo eſt) illud (vtraque) de duobus intelligatur certe ſignificaret totum & partem (Et ſententia talis eſt) Si quoniam totum indiuiſibile eſt, & in ipſo etiã pars conſideratur, & conſpicitur. ob id pars eadẽ toti eſt, & ipſe partes ipſiſmet, ideſt inter ſe mutuo eædẽ erũt. Sed cur ſi toti pars eadẽ eſt, ipſe inter ſe eædẽ erunt. Reſpõdetur, quoniam ſi vnaquæque pars Socratis eadem eſt toti Socrati, & quæ eidem eadem ſunt, inter ſe ſunt eadem, partes Socratis inter ſe eædem erunt.

Atqui ſi uelut indiuiſibile nulla ſane quantitas neq; qualitas erit. Neq; igitur eſt infinitum id quod eſt: quemadmodũ Meliſſus dicit: neq; finitum ut Parmenides aſſerit. Naim ndiuiſibile finis eſt & non finitum.

Cum confutaſſet ſuppoſitionem dicentem id quod eſt velut vnum, continuum eſſe, proficiſcitur ad eam quæ ponit illud velut partium expers. Et inquit vt diximus, quod tollunt qualitas, & quantitates. Vnde illis qui ita ſentirent non ampliius concederetur ipſum ens aſſerere finitum vel infinitum eſſe.

At uero ſi omnia quæ ſunt ratione unũ ſunt: ut ueſtimentũ & tunica ipſis accidit dicere Heracliti ſententiam: eadem. n erit boni & mali ratio: & non boni ac boni: quare idem erit bonum & non bonum: & homo ac equus idem.

Ad tertiam ſuppoſitionem tranſit dicentem omnia eſſe vnum deſinitione, ſed non nominibus, vt ſunt multiuoca. Nam eadem erit ratio boni, & mali, qm̃ cõtraria in idẽ redigi putãt quẽadmodũ Heraclitus. Ac nõ boni, & boni qm̃ & contradictionẽ in idẽ reducunt. Quare cõtradictio tota ſimul vera erit. Et homo ac equus idẽ, qm̃ & ſimpliciter diuerſa eadem eſſe uolunt.

Sed ſermo ipſorum non unum ea quæ ſunt: ſed nihil aſſeret eſſe. Et eadem erit ratio quantitatis & qualitatis.

Si enim contradictio ſimul vera erit, qui vnum eſſe id quod eſt diceret, is etiã dicet id quòd eſt nihil eſſe, quare ratio periclitatur ne ex his non magis id quod eſt vnum eſſe oſtendat, quàm nihil eſſe.

Tumultuauerunt itaq; poſteri quemadmodum et antiqui: nequando ipſis accideret ut idem eſſet unum & multa: quapropter alij hoc uerbum (eſt) auferebant.

Hoc non proximis dictis copulatur. ſed ſuperioribus, vbi dixit. Eadẽ enim erit boni & mali ratio, Sic .n. abſurdum inquit contraria eadem eſſe, quare (inquit) & ij qui ante nos extitere circa idem tumultuarunt, nequãdo idẽ videretur vnum ſimul, & multa eſſe, ceu Socra. cum albus, Philoſopbus, & Athenienſis ſit.

Alij dictionem mutabãt, quoniam homo non albus eſt: ſed albeſit, neq; ambulãs eſt, ſed ambulat: ne ipſum uerbum (eſt) ad iungentes unum multa eſſe facerent.

Ariſtoteles quũ dixerit ſine nominibus (alij dictionẽ mutabant) quidem putant ſuſpicãturq; ipſum (veluti Menedemus eretrieus) Platonẽ inſinuaſſe, qui prorſus Platonicæ locutionis ignari ſunt. Nam vbique, & ſemper in propoſitionibus illud verbũ (eſt) à Platone prędicato adiũgitur, cũ dicat eſt aliquod iuſtũ, & eſt aliquid pulchrũ. Et in libro qui inſcribitur ſophiſta, cũ cõmemoraſſet idipſum Theorema accuſat eos, q putant idẽ vnum & multa eſſe eo quod multa de eodem prædicantur. Et inquit eos circa hoc ob exiguã prudẽtiæ ac rationis poſſeſsionem male affectos non potuiſſe diſtinguere ac diuidere quomodo idem queat ſecundum aliud eſſe vnum, & ſecundum aliud multa.

Tanquam unum uel id quod eſt uno modo diceretur.

Hoc in medio affert tanquã eos mordens, & obiurgans, & inquit tanquã vnũ vno modo diceretur, & nõ multiſariã, quẽadmodũ & ens, illud enim (vel id quod eſt) ponitur pro hoc, quemadmodum & id quod eſt:

Multa autem ſunt ea quæ ſunt aut ratione. Nam aliud *eſt album & aliud muſicum ratione: licet utrũq; idem ſit: ipſum igitur unum multa eſt aut diuiſione: ut totum et partes. Sed hic hæſitabant: & fatebantur unum multa eſſe: tanquã non poſſit idem unum eſſe & multa: non tamen ea quæ opponuntur. Eſt enim unum potentia & actu.*

Nam muſicum & album ſunt diſfinitione diuerſa, eadẽ aũt ſubiecto, quippe quæ in vno ac eodẽ homine ſint, igitur multa ſunt vnũ ſcilicet ſubiecto vnũ, & ratione multa, & hoc neque abſurdũ, neque impoſsibile eſt. Vel diuiſione vt totũ & partes, inquit aũt (vel diuiſione) pro potẽtia. Nã cõtinuũ actu aliquid vnũ eſt vt totũ, potentia aũt multa, & hoc abſurdum non eſt, veruntamen (inquit) antiquiores hic hęſitabant, dico aũt de ipſo continuo, & velut dubitatione victi prope accedebant ad abſurdũ, & fatebãtur idẽ vnũ eſſe & multa, tanquã (inquit) non poſsit idẽ vnũ eſſe & multa, nõ tamen oppoſita. Nã idem potentia vnum & multa, vel idẽ actu vnũ & multa eſſe non poteſt. Nam hæc oppoſita ſunt. At oppoſita ſimul eſſe non poſſunt. Sed idem plura quidem potentia eſſe, & actu vnum non eſt impoſsibile. Huiuſmodi autem eſt ipſum continuum.

Hoc igitur modo nobis facientibus impoſsibile uidetur ea quæ ſunt unum eſſe. Ea nãque ex quibus ſuam ſententiam demonſtrant: non eſt difficile ſoluere.

Cum prius aduerſus ipſum dogma inſtituiſſet, impræſentia accidit ad ipſas rationes Parmenidis & Meliſsi, quibus oſtendebant omnia vnum eſſe & immobile. Sed prius tractat Meliſsi rationem, igitur oportet prius totam rationem Meliſsi exponere, deinde hoc modo indagare unamquanque propoſitionem,

quomodo probabatur à Meliſſo: Poſtremoq́; dicere quomodo ipſas Ariſt. confutet, igitur hæc eſt Meliſſi ratio. Verum potius dicerem Meliſſum non feciſſe Syllogiſmum, ſed duntaxat ille ſuppoſuit id quod eſt ſine principio, vnum infinitum, & immobile eſſe, cum igitur hæc quatuor Meliſſus ſupponeret peteretq́; quidã putauerunt ipſum ex quodam ſyllogiſmo talia concludere ac deducere, quem Ariſt. ponit. Verum ſiue ſyllogiſmum Meliſſus attulerit, ſiue alij ex tali ſyllogiſmo putauerint ipſum hæc concludere, nihil apud nos intereſt. Syllogiſmus enim ſimpliciter ex quo dicta concluduntur talis eſt, quod eſt non eſt factum, quod non eſt factum non habet principium, quod non habet principium neq; finem obtinet, quod non obtinet finem, infinitum eſt, igitur id quod eſt infinitum eſt, hoc igitur modo id quod eſt ĩfinitum eſſe demõſtrauit, hinc poſtea deduxit id quod eſt vnum & immobile eſſe. Nam ſi infinitum eſt, conſtat ſane illud ẽt vnum eſſe, quippe infinitum omnem locum occupet. Si autem hoc dabitur, non admittet ſecũ aliud eſſe, alioqui non foret infinitum. Item quia ens eſt vnum & infinitum erit etiam propter vtraq; hæc immobile. Nam ſi omnem locum occupat, certe non habebit quo moueretur. Rurſus ſi vnum eſt, oportet ipſum etiam ĩmobile eſſe, qm̃ ſi moueretur neceſſe foret, vt locus vel tempus, in quo cieretur motu, videlicet ipſa motus forma eſſet ſecundum quam moueretur, quare rurſus nõ erit vnum, ſed multa. His igitur id quod eſt vnũ & infinitum ac immobile eſſe Meliſſus probauit. Cęterum oportet conſiderare vnamquãq; propoſitionem, vbi ipſe aberrat. Nam quod ens non ſit factum hoc modo oſtendit. Si enim ens factum eſt vel ex ente factum eſt, vel ex non ente, ſi ergo ex ente, profecto ens eſſet antequam fiat, quippe aliquod ens ex quodam ente fiat. Simpliciter aũt ens ex ente, nõ fieret. Nam idem ex eodem fieret, quare priuſquam fieret, eſſet, quod quidem abſurdum eſt. Si vero ex non ente factum eſt, oportet vt ex nihilo factum ſit. Nam ſimpliciter id quod eſt ſi fieret, ex ſimpliciter non ente fieret. Sed commune poſtulatum ac cõceſſum omnium naturalium eſt nihil ex ſimpliciter nõ ente fieri, quippe oportet aliquid ſubijci in generatione, quod tranſmutetur, ac id quod generandũ eſt oportet prius potuiſſe generari. Nam oportet puerum poſſe imbui grammatices rudimentis, ſic ergo oportet etiã hominem producendum habere prius aptitudinem ad hoc. At id quod habet aptitudinem, & ipſa aptitudo aliquod ens eſt, igitur omne qđ fit ex ente fit, ſi ergo neceſſe eſt ſi ens fieret vel ex ente produci, vel ex non ente, & ex vtroq; ſequitur aliquod abſurdum, perſpicuũ igitur eſt ens minime factum eſſe. Quod vero id quod non eſt factũ principium non habeat, ex oppoſito hoc demonſtrat conuerſione vtens. Nam accipit qđ omne factum habeat principium, ſi ergo omne factum habet principium, ergo quod non eſt factum non habet principium. Quod vero habens principium & finẽ habeat, rurſus ex cõibus poſtulatis accepit. Etenim ipſum principium, finis aliquis eſt. Hæc eſt igitur tota rationis Meliſſi deductio. Ariſt. aũt obiicit ei multa. Et primum cõuerſionem malam qm̃ male eſt deſtructione antecedentis conuerſionem faciebat. Nam lex conuerſionis cũ contra poſitione debet fieri ex conſequẽte. Nam tunc vera ſit, qñ acceperimus oppoſitum conſequentis & probauerimus oppoſitum antecedẽtis. Si vero ex antecedente fieret cõuerſio, non prorſus vera erit, niſi termini qui conuertũtur adæquentur. Si enim homo eſt, prorſus & animal eſt, non tamen ſi quippiam non fuerit hõ, ob id neq; prorſus animal erit. Nã equus homo quidem non eſt, licet ſit animal. At ſi quippiam non fuerit animal neq; homo erit, vera igitur ſemper eſt conuerſio ex conſequente, falſa autem ex antecedẽte. Si ergo conuerterimus ex conſequente deductionẽ quemadmodum lex conuerſionis cum contra põne iubet: quæ ſemper vera & neceſſaria eſt, ſyllogiſmum in ſecunda figura ex duabus negatiuis faciemus. Nam ſi factum principium habet, quod non habet principiũ, neq; factum erit, igitur ens non eſt factum, illud autem quod non habet principium non eſt factum, eſt quædã inutilis aſſilogiſticaq́; coniugatio. Deinde ſi conceſſerimus conuerſionem Meliſſi, hoc ẽt modo rõ eius confutabitur. Nã principij ſignificatus duplex eſt, quippe principium vel temporis dicatur. ſ. ipſum momentum temporis in quo fit aliquid, vel rei, ceu materia, vel forma. ſ. in animali qđ primum natura efficit, verbi gratia carũcula. Rurſus principium vel cor vel cerebrũ, quale igitur principium Meliſſus accepit. Nam ſi principiũ temporis accepit, videamus quod ex ratione ſequatur, dicit itaq; quod eſt non eſt factum, quod nõ eſt factũ non habet principium temporis, quod non habet principium tẽporis, neq; finem tẽporis habet, quippe oporteat finem accipere non ſine proportione ad pricipiũ, quod ergo non habet finem temporis ſine fine eſt: ergo id qđ eſt, ſine fine erit. Atqui & id quod ẽ ſine principio id ſine temporis initio eſt, qm̃ non eſt factũ, ſed quod caret principio temporis, & fine ſempiternũ eſt, igr̃ id quod eſt ſempiternum eſt, ſequetur igitur ex conuerſione nobis accipientibus principium tp̃is id quod eſt ſempiternũ eſſe, ſed non infinitũ. At ſi acceperimus principium rei, non amplius cõuerſio locum habebit. Neq;.n. qm̃ factum principium rei habet, non factum nõ habebit principium rei. Nam quid vetet & ſi id qđ eſt ingenitum foret (modo corpus exiſtat) principium rei habere materiam, & formam ſuam. ſpherarum autẽ principium rei eſſet centrum, finis aũt ſuperficies q̃q; ingenitæ ſint, & hoc aliquis cõcederet. Deinde inquit quid prohibet quãquam illud eſſet infinitũ, circa ſeipſum moueri poſſe, & alterum locum nõ occupare, ceu in vaſe aqua mouetur, ac veluti omnia quæ mouentur in orbem, ceu cæleſtia. Item inquit quãquam infinitũ ſecundum locum moueri nequeat, quid prohibet ſuis ſtantibus petitionibus ipſum alterari poſſe. Ipſe igitur Ariſt. oſtendit ipſum infinitum ſi omnino eſſet, vndiq; ac prorſus potentiam infinitam habiturum, quocirca ĩmutabile eſſet, in omni genere mutationis. Si.n. mutaretur opus ei eſſet, vt tranſmutaretur, à tranſmutãte, & id quod patitur ſemper à maiori vi & potentia patitur. Neq;.n. à minore, neq; ab æquali aliquid peteretur, ſed infinito nihil maius eſt. Item nihil aget in ipſo infinito, ſiquidẽ nihil aliud coexiſtere queat cũ infinito vniuerſum capiat. Non enim ſecundum vnam dimenſionem eſſet infinitum, ſecundum aliam vero minime, hoc.n. commentum ſabulaq́; eſſet & placitum dicentis, ſed perſpicuum eſt, quod ſi prorſus poteſt eſſe aliquod corpus infinitum, ſecundum oẽs dimenſiones erit infinitũ, igitur Ariſ. (vt dicebam) oñdit infinitum omnino immutabile eſſe propterea quod infinitę poteſtatis foret. Sed qm̃ Meliſſus ob id ſolum dixit infinitum non moueri, quoniam non haberet quo mearet & moueretur, ſiquidem omnem locũ occupet, propter hoc velut cõtra hanc

tra hanc ſuppoſitionẽ inquit, nihil prohibet ipſum ſm locum & ſm alterationẽ moueri poſſe. Siquidem ob id ſolum Meliſſus dixit id quod eſt immobile eſſe reuera nihil prohibet ipſum circulo moueri & alterari, ſi autem non ſolum ob id, ſed quoniam vnum ipſum eſſe ſtatuit, quantum ex his non confutaretur. Nam reuera vnum & dũtaxat vnum immobile foret ſm omnem tranſmutationem, quoniam ſi mutaretur erit aliquid. aliud .ſ. ipſa mutatio, & rurſus hæc modo non erit vnũ ſed plura. Hæc igitur ſunt obiecta Ariſt. contra rationẽ Meliſſi. Sed contra illam qua dicit id quod eſt nõ fieri, non contradicit. Nam videtur etiam ipſi ita rem ſe habere cum exiſtimet vniuerſum ingenitum eſſe. Verum conſentaneum exiſtimo non miſſam facere argumentationem, qua probaretur id quod eſt fieri non poſſe. Nam ſimpliciter ens non fieri ex ente puto cuiq; compertum eſſe, alioqui priuſquam produceretur eſſet, ſed quomodo ex nõ ente poteſt fieri. Neq; enim quia multis philoſophis ita videbatur, iam id verum eſſe oportet, quippe ipſis multa alia viſa ſint, quę à vero ſunt aliena, quorum multa Ariſ. confutauit ac reiecit. Sed neq; ſi ens prius ꝙ eſt factum fieri poſſe dicamus, iam ob id ex præexiſtente ſubiecto quodam velut ex cauſa materiali dicimus ipſius fieri generationem.

Cum chriſtianis conuenit aut potius cũ Platone in Timæo.

Nam quid vetat eo quod præexiſtit cauſa efficiens & non quia aliqua materia præſupponatur quæ in id quod fit, cõmutetur, hac ratione non aſſerere id quod fit prius potuiſſe fieri. Nam materialem cauſam, niſi demonſtraretur ipſa per ſe ingenita eſſe, conſentaneum non erit dicere per ſe potuiſſe fieri antequam produceretur. Nã quomõ materia diceretur poſſe hoc aliquid eſſe, niſi prius hoc ipſum demonſtraretur ſubſiſtere, quoniam neq; forma diceretur poſſe aliquid eſſe priuſquam ſubſiſteret, quare ſiquidẽ aliquis dixerit ipſum ens fieri ex ente: ideſt ex cauſa efficiente, fatebimur quidem omne quod fit ex ente fieri.

Vide Platonẽ in Timæo pro hoc quoniam hæc eſt ſententia eius.

Nam cuiq; impoſſibile eſt ſine cauſa generationem habere: verum ſi ex ente aliquid fieri velut ex præexiſtẽte cauſa materiari, diceremus ꝙ non amplius neceſſe erit eo quod dicitur ens antequã fieret potuiſſe fieri, ipſum produci ex ente aſſerere, ſed ex non ente, ſiquidem non demonſtratum fuerit materiam ipſam ſecũdum ſuam rationem ortus interituſq; expertem eſſe. Veruntamen argumentum quod diximus non vrget ꝙ fiunt ex materiali cauſa fieri, ſed ꝗtũ ad ipſam ſane ipſa etiam poteſt eſſe ex non ente cum materia ſimul cum formis ab opifice proficiſcatur.

Cum religione chriſtiana conuenit et cũ Plat.

Nã vt formas producit quæ non erant prius, quid vetat ẽt materiam non exiſtentem ipſum producere, vt etiam vndiq; & omnino ſit opifex. Si autem materiam producit oportebit ipſam vel ex ente, vel ex non ente produci, & hoc in infinitum abibit. Nunquam autem neque omnino de ente ſimpliciter quęſtio habet locum, an factum ſit, vel ne, ſiquidem ens non ſit decem prædicamentorum genus, ſed vox æquiuoca in diuerſos ſignificatus diuidenda. Nã genera & prorſus vniuerſalia aliquam naturam indicant, quippe animalis natura quippiam aliud ſit præter hominem, & præter vnũquodq; reliquorum. Vnde quamuis in particularibus animalibus conſpiciatur, & conſideretur, attamen quãdam naturam per ſe ſecundum ſuam rationem habet, ſiue factum ſit, ſiue non.

Contra delirantes terminiſtas.

Voces autem æquiuoce ſubſtantiã vel quandam ſubſiſtentiam cõem non ſignificãt, vnde quomodo hæ dicerentur fieri vel non fieri. Nam agemus nullam naturam cõem ſignificat, cum nulla itaq; ſit cõis natura ſignificata ſubiectaq; in æquiuocis, qũo ergo fieri vel non fieri ęquiuocum diceretur.

Pro Scotiſtis.

Similiter itaq; ſi ens genus non eſt, ſed vox ſolum æquiuoca, ꝓfecto ab ente nulla cõis natura ſignificatur. Nam prædicamenta ſola voce conueniunt. Non eſt igitur aliqđ ens ſimpliciter, ſed vel ſubſtantia, vel quantitas, vel aliquid aliorum eſt, quare non eſt cõſentaneum quærere de ipſo ſi ſit factum vel ne, quærimus autem ſi ſit factũ corpus, vel ne, ceu ſi mundus ſit factus, vel ne, & ſi factus nunquid ex entibus, vel ex non entibus. Et in his non eſt impoſſibile dicere, vt fiant ex entibus, ſi demõſtratum fuerit materiam prius ſubiici in qua id quod fit ſubſiſtit, iterum ex non entibus, ſi materia vna cũ formis produceretur. Ad illud igitur argumentũ quo probabatur ens non fieri, tot etiam à nobis impræſentia ſufficiant cum alias abunde hæc theoremata tractata ſint. Sed quoniam ipſe Ariſto. fatetur hos viros non eſſe naturales, id quoq; indicant eorum libri. Nam in his libris quos ſcripſit iuxta veritatem, quum vnũ eſſe ens dixerit, in libris vero quos ſcripſit iuxta opinionẽ duo ſtatuit eſſe principia rerum, ignem & aquam vt ſimul complectatur media per extrema, ſic itaq; libris de Naturalibus diſſerit, quæ opinabilia vocant. In libris autem iuxta veritatem de intellectualibus conſiderare propoſitionũ deductionem opus eſt quoniam ibi iuxta intentionem viri diſputaſſe videtur. Sciẽdum igitur eſt omne intellectuale ipſum appellaſſe ens, & ſenſibile id quod fit. Porrò hoc modo Plato etiam ipſa vocauit, cum pro eodẽ acceperit aliquod ſemper ens & generationem non habens de intellectuali loquens, & id quod ſemper fit, & nunquam ens dicens de ſenſibili, quorum alterum intelligentia cum ratione comprehẽditur, alterum autem eſt opinabile ab opinione vna cũ ſenſu irrationali comprehenſum. Cum igitur in intellectualibus vidiſſet vnitatem dominari ac præualere. Nam in oĩbus eſt vnitas & ſeparatio, verum id quod ſp melius eſt, & proximum vni rerum omniũ, principio vnitate præualet magis, porrò in nobis atq; in animalibus irrationalibus vnitas & diuiſio inueniũtur, ſed in nobis magis præualet vnitas ꝙ in illis. homo .n. eſt aĩal cicur, & ad ſocietatem natum, in illis aũt econtra magis diuiſio ſegregatioq; eſt quã vnio. Rurſus in nobis & in cœleſtibus videtur vnitas & diſtinctio, ſed in illis magis viget vnitas ꝙ in nobis, ſimiliter ẽt in ipſis intellectualibus magis viget vnitas ꝙ in omnibus alijs. Cũ igitur ipſe vidiſſet ea ꝙ vnitate præualẽt & quaſi ob vnitatem ad id principium quod videtur cõe omnibus ac prorſus vnum, omne intellectuale dixit eſſe vnũ ac ſine principio nõ diſtinguens ipſa à ſuo proprio principio. Neq; enim dicebant aliud eſſe principium, & aliud qđ ab eodem proficiſcitur, qm̃ videbatur vna eſſe ſubſtantia per oĩa, ac ſine principio, ob id igitur deinceps dicebant ipſum vnum neq; habere finem, qm̃ infinitæ virtutis erat, & in oĩa potẽs minimeq; ab alio finitũ, & terminatum, quare ſi omne intellectuale ens vocabat etiã non factũ & rurſus omne tale ob dictam cauſam erat ſine principio, ergo inter ſe hæc adequãtur id quod nõ fit & principium non habens. Nam vtrunq; de eiſdem dicitur, ſimiliter ſi omne quod gignitur ſenſibile dicebat, & oẽ tale habet principium temporis vel rei, igitur hæc inter ſe adæquãtur ſcilicet id quod fit & principiũ habens, quare ſi aliquid factum eſt hoc ẽt principium habet, & econtra ſi aliquid principium habet hoc etiã factum eſt. Et rurſus ſi aliquod factũ nõ eſt hoc prin-

cipium non habet, & econtra ſi aliquod principiú non habet, hoc neq; factum eſt, quare quum hæc inter ſe adequantur & conuertantur ac equiualeant, & in hîs que conuertuntur nihil differt ſi ſit conuerſio ex antecedente vel conſequente, merito & Meliſſus velut cõuerſionem in rebus quæ equiualent, cenſuit ſine vllo diſcrimine conuertendum eſſe ex antecedente, ceu in homine & riſibili nihil intereſt dicere ſi homo eſt riſibile eſt, ſi autem nõ riſibile, neq; homo, vel ſi non hõ, neq; riſibile, poſtremo omne intellectuale dixit Meliſſus eſſe immobile, quoniam omnia illa ſtabilem ſubſtãtiam & actum, ac omnino immutabilem habent ſic ꝓfecto & Ariſto. omnia intellectualia vocat immobilia, non ſolum diuina, ſed etiam animas in quibus oſtendit oportere vt ea quæ primo mouent immobilia ſint. Pulchre igitur Ariſto. cum ſit naturalis modo magis naturali obiicit rationibus, & Meliſſus cum de rebus diuinis diſſerit, talibus vtebatur rationibus.

Hoc igitur modo nobis facientibus impoſſibile uidetur ea quæ ſunt unum rſſe. Ea neq; rx quibus ſuam ſrntentiam demonſtrant non difficile rſt ſoluere. Vterq; rnim rõtentioſr ratiocinatur & Meliſſus & Parmenides. Nam falſa ſumunt: & rationes forma uitioſas rſſiciunt: Mrliſſi tamen ratio magis inepta rſt: neq; ullam profecto habet dubitationẽ. Srd uno abſurdo dato rætera accidunt: quidrm nullam difficultatem habet. Quod quidem ergo Mrliſſus uitioſr ratiocinrtur patrt: putat. n. accepiſſr ſi oẽ quod factũ eſt principiũ habrt id: ergo quod factum non eſt, non habebit principium.

Quoniam cum propoſuiſſet confutare opinionem Parmenidis & Meliſſi, prius ipſum cõmunius problema per ſe tractauit, modo autem debet rationem Meliſſi confutare: Quocirca, inquit, hoc igitur modo ſiquis fecerit talem opinionem confutando quæ omnia vnum eſſe aſſerit, inueniet illius opinionem impoſſibilem eſſe, ac rationes quibus illam ipſi probare nitunt̃, facile ſolui & confutari poſſe. Nam non modo ſcientẽ oportet res ipſas per ſe quo pacto natura ſe habeant, oſtendere, ſed etiam adductas dubitationes ſecundum veram opinionem de ipſis diſſoluere. Nam vtrum eorum abſuerit vel defecerit, alterum claudicat. Nam ſiue rationes contrarias confutabit, nondum perſpicuũ eſt, quomodo res natura ſe habeant. Nam poteſt aliquod verum probari licet non ex neceſſarijs propoſitionibus ceu animũ eſſe ĩmortalem quoniá ſepulchra antiquorum venerantur nec tamen confutans has rationes iam dogma deſtruxit. Vnde enim conſtat non eſſe alias rationes quę hoc neceſſario probent. Siue ipſas res per ſeipſas demonſtrabimus quomodo earum natura ſe habeat, & minime dubitationes ꝓſoluemus, ipſæ ita manentes confundunt ingenio hebetiores ac ſimpliciores. Quocirca Ariſt. oſtendens fieri non poſſe, vt vnum ens ſit, & rationes hoc demonſtrantes núc proponit oſtendere & cõfutare. Vterq; (inquit) igitur & Meliſſus & Parmenides contentioſo modo ratiocinantur propoſitiones falſas ſumentes & vitioſe ratiocinantes, obúcit igitur ipſis vitioſum modum concludẽdi, quoniam vterq; male vtebatur conuerſione ipſam facientes ex antecedente. Etenim Parmenides etiã eodẽ conuerſionis modo vtebatur, cú dicat, quod eſt ꝑter ens, eſt non ens, quod eſt nõ eſt, nihil eſt, igitur vnũ ens eſt. Nã ex propoſitionibus deducenda erat hæc cõcluſio, igitur quod præter ens eſt, nihil eſt, qui concluſionem hanc conuertens ex antecedente, conuerterat, cum oportcat ex conſequẽte conuertere. Nam inquit ſi quod eſt præter ens nihil eſt, igitur ens eſt vnum, opponitur enim non enti ens, & vnum nihilo, oportet igitur ex conſequente conuertere & dicere igitur vnum eſt ens. Hoc igitur modo eorum rationes vitioſe ſunt male vtentes conuerſione. Item accipiunt falſa præſertim Meliſſus, quoniam putat quod non eſt factum, nõ habere principium. Nam etſi per conuerſionem acciperetur talis propoſitio, attamen quoniam aliquod verum vitioſa forma concluditur, vt cum dixero, homo non eſt lapis, lapis non eſt equus, igitur homo non eſt equus, hic concluſio vera eſt, tamen deducitur forma vitioſa ex duabus negatiuis, cú igitur non prorſus vitioſam formã ac deductionem ſequatur falſum, idcirco ei non modo obiicit vitioſa forma propoſitiones accepiſſe, ſed etiam quia vna cum vitioſo ſyllogiſmo falſa ſumpſit. In eadem etiam Parmenides inciderat, qui ob vitioſam conuerſionem falſum deduxit. ſ. ens vnum eſſe. Verum (inquit) Meliſſi ratio magis abſurda eſt, quoniam duas rationes cum poſuiſſet, in vna quidem, quam pauloante commemorauimus, accipiẽs veras propoſitiones ſcilicet quod eſt pręter ens, eſt nõ ens, quod eſt non ens, nilul eſt male concluſionem cõuerterat. Atqui Meliſſus mox à principio vtens male conuerſione per contrapoſitionem in eadem propoſitiones falſas accepit, magis ergo inepta eſt, quia mox cum propoſitiones dictæ ſunt, auditores male afficit, & nihil graue dicit & ſimilis ei eſt qui mouet tñ qõnẽ. Atqui Parmenides in ſecunda ratione ſolertius procedit. Ratio autem talis eſt, ſi ens vnum ſignificat & contradictio ſimul vera eſſe non poteſt, igitur ens vnú eſt: Neq; enim propoſitiones ad communem terminú copulans & connectens ordinauit rationem, neq; concluſionem ex terminis qui intra ponuntur deduxit concluſionem, qua de cauſa non facit manifeſtum reprehẽſionem, quo merito fit, vt auditoribus moueat ipſe dubitationẽ vbi dicta vera ſint aut falſa: ob id igitut Meliſſi rationem magis ineptam eſſe, quoniam nullam dubitationem habet, ſed ſtatim carpitur ab auditoribus. Nam reuera tales rationes magis ineptas cum arbitremur minus etiam moleſtiæ afferunt quæ aliquid falſi dicunt, neq; quippiam exactum & quod confutari facile nõ queat habent, ſed vno abſurdo dato alia accidút. Nam cum Meliſſus ſtatim à principio vnum abſurdũ videlicet, vitioſam conuerſionem, ac ex eadem falſam propoſitionem dicentem quod non eſt factum, non habet principiũ. ſ. rei, ſic ex eodem principio cætera abſurda deduxit. ſ. ens vnum, infinitum & immobile eſſe, hoc aút neq; difficile eſt petc̃ti vnum falſum ex eadem mille concludere ac deducere, Nã ſi daretur hominem volatilẽ eſſe, ſequitur profecto ipſum habere alas, item volare, irrationalem eſſe, oua parere & infinita alia.

Deinde etiam hoc abſurdum eſt ruiuslibet eſſr principiũ rei: & non temporis.

Quoniam Meliſſus perſpicuo accepit principiũ rei, principij autẽ nomen æquiuocum eſt & ipſe in loco de ęquiuocis nobis tradidit, quod quũ vox æquiuoca nobis in queſtione & ꝓblemate offert̃, ſignificatus vocis æquiuocæ diſtinguere oportet, & illũ ſignificatũ ſeparare de quo ſermo habendus eſt: ideo Meliſſo obijcit, quoniam cum diſputaſſet de principio quod eſt vox æquiuoca, eius ſignificatus non diſtinxit, ſed de illo ita diſſerit ꝑinde atq; vnũ aliquid principiũ rei ſignificet.

Et gene-

Et generationis: non ſimplicis: ſed etiam alterationis perinde ac non ſit aliqua mutatio tota ſimul.

Quoniam ſuppoſuit Meliſſus omne factū mox habere principium rei, illud videlicet principium rei ſm partem. Neq; enim principium ſimpliciter veluti elementum ſtatuit, alioquin hoc modo non concluderet quod volebat, maxime quidem ſi aliqua facta non fuerint, quæ tamen corpora ſunt, his prorſus neceſſe foret principium habere id, quod elementum dicitur. Nam omne corpus conſtat materia, & forma, & ſimpliciſſimis elementis. Deinde neq; ſi non habet principiū qđ eſt elementum, neceſſe eſt hoc magnitudine infinitum eſſe, imo contrarium ſi aliquid non conſtat elementis, hoc neq; prorſus habebit magnitudinem, quare multo magis neq; finitum, neq; infinitum erit, talia vero ſunt omnia incorporea, ceu animus, mens, & punctū, principium igitur accepit ſecundum partem, ceu quod omnis rei quæ fit hæc pars prior ſit. Obijcit igitur Ariſt. ei quoniam male non ſolum putat tale principium ſimplicis generationis eſſe, ſed etiam omnis gñationis ſimpliciter, ſimplicem autem vocat eam generationē quę ſubſtantiæ eſt. Nam (inquit) eſt quædam alteratio quæ non fit ſecundum partem, ſed res tota ſimul alteratur, ceu in coagulatione lactis. Non enim alia pars prius, & alia poſterius alteratur, ſed pariter per totum fit caſei coagulatio, ſimiliter eodem etiam modo cum ſol calefacit, omnes partes quas ipſe prius attingit pariter totę per totum nigræ fiunt, & minime pars hæc prior, illa vero poſterior? Praue igitur cuiuſcunq; facti idem principium eſſe ſtatuit. Nā ſecus eſt principium in tota ſimul alteratione cum forma ſimul momentoq; non aduenit neq; introducitur, ceu perfecta congelatio, ſed quædā veſtigia pręeunt aduenuntq; ceu præuia perfectæ ſpeciei veſtigia quædam, dico ſcilicet ipſas remiſſas imperfectasq; coagulationes.

Præterea cur ſi eſt unum immobile eſt, cur enim & uniuerſum nō perinde atq; pars quæ quidem eſt unum: ceu hæc aqua in eodem loco mouetur. Deinde cur alteratio non erit.

Inquit quid prohibet ſi vnum eſſet, id ipſum moueri. Nam vt aquę pars cum ineſt toti, quanq̄ tota nō moueatur aqua, attamen ipſa mouetur, quemadmodum nos immergentes manum in mare volueremus aquā quæ circunſtat manui. Huiuſmodi ſunt etiam gurgites qui in aqua fiunt. Inquit igitur quid vetat id quod eſt infinitum & vnum immobile eſſe ſecundum totū, moueri autem ſecundum partes, quemadmodū & cœlum ſm totum immobile eſt, partibus aūt mouet. Siquidem igitur illud verbum. ſ. non perinde atq; pars q̄ quidē eſt vnum, intellexerimus legerimusq; pſertim illud (q̄ quidem eſt vnū) pro hoc (cum ineſt) hoc mō interpretatio contextus haberi debet. Si vero ſm diuiſionem pro hoc, non perinde atque pars aquæ, hanc dico aquam q̄ cum vna ac eadem eſt, in ſeipſa mouetur. Etenim pars à toto ſeiuncta ceu aqua in dolio, & ipſa eſt vnum aliquid, quēadmodum igr̄ hęc & vna eſt, & nihil prohibet ipſam in ſeipſa moueri, cur & id qđ eſt, ſi vnū ſit, non mouebitur in ſeipſo. Deinde (inquit) Eſto vt illud non moueatur ſecundū locū, quid vetat illud moueri ſm alterationem, diximus autem nos etiam ſuppoſitionem vnius prorſus de medio motum tollere.

Dupliciter legit particulā contextus.

At uero ſpecie neq; unum eſſe poteſt: niſi eo ex quo fit: hoc aūt modo quidam naturales dicunt: illo aūt mō minime: homo nanq; differt ſpecie ab equo, et cōtraria inter ſe ſimili mō,

Tanquam opinioni Meliſſi conſentiens inquit, qđ ſi oportet reuera id quod eſt vnum dicere, profecto ſic illud vnum eſſe. ſ. ſubiecto & non ſpecie affirmandum eſt, quemadmodum (inquit) nonnulli naturales dixere, ceu qui atomos dedere. Nam ij aſſerebāt eas genere vnum eſſe, & figura differre. Item ceu ij qui vnum elementum eſſe ſtatuerunt cuius denſitate & raritate alia fieri autumarunt, quanquam autem entia vnum ſubiecto ſunt, attamen formis differunt. quare ea quæ ſunt non magis vnum erunt propter ſubiectum, q̄ multa propter formas, præſertim cum res non ſecundum materiam, ſed ſecundum formam informentur.

Et idem modus rationum contra Parmenidem eſt: & ſi quidam alij proprij ſint.

Cum inſtetiſſet vniuerſaliter contra problema, qm̄ nō pōt eſſe id quod eſt vnum, deinde tractaſſet Meliſſi rōnem qua ille probauit id quod eſt vnum eſſe, & quia confutaſſet ipſum, conſequens eſt, vt nūc aggrediatur rōnes Parmenidis, & illas confutet. Verū vt opiniones Meliſſi & Parmenidis. quædam cōia habent, cum aſſerant ambe id quod eſt vnum eſſe ac īmobile, & q̄dam vnaquæq; habet propria quum altera illud ꝙ eſt ſentiat eſſe infinitum alia vero finitum, ita etiam argumēta contra eos quædam cōia ſunt, quædam vero propria contra vnumquēq; adducuntur. Communia nāq; argumenta ſunt, quibus confutatur id ꝙ eſt vnum & immobile eſſe, propria vero quibus alter confutatur quoniam non eſt infinitum, alter vero, quia illud vnum ens non eſt finitum. Nam oſtendet hoc quod eſt, quod quidem ſuppoſuit vnum eſſe, neque infinitum eſſe poſſe neque finitum. Sūt autem Parmenidis rationes duę, quarum alteram in his ponit, quam etiam Theophraſtus & Plato commemorarunt, alteram vero ſuperioribus dictis explicauimus. Eſt aūt ratio talis (vt inquit) quod eſt præter ens eſt non ens, quod eſt non ens nihil eſt, igitur vnum eſt ens vel econtra ergo ens eſt vnum. Huiuſmodi ratio igitur peccat ſecundum propoſitiones, & ſecundum conuerſionem. Nam concluſio male conuertitur ex antecedente. Nam hæc eſt concluſio ergo quod eſt præter ens eſt nihil, cum igitur conuerſio cum contra poſitione ſit communiter vera, quū acceperimus oppoſitum conſequētis, & deduxerimus oppoſitum antecedentis, ipſe male faciebat conuerſionem ex antecedente accipiens oppoſitum antecedentis & inferens concludensq; oppoſitum conſequentis. Eſt autem antecedens cōcluſioni, quod eſt pręter ens, cōſequens autem, hoc nihil eſt, opponitur aūt huic (ꝙ præter ens eſt) hoc ſcilicet ens, huic autem nihil opponitur vnum. Si ergo recte voluiſſet facere cōuerſionē, ex conſequente deduxiſſet, igitur vnum eſt ens, & vera eſſet hæc concluſio, tale igitur eſt peccatum ſm cōuerſionem concluſionis. Item Ariſt. obijcit propoſitionibus primum minori in qua dicitur ꝙ p̄ter ens eſt, non eſt ens. Nā (inquit) cū multa plane ſint entia, hæc nāq; ſumuntur ex euidentia, idcirco adduci rationem in ſingulari numero non oportet. Item neq; opus eſt accipere hanc vocem æquiuocam ſcilicet vnum in propōne, ſed dicere quæ ſunt præter entia, ipſa non ſunt. Verum & ſi illi concederemus id quod eſt vnum aliquid ſignificare, & veram eſſe propoſitionem minorem, maior tñ erit falſa. Nam ſit verum hoc quod eſt pręter ens eſt non ens, vnum aliquid ente ſignificāte, verbi gratia ſignificante ſubſtātiam, attamē non amplius erit verum

ROMA

ꝙ non eſt, nihil eſt, etenim accidentia non ſunt, qm̄ nō ſunt ſubſtantiæ, quæ tamen nihil dici non poſſunt. Itē Plato in dialogo qui inſcribitur ſophiſta eidem propoſitioni occurrit. Nam cum encomia & laudes Parmenidis multas prius dicere contendiſſet ac latius explicaſſet, quem præterea patrem appellauit, profecto inquit, ſi verum foret, vt id quod eſt præter ens ſit non ens. (Nam ſcimus ipſum ens appellaſſet intellectuale, ſi ergo aliquid eſt pręter intellectuale quod quidem reuera eſt ens, hoc non ens erit) non amplius verum erit, non ens nihil eſt. Nam omnia ſenſibilia, cum entia non ſint, propterea quod duntaxat intellectualia ſunt entia, nihil tamen non ſunt. Sunt enim aliquid ipſa ſenſibilia, quare & ſi minorem propoſitionē ſupponeremus veram eſſe, maior tamen falſa erit. At ex vna propoſitione nihil concluditur. Præterea quomodo dicit id quod eſt vnum eſſe, vel enim nomine vnum erit, vel re, & ſi re vel genere, vel ſpecie, vel numero. Et ſi numero vel vt continuum, vel vt definitione vnū. Nunc vero omittit vnum vt indiuiſibile, quoniam neq; hæc petitio habet locum apud hos viros, ſiquidē alter ens dixerit infinitum eſſe, & alter finitum. At finitum & infinitum magnitudini competunt, indiuiſibile autem neq; infinitū neq; finitum eſt. Si ergo nomine duntaxat vnum eſt rebus ipſis differentibus, multa igitur entia per ſe erunt. Si autem re vnum ſiue genere, ſiue ſpecie, rurſus multa ſunt ea quæ ſunt, quippe genus multa contineat q̄ ſpeciebus differunt, & ſpecies cōtineat multa quæ ſunt indiuidua. Si autem numero vnum erit id quod eſt, ſiquidem erit definitione vnum & idem velut multiuocum in Heracliti ſermonem incident, quem ipſe iam dixit, quare contraria eadem erunt & cōtradictio tota ſimul vera, quare non magis ens erit, q̄ non erit. Si autem velut continuum vnum erit, inquit neceſſe eſt hoc vel ſolam ſubſtantiam eſſe, vel accidens ſolum, vel compoſitum ex ſubſtantia & accidente. Si ergo compoſitū erit ex ſubſtantia & accidente, plane multa erūt entia. Neq; enim quia ſubſtantia & accidens ſunt coniuncta inter ſe, idcirco ſunt vna aliqua & eadem res. Nam hoc (inquit) fuit cauſa erroris Parmenidis, quippe qui hoc nō vidit neq; cognouit, aliud equidem eſt id quod recipit accidentia, & aliud ſunt ipſa accidentia non ſolum cōparata ad ſubiectum, ſed etiam inter ſe. Nam hæc omnia & ſi vnum aliquid perficiunt, attamen ratio vniuſcuiuſq; diuerſa eſt, quippe aliter aſſignabis ſubiecti dico ſcilicet ſubſtantię definitionem, & aliter quantitatis, qualitatis, & reliquorum, quare ſi ſtatuere vnū eſſe continuum velut compoſitum ex ſubſtantia & accidentibus plane multa rurſus entia erunt & non vnum. Si autem ſubſtantiam ſolam, quod quidem conſentaneum eſſe ſuſpicari eos dixiſſe, quippe ij non dicebāt id quod eſt accidens eſſe: Deinde cum commemoret ſubſtantiam, & dicat non eſſe conſentaneum dicere illos ſuppoſuiſſe, id quod eſt accidens eſſe, prius ipſum membrum diuiſionis confutat, deinde recurrit ad ſuppoſitionem quæ ſupponit illud ens eſſe ſubſtantiam. Nam (inquit) ſi diceremus id ꝙ eſt accidens eſſe qm̄ accidēs alicui accidit dico .ſ. ſubſtantiæ, neceſſe igitur eſt id cui accidit aliquid eſſe, igitur ſubſtātia eſt, ſed qm̄ id quod ꝙ ſolum accidēs eſſe dicebatur, perſpicuum ergo eſt ſubſtantiam quæ eſt non ens eſſe, & non aliquid quidē ens, aliquid non ens: alioquin multa eſſent q̄ ſunt, ergo prorſus eſt id quod nō eſt. Atqui ſupponebatur eſſe vt accideret ei id quod eſt, ideſt accidens, igitur aliquod non ens erit, quod quidem abſurdum eſt, non ens inq̄, qm̄ ſolum accidens eſt, ac rurſus aliquod ens erit, quia ipſi dicitur accidere id quod eſt, igitur ſubſtātia aliquid erit dico .ſ. ſubſtantia erit ens & non ens. Item non ens erit qm̄ ſic ſupponebatur, erit quoq; ens, qm̄ ente participat, dico .ſ. accidente, quæ autem aliquo participant denominantur ab illo. Nam id quod albo participat album dicitur & quod participat muſica muſicus eſt. Nam muſica & ſcientia eſt, & mulieris nomē. quare ſi non ens, ideſt ſubſtantia participat accidente, ideſt ente, ipſa quoq; erit ens, quare idem erit ens & non ens. Rurſus qm̄ accidens eſt id quod eſt, & hoc ens alteri accidit, & hoc non ens eſt, igitur erit idem id quod eſt, & id qđ non eſt, qm̄ eſt in eo quod non eſt. Eo nanq; qđ eſt in eo quod non eſt, non eſſe videtur, quare non poteſt id quod eſt accidens eſſe, quod cum demōſtraſſet, recurrit ad id quod à principio propoſuit, qm̄ non pn̄t ſupponere illud vnum eſſe ſubſtantiam ſolam, ceu hominē vnum, vel ſimpliciter aliquod corpus, ſed ſi hoc eſt, (inquit) quoniam accidentia inſunt ſubſtantijs, idcirco verum eſt dicere Socratem album, vel hominem album, vel corpus, rurſus idem erit ens & non ens. Nā ſi verum eſt dicere ſubſtantiam albam eſſe, & albū non ens eſt, igitur ſubſtantia dicetur eſſe non ens. Atqui eſt ens, igitur idem erit ens, & non ens. Rurſus ſi albū non ens eſt, & hoc eſt in ſubſtantia, & ſubſtantia eſt ens, igitur non entia in ente collocabuntur, ſed id quod eſt in ente eſt ens. igitur non ens erit ens. igitur non poſſunt id quod eſt ſupponere ſubſtantiam ſolam eſſe. Sed dices nullo pacto ſupponunt accidentia eſſe, ſed ipſam ſolam ſubſtantiam per ſe, quocirca nullum abſurdum eorum quæ diximus, ſequetur. Verum hanc ſuppoſitionem deinceps exercebit ac tractabit. Cæterū nos oportet æquo animo audientes rationes Parmenidis ex eius dictis ſententiam eius trahere ac conſequi. Quid ergo in carminibus ſuis ipſe de ente ſentit? Profecto aſſerit totum vniuerſumq; eſſe vnius generis immobile, & ingenitum, præterea, quod non fuit, neq; erit ſimul totū & vniuerſum, ſed eſt ſolum. præterea, ens enti hæret. Si autem inquit vniuerſum ſimul eſt, & ens enti hæret, igitur ſciuit multitudinem rerum. Sed quoniam ei ſermo non erat de rebus naturalibus, ſed de intellectualibus, ob id contemplans vnitatem in illis ac immutabilitatē, ſic ipſa appellabat. Et idem modus rationū contra Parmenidem, & ſiquidam alij proprij ſint, ideſt eodē modo rationum, Parmenidem confutabimus dicentem id quod eſt vnum eſſe, & immobile. Nam & ipſe ſimiliter falſas accepit propōnes & vitioſe rōcinatus eſt. Si ergo idē modus rōnum nobis eſt contra ipſum, perſpicuum eſt ꝙ nos ſoluemus & illius rōnes, partim eas cōfutātes quia falſæ ſunt, partim q̄a vitioſam formā cōcludendi habent. Eiſdem ēt modis refelletur, quibus Meliſſus, & aliis ꝓpriis. Vn̄ inquiūt Ariſt. cōſcripſiſſe librū propriū ac peculiarē cōtra Parmenidis opinionē, qđ nunc clare inſinuat propter hæc verba, & ſi quidā alij proprij ſint.

Quæ fuerit ſētētia Parm.

Plato fecit librum quē inſcripſit Parmenidem.

Et ſolutio eſt eo quia partim falſa ſumit: partim eo quia nō concludit: falſa inq̄ quatenus ſumit id quod eſt ſimpliciter dici.

Inquit ſoluemus rationē Parmenidis dupliciter, tū quia falſas accepit propoſitiones, tum quia neq; ita cōcludit ex eis quod volebat concludere. Etenim à principio dixit vtrunq; Meliſſum & Parmenidē falſa accepiſſe ac vitioſa forma cōcludere. Nam falſas propōnes aſſumpſit, quoniam ens quod multa ſignificat, accepit perinde ac vnū aliqđ ſignificaret in minori ꝓpoſitione.

ne. Hic enim inquit ſimpliciter pro vno modo, & conſtat ex eo ꝙ verbum multipliciter ei opponitur. Inquit ergo ſimpliciter id eſt vno mō, dici id quod eſt qđ multipliciter dicitur, diximus etiam maiorem propoſitionem falſam eſſe. Equidem in propoſitionibus falſum tale eſt quod vero ait, non concludit, videtur Ariſt. accipere propter malam cōuerſionem.

Non concludit autem: quia ſi ſola alba ſumantur ipſo albo unum ſignificante nihil minus plura alba erunt: & nō unum. Neq; enim album continuatione: neq; ratione unum erit.

Ideſt ſi conceſſerimus ipſi propoſitionem minorē veram accepiſſe, & id quod eſt vnum ſignificare, ceu album, verum quidem diceret quod id quod eſt præter ens eſt non ens, ideſt ꝙ eſt præter album eſt non albū. Verum maior propoſitio non amplius habebit locū, quæ dicit ꝙ non eſt ens, nihil eſt, ideſt non album nihil eſt. Nam non ens eſt non album. Neque eo quod ens vnum ſolum ſignificat album, iam nihil erit, quoniam etiam nos materiam dicentes eſſe diuerſam ab omnibus alijs rebus, ideſt ab omnibus quæ ipſam informāt quoniam omnibus ſubſternitur, tamē non dicimus ipſam nihil eſſe, quare deſtructa maiore propoſitione nihil amplius cōcluditur, quippe ex vna propoſitione nihil ſequatur. Item ſi dabimus ei id quod eſt vnum eſſe, quod ſane album ſit & hoc modo multa erunt q̄ ſunt, qm̄ multa alba ſunt: Nam album vel vnum genere vel vnum ſpecie duntaxat eſſe poteſt. Si autem hoc modo album eſt vnum, multa profecto alba erunt & nō vnū, quippe genus & ſpecies multa contineant. Non enim album velut vnum aliquid indiuiduum accipiemus. Nam (inquit) hoc fieri non poteſt. Neceſſe enim ſi vnū eſſet indiuiduum, vel vt continuū eſſe vnum, vel vt definitione idem, At vtroq; modo fieri non pōt. Neq; .n. album eſt veluti vnum continuum. Nam plane ſunt ſeparata inter ſe, neq; ratione ſunt eadem, quippe alia ſit definitio albi, & alia ſit definitio ſubiecti recipiētis ipſum. Sed videamus in ipſis verbis quomodo inquit.

Alia nanq; erit ratio albi: & illius quod recipit album.

Cum dixerit, quod & ſi vnum ſignificat album, nihil minus multa alba forēt, propterea quod vel vnum genere erit album, vel vnum ſpecie, induxit: Neque enim continuatione album erit vnum, neq; definitione, quod quidem dictum eſt, neq; enim vt ſingulare album vnum erit. Singulare nanq; dicebatur vnum eſſe vel vt continuum, vel vt indiuiſibile, vel vt ratione definitioneúe idem. Cum igitur neq; ipſi congruat indiuiſibile eſſe nunc illud omittit. Cum ergo diuiſiſſet dupliciter ſingulare oſtendit neutro modo dici poſſe id quod eſt vnum eſſe, ideſt album, hoc enim modo ſupponitur nunc ſignificare id quod eſt. Quod vero nequeat eſſe velut ratione idem, inquit. Alia nanque erit ratio albi, & illius quod recipit, ideſt vnam definitionē albi aſſignare nequimus. Nam album eſt corpus taliter coloratum, & alia definitio traditur ipſius ſubiecti, & alia ipſius albedinis, quoniam album non eſt de numero illorum quæ per ſe ſubſiſtunt, ſed de numero illorum, quæ ſunt in ſubiecto, ſi ergo non pōt afferri vna definitio ſubiecti & albedinis, nō ergo album erit vnū velut definitione idem.

Atq; non erit ſeparabile quicquam præter album. Non. n. quia ſeparabile eſt habet rationem propriam: ſed albi ratio altera diuerſaq; eſt à ratione illius in quo eſt. At Parmenides hoc nondum uidit.

Quoniam dixit album eſſe diuerſum à ſubiecto, ne quis ſuſpicetur aliquam ideam albi ſeparabilem eſſe, & non in ſubiecto quodam, quoniam hac ratione diuerſa eſſet albi definitio à ſubiecto, propter hoc inquit nō eſſe aliquam formam ſeparabilem diuerſam ab albo quod eſt in corpore ſubiecto, quemadmodum forte Plato poſuit. Non enim quia eſt aliquod album ſeparabile, ipſum eſt diuerſum à ſubiecto, ſed eo quod habet diuerſam ſubſtantiam, & ſi millies ſuapte natura ſeparari nequeat, hac ratione alteram diffinitionem recipit, quare ſi non poteſt eſſe album ratione vnum, quod eſt dictu ens, igitur neq; hoc modo ens vnum erit. Si vero aliquis ſupponeret illud vnum eſſe ſubſtātia neq; hoc modo poterit eſſe ſubſtātia ratione vna. Nam ipſa eſt capax accidentium quæ rurſus alteram diffinitionem à ſubſtantia habent, quare nullo pacto ens vnum velut rōne idem eſſe poteſt, ſed hoc Parmenides nondum vidit, quoniam & ſi ſimul ſint, ac in eodem res differentes quæ diuerſas definitiones ſuſcipiunt, non magis erunt vnum propter ſubiectum, q̄ plura propter definitiones. Et hoc fuit cauſa erroris eius, quia videbat omnia prædicamenta ſimul eſſe. Nam ob id etiam exiſtimauit id quod eſt vnum eſſe.

Neceſſe eſt igitur eos accipere: qui id quod eſt unum eſſe inquiunt: non ſolum unum ſignificare id quod eſt de quo prædicabitur: ſed etiam ꝙ proprie eſt ens: & ꝙ proprie unum eſt. Nam accidens de ſubiecto aliquo dicitur. Quare id cui accidit ens non erit: quippe aliud ſit ab eo quod eſt: ergo non ens erit aliquid.

Cum oſtendiſſet id quod eſt non eſſe vnū velut idē ratione, nunc vult oſtendere ꝙ neq; ſit vnum velut cōtinuum, dictum autem eſt, ꝙ ſi vt cōtinuum vnum eſt, vel erit vnum vt ſubſtātia ſolum, vel vt accidens ſolū, vel mixtum ex ambobus, deniq; ꝙ nequeat ſubſtantia ſolum eſſe demonſtrat, & inquit. Neceſſe eſt igitur audientes rationes attentius nō ſolum accipere id quod eſt vnum ſignificare (vt ipſi aiunt) ſed etiam id quod vere vnum eſt, ideſt quod proprie vnum eſt, qđ quidem eſt vnum numero. Non enim (inquit) id quod eſt accidens dicerent, hoc autem ſignificauit dicens. Nam accidens de ſubiecto aliquo dicitur, hoc eſt, in alio eſſe habet, quare magis proprie id quod eſt ſubſtantiam dicerent, quod cum dicat, vertitur ad demonſtrādum eos non potuiſſe ſupponere id ꝙ eſt accidens eſſe. Nā (inquit) ſi hoc eſſet id ꝙ eſt, id cui accidit ens, nō foret, ſed accidit ſubſtantiæ quare ſi accidens ſolum eſt ens, ſubſtantia nō ens erit. eſt. n. diuerſa ab ente. ſi vero ſubſtantia eſt non ens, igitur aliquod ens non erit ens. Nā ſubſtantia accidenti ſubijcitur, quare ſubſtātia aliquid erit, ſed ſolum accidens eſt id quod eſt, quare ſubſtantia non eſt id quod eſt, idem igitur erit id ꝙ eſt & quod non eſt, quod ſane fieri non poteſt.

Non ergo id quod proprie eſt ens alij inerit. Non. n. rationē entis ſubibit: niſi id ꝙ eſt multa ſignificet hoc pacto: ut quodq; quippiam ſit. At id quod eſt unum ſignificare ſupponitur.

Inquit ſi non poteſt idem id quod eſt ſimul ens eſſe & non ens, & hoc ſequitur eo qđ ſuppoſuimus id qđ eſt accidens eſſe, igitur id ꝙ eſt alij accidere nequit, nō poteſt igitur ens eſſe accidens (inquit) niſi ens multa ſignificet, quoniam oportet dicere id quod eſt ſubſtantiam eſſe & accidens. Nam ſi vnum aliquid ſignificat id quod eſt dicta abſurda conſequentur. Atqui id quod eſt ſupponitur vnum ſignificare, ergo id ꝙ eſt non poteſt accidens eſſe.

Si ergo id quod proprie eſt ens nulli accidit: ſed illi aliquid aliud: cur id quod eſt ens ſignificat potius ꝓprie ens q̃ non ens.

Cum oſtendit eos non potuiſſe ſupponere quod eſt accidens eſſe, recurrit ad id ꝙ ex principio dixit (vt videlicet) quod neq; poſſint aſſerere illud eſſe vnã ſubſtã tiam ſolam, dupliciter autem punctum fieri debet, vel hoc modo. Si ergo id ꝙ ꝓprie eſt ens nulli accidit, ſed magis illi aliquid aliud accidit, deinde prope punctum ſic ſubiũgere id ꝙ eſt ens ſignificat proprie ens vel nõ ens, vel potius punctum faciundum eſt ibi, ſed illi, & deinde adiũgere, cur id ꝙ eſt ens ſignificat potius ꝓprie ens & cætera. Sententia autem eſt, ſi ergo non poteſt id ꝙ proprie eſt ens alicui accidere, ſed illi quod vere ens eſt aliquod alterum accidit, ideſt ſubſtantiæ accidens, cur id ꝙ vere eſt ens.i. ſubſtantia potius ſignificat ens, quam non ens.i. nihil magis erit ens, q̃ non ens ſubſtantia, quomodo autem hoc accidat ſubiungit.

Nam ſi id erit quod proprie eſt ens: erit etiam album. Ratio autem albi non eſt id quod proprie eſt ens. Neq; enim id quod eſt ipſi accidere poteſt: nihil enim eſt ens quod non proprie eſt. Album igitur non eſt ens. Verum non hoc quidem modo: ut quippiam non ſit: ſed ut omnino non ſit.

Quod dici tale eſt, quoniam proprie ens ideſt ſubſtantia eſt alba. Nam dicimus Socratem eſſe album. Et album non eſt quod proprie eſt ens, quippe ſola ſubſtantia ſit id quod proprie eſt ens, quod quidem fieri non poteſt. Nam ſi verum eſt dicere ſubſtantiam albã eſſe, & album non eſt ens, ſubſtãtia igitur erit non ens, quoniam ipſi album accidere non poteſt quippe nihil ens ſit quod non proprie ens eſt, igitur album non eſt ens. Album (inquit) non eſt ens, quoniam ipſi non cõpetit ens. Nam omne quod eſt ſtatim eſt illud quod vere eſt, ſed quod vere eſt duntaxat eſt ſubſtantia, igitur ſubſtantia ſolum eſt ens, ſi autem hoc, igitur album nõ
Textus. erit ens. Verum non hoc quidem modo, vt aliquod nõ proprie ens ſit, ſed vt omnino nõ ſit. Quoniam demõſtrauit album non eſſe ens, qnia duntaxat ſubſtantia eſt ens. Et non ens dupliciter eſt, non ens inquam ſimpliciter, & non ens aliquod, vt Socrates aliquod non ens eſt, quippe qui nõ ſit Plato vel Alcibiades, ob id inquit album non eſt ens, non vt quippiam non ens ſit, ſed vt omnino non ens, propterea quod ſubſtantia cum ſolum ſit ens non eſt aliquod ens, ſed ſimpliciter ens, Quare ſi ſimpliciter ens ſubſtantia & ſolum ens, igitur accidens eſt ſimpliciter non ens.

Ergo quod proprie eſt ens nõ eſt ens. Nam uere dicimus id quod eſt proprie ens eſſe album. At hoc nõ ens ſignificabat.

Hoc eſt concluſio totius rationis. Nam ſi quod vere eſt, ſubſtantia eſt, & ſubſtantia eſt alba; & album non eſt ens, ergo quod proprie eſt ens non eſt ens, per hæc autem quæ ſequuntur idipſum repetens probauit. Nã
Textus. vere dicimus quod proprie eſt ens quoniam album.
Inquit vere dicimus quod proprie eſt ens, eſſe album. Nam ſi quod proprie eſt ens ſubſtantia eſt, & vere dicimus ſubſtantiam albam: Nam dicimus corpus eſſe album, igitur quod proprie eſt ens vere dicimus eſſe album. At album nõ ens ſignificabat, quippe cum ſubſtantia ſolum ſit ens, quare etiam id quod vere eſt ens non ens erit.

Quare ſi album ſignificat ens: plura ergo ens ſignificat.

Inquit ſi abſurdum eſt quod vere eſt ens idipſum nõ ens eſſe, propterea quod id quod proprie ens eſt etiam album eſt, & album non ens eſt, falſum ergo erit albũ non ens eſſe, igitur albũ erit ens, ſed quod eſt ens mox illud eſt ꝙ proprie eſt ens iuxta ſuppoſitionem, quare album etiam erit id ꝙ propriæ eſt ens. Si autem hoc admittitur, & ſubſtãtia quoq; eſt id quod proprie ens eſt, igitur ens plura ſignificat & non vnum.

Neq; magnitudinem habebit id quod eſt: ſiquidem quod uere eſt id ſit quod eſt. Vtriq; enim alterum eſt partium eſſe.

Ad alteram rationem deuenit. Inquit ſi duntaxat quod vere eſt ſubſtantia eſt, neceſſe erit, vt nullam magnitudinem habeat id ꝙ vere eſt. Nã magnitudo quantitas eſt, & quantitas eſt accidens & accidens non ens eſt. Si ergo quod vere eſt nõ habebit magnitudinem, igitur neq; finitum neq; infinitum erit, quare ſuas poſitiones tollunt, cum vnum ens ſupponãt ſignificare ſubſtantiam. Vtriq; enim alterum eſt eſſe partium ſubſtantiæ habẽtis magnitudinem. Et hic vocat corporis partes ſubſtantiam ipſam & quantitatem. Hæc itaque inquit quoniam ſi ſubiecto vnum & idem ſint, attamen ratio eſſeq; ipſorum vtriq; diuerſa ſunt. Nam alia eſt ratio ſubſtantiæ, & alia magnitudinis, quare ſi quod vere eſt ſolum ſubſtantia ſit, igitur magnitudo non ens erit, quare ſubſtantia non habebit magnitudinem, ne idem ſimul ſit ens, & non ens. Si autem non habebit magnitudinem, neq; infinita neque finita erit, qm̃ hæc competunt quantitati.

Quod autem diuidatur id ꝙ proprie eſt ens in aliquid aliud proprie ens: ex ratione ẽt patet: ceu hõ ſi ens proprie quippiã eſt: neceſſe eſt & animal proprie aliquid eſſe: & itidem bipes.

Cum proprie vnum, dico ſcilicet vnum numero, diuiſiſſet, in continuum, & id ꝙ eſt ratione idem, & dixerit quod ſi ens vnum eſſet velut continuum, vel ipſum eſſet, vt ſubſtantia, vel vt accidens (Nam ſi compoſitũ eſſet ex vtriſq;, plane multa forent ea quæ ſunt) ac deinde demonſtrauerit non eſſe ſubſtantiam ſolum, quia ipſa eſt capax accidentium, atq; quia verum eſt dicere ſubſtantia eſt alba, & albnm non eſt, igitur ſubſtantia erit non ens. At ſupponebatur eſſe ens, igitur idem erit ens & non ens, quoniam itaq; concludebatur abſurdũ ex eo quia ſupponebatur ſubſtantiam eſſe capacem accidentium. At quiſpiam diceret non oportere omnino ſupponere accidentia eſſe, ſed ſolum ſubſtantiam eſſe, idcirco nunc hoc proponit oſtendere, quoniam ſi ſtatuerimus ens ſubſtantiam eſſe & hanc vnam numero, neque ipſi penitus accidentia ineſſe, nihil minus & hoc modo demonſtrabitur multa eſſe ea quæ ſunt & non vnum. Hæc autem in virtute dicit. Num vos qui ita dicitis docetis nos aliquid de ſubſtantia hac, vel non, ſiquidem nos nihil docetis, ſed putatis nos veſtris propoſitionibus debere fidem adhibere ac eas ſequi, non credemus neque quicquam vobis aſſentiemus, ſi antem docetis quicqnam, vel per nomina nos penitus docetis, vel per rationem, ſi ergo per nomina nos docetis, & nomina ſuapte natura nequeunt nobis rerum naturam oſtendere. Nam ſi quis voluerit diſcere hominis naturam nihil plus ſciet per vocem hanc (homo) item ſi nomina rerum ſufficerent ad declarandam rerum ſubſtantiam, omnes homines ſimiliter eſſent ſcientes, cum ſcirẽt id ꝙ ab vnoqnoq; nomine ſignificatur, ſi autem per rationem docetis, vel omnino per definitionem, vel per deſcriptionem. omnis autem Tres modi doctrinæ.
doctrina atq; omnis diſciplina vniuerſaliter fit ſecundum tres modos, vel. n. per negationẽ vt Plato inquit doctrinã de deo & materia fieri, qnod neq; hoc, neq; illud eſt deus, ſed quod ipſe eſt id, quod ſuper omnia ponitur, quemadmodum ẽt de materia dicitur quod

ipſa

ipſa ſit omnium rerũ infima, vel per analogiam, quo modo iterum vſus eſt de ipſo deo ac de materia quippiam docẽdo, cum dicat quam rationem habet ſol ad omnia quæ intra mundum hunc exiſtunt, hanc quoq; rationem habet deus ſimpliciter ad omnia quæ ſunt, & quam rationem habet æs ad vaſa ærea, eandem etiã habet materia ad omnia materialia: vel ꝑ definitiones, omnis autem definitio & deſcripto pluribus conſtat nominibus, vel verbis & nominibus, itaq; hęc plura nomina, vel vnum & idem ſignificant, vel plura & differẽtia, ſi autem vnum & idem ſignificarent, & per nomen doctrina fit, quid ergo intereſt ſi ſubiectum & rẽ ipſam docuerimus per hæc nomina, enſis, gladius vel ſpatha, quippe iuxta vnumquodq; nomen idem ſubiectũ ſignificemus, ſi vero voces quæ ſumuntur in definitione plura ſignificant & differentia, vel plures ſubſtantias, vel plura accidentia ſignificant: ſiquidem plures ſubſtantias ſignificant, ergo multa per ſe erunt ea quæ ſunt. Nam multæ ſubſtantiæ ſunt, & ſubſtantiæ entia ſunt, ſi vero ſignificant accidẽtia, vel hæc eidem rei accidunt, vel diuerſis, atque vel ſeparabilia ſunt vel inſeparabilia, oſtendit igitur nullo modo ſuppoſitionem veram eſſe poſſe. Verum ad demonſtrandum hoc quatuor quaſdam dignitates prius accipit. *Quatuor dignitates vide Simpli.* Vnam quidem vt accidens ſeparabile poſſit abeſſe à ſubiecto: Secundum vt accidentium inſeparabilium nonnulla alicui definitæ ſubſtantiæ inſint, vt par & impar numero inſunt, & lineæ rectitudo & curuitas, nonnulla vero multis ſubiectis inhæreant: Nam nigredo ab ęthiope ſeparari non poteſt, tamen coruo ebanoq; ac multis alijs ineſt. In definitione igitur accidentis inſeparabilis, quod vni definitæ ſubſtantiæ ineſt, ſubiectum aſſumitur. Et hic eſt vnus ſignificatus eorum, quæ ſunt per ſe, ceu in definitione ſimitatis collocatur naſus. Nam dicimus ſimitatem eſſe cauitatem in naſo, & par dicimus eſſe numerum, qui in duas partes diuidendus eſt. Tertiam dignitatem accipit, vt in definitione totius complectantur partes, & in definitione partium totum minime comprehendatur. vt ſi definientes hominem cõprehẽderimus animal rationale mortale, quæ ſane ſunt hominis partes. At ſi animal definiuerimus, vel rationale non amplius in alicuius horum definitione hominẽ aſſumemus. Quartam autem dignitatem, quam modo non ponit, deinceps illam cõmemorabit hæc eſt, quibus partes inſunt, eiſdem neceſſario & totum inerit, & econtra quibus totum ineſt etiam & partes inerunt. Hæ igitur ſunt dignitates, oſtendit ergo quæ aſſumuntur in definitione non poſſe ſic eidem rei accidere, vt queant ab ipſa ſeparari. Sit itaq; exempli cauſa vnus homo id quod eſt, cuius definitio ſit animal rationale bipes, ſi ergo animal rationale bipes accidentia ſeparabilia hominis ſunt, quum accidens ſeparabile id ſit quod poteſt à ſubiecto auelli ac in eodem non ſemper eſſe, conſtat ergo, vt aliquando homo neq; animal, neq; bipes, neq; rationale ſit, quapropter hæc accidentia non erunt definientia hominẽ. Nam quę illum definiunt, etiam illum diſtingui à cæteris faciunt ac idem ſemper inſunt, impoſſibile ergo eſt, vt accidentia à re, & eo quod eſt ſeparentur in cuius definitione ſumuntur, ad quod oſtendendum iuuabit etiam prius poſtulatum in quo aſſeritur accidentia ſeparabilia non ſemper adeſſe ſubiecto, ſi ergo animal & bipes fuerint accidentia homini inſeparabilia, vel eidem ſoli accidunt, ceu ſoli numero par, & impar, vel alijs vt nigredo, quæ non modo ęthiopi, ſed etiam ebano ineſt, ſi ergo eidẽ ſoli accidunt quæ in definitione entis comprehenduntur, opus eſt in definitione vniuſcuiuſq; illorum accipi ſubiectum, ideſt hominem, quippe qui ſit id quod eis ſubijcitur iuxta ſuppoſitionem in qua dicitur quędam accidentia inſeparabilia eſſe, & impoſſibile eſt in definitione animalis bipediſq; hominem aſſumi. Nunquã enim in definitione partis totum cõprehenditur, partes autem ſunt animal & bipes, totum vero eſt homo, quod quidem patet ex euidẽtia, ac ẽt, quia vt definitio vniuerſam rẽ ſignificat, ita & partes eius partes rei declarant, ſi ergo ſubiectum non poteſt aſſumi in definitione earum, neq; igitur aliqua talium accidentium comprehendi poterunt in definitione entis. Nam ſi in definitione vniuſcuiuſq; ſubiectum comprehenditur, quoniam quæ aſſumuntur in definitione alicujus partes eiuſdem ſunt, erit ergo totum pars partis, ſiquidem comprehenditur in definitione partis, fieri ergo non poteſt vt ea quæ comprehenduntur in definitione entis, ſint accidentia inſeparabilia entis, vti ea quæ eidem ſoli inſunt, hoc itaq; oſtenſum eſt per ſecundum & tertium aſſumptum, quorum alterum eſt, vt in definitione accidentium per ſe comprehendatur ſubiectum, alterum vero, vt in definitione partis non comprehẽdatur totum. Sed quum duplex ſit id ꝙ per ſe dicitur, vnũ in cuius definitione aſſumitur ſubiectum, & alterum quo aliquid dr̃ aſſumi in definitione ſubiecti & definiti, ceu animal bipes, & ſimpliciter partes ſubſtãtiarum merito primi modi meminit, hic enim ſolum accidentium eſt, alter vero ſubſtantijs etiã conuenit, eſt.n. pars ſubſtantiæ. Et ſi quippiam ſupponeret id quod volumus facile etiam dabit ſubſtantiam diuiſibilem eſſe in ſubſtantias. Quod vero ea quæ complectuntur in definitione entis neq; velut inſeparabilia neq; vt ſeparabilia, eidem accidant, ex dictis perſpicuum eſt. Sed neq; cuidam alteri accidunt, quod ſi hoc aliquis affirmare contẽderit, totum etiam eidẽ accidet. Nam cui partes inſunt, totum ẽt ineſt, & econtra, ſed non poteſt ens alterius accidens eſſe, quare neq; ea quæ aſſumuntur in definitione, alterius accidentia eſſe poterunt. Hoc aũt demonſtratum eſt per quartum aſſumptum videlicet per hoc cui inſunt partes, eidem etiam totum ineſt. At *Obiectio.* ſiquis diceret, ꝙ ſi quidem ſingulæ partes ac oẽs vni acciderint, recte eidem totum accideret, ſed ſi ſingule ſingulis ac alia alij acciderent, non amplius aliquid incommodi ſequitur, verbi cauſa ſi animal alij accideret & alij bipes, quum nõ ſtatim poſito bipede conſtituatur homo. *Reſponſio.* Dico igitur cum accepero indiuiduum hominem ſcilicet ẽt huius proprium animal propriumq; bipes accipiam, ſi aũt hoc admittitur totus homo diuidetur in partes, quare cui bipes inerit, & pars totius inerit cui vero partes inſunt ẽt totum ineſt, quare ea quæ ſumuntur in definitione poterunt alij accidere, igitur nequeunt prorſus accidentia eſſe, ſi autem ſubſtantię. multa igitur ſunt ea quæ ſunt, & non vnum, quippe id quod eſt diuidatur in ea quæ ſunt diuerſa ſpecie. *Textus.* Quod autem diuidatur id ꝙ proprie eſt ens in aliquid aliud proprie ens ex ratione etiam patet. Cum dixerit proxime, igitur neq; habebit magnitudinem, id quod eſt. Nã ſi id quod eſt vnum eſt, quod quidem ſubſtantia ſit, ꝑfecto non habebit aliquam magnitudinẽ, quippe hæc quantitati cõueniat. Nam & ſi habebit, qm̃ alia eſt definitio quantitatis, & alia ſubſtãtiæ, plura erunt ea quæ ſunt. Si quis enim ſtatueret quantitatem quę ineſt ſubſtantiæ

ſtantiæ non ens eſſe, iam dixit hoc incõmodum ſequi, vt idem ſit, & non ſit. Neceſſe igitur eſt ſiquidem ſubſtantia eſt id quod eſt, nullam habere magnitudinem, neq; penitus aliquod alterum accidens. Item ſequitur ex hac rõne ipſos aduerſari ſuis ſuppoſitionibus, qm̃ hoc modo neq; id ꝙ eſt finitum, neq; infinitum erit, quocirca nunc item oſtendit, qm̃ & ſi eos ſuppoſuerimus dicere id quod eſt ſolam ipſam ſubſtantiam per ſe ſine accidentibus eſſe, nihil minus & hoc modo demonſtratur multa eſſe ea quæ ſunt. Nam ipſa ſubſtãtia diuiditur in diuerſas ſubſtãtias definitione, licet ſubiecto eædem ſint. Nam homo & ſi vnus ſit in eo, ꝙ homo eſt, attamen diuiditur in animal rationale & mortale, quæ etiam diuerſa ſunt inter ſe definitione. Cæterum vel punctum ibi ponendum eſt ex ratione etiam, vt hoc modo textus intelligatur. Quod autem diuidatur ſubſtantia in diuerſas ſubſtantias, quæ definitione differãt & ſi ſubiecto non differant. Vel punctum ponendũ eſt ibi, in aliquid aliud ꝙ proprie eſt ens, & deinde addendum hoc (ex ratione etiam patet) pro eo quod eſt, & ratione poteſt demonſtrari, quod ſubſtantia diuidatur in diuerſas ſubſtantias tãquam hoc cum manifeſtum ſit ex euidentia, & rõne demõſtrari poſſit.

Nam ſi non ſunt id quod proprie eſt ens: accidentia erunt: uel igitur homini uel alicui alij ſubiecto accidunt. At neutrum eſſe poteſt.

Si enim ea in q̃ diuiditur homo ab ipſa definitione non ſunt ſubſtantiæ neceſſe eſt illa accidentia eſſe, ſi autem hoc conceditur, vel neceſſe eſt eidem illi hæc accidere, vel alteri. Item vel ſeparabilia eſſe, vel inſeparabilia, vtraq; antem fieri non poſſunt.

Accidens enim aut dicitur id quod ineſſe põt: ac non ineſſe.

Hæc eſt prima dignitas, vt accidens ſeparabile non ſemper inſit ſubiecto, ſed aliquando ineſt, aliquando vero minime ineſt.

Aut id cuius in ratione ſumitur id cui accidit.

Secunda dignitas, quod in definitione accidentis inſeparabilis ſumatur ſubiectum, verum non omnis accidentis inſeparabilis, ſed illius quod per ſe ineſt. Nam per ſe naſo ineſt ſimitas.

Ceu, ceſſio quidẽ eſt uelut illud q. ſeparatur. Simitas aũt id cuius in ratione ſumitur naſus: cui ſimitatem dicimus accidiſſe.

Exemplum prioris dignitatis. Nã homini ineſt ſeſſio non ſemper ſed aliquando ineſt, aliquando autem non. Exemplum ſecundæ cum dicit. Simitas autem id in cuius ratione ſumitur naſus.

Præterea quæcunq; in eorum definitione ſunt: aut eorũ ex quibus quippiã cõſtat: nunquã in eorum rõne ipſius totius rõ eſt: ceu in bipede rõ hominis: aut in albo rõ hominis albi.

Tertia dignitas quod in definitione totius pars complectitur, ſed econtra totum in definitione partis non ponitur. Verum cum dixit quæcũq; in definitione ſunt, addidit, vel eorũ ex quibus quippiã conſtat. Nã vt ipſe inquit in libro de Demonſtratione, nõ poſſumus oĩum rerũ definitionẽ tradere, qm̃ generum gñaliſſimorum, neq; indiuiduorum eſt definitio. Nã ſi definitio cõſtat gñibus differentijsq́; conſtituentibus, certe non poſſumus accipere genus generaliſſimorum neq; indiuiduorum. Etenim genera, ſunt profecto genera ſpecierum & non indiuiduorum, cõſtat etiam, vt neq; quiſpiam queat horum definitionem aſſignare. Nam Socratis, Platonis, & Alcibiadis nullum cõmune genus eſt, neq; ſpecies, ſiquidem vnumquẽq; aliquis aceruus accidentium proprius informet & diſtinguat. At de his cumulis nihil eſt quod vniuoce prædicetur, cum enim dixero Socra. animal eſt, vel homo, de nulla aggregatione accidentium, quæ informant & deſignant Socra. prædicatur animal, niſi præter naturã. Ea enim prædicãtur præter naturam qñ ſubſtantię prædicantur de accidentibus, vt cum dixero hoc album eſt homo. At ſecundũ naturam prædicantur accidentia de ſubſtantia, cũ igitur dico homini particulari animal ineſſe, profecto nõ quoduis aĩal dico, ſed particulare, quod eidem illi ineſt, quippe Socra. non ſit illud animal, quod cum ſit genus communiter de omnibus prædicatur. Eodem etiã modo cum hominem de eodem prędicari dicimus, eidem ineſſe aſſerimus illum qui conſtituitur ex hoc animali, atq; ex hoc rationali. Cum igitur (vt dicebam) non omnia definitione declarentur. ſed quædam deſcriptione, propter hoc dixit ex quibus quippiam conſtat. Neque enim quæ aſſumuntur in definitione in vnãquãq; definitionem ſui ipſius totum accipiunt, vt animal hominem vel equũ in cuius definitione animal collocatur. Neq; quatuor elementa, quibus corpus compoſitum conſtat, in vnaquaque definitione ſua propria corpus compoſitum aſſumunt. Prętereà neq; in definitione pedis lecti ponitur lectus, neq; in definitione manus ponitur Socrates, cæterum obſerua vt omittat modo quartam dignitatem, quam deinceps addet.

Quæ prædicã tur præter na turam.

Si ergo hæc ita ſunt: atq; homini bipes accidit: ſeparabile ipſum eſſe neceſſe eſt. Quare fieri poteſt ut homo bipes non ſit: uel in ratione bipedis ineſt ipſius hominis ratio. At hoc fieri nequit: quippe illud in ratione hominis inſit.

Inquit ſi dignitates quas ſumpſimus ita ſe habent vt diximus: Et ſunt partes definitionis hominis accidẽtia homini, vel ergo illi ſeparabilia ſunt, & ita contingit hominem interdum bipedem non eſſe, aut non animal, vel rationale: Vel ſunt inſeparabilia, & ita in definitione bipedis, vel animalis, aut rationalis complectemur hominem, ſed hæc vtraq; fieri nequeunt, quippe homo ſit ſemper bipes, & minime in definitione partium tota comprehendantur, ſed econtra in definitione totius partes collocentur. Vnde ait neceſſe eſt, vt ipſum ſit accidens ſeparabile, vel in definitione bipedis inerit ipſius hominis ratio. i. neceſſe eſt ipſum accidẽs ſeparabile homini eſſe, vel inſeparabile.

Quod ſi bipes & animal alij cuipiam accidunt: & neutrũ eſt id q. proprie eſt ens: homo quoq; ex his erit profecto quæ alij accidunt.

Cum oſtendiſſet fieri non poſſe, vt partes definitionis eidẽ illi accidant cuius eſt definitio, vult nunc oſtẽdere eas, neq; alij accidere poſſe. Inquit, ſi enim partes definitionis non ſunt ſubſtantiæ, (hoc quidem ſignificãt ea verba cum dicit & neutrum eſt id ꝙ proprie eſt ens) ſed accidunt alij cuipiam, cum cui partes inſunt & totum ineſt, igitur totum eſſet accidẽs alteri, quare homo & ſimpliciter ſubſtantia erit de numero alicui accidentium, quod quidem abſurdum eſt & impoſſibile. ſ. ſubſtantiam accidens eſſe.

At quod proprie eſt, nulli ſit accidens.

Quoniam dixit & homo erit alteri accidens, & ad hoc tanquam ad abſurdum rationem deduxit. Iccirco ait ſupponatur tanquam nobis conceſſum, quoniam euidentia teſtatur ſubſtantiam non eſſe de numero eorum quæ alicui alteri accidunt, ſed de numero illorum quæ per ſe ſubſiſtunt.

Et de quo ambo dicuntur: atq; utrunq; : & id quod conſtat ex utriſq; dicatur.

Quoniam

Quoniam accepit cui partes accidunt,eidem totum accidere oportere,& ipſum non præſupponens,idcirco nunc ipſum ponit, & inquit , hæc dignitas ſit nobis poſita ex euidētiaq́; conceſſa & approbata ,de quo partes omnes prædicarētur, totum etiam compoſitum ex omnibus illis prædicari. Nam ſi totum à partibus alterum non eſt,prorſus oportet cui partes inſunt, eidē ineſſe totum. Si vero ſcriptura habuerit hoc(atq; vtrūq;) ſic exponendum eſt. Et de quo ambæ ſimul partes prædicabuntur & vtrunq; ſigillatim prædicabitur, totum etiam ex his compoſitum prædicabitur. Sed ſi hoc modo fuerit ſcriptura , (& vniuerſaliter) ſic intelligendum eſt, & vniuerſali ratione ambo de eodem prædicari oportet,de quo partes prædicantur de eodem totum,& econtra prædicabitur.

Ipſum igitur vniuerſum ex indiuiſibilibus conſtat.

Hoc dupliciter exponendum eſt, vel enim ex indiuiſibilibus.ſ.ex punctis,q̃m proprie vnum,id eſt vnum numero trifariam dicebatur,vel vt continuum , vel vt indiuiſibile,vel vt idem ratione.Cum ergo deſtruxerit neq; fieri poſſe vt idem ratione ſit,neq; vt continuum iuxta nullum continui modum, videlicet neq; vt ſubſtantia continui,neq; vt accidens , ita neq; vt cōpoſitū ex his,ꝓterea neq; vt ſubſtātia ſiue ſit capax accidentiū ſiue nō,merito relictum modū introducit.Nam ſi proprie vnum neq; vt continuum fuerit , neq; vt rōne idē relinquitur vt ipſum punctū ſit,vel ex punctis, punctū inquam eo quod neq; continuum eſt,neq; ratione idē, ex punctis autem , q̃m definitio eius neceſſario multa nomina aſſumit, quæ ſignificant nonnulla quæ partes eius ſiūt. Vel igitur hæc verba(ipſum igitur vniuerſum ex indiuiſibilibus conſtat,hoc modo intelligēda ſunt, vel ex indiuiſibilibus dicit pro hoc vel ex ſubſtantiis. Nam quum oſtēderit non poſſe hominis,vel entis definitionem diuidi in accidentia,ſequitur ergo illud vt in ſubſtantias diuidatur eiuſdem , cum multa neceſſario definitio ſignificat, quapropter componeretur ſolum ens ex entibus,ideſt ex ſubſtantijs tantum,atq; ita multa erunt entia,& ſi actu totum nō diuidatur , ſi vero ex ſolis ſubſtantiis componeretur,nequaquam ergo q̃titatis erit particeps,ſi autem hoc dabitur , igitur neque finitum neque infinitum erit . Et de induſtria dixit,in textu(vniuerſum)& non dixit(ens) q̃m plus complectitur vniuerſum,& omne. Nam de quantitatibus diſcretis dicitur . Vniuerſum & omne intelligit id quod dixit vnum eſſe , & hoc modo ex pluribus ſubſtantiis erit,& non amplius vnum erit ſed multa.

Quidam autem vtriſq; rationibus conceſſerunt.

Cum refutaſſet Parmenidis rationem , nunc inquit nos illi non modo contradixiſſe, ſed etiam illos qui ante nos extitere, & ſi minus congrue recteq́; obiicerent, deinde cum velit refellere eoſdem,qui non recte perſoluebant rationē Parmenidis,prius rationem eius in medio adducit,non eam tamen,quam prius attulit, ſed ſecundam quæ huiuſmodi,eſt,ſi ens vnum ſignificat , & contradictio non eſt ſimul vera, igitur ens vnum erit. Sunt autem duę ſuppoſitiones,quæ pro vna in antecedentis ratione aſſumuntur, videlicet ſi ens vnum ſignificat,& contradictio non eſt ſimul vera, cōſequens igitur erit vnum ens eſſe.Sed id mirum non eſt, quoniam ſæpe ex vna ſuppoſitione nō ſequitur conſequens, ſed ex duabus,vt ſi dixero ſi animus īmortalis eſt,ſub terra loca iudicandi erunt,hic nempe conſequens neceſſario non ſequitur antecedēs,quomodo enim ſequeretur & ſi animus foret īmortalis,& prouidentia non eſſet. Atqui ſi vtranq; ſuppoſitionem complectar , videlicet ſi animus eſt īmortalis,& prouidentia eſt,tunc neceſſario ſequetur loca iudicandi eſſe,attamen alteram ſolam non ſequitur . Nam & ſi prouidentia foret & animus immortalis nō eſſet,non ſequitur vt ſub terra ſint loca iudicandi,vbi non eſſet id de quo ſit iudicium. Vt igitur hic ex duabus ſuppoſitionibus ſequitur conſequens & ex altera ſola non concluditur,ſic etiam dicēdum eſt in ratione Parmenidis. Nam & ſi vera eſt contradictio,& vnum ens ſit,non amplius ſequitur vnum ens eſſe. Nam ſi vera eſt contradictio,etiam erit non ens,quod ſi hoc concederetur,igitur non erit vnū ens. Rurſus & ſi vera ſimul non eſt contradictio , & ens nō vnum ſignificat,ſed plura,conſtat etiam non ſequi,vt vnum ſit ens. At ſi vtranq; nectemus ſuppoſitionem eam ſcilicet in qua dicitur ens vnum ſignificare, vt eā in qua aſſeritur contradictio non ſimul vera eſt , conſentaneū eſt , vt ex vtriſq; ſuppoſitionibus cōcludatur vnum ens eſſe. Ratio itaq; Parmenidis quæ vnum ens eſſe probat huiuſmodi eſt, Zeno autem Parmenidis diſcipulus aſſentiēs præceptori probauit neceſſariū eſſe, vt vnum ens ſit & immobile , quod quidem probauit ex diuiſione continui in infinitum . Si enim non eſſet vnum ens & indiuiſibile,ſed diuideretur in plura,nihil profecto erit proprie vnum. Nam ſi diuidatur cōtinuū in infinitum erit diuiſibile. At ſi nihil eſt proprie vnum neq; multa erunt, ſiquidem multa multis vnitatibus cōſtent,ergo ens non poterit diuidi in multa,ergo dūtaxat vnū eſt,vel potius hoc modo, ſi ens non erit vnū & indiuiſibile, neq; multa erunt,quippe multa ex multis vnitatibus cōſtituantur,vnaquæq; igitur vnitas,vel vna eſt & indiuidua,vel ipſa ēt in multa diuiditur , ſi ergo vnaquæq; eſt vna & indiuiſibilis,ex atomis ergo ac indiuiſibilibus magnitudinibus,omne erit. ſed ſi etiam ipſe diuidūtur rurſus percunctabimur eadem de vnaquaq; vnitate diuiſa,& hoc abibit in infinitū,quapropter omne infinities infinitum erit,ſi multa forent entia, quod ſi hoc abſurdum eſſe exiſtimabitur , igiť dūtaxat erit vnum ens, & multa entia eſſe non poterunt. Nam oporteret vnamquāq; vnitatem diuidi in infinita,quod quidem abſurdum eſt, quod vero hoc vnum etiam immobile ſit , hac vtebatur ratione ſi quippiam mouetur ſuper hanc lineam finita oportet omnino, vt prius moueatur media . Item priuſquam medium totius moueatur,neceſſe eſt,quartam partem moueri, & hoc in infinitum,quippe cōtinuum ſit diuiſibile in infinitum,ergo neceſſe eſt,vt ſi moueatur aliquid ſuper lineam finitam quaſdam magnitudines infinitas prius, motas eſſe,quod ſi hoc conceditur, & omnis motus in tempore finito ſit; Nihil enim in tempore infinito mouetur , ergo dabitur infinitas magnitudines moueri in tempore finito,quod quidem fieri non poteſt, quippe infinitum prorſus percurri abſoluiq́; non poſſit. Inquit itaq; Ariſt.eos qui ante nos extitere,hiſce rationibus conceſſiſſe illis.ſ.Parmenidis & Zenonis . Verum hos aſſenſiſſe his rationibus aſſerit,q̃m imbecille egreq́; contra rationes inſtitere, imbecillius aūt inſtitere quia conceſſerunt propoſitiones , & concluſioni repugnarunt . cum autem rationes ſoluere non poſſent contra concluſionem obnixe inuecti ſunt.Nam quod ens vnū ſignificet,& contradictio ſimul vera non ſit,ipſi conceſſerunt , ſed conſequens amplius concedere noluerunt,hoc videlicet ens vnū eſſe cum itaq; rationes ſoluere

Vide in Parmenidis librū Platonis.

nere ignoraſſent,& cõtra quippiam probaſſent,rationem ad alteram dubitationem deduxerunt. Hæc autẽ aiunt Alexander & Themiſtius Ariſt. clam innuere in Platonem. Nam cum Plato ſupponeret(vt aiunt)in libro qui inſcribitur ſophiſta,eſſe vniuerſale nõ ens quippe ſugiat naturam entis, deſtruxit hoc modo omnia eſſe vnum. Si omne ens vnum eſt,ergo non ens non erit, ſed eſt ipſum non ens,igitur oẽ ens non erit vnum. Vñ Plato etiam cum conceſſerit ens vnum ſignificare,attamen non aſſentit omnia eſſe vnum, quocirca ratus eſt eos dixiſſe illud ens quod vere ens eſt videlicet ideam & intellectuale,quod ſolum eſſe vere ens etiã ipſe aſſeruit.ac præter hoc vniuerſum & omne non ens eſſe, itẽ conceſſit hoc vere ens eſſe vnum. Verum & ſi hoc vnũ & ſolum ens eſſe aſſeruit, attamen non dixit extra hoc vniuerſum & omne,non ens eſſe. Nam ipſum non ens; Ideſt informis materia & ſi prorſus eſt diuerſa ab ente, attamen ipſa quoq; eſt. Aſſeruit ergo omne componi ex ente quod etiã vnum eſſe concedebat,& ex non ente,quod quidem materiam eſſe opinatus eſt. Hinc cũ propoſitionem conceſſit in qua dicitur ens vnum ſignificare, non amplius aſſentit hoc.ſ. oẽ quod eſt ens vnum eſſe,quod ſane ſyllogiſmi concluſionem eſſe, voluit Ariſt.itaq; reprehendit ipſum tanquam egre reſpõdiſſe ad ſyllogiſmum Parmenidis, quod quidem accidit propterea quod cõcedens ens vnum ſignificare nõ amplius aſſentit omne ens vnum eſſe,vt quandam aliã naturam introducere poſſet, q̃ & ſi diuerſam ab ente prorſus eſſe dixerit,tamẽ hanc quoq; eſſe aſſeruit. Verum hoc nihil aliud eſt q̃ in contradictionem incidere.

Quid Alexander, vide Simplicium.

Contra Plat. Nam quum ipſe concedit vnum ens eſſe, etiã affirmat multa entia eſſe, propterea quod aſſerebat etiam non ens eſſe,quod quidẽ ab ente prorſus diuerſum eſt. Sed quid intereſt inter hæc, & fateri vnum ens & non vnũ ens eſſe? Neq; enim quia aliquod ens proprie, dicitur & quoddam non propriæ fugit contradictionem,imo magis in eã incidit,quippe qui cum multas rerum differẽtias efficiat,plane eiſdem numerum tribuat, ob id itaq; Ariſt.reprehendit ipſum & ait eum potuiſſe, qui concedit vnam eſſe naturam entis hoc modo oſtendere multa entia eſſe,& non quia ſupponitur ſimpliciter eſſe non ens quod quidẽ prorſus eſt ab ente diuerſum. Hoc.n.(vt dicebam) nihil eſt aliud q̃ in contradictionem incidere, quia ſuppoſuit non ens eſſe hoc aliquid, quod ſane ab ente non eſt diuerſum,ſed in eodem ente habet ſuam eſſentiam, videlicet illud non ens ſecundum diuerſitatem,quod quidem Plato non minus eſſe neq; inferius ente dixit. Nam & ſi inducitur ex ratione Parmenidis vnum ens eſſe, attamẽ non oportet vnum numero concludi, qm̃ neq; hoc ex propoſitionibus ſequitur. Nam ens vnum ſignificare nõ eſt indicare vnũ numero,neq; hoc concederemus,ſed potius vnum genere, quare in concluſione concludetur etiam vnum genere,quod ſi ens vnum genere eſt,ceu ſi contingerit eſſe animal vel ſubſtantia, erit etiam in hoc plane non ens,verum non ſimpliciter non ens,ſed hoc aliquid nõ ens, quod quidem & aliquod ens eſt. Nam hõ ens eſt & non ens eſt,quippe qui non ſit equus vel aſinus,ſi vero eſt etiam non ens, multa itaq, erit ens & hoc nõ eſt in contradictionem incidere. Neq; enim qui dicunt vnum eſſe ens,propter hoc alterum non eſſe.ſ.non ens introducunt qđ prorſus ab ente excidat ac diuerſum ſit. Hoc enim nihil aliud eſt, q̃ ipſum ens & non ens dicere, ſed ſecundum diuerſitatem nõ ens quod quidem etiam ens eſt,quare idem diuerſis modis erit ens & nõ ens,licet idem ſecundum idem nõ poſſit eſſe ens & nõ ens. Non enim qua homo eſt ipſe non ens eſt, ſed qua equus non eſt. Verum cum aſſerant aliquid eſſe quod oĩno diuerſum eſt ab ente, ac idem adnumerent inter entia,& multa entia eſſe dicant,plane idem ſecundum idem eſſe ens & non ens efficiunt. Aliter ergo & per ſe oportet propoſitioni dicenti ens ſignificare vnum repugnare & contradicere, ac diuidere quot modis vnũ dicitur, qm̃ vnum vel re,vel nomine eſt,& ſi vnum re, vel ſpecie,vel genere,vel numero, & ſi numero, vel vt continuũ,vel vt indiuiſibile,vel vt ratione idem,deinceps oſtendendum eſt iuxta nullam ſuppoſitionem valere Parmenidis rationem vt Ariſto.fecit. Ad rationes Parmenidis itaq; ſic reſpondendum eſt. Ad rationem vero Zenonis aiũt Xenocratem reſpõdiſſe qui negat ſectionem magnitudinis fieri in infinitum. Nam dixit lineam diuidendam diſſolui in lineas indiuiſibiles. Sed etiam is ignorauit cum in cõtradictionem incidat q̃uis illam fugere ſibi videretur. Idem enim vnũ eſſe & multa non eſt impoſſibile,neq; huiuſmodi eſt cõtradictio, ſiquidem actu fuerint vnum & plura potentia. Nam aſſerere lineam idem eſſe quod indiuiſibile plane eſt efficere lineam non eſſe lineam, & magnitudinem non eſſe magnitudinem,ſiquidem in infinitum ſit diuiſibilis magitudo Quidam autem inquit, vtriſq; rationibus conceſſerunt, dixit antem (vtriſq;) ſcilicet rationibus Parmenidis, & rationibus Zenonis eiuſdem diſcipuli, illis Parmenidis præceptoris Plato magiſter aſſentitur, illis vero Zenonis diſcipuli Xenocrates Platonis diſcipulus videtur aſſentiri.

Huic quidem qui omnia unum eſſe concludit: ſi id quod eſt unum ſignificat: id quòd non eſt dicentes eſſe.

Rationi quidem Parmenidis probanti oĩa eſſe vnum eo quod accipit propoſitionem dicẽtem ens vnum ſignificare aſſentiunt nonnulli,quibus mox decebat repugnare propoſitioni & percunctari ab eo,quomodo ens accipiebat vnum ſignificare. Præterea diuidere quot modis vnum dicatur,& oſtendere qđ iuxta nullum vnius ſignificatum ratio ipſis faueat, quod quidẽ nos fecimus ſed cum hoc illi conceſſiſſent, contra concluſionem quæ neceſſario concludebatur,pugnabant, quia ſupponitur etiam non ens eſſe. Verum nos iã aperuimus Platonis ſententiam, quoniam ipſos opinatus eſt dixiſſe ac vocaſſe illud quod eſt intellectuale. Materiam quoq; quam non ens appellauit,eſſe dixit, imo omnia ipſa ſenſibilia etiam non entia vocauit, propterea quod ens vnum eſſe, concedit, tamen omnia eſſe vnum negauit quia etiam non ens eſt.

Huic uero quæ ex ſectione procedit indiuiduas magnitudines facientes.

Qm̃ & Zenonis dubitationi qua probauit vnũ eſſe ens & immobile ex ſectione magnitudinis in infinitũ nõnulli praue aſſentiunt, cum falſo ſupponant magnitudines non eſſe diuiſibiles in infinitum. Nam cõceſſerunt quod ſi magnitudines in infinitum diuiſibiles forent,neq; motũ,neq; proprie aliquod ens eſſe,ac ob id neq; multa entia eſſe, qm̃ multitudo multis vnitatibus conſtat. Hinc Xenocrates impulſus tollit de medio ſectionem magnitudinum in infinitum. Iccirco Ariſt. cũ multipliciter concedat hoc verum eſſe, dubitationem vno modo ſoluebat in his quibus dicit ſectionem magnitudinum eſſe potentia in infinitum,ſed actu minime;

me, quoniam non poteſt eſſe actu infinitum. Quapropter motus infinita potentia tranſibit, actu autem finita. Neq; enim ſupra punctum fit motus, ſed ſupra magnitudinem definitam. Cæterum vocauit argumentũ Zenonis ſectionem in duas partes, & perſpicua eſt cauſa quia ex eo quod cum ſumptã magnitudinẽ in duas partes diuideret, probationem faciebat.

Conſtat autem & uerum non eſſe: ſi id quod eſt unum ſignificat: & fieri non poteſt ut ſimul ſit contradictio: non fore quicquam non ens. Nihil enim uetat ut id quod non eſt abſolute non ſit non ens: ſed non ens quippiam.

Plato (inquit) non verum cogitauit, vt ex ſyllogiſmo Parmenidis cõcluderetur deſtrui abſolute nõ ens, & iuxta nullum modum fieri poſſe, vt non ens ſit. Nã ex tota deductione ſyllogiſmi ſequitur, vnum eſſe ens, non tamen non ens nequaquam eſſe. Nam cum Plato materiam non ens appellet, & illam putet ſeiungi à natura entis, ex rationibus Parmenidis concludi inquit, id nullo pacto eſſe quod eſt expers naturæ entis. Hinc Plato induxit ex ratione Parmenidis concludi non ens nequaquam eſſe. Inquit ergo Ariſt. hoc non eſſe verũ, q̃m nihil vetat, vt ex eodem ſyllogiſmo q.ſ. probat vnũ ens eſſe etiam non ens ſit, verum hoc non ens, non ens ſimpliciter non dico, quod prorſus diuerſum eſt ab ente, ſed illud ꝙ eſt aliquod non ens, quod etiam complectitur ab ente, ideſt ſolum ſecundum diuerſitatem eſt non ens. Inquit ergo illud verum non eſſe quod ſi id quod eſt vnum ſignificat, & contradictio ſimul vera eſſe non poſſit, perinde dicat non eſt verum, vt ex toto ſyllogiſmo Parmenidis concludaẽ non ens eſſe prorſus nihil. Nam propoſitiones hic pro toto ſyllogiſmo poſuit, ſed deinceps addit. Nihil enim vetat vt id ꝙ nõ eſt non ſimpliciter non ens eſſe, ſed quippiam non ens.

Textus.

Dicere quoq; ſi non quippiam aliud erit præter idipſum quod eſt: unum omnia fore abſurdum eſt.

Quod ex ſyllogiſmo Parmenidis non neceſſario habeatur non ens non eſſe, his quidẽ probat. Hanc itaq; coniunctionem quoq; pro hac (enim) intelligere debemus. Inquit dicere enim quod niſi fuerit aliud præter ipſum ens quod prorſus diuerſum eſt à ſubſtãtia entis, neceſſe eſt omnia eſſe vnum. Plato enim perinde ac cõſequeretur id, coactus eſt, ſupponere ſimpliciter non ens: ſed vt ſit oſtendat multa entia eſſe, abſurdum eſt.

Quis enim aliud eſſe id quod eſt intelligit: quam id quod proprie eſt. Quod ſi ita eſt nihil tamen prohibet id quod eſt multa eſſe ut diximus.

Ideſt quis cum audierit ab ipſis ens non putabit eos dicere vere ens, ideſt proprie ens. ſ. ſubſtantiam, quod ſi hoc eſt id ꝙ proprie eſt ens, nihil vetat vt idem multa ſit (vt diximus.) Nam hoc pacto intelligemus ens eſſe vnum genere, non autem vnum numero. Quod ſi ita eſt in hoc ẽt complectetur non ens aliquod. Nam vnaquæq; ſpecies ſub genere, & vnumquodq; indiuiduum ſub ſpecie, non eſt id quod prorſus diuerſum eſt ab ente. Igitur non vere opinatur ex ſyllogiſmo Parmenidis concludi non ens prorſus dirimendum eſſe. Verum poteſt hoc etiam peculiare argumentum eſſe, q̃m neque oportet per ſuppoſitionem qua dicitur eſſe non ens refellere Parmenidis rationem. Nam ſi poteſt intelligi vnum genere, & non vnum numero, ſuperuacaneum eſt per ſuppoſitionem non entis velle multa entia demonſtrare, cum liceat hoc in loco oſtendere ꝑ diuiſionem multa entia eſſe, quippe multa ſint vnum genere, & non vnum numero. Vnde iuxta hanc interpretationem non mutabimus neq; transferemus eã coniunctionem (quoque) in hanc enim, eſt enim ipſa inchoatiua particula.

Perſpicuum eſt igitur impoſſibile eſſe: ut id quod eſt hoc modo unum ſit. Vt naturales autem dicunt duo ſunt modi.

Cum refutaſſet opinionem Parmenidis & Meliſſi ſectatorum, quæ dicit ens vnum eſſe, cecidit ad confutandas opiniones naturalium, & inquit, & perſpicuũ eſt non poſſe (vt illi aiunt) vnum ens eſſe. Vt autem naturales aiunt vnũ ens eſſe ſic ſentiunt non eo quod oĩa ſint vnum, ſed quia ſuppõut vnũ eſſe rerũ oĩum principium. Vnum quidem principium Heraclitus ſtatuit ignem eſſe. Anaximenes aũt aerẽ, Thales aquam. Anaximander inter medium aeris & aquæ. Sed horum naturalium ſunt duo modi. Nam quidam eorum ex denſitate & raritate elementi cætera alia generari aiunt, vt Thales qui cum ſupponant aerem elementum, huius raritate dixit fieri ignem & cum illud ſenſim denſatur, fieri ventum ex eo. Item cum magis ac magis denſaretur fieri aquam, & ſi multo maxime dẽſaretur omnia terrena fieri autumauit, ij ergo ſic dicebant ex vno generationem fieri, Anaximander autem medium inter ignem & aerem, vel inter aerem & aquam elementum eſſe cum dixiſſet, ex hoc alia ſeparari aſſeruit, cui ꝑfecto cum infinitum ſit ineſſe contrarietates dixit, ex quo cum ſeparetur, reliqua fieri dixit. Hi ergo qui denſitatem & raritatem aſſerunt, alia fieri alteratione elementi iuxta ſuam opinionem poſiti aſſerũt, quare his contingit generationem alterationem appellare, ſic er goaiunt id tale quod generatur alterari, Anaximander autem non alteratione intermedij elementi alia produci dicit excretione eorum q̃ in eo ſunt. Præterea Ariſt. cum vult apertius oſtendere quomodo Anaximander ſegregatione vnius fieri alia dixit, cõmemorat ea quæ ſpectant ad Anaxagorã & Empedoclem. Eſt aũt Anaxagoræ huiuſmodi opinio, q̃m ipſe ſtatuit materialia rerum principia ipſa ſimilaria quæ numero & cõtrarietate ſunt infinita. Item dixit omnia ſimul miſceri priuſquam totum generaretur. Præterea tulit mẽtem, quam poſuit effectricem cauſam, quodam temporis initio cæpiſſe omnia abinuicem ſeparare, haud tamen potuiſſe explere perficereq; ſeparationem, ſed diſſimilaria confuſa concretaq; à ſimilaribus ſegregaſſe, quæ tamen ſimilaria ſincere pureq; ſegregare non potuit, aliorum tamen cum illinc principium datum ſit ſeparationis, ſemper hoc facit. Hoc igitur modo omnia fieri ex omnibus cum inuicem cuncta eſſent permixta dixit. Nam in ligno carnes, oſſa, aurum, & ſimpliciter omnia eſſe dixit. Verum ſenſit vnumquodq; appellari trahereq; nomen ab eo quod plus in eo abundat, vt ſit in cumulo ſeminum. Nam ſi plus tritici eſt, q̃ aliorum ſeminũ cumulus ille appellabitur triticum, q̃m plus in eo abundat, hoc modo etiam vbi plus carnis eſſet q̃ aliarũ rerũ carnem appellari dixit, ac vbi plus oſſis oſſa, eodem etiam modo in ligno in auro & cæteris dicendum eſt. Quemadmodum igitur ſiquis ex toto ſeminũ æterno occulta ordei grana paulatim colligeret adeo, vt aceruum ordei expleat, is quidem non videretur generaſſe ordeum, ſed ſolum indicaſſe ſeparaſſeq; illa, ita & res naturales ſe habere dixit. Nam quando ex carne os generaretur, vel aliquid alterum, non foret hæc mutatio vera generatio, ſed manifeſtatio ac ſegregatio, illius

Vide Sim. qui diffuſius hæc dicit.

aceruo

lius quod prius erat occultum. Veruntamen in cumulo ſeminum licet aliquam vnam ſpeciē puram ſeparare ordeum, ſed in ſimilaribus hoc fieri nequit, quippe nunquam poſſit pure ſecerni caro vel lapis vel aurum, vel aliquid aliud, ſed vbi ſemper in toto quod ſeiungitur aliquod tale eſt omnia etiam inſunt: Verum illud appellari & ab illo nomen trahere quod plus eſt in eo. Hæ igitur paruiſſime carnis partes cōiunctæ ſimul, vel lapilli carnes, vel lapidē, vel aliquid huiuſmodi faciūt. Item compoſitio ſimilarium facit diſſimilaria. Sic ergo Anaxagoras ſenſit de principijs. Empedocles autē quatuor poſuit materiales cauſas quæ ſunt illa vulgatiſſima elementa. Vnde ēt illa oīum primas radices appellauit. Præterea efficientes cauſas ſtatuit litē & amicitiā, non ſimul ſed ſeorſum, qm̄ cum amicitia vinceret ſuperaretq́; coniungi congregariq́; elementa & ita fieri mūdum intellectualem dixit, quem ſphærum vocauit, cū vero confecto quodam temporis circuitu, lis rurſus ſuperaret ſphærum illum diſgregari & fieri denno quatuor elementa & hunc mundum ſenſibilem. Cum igitur vidit omnia alia ex his quatuor elementis facta, ac ipſa inter ſe mutuo fieri, dixit quidem compoſita ſola elementorum congregatione fieri. Nam ipſa immutabilia eſſe ſtatuit, & cum fieret ex aqua aer, vel ex aere ignis, & econtra non trāſmutata aqua, vel aere reliqua fieri dixir, ſed elementa actu inter ſe mutuo ineſſe, cū itaq; aer rarefieret, ignem qui in exiſtebat & continuū locum inuenit ſeparari dixit, rurſus autem cum denſaretur aer, aquea quæ inerant & in eadem diſſeminata atq; interſperſa ſunt, compreſſione denſitatis contorqueri atque emitti quæ extruduntur, ceu aliquid tale patiuntur etiam accini qui comprimētibus digitis extruduntur. Nam cum adſint & inter digitos occultantur quando denſantur & comprimuntur digiti extruſione iaciuntur, qui ſane tunc non fiunt, ſed ſolum ſeparantur & apparent, quo igitur modo inquit Anaxagoram & Empedoclem dixiſſe ſegregatione fieri generationem. Sic & Anaximander ex elemēto infinito & continēte omnia in ſeipſo quod quidem ipſe ponebat medium inter aerem & ignem, vel inter aerem & aquā alia fieri immo ſegregari dixit. Nam generationem nihil aliud eſſe q̄ ſegregationem & manifeſtationem rerū dixit. Et ſane conſtat quod cum Anaximander hæc dicat, ſuas poſitiones ipſum tollere ac deſtruere quippe intermedium non amplius erit commune principiū omnium, ſiquidem illud ipſum non ſubiicitur rebus gignendis. Niſi quis etiam domū dicat omnes quis intra ſunt ex vno elemento eſſe ipſa domo cōtinente, igitur magis hæc dicens videtur incidere in opinionem Anaxagoræ, ſed cum hęc dicit Ariſt. vertitur ad elenchum diſputationéq; Anaxagoræ opinionis, ſed priuſquam aggreditur rationes & argumēta explicat vnde motus Anaxagoras ſic opinatus ſit omnia in omnibus ſingulaq́; in ſingulis eſſe, & nihil purum ſincerumq́; haberi quod eſt. Inquit igiť ipſum ita ſenſiſſe ob duas cauſas. Vna eſt quia exiſtimauit communem omnium naturalium opinionem veram eſſe ſcilicet vt nihil ex nihilo prorſus fiat, ſed omnia quæ fiunt ex aliquo ente producuntur. Vtebať igitur tali argumēto, cuncta quæ fiunt, vel ex non entibus, vel ex entibus fiunt. Et ſane cōſtat cauſam fuiſſe erroris ſui, quia circa diuiſionē aliquam partem eius omiſit, quoniam omne quod fit vel ſimpliciter ex ente, vel ſimpliciter ex non ente, vel partim ex ente partimq́; ex non ente fit. Tertium igitur mēbrum diuiſionis omittens quod ſane verum eſt, in hunc errorem incidit. Arguebat igitur, vel ex ſolis entibus fiunt ea quę fiunt, vel ex nō entibus. non ex entibus inquam fieri nequeunt ob cōem dignitatem, igitur ex entibus fiunt, ſi autem ex entibus, vel ex ijs, quæ ſunt eiuſdē ſpeciei, vel ex ijs, quæ ſunt diuerſarum ſpērum. Sed gn̄ari nequeūt ex his q̄ ſunt diuerſarum, ſpeciarū quippe homo generet hominem, & equus equum, ſed homo equum minime producit: Quod ſi ex his quæ ſunt eiuſdem ſpeciei generantur, prorſus oportet cum nouerimus os ex carne generari, qm̄ ea quæ ſunt diſſimilis ſpeciei inter ſe viciſſim generari nequeunt, vt in carne ſit os quod quidem ex ea generatur. ita etiam de cæteris dicendum eſt, qm̄ igitur omnia ex omnibus, ſiue prima ſolum, ſiue pluribus intercedētibus generationibus fiunt (Nā ſanguis ex pane, ex ſanguine caro, deinde ex carne ſæpe os, vel alterum quid generatur, qua item putreſcente aqua, vel ignis, vel terra, vel vermis producitur) penitus oportet exiſtimare omnia omnibus miſceri. Nam cum in communi ſubiecto non collocentur, neq; ſubſiſtant, idcirco omnia ex omnibus fieri accidit. Hæc eſt igitur prima cauſa q̄ coegit Anaxagoram ita ſentire. Secunda autem eſt, quia videbat contraria inuicē fieri, quippe calidum ex frigido, ſiccū ex humido, album ex nigro, & cætera alia fiant quum ergo contraria nunquam poſſint generare alia contraria, qm̄ vnum contrarium alterum potius interimit & corrumpit, q̄ generat, neceſſe eſt penitus vt in corpore frigido ſint corpuſcula calida quibus diſcretis calidi fiat generatio atq; ita neceſſe eſt contrarietates ſimul in eiſdem eſſe: ſed omnia à ſuperante nomen ducere. nam calidum dicitur, in quo plura calida corpora ſunt, itemq́; frigidum, album, & cętera alia, cæterum hæc omnia cū abſoluat obiectiones aggreditur. Vt autem naturales aiūt duo ſunt modi, oportet ſubintelligere, vt naturales dicunt vnum ens eſſe. Nam conueniunt atq; confirmant vnum ens eſſe. Verum notandum eſt Ariſt. ſeparare Parmenidē & Meliſſum à naturalibus, quippe eos nō de rebus naturalibus diſſerere, ſed vel diuinis rebus fari, vel de quibuſdam aliis diſſerere putet. Verūtamen ipſe confutauit illorum rationes tum quia nonnulli opinabantur illos de rebus naturalibus diſſeruiſſe, tum ēt, vt perſonarum authoritatem circa falſas ſententias de rebus arceret atq; depelleret.

Anaximāder ſuas poſitiones ſuis dictis deſtruit: Vide Simplicium.

Quidam enim id quod eſt unum ſubiectū corpus fecerunt: aut trium unum aliquid: aut aliud quod igne denſius, aere uero ſubtilius eſt. Cætera uero alia generant denſitate & raritate multa facientes. Hæc autem ſunt contraria.

Inquit quidam naturalium faciētes omne quod eſt vnum eſſe, ideſt vnum omnium principium, & illud cū ſubiectum efficiant, quod etiam non incorporeum aliquid ſed corpus actu dicunt eſſe, & corpus vel vnum aliquod trium elementorum videlicet ignis, aeris, vel aquæ, aut aliquid aliud pręter ipſa intermedium tamē ipſorum, vt ſtatuit Anaximander cætera alia corpora gigni ex ipſius elementi raritate & dēſitate aiunt. Sed inquiens cum quidam enim naturalium vnum ens eſſe corpus ſubiectum dederint, ex dēſitate & raritate alia produci inquiunt, non ſtatim ſubiunxit redditionem, ſed paulopoſt adducet, vbi inquit. Quidam autem ex ipſo vno inexas inſectaſq́; cōtrarietates excerni dicūt vt Anaximander. Hic autem cum dicit, quidam enim id quod eſt vnum eſſe facientes, non videtur proprię

vſus

vſus fuiſſe redditione. Nam cum inquit. Quidam enim id quod eſt vnũ eſſe facientes poſtea affert redditionẽ cum dicit. Quidam autem ex vno innexas inſertasq́; contrarietates & cætera. Conſequens autem erat redditionem volẽtt afferre hunc in modũ dicere. Quidam autẽ multa facientes, opere prætium igitur eſt parum ponderare verba vt conſequentem aſſignationẽ ſcia- Textus. mus, hoc igitur modo textus connectendus copulandusq́; eſt. Vt autem naturales dicunt duo ſunt modi. Quidam enim id quod eſt vnum eſſe corpus ſubiectũ fecerũt, & cætera, alia gigni inquiunt, ſed quidam hæc generari raritate & denſitate ſentiunt. Quidam vero ex vno inſertas cõtrarietates ſequeſtrari aiunt. Verum cum hoc ait. Vt naturales dicunt, nõ omnes naturales ſummarim vniuerſaliter Ariſto. complectitur. Nã perſpicuum eſt quoſdam naturales ſuppoſuiſſe vnam eſſe ſubiectam materiam, & ad hoc induxit opoſitam aſſignationem dicens quod alij vnam alij vero plures materias dederunt, & hæc ſunt contrariæ aſſignationes. Cum aſſerit itaq; eos ſuppoſuiſſe vnam materiam eſſe ſubiectam ac dixiſſe alia generari ex raritate & denſitate, de induſtria inſinuat atq; ſignificat denſitatem, & raritatem contraria eſſe, quippe hoc ipſi pro ſua firmãda opinione non parum conducat & conſerat. Nã ipſe etiam debet deinceps aſſerere principia eſſe contraria cum ipſa materia. Iccirco innuit ac indicat quod naturales qui ante eum extitere, & ſi non diligẽter exacteq́; dixerunt attamen contraria rerum principia imaginati ſunt. Nam ſi autumant alia gigni ex ſubiecto, quod ipſi aſtruunt raritate denſitateq́; adhibita, denſitas autem & raritas contraria ſunt ergo ex contrarijs generationem eſſe affirmant.

Et uniuerſaliter exceſſus atq; defectus: quemadmodum magnum & paruum Plato dicit.

Qm̃ dixit naturales accepiſſe principia contraria tãquam materiam informãtia, hoc in loco ad exceſſum & defectum tanquam ad vniuerſaliorem contrarietatem continentem in ſeipſa omnes contrarietates redigit oĩa contraria. Et eſt tota ſnĩa talis. Vnũ facientes corpus ſubiectum eius raritate & denſitate alia generari aiunt, & hæc contraria ſunt, quare naturales ſtatuunt principia ſpecifica rerum contraria eſſe. Et vt complectamur ſummatim ſecundum quam contrarietatẽ cuncti fatebantur haberi generationem rerum ex materia, quam ipſi ſtatuerũt, dicimus illam eſſe exceſſum & defectum. Hæc enim communior eſt cunctis contrariis oppoſitio, atq; in ſeipſa alias oppoſitiones continet. Huiuſmodi etiam ſunt principia, quæ Plato appellabat magnum & paruum, quorum id quod eſt exceſſus magnum appellabat, quod vero defectus paruum, & ſi ipſe atq; alij varia ſenſerint circa illud vnum & contraria, vt deinceps dicit. Verum exceſſum & defectum vocat contraria vel quatenus contrariorum vnum melius eſt, & alterum peius. Nam ipſe in ſequentibus aſſerit cõtrarium deterius aſſimilari priuationi, & melius ipſi formæ. Et hic igitur peius velut nigrum defectus erit, album autem erit exceſſus, vel ergo hoc modo vt diximus, vel vt dicamus contrariorum æque potentium fluentiumq́; ſubiectum quod maiori mole cõſtat exceſſum eſſe, quod vero minori defectum, verbi gratia ſi acceperimus aerem & terram, quorum aer tantum interualli abſoluat, cum ſurſum petit, quantũ terra ꝑtranſijt cum deorſum deſcẽdit, & vt breuiter dicã, accipiamus ęqualiter contrarios motus quibus contraria mobilia cientur, quorum aer cũ ſit in maiori ſubiecto ob molem magnitudinẽq́; exceſſus erit, terra aũt cum in minori ambitu magnitudinis exiſtat defectus appellabitur, idcirco corpus graue denſum cum tranſmutatur in leue maiorem prorſus magnitudinis ambitum ſubit atq; accipit, ſed cum leue trãſmutatur in graue minorem magnitudinem ſuſcipit. Si ergo ſecũdum ſuos fluxus æque poterũt fluere neceſſe eſt, vt leue maiorem molem obtineat. Hoc idem autem quiſpiam dicere poſſet de albo & nigro cæteriſq́; contrariis. Nam cum ex nigro album fit, forte & ratius generabitur ſecundum ſubiectum. Verum cum album diſgregatiuũ viſus ſit, & nigrum cõgregatiuum, erit album exceſſus tanquam cauſa eiuſdem, nigrum vero defectus, quatenus congregatiuum eſt, & de reliquis contrariis dicendum eſt ſimiliter, & forte non de omnibus ſimpliciter contrariis rationem afferre oportet, ſed de his quæ ſunt quidem generationis & corruptionis cauſa.

Vide optimũ ſenſum dicti antiquorum.

Verum hic quidem hæc facit materiam: ipſum autẽ unũ formam. Illi uero unum quidem ipſum inquam ſubiectum materiam: contraria uero differentias atq; formas.

Similiter quidem Plato & quicunq; vnum eſſe elementum aſſerunt, ac ex eodem adhibita raritate & dẽſitate alia gigni affirmant tria ſtatuunt principia. ſ. contraria & vnum, vt etiam ipſe Ariſt. deinceps ponit, Verũtamen Plato ſecus inſert q̃ alij circa horum principiorum modos. Nam alij aiunt materiam & ſubiectum vnum eſſe contraria vero q̃ ſubiectum informant inter ſe differre. Nam quum ſubiectum aliquando denſitatem, & aliquãdo raritatem obtinet ſic ex eo alia corpora generari autumant, Plato autem econtra ſentit, quippe qui contraria videlicet magnum & paruũ materiam eſſe ſtatuat, & vnum formam efficiat, quæ de materia educitur, & conſtituit corpora. Verum non ignoras Platonem Pitagoreum fuiſſe qui aliquando (vt ferme omnia Pitagorei narrare ſolent) ſymbolice loquitur, quandoquidem & illi dualitatem indefinitam materiam vocẽt. Nam id ꝙ definit terminatq́; ac vnitatem cuiq; præbet forma eſt, materia autem indefinita eſt, & cauſa vt formæ diſſcindantur. Nam cum ipſa recipit ea quæ ſuapte natura indiuiſibilia ſunt diſſcindit. Etenim ratione hominis quæ impartibilis, ac indiuiſibilis ſuapte natura eſt, recepta in materia diſſcinditur in diuerſas differẽteſq́; partes. Porro forſitan ſeminis genitalis pars q̃ manet, totũ hoĩem gignit, qm̃ ſane ſine diuiſiõe vniuerſo ſpermati & cuiuis pti eius inſunt rationes animalis. Quocirca per dualitatem materiam inſinuauit. Item quia materia ante alias qualitates q̃titatem prius recipit (Nam primo quantitate formatur & fit triſariam dimenſa) idcirco dualitatem magnum & paruum appellauit, quapropter materia cum prorſus indefinita ſit, & nullum terminum proprium obtineat ea de cauſa ipſam dualitatem appellauit. Nã poſt vnitatem id ꝙ primo recipit diuiſionẽ ac partitur ipſa dualitas eſt, deinde quia recipit materia primo quãtitatem, & in diſſolutione cõpoſiti hæc eſt extrema forma materiæ ob id eam vocauit etiam magnum & paruum. Nam hęc quantitati inſunt.

Vide quõ ſententiam Pla. ad veritatem deducit.

Vide cur Plato vocauit materiam dualitatem & magnum ac paruum.

Quidam autem ex uno innexas contrarietates excerni dicunt: ut Anaximander.

Hæc copulantur antedictis hiſce videlicet. Quidam enim id quod eſt vnum ſubiectum corpus facientes,

alia

alia generari dicũt denſitate & raritate. Deinde hęc eſt redditio & inquit. Quidã aũt ex vno inexas cōtrarietates excerni aiunt, vt fuit Anaximander. Nam in illo intermedio quod quidem erat elemẽtum apud ipſum, poſuit actu contraria eſſe.

Et quicunque unum & plura principia inquiunt eſſe: ut Empedocles & Anaxagoras. Ex ipſa nanq; miſcela cætera ſegregant: differunt tamen inter ſe. Alter enim periodum horum: alter ſemel ſegregationis initiũ facit. Item alter quidẽ infinita ea quæ ſunt ſimilariũ partium & contraria: alter ea quæ uocantur elementa tantummodo ſumit.

Cũ dixerit Anaximandrum ex vno dixiſſe ſegregari contrarietates, vt apertius exhibeat nobis quomodo ille dixerit contraria ex vno ſeparari, idcirco in excẽplo cōmemorat Empedoclis & Anaxagorę opinionem, & quonammodo hi dicebant elementa inuicem ſecerni. Nam ex ea congerie alia ſequeſtrari, aiunt, Anaxagoras aũt cum iam ſimilaria ſimul commixta eſſent, mentem ex illa miſcela eas ſeparare cepiſſe & nunc ſemper ſecernere ab inuicem dixit. Nã vnumquodq; mixtum aliquod eſſe ex multis ſimilaribus dixit. qui etiã Empedocles & ipſe à principio ex ſphæro ſegregari elemẽta dixit, & aliquando inter ſe commiſceri aſſenſit & nũc, inquit, commixta inter ſe ſunt quatuor elẽta. Verum non omnia vt Anaxagoras dixit. De inde tulit ſecundum ſeparationẽ à ſeſe mutuo & viciſsim fieri eo modo quo diximus. Diſcrepant autem inter ſe Empedocles & Anaxagoras, quoniam Anaxagoras inquit ſemel mentem cepiſſe ex prima miſcela cuncta ſeparare, & ſemper idem efficere, neq; amplius in vnum ita redigi omnia poſſe affirmat, vt vna rurſus miſcela fiat. Atqui Empedocles ſępenumero ait hęc inuicem coniungi ac ſeparari. Nam elementa ex ſphæro interdum ſeiungi excerniq; inquit, interdum autem ipſa in vnum denuo coniungi coireq; contendit, & hoc circuitu quodam retro viciſsim commeare, aſſerit. Hæc igitur eſt, prima differentia inter Empedoclem & Anaxagoram. Altera autem eſt, quoniam Anaxagoras elementa, id eſt ſimilaria infinita eſſe dixit, ſed Empedocles ſtatuit finita eſſe, ſ. ignem, aerẽ, aquam, & terram. Et dixit quæ appellantur elementa, quoniam nõn ſunt proprie elemẽta. Neq; enim ſunt ſimplicia, ſed compoſita. Proprie autem elementa ſunt materia & forma.

Vide in prologo Simp. quoque primo Cœli et 4. Phyſi. & fere vbiq; tenet elemẽta non eſſe ſimplicia.

Videtur autem Anaxagoras ſic infinita putaſſe: quia ſibi perſuadebat communem illam opinionem naturalium ueram eſſe: nihil inquam fieri ex eo quod non eſt.

Hic ponere vult qua intelligentia impulſus Anaxagoras ſuppoſuerit infinita eſſe ſimilaria & cunctis cuncta miſceri. Et inquit, quoniam cenſuit communem illam opinionem naturalium veram eſſe, nihil inquã fieri ex eo quod prorſus non eſt, quare oportet id quod fit prius extitiſſe, quod ſi hoc concedatur, generatio erit excretio. Ob id itaq; ſtatuit omnia oĩbus miſceri, quia vidit omnia ex omnibus fieri, ſed quia opinatus eſt ſempiternam eſſe generationem & non deficere, infinita poſuit in vnoquoq; ſimilaria vt non deficiat generatio, quæ dictu eſt excretio.

Quapropter hoc modo dicunt omnia erant ſimul: & generationem alterationem inquiunt eſſe. Quidam uero congregationem: & ſegregationem.

Inquit quoniam naturales opinãtur nihil fieri ex eo quod prorſus non eſt, aiunt ꝙ omnia ſimul erãt. Simul autẽ omnia fuiſſe præſertim Anaxagoras dixit, deinde Anaximander qui in illo intermedio elemento omnia ineſſe, fieriq; alia ex eodem non transſmutato adhibita excretione, vt ex illo cætera excernanť dixit. Emp. aũt mutuo inuicẽq; inter ſe elẽta ineſſe ac in vnum cōmiſceri & redigi aſſenſit, quæ tũ principia tum ẽt radices omnium rerum appellauit, prętérea dixit cum ex aqua produceretur aliquid aliorum ipſam non tranſmutari in illud ꝙ producitur, ſed cum inſit ex eadem excerni idem de cæteris dicendum eſſe exiſtimauit. Itẽ in ſphęro autumanť non modo cuncta elementa ineſſe, quę ẽt nunc mutuo in vnum rediguntur, ſed etiam compoſitorum ſpecies. Verum lite dominãte ac ſuperante ſeiũguntur ex ſphęro elementa, & compoſitorum ſpecies. Vnde quidam aiunt generationem eſſe alterationem: vt quicunq; aquam vel aerem principia ſtatuunt, alia ex raritate & denſitate fieri ſentiunt, quidam vero congregationem & ſegregationẽ autumant, vt Democ. & Emp. Equidem Emp. ſeparationi elementorum alludit. Democritus autem atomorum congreſſu ac congerie alia generari inquit, & ſeparatione interire & corrumpi. Sed ipſe Anaxa. aſſeruit ſeparari auelliq; ſimilaria, & hanc ſeparationem vocauit generationem, atq; coniungi plura ſimilaria ad generationem compoſiti, quæ rurſus ab inuicem ſeparantur in corruptione. Verum omnibus communior alteratio cõuenit. Et enim ſeparata vel coniuncta & diſiuncta aliquam alterationem ſubeunt & ſuſtinent, alia quidem ſecundum poſitionem, alia vero ſecundum apparentiam.

Inſuper ex eo quia contraria ex ſeſe mutuo fiunt: inerant ergo. Nam ſi omne quod fit: neceſſe eſt aut ex entibus: aut ex non entibus fieri: et ex non entibus nihil fieri poteſt: De hac enim opinione omnes naturales conſentiunt: reliquum accidere iam neceſſario putauerunt: ex entibus quidem: atq; ex hiſce quæ inſũt fieri: ex inſenſibilibus uero nobis ob paruitatem magnitudinis. Quapropter inquiunt quodcunq; in quolibet mixtum eſſe: quia quodlibet ex quouis oriri uidebant. Videri uero diuerſa inter ſe ac appellari ex eo q, maxime excedebat per multitudinem infinitorum in mixtione. Nam totum album: aut nigrum: aut dulce: aut carnem: aut os ſincere quicquam non eſſe: ſed cuius plurimum unumquodq; habet: id ipſius eſſe rei naturam uideri dicebant.

Quoniam & hinc ſuſpicatur Anaxagoras ſingula in ſingulis eſſe, propterea quod nihil fieri ex nihilo, & ex contrariis fieri ea quæ fiunt videbat. Verum cum contrariorum vnum alterum potius interimat & corrumpat quam generet, hinc igitur concluſit ac deduxit omnia mutuo miſceri, ac minime apparere ob exiguã magnitudinem. Verũ vnũquodq, nominabat ex eo quo plus abundabat miſcela, vt videri licet in cumulo omnium ſeminum. Nã ipſum appellatur triticũ, vel caro, vel aqua, ſi tritici ſpecies magis abundauerit, vel plus carnis, vel aliorum habuerit. Sed cur Anaxagoras errauerit in cauſa eſt, quia aſſeuerabat omnino oportere vel ex nihilo prorſus aliqua fieri, vel ex non ente. Nam fiunt ex non ente, ſed non ſimpliciter ex non ente, ſed ex aliquo nõ ente, quod quidem ei Ariſ. deinceps obiiciet ac perſoluet difficultatem.

Si ergo infinitum qua infinitum ignotum eſt. Et infinitũ multitudine: aut magnitudine eſt, quantum quodam ignotũ erit. Infinitum autem forma quale quodam ignotum. Cum igitur principia rerum tam multitudine: ꝙ ſpecie ſint infinita: fieri profecto nequit: ut ea quæ ex hiſce conſtant ſciãtur.

Triplex infinitum,

Nam

Nam ſic ſcire compoſitum putamus: cum ex quibus & quot ipſum conſtat cognoſcimus.

Cum poſuerit opinionem Anaxagoræ, ac dixerit qua intelligentia in hanc poſitionem deuenerit quoniam ex non ente nihil fieri putat, & q̄a videbat, mutuo atq; inter ſe fieri contraria, nunc ſe conuertit ad refellendū illius opinionem, & affert in medio multa argumenta quæ conſutant opinionem antedictam, quorum quidē primum probabile eſt, & non ex natura rerum, ſed tāq̄ ad Anaxagoram, & ſimpliciter perſonam ſcientis. Demonſtrat.n. hac poſitione de medio tolli omnem ſciētiam. Eſt autem huiuſmodi argumentum, ſi principia rerum ſunt ſimilaria & ſimilaria ſunt infinita, ac infinitum ſuapte natura ignotum eſt, igitur principia rerum ignota erunt, ſed quorū principia ignorātur, ipſa quoq; non percipiuntur, ergo res naturales ignorātur, quare aboleretur rerum ſcientia, immo ipſa plane rerum cognitio, ſiquidem ſcientia eſt quædam cognitio, quoniam cognitio communior ampliorq́; eſt ipſa ſcientia. Nam ſcientiæ definire res, & comprehēdere eas ratione ac demonſtrare innatum indituḿq́; eſt, ſed indefinitum ratione definiri complectiq́, non poteſt, alioquin mox ipſum infinitum finitum eſſe diceremus. Si ergo infinitum eſt quatenus extra id quod capitur, cōtinuo aliquid eſt capiundū, profecto deſtruemus actiſſimas ſcientias ac clariſſimas, aſtronomiam.ſ. & geometriam, ſed conſtat Anaxagoram ipſum exiſtimaſſe, ſe ita ſcientia præditum eorum quæ ſunt, quam nos docuit, quare non ſunt infinita rerum principia, ſiquidē Anaxagoras vir peritus eſt & ſcit ſi autē infinita ſunt, ipſe ergo ignarus eſt, quod ſi rerum neſcius, ipſi de rebus temere diſſerenti quas ignorat nullam adhibebimus fidem. Hoc igitur eſt primum argumentum probabile eſt, & non à re ductum.

Primum argumentum

Secūdum argumentum cum ſit & ex natura rerum, prius aſſumit hanc dignitatem, omnibus formis inſitum eſſe in quodam quanto definito ſubſtare, præterea neq; natura cuipiam augeri ad quamuis magnitudinem neque diminui ad quacunq; paruitatem datum eſſe, ſed quidā terminus magnitudinis & paruitatis figitur extra quem forma conſtare non poteſt. Sed primo diſſeramus de perfectioribus formis. Nam hiſce tanquam clarioribus apertioribusq́; rō maniſeſtior fiet, forma itaq; hominis poteſt in magnitudine vnius cubiti cōſiſtere ac quatuor & q̄nque attamen ipſe augeri in infinitum non poteſt, quippe homo centū cubitorum altitudine augeri, atq; mundo æqualis fieri nequeat. Non enim hominē animi cogitatione concipimus, ſed eum qui exiſtit. Hunc igitur perſpicuum eſt non poſſe ad aliquam maiorem quantitatem augeri q̄ ſibi congruat, neq; excedere molem vniuerſi, ſed quadam magnitudine determinatur, quá excedere non poteſt. Nam formæ cum in aliquo maiore ſubiecto extenduntur maiores euadunt, quēadmodum igitur fieri non poteſt, vt ſecundum quācunq; auctionem ſpecies & formæ coaleſcant magnitudine, ita dicendum eſt nullam ſpeciem ita minui magnitudine, vt eſſe nequeat. Nam ſit pigmeus homo, non tamen digitalis, vel æqualis acino, quippe paruiſſima magnitudo haud queat hanc formam ſuſcipere. Vt itaq; faber lignarius, in ligno cubitali nanigij formam cōderet, hác tñ in ligno digitali efficere non poſſet, item figulus formam amphoræ in argilla æquali acino non ſtrueret. quemadmodum itaq; opus eſt horum magnitudinē ac paruitatem alicuius definitæ quantitatis eſſe, vt formæ inſint, ſic ēt de ſimilaribus dicēdum eſt, ſiquidem ipſa ēt quædam formæ ſint, quare carnis videlicet oſſis, & aquæ forma neq; in quauis magnitudine conſiſtit, q̄m neq; in ęquali, neq; in maiore vniuerſi mole conſiſtere poteſt, quando quidem nihil tale ſubſiſteret. At modo ſermo ſit de his quę ſubſiſtunt. Item neq; in quauis paruitate forma conſiſtit, ſed quædam eſt magnitudo q̄ua minore conſtare forma carnis non poteſt. Eſt igitur quædam caro impartibilis & minima, ſic etiam alia ſimilaria ſe habent. Verum ꝙ ita ſit ex hoc cognoſces. Omnia nanq; corpora compoſita non ex materia vtcunq; temperata fiunt, ſed vnaquæq; forma eget materia taliter tēperata, vt cum illa ita apta ad recipiendum eam fuerit, ex eadē educi ac illi aduenire queat. Non.n. elẽtis vtcunq; commixtis aduenit eis forma carnis vel oſſis, ſed forma carnis eget tali mixtione ſubiecta, alterius, forma oſſis, & alia alterius. Si ergo hoc ita ſe habet, ſubiicitur aūt formis corporum cōpoſitorum non ſolū qualitas quędā.ſ. talis elẽtorum complexio vel mixtio, ſed ēt q̄titas eſt, quemadmodū qualitas conſentaneum qualitas nō quæuis poſſit ſubiici formis, ita neq; quæuis q̄titas, quæ.n. eſſet maior rō cum ſubiecta qualitatis & q̄titatis æqualiter ſe habeant vt non quęuis, qualitas complectatur, ſed quędam determinata, & q̄titas q̄uis. quare definita & certa erit quātitas quę ſubiicitur formis, quare quædam caro minima eſt, & minima aqua, quarum magnitudine alia minore hæ formæ non conſtarent atq; exiſterent, quod ēt merito aſtruitur. Nā ſi caro quæ generatur, patitur aliquid ab efficiente, conſentaneum eſt, quod quemadmodū diuidenda magnitudo non in quālibet partem diuideretur, ſed ſugeret diuidi in minima, q̄uis potentia diuiſibilis ſit, ita ēt illud ꝙ ſm qualitatem paſſurū eſt, nō debet pati quātūlibet exiſtit, ſed fugere ob paruitatem ita affici. At vero id quod non patitur non recipit formam efficienti. Sed circa hæc nōnulli mathematici dubitant. Nā inquiūt ſi darẽ recta linea quæ in duas partes ſecetur, q̄m omnis magnitudo pōt diuidi in infinitum, caro ēt quam dicitis eſſe minimam diuidi poterit in duas partes, ergo portiones diuiſæ vel ſunt carunculæ, vel non, ſi aūt carunculæ, erit igitur accipere data carne minores, & illa non erat minima. Si ergo illæ portiones diuiſæ nō ſunt carunculæ, q̄uō rurſus in vnum cōſtitutæ carnem efficere poterunt. Et ſi caro ſimilare quoddam ſit, patet ꝙ ipſius partes ēt carnes ſint, ergo poterimus tota carne quā diuidendā ſumpſimus, minorem accipere, q̄m tota caro ſimilaris eſt. Verum ad hæc dicimus nos poſſe carnē ſumere vt quædā ſpecies eſt, atq; vt magnitudo. Caro itaq; vt magnitudo eſt, in infinitū diuidi pōt, idcirco minimam magnitudinem accipere non licet, caro tamen vt ſpecies eſt non poterit amplius partiri in infinitum, ſed prorſus deſinet in minimam carnem q̄ ſi diuiſerimus, mox ſimul cū diuiſione carnis formá ipſam corrumpimus. Nam vt licet accipere hominem vt hominem atq; vt magnitudinem, & vt magnitudo diuidi poteſt infinitū ac ſemper in magnitudines eiuſdem ſpeciei erit ipſa diuiſio, ſi vero diuiſerimus ipſum vt hominem in caput & pedes ſimul cū diuiſione corrumpetur & forma hominis quæ neq; in toto eſt, quoniam totum non eſt, neque in aliqua parte, quoniam homo indiuiſibilis eſt, ſic etiam dico ſi diuiſeris minimā carnem. ſtatim ipſa diuiſione totum corrūpes, quippe quæ indiuiſibilis ſit, & eius partes diuiſe magnitudi-

2. argumētū.

Vide Ariſto. aut Nicolaū Peripateticū in lib. de Mundo & illis alij dis. ſ. gigantibus qui altitudinē cœli excedere ſua magnitudine credebant. Vide fabulam Homeri. 11. lib. Odyſſea et ab hoc Virgiliū in ſexto.

nes ſunt,ſed non carnes,quemadmodum igitur in homine cuius partes ſi millies coniunxeris in vnum amplius hominem efficere non potes, quippe qui non ſolum egeat partium cōpoſitione, ſed etiam natura quæ cōſtituit & formas introducit,idem etiam ſentio de ſimilaribus,quoniam & ſi millies coniunxeris partes carnis diuiſæ non poteris amplius carnem efficere, ſi natura non aderit ac opem tulerit. Nam vt ex omnibus lignis cumulatis ex quibus ſtruitur nauis,ipſa non fieret, ac ex coaceruatis lignis lapidibusq́; quibus domus conſtare ſolet, ipſa non ſtrueretur,niſi ars præſit atq; conſtituat,ita & ſi partes carnis coniunxeris caro fieri non poterit,niſi opem ferat ipſa natura in componēdis carnibus. Caro itaq; ſimilaris & minima cum in quantocunq; ſeruat ſuam totalitatem, tunc etiam ſeruat carnis formam. Vnde partes quæ diuidendę ſunt, tunc potentia ſunt carnes quando iam totum eſt,ſed cum diuiſæ fuerint,non amplius carnes ſunt,quapropter oſtenditur hiſce minimam carnem eſſe, & hoc conſequenter conuenit rerum proceſſui. Nam quædam ſunt rerum generaliſſima & communiſſima quæq; in omnibus ſunt ac diffunduntur,vt ens, & vnum,quippe nihil ſit quod ente & vno non participet. Quædam vero indiuidua quæ ſpecies appellantur quæ inſunt in prædicamentis, quoniam maxime particularia vt in ſpeciebus ſunt,quæ præterea de nullo prædicātur,ſed homo de ſolis hominibus,& equus de equis duntaxat,neque de quibus prædicatur in his contingit eſſe,quippe mortuus homo non ſit homo, neq; hominis pars ſit homo.

Similaria medium modum prædicādi habent inter generaliſſima et ſpēs ſpecialiſſimas. Ecce partes proportionales.

Caro autem & os & cætera ſimilaria medium ordinem retinēt,equidem in paucioribus ſunt, quam ens & vnū, & magis in pluribus,quam ſpecies indiuiſibiles. Nam caro & os de equo, & de aliis animalibus prædicantur atque de partibus,attamen de minima carnis parte vel oſſis quando ipſa diuideretur, tunc caro vel os de illis non prædicaretur, tamen ens & vnum nihil minus ꝑdicarentur de illis partibus diuiſis. Nam & ſi partes minime carnis non ſint carnes,attamen entia ſunt,quippe quæ magnitudines atq; corpora. Hactenus itaq; de prima dignitate. Secundam autem accipit,quod omne corpus finitum menſuratur corpore finito ac maius à minore,vt corpus centum cubitorum metimur cubitis decies decem, & centies cubito ac digitali menſura, & vt ſummatim dicamus quocunq; corpore minore maius metitur. Quibus aſſumptis oſtendit fieri non poſſe,vt oīa in omnibus vel ſingula in ſingulis ſint, neque fieri ſeparationem in infinitum.

Secundum argumentū principale ſed primum ex re.

Et primum argumentum à cauſa & re ipſa, licet ſecundum ſit à principio, hoc eſt. Inquit ergo ſi ex aqua hac ſimilari educatur caro ſimilaris & continuo alia atq; alia, quoniam caro in aqua finita magnitudine eſt, ſiquidem etiā ſimilaris aqua magnitudine finita ſit, ſed oē finitū demptis ſp finitis quibuſdā conſumitur, igr̄ prorſus neceſſe eſt ex ea carne q̄ in aqua erat ſublatis ſp carūculis,vt aliqn̄ ipſa cōſumatur. Non.n.quia magnitudines diuiſibiles ſunt in infinitum ſemper diuidenda erit caro q̄ in aqua eſt in minores partes, quin diuiſa aliqn̄ in duas portiones non intereat. Nam & ſi continuo in duas partes diuideretur, tamen ad minimam carnis magnitudinem veniet. Nam demonſtrauimus minimam quandā carnem eſſe,ſi ergo caro diuidenda quæ in aqua eſt,peruenerit ad minimam carnis magnitudinem, perſpicuum eſt,vt ſi illa minima auferatur,non poſſe amplius excerni carnem ex illa aqua, quod ſi hoc conceditur,neque amplius oīa in oībus erunt, neq; in infinitū dabitur rerum excretio. Et nihil apud me intereſt ſi carnes ſuper excernuntur puræ non exibunt,ſed mixtæ cum aliis ſimilaribus. Nā & ſi non exeunt puræ ſinceræq́;,qm̄ ſupponunt in infinitum fieri excretionē neceſſe eſt tm̄ ſi caruncule quę ſp excernuntur, minimæ ſunt, totā carnē quæ in aqua eſt aliqn̄ conſumi,iuxta ſecundā dignitatē in qua fertur finitum à finito metiri. Vnde ſi hoc aſſeritur excretio dubio procul non durabit in infinitum. De duobus igitur neceſſe eſt alterum eſſe vel tandē excretionē conſumptum iri,vt ratio demōſtrat, vel ſi in infinitum excernuntur carunculæ qm̄ certa definitaq́; eſt carnis magnitudo,neceſſe eſt ęqualiter infinita eſſe in magnitudine finita,quod quidem fieri nequit, qm̄ hoc eſſet perinde ac ſi diceremus finito infinitum contineri. Nā quod conſtat infinitis infinitum eſt. Tertiū argm̄ adducit: *3. argumētū* Si caro ad maximū & minimum terminatur aliquid aliud carnis à minima excerni non poterit. quippe oē corpus finitū quodā ſublato minus reddatur, ſiquidem oē finitū à minore finito metitur, quare ſi ex minima carne ſeparabitur, aliquid, perfecto erit minus minima, quod ſane īpoſſibile eſt, itaq; non erūt ſingula in ſingulis. Quartū argm̄ affert inquiens, *4. argumētū* ſi ſingula in ſingulis ſunt,& in infinitum durat excretio igitur in vnaquaq; parte ſimilari erunt infinitæ carnes oſſaq́;,ac demū omnia ſimpliciter, & ecōtra in vnaquaq; parte carnis ſimilaris, vel ſanguinis, vel cuiuſuis alterius erūt infinita, in quibus ꝑterea erunt alia infinita, quare in vnoquoq; ſimilari erit īfinities infinitū, quo ſane q̄d magis perridiculum eſſe pōt, vt in minima carnis parte corpa magnitudine & multitudine infinities infinita ſint, multitudine inquā, qm̄ cum attigua ſint, ſolū à ſeſe mutuo ſeparantur, magnitudine vero, qm̄ quod ex infinitis cōſtat īfinitū eſt, quare nō ſolū vnaqueq; pars ſimilaris continebit infinities infinita, ſed ēt loci infinities infiniti erūt. Nā ea ſunt diuiſa quæcūq; ſimul non ſunt, ſed diſtingui ꝓperarūt q̄ ꝑterea infinita ſunt, quare loci qui continebūt ea infiniti erūt, ac interſtitia quibus intercipiuntur, ſi igitur infinities infinitū dabimus, quod ſane ridiculū eſt. Quintum argm̄ eſt, *5. argumētū* quod mens illa quam poſuit Anaxa. demens ſtolidaq́; eſſet. Nā ſi vult oīa ſm̄ quātitatem, & qualitatem ſeparari, vt neq; differant inter ſe ſimilaria vt caro, os, & reliqua, neque eadē ſint ſpē, & numero differant veluti partes carnis ſimilares, & hoc fieri non pōt, propterea ꝙ in infinitū magnitudo diuidi pōt, atque impoſſe eſt hæc ſimilaria pura ſinceraq́; interdum ſeiungi, ſtolida itaque mens ipſa erit, qm̄ nititur ea facere quę fieri nequeunt. Verū illud quod aſſeritur ab Anaxagora. ſ. nunquā res ſeparari recte aſſeritur, licet non ſcite. Nam in entibus ſunt etiam accidentia & habitus quæ à ſuis ſubiectis nunq̄ auelli ſeiungiq́ne poſſunt, ſi ergo mens vult cuncta ſegregare, certe ēt accidentia & habitus, q̄ profecto ſeiūgi non poſſunt, igitur mens ſtolida & inſana periclitatē ea facere quæ fieri prorſus nequeunt. Itē Anaxagoras fallitur cum aſſerat omnia quæ fiunt ex his q̄ ſunt eiuſdem ſpeciei produci. Nam inquit quædam fieri ex his quæ ſunt eiuſdem ſpeciei qm̄ lutum fit ex luto eiuſdē ſpeciei maius ſcilicet ex minori, ꝙ etiam fit ex aqua & terra quæ ſunt diuerſarum ſpecierum. Item domus fit ex lateribus & lignis, quæ ſunt diuerſarum ſpecierum, quare praue aſſerit quæ fiunt prorſus fieri ex his quæ ſunt eiuſdē ſpeciei quandoquidem nos contrariū non mō in artibus ſed ēt in naturalibus perſpiciamus Nam

ex lignis

ex lignis ꝑducitur ignis, & ex aqua, aer, atq; ex putreſcentibus corporibus non ſolum animatis, ſed ēt inanimatis diuerſa aīalia fiunt quibus dictis ab Ariſt. ipſe fatetur lōge melius eſſe cum eadem ex infinitis ꝓficiſci pōt & ex finitis vt ex finitis fiant res, q̄ ex infinitis, ſiquidem infinitum ignotum ſit, quare quantum attinet ad hoc, rectius ac longe melius ſenſit Empedocles q̄ Anaxagoras, quoniam ille ſuppoſuit finita eſſe principia. Si ergo infinitum qua infinitum ignotum eſt. Hic primum argumentum probabile. Infinitum nanq; eſt vel quantitate, vel qualitate. Vnde ſi infinitum ſecundum qualitatem eſt, prorſus oportet, vt ſit infinitum ſm quantitatem. Nam ſi ſpecies ſunt infinitæ, neceſſe eſt ēt ſubiecta earum infinita eſſe, verum ſi numero erit quippiā infinitum non amplius ſequitur vt infinitum ſpecie ſit. Nā fieri pōt, vt ſupponamus infinita numero eſſe, quæ tñ ſunt eiuſdem ſpēi queādmodum igr̄ infinitū erit, ita erit ignotū, ſi ergo aſſerebāt numero infinita eſſe principia, ſpecie aūt finita ex quibus profecto res cōſtarent, cognoſcere poterant, ſed ex quot conſtarent, minime. Et qm̄ principia q̄titate & qualitate infinita eſſe Anax. aſſeruit, perſpicuum eſt principia omnino ignota eſſe, ſed ignoratis principiis, quæ ex his conſtant, ignorātur. Nam tūc compoſita cognoſcuntur quando cognoſcimus ex quibus quotq; principiis conſtant.

Præterea ſi neceſſe eſt ipſum mole quantumuis eſſe poſſe cuius pars magnitudine paruitateq; quātauis eſſe poteſt.

Primum inter aſſumpta eſt, quod magnitudo carnis & reliquarum ſpecierum definita ſit ad maius & ad minus, ac ꝙ neq; in infinitum augeatur, neq; in infinitum diminuatur. Probat autem hoc ex totius compoſiti argumento, cuius partes ſunt ſimilares, & confirmat ſecundo hypotheticorum, & is eſt ſyllogiſmus, ſi partes pōt in infinitum augeri ac minui, totum quoque id aſſequi poterit, quippe totum ex partibus componatur, neq; enim poteſt totum augeri vel minui non auctis, vel diminutis partibus, ſed non poteſt totum in infinitum augeri neq; minui, itaq; neq; partes, quare ſtabit quantitas partium ad maius & ad minus, quare erit quædam minima caro minimumq; os, ſicut ēt ſunt maxima. Sed quiſpiam forte contradicet deductioni argumenti, qui faceret rationem pro Anaxagora, quoniam non oportet ſi in infinitum ſit diminutio ſimilarium, vt animalia quoq; & plantæ in infinitum minuantur. Nam ſi foret in vnoquoq; animali, in vnaquaque pars carnis ſimilaris, vel oſsis, vel ſanguinis, cōſentaneū eſſet ſi augeretur pars, vel diminueretur, vt totum creſceret, & minueretur. At modo nō ſic ſe habet res, ſed cū plures partes ſimilaris carnis conueniunt vel oſsis, vel reliquorum ſimilarium ita efficiunt carnem animalis & oſſa, igitur non neceſſe eſt animal vna diminui cum diminuantur ſimilaria. Nam poſſunt multa ſimilaria & ſi paruiſsima ſint, cōponere animalis corpus, verbi gratia vt lapides ex quibus domus conſtat, poſſunt in infinitum minui, attamen domus non amplius diminueretur in infinitum, quia ex multis & non ex vno lapide domus conſtituitur, componitur etiam interdum paucioribus ſi maiores fuerint, interdum ex pluribus ſi minores extiterint, quod ſi hoc ita ſe habet, omnino definita ſimilariū quantitas erit ex quibus hominis caro cōponit. Sunt ergo quinque partes ſimilares carnis, vtrū hæ in infinitum minui queunt an non, ſi quidem poſſunt minui in infinitum vna earum aliquam magnitudinem prorſus habebit in qua eſſe hominis carnes, vt in digitali aut mihi magnitudine non poſſunt, quāobrem ſi homo non poteſt ad tantillum minui, perſpicuū etiam eſt, vt partes carnes ſimilares nequeant: quare ad idem rurſus deducitur ratio. Verū ſi quis diceret alias ſimilares portiones ſuapte natura poſſe in infinitū minui, ſed compoſitum ceu hominem non amplius poſſe ſuapte natura ſeruari diminutis partibus ſimilaribus cum etiam ſecundum vos in minima magnitudine carnis potentis conſiſtere ipſe ponatur, ſiquidem hominis caro eſt qualis puerorum, vel embrionis, tamen in animali perfecto quippiam magni diminui prius non poſſet, quin totum animal corrumperetur, ſic etiam ſi partes ſimilares in infinitum diuidētur, tamen totum animal ſuapte natura non poſſet conſiſtere in quantalibet parte ſimilari. Sed hæc ratio eſt eorum qui nō tuētur neq; ſeruant ſuppoſitiones Anaxagorę, qui dixit nihil aliud eſſe compoſitum & totum q̄ cōcurſum partiū ſimilarium. Nam id apud nos merito ſequitur, qui huiuſmodi elementorum compoſitioni & mixtioni aſſerimus formas extrinſecus aduenire q̄ ſunt entia à ſubiectis diſtincta. Non enim vtcunq; ſe habentibus ſimilaribus formæ ſuapte natura aduenire poſſunt. At apud Anaxagoram hoc ſequi non poteſt, qm̄ nihil extrinſecus aduenire præter ſimilaria voluit, ſed ipſa prorſus in ſimplicibus eſſe dixit. Etenim oculi verbi gratia diuerſæ tunicæ & pili, ac ipſi colores & omnes qualitates cōpoſiti cum inſint ſimplicibus, conſentaneum eſt ſequi, vt prorſus vna cum diminutione ſimilarium & totum minuatur. Nam cur queādmodum plures vel maiores ſimilares portiones oculi cum conueniunt magnū efficiunt oculum, non ita minores vel paucæ non efficiēt paruum? Quare deductio neceſſario vera eſt quātum ad ſuppoſitiones Anaxagoræ. Quid autem eſt aliud, dicere hominis carnes ex pluribus conſtare carnibus? Nā cur vnumquodq; ex his tam multis carnibus, & nō ex pluribus conſtitutum eſt, ſiquidem ſectio ſimilarium ſit in infinitum, quare neque prorſus vna quædam erit portio ſimilaris neque vna hominis caro. Item accidit illud ridiculum Elephantis carnes ex minoribus paucioribusq; carnibus componi poſſe & carnem culicis ex pluribus. Nam nihil intereſt amplius dicere ex paucioribus vel pluribus aliquid conſtare, cū principiorū magnitudo ad maius & ad minus indefinita ſit.

Dico autem aliquam talium partium: in quam inexiſtentē totū diuiditur: ſi uero non pōt eſſe aīal uel planta q̄tacunq; ſcdm magnitudinem & paruitatem: patet ēt ut neq; partiū ulla poterit mole quantauis eſſe. Erit. n. et totū ſimiliter. At os et caro et iſtiuſmodi cætera ſunt partes aīaliū & fructus plantarū. Patet igitur neq; os, neq; carnē: neq; aliud quicquā in maius uel in minus mole quantumuis eſſe poſſe.

Dupliciter ea particula textus (inexiſtentē) pōt accipi intelligiq; vel vt ad partem referatur, vel vt ad totum. Ad partem autem hoc modo. Dico autem has partes quæ poſt diuiſionem totius ſubſiſtunt & nō corrumpuntur. Nam ſemper fiunt quidam defluxus ex corpore, cum igitur corpora defluant, poſſunt poſt diuiſionem totius per ſe ſubſiſtere. Si autem, illa particula inexiſtentem, ad totum referri intelleximus ſic exponendus eſt textus, partes autem dico has, quibus etiā à toto diuiſis nihilominus totum ſeruatur. Hæ vero ſunt (vt dicebam) corpora quædam quæ ſemper ex nobis defluunt. Hæc autem eſt ſententia authoris. Ve-

rum hoc adiecit qm̃ cum dixerit ſuperius (cuius pars magnitudine paruitateq; quantauis eſſe poteſt)nequis ſuſpicetur ipſum totius partes appellare materiã & formam,propter hoc inquit. Dico autem eas partes quæ poſt diuiſionem totius per ſe ipſa ſubſiſtunt, videlicet quæ diuiſæ à toto non corrumpunt totum,quorũ neutrum materiæ & formæ competit. Nam cum materia & forma ſeparantur,nõ amplius totum remanet:neq; poſſunt per ſe ipſas ſubſiſtere. Præterea materia & forma non ſunt corporis partes,ſed elemẽta. Iccirco neq; dicerẽtur diuidi ab eo ac ſeiungi. Nam diuiſio dicitur eſſe totius in partes,& reſolutio in elementa. Caro autem & huiuſmodi alia ſunt partes animaliũ, & fructus plantarum. Nam quemadmodum animal diſſimilare eſt,ita etiam plantæ. Nam partes plantarum truncus, ramus, cortex, ſolia, fructus, medulla & aliquid aliud ſimile,q̃ ſunt diuerſarum ſpecierum inter ſe, licet vnũquodq; in ſe ſit ſimilare.

Qão differũt reſolutio & diuiſio. Textus.

Præterea ſi talia omnia ipſiſmet mutuo inſunt:et non generatur quicquam:ſed ſeparantur ea quæ inſunt: & appellatur ab eo quod magis abũdat in eo:ex quouis quodlibet demũ excretione fit:ceu aqua ex carne et ex carne aqua. Cum aũt oẽ corpus finitum ablatione finiti corporis conſumatur: perſpicuum eſt non poſſe quodlibet in quouis eſſe.

Primum argumentũ vult afferre,deinde dicens opinionem Anaxagoræ priuſquam concludat conſequẽs ponit ſecundam dignitatẽ, quoniam ex vtriſq; primũ argumentum concludit,inquit ergo omne corpus finitum corporis finiti tollitur ablatione,dicit autem conſumitur pro menſuratur. Nam id quod metitur cũ ſemper equalia demantur de ipſo à ſua menſura,deficit tãdem & conſumitur.

Ablata enim ex aqua carne:rurſusq; ex aqua reliqua ſegregata: & ſi ſemper minor ea quæ ſecernitur erit:non tamen omni magnitudine minor euadet. Quare ſi excretio ſtabit non in quolibet quoduis erit. Nam in reliqua aqua non inerit caro,ſi autem nõ ſtabit:ſed ſemper ſequeſtratio fiet infinita magnitudine ſane equalia finita erunt multitudine infinita. Quod quidem eſt impoſſibile.

Vt nequis dicat minime oportere ſp ſublatis carunculis in aqua carnem deficere ſiquidem æqualia ſemp auferantur,etenim neceſſariũ eſſet deficere illam,quia metitur finitum à finito, & quia eo modo q̃ auferũtur ſp minora ſunt, quare non eſt neceſſe eã deficere cum continuũ ſit diuiſibile in infinitum. Ob id ergo inquit Ariſto. quod q̃uis ſemper minora auferantur,attamen quandam magnitudinem ſm paruitatẽ prorſus nõ excedunt ſeiũcta. Qm̃ igitur definitur terminaturq; quãtitas carnis,nõ erunt profecto hę portiones q̃ ſeparanẽ minores minima carne, ſed ſtabit ſegregatio vſque ad minimã carnem,ergo prorſus neceſſe eſt vt minoribus carunculis ſeparatis totum conſumatur,qm̃ finitũ à finito tollitur ablatione,vel ſi non hoc dabitur,æqualia finita numero tñ infinita in ipſo finito inerunt,qđ impoſſibile eſt,igitur magnitudo aliqua non excedet paruitatem.i.non ex quacũq; magnitudine minor ſeparari põt,q̃q̃ minor ſp ſeparetur. Nã eſt aliqua magnitudo minimæ carnis à qua minorem ſeiungi eſt impoſſe.

Præterea ſi omne corpus parte aliqua ab eo ſublata fieri minus neceſſe eſt: & carnis quantitas definita eſt magnitudine & paruitate: conſtat ex minima carne nullũ omnino corpus ſecerni poſſe,alioquin minima minor foret.

Alterum argũm & tertium à principio,qm̃ ſi definita eſt quantitas carnis non poterit ex minima ſeparari aliquid. Nã ſi ſepararetẽ ex ea aliquid foret minor minima quod profecto fieri nequit. Verũ hoc impoſſe eſt,partim quia oẽ corpus quodam ſublato minus fit, partim etiam quia omne finitum menſuratur ab omni finito.

Item in infinitis corporibus caro iam infinita ſanguis cerebrumq; ineſſet.

Quartum argumentum hoc eſt, quoniã accidet in vnaquaque portione ſimilari infinitis exiſtentibus, & rurſus in vnaquaq; alia infinitis exiſtentibus & hoc in infinitum,infinities infinitum eſſe.

Singula tamen, eſſent ab alijs ſeparata: & nihil minus infinitum. hoc autem à ratione alienum eſt.

Separata dixit ꝓ his q̃ actu & locis ſunt diſiuncta,& non quẽadmodum dicimus in materia potẽtia oĩa ineſſe. Non.n.ita dixit Anaxagoras oĩa inter ſe miſceri ac mutuo ineſſe quẽadmodum materia dr̃ oĩa eſſe in potẽtia, ſed potius dixit quẽadmodũ in aceruo oĩum ſeminũ cũcta inſunt,vt ordeum,triticũ & reliqua ſemina q̃ actu ſunt in cumulo,igitur(inquit)inſunt in vnaquaq; ſimilaritate infinita corpora,& nihil minus vnũquodq; eorũ quæ inſunt infinitũ eſt. Nã & in illo infinita ſunt.

Id uero quod aſſeritur nunquam omnia ſegregata fore non ſcite quidem dicitur licet recte dicatur. Nam affectiones inſeparabiles ſunt.

Quod mens ſtolida ſit quã poſuit Anaxagoras patet,quia tẽtat impoſſia facere,ſiquidẽ velit ipſa oĩa ſeparare,qđ quidẽ impoſſe eſt. Verũ ꝙ nunq̃ oĩa ſeparẽtur, q̃q̃ ignare minusq; perite Anaxagoras dixerit, attamẽ recte dixit. Nã ipſe ſenſit corpora nunq̃ abinuicẽ ſecerni ſiue ſm habitus,ſiue ſm affectiones. Verum non eo quod ipſam naturam nõ habeãt per ſe ſubſiſtendi, ſed quia ꝑꝑ mixtionem ea quæ miſcentur non poſſunt pure ſincereq; ſeparari,ceu ſi quis diceret vino mel conmixtum abinuicem ſeparari non poſſe vinũ neq; mel. Si ergo in omnibus affectiones & habitus ſunt,quę per ſe ſubſiſtere ſuapte natura nequeunt,& mens ipſa quęrit hæc ſeparare,qm̃ vult omnia ſecerni, igitur ſtolida eſt quia periclitatur ea facere quæ fieri non poſſunt.

Si ergo colores atq; habitus mixti ſunt:ſi fuerint ſegregati:erit quippiam album: aut ſanum quod non aliud quicq̃ erit:ne de ſubiecto:quare ipſa mens abſurda eſt ſane ea quærens quæ fieri nequeũt:ſi ſeparata quidem reddere uult. Hoc enim effici nõ poteſt tam quantitatis: quam qualitatis etiam ratione. Quantitatis quidem:quia non eſt minima magnitudo. Qualitatis autem: quia affectiones inſeparabiles ſunt.

Non enim eſt aliquid albũ quod per ſe ſit,ſed oportet prius aliquid alterum eſſe, deinde album vel nigrũ eſſe,vel aliquid huiuſmodi. Nam album vel homo,vel equus,vel ceruſſa,aut aliquid aliud eſt. Si ergo affectiones ſeparãtur, erit profecto quippiam albũ quod neq; homo erit neq; aliquid aliud præterea neq; in aliquo ſubiecto erit quod quidem impoſſibile eſt. Verum dixit Ariſto. de ſubiecto pro hoc ſcilicet in ſubiecto eſſe, quod multis in locis dicere conſueuit.

Neq; ẽt recte generationem eorum quæ ſunt eiuſdem ſpẽi capit. Nã lutũ in luta diuiditur atq; in ea quæ luta nõ ſunt:

Quod praue acceperit ea quę fiunt ex ſimilibus fieri oſtendit. Nam hõ fit ex hominibus & equus ex equis, & quędã alia fiunt ex his quę diuerſarum ſpẽrum ſunt. Nã ex putreſcentibus equis veſpę naſcuntur,& ex tauris apes,

ris apes,ex aqua aer,& ex aere ignis.Praue igitur accepit prorſus ex ſimilibus in ſpecie generationẽ fieri.Verum hoc accepit, quoniam exiſtimabat ex non ente nihil fieri,& ea quæ ex aliquo fiunt non ſine cõtrario ꝓduci. Vnde non recte accepit ex non ente aliquid non fieri ſcilicet ex nihilo tanquã ex materia aliquid nõ fieret,qm̃ neceſſe eſt aliquid produci ex non ente.Etenim quod fit ex materiali cauſa generatur ex non ente. Nã ſperma aliquod non ens eſt,quippe id non ſit hõ.Item quod fit ſecundum cauſam efficientem fit ex nõ ente, qm̃ oportet neceſſario differre cauſam ab effectu, & ſi non ſecundum aliud differret, ſaltim prorſus differret ſecundum hoc,quia cauſa non eſt effectus, quare cauſa efficiens eſt aliquod non ens, quippe quæ non ſit id quod à cauſa producitur.

Quæque efficitur ex non ente fiat.

Et non idem modus eſt: quo lateres ex domo: & domus ex lateribus fit.

Inquit non eundem eſſe modum,quo domus ex lateribus fit,& quo lutum ex lutis.Nam domus fit ex lateribus qui ab ea ſunt ſpecie diuerſi,ſed lutum fit ex lutis eiuſdem ſpeciei. Dicebã autem quod non proprie dicitur lutum ex luto generari,quippe hoc non ſit generatio,ſed additio, niſi quis dixerit generari ſimpliciter quando tantum luti ſimpliciter generatur.

Sic aer & aqua ex ſeſe mutuo fiunt & ſunt. Melius aũt eſt minora:et finita principia: quod quidẽ Empedocles facit.

Textus.

Ideſt quæ ſunt diuerſarũ ſpecierum, quemadmodũ etiam domus ex lateribus fit. (Atqui longe melius eſt finita accipere principia quod quidem facit Empedocles.)Nam ſi generari queunt ex finitis principiis quęcunq; ex infinitis producuntur, longe melius erit ex finitis generari,q̃ ex infinitis,ſiquidem infinita ignorentur. Vnde Empedocles eo quod finita poſuit principia rectius ſenſit.

Omnes igitur contraria principia faciunt.

Cum opinioni Parmenidis & Meliſſi à principio cõtradixerit.& demõſtrarit fieri non poſſe, vt vnum ens, ſit quippe id neq; principium eſſe queat, neq; id quod proficiſcitur à principio,& deuenit ad opiniones naturalium & dixit quod eorum quidam vnũ ſtatuunt eſſe principium.Quidam vero plura,& horum quidam ea infinita eſſe,quidã vero finita aſtruxerunt,ac deinceps confutarit opinionem Anaxagoræ qui aſſerebat infinita eſſe principia. Cæterum conſequens erat oſtendere plura non poſſe principia eſſe & finita,quo demonſtrato relinquitur id ꝙ verum eſt.ſ.vnum eſſe elementum materiale.Nam de hoc dicere Ariſtoteli propoſitũ eſt. Etenim cum feciſſet principiorum diuiſionem, qm̃ neceſſe erat principiorum, vel vnum eſſe,vel plura de materialibus principiis loquebatur. Quod vero aliquod principium rerum naturalium eſſet huius libri principio demonſtrauit,vel potius accepit tanquam ab omnibus conceſſum ac datum.ſ.rerum naturalium eſſe principia,cauſas & elementa. Nos quoq; adiecimus Theophraſti rationem, qua demonſtrauit res naturales habere principia.Prætcrea idipſum oſtendit Ariſt. in rationibus,quas adduxit contra Parmenidem, & Meliſſum in primis vbi nitebatur tollere de medio eam ſuppoſitioné, quæ præſertim deſtruebat rerum naturaliũ principia,eam.ſ. ſuppoſitionem in qua dicebatur ens vnum eſſe. Nam ſi vnum duntaxat erit principium tollitur (vt dicebam)principium & id ꝙ proficiſcitur ex principio. Deinde vbi dixit ſi plura ſunt quæ ſunt,introduxit aſſeruitq́, ipſa à quodam principio emerſiſſe. Nam cum ſit quædã conuenientia ac differẽtia in multis, quæ neq; à caſu ipſis aduenit neq; ab vno illorum cæteris datur:quoniam illud eſſet principium,relinquitur ergo cõmunitatem ipſis à ſummo quodã alio principio immiti ac impertiri.Quod quidem igitur ſit rerũ naturalium principium patet. Hoc autem neceſſe eſt vel vnum eſſe,vel plura,ac finita,vel infinita, quod quidem igitur non poſſint eſſe infinita principia demonſtrauit in rationibus contra Anaxagorã,& merito primam hanc ſuppoſitionem confutauit, quoniã ipſa magis oppugnat veritatem, dico.ſ.eam quæ dicit vnum eſſe materiale principium. Si ergo vnum eſt materiale principium & non poſſunt plura eſſe,multo magis neq; infinita,conſequens autem erat,ſecundum probare.ſ. neq; plura & finita eſſe poſſe, vt reliquum verum eſſe ſic relinquatur.ſ.vnum eſſe materiale principium. At ipſe modo hoc non facit,ſed primum aggreditur principia formalia ponere,deinde recurrit ad reliquum,& oſtdit neq; plura & finita principia materialia eſſe poſſe.Nam cum oſtendat oportere principia formalia cõtraria eſſe,vt agendo & patiendo mutuo inter ſe generationem & corruptionem efficiant qm̃ non quoduis agit in quouis, neq; quodlibet patitur à quolibet, ſed contrarium à contrario,rationem affert, & oſtendens quod non poſſint eſſe ſola principia contraria,qm̃ ipſa in ſeipſa agere non poſſunt,neq; à ſeipſis pati, ſiquidẽ ipſa ſimul eſſe ſm̃ ſe prorſus nequeant. At ea quæ agũt & patiuntur neceſſe eſt, vt ſimul ſint & in idem conueniãt, neceſſario introducit ſermonem de materia, qm̃ oportet eſſe quoddam tertium principium ꝙ contrariis ſubiiciatur,& diuiſim patiendo ab ipſis generationem & corruptionem efficiat.Deinde hoc accipiẽs ꝓbat reliquum membrum diuiſionis materialium principiorũ quod non poſſint plura eſſe & finita principia materialia, qm̃ ſi ſufficit vnum ad generationem rerũ ꝙ contrariis ſubiiciatur,ſuperuacaneũ aliud erit.Hæc autẽ ſuis locis explicauimus,ac rimabimur. Nam hæc in præſentia diximus gratia continuationis ſermonis & diſpoſitionis eorum quæ ſequuntur. Propoſitũ igitur eſt oſtendere principia formalia cõtraria eſſe,quod igitur contraria ſint teſtimonio antiquorum & ex ipſa rationis facit fidem,Etenim cuncti ſtatuerũt principia cõtraria eſſe tum ij qui vnũ eſſe poſuerunt, tum etiam ij qui entia plura eſſe aſſeruerunt.Etenim ipſe Parmenides in libris quos ſcripſit iuxta veritatem cũ dixerit id quod eſt vnum eſſe,in libris vero ad opinionẽ contraria principia eſſe ſtatuit calidum & frigidum.Appellat autem frigidum terram, & calidum ignem, calidũ autem & frigidum ſunt contraria. Item Empedocles quatuor elementa dixit principia,& ignem calidũ eſſe, cætera vero frigida. Item qui denſitate & raritate elementi quod ipſi ſtatuebant,alia fieri dicebant, quorũ vnus eſt Thales qui contraria poſuit principia.Nã raritas & denſitas cõtraria ſunt. Præterea Democritus cũ ſtatuat vacuum & atomos quas plenum vocauit. Nam plenũ & vacuum dixit eſſe principia rerum,plenũ aũt & vacuum contraria ſunt,quæ ẽt appellauit ens & nõ eñs ac vnum & nihil,vnum quidem plenum, nihil aũt vacuum,cõgregationem vero & ſegregationẽ Democritus & Anaxagoras dixerũt eſſe cauſas gñationis & corruptionis, quorũ alter eas cauſas generationis atomorum,alter vero ſimilarium. Item Plato poſuit ma-

Vide quo Ariſto. à principio libri cũ dixit. Neceſſe eſt aut vnum aut plura principia eſſe, loquebatur de principiis materialibus.

Quo principiũ rerum naturalium vide.

Qua de cã introduxit ſermonẽ de materia. Vide Simplicium & Alexandrum ac Porphy.

Quo Parmenides poſuit plura principia.

Vide idem in Simplicio.

gnum & paruum principia. Hæc autem omnia contraria ſunt.

Dubitatio pulchra.

Sed forſitan quiſpiã dicet non omnes ſua principia formalia poſuiſſe contraria, qm̃ Plato magnum & paruum materiam appellauit. Et Empedocles quatuor elementa materiam rerum eſſe ſtatuit, Parmenides quoque ignem & terrã materialia principia poſuit, quippe qui certe non ita dixit, vt quiſpiam poſſit opinari illum dixiſſe ignem cauſam efficientẽ, vel cauſam formalem, & terram materialem. Nam ſi hæc contraria ſunt, non poteſt alterum aleri ſubiici velut materia, qm̃ contraria ſeſe mutuo interimunt ac perdunt, materia autẽ eſt formæ ſeruatrix quare hac ratione nõ eſſet vnum forma, & alterum materia, ĩmo neq; ignis eſſet efficiens. Nã ponuntur ipſa eſſe contraria. At contraria ſunt æque potentia, & nihil magis vnum in alterũ agit, quam econtra alterum in alterum. Verum ſi quidã horum poſuerint contraria velut materiã nec ne, nunc nõ eſt ſimpliciter propoſitũ demõſtrare. Equidem nõnulli ipſa velut materiam acceperunt, nõnulli vero vt formam, ſed quod ſimpliciter ab ipſa rerum natura moti cõtrarietatem in principiis poſuere.

Tres conditiones principiorum.

Et hoc merito. Nã oportet principiis oĩno maximeq́; primis hęc tria ineſſe, primũ vt non ſint ex aliis, alioquin non eſſent prima principia, ſm vt neq; ex ſeipſis mutuo fiant, qm̃ nõ eſſent proprie principia prima. Nam hoc modo vnumquodq; eſſet principium & non principium. Tertium vt ex ipſis alia fiant, hoc.n. eſt maxime proprium principiis. Hæc aũt omnia primis contrariis inſunt, prima aũt contraria dico quæ ſunt generaliſſima, ad quæ alia reducuntur. Hæc aũt non fiunt ex aliis, qm̃ primo inſunt materiæ, non ex ſeipſis mutuo, quia neutrum eſt efficiens alterius, ex eis aũt alia conſtant, qm̃, ſecundum coniunctionem illorum ad materiam omnia alia fiũt.

Et quoniam ſm mutationem generatio fit, & omnis mutatio eſt ex contrariis in contraria, vt demonſtrabitur. Hoc igitur modo oſtendit ex veterum opinione principia eſſe contraria, idipſum quoq; oſtendit ex ratione. Verum prius accipit duas dignitates quaſdam q̃ conceduntur ex communibus cõceptionibus.

Prima dignitas.

Vnum eſt vt quoduis à quouis non ſit idoneum pati, neq; agere in quoduis, nõ.n. ageret linea in dulce, neq; pateretur ab eodem, neq; ferrum certe in adamãtem ageret, itaque quoduis non fit à quouis, & hoc ſit ſecunda dignitas. Non enim fieret ex muſico aliquid dulce, vel ex nigro muſicum, ſed album ex nigro fit, & calidũ ex frigido, & ex bono malum, & econtra, ſimiliter autem & corruptum non corrumpitur in quoduis.

Secũda dignitas.

Non enim corrumperetur muſicum in nigrum, vel nigrum in dulce, ſed muſicum in immuſicum corrumpitur, & nigrũ in album, & dulce in amarum, quare contrarium fit ex contrario, & corrumpitur contrarium in contrarium.

Tollit obiectionẽ quandam.

Et non oportet admirari ſi dixerimus à principio contraria non fieri ex ſeipſis mutuo, & nunc dicimus ipſa eo modo fieri potius vero ex euidentia accepimus nõ quoduis à quouis gigni, neq; in quoduis corrumpi, ſed fit ex contrario & corrumpitur in contrarium. Nã paulo ſuperius dicebamus contraria ex ſeipſis mutuo non fieri, neq; velut ex cauſa efficiente, neque velut ex materiali. Neq;.n. frigidum productiuũ eſt calidi, neque vim creandi producendiq; illud habet, ſimiliter neque calidum frigidi, neque ſimplr contrariũ contrarij, ĩmo contrarium fieri ſolet, qm̃ contraria ſeſe mutuo viciſſimq́; interimunt. Itẽ neque contraria ex ſeſe mutuo fieri dicimus veluti ex ęre, dicimus fieri ſtatuã, qm̃ non ſuſtinet alterum reliquum adueniens quemadmodum æs ſuſtinet formã ſtatuæ, & ſimpliciter materia formã. Nam hoc modo ſimul eſſent contraria. Sic ergo diximus contraria mutuo viciſſimq́, à ſeſe non fieri. Rurſus dicũtur fieri à ſeſe mutuo, ideſt poſt ſeſe.ſ. vnum poſt alterum, quemadmodũ Plato in Phędone magis proprie nominauit cum dixit ipſa poſt ſeſe fieri, qm̃ poſt album mox ſuapte natura idoneum eſt nigrum fieri, & econtra corrupto nigro rurſus fieri album, & ſic in omnibus fieri contingit.

Ecce punctum diſſolutionis ipſius obiectionis.

Sic ergo oportet fieri contraria à ſeſe mutuo, qm̃ non fieret aliquod calidum niſi prius extiterit id frigidum, ita calidum corruptũ mox in frigidum mutatur, igitur generatio prorſus fit ex cõtrario in cõtrarium, & corruptio ſimiliter. Si hoc ergo admittitur, ſint principia oĩum q̃ natura fiunt cõtraria. quod quidẽ ꝑſpicuũ ẽt eſt in gñatione & corruptione accidentium, ſed qm̃ cõiter omnium principia quærimus & ipſarum ſubſtantiarum oportet demonſtrare qũo & ſubſtantiarum principia ſunt contraria. Nam demonſtratum eſt ſubſtantię nihil eſſe contrarium, igitur generatio ſm alterationem perſpicuo fit ex contrariis in contraria, & non ſolum ipſa, ſed ẽt mutatio ſimplicium corporum inter ſe.

Qũo principia ſubſtantiarum ſint contraria.

Hoc in loco cõſentit Alexandro qui voluit dictum Ariſ. itelligi de ſubſtantiis compoſitis.

Ecce qũo dicit qualitates formas elementorum cum Alexandro.

Nam & ſi ſubſtantia nõ ſit ſubſtantiæ contrarium, attamẽ ſm contrarias qualitates mutario elementorum inter ſe mutuo fit, quoniam ignis non eſt contrarium aquę, vt ſubſtantia ſubſtantiæ. Nam commune ſubiectum habent, ſm tamẽ contrarias formas vnumquodque ipſorum formatur & ſpecificatur, alterum quidem ſm calidum & ſiccum, alterum vero ſm calidum & humidum, cum dicitur autem ſubſtantiam non eſſe contrariam ſubſtantiæ non ſimpliciter omnis ſubſtantia intelligitur, ſed compoſita cum ſimplices formæ ſm contrarietatẽ deſignentur, ac determinentur, dico ſcilicet calidum, ſiccum, humidum, & frigidum in compoſitis autem nihil eſt oĩno alteri cõtrarium, quippe omnium idem & vnum ſubiectum ſit. itaque ꝙ ſimplicia ex contrariis fiant & in contraria corrumpãtur, ſiue mutatio ſit ſecũdum ſubſtantiam vt in elementis, ſiue ſecundum accidens, perſpicuum eſt. At vero in compoſitis ſubſtantiis non amplius liquet eas habere ortum ex contrariis, & in contraria corrumpi. Verum hoc accidit (vt ait) quia cõtrariæ affectiones ac diſpoſitiones in generationibus non nominantur. Vt igitur oſtendat compoſitorum generationes contrarias eſſe, inuenit methodũ & viã ſuapte induſtria, qua oſtendet ſubſtantias compoſitas omnino ex contrariis fieri. Inquit igitur eas ſubſtantias quæ per compoſitionem ſimplicium fiunt, quãdam habere compoſitionis ſimplicium proportionem & concẽtũ. Nam huiuſmodi ſimplicium compoſitio & temperamentum, compoſita efficit. Et vt ſummatim dicamus compoſitæ res, vel ſolum ordinem retinent quo factæ ſunt, vel compoſitionem ſolum, vel vtrunque, ceu ſtatua quę quidem ſolum ordinem habet, cum vnãquãq; partẽ oporteat proprium locũ habere, cumulus vero fructuum ſolam cõpoſitionem habet, neque oportet grana habere ordinem, ſed duntaxat coaceruum. Domus aũt ordinẽ & cõpõnem habet. Hæc ipſa quoque licet videre in naturalibus. Nam in ſimilaribus ſola compõ eſt ceu lapidum, carnis, ſanguinis, & talium huiuſmodi. Compoſitio vero & ordo habentur in animalibus plantis, & aliis huiuſmodi quæ ſunt diſſimilaria, ordinem aũt ſolũ in naturalibus inuenire nõ poſſumus. Perſpicuum aũt eſt diſterre compoſitionẽ naturalium

à com-

à compoſitione artificialium, quoniam in illis ſolú eſt cumulus & appoſitio cópoſitorum, in naturalibus aũt quædam compoſitorum inter ſe mutua conueniẽtia & cognatio eſt, quam complexionem vocamus. Si ergo ſecundum quandam compoſitionem & harmoniã conuenientiamq; lapis fit lignum, equus, & homo conſtat etiam hæc fieri ex inconuenientia & incompoſitione, ceu domus quæ cum componitur & figura eius fit, ex incompoſitione atque ex huiuſmodi in figuratione fit, ſic etiam concentus fit lydius, vel phrigius, aut Ionicus qui cum ſit concentus cordæ ſuperioris ad inferiorem, ſeſquialteram verbi gratia, aut ſeſquitertiam, vel duplam proportionem habet. Etenim conſtat illum fieri ex dupla & nõ ex ſexquialtera neq; ſexquitertia, quæ quidem eſt inconſonantia ſortaſſe concentus lydij vel phrigij, vel Ionici. Rurſus etiam harmonia & compoſitio corrumpitur in compoſitionem & in ipſam inconuenientiam vocum. Quemadmodum igitur ex ſe habent ita ſe habet generatio ſubſtantiarum. Nam homo eſt quædam talis compoſitio, & ſimplicium conueniẽtia cui apta eſt forma aduenire, conſtat eam ex incompoſitione & inconuenientia fieri, atq; ſimpliciter omne ꝙ fit ex non tali producitur, verum non ex non tali quocunq;, ſed ex oppoſito, & quãquam habitus & formæ quæcunq; proprio nomine apellarentur, tamen horum proprie affectiones diſpoſitionesq́; non potiuntur propriis nominibus, ſed communi priuationis nomine vocantur. Vnde hæc non plane videntur fieri ex cõtrariis, quemadmodum calidum, frigidum, ſiccum, & humidum, quibus viciſſim inter ſe corpora ſimplicia tranſmutantur. Vnde perſpicuum eſt in his eſſe contrarietatem qua fiunt, ſed in generatione compoſitorum, propterea quod oppoſitæ diſpoſitiones propria nomina nõ retinent, latere atq; occultum eſſe videtur, ſi eorum generatio ſit ex contrariis, & non ſimpliciter ex priuatione, vt artificialium generatio ſe habet. Nam lydius concentus fit ex inconcentu lydio, & inconcentus lydius poteſt fieri concentus Phrygius, & quicũq; alter, poteſt nanq; cordis vtcunque ſe habentibus fieri inconcentus, & is varie alius atque alius fit cordis, vario diuerſoq́; modo magis intenſis, vel remiſſis. Domus etiam compoſitio cum fit ex incompoſitione, ipſa extruitur ex indefinita incompoſitione. Nam poteſt alius atq; alius fabricator ex alia atq; alia inconuenientia, & incompoſitione lapidum componens lapides domum condere & adaptare. In artificialibus igitur non eſt aliquod definitum certumq́; oppoſitum, quoniam in multis artificialibus neq; generatio fit ex contrariis, ſed ex priuatione ſolum, & hoc accidere ſolet, qm̃ neq; figuræ neque formæ aliquid contrarium eſt, niſi aduerſetur res vacans figura rei figuratæ ac informis formatæ, ſed hæc tanquam habitus & priuatio opponuntur & non velut contraria. Quæcunq; igitur artes figuram ſolã, vel formã propriis operibus ingerũt, qm̃ formæ figuræq́; nihil eſt contrarium, idcirco neq; ex contrariis propria opera condunt, ſed ex priuatione ſolũ, quæcunq; aũt circa alias qualitatis ſpecies agunt operanturq́; in quibus contrarium inuenitur, eadem prorſus ex contrariis, vel omnino intermediis quippiã conſtituunt. Nam ex albo, vel intermediis nigrum tinctores efficiunt, & craſſum ex tenui, & durum ex molle & econtra fiunt quocirca idem in oĩbus obſeruandum eſt. Sed de artibus hactenus. Natura autẽ qm̃ non ſolum figuram rebus immittit, ſed reliquas qualitates ſubſtantiales in quibus etiam cõtrarietas eſt, omnino oportet quæ ab ipſa producuntur ex contrariis quibuſdam fieri, & ſi minime ipſe contrarietates habeant nomina. Non.n. ſimpliciter ex priuatione hominem facir dico.ſ. ex non homine, qm̃ etiam equus non homo eſt & lapis, & omnia quæ ſunt præter ipſum nõ homo ſunt, cur ergo homo non generatur proxime ex lapidibus, vel ex equo, vel ex alio quodam eorũ quæ ſunt pᷓter ipſum, dico.ſ. tanq̃ ex cauſa materiali, vt quoduis ſperma equi habens proportionem cum menſtruo mulieris cum equus miſcetur cum ea non fiat materia hominis? Similiter cur proxime materia hominis non fit lapis vel aliquid animatorum, vel inanimatorum? Qm̃ neq; quæcunque fiunt ſimpliciter ex priuationibus & non ex contrario, eadem ſimpliciter ex quauis priuatione generantur. Equidem diceretur aqua non domus, ac equus non domus, veruntamen ex his domus non fieret, quoniam in his proprie nõ eſt priuatio, ſed ſolum negatio, priuatio autem in his eſt in quibus habitus fieri ſuapte natura poteſt, ſed in quibus ſolum eſt generatio figurarum & ſormarum, in his inuenire non eſt contrarietatem in priuatione, in quibus autẽ ſunt etiam qualitates paſſiuæ, in his neceſſario contrarietas inuenitur cum priuatione coniuncta, itaq; in proxima materia ex qua hõ fit, dico.ſ. ex ſpermate & menſtruo, & ſi hæc appellentur non homo tanquam habentia in ſeipſis priuationẽ hominis quã cum abiiciunt mox formam hominis recipiunt, tñ neceſſe eſt quandam contrarietatẽ reſpectu hominis habere, hominem aũt voco compoſitum.ſ. corpus forma tñ aptumq́; vt ei forma animalis adueniat. Nam ſi aliquid patitur & tranſmutatur ſubſtantialiter, & ſimile non prorſus in ſimile tranſmutaſ, neq; ſimpliciter in aliquod diuerſum, ſed in contrarium, prorſus neceſſe eſt in ſpermate aliquã contrarietatẽ eſſe per quã patiens efficiat corpus formatum ex humidiore, verbi gratia ſiccius, ex tenui craſſum, & ex calidiore frigidius, & ita patiẽs magis, vel minus ſm̃ contrarias qualitates varias hominis ptes perficit oſſa videlicet, carnes, neruos, & reliqua alia. Verum quod de hoc dixi illud ẽt de omnibus animatis inanimatisq́; ſentio videlicet de metallis. Nam ibi ẽt quædã proportio eſt, quare ſi hæc ita ſe habent, perſpicuum eſt omnem generationem fieri ex contrariis in contraria, ſimiliter & corruptio, igitur demonſtratum eſt ẽt ex ratione oportere formalia principia contraria eſſe. Verum in cunctis artificialibus nunquam obſeruanda eſt proportio & ſimilitudo, quippe non ex eadem incõueniẽtia, & incompoſitione ſedes fieret, & abbaculus. Nunc autem ſermo eſt de materia propinquiſſima quę vniuſcuiuſq; proxima eſt. Nam ob id etiam dicimus nõ oĩa ex omnibus fieri, quoniam ſi loqueremur de materia ſimpliciter liquet ſecundum hanc oĩa fieri ex oĩbus cum vnumquodq; diſſoluatur in materiam, & ita materiam, cum vni ſubiecta foret omnibus aliis ſubiici poſſe, & vel ſtatim & ĩmediate, vel per quædam media dico.ſ. prima in alia atq; alia trãſmutari ceu lapide corrupto quatuor elementa quæ ei ſubiecta erant trãſmutarentur in fructus, & illi in ſanguinẽ, & ſanguis in ſperma quod quidem eſt proxima hominis materia. Itẽ immediate tranſmutaretur, vt qñ putreſcente equo gñantur veſpę, & vermes. Qm̃ igitur nobis ſermo non eſt de materia ſimpliciter & cõi, ſed de illa q̃ eſt maxime ꝓxima, dicerem non ſolum in naturalibus, ſed etiam in artificialibus non ex quauis incõuenientia & incõpo-

Cur lateat in compoſitis generationem fieri ex cõtrariis vide Simplicium.

Vide pro hoc primo de generatione hũc interpretem. ſ. Ioannẽ ipſum Grámaticum.

ſitione temere quamuis formam educi. Nam faber lignarius aliter preparat materiã abbaculi,& aliter ſedis, vel alterius cuiuſdam, recte igitur præparata & diſpoſita materia abbaculi & ſedis nondum tamẽ materialibus principiis in vnum digeſtis eſt quædam in materia abbaculi inconuenientia,& incompoſitio. Idem ẽt in materia ſedis fit. Præterea neq; abbaculus fieret ex inconuenientia ex incompõne q̃ eſt in materia ſcamni ſimilr neq; ſcamnũ fieret ex inconuenientia abbaculi, ꝓpria igitur inconuenientia & incompoſitio vnicuiq; diuiſim & ſigillatim opponitur, in qua forſitan quandam contrarietatem conſpicere licet ſecundum idipſum inconueniens & incompoſitum, idem de cæteris dicendum eſt. Etenim in lydio concentu, ſi is eſſe acciderit, eſt quædã vniuſcuiuſq; corde extenſio qua facta mox forma concentus naſcitur, id autem quod erat añ ipſam eiuſdem extenſionis & conuenientiæ inconuenientia erat, igitur & ſi vnaquæq; corda congruam extenſionem acceperit anteq̃ cordæ componerentur, & in eiſdem ſonus contemperaretur, inconſonantia maxime proxima eſt lydio cõcentui cõtraria & nulla alia.

Et qui uniuerſum dicunt unum eſſe atq; immobile. Nam Parmenides calidũ frigidumq; principia facit: atq; hæc ignẽ & terram appellat. Et qui rarum & denſum principia eſſe aiunt: Democritus quoq; plenum & uacuum ipſa eſſe principia aſſerit: quorum alterum ut ens: alterum ut non ens eſſe dicit. Item & haſce differentias affert: poſitionem inquam figuram & ordinem: hæc autem ſunt genera contrariorum: poſitionis enim ſurſum & deorſum, ante & retro. Figuræ uero angulis conſtans atq, non conſtans: rectũ & circunflexũ.

Aliquando enim Parmenides & omne dixit vnum eſſe, in libris tamen quos ad opinionem conſcripſit calidum & frigidum poſuit eſſe principia rerum. Et quidam rarũ & denſum, quorum eſt Thales, quippe qui ſtatuens aerem velut materiam raritate & dẽſitate eius reliqua formari dixit. Et Democritus plenum & vacuũ. Nam atomos vocabat plenum quas vacuæ dirimi dixit, atq; ex coniunctione vacui & pleni omnia formari dixit, ſed quoniam non parua differentia eſt in his quæ ſunt cum diuerſas contrarietates ſupponeret ſic tradebat rationes differentiæ eorum quæ ſunt. Nam quantum ad plenum & vacuum, q̃m omnia ex his conſtant, non debebant nec poterãt inter ſe mutuo differre, ob id igitur tria alia cõtrariorum gña aſſeruit ad quorum differẽtias effectæ res differrent. Nam atomos contrarias eſſe figuris, eo quod nonnullę angulis conſtãt, nõnullæ vero non conſtant ipſe aſſeruit. Nam id q̃ angulis conſtat cõtrarium eſt ei quod angulis vacat, inquit igitur compoſita differre ſm hanc contrarietatem eo quod aliqua conſtant angularibus contrarijs, alia vero ex his quæ angulorum expertes ſunt, præterea ipſa ordine atomorum diſcrepãt, ceu ſi in eodem primæ atomi orbiculares eſſe contingant, & poſteriores pyramidales, ceu forte in homine atomi, quæ ſupra ſunt conſtitutæ orbiculares ſunt, vnde caput ad rotunditatem vergit, pyramidales autem in genis aut gula ſunt, in altero econtra. primum autem contrarium eſt reſpectu poſterioris. Præterea differunt poſitione atomorum, ceu ſi in eodem Pyramides inferius verticem haberent & baſes ſupra ceu in gula mandibulaq; inferius vertex & ſuperius baſis, & in altero econtra vertex ſuperior & baſis inferior aut infra conſtituta fuerint. Contrarietates autem ſecundũ poſitionem ſunt ſupra, in- *Sed quomodo Democ. poſuit*

ſra, dextrũ, ſiniſtrum, ante, & retro, quãobrem is etiam aſſeruit principia eſſe contraria. Verum vocauit figuram, poſitionem & ordinem vocibus ab deriticis, ryſmum, conuerſionem, diſtributionemq;. Ryſmum vocauit figuram, conuerſionem poſitionem, & diſtributionem ordinem. *principia contraria, vide principium ĩ ſin.*

Quod quidem igitur omnes contraria quodammodo principia rerum faciant perſpicuum eſt.

Adiecit (quodammodo) quoniam non proprie id quod conſtat angulis contrarium eſt ei quod non cõſtat, vel rectum cuius priuatio eſt curuum. Nam rectũ finitur terminaturq;, curuum autem indefinitũ eſt, ſic etiam angulare & inãgulare Huiuſmodi enim ſunt habitus & priuationes, quare vel inter ſe non prorſus opponuntur, ſed ſolum diuerſa ſunt, vel ſiquis vellet ea opponi, aliter quidem nequeunt opponi quàm vt habitus & priuatio.

Et hoc conſentaneum eſt. Nam oportet principia neq; ex ſeſe mutuo: neq; ex alijs eſſe: & ex eis omnia: contrarijs autem primis hæc inſunt quia nanq; prima ſunt: ideo ex alijs non ſunt: quia uero contraria ſunt: ideo non ex ſeſe mutuo ſiunt. Verum idipſum quo pacto accidat: & ratione conſiderare oportet.

Merito (inquit) contraria poſuerunt principia. Nã hæc communi conſenſu primis principijs competũt. Imprimis id competit, vt non ſint ex alijs, alioquin non eſſent prima principia. Secundum vt non ex ſeſe mutuo fiant. Nam ſi vnum ſit ex altero, id quod eſſet ex altero, profectò nõ eſſet principium, ſi vtraq; ex ſeſe mutuo ſint, nihil magis vtrunque eſſet principium, & non principium. Quod vero alia ex ipſis eſſe oporteat perſpicuum eſt. Hęc igitur oportet primis principijs ineſſe, quia cum prima ſint non pñt eſſe ex alijs, & cũ ſint contraria ex ſeſe mutuo fieri nequeunt. Neq; enim cõtraria ſeſe mutuo efficiunt, immo cõtrarium accidit q̃m cõtraria ſeſe perimunt & corrumpunt, neq; alterũ alteri ſubiici poteſt, ſi quidem oporteat primum principium immutabile eſſe, ſi autem immutabile exiſtens alteri ſubijceretur contrario, ſimul contraria in eodem erunt, quod quidem impoſſibile eſt. Quomodo autem omnia ex his ſunt ſic oſtenditur, quia omnis generatio per tranſmutationem ſit vt demonſtrabitur, omnis autem mutatio ex contrario in contrarium ſit. *Tres conditiones principiorum vide Simp. hoc.*

Sumendum eſt igitur primũ nõ quoduis eorum quæ ſunt in quoduis agere, neq; quoduis pati à quouis aptum eſſe: neq; ex quibuſcunque fieri niſi quis per accidens ſumpſerit. Quo nanq; pacto fiet album uel nigrum ex muſico, niſi albo uel nigro ſit accidens muſicum. Sed album quidẽ ſit ex nõ albo: atq; ex hoc non quouis: ſed ex nigro: uel aliquo mediorum. Muſicum autẽ ex non muſico: atq; ex hoc non quouis: ſed ex immuſico: uel ex medio: ſi aliquid medium inter ipſa eſt. Neq; rurſus in quoduis primum unumquodq; corrumpitur. Velut album in non muſicum niſi idipſum nonnunquã accidat: ſed in non album corrumpitur: atq; in hoc non quoduis: ſed in nigrum: aut in medium. Eodem etiam modo muſicum in non muſicum, atq; hoc non in quoduis: ſed in muſicum: uel in medium ſi aliquid horum intermedium ſit corrumpitur.

Cum oſtenderit ex teſtimonio veterum principia contraria eſſe, vult etiam ex ratione hoc oſtẽdere. Imprimis autem ponit ea, q̃ communi cõſenſu gñabilibus & corruptibilibus inſunt, videlicet q̃ neq; quoduis generatur

generatur ex quouis, neq; corrumpitur in quoduis, ſed ex contrario in cõtrarium eſt generatio & corruptio, quod quidem patet in omni generatione accidentiũ. Nam ex frigido fit calidum in quod rurſus corrumpitur, & id quod ſupra fit ex his quæ infra ſunt tranſmutatur, & contra id quòd fit inferius ex his quæ ſupra ſunt generatur, eodem etiam modo in omnibus niſi quis accipiat per accidens ex calido album fieri, quoniam nigro ex quo fit, calidum eſſe accidit. Similiter etiam muſicus ſi calefit, ſecundum accidens ex muſico calidum fieri contingit, cum frigido ex quo fit, accidat muſicum eſſe. Verum Ariſt. videtur ipſimet aduerſari, quippe qui ſuperioribus dixerit contraria ex ſeſe viciſſim non fieri, & hic affirmet contrariũ non aliter fieri quam ex contrario. Sed quomodo ibi negauit contraria ex ſeipſis mutuo fieri ſatis explicauimus. Hic autem ex ſeſe viciſſim fieri inquit, ideſt poſt ſeſe ordine quodam fieri, vt etiã Plato magis proprie ipſa nominauit. Nam accommodatius magisq́; proprie dicerentur contraria poſt ſeſe ordine quodam fieri, quàm ex ſeipſis viciſſim, quoniam neceſſe eſt omnino aliquod nigrum aliter fieri non poſſe, niſi prius album ſit. Item neque fieri calidum, niſi antea fuerit frigidum.

Dubitatio.

Quid Plato optime dixit.

Similiter fit & in alijs: atq; in medijs.

Ceu ex fuſco fit aliquod album vel nigrum, mediũ tanque inter album & nigrum fuſcum eſt. Nam & ſi fieret aliquid ex intermedio colore ex eodem non ſit quatenus intermedium eſt, ſed quatenus contrario participat. Nam fit ex fuſco nigrum non quatenus fuſcum eſt albi nigriq́ue commixtio, ſed quatenus albo participat, quare hæc ex contrariis fiunt.

Quoniam & ea quæ non ſimplicia ſed compoſita ſunt eã dem ſubeunt rationem. Sed latet idipſum: quia diſpoſitiones oppoſitæ nominibus carent. Etenim omne conueniens fieri ex inconueniente: atq; inconueniens ex conueniente neceſſe eſt conueniens etiam in inconueniens & non in quoduis, ſed in oppoſitum corrumpi oportet.

Interpretatio quorundam.

Non vt quidam interpætati ſunt, q̃ paulo ſupra dicta ſunt de his dicta fuiſſe quæ per accidens tranſmutãtur, hæc autem modo de his quæ tranſmutantur ſecundum ſubſtantiam, vt compoſitum intelligamus ſubſtãtiam. Nam ſi compoſitum hic ſubſtantiam dixit quia cõſtat ex materia & forma vt (aiunt) neq; qualitates in ſubſtantia conſpiciuntur & cõſiderantur ſine ſubiecto. Item ſi de omni ſubſtantia hoc dixit, cum inquit. (Qm̃ & ea quæ non ſimplicia, ſed compoſita ſunt) quomodo ait oppoſitas diſpoſitiones ſubſtantiarum ſm̃ quas ſit nominibus carere. Cum igitur ſimplicium oppoſitæ diſpoſitiones perſpicuæ ſint, ex quibus tranſmutantur, dico inquam diſpoſitiones elementorum (Nam ex calido in frigidum & ex ſicco in humidum & econtra fit mutatio) Quid habeo dicere. Dico quod cum propoſuerit ſe dicturum de mutatione omnium, & dixerit quomodo tranſmutata ſm̃ accidens tranſmutentur, & quomodo ſimplicia corpora, quoniam perſpicuo ex contrariis mutantur, poſtea vero cum compoſitę ſubſtantiæ videantur mutationes non ex contrarijs obtinere, idcirco de ijs etiam diſputat. Inquit igitur quod etiam in cõpoſitis ſubſtãtijs prorſus ex contrarijs ſunt generationes, ſed quia oppoſitæ diſpoſitiones nominibus carẽt non ita perſpicuum eſt hoc in illis. Nã in quibuſdam communiter priuationes ipſorum nominãtur, in quibuſdam autem neq; priuationes, ſed ſolum negationes, habentur nominatæ. Nam ſubiectorum compoſitionem & conuenientiam ex quibus fiunt generationes, & eorundem inconuenientiam, & incompoſitionem communibus nominibus appellare poſſumus hæc ipſa appellantes conuenientiam, & inconuenientiam & compoſitionem, & incompoſitionem.

Veruntamen propriam vniuſcuiuſq; conuenientiam, vel oppoſitam huic inconuenientiam non amplius habemus propriis nominibus appellare. ſubiecta autem ſic nominamus, & his oppoſita ex quibus fiunt, & in q̃ corrumpuntur, tamen ipſarum ſpecierum oppoſitum priuatiue non amplius poſſumus nominare, ſed per negationem ipſum appellamus, non homo, non equus, quanquam ſpecies definitis nominibus nominentur, ceu homo, equus, & reliquæ ſimiliter. Sed quanquam (inquit) non homo diceretur de equo, lapide, & omnibus præter hominem, conſtat tamen hominem non ex quouis non homine fieri, quoniam non fit ex equo, vel ex lapide, ſed eſt aliquid definite oppoſitum homini ex quo, vel poſt quod fit, quod ſane quia non proprio nomine appellatur, errorem præſtat & efficit quo videatur generatio nunquam fieri ex contrario. Quod autem de homine dico, idem ſentio de omnibus. Item quod profero de g̃natione, idẽ de corruptione aſſero.

Nihil autem intereſt ſiue de conuenientia dicere: ſiue de ordine: ſiue de compoſitione. Nam patet eandem rationem in cunctis eſſe, atq; domum, ſtatuam & quoduis aliud ſimiliter fieri. Domus enim fit ex non compoſitis: ſed hoc modo diuiſis. Et ſtatua: ac figuratorum aliquid ex non figurato ſic conficitur.

Quoniam velut de conſtructione conuenientiaq́; rationem exercuit propter hoc dixit. Nihil autẽ intereſt, & ſi non ſecundũ conuenientiam ceu in lyra ſed ſecundum compoſitionem, vel ſecundum ordinẽ, ceu in exercitu fieri ſolet. Et enim domus compoſitio fit ex incompoſitione, & exercitus ordo ex inordinato naſcit̃. Eodẽ etiã modo, id quod figura imprimitur, vt ſtatua ex non figurato fit, & minime ex horũ quouis, quoniã neq; ex inconuenientia, neq; ex incompoſitione, neq; ex inordinato, neq; ex non figurato fit, ſed ex his quæ proximæ ſuæ compoſitioni, vel cõuenientiæ, vel alicui aliorũ oppoſitorum correſpondent. Nã incompoſitio ad quamuis compoſitionẽ vt domus, nauis, vel ſtatuæ reſpectum habet ex qua non poteſt fieri domus, quare neceſſe eſt quãdam definitam incompoſitionem, eſſe ex qua domus ſtruatur. Et ſi non ſecũdum aliquod penitus indiuiduum ſcilicet & ſi nõ ſecundum definitam prorſus ac talem incompoſitionem ſaltem ſecundum quandã latitudinem. Rurſus neq; hic fit ex quauis priuatione ſimpliciter, ſed eſt quædam propria priuatio, vel contrariũ aliquod ex quo fit, & in quod corrũpitur. Quod vero de hac dico, idẽ quoq; ſentio de reliquis.

Et q́; horũ unumquodq; partim ordine, partimq́; compoſitione conſtat. Si ergo hoc uerũ eſt, omne quod fit ex contrarijs profecto: aut medio fit: & omne q. corrumpitur in contrarium corrumpitur: uel in medium.

Domus quidem quædam compoſitio eſt, ſtatua verò potius eſt ordo partium. Nam compoſitio magis inuenitur in diſsimilaribus, vt in lignis lapidibus & lateribus ex quibus domus conditur. Vel potius in domo eſt ordo & in ſtatua eſt compoſitio. Nam in domo eſt aliquid primũ, vt fundamenta, deinde aliquod ſecundum

dum & poſterius,ceu parietes deinde tectum,& aliter fieri nequit. In ſtatua autem non ſolum ordo partium eſt,ſed etiam compoſitio.

Media uero ſunt ex contrarijs:ceu colores ex albo & nigro. Quare cuncta quæ natura fiunt aut contraria aut ex contrarijs ſunt.

Media enim ſunt ceu ſuſcum,pallidum,rubeum,& omnes colores inter album & nigrum,qui ex mixtione nigri & albi fiunt, quare ſi aliquid fit ex medio rurſus ex contrario fit. Nam quatenus medium participat contrario,ſic ex eo fiunt ea quæ fiunt, quare ſi hæc ita ſe habent,neceſſe eſt omnem generationem & corruptionem fieri ex contrariis,atq; incõtraria abire. Hoc ſi eſt,contraria ſunt principia ſpecifica rerum. Illud autem ex contrariis & incontraria dixit, quia generatio ex contrariis eſt,& corruptio in contraria, perſpicuũ tamen eſt ꝙ reliquum de vtraq; dicitur, quippe generatio ſit etiam in contraria & corruptio ex contrariis. Verum vſitatius commodiusq́; illa præpoſitio(ex)generationi tribuitur, & illa (in)corruptioni vt ipſe poſtremo demonſtrat.

Plurimi igitur cæterorum hucuſque ferè conueniunt & conſentiunt: quemadmodum diximus prius. Nam cuncti elementa & ea quæ ab ipſis appellantur principia.

Cum oſtenderit teſtimonio veterum principia formalia contraria eſſe,atq; ratione,quoniam cum tranſmutantur omnia,fit mutatio inter contraria, qm̃ vult principia communisſima accipere cuiuſuis rei quæ trãſmutatur,& non oĩa quæ mutantur ſecundum contraria mutantur. Etenim à malitia in virtutem, atq; ab inſcita in ſcientiam nonnulla mutantur,quæ non ſunt cõtraria. Neq; enim malitia & virtus ſunt contrariæ,neq; inſcitia & ſcientia,ſed ſunt habitus & priuatio, quippe indefinitæ ſint malitiæ vti priuationes. At contraria ſunt definita, quoniam etiam ſunt formalia & ſpecifica,inſcitia nanq; eſt plane priuatio ſolum ſcientiæ. Nã prius imbibũt peruerſas opiniones viri, deinde ad ſciẽtiam ducuntur. Nam & ij maxime opponentur his qui ſciunt. Siquidem malitia & ipſa eſt vniuerſaliter priuatio,ſed indefinitas priuationis nõ eſt vnice vnoq́; modo oppoſitio malitiæ ad virtutem. Quemadmodum.n. curuitas cum ſit rectitudinis priuatio nõ habet aliquẽ terminum.i.non eſt definita,ſed vnaquæq; eſt rectitudinis extenſio,ita ſe habent malitiæ. Verum ſi quempiam acceperimus qui nondũ imbiberit peruerſas opiniones,ſed à puero optime educatus in ſcientijs,perſpicuum ẽt eſt,vt is ex priuatione.ſ.ex imperitia ad ſcientiam ducatur velut ad formam,quippe nulla præſupponatur aduerſa ac mala opinio in eo eſſe,ſed ſolum veri ignorantia. Cùm igitur velit accipere principia cõmunisſima quorumcunq; quæ mutantur, & non omnia (vt dicebam) quæ mutantur ſecundum contraria mutantur, vult ergo reducere cõtraria ad communisſima omnium principia, dico ſcilicet ad formam & priuationem quatenus non ſolum naturalia ſed etiam ſuperiora ac excellentia mutantur, ac vult oſtendere hæc duo principia eſſe cauſas omnis mutationis q́ ſua præſentia ac abſentia diuiſim omnes tranſmutationes efficiant. Vult igiẽ ad hæc principia velut ad maxime vniuerſalia contraria reducere,ſed priuſquam hoc facit, in medio affert opiniones illorũ qui ante ipſum de principiis diſſeruerunt,& docet id, in quo cõſentiunt & id, quo diſcrepãt. Inquit igitur ꝙ cuncti qui de principiis

Vide oppoſitũ à Platon Mẽnone qui vult puerum nõ ex priuatiõe ſciã ſed ex obliuione ad memoriam perduci.

rerum nonnihil opinati ſunt & ſi viderentur quaſdam contrarietates in principiis poſuiſſe licet diuerſi alias atq; alias ſtatuerint, attamen conſona ipſis dixerunt q cum ſm aliquid diſcrepare videantur etiam ſm aliqd conſentiunt, diſcrepant.n.inter ſe,qm̃ nonnulli principia contraria magis particularia accipiunt,nonnulli vero magis vniuerſalia. Item quidam illa ſenſui notiora quam rationi, quidam autem econtra magis rationi nota q̃ ſenſui ſtatuunt. Nam contrariorum quædam ſunt magis nota ſenſui quã rationi, quædam vero ecõtra magis nota rationi q̃ ſenſui. Et horum vtrorumq; quædam ſunt magis vniuerſalia, quædam vero magis particularia, quæ autẽ ſenſui magis nota ſunt q̃ rationi hæc ſunt ceu calidum frigidum,humidum ſiccum, dẽſum & rarum. Quæ autem magis nota rationi quam ſenſui hęc ſunt,ceu lis amicitia par impar vnitas & dualitas in vtriſq; etiam quædam ſunt magis vniuerſalia & quædam magis particularia, ſed in his quæ ſunt magis nota ſenſui particularia ſunt verbi gratia album & nigrum,& ſuper hęc ceu magis vniuerſalia calidum & frigidum, deinceps rarum & denſum, ſuper q́ magnum & paruum,& deniq; excellentia & defectus, in his aũt quæ ſunt nota rationi ponantur hæc eſſe particularia, congregatio & diſgregatio, quibus communiora ſunt lis & amicitia,ſupra quibus etiam par & impar,& deinde ſuper his vnitas & dualitas. Quicunq; igitur principia ſtatuerunt vel calidum & frigidum, vt Parmenides vel rarum & denſum, ceu Thales, vel paruum & magnum, vt Plato qui principia notiora ſenſui ponunt,ſed quidam magis vniuerſalia, quidam vero magis particularia. Item quicunq; litem & amicitiam ſtatuerunt principia vt Empedocles,vel par & impar,aut vnitatem & dualitatem ceu Pythagorei, ij certe acceperunt ea quæ ſunt notiora rationi. Rurſus horũ Empedocles magis particularia cõtraria poſuit. Pythagorei vero magis vniuerſalia, qua ratione diuerſa poſuere principia.ſ. dico ſubiecto. Nam diuerſa ſunt hæc cõtraria calidum & frigidum à raro & denſo ſm vniuerſale & particulare. Eadem tñ cuncti poſuerũt eſſe, quatenus oĩa dixere eiuſdem ordinis eſſe,ideſt eiuſdem ꝓportionis. Nam vt ſubiecto aliqua eadem ſunt & rõne, ita ẽt proportione,qm̃ dicere ſolemus vt hoc calidum ſe habet,ita & hoc frigidũ. Hæc.n. idẽtitas ſiue ſimilitudo neq; ſubiecto eſt,neq; rõne, quippe vtriuſq; diuerſa ſit definitio,ſed proportione duntaxat identitas eſt. Nam dicimus vt duo ſe habent ad quatuor, ita quingenta ad mille, hic rurſus eſt identitas ſecundum proportionem. Itaq; eo cuncti dixere contraria quod ipſa omnia eiuſdem ordinis eſſe affirmarunt. Sciẽdum eſt.n. Pythagoreos omnia entia,& omnes contrarietates in duos vtrinq; ordines redigiſſe.ſ.in ordinem boni,& in ordinem mali. Nam his omnem contrarietatẽ diuiſerunt. In ordine nãq; boni quod melius eſſet contrariorum poſuit,in ordine vero mali, deterius collocauit,ceu album & nigrum,rationale in rationale,frigidum & calidum,litem & amicitiam,ſed rationale,albũ, calidũ, & amicitiã collocauit in ordine boni his vero oppoſita in ordine mali,quas contrarietates cũ veteres vt rerũ principia ſuſciperẽt,alterã eorũ partẽ in ordinẽ boni redigerunt,alteram vero in ordinem mali. Præterea earum contrarietatũ quę ſunt ſenſui notiores quędam ceu calidum,ſeparatio, & magnũ ſub exceſſu collocata in ordinem boni rediguntur, oppoſita vero ſub ordine mali. Cuncti ergo poſuere contraria ſecũdum eundem

Vide Simplicius hæc dicit.

eundem ordinem, vel enim calidū & frigidum, vel congregationem, & ſegregationem, vel item, & amicitiam. Nā vt ſe habent calidum & frigidum, ita ſe habent cōgregatio & ſegregatio, ac magnum & paruum, atq; lis & amicitia, quippe ſimiliter opponātur, igitur & coalternatim ſe habent, quoniam vt ſe habet magnum ad ſegregationem, & ipſa ad calidum ita ſe habet paruum ad congregationem, & ipſa ad frigidum. Nam ſimiliter magnum eſt cōtentiuum ſegregationis & ipſa calidi, vt paruum continet congregationem, & ipſa frigidum, quatenus igitur veteres principia vtriuſq; ordinis ſimiliter acceperunt ſiue illa ſint magis particularia ſiue magis vniuerſalia, hac profecto ratione accipiunt ipſa eadem eſſe. Nemo enim accepit verbi gratia magnum & ſegregationem, vel ſegregationem & frigidū, quippe hæc non ſimiliter à bono & à malo diſtent, ſed aliud magis, aliud vero minus, ſed omnes ea principia quæ eadem diſtantia diſtant à bono, & malo accipiūt, igitur quatenus cuncti accipiunt, ex eadem coordinatione per ſe contrarietatem, hac ratione cūcti accipiūt illa eſſe eadē, verum ſunt diuerſa, quia alia ſunt magis nota rōni, alia vero magis nota ſenſui. Item quia alia ſunt magis vniuerſalia, alia vero magis particularia. Cū igitur quærimus communia omnium principia, perſpicuum eſt eos rectius dicere, qui contrarietates magis vniuerſales accipiunt, quare ſi qui magis particulares contrarietates accipiunt conſentire rectius voluerint, eligant potius atq; ament dicere cōtrarietates magis vniuerſales, vt ad plura extendant principia, propterea nos quærentes quæ ſint communiſſima omnium principia oportet hæc ponere. (Plurimi igitur cæterorum hucuſq; ferè conueniunt & cōſentiūt. Inquit cunctos vna voce vnoq; conſenſu in idem incidiſſe, cum ea quæ principia vocabant, contraria ſtatuerint.

Quō veteres dixere eadem eſſe principia.

Quanquam ſine ratione ponentes, tamē contraria ponūt quaſi ab ipſa ueritate compulſi: differunt tamē inter ſe: quia quidam priora, quidam poſteriora, & alij ratione, alij ſenſu notiora accipiunt. Nam quidam calidum & frigidum, quidam uero humidum & ſiccum.

Non quia nulla ratione vtebantur ad probāda principia quę ſtatuebant, ſed quia nulla illarum adeo perſuadebat, vt eis fides adhibenda foret, ſed quāq̄ inepte ignaueq; poſuerint ſua dogmata, attamē vna voce cūcti principia contraria eſſe ſtatuerunt. Hactenus itaq; conuenerunt, diſſentiunt autem, quoniam alij vniuerſaliora, & quæ magis continent, alij vero particularia magis. Item alij ſenſui notiora q̄ rationi, alij autem ecōtra rationi magis clara tradiderunt. Nam alij calidum & frigidum poſuere, vt Parmenides quorum calidum ignem profecto appellat, frigidum autem terram, alij humidū & ſiccum. Vnde Porphyrius inquit Xenophanem ratū fuiſſe ſiccum & humidum eſſe principia terram dico. ſ. & aquā. Et adiecit verba eius quæ hoc ſignificant terra & aqua omnia ſunt quæ producuntur & fiunt. Eiuſdem ēt opinionis videtur fuiſſe Homerus in quibus inquit. Atqui vos quidem omnes ex aqua & terra ortum traxiſtis. Et mirum non eſt hūc ita dixiſſe quēadmodum Parmenides in libris ad opinionē duo dixit principia, in libris autem ad veritatem vnum.

Vide cōſimile in Simpli.

Alij par & impar. Nōnulli diſcordiam & concordiam cauſas generationis eſſe dixerūt. Hæc autem dicto modo inter ſe differunt. Quare quodammodo eadem dicere & diuerſa inter ſe uidentur. Diuerſa quidem ut ēt plurimis uidetur.

Litem & amicitiam Empedocles poſuit, par & impar Pythagorei, quippe ij ſtatuerint vnitatem & dualitatem eſſe principia, ij. n. notiora rationi q̄ ſenſui dicebant principia, qm̄ ſenſui non ſunt nota lis & amicitia, neq; par & impar. (Diuerſa quidem vt etiam pluribus videtur) ideſt perſpicuum omnibus eſt eos aliquo modo diuerſa dicere principia. Nam calidum & frigidū ſunt diuerſa à lite & amicitia & reliqua ſimiliter.

Textus.

Eadem autem proportione: quippe ex eodem ordine accipiant. Nam contrariorū alia cōtinent, alia uero continentur hac ratione eodem ac diuerſo modo deterius & melius aiūt. Et alij ratione, alij ſenſu notiora ſumunt, ut prius diximus.

Quomodo ſecundum eandem proportionem acceperint hoc exponens inducit. Quippe ex eodem ordine accipiant. Diximus vero quomodo ex eodem ordine accipiebant. Nam contrariorum alia continent, alia vero continentur, quomodo itaque ex eodem ordine acceperint hiſce explicat. Qm̄ cum contrariorum alia ſint vniuerſaliora, alia vero magis particularia eos dico ex eodem ordine accipere contrarietates qm̄ coordinata, ſimiliter accipiunt cōtraria, vel continentia, vel contēta. Non. n. accipiunt verbi gratia calidum & nigrum, quippe calidum contineat, & nigrum ſit de numero eorum quæ contineantur, ſed accipiunt calidū & frigidum quæ ſimiliter ſunt contentiua, & deterius & melius. Vnde qui contrariorum ea quæ magis continent acceperunt, rectius accepere cum oporteat accipere communiſſima principia quæ omnibus rebus diſtribuantur. Qui autem magis particularia aſſignarūt, ij peius dixere, quoniam paucioribus cōpetunt, & non pluribus vel omnibus competere acceperunt.

Etenim uniuerſale quidem notius eſt ratione. Singulare autem ſenſu. Ratio nanq; ipſius uniuerſalis eſt, ſenſus uero particularis, ueluti magnum quidem & paruum ratione, rarum & denſum ſenſu notiora ſunt, patet igitur oportere principia rerum contraria eſſe.

Nunc & paulo ſuperius idem notum nō accipit. Nā cum ſupra diuideret contrarietates in eas quæ ſunt note rationi, & in eas quæ ſunt note ſenſui, & in vnaquaq; earum diuiſionem faciebat ſecundū vniuerſale & particulare. Nam erant in his quæ ſunt nota ſenſui quædā magis particularia, quædam magis vniuerſalia, ſimiliter & in his quæ ſunt nota rationi. Non igitur eodē modo quo ibi dixit ſenſui notum, vel rationi, hic dicit, ſed in vnaquaque earum cathena dicit vniuerſaliora eſſe magis nota rōni & ſenſui magis particularia. Etenim in his quæ ſunt nota ſenſui quæ magis vniuerſalia ſunt ceu raritas & denſitas ſunt etiam magis nota rationi q̄ calidum & frigidum, & hæc econtra magis nota ſenſui, q̄ rōni. Similiter vero exceſſus & defectus magis ſunt nota rationi, q̄ ſenſui, & magis denſitas & raritas. Similiter etiam in his quæ ſunt ſm̄ rōnem nota vniuerſaliora ſunt rōni notiora, q̄ magis particularia, ſenſui autē magis particularia nota ſunt, q̄ magis vniuerſalia.

Conſequens autem eſt dicere. Vtrum duo: uel tria: an plura ſint principia. Nam unum eſſe nō poteſt: quia ipſa contraria non ſunt unum: neq; infinita, quoniam id quod eſt ſub ſciētiam non cadet.

Quod quidem ſumenda ſint principia rerum contraria iam ſuperioribus demonſtrauimus. Hic vero ꝓpoſitum eſt oſtendere primam maxime & cōmuniſſimam contrarietatem prorſus vnam eſſe, quod itaque cum velit oſtendere repetit ſermonem de principiis, &

Quorũ ſi hæc diuiſio principiorum.

oſtendit fieri non poſſe, vt vnum ſit principium, neque infinita, ſed plura vno, & eadem finita. Verum ipſa diuiſio non eſt ſimpliciter formaliũ principiorum, aut materialiũ, ſed communiter principiorum. Nam vt materiale principium neceſſe eſt vnũ, vel plura eſſe, & ſi plura vel finita, vel infinita, ita opottet vniuerſalia principia in eãdem diuiſionẽ incidere. Neceſſe eſt enim vel vnum eſſe principiũ, vel plura, & ſi plura, aut finita aut infinita. auferens igitur extrema reliquit medium, & id quod verum eſt. Vnum igitur eſſe principium non poteſt, qm̃ demonſtratum eſt oportere principia cõtraria eſſe. At contrarium alicui contrarium eſt, qm̃ nihil eſt ipſimet contrarium. Nam contrarium eſt ad aliquid, quare impoſſibile eſt vnum eſſe rerum naturaliũ principium. Item neq; poſſunt eſſe infinita principia. Primum quidem qm̃ tolleretur de medio ſciẽtia, vt antea dicebatur, vel potius ipſa tenuis rerum cognitio. Nam infinita comprehendi cognoſciq; nequeunt, ſed ignoratis principiis ea quoq; ignorantur quæ ex principiis proficiſcuntur, igitur ij v'rem omnium ignorantiam introducunt, qui principia infinita ſtatuere volunt. Deinde illud etiam ſequitur, quod in libro de Generatione dixit. ſ. quod duplicandum eſſet infinitum. Nam contrarietas continet duo cõtraria, quare ſi infinita eſſent contrarietates, duplicia forent contraria, quare, duplũ erit infiniti. Deinceps inquit in vnoquoq; genere vnã quandam contrarietatem eſſe maxime vniuerſalẽ, q'd quidem indicat ex inductione. Nam in ſuperficie eſt maxime prima contrarietas ſm̃ latum & anguſtũ. Nã aſperum & lene quanquam primo inſint ſuperficiei, attamen non quatenus ipſa eſt aliqua quantitas continua, ſed quatenus prędicamento poſitionis participat, quippe aſperum & lene ſecundum quandam poſitionem partium inſint eidem, atqui latum & anguſtum ſuperficiei primo inſunt tanquam vni ſpeciei magnitudinis. Similiter in genere numeri maxime prima contrarietas eſt par & impar. Item genere coloris nigrum & album. Nam ſub iis reliqua continẽtur. Si ergo ſubſtantia eſt aliquod genus cuius principia q̃rimus, prorſus oportet, vt in eadem ſit vna maxime prima cõtrarietas. Eſt ergo in ſubſtãtia maxime vniuerſalis cõtrarietas ſm̃ formam & priuationem ad quã omnes aliæ reducuntur, quę non ſolum in generalibus & corruptibilibus, ſed etiam in cœleſtibus ſuperniſq; rebus eſſe comprehenditur. Nam animus cum ex ignorantia ad cognitionem mutatur, ſm̃ priuationem & habitũ mutatur, ſimiliter etiam cum ex vitio ad virtutem peruenit, ſiquidem ſubſtãtię animi perfectio ſit ipſa virtus. Sed quod perfectionem recipit formam ſuam recipit, ſed quod recipit ſuam formam priuſquam reciperet eã erat in priuatione eius. Idcirco in libro de Anima hanc mutationem animi pulchre generationi potius, q̃ alteratiõni aſſimilat. Item in cœleſtibus huiuſmodi oppoſitio eſſe cognoſcitur. Nam & ſi interdum formam interdumq; priuationem diuiſim non recipiunt, ceu generabilia & corruptibilia, attamen alteram habẽt quæ ſubiectum obtinet, dico. ſ. formam. Præterea in motu cœleſtium ſecundum locum inuenies diuiſim vtranq; harum dominari ac præeſſe. Nam quoties hemiſperiũ in loco ſub terra voluitur, tunc priuatur loco ſuper terram, & vnaquæq; eius pars ſimiliter. quare ſi vna contrarietas maxime prima in omni ſubſtantia eſt ad quã omnes aliæ reducuntur, perſpicuum eſt neq; infinitas eſſe contrarietates, neq; finitas, neq; duas. Quærunt autem hic in primis quid genus Ariſt. appellet: Deinde quomodo in omni genere ſi vna contrarietas. Tertio ſi de omni tranſmutatione hic loquitur, vel potius ſi de cõmuniſſimis principiis omnium rerum naturaliũ ſimul ſermonem facit, cum non modo ſubſtantiæ ſint res naturales, ſed etiam reliqua prædicamenta, quomodo ergo inueniens ſubſtantię principia putat omnium rerum principia inueniſſe. Nam tantum comperuit in ſubſtantia quæ vnum genus eſt, cum ſit aliquid, vnam eſſe principalem contrarietatem, quam dicimus eſſe ſecundum formam & priuationem. Reſpondent itaque interpretes hic Ariſt. non appellare genus id quod de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quid prædicatur, ſed ſubiectum. Hic. n. eſt vnus ſignificatus generis apud Ariſt. quippe qui multis in locis atq; in præcedentibus ſubiectum genus vocauerit. Nã aſſeruit Democritum ſtatuiſſe atomos eſſe vnũ genere, ideſt vnũ ſubiecto. Accipit ergo hoc in loco omnem ſubſtãtiam non quatenus diuiſam in formam & priuationem, ſed quatenus eadem ſubiicitur formæ, & priuationi diuiſim, quemadmodum diceremus omnia humana corpora ſubiici albo & nigro, ita dicimus omnem ſubſtantiam ſubiici ac receptaculum eſſe maxime primæ contrarietatis ſecundum formam & priuationem. Nam quaſcunq; alias recipit ad hanc illæ reducuntur, ſiue animati & inanimati oppoſitionem dixeris, ſiue illam rationalis & irrationalis, ſiue quamuis aliam. Quum enim fieret quoddam rationale videlicet id q; fieri debet rationale antequam hanc formam rationalis aſſecutum ſit, priuationem eiuſdem formæ obtinuit. Ceu paulo prius embrio formatus, deinde cum forma aduenit ſubiecto, cedit & tollitur priuatio, idemq; in omnibus obſeruandum eſt. Sed forſitan quiſpiam cõtra hęc dicet, quia ſic dicentes nihil aliud modo per hæc dicimus q̃ genus quod prædicatur de pluribus. Nam cum dicit in omni genere ſubſtantiæ, & complectitur omnem ſubſtantiam quid aliud inquit q; communiſſimũ genus. Pręterea rationalis & irrationalis, vel animati & inanimati oppoſitionem cum ad habitum & priuationem reduxero, quam dico eſſe ſubſtantiæ contrarietatem maxime primam, quid aliud quam genus in hæc diuiſum accipio? Diceremitaq; ad hæc q; ſi eandẽ ſubſtantiam accipio dico. ſ. communiſſimam, attamen alterum atq; alterum habitum ſeu reſpectum habet ad ſuas differẽtias. dictum. n. eſt, & recte quidem, quod genera pręcedũt differẽtias generatione quibus coexiſtit ac ſimul adeſt poſt generationem, quippe in generatione hominis primo in materia fiat corpus, deinde in hoc ſubiecto tanquam in materia ſecunda introducitur forma animalis & eidem aduenit cui poſtremo tãquam materiæ prorſus proxime forma humana aduenit. Vnde Porphyrius dixit genera reſpectu ſuarum differentiarum habere rationem materiæ, hoc pacto igitur genus pręcedit differentias, quibus deinde adeſt in his rebus quæ iam conditæ ſunt. Cum igitur maxime vniuerſalia acceperimus tanquam ea quæ rationem materiæ continent, tunc profecto eadem diuidi per differentias in ſpecies non dicimus ſed ipſis ſubiici, ſed quando eas acceperimus vt ipſis differentiis adſunt, ceu in rebus iam productis, tunc non amplius ſubiici, ſed diuidi per eas fatebimur, quando igitur diuidemus genus quod de pluribus prædicatur iã id q; ſubſiſtens eſt ac coexiſtẽs differentiis diuidemus ſolum nõ dicẽtes quod eſt quædam natura cõmunis quæ huic & huic

Dubitatio.

Reſponſio.

Multitudo formarum in eo dẽ idẽ Auer. quibus oppugnant latini & cucullati.

huic ſpeciei ineſt. Quum igitur nobis propoſitum non ſit res quæ ſunt diuidere, ſed eas ſpeculari quatenus fieri poſſunt, cōmune genus ſubſtantiæ ſubiici contrarietatibus, quibus vnaquæq; res ſit aſſerimus, & dicimus contrarietatem maxime primam eſſe ſecundum formam & priuationem. Iccirco dicimus principia maxime prima ex quibus res producuntur formam & priuationem eſſe. Perſpicuum etiam hinc eſt nos non dicere genus illud quod de pluribus prædicatur, quoniam hoc modo etiam ſpeciem ſpecialisſimam diceremus genus eſſe. Nam cum diceremus in genere hominum eſſe contrarietatem ſm ſcientiam & imperitiam, vel ſm cognitionem & ignorantiam, nihil aliud diceremus q̄ hominem ſubiici cognitioni, & ignorantię quam contrarietatem primā ineſſe homini rationali diceremus. Prima itaq; dubitatio hoc modo ſit expoſita. Secunda autem erat quonam pacto in omni genere eſſet vna contrarietas. Dico ergo in quantitate eſſe diſcretum & cōtinuum, ſumātur rurſus exceſſus & defectus in quibus quantitas non ſit velut diuiſa, ſed potius velut ſubiectum illis in ratione materiæ. Nā poteſt quantitas diſcreta reduci ad exceſſum, & ad defectum ipſa cōtinua. Eadē. n. magnitudo ſi diſcreta ſeparataq; fuerit, tota vt tota à maiori loco continebitur. Itē qualitatis erit cōtrarietas maxime prima, ſm rarum & denſum. Quod enim paſſibiles qualitates & paſſiones ad rarum & dēſum reducibiles ſint liquido cōſtat. Nam ad calidi ſicci, humidi & frigidi oppoſitionem omnes aliæ ordinātur, quippe harum mixtione omnes aliæ fiant, quæ ad raritatem & denſitatem perſpicuo rediguntur, quare etiam ipſe ad has reducuntur. Nam quatuor elementa quæ ex complexione duarum contrarietatum fiūt, perſpicuo raritate & denſitate viciſsim inter ſe tranſmutantur. Potentia autem & impotentia ſiquidem de paſſibilibus qualitatibus dicerētur ceu id quod habet vim potentiamq; calefaciendi, frigefaciendi, rarefaciēdi, & humectandi, aut ſm aliam qualitatem transmutādi, vel impotētiam aliquid habendi, perſpicuum eſt qđ etiam eædem ad raritatem & denſitatem reducerētur, ſiquidem qualitates quibus ipſe inſunt ad eaſdem reducantur. Si autem de potentiis rationalibus animæ potentia diceretur ceu potentia diſcendi muſicem vel quandam aliam ſcientiam aut impotentia qua quis nō poteſt ſcientias conſequi, qm̄ animus in corpore collocatus ex varia diuerſaq; complexione quam ſortitur in ipſo recipit diuerſas aptitudines, corpus nāq; ex mixtione qualitatum paſſiuarum conſtituitur. Vnde hoc modo etiam qualitas ſm potentiam & impotentiam ad paſſiuas qualitates reduceretur, quę etiam (vt oſtendimus) ad raritatem & denſitatem reducuntur. Et ſi impotentia de irrationalibus diceretur, profecto dicemus equum habere impotentiam adipiſcendi grammaticem, in quo etiam patet non ſine huiuſmodi complexione qualitatum paſſiuarum talē ꝑ impotentiam fieri. Non enim quęuis anima in quauis corporis temperatura ſplendet. Quocirca dicuntur corpora brutorum habere impotentiam conſequendi rationales ſcientias, quia rationalis anima ſuapte natura idonea non eſt vt in huiuſmodi corporum complexionem appareat & videatur. Similiterq; habitus & diſpoſitio cum naturali potentia & impotentia reducuntur, quæ partim cum dicantur de paſsiuis qualitatibus, & partim de habitu animi & diſpoſitione ſm ſciētias, ob maiorem & minorem aptitudinem, quam ex potentia animæ fortimur, in nobis habitus & diſpoſitiones fiunt. Diximus autem aptitudinem atq; ineptitudinem animum obtinere ex complexione corporis ac cōiunctione eius ad illud. Quarta etiam qualitatis ſpecies. ſ. figura & forma hoc pacto reduci poteſt ad raritatem & denſitatem, figura inquam, qm̄ cum oſtēſum eſt eam figuram inter planas maiorem loci ambitum occupare, in qua maior angulorum multitudo deſcribi fieriq; poſſet, idcirco angularibus figuris planis ſphærica capacior eſt. Reduces igitur ſphæricas figuras ad raritatem, & angulares ad denſitatem, propterea quod idē corpus rarum magis erit, denſum vero minus, ſed forma quædam poſitio eſt, ac ferme diſtantia partium. Raritas nanq; erit perſimilis alicui raritati artificiali quæ fit ſm diſtātiam partium, vt illa ſe habet quę in corrigiis extenſis, vel in lana expanſa fit. Hoc igitur modo raritatem & denſitatem contrarietatē vnam facimus, ſed qm̄ cętera prædicamenta propriam exiſtentiam nō habent, ſed in his ſunt, idcirco redactis horum prædicamentorum contrarietatibus ad maxime vniuerſales harum ope etiam reliquorum prædicamentorum contrarietates ad eaſdem ſint reductæ. Verum hæc perſuadēdi potius, quā veritatis cauſa dicta ſint, qm̄ operæpretium eſt accuratius intelligere vnam eſſe in vnoquoq; genere, ideſt in vnoquoq; ꝓdicamento contrarietatē, qua forma abiicitur, & aſſumitur, hæc autem eſt forma & priuatio, & in prædicamento ſubſtantiæ contrarietas eadem eſſet. Sed hoc rurſus nihil aliud eſt q̄ idem per idem demonſtrare. Etenim quærit oſtendere in ſubſtantia eſſe primam contrarietatem quæ eſt inter formam & priuationem. Et rurſus petit hoc conceſſum ſibi dari ꝗ in omni genere ſit vna contrarietas ſecundum formam & priuationem, & ob id erit contrarietas in ſubſtantia.

Sed demonſtrat etiam ſic vnam eſſe in vnoquoq; genere contrarietatē, & inquit ſi vniuſcuiuſq; rei ſiue vniuerſalis ſiue particularis vna eſt definitio, & non contingit duas eſſe eiuſdem definitiones, perſpicuum erit vt definitio illius quidem efficiat generationem, & oppoſitum definitionis corruptionem, quare ſi vni definitioni exiſtenti vnum eſt oppoſitum, neceſſe etiam eſt vnam eſſe contrarietatem in vnaquaq; re circa quā generatio & corruptio verſatur. Verum cum vnaquæq; ſuo proprio nomine non poſſit ſignificari, ſufficit vt omnes communi formæ, & priuationis nomine appellemus, ſed etiā hoc demonſtrat quod vnaqueq; res ſm vnam contrarietatem habeat generationem & corruptionem. Verūtamen non amplius ſequitur vt omnes ſpecies ſub genere collocatæ, ceu quatuor ſpecies qualitatis ad eam contrarietatem reducantur quę proxime in qualitate exiſtat, quod quidem hoc videbatur, ſignificare. ſ. in vnoquoq; genere eſt vnam contrarietatem, ſignificare. Nam forma & priuatio æquiuoce prædicantur de omni contrarietate. Tertia autem erat quæſtio quo inuentis principiis ſubſtātiæ putat habere omnium reliquorum prædicamentorum principia. Inquiūt ergo interpretes ens primo ad ſubſtantiā peruenire, deinde per ſubſtantiam ad reliqua prædicamenta, quippe quę in ipſa ſint, ſic etiam forma & priuatio ſubſtantię propriæ inſunt per quā poſtea reliquis prædicamentis inſunt, quare ſi forma & priuatio à ſubſtantia proficiſcūtur ad reliqua genera ſm ea quæ ab vno ad vnum vergunt merito inuentis ſubſtantiæ principiis etiam omnium rerum principia inuenit, quæ ſane dicta conſona erunt iis quæ diximus in procemio, vbi initiū ſumendum

Videtur Ioan. Gram. primæ expoſitioni et ſententiæ aſſentire.

Secunda dubitatio.

Quæ ſint prima contraria in qualitate. Quæ in qualitate.

Vide authorē ſphæra et Ari. 2. Celi, & Pla. in Timæo quomodo figura orbicularis ſit capacior.

Alius modus demonſtrandi in vnoquoque genere eſſe cō trarietatem.

Tertia q̄o.

dum eſſe duximus ab iis quæ communiora & confuſa ſunt. Nam oſtendere priuationem & formam eſſe omnium rerum principia, profecto eſt communia & confuſa demonſtrare, communia inquam, quoniam omnibus confuſa vero qm̃ nullum proprium principium alicuius ſignificant. Sunt præterea natura poſteriora tanquam cóıora ex ſingularibus collecta. Ad hęc aũt, ponit Ariſt. tertiũ argumentum quo demonſtrat non eſſe infinita principia, & hoc eſt, ſi alia aliis priora contraria ſunt, & oportet ſemper principia manere, neceſſe eſt non ſolum finita eſſe principia, ſed neq; plura q̈ duo, ſed ſi admittitur primum etiam ſecundum admittendum eſt. Verum quęrimus in hoc ſyllogiſmo imprimis quidem quid ſibi hoc velit (ſemper manere principia.) Deinde quomodo veram deductionem efficit.

Prima expõ. Quidam igitur exiſtimarunt Ariſt. hic cœleſtia principia appellare ac dicere, quippe q̃ ſempiterna ſint. *Confutatio.* Atq; hoc in loco non eſt ſermo de cauſa efficiente, ſed de formalibus principiis, quapropter neq; de cœleſtibus inquit. *Secũda expõ.* Vnde alij inquiũt ipſum appellaſſe principia formas quæ ſunt ante multa qm̃ his ſemper permanentibus, ſic ſemper ea quæ ſunt hic fiunt. *Confutatio.* Sed neq; hoc verum eſt primo quia Ariſt. non ponit iſtas formas ante multa. Deinde quia hic diſſerit de contrariis principiis quæ vicisſim inter ſe agunt & patiuntur, & ſua præſentia & abſentia generationem & corruptionem efficiũt. Hæc autem nõ ſunt ante multa. *Tertia expõ.* Proinde alij aiunt ipſum appellaſſe principia ipſam trinam dimenſionem, quippe q̃ ſemper maneat cum ſit immutabilis. *Confutatio.* At neq; hoc verũ eſt, qm̃ ſermo eſt de formalibus principiis rerum, ipſa vero trina dimenſio potius retinet rationem materiæ q̈ formæ. *Expoſitio ſua.* Vnde nos dicimus illud ſemper manere, Ariſt. ſignificare in omni mutatione inueniri, ac omnem tranſmutationem ſecundum ipſa fieri, ceu ſi quis de materiali cauſa quærens dicat ligna materiam rerum non eſſe, qm̃ non ſemper inueniuntur, quoniam in æneis vaſibus, neque in aureatis ligna vt materia non ſubiiciuntur, oportet autem materiam cõem ſemper in omnibus inueniri, ideſt in omnibus rebus ac in omni tranſmutatione. Sic igitur Ariſto. cũ quærit hic communiſsima rerum omnium principia formalia, inquit oportere ipſa ſemper inueniri, ideſt in oĩbus rebus materialibus eadem eſſe, atq; per ipſa oẽm tranſmutationẽ fieri.

Ad ſecundam dubitationem ſyllogiſmi. Sed quomodo deductio vera ſit deinde oſtendendum eſt, quoniam ſi ſunt alia aliis priora contraria, & horum quædam continent, quædã vero continentur, quoniam communia rerum omnia principia inueſtigamus, perſpicuum eſt ꝙ cõtraria maxime vniuerſalia aſſumimus in rationem principiorum, quia ergo ſemper principia manere oportet ideo eadem ſemper erunt, & minime alia atq; alia. Ex his aũt neceſſe eſt vt eadem principia finita ſint. Nam cũ acceperimus contraria maxime prima neceſſe eſt eadẽ eſſe finita. Ná ſi infinita eſſent multo plura infinito forent ea quæ continentur ſub ipſis, quippe multo plura ſint quæ continentur, quam quæ continent, ſed quamuis principia maxime vniuerſalia oporteat eſſe finita, tamen nõ eſſent finita, niſi neceſſe foret vt in omni tráſmutatione ſemper eadem eſſent, & ita deinceps qm̃ & ſi non eſſent infinita quæ ſubſiſterent, attamen vt fiũt, infinita forent. Nam ſemper aliis atque aliis acceptis contrariis contingeret numerum principiorum augeri in infinitum, quare per vtranq; ſuppoſitionem neceſſe eſt finita eſſe principia, & item per eaſdem, duo tantum. Nam ſi duo non fuerint, neq; amplius ſtatuere poterimus quandam contrarietatem communiſsimam, ac eandem in cunctis inueniri. Neceſſe. n. eſſet eandem vel ad quandam aliam reduci, vel non eſſe cuiuſcunq; tranſmutationis cauſam, ſed alterius hanc, & illam alterius. Nimirum igitur duabus exiſtentibus cõtrarietatibus quibus elementa generantur ea. ſ. calidi & frigidi, atq; illa humidi & ſicci, non ſecundum vtranq; contrarietatem fiant mutationes in omnibus elementis, ignis nanq; tranſmutatur in aerem ſm̃ ſiccitatem & humiditatem, minime vero ſm̃ caliditatem & humiditatem, quippe vtraq; ſint calida. Rurſus aer in aquã tráſmutatur ſm̃ caliditatem, & frigiditatẽ minime ſecundum ſiccitatem & humiditatem, qm̃ vtraq; humida ſunt. Item aqua conuertitur in terram ſecũdum ſiccitatem & humiditatem ſolam, qm̃ ambo ſunt frigida. In ſolis autem contrariis ſecundum vtranq; fit mutatio ceu in igne, aere, aqua, & terra, ſed in cunctis ſecundum vtranq; contrarietatem non fit mutatio, quare ſi oportet communiſsimam elementorum oppoſitionẽ inuenire per quam omnia tranſmutentur forte raritas & denſitas erit, per has enim omnium fit mutatio, ſi autem hoc conceditur perſpicuum eſt fieri non poſſe, vt duæ cõtrarietates ſint cauſæ cuinſcunq; tranſmutationis, quare oportet contrarietatem maxime primam & communiſsimam ſecundum quam omnis mutatio fit vnam eſſe Ariſt. igitur hiſce tantum demonſtrat finita eſſe principia formalia. Item ſi poſſunt ex principiis finitis eandem generari quæ ex infinitis generarentur, longe commodius eſt ex finitis gigni produciq;. Nam melius eſt finitum infinito, & natura ſemper verſatur circa melius, qua poteſt, & ipſa poteſt ex finitis principiis cauſas omnium afferre, quemadmodum facit Empedocles, igitur ex finitis faciet omnia. Tantum igitur quod quidem dicebam demonſtrat. ſ. oportere cauſas formales contrarias rerum naturalium finitas eſſe, quibus ſimul etiam oſtenditur atq; apparet aſsignandam eſſe vnam contrarietatem maxime primam & cõmuniſsimam vt explicauimus, deinceps autem cum diſputabit de materiali cauſa idipſum tractabit. Demonſtrabit etiam diligenter oportere vnam eſſe contrarietatẽ maxime primam, & vnum ſubiectum, & quod plura vno eſſe non poſsint.

Vna quoq; contrarietas eſt in omni genere uno. Subſtantia uero genus eſt quoddam unum. Et quia generatio ex finitis, fieri poteſt: melius eſt ex finitis quemadmodum opinatur Empedocles: quã ex infinitis. Nã cuncta putat ex finitis reddere pinde atq; Anaxagoras ex infinitis. Præterea alia alys priora contraria ſunt: et ex alys alia fiunt ceu dulce: amarũ: albũ: et nigrũ. Principia uero manere ſemper oportet. Ex his igitur neq; unũ: neq; infinita eſſe principia cõſtat.

Genus dixiſſe Ariſt. Themiſtius coniecit cuius diuiſionem ſolum in ſpęcies, & nõ in genera facimus, inqt igitur circa colorem vnam eſſe contrarietatem album & nigrum, & circa ſaporem dulce & amarum. *Contra Themiſtium.* At hoc non eſt conſonum ſententiæ Ariſto. Nam circa totum genus ſubſtantiæ inquit vnam eſſe cõtrarietatem. Atq; diuiſio communiſsimæ ſubſtantiæ in proximas ſpecies non eſt, ſed in genera ſubalterna. *Quid ſit contrarietas.* Contrarietas autem eſt reſpectus duorum contrariorum.

Cum autem ſint finita non facere duo ſolum aliquam rationem habet. Nam dubitaret quiſpiam: quomodo denſitas apta eſt facere raritatem: aut raritas denſitatẽ: & alia quæuis ſimili

uis ſimili modo contrarietas. Non enim concord a diſcordiã congregat: & facit aliquid ex ipſa: neq; diſcordia ex illa.

Cum multis oſtendiſſet principia eſſe contraria atq; maxime prima, ac eadem neq; infinita eſſe, ſiquidem complecti oporteat in ratione principiorum contrarietatem maxime primam & communisſimam. (Nam ex boc oſtendebatur duo eſſe principia, quoniam vna eſt maxime prima contrarietas) cum ergo velit tertium principium ſtatuere dico. ſ. materiam ſubiectam contrarüs non ſine dubitatione ſermonem introducit, & contrarium argumentatur, demonſtrans ꝙ non ſufficit completi contraria in ratione principij, ſed quod oporteat ſtatuere aliquod principium ꝙ non ſit contrarium, & quod per ſe ſubſtat, quod quidem nititur oſtendere ex prioribus quibus demonſtrabatur oportere principia contraria, quoniã res tranſmutari oportet, tranſmutantur autem quę viciſſim inter ſe agunt & patiuntur mutuo. Agunt vero & patiuntur nõ quæuis temere ſed contraria. Ex his autem quæ nunc dicit, oſtendit minime rationem principiorum explere contraria quatenus contraria ſunt, ſed oportet aliquod eſſe contrariis formis ſubiectum. Nam vtraq; ſeſe inſerunt ſimul ſubiectum & contraria principia. itaq; multifariam argumentatur non omnia principia eſſe contraria & imprimis hoc modo inquit, nullum contrariũ idoneum ſuapte natura eſt per ſe agere in alterum contrarium. Neq; enim raritas in denſitatem agit ſine aliquo ſubiecto, quippe cum eorum pugna ſit circa ſubiectum cum vtrunq; cupiat illud accipere. Item neq; calidum agit in frigidum neq; amicitia in litem. Nõ enim amicitia litem congregat, neque lis ſeparat amicitiam: ſed alterum quoddam ſubiectum ipſis eſt in quod, diuiſim vel amicitia, vel lis agit, non igitur ipſa principia ſecundum ſe contraria ſunt, ſed magis propter ſubiectum. Nam idem eſt quod tranſmutatur & cauſa cur contraria agant & patiãtur, quare ſubiectum erit principium. Præterea ait contraria eſſe in ſubiecto, principia autem ſubſtantiæ non ſunt in ſubiecto, qm̃ ſubiectum & principium eſt prius eo quod eſt in ſubiecto, hoc modo inquam ſubſtantia cum ſubiectum ſit reliquis prædicamentis eſt prior, natura, & principalior, quare ſi contraria ſunt principia, & contraria non ſunt in ſubiecto, erit igitur principium principij. Item contraria nullum ſubiectum ſunt, principia autem ſubiici oportet, itaq; contraria non ſunt principia. Rurſus cõtraria non ſunt ſubſtantiæ, principia autem ſubſtantiæ ſunt ſubſtantiæ, igitur cõtraria non ſunt principia, qđ vero principia ſubſtantiæ oporteat eſſe ſubſtantias ſic oſtendit. Et inquit ſi ex non ſubſtantiis ſubſtantia eſt, ante ſubſtantiam erit non ſubſtantia, ſed non ſubſtantia ſunt accidentia, ergo accidentia erunt ante ſubſtantiam quod quidem fieri non poteſt, immo contrarium accidit vt ſubſtantia ſit prior natura ipſis accidentibus, quippe ipſa deſtructa ſimul accidentia demoliantur, at accidentibus deſtructis ſimul ipſa non tollitur, quare principia ſubſtantiæ oportet eſſe ſubſtantias, ſubſtantia autem ſubiectum eſt, quoniam per ſe ſubſtat, ſed contraria non ſunt ſubſtantiæ, igitur ſubiectum, & non contraria erit ſubſtantiæ principium. Verum aliquis ambiget quomodo dicit principia ſubſtantię eſſe ſubſtantias. Nam principium oportet eſſe diuerſum ab eo cuius eſt principium. Et ſi iuxta alium ſignificatum fuerit ſubſtãtia principium, & ſecundũ alium id quod ex principio emergit, cur etiam forma non erit ſubſtãtia ſecundum alium ſignificatum quo ſubiectum eſſe ſubſtãtia dicitur, quomodo igitur omnino ſubiectum & materiam inquit eſſe ſubſtantiam, & minime formã, ſiquidem in ſecundo libro inquiat formam eſſe magis ſubſtantiam, quoniam per illam formantur res atq; diſtinguuntur, at ſecundum materiam nulla inter ſe differunt. Quod quidem igitur ſignificatus ſubſtantiæ indifferens ſit apud Ariſt. perſpicuum eſt, ſiquidem formam, materiam, & id quod ex his coniunctum eſt ſubſtantiam appellare ſoleat. Nam ſæpe omnes ens ſimpliciter ſubſtantiam appellat quatenus ſubſtantia ſignificat ſolam rerum exiſtentiam, hic vero ſubſtantiam vocat quatenus ſubſtans eſt, & non indiget ſubiecto vt ſit quemadmodum in prædicamentis dicitur. Quoniam igr̃ nõ ſine dubitatione hic ſermonẽ ĩtroducit: Eſt aũt cõpoſita ſubſtãtias per ſe ſubſtans, & in altero non eſt quoniam ei per ſe ſubſtare ex materia magis competit quam ex forma. Nam forma ſubiecto eget vt ſit, materia autem non eget ſubiecto quoddam, ob id ergo magis principium & cauſam ſubſtãtiæ compoſitæ materiam vocat. Nam & ſi formam materia appetat, attamen non vt exiſtat, quemadmodum forma eget materia vt exiſtat, ſed potius vt ornetur & determinetur. Ea igtur ratione quia per ſe ſubſtans eſt materiam ſubſtantiam appellauit, & inquit oportere principia ſubſtantiæ cõpoſitæ per ſe ſubſtantis principia eſſe per ſe ſubſtantias. Nam ſi principia ſubſtantiæ non per ſe ſubſtarent, non per ſe ſubſtans foret cauſa per ſe ſubſtantis ac eo prior: quod quidem fieri nequit, quãdoquidem eius contrarium. ſ. per ſe ſubſtans ſit cauſa non per ſe ſubſtantis, & eo natura prius ceu accidentibus ſubſtantia. Nam deſtruitur eo deſtructo, ſed illud non tollitur hoc deſtructo, hoc pacto igiƭ materia eſt magis ſubſtantia quam forma. Sed alio modo forma eſt magis ſubſtantia, quam materia, quoniam forma eſt ea quæ informat & diſtinguit vnamquãq; ſubſtantiam, materia autem communis eſt. Præterea aliquis dubitaret *Dubitatio.*
quõmodo inquiat principia ſubſtantiæ non eſſe in ſubiecto, & quomodo in ſubſtantia prius eſſe ſubiectum aſſerat, quoniam primum aliquis non concederet qm̃ quædam principia in ſubiecto ſunt, & ſecundum confutabit, quoniam nunquam eſt materia ſine forma. Di *Reſponſio.*
co ergo quod quanquam materia nunquã ſit ſine forma, attamen ea eſt prior natura, quoniam ea ſimul tollit, & non ſimul tollitur. Nam cogitatione poſſumus ſeparare formas à materia, & ipſam intelligere poſſumus vt ſubſiſtat. Nam alio ſubiecto non indiget vt ſit. At forma, neq; animi cogitatione poteſt per ſe ſubſiſtere atq; eſſe ſine materia. Et ſi particulares res deus produxit qui tum præexiſtebat aut ſubſtabat? Conſtat ſane quod præfuerat ſubiectum & id quod recipit formas, deinde in illo ineſſe debebant formæ, itaq; prius natura ſubiectum eſt, & hac ratione ſubſtantiæ compoſitæ magis principium eſt materia quam forma, nõ tamen quia forma non ſit principium, ſed vt dicebam deducit ſermonem non ſine dubitatione, vt oſtenderet quam opportunum eſſet ſubiectum in rationẽ principiorum, ſic itaq; ex ratione probauit materiam eſſe principium illud. ſ. quod ſubiectũ eſt. Inquit igitur ſi prima opinio videtur vera eſſe quæ concedit principia oportere contraria eſſe, etiam ſecunda erit vera. Sic nanq; oportet ſimul vtranque dicere & coniunctim, quoniam ſi contraria principia ſunt, quia agunt & pa-

tiuntur & tertium oportet eſſe materiam, ſiquidẽ contraria nõ ſunt ſuapte natura idonea in ſeipſa agere, ſed in quodam altero cum inſunt agere queunt. Præterea neque poteſt materia ſola principiũ eſſe, quoniam ipſa nihil efficere poteſt, oſtendens igitur ratione tertiũ principium eſſe materiam confirmat idipſum teſtimonio antiquorum & inquit boc modo numerus principiorum ſubiecto indiget. Vnde veterum quidam neq; hoc vnum fecere, ſed plura. Empedocles inquam quatuor elementa dixit. Parmenidis vero duo ignem & terram, alij autem tria, alij vnum. Item eorum qui vnum eſſe dixerunt alij vnum quatuor elementorum eſſe dixerunt, alij vero præter ipſa medium inter eadem ſtatuerunt. Approbat ergo illos qui vnum ſubiectum pluribus ſubijciunt. Nam demonſtrabit deinceps fieri nõ poſſe vt duæ materiæ ſint, quemadmodum etiam impoſſibile eſt duas contrarietates eſſe. Verum inter eos qui vnum dederunt ſubiectum potiſſimum Anaximãdrum laudat, qui illud intermedium ſtatuit tanquam ad materiam propius quodam modo accedat, quoniã nullam formam earum obtinet quæ in ipſo generantur. Poſt bunc rectius ſenſit Anaximanes, qui aerem materiam ſtatuit. Nam aer minime differentias ſenſibiles habet, poſtea Thales qui poſuit aquam eſſe materiam. Etenim hæc præter q̃ ꝙ ſine qualitate eſt, etiam cõtrarias affectiones ſuſtinet, quippe idem calefiat, infrigidetur, liquefiat, & congeletur & idem maneat. Nã cum ſit humidum proprio termino difficile terminatur, alieno autem facile clauditur. Nam hoc modo defitiitio humidi in libro de Generatione traditur, idẽq; exſiccatur, cum in glaciem concreſcit. Siccum enim difficulter alieno termino terminatur, ſuo autem ac proprio facile clauditur, ij poſtremo qui de materia ſermonem faciunt dicentes illam ignem eſſe maxime improprie dicunt. Nam complexio ignis ad diuerſas partes contrariorum eſt efficacior. ſiccitas ſcilicet dico & caliditas, idcirco in contraria non mutatur, cum idem maneat. Hi ergo oẽs vel vnã, vel plures ſtatuẽtes materias ipſas contrariis formari dicunt. Verum quidã raritate & dẽſitate, quidam lite & amicitia, quidam deniq; alia & alia contrarietate ipſas formari ſentiũt vt diximus.

Vide pro hoc 2. librum de Generatione.

Sed utraq; quidem alterum quoddam tertium.

Communiter enim congregant vtraq;, quoniam neq; amicitia litem congregat, neq; econtra lis amicitiam, ſed ambæ lis & amicitia alterum quoddam tertiũ congregant vel ſeparant.

Sunt autem qui plura accipiunt ex quibus eorum quæ ſunt naturam conficiunt. Item & id quiſpiam dubitauerit: niſi aliquis quandam cõtrarijs naturam ſubiecerit. Nullius enim eorum quæ ſunt: uidemus ſubſtantiam contrariam eſſe: principium autem de nullo ſubiecto dici oportet. Alioquin principij erit principium. Subiectum enim principiũ et prius prædicato eſſe uidetur.

Tam oportunum eſt ſubiectum in ratione principiorum, vt etiam quidem eorum qui ante nos extitere, plura ſubiecta contrariis ſubiecerint. Nullius enim eorum quæ ſunt, videmus ſubſtantiam cõtrariam eſſe, principium autem de nullo ſubiecto dici oportet. Alioquin principij erit principium. Hæc igitur poſſunt coniunctim vt vnus ſyllogiſmus accipi, & diuiſim intelligi vt duo ſyllogiſmi, vt hoc ſit vnum argumentũ. Nullius enim eorum quæ ſunt, videmus ſubſtantiam contrariam eſſe, & reliqua ſint alterum argumentum, Si ergo ea omnia redigemus ad vnum ſyllogiſmũ hoc modo dicemus. Præterea inquit aliquod nobis dubitandũ ſequitur, niſi contrariis aliquam materiem ſubiecerimus. Nullius enim eorum quæ ſunt, videmus ſubſtantiam contrariã eſſe. i. nihil habet ſubſtantiã in eo quod contrarium eſt, quoniam & accidentia contraria ſunt. Principium aũt eorũ quæ ſunt, de nullo ſubiecto dici oportet. i. non oportet in ſubiecto eſſe. ſ. accñs eſt. Huiuſmodi ergo totus ſyllogiſmus conficiť. Cõtraria ſunt accidentia, principia autem rerum non ſunt accidentia, ergo principia rerum non ſunt contraria, cur autem principia rerum non ſit accidentia cauſam adiecit dicens. Alioquin principij principium erit. Nam ſubiectum ipſis accidẽtibus principium eorum foret. Nam præſupponi oportet ſecundum naturam eſſe aliquod quod ſit capax. Dixit autem prædicatum, quoniam accidens de ſubſtantia prędicatur. Nam dicimus hominem album eſſe. Præterea ſi nihil ſubſtantia eſt, eo quod contrarium eſt, & accidentia ſunt contraria, igitur patet non poſſe principia ſubſtantiarum eſſe cõtraria, alioquin principia ſubſtantiarum erunt accidentia, ſi vero boc conceditur, & principium accidentium ſubiectum eſt, igitur erit principij principium, quod quidem fieri non poteſt. Si ergo textus eſt continuus ita intelligendus ac exponendus eſt, ſi vero diuiſus hoc modo explicandus erit. Præterea & id quiſpiam dubitauerit niſi tertium quoddam principium contrariis ſubiecerit, ideſt quædam dubitatio inducitur. Nullius enim earum quæ ſunt, videmus ſubſtantiam contrariã eſſe. Neq; enim ignis eo quod contrariũ eſt aquæ ſubſtantiam adipiſcitur. alioquin nunquam mutaretur in aquam, ſed eſt aliquod ſubiectum in mutatione qua ignis in aquam mutatur quod quidem non eſt aquæ contrarium. Si aũt non ſubiiceretur contrariis quoddam tertium principium hoc accideret, vt res eſſent ac ſubſtantiam haberent in cõtrarietate, & ſic deinceps in alio principio eſſent. Principium autem non oportet de aliquo ſubiecto dici & cætera. Principium de ſubiecto non dicitur, contraria aũt dicuntur de ſubiecto, ergo contraria non ſunt, principia. Nã ſi principiũ de ſubto diceretť, profecto principij erit principiũ, qm̃ ſubiectum eſſet principium illius ꝙ eſt in ſubiecto.

Primus ſyl- giſmus. Si textus di- ſus eſt.

Textus. Secundus ſyl- giſmus.

Præterea ſubſtantiam non eſſe contrariam ſubſtantiæ dicimus. Quonam enim pacto ex non ſubſtãtijs ſubſtantia: aut non ſubſtantia prior erit ſubſtantiæ. Quapropter neceſſe eſt eum qui priorem atq; hanc rationem ueram eſſe exiſtimauerit, & ſi ambas uoluerit ſeruare: tertium aliquod contrarijs ipſis ſubijcere: quemadmodum aiunt ij qui uniuerſum ſolam unam naturam quandam eſſe aſſerunt; ceu aquam: uel ignẽ: uel medium inter hæc.

Inquit, contraria non ſunt ſubſtantię, principia ſubſtantiarum ſunt ſubſtantiæ, igitur contraria non ſunt principia ſubſtantiarum. Verum vnde demõſtrauit ꝙ principia ſubſtantiarum non ſint ſubſtantiæ? Ibi, cum dicitur, aut non ſubſtantia prior erit ſubſtantia, in virtute dicens, quod principia ſubſtantiarũ non ſunt ſubſtantiæ. At non ſubſtantiæ ſunt accidentia, igitur erũt principia ſubſtantiarum accidentia, ſed ſi hęc ſunt principia, erit accidens natura prius ipſa ſubſtantia, quod quidem fieri non poteſt. immo contrarium, ſubſtantia accidentibus natura prior eſt.

Atqui uidetur ipſum medium magis. Nam ignis: terra: aer; & aqua cum contrarietatibus ſunt annexa. Iccirco non

ſine

ſine ratione faciunt qui ſubiectum ipſum aliud ab his efficiunt, cæterorum autem qui aerem ponunt. Nam aer minus reſpectu aliorum differentias habet ſenſibiles, ſequuntur autem ij qui aquam ponunt.

Inquit rectius ſentiunt ij qui intermedium ponunt tanquam materiam, quam ij qui ponũt vnum aliquod elementorum, ſiquidem quatuor elementa cum contrarietatibus quibuſdam coniuncta ſint, oportet autẽ materiam(vt demonſtrauimus)non habere quandam contrarietatem.

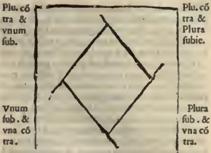
Verum omnes unum contrarijs formari ueluti figura ſentiunt: denſitate inquam & raritate: & eo quod maius ac eo q, minus: quæ quidem prorſus exceſſus defectusq; ſunt: ut antea diximus. Hæc etiam opinio uidetur uetus quædam eſſe. Vnum inquam & exceſſum atq; defectum principia rerum eſſe. Attamen nõ eodem modo. Sed ueteres duo quidem agere: unum autem pati dicebant. At poſteriorum quidam econtra unum quidem agere duo uero pati potius aſſerunt.

Id ait, quoniam veteres non ſolum materiæ intelligentiã habuerunt licet nõ recte, ſed etiam principiorum formalium quæ ſunt contraria, quæ etiam omnia reduxerunt ad exceſſum & defectũ, quare inquit principia eorum quæ ſunt, tria ſunt, materia, exceſſus, & defectus, & hæc principia eſſe cuncti dixerunt. Verum diſſentiebant circa ordinem ipſorum, & circa ea quæ agunt & patiuntur. Nam Pythagorei quos Plato imitatur duo velut materiã ponentes ipſam pati ab vno ſcilicet forma dicebant & ita ſentiebant fieri rerum generationem. Naturales autem Platone antiquiores vnam materiam facientes intermedium, vel vnum aliquod quatuor elementorum, hoc pati dicebant à dualitate contrariorum, & ſic fieri generationem & corruptionem, quos Ariſt. vndiq; ac per omnia imitatus eſt.

Tria igitur elemẽta eſſe dicere ex his & huiuſmodi alijs nobis conſiderantibus uidebitur aliquam rationem habere.

Quod igitur oporteat principia eſſe cõtraria, ac præter hæc aliquod ſubiectum tertium, ſatis ex his quæ ente poſuit demonſtrauit. Verum de definitione & numero principiorum non ſufficiunt ea quę dixit. Nam cum dubitauerit quiſpiam, quoniam conceſſum ac datum eſt oportere principia eſſe contraria, & præter ea ſubiectum, nunquid duo, vel plures ſint contrarietates. ſimiliter nunquid duo, vel plura ſint ſubiecta. Item quia ex his quæ ſumpſit, non ſatis demonſtrauit oportere vnã eſſe maxime primam contrarietatem iccirco his præſentibus oſtenditur fieri non poſſe, vt plures ſint contrarietates, quàm vna & vnum ſubiectum. Accipit ergo ex diuiſione quędam principia eſſe formalia, & quædam materialia. Inquit igitur prorſus neceſſe eſt, vel vnam eſſe contrarietatem in principijs, vel non vnam, ſed plures. Sic etiam neceſſe eſt ſubiectum, vel vnum eſſe, vel non vnum, ſed plura quatuor igitur cum ſint huius ſectionis membra fiunt ſex coniugationes, quarum duæ quidem contrarietates ſimul ſtare nequeunt, reliquæ autem quatuor ſimul ſtant, quarum duæ ſubalternatim ponuntur, aliæ vero duæ ſunt angulares.

Angulares plures contra. Vel enim contrarietates plures ſunt, & plura ſubiecta, vel plures contrarietates, & vnum ſubiectum, vel econtra plura quidem ſubiecta & vna contrarietates, vel vnum ſubiectum, & vna contrarietas, ſi ergo demonſtratum fuerit non poſſe tres alias coniugationes cõſiſtere ac eſſe, relinquitur ergo relinquã ſtare in qua dicitur vnum ſubiectum eſſe & vnam contrarietatem.

Pertractat igitur prius vnam coniugationem, in qua dicitur vnum eſſe ſubiectum & plures cõtrarietates. Accipit autem perſpicue orationis cauſa, ex ipſis multis contrarietatibus duas, quoniam quæ de duabus oſtenſa erunt contrarietatibus, de pluribus eadem demonſtrari poterunt. Si ergo fuerit vnum ſubiectum & duæ cõtrarietatates, percũctabimur ab ijs qui hoc ſtatuũt, vtrũ vtraq; cõtrarietas poſsit generare omnia, an alia generabit alia, atq; alia alia. Si ergo vtraq; cuncta generabit, vna ſuperuacanea erit cum vna ſola poſsit producere omnia, ſed nihil ſuperuacaneũ neq; vanũ deus & natura agunt. Si autem vnaquæq; non omnia efficit, ſed quædam producit hæc, & quędam illa, igitur tollemus de medio mutationem rerũ mutuam inter ſe. Nõ enim tranſmutatur quoduis in quoduis ſed contrarium in contrarium. Nam demonſtratum eſt omnium eſſe mutationem inter ſe, ergo hoc modo impoſsibile eſt duas eſſe contrarietates & vnum ſubiectum. Itẽ ſi fuerint duo ſubiecta & vna contrarietas eaſdem dubitationes rurſus excitabimus. Nã ſiue ex vtroq; ſubiecto cuncta fieri poſsint, & vnum ſuperfluum ſit, ſiue vno quædã generentur, & ex reliquo quædã alia, rurſus deſtruemus mutationem vicißitudinariam rerũ inter ſe. Nam vt non contraria non tranſmutantur inter ſe, ita idem ſubiectum obtinent quæ nunquã tranſmutarentur viciſsim, idcirco cereus equus tranſmutatur in ceream ſtatuã, ſed æreus equus nunquã tranſmutaretur in cereã ſtatuã, quare neq; duo ſubiecta eſſe poterunt & vna contrarietas. Item eiſdem rõnibus, neq; duo ſubiecta & duæ cõtrarietates erũt, quare ſi neceſſe eſt vnã quatuor ſuppoſitionũ eſſe veram tribus reiectis ac confutatis quarta relinquitur eſſe vera in qua dicitur vnũ eſſe ſubiectum & vnam contrarietatẽ. Huiuſmodi autem demonſtratione pleriſq; in locis vtunt geometræ, quãdocunq; recta nequeunt vti demonſtratione: deſtruunt.n. ea quæ contra veritatem ſunt & relictã partẽ diuiſionis verã eſſe ſtatuũt ceu diameter, vel æqualis commenſurariq; põt lateri, vel æquari cõmenſurariq; non põt cũ ergo tollit diametrũ adæquari lateri, quod ſane relinquit, verũ eſt, ſcilicet ꝙ illa ſit inæqualis atq; ei cõmenſurari nõ valeat. Adiecit etiã illud quod quidẽ paulò prius dixit, quoniã ſi in omni generatione eſt vna cõtrarietas etiã in ſubſtantia, quę eſt vnum genus, vna erit maxime prima cõtrarietas. Hæc itaq; inquiẽs deinceps quærit numerum principiorum quot ponenda ſint, nunquid duo, vel tria. Nã videbitur ſecundum aliam & aliam cõſiderationem interdum duo eſſe, interdum vero tria ipſa appellãda eſſe. Poſſunt enim tria eſſe, duo quidẽ cõtraria forma & priuatio, & vnũ ſubiectum ipſa materia, poſſunt etiã nõ tria principia dici

Quomodo Geometra ſæpe demonſtrant.

Vide Euclidẽ decimo de quantitatibus irronalibus ſicut latus et diameter.

ſed duo, redactis tribus ad duo, quippe quidam redigantq; materiam & priuationem in idem, & putent idem atq; vnú eſſe materiā & priuationē. Qm̄ igiť ſeſe confert ad oſtendendum nunquid duo vel tria principia aſſerenda ſint, atq; ſi virūq; verum fuerit, quomodo oporteat duo, & tria aſſerere, iccirco prius determinare diſtinguereq; vult quod inter ſe differant materia & priuatio, & ſi non differunt ſubiecto, attamen ratione diſcrepant. Primū igitur hoc facit, & duobus modis oſtendit priuationem à materia differre, ex cōi vſu, & ipſa rerum natura, ex communi quidem vſu, qm̄ de priuatione loquentes, dicimus, ex hoc, & item, hoc. Nam conſueuimus dicere ex immuſico muſicum fieri, ac immuſicū muſicum generari, & non philoſophū philoſophū, atq; ex nō philoſopho philoſophū euadere. At de materia vtraq; adiecta dicimus, attamen non de eadem, ſed diuiſim, de alio quidē dicimus (ex hoc) & de alio (hoc) Nam dicere ex ære fit ſtatua vſu venit, & minime æs fit ſtatua. Item dicere licet hominem ex ſpermate & menſtruo produci, attamen nō dicimus ſperma & menſtruum fieri hominem. Sed ſi vtraq; de ambobus dicuntur, tamen materiæ magis proprium commodiuſq; eſt hoc adiunctum (hoc) priuationi autem ex hoc. Nam cum materia maneat ſuſtineatq́; formam ingredientem, priuatio vero minime, igitur ei quod fert & ſuſtinet magis proprium eſt (hoc) & ei quod non fert neq; ſuſtinet magis congruit alterum

Dubitatio. ſcilicet, ex hoc. Verum ſi peculiare eſt materiæ illud (hoc) quia manet ac fert, cur aliquādo vtriſq; (ex hoc) & (hoc) in priuatione vtimur, in materia vero altero

Solutio. tantum. Dico igitur quoniam cum ſubiectum nominamus à priuatione, & vna voce ſimul comprehendimus cum materia priuationem (Nam quando dixero immuſicum non ſimpliciter dico ipſam immuſicam, ſed illud quod participat immuſica) quoniam igitur vox participans etiam ſignificat, merito materiæ congruit (hoc) & de ipſa ac de priuatione dicimus illud, ex hoc. De priuatione itaq; hoc modo dicendum eſt, de materia autem quoniam vox nō comprehendit ſimul aliquid aliud, dico ſcilicet immuſicum. (Etenim cum dixero Socrates albus fit, in Socrate quidem non eſt aliqua priuatio albi apparens) dico ſcilicet non album) ob id igiť vno ſolo adiecto eā noīare ſolemus, ceu homo muſicus fit, & Socr. albus, vel philoſophus & minime ex homine fit muſicus, vel ex Socra. fit philoſophus.

Altera dubi. Sed ſi ea de cauſa vno ſolo aduerbio materiam ſolemus nominare, quoniam non comprehenditur ſub vna voce materia & priuatio, cur in omni materia non vtimur eodem aduerbio dico ſcilicet illud (hoc) qđ quidē diximus magis propriū peculiareq́; materiæ eſſe, ſed de quadā ſolū materia illud (ex hoc) dicimus quod ſane magis priuationi conuenit, & tamen vna voce ſimul non comprehenduntur materia & priuatio, cur ergo non ſemper eam nominamus ex proprio aduerbio eius, atque potius dicimus ſperma fieri hominem, & lapides domum, quam ex ſpermate produci hominem, & ex lapidibus conſtitui domū?

Reſponſio. Dico igitur ad hoc quoniam quum dicimus aliquid fieri ex materia, quia nō ex prima, ſed ex proxima materia fieri dicimus, quæ in his non permanet ſecundū ſubſtantiam, ſed tota tranſmutatur, quippe nihil ſpermatis & fœtus permaneat, & illud aduerbium oſtendit indicatq́; illud ꝙ permaneat, idcirco in huiuſmodi materijs non hoc dicere ſolemus, ſed ex hoc. Nam in generatione ſm̄ ſubſtantiam nihil proxime materiæ, ſ. ſpermatis & fœtus permanet præter ſubiectam primā materiam & trinam dimenſionem, ob id ergo in omni gñatione ſubſtantiali non hoc dicimus, ſed ex hoc. Non. n. dicimus triticum fieri cibū, ſed ex tritico fieri triticum, & ex ordeo ordeum, qm̄ cum triticum vices materiæ & ſpermatis contineat non permanet quando ex ipſo aliud triticum fieret, ſed ſm̄ totum ſubſtantiam tranſmutaretur nihilo eius remanente præter materiam & trinam dimenſionem vt dicebam. In generationibus ergo ſm̄ ſubſtantiam ob id ſolum dicimus ex hoc & non hoc, atq; in his quæcunq; non ſunt ſm̄ ſubſtantiā, ſed imitātur generationes ſecundum ſubſtantiam. Nam generatio ſtatuæ ex ære, non eſt ſecundum ſubſtantiam, imitatur tamen aliquo modo generationem ſm̄ ſubſtantiam, iccirco cum caleſit æs & fit rubeum, vel cum tranſmutaretur ſecundum aliquam huiuſmodi mutationem, quæ ſimilis ſit mutationi per accidens non dicimus ex ære fit rubeum, ſed æs fit rubeum, vel æs fit calidum, quoniam ſecundū accidens huiuſmodi tranſmutatur, quando aūt fieret ſtatua, vel tripus, vel lebes, vel aliquid huiuſmodi, non amplius dicemus æs fieri ſtatuam, vel lebetem, vel tripedem, ſed ex ære fieri ſtatuam, vel lebetem & tripodem, qm̄ hæc æmulantur generationē ſm̄ ſubſtantiā, ſic etiam in cūctis talibus mutationibus ceu ex lapidibus & ex lignis domus, & tabula ex lignis, quoniam ceu forma naturalis in hiſce introduci videtur, quando igitur dixero rubeum, vel calidum non apparet ſimul materia capax huiuſmodi, quemadmodum cum dixero hominem, vel equum mox mente cōcipimus materiam ex qua tranſmutatur, ceu tale ſperma ex quo generationem trahit, ita etiā cū dixero ſtatuam, vel domum mox es, vel ligna, vel lapides comprehēdo. Et quemadmodum ibi nihil ſpermatis permanet præter trinam dimenſionem ita videť in gñatione domus tranſmutari penitus particulariū forma lapidū & quidpiā aliud ex omnibus generari, idē in reliquis dicendū eſt. Qm̄ igitur non parua eſt taliū ad generationes ſm̄ ſubſtantiam ſimilitudo, idcirco cōis vſus eodē modo in ipſis & generationibus ſubſtantiarum illud aduerbium (ex hoc) intulit, & quemadmodum dicimus ex aqua aerē fieri, & minime aquā aerem, ita ex ære fieri ſtatuam, & non æs ſtatuā dicimus. Ars enim imitatur naturam. Præterea vt aquam dicimus fieri calidam: fit. n. in qualitate mutatio, & ſubiectum etiam permanet, ita in alijs omnibus dicendum eſt. Sciendum autem ꝙ neq; in omni priuatione ſimpliciter vtimur vtriſq; aduerbijs ſcilicet hoc & ex hoc. Nō enim diceremus quemadmodum ex nō homine hominē fieri, ita etiam non hominē fieri hominē, ſed dūtaxat ex nō homine. Item ex non domo domū fieri, & ex non ſtatua ſtatuam dicimus, ſed minime conſueuimus dicere non ſtatuam fieri ſtatuam, & non domum ipſam domum. Cauſa autem huius ex dictis conſtat, qm̄ quidē, vt diximus hoc aduerbium (hoc) materiæ eſt proprium, tamē nō prorſus de eadem dicitur, vbi non permanet & ſuſtinet, ita etiam ſi ſemper materia ſimul cum priuatione cōprehenderetur quoniā materia ſubiecta priuationi non ſemper permanet: In his ſolum dicimus de priuatione ex hoc in quibus materia non permanet, minime autem hoc. Nam dicimus ex non homine fieri hominem, minime autem non hominē fieri hominem, ex priuatione in his generationem nominātes, & non

ex materia. Verum in quibus materia permanet tunc ex materia & priuatione generationē nominamus. Nã dicimus ex immuſico fieri muſicum, & immnſicũ fieri muſicũ. Et ſi in ſtatua permaneret materia nō diceretur non ſtatuam fieri ſtatuam, ſed ſolum hoc, ex non ſtatuam fieri ſtatuam, quod quidem conſentaneum eſt prædictis verbis. Nã idcirco dicimus has generationes immitari generationes ſecundum ſubſtantiam in quibus nihil proxime materiæ permanet, quoniã vt non hominem fieri hominem non dicitur, ita neq; non ſtatuam fieri ſtatuam. Vt igitur quæ dixi paucis abſoluã, de priuatione eadem aſſero vtrunq; aduerbium (hoc) & de hoc, dici & ſi non de omni priuatione, ſaltem in quibuſdam. At de eadem materia nunquam vtrunq; dicitur, ſed interdum illud (ex hoc) interdum qnidem (hoc) Si ergo de priuatione aliquãdo de eadem vtrũq; dicitur, de materia autem nũquam vtrunq, de eadem, ſed alterum: videtur priuatio à materia differre, diſcrimen igitur inter materiam & priuationem ex communi vſu huiuſmodi eſt. Verum ſeparatur etiam ac diſtinguitur à materia priuatio ſecundum ipſam rem, qnoniam materia ipſa in tranſmutationibus permanet cũ forma aduenit, priuatio vero cum ſit contraria formæ non permanet, ſed ipſam ſugit. Nã homo muſicus & albus permanet & non abijt. At immuſicum non permanet cum muſicum aduenit, ſimiliter neq; non album manet cum aderit album, ſic etiam de omnibus dicendũ eſt, quare ſi materia remanet vna cum forma, & priuatio tollitur ergo priuatio & materia ſunt inter ſe diuerſæ. Verum ſi nō omnis materia permanet, quippe ſperma atq; fætus nnn permaneant ſimul cum forma humana, mirum non eſt, imprimis quidem, quoniam & ſi materia non omnis permanet, attamen aliqna ſemper eſt qnæ remanet, priuatio antem nulla permanet. Hoc itaq; ſufficit ad oſtendendum diſcrimen eorum. Deinde quanquã materia proxima in cunctis nō permaneat, tamē materia prima, ac trina dimenſio in cũctis quæ tranſmutantur permanent. Ad priuatio nunquam permanet. Præterea impoſsibile eſt, vt funditus tollantur materia prima & proxima cui mox aduenit forma, quippe ſit pars cōpoſiti. Perſpicuũ igitur eſt ex ipſis rebus diſcrimen inter materiã & priuationē eſſe.

Tria igitur dicere elementa eſſe ex his & huiuſmodi alijs nobis conſiderantibus uidebitur aliquam rationem habere: ut antea diximus. Sed tribus plura ponere minime.

Notandum eſt, quoniã non dixit tria igitur aſſerere principia, ſed dixit tria igiť aſſerere elemēta ſignificans quod quidem à principio nobis dictum eſt, quoniam elementa ſunt principia, at minime econtra principia ſunt elementa, quod quidem igitur principia vocet elementa materiam & formam iam explicauimus qui poſtea in cæteris & ſequentibus plane forma, & materia vocat principia. quod vero non oē principium ſit elementum aperte indicauit dicens. Tria igitur dicere elemēta eſſe. Nam principia plura ſunt quàm tria, quoniam efficiens cauſa & finalis ſunt principia.

ra iterum vi- le ꝑmiũ & ſimplo hic.

Ad patiendum enim ſufficit unum.

Quod nequeãt eſſe duo ſubiecta, & vna cōtrarietas probat. Nã ſufficiens eſt vnum ſubiectũ quod diuiſim ab vtraq; parte contrarietatis patiens omnia generet.

Si uero quatuor contrarijs ſumptis duæ contrarietates, erunt utriſq; oportebit ſeorſum aliam quandam naturam mediam ſubijci.

Cum ſuppoſuerit duo ſubiecta & vnam contrarietatem, nunc ſupponit reliqua duo ſectionis membra, quorum aliud dicit duas eſſe contrarietates, & vnum ſubiectum, & alterum quod aſſerit duas contrarietates & totidē ſubiecta, verum nimio defectu verba leguntur, oportet igitur ſubaudire aliquid extrinſecus qui vult perfecte oſtendere hoc modo. Si vero quatuor cō trarijs ſumptis duæ contrarietates erunt, oportebit vel vtriſq; ſeorſum aliam quãdam naturam mediam ſubijci, vel vnam & eandem ambabus ſimul contrarietatibus. Nam ſi hoc non ſubintelligemus, neq; quippiam neceſſarium concludit ratin. Non enim oportet pluribus exiſtētibus contrarietatibus plura eiſdem ſubiecta ſubijci, quippe vnum & idem ſubiectum queat plures contrarietates recipere. Nam idem ſubiectum calidi, frigidi, ſicci, humidi, raritatis ac denſitatis atq; aliorum infinitorum eſt capax. Illud autem, ſi vero quatuor exiſtentibus, intelligendum eſt pro partibus contrarietatum, ſiquidem duobus exiſtentibus contrarietatibus quatuor ſint earum partes. Dixit autem naturam mediam ſubijci, ideſt materiam. Nam ipſa eſt veluti quidam communis locus belli & campus in quo contrarietates pugnant.

Materia eſt cã pus contrario rum.

Quod ſi ex ſeſe uiciſsim generare poſſunt: ſuperuacanea erit altera contrarietas.

Illud ex ſeſe non dixit, vt ſignifice hanc contrarietatem hæc generare, & hãc illa, ſed nec quòd complexa cōiunctaq; poſſunt ex ſeſe omnia generare, quemadmodum calidi, frigidi, ſicci, & humidi contrarietas omnia elementa generat, ſed quoniam ſi vtraq; earum per ſeipſam poteſt omnia generare. Et quoniam hoc dixiſſe voluit, ſignificauit dicens, ſuperuacanea erit altera contrarietas. Nam ſi vna contrarietas poteſt omnia generare, ex neceſsitate altera vana erit.

Inſuper fieri nequit ut primæ contrarietates ſint plures. Nam ſubſtantia unũ quodam genus eſt entis: quare eo quod priora & poſteriora ſunt principia inter ſeſe ipſa duntaxat differrent non genere. Semper enim eſt una contrarietas in uno genere: atq; omnes cōtrarietates ad unã reduci uidētur.

Alteram argumentũ adducit quod etiã ante dixit, qm̃ in vnoquoq; gñe eſt vna contrarietas. Vnũ autē genus etiã ſubſtãtia eſt, igitur & in ſubſtantia erit vna vniuerſaliſsima cōtrarietas. Nã & ſi plures inuenirenť cōtrarietates, oēs ſub ipſa generaliſsima reducerētur, ceu in qualitate nigrũ & albũ coloris eſt ꝓxima cōtrarietas, quare & ſi plures erunt cōtrarietates, principia etiã ꝓxima rerũ ſpeciæ, & nō genere diſtabunt, ac quatenus prinra & poſteriora eſſent. Nã omnes ſub vna cōmuniſsima redigentur quæ genus eſt qnæ ſunt poſt illam.

Conſtat igitur neq; unum elementum: neque plura duobus: uel tribus eſſe. Horum autem utrum aſſerendum ſit: quemadmodum diximus magnam dubitationem profecto habet. Hoc igitur modo nos dicimus primo de omni generatione ſimpliciter pertractentes. Etenim naturæ accommodatum primum communia dicere: ſic deinde circa unumquodq; propria ſpeculari.

Duo quidē ſiue vt accipiamus vnũ ſubiectũ, & vnã contrarietatē quæ cōtineat formã & priuationē, ſiue quod quidē longe melius eſt, acceperimus materiã & formam, qm̃ priuatio non eſt proprie nec per ſe principiũ, ſed per accidens quemadmodũ etiã ipſe in ſequentibus declarabit illã ineſſe ſubiecto qd' eſt materia, atq; non conſerre per ſe ad generationē rerũ. Non enim ea

quæ fiunt ipſa egent,ſed eius abſentia. Horum autem vtrum aſſerendum ſit quemadmodum diximus magnam dubitationem habet. Dubium inquit eſſe nunquid duo, vel tria principia dicere oporteat. Et cõſtat ipſum non ambigere de principijs ſimpliciter quot & qualia ſint. Nam hoc quidem iam demonſtrauit ꝙ tria ſint, duo inquam contraria & vnum ſubiectũ. Sed ambigit nunquid nos oporteat hæc inuẽtia principia tria appellare connumerantes priuationem, vel duo tantum, cum priuatio non ſit proprie principium ex dictis. Hoc autem (quemadmodum diximus) ſignificat

Textus. id ꝙ ꝓxime dixit videlicet ꝙ tria ſint principia (Conſtat igitur neq; vnum elementum, neq; plura duobus vel tribus. Hoc igitur modo nos dicimus primo de omni generatione ſimpliciter tractãtes) Qm̃ vult demonſtrare nunquid duo ſint dicẽda principia elementaria, vel tria inquit oportere prius dicere quomodo fiant ea quæ fiunt. Nam occaſionẽ hanc ad propoſitã qõnem inuenimus, oportet enim cõia prius ſm naturam dicere, ſic deinceps circa vnumquodq; propria contemplari. Nã ſemper cognitio vniuerſaliũ præcedit cognitionẽ particularium. Nam etiã hoc modo volens docere differentias ſyllogiſmorum prius docuit quid eſſet ſyllogiſmus ſimpliciter, qm̃ qui ignorauerit quid ſit ſyllogiſmus ſimpliciter, nũquam ſcire poterit quid ſit ſyllogiſmus demõſtratiuus. Idẽ quoq; à principio facere propoſuit ex cõmunibus ſcilicet do-

Initio totius operis. ctrinæ initium facere. Habes igitur & hic propoſiti operis intentionem, qm̃ ipſa eſt de ijs quæ cõmuniter conſequuntur omnia generabilia & corruptibilia. Dixit autem de omni generatione ſimpliciter, quoniam non ſolum de generatione ſecundum ſubſtantiam, ſed etiã de generatione ſecundũ accidens dicturus eſt. Et conſtat etiam, quoniam & hic clarum eſt quo modo dixit à principio ex vniuerſalibus oportere initium facere tanquam ex apertioribus & ſenſu notioribus, vniuerſalia inquam dicẽs non cõia genera & ſeparata à particularibus, ſed particularia quæ pluribus competunt, hoc.n. modo hic etiam inquit oportere ſimpliciter de generatione dicere, qm̃ naturæ accommodatum eſt ex cõioribus initiũ facere, & deuenire rationis ope ad ſingulares particulareſq; generationes. Neq;.n. eſt ſimpliciter aliqua generatio, qm̃ neq; eſt aliquod cõe genus entis, ſed quemadmodum ens eſt vox æquiuoca ita ſane & ipſa generatio. Dubitaret aũt quiſpiã ſi

Dubitatio. de conſequentibus omnes res naturales hic diſſerat, & cum quærat nunc quo ſunt principia nunquid duo, vel tria, quomodo igitur ad inuentionem huius quæſtionis quærit quõ omnia fiunt quæ fieri debeut, vt ex his principiorum numerum nanciſcatur. Neque enim ſola naturalia fiunt, ſed etiam quædam natura-

Reſponſum. lium ingenita ſunt dico videlicet ipſa cœleſtia. Dico igitur ipſum de generalibus & corruptibilibus tanquã de apertioribus ſermonem facere ex his poſtea deducet ſermonem ad ea quæ ſunt ingenerabilia. Porrò & concludens ſermonem hunc, de omnibus ſimpliciter cõcludit dicẽs. Cõſtat igitur (inquit) ſiquidem ſunt cauſæ & principia eorũ quæ natura ſunt, ex quibus primis ſunt, vel fiunt, qđ omnia fiunt ex ſubiecto & forma, quare & in cõtemplatione principiorũ tanquã per manifeſta prius tractauit ea quæ fiũt, & corrũpunt, at

Aduerte hęc pulchrum. tamen ipſa principia demõſtrat etiã eſſe ĩ ſempiternis. Nam vt generationis generabilium principia ſunt, ita ſunt ſempiternorum eſſentiæ principia.

Nam dicimus quippiam ex quopiã: ac aliud ex alio fieri aut ſimplicia dicentes: aut cõpoſita. Dico aũt hoc ſic: fit enim homo muſicus: & non muſicus: muſicus: aut nõ muſicus homo: muſicus homo. Simplex itaq; ipſum id q. fit, hominẽ inquã: & nõ muſicum: & id etiam q. fit ſimplex muſicũ. Compoſitum uero: & id q. fit ac id quod factũ eſt: cum non muſicũ hominẽ muſicum hominem fieri dicimus. Horũ autem alterum non ſolum dicitur hoc aliquid fieri: ſed etiam ex hoc: ceu ex nõ muſico muſicus. Alterum non hoc modo dicitur in omnibus: ceu ex homine fit muſicus: ſed homo fit muſicus.

Quando (inquit) ex quodã dicimus fieri, vel ex ſimplici, vel ex compoſito dicimus fieri. Et rurſus id quod fit, vel ſimplex fieri dicimus, vel compoſitum, ceu quũ dixero homo muſicus fit, vel immuſicum muſicum fit ex ſimplici dico homine, vel muſico ſimplex aliquod fieri muſicum, quando autẽ dixero ex homine immuſico hominẽ fieri muſicum, ex compoſito dico fieri cõpoſitum. Nã compoſitum eſt. Et immuſicus homo cõpoſitus ex immuſico & homine, & qđ fit muſicus homo eſt. Equidẽ eſt accipere & ſimplex, & compoſitũ, ceu quando dixero ex immuſico homine fit muſicus, vel quãdo ex immuſico muſicus homo fit. Nã interdũ accipiebã illud ex quo fit compoſitũ, interdũ illud qđ fit, alterũ vero ſimplex. Simplex aũt dico hominẽ & nõ muſicũ. Et nunc id quod fit appellat ſubiectũ, deinceps id ꝙ fit vocabit id in quod fit mutatio, quod aũt fit ipſa forma eſt, vt exempla etiam indicant. Verum quod ipſe inquit hoc eſt, ſimplicem dico generationẽ, quando & id ꝙ fit ſimplex fuerit & factum, compoſitũ vero, quando vtraq; compoſita fuerint. Vnde ſubiungit. *Textus.*
(Horum autem aliquod nõ ſolum dicitur fieri hoc aliquid.) cum dixerit igitur, quomodo fiant ea quæ fiunt quoniam vel vt ſimplicia ex ſimplicibus, vel vt compoſita ex compoſitis vult nunc ſimplicia hæc ex quibus fiunt ea quę fiunt, declarare quã differentiam habent inter ſe, dico ſcilicet homo & immuſicus. Nunquã enim ſunt duo nomina ſolum quę duntaxat vnam & eadem rem ſignificent. Et hic traditur diſcrimen inter materiam & priuationem. Diſtinguit igitur prius ex communi vſu dicendi, quoniam de priuatione non ſolum dicimus hoc fit, ceu immuſicus fit muſicus, ſed etiã ex hoc, ceu ex immuſico fit muſicus. In materia autem diuiſim ſolemus dicere hoc, vel ex hoc.

At uero eõrum quæ ut ſimplicia fieri dicimus alterũ permanens fit: alterum non permanens. Nã homo quidem permanet cum fit muſicus homo. Non muſicum autẽ & immuſicum: neq; ſimplex neq; compoſitum permanet.

Cum ſeparaſſet ex communi vſu materiam & formam, nũc diſtinguit eaſdem ex ſuapte natura earũ, quę quidẽ ſecundum rem eſt diuiſio atq; diſtinctio. Materia nanq; in generatione permanet & formã non ſugit neq; priuat, priuatio autẽ non permanet ſed fugit tolliturq; ingreſſu formæ. Adiecit aũt. (At vero eorũ quæ vt ſimplicia fieri dicimus) quoniã generatio compoſita nihil ipſi cõſert ad ſe mouendã ſeiungendamq; materiam à priuatione. Nam quum comprehenderimus materiã & priuationem ſimul dicentes immuſicũ hominem quomodo in hoc poterimus ſeparare materiã à priuatione, vno enim nomine factũ appellamus ſcilicet immuſicũ hominem quemadmodum etiam, id ꝙ fit, muſicum hominem, perſpicuũ autẽ eſt quod nihil complexum in generatione eſt hic, ſiquidem non permaneat muſicus homo vt ipſe etiam ait.

His ergo determinatis ex omnibus his quæ fiũt accipiendum eſt ſiquis inſpexerit uti diximus: aliquid ſemper ſubyci oportere ipſum inquam quod factum eſt : quod quãquã unũ numero ſit, tamen non ſpecie unum eſt.

Cũ demonſtrauerit quomodo fiãt ea quæ fiũt, & ſeparauerit materiam à priuatione, cæterum oſtendit id qnod à principio præpoſuit num duo, vel tria elementa aſſerere oporteat. Et inquit definito terminatoq; ſermone de his quæ fiunt. Ex his omnibus quæ fiunt, hoc ſyllogiſmo concludendum eſt. Deinde ſuã ſententiam ad cuncta quæ fiunt, extendit, qm̃ neceſſe eſt aliquid eſſe quod debeat generationẽ recipere, hoc autem materia eſt quam eſſe vnam numero fatetur, licet ratione non vna ſit, ſed duo. Nam aliud eſt hominem eſſe, & aliud immuſicum eſſe, Vnde in generatione homo permanet, immuſicus autem non permanet, quare ſi oportet in omni generatione aliquod factum ſubijci, & eſt aliquod etiã quod generatur quod quidẽ forma eſt, ergo ſubiectum cum vnum numero ſit, & duo ratione, vno modo erunt duo elementa, alio autẽ modo tria. Numero inquam duo, ſed ratione tria, cũ vnum ex his, ideſt priuatio non permaneat. Ea nãq; ſunt proprie elementa quæ rei partes ſunt, conſtant vtiq; proprie & per ſe duo elementa eſſe, quoniam alterum non eſt per ſe, ſed per accidens elementum.

Qũo duo & tria ſunt principia ſimile in Simplicio.

Nam ſpecie & ratione idem dico. Non enim eſt eadẽ hominis & immuſici ratio. Atq; alterum permanet : alterum non item. Id enim quod non opponitur permanet: homo nãq; permanet. Non muſicum autem & immuſicum non permanet: neq; id q ex utriſq; cõponitur uelut immuſicus homo.

Quoniam materiam & priuationem dixit eſſe vnũ numero, ſorma autem nõ vnum. Vt nequis ſuſpicetur ipſum dicere forma materiam & priuationem eadem eſſe, ob id inquit formã dico pro definitiua oratione, quod vero materia & priuatio non ſint vnum definitione, rurſus repetens dicta diſcrimina exponit.

Atqui ex quopiam quippiam fieri & non hoc magis in hiſce dicitur quæ non permanent: ceu ex immuſico muſicum fieri dicitur. Ex homine uero non dicitur. Verum & in hiſce quæ permanent interdum eodem modo dicitur. Nam ex ære ſtatuam: & non æs ſtatuam fieri dicimus. In eo tamen quod opponitur: & nõ pmanet utroq; mõ dicitur: & ex hoc fieri hoc, & hoc fieri hoc. Etenim ex immuſico & immuſicus fit & muſicus. Iccirco & in cõpoſito ſimiliter dicitur. Ex immuſico nãq; hoĩe: atq; ĩmuſicus hõ muſicus hõ fieri dicit̃.

Quoniam & ſi de materia & priuatione dici ſolet illud (ex hoc) atq; illud (hoc) magis tamen illud de materia dicitur & illud (ex hoc) de priuatione. Item de materia diuiſim alterutrum dicitur. In priuatione autem vtraq; de eodem & (ex hoc) & hoc) dici ſolent, neque exiſtimare oportet, quoniam cum dicat vtraq; dici de priuatione, vt de omni priuatione vtraq; dici poſsint, ſed de quadam priuatione vtrunq; dicitur. Nã de priuatione formarum ſecundum ſubſtantiam demonſtrauimus non dici hoc, ſed duntaxat ex hoc.

Cum autem fieri multis modis dicatur: & quædam non ſimpliciter fieri, ſed hæc aliquid fieri: ſimpliciter autem fieri ſolis ſubſtantiys competit. In cæteris quidem patet aliquid, ipſum inquã quod fit neceſſario ſubyci. Etenim quantum: & quale, & ad aliquid quando, & ubi fit aliqua re ſubiecta. Propterea quod ſola ſubſtantia de nullo ſubiecto alio dicitur, cætera autem omnia de ipſa ſubſtantia dicuntur.

Quoniam oſtenderat non modo neceſſariã eſſe in principijs rerũ cõtrarietatẽ, propterea quod nõ quoduis in quoduis temere agit, aut à quouis patit̃, ſed dũtaxat contrarium in contrariũ, verumetiam opportunũ eſſe ſubiectũ in quod diuiſim contraria agunt : Verum exempla huius quod oporteat penitus eſſe ſubiectũ in his quæ tranſmutantur ſm ſubſtantiam non dedit, ſed in his quæ tranſmutantur ſm alterationem : Nam ex immuſico homine fieri muſicum hominẽ cum dicitur, ſubiectum immuſici & muſici homo eſt, & æs cum fit ſtatua: Quoniã igitur hæ tranſmutationes non ſunt ſecundum ſubſtãtiã, ſed ſm qualitatem, vult modo oſtendere etiam in his quæ tranſmutantur ſecundũ ſubſtantiã opportunum eſſe aliquod ſubiectum, circa quod cum contraria viciſsim agunt generationẽ rerũ & corruptionem efficiant, quod quidẽ ea quæ tranſmutantur ſm alia prædicamenta in aliquo ſuperſtite ſubiecto tranſmutentur perſpicuum eſt. Porrò ſtatim eorũ quæ tranſmutantur ſecũdum quantitatem ceu quæ augentur, quædam prius ſunt & poſtea augentur. Nã homo eſt qui augetur, vel planta, vel aliud quippiam, ſimiliter etiam id q diminuitur prius eſt. Eodẽ quoq; modo quæ tranſmutantur ſecũdum qualitatem quoniã id q fit album, vel calidum, corpus aliquod eſt. Præterea id quod tranſmutatur ſecundũ locũ, quoniã prius eſt aliquod ſurſum antequam fiat deorſum ac petat. Similiter etiã cum quiſpiam fit pater, vel dexter, vel ſiniſter, aliquid prorſus eſſe vel hominẽ, vel animal, vel corpus oportet. Quod quidem igitur ea quæ tranſmutantur ſecundũ hæc prędicamenta ante mutationẽ ſubijci oporteat perſpicuũ eſt. In his aũt quæ tranſmutantur ſecundum ſubſtantiam, hoc non videtur manifeſtum eſſe, quoniam ſubſtantia de nullo ſubiecto prædicatur, ceu alia prædicamenta prædicantur, eſt tñ in tranſmutatione eius nihilo ſecius ſubiectũ, quippe plantę, animalia plane ex ſpermate generationem trahant, metalla etiã cum ſint fuſilia plane ſubiectum habent ipſum humidum. Verum omniũ rerum naturaliũ ſubiectũ communiter ſunt quatuor elementa, dico autẽ in generatione & corruptione earũ ex qbus taliter, ac taliter cõmixtis ſpecies naturales fiunt, ipſis quoq; elemẽtis & ſimpliciter cũctis rebus trina demẽſio, ideſt corpus ipſum ſine qualitate, circa quod immutabile manens tanquã corpus mutationes fiunt in ipſum agẽtibus & patientibus qualitatibus ſubſtantialibus, quod aũt ſubiectũ ſecundum tanquã corpus immutabile ſit, indicatum eſt nobis in theorematibus commixtis. Ariſt. autem cuncta quæ fiũt ad quinque redigit, vt oſtẽdat in omnibus modis generationis prorſus eſſe aliquod ſubiectũ. Inquit igitur eorũ omniũ quæ fiunt, quædã transfiguratione fiunt, quędã vero appoſitione, quædã ablatione, quędam compoſitione, & quædã alteratione. Transformatione igitur ea fieri inquit quæ tranſmutantur ſm alterationem, ideſt ſm qualitatem, quæ ſcilicet eſt ſecundum quartã ſpeciem qualitatis figuram & formã, ceu ſtatua. Nã nihil aliud tranſmutatur in ęre quàm figura. & poſitio partiũ. Itẽ appoſitione ea fieri aſſerit quæ ſecundum quantitatẽ tranſmutantur. Nam id quod augetur appoſitione creſcit: quippe cibi cõtinui appoſitione augeatur, verũ non augetur additione ſimilis. Non enim per appoſitionem carnis caro ſimul augetur, ſed quemadmodũ in libro de Gñatione dicemus mutatio fit in partibus ex ea cibi humiditate quæ continetur in eiſdem. Iccirco ea quæ augentur plus cibi requiruot.

Vide Theophraſtum in libris de plãtis. Vide Albertum in libris de Metallis. Quomodo circa dimenſionẽ fiunt mutationes.

Præterea ablatione detractioneq; fiunt, vel vt ipſe inquit ſicut Mercurius ex lapide, qui enim quibuſdá ex lapide ſublatis detractiſq; partibus fit, vel etiam in his quæ natura ſunt, vt in his quæ labefactantur & diminuútur per diſſlationem, Item compoſitione fieri dici ſolent quæ arte induſtriaq; geruntur. ceu domus & lectus. Nam hæc domus lignis lapidibuſq; conficienda eſt, & lectus compoſitione partium ſtruitur, quippe artifex in his nihil aliud efficere videatur quam materiá accurate conditam componere. Sunt etiam in naturalibus rebus, quæ compoſitione fiunt. Nam ad producenda ſimilaria natura elementa componit, ſimiliter ſimilaria coniungit ad generanda organica, quæ &r connectit ad producendum totum animal quatenus talis forma conſequitur extrinſecus hanc compoſitionem vt in artificialibus conſtat. Componi aũt dicũtur ſimilia, minime vero diſsimilia. Neq; ſane diceres ſuperficiem componi cum corpore ſiquidem corpus nõ componatur ex corpore & ſuperficie, neq; ſuperficiẽ ex ſuperficie & linea, ſed linea lineæ componi dicitur, & ſuperficies ſuperficiei, & corpus corpori, hoc igitur modo non diceres proprie materiam & formam componi, ſed formam fieri materia, hac ratione quoq; elementa ſimplicia appellare ſolemus quandoquidem in his non videatur eſſe compoſitio ſimilium, ſed congreſſus materiæ & formæ quæ diſsimiles ſunt. Demũ ea alteratione fieri inquit quæ ſecundum ſubſtantiam tranſmutantur, quoniam ſubiectum totum alteratur & nihil eius manet ſub forma nuper accedente. Nulla enim forma ſpermatis, & menſtrui permanet in generatione animalis, ſed totum vertitur & mutatur. Cum igitur quinque modis fiat generatio, in his omnibus ſubiectum inuenitur, in quo ſeruato conficitur mutatio, nam in his quæ transfiguratione fiunt ſubiectũ eſt ceu æs, domus, in his quæ appoſitione coagmentantur & coaleſcunt ſubiectum eſt animal, & planta. Item in his quæ ablatione detractioneq; fiunt ſubiectum eſt lapis. Præterea ĩ his quæ cõpoſitione ſtrueq; molliuntur ceu in domo lapides & ligna. In his demũ quæ ſẽm ſubſtantiam vertuntur & tranſmutantur corpus ipſum & trina dimenſio ſubiecta ſunt, quare ex dictis conſtat quod quemadmodũ in omni eo quod fit, eſt vna contrarietas qua illud fit, ſic etiam aliquod ſubiectum eſſe penitus oportet, in quod cum agant & patianᷣ contraria generationem & corruptionem efficiant. Verũ hos quinq; generationis modos poſſumus etiam in his quæ tranſmutantur ſecundum ſubſtantiam conſiderare quippe cum natura non ſolum elementa inter ſe componat, ſed etiam alterare & vertere velit, & ſic ex his ſperma efficit, quo etiam alterato carunculam producit, deinde eam auget & tandem format. Dices præterea in his naturá operari ipſam detractionem. Nam detrahitur demiturq; de ipſo ſpermate & menſtruo ſuperfluum, ſi quippiam fuerit & minime conduxerit ad ponẽdum animal. Ex omnibus igitur his dictis inquit perſpicuũ eſſe, vt omne compoſitum, quod fit ſubiecto & forma conſtet, ſubiectum aũt duplex eſt, quoddam formæ oppoſitum, quod etiam formá fugit, hæc ſane priuatio eſt, quoddam autem quod permanet cũ forma & recipit eam aduenientem, & hoc eſt materia. Item ipſum factum materia eſt, & id ꝙ fit ipſa forma. Cum autem fieri multis modis dicatur, & quædam nõ ſimpliciter fieri, ſed hoc aliquid fieri, ſimpliciter autẽ fieri ſolis ſubſtantijs conuenit. Sæpe diximus Ariſtotelem generationem ſubſtãtiarum ſimplicem appellare, & eam accidentium quandam generationem, idcirco in generationibus ſecundum ſubſtantiam ſimpliciter dicimus hominem fieri, in generatione autem ſecundum accidens non ſimpliciter fieri dicimus, ſed aliquid fieri. Albus enim fit, vel muſicus homo. Quod itaq; in generatione alicuius ſit ſubiectũ patet. Verum inquiſitione opus eſt ſi hoc ſit etiam in generatione ſubſtantiæ, ac in generatione eorum quę ad aliquid aliud ſunt, quæ nanq; ad aliquid alterũ ſunt eſſentiam ſuam obtinent quatenus ad alterũ referuntur, ob id igitur cum dicere ad aliquid voluiſſet, dixit ad aliquid alterũ. Propterea quod ſola ſubſtantia de nullo ſubiecto alio dicitur, cætera autem omnia de ipſa ſubſtantia dicuntur. Quoniá liquet in generatione accidẽtium eſſe aliquod ſubiectum, eo creditur ipſa neq; poſſe abſq; aliquo ſubiecto eſſe, quod quidem ſubſtantia eſt. Quoniam autem ſubſtantia de nullo ſubiecto dicitur, iccirco videretur generatio ſubſtantiæ ex ſubiecto non eſſe. *Textus.*

Primo de generatione vide hac authorem & interpretem quid de auctõe ſentiat.

Quod uero ſubſtantia & quæcunq; alia ſimpliciter ſunt: ex ſubiecto fiant aliquo patefiet diligenter conſideranti. Semper enim eſt aliquid qđ ſubijcitur: ex quo generatur id quod fit. Plantæ nanq; & animalia ex ſemine fiunt. Eorũ aũt quæ fiunt ſimpliciter: quædá quidẽ transfiguratione fiunt ceu ſtatus. Quædá additione: ut ea quæ augentur. Quædá ablatione: ut è lapide Mercurius. Quædam compoſitione ut domus. Quædá alteratione: ut ea quæ uertuntur ſecundum materiá. Omnia autem quæ hoc modo fiunt ex ſubiecto fieri patet. *Quinq; modis res fiunt.*

Dicens (ſubſtãtia) ad magis cõmune peruenit, quoniam & ſimpliciter omnia fiunt. Ná cõmuniter demonſtrabit in cunctis quoddá ſubiectum prorſus opportunum eſſe. Diuidit autẽ quod iam dixi, omnia quæ fiunt in quinq; modos, in quibus omnibus oſtẽdit opportunum eſſe ſubiectum. Sed iam omnes diuiſim ac ſigillatim pertractauimus.

Quare ex dictis conſtat: omne quod fit ſemper eſſe cõpoſitum. Atq; eſt quidem aliquid quod factum eſt: & aliquid quod hoc fit.

Compoſitum ex materia & forma, quarũ factũ eſt forma, & ipſum quod fit materia. Ná materia fieri dicitur id quod quidẽ forma eſt, quoniá ſuſcipit eam. Verum ſuperius appellauit factũ, ipſum ſubiectũ, hic vero vocat ipſam formam. Nam eſt aliquod factum inquit, ideſt forma, atq; aliquid quod hoc fit ideſt materia. Nam ipſa fit quædam forma.

Et hoc eſt duplex. Ná aut ſubiectum eſt: aut oppoſitum. Atq; opponi quidẽ immuſicum: ſubijci autem hominem dico. Et infigurationem & informitatem uel inordinationẽ oppoſitum: æs autem aurum: lapidemq; ſubiectum.

Et idem inquit ſubiectum rõne compoſitũ duplex eſt. Quoddá enim opponiᷣ ipſi formę, & hoc eſt priuatio. Quoddá vero ſubijcitur & permanet vna cũ forma adueniente, & cum ipſa compoſitum perficit.

Conſtat igitur quoniam ſiquidem ſunt cauſæ & principia eorum quæ ſunt natura: ex quibus primis ſunt ac facta ſunt non per accidens: ſed unumquodq; quod dicitur ſecundũ ſubſtãtiam: omnia fieri ex ſubiecto ac forma. Componitur enim muſicus homo ex homine quodammodo & muſico. Nam rationes in eorũ rationes diſſolues. Vniuerſa igitur quæ fiunt ex hiſce fieri conſtat.

Conſtat (inquit) ſiquidẽ ſunt principia rerũ quæ natura ſunt ex quibus primis cũ inſunt vnũquodq; fit & perficitur,

perficitur, qm̃ hæc ſunt ex quibus componitur vnumquodq; veluti ex ſubiecto & forma. Nã hæc ſunt primo componentia vnumquodq; naturale. Si ergo principia ſunt prima cõponentia, & materia formaq́; ſunt ea quæ primo componũt, itaq; ipſæ erunt prima principia omnium rerum naturalium ex quibus primo ſunt, vel fiunt. Recte dixit, ſunt vel fiunt. Nam hoc verbum (ſunt) accommodatur vniuerſitatibus totalitatibuſq́; elementorum & cœleſtibus. Illud vero (fiunt) accomodatur omnibus particularibus, quæ generantur & corrumpuntur. Dicit item non per accidens, ſed vnũquodq; id quod per ſubſtantiam dicitur. Componitur enim ſtatua ex rubeo & ære, ſed per accidens ex rubeo. Vnde ſicut in materia eſt aliquod per accidens ita etiam in forma. Nam dicitur ſtatuæ trium cubitorum cauſa per accidens eſſe tricubitum. Sed æs per ſe ſtatuam facit, tricubitum vero, per accidens. Componitur muſicus homo quodammodo ex homine & muſico. Nam rationes in eorum rationes diſſolues. Quod homo muſicus ſit compoſitum facit fidem ex reſolutione eius, quippe vnumquodq; reſoluaſ in ea, ex quibus componitur. Nam rationem hominis muſici diſſolues in rationes ex quibus conſtituitur dico ſcilicet in rationem hominis, & in rationem muſici. Diffinitio enim hominis muſici reſoluitur in diffinitionem hoĩs & diffinitionem muſici. Scribitur etiã in nonnullis codicibus (& in terminos.) Nam reſoluitur muſicus homo in hominem, & in muſicum. Addidit nõ incaſſum illam particulam (quodammodo) quoniam componẽtia vel corpora ſunt, vel res quæ p ſe ſubſtãt. Muſicũ aũt neq; corpus eſt, neq; p ſe ſubſtat, ſed in ſubto eſt.

Textus.

Verba in aliis codicibus.

Eſt autem ſubiectum quidem numero unum: forma autem duo. Nam homo: & aurum: & prorſus materia numeratilis eſt. Eſt. n. hoc aliquid magis & non ſecundum accidẽs ex quo fit id qđ gignit̃. Priuatio aũt & oppoſitio, accidẽs.

Cum oſtendiſſet dupliciter priuationem à materia diuerſam eſſe tum nominum pronunciatione, tum etiam ipſa rerum natura. Nunc proponit oſtendere qũo ſe habeant. Vtrum in eo ꝙ principia ſint: eodẽ modo materia & priuatio ſint principia, vel non, & quomodo vtraq; ſint principia. Vt igit̃ hoc inueniat, prius quærit quomodo ſe habeant ad eſſentiam. Nam vt ſe habent ad eſſe, ita ſe hebebũt profecto ad id quo principia eſſe dicuntur. Eſt igitur propriæ ens hoc aliquid & numeratile, loquor modo de rebus naturalib⁹. Vnũ numero aũt, & hoc aliquid eſt proprie ipſum compoſitum, hoc ſcilicet demonſtratum. Vnde igitur cõpoſito accedit hoc aliquid, inquit id magis ipſum à materia quã à forma obtinere, qm̃ forma quã primũ à materia ſeparatur & corrumpitur. Materia autẽ manet. Præterea forma ſine materia non ſubſiſteret, materia vero & ſi nunquam ſit ſine aliqua forma, tamen quo ad propriam eius rationem eſt ſine forma, quare compoſito accedit, vt potius à materia quã à forma per ſe ſubſiſtens ſit, quod hoc aliquid, vnum numero, & hoc ens appellare ſolemus. Materia igit̃ eſt ens & propriæ ens, priuatio aũt nõ poteſt numerari in ſingulis rebus neq; hoc aliquid eſt, quippe ſit indefinita, quare neq; ꝓprie ens erit, ſed per ſe qdẽ non ens, & ſi ens eſſet hoc aliquid per accidẽs erit ens, quoniã in ente eſt, ideſt in materia, quare ſi materia per ſe & proprie ens eſt, & priuatio per ſe non ens, iure erit ens per accidens quo fit vt hæc quemadmodum ſe habent vt ſint, ita ſe habent vt ſint principia, igitur patet materiam propriũ & per ſe principium eſſe, priuationẽ autẽ per accidẽs. Et vt ſummatim dicamus, rerum quædã ſunt dũtaxat nõ entia, quædam ſolum entia, quædam partim entia, & partim non entia. Ea igitur ſunt duntaxat nõ entia quæ prorſus nihil ſunt, & ea ſunt entia ſolum quæ ſunt formæ, qm̃ eis innatũ eſt non ſimul eſſe cum priuationibus, ſiquidẽ oppoſita ſimul coniungi nequeant. Ea vero quæ partim entia ſunt, & partim non entia, ſunt materia & priuatio. Verũ materia per ſe ens eſt, & per accidens non ens, qm̃ in ea eſt aliquod non ens. i. priuatio, ex hoc etiã conſtat quomodo forma ſit duntaxat ens. Priuatio autẽ per ſe quidẽ eſt non ens, per accidens vero ens. Vt igitur ſe habent ad id quo ſunt entia, ita ſe habebunt ad eſſe principia quare ſi materia quidem per ſe eſt ens, etiam per ſe erit principium, & proprie principium, ſed priuatio quoniam per accidẽs eſt ens, etiam per accidens erit principiũ. Neq; enim priuatio quippiã confert ad rei exiſtẽtiam, ſed ſolũ ſua abſentia confert ad generationem rerum. Hæc igitur dicens, quæ iam dixit in ſummã collegit, qm̃ perſpicuũ eſt ex omnibus dictis quot & quæ ſint principia, quandoquidem aliquomodo tria ſint, & quodammodo duo. Nã proprie duo ſunt principia materia & forma, quippe quæ ipſas res compleant, & maxime conſerant vt ipſæ ſint. Dicito tamen aliquo pacto tria principia eſſe, quoniam priuatio etiam confert aliquomodo ad generationem rerum. Nam oportet priuſquã forma recipiatur, vt materia priuetur ea, deinde eã priuationẽ abijciens hoc modo formam recipiat. Quo pacto itaq; ſint tria principia & duo perſpicuũ eſt. Sic etiã affirmabis principia partim eſſe cõtraria, partim vero non cõtraria. Nã cũ quoduis minime à quouis temere patiatur, ſed contrariũ à contrario, ita non abſq; ratione dicendum eſt contraria eſſe principia. Verũ quia contraria per ſe ipſa nõ idonea ſunt agere neq; pati inter ſe videbitur non oportere vt principia ſint contraria, ſed ſufficit alterum contrariorũ præſentia, vel abſentia res generare & producere. Diſſoluit autem quãdam oppoſitionem apparentẽ dicẽdo operepretium eſſe ſubiecto & contrarijs, verũ altero contrariorum cum ſubiecto tanquam compleat rei ſubſtantiam, altero autẽ ſcilicet priuatione per accidens, quæ cum ipſe dicat, deinde modum affert quo materiam cognoſcere poſſumus. Sciendum autem eſt, quoniam Plato ante ipſum duos modos eſſe tulit, quibus in materiæ cognitionẽ venire quimus, vnum profecto ex ablatione cũ nos dicimus materia nõ eſt equus, neq; homo, neq; prorſus aliquod corpus, ſed quoddam alterum præter ipſa, quod quidẽ hiſce omnibus ſubijcitur, hoc præterea modo inquit primam cauſam cognoſci: ſiquidem de eadem non ſit aliquod affirmandũ, ſed ex ablatione ipſius cognitionem aſſequimur dicentes ipſam non eſſe corpus, neq; animum, neq; mentem, neq; aliud quippiã. ſed aliquod alterũ præter ipſa quod omnibus ſupereminet. Iccirco inquit materiam primæ cauſæ tum ſimilem eſſe, tum etiam diſsimilem, aſsimilatur inquam qm̃ ex ablatione omnium rerũ vtræq; percipiuntur, diſsimilis autẽ eſt qm̃ cum de materia diſſerimus, ipſam non eſſe aliquod ens affirmamus, ſed quoddã alterum ab his omnibus quibus tamẽ deterius eſt & cunctis ſubiectum. At prima cauſa licet non ſit aliquod eorum quæ exiſtunt, attamẽ cunctis melius ad ſupereminens eſt, igit̃ materia ei ſimilis atq; diſsimilis eſt. Nã illius ablatio melior eſt,

Hic locus fauet his qui materiã principium induſtrationis ponunt.

Duos modos cognoſcendi materiã Plato dedit.

Damaſcenus Theologus, Auguſtinus Theologus imitantes Platonem dicere Deum cognoſci potius, per negationem, quam per affirmationem. Sed quo ſecundũ Plat poſſumus cognoſcere deũ, vi-

de Plotinũ itẽ vide Marſiliũ ſicinũ ĩ theologia. Item lege tu librum Parmenidis de ente & vno.

huius autem.ſ.materiæ deterior. Similitudo inquã eſt qm̃ ipſa ſine forma eſt, diſsimilis autem, quoniam prima cauſa eſt ſupra formam, materia vero inferior forma. Is itaq; eſt vnus modus cognoſcendi materiam. Secundus autẽ eſt per proportionem quo etiam nunc Ariſto. vtitur, qm̃ quam proportionem æs habet ad omnia vaſa ærea & lignum ad omnia vaſa lignea, eandem etiam rationẽ habet materia ad omnia entia. Nã quo pacto ſi vellemus cæco quandam naturam ligni diſcribere, duceremus ipſum in cognitionem ligni dicẽtes illud eſſe lignũ quod neq; lectus eſt, neq; ianua, neq; abbaculus, neq; aliquid aliud vas, ſed id eſt quod his cunctis ſubſterneretur, atq; id eſſe quod cum nullã formam in ſua ſubſtantia non habet idoneum eſt omnes recipere, ſic etiam deduceremus quempiam ad intelligẽtiam materiæ aſſerentes ipſam nullam formam naturale eſſe, ſed illud quod omnibus ſubiacet & ſubſternitur materiã eſſe. Vnde & Plato ipſam adulterina cognitione comprehendi aſſeruit, qm̃ aſſequi ſubſtantiam eius, & quid illa ſit cognoſcere impoſsibile eſt. Verum ex negatione aliorum, & ex proportione conceptionẽ ipſius obtinemus, quo rurſus pacto aſſerit nos in cognitionem primi venire, cuius ſimulacbrũ vnum & ſolum aiunt eſſe Solem. Nã alias virtutes quę habent particulares actiones dixere ſimulachra eſſe ad proportionem cuiuſcunq; actionis. Veruntamen primi & omnium maxime cauſæ inuenerunt vnum & ſolum ſimulachrum exemplarq; naturale ipſum Solem. Nam quo pacto Sol omnibus rebus mundanis præſtat, eo etiam omnes res incomparabili excellẽtia primũ excellit, & quemadmodum ſol cuncta illuminat, ita & illud omnia bona efficit, quatenus vno acceſſu ſtudioq; vnumquodq; iuxta ſuam menſuram actione optimi opificis participat, ſicut etiã ea quæ lumẽ ſolare capiũt iuxta vim & potentiam participant vna actione illius qui cuncta illuminat. Eſt autem ſubiectum quidem numero vnum forma, autem duo. Quoniam proxime dixit omnia fieri ex ſubiecto & forma, & cũcta quæ fiunt Ariſt. reduxit ad iſta duo principia, nunc ait hoc ſubiectum non eſſe ſimpliciter vnum, ſed numero vnum, ratione autem duo. Nam in ſe habet priuationem, quæ a materia rõne differt, quippe aliam aſsignabis materiæ diffinitionem, & aliam priuationis, ceu hominis & immuſici. Prius igitur oſtendit vtrunq; componentium compoſitum ſimiliter vnum eſſe. Homo enim & aurũ (ac prorſus materia numeratilis eſt.) Eſt enim hoc aliquid magis, & non ſecundum accidens, ex quo fit id quod gignitur. Quoniam dixit ſubiectũ eſſe vnum numero, formam autem duo, vult hoc idem oſtendere, & ex eodẽ ſimul ſtudet inducere, quomodo vtræq; ſint principia. Inquit igitur materiam eſſe numeratilem, qm̃ hoc aliquid eſt muſici materiæ homo, qui ſane hoc aliquid eſt, & numeratilis. Item lignum etiam lecti numeratile eſt. Atqui immuſicam, & informitatem hoc aliquid eſſe dicere non licet, tum quia non habet terminum, tum etiam quia ſubſtare non poteſt. Nam hoc aliquid eſt aliquod ens, quod vero non eſt hoc aliquid, non erit proprie ens. Hoc igitur eſt eorum diſcrimen. Habes hic etiam quomodo vtraq; ſit principium. Nã materia cum ſit hoc aliquid, & perficiat compoſitum, per ſe principium erit. Priuatio autẽ non eſt per ſe hoc aliquid, quoniam non apparet in compoſito quoniam vero accidit pŗcipio per ſe, dico ſcilicet ipſi materiæ Idcirco erit principium per accidens. Verum cum dicit homo & aurum ad vniuerſale vltra procedit adijciens & prorſus materia. Atqui dicendum eſt formam magis eſſe hoc aliquid quam materia. Verum (vt dicebamus iam) comparatio hæc fit inter materiã & priuationem, quoniã materia eſt magis hoc aliquid quàm priuatio. Hoc autẽ dico propter materiam primam, quippe quæ per ſe non ſit numeratilis, tamen eſt magis numerabilis quam priuatio, qm̃ ad conſtituendum compoſitum q; quidẽ eſt proprie hoc aliquid materia magis cooperatur cum permanet, & in ipſo poſsit aliquo modo conſpici, cum priuatio præſentia formę non appareat: magis materia quam priuatio numerabilis eſt. Subiunxit demũ (priuatio autẽ & oppoſitio accidens) nõ dixit oppoſitionem, velut aliquod alterum ſignificans præter priuationem, cum de eodem ambo dicantur, priuatio nanq; & quoddam oppoſitum eſt.

Ponderatio verborũ textus. Obiectionem quãdã tollit. Ex his habetur q. materia forma & compoſitũ dici queunt hoc aliquid verum nõ eodem modo.

Forma autem eſt unum: ceu ordo: uel muſica: uel eorum aliquid quæ ſimili modo dicuntur.

Hoc cõtinuum eſt ſuperioribus verbis. Cum dixit. Eſt autem ſubiectum quidem numero vnũ forma autem duo, deinde ſequitur hoc.ſ.forma autem eſt vnũ, verba vero quæ media ſunt priorem ſententiam probant. Inquit igitur q; non quemadmodum ſubiectum eſt ratione duo ita & forma, ſed ipſa eſt ratione & numero vnum. Sed ſi forma vnum eſt, patet etiam ipſam eſſe vnum numero & hoc aliquid, quæ ſecundũ aliud magis eſt hoc aliqd q̃ materia, quippe per ipſam vnũquodq; dicatur eſſe hoc aliquid ceu homo, equus. At ſecũdum aliud magis materia eſt hoc aliquid q̃ forma, ſiquidem omne hoc aliquid ſit per ſe ſubſtans & non in alio ſubſiſtens. Compoſitum nanq; per ſe ſubſtare magis habet à materia q̃ à forma, ſiquidem forma ſine materia eſſe nequeat, & materiã ſine forma concipere poſsimus, vt æs ſine formis artificialibus. Itẽ quatenus materia propria ratione ſubijcitur per ſeipſam. Nam ipſa forma non eget vt ſit, ſed vt ornetur & decoretur.

Quapropter ipſa principiatum duo: tum tria dicẽda ſunt tum etiam contraria: ceu ſiquis dicat immuſicum & muſicum: calidum & frigidum: aut conueniens & inconueniens. Tum etiam ut non contraria. Nam fieri non poteſt ut mutuo contraria patiantur. Soluitur autem & hoc quia aliud eſt ipſum ſubiectum. Hoc enim non eſt contrarium.

Duo quidem ſiue materia & forma fuerint vt diximus, ſiue contraria, quod vero intelligenda ſint contraria videtur conſonũ id quod ſubiungit. Tum etiam vt contraria. Tum etiam vt non contraria. Nam cum generatio & corruptio fiant, quia contraria agunt & patiuntur, videbuntur principia contraria eſſe. Nam contraria agunt & patiuntur, quare duo principia ſunt contraria. Videbuntur etiã nõ eſſe contraria principia, quoniam ipſæ contrarietates per ſeipſas non ſunt idoneæ agere inter ſe vicisſim. Sed inquit hanc etiam dubitationem ſoluemus ſi ſubiecerimus tertiam quandam naturam contrarijs circa quam nõnullæ contrariæ aſfectiones, generationes & corruptiones verſantur quæ ipſa non ſit contrarium. quare cõſtat ex his tria aliquo modo eſſe principia vt contraria & ſubiectũ, & aliquomodo duo, vt forma, & materia, forma nanq; ſua præſentia, & abſentia generationem, & corruptionẽ facit.

Quare neque plura principia contrarijs quodammodo ſunt: ſed duo: ut ita dicam numero. Neq; rurſus penitus duo: quod ipſorum ratio eſt diuerſa: ſed tria. Diuerſa enim eſt hominis ratio: & immuſici: & figuræ expertis: & æris.

Quocirca Homerus vocauit ſolẽ deorum patrem. Vide Pla. in libro de Recta nominum ratione. De dei bonitate lege philonẽ iudaeum. atq; Phil. de mundo. De ſimilitudine ſolis ad deũ lege Porphyrium Iãbli cum. Proclum qui nitutur exponere quomodo inuocato deo ſupra illo Timæi paſſu vbi docet nos Pla. in principio cuiuſuis magni vel parui operis inuocare deum, ipſe nos illuminet, qui libra nanque intelliges.

Non hoc inquit quod contraria ſolũ ſint principia, ſed quia numero nõ erunt plura principia contrarijs aliquomodo, ideſt ſecũdum qnantitatem. Dixit plura contrarijs pro hoc ſcilicet plura quam duo, aliquo modo nõ ſunt. Et quod hoc dicat perſpicuũ eſt ex his quę inducit (ſed ſolũ duo) vt ita dicã, numero. Neq; rurſus penitus duo, qm̃ diuerſa eſt ratio ipſorum. Nam & ſi duo principia materia & forma ſunt, attamen quia eſſentia & diſfinitio materiæ non eſt eadẽ quippe ſecundum aliud ſit materia, & ſecundum aliud forma priuetur, quod exemplis perſuadet, inquit enim hominis rationem aliam eſſe, & aliã immuſici, quocirca cum homo callet muſicem homo quidem adhuc eſt, ſed non immuſicus: cedit enim priuatio formæ.

Quot igitur ſint principia naturalium quibus generatio competit: & quonammodo ſint tot, ſatis diximus. Patet etiam aliquid ipſis contrarijs ſubijci oportere: & contraria duo eſſe. Modo autem quodam alio non neceſſarium eſſe. Erit enim ſufficiens alterum contrarium ſui abſentia præſentiaq; ad faciendum mutationem.

Videtur hic fauere Tomæ & fratri Egidio Heremitæ qui ſentiunt materiam in cælo eſſe & diſſentire ab Auerroe tamen nihil ex hoc certi habetur quid ſenſerit in hac re Ioãnes cum alibi materiam ad locũ ſolum in cælis colloces.

Non dixit naturalium ſolum, ne cœleſtia prætermiſiſſe videatur, ſed dixit naturalium quibus competit generatio, quippe priuatio in cœleſtibus rationẽ principij nõ ſubeat, ſed ſolum ibi materia & forma ſunt. Illud itaq; quibus generatio cõpetit, ob id dixit, ſubiũxit autẽ (naturalium) ob ea quę ope intellectus fiunt, quippe in his neq; formam, neq; materiam ſpeculemur niſi quadam proportione & ſimilitudine, ceu ſyllogiſmi materia dicuntur propoſitiones, & forma concluſio. Et contraria duo eſſe, merito qm̃ contrarium alicui cõtrarium eſt, quum nihil ſit ſibijpſi contrarium. Modo autem quodam alio nõ neceſſarium eſſe. Nam forma locum priuationis & vicem ſupplet, ſed forma abſens faciet corruptionem, præſens autem generationẽ igitur ſufficiens eſt alterum contrariorum cum materia in rationem principij acceptum.

Natura autem ea quæ ſubijcitur ſimilitudine ac proportione ſub ſcientiam cadit. Vt enim æs ad ſtatuam: aut ad lectiꝰam lignum: uel ad aliquid aliorum quæ formam habent materies atq; informe ſeſe habet antequam recipiat formã: ſic ad ſubſtãtiam & hoc aliquid: ac id quod eſt hæc ſe habet.

Hic qui ſit modus cognoſcendi materiã ponit, qm̃ proportione & ſimilitudine. Diximus autẽ Platonem etiam modo percipiendi materiã ablatione vſum fuiſſe. Sic ad ſubſtãtiam, & hoc aliquid, ac id quod eſt hæc ſe babet materia. Vnde in his verbis procedit ad magis vniuerſale cũ dicit ac id quod eſt. Nã materia ſubiecta ſubſtantijs, per ipſas profecto & accidentibus ſubijcitur. Et ſic ſyllogiſmo ratiocinabere. Materia ſubſtantię ſubijcitur, ſed ſubſtantia accidentibus ſubijcitur, igitur materia accidentibus ſubijcitur.

Hæc igitur unum principium eſt: non tamen unum: neq; ita unum ens perinde atq; hoc aliquid. Vnum etiam principium ratio. Item & huic contrarium ipſa inquam priuatio. Hæc autẽ quomodo duo ſint: atq; plura pauloante diximus.

Repetit rurſus principiorum numerum. Eſt igitur tandem materia vnum principium. Verum & ſi vnum appellatur, tñ non ita eſt vnum aliquid & numerabile ſicut hoc aliquid quod ſane compoſitũ eſt. Hoc enim eſt & particulare, & proprie numerabile. Nã & ſi compoſito merito materiæ ineſſe competereq; hoc aliquid dicebamus, attamen hoc aliquid & magis numerabile eſt ipſum compoſitum. Neq; mirum eſt, qm̃ corpora etiam patiuntur merito materiæ, quippe ob materiam huiuſmodi corpora aptitudinẽ habeant, attamen materiam cum ſecundũ ſeipſam contemplabimur expertem paſſionis penitus eſſe fatebimur. Poſſunt autẽ hæc verba. Non tñ vnum, neq; ita vnum ens perinde atque hoc aliquid de forma accipi, vt hoc aliquid dicat ſignificetq; formam. Nã vnumquodq; per formã eſt. Quocirca vnum & hoc aliquid de forma magis diceretur, quod ſane ſit quia forma ſemper vna & eadem eſt nullam alterationẽ ſuſcipiens. Materia vero varijs diuerſiſq; modis alteratur & tranſmutatur ſecundum diuerſos modos ſuſcipiẽdi formas. Eo igiť quod forma ſemper manet, & materia diuerſis modis alteratur, hac ratione formam magis eſſe vnũ dixit q̃ materiam. Verũ quatenus materia nõ eget altero ſubiecto vt ſit quemadmodum forma eget materia, ſed per ſeipſam ſufficit ſubſiſtere, erit hoc modo magis hoc aliquid materia q̃ forma. Sed qũo materia magis ſit hoc aliquid, & quo magis ipſa forma prædictis abſoluimus. (Vnum etiam principiũ ratio) hic, & hæc ambo articuli ſunt. Rationem vero (vt ſæpe diximus) formam vocat, cum igitur dicat principium materiale, dicit etiam formale: & ait formã etiam eſſe vnum principium, quo ordine igitur ſubiecit duos articulos de eodẽ quatenus ratio eſt principium, cum principiũ in Græco per articulũ fœmininum flectatur, iure fœmininũ articulum adiecit. Quoniã vero ratio in Græco eſt maſculini generis, ei adiecit maſculinum articulum, ob id igitur duos articulos ſtatuit de eodem fœmininũ. ſ. & maſculinũ, per fœmininum principium inſinuat, & maſculinũ rationi adiecit ac ſi dicat, ſed alterũ principium eſt rõ, ideſt forma.

Textus: Quadam hic adducuntur ꝓpter loci expoſitionem aliter locus non intelligeret.

Primum igitur dictum eſt contraria ſolum principia eſſe. Deinde neceſſarium eſſe quoddam etiam aliud ſubijci: triaq; eſſe. Ex his autem quæ nunc diximus patet quæ nam ſit differentia contrariorum: & quomodo principia mutuo ſe habent: & quid ſit ipſum ſubiectum.

Hic omnia dicta ſummatim colligit, & epilogum facit. Et quomodo principia mutuo ſe habeant, quoniam quædam eorũ per ſe ſunt principia, quædã vero per accidens. Item materia & priuatio ſunt numero vnum. Et materia aſsimilatur fœminæ, & forma maſculo, & quæcunq; alia de ipſis dixit.

Sed utrũ forma ſubſtantia ſit an ſubiectum nondũ cõſtat.

Contemplationẽ de his in libris Metaphyſices prorogat & differt. Ibi vero quærit an forma ſit ſubſtantia necne, & quomodo ſit principum. Itẽ ſi omnis forma corruptionis expers ſit, an quædam ſint corruptibiles. Præterea indagat ꝙ ſi nõ omnis forma incorrupnibilis eſt, quomodo omnis ſit principium. Et vt breuiter dicamus, illic ab eodem hæc dicuntur de ipſa forma. Inquit ergo quod vtraque vt ſit vna magis quàm altera ſubſtantia, habet aliquid peculiaris conditionis. Nã materia magis ſubſtantia eſt quàm forma qm̃ materia res quædã per ſe ſubſtans eſt, forma ſine materia eſſe non poſsit. Et materia econtrario non indigiat forma vt ſit. Forma quoq; magis ſubſtantia eſt quàm materia ſiquidem materia formę præſentia ornetur ordinetur & terminetur, & ipſa ornet & terminet. Item quia vnumquodq; ens non per materiam ſed per fomam impreſſum diſtinguitur, quare ſecundum aliquid materia magis ſubſtantia eſt quàm forma, & ſecũdum aliquid forma ſubſtantia magis eſt q̃ materia.

7. & 8. Metaphy.

Conſtat autem tria principia rerum eſſe: & quo nã pacto

tria;

tria: & quis ſit ipſorũ modus. Quot igitur & quæ ſint principia rerum ex hiſce quæ explicauimus conſiderandum ſit

Dixit quoniam pacto pro quaha ſint tria, quoniam materia forma & priuatio ſunt principia. Et quis ſit modus ipſorum diximus, quoniam quędam ſunt principia per ſe, quædam vero per accidens, & quod materia eſt ſubiectũ, & quod forma terminet & ornat ipſam, ceu ſtatuæ forma æs terminat & ornat.

Poſt hæc autem & ueterum dubitationem uno modo ſic ſolui dicamus.

Inditium tũc eſt quod rationes rectæ ac ſcientificæ habitæ ſint, quãdo tales cum traduntur & fiunt de ipſa re eiuſdem rei naturam nobis exhibent ac explicant & dubitationes quæ afferuntur contra ipſam diluunt ac diſſoluunt. Sunt nanq; huiuſmodi rationes de principijs rerum naturaliũ ab Ariſto. traditæ, quippe quæ cõmuniſsima rerum naturaliũ principia affatim abunde q; nobis explicauerint, & dubitationes quæ aduerſus ipſa principia nonnullis allatæ fuerunt per eaſdem diſſoluemus quod quidem in præſentia Ariſt. facit. Adducuntur autem in medium dubitationes de rebus naturalibus quas olim in rationibus contra Anaxagoram commemorauimus. Eæ autẽ ſunt quæ videntur generationem de medio tollere. Inquit enim cum antiqui veritatem inquirere vel inuenire niterentur imperitia dialectices à veritate longiſsime receſſerunt, ac putauerunt penitus generationem non eſſe. Nam aiunt ſi fieri aliquid poteſt vel ex ente illud fiet, vel ex nõ ente, ſed ex ente fieri non poteſt, quomodo enim ens fieret, alioquin prius eſſet q̃ generaretur, neq; fieri poteſt ex non ente, qm̃ impoſsibile eſt aliquid ex non quodam præſuppoſito fieri, atq; omnium Philoſophorum communis ac eadem eſt opinio, vt nihil ex nõ ente prorſus fiat. Nam oportet id quod producendum eſt antequã generetur habere quãdam potentiam & aptitudinem qua illud generari queat. Si enim antequã aliquid fieret, gigni non poſſet, neq; etiã fieret. Neceſſe igitur eſt vt priuſquam fiat potentiam habeat vt generetur. At id quod põt fieri aliquod ens eſt, & ipſa potentia, nihil igitur ex nihilo fit, quare videtur neq; omnino generationem eſſe, ob id igitur generationẽ de medio tollẽtes ſegregatione congregatione & poſitione hiſce talibus res fieri produciq; dixerunt. Ex hoc principiu(inquit) cum cæpiſſent, multitudinem ex rebus tollebãt. Nam vno abſurdo dato(vt ipſe inquit)infinita ſequẽtur. Ex eo enim generationẽ auferebant, quod generabilibus non ens ſubijci non poteſt ex quo fierent. Nam ſi non ens ipſis ſubijceretur, accideret ex hoc nõ ens fieri, & ſic multitudinem tollebant. Nã ſi multitudo eſt, etiam diuerſitas erit, quare ſi hoc conceditur etiã nõ ens erit, quoniã Socrates non eſt Plato, quare Socrates eſt non ens, quippe qui Plato nõ ſit. Præterea ens eſt, qm̃ Socrates eſt, idem itaq; erit ens & non ens, quod quidẽ fieri nequit, quod ſi hoc impoſsibile eſt, multitudo etiam in rebus eſſe non poterit, quare ens fieri nõ poſſet, & immobile foret. Illi ergo ex his tollebant de medio generationẽ ob imperitiam dialecticę diſciplinæ, quãquam recte cum de generatione differerent ex diuiſione rationẽ deduxerint, ea præſertim diuiſione quæ fit per contradictiunem dicentes quod ſi quippiam fit, vel ex ente fit, vel ex non ente. Nã contradictio eſt inter ens & non ens. Verum praue quia imperfecte vtebãtur diuiſione. Neq; enim ens vnam quãdam rem ſignificare poteſt, eodem etiã modo non ens, oportebat igitur in diuiſionẽ hęc etiam afferre, & ita omnes partes diuiſionis conſiderare ſi contingit ſecundum aliquid eorum fieri generationem. Nã æquiuoca vox ens eſt, ſimiliter & non ens. Etenim ſimpliciter non ens nihil eſt. Item neq; ens eſt cõmunis quædã natura, ſed vox æquiuoca quæ de pluribus prædicatur, qm̃ ens vel eſt ſubſtantia, vel quãtitas, vel qualitas, aut aliorum vnumquodque ſimiliter. Eodem etiã modo non ens vnum aliquid & ſimplex non ſignificat, ſed vel ſimpliciter nõ ens quod quidem prorſus nihil eſt, vel nõ ens aliquid. Nam ſubſtantia eſt aliquod non ens, quippe quæ nõ ſit quãtitas, vel qualitas, neq; ſimiliter aliquid aliorum. Vnde quippiam poteſt eſſe tũ ens, tum etiam non ens ſecundum aliud atq; aliud, ens nanq; aliquod eſt ſecũdum aliud, & nõ ens ſecundũ aliud. Illi ergo ob imperitiã dialecticæ diſciplinæ in hanc ignorantiã inciderunt, quare(inquit) veteres ratione impulſi ac victi generationem & multitudinem quæ ſunt cuiq; manifeſtæ de medio tollere nitebantur. Verum Ariſto. ex rationibus quas de principijs tradidit has dubitationes exoluit. Diximus enim principiorum quædam eſſe per ſe ceu materiam & formam, quædã vero per accidens vt priuationem. Vnde ex hac diuiſione per ſe & per accidens ſoluit dubitationẽ, & ex alia qua dicitur aliquid eſſe in potentia vel in actu. Si enim ſimpliciter fiebat aliquid ꝑſpicuũ eſt ex ſimpliciter non ente fieri. At modo aliquod fit, & non ſimpliciter, igitur ex quodã non ente fit: Nam ſicut ſimpliciter ens ex ſimpliciter non ente fit, ita aliquod ens ex aliquo non ente producitur, ſed ſimpliciter, ens gigni non poteſt, quia ex eo, quod penitus non eſt, generaretur. Et hæc ratio apud eos maxime valet. Quoniam ergo factũ nõ ſimpliciter fit, ſed aliquid, & illud ex quo fit aliquid, non ens erit aliquid autẽ non ens eſt etiam aliquid ens. hoc autẽ eſt compoſitum ex materia & forma, & omne actu ens eſt huiuſmodi. cum igitur dicemus id quod fit ex ente fieri, ceu cum ignis ex aere producitur, fatebimur nanq; ex non ente per ſe videlicet ex aere ignem produci. Nam aer eſt ens per ſe, non tamẽ per ſe vt ex ente, ſed per accidẽs hoc modo producitur. Nã principium per ſe id paulo prius appellauimus, qđ pars geniti ſit, ceu ſunt materia & forma, ſi ergo aer non ſit pars ignis, profecto non ex ente per ſe ex aere ignis producetur, ſed accidit vt id ſit per ſe, ex quo gignitur, dico ſcilicet vt materia aeris formã habeat. Nam ad producendũ ignem forma aeris nihil confert, cum ignis nihil minus fiat ex aqua & terra, & cæteris omnibus compoſitis. Si ergo conſideramus id ꝙ fit ex materia produci, fatebimur ex eadẽ veluti ex ente per ſe illud fieri, quippe materia ſit ens per ſe, & per ſe fiat vt ex ente quandoquidem materia eius pars euadat. Et nihil abſurdi eſt, qm̃ materia nõ eſt illud ens quod gignitur, ſed aliud eſt ipſa, & aliud quod gignitur. Veteres autẽ generationem ex materia nequaquã intellexerũt, ſed de particularibus generationibus dubitationes excitabant & afferebant, qm̃ cum aerẽ ignẽ fieri viderent, & aer eſſet qui fit ignis, ens itaq; fieri aſſerebant. Nos igitur ad ipſorũ dubitationes reſpondentes dicimus ꝙ ſi ex aere ignis gignitur, non tamen ex eodẽ producitur quatenus aer eſt, ſed per accidens, quoniã ſubiecto accidit vt aeris formam habeat, quare & ſi ex ente producuntur ea quæ fiunt, attamen nõ quatenus ens eſt, ſed quatenus accidit ei ex quo per ſe fit, ideſt materiæ ens eſſe. ſ. informatam. Item quum ex non ente fieri affirmabimus id dicimus, non quatenus non

Conſimile fere.4. libro dicet.

Non ens vox æquiuoca.

nō ens eſt. Neq; enim ex ſit id ꝙ producitur, qppe priuatio ignis, non ſit eius pars. Aſſerimus igitur ignem ex nō ente fieri, ſed non ex nō ente ſimpliciter ſed ex quodam non ente. Nam fit ex non igne, quanquã non per ſe ex non igne fiat, ſed per ſe ex ſubiecto. Verum quia hoc habet priuationem ignis quod quidē eſt per ſe nō ens, idcirco dicimus ignem ex non ente fieri licet per accidens ex non ente produci dicatur. Et ſi proximam generationem conſiderabimus, in aere profecto ignis priuatio eſt. Nam aer non eſt ignis, ideſt aliquod non ens eſt, igitur ex non ente fit. Verum non per ſe ſed per accidens, per ſe autem fit duntaxat ex ſubiecto & materia.

Obiectio ad huc repetur. Reſponſum.

Sed ſi ex materia quæ eſt ens ꝑ ſe, ac ex ea veluti ex ꝑ ſe ente fit aliquid, nihilominus abſurdum deducitur ſcilicet factum præfuiſſe antequã fieret. Dicimus neq; illud reuera fieri quod iam eſt, ſed aliud quidē eſt, aliud vero generatur vt æs, quod fit ſtatua, nō id fit, ꝙ eſt, ſed aliud eſt, aliud vero fit: ita etiã ĩ cũctis quæ natura ꝓducuntur, dicēdũ eſt. Nã cũ generationē eorum ex materia & trina dimēſione cōſiderabimus idē accidet. In oĩ ergo generatione, qppiã eſt ex prima materia, & ex proxima, atq; ex ente & nō ente, & hoc nō eſt cōtradictio, quippe non ſecundum idem & eodē modo intelligamus ens & non ens, ſed ex ente qm̄ alterum aliquod eſt, ex non ente aũt, qm̄ hoc non eſt id qđ fit, ſed in materia generationis, fit ex ente per ſe, nequaquã vero ex non ente per ſe, qm̄ priuatio non ſit pars oppoſiti vt materia. Verũ in proxima generatione, vt quũ fieret ex aere ignis, neq; ex ente per ſe fit, neq; ex per ſe non ente qm̄ neq; priuatio ignis, neq; aer ſit pars ignis, ſed ipſe producitur partim ex ente, & partim ex non ente, & per accidens fit ex aere ignis, quanquã ex alio quodã ente per ſe ſcilicet materia fiat iuxta eum modũ quem diximus. Is igitur eſt vnus modus diſſoluendi dubitationes. ſ. ex diuiſione per ſe & per accidens, q̈ in ſermone de principijs compelexus eſt. Dixit enim principiorũ quædam ꝑ ſe eſſe materiã & formã, & quoddã ꝑ accñs. priuationem, quare ex quo fit non prorſus ex ꝑ ſe ente fit, ſed ex eo quod eſt ens ꝑ accidēs. Sublatæ ſunt itaq;

Alia quoque ſolutio.

dubitationes ex ſermone q̈ fecerat de principijs. Eaſdē quoq; ſoluit ex diuiſione qua aliquid dici ſolet eſſe in actu vel in potentia, qm̄ rerum quædam ſunt per ſe in actu quædã vero in potentia, cum igitur dicimus aliquid ex ente fieri, illud ex ente in potētia & nō in actu fieri dicimus. Eodem ēt modo quum dicimus ex non ente fieri aliquid, non ex nihilo, ſed ex nō ente in actu, licet in potentia produci fateamur. Nã materia eſt in potentia oēs formæ naturales, actu vero nulla, quando quidē ſine formis vnq̈ eſſe nō poſſet. Item neq; idem penitus ſunt id quod eſt in potētia & id qđ eſt in actu, & quod eſt ſe & quod eſt per accidens. Nam quippiam eſt in potentia per ſe, & quippiã in potētia per accidēs. Eodem etiã modo quippiam eſt in actu per ſe, & quidpiam in actu per accidens. Nã cum ipſe dixero medicũ ſanare actum dico & per ſe, ſed cum dicerē medicus ſanabit, potentiã dicerem & per ſe. Rurſus cũ dixero medicus ædificat actu dixi, & per accidens, qm̄ non quatenus medicus, ędificat ſed quatenus accidit vt ſit ædificator & medicus, ædificatorē igitur per ſe ædificare ſolemus dicere, & ꝑ accidēs medicũ ædificare domos, qm̄ idem ſubiectum ꝙ homo eſt medicus & ædificator eſt ſimiliter cũ dixero medicus ædificabit, in potentia dixi & per accidēs, quare ex materia quæ eſt per ſe ens fiunt ea quæ producuntur, ex ente ſcilicet in potentia & non in actu, qm̄ materia nō per ſe ſubſiſtit extra formam ſed ſuapte ratione eſt omnia in potētia, & in actu nihil eſt. Verum poſtquã formata eſt in actu exiſtere dicitur.

Obiectio.

Item cũ aliquid fit ex priuatione, ex non ente in actu ſed ente in potentia fit. Sed quæ differentia eſt inter materiã & priuationem, ſiquidē ex vtriſq; cum ſint in potentia & non in actu aliquid fit.

Solutio.

Dicimus igitur ꝙ de materia ens per ſe dicitur, quippe quæ per ſe ens ſit, & non ens per accidens, qm̄ ei accidit priuationē habere, de priuatione aũt econtra qm̄ non ens per ſe de illa dicitur, & ens per accidens. Nã priuatio per ſe non ens eſt, per accidens vero ens, qm̄ accidit ei eſſe in materia quare ſi quod producendũ eſt ex ente in potentia & nō ente in actu fit, non igitur id qđ gignitur prius erat, q̈ producatur, qm̄ non erat actu. Præterea qñ dicimus ex non ente fieri ens, non aſſerimus ex non ente penitus fieri, ſed ex actu non ente ꝙ eſt ens in potentia, quare ex hac diuiſione qua quippiã dicitur eſſe in actu vel in potentia dubitationes ſoluũtur. Et huiuſmodi ſolutionis cauſæ ſunt ea, quæ de principijs diſſeruimus. Nã cũ priuatio inſit materiæ efficit vt ipſa ſit in potētia, & nō in actu. Nam ꝙ habet facultatem ſuſcipiendi formam, id etiam ſuapte natura pōt recipere priuationem. Item neq; reciperet priuationē niſi idonea eſſet recipiendi formam, vt in libro Prædicamentorũ dictum eſt, ob id cũ in materia ſit priuatio, ideo forma idonea eſt, vt ſit in ea qm̄ igitur ſuapte natura forma in ea eſſe pōt, iccirco nondum eſt. Nam fieri non poteſt, vt ſimul ſint in ea priuatio & forma, ob id igitur dicitur eſſe in potentia, & non in actu.

Hic & in libro Prædicamentorum aliter de priuatione loquntur.

Conſtat aũt nos priuationē hoc in loco accipere ex qua aliqđ tranſmutatur in formam, & non vt in prædicamentis dicitur habitum ſolũ tranſmutari in priuationē & nō econtra. Ibi. n. ob id explicatum eſt, qm̄ habitum & priuationem vti ea quæ fiunt in re ipſa iam formata dicebamus. Hic aũt contemplamur priuationem & formam quatenus fiunt in ſubiecto informi & primo.

Primi nanq; Philoſophi ueritatem & naturam eorũ quæ ſunt quærentes: exorbitarunt quaſi ad aliquã aliam uiam ab ipſa imperitia depulſi. Et aiunt neq; fieri quicquã eorũ quæ ſunt: propterea quod oportet quidem omne q. fit aut ex ente: aut ex non ente fieri. At ex utriſq; his fieri aliquid nō poteſt. Neq; enim fit id q. eſt. Iam enim eſt. Et ex nō ente nihil fieri poteſt. Aliquid enim ſubijci oportet. Atq; hoc pacto id quod deinceps accidit augētes: neq; multa inquiunt eſſe: ſed ſolũ id quod eſt. Illi ergo ob ea quæ diximus hãc opinionē acceperũt

Prius multifaria dicitur in ꝑdicamẽtis & quinto Meta. Sed de ordine primorum lege ſimplicium in prologo. Plotinum in libro de Materia.

Primos Philoſophos vocat & inquit eos, nō qui dignitate primi fuere, ſed qui tempore pręceſſerunt. Dicit etiã veritatem & naturã, pro hoc. ſ. veritatem quæ eſt in natura. Exorbitarunt quaſi ad aliquã aliam viam ab ipſa imperitia depulſi, ſcilicet dialecticæ ignorantia à veritate deuiarũt. Nã ſi diuidere ſciuiſſent, quo modis ens & non ens dicatur. Itē id ꝙ eſt per ſe & id quod eſt per accidēs ſimiliter quod eſt in potentia & in actu, non putaſſent fieri non poſſe, vt aliquid ex ente & non ex non ente fieret. Ex non ente nihil fieri pōt. Aliquid enim ſubijci oportet. Semper oportet ſubijci id ex quo fit. Nō ens aũt (inquit) ſubijci enti nō poteſt, alioquin in eodē eſſent ens & non ens. Et ita quod accidit deinceps augentes. Dato (inquit) abſurdo accidentia aduenientiaq; multa alia augēt adijciuntq́; qm̄ dato vno abſurdo infinita ſequuntur, quorũ vnum eſt quia tollunt multitudinem & his quæ ſunt, dicentes ſolum vnũ eſſe id quod eſt ſicut fuere Parmenides & Meliſſus.

Textus.

Illi quidem

dem ob ea quæ diximus hanc opinionem acceperunt; eam ſcilicet opinionẽ quæ generationem & multitudinem à rebus aufert qm̃ exiſtimarunt nõ ens funditus eſſe non poſſet. Nam propter hoc aſſerunt neq; quippiam generari ex non ente, neq; in rebus multitudinem eſſe, ne idem accidat eſſe ens & non ens.

Nos autẽ uno quidem modo nihil inter hæc intereſſe dicimus: ex ente inquam aut ex non ente fieri: & id q, non eſt: aut ex eo quod eſt agere: aut pati quippiam: aut quoduis hoc fieri: uel medicum agere quippiã aut pati: uel è medico aliquid eſſe aut produci: quare cũ id dicatur dupliciter: patet & ex ente fieri & id quod eſt: aut agere aliquid aut pati. Aedificat igitur medicus: nõ ut medicus: ſed ut ædificator. Et albus fit non hoc ſane quo medicus eſt: ſed quo niger. Medetur autem, & medicinæ ignarus fit, quo medicus eſt.

Nos (inquit) diſſoluentes dubitationẽ dicimus ens & non ens dupliciter dici, vel per ſe, & per accidens, vel actu, & potẽtia, & primi modi tale exemplũ ponit. Dicimus (inquit) medicũ mederi, rurſus dicimus medicum ædificare, ſed medicum mederi per ſe dicimus, quoniã quo medicus medetur, at medicum ędificare dicimus per accidens, quoniã accidit medico eſſe ædificatorẽ. Nõ.n. qua medicus ædificat, ſed qua ædificator. Vnde quemadmodum dicimus medicũ aliquid agere per ſe, aliquid vero per accidens. Ita dicimus illum pati. Nam dicimus medicũ fieri ignarum medicinæ, dicimus etiã econtra medicũ fieri albũ. At medicus fit ignarus medicinæ per ſe, quoniã quo medicus amittit medicinã, ſed albus fit non quo medicus, ſed quo niger eſt. Etenim q̃a accidit medico nigrũ eẽ, ob id fit albus & dicitur per accidẽs medicus fieri albus. Quemadmodum igitur de medico diximus, ita de ente ac non ente dicimus. Nam dicimus fieri ex ente, atque ex non ente, ſed non per ſe neque ex ente, neque ex non ente, ſed per accidens non eſt abſurdum aliquid ens fieri ex ente, ſcilicet ex alio ente aliud ens. Nam multipliciter ens eſt, ſed non quatenus ens ſit, ſed quatenus ens per accidens ens eſt. Similiter ex non ente aliquid fit non quatenus nõ ens eſt, ſed quatenus per accidens eſt non ens. Nã idem ens ex eodem ente penitus fieri neq; per accidẽs poteſt, ceu aqua ex aqua, verumtamen ex alio ente aliud ens per accidens produci poſſet. Verum de his iam diligentius diximus. Hæc eſt igitur ſententia textus iuxta verbum. Sed quoniã diximus in ſuperioribus vtraq; aduerbia dici de priuatione ſcilicet ex hoc atq; hoc, & de materia etiam vtraq; dicimus, tamẽ nõ de eodem, ſed de alio quidem hoc aduerbium ex hoc. Nam ex ſpermate & menſtruo dicimus fieri hominem, minime autem ſperma monſtruũ hominem fieri. Item æs dicimus fieri ſtatua, & nõ ex ære ſtatuã, qm̃ igitur & de materia dicimus (hoc) & ex hoc, atq; de priuatione, ob id ipſe in præſentia, & de ente ac nõ ente vtriſq; aduerbijs vtitur. Nũc aũt dicimus (inquit) illud ex ente, vel ex nõ ente. Ecce quomodo de ente ac nõ ente illud aduerbiũ (ex) dicat. Rurſus etiã illud (hoc) de eiſdẽ inducit, cũ inquit vel non ens vel ens facere aliquid vel pati. Verũ cũ dicat ex ente vel ex nõ ente fieri ſermonem deducit ad aliquod magis vniuerſale, quoniam inquit ens vel non ens facere, aliquid, vel pati. Nam amplior eſt generandi actione ipſa agendi & patiẽdi functio. Nam cum quippiam generatur etiam patitur, & non econtra, quippe mutationes quæ in alijs prædicamentis ſunt, generationes quidẽ non ſint, ſed duntaxat actiones & paſſiones quædam, quoniam ſola mutatio in ſubſtantia eſt generatio, ſed quoniam communiter generatio dicit̃ de omni mutatione, quippe ſoleamus dicere album generatur vel ſuperius, vel inferius quippiam generari, ob id rurſus procedẽs ad magis vniuerſale peruenit cum dicit ens, vel non ens pati aliquid aut agere, mox induxit aut quoduis hoc generari ne ſolum de generatione ſm̃ ſubſtantiam dixiſſe videatur, ſed etiam de ea quæ eſt ſecundũ quantitatẽ, qualitatem, & locum. Quare poſteaquã hoc dupliciter dicitur ſcilicet medicũ agere vel pati, fertur enim per ſe agere, vel per accidens, ſimiliter dicitur pati, vel per ſe, vel per accidens. Vnde vtraq, exempla eiuſdem qui agit & patitur ſubiecit, dico inquã exempla quibus declaratur quippiam agere, vel pati per ſe & per accidens. Quemadmodũ igitur de medico dici ſolet quoduis agit vel patitur dupliciter, vel per ſe vel per accidens, ita cũ ex ente, vel ex non ente aliquid fieri dicimus, hoc ens, vel non ens fieri dupliciter diceretur, vel per ſe, vel per accidens.

Cum autẽ dicimus ipſum medicum maxime proprie aliquid agere: aut pati: uel ex medico fieri: ſi illud agat: uel patiatur ut medicus: patet & hoc ex non ente inquam fieri id ſignificare quatenus non ens eſt.

Cum dixerit dupliciter dici ex non ente, vel ex ente fieri, quemadmodũ & ex medico fieri aliquid dicitur, nunc diſtinguit qualis pręſertim duorum ſignificatorũ ad propoſitum attineat & inquit quemadmodum quo maxime dicitur medicus agere aliquid, vel pati quãdo quo medicus faceret aliquid vel pateretur, ceu quando mederetur, vel ignarus medicinæ euaderet, ſic (inquit) ex ente, vel ex nõ ente aliquid fieri dicuntur, ideſt quãdo ens permaneret, & aliquid alterum fieret, tunc igitur ex non ente proprie aliquid fieret quando non ens cum permaneret ſic reciperet ens, quod quidẽ impoſſibile eſt. At minime proprie aliquid ex nõ ente fit, ſed potius per accidens quando nõ ens cedit enti. Priores itaq; philoſophi hos duplices ſignificatus nõ diſtinguẽtes putauerunt (vt inquit) quod cum quippiã gigni ex nõ ente affirmaretur, illud proprie ex non ente gigneretur, atq, nullum alium ſignificatum entis eſſe quàm ſignificatum proprie. Ob id etiam inquit eos abſtinuiſſe abhorruiſſeq; generationem prorſus ponere, ſed potius affirmarunt nihil gigni produciq;. At conſtat id ex quo, ex ente inquã fieri, vel ens ſignificare, vel non ens. Et proprie diceretur gigni ex ente, vel non ente quãdo quatenus ens, vel quatenus nõ ens gigneretur. Non ſolum enim proprie nõ ens hoc ſignificat quatenus non ens, ſed etiam proprie ens quatenus ens.

Error Antiquorum.

Quod quidẽ illi nõ diſtinguentes longe à ueritate ſemoti ſunt: & ob ignorationẽ hanc adeo ignorarũt: ut nihil fieri prorſus: neq; cæterorũ quicquam eſſe arbitrarentur: ſed tollerent omnẽ generationem. Nos autem & ipſi dicimus nihil fieri ſimpliciter ex non ente, tamen ex non ente per accidens fieri. Ex priuatione enim quæ eſt per ſe non ens: & quæ non ineſt: fieri dicimus: ſed hoc mirũ uidebatur ac impoſſibile ſic fieri ex non ente. Similiter autẽ neq; ex eo quod eſt: neq; id quod eſt fieri dicimus niſi per accidens. Sic autẽ ex hoc fieri hoc modo dicimus ceu ſi animal ex animali fieret: & aliquod animal ex quopiã animali: ceu ſi canis ex equo fieret. Canis enim non ſolum ex animali quodam: ſed etiam ex animali generaretur. Verum non ut animal: iam enim idipſum eſt.

Non diſtinguentes ens in per ſe & per accidẽs. Neq; cæterorum quicquam eſſe, ideſt neq; aliquã multitudinem

dinem eſſe,ſed vnum ſolum ens,& neq; aliorum quic-
quam eſſe præter ens,dixerunt. Hæc autem ſunt quæ-
Textus. dam non entia quæ quidem non eſſe aiunt. Ex priua-
tione enim quæ eſt per ſe non ens,& quæ nõ ineſt fieri
aliquid dicimus. Inquit & nos dicimus ex nõ ente fieri
aliquid,ſed non ex per ſe non ente, ſed ex non ente per
accidens. Nã fit ex priuatione quæ ſane per ſe non ens
eſt, ſed non per ſe ex priuatione fit,quoniam ipſa non
ineſt ei ꝙ fit, ſed per accidens, quoniã ſolum per ſe ex
Quõ non ens materia fit. Põt etiã id ꝙ fit ex materia dici ex non ente
eſt pars entis. fieri,quoniã materia eſt non ens per accidẽs propterea
quod ei ineſt priuatio.Sic autẽ poteſt concedi non ens
ineſſe his quæ fiunt veluti pars eorũ.Sed non per ſe nõ
ens,ſed per accidens materia eſt nõ ens cui accidit non
ens.Sed hoc mirum videbatur, ac impoſſibile ſic fieri
Textus. ex non ente. Quoniã dixit & nos dicimus ex non ente
quippiam fieri, ex non ente inquã nõ per ſe,ſed per ac-
cidens,hoc inquit mirum ac impoſſibile videri,vt hoc
modo ex non ente aliquid fiat. Verũ iuxta noſtras ſup-
Textus. poſitiones nõ videretur amplius impoſſibile. Similiter
autem neq; ex eo quod eſt,neq; id quod eſt, fieri dici-
mus niſi per accidens. Hoc aũt continuum eſt & con-
Textus. iungitur cum his ſuperioribus verbis.Nos autem dici-
mus nihil fieri ſimpliciter ex non ente,attamen ex non
Textus. ente per accidens fieri,deinde ſubiungit hæc. Similiter
aũt neq; ex eo quod eſt,neq; id quod eſt fieri dicimus
niſi per accidens. Quemadmodũ inquit ex nõ ente di-
cimus,ſed non per ſe ex non ente, ſed per accidens,ita
ex ente per accidens fiunt ea quæ fiunt.Hoc autem di-
xit de proxima generatione.Nam fit ex ente quod eſt
aer ipſe ignis,ſed per accidens,ex ente inquam fit,quo-
niam accidit aeri,vt tranſmutetur in ignẽ aliquomodo
tamen per accidens tranſmutari dicimus ſiquidẽ aeris
forma nihil conferat ad generationem ignis. Porro ex
multis alijs fit, & eius pars aer non efficitur ſed cedit &
corrũpitur.Ceu ſi animal ex animali fieret,& aliquod
animal ex quopiam animali.Quoniã quando ens dici-
mus fieri ex ente non quatenus id ex quo fit ens eſt,ita
dicimus ex eodem fieri ipſum,ſed per accidens ex ente.
Nunc facit fidem exemplis.Nã dicimus animal ex ani-
mali fieri,ex animali autem nunc dicimus velut ex ma-
teriali cauſa, quoniam modo de hac ſermo eſt. Neque
enim velut ex homine hominem tanquã ex cauſa ef-
ficiente,ſed velut ex equo veſpę,& ex tauro apes.Equi
dem equi ſunt generationes veſparum,& tauri apium,
quando igitur dicimus animal ex animali fieri, ceu ex
equo veſpas,nõ certe hoc dicimus,quod equus quate
nus animal tranſmutetur in veſpas quæ ſunt animalia,
neq; enim ſubijcitur veſpis,vt materia equus, ſed hoc
dicimus quoniam ex quodam cui accidit animal eſſe
aliquid aliud fit,cui & eidẽ animal eſſe competit. Hoc
modo igitur & ſi fieret aqua ex aere ens ex ente fieri di
cimus,non quia ens modo fiat, neq; quod iam factum
ſit antequã fiat,ſed id ex aliquo de quo etiam ens prędi
catur, aliquid aliud fit per accidẽs,quod ipſum quoq;
eſt ens. Dicens autem ceu ſi animal ex animali fieret,
quoniam neq; ſimpliciter,vt animal fit, ſed id ꝙ factũ
eſt prorſus aliquod animal eſt,mox ſubiunxit, & ali-
quod animal ex quodam animali. Nam fieret canis
non ſolum ex quodam animali, ſed etiam ex animali
verum non quatenus animal, quippe hoc iam exiſtat.
Nam vti verum eſt aſſerere ꝙ fit ex equo canis forte,
vel veſpæ vel alterum quippiam, ſic eſt verum dicere,
ꝙ ex animali fiat canis. Verũ & ſi dicimus ex animali
fieri animal, tñ non quatenus animal dicimus illud ex
quo fit ſic fieri ex eodem animal.Non enim quatenus
animal ex eo ente fit neq; fiebat. Nam animal ex quo
fit aliud iam exiſtit. Patet igitur non quatenus animal
ex quo fit ita fieri ex eodem animal,ſed per accidens ex
animali vt dicimus.

Si autem debet aliquid fieri animal non per accidens:non erit ex animali. Et ſi quid ens fiet non ex ente neq; ex non ente fiet. Nam diximus quid ſignificet ex non ente fieri: quoniam non quatenus non ens.

Inquit ſi gignitur ex quodam animali non per acci-
dens,ſed per ſe,non ex animali producetur,ſed ex non
animali ceu ex ſpermate,vel ex materia. Quemadmo-
dũ igitur inquit hæc ſe habent,ita ſe habet ens, ſi fieret
aliquod ſimpliciter ens non ex ente fiet,quippe illud iã
ſit,ſed ex nõ ente penitus. Verum neq; quicquã pro-
duci poteſt ex non ente ſimpliciter. Nã proprie ex non
ente ſignificare dicimus quatenus non ens,hoc autem
dicitur per ſe quod fit pars compoſiti,fieri ergo nequit
ens ſimpliciter,ſed quoddam ens producitur ex quo-
dam non ente non quatenus non ens, quoniam neq;
ens neq; non ens permanent, ſed per accidens ſolum.
Quæres autẽ ſi recte diceretur animal ex animali fieri *Inquiſitio op-*
perinde ſi dixerimus ex equo canem fieri,vel veſpas,& *tima.*
ex tauro apes. Neq; enim animalibus exiſtentibus hęc
fiunt,ſed veluti ex quadã alia materia.Corrupto enim
animali atq; eiuſdem materia reſoluta quæ aliam for-
mam animalis aſſumit ea producuntur. Vnde in his om
nibus ita fit, vt animal non ex animali fiat,ſed potius ex
nõ animali producitur animal,quare in his ſuperuaca-
neus eſt labor dicendi quod nõ quatenus animal fit id
enim prius ſuberat: ſed quatenus quoddã animal, ceu
equus.Dicimus enim quod vere et quatenus animal,fit
ex his,non tamen ex animali. Si autem aliquis inquiat
interdum animal fieri,cur magis de hoc animali dices,
quàm de quauis alia materia,ſiquidem vnumquodque
poteſt fieri materia animalis. Si ergo in his oportet vti
accommodatioribus exemplis, vtamur profecto qui-
buſdam animalibus allatis quæ fiunt ex vermibus &
bruchis. Nam bruchi prius cum ſint & vermes non cor
rupti ex forma in formam mutantur, & hæc eſt gene-
ratio ex animali in animal.Manens enim animal alte-
rum fit. Et conſtat etiam hic non eſſe generationem
quatenus ex animali,quoniã nullum animal tranſmu-
tatur in ſubſtantiam animalis.Nam eandem definitio-
nẽ animalis id ꝙ erat bruchus, vel vermis ſuſcipiebat,
& id alatum ꝙ poſtea hoc fit non ex animali fit quate-
nus animal, ſed ex quodam animali quoddam animal
fit,cum autem dico quodam,formam dico,ceu ex tali
forma animalis talis forma fiat. Si autem quatenus ani
mal fiebat,ex animali fiebat. Neq; enim eſt,priuſquã
fieret,ceu vermes ex ſpermate orti. Nam fiunt quate-
nus animalia,ſed non ex animalibus.

Item neq; hoc, eſſe omne: aut non eſſe, tollimus.

Quoniam dixit neq; ex ente fieri, neq; ex non ente
aliquid quod videtur ſane dignitatem contradictionis
de medio tollere: iccirco inquit, non tollimus. Nam
cum dicimus ex ente atq; ex non ente quippiam fieri
non incidimus in contradictionem,quoniam non iux-
ta eadem dicimus,vel ex ente,vel ex non ente, aut neq;
ex ente,neq; ex non ente. Ex ente enim quoniam id ex
quo aliquid fit quippiã alterum eſt,ex non ente autem,
quoniam non eſt id quod fit. Sed vt breuiter dicamus
propter priuationem neque ex ente quatenus ens fit,
quoniam

qm̃ ipſa eſt ſimul cũ materia, qua ẽt ratione dicitur fieri ex non ente, ſiquidem priuatio ſit non ens per ſe. Item neq; ex nõ ente quatenus non ens, quoniã priuatio nõ eſt cõſubſtantialis materiæ, ſed cedit formę aduenienti.

Is igitur eſt unus ſoluendi modus. Alius autem eſt quia eadem poſſunt dici ſecundum potentiam & actum.

Cum ex diuiſione per ſe & per accidens dubitationes quæ de generatione adducebantur reieciſſet nũc eaſdẽ refellit ex diuiſione alicuius ꝙ eſt potẽtia & actu. Nam aſſerimus ea quæ fiunt ex ente in potentia & nõ in actu fieri, huiuſmodi autẽ materia eſt, quare ſi dicimus ex ente fieri non dicimus eſſe id quod fit antequã fieret, quippe ex ente in actu fieri ens in actu non dicimus, ſed ex ente in potentia actu non ente. Verum & ſi hoc modo ex non ente diximus non tamen ex nõ ente prorſus quippiã fieri dicimus, ſed ex eo quod actu non eſt, licet potentia ſit, quare his rerũ ortum generationemq́; non tollimus, & dubitationes, quibus tolli videbatur generatio, perſoluimus.

Hoc autem in alijs locis exacte magis determinatum eſt.

In nono libro Metaphyſices. Nam totũ illum librũ in hæc cõſumpſit, dicens qd ſit potẽtia, & quid in actu.

Quare ut dicebamus dubitationes illæ ſoluuntur ob quas compulſi ueteres tollunt quædam eorum quæ dicta ſunt: ob hoc enim tantum exorbitarunt ab ea uia qua ad generationem: corruptionem: & prorſus mutationem accedimus.

Rerum naturalium de quibus diximus quaſdam tollunt, generabiles inquam & corruptibiles.

Ipſa enim natura ſi uiſa fuiſſet: omnem ipſorum ignorationem profecto diſſoluiſſet.

Ipſa natura, ideſt quæ ipſum per ſe & per accidẽs, & id quod eſt potentia atq; actu indicat. Nã ſi cognouiſſent ac ſciuiſſent hanc diuiſionem rerum, ſoluiſſent dubitationes per quas generationem de medio tollebãt.

Ipſam igit̃ & alij quidã: ſed nõ ſufficiẽter utiq; tetigere.

Cum tradidiſſet ſermonem de materia, & oſtendiſſet hac ratione ſolui veterum dubitationes de generatione rerum naturalium, nunc vult oſtendere ꝙ nemo ante ipſum determinate dearticulateq́; de ipſa reuera ſermonem fecerit. Inquit ergo quoniã huius materiæ ſermonem attuſimus tamen ente nos quidem eam tetigere, ſed non ſufficienter. Nam quicunq; poſuerunt vnum elementum id formatum eſſe dixerunt, ſiue illud ſit vnum quatuor elementorum, ſiue aliquid aliud inter hæc medium, qui neq; in cognitionẽ materiæ prorſus peruenerunt Plato autem venit in cognitionẽ materiæ. Nam ſi illam vocauit altricem, & receptaculum formarum ab omnibus formis alienum, plane ipſam cognouit atq; aſſeruit. Inquit enim Plato in illam cuncta recidere atq; formam, & nihil ingredientiũ ipſam haud quaquam refutat, quare Plato tetigit naturã materiæ, quam ſtatuit informem & omnibus ſubiectum eſſe. Verum non ſufficienter de ipſa ſermonem fecit, quippe qui non ſeparauit ipſam à priuatione, quemadmodum nos ſeparamus. Nos enim dicimus, ratione priuationem à materia ſeiungi, quáquam ſubiecto eadẽ ſint noſq́; eam noſtro vſu diſtinguimus, dicimusq́; eo differre ꝙ materia permanet cum forma quæ aduenit, priuatio autem tollitur & non manet. Plato autem quáquam tria principia dicere videatur, magnũ ſcilicet atq; paruum, & ipſum vnum quod quidem formã appellauit, attamen vtrunq; magnum & paruũ ſubire rationem materiæ dixit. Nam duo nomina de eadem re prædicari voluit quippe qui magnum & paruũ materiam appellauerit, quare trinitatẽ principiorum non ſimiliter poſuit ſicut nos poſuimus. Nam materiam & priuationem nos dicimus eſſe ſubiecto idem, ratione tamen differre. Ipſe autem magnum & paruum non ſolum ſubiecto vnum eſſe dixit, ſed etiam ratione, & nomine ſolum differre, ceu ſe habẽt res multiuocæ. At ſi quis dixerit apud Platonem non idem ſignificare magnum & paruũ, ſed hęc nomina diuerſa ſignificare atq; de diuerſis prædicari, is tamen non demonſtrabit ꝙ alterum dicat de materia, & alterum de priuatione. Et quanquam cõcederemus apud Platonem aliud ſignificare magnum, & alterum paruum, attamen hæc duas materia penitus ſignificarent quare nihil minus nõ ſeparabitur à materia priuatio. Nam exiſtimare Platonem penitus priuationem non eſſe exiſtimaſſe ſtultum eſt. Hic nanq; vnus eſt qui dixit non ens eſſe aliquid ꝙ non inferius ac minus eſt ente & ſi dixit materiam nullam formam habere, iam ergo cognouit priuationem formarum ei inexiſtentem, quare non ignorauit priuationẽ eſſe. Rurſus ipſe ꝓfecto inquit omnia eſſe propter formam & fieri ſecũdum viciſsitudinem formarũ & aſſumptionem, corrumpi vero ſecundum abiectionem quare cum eiecta ablataq́; fuerit forma, materia habebit priuationẽ. Si ergo priuatio eſt, & tamen nihil de ipſa dixit, an quia exiſtimauit ipſam eãdẽ eſſe formę an eandem materiæ. At formę illã eſſe eandẽ ratus non eſt, quippe ſimul eſſent contraria, quare non ſine ratione cenſuit illam eſſe eandem materiæ, quod ſi eadem materiæ eſt, vel ergo ſubiecto & ratione eadẽ vel alia ratione & ſubiecto eadem duntaxat, ſi ergo ipſe ſuſpicatus eſt ipſam alteram eſſe ratione vt nos aſſerimus oportuit ipſum hoc idem determinaſſe ac dearticulate dixiſſe, ſed cum hoc nõ videatur feciſſe, conſtat vtiq; illum ratum fuiſſe priuationem & materiam idẽ eſſe ſubiecto & rationẽ. Hæc igitur Ariſt. dicit. Sed ꝙ Plato non cenſuerit materiam eſſe eandem priuationi ſic plane ipſum dicentem inuenire non eſt. Quod vero ſciuerit ipſam à priuatione differre ex dictis manifeſtũ eſt. Nam ſi meteriam appellauit matrem, altricem, & receptaculum formarum, atq; nullam formarũ ingredientium ipſam habere, patet etiam ipſam priuationẽ formarum habere, quando igitur ſuſciperet formas, amplius priuationem formarum quas recepit ſimul habere non poterit, alioquin accideret, vt idem ſimul eſſet & non eſſet, quare eo quod recipit formam, abijcit earum priuationem, ſi hoc conceditur, materia altera erit præter priuationem. Item ſi inquit cuncta eſſe per formam & fieri per viciſsitudinem formarũ, corrumpi vero per abiectionem earum: Materia nanq; abijcit formam, hęc autem abiectio formarum nihil aliud eſt, quàm priuatio earum, itaq; priuſquam forma abijceretur ab ipſa materia, priuatio ſeparata erat, quare Plato putauit materiam à priuatione differre, & ſi non adeo aperte verbis id explicauerit vt Ariſt. qui aſſeruit priuationem à matetia ratione differre, mirum nõ eſt. Nã ipſe Ariſto. dixit nos diſtinctam rerum cognitionem aſſequi non potuiſſe, niſi veterum principia ſeminaq́; inquirendi accepiſſemus. Et certe nil mirum eſt cum alij nobis afferant occaſionem ac opem cognoſcendi res, nos quæ ab illis diſputata ſunt dilatare ac dearticulate diſtincteq́; tractare.

Quomodo Plato poſuerit materiam lege Plotinum in libro de materia.

Defenſio pro Platone.

Primum enim fatentur ſimpliciter aliquid fieri ex nõ ente ea ſane ratione: qua Parmenidẽ recte dicere arbitrantur.

Quod

Quod attigerint ſermonem de materia, licet non ſufficienter imprimis oſtendit eo quod receperunt rationes Parmenidis. Nam ſi concedebant ens vnũ ſignificare, & hoc ingenitum eſſe; & dicebant etiam quædam fieri, neceſſe omnino eſt, vt hæc fiant ex non ente ſimpliciter. Nam quoduis ens vnum eſſe & ingenitum eſſe dicebant. Et rurſus ſi concedebant ꝙ eſt præter ens, non ens eſſe, & ens ingenitum eſſe, igitur quod fit ex ſimpliciter non ente fieri dicebant, quare cum dicant id ꝙ fit ex non ente fieri, & quoniam nõ ens appellabant materiam, quoniam communis opinio naturalium eſt nihil fieri penitus ex nihilo, in cognitionem materiæ venerunt quæ nihil eſt tale eorum quæ fiunt. Verum quia materiam non ens ſimpliciter dicebant non rectam & exactam eius intelligentiam habebant, quoniam ipſa non eſt ſimpliciter non ens, ſed partim non ens, quoniam per accidens eſt non ens quia habet priuationem, ac actu non ens potentia ens. At illam ſimpliciter nõ ens dicebant illi qui Parmenidis propoſitionibus cõceſſerunt ac aſſenſerunt. Vni.ſ. dicendi ens ſignificare vnum, & alteri dicenti, quod eſt præter ens, eſt nõ ens. Nam ſi Parmenides dixit id quod eſt vnum eſſe, & quicquid eſſet præter hoc non eſſe ens, & non aliquod non ens, ſed ſimpliciter non ens, oportet eum penitus qui aplectitur & admittit hanc opinionem dicentem ens vnum eſſe & ingenitum, cum fateretur generationem, eſſe quoniam ex ente nihil produci poteſt, quippe hoc immutabile ſit, ex oppoſito dicere idẽ fieri, hoc autem eſt ſimpliciter nõ ens, quanquam plane hoc non dixerit, quare Plato nõ ſeruat naturam materiæ cum ipſam ſimpliciter nõ ens vocat ex qua fiunt ea quæ fiunt, quæ quidem partim eſt & partim non eſt potentia inquam eſt actu vero minime. Item per ſe ens eſt, & per accidens non ens, quoniam habet priuationem quæ per ſe non ens eſt. At de his ſatis ſuperioribus diſſeruimus ac diximus Platonem ens intelligere intellectuale, atque ipſum minime introduxiſſe illud nullo pacto ens, ſed nõ ens appellauit ſecundũ diuerſitatem.

Cum ex ente non poteſt eſſe generatio, erga ex non ente ſimpliciter quoniã ꝙ eſt preter ens eſt non ens ſimpliciter ſecundũ Parme. vt voluit Plato.

Deinde ſi eſt una numero: & una potentia ipſis ſolum eſſe uidetur.

Non enim videntur hæc diſtinguere, ceu Ariſto. facit. Præterea ſi dicebant ex ſimpliciter non ente.ſ. ex materia eo modo quo diximus fieri ea quæ producuntur hoc ſane fit, quia materiam accipiebant vnum aliquid cum priuatione quæ ſimpliciter eſt non ens.

Hoc autem plurimum ſane differt. Nos enim materiã & priuationem diuerſa dicimus eſſe: atq; materiam quidem nõ ens eſſe per accidens: priuationem autem per ſe cenſemus. Et materiam quidem prope atq; quodammodo ſubſtantiam: priuationem uero nullo modo ſubſtantiam eſſe aſſerimus.

Forſitan quiſpiam dicet non differre hæc.ſ. aſſerere materiam eſſe vnam numero & ratione, atq; aſſerere illam eſſe vnam numero, ratione autẽ duo propter priuationem. At qui non parua eſt differentia inter hæc, & quanta ſit. Ariſto. infert, & inquit materiam eſſe prope ſubſtantiam aliquo pacto, priuationem autem nequaquam. Inquit autem materiam prope ſubſtantiam quoniam fit pars ſubſtantiæ, & quoniam ſubſtantia quemadmodum cæteris prædicamentis ſubijcitur, ita etiam materia ſubſtantijs, ob id materia eſt aliquo modo ſubſtantia, priuatio autem nullo pacto ſubijcitur, ſed fugit & cedit formis aduenientibus.

Quidam autem ꝙ non eſt magnum paruumq; ſimiliter inquiunt eſſe: aut utrunq; ſimul: aut utrunq; ſeorſum. Quare hic modus trinitatis diuerſus ab illo eſt penitus.

Inquit nos ita priuationẽ à materia ſeiungimus. Illi autem magnum & paruum materiam eſſe dicunt, ſiue autem vnũ aliquid vtraq; nomina apud eos ſignificãt, ſiue diuerſa nihil ad rationem attinere videtur. Nam ſi apud eos magnum & paruum materiam ſignificant, ergo diuerſo modo nos ponimus principia tria, & illi ponunt. Nos enim tres res poſuimus materiam, formam, priuationem. Illi vero tria nomina duas autem res. Nã magnum & paruum apud eos materiam indicant, ſiue vna ſit materia apud illos, ſiue duæ.

Hic patet quõ Ariſtot. vult diſſentire à Pla. Sed reuera dicit oĩa Pla. lege Plotinum & iam is interpres ſuperius oſtendit.

Hucuſq; nanq; peruenerunt: ut aliquã naturam oportere ſubijci dicant hanc tamen unam faciunt. Nã & ſiquidam dualitatem facit magnum & paruum ipſam appellans: nihilominus tamen idem facit. Nã alteram deſpexit priuationem.

Inquit Hucuſq; cum ſupponerent naturam quandam ſubiectã omnibus formis ſermo eorum recte peruenit, Verum deinceps nihil de ipſa ſcite periteq; dicunt. Nam eandem naturam non ſolum vnam numero eſſe dicunt, ſed etiã ratione, & minime poſuere, vt nos duo ratione. Cæterũ deinceps repetit demonſtrationes quibus alterã eſſe priuationẽ à materia oſtendit.

Etenim materies quidem permanens cum forma concauſa eſt eorum quæ fiunt perinde ac mater.

Recte & more Platonico materiam & formam con cauſas appellauit. Nam eã quæ eſt proprie cauſa oportet ſeparari ab effectu, ceu cauſa efficiens & exemplaris ſed materia concauſa eſt cum ad ortum rei conferat & fiat pars rei. Dixit autem perinde ac mater, propterea quod ſicut mater recipit ſemen & ſeruat ac fructificat, ita & materia recipit formas & ſeruat, atq; ſuapte facultate & diſpoſitione ducit ad perfectionem quippiam ſemper ſeſe adhibens, adijciensq; formæ veluti ſcabellum facit præſentem rerum perfectionem.

Aut altera contrarietatis pars perſæpe ei uidebitur qui ad maleficium mente intuetur neq; omnino eſſe.

Quaſi pro Platone reſponſum hæc adiecit, afferens cauſam cur Plato non ſeiunxit materiam à priuatione. Nam (inquit) ſiquis reſpexerit ad maleficium priuationis, videbitur ei illam omnino non eſſe, ſed quod quis videt nõ eſſe quomodo poterit illud ſeparare ab ente. Nam oportet diſtinctionem ac ſeparationem eſſe in his quæ ſunt, & non in his quæ non ſunt. Vocat autem priuationem maleficium, quoniam ipſa eſt corruptionis cauſa, vt forma eſt generationis ac eſſentiæ cauſa. Vnicuiq; autem bonum, beneq; adeſt per eſſe atq; eſſentiam. Quoniam igitur commune omnium principium eſt ipſum bonum, conſtat ergo omne ꝙ eſt bonum eſſe, quippe nihil ſit quod bono non participet. Itaq; vnicuiq; eſſe bonum eſt quoniam eſſe à principio primo emergit, & ipſum bonum eſt, ſi autem eſſe bonum eſt, non eſſe ergo malum erit, quod ſi erit malum, cauſa igitur ipſius non eſſe erit maleficium. Cum igitur nihil eſſe queat ꝙ non participet bono, priuatio igitur cum ſit malefica, nihil penitus erit ſiquidem omne ꝙ eſt etiam bonum ſit. Inquit itaq; propter hoc videbitur priuatio penitus non eſſe. Rurſus econtrario videtur ipſa neceſſario eſſe, quoniam ſine hac non habetur generatio. Nam reuera vt Themiſtius inquit mirum quidem eſt ſi ſit, & eſſentiam corrumpat, atq; mirum eſt, ſi non fuerit, cum ipſius merito generatio fiat. Nihil enim fieret niſi quodam corrupto, alioquin omnia forent ſempiterna.

Nam

Nam cum ſit quoddam diuinum & bonum atq; appetibile: alterum contrarium ipſi eſt. Alterum ſuapte natura affectat atq; appetit ipſum. Illis autem euenit contrarium: ſuum inquam appetere interitum: & tamen fieri nequit ut forma ſeipſam appetat. quippe non indigeat ſe: neq; contrarium: cum contraria mutuo ſeipſa corrumpant: ſed hoc eſt materia appetẽs illud perinde atq; ſi fœmina marem: & turpe pulchrũ appetat. Verum non per ſe eſt: ſed per accidens turpe: nec per ſe fœmina: ſed per accidens.

Quomodo priuatio ſit maleficium his ꝓbat. Nam cum ſit quoddam diuinnm, loqnitur autem de forma materiali. Et ne quis ſuſpicare poſsit ipſum de primo bono diuino ac appetibili dixiſſe, adiecit huic, alterum contrarium ipſi eſt. Primo autem nihil eſt contrarium. Diuinũ igitur appellat formam materialem, diuinum inquam quoniam ab ipſo deo procedit, bonum quoq; quoniam eſſe vnicuiq; bonum eſt. Priuationem autem diximus contrarium formæ eſſe, quoniam ipſa eſt cauſa cur aliquid non ſit, ſed ſi bono aduerſatur priuatio, ergo ipſa mala eſt. Materia autem formæ non eſt contraria, quoniam appetit ipſam, vt turpe pulchrũ, & fœmina marem. Nam ſicut ipſa turpitudine participat di co.ſ. ipſa priuatione, ita appetit bonum, quoniam ab ipſo ornatur & decoratur. Si ergo materia appetit formam: Ij ergo qui materiam & priuationem vnum eſſe dicunt, priuationem aiunt appetere formam ſiquidem materia & priuatio idem ſint, ergo contrarium ipſum contrarium cupit, ſed ꝙ cupit ſuum contrarium ſuum interitũ auet ꝙ ſane impoſsibile eſt, quippe nihil ſuam corruptionem appetat. Itẽ ſi forma deſideratur, quoniam eſt cauſa eſſentiæ atq; eſſe, & eſſe bonum eſt, prorſus oportet, vel eandem appetere ſeipſam, vel contrarium ſuum priuationem, ſ. dico ſui in materia, ſed neq; eadẽ ſeipſam appetit, quippe ſeipſa non egeat. Appetit autem quis id ꝙ abeſt & minime habet. Item neq; priuatio ſuam corruptionem appetit. Relinquitur ergo materiam appetere formam, quod ſi materia formam appetit, & materia eadem eſt cum priuatione, ſuimet corruptionem appetet. Præterea ſi materia eſſet eadem priuationi q̃ſo tueremur ſucceſſiuis vicibus quandam formam recipere. Nam ſi hominis materia eadẽ foret cum priuatione humana, atq; ſimpliciter ſi quadam materia alicui priuationi eadem foret, cum ergo interiret priuatio hominis in generatione, eius, corrũperetur etiam eiuſdem materia, ſed ſi corrumperetur quomodo ſuſciperet formã, non igitur in materia hominis forma eſſet. Et ſi quædam materia alicui priuationi eadem eſſet, & ſimpliciter materia, ſimpliciter priuationi eadem erit, & econtra ſi ipſa ſimpliciter materia eadẽ eſt ſimpliciter priuationi, & quędã cuidam erit eadẽ. Quod ſi ſimpl'r materia eadẽ eſt priuationi, & conſtat ipſam vicibus ſuis quandã formã recipere, quãdã aũt minime, itaq; corrũperet & non foret incorruptibilis, quare ſi materiæ eadem eſſet priuatio neq; ipſa incorruptibilis eſſet neq; formæ in materia conſtituerentur, quoniam ipſa corruptibilis eſt. Vt enim priuatio formam fugit huicq; cedit, ita etiam materia

Ponderatio verborum.

cum ſit eadem priuationi ipſam fugeret. Diuinam igitur appellat formam, quoniam ideo proficiſcitur. Bonam vero quoniam eſſentia ac eſſe cuiq; bonum eſt: ob id etiam appetibilem inquit eſſe, quippe bonum ab

Obiectio. Solutio.

omnibus expetẽdum ſit. Verum quo pacto inquit formam non egere aliquo, eũ materiæ indigeat. Dicimus pſam non egere aliquo, non hoc modo, vt non egeat materiã vt ſit, ſed quoniam cum materia deformis ſit & indeterminata eo indiget quod ipſam terminet & informet, forma autem cum ſit quoddam pulchrum, & terminus non eget aliquo, vt hoc ſit. Nam oportet id ꝙ non eget aliquo, imprimis eſſe, deinde nõ egere aliquo, vel egere. Materia igitur & ſi non eget forma, vt ſit quo ad ſuam rationem, tamen eget aliquo quo ipſa terminetur & ornetur, forma autem amplius non eget aliquo, quod ipſam ducat trahatq; ad ordinem, vel ad terminum. Inquit etiam materiam non per ſe turpem eſſe ſed per accidens. Nam turpitudo quædam priuatio eſt, materia ergo turpis eſt, quoniã priuatione participat, turpis autem per accidens eſt, quoniam quo ad ſuam rationem non eſt turpis, licet priuatio ſuapte natura turpis ſit. Sed cum materię accidat habere formarum priuationem, & ſi idonea ſit formas recipere, non erit per ſeipſam turpis, alioquin contrarium nunquam reciperet. Similiter autem & fœmina eſt per accidens, quoniam fœmina patitur, & mas agit & format, ſic etiã materia patitur, & ſit in ipſa forma.

An fœmina in generatione patiatur ... tum les eſt inter medicos & philoſophos. Vide quoq; eccel. late Egidium de formatione corporis humani. Tu vero peripateticè lege librum Ariſto. de Generatione animalium. & Platonis Timæum cum de homine differit. Cõſimile .12. Meta. Sed lege Timæũ Platonis.

At uero tum corrumpitur & gignitur: tum neq; ſit neq; corrumpitur. Nam ut eſt quidem id in, quo per ſe corrumpitur. Id enim quod corrumpitur in hoc eſt ipſa priuatio. At ſuapte potentia, non per ſe. ſed neceſſe eſt nec occidat nec oriatur. Nam ſi ſit: ſubijci aliquod primum oportet: ex quo hoc pacto inexiſtente fiat. Hoc autem eſt ipſius natura: quare ſit ut ſit antea quam fiat.

Oſtendit hic materiam eſſe ingenerabilem & incorruptibilem. Ingenerabilem autem non ſecundum cauſam, ſed tempore, quod quidem conſtat argumentis quibus oſtendit ipſam eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem. Cõſtat etiam ex dictis eius alias. Nam cum de primo loquitur, ait illinc datnm cunctis eſſe atq; viuere, licet quibuſdam clarius, quibuſdam vero obſcurius, quare etiam materiæ eſſentia ex illo pẽdet. Rurſus dixit ex eodem principio igitur pendet cœlum & mundus, quare & mundi ſubiectum ex eodem proficiſcetur. Conſtat ergo ex eiſdem argumentis hic quod ipſe tollat generationem à materia quæ ſit in tempore. quid enim ait? ſi non eſſet ingenerabilis, ſed fieret. oporteret aliquid ſubijci primum, ex quo ſit per ſe, & non ſecundũ accidens, & ex hac ſuppoſitione oſtendens aliquod abſurdum ſequi, deſtruit ipſam, & ipſius & oppoſitum inducit: ſi autem inquit fieret materia, oporteret aliquid eidem ſubijci prius, conſtat ipſum ſane tempore materiam generabilem eſſe dicere, ſiquidem eidem neceſſe ſit aliquid prius ſubijci, ſed hanc ſuppoſitionem tollit, igitur tollit materiam eſſe generabilem ſecundum tempus, & non ſecundum cauſam. Generabili nãque ſecundum tempus opponitur id ꝙ eſt generabile ſecundum cauſam. Vult ergo materiam eſſe generabilem in tempore, nõ ſecundum cauſam. Inquit igitur materia eſt ingenerabilis & incorruptibilis, licet gigni & corrumpi per accidens diceretur. Nam cum priuatio ſit in materia præſentia formæ corrumpitur per ſe, cuius cauſa materia diceretur corrũpi per accidens. Si enim materia informis eſt, & quod informe eſt formis priuatur, quoniam formis aduenientibus perit informitas materiæ, quoniam hiſce formatur, igitur ipſa etiam per accidens corrumpi diceretur. Non enim eſſentia eius & vt ita dicam neque eius natura & ſubſtantia corrumpitur, ſed ſolum tollitur informitas, quemadmodum in cæra quæ per ſe informis eſt, cum autem formaretur eiuſdem informitas interiret aboleretur q;

qua ratione diceretur & ipſa cera corrumpi per accñs, licet ipſa ſubſtantia ceræ non corrumpatur. Idẽ quoq; de materia dicendum eſt. Nam priuatio cum in ea ſit p ſe corrumpitur, cuius rõne materia corrumpi per accidens diceretur. Rurſus fieri affirmaretur qñ abiiciens formã aſſumeret priuationem. Nã eo quod denuo in ea ſit priuatio ipſa gigni per accñs diceretur, qm̃ ſuapte rõne informis eſt, ceu ſi quis amphoram diceret corrumpi qñ vinum corrumperetur, vel equum albũ corrumpi cum album interiret, rurſus fieri cum denuo album fieret, ita ſane dicendum eſt ipſam materiam generari & corrumpi, verum non per ſe, ſed per accidens per ſe autem inquit materia eſt ingenerabilis & incorruptibilis. Et vt hoc demõſtret materiæ definitionem tradit, ex qua oſtendit ipſam non poſſe, vel generari, vel corrumpi.

Dico enim materiam id q. eſt primum uniuſcuiuſq; ſubiectum: ex quo quippiam fit cum inſit non ſecundum accidens. Si corrũpitur: ad hoc ultimum ſane proficiſcetur: quare erit corrupta antequam ſit corrupta.

Dixit primum propter trinã dimenſionem, qm̃ & ipſa eſt reliquis omnibus ſubiectũ: Verum non primo. Et licet vnum altero ſit magis particulare ſubiectum, attamen non primum. Subiectum nanq; omnibus primum eſt materia. Dixit ẽt illud ex quo fit cum inſit propter priuationem, qm̃ quæ producũtur ẽt ex priuatione fiunt. Verum illa non ineſt, ſed per accidens eſt, ex materia aũt per ſe quæ quidem inſit, quo in loco ẽt habes ex quo per ſe fiant quæcunq; producuntur. Vnde cum definitio materiæ hoc mõ ſe habeat, oſtendit tandem ipſam eſſe ingenerabilem hoc modo. Nam ſi fieret ex quodam ſubiecto fieret, quippe nihil ex nihilo fiat. Hæc.n. eſt natura materiæ quod eſt primum ſubiectum, quare materia prius eſſet quam fieret. Preterea ſi corrumperetur, in aliquid interire neceſſe eſt, ſed id in quod vltimum extremumq; corrũpitur quicquid interiit, materia eſt, ergo corrupta erit anteq̃ corrumpatur. Nã ſi id in quo res corrũpuntur materia eſt, anteq̃ materia aũt interiret ipſa erat, igitur priuſquam corrũpatur corrupta erit, & poſtq̃ corrupta eſt, rurſus erit. Vnde de illa materia ex qua rurſus ſit, & in quam corrumpitur percunctandum eſt ſi illa ſit ingenerabilis & incorruptibilis, vel ne. Nam ſi illa gigneretur, & interiret, & eidem oporrtet alteram prius ſubiici, & ita in infinitum procedere oportet, quod quidem abſurdum eſt, vel conſiſtere oportet ad aliquid ingenitum & incorruptibile, ſed hoc tale quicquid erit prima materia erit. Sed cur de prima hæc dicimus, quia de prima loquimur. Hoc modo igitur oſtenditur materia eſſe ingenerabilis & ĩcorruptibilis: hac poſita conſtitutaq; dignitate, vt nihil ex nihilo fieri queat. Et ſi quis non concederet hanc dignitatem (Etenim apud Ariſ. formæ cum ex complexionibus non ſint, ſed extrinſecus corporibus adueniant, quippe elementorum mixtio complexioq; non efficiat animam irrationalem, vel omnino vitam, neq; ſane reliquas formas ſcilicet carnis, oſſis, & aliorum id genus, ſed extrinſecus ex vniuerſo naturæ opificio complexionibus adueniant, quæ tamen prius non erant) conſtat certe, vt etiam apud Ariſto. aliquid ex nihilo fiat, dico ſcilicet ex non materiali cauſa. Non enim prius ſubiicitur aliqua materialis cauſa quæ ita tranſmutata efficiat animam irrationalem. Complexio autem duntaxat corpus efficit aptum idoneumque ad recipiendum ipſam, attamen complexio non eſt ipſa anima. Nam vt is qui lyræ, chordas conderet, ipſas congruas idoneaſque conſtitueret, vt concentus formam ſuſciperent attamen chordæ non ſunt ipſi cõcentus, ſed extrinſecus ab eo qui pulſat, concentus chordis aduenit, ita ſe habent corporum animatorum complexiones. Nam complexionibus optime diſpoſitis extrinſecus vitæ immittũtur ab ipſo opifice. Nam peius melioris eſſe cauſa non poteſt. Vnde neque inanimatum poterit eſſe cauſa animæ, neque vitæ expers cauſa vitæ quare ſi hę formæ ſempiternæ non ſunt, ſed fiunt & adueniunt igitur non ex aliqua præſuppoſita materia ſubſtantiam, & exiſtentiam recipiunt quomodo igitur quis poſſet oſtendere nihil fieri ex nihilo, ſed fieri veluti ex præſuppoſita cauſa materiali. Hæc autem refero ad primam ſubſtãntiam materiæ, quoniam nihil vetat ipſam eſſe ex nihilo, ſi quidem omnes formæ modo nõ ex quodam præſuppoſito ſuam ſubſtantiam capiant. Nam compoſitum eſt illud quod fit ex materia. Verum de his particularibus quæ fiunt modo dicimus conſtare. vt cuiuſcunque materia non generetur, neque corrumpatur. Hæc hactenus quoad præſentem rationem, cum in hoc loco plura poſſint adduci argumenta. Sed aliquis hoc in loco merito quærere poteſt quomodo materiæ definitio tradatur. Nam ſi perſpicuo clareque ſubſtantiam materiæ amplecti cognoſcereq; non poſſumus, & ob id cognitionem eius aſſequimur, per proportionem, vel per negationem, quomodo igitur affert definitionem materiæ. Nam definitiones affirmat aliquid de definito. At de materia nihil affirmari poteſt. Reſpondemus igitur definitionem eius quam nunc tradit Ariſto. non ſignificare eius ſubſtantiam, quippe quæ de ipſa nihil affirmat, ſed reſpectum quem ipſa erga formas habet. Et quemadmodum generum definitiones nõ aliud quippiam de ipſis affirmant, ſed duntaxat reſpectum explicant, quem habent erga ea quæ ſub ipſis collocantur. Nam cum dixero genus eſt illud q᷑ prædicatur de pluribus differẽtibus ſpecie in eo quod quid non quandam ſubſtantiam generis dixi, ſed quendam reſpectum ad ea quæ ſub illo collocantur, & hæc potius deſcriptio quàm definitio appellanda eſt, ſic etiã de materia dicimus, quoniam hæc non eſt definitio eius quæ nunc traditur, ſed magis deſcriptio ſignificans qualem habitum ipſa obtinet ad res materiales. At ſuapte potentia non per ſe. Ideſt ſecundum propriã potentiam per ſe incorruptibilis eſt. Nam ſemper ipſa eſt potẽtia omnia. At in priuatione non ſemper eſt, ſed potentia omnia ſemper eſſe videtur. Hæc igitur eſt ipſius natura.

Sed vide oppoſitum ab Ari. primo li. de Generatione animalium vbi ſolã mẽtem extrinſecus venire dicit.

Vide Ioãnem quid pro religione dicat.

Dubitatio.

Reſponſio.

De principio autem formali: utrum unum ſit: an plura: & quid nam ſit: aut quæ ſint, primæ philoſophiæ diligenter exquiſiteq; munus eſt determinare. Quare hæc contemplatio in illud tempus reyciatur. De naturalibus uero formis quæ oriuntur ac occidunt: in hiſce quæ poſterius oſtẽdentur dicemus. Hoc igitur pacto ſiht hæc à nobis determinata principio & quæ: & quot numero ſint. Rurſus alio ſumpto principio dicamus.

De principio inquit ſm̃ formam. Dicit autẽ de forma ſeparata & cauſa eſſentiæ aliarum formarum q̃ hic ſunt. Non.n. loquitur de illa quæ in multis eſt, de qua ad naturalem differere attinet. Nunquid vnum ſit vel plura, & ſi vnum quid hoc ſit. Et ſi plura, quæ & quot

ſint differere determinareque primæ philoſophiæ munus eſt. Iccirco in illis libris ſermonem de his facere diſtuht. Differit autem de eiſdem in triceſimo Metaphyſices. Nnnquid vnum ſit, vel plura, & ſi plura quot ſint hæc, & quomodo multa ad vnum ſe habeant. Item ꝙ omnia inde pendent, quippe non expediat multos dominari, quamobrem ipſe etiam non ignorauit apud Platonem ſeparabiles formas abiunctaſq́; & cauſas earum rerum quæ hic ſunt. Vnde non temere cum in ſuperioribus dicebamus, principia ſemper oportere manere, illũ de his formis dixiſſe aſſeruimus. De naturali aũt forma quæ eſt generabilis & corruptibilis ſequenti libro diſputabit, atq; in omnibus operibus naturalibus, vt de formis animalium, vel earum rerum quę fiũt in ſublimi, atq; ſimpliciter de aliis formis rerum naturalium. Quod itaq; ſint principia ratione demonſtrauimus. quoniam ſi ſunt res naturales compoſitæ, & compoſitorum ſimplicia principia, res naturales igitur habent principia. Et quæ, & quot numero ſint, quoniam materia, forma, & priuatio ſunt & partim tria ſunt principia numerata, & partim duo, proprie & per ſe materia & forma ſunt principia. Nam priuatio non eſt per ſe principium, ſed per accidens.

Duodecimũ librũ vocat Metaphy.

Finis primi Libri.

LIBRI SECVNDI

PHYSICAE AVSCVLTATIONIS

ANNOTATIONES IOANNIS GRAMMATICI.

EORVM *quæ ſunt quædam ſunt natura: quædam ob alias cauſas.*

PRINCIPIO Ariſto. propoſitum erat rerum naturalium principia afferre, quocirca in primo libro diſputatum eſt de materia & forma. Verum de materia longisſimis verbis cum falſas veterũ opiniones de ipſa repurgaſſet, & ſuam poſuiſſet inquiẽs materiam eſſe primum ſubiectum ſubſtantiarum, atq; ipſam numero vnam eſſe ratione autem non vnam. Præterea dixit nos vtentes modo proportionis venire in cognitionem eius ipſam quoq; appetere formã vt turpe pulchrum, & fœmina marem, quanquam ipſa non eſſet per ſe velut fœmina & turpe ſed per accidens. De forma autem cum diſſeruiſſet ipſam aſſeruit eſſe diuinũ quoddam, per ſe appetibile, & nullo egens, quãuis quid eſſet forma non explicans ſic ad calcem libri ſubiunxerit. De forma ſeparata & ſempiterna differere primæ philoſophiæ munus eſt. De generabili autem & corruptibili in ſequentibus dicemus. Proponit itaq; Ariſt. in hoc libro agere de forma, ſed qm̃ forma vniuſcuiuſque eſt natura cuiuſq;: (Nam vniuſcuiuſq; natura nihil aliud eſt q̃ forma vniuſcuiuſque, & econtra forma vniuſcuiuſque nihil aliud eſt, quàm natura vniuſcuiuſque.) Ob id cum de forma tractare velit, quærit quid ſit natura. Nam ſi, quid natura ſit, inuenerimus, etiam quid ſit forma inuenerimus. quærit ergo in principio, qd natura ſit: deinde differit de his quæ denominantur à natura, ſcilicet, quid ſit habens naturam, quid natura, & quid ſit ſecundum naturam. Verum quia natura non ſolum eſt formalis cauſa ſed etiam efficiens & finalis vt ipſe procedendo inquit hæc tria formam, efficiens, & finem in idem ſæpe venire, ob id recurrit ad diuiſionem principiorum, & diuidit, quot modis ſint principia, & affert trinam principiorum diuiſionem. Principiorum quędam ſunt proxima, quædã vero per media. Item quædam ſunt per ſe, quædam per accidens. Rurſus quædam ſimplicia & quædam compoſita, & hæc cuncta vel actu, aut potentia, quo in loco denuo ſermonem de materia inuoluit, & de ipſa diſputat. Item hic diſſerit de reliquis omnibus cauſis, ac de fortuna & caſu, & explicat quomodo ſint cauſæ eorum quorum cauſæ dicuntur: quoniam etiam nonnulla fiunt à caſu, vel à fortuna. Eſt igitur vt breuiter dicamus horum duorum librorum intentio agere de materia & forma, ſed in primo libro potius de materia quàm de forma diſputatum eſt, in ſecundo autem magis de forma quàm de materia, ac de reliquis omnibus cauſis naturalibus quæ per ſe dicuntur cauſæ, vel per accidens. Et tandem principio huius libri de forma agere inſtitutũ eſt, & quoniam (vt dicebam) forma eſt vniuſcuiuſq; natura, imprimis differit quid ſit natura. Vt igitur inueniat quid ſit natura accipit id quo res naturales à non naturalibus differunt. Nam quatenus naturalia differunt à non naturalibus, hac ratione ſunt naturalia. Idem fecit in libro de Anima, vbi cum voluiſſet accipere quid ſit anima prius quæſiuit quomodo animata ab inanimatis diſtarent, & id eſſe animam dixit quo differunt, quodam igitur differunt res naturales à rebus non naturalibus, quoniã naturalia videntur in ſeipſis ſui motus ac quietis habere principium. Nam animalia cum mouetur ab aliquo extrinſeco non mouentur, ſed in ſeipſis habent id quod mouet. Item inanimata ceu lapides cum demittuntur deorſum non ab eo q dimittit deorſum feruntur, quippe qui duntaxat lapides præcipites dedit, ſed in eis clauditur vis naturalis & momẽtum quod ipſos deorſum defert. Ita ignis deorſum ſi dimittatur, ſuapte natura ſurſum ducitur & fertur.

In plego idẽ.

Vnde cum tandem elementa ad ſuam vniuerſitatem peruenerint ac illi reſtituta fuerint, ꝓpriis in locis ſuapte natura quieſcunt. Verum naturalia non modo in ſeipſis obtinent principium motus localis, ſed etiam alterationis & auctionis. Nam id quod intus auget eſt materia quæ vtitur nutrimento, & ſecundum qualitatem eſt tranſmutans ex nigro album, vel ex magis frigido magis calidum, vel humidum & ſiccum efficit.

Quod enim non à quadam natura extrinſeca, ſed à natura materiæ quæ vtitur cibo & nutrimento alteremur & augeamur patet, quæ etiam cum cibum in ſanguinem conuertit & ad vnamquanq; partem illum mutet & diffundat alteratione vtitur. Sic igitur cuncta naturalia habent principium motus in ſeipſis. At non naturalia, ceu quæ ab arte fiunt cauſam motus externam obtinent. Nam lecti cauſa externa eſt faber lignarius, quippe in ligno non ſit cauſa quæ lectum ædificet & condat, ſed extrinſecus eſt. Eodem etiam modo qui domum extruit, ac ipſam ad talem formam deducit, ædificator eſt externus. ſi ergo hác ratione naturalia à rebus non naturalibus differunt eo quod ipſa naturalia habent in ſeipſis motus quietiſque principium, & quæ arte fiunt extrinſecus principium habẽt,

videtur

videtur igitur vt natura ſit principium motus & ſtationis. Verum natura non eſt ſolum principium motus, ſed etiam quietis. Nam ipſa quippiam mouet vt ad formam redigat, manet autem vt conſeruet in forma. Tradit igitur hic definitionẽ naturę quod ipſa ſit principium motus & quietis in quo eſt primo per ſe & non ſecundum accidens. Quies autem apud me non ſolum modo intelligenda eſt ea quæ cõtra motum diuiditur, ſed etiam ipſa ſtatio, quippe natura non ſolum ſit cauſa quietis quæ motui ſuccedit, ſed ẽt cuiuſcunq; quod ſemper ſtant, & nõ mouentur: vt dicere ſolemus de immobilitate centri. & cardinum polorumq́;. Hæc igitur eſt definitio vt natura non ſolum ſit principium motus ſed etiam quietis, quoniam ipſa quendam finem intendit. Non. n. ſimpliciter ob id ipſum naturam mouet vt moueantur mobilia, ſed etiam vt aliquem finem & formam attingant, quoniam ipſa ad hanc tendit idq́; animaduertit nietito quamprimum ad hanc dedexerit, ſiſtit rem, quæ mouetur, cum iã finẽ aſſecuta ſit, vt eam conſeruet in eo propter quod etiam mouebatur. Adiecit etiam (primo) quoniam & anima rationalis mouet animal, & talis eſt principium motus non externũ, ſed eo ipſo quod mouetur internum inſitũq́;, quæ tamen primo non mouet, ſed per animam irrationalem quæ etiã primo non mouet animal niſi eo quod natura eſt. Hæc igitur eſt quæ primo mouet. Nam ſenſus mouet ad aliquod, ſiue ille ſit viſus, ſiue auditus, ſiue aliqs alius ſenſus, quippe nos cũ aliquid intuemur ad ipſum moueamur, ſed nõ primo viſus aſpectusq́; animal mouet, dico autem primo, ideſt proxime, quoniam viſus prius vim appetẽdi ciet, ipſaq́; deinde naturales potẽtias excitat, quæ poſtremo animal mouent. Si ergo neq; anima irrationalis primo mouet animal, multo magis neq; rationalis, quare & ſi anima tum rationalis, tum etiã irrationalis moueat, atq; ſit cauſa mouẽs in ipſo mobili, tamen quia non primo mouet aĩal, ideſt proxime, ob id anima nõ eſt natura. Item nauis habet in ſeipſa id quod mouet. ſ. gubernatorem, qui ipſam ciet. Verum eam temone mouet qui extrinſecus mouet neq; eſt in ipſo temone initium motus & cauſa, ſed in gubernatore, qui mouet temone veluti quodã inſtrumento nauẽ. Si ergo natura inſtrumento quippiam mouet, tñ ipſa ineſt eis quę primo mouet. Gubernator aut non eſt in temone, ſed extrinſecus ipſam nauem mouet, ſiquidem ope temonis ipſam cieat qui externus eſt, aut ſaltem affirmari non poterit, vt anima animalium quo animalia ſunt, natura ſit. Nã ſi motus animalium, quo animalia ſunt, anima eſt cauſa, primo & non ſecundum accidens, & eſt in eiſdem & non ſolum inanimata naturalia ſunt, ſed ẽt aĩalia & ſimpliciter animata, igiĩ ipſa videtur eſſe natura, niſi animata quo animata minime naturale appellare debeamus. Præterea videtur omnis anima præter rationalem eſſe natura, quippe quę proxime moueat naturalia, neque dici vnquam poſſit primo mouere. Nam intellectus qui in mobili eſt, mouet, ſed non primo, ſed in anima rationali. Adiecit quoque per ſe & non ſecundum accidens, quoniam medicus cum ægrotat, & ſibiipſi reſtituit ſanitatem, non quatenus ægrotat in ſeipſo habet principium mouendi ſe ad ſanitatem, ſed per accidens quatenus accidit vt medicus ſit qui ægrotat. Quod enim non quatenus ægrotat, neque quatenus ſanatur in ſe principium ſanitatis medicus habeat, ex his patet, quoniam non ſemper hæc inuicem conueniunt, & concurrunt, quoniam non quicunque ſanatur in ſe retinet principium ſanitatis, quare per accidens medicus ſeipſum curat. Similiter & ſiquis alius peritorum inueniens ſpeculationes & theoremata ſine præceptore ſeipſum moueret. Definitio igitur naturæ hæc eſt. Sed addubitatione dignum eſt, quoniam hæc definitio non explicat quid ſit natura, ſed potius indicat actionem naturæ. Nõ enim quid eſt natura didicimus eo qđ didicimus ipſam eſſe principium motus & quietis, ſed didicimus quid efficiat natura. Vt ergo eiuſdem ſubſtantiæ definitionem aſsignemus in hunc modum dicendum eſt. Natura eſt quædam vita ſiue vis quæ per corpora diffunditur eorũ formatrix & gubernatrix principium motus & quietis in eo cui ineſt per ſe primo & non ſecundum accidens.

Aduerte optimam declarationẽ quietis.

Aduerte quid iſte dicit quoniam intentio Ariſto. in lib. de Hiſtoria aĩalium dicere animã rõnalẽ nõ eſſe naturam vbi mouet quoniã. ſed nõ animam irrõnalẽ imo oppoſitum quod ipſa ſit natura etiã in libro de Gener. aĩaliũ ſolã intellectiuã venire extrinſecus ſed alias educi ex ſemine cũ ergo nõ naturæ erunt. Tu vero conſidera hæc loca quia meliora ſunt in hac re.

Ad dubitatio.

Hæc diffinitio partis platonicam eſt. Vide Timaeum, & expoſitorẽ proclum & alios præcipue Plotinum, hoc mõ etiam accepit naturã Ariſt. aut Nicolaus peripateticus ſub lib. de Mũdo cum dicit, iuxta interpretationem Budæi Mundus ẽ copages cœlo terraq; coagmentata, atq; ex iis naturis quæ inter ea continẽtur ſecut nos ẽt in cõmẽtario huius libri diffuſe declarauimus.

Quod autem natura non modo ſit animatorum gubernatrix, ſed etiam inanimatorum patet. Nã vnumquodque habet vim naturalem quæ coniungit conſeruatq́ue eſſe, quippe corrumpi ſoleat & mutetur in non ens, quoties non participaret aliquo connectente & coaptante ipſum. Sed patet vt quemadmodum forma in animatis, quædam clariſsima eſt, ita etiã eſt naturæ prouidentia. Patet igitur & hic, quoniam definitio comprehendit & ipſam naturam animatorum quæ anima eſt. Nam animatorum vita nihil aliud eſt quàm anima. Dubitaret autem aliquis contra diffinitionẽ naturæ, quomodo dicimus ipſam eſſe principium motus & quietis, ſi quidem cœleſtia ſint etiam corpora naturalia, & ipſa principium quietis in ſeipſis habere minime videantur, quippe quæ ſemper moueantur, videtur igitur hæc definitio non cuique naturæ communis eſſe, immo etiam vniuerſitates elementorum ſunt immobiles. Nam ignis in proprio loco non mouetur, ſed duntaxat quieſcit ac manet, quippe orbicularis ſit eius motus ac proximi aeris, qui ſupernaturalis eſt, & non naturalis cum circum agatur corporum cœleſtiũ circunductu. Quod vero propria ratione vniuerſitates immobiles ſint, ex reliquis duobus elementis patet aqua ſcilicet & terra, quæ vt tota immobilia ſunt, quare ſi totalitates vniuerſitateſq́; ĩmobiles ſunt, quo modo, ergo dicimus naturam eſſe principium motus & quietis. Dicimus igitur ad hoc in cœleſtibus præſertim naturam non ſolum eſſe cauſam motus, ſed etiã quietis. Nam totalitates & centra ac cardines poliq́ue manent, quorum ſtationis immobilitatiſq́; cauſa eſt ipſa cœleſtium natura. Item quia natura finem reſpiciens mouet vt illum aſſequatur quem aſſecuta quieſcit. Cœleſtia autem ſemper in fine atque in principio ſunt, quippe quodcunque momentum ſit principium & finis reuolutionis. Sol enim modo exiſtat in ariete qui poſtea ſuo circuitu redeat ab eodem in idem ac rurſus principium alterius circuitus faciat, atque ita in vnoquoque ſignorũ ſe habet, ſic etiam dicendum eſt de partibus totiſq́ue orbibus, quare ſi illa ſunt ſemper in fine & nunquam exeunt ab illo, ſane hoc modo dicerentur quieſcere quo nunquam à fine recedunt, quare natura in his nõ ſolum eſt cauſa motus, ſed etiã eiuſmodi quietis qua ſemper cœleſtia ſunt in fine, & in eo quieſcunt. Item de reliquis elementis dico ſcilicet de vniuerſitate ignis terræ & reliquorum, quæ & ſi vt tota ſecundum locum non moueantur à ſua natura, attamen mouentur motu alterationis, cum calida vel frigida fiunt. Terra quoque germinat. Nam & ſi vniuerſitates vno alterationis motu definito certoque ſimul totæ non alterantur, tamen ſingulis parti-

Reſponſio.

Conſidera tu hoc quoniam cum ſint. 30. gradus in ariete ut in cæteris ſignis Zodiaci & in quolibet ſol ſuum parallelũ efficiat quomodo ab eodẽ in idem reuertitur.

Reſponſio quo ad elementa.

bus alia. ſ. atq; alia aliter alterata tota vniuerſitas aliqñ tranſmutata erit. At ſiquis diceret elementa extrinſecus habere cauſam alterationis videlicet Solem: Scito

Qũo elemẽta alterentur primo Metheorũ vide.

quod neq; animalia motibus naturalibus mouerentur ſine ſole, qm̃ neq; ſine illo eſſe poſſunt, ſed vt in animalibus eſt quædam mouendi cauſa, licet à conuerſione ſolis in ſuo orbe extrinſecus adiuuetur, ſic ẽt eſt in elementis. Nam ſi inſitus calor, atq; alij motus naturales alteri ſiunt iuxta temporum circuitum, attamen naturã eſſe diuerſitatis motuum animatis cauſam facimus & alterationum eius. Et ſi aliquis non concederet cauſam motuum qui alterationes ſunt, in ipſis elementis eſſe, ſaltẽ perſpicuo eſt motus localis canſa in ipſis. Nõ enim omnium motuũ qui ſunt in vnoquoq; natura eſt cauſa. Poſſumus etiam definitionem hoc modo intelligere. ſ. ꝙ ſit principium motus, vel quietis vel econuerſo, qm̃ in rebus naturalibus motus & quietis natura eſt cauſa, ſiue ſint vtraq; in eodem ſiue duntaxat alterum.

Alia expoſitio definitionis parœnlæ quæ legit ipſum et ꝑ vel & deſinitiue.

Item aliter dicimus qm̃ in vniuerſitatibus elementorũ natura eſt principiũ motus & quietis ſm̃ partes. Nam oẽs partes elẽtorum ſuapte natura idoneæ ſunt vt moueãtur & quieſcãt, vti ſolemus dicere totũ cœli moueri ſm̃ partes. Quidam vero aiunt philoſophum definiuiſſe naturam generabilium & corruptibilium, & non omnem naturam ſimpliciter, quod quidẽ mihi videtur dici ſine ratione, qm̃ hic liber eſt de his quæ cõiter conſequuntur omnia naturalia. Quid igitur ſit natura dicimus. Quæ autem habent naturam inquit ea eſſe quę in ſeipſis huiuſmodi principium retinent, ideſt principium motus & quietis. Hæc autem vt inquit ſunt ſubſtantię, præſertim corporeæ, & materiales, quod quidem in hunc modũ probat. Quæ habent naturã ſubiiciuntur naturæ quippe natura ſit in ſubiecto, ſed accidentia non poſſunt eſſe ſubiecta, quoniam nullum accidens ſubiectum eſt, & quæcunq; non ſunt accidentia ſubſtantiæ ſunt, igitur quæ habent naturam ſunt ſubſtantiæ. Secundum naturam autem ſunt (inquit) quæ habent naturam. Nam dicimus ignem eſſe ſm̃ naturã quia ab arte non fit, ſimiliter homo, equus, & oĩa naturalia. Item dicuntur (vt inquit) ſecundũ naturã actiones per ſe naturales perficientes ea quæ naturam obtinent, vt ignis ſurſum latio, & terræ deorſum delatio.

Hæ (inquit) neq; natura ſunt, neq; habent naturam, naturã nãq; non ſunt qm̃ ipſa natura eſt principiũ motus & quietis. Hæ aũt ſunt motus, quare neq; motus erunt cauſæ. Item neq; naturam habent, ſiquidem quæ naturam habent ſubiecta ſint, & hæc in ſubiecto ſint nõ ſubiecta, quare cõmunius eſt ſm̃ naturam, q̃ habens naturam. At id ꝙ conſtat natura dicitur de illo quod habet naturam, ac de eo quod eſt ſecundum naturam. Exordium itaque ſumens inquit ea fatemur conſtare eſſeq; natura quæ ſunt animalia & partes ipſorum. Sic ſane dicit Ariſto. qua ratione in idem redigit id quod eſt ſecũdum naturam, atq; id quod natura eſt, ſiquidem ambo de eiſdem dicatur. Verum exactius dicere poſſumus, qm̃ quod eſt ſecundum naturam duntaxat de actionibus perficientibus dicitur, ſed id quod eſt natura dicitur de actionibus perficientibus de his ſcilicet dico, q̃ à natura proficiſcuntur, in quibus inuenitur id ꝙ ſecũdum naturam dicitur, ac de ſubſtantiis, & ſimpliciter habentibus naturam, & à natura emanantibus & non extrinſecus productis, quãquam præter naturæ intentionem fierent, ſicut dicimus mortẽ naturalem, & natura corpus ægrum, ac ſenectutem mortem naturalem eſſe. Item dicimus ea eſſe natura quæ non ſecundum intentionem naturæ fiunt, ſed ob imbecillitatem corporum & præter naturam accidunt. Quærimus autem de illo ꝙ eſt communiter præter naturam, ceu de monſtris prodigiiſq;, ac de leuibus corporibus quę prętter naturam deorſum feruntur, nunquid ipſa eſſe natura dicere oporteat vel ne. Et ſi nõ natura ſunt quæcũq; fiunt præter naturam: an arte, vel caſu, vel ratione, vel mente, aut ſimpliciter alio modo præter naturam. Vnde multi quidem ac clari interpretes Ariſt. aiunt ea quę ſunt præter naturã, eſſe natura, quippe ars non efficiat monſtra, neq; ratio, aut mens, ſola igitur natura hæc fiunt. Nos igitur ad hoc dicimus, qm̃ cum natura habeat finem ipſum bonum, ad quod reſpicit, iccirco habet etiam certa definitaque opera. Nam ſemper duos oculos in homine duaſque manus, & aliorum vnumquodque certum & definitum facere vult at quæ ſunt præter naturam indefinita incertaq; habentur, quare quæ ſunt præter naturam non ſunt natura, ſiquidem q̃ natura ſunt certa determinataq; habeantur, & ea quæ præter naturã fiunt nullo termino ſint cõſtituta. Item quia ars naturam ſemper ꝓ viribus imitatur, nos videamus in artificiariis quid arte, & quod pręter artem fit, quomodo ſe habeat, & vt inueniemus in artificialibus, ita in naturalibus aſſeramus. Dicimus itaque quod ſciẽtiam ipſam artem appellare conſueuimus, ceu ædificandi peritiam, vel quandam aliam, & opus artis elaboratum artem. Nam ſæpe dicimus aliquod ſimulachrum intuentes illud magnam artem habere, quoniam igitur id quod eſt ſecũdum artis principia recte elaboratum artem vocamus, igitur conſtat vt id ꝙ non ſecundum artem elaboratum erit, ſed vt ſors tulit à quouis nõ opifice, præter artem appellandum ſit. Si ergo præter artem quippiam aliqua temeraria artis profeſſio efficit, vt ſe habet ars ita ſe habebit natura. Igitur quod eſt ꝑter naturam non erit natura, hoc igitur modo videtur conſentaneum rationi, vt quæ ſunt prętter naturam nõ ſint natura. Verum neq; hæc ſimpliciter ſunt præter naturam, ſed in natura particulari hæc ſunt præter naturam & non natura. In vniuerſali autem ſunt natura & ſecundum naturam. Nam particularis natura vnam formam intendit, & vnam priuationem fugit, idcirco in natura hac hominis monſtrum neq; natura eſt neq; ſecundum naturam, ſed vniuerſali natura, quoniã nihil eſt vniuerſo præter naturam, quinimo malum non ſit in vniuerſo præter naturam, ſed natura, & ſecundũ naturam eſt. Nam monſtra fiunt à tota ipſa natura, quę materiam ſubiectam trãſmutat, quam ineptam rudẽq; efficit ad recipiendum particularis naturæ formã, verbi gratia ſi continens à circunducta cœleſtium ita affectum atque diſpoſitum ageret aliquid vltra in materia hominis gignendi vt fieret inconueniens indiſpoſitaque ad ſuſcipiendum formam, quam natura illi immittere ingerereq; apta eſt, natura humana ſua intẽtione pariundi hominem ob materiæ ineptitudinem fruſtraretur, & altera forma fieret, quæ eſt præter naturam particulari naturæ, vniuerſali tamen naturæ eſt ſecundum naturam, quippe ipſi nequeat aliquid eſſe præter naturam. Item neq; corruptio eſt præter naturam, ſiquidem generatio eſt ſecundum naturam. Nam cum ortus rerum eſt ſecundum naturam, interitus quoque neceſſario erit ſecundum naturam, ſiquidem vnius generatio ſit alterius corruptio. Vtitur aũt quodam exẽplo quo perſpicuum ſit nobis id ꝙ accidit in his quæ fiunt

Vide quo monſtra & vomita ſunt natura & præter naturam. Nihil non eſt præter naturam vniuerſa opinio Manichæorum.

ſiũt præter naturam. Nam ponatur quis citharedus q lyram iuxta quendam concẽtum temperet deinde aliquam cantilenam ſacere incipiat, & quidam extrinſecus quaſdam chordas vel omnes extenuet, ſiue vt proximiore exemplo vtamur, lyra humiditate vel ſiccitate continentis affecta in ea chordæ ex ſuo temperamento mutentur, & deinde citharedus digitis chordas ſic tẽperet, vt quemlibet concentum & ſonum artificialem reddat atq; perficiat, ſiquidem chordæ iuxta congruã proportionem ordinatam coaptatæ fuerint. Quemadmodum igitur hic citharedus lyrã percutit vt ei eſt inſitum, tñ materia cordis ſubiecta cantilenam quam citharedus propoſuit non perficit nec reddit, ſed quædã rudem incompoſitum non artificioſum ſed indefinitũ efficit, ita dicendum eſt de natura. Nam cum materia formæ humanæ ſubiecta vel cuidam alij formæ animalis à circunduᶜtu cœleſtium & coniunctione ſit inepta & non idonea, accidit vt actio naturæ q̃ ſit in ea deprauata ſit, & ſicut ſonum quem fecerat citharedus ex inordinata cithara dicimus non arte, neq; ſecundum artem fieri, & ſi ab artifice ſit factus, ſic etiam quæ fiunt præter naturam non eſſe natura, neq; ſecundum naturam aſſerimus, qm̃ neq; fiunt ſm̃ certam definitamque proportionem naturæ. Verũtamen ſi ea comparentur ad vniuerſi naturam ea produci natura affirmabimus, qm̃ ſm̃ naturam eſt vniuerſo vt quædã intereant & corrumpantur cum alia fiant, ſic igitur ob vniuerſi motũ corrumpitur conuenientia ſubiecta complexioni materiæ animalis, & alia fit, quæ ob ineptitudinem eiuſdem non ſuſciperet formam naturalem, ſed quandam aliam incongruam, ac indefinitam iuxta aptitudinem q̃ temere ſortiretur materia. Eorum quæ ſunt quædam ob alias cauſas. Non ſimpliciter omnium quæ ſunt, ſed vel eorum quæ fiunt & corrumpuntur, vel omniũ naturalium, & eorum quæ fiunt circa naturalia. Etenim quæ fiunt ab arte, & à caſu circa naturalia conſiſtunt. Vnde per alias cauſas intelligit artem, fortunam, voluntatem, caſum, rationem, & mentem.

Natura quidem ſunt animalia parteſq; ipſorum: & plantæ & ſimplicia corpora: ut terra: ignis: aer: & aqua. Hæc enim et huiuſmodi natura eſſe dicimur: omnia autem quæ dicta ſunt ab hiſce quæ non natura conſtant: differre uidentur. Nam ea quidem quæ natura conſtant: principium in ſeipſis motus & ſtatus habere uidentur partim eius qui eſt in loco: partim auctionis & diminutionis: partim alterationis.

Quæ ſint partes hominis et animalis ſimilares ac diſſimilars organica atque nõ organica vide lib. de Hiſtoria animaliũ & de partibus.

Partes adiecit quoniam non vt ſe habent artificialia ita ſe habent naturalia. Nam in naturalibus tota & partes eorum penitus natura ſunt, ceu totũ animal natura eſt, & manus pedeſq; ſimiliter, & non ſolum partes diſſimilares, ſed etiam ſimilares. Atq; nõ ſolum hæ, ſed etiam elementa quibus ipſæ conſtant. Et ſimpliciter ea quæ natura ſunt, cum ſunt, ſiue pars, ſiue elemẽtum ſit, proſus natura ſunt. In artificialibus autem & ſi tota artificialia ſunt, vt domos lectica abbacus, attamen nõ quæcunq; partes ſeu elementa artificialia ſunt quippe ligna & lapides quæ ſunt partes domus vel potius elementa artificialia dici nequeant, ſed naturalia. Nã vnũquodq; horum in ſeipſo retinet principium motus naturalis & ſtatus illius, motus inquam obtinent principium, quo ad formam tendunt ad quam mouentur, ſtatus autem quo permanent in forma ad quam ipſa mota erant. Et animalia, quidem in ſeipſis omnis motus principium habẽt. Etenim generationis, & corruptionis, motuſq; ad locum principium hãbent, ſed plantæ carent priuanturq; motu locali, alios tamen motus habent. Ecõtra vero corpora ſimplicia in ſeipſis ſolũ motum ad locum habent. Naturalia quoq; nõ modo principium motus in ſeipſis habent, ſed etiam quietis, excipimus autem cœleſtia. Nam hæc principium motus in ſeipſis habẽt, quietis autem minime, niſi eo modo quẽ pauloante diximus.

Ac lectica: ueſtis: et quicquid ſit aliud ſimiliſ generis. quo quidem huiuſce nominibus appellantur: et quatenus ab arte ſunt nullum principium mutationis inſitum habent.

Genus rurſus vocat ipſam ſubſtantiam velut ſubiectum, & non velut prędicatum de pluribus. Omnes igitur artificiales formæ vt domus abbaculus quatenus vnumquodque aliquid huiuſmodi dicitur, ceu domus & lectica, quod quidem. ſ. tale eſſe eis accidit ab arte & non à natura nullum inſitum principium mutandi habent. Nam & ipſa habent cauſam mutationis ſed non inſitam, ſed externam. ſ. ipſum opificem qui fecit. In ſeipſis nanq; nullam habent cauſam motus quo ad formam, quippe forma quã ars appoſuit ſemper quieſcat. Verum quatenus horum vnicuiq; accidit quod dã naturale ſubiectum habere, ceu lapides, ligna, vel aliquid tale, in ſeipſis hñt principium motus. Nã à cauſa natura li quæ in ſeipſis eſt deorſum ferrentur & putreſcerent.

Quo uero ipſis accidit: ut ſint lapidea: uel terrea: uel ex his mixta eo motus quietiſue principium habent. Quo fit ut natura ſit principium & cauſa mouendi & quieſcendi in quo primo: per ſe. & non per accidens ineſt. Dico autem nõ per accidens: quia ſibipſi quiſpiam medicus ſanitatis cauſa fieri poteſt. Attamen non per ſe ſanatur quo medicinam habet: ſed accidit ut idem medicus ſit & ſanetur: quapropter & ſeparantur nonnunquam à ſeſe mutuo.

Dixit vel ex his mixta. ſ. ex ſimplicibus igne terra, & reliquis. Illud etiam cum ait. Eo motus habent, ſubintelligendum eſt communiter de his quæ habent principium motus inſitũ. Quapropter & ſeparantur nonnunquam à ſeſe mutuo, per hæc nanq; breuiter probauit medicum egrotantem ſuæ ſanitatis eſſe cauſam per accidens. Nam ſi medicus ægrotans per ſe ſanaret ſeipſum, nunquam ſepararetur ab ægrotante quod ſanum eſt. quippe tale ſit per ſe. At nunc ſeparantur à ſeſe mutuo; quoniam non omnis qui ęgrotat ſeipſum ſanat.

Similiter ſeſe habet & unumquodq; cæterorum: quæ efficiuntur. Nihil enim ipſorum principium motus in ſe habet: ſed quædam in aliis: & extrinſecus habent: ceu domus & unumquodq; eorum quæ manu conficiuntur. Quædam enim id quidem in ſe ipſis habent: non tamen per ſe quæcunq; cauſe per accidens ſibi fieri poſſunt. Id igitur eſt natura quod dictum eſt.

Inquit quæ efficiuntur, pro hoc, ſcilicet quæ ab arte conficiuntur.

Naturam autem habent quæcunq; tale principium habẽt: atque hæc omnia ſubſtantia ſunt. Subiectum enim quoddam et in ſubiecto eſt ſemper natura. Secundum naturam autem ſunt et hæc ipſa: et etiam ea quæ hiſce per ſe competunt: ceu igni ferri ſurſum.

Cum dixerit quid ſit natura, & explicat quid ſit id quod habet naturã, & inquit ea habere naturam quæcũq; in ſeipſis habent tale principium quale diximus, dico. ſ. motus & quietis. Quę aũt hæc ſint ſubiunxit dicens eas eſſe ſubſtantias. Vnde aũt quod ſint ſubſtãtiæ

per id ꝙ adiungit meminit dicens eſſe vnumquodque horum aliquod ſubiectum. At nullum accidens eſt ſubiectum ſed magis ſubſtantia. deinde, vnde ſubiectum quoddam ſit, oſtēdit, dicens naturam eſſe in ſubiecto. Si ergo natura eſt in ſubiecto, & quod habet naturam ſubiicitur, & ſubiectum ſubſtantia eſt, igitur ꝙ habet naturam ſubſtantia eſt. Quod autem natura ſit in ſubiecto ex diffinitione oſtendit. Nam ipſa eſt principium motus & quietis in eo cui primo, & per ſe ineſt. Si ergo ipſa in quodam prorſus eſt cuius motus quietiſq́ue initium eſſe dicitur, conſtat ſane ipſam in ſubiecto eſſe. Verum non quemadmodum accidentia dicuntur eſſe in ſubiecto ſed vt forma in materia quæ cōplet & ꝑficit vnam ſubſtantiam cum ſubiecto. Secundum naturam autem ſunt ea quæcunq; his inſunt per ſeipſa. Item ea ſecundum naturam ſunt quæcunq; habent naturā, idest ſubſtantiæ, & quicunque ipſarum ſubſtantiarum actus per ſe, vt ignis ſurſum latio, atq; calefaciendi lucendiq́; actus, ac de aliis ſimiliter.

Hoc enim natura non eſt neq; habet naturam: ſed eſt natura atq; ſecundum naturam. Quid igitur natura: & quid eſt id q natura: atq; ſecundum naturam dictum eſt.

Cum dixerit quid eſt ſecundum naturam, vt ne quis dicat cur. n. hoc non eſt natura, oſtendit id non eſſe naturam, neq; id quod habet naturam, quod profecto natura non ſit, hinc conſtabit. Nam natura eſt principiū motus & quietis. Hæc autem omnia quidam ſunt motus, & non principia motus & quietis, igr̄ hæc non ſunt natura. Præterea neq; naturam habent quoniam quæ habent naturā ſunt ſubiecta & ſubſtantiæ. Hæc autem ſunt in ſubiecto, igitur neq; naturam habent, ſed ſunt natura atq; ſecundum naturam. Vnde demonſtrat ꝙ id ꝙ eſt natura dicatur etiam de illo ꝙ eſt ſecundū naturam. Nam dicimus ignem natura lucere. Quod vero & id quod eſt natura dicatur de illo quod eſt ſm̄ naturam oſtendit in principio dicēs. Eorum quæ ſunt quędam ſunt natura, loquens de rebus quæ ſubſiſtunt quę quidem habēt naturam. Et rurſus natura eſſe dicimus animalia & partes ipſorum. Verum proprie ea dicimus ſecundum naturam quæ dicūtur eſſe actiones actuſq́; naturales. Id autem quod eſt natura & de hiſce dicitur, atq; de his quæ habent naturam.

Eniti autem naturam eſſe oſtendere ridiculum eſt. Nā patet tales res eſſe complures. Oſtendere uero ea quæ ſunt manifeſta per ea quæ non ſunt manifeſta: hominis profecto eſt qui nequit id quod eſt per ſe notum. & id q non eſt per ſe notum diſcernere. Atq; id fieri poſſe non latet. Nam ratiocinabitur quidam de coloribus ortus cæcus. Quare oportet tales homines de nominibus diſſerere: nihil autem intelligere.

Hoc idē Plat. in multis locis indicat in Mēnone et alibi.

Ipſe dixit in libro de demonſtratione, cum quatuor ſint quæſtiones quibus de vnaquaque re quærimus ſi eſt, quid eſt, quia eſt, & propter quid eſt pręponendam cæteris eſſe quæſtionem, ſi eſt. Quoniam ergo demonſtrauerat quid ſit natura, & non demōſtrauit ſi omnino natura ſit. Iccirco ad hoc ipſum hiſce reſpōdet, qm̄ eniti naturam eſſe oſtendere ridiculum eſt, cum adeo pateat eſſe manifeſtaq́; ſit ſubſtantia ejus. At quæ manifeſta ſunt, nō oporteret eniti demonſtrare ipſa eſſe, ſed circa ꝙ qd eſt eorum & reliqua q̄ inſunt ſermonem pſequi. Porro ſic & tempus eſſe ac locum cum omnibus manifeſta ſint, quid vero ſint opus eſt inquirere ac inuenire. Vt igitur ſiquis eniteretur oſtendere ignem adurere ſenſu careret, ſic etiam qui vult oſtēdere naturam eſſe caret ipſa vi rōcinandi. Nam conſtat multa q̄ ſunt, ab ipſa natura eſſe diſpoſita atq; recta & digeſta. Vnde non opus eſt manifeſta demonſtrare, neq; omniū demonſtrationem petere, ſed duntaxat eorum quæ ambigua in dubitationem veniunt. Nam, vt ipſe oſtendit in libro de demonſtratione fieri non poteſt, vt omnium ſit demonſtratio, alioquin ſi omnium eſſet demonſtratio nullius eſſet demonſtratio. Nam ſemper cum principia quibus demonſtramus ſtudebimus demonſtrare in infinitū procedemus, & qm̄ infinitū comprehendi non pōt, neq; illud percurrere poſſumus nihil demonſtrabitur nō demōſtratis primis principijs, ergo non cuiuſuis demōſtratio petenda quærēdaq́; eſt. Sūt .n. multa q̄ cū ſint oī demonſtratione meliora de ſeipſis fidem claram apertamq́; præſtant, vt colores eſſe, & corpora, atq; talia ſunt q̄ ſunt ſm̄ naturā, & qui vult talium demonſtrationē afferre eidem vis cogitandi atq; iudicandi præbet errandi argm̄, cum nequeat diſcernere iudicareq́; quid occultius ſit quidq; manifeſtius, ac quid propriā fidē, & quid non propriā ſecum gerat, ſed demonſtrationē habeat ex aliis principiis. Oportet. n. talē ex obſcuris nota claraq́; ꝓbare qualis extiterat Antiphon, qui nitebatur demōſtratione aſſequi quæcūq; eſſent æqualia eidem, inter ſe æqualia eſſe, qui ēt quadrando circulū hallucinatus ēſt. Dicebat. n. quæcūq; eidē ſunt æqualia eundem locū continent, ſed quęcūq; eundem locū continent ēt inter ſe ſunt æqualia, igitur q̄ eidem ſunt æqualia inter ſe ēt æqualia ſunt, hoc enim modo rem manifeſtā per ea quæ longe occultiora ſunt oſtendere conatus eſt. Nā quid ſit locus, qualēq; habitum reſpectūq; habeat ad ea quę ſunt in loco multis ac longis demonſtrationibus, vt intelligatur, opus eſt. Sūt igitur in cæcis ab ortu ſimiles qui nituntur oſtendere colores eſſe. Nā vt ij ſi videndi facultate potirētur, ſane non egerent demonſtratione q̄ rōnibus, ſit cū ſenſu fidē longe meliorē haberent q̄ demonſtratione, quippe ſenſu & nō rōne colores eſſe cognoſcitur, ita ēt qui manifeſta demōſtrare ſtudio contendunt, ſi obtinuiſſent vim iudicandi atq; dignoſcendi validam non niterentur manifeſta p occulta & ignota ꝓbare. Et quēadmodū vſuuenire cæcis ab ortu ſolet verba colorum proferre, rē aūt nullam intelligere, quippe eorum cogitandi rōcinandiq́; vis nunq̄ ſciet naturam colorum, ita ēt peruerſos iudicio & ea animi parte diſcernendi inualidos homines ſi enitemur ſyllogiſmis perſuadere, eos ſane verba docebimus, res aūt nequaq̄. Quare nos ſequentes naturam rerum oportet eam ponere ſtatuereq́; ſine rōnibus quippe longe melius ſi oī rōne ipſam naturam eſſe. Nā plane conſtat talia eſſe per naturam quę ex ipſa conſtant. Atq; id fieri poſſe. i. aliquis pōt eſſe ita ſenſibus vel ratione & vi ipſa diſcērnendi peruerſus ac inualidus q nequeat cognoſcere, quæ ſint res illæ, quæ de ſe ipſis fidē faciunt, & nō egent demoſtratione: Huius igitur exēplo ponit ipſum cęcū ab ortu enitentem oſtendere verbis colores eſſe. Nā talis de nominibus diſputabit, de rebus aūt nihil intelliget, ſiquidem colores non idonei ſint rōnibus verbiſq́; cognoſci ſed ſenſu pcipi.

Quid Antiphon.

Natura autem & ſubſtantia eorum quæ ſunt natura id quibuſdam eſſe uidetur: quod primum cuilibet ineſt informe per ſe. Veluti lecticæ quidem natura eſt lignum: ſtatuæ autē æs. Signum autem inquit Antiphon. Nam ſi quiſpiam lecticam obruerit humo uimq́; putredo acceperit ut germen emittat non lectica, ſed lignum inde pullulabat.

Cum

Cum dixerit quid ſit natura,& diſſeruerit de his quæ denominantur à natura, ſcilicet quid eſt habens naturam,quid natura,quidq; ſm naturam hic quærit nunquid vno modo natura dicatur vel multipliciter. Inquit ergo naturam trifariam dici. Nam fertur natura eſſe id q eſt primum vnicuiq; ſubiectum,ceu Antiphonti videtur, & antiquioribus naturalibus qui quidem aſſerebant cuiuſq; dicitur etiam forma cuiuſq; nã vt Ariſto. & veræ rationi videtur. materiam eſſe vniuſcuiuſq; naturam, tertio generatio & via ad formam eſt natura. At quibuſdam videtur materia magis eſſe natura. Vnde hoc Antiphon in hunc modũ probauit,quod eſt vniuſcuiuſq; ſubiectum & nõ mutatur in aliud atq; aliud, id cuiuſcunq; natura eſt. Omnia nanq; alia per quæ generabilia & corruptibilia mutãtur, talia ſunt affectiones: & non natura. Vnde natura ſtatuæ non eſt figura,ſed æs,& lecticæ lignum qm̃ figura eſt quædam affectio q ſit & corrumpitur,æs autem & lignum ſemper manet. Huius rei ſignum.ſ.q lignũ ſi natura lecticæ Antiphon dedit,qm̃ ſi quis lecticam humo obrueret & putreſceret, deinde vim gignendi putredo conciperet non germinaret produceretq; lecticã ſed lignum perinde atq; ſit figura quædam affectio,lignum autẽ natura q eſt materia lecticæ. Nam in quouis ideſt natura quod poteſt generare ac mouere vnumquodq;. Sed quod artificialibus accidit,idem etiam naturalibus vſu venit, qm̃ ars imitatur naturam, quare vt in artificialibus inuenimus naturam vniuſcuiuſq; non eſſe formã, ſed materiam eo quod ſemper permanet materia, forma vero nõ permanet, ſic ſane in naturalibus materia erit vniuſcuiuſq; natura,forma autem affectio,quare & ſi lecticę materia lignum dico,non ſit aliqua res ſimplex ſed cõpoſita ex ſubiecto & forma,eandem tamen retinet ſubitq; rationem quam lignum, reſpectu lecticæ ſubit. Vnde ſubiectum & materia ligni erit natura eius, ſiue hoc fuerit aqua,ſiue terra,ſiue quoduis aliud. Ligni autem forma erit quædam affectio de numero eorum q̃ generantur & corrumpuntur, qm̃ ſubiectum lignum mutatur in alteram formam vt in terram, quare ſi ſubiectum permanet & formę viciſſim mutantur,ſubiectũ erit magis natura q̃ id quod mutatur videtur autem rerum naturalium materia magis eſſe natura, q̃ forma. Ob id igitur inquit, quod quidem videbatur vnicuiq; eſſe materialis cauſa rerum naturaliũ,ſiue vna,ſiue plures, id etiam rerum naturam eſſe ponebant, atq; hanc permanere,formarum autem aliam atq; aliam corrũpi & fieri,ſi ergo lignum cum vtitur,cinis permanet,q̃ terra eſt, igitur terra videtur eſſe natura lignorum & aqua metallorum,quæ liqueſiunt, qm̃ cum liqueſiunt, aqua permanet. Et ſi aqua non foret ſimplex ſed forte pro ſubiecto aerem habet,certe aer erit eius natura, qm̃ in corruptione aquæ ipſe permanet,quare quicunque materialem cauſam aſſirmant, ſiue aerem,ſiue aquam, ſiue quoduis aliud, hanc & aliorum naturam eſſe autumabunt,quicunq; aũt plures materias dant, plures etiã naturas aſſirmabunt. Quod quidẽ igitur materia ſit natura hunc in modum demonſtratum ſit. Sed quod forma ſit magis natura q̃ materia multis argumẽtis demõſtrat,ſed primũ adducit exemplum eorum quæ fiunt ſecundum artem. Tunc inquit vnumquodq; artificiale eſſe fertur, & habere ſuiipſius artem qñ actu fuerit tale quale eſſe dicitur,& nõ quum fuerit potentia huiuſmodi. Nam minime fertur materiam lecticæ habere artẽ, vel ſtatuæ,quando eſt potentia ſtatua, vel lectica, ceu

Primo Met. diſputat an materia ſit magis ſubſtantia an forma, vide ibi quæ poſſunt conferre ad hoc.

æs materia ſtatuæ, vel lignũ quod eſt materia lecticæ. Non enim quia lignum eſt potentia lectica idipſum dicimus habere lecticæ artem,ſed quando acceperit formam lecticæ tunc dicetur habere lecticæ artem. Eodẽ etiam modo æs quando acceperit formam ſtatuæ, tũc habebit artem ſtatuæ, minime vero quando eſſet potentia ſtatua. Item is fertur callere artem grammatices, qui non potentia,ſed actu grammaticus literatusq; eſt. Vt igitur in artificialibus ars non prædicatur de materia (Nam potentia eſt materia actus,& non formæ) Ita ſane in naturalibus natura non prædicabitur de materia ſed de forma. Si.n.dicitur natura hominis, & equi natura,non vtiq; potentia homo vel equus habere et hominis vel equi naturam, ſed actu homo,& id q iam accepit hominis formam, ſimiliter & de aliis dicendum eſt. Vnde ſi hoc conceditur, forma erit vniuſcuiuſque natura. Secundum tale argumẽtum adducit,& inquit tũc vnumquodq; tale eſſe fertur cum acceperit ſuiipſius naturam. Nam homo appellatur is qui iam formã hominis accepit. Igitur forma videtur eſſe cuiuſcunq; natura. Et ſyllogiſmus conficitur in tertia figura hoc modo,tunc vnumquodque dicitur eſſe, cum habuerit ſuiipſius formã;ſed vnumquodq; fertur eſſe cum obtinet ſuam naturam,igitur forma eſt natura,& hic particulare non per ſeipſum eſt verum, ſed propter vniuerſale. Sed hoc modo etiam ſyllogiſmus confici poteſt. Cuius præſentia res naturales ſunt illud eſt natura, ſed præſentia formæ res naturales ſunt, igitur forma eſt natura. Verum hoc argumentum eſt idem cum primo. Nam & ibi dixit artificiale qñ acciperet ſuam formam tunc ſuam artem habere, ita etiam naturale quando acciperet ſuam formam tunc habere naturam: hic etiam idem dicitur cum fertur vnumquodq; tale eſſe qñ receperit ſuam formam. Sed interpretes diuidunt argumẽta, quanquam Ariſt.hæc plane diuiſiſſe nõ videatur,ſed tanquam vnum argumentum deducit. Tertium argumentum aũt quod affert,eſt reſponſio argumenti quo materiam eſſe naturam dicunt. Nam quibus probauerunt materiam eſſe naturã eiſdem quoq; Ariſt. formã eſſe naturam probat. Nam quantum(inquit) ad argumentum quo ipſi demonſtrarũt materiã eſſe naturam, oſtendetur nihil minus formam eſſe naturam. Nam ſi ob id quia ex lectica non ſit lectica,ſed lignum, quod quidem eſt materia lecticæ, dicitis materiam eſſe naturam, propterea quod materia permanet in eo q gignitur ex lectica,cum.n.homo fiat ex homine,& homo eſt forma, id ſane erit natura. Nam ſi ob id quia q ſit ex lectica non eſt lectica,ſed materia eius eſt lignum, idcirco materia eſt natura, cum etiam homo ſiat ex homine & non materia hominis, perſpicuũ igitur erit formã eſſe naturam,quippe forma ſit id q gignitur, ceu materia lecticę,quatenus igitur accidit ex his rationibus vel vtraq; erunt naturæ materia & forma, vel neutra,quãobrem nobis demonſtrantibus formam eſſe naturã cõcedant aſſentiantq;,vel neq; ipſi aſſirment materiã eſſe naturam. Nam ex eiſdem argumentũ confectũ vtriſq; ſerui,ſed vtraq; eſſe natura nõ põt, qm̃ non eſſet materia in aliis natura, & forma in aliis quippe oportet eãdem naturam in cunctis eſſe. Hoc.n.quoddam placitũ dicentis eſſet aſſignare materiam in his & formam in aliis. Vt igitur quantum ad hæc neutrũ eſſe natura quippe vtraq; eſſe natura nõ poſſit ob ea quæ dicimus mõ, neq; altera tm̃ ob argumentum, qm̃ vtraq; in eadem erunt q impoſſibile eſt,igitur nihil horũ eſt natura. Sed

nos reuera dicimus formam artificialem non eſſe naturã, & ob id quia non eſt natura neq; fit ex lecto lectus, lignum tamen cum ſit forma naturalis & non materia merito lignum efficit, quare ſi ex hoc coniectant materiam eſſe naturam quoniam quod fit, non ſit forma, ſed materia, ceu in artificialibus eſſe videtur, cum nos oñdimus formã gigni ex forma (Nam forma ſunt hõ, & equus, & oẽs fructus, & fit homo ex hoĩe, & triticũ ex tritico, ſimiliterq; in cęteris) igitur forma erit natura & nõ materia. Nam hęc eſt quæ generandi habet facultatem & genita eſt, quare hæc ſola erit, natura, atq; ex quibus illi conati ſunt probare materiam eſſe naturã, nos probauimus formam eſſe naturam. Nam ob id lectica non producit lecticã, ſed lignum, quia lectica nõ eſt forma naturalis, ſed artificialis, lignum autem materia lecticæ vt artificiale eſt ꝙ per ſe eſt forma naturalis quẽadmodum homo, triticum, & reliqua id genus. Tertius ſignificatus naturæ eſt quo dicimus generationem & viam in formam. Nam germen & productionẽ fructuum ſolemus appellare naturam, quo rurſus oſtẽditur formam eſſe naturam, & non materiam. Nã omnis generatio denominatur à forma ad quam tendit, quippe dealbationem dicamus viam in albedinem ex fine ad quem motus vergit viam nominantes, & non ex quo motus vt ex nigritię principium ſumit, ſimiliter viam ad caliditatem callefactionem appellamus. Item in gñationę plãtarũ à fine gñatio denominabitur. Qm̃ igitur pergit tenditq́; in naturã non poterit denominari vt ita dixerim, naturalitas, ob dicẽdi. ſ. inconcinnitatẽ. æquiuoce & ſub appellatione quadam à fine appellabitur natura, igitur patet etiam hic formam eſſe naturam. Nam ſi ad formam mouentur, & motus à fine denomſnatur, appellabitur itaq; motus ipſa natura, quia in naturã pergit, ſed in formam tendit, ergo forma eſt natura. Nam vniuerſaliter (vt dixi) omne ꝙ fit nomen trahit ab eo ad quod generatio tendit, & non à quo diſcedit. Scabellum enim dicitur à fabricatore fieri & nõ lignum qñ in ſcabellum formatur. Item quum aqua tranſmutatur in aerem dicimus fieri aerẽ, & non aquã, & huiuſmodi aereum denominatur, hoc modo etiam ſi appellamus generationem plantarum naturam, conſtabit vtiq; formam eſſe naturam, ſiquidem omnes generationes denominationem trahant à fine ſuo. Cum igitur tripliciter natura dicatur prima & maxime propria forma eſt natura, deinde materia, tertio generatio & via in formã, igitur poterit definitio naturæ vnicuiq; horum accommodari. Eſt enim materia principiũ motus & quietis hunc in modum. Nam forma cum ſuapte ratione ſit indiuiſibilis, materia eſt cauſa ipſius diuiſionis & diſtantiæ. At diſtenſio quidam motus eſt, & qm̃ formam diſtendit, tamen in infinitum non extendet, ſed vſq; ad quendam terminum, idcirco erit etiam principium ſtandi. Item & forma eſt principium motus & quietis. Nam cum omnia non omnibus motibus moueantur, ſed alia aliis, atq; nonnulla omnibus, nonnulla quibuſdam, nonnulla eiſdem, nonnulla vero diuerſis, ſane huius rei cauſa nõ erit materia, quippe ipſa ſit cunctis communis, itaq; perſpicuum eſt formam differentię motuum cauſam eſſe, ſi ergo forma eſt cauſa motus, & quietis profecto erit, quippe nullus motus vnus & idem numero ſit infinitus. *Quo vie in natura diffinitio naturæ accõmodatur.* Cæterum & via in formam dici poteſt principium motus & quietis, principium inquam non vt cauſa motus, quippe eadem ſit motus, ſed ſecundum partes ceu cum habuerit in ſeipſa primam partem motus ipſam dico primã germinationem & finem eiuſdem, qua cum planta ſui formam perfectam accepit, deinceps quieſcet, & amplius non mouebitur tanquam id ꝙ producendum eſt. *Textus.* Videtur autem natura & ſubſtantia eorum quæ natura ſunt, id eſſe ꝙ primum cuilibet ineſt informe per ſe, ideſt materia. Nam hæc ſuapte ratione informis eſt, quippe quę ſit vnicuiq; ſubiectum & ſi proxima fuerit materia atq; formata, attamen reſpectu formæ educendæ procreandeq́; informis eſt, ceu ligna ĩformia ſunt reſpectu abbaculi & lecticæ. *Dubitatio.* Sed inquiſitione dignum eſt quomodo ſuperius dixerit illa habere naturam quæcunq; huiuſmodi principium habent, atq; hæc omnia eſſe ſubſtantias. Nam ob hæc ſubſtantias dixit ſubiecta profecto naturæ eſſe, & naturam non eſſe ſubſtantiam, ſed habere eſſe in ſubſtantia veluti in ſubiecto. At nunc inquit. Videtur autem natura & ſubſtãtia eorum quæ natura ſunt, perinde ac natura & ſubſtantia idem ſint. *Solutio.* Dico igitur ipſum paulo prius ſubſtantiam appellaſſe corpus ꝑ ſe ſubſiſtens, nunc autem formam vocat ſubſtãtiam ꝑ quam vnaquæq; pars ſubſtantiæ habet eſſe. Nam eſſentia aquę non eſt quatenus ipſa corpus eſt, ſed quatenus talem ideam videlicet naturam tenet. Nam Ariſt. non ignorauit multiplex eſſe nomen ſubſtantiæ, quippe ꝗ triplicem eſſe dixerit, imprimis materiam, ceu ſiquis dicat ſubſtantiam lecticæ eſſe lignum, & æs ſtatuæ, deinde formam, ceu quum dixerimus ignem habere ſubſtantiã per calidum & ſiccum, tertio illud ꝙ ex vtriſq; conſtat, ceu quum dixerimus compoſitum eſſe ſubſtãtiã hominis ex anima & corpore, hoc igitur in loco naturam quæ eſt forma ſubſtantiam appellauit per quam vnumquodq; eſt: ſed paulo prius per ſe ſubſtans, ideſt corpus ꝙ reſpectu formarũ elementorũ habet rõnem materiæ, vel ẽt corpus formatum & compoſitum ſubſtantiam dixit, in hoc enim natura manet & firmatur.

Propterea quidem per accidens eſt diſpoſitio quæ lege arteq́; conficitur. Subſtantia uero eſt illa quæ & continue diſpoſitiones haſce ſuſcipiens permanet.

Inquit figuram non eſſe naturam, quippe quæ inſit per accidens, & quædam affectio ſubiecti ſit & materiæ q̃ fit & corrumpitur, & alia atq; alia alteri ineſt, materiam autem eſſe naturam aſſerebant, qm̃ ipſa ſemper permanens hæc recipiebat patiebaturúe, atq; aliam & aliam figurã recipiebat. Sed cum dicit propterea quidem per accidens eſt, quid hoc dicere velit, ſubiunxit, diſpoſitio quæ lege arteq́; conficitur, ideſt forma lecticæ, qm̃ diſponitur velut inſtitutis legisq́; artis placet. Verum ſcribitur in alio codice diſpoſitio per rithmũ. ſ. modulationem & conuenientiam. *Alius textus.* Nam ſecundum quãdam commenſurationẽ proportionis inter ſe forma perficit lecticam, ſed ſi textus ſcriberetur hoc modo (quæ lege) ſignificat nempe diſpoſitionem non natura, ſed poſitione. Nam pro arbitrio artifex diſponit figuras artificialium quæ natura non ſunt, ſed cogitatione, lege, arbitrioq́; voluntatis fiunt.

Quod ſi cuilibet iſtorum ad aliud quippiam hoc idem accidit: ceu æri: & auro ad aquam: oſſibus atq; lignis ad terram: cæteriſq́; ſimiliter patet & illa eſſe ſubſtantiam atq; naturam ipſorum. Quapropter quidam terram: quidam aquã: quidam horum aliqua: quidem hæc omnia eorum quæ ſunt naturam eſſe dixerant. Quod enim quiſq; putauit tale eſſe ſiue unum: ſiue plura: id totq́; uniuerſam ſubſtantiam eſſe dixit: cætera uero alia affectiones: habitus ac diſpõnes horum.

Id ꝙ

Id ꝙ aliquis dubitauit contra eos qui dixere materiam eſſe naturam, hoc ipſe dubitat, & ſoluit. Nam aliquis dixit ſi hoc ꝙ permanet dicit materiam, & ob id ligna quoniam permanent, natura ſunt, & forma nõ eſt natura quia corrumpitur, profecto neque ligna eſſent natura lecticæ neq; æs ſtatuæ, quoniam & ligna corrũpuntur & in terram forte reſoluuntur, & illud in quod reſoluuntur permanet, & forma ligni aboletur neque apparet, ceu in cõbuſtione ligni relinquitur cinis, quæ terra eſt, ſimiliter etiam æs corrumpitur & in aquam reſoluitur poſteaquam liquefactũ ſit humor, quare neq; æs eſt ſtatuæ materia, neque lecticæ ligna. Inquit igitur hoc verum eſſe, qm̃ æs & ligna ſunt materia ſtatuæ & lecticę, quarum rurſus ſunt quædam aliæ materiæ, quare lecticæ & ſtatuæ natura erit lignum, & æs, quorum iterum eſt quædam alia natura. Iccirco (inquit) quidã Philoſophi exiſtimarunt terram eſſe naturam eorum quæ ſunt, quidam aquam, quidam aliud quoddam elementum ſiue vnum, ſiue plura, quod quidem quiſq; putauit tanquam materiam ſubiici his quæ fiunt.

Respondet ad dubitationē.

Et horum quoduis perpetuum eſſe. Non enim ex ſeſe ipſis mutationem competere: cætera autem infinities fieri atq; corrumpi.

Quod quidem quiſq; putauit ſubiici tanquam materiam aliis, hoc etiam ſempiternum eſſe neceſſario ſtatuerunt. Nam oportet primum principium ſempiternum & ĩmutabile eſſe, & alia omnia quæ ex eodem ꝓficiſcuntur generabilia & corruptibilia eſſe. Item qui plures materias ſtatuerunt, ij etiam has ſempiternas eſſe poſuerunt, atque tranſmutari affectiones & diſpoſitiones incompoſita eorum, ipſa tñ ĩmutabilia eſſe inter ſe dixerunt. Nam nihil quatuor elemẽtorum, quæ quidem ſtatuit Empedocles mutari dixit, quoniam inter ſe ĩmutabilia ſunt, ideſt vnum in altero non mutatur.

Vide l' primo de Generatione pro hoc.

Vno igitur modo natura ſic dicitur prima cuiq; ſubiecta materies eorum quæ motus in ſe mutationiſq; principiũ habent. Alio uero mõ forma et ſpẽs quæ rationi accõmodatur.

Concluditur dicta, quoniam vno modo dicitur natura prima materia vnicuiq; rei naturali ſubiecta. Cũ vero dicit eorum quæ in ſeipſis motus mutationiſque principiũ habent, ſignificat ipſa naturalia, quippe quæ habent principium motus & mutationis in ſeipſis. Cæterum ponit ſecundum ſignificatum naturæ, quo.ſ. natura ſignificat formam; quæ quidẽ eſt proprie natura.

Vt enim ars dicitur id q́ ſecundum artem extructum eſt: atq; artificioſum: ſic & natura dicitur q́ eſt ſecundum naturam & naturale. Atq; neq; illud habere quicquam ſecundũ artem, dicimus, ſi lectica tantum potentia eſt: nondum autem habet formam lecticæ neq; eſſe artem: neq; in hiſce quæ conſtant natura. Quod enim eſt potentia caro: uel os: id nondum habet ſuam naturam, antequã accipiat formam, quæ ad rationem accommodatur: quam definientes quid eſt os dicimus aut caro: neq; natura eſt.

Hoc eſt primum argumentum, quoniam vt in artificialibus tunc vnumquodque dicitur habere ſuam artẽ qñ accipit formam ſuam artificialem, ſic etiam in naturalibus tunc vnumquodque habet ſuam naturã quando accepit ſuam formam naturalem. Non enim informe lignum & ęs, quoniam potentia ſunt lectica, vel ſtatua habẽt aliquomodo ſtatuæ, vel lecticæ formam, ſed figura & forma ſunt artificialia quippe quæ ſecundum artem fiant. Vt igitur hæc ſe habent, ita etiam naturalia, quippe potentia caro naturam carnis non habeat, ſed ea caro quæ actu eſt. Si ergo ſimul accipiendo formam vnumquodque dicitur ſuam naturam accepiſſe, itaque forma erit caro aut natura. Antequam accipiat formam quæ ad rationem accommodatur. Quoniam dicimus formam de ipſa effigie per quam dicimus non nulla pulchra turpiaq; eſſe, iccirco ſubiunxit & adiecit, quæ rationem accommodatur, per quam definientes aſſignamus quid vnumquodque ſit.

Textus.

Quare alio modo natura forma et ſpecies eſt eorum quæ in ſeipſis principium motus habent: quæ ſane ſeparabilis nõ eſt niſi ratione. Id autem q́ eſt ex his compoſitum natura quidem non eſt: ſed eſt & conſtat natura: ut homo. Atq; natura magis hæc eſt: q̃ materies.

Hanc formam quam quidem naturam dicimus eſſe, non aſſerimus ipſam ſeparabilem ſubſiſtẽtia, ſed ſolum oratione definitiua, & conſideratione. Id aũt qđ eſt ex his natura quidem non eſt, ſed natura conſtat ceu homo, Ideſt compoſitum ex materia & forma non amplius dicitur natura, vt vnumquodque ſimplex, ſed ex natura. Et magis ipſa eſt natura quam materia.

Textus.

Vnumquodq; enim tum magis dicitur cum actu eſt quàm cum potentia.

Secundum argumentum. Nam vnumquodque tũc dicitur eſſe quando acceperit ſuam formam. Et vnumquodque dicitur eſſe cum acceperit ſuam naturam, igitur ꝙ accipit ſuam formam accipit ſuam naturam. Eſt autem is textus continuus & proximus ſuperiori. Nã cũ dixerit forma & ſpecies eſt natura, ſubiunxit: Atque natura magis eſt quam materies: ideſt forma, cætera vero alia ſunt propter medium, ceu id autem ꝙ ex his cõpoſitum eſt, non eſt natura, ſed natura conſtat vt hõ.

Præterea ex homine fit homo: ſed non ex lectica lectica. Quapropter inquiunt non figuram eſſe naturam: ſed lignũ: quia fiet ſi pullulabit non lectica: ſed lignum. Quod ſi ita eſt: & ipſa forma profecto eſt ipſa natura: fit enim hõ ex homine. Item generatio ea natura dicitur quæ eſt uia in naturam.

Tertium argumentũ. Nam his probabant ipſi materiam eſſe naturam, quibus & ipſe probat formam magis eſſe naturam quam materiam quemadmodum diximus. Item generatio eſt ea natura quæ eſt via in naturã. Vnde ex tertio ſignificatu naturæ quo naturalitas, vt ita dixerim natura dicitur, formam eſſe magis propriæ naturam quam materia oſtenditur.

Non enim ut medicatio non ad medicinam: ſed ad ſanitatem dicitur uia.

Non quemadmodum inquit medicatio via quidem eſt in ſanitatem. Equidem non appellatur à fine, ſed ab efficiente medicina, ita & in generatione qua ad formã itur hoc ſe habet, ſed quemadmodum ſanatio ex fine nominatur, ita ẽt natura nominatur ab ipſa via & deductione in naturam, ſed ducit hæc in formã, igitur forma eſt natura. Verum neq; ſanationem appellari nomenq; trahere ab efficiente medicationem, aduerſatur dictis Ariſt. Imo magis conuenit. Nam in his quę per artem fiunt, quoniã aliud eſt id quod perficit, & aliud ꝙ perficit, merito ex vtroq; appellari denominariq; poterit generatio & via in formam, et via in ſanitatem poteſt denominari tum ab efficiente medicatio, tum etiã à fine, ſanatio. At in rebus naturalibus quia ſæpenumero idẽ eſt efficiens ei ꝙ fit, vt ipſe in ſequentibus dicet cauſam efficientem formalem finalemque in idem venire (Nam homo ex homine gignitur) merito vnã denominationem natura obtinet, ſiue illa ſit ex efficiẽte,

ſiue,

ſiue ex fine, cum idem ſit efficiens ei quod fit. Excipimus autem ea quæ putredine fiunt, & quæcunq; cogitatione hominum exiſtimantur adulterina & non germana, ceu muli. Et quanquam in his etiam id quod gignitur eſſet idem aliquomodo his quæ generant nihil minus oſtenditur nomen naturæ aptius cōmodiusq; formæ conuenire quàm materiæ.

Nam medicationem à medicina non ad medicinam eſſe neceſſe eſt: non ſic ſe habet natura ad naturam.

Quod dicit tale eſt, quoniam generationes & viæ à ſuis finibus denominantur & ab eo à quo fiunt tanquā ab efficiente cauſa, ſiquidem appellare ſoleamus medicationem à medicina, & non viam in medicinam, quippe non ſignificent viam in principium, ſed deriuationē à principio. Vnde medicatio ſignificat viam à quodā in aliquid quæ denominatur à quo; vt etiam natura. Verum non eodē modo natura dico .ſ. ipſam, vt ita dixerim naturalitatem, quippe quæ cum ſit via à quodā in aliquid non obtinet denominationem à quo, ſed dicitur ex quo in quod. At non ſic ſe habet natura ad naturam, ideſt non quemadmodum ſe habet medicatio ad medicinam, ita ſe habet natura ad naturam dico .ſ. ipſam naturalitatē. Nam medicatio non eſt via in medicinam, ſed originem à medicina ſignificat. Atqui natura non originem à natura, ſed via ad naturā indicat.

Sed id quod naſcitur ex quodam ad quoddam proficiſcitur qua naſcitur. Ad quod igitur proficiſcēdo naſcitur. Et quidē nō ad id ex quo fit profectio. ſed in quod: itaq; forma eſt natura.

Illud (qua) poteſt eſſe particula diſiungēdi, vt ſic textus legatur, ſed id quod naſcitur ex quodam ad quoddam proficiſcitur, vel naſcitur. Nam idē vtroq; verba ſignificāt, poteſt etiam aduerbium eſſe cum iota ſubſcripto pro hoc (qua.) Nam qua naſcitur ad quoddam proficiſcitur. Ad quod igitur proficiſcēdo naſcitur (inquit.) Nempe nō in ipſum ex quo ideſt ad materiam, ſed ad id quod, ideſt, ad formam. Si ergo qua producitur in formam proficiſcitur, igitur ex fine videtur denominari, ceu ſanatio & dealbatio, ſi ergo hoc conceditur, forma igitur erit natura, vt igr̄ ſanationis ſanitas eſt finis, & dealbationis albedo ſic ſe habet forma gn̄ationis.

Forma autem & natura dupliciter dicitur: ipſa nanq; priuatio forma quodammodo eſt.

Cum oſtenderit formam magis eſſe naturam, vult modo oſtendere quot modis forma dicatur, & inquit eā dupliciter dici. Nam fertur aliquomodo & ipſā priuatio eſſe forma, ſiue priuationem modo vocet id quod eſt contrarium peius. Nam ſæpe in hoc libro id quod eſt contrariorum melius appellat formam, quod vero deterius priuationem, ideo mutationem ex nigro in albū ſimpliciter generationem vocat, & corruptionē quandam, econtra autem ex albo in nigrum ſimpliciter corruptionem & generationem quandam, vel igitur hoc modo intelligit priuationem vel proprie priuationem appellauit formam & ſpeciem propterea quod ipſa eſt quædam diſpoſitio ſubiecti, ſiquidem non omnia ſint formæ, ſed quædam ſint ſine forma .ſ. priuatio non eſt forma. Si autem omne quoduis formam appellamus redigentes in idem formam & ens, cum priuatio quidem non ſit de numero eorum qua nullo modo ſunt, ſed partim eſt eorum quæ ſunt & partim forma ſane erit. Nam ipſa ſubiectum efficitur, & aliquo modo formatur. Nam cæcitas ſubiectum aliquomodo afficit atque omnis priuatio. Quoniam igitur omnem diſpoſitionem ſubiecti formam & ſpeciem eius appellamus propter hoc Ariſt. id indicauit.

Vide ſimplicium qui latius de hoc diſſerit quō .ſ. priuatio ſit forma, verum aduerte quòd hic Ariſto vt innuebatur in præcipuorū dixit hoc mō quia priuatio[n]ē et materiā idem poſuit.

Si uero ſit priuatio: & contrarium aliquod circa generationem ſimplicem nec ne: poſterius conſiderare oportet.

Circa generationem ſimplicem inquit pro circa generationem ſubſtantialem. Nam in primo libro demōſtrauit generationem ſubſtantialem fieri ex oppoſitis. Ex incompoſitione inquit compoſitam ſubſtātiam, & ex inconuenientia fieri ſubſtantiam, quæ quidem ſunt priuationes & non contraria. Si ergo priuationes ex quibus fiunt ſubſtantiæ contrariæ ſunt his quæ fiunt, poſterius conſiderabimus, & hoc differt & prorogat vſque ad librum de Gn̄atione & Corruptione, in quo oſtendit omnem generationem prorſus fieri ex cōtrariis & ibi declarat quæ & quot ſint cōtraria ex quibus generationes fiunt, quoniam igitur, vel non demonſtrat in his libris generationē fieri ex contrariis, ſed ex oppoſitis ſolum, vel non ſufficienter oſtendit, iō hoc diſtulit vſq; ad librū de Generatione & Corruptione.

Cum autem determinatum ſit quot modis natura dicitur. Poſt hæc contemplandum eſt quo mathematicus à naturali philoſopho differt.

Cum dixerit trifariam naturam dici materiam, formam, & viam generationemue in formam, atque formam propriiſſime naturam dici & alia dico .ſ. materiā & generationem dici naturā quoniam habent formā, materia inquam ob ſuam aptitudinē recipiendi formas, generatio aūt quia tendit ad eam, cū diſciplina naturalis ſit pars partis philoſophiæ contemplatiuæ & ſpectatiua ſcientia diuiditur in naturalem diſciplinā, in mathematicem, & rerum diuinarum cognitionē, vult hic ſegregare diſciplinam naturalē à mathematica, & theologia. Nam ſcientis eſt cū diſſerit de his rebus quæ ſubiiciuntur ipſi, ſeparare ſecerneq́, ea quæ videntur ſubiici & tamen ei non ſubiiciuntur. Cū igitur ſcientiæ ipſius ſint quædam cognitiones, cognitiones autem ſunt ſpecierum (Nam ſi eſt cognitio eorum quę ſunt informia, hanc ſane cognitionem ex cognitione formarū & ſpecierum habemus, quippe vel ſm̄ proportionē, vel per ablationem informe cognoſcamus, vt prius diximus) ob id igitur merito facit diuiſionem harum ſcientiarū. Verum non ſeiungit omnes inter ſe, ſed ſolū reliquas à diſciplina naturali, & minime alias à ſeſe. Et primo diſtinguit mathematicam ſcientiam à diſciplina naturali, & inquit non ea ratione diſtingui abiungiq́ue philoſophiā à mathematica qua multis videtur, quo in loco patefacit neceſſitatem diſtinctionis harum ſcientiarū. Nam quidam arbitrati ſunt naturalem diſciplinā à mathematica differre quod naturalis ſcientia verſatur circa ſubſtantias rerum, mathematica autē circa affectiones, & figuras, ſed hoc verum non eſt (inquit.) Etenim naturales non modo videntur differere de ſubſtantiis, ſed etiam de figuris & affectionibus. Porrò Ariſt. in libro de Cœlo non modo de ſubſtantia cœleſtium rerū diſſeruit, oſtendens ipſam eſſe alicuius alterius ſubſtantiæ præter quatuor elementa, ſed etiam illa, ſecundum naturam obtinere figuram orbicularem, & in orbem ferri. Item ibi diſſeritur de elementis non ſolum qualis ſubſtantiæ vnumquodque ſit, verum etiā omnia eſſe orbicularia demonſtrat, in quibus locis elegantiſſime per lineas & deſcriptiones oſtendit aquam & terrā orbicularia eſſe, quare ſi etiam philoſophi diſſerunt non modo de ſubſtantiis, ſed etiam de accidentibus ſub-

Id dr̄ ſexto Metaphyſices & i procemio huius.

ſtantiæ

Vide pro hoc ſimplicium.

ſtantiæ,non videtur hac ratiō[illegible]re mathematicus à philoſopho. In quo igitur diſ[illegible]ant? Dico:non eo quod de rebus differentibus differant ac tractent, ſed modo docendi qm̄ mathematicus differit de figuris & accidentibus earum non excogitās animaduertensq́; quali quantaq́; materiæ inſint,ſed cum ratione cogitationeq; ſeparat ea ab omni materia, ſic accidentia earum contēplatur.At vero naturalis cum conſideret figuram & reliquas affectiones eas nimirum in materia contemplatur.Nam ea ſunt in cœlo, vel in ſole, vel in terra,vel in quadam alia re naturali.Theodoſius igitur cū in ſuo lib. de Sphera docuiſſet affectiones quę ſunt accidētia ſphæræ,nullo pacto materiam conſiderauit, ſed orbicularem figuram ſeiūgi ab oī materia, & hoc modo eius accidentia conſiderat, vt ſi ſphæra ſecetur in plano efficeret circulum & quæcunque alia eiuſdē generis docet. Aphtolicus cum ſcripſiſſet de ſphæra mota, & de quibuſcunq; accidētibus ſphæræ motæ de rebus magis particularibus, ac de his quæ magis accedunt ad phyſicam contemplationē tractauit, q̈ Theodoſius, quippe motus ſit aliquomodo prope ſubſtantiam. Nam & ſi non conſiderauerit ſubſtantiā quandam in ſphera mota,attamen quandam compoſitionē accipit ex figura & motu, qua ratione prorſus accedit aliquomodo ad ſubſtantiam, huius etiam placitis magis particularia ſunt Phænomena Euclidis, & vno verbo,tota aſtronomia,quippe cum his ſimul etiam excogitetur conſidereturq́; ſubſtantia. Nam cœli motum, ſolis,& aliorum ſyderum conſiderat.Non.n. ſimpliciter motum ſphæræ cōſiderat, ſed etiam motum firmamenti,vel Saturni ſphæræ,vel alicuius alterius. Præterea animaduertit aſpectus eorum inter ſe.Vnde nōnulla ſunt mathematicæ diſciplinæ prorſus extrema quæ facile abiungi queunt ab his quæ in philoſophia tractātur, qualia ſunt ea quæ à Theodoſio de ſphæris diſputātur, qualesq́; extant illi treſdecim Euclidis libri de numeris.In his materiæ mentio nulla habita eſt,ſed extrema Aſtrologiæ aliquo modo prope accedunt ad philoſophiam.Etenim aſtronomus conſiderat ceu figurā ſolis,atq; motum ſolis magnitudinisq́; ipſorum, naturalis autem ſimiliter conſiderat.Quæ igitur differentia eſt, cum de eiſdē atq; de his quæ inſunt eiſdem vtriq; aſtronomus & naturalis differant. Verum naturalis ſpeculatur huiuſmodi figuras & motus quæ ſunt propria innataq́; tali ſubſtantiæ dico.ſ.quintæ.Nam ob id cœleſtia eſſe orbicularia,& in orbem ferri inquit,qm̄ ipſa neq; ex vno,neq; ex omnibus elementis conſtant, ſed ex altero quodam quinto corpore ſunt,quibus etiā talem figuram, & motum cōmodius meliusq́; tribui dixit.Mathematicus autem motum ſolis ſimpliciter ſpeculatur, & ſecum non reputat vtrum is motus innatus ſit,vel figura huic ſubſtantiæ congruat nec ne. Itē neq; ſcire contendit,ſi hæc meliora ſint corporibus cœleſtibus vel ne,ſed duntaxat in eis contemplatur motus & figuras.Præterea neq; ratiocinatur ſi ignea ſint ea quę mouentur,vel alicuius alterius ſubſtantiæ. Et ſi ea profecto quæ tractantur in ſcientia magis vniuerſali mathematica hiſce adaptant, ceu cum oſtendunt omnem ſphæram ſic diuiſim hæc pati atq; hoc idem propoſitę ſphæræ conueniret,tamē hæc extra materiam conſiderant,& ſi ipſa velut in cœlis eſſe ac facta eſſe ſpectarent. Item naturalis ſolam qualitatem motus cōſiderat, mathematicus autem ſpectat etiam quantitatem, quemadmodum igitur & Ariſt. in libro de Arte demōſtrandi cum oſtenderit demōſtrationem eſſe vniuerſaliū & nullum particulare demonſtrari poſſe, dubitauit nunquid aſtronomia poſſet vti demonſtrationibus. Nam quæcunq; de ſolis & lunæ deliquio, ac de aliorū aſtrorum dicuntur de quibuſdam particularibus aguntur, ceu de ſole,luna, aut aliquo alio aſtro,aut de hac ſphæra.Cum igitur ſoluit dubitationem inquit, qm̄ & ſi de particularibus aſtronomus ſermonem facit, attamen non de his loquitur,vt particularia ſunt,ſed accidentia eorum tanquam nonnulla vniuerſalia inquirit. Nam cum oſtendit verbi cauſa congreſſum ſolis & lunæ efficere deliquium ſolare, & talē eorum aſpectū efficere lunare, hæc profecto non ita oſtendit, qm̄ vnus ſit ſol vnaq́; luna, qm̄ hæc hoc modo accidunt, ſed oſtendit hoc accidere perinde atq; ſi mille infinitiq́; ſoles eſſent ac totidem lunæ. Vt igitur in his aſtronomus de particularibus efficit ſermonem,& vnum ſolem,vnamq́; lunā inueſtigat de quibus non vti particularibus,ſed tanq̄ vniuerſalibus quibuſdam differit. Item & ſi velut ſolarem ſphæram,vel motū inueſtiget, hæc tamē non tractabit,vt ſimpliciter inſunt ſubſtantiæ ſolari, ſed ſimpliciter accidentia tali ſphæræ motæ inquirit & perſcrutatur cum cognitione animiq́; ratione motum & figuram ſeiungendo à ſubſtantia.Et ij(vt ipſe inquit) cum conſideratione ac intelligentia affectiones à ſubſtātia ſeparant nullum incommodum abſurdumq́; efficiunt, quippe quæ idoneæ ſint,vt per intelligentiam & conſiderationem à ſubſtantiis ſubiectiſq́; ſeparentur. Nam ſi ſepararent ſubſtantiam ab eis falſum certe & impoſſibile illis accideret,ſed cum ſola cogitatione eorum, ſeparationem faciunt, qm̄ idonea ſunt cogitatione abiūgi nullum incommodum huiuſmodi ſeparatio atq; diuiſio ſuſcipiet.Ij ergo vt inquit nūllum abſurdum aſſerunt. Verum econtra ij qui ponunt ſpecies formaſq́; ſeparatas quæ cogitatione neq; idoneæ ſunt ſeiungi abſtrahiq́; immo eas ſentiunt non modo cogitatione ſeiungi,ſed etiam per ſe ſubſiſtere maxime aberrant impoſſibilia ſtatuentes. Nam affectiones quæ nihil conferunt ad ſubſtantiæ rationem,ſed propriam habent rationem eſſentię ſuæ,ſi ſm̄ hoc cogitatione à ſubſtantiis ſeparentur nullum abſurdum ſequeretur etiam ſi à mathematicis ſepararentur non ſm̄ ſubſiſtentiam,ſed cōſideratione. At vero naturales formæ ceu forma hominis, equi,lapidis,& reliquorū, neq; cogitatione queunt ab ipſa ſubiecta materia ſeparari.Nam cum ipſe cogito formam carnis, mox cogitabo poſt talem complexionem elementorum humiditatem eius, ſanguinem, molliciem,& in cæteris eodem modo. Sed diſcrimen earum etiam patet ex diffinitionibus,inquit.Nam figurę ſphęricę,vel motus, vel alicuius alterius affectionis ceu curuitatis, vel rectitudinis ſiquis diffinitionem attulerit,nullam de materia mentione faciet. At ſiquis voluerit reddere diffinitionem oſſis,vel carnis, aut alicuius alterius rei naturalis prorſus commemorabit ſubiectam materiam: quoniam ipſa participat tanta humiditate, vel caliditate, aut mollicie, & his ſimilibus quæ indicant complexionem elemētorum formæ carnis ſubiectam, itaque intelligi accipiique cogitatione formas ſubſtantiales eſſe ſine materia eſt impoſſibile, atque ipſas ſtatuere per ſe ſubſiſtere ſine materia, ocioſum eſt ac ſtultum.

Aſpectus quinque propria.

Quō eclipſis fiunt. 4. capite de ſphæra vid.

Quid dicat is interpres de idæis vid. 1. Poſter. ſupra illo loco, valeant ideæ quia teratiſmata ſunt.

Sexto Metaphy. idem & primo de Anima.

Etenim corpora naturalia ſuperficies habent ſolida: longitudines atq; puncta de quibus conſiderat mathematicus.

Naturalis

Naturalis inquit diſſerit de naturalibus corporibus. In corporibus autem naturalibus ſunt ſuperficies, ſolida, lineæ, & puncta, & de iis conſiderat mathematicus, igitur vtræq; ſcientię videntur verſari circa eadem.

Et inſuper ſi aſtrologia ſit altera: an parr ſciæ naturalir.

Aſtrologia. i. ſermo d aſtris aſtronomia. i. ſcientia de lege & mō cur ſus ſyderum.

Aſtrologiam vocat quam proprie vocamus aſtronomiam. Nam apud veteres nomina confudebantur, & viciſſim de ſeipſis ambo dicebantur. Sed cum dixerit vniuerſaliter de mathematica, ſpecialiter, mentionē de aſtronomia fecit, propterea quod non parua cognatio eius eſt ad naturalem, quippe cum prorſus ſine materia non videatur accidentia rerum cœleſtium conſiderare, vt diximus.

Etenim ſi ad naturalem philoſophum ſpectet quid nam ſit ſol: aut quid luna ſit ſcire: & nullam earum affectionum quæ per ſe illis competunt ad eundem ſcire attineat: abſurdum profecto eſt. Præterea ÿ qui de natura dicunt de ſolis ac lunæ figura dicere uidentur: & utrum terra mundusúe rotundus ſit nec ne.

Diſcrimen harum ſcientiarum quod videbatur nōnullis, oſtendit non eſſe verum. Erat autem diſcrimen, quoniam naturalis ſcientia de ſubſtantiis agebat, mathematica autem de accidentibus per ſe. Vnde inquit exiſtimare nullo pacto ad naturalem attinere de accidētibus per ſe ſubſtantiis diſſerere, primū hoc per ſe abſurdum eſt, ſi non diſputabit de grauitate & leuitate naturalis, vel de finita, vel infinita figura corporū naturaliū. Nam ſi de nullo horum diſputabit, accidat ipſi agere diſſerereq; de corpore mathematico. Sed quomodo cognoſceret vniuſcuiuſq; ſubſtantiam, & quo inter ſe differunt, ſubſtantiæ. Neq; .n. ſimplicium vniuſcuiuſq; ſubſtantiam attingere poſſet cum non ſuppetat dicere illa ex materia & forma conſtâre, neq; in compoſitis dicere ſimpliciter quòd ex quatuor elementis conſtent. Præterea omnes qui de natura dicunt, de figura mundi & ſingularium tractātes dicere videntur, quare abſurdum eſt exiſtimare tum ex ratione, tum etiā ex ipſa euidentia, non ſpectare ad naturalem de accidentibus per ſe rerum naturalium diſſerere, ſed de ſolis ſubſtantiis, igr̄ hoc non erit diſcrimē naturalis & mathematici.

De ÿs igitur & ipſe mathematicus tractat: ſed non ut eſt ūnumquodq; naturalis corporir finis, neq; accidentia contēplatur quatenus talibur accidunt. Quapropter & ſeparat.

Hinc verum diſcrimen harum ſcientiarū affert, qm̄ quanquam vtriq; de eiſdem âgant, tamen naturalis in materia talia eſſe conſiderat & contemplatur, mathematicus autem ipſa ſeparans à ſubiectis ipſa per ſeipſa cōſiderat ſine omni ſubſtantia, nihil curans ſiue natura ſubiecta ipſis ſit ex eadem ſubſtantia cum his quæ ortui ſubiacent, ſiue aliunde. Item ſiue figura ſit naturalis ſuis ſubiectis, ſiue non.

Mente nāq; à motu ſeparabilia ſunt; nihilq́; intereſt. Neq; cum ſe parant efficitur falſum.

Nullum impoſſibile facit geometer cum ſeparat tales affectiones & figuras à ſubiectis, quippe cum apta ſint ſeparari ſm̄ intelligentiam, igitur geometer facit id ꝙ ſane inſitum eis eſt. Dixit autem à motu pro hoc, naturali materia ipſorū, ſiue ſubiecto. Nam in hoc eſt cauſa motus. Diximus autem prius quomodo non ſolum corpus naturale eſt cauſa motus, ſed etiam materia videtur eſſe cauſa motus.

Aduerte quid ꝑ motū īp elli gat vide Simplicium.

Latent autem id facienter: & ÿ qui dicunt ideas eſſe. Nā naturales formas ſeparant: quæ minus ſeparabiles ſunt ꝙ̄ mathematicæ formæ. Quod quidem eſſe patebit ſi quiſpiam utrorumq; diffinitiones: ipſarum inquam & accidentium dicere enitatur. Etenim par quidem & impar: rectum & curuum erit.

Quod quidem mathematici faciūt id aptum eſt fieri. Quid autem faciunt? Separant .n. affectiones à ſubſtātiis ſm̄ intelligentiam, quæ ſic abſtrahi ſepararíq; aptæ ſunt, hoc etiam faciunt ij qui ideas ponunt, latent autem ſe ipſos, qm̄ formæ ſubſtantiales non ſunt aptæ ſeparari à ſuis ſubiectis quemadmodum figuræ & affectiones. Dixit autem quæ minus ſeparabiles ſunt pro hoc quæ nullo pacto ſeparari queunt. Item auget abſurdum qm̄ formas non ſolum intelligentia ſeparant ceu figuras, & affectiones mathematici ſeparant, ſed ēt dant exiſtentiā eis quæ ratione ac intelligētia nequeūt ſuapte natura abſtrahi. Quod vero formæ ſubſtantiales neq; intelligētia aptæ ſint ſeparari à ſuis ſubiectis & materia, veluti figurę affectionesq́;: patet (inquit) ex diſfinitionibus vtrorumq;. Nam triangulus, circulus, ſphęra, & omnia id genus poſſunt definiri nulla mentione habita de materia. Nam circulus eſt figura plana vna linea contenta, par eſt numerus diuiſus in duas partes, & omnia huiuſmodi poſſunt definiri ſine vlla mentione materiæ tanquam ſint apta ratione & intelligentia ſeparari, quanquam non ſubſiſtant. Caro autem, os, neruus, & omnis forma ſubſtantialis non poteſt definiri non commemorata materia ſubiecta, tanquā nequeāt nec ratione, nec intelligentia ſeparari. Nam cum caro verbi gratia eſt mollis, & humida atq; talem actū actionemq́; habeat quomodo continget, taliā omnia à materia ſeparata ipſa per ſe, vel concipi imaginatione vel intelligi, vel rationem ipſorum tradere aſſignareq;. Nā dicere ipſum humidum & calidum complexionē ſubiectorum elemētorum quæ quidem ſunt carnis materia, vel oſſis eſt dicere. Non .n. quemadmodum figurā intelligo non ſimul intelligens in qua materia talis ſit, ſic etiam carnis & oſſis formam poſſum intelligere. Nam quam primum ſiccum & album oſſis intelligo, & quęcunq; alia quæ ipſi inſunt intelligam. Et ſi voluero carnem aliter definire forte hoc modo caro eſt corpus calidum & humidum ſanguine plenum molle tales habens actiones ſtatim hoc dicendo ſubiectam materiam dixi, ſed neque aliquod ſimplicium poteſt intelligi ſine materia. Nam mox intelligendo aquam forte humidum eius & frigidum intelligo, hoc autem intelligens compoſitum intellexi & non eſt aliquod ſuſile per ſe intelligere vel humidum. Quantum igitur abſurdum eſt quæ ſuapte natura nequeunt conſideratione, neq; intelligentia concipi ſeparata, ea ſeparare ſm̄ ſubſiſtentiam. Hęc igitur ſunt Ariſt. & quomodo perſuaſionem habeant diximus, & ꝙ inuectus ſit in Platonem conſtat. Ego autem dico quod ſiquidem ipſi obiectum eſt quod ſm̄ ſubſiſtētiam concedebat proprias formas naturales ſeparari, obiectio conſentanea eſt, quippe cum ea, quæ habent ſuum eſſe in ſubiecto, ipſa per ſe nequeant ſubſiſtere. Verum ſi hoc inquit ꝙ nequeat forma ratione, vel intelligentia ſeparari à materia, id mihi à ratione alienum eſſe videtur. Nam & ſi formæ ſubſtantiales per ſe difficillimæ ſint imaginatione concipi, attamen ratio apta eſt & hæc ſeparare. Porro dicimus formam eſſe diuerſam à materia & materiam vnam & eandem manentem diuerſas formas diuiſim recipere, perinde atque formæ ſint diuerſæ ab ipſa, &

Aduerte qui[d] de Plat. is d[...] cat circa ide[...] as ſed vel p[...] mo Poſteriori[...] quid ipſe ag[...] contra idea[...]

quid

quid dico de materia, ſmo ſm ſubiectum per ſe ꝙ eſt ipſa trina dimenſio diuerſum eſt à carne, oſſe, & reliqs omnibus formis, igitur erit qualitatis expers per ſe, quo modo itaq; inquit formas neq; intelligentia poſſe ſeparari à ſubiecto. Ipſe nanq; in libro de Generatione inquit carnes, os, & omnia naturalia tripliciter dici, interdum de materia, interdum de forma, interdum de aggregato ex vtroq;, aliquomodo ſane ſeparãs ſm intelligentiam formas à materia. Nam cum hoc facit ſic inquit triſariam dici carnem, & aliorum vnumquodq; aliquando enim nomen carnis dicitur de materia, aliquando de forma, aliquando autem de aggregato ex vtroq; & ipſe deinceps ſupponit formas ſeparabiles eſſe à naturalibus, circa quas inquit verſari Theologum, quare videtur non pulchre dicere ꝙ formæ non ſint ſeparabiles ratione & intelligentia niſi ſic formas & ſpecies vocet velut ſubſtantias, ſi autem formas ſubſtãtias dicit, & naturales ſubſtantiæ ſunt compoſitæ ex ſubiecto & ſurma, ſic aliquando tales ſubſtãtias intelligi ſine materia eſt impoſſibile, hoc autem videntur facere qui ideas ponunt. Nam aiunt ipſum per ſe hominem. ſ. ideam, & ipſum per ſe equum, ideſt ideam equi per ſe ſubſiſtẽtem. At ſimul intelligendo hominem ſubſiſtere iam formam in materia intellexi, & compoſitum ex vtriſq; quare qm̃ ideas ponentes non ſimpliciter hominis rationem, vel equi rationem poſuerant ſine materia, ſed ipſum per ſe hominem, & ipſum equum, pulchre dixit quod huiuſmodi formæ, ideſt ſubſtantiæ cõpoſitæ non ſunt ſeparatæ à materia neq; intelligentia, ſed ſiquis hæc intelligere voluerit & definire mox neceſſe eſt & materiam opinari atq; intelligere, ſic ergo intelligendum eſt ipſum dicere formas ſubſtantias, vt dicebam non vt ipſi hoc videbatur, ſed tanquam deductum ex his qui ponunt ideas. Nam dicẽtes ipſum per ſe hominem, & ipſum per ſe equum quid aliud quam ſubſtantiam hominis, & ſubſtantiam equi & reliquorum ponunt. Dicunt nanq; tales ſubſtãtias eſſe in propria ſubſiſtentia ſeparabiles à materia quas neq; intelligentia ſine materia poſſumus intelligere, vt diximus, igitur quæ intelligentia non poſſunt ſeparari ſm ſubſiſtentiam erunt ſeparata ꝙ quidem abſurdum eſt.

Inſuper numerur : linea : & figura ſine motu nimirum diffinientur. At carnir : orſis ac hominir definitio ſine ipſo non erit : ſed hæc ueluti naſus ſimus : ſed non uelut curuum concauumq́; dicuntur.

Ideſt ſine materia. Nam dicimus cauſam motus eſſe materiam. Nam forma quæ carens dimenſione eſt, in ipſa extẽditur. At carnis, oſſis, ac hominis diffinitio ſine ipſo nõ erit, ſed hęc veluti naſus ſimus. Ideſt nõ quẽadmodum definiẽtes rectum vel curuum vel cubum non vtimur materia, ita & in definitione carnis, oſſis, & reliquorum accidit, ſed quemadmodum ſimitatem definientes complectimur ſubiectum naſum. Nam dicimus ꝙ ſimitas eſt cauitas in naſo, ſic etiam carnẽ definimus, os, & reliqua ſubiectum complectentes in definitione, quemadmodum autem ſi non ſimitatem, ſed ſimpliciter cauitatem definimus nullam prorſus facientes mentionem de materia definimus, ita & accidentia definiẽtes in definitione non complectemur ſubiectũ.

Loquitur de accidentibus mathematicis

Hæc autẽ indicant & mathematicorum facultatum quæ magis ſunt naturales. Vt perſpectiua: muſica: & aſtrologia.

Inquit quod formas naturales neq; cõſiderare, neq; definire ſine materia poſſimus indicant inter mathematicas diſciplinas quę proprius ad philoſophiam accedunt, dico. ſ. aſtronomiam, perſpectiuam, & muſicam. Nam perſpectiua conſiderat viſuales lineas rectas & q̃ accidunt circa aſpectus, ac ea quę conſtant ex his. Item eas lineas & refractiones quæ à conis emittuntur, angulos quoq; & quæcunq; alia conſiderans modo geometrico ea inquirit & tractat. Nã cum geometria huiuſmodi affectiones conſideret ſeorſum, perſpectiua autem tales lineas ſubſiſtentes & affectiones quæ conſequuntur eas non ſine motu & materia accipit. Similiter aſtronomia figuras cœli & quæcunq; alia quæ modo mathematico demonſtrat à motu ſeiuncta nõ conſiderat, quoniam ipſa hæc actu ſubſiſtentia accipit & cum materia coniuncta ſpeculatur. Rurſus cum geometria & arithmetice ſimpliciter duplam, ſexquialteram & huiuſmodi alia ſeparata conſideret, muſica autẽ tales proportiones actu exiſtentes contẽplatur, quas neq; ſine materia conſiderare poteſt. Si ergo quæcũq; ratione ſeparari poſſunt quando actu ſubſiſtentia acciperentur neq; ratione ſeparantur, quanto magis ea q̃ neq; conſideratione & intelligentia abſtrahi poſſunt, conſentaneum erit non abiungi abſtrahiq́; à ſubſiſtentia. Huiuſmodi ſunt formæ ſubſtãtiales. Cæterum antiqui aſtrologiam cõmuniter vocabant quam nũc exquiſitius appellamus aſtronomiam. Itẽ dixit & mathematicarum facultatum quæ magis naturales ſunt, qm̃ quæ modo geometrico demonſtrantur, eadem in corporibus naturalibus ſpectantur ab illis.

Nam econtrario modo ſeſe habent atq; geometria. Geometria nanq; de naturali quidem linea conſiderat: ſed nõ ut naturalis. Perſpectiua uero mathematicã quidem conſiderat lineam: at non ut eſt mathematica: ſed ut eſt naturalir.

Quod inquit per hæc, hoc eſt quoniam geometria cum accipiat lineas ex corporibus naturalibus (Nam lineæ ſunt termini corporum naturalium) non velut de corporibus naturalibus ita conſiderat de ipſis, ſed cum ipſas ſeparet ratione à corporibus naturalibus ſic de ipſis velut de mathematicis & non naturalibus conſiderat & agit. At aſtronomia, muſica & perſpectiua econtrario modo ſe habent cum geometria, quippe quæ cum accipiant demonſtrata in geometria, non amplius iis quæ à mathematicis acceperunt velut mathematicis vtuntur, ſed velut naturalibus ipſa non ſeparata à materia intelligentes, quare ſi hæ ſcientiæ, quoniam ea quæ ſunt ratione intelligentiaq; ſeparabilia velut ſubſiſtẽtia accipiunt, mox & materiã intelligũt. hæc .n. cœleſtia copora, hæc chordas, hæc deniq; aſpectus ſpeculatur, igitur vanum erit naturales formas aliqñ ſeparari à ſubiectis quod quidẽ faciũt qui ideas ponũt.

Cum autem natura ſit duplex materia atq; forma: rer naturales perinde cõtemplari oportet: atq; ſi de ſimitate quidnam ſit conſideremur. Quare neq; ſine materia: neq; ſine ratione materiæ rer huiuſcemodi conſiderandæ ſunt.

Cum diſtinxerit mathematicum à naturali & dixerit mathematicum cõſiderare formas ĩ naturalibus rebus, ſed non velut naturales, ſed velut mathematicas ſeparantem ipſas à ſubiectis: Phyſicum ipſas inſeparabiles & cum materia conſiderare, deinceps hic conſiderat nunquid ſpectet ad naturalem diſſerere de vtriſq;, vel non. Nam cum prius demonſtrauerit naturam dici de materia, & de forma, inquit nunqd igitur de vtriſq; naturalis diſputabit, & aſſignans definitiones rerum naturalium an ex altero tantũ, an ex vtriſq; tradet definitionem,

nitionē,& inquit quod rerum eſſentias per formas deſignabit, ac maxime definitionem ex forma aſſignabit, neq; omittet materiam ſed ipſam quoq; comprehendet. *Primo de Anima* Quæſiuit etiam idipſum in libris de Anima. Nā ibi dixit tripliciter definitiones conſtituendas eſſe, vel ex forma, vel ex materia, vel ex vtraq; ſimul vt cum iram ex materia definiuerimus eſſe feruorem ſanguinis circa præcordia, ex forma autem cum dixerimus ipſam eſſe iniuriam vlciſcendi appetitum. Inquit igitur cum ſit triplex definitio, naturalis non ex ſola materia definiet, neq; ex ſola forma, ſed ex vtraq; ſimul. Verum vt dicebam eſſentiam rerum per formam tradet neq; materiam in definiendis rebus prætermittet. Nam inquit quantū ex philoſophia veterum aſſequi poſſumus phyſici intereſt ſolum de materia diſſerere. Nam antiqui omnes multum materiæ inuigilarunt, de forma vero quidam nullum ſermonem fecere, qui autem nonnihil de ipſa attigerant breui ſeſe expediſſe ac parum ei inſudaſſe, videntur. Hi autem ſunt Democ.& Empedoc. Nam cum Democ. aſſeruiſſet materiam eſſe ſubiectum atomis, ſormales cauſas atomorum dixit eſſe figuras. Ignem.n. conſtitui figuris orbicularibus, aquam vero cubica figura, atq; alia aliis figuris formari dixit. Similiter Empedocles litem & amicitiam cauſas formales *Vide pro hoc 2. Meta.* eorum quæ ſunt affirmauit. Nam & ſi litem & amicitiā cauſas efficientes aſſeruerit, attamen formari reliqua ꝑ ipſas dixit, ceu ſphærum mundum illum.ſ.intellectualem per amicitiam formari, & hunc noſtrum ſenſibilem per litem. Quare cū cauſas efficientes dixerint non prorſus de cauſis formalibus dicere neglexerūt. Nam faciunt tales cauſas materiam & non formas. Itē Anaxagoras quanquam mentem cauſam formationis rerū eſſe cenſuit, formalem tamen cauſam non cōmemorauit, ſorte ob ea quæ de ipſo dicta ſunt in Phædone ſtatuit cauſam productionis vniuerſi mentem ipſam. Verum generationi rerum particularium illam non accōmodauit, ſed ruſus inciderat in materiales cauſas, quippe qui eorum cauſas carnis.ſ.oſſis,& aliorum ſimilaria poſuit, quæ profecto vt materialem cauſam ſubiecit. Quantum igitur antiquorum opinione aſſequi poſſumus, videtur phyſici munus eſſe de materia diſſerere.

1. argumētū. Verum ꝙ de vtriſq, oporteat naturalem diſſerere multis argumentis demonſtrat, & imprimis ex proportione reſpectuq; artis ad naturam: quoniam ipſa eſt ſimulachrum naturæ, ſi ergo videmus ad eandem artem attinere vt ſciat materiam & formam (Nam ædificator non ſolum ſciuit formam domus, ſed etiam materiam aptam idoneamq; efficit ad ſuſcipiendum formam domus. Item opiſex cum ſciuerit formas vaſorū lecticæ, ſcabelli,& reliquorum, ſciet etiam qualis materia apta idoneaq; ſit ad talem ſormam) ſi inquam eiuſdem artificis eſt formam & materiam domus cognoſcere, igitur & ad naturalem conſideratio de materia & forma attinet. *Secundum.* Secundum argumentum qm̄ inquit eiuſdem artis eſſe vt finem ſciat; & quæcunq; alia quæ cauſa finis fiunt. Nam cum ædificator ſcit qualis domus forma eſſe debeat, quam ſtatuit intētionem & finem artis. ſciuit etiam viam iterq; quo ad finem perueniet. Itē medicus ſciens ſanitatem ſciuit ēt viam attingendi ſanitatē, alioquin ſi artifex cognouerit finem, & viam attingendi illum ignorauerit, nunquam ad finem perueniet. Si ergo eiuſdem eſt ſcire id cuius gratia ideſt finem, & id quod fit gratia illius ideſt viam attingendi finem, cum materia ſit illud ꝙ eſt gratia finis, ac via in formam ſit ipſa materiæ aptitudo, naturalis igitur cognoſcet finē, & id ꝙ eſt gratia eius, ideſt materiā, quare ad naturalē attinet vtraq; conſiderare materiā.ſ.& formā. Sed qm̄ finis duplex eſt, vnus quidē qui gratia cuius dici ſolet, alter vero cui, ceu ianuæ forma, hæc profecto eſt finis cuius: Nam hunc artifex intendit, quē ſcopum vocant, alius autem eſt finis cui vt oſtium. Nam fit ianua non ꝑp idipſum vt talis forma fieret ſed vt vſui cōmodoq; hominum ſufficeret ac veniret quare cum homo ſit aliquomodo finis, ianua ſit, vt ſeruet domū: igitur ſciens finem cuius gratia. Ideſt formā ianuæ, mox ſciuit etiā q̄ gratia huius, quod quidē materia eſt. Item qui ſcit finē cui ceu homo ſciens ꝙ ianua fit ad vſum eius: Nam hic eſt abſolutiſſimus finis ianuæ vſus hominum, ſciuit etiā ea quæ fiunt gratia huius. Nam qui ſcit oportere tutā firmāq; habere ſuppellectilem, ſciuit etiam illum egere quodā ſolido & corpore retinente ꝙ vetet inhibeatq; volentes impetum facere. Quare cum finis dupliciter dicatur, ſciens quēuis finē, neq; ignorabit ea quæ ſunt ad finē de quorum numero eſt materia, quare naturalis intereſt non ſolum ſormas cognoſcere ſed etiā materiā. In his quoq; perſoluit dubitationem quandā tanq̄ ab aduerſariis adductam. Nam dubitauit quidam ſi naturalia aſſimilari cenſes artificialibus, cum videamus nōnullas artes materiā præparare, nonnullas vero materię formam apponere, igr̄ in naturalibus alterius ſcię erit cognoſcere materiā, & alterius formā rerū naturaliū. Nam peritia gubernandi nauē ſcit qualis eſſe debeat forma temonis iubetq; fabricatori nauium vt ſibi inſtrm̄ extruat, quo ipſe nauim circunducere queat, & ob id oportet ipſum effici ſorte inſtar cylindri vt facile circūducatur. Itē forte oportet inferius latum eſſe vt aquarum multitudini occurat atque impingat & renitendo impellat nauem. Hanc igitur formam ordinat & iubet gubernator, at materiā eſt qualibus lignis eſſe oporteat minime ſciuit, ſed nauis fabricatori cedit huius ſcientiam. Immo & nauis extructor cum ſcit talem formā temonis opificiū materiæ alteri cōmittit & ordinat. Nā ſimpliciter ars ſcindendi ligna præparat materiam arti ædificandi, & vt facile efficiatur, peritia incidendi ligna facit, deinde formam naui apponit ars efficiendi naues. Item ei qui domos condit alia quidē ars materiam ſimpliciter parat, ceu ars incidendi lapides, & alia illam facile extruendā efficit, veluti ea quę lapides aptos idoneoſq; poliendo dolandoque vt rectę ponantur præparat ad conficiendam domum. Itē alia præparat æs vt ea quæ verſatur circa metalli congregationem & compreſſionem, alia autem apponit formā æri ceu ars æraria, cur ergo & in diſciplina naturali ita dicendum non eſt, vt ad aliam attineat diſſerere de materia, & ad alterari de forma. Inquit igitur ſoluens hāc dubitationem, in artificialibus materiam ipſorum non ineſſe eiſdem, ſed extrinſecus nos illā aſſumimus, quā etiā conſideramus, & cum ingenium noſtrū naturaq; omnia recte efficere nequeat, alia quidem ars verſatur circa materiā, alia autem circa ipſam formā. At in his quæ conſtant natura nihil extrinſecus ſuppeditat diſponitq; materiam naturæ ſed ipſa materiam diſponit & formā introducit materiam autem dico proximā. Na hominis natura quanq̄ ipſa non efficiat elementa, attamen ipſa cum nihil extrinſecus accipiat ſed in ſeipſa vim agendi obtinet, eadem miſcet, hæc aūt mixtio eſt proxima materia animalis & vniuſcuiuſque particularis naturæ. Si ergo natura formam efficit & proximam

formæ

formæ materiam, q cõſiderabit naturales formas, etiã ſpectabit materiã eiſdem ſubiectã, ceu ipſum metallũ ſed cũ alia ſit quæ hoc operetur, ob id ærarius non cognoſcit illud, neq; ſciuit metalli naturã quando & quo modo extruenda præparandaq́; ſit, conſequens igitur eſt poſtquam natura proximam ſibi materiã & formã efficit, vt phyſicus vtranq; cognoſcat, quare naturalis ſimpliciter materiam & formam conſiderat, qm̃ natura ſimpliciter materiam, & ſimpliciter formam procreat, & quidam naturalis quandam materiam, & quandam formam eum quędam natura quãdam formam, & quandam materiam efficiat.

Dubitatio.

Verum id q modo ꝑlitum eſt, videtur dictis ſuperioribus contrarium eſſe. Nam ſi eadem ars etiam efficit materiam & formam, qm̃ paulo prius diximus eſſe eiuſdem artis vt materiam & formam ſciat, quomodo igitur ars gubernandi nauem formam temonis ſciuit, & materiam ex qualibus lignis eſſe oporteat, ignoret.

Solutio.

Dico igitur vtrunque eſſe verum & primum & ſecundum qm̃ eiuſdem ſunt plures materiæ quædam proximiores, quædam autem remotiores ceu humani corporis materia maxima proxima eſt totius corporis diſſimilaria vt ipſe ait, ſed ante hæc prçcedit alia materia ipſa.ſ. ſimilaria, quippe quę in ratione ordineq́; materiæ ſubiiciãtur partibus organicis. Et ante hanc materiam ſunt humores, & ante humores elementa, & ante elementa eſt ipſa trina elemẽtorum dimenſio, & deniq; ante hanc eſt prima materia.

...ter partes or ...ganicas ma... ...us ſunt orga... ...a organorũ.

Proximam igitur materiam neceſſe eſt penitus artificem ſcire. Nam ſi faber lignarius & opifex materiam maxime proximam vaſis quam ipſe poliendo dolandoq́; taliter ac taliter ligna, & ſecando ea in partes, atq; alia prçparando ad ſuſcipiendam formam operatur, q̃ quidem habẽt eam rationem materiæ reſpectu formæ quam partes animalis ad formam animalis quippe horum cõpoſitioni imittatur forma, igitur & in aliis artibus ſimiliter erit. Etenim ars gubernandi nauem quia ſciuit formam temonis, ſciuit etiam hoc mõ materiam, qm̃ ſciuit ſimpliciter illum oportere ex lignis cõſtitui. Verum ex qualibus lignis conſtituendus ſit ad conditorem nauis ſcire attinet, qm̃ ad eum attinet formam operari, cum is qui formam efficit, ſcire debeat qualis materia ſit capax illius. Proximã igitur materiam omnis artifex ſcit ſed remotiorem ei ſcire non opus eſt. Ie circo faber ærarius naturam ferri & æris, ac quale æs ad talem formam ſuſcipiendam aptũ ſit, ſciuit, licet ignoret quomodo metallum producatur, qm̃ hoc eſt materia remotior. Ad hoc eſt illius artis ſcire quæ operatur circa metallum. Si ergo omnis ars proximam materiã ſciuit, & remotiorem minime, alterius artis erit eandẽ cognoſcere, quare quę prius diximus veriſſima erant ſcilicet eiuſdem artis munus eſſe formam & materiam proximam cognoſcere, atq; veriſſima ſunt quę poſtea ſubiunximus.ſ. q alia ſit ars quæ circa formam agit, & alia quæ circa materiam non proximam ſed remotiorem. Vnde ipſe etiam Ariſt. cum dixiſſet eiuſdem, ſciæ eſſe formam & materiam ſcire ſubiunxit vſq; ad terminum quendam. Nam medicus cũ ſciat corpora conſtare quatuor elementis, atq; hæc ipſa eorum eſſe materiam non tamen quatenus medicus ſciet q hæc non ſint prima materia ſed ante hæc eſſe alteram quæ inſormis eſt.

...roinde Auicẽ ...a primo ſen. ...tete dixit hoc ...odocunq; ali... ...nis medicorũ ...qui incipe... ...t et affirma... ...elementa et ...mplexionem ...r quæ iſta ſe...

Sed poſtquã hæc dubitauit tertium argm̃ Ariſ. adducit quo concludit ad naturalem ſpectare vtranq; cognoſcere. Nam inquit materiam & formã eſſe de numero illorum quæ referuntur ad aliquid, quippe materia ſit formæ materia, & non quæuis materia cuiuſuis formæ temere eſt, ſed quædã certa ac definita materia eſt cuiuſdã definitæ ac certæ formæ, ſi aũt materia & forma ſunt de numero eorũ quæ ſunt ad aliquid, qui ergo ignorauerit alterum eorum quæ referuntur, & reliquum ignorabit, quippe quæ mutuo referantur ac ſimul cognoſcantur, patet ergo ad naturalem ſpectare de materia & forma diſſerere, ſed cum hæc inquit, diſtinguit & ſeparat naturalem à theologo, & inquit qm̃ vt medicua cum aſpectus viſioneſq́; conſiderat, & de ipſia ſermonem facit, ſane non de quacunq; actione ipſorũ quatenus medicus diſceptabit, ſed ſibi ſat eſt di dicisse eas idoneas eſſe vt talibus coloribus diſgregent, & ab aliis congregentur, & ſi aliq̃ aliã actionẽ habeant vel affectionem quæ ſpectet ad medicũ de quibus nihil aliud conſiderat ceu quomodo ab oculis exeãt, & quæ actio earũ circa viſibilia propterea quod eminus minora videntur & per aqua maiora, quæ etiã ſit actio eorum circa ſpecula, & nunquid ſuapte natura queant refrangi vel non, atq; ſi ad rectos angulos reflectantur vel nõ, & quæcunq; alia infinita fere quæ de ipſis perſpectiuis conſiderant.

quũtur ex eis quæ ſciẽtiarũ naturalis ſub iecta exiſtũt. egreſſus fuerit errabit, iõ q̃ in ſciẽtia me dicina mittit q̃ ſuus nõ eſt.

Similiter faber ærarius aliquas actiones æris hucuſq; conſiderat quod ad extruendũ cimbalũ oportet id ſumere q optimũ ſonum reddere poſſit, quod aũt bonum ſonũ reddere poteſt tale eſt, & vniquiq; formæ congruit. Verum an æs habeat aliquam vim ad curã alicuius ægritudinis vel ſit adurens & ardens, & vnde ſit aſſecutum bonũ ſonum cũ participet ſpiritu, & aere, & quæcunq, alia quæ ſimpliciter non conferunt ad artem eius non conſiderat. Eodẽ igitur modo cũ naturalis attulerit rerum naturaliũ cauſas, eas profecto aſſignabit quas peculiare naturali eſt tradere. Hæ autem ſunt quæcunq; ſine materia eſſe nequeunt. Nam & ſi proximis cauſas non ſolũ tradiderit, ſed ẽt primas & ſeparatas ab iis q̃ fient, attamen neq; hęc ſine materia ſunt. Aſſignabit nãq; hominis gñandi cãm non ſolũ patrẽ illius atq; naturã, ſed ẽt ſolis motũ, qui ẽt non eſt aliqua res à materia ſeparabilis, ſed in materia eſt.

Motus ſolis in Zodiaco cã generationis & corruptiõis rerum eſt vide ſecundo de Generatiõe hoc.

Verum ſi quædã aliæ cauſæ naturales ſunt q̃ à materia ſeparantur ſiue formales, ſiue efficientes, aut finales fuerint, q̃ & quot quomodoq́; hęc ſint & ſe habeant inter ſe non amplius phyſici munus eſt conſiderare. ſed theologi. Nã hac rõne differt theologus à naturali, qm̃ ſpectat ad theologũ diſſerere de his formis q̃ prorſus à materia ſeiunguntur. cũ tñ phyſici interſit de formis diſſerere q̃ ſunt in materia. Cum aũt natura ſit duplex forma & materia. Alterum ſignificatum omiſit quo gñatio natura appellabatur, qm̃ illa eſt via & mutatio in naturã denominata ab ipſa ſicut dealbatio ab albedine. Cũ igitur ſit duplex, quęrit vtrũ naturalis definiat naturalia quẽadmodum definit ſimũ, quippe q aſſignet definitionẽ eſſentiãq́; ſimitatis per concauitatẽ & mẽtione facta interdũ de ſubiecto, quod quidem naſus eſt. Nã dicimus ſimitatẽ eſſe concauitatem naſi, quare non per materiã eſſentiam rerum aſſignabit, ſed per formã, quẽadmodum ẽt eſſentiam ſimitatis ꝑ concauitatẽ tradimus, neq; mentionẽ faciet de materia veluti neq; hic de naſo cũ dicimus ſimitatẽ eſſe cauitatẽ.

Nam & de hoc ipſo quiſpiam dubitauerit: cum duæ ſint naturæ de utra conſiderare ad naturalem ſpectet: an de eo q ex utriſq; componitur quod ſi de ipſo: & de utraq; contemplari ad eundem utiq; ſpectat. Vtrum igitur eiuſdem ſit facultatis: uel alterius utranq; cognoſcere.

Quoniam

Qm̄ dixit naturalem de vtriſque diſputaturum, vult oſtendere ꝙ neceſſario ſermonem de his tractabit qui conſentaneas dubitationes habeat. Verũ illud an de eo ꝙ ex vtriſq; componitur ſubiunxit tãquam iudicium aſſerẽs, pro eo quod eſt, an profecto de eo ꝙ ex vtriſq; componitur, ſi autem de eo ꝙ ex vtriſq; componitur, naturalis diſputabit, patet etiam ipſum diſputaturum fore de vtroq; ſimplici. Quod ſi de vtroq; naturalis diſputabit, igitur vnus & idem naturalis diſputabit de vtriſq;, vel alius quidem de materia, & alius de forma.

Nam reſpicienti quidem ad ueteres materiei cognitio ad ipſum pertinere uidebitur. Perparum enim Empedocles & Democritus formam & illud q quid erat tetigerunt.

Quãtum inquit ad veteres naturales, videbitur profecto ad naturalem ſcientiam ſpectare de materia diſſerere, qm̄ & illi multa de eadem tractauerunt, ſed de forma aut nemo, aut breuibus agere curarunt.

At ſi ars imitatur naturã: eiuſdem aũt ſcientiæ eſt formã atq; materiã uſq; ad terminum quendam cognoſcere: ueluti medici ſanitatem: bilẽ: & pituitã in quibus eſt ſanitas: et ædificatoris ſimiliter formã ipſius domus atq; materiã: lateres inquam ac ligna: et cæterorum ſimiliter: Eodẽ mõ naturalis ẽt facultatis erit profecto utraſq; naturas cognoſcere.

Hinc primum argm̄ ex ſimilitudine artis ad naturã. Pulchre aũt adiecit ꝙ ſciuit artifex non ſimpliciter materiam ſed vſq; ad aliquem terminum. Nam medicus procedens vſque ad elementa, cum hæc eſſe materiam corporum aſſeruerit, non vltra procedit. Eodem etiam modo de aliis artibus dicendum eſt.

Præterea facultatis eiuſdem eſt id gratia cuius et finem: et ea quæ horum gratia ſunt, cognoſcere. At natura finis eſt: & cuius gratia. Quorum nanq; motus continui eſt finis aliquis: eorum is ultimus eſt, & id cuius gratia.

Secundum argm̄. Id cuius gratia & finis ex geminatione vocabulorum idem ſignificãt. Id ergo cuius gratia in naturalibus eſt forma, quippe huius gratia natura cuncta efficiat, ex principio quidem vt generet deinde & conſeruet. Id autem ꝙ eſt gratia finis, eſt materia, inſtrumenta, & ſiquid aliud eſt perſimile. Nam quorũ motus continui eſt aliquis finis, is eſt etiam extremum & cuius gratia. Verum oportet verba parum mutare. Quorum nanq; cõtinui motus eſt aliquod extremum, Textus. hoc eſt finis & id cuius gratia. Sed ſententia menſq; prædictorum hæc eſt, quoniá appellauit id cuius gratia finem, hoc idem propoſuit oſtendere. Inquit igitur qñ id ꝙ cõtinue mouetur, deinde peruenit ad aliquod extremũ & quieſcet eo itinere quod prius ceperat, hoc inq̃ finis eſt motus cuius gratia fiebat, quare id cuius gratia finis eſt, & econtra finis eſt cuius gratia: intellige aũt hoc loco, eũ motũ qui nulla interpollatione interceptus, nullaq; cauſa extrinſecus impeditus ſponte ad finẽ tẽdit peruenire, ſi vero interpollaretur nõ eſſet finis motus, ſtatio illa per q̃ fit interpollatio, verbi gratia ſi aliquis medicus remediũ adhibebit alicui & interea aliquod impedimentum fieret quo morbus peior euaderet, deinde alterum remedium denuo adhibens ſanaret ipſum reſtitueretq; ſanitati hunc motum, & non præcedentem dicimus ſanitatem eſſe, finem & id cuius gratia, imo neq; priorem diſpoſitionem præcedentis motus quem remedium operabatur, finem eſſe aſſerimus, qm̄ ad eam non tendebat intentio, neq; ex eadem, ſed ex quodam euentu extrinſecus peior diſpoſitio excitata eſt, quando igitur motus qui vergit ad ſanitatem interpollatus non erit, finis eiuſdem & extremum erit, in quo quieuit, ideſt id cuius gratia omnis motus fiebat, hoc autem eſt ipſa bona valetudo. Nam ſi nõ interpollabitur actio medici nunq̃ ſtabit, quouſq; ad ſanitatem peruenerit, qm̄ igitur motus generationis niſi quippiam impedimento fiat, finis eſt forma ad quam ducitur: Hæc etiam eſt in cuius gratia.

Quapropter et Poeta ridicule compulſus eſt ad hanc ſententiam afferendam. Extremum ob quod natus erat fatumq; petiuit. Nam uult non quoduis ultimum eſſe finem: ſed id q eſt optimum.

Poetam Euripidem dicit. ꝙ (inquit) recte definierimus finem & id cuius gratia atq; de motu nõ interpollato Euripides fidem facit. qui cõmuni conſenſu accipit continui motus extremũ eſſe finem & id cuius gratia. verum ridicule hanc vniuerſalem conceptionem adaptauit particularibus. Quoniam igitur continuæ vitæ finis eſt mors, exiſtimauit eam eſſe finem & id cuius gratia. quare quando quæ antecedunt finem, ad finem referuntur omnia, exiſtimauit ideo naſci hominem, vt moreretur. at inquit, hoc non eſt. non enim omnis ſimpliciter finis eſt etiam id, cuius gratia. At omne cuius gratia, eſt finis, econtra autem minime omnis finis eſt id cuius gratia, ſed optimus finis eſt id cuius gratia, & cum melius ſit eſſe, q̃ non eſſe, igitur mors non eſt id cuius gratia, imo neq; cõtinui motus ab ortu mors eſt extremum aliquod & finis, qm̄ mouetur natura vſque ad integrum vigorẽ animalis, cũq; perduxerit ad perfectionem, quieſcit, hoc igitur ſummum ætatis incrementum eſt finis cõtinui motus à generatione, poſtea vero qm̄ forma ſuapte natura in materia ample firmata eſt, ſi animal vltra procedendo imbecillius fit non à natura id conſequi videtur, ſed cum ex contrariis animal conſtet, & natura amplius non poſſit contraria in concentum & concordiam naturalem congregare & cõtinere, alterum contrarium fit pollentius, & ita cum ipſe concentus paulatim diſſoluitur mortem fieri accidit. Nam vult non quoduis extremum eſſe finem, ſed id quod eſt optimum. Vult, non poeta quidem, ſed rerum natura, qm̄ igitur id ꝙ eſt optimum eſt finis & cuius gratia, igitur generationis optimũ erit finis, ſed ipſe vigor eſt optimum, quippe animal ea ætate conſtitutũ oẽs actiones naturales exerceat & maxime eas quibus generat: Nam hic eſt proprie finis naturę deducere animal ad hoc vt ita generet alterum quale ipſum eſt, & qm̄ cuncta bonum appetunt, & eſſe cuiq; bonum eſt. Quocirca quæ nequeunt manere eadem numero appetunt & amant ſempiterna fieri in ſpecie, quare cum hoc ſit optimum, natura ad tantum continuo vehit ducitq; animal quouſq; hoc attingat vt huiuſmodi actiones exerceat, dehinc cum prior motus ceſſat ea aſſecuta de quibus erat intentio, principium accipit præter naturam tendens ad corruptionem eo modo quẽ explicauimus & diximus.

Textus.

Idem in ca… primo lib. V… Auicennam… mo fin. … ſcire ætati… minus vbi… ætatis eſt d… lerus … nihil certi… batur quo… re exigue… niſi quadã… iecturam.

Cum etiam artes materiam efficiant quædam ſimpliciter: quædam idoneam aptamq; ad opus: Et utimur quia omnia ſunt gratia noſtri. Scimus. n. & nos quodammodo finis. Nã id cuius gratia cætera ſunt dupliciter dicitur ut in philoſophia diſtinximus. Duæ igitur ſunt dominæ materiei cognoſcentesq; artes ea quæ utitur: & ea quæ præeſt facultati operandi ipſa inquam architectura. Quapropter & ea quæ utitur aliquomodo architectura eſt. Sed hoc intereſt: altera nãq; formam cognoſcit: altera uelut materiam facit.

Cum

Cum multa in conſtructione præſentis loci interſeſerat, verba reddit obſcuriſsima. Nos igitur oportet vt textus ſeruetur cōtinuatio ſingula verba diſcurrere & ponderare, & vnicuiq; locum ſuum aſsignare. Illud itaq; (Et vtimur quia omnia ſunt gratia noſtri) cum præcedentibus ſic conſtruendum eſt vbi ſic inquit. Pręterea facultatis eiuſdē eſt gratia id cuius finrmq́; & ea quæ horum gratia ſunt cognoſcere: At natura, finis eſt & cuius gratia, quibus deinde copulās hæc dicit. Et vtimur quia omnia ſunt gratia noſtri vſq; ad ea verba, vt in philoſophia diſtinximus. Hæc igitur eſt huius loci conſtructio, ſententia autē eſt, qm̄ duplex eſt finis, alter cuius, & alter cui, dicēs autem finem velut cuius. quoniam dicit natura eſt finis & cuius gratia, adiecit & alterum ſignificatum finis dico ſcilicet finem cui, quia dicit. Et vtimur quia omnia ſunt gratia noſtri. Vnde apertius hoc faciens ſubiunxit. Sumus.n.& nos quodammodo finis. Nam dupliciter dicitur id cuius gratia cætera fiunt vt diſtinximus in philoſophia, dicit autem per philoſophiam libros de moribus quos vocat philoſophiam quoniam in ijs optimos mores docet. Hæc igitur eſt conſtructio. Quæ autem interiecit partim probant finem eſſe cuius gratia, partim ad confutationem. Euripidis adducuntur. ſed ea verba. (Cum etiam artes materiam efficiāt. Quædam ſimpliciter. Quædam aptam idoneāq́; ad opus) cōiungenda ſunt his verbis. Duæ igiť ſunt dominæ materiei cognoſcenteſq́; artes & cætera. Hic autem eſt dubitatio quam diximus, quoniam nō quemadmodum artium quædam verſantur circa materiam: quædam autem circa formam, ita ſcientiarum naturalium, alia quidem formā cognoſcit, alia vero materiam. Quod vero hæc tanquā dubitationē proferat, deinceps oſtendit cum ſolutionem inſert in quibus dicet. In his igitur quæ per artem conficimus nos operis extruendi cauſa materiam facimus, vt cauſam differentiæ indicet hāc eſſe, quoniam eadem prorſus ars nō verſatur circa vtrāq; ſcilicet materiam & formam. Eſt igitur tota ſententia textus talis. Artium quædam efficiunt materiam, quędam pręſunt & dominantur eidem. Item earum artiū quæ materiam efficiunt, alia materiam ſimpliciter efficit, ceu ars ſcindendi ligna, alia vero efficit illā idoneā aptāq́; ſimiliter earum artiū quæ ſunt dominæ materiei. Nam hæ artes præſunt materiæ quæ verſantur circa formā quippe nauis opifex iubeat ei qui ligna incidit qualia ligna ſibi pręparare debeat, qualiaq́; fiat idonea ipſi ad hæc faciundum & qua ratione ſint apta. Artium igitur quæ præſunt materiæ quæ etiam architectonicę.i. principes appellantur alia formam apponit vt æs extruendi naues, alia autem vtitur eadem ceu ars gubernandi nauem, recte igitur appellauimus peritiā gubernandi nauem architectonicam quippe quæ magis ſit architectonica quam ars extruendi naues. Nam ipſa iubet præeſtq́; arti quæ naues condit qualem formam ſibi claui ipſa debeat facere. Verum differunt inter ſe artes quæ verſantur circa formam quæ etiā architectonicæ ſunt. quoniam alia efficit formam, ceu ars condendi naues, alia vero ſolum cognoſcit formam & nō efficit. Item quædam vtitur forma, quædam minime, quare quatuor ſunt quę circa idem verſantur, quatum duæ circa materiam, duæ vero circa formam, ſed cum hæc dicit reliquum dubitationis non adiecit, qđ quidem erat, igitur nunquam in naturalibus eiuſdem ſcientiæ naturalis erit verſari circa materiam, & circa formam, ſed altera verſabitur circa formam, altera autem circa materiam, ob id ergo ſententiam obſcuram fecerat ꝙ hæc appoſuerit gratia dubitationis, ſed quia ſubiunxit ſolutionem (vt diximus) clarā apertamq; ſuam ſententiam facit. Poſtremo dicens ars gubernandi princeps eſt nō ſine aliqua determinatione dixit, quoniam inquit aliquomodo architectonica eſt. Adiecit autem hoc (aliquomodo) quoniam ars gubernandi non ædificat. Nam potius præeſt arti extruendi naues, quam extruat. Itaq; adiecit hoc (aliquomodo) ob id quia ipſa non extruit, ſed non ob id quia præſit.

Nam gubernator quidem qualis eſt forma claui cognoſcit ac iubet. At architrctus ex quali ligno: & ex qualibus motibus erit cognoſcit.

Vtræq; igitur artes verſantur circa formam, quæ etiam non ignorant matrriam. Verum ars quidem gubernandi nauem, magis formam cognoſcit, quàm materiam, & iubet hanc gubernatori, ſed ars extruendi naues potius ducit ab ipſo gubernatore formam & materiam ex ſe callet, igitur ipſiſmet viciſsim aliquid mutuant. Nam ars extruendi naues diſcit formam à peritia gubernandi nauem, ars autem gubernandi, materiam accipit ab ipſa arte extruendi naues. Cum autem dicit ex qualibus motibus, ponit pro hoc ex qualibus naturalibus momentis viribuſq́;, quoniam non quoduis lignum temere aſſumetur ad extruendum nauigium vel clauum.

In his igitur quæ per artem confirimus nos operis extrurndi cauſa materiam farimus: in naturalibus autem eſt.

Solutio dubitationis, quoniam in artificialibus materiam extrinſecus artifex ſuſcipiens eidem ſic formam apponit, quocirca ipſa ſpectat ad aliam artem, & forma ad aliam. At in naturalibus naturæ non traditur extrinſecus materia, ſed eidem ineſt, & ab eadem efficitur & procreatur. Quod ſi hoc conceditur, igitur qui huiuſmodi naturæ ſcientia peritus fuerit, materiam etiam cognoſcet. Nam vtriſq; natura operatrix eſt, & ei qui vtranq; ignorauerit non patet aditus ſcientiæ naturalis ſiquidem vtriuſq; natura ſit magiſtra.

Item materies eſt eorum quæ ſunt ad aliquid.

Tertium argumentum ꝙ ſpectet ad phyſicum cognoſcere vtranq; materiam & ſomam.

At quouſq; naturalem philoſophum formam & ipſum ꝙ quid eſt ſcirr oportrt. An ut mrdicum neruum: url fabrum æs uſq; ad quendam terminum conſiderare oportrt. Nam alicuius gratia eſt unaquæq; & circa res uerſari quæ ſeparabiles quidem ſunt ratione, in materia autem ſunt. Homo nanq; generat hominrm atq; ſol. Quo uero modo ſeſe habeat ſeparabilis forma: & quid nam ſit: philoſophiæ primæ munus eſt determinarr.

Hic ſeparat naturalem à theologo. Equidem de materia ita conſiderat naturalis quemadmodum diximus, ſed de forma vſq; ad quendam terminum cōſiderabit, id eſt quoniā eiuſdem rei plures formas accipere poſſumus: Nam Socratis eſt vt hominis forma animal rationale mortale, & ante hanc ſubſtantia animata ſenſitiua. *Aduerte hunc interpretē plures formas & materias in compoſito ponere.* Nā quædam ſunt naturaliū formæ ſeparatę ceu numeri apud Pythagoreos ſiue illæ formæ quæ dicuntur ante multa, & hæ ſiue ſint apud Platonem per ſe ſubſiſtentes, dico ſcilicet ipſum hominem, & ipſum animal: ſiue ſint rōnes quas ipſe in opifice ſtatuit, icciro inquit, vel naturalis de omni forma ſimpliciter diſputabit, vel vſq; ad ali-

ad aliquem terminum deducet doctrinam. Inquit igitur non eſſe munus naturalis de omni forma diſſerere ſed vſq; ad aliquem terminū procedit. Et quemadmodum faber ærarius non ſingulas actiones æris conſiderat, verbi gratia ſi quippiam conferat ad medendi periciam, ſed ꝙ ſit liquabile & fluxibile & quæ unq; côferunt ad res ſubiectas ei. Item medicus cum conſiderat de neruo ſpectabit etiam oẽs actiones quæ ad ſuam artem côferunt, v.g. ꝙ ſit motus cauſa, non tamẽ rimabitur ſi aliqua illius forma ſit, apud opificẽ vel ſi ex forma & materia conſtituatur, ſed ſpectabit qũo fortaſſe alijs ſit ſiccior, & frigidior. Eodem etiã modo naturalis non de omni forma ſimpliciter diſputabit ſed procedet vſq; ad aliquẽ terminū, i. quatenus à materia non ſeparatur. Nam ſi forte quiſpiam interrogabit eum cuius cauſa homo ſit, certe non reſpondebit quia forma hoīs in opifice genitabilem, oportet autem eam eſſe factam & eſt. Iccirco hic forma ponitur & eſt, ſed ſufficere putabit aſsignare cauſas nõ ſine materia, qm homo & ſol generãt hominem. Nam ſolis acceſſus âtque receſſus eſt cauſa generationis & corruptionis eorum quæ hic fiunt, hæc inquã generantur ex proximis & nõ quoduis à quouis, ſed ſimile ex ſimili, cũ igitur hãc cauſam affert, hoĩem & ſolem generare hominem affirmauit, & vtriq; ſunt in materia. Et forte non affirmabit quaſdam formas medias eſſe in vniuerſo, atq; huiuſmodi eſſe animam noſtrã quæ recedit & reuertitur, quocirca homo in modo eſt, quoniã attinet ad theologos hæc & huiuſmodi inueſtigare vtq; & quot ſint formæ ſeparatæ, atq; quis ſit habitus reſpectus ;; ipſarum, & quidam habitus eſt ad ſeipſas, & quidam ad hæc quæ hic ſunt, naturalis igitur interrogatus non omnem cauſam aſsignabit neq; efficientem neq; formalem, ſed ſolum eas quæ non ſunt ſine materia.

Determinatis autem hiſce conſiderandum eſt de cauſis quales, & quot ſint numero.

Cum diſſeruerit de cõcauſis quæ ſunt materia & forma, vult nunc de reliquis duabus agere ſcilicet efficientem & fine quæ propriæ ſunt cauſæ. Nam cum noſtra intentio ſit res naturales agnoſcere, nihil vero prius cognoſcere poſſumus antequam principia eiuſdẽ & cauſas omnes cognoſcamus, quare oportet omnes cauſas rerum naturalium pernoſcere ſi exactam earum cognitionem aſſequi volumus. Quoniam igitur vult de reliquis cauſis agere ſcilicet efficiente & finali repetit ſummatim ſermonem de cauſis, & inquit eſſe quatuor cuiuſuis rei cauſas materiam, formam, efficientem, & finem, ceu domus cauſæ ſunt veluti materia, lapides, & lateres, ac ligna, forma vero talis figura, efficiens ædificator, finis deniq; vſus hominis per quem domus extruitur quam definire ſolemus cooperimentum ꝙ nos ab imbribus æſtuq; defendit, ſimiliter de omnibus rebus dicendum eſt. Appellat autem materiam ex quo, formam autem ſecundum quod, efficiẽtem vnde motus principium, finem vero propter quod. Sunt etiam eorum quæ fiunt aliæ duæ cauſæ vna inſtrumentalis, altera exemplaris quas Plato inter cauſas numerauit. Verum Ariſt. tanquam naturalis his non vtitur, exemplarem inquam omiſit quoniam ipſa ſuperior præſtantiorq; eſt cauſis ſecũdum naturã, quippe natura exemplaria non intueatur cum quippiam agit, quæ quãquã habeat rationes eorum quæ producuntur, tamen nõ cognoſcit vt faber & opifex, ſed dũtaxat rationes animantes obtinet quibus agit & producit. Item cauſam

Idem in commentario primi textus.

inſtrumentalem ſimul comprehendit cum materiali ſiquidem ſit inſtrumentalis cauſa velut inſitus innatuſq; calor naturæ. Verũ hæc vt dixi, comprehenditur ſimul cum cauſis materialibus, quoniam ſtatuit omnino quatuor elementa in quibus ſunt quatuor qualitates, materiam omnium quæ fiunt, ſed quale eſſet inſtrumentum generationis eorum prætermiſit. Plato igitur theologus dixit omnium quæ fiunt cauſam efficientem eſſe opificem, inſtrumentalem autem materiam. At vero Ariſt. naturalis merito naturam & hanc vnde motus initium ſtatuit eſſe cauſam efficientem, inſtrumentalem autem non habere proportionem. Etenim inſtrumenta vult prorſus eſſe ſeparata à cauſis efficientibus, & ab effectibus. Atqui calor inſitus non ſeiungitur ab ipſa opifice natura ſed eſt ſubiectum ipſi naturæ in quo firmata & fuſa aı̃al procreat. Poſſumus etiam ipſam naturam in naturalibus exemplar appellare, ſiquidem ipſa ſimile ex ſimili producat, & intentio illius naturæ quæ in patre eſt atque in matre ſit ſibi ſimile procreare, verum nõ cognoſcendo (vt diximus) in ſeipſam intuetur velut exemplar & vult exemplar à cauſis efficiẽtibus ſeparari ſecundũ ſubſtantiam. Quæ cum Ariſto. dicat deinceps narrat quę conſequntur cauſas, & imprimis inquit. Cum multæ ſit rerum cauſæ accidit vt eiuſdem ſint plures cauſæ per ſe. Nam illæ cauſæ quatuor omnes ſunt per ſe cauſæ, ſed non eodem modo quippe aliter ſit materia cauſa & aliter efficiens, ac de reliquis ſimiliter dicendum eſt. Item ait has eſſe inuicem cauſas ceu labores bonæ valetudinis cauſæ ſunt, & econtra bona valetudo cauſa laborum eſt. Verum non eodem modo, quoniam labores ſunt bonæ valetudinis cauſæ efficientes. At bona valetudo eſt eorum cauſa finalis. Nam laboramus vt obtineamus bonam valetudinem. Etenim ſi quis me interrogaret cur ambulas? Reſponderem profecto, vt valeam. Præterea inquit fieri poſſe vt idem ſit cauſa contrariorum. Nam gubernator nauis ſi adſit nauis ſit cauſa ſalutis nauis, ſi vero abſit cauſa naufragij eſt, & inquit gubernatorem cum abſit, non eſſe cauſam per ſe naufragij ſed per accidens, quippe qui ſeruari poſsit abſente gubernatore. Idcirco inquit exemplum cõmodius veriuſq; in ſole afferri poſſe qui præſens luminis cauſa eſt, abſens vero tenebrarum, & vtriuſq; per ſe cauſa ſol eſt. Nã ſi abſens foret cauſa per accidens tenebrarum & non per ſe, igitur quanquam abſens ſi non eſſet cauſa tenebrarum. Nam huiuſmodi ſunt cauſæ per accidens. Dico itaq; quanquam gubernatoris abſentia ſit cauſa naufragij, non tamen ob id exiſtimandũ eſt ipſum eſſe cauſam per accidens naufragij, cum & præſentia eius non ſit omnino cauſa ſalutis, & tamen nõ propter hoc, quando ſeruaret nauem, nõ per ſe, ſed per accidens ſeruaret, ſic igitur qãnquam abſente gubernatore nauis ſaluaretur, fortuna illius ſalutem dicimus vt etiam naufragium quod ſit præſentia gubernatoris per vim fieri dicimus. Nam artes verſantur circa ea quæ plerunq; fieri ſolent. At qui naufragij ꝙ ſit abſentia gubernatoris cauſa per ſe erit abſentia eiuſdem, quare gubernator ſua abſentia & præſentia eſt cauſa per ſe contrariorum dico ſcilicet ſalutis & naufragij.

Vide Platonem in Timæo cum agit de ortu vniuerſali.

Qũo natura exemplar.

Nam cũ ſciendi gratia ſit naturalis pertractatio: ſcire autẽ unumquodq; nõ prius putemus ꝗ circa unumquodq; propter quid eſt capiamus: idq; eſt primã accipere cauſam. Patet & à nobis hoc eſſe agendũ: & de generatione corruptioneq;:

ac de

ac de omni mutatione naturali: ut ipſarum ſciẽtes principia enitamur unumquodq; quod quærimus in ipſa reducere.

Inquit illud verbum propter quid, pro hoc cuiuſq; rei cauſas, quarum gratia eſt. Nam interrogati cur homo eſt, reſpõdebimus afferentes cauſam efficientẽ, vel finalem, aut aliquam aliam vel omnes. Patet & à nobis Textus. hoc eſſe agẽdum, & de generatione corruptioneúe ac de omni mutatione naturali, ideſt de cauſis generationis & corruptionis, & vniuerſaliter omnis mutationis naturalis, quare & hinc habes ipſum agere de his quæ communiter conſequuntur generabilia & corruptibi Textus. lia. Vt ſcientes ipſarum principia enitamur vnũquodq; quod quærimus in ipſa reducere. Nam ſcientes omniũ naturalium quatuor eſſe cauſas vnamquamq; redigemus in eadem principia, ceu cum de lectica quærimus, dicimus eius efficientem cauſam eſſe ædificandi artẽ, formam vero talem figurã, materialem ligna, & finalem hominis vſum.

Vno itaq; modo cauſa dicitur id ex quo quippiam fit eo pacto ut inſit: ut æs ſtatuæ: argẽtũq; phialæ: et horũ genera.

Materialem cauſam inquit quam nuncupat ex quo vt dicimus ex lignis abbaculũ, & ex materia & forma æs conſtare. Verum ſi nos ſuperiore libro aſſeruimus illud (ex quo) magis proprium eſſe priuationi, & materiæ (hoc) tamen hic contrarium non dicimus. Nã ibi diuidentes ſeiungenteſq; ratione priuationem à materia eo ꝙ ipſa permanet iſtud aduerbinm (hoc) eidem adaptauimus. Nunc autem quoniam volumus quatuor cauſis proprium aduerbium tribuere, nimirum inter omnia illud (ex quo) tanquam magis propriũ materiæ congruere videtur. Nam ipſa eſt quæ mutatur, & alteratur, & minime cauſa efficiens, finis, & forma mouentur. Dixit antem (vt inſit) perinde ac dicat cũ cauſa materialis inſit eidem rei quæ prodncitur ac eiuſdẽ fiat elementum, & non quemadmodum cauſa efficiẽs quæ extrinſecus adeſt. Nam artificialiũ artifex extera cauſa eſt & pater filij, & cœleſtium orbicularis motus Textus. omnium quæ producuntur. At materia in ipſis eſt (Et horum genera) quoniam proximas materias tradidit, idcirco adiecit. Et horum genera, ideſt & qnæ ſunt his communiora, vel quæ ſunt genitabilia ſubiecta. Nam æs eſt proxima materia ſtatuæ, quoniam huic etiam altera materia ſubijcitur ceu aqua, igiť & aqua erit materiæ ſtatua. Item erit trina dimenſio quæ ſubijcitur aquæ & prima materia quæ ſubijcitur trinæ dimẽſioni, ſiue igitur ex aqua exiſtimet quiſpiam extare æris metallum, ſiue ex terra, cuius erit materia æs eiuſdem etiam erunt materiæ quæ ſubijciuntur æri ſiue proxime, ſiue per multa intermedia materia fuerit.

Alio modo forma atq; exemplar: hæc autem eſt ratio illius q; quid rei appellatur: & huius genera.

Alio modo inquit principium eſt forma. Verũ exemplar dixit non eo modo quo ij qui poſnerunt ideas, neq; quia putet ad naturalem ſpectare exemplarẽ cauſam afferre, quippe cum natura nullum exemplar intueatur, cum quippiam agit, ac nihil cognoſcat eorum quæ ipſa operatur, ſed tenet rationes eorum quæ fiũt ſine cognitione. Sed quoniam qui aliquid iuxta exemplar efficiunt determinata certaq; agunt, cum neque pauxillum quippiam eis vltra adijciant, neq; mancum opus magis quam exemplar operentur. Et cum etiam quæ à natura producuntur certa definitaq; ſint, quippe determinata certaq; habeatur forma hominis, bouis, fici, vitis, & reliquorum, atq; in tantum natura mouеat materiam donec ad formam perueniat: propter hoc formam exemplar vocauit. Hæc antem eſt ratio illius ꝙ quid rei appellatur, & huius genera, ceu ſtatuæ forma, & nõ æs quippe hoc ſit materia, ſed ſimnlachrũ hominis, hnius autem genus imago eſt. Nam omnis ſtatua imago eſt, ſed non omnis imago ſtatua, igitur imaginis artificioſum erit genus, in naturalibus vero forma erit definitio rei, genera hnius ſunt partes eiuſdem, vt ipſe diuinitus dicit. Nam genus hominis definitionis eſt animal rationale mortale, quippe vnaquæque pars communior latiorq; ſit ratione hominis. Genera autem ſolent dici materia definitionum.

Velut concentus diapaſon ratio eſt duorum ad unum proportio: atq; omnino numerus: itemq; partes quæ in ratione ſumuntur.

Exemplnm ponit de his quæ ſunt formales cauſæ, & non modo de forma proxima, ſed etiam de generibus earum quæ tum proxime tum remotiores ſunt. Inquit igitur forma concentus qui diapaſon dicitur, erit reſponſum duorum ad vnum. Eſt.n. diapaſon concentus quidam in quo corda vel vox inferior dupla eſt ad ſuperiorem.i. duplum illius ſonum habet. Eſt igitur forma eiuſdem concentus duorum ad vnum proportio. Quam.n. proportionem habet duo ad vnum, eandem etiã habet corda vel vox inferior ad ſuperiorem. Item genus duorum ad vnum quod duplum eſſe dicimus ſub ſe ſpeciem habet cõcentum diapaſon. Nam duplũ eſt communius q̃ duo ad vnum ſiquidem duplũ competat omnibus duplatis numeris, præterea dupli genus eſt numerus, quippe qui latior ampliorq; ſit ipſo duplo. Nam ſi aliqnid eſt duplum id etiam numerus eſt, econtra antem non ſequitur aliquid numerus eſt, igitur id duplum eſt. Cæterum cũ dicit hoc. Itemq; partes quæ in ratione ſumuntur, expoſitio eſt illius loci vbi dicit quædam eſſe genera definitionis. Inquit igitur ipſa genera definitionis partes eiuſdem voco. Nam cum in exemplo de forma ac proximo genere eius accepiſſet proportionem duorum ad vnum, & numerum velut genus in eodem porpoſito transferens ſermonem ſubiunxit. Item partes quæ ſumnntur in ratione.

Præterea id unde primum motus principium uel quietis: qualis eſt cauſa his qui conſuluit & pater filij: atq; prorſus q; efficit eius q; efficitur: & q; mutat eius q; mutatur. Itẽ ut finis: hic autem eſt cuius gratia cætera fiunt ceu ambulandi ſanitas. Cur.n. ambulat interrogati: dicimus ut ualeat. Atq; ſi hoc pacto dixerimus reddidiſſe cauſam arbitramur. Et quæcunq; alio mouente inter ipſum & finem fiunt: ut inter medicum ſanitatemq; macies: aut purgatio: aut potiones: aut inſtrumenta. Nam uniuerſa hæc gratia finis fiunt.

Explicat efficientem cauſam. Nam cum interrogati fuerimus quis extitit cauſa belli? Reſpondebimus eum eſſe qui conſiliũ dedit. Item quis gignit filium? Reſpondebimus patrem. Verum dixit (primum) quoniam inſtrumenta quoq; videntur mouere, tamen primo nõ mouent, quare hæc nõ erant cauſæ efficientes, quoniã efficiens cauſa eſt principium primum vnde motus, & qnemadmodum cauſa efficiens eſt principium motus, ita etiam eſt principium quietis. Nam qui de ineunda ſtatuendaq; pace conſilium affert is huiuſmodi quietis cauſa eſſe videtur. Et qnæcunq; alio mouente inter ipſum & finem fiunt. Nam (inquit) vniuerſa hæc gratia finis fiunt & propter finem habent eſſe, ideſt quęcunq; fiunt alio mouente inter cauſam efficientẽ & finalem

Vide quomodo ex deffinitione cauſa efficientis inſtrumentũ talem cãm eſſe negat.

hæc omnia fiunt gratia finis, quãq̃ intermediorũ aliud
ex altero fieret ceu ex laboribus macies. Non ſolum
enim labores fiunt propter ſanitatem, ſed etiã macies,
quare horum omnium finis eſt ſanitas, ſed forte fortu-
na ipſa ſanitas propter exercitium legendi expetenda
eſt. Nam iccirco cupimus incolumes eſſe vt legamus,
ꝙ etiam alterius gratia eſt. Nam gratia adipiſcendi ſe
licitatem legimus, quæ eſt omniũ maxime finis & alia
omnia huius gratia fiunt.

*Inter ſeſe autem differunt. Alia nãq; ſunt opera. Alia in-
ſtrumenta: cauſæ igitur tot fere modis dicuntur, fit autem ut
cum multipliciter cauſæ dicantur: multæ etiam eiuſdem ſint
non per accidens cauſæ ceu ſtatuæ ſtatuaria ars: & æs: non
per aliud quicquam, ſed quo ſtatua eſt. At non eodem modo:
ſed æs quidem uelut materia. Ars autem ut id à quo motus
proficiſcitur. Sunt præterea quæ ſibi mutuo ſunt cauſæ ut
exercitium & labor cauſa bone ualetudinis: & hæc labo-
ris. Verum non eodem modo: ſed hæc ut finis: ille autem ut
principium motus. Item idem eſt cauſa contrariorum. Nam
q; præſens eſt cauſa cuiuſpiam eſt: & id abſens nonnunquã
cauſam contrarÿ eſſe dicimus. Vt gubernatoris abſentiam
ſubuerſionis nauis: cuius præſentia erat cauſa ſalutis. Vni-
uerſe autem nunc dictæ cauſæ quatuor in modos manifeſtiſ-
ſimos cadunt. Elementa nãq; ſyllabarum: & materia eorũ
quæ arte conficiuntur. Ignis & talia corporum partes to-
tius: & ſuppoſitiones cõcluſionis: ut id ex quo fit: cãæ ſunt.
Atq; horum quædam ſunt ueluti ſubiectũ ut partes. Quæ-
dam ut quid rei. Totum quoq; compoſitio: atq; forma.*

Inquit ea quæ fiunt ante finem differunt quoniam
nõnulla ſunt opera vt deambulatio & attenuatio pur
gatio, nonnulla autem inſtrumenta & remedia venæ
ſecatio & reliqua, fit autem vt cum multipliciter cau
ſæ dicantur etiam multæ eiuſdem ſint cauſæ non ꝑ ac
Textus. cidens. Numerans cauſas deinceps vult afferre ea quæ
conſequuntur cauſas, & imprimis inquit eiuſdem mul
tas eſſe cauſas per ſe & non per accidens. Verum non
eadem ratione, ceu ſtatuæ cauſæ ſunt æs, & ſtatuarius
& non alio modo quam per ſe, attamen alia eſt vt cau
Textus. ſa efficiens, alia vero vt materialis. Vniuerſe aũt nũc di-
ctæ cauſæ in quatuor modos manifeſtiſsimos cadunt.
Redigit ad ſummam breuiter ea quæ dixit cum aſſerat
quatuor eſſe modos cauſarum materialem, efficientẽ
formalem, & finalem. Deinceps adducit multa exem
pla materialis cauſæ, quoniam elementa ſunt ſyllaba-
rum cauſæ vt materia & ſubiectum fictilium ceu Thu
ribuli & huiuſmodi aliorum atq; omnium artificialiũ.
Item elementa ſunt materia corporum compoſitorũ,
& partes materiales cauſæ ſunt totius, & propoſitiones
Textus. ſunt cauſæ concluſionis velut materia. Atque horum
quædam ſunt vt ſubiectum veluti partes. Hæc autem
verba ſunt copulanda his ſuperioribus. Vniuerſe autẽ
nunc dictæ cauſæ in quatuor modos manifeſtiſſimos
cadunt, quibus deinceps copulanda ſunt hæc. Atq; ho
rum quædam vt ſubiectum & cætera. Quę autem ipſe
inſeruit exempla ſunt materialis cauſæ. Sed cum mul-
ta adiecit exempla, iccirco repetens ſermonem recen-
ſet iterum quatuor modos cauſarum. Quędam vt quid
Textus. rei, totum, compoſitio, & forma. Dixit vt quid rei loco
huius vt forma. Nam per ipſam vnũquodq; habet eſ-
ſe. Item forma hæc dicitur cõpoſitio partium, & vni-
uerſitas earum, & id ipſum quod ei ſubiectum eſt, for
ma dicitur.

*Semen autem genitale: & medicus: ac qui conſuluit: &
omnino efficiens: omnia ſunt cauſæ unde mutationis: uel ſta-
tionis: uel motus principium*

Semen genitale inquit eſſe cauſam efficientem, qm̃
in ſeipſo tenet rõnes naturales, & menſtruũ ſubſternit
eidẽ velut materia, ſunt aũt rationes formæ ex quibus
procedunt in formã. At prius accepimus ſemen genita
le vt materiã tanquam ad producendã prolem aptiſsi-
mũ quatenus ſperma & menſtruũ vt materia ſubijce-
rentur naturæ. Præterea ſi eſt natura velut efficiẽs in eo
ꝙ mouet, profecto erit ſemen genitale velut materia
quo ad hanc rõnem, quẽadmodũ & animal ipſi naturæ
ſubijcitur in ordinẽ materię cũ mutatur mutationibus
naturalibus auctione. ſ. & alteratione, atq; cęteris alijs.

*Quædam autem cauſæ ſunt ut finis bonumq; cæterorum.
Nam id cuius gratia cætera fiunt: optimum eſſe ſolet ac finis
aliorum uult eſſe. Interſit autem nihil bonum ipſum an ap-
parens bonum dicatur.*

Quædam aũt ſunt cauſę (inquit) velut finis aliorum, *Duplex finis bonum & apparens.*
& velut bonũ & cuius gratia cuncta fiunt. Nam finalis
cauſa eſſe optimũ & bonum vult eſſe. Nam omne ꝙ fit
propter ipſum bonum fit. Deinde qm̃ non omnia bo-
num finem habent, inquit: Interſit autem nihil, ſiue re-
uera finis bonum ſit, ſiue apparens. Nam hoc patet vt
omne ꝙ fit alicuius boni gratia fiat, & circa electionẽ
boni exiſtentis aliquando error fit, tamẽ omnia inten-
tionem & finem ponunt hoc bonum eſſe atq; ſtatuunt.

*Tales igitur atq; tot cauſæ ſpecie eſſe uidentur. Modi au
tem cauſarum numero quidem ſunt multi. Si uero in capita
redigantur: & ipſi pauciores euadunt.*

Cum egreſſus ſit ſermonẽ de cauſis per ſe, qm̃ cum
cauſas aſsignamus nõ ſolum eas quæ ſunt per ſe afferre
conſueuimus, ſed aliquando eas quę ſunt per accidens.
Nam dicimus caluũ ędificare domum, vel ſimum phi-
loſophari. Iccirco explicaturus cauſas ꝑ accidẽs ſermo-
nẽ de cauſis ſummatim repetit & diuiſionẽ earum vni
uerſalem efficit. Nam inquit cauſarum quædã ſunt per
ſe, quædã vero per accidens. Item quædam propinquæ,
quædã remotæ. Rurſus aliæ ſimplices, aliæ aũt cõpoſitę
& coniunctę. Per ſe igitur cauſa ſtatuæ eſt ſtatuarius,
per accidens autẽ caluus vel muſicus. Itẽ cauſa propin-
qua per ſe ſimiliter eſt hic ſtatuarius huius ſtatuæ, remo
ta autẽ artifex. Præterea in cauſis per accidens propin-
qua eſt albũ, remota vero coloratũ. Rurſus ſimplex eſt
artifex, vel ſtatuarius, aut caluus, cõiuncta autẽ vt ſtatua
rius caluus vel artifex ſtatuarius, in quarũ prima colle
gi coniunxiq; in vnũ cauſam per ſe & per accidens, in
ſecũda proximã & remotam. Cum igitur tres ſint op-
poſitionis partes ſex oppoſita eſſe patet quorum vni-
cuiq; ſi adiunxerimus diuiſionẽ qua quiſpiam in actu,
vel potẽtia dici ſolet numerus duplabitur & duodecim
erunt omnes partes cauſarum. Nã cauſa per ſe in actu
eſt, qñ ſtatuarius condit efficitq; ſtatuam, in potentia
quando ipſe efficiet ſtatuam. Rurſus cauſa per accidẽs
in actu eſt vt caluus ædificat, potẽtia vero caluus ædifi
cabit, & de alijs ſimiliter dicendũ eſt. Cum igitur duo-
decim ſint membra ſectionis cuiuſq; cauſæ, quoniam
quatuor ſunt genera cauſarum videlicet, efficiens, for-
malis, finalis, & materialis, quibus igitur ſi coniungan-
tur illi duodecim modi cauſarum totus numerus earũ
erit quadraginta octo. Dubitaret aũt quiſpiam contra *Dubitatio.*
collectũ numerum cauſarum, qm̃ ſi voluerimus ſingu-
larum cauſarum duodecim modos afferre nõ inuenie-
mus nos recte ſupputaſſe. Sit. n. de cauſa efficiẽte quæ-
ſtio. Nam cum ipſe dico ſtatuarium eſſe cauſam ſtatuæ

mox cũdem dico cauſam per ſe ſimplicem,& propinquam,quare fieri nequeunt tres inter ſe abiũctæ & ſeparatæ,quin alia in aliam incidat ant alia cum alia conueniat.Rurſus cum dicitur cauſam ſimplicem,& coniunctam eſſe ſiquidem ſuſceperis per ſe ſolum ſignificatum cauſarum & non iuxta vocum collectionem, fieri non poſſet vt aliqua cauſa ſimplex ſit ſm̃ ſignificatum.Nam cum ipſe profero ſtatuarium ſimul etiam dico per ſe cauſam & proximam,qũo itaq; erit cauſa ſimplex.ſimiliter de alijs dicendum eſt.At ſi ſolum ſecundum prolationem vocum accipimus ſimplex & compoſitum.vt Ariſto.per exempla ſentire videtur; Nam coniungentes nos voces dicimus Polycletum ſtatuarium,eadem rurſus cauſa per ſe & per accidens proxima & remota nihil minus in ſimplicibus & in compoſitis ſimul intelligetur. In ſimplicibus igitur demonſtrauimus,cæterum de compoſitis non item. Nam ſi dixero Polycletũ ſtatuariũ,ſimul intelligo ſpectoq; p ſe & per accidens,quippe ſtatuarius ſit cauſa ſtatuæ per ſe, & Polycletus per accidens. Item ſimul animaduerto cauſam proximam.Præterea ſimul cũcta inueniri poſſunt ceu ſi hoc modo proferam homo ſtatuarius. Nã in hac vocum complexione homo eſt cauſa remota & per accidens qui quatenus ſtatuarius eſt cauſa proxima & per ſe,quare hæc inuicem ſeparata inueniri nequeunt.

Solutio. Ad hanc igitur dubitationẽ reſpondemus Ariſtotelem hæc non ita adduxiſſe in medium vt partietur numerum trium oppoſitionum eorum qui modi cauſarum appellãtur,quippe hoc reuera fieri nequeat, ſed voluit nobis afferre proprietates cauſarum.Nam & ſi infinities vnumquodq; eorum diuiſim conſiderare nequiremus,attamen ratione à ſeſe viciſim abiungi queũt.Cum igitur dico ſtatuarium & ſi vnam aliquã rem ſubiecto dixi attamen ratione non eſt vna, quippe cum ſtatuario nõ ſit idem,cauſam eſſe,& proximã. Nam ſi hæc eadem eſſent cauſa, & proximum profecto omnis cauſa proxima foret,ſimplex autem & compoſita,ſiue vt iungamus per ſe & per accidẽs,ſiue propinquum & remotum,& vtraq;,vel per ſe,vel per accidens inſint,ſimiliter ratione differunt, quare per hæc proprietates cauſarum nobis tradidit Ariſt.& non ſimpliciter numerum cauſarum quæ poſſunt à ſeſe abiungi & ſeparari.Neq; magni intereſt ſi alijs tribus oppoſitionibus hanc adiecerimus qua aliquid in actu, vel in potentia dicitur,vel aliam quandam connectere oppoſitioni ſecundum potentiam & actum cum alijs. Nã ſimpliciter quærimus earũ inter ſe coniugationes Ariſ. igitur cum reliquarum vnamquáq; per ſe & per accidens,propinquam & remotam,ſimplicem & compoſitam ratione ſeiungat,inuenit ſex harum differentias eſſe quarum vuaquæq; coniuncta cum diuiſione qua aliquid in actu,vel in potẽtia dicitur duodenarium numerum efficit. Verum ſi quis non ſola ratione has differentias contemplari voluerit,ſed contenderit eas ita inuenire,vt queãt in reipſa ſubſiſtẽtiaq; afferri,ſic inuenire poterit.Nã cum vel cauſæ per ſe ſint proximæ,vel remotæ,& etiã quæ ſunt p accũs,quatuor partes ſimplices duntaxat nobis ſubiiciẽdæq; ſunt, ſtatuarius inquã p ſe & proxima cã eſt,artifex per ſe & remota.Vnde ſimplices modi lõge plures q̃ hi habere non pñt. Verum ſi hos modos inuicẽ cõiungere voluerimus,oriuntur naſcenturq; ex his oĩbus iuxta regulã quã introduximus ſex cõiugationes.Nã ſi accipiamus numerũ ternariũ q̃ vnitate deficit à quatuor & multiplicauerimus p quatuor,numerus emerget duodenarius,cuius medietatem ſi poſtea accipiamus.i.ſex,tot cõiugationes cauſarum duntaxat eſſe comperiemus.Hæ autem ſint velut ante oculos ſubiectæ. Prima artifex ſtatuarius quæ per ſe & remota ſimul eſt.Secũda ſtatuarius albus quæ eſt p ſe,& per accidẽs,& proxima ſimul. Tertia ſtatuarius coloratus quæ proxima,remota,per accidẽs,& per ſe ſimul eſt. Quarta artifex albus quæ etiam proxima, remota,per ſe & per accidens eſt, quare quarta & tertia eædem eſſent tamen differunt,quoniam in tertia ſtatuarius erat cauſa per ſe & proxima, per accidens vero & remota erat coloratus,in quarta autem econtra artifex per ſe & remota cauſa eſt, albus vero proxima & per accidens. Quinta coniugatio eſt coloratus artifex per ſe & per accidens & remota ſimul. Sexta coloratus albus per accidẽs,proxima,& remota ſimul.

Cõiugationes cauſarum.

Oportet igitur cum cauſam diuiſerimus in eam quæ per ſe & per accidens eſt,atq; in proximam & remotam,non amplius has partiri in ſimplicẽ & coniunctam, ſed mox in eam quæ in actu & in potentia eſt,quo ſit vt non eadem bis accipiamus atque tuebimur & ſeruabimus numerum duodecim modorum. Sed quiſpiam forſitan addubitabit adhuc de ipſa diuiſione accipiens occaſionem ex dictis, quoniam cauſa proxima per ſe cum diuiditur in ſimplicem & compoſitam non oportet amplius per ſe remotam ſecari diuidiq; in compoſitam & ſimplicem, ſiquidem propinqua per ſe coniungatur ei quæ eſt per accidens,vel ei quæ eſt remota.

Addubitatio.

Reſpondeo igitur,immo hoc fieri debet,quemadmodum per accidens coniungitur ei quæ eſt per ſe, ita ei etiam quæ eſt remota per ſe copulatur ea quæ eſt per accidẽs, & oportet hãc per hæc diuidi.Item quando dicimus proximam per ſe coniungi cum remota,hoc non prorſus fatemur q̃ per ſe remotæ copuletur, ſed ei quæ maxime per accidens eſt, vt ſic ſit proxima & per ſe coniuncta connexaq; ei quæ eſt per accidens,vel remotæ cõiungentur, vel proxime,ſed quando proxime copularetur non eſſet coniugatio cum proxima, quippe vtraq; ſint vnum & idem hac in re ſed ſolum erit coniugatio quando coniungetur ei quæ eſt per accidens,quemadmodũ igitur quando proxima per ſe remotæ per ſe coniungeretur coniugatio non foret cauſæ per ſe, ſed remotæ & propinquæ,ſic etiam quando dicimus remotã per ſe cõiungi, vel ei quę per accidens eſt,vel proximam ei quæ eſt per accidens,vel proximæ,vel remotæ dicimus copulari & rurſus in hoc coniugatio quæ eſt cauſæ remotę per accidens non eſt remotæ,ſed eius ſolum quæ eſt per accidens,ſi ergo proximæ per ſe coniungitur vt proximæ, & non vt per ſe,conſentaneum eſt igitur vt proximam per ſe & remotam diuidamus in ſimplicem & compoſitã ſignificãtes communiter quidem eſt coniugationẽ ad ipſam per accidens in vtriſq;, priuatim proximæ coniugationem quæ eſt ad remotam, ſiue hæc remota ſit per ſe ſiue per accidẽs, & econtra remotæ competit ea quæ eſt ad proximam ſiue hæc ſit per ſe ſiue per accidens.

Solutio.

Nã diuiſio ſit ſuſcipiturq; in ea quæ ſunt magis vniuerſalia ac generalia,& minime in ea quæ ſunt magis propria. Modi ergo cauſarum tot ſunt. Quot modis itaque cauſarum dicuntur totidem etiam ſunt effectuum.Nam horũ alij ſunt per ſe, alij vero per accidẽs. Item alij propinqui,alij remotiores.Rurſus alij ſimplices, alij coniuncti & hi omnes diuiduntur in potentiã & in actum.Verũ appellat materiales & formales effectus.Nã perſpicuũ eſt neq; efficientes,neq; finales eſſe

effectus ſed formalis eſt ceu ſtatua materialis aūt cauſa ceu æs, immo neq; materia eſt effectus, ſed potius ipſa forma ſolum, quippe omne ꝙ fit aliqua forma ſit, & nihil fiat vt materia. Nam materia proprie neq; fit à natura neq; corrumpitur. Verum & ſi nihil vt materia producitur, attamē quia propinquæ materiæ ſunt aliquæ formæ, & multæ fiunt præſertim materiæ artificialium quæ non propter ſe fiunt illæ, ſed vt ſint aliorū materiæ, ceu æs, cæteraq́; metalla, idcirco materiam effectum appellat nō tanquā materia id ſit ꝙ producitur, ſed forma, qm̄ ita accidit proximam materiā formam eſſe, ob id aſſerit materiam fieri. Inquit igitur ſunt hi omnes harum cauſarum modi. Nā cū dico Socra. ſimulachrum effingi, per ſe dixi effectum & proximum, ſed cum ſimpliciter dico ſimulachrum aut imaginem, per ſe dixi effectum & remotum. Item cum animo imaginem eſſe bicubiti, vel decem cubitorum, effectum dixi per accidens & proximum, quam ſi magnā adhuc, vel paruam affirmauero, per accidens effectum & remotiorem appellabo. Rurſus qn̄ decem cubitorū imaginem, vel magnam dixi, coniunctum effectum protuli. Poſtremo cum dixero imaginē effigiemq́; extruendam eſſe, effectum in potentia exprimā, quādo vero eā modo effici dixero, tunc profecto effectum in actu dicam. Similiter de materia dicēdum eſt, ceu cum dico æs fieri, metallum, vel ęs flauū, vel æs aptum idoneūq́; ad ſonū, & ſic de omnibus. Verum patet nos aliter accepiſſe formam vt cauſam, & aliter vt effectum, quippe forma appellanda ſit cauſa cū eam ſpectamus tanquam id ꝙ perficit & complet compoſitū, quę poſtea vt effectus opúſq́; efficientis cauſæ appellatur res effecta. Cum ergo accipiat eo modo quem diximus cunctos cauſarum modos, deinceps multa theoremata quæ cauſas cōſequuntur, affert, & hoc primum eſt vt cum ſint cauſæ & effectus in actu & in potentia, non eodem modo ſe babeant cauſæ in potentia reſpectu ſuorum effectuū in potētia, ſicut ſi habēt cauſæ in actu ad effectus in actu. Nam cauſæ & effectus actu ſimul ſunt, & ſimul non ſunt, ceu actu ſimul vrens & id ꝙ vritur, atq; actu ſimul is qui ædificat & id ꝙ erat ſabricandum. At in cauſis effectibusq́; in potentia non ita dicendum eſt, quippe non ſimul corrumpatur ædificatur cum domo, ſed remanet domus poſtquam obijt ædificator. Item opiſex potentia non eſt, ſed id ꝙ extruendum eſt potentia eſſe dicitur. Sciendum autē eſt id modo in potentia appellari vt conſuetudo tulit, id ſcilicet dico ꝙ nondum ad actum perductum eſt, ſed duci poteſt, at id dicimus modo in potentia ꝙ ceſſauit à motu, & non amplius eſt in motu ceu domus iā condita atq; abſoluta, eam nāq; vocat potentia ædificabilem, quia nūc non ædificatur. Verum cum & ipſe ſciuit effectum qui eſt proprie in potētia ſimul eſſe, & nō eſſe cum ſua cauſa, quemadmodum ſe habēt cauſa in actu, & effectus in actu mox dixit oportere cauſas quę ſunt ī potētia tradere ac tribuere effectibus q́ ſunt ī potētia & poſſunt eſſe, & cauſas actu iis quę ſunt in actu. Is ergo non ignorauit vt ſe habent cauſæ ita ſe habere effectus in actu, vel in potentia. Cæterum inquit eum oportere qui vult vniuſcuiuſq; rei cauſas reddere maxime proprias & propinquas afferre, atq; illā aſsignare in quā ceſſat qō ꝓꝓ quid, ceu ſi quæratur. Vnde nam cauſa domus rn̄dere nō oportet hoīem eſſe, vel artificem, ſed maxime proqinquam vt ędificatorem, qui ēt nō dicit̄ cauſa eſſe quatenus aliquid aliud eſt, ſed quatenus artē ædificandi callet, verbi gratia nō qua caluus eſt, vel muſicus, vel penitus homo. Præterea inquit generales cauſas generalibus effectibus aſsignandas eſſe, & particulares particularibus, ceu ſiquis à me percunctaretur alicuius rei artificialis cauſam mihi reſpondēdum non eſſet ædificatorē, neq; geometram, ſed generalē cauſam afferre. ſ. artificem, ſimiliter & domus particularis aliquam cauſam particularem mihi opus eſſet aſsignare, ceu ædificatorem, & tandem huius domus hunc artificem. Vnde ſi effectus fuerit maxime generalis, tradēda aſsignandaq́; eſt cauſa generaliſsima, ſi vero maxime particularis, vel ſingularis, ſimiliter erit cauſa particularis, vel ſingularis. Præterea inquit effectibus in potētia cauſas in potētia aſsignandas eſſe, & effectibus in actu cauſas in actu, ceu domus in actu ædificator actu eſt cauſa, & domus in potētia ædificator in potentia. Hęc aūt Theoremata ipſe affert quæ prorſus ad animum noſtrū erudiendū ſuppetunt vt queat cauſas maxime naturales & rationales attingere. Vnde ex his etiā ſoluitur dubitatio quæ in prædicamento eorū quæ ad aliquid dicuntur, adduci ſolet. Quæritur. n. quo modo ea quæ ſunt ad aliquid, ſimul natura ſint, quippe circuli quadraturā ſcire poſsimus, & tn̄ eius ſcientia nō eſt. Habes igitur hoc in loco ſolutionem, ſiquidē nō oporteat quaſcunq; cauſas quibuſcunq; effectibus temere aſsignare, ſed ſunt cognata. Nā circuli quadratura potētia ſcibilis eſt, & non actu, quare huius erit ſcientia in potētia & ſi actu ea cognoſci poſſet prorſus eius ſcientia actu haberetur. Verum dubitatio orta eſt, ex eo, quod ſcientia actu quæratur eius, quod potentia ſcibile eſt.

Modi autem cauſarum numero quidem ſunt multi: ſi uero in capita redigantur: & ipſi pauciores euadunt.

Inquit vnam quanq; cauſam multos habere modos vt efficientē, & vnamquanq; aliam, dico. ſ. materialem, formalē, & finalem. Verū inquit modos numero multos eſſe vt ędificandi, vel geometriā tractandi, vel circa architecturā verſandi modi ſunt, atq; in alijs particularibus artibus ſimiliter dicendū eſt, ij tn̄ in capita redacti ad cauſas per ſe redigūtur. Rurſus dicere ſolemus album eſſe cauſam, vel caluū, vel ſimū, & in omnibus huiuſmodi, ſed omnia hæc genera cauſarū rediguntur ad cauſas per accidens, ſimiliter & de alijs dicendū eſt.

Dicuntur enim cauſæ multipliciter: & ipſarum quæ ſunt eiuſdem ſpeciei: alia prior alia: & poſterior.

Eiuſdē ſpeciei dixit ceu efficiētes, vel materiales. Nā vnaquæq; harum multipliciter dicitur. Affert aūt oppoſitionē per ſe, & per accidens, & proximæ & remotę coniunctā. Nā cum adducit cauſam per ſe, ſtatim eidē connectit proximā & remotam. Item cū affert cauſam per accidens, rurſus eidem copulat proximā & remotā.

Ceu ſanitatis medicus: artifex: & cōcentus diapaſon: duplum: & numerus: & ſemper ea quæ continent ad eas quæ ſunt ſingulares.

Cauſæ ꝑ ſe exemplū adducit, & hoc de cā proxima & remota. Nā remota cauſa & ꝑ ſe medicus eſt, ꝓxima vero & remota artifex & adhuc remotior agēs. Itē concentus diapaſon proxima cauſa eſt duorū ad vnū proportio, duplū vero remotior, qua lōge remotior eſt numerus, & ſem ꝑ ea quæ cōtinent ad eas q̄ ſunt ſingulares, i. quæ ſunt proximæ cauſæ. Nā has ꝓximas ſingulares appellauit, qm̄ nequeūt diuidi ī magis particulares.

Præterea ut accidens & huius genera. Ceu ſtatuæ alio mō Polycletus: alio ſtatuarius: quoniā accidit ſtatuario ut ſit Polycletus.

Idem oſtendit de effici. bus.

Lege calcē ſecundi Poſteriorū de cauſis circa ſuos effectus quō ſeſe inferāt.

Quomodo ex dictis tollitur quadam dubitatio & ſimilis coſimilis. Sed aduerte quod ſcibile & ſcientia non ſiſ peremunt & ponunt vide. 5. Meta. ſed ablato ſcibili tollitur ſcientia primo Poſteriorū & è contra.

A diuerſe que recte duorum ad vnum proportio diapaſon tribuitur quia aliter diapente & diateſſaron ſe habet pote à muſicis hoc & a Boetio in ſua muſica.

Polycletus. Et ea etiam quæ continent accidens: ut ſi homo ſit cauſa ſtatuæ, aut omnino animal.

Cum oſtenderit exempla de cauſa per ſe, proxima, & remota, vult etiam idem oſtendere & de cauſa per accidens. Verum antequam hoc indicet, prius diſcrimen inter cauſam per ſe & per accidens oſtendit. Ceu ſtatuæ alius Polycletus, & alius ſtatuarius. Nam ſtatuarius eſt cauſa per ſe ſtatuæ, Polycletus autem per accidens, quippe accidat ſtatuarium Polycletum eſſe. Hic patet Ariſt. dixiſſe ſtatuario accidere vt ſit Polycletus, ceu in prædicamentis dicitur accidere domino vt ſit homo. Et ea etiam quæ continent accidens. Cum dixerit diſcrimen inter cauſam per ſe & per accidẽs, vult deinceps dicere cauſas proximam & remotam. Nam cauſa per accidens propinqua homo eſt, remotior autem eſt animal, vel animatum, homo enim nõ eſt per ſe cauſa ſtatuæ, ſed per accidens, quia accidit ſtatuario vt homo ſit.

Polycletus fuit excellentiſſimus ſtatuarius de quo mentionem facit Galenus in libro de Cõplexionibus.

Sunt autem & accidentium alia remotiora alijs: atq; propinquiora: ceu ſi albus ac muſicus cauſa ſtatuæ dicerentur.

Ad probationem eius ꝙ prius dixit hoc ſubiunxit. Quoniam cauſarum per accidens quædã ſunt propinquæ, quædam vero remotæ. Vnde illud (autem) loco huius (enim) intelligere debemus. Vel his oſtendere vult quaſdam cauſas in eodem ordine cauſarũ per accidens magis proprias eſſe his quæ ſunt per ſe, quaſdã vero minus, vt intelligamus per remotiora, & proximiora magis propria & minus propria. Vñ etiã exempla poſuit huiuſmodi album & muſicum, quorum neutrum magis continet quàm alterum, ſed muſicum magis propriũ eſt, ſiquidẽ hoc nulli accidat quã homini, quemadmodum etiam nihil aliud muſico accidit quã homo, ſed minus proprium eſt album. Etenim pleriſq; ac multis alijs præter hominem inſit & competit.

Prætera autem omnes quæ propriæ dicuntur & per accidens: aliæ ut potentes, aliæ ut operãtes ſunt, ceu ut extruatur domus ædificator cauſa dicitur: aut ædificans ædificator.

Hæc eſt tertia oppoſitio modorũ cauſarum, quæ fit per id ꝙ poteſtate eſt vel actu, quæ differt ab ea oppoſitione qua dicitur cauſa per ſe, & per accidens, dixit enim quæ propriæ dicuntur loco huius, quæ per ſe dicuntur.

Similiter & in hiſce dicentur: quorum cauſæ ſunt ipſæ cauſæ, ut huius ſtatuæ: aut ſtatuæ: aut omnino imaginis: & æris huiuſce: aut æris: aut omnino materiæ.

Inquit quæcunq; de cauſis diximus, eadem etiam aſſerere poſſumus de his quorum cauſæ ſunt cauſæ, dico ſcilicet de effectibus. Illud vero ſimiliter & in his dicetur, quorum cauſæ ſunt ipſæ cauſæ, vt huius ſtatuæ, aut ſtatuæ, aut omnino imaginis, velut cauſa exempli poſuit, proxima cauſa dicitur hæc ſtatua ceu Homeri ſimulachrum, remotior vero eſt ſtatua ſimpliciter, & hac remotior ipſa imago eſt. Cæterũ ponit æs in exemplo cauſæ quæ materia vocatur, tanquã ipſa ſit res effecta. At nos diximus nihil produci vt materia, ſed id ꝙ fit & producitur forma eſt.

Et in accidentibus ſimili modo.

Quoniam dixit exẽpla de affectis per ſe, inquit eundem modum aſſignabimus etiam de rebus effectis ꝑ accidens, vt cum ipſe dico ſimulachrũ imaginemq; eſſe trium cubitorum, aut magnam aut quippiã ſimile.

Præterea & hæc coniuncta ac illæ dicentur: ueluti non Polycletus: nec ſtatuarius: ſed Polycletus ſtatuarius.

Alteram oppoſitionem quæ fit per ſimplex & coniunctum præterea adiecit. Inquit igitur cauſæ quæ ſimpliciter proferuntur, coniungi queunt, dico videlicet cauſam per ſe, & cauſam per accidens. Nam & hæ inter ſe, & cũ cauſis proximis & remotis cõiungi queũt.

Attamen hæc omnia multitudine quidem ſunt ſex. Dupliciter autem dicuntur. Nã uel ut ſingulare, uel ut genus, uel ut accidẽs, uel ut genus accidẽtis, uel ut cõiũcta hæc, uel ut ſe iuncta dicuntur: & inſuper oĩa aut potentia, aut actu.

Rurſus numerat quæ dixit, qm̃ ſex ſunt cauſarũ modi ſm̃ tres oppoſitiones. Dupliciter autem dicuntur, vel potẽtia, vel actu, quare accidit duodecim eſſe modos cauſarũ ſingularium. Vel .n. vt ſingulare, vel vt genus, vel vt accidens, vel vt genus accidentis. Cum autẽ inquit, vel vt ſingulare, vel vt genus oppoſitionẽ propinquarũ & remotarum cauſarum afferre videtur, ſed quia ſubiunxit (vel vt accidens) indicauit priorẽ oppoſitionẽ fuiſſe de cauſis per ſe quas diuidit contra eas quæ ſunt, per accidens, tñ vt ſupra dicebam oppoſitionem cauſæ proximæ & remotæ vtrique coniunxit dico. ſ. ei quæ per ſe eſt, & ei quæ per accidens. Poſtremo addit oppoſitionem cauſæ ſimplicis & coniunctæ, & earum quæ ſunt in potentia, vel in actu cauſæ. Textus.

Intereſt autem tantum. Nam cauſæ actu ſingulares: atq; ea quorum ſunt cauſæ ſimul ſunt & non ſunt. Vt hic qui medetur: cum hoc qui ſanatur: & hic qui ædificat: cum hoc q̃ ædificatur. Sed quæ ſunt potentia non ſemper. Non enim ſimul domus & ædificator corrumpitur.

Inquit cauſas quæ ſunt actu, prorſus ſimiliter ſe habẽt cũ rebus effectis, quippe ſimul ſint, vel nõ ſint. Sed cauſæ in potẽtia nõ prorſus cũ effectis ſimul ſunt & nõ ſunt, ſed alterũ eorum eſſe poteſt cum alterũ non fuerit, ſed de qua potentia Ariſto. dicat ſupra diximus. Dicit ergo intereſt autem tantũ inter cauſam in potentiã & cauſam in actu, quoniã cauſæ in actu & propinquæ. (Nam ſignificat apud eum ſingulare ipſum proximũ) ſimul ſunt, vel non ſunt cum his quorum ſunt cauſæ.

Oportet autem ſemper cauſam quærere prorſus extremã quemadmodum & in cæteris. ceu homo ædificat quia eſt ædificator. At ædificator eſt per artem ædificandi. Hæc igitur prior eſt cauſa & in omnibus ſimili modo.

His qui cauſam indagare cõtendunt, opus eſt extremam cauſam quærere, ideſt maxime propinquã. Nam eũ qui cauſam artificialẽ afferre vult, profecto oportet nõ quamuis cauſam temere aſſignare, ſed maxime ꝓpriã. At cauſa maxime proprie eſt maxime propinqua, ceu ſi quis interrogaret cur homo ædificat, eũ nõ oportet huiuſmodi afferre reſpõſum, quia homo ſit artifex, ſed quia ædificator eſt, qđ ſi vltra inſtabit qui interrogat, dicens cur ædificator ædificatis reſpondendũ eſt, quia artem extruendi condendiq; ędes callet. Vltra vero procedere, dementis hominis eſt: quippe prima & maxime propinqua ædiũ cauſa ſit ars ipſa ædificandi.

Præterea generum quidem genera: ſingularium uero ſingulares dicendæ ſunt cauſæ: ceu ſtatuarius quidem ſtatuæ: hic autem huius.

Alterã theorema nõ ſine magna arte ponit, quoniã cũ reſpondebimus cauſam alicuius ꝙ quidẽ fuerit maxime generale, cauſam etiã generalẽ reddere afferreq; oportebit, vt alicuius imaginis cauſam aliquã eſſe pictorem quendã dicentes, & ſimpliciter imaginis pictorem non aliquẽ, ſed generalẽ & ſimpliciter reſpondebimus.

Et potentia quidem cauſæ effectuum potentia & actu effectuum actu.

Alterū theorema ponit ꝙ poteſtate canſę affectibus in potentia ſunt referendæ ac aſsignādæ ceu extruende domui, ædificaturus ædificator tribuendus eſt. Itē actu affectibus actu cauſæ reddendæ, vt domi qnæ modo extruit aſsignandus eſt ædificator qui modo ædificat.

Quot igitur ſint cauſæ: & quomodo ſint ſatis à nobis determinatum. Fortuna & caſus de numero cauſarum eſſe dicuntur: multaq́; eſſe & fieri ob fortunam & caſum.

Cum diſſeruerit de cauſis per ſe, & de cauſis per accidens, & eaſdem diuiſerit à ſeſe inuicem atq; accurate & diligenter de ipſis ſermonem abſoluerit, qm̄ caſus & fortuna ſunt de numero cauſarum per accidens, vult etiã de ipſis diſſerere. Etenim multa eſſe venireq́; à caſu & fortuna dicere conſueuimus. Et quærit de ipſis vt econtrario ordine numerãdi quæſtiones dicamus quē admodū & ipſe, in quo genere cauſarum ponenda ſint caſus & fortuna, nunquid in genere cauſæ efficientis, vel formalis, vel aliarum, deinde quærit quomodo à ſeſe inuicem differant caſus & ſortuna atq; ſi aliquando penitus ſunt ſortuna & caſus, deinde quid ſint hæc. Itē cur differunt à ſeſe inuicem, & quarto in quo genere cauſarū hæc collocentur. Imprimis igitur quæret vtrū prorſus fortuna & caſus ſint. Equidem dubitabit contrarium adducens videlicet non eſſe omnino ſortunã & caſum, ſed ipſa eſſe quędam nomina dūtaxat futilia & inania vulgo dicta, quæ nullam rem ſignificant. Et enim ortus eorū quæ dici ſolent à fortuna euenire, cauſas quaſdã definitas certaſq́; facile inuenire poſſumus, ceu ſi quis in ſorum exiuerit ob aliquod negotiū, qui procedens offendat ibi amicum ex itinere redeuntem, quem videre cupiebat ac volebat, tñ non exiſtimabat illum ſibi fieri obuium, vel ex itinere redire, vel in ſoro offendere, is ergo fertur amicum ſortuna hic nactus fuiſſe, ſed vanum incaſſumq́; eſt tradere huius rei cauſam fortunam. Nam huius rei cauſam redigere poſſumus in certam perſcriptamq́; cauſam videlicet voluntatem qua ille mouebatur in forum exire. Nam & ſi nō ob id in forum prodiuit attamē nulla alia cauſa eſt cur amicus compertus ſit q̃ voluntas illius qui ad ſorum proficiſci voluit, ſi ergo fortunam inſtabilem indefinitamq́; cauſam etiã ij aiunt, qui eam cauſam ſtatuerunt, & eorum quæ à fortuna euenire dicuntur aliqua cauſa certa definitaq́; aſsignanda eſt, igitur videtur vanum & ſine re vlla nomē fortunæ inter cauſas collocari. Eodem etiam modo de caſu cenſendum eſt. Nam in bello ſi quidam equus ſitis cauſa deiecerit equitem & aſcenſorem, & cucurrerit ad amnem & confecta pugna dominus victus concidiſſet in prælio & interfectus eſſet, equus diceretur caſu liberatus. Item ſi lapis à quodam eminenti loco laberetur ac caderet, & frangeret adeo circū eminentiam, vt fiat aptus idoneuſq́; alicui ad ſedendum, caſu ita fieri dic[illegible] ſed horum quoq; certæ definitęq́; cauſæ ſunt aſsig[illegible] imprimis lapidis naturalem impetū quod deorſum t[illegible]dit, cauſam dicimus eſſe. Deinde equi ſitim qua e[illegible]fugerat, quare fortuna & caſus nō ſunt cauſæ aliqu[illegible]. Præterea inquit ſi caſus & fortuna forent cauſæ, cur veterum ſapientum nullus qui de cauſis tractauerunt caſum & fortunam inter cauſas numerauit. Hæ igitur ſunt dubitationes quæ fortunam & caſum ex cauſis tollere videntur, quas perſoluit Ariſt. & priorem rationē ex eiſdem deniq; quibus ipſi ſortunam de medio adimunt, ipſe efficiet. Nam quæ illi veteres ad tollendam ſortunam protulerunt, contrarium probant. ſ. fortunam eſſe aliquorū cauſam. Nã ſi fieri pōt, vt omnia quæ procreantur & fiunt ad quaſdam cauſas certas determinataſq́; redigantur, ceu ſentiunt ij qui ambigunt, & veritas admittit, tñ communi conſenſu omnes homines nōnulla fieri à ſortuna, & quædam non fieri aiunt, quanquã & non dubitent ea quæ dicuntur fieri ſortuna ad certas definitaſq́; cauſas reducere, igitur videtur ſortuna collocanda eſſe inter cauſas aliquorum præter definita & ſtatua principia. Nam reuera ſi non à cauſa definita reducebant homines quædam in indefinitã cauſam fortunam & caſum, profecto viſi ſunt, aliquid dicere dubitantes, ſi autem perſpicua eſt cauſa definita eorum quæ dicuntur fieri à fortuna, & cuncti veluti veritate & communi conſenſu compulſi nō definitam cauſam, ſed fortunã eorum, quæ ita eueniunt, cauſam ſtatuere, quomodo igitur dubitatio eorū non probat contrariū ei ꝙ volebant. Vnde omnes homines dignos venia putant qui temere quicquam & fortuito committunt ex his quæ prohibētur vt ſi quis palum in aerem ludendo iaceret ita vt illud contra amicum iacere nolit, ille tñ fortuito vulneratus intereat, certe homicidam cuncti dignum venia putant, qm̄ homicidium ſortuna & nō voluntatis arbitrio accidiſſe dicimus. Et quanquam liceat in his etiam voluntatē cauſam homicidij dicere, qm̄ niſi palum iacere aut telum voluiſſet, profecto amicus vulnera nō tuliſſet, attamē nemo volūtatē homicidi cauſam approbaret, qm̄ dedit huius voluntatis penas ſed voluntatem cauſam iaciendi, homicidij autem non voluntatem, ſed ſortunam affirmabit, quare ſortuna eſt aliquorum cauſa, hæc eſt reſponſio ad primam rationem. Ad ſecundam autem dubitationem reſpondet non eo quod veterum nullus ſortunam cauſam aliquorum dixit, ipſam tollere inficiariq́; oportet, ſed qm̄ fortuna eſt, idcirco veteres taxandi arguendiq́; ſunt cū eandē cauſam ſtatuere, prætermiſerint, & nihil de illa tractauerint, obijcit veteribus qui de natura agere ſtuduerunt, qm̄ ij quãquã nonnulla caſu & fortuna euenire aſſeruerint, nihil tñ de ipſa diſputarunt. ſ. quid eſſet, & quomodo foret cauſa eorū quę ab ipſa fiunt. Empedocles igitur inquit aerem fortuna ſuperiorem locum & regionē occupauiſſe, qm̄ cum in ſphæro ideſt in ipſo intellectuali mundo omnia confuſa concretaq́; eſſent, quam primum ſeiuncta ſeparataq́; ab odio liteq́; fuerunt, vnumquodq; non ſponte prouidentiaq́;, ſed vtcunq; ſors tulit locum petiit in quo continetur quem profecto de motu aeris dixiſſe quo ipſe ſurſum peruenit eius verſus pandit. Sic cecidit volitans aliter quoq; ſæpius aer. Hic.n. tulit aquam ſupra terrã collocatam eſſe, alio tñ modo (ſi acciderit) collocabitur & ordinē habebit ingenitura mundi, cum denuo mūdus à ſphæro producetur. Is etiam partes animalium plurimas fieri factaſq́, eſſe à ſortuna cecinit, perinde ac quadam prouidentia factæ fuiſſent. Equidem dentes ante poſitos acutos & aptos ad ſcindendum cibum, & molares ad extenuandum à fortuna factos fieriq́; dicebat, quare merito à nobis accuſandi damnandique ſunt veteres propterea quod cū nōnulla fieri à ſortuna aſſeruerint, nihil de fortuna determinarunt. Verū Empedocles qui paucis quibuſdã ſortunam cauſam conſtituit ſi nullam mentionem de ipſa feciſſet minus à nobis culpãdus accuſanduſq́; eſſet. Sunt autem quidam (inquit) quos imitatores Demo. eſſe dicit, qui cœli ac rerum diuinarum cauſam eſſe cum exiſtimarent, neq; pauca ac per exigua de illa cōmenti ſunt ac tractauere. Nã Demo. cum

Quid Empedocles.

Verſus Empedo.

Quid Demo.

cũ ſtatuiſſet infinitos mundos, fortuna dixit in hac infiniti vacui parte hunc mundum fieri,& in alia alium, immo einſdẽ rerum ordinis atq; diſpoſitionis cauſam fortunam eſſe cauſam autumauit: Nam atomos, cum fortuna cierentur, in vnum redigi conuenireq; dixit, quarum ope fortuna ipſa extra hoc vniuerſum, cœlum & reliqua deinceps iuxta eorum ordinem collocauit. Item fortuna terrã ſtare dixit, qm̃ cœli circumuolutio cum aerẽ intra ſe circunducat, ipſe qui terræ proximus vndiq; & attiguus veloci curſu ſuo non ſinit eam labi cadereq;, ſed immobilẽ ſeruat, ceu ij qui phialas aqua plenas circum agere ſolent nihil aquæ ob velocẽ phialæ reuolutionem effundentes. Nã cum ſit motus & illa continentis reuolutio velocior motu eius quod intus eſt, præuenit circum ducendo antequam illud propria baſi ledeq; deijciatur. Vnde taxat. Democritum, qm̃is nihil rerum particularium fortuna euenire fieriq; dixit, quoniam non quoduis temere fit à quouis, præterea cum vellet affirmare redderẽq; cauſam cur calida & alba diſgregarent, vel cur mel dulce eſſet, cauſas ſtatuit, ordinem, poſitionem, & figurã inſectilium, qui etiam aſſeruit cauſam ortus generationiſq; totius caſum eſſe, quãquam contrarium (vt ait) eum aſſerere oporteret, qm̃ in cœleſtibus, atq; vniuerſitatibus elementorum nihil à caſu & fortuna fieri videtur, ſed potius rerum particularium caſum & fortunã cauſas conſtituere debuit. Nam in cœleſtibus nihil fit cõtingenter, neq; aliquid eorum interdũ eſt, interdumq; abeſt, ſed ipſa ſemper eodẽ modo ſe habent & elementorũ vniuerſitates. At res particulares nihil neceſſarij tenẽt, qm̃ natura nõ ſemper quinq; digitos in manu efficit, ſed aliquando ab intentione longe, abeſt, ſi ergo caſus & fortuna cauſæ ſunt eorum quæ ex neceſsitate nõ eueniunt, ſed eorum quæ raro contingunt, conſentaneum magis eſt, vt ea potius rerum particularium cauſas eſſe ſtatuamus, quæ quidem neceſsitatem nõ habent, q̃ vniuerſitatum, quæ ſemper neceſſario ſunt. Veruntamen Democritus cum cauſas huiuſmodi rerum caſum & fortunam conſtitueret, tamẽ deprehenditur nullum ſermonem nobis de fortuna & caſu reliquiſſe.

Quoniã igitur modo ſunt in his cauſis fortuna & caſus: & utrum idem ſint an diuerſa: atq; omnino quid ſit fortuna & caſus. Nã quidam & ſi ſint: nec ne, dubitãt. Nihil enim à fortuna fieri dicunt. Sed omnium definitam cauſam quandã eſſe: quæ fieri à caſu dicimus, aut à fortuna: ceu ꝓfectionis à fortuna alicuius ad forum, & inuentionis eius quẽ uolebat: non putabat autẽ inuenire: cauſam hoc aiunt eſſe illũ inquã profectum illuc emere quippiã uelle. Similiter & in cæteris quæ à fortuna prouenire dicuntur: ſemp cauſam quandã inquiunt eſſe quã ſumere licet: ſed non fortunã: quod ſi quippiã eſſet fortuna abſurdũ ſane uidebitur, & dubitabit quiſpiam: cur nullus ueterũ ſapientũ cauſas generationis & corruptionis dicens: & de fortuna quicquã determinauit. Sed ut uidetur: nec illi quicquã eſſe à fortuna putabãt. Verũ hoc mirabile eſt: quippe multa fiant: & ſint à caſu & fortuna.

Quæ hiſce verbis numerat hæc ſunt, an fortuna & caſus collocentur in genere cauſæ efficientis, vel reliquorũ trium. Verum recenſet problemata aut quæſtio-
Textus. nes ecõtrario vt diximus deinceps inquit. Cauſam hoc aiunt eſſe illum inquam profectũ illuc emere quippiam velle, emere quippiã ideſt in foro verſari. Vnde Ariſtophanes, vbi certe Cliſtenes verſabitur in foro & Strato.
Textus. Quod ſi quippiam eſſet fortuna, videbitur ſane dubitatio perſonarum non ignobilium in philoſophia habere rationem cur nullus veterum ſapientum cauſas eorum quæ fiunt cum tradidiſſet, caſum & fortunam inter eas numerauit, ſed erat veriſimile, vel amicitiã, vel ignẽ, vel mentem aut aliquã aliarum. Verum hoc mirabile eſt. Hinc ſolutio prędictarum dubitationum capit initium, & demum perſoluit primam dubitationem inquiens idipſum ex quo dubitationẽ probatis ac faciris mirabile erit. ſ. quomodo fieri poſsit, vt ea quæ à fortuna fieri dicuntur in certas cauſas redigantur. Sed aiunt nonnulla eſſe quæ à fortuna fiunt quod ipſi nõ dicerent ſi adeo pateret cauſa determinata ad quam poſſent reduci omnia quæ fiunt fortuna, tñ talium fortunam dixerunt eſſe cauſam, quod non feciſſent, niſi foret ipſa fortuna, præter definitam cauſam, quæ teſtimonium habet ex ipſa rerum natura. Vnde (vt dixi) eos qui in tali cauſa peccant, dignos venia putamus.

Quæ etiam non ſcilicet ignorantes unumquodq; eorum quæ fiunt ad aliquã cauſam reduci poſſe ut ille ſermo antiquus dixit qui fortunam tollit: eorum tamen omnes alia à fortuna: alia non à fortuna fieri dicunt.

Cuncti homines non ignorantes ea quæ dicuntur fieri à fortuna poſſe reduci ad aliquã cauſam determinatam, quemadmodum & ij qui tollunt fortunam aiũt, tamen ad cauſas definitas non referunt.

Quapropter & mentionem aliquam ipſius illos facere oportebat. At uero neq; quicquã illorum ut litem aut amicitiam, aut ignem, aut mentẽ, aut aliquid aliud huiuſmodi fortunam eſſe arbitrabantur. Abſurdũ igitur eſt: ſiue non eſſe putauerunt: ſiue putantes eſſe omiſerunt: præſertim cũ interdũ utantur. Vt Empedocles non ſemper aerẽ ſupra inquiens ſegregari: ſed forte ut accidit. Dicit enim cum de mundi loquitur extructione. Sic cecidit uolitans aliter quoq; ſæpius aer. Itẽ partes animaliũ plurimas ortas fuiſſe fortuna dicit.

Solutio ſecundæ dubitationis his verbis adducitur, quoniã oportuit eos qui de naturalibus cauſis diſputarunt, ſaltẽ perparum, de his diſputaſſe & tractaſſe. Non enim quia ipſi de his non tractarunt, caſus & fortuna tollerentur, ſed cum omnes homines cõmuni conſenſu hæc eſſe fateãtur, oportuit etiam veteres, ſaltem parum de his diſſeruiſſe. At vero neq; quicquam illorum fortunam eſſe putabant. Vt nequis dicat eos diſſeruiſſe de fortuna & caſu hæc ſubiunxit. Nam Empedocles vel Textus.
litem & amicitiam, vel ignem Heraclitus, vel mentem Anaxagoras cauſas dixere. Inquit igiť hæc nõ arbitrabãtur eſſe fortunam, & caſum. Imprimis quia idipſum apertiſsime non determinarunt, deinde cauſæ quas illi attulere, ſunt definitæ & effectiue earum rerum quæ certo ordine conſtant. Nam amicitiæ munus eſt congregare conciliareq; ſimilaria & litis ſegregare, & mẽtis ſm̃ Anaxagorã opus officiumúe eſt velle ſeiungere ſimilaritates, fortuna autem & caſus indefinitæ ſunt & indefinita atq; incerta efficiunt. Abſurdum igitur eſt,
ſiue nõ eſſe putauerunt, ſiue putantes omiſerunt. Nã Textus.
ſiue fortunam non eſſe putauerunt, idipſum tñ dicere oportuit eos cum viderent multos opinari ipſam eſſe ac nõ exiguam opinionẽ multos imbibiſſe de ipſa, ſiue putauerunt cum tamen de ipſa nihil diſſeruerint, non euadunt crimen. Et quanquam in ſuis ſermonibus de ipſa mentionem fecerint, tamen quid illa eſſet, quemq; ordinem teneret inter cauſas, minime explicarunt.

Sunt etiam qui & huiuſce cœli cæterorumq; cœlorũ omnium caſum eſſe cauſam aſſerũt. Nã à caſu conuerſionẽ motionemúe

tionẽue fieri dicunt: quæ quidẽ diſtinxit: & in hũc ordinẽ redegit atq; conſtituit uniuerſum. Hoc etiã ipſum ualde dignum admiratione eſt: quippe dicant animalia: & plantas neq; eſſe neq; fieri à fortuna: ſed aut naturã: aut mẽtem: aut aliquid aliud tale cauſam ipſorum aſſerunt eſſe. Non.n.ex cuiuſuis ſemine quoduis naſcitur: ſed ex tali quidem oliua: ex tali homo. Cœlum uero & diuiniſſima ſenſibilium caſu fieri aſſerunt: nullam autem cauſam talem ipſorum eſſe: qualem animalium atq; plantarum inquiunt eſſe.

Non ſine admiratione ponit hoc ſcilicet(& huius) quoniã talium & ſimilium atq; magis diuinarum rerũ inſenſibilibus poſuerunt abſurdam & indefinitam cauſam eſſe. Nam à caſu conuerſionẽ motionemúe fieri dicunt quæ quidẽ diſtinxit & in hunc ordinem redegit Textus. atq; cõſtituit vniuerſum. Quoniam vnumquodq; elementorum proprium motũ habet qui ipſum diſcernit ac ſeiungit ab alijs. Nam cũ ſimul exiſtit ignis deorſum mox recipit ſeſe ad proprium locum, & ſeiungitur ab heterogeneis, ſimiliter & ſi aqua ſurſum conſtituta fuerit, vel terra, ſtatim in proprium ſecedit locum, & aqua apta eſt in concauitates terræ confluere, & tellus aquæ ſubſtare, & vtraq; aeri, talem ergo motũ quo elementa à ſeſe inuicem ſeparãtur, fortuna fieri aiunt, atq, reuolutionem quæ vniuerſum in hunc ordinem conſtituit quemadmodum nunc eſt. Vnde cũ aer ſimul cum cœlo circumagatur propter velocem conuerſionẽ eius terra in medio ſeruatur, quæ ſimiliter fieri caſu & fortuna aiunt. Sed quod aiunt admiratione dignum eſt, quomodo in animalibus quidem & in plantis, atq; in partibus eorũ nihil aiunt fieri à fortuna, nec à caſu quæ ſane non ſemper eodem modo ſe habent. Et diuiniſsima ſenſibilium, & ea quæ ſemper eodem modo ſe habent caſui ſubijciuntur, qui ſane neq; eſt cauſa eorum quæ plerunq; fiunt, ſed eorũ duntaxat quæ raro eueniunt. Magni ergo deliramenti ac dementiæ erit caſum eorum quæ ſemper eodem modo ſe habent, cauſam eſſe dicere, & eorum quæ non ſemper eodem modo ſe habent, ſed ſunt de numero eorum quæ aliquando intentionem naturalẽ nõ conſequuntur, qualia ſunt ea quæ ortui ſubijciuntur, hotum prudentiam quandã efficere Defenſio pro veteribus. & nõ caſum aſſerere cauſam. Niſi quis ob dementiam opinionis & ſententiæ reſpondens pro illis dixerit eos appellaſſe caſum materialem cauſam, quemadmodum nos dicimus qualitates ex caſu fieri, quoniam non eſt aliqua cauſa particularis generationis ipſarum, ſed ex materiali cauſa generationem habent.

Atq; ſi hoc ipſum ita ſeſe habeat cõſideratione eſt dignũ, & bene ſe habet ſi aliquid de hoc ipſo dicatur. Et alio nanq; modo abſurdum eſt id q, dicitur. Item & abſurdius eſt hæc illos dicere: cum uideant in cœlo nihil à caſu fieri.

Si hæc ita ſe habent(inquit)idipſum etiam dignum eſt conſideratione ob rei abſurdum, & non oportet ipſos ita ſine inquiſitione procedere, ſed dicere de ipſo caſu quid ſit qui eſt ſimilium ac talium cauſa.

In his autem equibus fortunam de medio tollunt multa eueniunt ab ipſa quod tamen par erat contrarium fieri.

Non à fortuna inquit ea quæ obnoxia ſunt ortu interituiq́;. Nam hæc illi dicebant nõ eſſe à fortuna. In quibus igitur illi dicunt nihil eſſe à fortuna multa fieri ab ipſa & à caſu videntur, ceu ſunt ea quæ naſcuntur pręter naturam. Nã quæ fiunt a fortuna raro eueniunt, hæc autem ſunt præter naturam, ſed in cœleſtibus nihil raro fit, quæ quidem illi à fortuna fieri dicunt.

Sunt autem quidam quibus fortuna cauſa eſſe uidetur: tamen ipſa obſcura eſt humane menti ceu diuinum quoddam & admirabilius. Quare ſpectandum eſt quidnam ſit utrũq; fortuna inquam & caſus, & ſi idem ſint, an diuerſa, & quomodo in eas cauſas quas definimus cadant.

Quidam autem alij(inquit)fortunam eſſe aliquid dicunt, diuinum quoddam inquam & rem admiratione dignam. Verum hæc eſt obſcura & immanifeſta mẽti noſtræ, & definiunt ipſam pro ipſorum ignoratione, dicẽtes fortunam eſſe occultã menti humanæ. At hoc non eſt dicere quid ſit fortuna, ſed quid nõ ſit. Quare ſpectandũ eſt, & quid vtrunq; ſit. Quoniã demonſtrauit fortunã eſſe, cæterũ oportet(inquit)ad reliquas quæſtiones proficiſci, & oſtendere quid ſit vtrunq;, & quo differant, & in quo genere cauſarum ſint collocanda. Textus.

Primum itaq; cum uidemus alia ſemper fieri eodẽ modo: alia plerunq;: patet horũ neutri fortunam cauſam dici. Neq; id q́ à fortuna ꝓficiſcitur: aut ex his eſſe quæ neceſſario & ſemper: aut ex hiſce quæ plerunq; ſæpeq́; fiunt. Sed cũ quædam etiã præter hæc fiant: atq; hac omnes à fortuna proficiſci dicant perſpicuum eſt fortunam atq; caſum aliquid eſſe.

Cum oſtenderit fortunam eſſe tum quia ſoluit dubitationes quæ adducebantur contra eam, tum etiam quia rerum naturam, & commune omnium ſententias tãquã teſtimonia huius rei adhibuit, cæterũ proficiſcitur ad reliquas quæſtiones, & quærit quid fortuna & caſus ſint. Verum prius docet quid eiſdem commune inſit, deinde aperit, quo à ſeſe inuicem differant, & cum ſit quoddam commune caſus nomen ꝙ de fortuna, & de illo ꝙ ꝓpriæ appellatur caſus prædicatur, imprimis de illo diſſerit, deinde de illo qui propriæ ac reuera caſus eſt. Vt ergo inueniat quid ſit fortuna & caſus, quoniam effectus ſæpe ſunt notiores ſuis cauſis, atque plerunq, ex effectibus cauſas cognoſcere ſolemus primũ docet quę à fortuna & à caſu eſſe dicuntur. Nam patet, ſi cognouerimus quæ ſint hæc, vt eorũ etiam ope poſſimus deduci ad cauſam eorum efficientẽ. Vt ergo cognoſcat quæ hæc ſint, eorũ quæ producuntur, accipit plures diuiſiones, ex quibus inducit quid ſit vtrunq; & ipſorum definitiones affert. Inquit ergo eorum quæ fiunt alia ſemper eodem modo fiunt, alia aũt plerunq; & ex maiori parte, alia quoq; raro & ex minori parte proueniunt. Quæ enim ſemper eodem modo ſe habẽt cœleſtia ſunt. Nã ſemper ſol in ariete ſuis ſtatutis diebus inuenitur, ſimiliter in tauro cæteriſq́; ſignis. Vnde ſimiliter de omnibus cœleſtibus dicendũ eſt. Quæ autem plerunq; & ex maiori parte fiunt naturalia ſunt, quippe natura plerunq, manũ quinque digitis formet & procreet, quibus aduerſantur ea quę raro fiunt. Nam cum ſint nonnulla quæ plerunq; eueniunt, & non habent ſemper neceſſarium euentum, quæ quidem ſunt naturalia & artificialia: Natura.n.& ars plerunq; & ex maiori parte intẽtionẽ aſſequũtur, neceſſe eſt, vt quædam ſint quæ raro fiant, qualia ſunt quæ neceſſarium illorum ortum abrumpunt. Verum Ariſt. omittit quæ æquo euentu fieri ſolent, vt ea quæ in noſtro arbritrio noſtraq́; voluntate duntaxat conſiſtunt tanquam perſpicuum ſit quæ à fortuna & caſu fiunt, non eſſe de numero eorum quæ in nobis ſunt: quæ vero æque fiũt, in nobis eſſe. quoniã igitur quæ neceſſario quę plerunq;, quęq; raro fiunt, nõ ſunt de ijs, quæ ſunt in noſtra poteſtate, & quæ à fortuna fiunt, de ijs ſunt, quę non ſunt in noſtra poteſtate: ideo inquirit in quo genere horum fortuna & caſus collocãda ſint. Et ne quis ambigat cur Tollit dubitationem. nullam mentionem fecerit de his quę haud quanquam

fieri

fieri poſſunt. Dicimus manifeſtum eſſe vt ipſe efficiat diuiſionem eorũ quę fiunt. At quæ fieri nequeunt nunquam fiunt, quare merito nullã mentionẽ fecit de materia impoſsibili. Itaq; fortuna & caſus in his quę ſemp & neceſſario fiunt locũ non habent, qm̃ nemo diceret ſolem ad arietem fortuna acceſsiſſe, vel lunã fortuitum lumen à ſole recipere, quæ etiam neq; ex caſu neq; ex vlla ratione euenire dicendũ eſt. Præterea fortuna & caſus nõ ſunt reponẽda in his quæ plerunq; fiunt, quis nam aſſereret caſu Socratẽ cũ quinq; digitis naſci, relinquitur ergo vt caſus & fortuna collocentur in his quæ raro fiunt & ex minori parte. Nã quæ fortuna & caſu accidunt raro vel ex minori parte accidũt, & econtra quæ raro & ex minori parte accidunt caſu & fortuna fiunt. Habemus igitur ex hac diuiſione fortunam & caſum in his collocari quæ raro fiunt. Rurſus eorum quæ producũtur alia alicuius gratia fiunt, talia aũt ſunt omnia naturalia & artificialia, alia autem nullius gratia exercẽtur, vt cũ is qui diſputat manũ mouet, vel caput, *Alia diuiſio* aut barbæ pilos trahit. Hæc. n. quadam potius conſuetudine exercentur, q̃ alicuius gratia, caſus igitur & fortuna ponuntur in his quæ alicuius gratia fiunt, tñ in his talibus non tanquã primo collocantur, ſed in his quæ conſequuntur ea quæ alicuius gratia fiunt. Habemus igitur fortunam & caſum in his eſſe quæ alicuius gratia fiunt per ſecundã diuiſionem, atq; in his collocari quæ raro accidunt per primã. Item diuidit ea quæ alicuius gratia fiunt in his quæ voluntate & arbitrio aguntur, & in his quæ nõ voluntate fiunt. Ea aũt omnia aguntur imperio volũtatis quæ à nobis tractãt̃ geruntúrq;, ea autem ſunt præter conſilium & voluntatẽ, quæ tum natura tum etiam arte producuntur, fortunã ergo reducet ad ea quæ ſpõte noſtra & voluntate aguntur, caſum autẽ ad ea quæ non prælectione & conſilio eueniunt. Nam artificialia ratione induſtriáq; gerũtur, & minime ex prælectione & decreto. Nam prælectio eſt electio huius ante hoc, opifex autem nõ eligit id q̃ vult, ſed quod quidẽ fortuna expoſtulat. Et quãquam interdum ſeſe cõſulerent opifices in extruendis rebus, tamen nõ quatenus opifices ſeſe conſulerent. Nã conſilium vt ipſe inquit, defectu prudẽtiæ requiritur, quare ſi præſens ars eſt, conſilio non eget, quare neq; ars verſatur circa ea quæ in nobis ſunt. Nam quæ in nobis ſunt, voluntate & conſulto fiunt, hæc verbi gratia ſunt lotio & non lotio, & ſimilia. Vnde tertia diuiſione vtitur, vel magis ea quæ alicuius cauſa fiunt aliter diuidit. Nam eorũ alia fiunt ratione, alia vero natura. Verum ſub ijs quæ dixit fieri ratione & mente cõplectitur tum ea quæ fiunt arbitrio & volũtate, tum etiã ea quæ arte conſtruuntur. Nã latior cõmuniórq; eſt ratio menſq; ipſa voluntate atq; prælectione, ſub ijs etiã quæ dixit natura fieri cõprehẽdit naturalia quippe omnia gratia alicuius fiãt. Natura. n. quippiam efficit alicuius gratia, qm̃ ipſa cupit ac vult aſſequi naturalem formã, & ratio ſimiliter, qm̃ tum ea quæ fiunt arte, tum etiam ea quæ voluntatis decreto aguntur alicuius gratia quoq; fiunt, ceu ipſe volo lauari vt valeã, & lego vt eximius & elegans fiam. Reduces igitur fortunã ad ea quæ ratione proueniunt, & caſum ad ea quæ natura producuntur. Nã cũ ea quæ ratione aguntur, & ea quæ natura oriuntur alicuius gratia fiant, quando hæc ſuam intentionẽ cõſequuntur, nihil caſu fortunáq; fieri accidit, ſed quũ ipſam intentionem finemq́; nõ aſſequuntur, vel etiam quum ea quæ voluntate vel naturali impetu accidunt, aliquid extrinſecus per accidens conſequeretur quod nequaquã erat naturæ intentioni ac decreto propoſitũ aſſequi, id dicit̃ vel fortuna accidiſſe ſi imperio voluntatis aſſequi finem propoſitũ erat, vel caſu, ſi naturali impetu ac principio ducebatur quippiã naturale ſuum deſiderium implere. Ceu ſi quis lauaturus amnem accedere velit, qui priuſquã lauari incipiat, quempiã offendat quem antea ſe inuenturũ non opinabatur qui ſibi oſtendat venales libros quos alias emere diligenter inquiſiuit, quos etiã modo inuenire nõ ſperabat, is ergo lotionẽ negligens ad emendũ libros reuertatur certe dicitur fortuna emptio librorum fieri, qm̃ hoc conſecutũ eſt ex impetu quo ad lotionẽ pueniebat. Quocirca hic voluntas intentione fruſtrata & nõ aſſequuta eſt eam, impetus & principium tale aliquã alium finẽ per accidẽs aſſecutũ eſt. Rurſus quiſpiam ſi proceſſerit lotum, qui demiſſoq; lapide in terrã vulneretur, & non amplius lauetur. Itẽ ſi quiſpiam egreſſus fuerit verſandi in foro cauſa, qui cum exeat ibi amicum ex itinere redeuntem inueniat quẽ inuenire non ſperauit, hæc ſane fortuna dicuntur intentionem & finem voluntatis conſecuta fuiſſe per accidẽs. Similiter & in naturalibus dicendum eſt, ceu cadat lapis ex aliqua altitudine nõ tuto, & firma ſede locatus in terram qui naturali principio ac impetu deferatur ad propriũ & naturalem locum, & lapſus deorſum quibuſdam ſolidis corporibus adeo rumpatur vt fractis eminentioribus partibus fiat idoneus ad cathedram, hoc ſane factũ fuiſſe à caſu dici tur cõſequens naturalẽ impetum ac principium intentionemq́, naturæ per accidẽs. Item naſci cũ ſex digitis, & ſimpliciter cuncta monſtra caſu naſci dicũtur, quoniam naturalem impetum ac naturale principium con ſequuntur & finem naturalẽ non conſecuta ſunt, ſed natura aberrante illorũ, hæc accidit fieri, quare ex his habemus caſum & fortunã collocari in genere cauſarũ per accidẽs. Vnde colligens ex his omnibus quę oſtenderat fortunam definit eſſe cauſam per accidens in his quæ raro & voluntate fiunt alicuius gratia. *Quid fortuna.* Verum vt definitio apertior fiat ſic oportet tranſponere verba, *Quid caſus.* fortuna eſt eorum quæ fiunt alicuius gratia in his quæ voluntate & raro fiunt cauſa per accidens, ſimiliter & caſus definitionẽ aſsignabit quem definit eſſe eorum quæ fiunt alicuius gratia in his quæ natura & raro eueniunt cauſam per accidens. Nã vt ipſe dicebam cum in his quæ fiunt voluntate, alia quædam eueniant præter propoſitum quod à principio receptum erat, horum euentus fortuna fertur eſſe cauſa, ſed cum his quæ natura producuntur aliter euenit quàm inſtitutum fuerat caſus dicitur. Adiecit etiam in definitione in his quæ alicuius gratia fiunt, quoniã in his quæ alicuius gratia proueniunt per accidens, ſi ſecus euenerint, hoc accidit naturæ & voluntati. Sed ſi abieceris abſtuleriſq; in definitione illorum hanc partem (in his quæ voluntate) atq; hanc, in his quæ natura, profecto conſtitues definitionem caſus cõmunis qui de fortuna & de illo qui eſt propriæ caſus prædicatur. Sed quomodo differunt caſus & fortuna cæteris cauſis per accidẽs, ceu à caluo vel albo? Nam caluus vel albus ædificare per accidens dicitur, & cauſa filij ſi pater is fuerit & ædificator. Dicimus quia vnaquæq; aliarum cauſarum per accidens cum ſit diuerſa à cauſa per ſe illi tamen accidit & vnius ac eiuſdem finis dicũtur eſſe cauſæ tum illa per ſe, tum etiam illa per accidens. Nam ædium cauſa per ſe ædificator eſt, & per accidens caluus. Nam ratione caluus

alterus

alter eſt ab ædificatore, & caluus accidit ædificatori. At fortuna & caſus econtrario ſe habent, quoniam vna & eadem cauſa alterius finis eſt cauſa per ſe, & alterius finis per accidens. Nam itio in ſorum cum vna & eadem ratione & numero ſit, verſandi aut quippiā in ſoro agendi eſt cauſa per ſe, inueniendi autem amicū eſt cauſa per accidens, & lapſus lapidis ac deuolutio deorſum vt in proprio loco conſiſtat, eſt cauſa per ſe, ſed vt tranſeuntem vulneret, vel vt fiat aptus vt ſupra eum ſedeatur, cauſa per accidens eſt, quare hic duo ſunt fines & cauſa vna, ſed in alijs cauſis per accidens econtratio vnus adeſt finis & duæ cauſæ eiuſdem ſecundum naturam, quippe alia ſit ratio calui, & alia ędificatoris, quare dices tu generaliter ſortunam eſſe cauſam per accidens quæ verſatur circa aliquid quod agere inſtitutum propoſitumq́; nō erat, ſpecialiter vero & proxime quę agit infinita, īcerta, ac determinata. Etenim itio ad lauādū eiuſdem poteſt eſſe cauſa, & viſendi templum ac aliorum infinitorum. Similiter de caſu aſsignabis eius naturam generaliorem eſſe quæ verſatur & agit circa aliquid quod naturalium rationū intentio & finis nō eſt. Item dicito caſum eſſe magis ſpecialē cauſam quæ agit

Textus. infinita & incerta. Primum itaq; cum videmus alia fieri ſemper eodem modo. Prima diuiſio eſt in his quæ vel ſemper & ex neceſsitate ſunt, vel quæ æqualiter accidunt, vel quæ raro fiunt. Sed cum quædam etiam præ-

Textus. ter hæc fiant. Quæ fiunt neq; neceſſario, neq; plerunque, ea ſunt, quæ raro proueniunt.

Nam & ea quæ talia ſunt à fortuna eſſe, & ea quæ à fortuna ſunt, talia eſſe dicimus.

Inquit ea quæ raro ſunt à ſortuna & caſu eſſe. Nā hæc mutuo conuertuntur quæ raro fiunt à caſu vel ſortuna proficiſcuntur, & quæ fortuna & caſu proueniunt raro fiunt. Sciendum tñ eſt nō prorſus quæ raro fiunt à ſortuna eſſe & à caſu. Neq;.n. ſi quis raro opſoniū aliquod ob inopiam, vel etiam ſi non egeat talis, obſonium ſortuna comediſſe dicitur, qui etiam nō inuitus cum emiſſet comedit. Præterea margaritæ, raro inueniuntur, attamen ipſi caſu non fiunt ſed natura. Item neq; venator à ſortuna venatur, quippe qui huiuſce rei cauſa venerat, vt venaretur & inueniret margaritas, & alia huiuſmodi multa ſunt.

Eorum autē quæ fiunt alia fiunt, alia non fiunt gratia huius. Et horū alia fiunt per electionem alia non per electionem. Ambo autē in hiſce ſunt quæ alicuius gratia fiunt.

Secūda diuiſio eſt in ea quæ alicuius gratia producuntur, & in ea quę nullius gratia exercentur. Vnde inquit vtrunq;.ſ. caſum & fortunam collocari in his quæ alicuius gratia producuntur. Sed aduerte tiotaq́; quoniam diuidens ea quæ alicuius gratia fiunt in ea quæ voluntate proueniunt ac in ea quæ non ita ſuccedunt, caſum & ſortunam ad hæc non reduxit, ſed ad genus eorum, quoniam inquit. Ambo autē in hiſce ſunt quæ alicuius gratia fiunt. Vel intelligamus cum dicit. Ambo autem in hiſce ſunt quæ alicuius gratia fiunt, ea quæ electione voluntateq; fiunt & illa quæ non voluntate geruntur, in quibus fortunam & caſum inquit collocari, fortuna nanque reponitur in his quæ voluntate fiunt, caſus autem in alijs quæ ita non fiunt, quæ non proueniunt voluntate natura, & arte producuntur & facta ſunt.

Quare patet & in hiſce quæ nō neceſſario, neq; plerunq; fiūt eſſe aliqua circa quæ poteſt id eſſe ꝙ alicuius gratia fit.

Cum acceperit ex diuiſionibus fortunam & caſum eſſe tum in his quæ raro fiunt, tum etiam in his quæ alicuius gratia producūtur, id ꝙ ex his oſtendendū eſt, ſyllogiſmo cōcludere vult, quod quidem eſt, vt aliqua eorum quæ fiunt raro & alicuius gratia fiant. Syllogiſmus autē in tertia figura ponitur, ſortuna & caſus ſunt in his quæ raro agūtur, ſortuna & caſus ſunt in his quæ alicuius gratia fiunt, igiẗ quæ alicuius gratia fiunt ſunt in his quæ raro eueniunt. Videtur tñ ſyllogiſmus idem Dubitatio.

per idem probare, qm̄ in propoſitionibus habemus idē eſſe id cuius gratia, & id ꝙ ſit raro: quare videbitur idē ſuperuacaneum eſſe. Hoc tamen nō ſumitur in propo- Solutio in his.

ſitionibus ſcilicet id ꝙ fit raro, eſſe in eo ꝙ alicuius gratia fit, ſed ſortuna & caſus ſunt, quæ raro & alicuius gratia fiunt, & hoc diuiſim & ſeorſum oſtenſum eſt. Syllogiſmus ergo concludit nō ꝙ fortuna & caſus ſunt in his quę raro & alicuius gratia fiunt, ſed concludit quòd id ꝙ raro fit eſt in his quæ alicuius gratia fiunt.

Sūt aūt alicuius gratia quæ à mēte, & à natura agerētur.

Tertia diuiſio, diuidēs aūt id ꝙ eſt alicuius gratia in his quæ electione fiunt ac nō fiunt, ſm̄ aliā ſubdiuiſionem magis proximā idem diuidit. Nam quæ ſunt alicuius gratia, alia à mente quidē fiunt, alia vero à natura. Deinde diuidas tu ſecundū primā diuiſionē ea quæ à mente fiunt, quoniā ea quæ à mente fiunt, alia ſecundum electionē ſunt, alia vero nō ſecundū electionem.

Talia igitur cū per accidens fiunt, à fortuna dicimus eſſe.

Inquit cum ea quæ mente, vel natura producuntur non ex mente vel ex natura fierent primo, ſed generationem haberent per accidens talia dicimus eſſe à ſortuna, & à caſu, ceu inuenire amicum, vel argentum à debitore recipere exigereq́; mentis opus eſt, quando igitur hoc quod quidē eſt opus mentis non fieret ex mēte per ſe, ſed per accidens haberet euentum, à fortuna diceretur factum eſſe. Rurſus naturæ opus eſt ſimile ex ſimili producere, ceu ex vite vitem & ex platano platanum, quando igitur aliquid horum ex ſimili non producererur idem caſu produci dicimus. Ob id itaq; dicere conſueuimus herbas caſu naſci quæ ex non ſimilibus iuxta naturæ legem naſcuntur. Non enim ſemina herbarum præcedentis anni temporisúe in terra prorſus relinquūtur vt herbas præſentis anni ſic producāt, quę quanquam ſemina omnino nō habeant, tū germinant ac pullulant, huius rei inditio ſunt loca & prata in quibus vites naſcuntur, quæ agricolæ cōtinuo ſuis vicibus purgant, & tñ in his ſemper herbę naſcuntur & pullulant, quæ etiā pedibus calcata multū temporis euolat, antequam germinent, ſi autem non calcarentur germinarent herbas, quare ſi non fuerit id ꝙ perſpicitur naturale, ſed duntaxat conſequens naturalem impetum, id caſu fieri diceretur, ceu cum deuoluitur in terra lapis qui aptus ſit ad cathedram. Nō enim is finis naturalis. Itē ſi equus ſitim explendi cauſa deijciens in bello dominū & conſecta pugna atq; domino interſecto ipſe liberatus eſſet, ſane diceretur caſu ereptus eſſe, non quod finem naturalem obtinuit à caſu, ſed quòd naturale principium ſequebatur.

Nam ut ens aliud per ſe, aliud per accidens eſt: ſic & cauſa eſſe poteſt ceu domus per ſe quidem cauſa eſt ars ædificandi, & per accidens muſicū aut album. Ea igitur quæ eſt per ſe definita eſt: ea uero quæ per accidēs indefinita. Vni nanq; infinita accidere poſſunt. Vt igitur dictum eſt: cum in hiſce quæ alicuius gratia id fit; tunc dicitur à caſu fieri atq́; à fortuna,

tuna. Horum autem ipſorum quam habent inter ſe differentiam poſterius aſsignabimus. Nunc autem hoc pateat, ambo inquam in his eſſe quæ alicuius gratia ſunt.

Quod ſint aliquæ cauſæ per accidens hiſce probat. Nam (ſi inquit) eorũ quæ ſunt aliqua per accidens habentur, patet etiam horum aliquas cauſas per accidens eſſe. Nã per ſe ꝓfectus eſt aliquis ad forum qui poſtea per accidens amicum ab hoſpitio venientem inuenit. Si ergo quædam ſunt per accidens, horum etiam cauſæ per accidens erunt. Verum his quæ ſunt per ſe interdũ cauſæ per accidens tribuuntur, videlicet ædium cauſa per ſe ædificator eſt, per accidens autem caluus. Sunt autem (vt inquit) cauſæ per accidens indefinitæ, & incertæ, quoniã ædium poſſunt eſſe cauſæ album, ſimũ, muſicum, & alia infinita, cauſæ autem per ſe definitæ certæq; habentur, quoniam ædium cauſa ſemper affirmabitur ædificator eſſe, & nauigij qui naues condit, quãdo igitur (vt inquit) cauſæ per accidens conſequuntur comitanturq; ea atq; in his collocãtur quæ alicuius gratia fiunt tũc aliud fortuna & aliud caſu fieri dicitur. Hinc itaq; habes cognitionem & ſentẽtiam ſm̃ quam paulo ante dicebamus fortunam & caſum collocari in his quæ alicuius gratia fiunt, quoniam dicuntur eſſe in his quæ alicuius gratia aguntur, quoniam conſequuntur illa, dico. ſ. ea quæ natura fiunt & ratione. Hæc igitur ipſis communiter inſunt ſcilicet id ꝙ raro fit, & id quod alicuius gratia geritur, & ſecundũ accidens. Quæ autem differentia ſit eorum inter ſe paulo poſt dicit, quam nos iam diximus eſſe, quoniam fortuna ſequitur ea quæ ratione fiunt videlicet, ea quæ voluntatis decreto aguntur, caſus autem collocatur in his quæ duce natura producuntur.

Ceu argenti recipiendi gratia ueniſſet deferens ſi ſciuiſſet. Venit autem non huius gratia ſed accidit ueniſſe: idq; fecisſe reportandi gratia, neq; plerunq;, neq; neceſſario proficiſcentem ad locum.

Quod fortuna & caſus collocẽt in his quæ alicuius gratia aguntur quanquam ipſa non ſint alicuius gratia oſtendit. Quod quidem igitur fortuna & caſus nõ ſint de numero eorũ quæ alicuius gratia quippiam faciunt, patet. Nam ſi qui mutuo accepit & reportauerit æs manuarium ſibi datum mutuo ſi huius rei conſcius fuiſſet fœnerator veniſſet. At ob id non venit, igitur cauſa accipiendi argentum quam dicimus eſſe fortunam non eſt de numero eorum quæ fiunt propter finem, ſed de numero cauſarum per accidens, quoniam venit lauandi gratia, & recipit argentũ nactus eum qui reportabat ipſum mutuo datum, itio igitur ad lauandũ quę erat alicuius gratia dicitur eſſe cauſa recipiendi argentũ licet per accidens, erat inquã & de numero eorum quæ alicuius gratia fiunt. Nam lauandi cauſa itio fiebat, cauſa igitur per accidens, eam quæ eſt per ſe & alicuius gratia comitata eſt. Verum in codicibus ſcribitur, deferens, & accepturus vt de creditore id dicatur. Magis tñ primo modo legatur. Illud autem ſed accidit veniſſe idq; feciſſe reportandi cauſa neq; plerunq; neq; ex neceſsitate proficiſcẽtem in locum dixit proficiſcens pro hoc proficiſcentem. Neq; enim ſi cõſuetudo erat debitori vel ſemper, vel plerunq; ad locum illum proficiſci, illic fœnerator inueniens illum accepit argentũ. Nam à fortuna argenti receptio exactioq; fit, ſi ergo non ad propoſitum eius qui accepit, quoniã non hoc proponens accipere illuc profectus eſt, fortunam huius proprie & eorum cauſam eſſe dicimus in quibus nihil conſuetum eſt fieri plerunq;. Si aũt erat conſuetũ debitori proficiſci ad eũ locũ, non eſt aduẽtus fœneratoris recipiendis argentũ incertus & prouiſus. At fortuna eſt incerta & de numero eorũ, quæ temere fiunt. Verũ poteſt & illud neq; plerunq; proficiſcentẽ ad locũ intelligi & de illo qui accipit. Nã oportet eum qui inuenit debitorẽ non plerunq; proficiſci ad locũ vbi illũ inuenit alioquin ſi debitor inuenerit fœneratorẽ in aliquo loco in quo ipſum conſueuit inuenire, certe nõ erit præter ſpem & in cõſulto debitorẽ, cum illuc acceſſerit, ſoluere argentũ. At fortunam oportet ſemper præter rationem facere.

Pōderatio verborum textus.

Textus.

Finis uero ipſa acceptio ſcilicet non eſt ex his cauſis quæ ſunt in ipſo: ſed ex hiſce quæ eligibilia ſunt, & à mente fiunt, & dicitur tunc à fortuna ueniſſe. Quod ſi uenerit electione præmiſſa & huius gratia, aut ſemper proficiſcens, aut plerunq; reportans non dicitur à fortuna ueniſſe. Patet ergo fortunam cauſam eſſe per accidens in hiſce quæ per electionem alicuius gratia fiunt.

Ideſt non eſt naturalium acceptio argenti. Nam naturalia ea ſunt quæ habent in ſeipſis cauſam, acceptio argenti extrinſecus habet cauſam, mentem inquã quæ mouet ad lauandum, acceptio inquã argenti eſt de numero eorum quæ fiunt à fortuna & non à caſu. Nam quæ fiunt à caſu in ſeipſis habent cauſam, licet per accidens eam habeant in ſeipſis, quoniam & natura eſt cauſa eorum quæ ſunt à caſu per accidẽs, quemadmodum etiam mens eſt cauſa eorum quę fiũt à fortuna per accidens, quare quæ à fortuna fiunt, dicuntur eſſe & à mente per accidens & non per ſe. Nam vt ſe habet cauſa ita effectus qui proficiſcitur ab ea & econtra. Hæc itaq; cum dicat, fortunam deinde definit colligens definitionem eius ex his quæ demonſtrauit.

Quapropter circa idem mens & fortuna verſatur: electio nanq; ſine mente non eſt.

Circa idem dicit, ceu circa acceptionem argenti verſantur ratio & fortuna. Verum illa per ſe, fortuna autem per accidens.

Indefinitas igitur cauſas eſſe eas neceſſe eſt: à quibus id fiet quod proficiſcitur à fortuna.

Cum dixerit quid ſit fortuna, ꝙ ipſa eſt cauſa per accidens in his quæ raro fiunt, cõſequens ea quæ alicuius gratia aguntur, nũc oſtendere vult omnia quæ cõmuni conſenſu fortunæ competunt, conſona eſſe, definitioni eius quam demonſtrauit. Nam fertur fortuna incerta atq; occulta eſſe hominibus, quoniam dicimus nobis oculta eſſe quæ à fortuna proficiſcuntur. Item dicitur præter tationem, inſtabilis & nullus eſſe cauſa, & quæcunq; alia de ipſa feruntur, definitioni eius quã demonſtrauimus, cõgrue competunt. Dicitur ergo merito indefinita, quoniã eam eſſe cauſam eorum quæ fiunt per accidens definimus: cauſæ aũt per accidens indefinitæ habentur. Nam cauſæ per ſe definitæ afferuntur, quoniam ædiũ cauſa definita eſt ædificator, & ipſius nauis ille qui condit naues. At vero cauſæ per accidens indefinitæ ſunt, quoniã ædium cauſæ per accidens eſſe poſſunt caluus ſimus muſicus iunior, & alia infinita. Item accipiendi argentum cuius cauſa non exiuit qui accipit, cauſæ poſſunt eſſe itio ad lauandum, profectio ad templum & alia infinita. Præterea inuentionis theſauri ab eo qui fodit, cauſæ multæ eſſe poſſunt, foſsio ipſa, iactio fundamentorum, & puteum fodere, atq; alia infinita, ob id etiam dicitur fortuna obſcura quia eſt indefinita cum ſit cauſa per accidens. Nam domus cauſa certa manifeſtaq; per ſe ędificator eſt, ſed quæ ſit cauſa eiuſdem

Vide Plinium de hiſtoria naturali quã de cat de fortuna primo libro.

eiuſdem per accidens, occulta eſt, atq; incognita eſſe videtur, quia eſt indefinita. Item non ab re dicitur eſſe præter rationem, (quippe ratio ſit eorum quæ manent & neceſſario fiunt vel vt pluribus) fortuna autem eſt in his quæ raro accidũt, ob id etiam inſtabilis appellatur, quoniam ſtabile eſt de numero eorũ quæ ſemper ſunt, vel plerunq; fiunt. At id quod raro accidit non ſtabile firmumq; habetur, fortuna autem in eorum numero collocantur quæ raro fiunt. Itẽ fertur fortuna aliquando nullius eſſe cauſa, quoniã nihil fit à fortuna, & hoc conuenit definitioni eius quam diximus, ſiquidẽ cauſæ per ſe ſint ſolæ propriæ cauſæ, & illa quę per accidẽs, æquiuoce eſt cauſa, vel falſo cauſa dicitur, vel æquiuoce, ſed fortuna eſt cauſa per accidens, igitur non proprie cauſa erit, igitur nullius fortuna cauſa eſt. Nam ob id, ea quæ fiunt fortuna, ſine cauſa eſſe dicimus, quoniam non habent per ſe cauſam definitam & certam, ſi autem quæ fortuna proueniunt, ſine cauſa ſunt, iure ergo fortuna nullius eſt cauſa. Nam ſi foret cauſa, præſertim eorum quæ fortuna fiunt, eſt cauſa ſi vero neq; eorum eſt cauſa, prorſus nullius cauſa erit.

Vnde fortuna indrfinita cauſa eſſr uidetur, & homini nõ manifeſta. Atq; aliquo mõ nihil à fortuna uidebitur ꝓficiſci.

Quoniam eorum quę ſunt à fortuna nihil habet cauſam certam & definitam, patet etiam fortunam indefinitam eſſe, quocirca & homini immanifeſta eſt.

Nam hæc omnia recte dicuntur: quia rationi conſentanea ſunt. Nam aliquod quidem ex parte fit à fortuna. Nam per accidens fit. Et fortuna eſt cauſa ut accidrns.

Omnia (inquit) quæcunq; de fortuna dicũtur recte dicuntur, quoniam & rationi conſentanea ſunt, ideſt congruunt definitioni quam ei tribuimus atq; ex vnoquoq; ꝙ de ipſa diximus, poſſumus reddere cauſam eorum quę ſerũtur de eadẽ. Hæc aũt eſt optima definitio cui cõpetũt oĩa quæ dicũtur cõmuni cõſenſu de ipſa.

Simpliciter autem nihil, uelut ædium ædificator quidrm eſt cauſa; per accidens autem modulator. Et profectus argentũ recipiendi cauſa non eſt profrctus: cuius rei cauſæ poſſunt eſſe multitudinr infinitæ. Nam & uidere aliquẽ uolens & perſequens, & ſpectaturus ludos & fugiens.

Inquit ſecundum aliquid fortunam eſſe cauſam aliquorum, & ſecundum aliquid nullius. Nam ſimpliciter eorũ quæ ſunt per ſe & propriæ nullius fortuna eſt cauſa. At per accidẽs eſt cauſa eorũ quæ raro proueniunt.

Recte etiam fortuna, præter rationem aliquid eſſe dicitur. Nam ratio aut rorum eſt quæ ſunt ſemper: aut eorum quæ ſunt plerunq;. At fortuna in his eſt quæ præter hæc fiunt. Quare cum indefinita ſint ea quæ hoc pacto ſunt cauſæ; fortuna etiam infinita nimirum eſt. Vtrum in quibuſdam quiſpiam dubitauerit.

Dixit præter hæc, ideſt, præter neceſſaria & ea quæ fiunt plerunq;, hæc aũt ſunt ea quæ fiunt in paucioribus, cum igitur cauſæ eorum quæ raro fiunt, ſint indefinitæ & fortuna nimirum indefinita erit. Verum in quibuſdam quiſpiam dubitauerit.

An quæuis fuerint cauſæ eius ꝙ fit à fortuna nec ne.

Quod his dictis quærit, hoc eſt. quoniam fortunam numerant inter cauſas per accidens. (Et iam diximus cauſarum per accidens quaſdam eſſe propiores, quaſdam vero remotiores, vtrum omnes ſunt effectus cauſa, exempli gratia ſi quis in forum exeat & interea cuipiam occurrat cum quo colloquium habeat, & colloquẽdo aliquod temporis ſpatium immoretur, poſthac in forum deſcendens, offendat eum qui argentum ſoluere tenebatur & recipiat: Quoniam ipſa itio & mora inter verſandum & colloquendum cauſæ ſunt per accidens inueniendi debitorem, etiam ſi non immoratus eſſet, ocius ad forum profectus eſſet, qui fortaſſis non offendiſſet debitorem, & ille nõ conceſſiſſet ad forum. Cauſa proxima vtiq; & media nanciſcendi amicũ eſt profectio ĩ forum, remotior autem eſt ipſa itio: Similiter igitur an quanuis horũ cauſam dicimus eſſe? quatenus igitur ad id cuius ſunt cauſæ ſecundum fortunã, nihil intereſt, ſi quanuis eam proximam vel remotam appellemus. Nam ſimiliter hæ ſunt cauſæ ſecundũ fortunam: ſed quatenus ad euentum, plurimum intereſt, qm̃ magis cauſa eſt euentus ea, quæ propior eſt (nam recipiendi argentum eſt etiam ipſa itio cauſa per accidens, ſi enim non exiſſet in forum nõ offendiſſet debitorem minimeq; argentum accepiſſet) Verum magis cauſa eſt ipſum interea cũ amico colloquium. Si enim nõ collocutus eſſet amicũ ocius veniens nõ inueniſſet: quibus etiam propior cauſa eſt & magis, acceſſus ad forum. Inquit igitur non ſiue dubitatione de his dicendũ eſſe. Si oporteat quæcunq; contingunt, aſignare vt cauſas fortunam autem rei euentum quia fortuna ſucceſsit, appellauit.

Vt ſanitatis, aut ſpiritus, aut æſtus, ſrd non capillorum rrmotio.

In his cauſa proprior quidẽ eſt vel ſpiritus vel æſtus, ideſt ſolis ardor. Sed remotior eſt ipſa capitis tonſio. Nam ſit quiſpiam qui morbo laborans capillos deponat, cum tamen hoc valetudinis cauſa non efficiet ſed potius deponendi capillum, deinceps autem à ſpiritu vel ſole caput calefiat. Hæc enim geſta ſunt ab eo non valetudinis gratia ſed forte exiuit ob aliquem alium vſum aut aliquid aliud negociandi cauſa, & interea ſolis calore vel ſpiritu relaxabatur caput eius qui ſudorẽ emittens bonam valetudinem reciperet, cum tamen horum nihil ſalutis gratia fecerit. valetudinis cauſa itaq; propior erit æſtus non capitis tonſio, quatenus igitur ad euentum rei, aliquid dici poteſt propior cauſa, ſed quatenus ad fortunam ſimpliciter, vel ad id ꝙ oritur ex fortuna ſpectat, nihil intereſt ſi quippiam proximam vel remotam cauſam dixerimus.

Cauſarum.n.per accidens aliæ propinquiores alijs ſunt.

Diſſolutio dubitationis, perinde ac his dicat quoniã per accidẽs cauſarum aliæ alijs ſunt effectui proximiores: Verum quatenus ſunt cauſæ per accidens nihil intereſt ſi vna ſit propior, altera vero remotior. Sed quatenus ad euentum rei, proximior eſt magis cauſa.

Fortuna autem dicitur bona: cum bonum aliquod: mala cum aduerſi quid ruenit: proſperitas uero fortunæ: & infortunium, cum illa ſunt magna.

Quum talis finis qualem eligiſſet, occurrerit ei, qui non eligerit, talis finis dicitur bona fortuna, mala autem quotiens contrarium accidit, proſpera autem fortuna, & mala quando vel magnũ malum, vel magnum bonum per accidens alicui veluti finis occurrerit.

Quapropter & cum parum drfuit: ut malũ quiſpiam magnum aut bonum accipiat. Infortunatũ tum illum: aut fortunatũ dicimus rſſe: propterea ꝙ mrns perinde dicit de illo: ac ſi eſſrt. Quod.n. parũ dreſt: id quaſi minimr diſtare uidetur.

Quando quis caſurus in maximũ periculum prope fieret, vt periculum ſubiret & in magnum malum, ceu naufragium vel aliud quippiam incideret, deinde nonnihil parui deficiat intercidatur quo periculum euadet,

talem

talem appellamus bene fortunatũ,quoniam cnm prope periculum obiturus eſſet,euaſit. Smiliter etiam qui ꝓpe foret vt magnum bonum obtineret poſsideretq́; quotiens non obtineret infortunatus dicitur, nam dicimus hic adeo inſortunatus eſt, vt cauſa conſequendi hæc bona vel illa,venerit,deinde parum defuit.quoniã enim parum defuit, nihil videtur à fine abfuiſſe cum animus nõ animaduertat id parum, tanq̃ hæc iam euenerint, eum qui fruſtratus eſt, ſortunatũ, vel infortunatum appellat, nam qui in magnum diſcrimen prope cecidit, tanquam in illud incidiſſet cum mens ipſa conſideret, quoniam non animaduertit illud parum, quo liberatur ideo cũ is eo periculo eripitur:Sic fortunatus appellatur.Similiter etiam infortunatus dicitur,qui ꝓpe fuit,vt maxima bona conſequeretur,quoniam animus iam illum conſecutum ea bona cõſiderat,ſpeciatq́, & non concipiens,cogitansq́; illud parum.Deinde his illum fruſtratum infortunatum appellat. Etenim eos conſueuimus appellare fortunatos,qui non parentum diuitijs, rerumq́; copia late ampleq́; perfruuntur: Sed eos,qui ex obſcuro genere,nati, repente ad felicitatem deuenere.Similiter eos infelicisſimos nũcupamus, qui ex felicitate exciderunt.

Inſuper fortunæ proſperitas inſtabilis non ſine ratione dicitur eſſe: nam ipſa fortuna inſtabiliſque eſt, nam neque poteſt aut ſemper: aut plerunque quicquam eorum eſſe quæ à fortuna proueniunt.

Quod ſecundum rationem diffinitionis fortunæ proſperitas ipſius, bonaq́; fortuna inconſtans ſit, his oſtendit, nam quod ſtabile eſt, vel in neceſſarijs rebus collocatur, vel in his quę plerunq; fiũt, fortuna aũt collocatur in numero eorũ quę raro fiunt, quare ſortuna inconſtans, eſt, ob id etiam proſperitas inſtabilis erit.

Sunt igitur ambo caſus inquã, atq; fortuna per accidens ut diximus cauſæ in hiſce quæ non ſimpliciter, neq; plerunq; fieri poſſunt: atq; horum in hiſce quæ alicuius gratia fiunt.

Cum oſtẽderit fortunam, & caſum eſſe, & quid ſint, & adaptauerit tradite diffinitioni ſortunæ quæcunq; communi exiſtimationi videntur illi ineſſe: Proficiſcitur ad reliqua problemata, ſeu quæſita, quæ profecto erant, quo fortuna, & caſus à ſeſe mutuo differrent, & ad quem cauſarum modum reducerẽtur. Verum ante hæc differit de caſu, qui communis dicitur quem oſtendit fortuna ampliorem cõmunioremq́; eſſe, ſyllogiſmo in tertia figura. In pneris, inanimatis, & brutis caſus eſt: ſed in pueris, inanimatis, & brutis fortuna nõ ineſt: Igitur aliquis caſus nõ eſt ſortuna, hic igitur eſt ſyllogiſmus. Ariſtot. autem probat vtraſq; propoſitiones, & affirmatiuã inductione. Nam dicimus temere, caſuq́; equnm liberatum fuiſſe, quoniam deiecit dominum, & fugit deſiderio potus ex agmine peditum. Accidit autem, vt confecta pugna Dominus eius interfectus ſit, equus igitur caſu, temereq́; dicitur ereptus fuiſſe. Item pneri aliquid à caſu pati eodem modo dicuntur, verbi gratia. Si quidem puer amiſerit nutricem, aberraueritq́;, qui nullo ducẽte domum propriam redeat, ignorans quo feratur, atq; eat, is profecto caſu domum rediſſe fertur. Sic etiam accidere ſolet in adultis, quos, cum non animaduertant quo vadant, temere mouere pedes dicimus. Item poeta. Hũc pedibus rapidis curtus, caſuq́; ferebat. Sed negatiuam propoſitionem probat per ſyllogiſmum in ſecunda figura in quo accipit medium terminum bonam fortunam. (Et inquit) in pueris, inanimatis, & brutis bona fortuna non eſt, ſed in quibus eſt fortuna his etiam ineſſe poteſt bona fortuna, ergo pueris inanimatis & brutis ſortuna non ineſt. Vnde bonam fortunam nulli puero neq; inanimato & bruto ineſſe rurſus oſtendit per hoc medium ꝙ eſt ipſa felicitas, in ſecũda figura, pueris, inanimatis, & brutis ſelicitas non ineſt, ſed quibus ineſt bona fortuna ibi felicitas eſt igitur pueris inanimatis & brutis felicitas non ineſt. Vnde oſtendit etiam in ſecunda figura hoc medio ꝙ pueris inanimatis & brutis nõ inſit felicitas. Pueris inanimatis & brutis nõ ineſt bona actio. Sed in quibus eſt bona actio felicitas inuenitur. In pueris ergo & inanimatis & brutis felicitas non eſt. Item ꝙ bona actio non inſit eiſdem oſtendit in eadem figura per medium ꝙ eſt ipſa actio. In pueris & inanimatis ac brutis actio non eſt. Sed in quibus inuenitur bona actio & mala, actio ineſt. Igitur in eiſdem non erit bona actio neque mala. Vnde diligentiæ cauſa ſumere in ſyllogiſmis oportet oppoſita felicitati & bonę fortunę. In pueris inanimatisq́; & brutis bona malaq́, fortuna non inuenitur. Sed in quibus collocatur fortuna, bona vel mala fortuna inuenitur, ſimiliter de felicitate ſyllogiſmus conficiatur hoc modo. In pueris inanimatisq́; & belluis ſelicitas & infelicitas non collocãtur. Sed quibus ineſt proſperitas ſortunæ vel aduerſitas in his felicitas & inſelicitas collocant̃. Igitur in pueris inanimatis, ac belluis proſperitas ſortunæ vel aduerſitas nõ collocantur. Eodem modo etiam de bona actione. Ariſtotelis autem ſyllogiſmus proficiſcitur concludẽdo hæc vſq; ad id medium, ꝙ eſt ipſa actio, cum accipiat tanquam omnibus conceſſum in pueris inanimatisq́; ac belluis actionem non eſſe. Tu tamen probabis etiam hoc per id medium quod eſt ipſa prælectio. In pueris inanimatisq́; ac feris prælectio non eſt, quoniam horum nullum eligit hoc ante illud. Sed quibus ineſt actio etiam ineſt prælectio, ergo pueris inanimatis & ſeris non eſt actio tribuenda. Conficies ergo totum ſyllogiſmum hoc modo. In pueris rebusq́; inanimis & brutis prælectio non eſt, in quibns prælectio non eſt, neq; actio inuenitur: In quibus autẽ actio non eſt, neq; bona actio ſtatuenda eſt. Præterea quibus bene agendi facultas non tribuitur neq; proſpera ſortuna poteſt tribui. Item quibus non elargitur bona fortuna neq; proſperitas ipſa competit. Deniq; quibus bona fortuna non conceditur neq; fortuna ineſt, igitur in pueris inanimatisq́; ac feris fortuna locum non habet. Verum pueris & inanimatis & brutis caſus ineſt, vt demõſtrabimus per inductionem. Quibus igitur fit vt aliquis caſus nõ ſit fortuna, ꝙ quidem à principio oſtendere propoſitũ erat. Dicitur autem (inquit) caſus de rebus, quæ ſortuna accidunt, quod quidem deinceps conſuetudineq́; vulgi accipit. Quoniã ea quæ à fortuna accidunt ex caſu fieri dici ſolent, igitur caſus latius patet q̃ fortuna. Verum ſi quis contendat inueſtigare demonſtrationem, qua ea quæ à ſortuna proneniũt à caſu prouenire dicuntur, ijs ſciat nõ de ſignificatu rei demonſtrationem quærere ſed de hominnm conſuetudine. At conſuetudinis nulla eſt demonſtratio niſi hominũ mos, præterq̃ ſi vſus videatur non ſolum caſum accommodare his (quæ fiunt fortuna,) quippe qui dicere ſoleamus hũc caſu comperiſſe amicum: Sed etiam conſueuimus dicere ea quæ caſu accidunt à ſortuna prouenire. Nam ſolemus dicere fortuna equum liberatum fuiſſe cũ ex inſtructa acie peditum bibendi gratia fugeret.

geret. Atq; ſortuna accidiſſe, vt lapis qui cecidit ad ſeſſum com modus aptusq; fieret, nullum igitur opus eſt vt de vſu nominum contendatur, quoties ſignificatus rerum non aduerſatur neq; impedimento eſt. Poſt hæc caſum propriæ diſtinguit à fortuna. Et in medium adducens quæ ſæpenumero diximus ſcilicet fortunã conſequi ea quæ præelectione geruntur: Caſum autẽ proprie dictum, ea conſequi quę natura producuntur, quæ cum à ſeſe mutuo diſtinguat, quærit præterea reliquum problema, ſcilicet in quo genere cauſarum conſtituenda ſint caſus & fortuna, quoniam in genere cauſarum efficientium poni debent. Nam ſi caſus & fortuna ſunt cauſæ per accidens eorũ quæ fiunt à natura vel à mente. Certe mens & natura ſunt cauſæ efficientes, igitur fortuna & caſus collocantur in genere cauſarum efficientium. Sunt igitur ambo caſus inquam & fortuna per accidens vt diximus cauſæ. Commune inquit hoc & caſui ineſt vt ſit cauſa per accidens in bis quæ raro fiunt, licet non in omnibus, ſed in his quæcunq; fiunt alicuius gratia. Sunt enim nonnulla eorum quæ raro fiunt quæ temere exercentur. Vt ſiquis pilos barbæ nõ continuo moueat, quod quidem nõ ſit alicuius gratia, licet temere fiet & nõ conſequatur ea quæ alicuius cauſa geruntur. Deinde dicit (atq; horum in hiſce quæ alicuius gratia fiunt) pro hoc, atq; horum quæcunq; cõſequerentur ea quæ alicuius gratia fiunt. Non enim ea quæ fiũt à caſu, alicuius gratia fiunt. Neq, enim argenti reportatio alicuius gratia eſt, ſed ſi igitur cuius gratia eſt, & hoc per accidẽs fieri arbitrandum eſt. Nam profectionem lauationis cauſa factam reportatio pecuniæ conſecuta eſt. Quare ipſa reportatio eſt finis per accidens & cuius gratia ipſius profectionis, & ecõtra. Profectio per accidens fiebat gratia reportationis quæ etiã caſu dicitur & per accidens cauſa receptionis pecuniæ.

Intereſt autem inter caſum & fortunam. Nam caſus ad plura ſeſe extendit. Etenim quod à fortuna proficiſcitur à caſu etiam fit: hoc autẽ non omne prouenit à fortuna. Fortuna nanq; atq; id quod eſt à fortuna in his eſt quæ fortuna poſſunt euadere. Et omnino quibus actio competit. Quapropter & neceſſe eſt circa ea fortunam eſſe, quæ agi poſſunt.

Cum dixerit ſecundum quod conueniunt caſus & fortuna, dicit etiam quo differunt. Verum diſcrimẽ ipſorũ non eſt de fortuna, & caſu proprie dicto qui diſtinguitur contra fortunam. Quoniam hoc deinceps facit. Sed differentiam affert de communi caſu & fortuna quemadmodum ſiquis dicat diſcrimen inter hominẽ & animal, quoniam eo differt animal ab homine quod prædicatur de pluribus. Hoc igitur modo & nunc facit, quoniam hac ratione differt caſus à fortuna. Quoniam de quibus fortuna prædicatur de eiſdem & caſus prædicatur. Sed de quibus caſus dicitur non omnino id ꝙ eſt à fortuna prædicatur, quare patet, vt caſus ad plura ſeſe extẽdat & communior ſit ipſa fortuna. Quod quidem igitur caſus ſit in eiſdem in quibus collocatur fortuna accipit ex vſu vulgi conceſſum eſſe. Nam ab vſu non à ratione ducitur horum demonſtratio, ſed ꝙ de quibus caſus prædicatur, fortuna omnino nõ prædicetur, probat ſyllogiſmo, quem iam expoſuimus, qui talis eſt, in pueris inanimatisq; & brutis caſum conſiderare licet, ſed in pueris inanimatisq; ac brutis fortunam conſiderare non licet igitur caſus fortuna non eſt. Harum igitur propoſitionum affirmatiuam poſtremo ponit & eam nobis probat inductione, vt ſuo loco commemorabimus. Sed negatiuã prius ꝓbat, deinde exponit. Cum igitur probat de quibus fortuna prædicatur qualem naturam huiuſmodi habeant, deinde dicta adaptat accommodatq; pueris inanimatis & brutis, quoniam fortuna his non ineſt, propterea ꝙ eis inſunt, circa quæ verſatur fortuna, fortuna enim & id ꝙ ab ea geritur verſatur in ijs, quibus competit proſpera fortuna & prorſus actio: quapropter neceſſe etiã eſt, vt fortuna verſetur circa ea quæ agi queunt. ſi fortuna diuiſa eſt in bonam fortunam & malam in quibus igitur non poteſt eſſe mala neque bona ſortuna, ab his etiam manifeſtum eſt abeſſe fortunam: verum ipſe protulit alterum contrariorum ſcilicet bonam fortunam tanquam perſpicuum ſit vt quibus poteſt congruere alterum oppoſitorum, etiam eiſdem reliquum competere queat, quamobrem in quibus non poteſt eſſe bona fortuna in his etiam mala inueniri nequit. Quod vero in quibus bona collocatur fortuna, in his quoq; verſetur fortuna perſpicuũ eſt. Reſtat igitur vt diſcamus in quibus bona fortuna inueniatur & proinde inquit in his bonam fortunam verſari, id quæ pertinet actio. Nam bona actio eſt quædam bona fortuna, quod autem in quibus verſatur bona fortuna, his etiam tribuenda ſit actio oſtendit per medium, quòd eſt ipſa felicitas itaq; hoc modo infert.

Cuius hoc inditium eſt. Nã bona fortuna aut idem q, felicitas: aut prope eſſe uidetur: felicitas autẽ eſt quædam actio. Eſt enim actio bona. Quare quæ agere nequeunt, ea nec à fortuna quicquam efficere poſſunt. Et propterea neq; inanimatum ullum: neque bellua, neq; puer quicquam efficit à fortuna: quoniam electionem non habet.

Signum inquit huius rei quod fortuna verſetur circa ea geri poſſunt, quæ tanquam fortuna ſit quædam actio, quodq; bona fortuna ſit quædam bona actio, & mala ſortuna ſit mala actio eſt, quoniam videtur nullo modo differre bona ſortuna à felicitate vel ꝓpe ipſam eſſe. Sed felicitas eſt quædã actio vt inquit deinde quonam pacto ſit actio, probat per bonam actionem. Inquit felicitas enim eſt quædam bona actio. Sed bona actio eſt q̃dã actio, ergo bona fortuna eſt quædã actio, ſed bona fortuna eſt quædam ſortuna, igit̃ fortuna eſt quædã actio. Et ſylls conficitur in tertia figura, hoc modo bona fortuna eſt fortuna, omnis bona fortuna eſt quædam actio, igitur fortuna eſt quędam actio. Si ergo fortuna eſt quædã actio, in quibus non inuenitur actio ſn his neq; fortuna collocabitur. Verum ipſe Ariſt. vt paulo prius dixi, deduxit rationem vſq, ad hoc quod eſt actio. Sed ſi contenderis inuenire quibus tribuenda ſit actio, inquit illis tribuendam fore, quibus ineſt electio. Si ergo omnis fortuna quædam actio eſt & actio in his collocatur in quibus electio adeſt, igitur fortuna eſt, in his quibus electio adeſt. Si autem fortuna in his eſt in quibus electio inuenitur ergo in quibus electio non eſt, neq; in his erit fortuna, cum itaq; hoc modo demonſtretur in quibus fortuna collocatur, in his actio ponitur, & in quibus actio nõ ponitur, in his etiam fortuna non collocatur, deinceps affert propoſitionem negatiuam & inquit ob id neq; inanimatum neq; fera, neq; puer quicquam à fortuna efficiunt: feram ponit pro bruto, quoniam id quod eſt maxime cicur, & ad ſocietatem natum, maxime eſt rationis proprium, quare contrarium irrationalitati poſuit agreſte & ferinum quod quidẽ per feram deſignauit. Si igitur, neq; inanimatum,

matum, neq; brutum, neq; ferinum quicquam, facit à fortuna: Et de eiſdem caſus prędicatur vt deinceps indicauit: Videtur, aliquem caſum non eſſe fortunam. Signum autem quoniam videtur vel felicitatem & bonam fortunam idem eſſe vel prope. Ideſt ſignum eſt quod fortuna verſatur circa ea quæ geri poſſunt, quoniam felicitas quæ vt pro comperto & omnibus conceſſo habetur, eſt quædam bona actio, vel eadem eſt bonæ fortunæ, vel prope eam. actio autem eſt quædã felicitas, ergo bona fortuna etiam erit actio, ſed bona fortuna eſt quædam fortuna, ergo etiam fortuna erit quædam actio. Verum inquit vel idem vel prope, quoniam videtur bona fortuna circa hæc extrinſeca verſari. Si ergo bona fortuna verſatur circa extranea & multis quoq; ſolet videri felicitas circa extranea verſari, in hunc igitur modum bonæ fortunæ eadem erit felicitas, ſed cum felicitas circa bonam animi actionem verſetur: Si quis non definiuerit felicitatem illud eſſe ꝙ ſolum verſatur circa bonam animi actionẽ ſed etiã circa bonam actionem rerum, quæ externæ ſunt, profecto bona fortuna erit prope felicitatem & non eadẽ: alioquin proprie fortuna non ſimpliciter verſaretur circa bonam actionem extraneam, ſed circa illam quæ ẽt animi eſt, quæ & in idem venit cum felicitate.

Neq; poſteritas hiſce fortunæ: aut infortunium competit: niſi ad ſimilitudinem quandam: quemadmodum Protarchus eos fortunatos lapides dixit: è quibus extructa ſunt altaria quod honorantur. Et hi qui ſunt eiuſdem formæ calcantur: pati autem à fortuna et hiſce quodammodo inerit cum is qui agit aliquid circa ipſa fortuito aget. alio autem modo non eſt.

Inquit non inueniri bonam fortunam in pueris inanimatis & brutis niſi ſecundum aliquam ſimilitudinẽ & proportionem. Illud autem quemadmodum inquit Protarchus, non huic parti copulandum eſt niſi ſecundum ſimilitudinem quoniam Protarchus non aſſeruit lapides etiam fortunatos ſecundum trãſlationem ſed ſimpliciter fortunatos appellauit. Quãobrem in hunc modum legendum eſt, neq; vt inquit Protarchus bona fortuna & malis his ineſt, & deinde illud niſi ſecundum ſimilitudinem, eiuſdem eſt comparatio qũo poſſimus in rebus inanimatis aſſerere bonam maláq; fortunam eſſe. Protarchum autem vel eum dicit de quo habita eſt mentio In Philebo apud Platonem, vel aliquẽ alterum. Hiſce autem pati inerit à fortuna aliquomodo non eſt quando aliquis circa hæc cum quippiã efficit à fortuna egerit aliter autem non. His indicat fortunam poſſe in rebus inanimatis inueniri ſecũdum ſimilitudinem & proportionem & nõ quemadmodum Protarchus dixit, quoniam ſi quiſpiam cũ agit aliquid circa inanimata à fortuna illa efficeret tunc illa etiam à fortuna pati dicerentur vt cum quis lapides iaceret feriendi aliquos cauſa, quos quidem nõ feriret, ſed trigonos ipſos efficeret, cũ ita effici noluiſſet, Certe dicũtur fortuna ita conſtructi elaboratiq; fuiſſe etiam quia qui conſtruebat eos à fortuna ita faciebat, lapides etiam à fortuna trigoni facti fuerunt, in hũc modum igitur inquit duntaxat fieri poſſe vt in rebus inanimatis fortuna collocetur. Quid ergo. Ignorauit vulgus cõſuetudoq; in pueris collocãdam eſſe fortunam quod quidem infanti modo genito euenire poſſit, vt aliquis relinquat ei hæreditatem ſuam, qui non eſt parens eius neq; affinis quem profecto fortunatum diceremus neq; à caſu hæredem inſtitutum fuiſſe, qm̃ neq; hoc, impetum naturalẽ conſequebatur neq; puerũ neq; illum qui ſuas opes puero delegauit.

At caſus cæteris animalibus & multis inanimatis competit, ceu dicimus equum caſu veniſſe: propterea quod rua ſit quidem profectus: non autem euadendi gratia venit. Et tripoda etiam cecidiſſe à caſu: ſtetit enim hoc modo ut ſit ſedes: ſed non huiuſce gratia cecidit.

Hic ponit propoſitionem affirmatiuã qm̃ caſus in rebus inanimatis pueris & brutis ineſt, quod quidem exemplo ſuadet, qm̃ dicimus equum ex acie fugientem vel ſiti, vel alio impetu naturali impulſum, caſu liberari. Vt equum temere caſuq; dicimus veniſſe, vt cum acceſſerit liberaretur, non. n. venerat, vt liberaretur, oportet hæc verba curſim legere. Equus caſu veniens liberatus eſt. Verum ſi venerat. Non ſuæ ſalutis cauſa venerat, qm̃ ob aliud acceſſit qm̃ vel hæc faciundi gratia vel aliquid aliud cui nempe addit vt liberaretur. Item tripus caſu cecidit. latet. n. vt ad ſeſſum accõmodatus fiat, verum non cecidit vt ſupra illum ſederetur. Si tripus caſu ceciderit & cum cecidit talem poſitionem obtineat vt aptus fiat ad ſeſſum, certe caſu dicitur habuiſſe hãc poſitionem, quoniam cecidit & deorſum ferebatur ꝓprio naturalique impetu, qm̃ non cecidit vt cathedra fieret. Verum ſi lapis qui cadit cubicam haberet figuram, non caſu diceretur poni ad ſeſſum accommodatus, quoniam eiuſdem natura apta erat vt ſi caderet in hunc modum deſcenderet & collocaretur, ob id etiã neque ignis caſu ſupra ferri dicitur, ſed quoniam hæc eſt illius natura.

Quare conſtat cum eorum aliquid quæ ſimpliciter alicuius gratia fiunt: non eius q, ruen t gratia factum eſt: cuius extra eſt cauſa: nos tunc caſu quippiam fieri dicimus. Horũ autem ea fortuna fieri dicuntur, quæ eligibilium caſu fiunt in hiſce quæ habent electionem.

Hæc eſt definitio communis caſus, vt ſit cauſa in his quæ fiunt alicuius gratia ſecundum naturam & voluntatem. Quando fieret aliquid alicuius accidentis gratia, vt reportationis argenti. Nam ob id neq; venerat vt argentum referret. Neq; lapis ciciderit vt aptus ad ſeſſum fieret, deinde dicit, cuius cauſa extra eſt, ꝓ hoc, in his quæ fiunt alicuius gratia, cauſa illius, qui cecidit, extra ipſum eſt. Vnde illud extra ponendum loco huius. ſ. ad finem non confert, ſed extra id ꝙ accidit, cauſa erat & alterius gratia. Vt conueniendi amicum cauſa per accidens eſt in forum profectio, ſed eadem cauſa extra id ꝙ accidit, ideſt ad id ꝙ accidit nihil confert & alterius gratia eſt, qm̃ lauandi gratia vel verſandi in foro, profectio fieri poterat. Hæc eſt igitur tota ſententia vt paucis abſoluam. Caſus eſt ſimpliciter id ꝙ conſequitur ea quæ fiunt gratia alicuius quãdo non proueniũt eiuſdem, quod accidit, gratia: Cuius cauſa eſt extra id quod accidit, quoniam in his non eſt cauſa per ſe illius ꝙ accidit, nam in illis non eſt cauſa extra id ꝙ accidit in quibus inuenitur cauſa per ſe effectus vt cauſa domus, non eſt extra ipſam peritiam ædificandi ſed in ipſa collocatur. Nam ad domum peritia ædificandi confert. Horum autem à fortuna fieri dicuntur quæ de numero eligibilium caſu fiunt, in hiſce quæ habent electionem. Definiturus communem caſum, definit etiam id quòd proficiſcitur à fortuna, quoniam ea dicit eſſe à fortuna quæcunq; à caſu fiunt eligibilium in his quis habent voluntatem vt exactio argenti eſt

ex eligibilibus, ſed quando ex caſu conſecutus eſt ea quæ habent electionem, à fortuna dicitur euenire. Verum dixit eligibilium loco huius ſcilicet eorum quæ electione fiunt, vel eorum quæ conſequuntur ea quæ fiunt ſecundum voluntatem. Dixit igitur eligibilium quoniam quædam fiunt caſu in his quæ habent voluntatem, & non ſunt de numero eligibilium, vt ſi alicui comedenti aliquid eorum quæ comedit ceciderit in arteriam vel ambulans vulneret pedem, nam impetum naturalem aliquid extrinſecus à caſu conſecutum eſt. Vel ſi quis è loco ſuperiore cadat, atque apoſtema rumpatur & curetur. Hęc enim accidũt his qui habent electionem non ſequẽtes actiones eorum ſm electionem, adiecit autem quę habent electionem, quoniam multa inanimata quippiam pati à fortuna dicuntur qñ aliquis faciens aliquid circa eadem aliquid à fortuna egerit, verũ non habentia electionem paterentur, ideo hæc non proprie à fortuna fieri dicuntur ſed ea quę accidunt habentibus electionem, hæc proprie à fortuna dicuntur.

Signum autem eſt ipſum fruſtra. Tunc enim dicitur: cum id quod eſt alicuius gratia non eſt factum illius gratia: ceu ſi deambulatio egeſtionis gratia eſt: ſi non euenit ei qui deambulauit fruſtra dicimus illum deambulaſſe: fruſtraq; deambulationem fuiſſe. Eſt.n.id fruſtra: quod aptum eſt eſſe ob aliud: cum non efficit illud gratia cuius erat ac aptum.

Inquit, ſignum eſt quod caſus huiuſmodi ſit quẽadmodum diximus ꝙ conſequitur ea quæ fiunt alicuius gratia qñ non ipſius vniuſcuiuſq; gratia fiebat atq; hęc eſt nominis proprietas, deducitur.n.caſus ab eo quod temere eſt. Nam automatos cõponitur ex eodẽ & fruſtra. Vnde illa dicuntur temere accidere quibus finis non reſpõdet, neq; euenit cuius gratia fiebat. Nã cum quiſpiam deambularet cauſa laxãdi deiiciendiq; aluũ, & reuerteretur ventre non purgato fruſtra eundem dicimus deambulaſſe. Si ergo id eſt fruſtra quod idoneũ aptumq; eſt vt conſequatur finem à quo tamen longe abeſt: igitur recte caſus deriuatur formaturq; ab eodẽ & fruſtra, dicimus autem lapidem caſu fieri adſeſſum cõmodum tanquã cauſa huius inſtitutus ſit caſus eius. Qm̃ delatio lapidis deorſum eſt cauſa per accidens huius figuræ, ipſa appellatur caſus tanquam temere conſerat ad conſequendum finem per accidens. Nam quia alius erat finis naturalis delationis deorſum, videlicet tripodis in propria vniuerſitate conſtitutio, conſequitur aliquis alius finis per accidens huiuſmodi effectum & impetum. Exempli gratia tecũ cogitas delationem vt ad hunc finem & hunc fore eius finem cępis, deinde dicis non huius finis gratia illam delationem fieri, cognoſces ꝑfecto id ꝙ huiuſmodi delatione deferebatur non huius gratia atq; ad hanc intentionem delatũ eſſe cui accidebat eiuſdem finẽ eſſe. Siue igitur accidat ſiue non accidat naturalis vel inſtitutus ac propoſitus finis, qm̃ accideret hũc motum alium finem habere, ob hoc autem non fit, fruſtra quo ad hunc finem, factus eſt. Vt ſi loquendi finis fuerit vt viciſſim noſtra conſilia ſignificaremus, & quis proferret ea quæ nihil ſignificant & adhuc finem non aſpexerit, is fruſtra loquitur. Hoc quoq; modo quoniam motus quatenus ſequitur id qđ caſu fit, quod ſane eſt finis eius per accidens huius gratia non fiebat, fruſtra haberi dicitur, tanquam ad hunc finem minime ſit inſtitutus & ſi quo ad ſuum finem nõ fruſtra diceretur. Differt autem id ꝙ fit à caſu ab ipſo temere vt finis differt ab efficiente & quemadmodum differt id quòd fit à fortuna ab ipſa fortuna. Nam cum prorſus aliquis finis huiuſmodi accidit qui ſane ꝓprias cauſas efficientes habet: Et ex præcedentibus cauſis efficientibus non fit, ſed ex quibuſdam aliis quas & eaſdem conſequitur ſuus alter ac proprie finis, tunc quæ præexiſtunt temere dicuntur facta eſſe: quoniam propoſitum finem non ſunt conſecuta, ſed hæc ex caſu contingunt eſſe, quoniam ex proprio principio præexiſtente non producebantur. Vt lapis ſi ceciderit vulnerauit prætereuntem. Hoc loco percutere finis eſt, cadere autem diceremus cauſam efficientem. Veruntamen aliud principium proprium habuit & non caſum eius. Verbi gratia voluntatem alicuius qui forte deiicit lapidem vt vulneraret eum qui exibat. Item neque cadere habuit finem ipſum ferire, ſed recipi ad proprium locum inuicem autem facta ſunt per accidens aliud cauſa, aliud autem finis. Quæres tamen nunquid caſu monſtra produci liceat dicere. Videtur enim vt ipſa quoq; caſu producantur. Nam cum naturalis affectio proprium finem non conſequitur horum cauſa per accidens fit. An non caſu appellanda ſint, quippe quæ peculiarem cauſam præcedẽtem in ſeipſis habeant, aut enim refrigerationẽ, vel defectum vel copiam materiæ habent. Sed quiſpiam diceret nonne de lapide qui deuoluitur deorſum idem dici poſſet, qui molem in ſe grauitatis & pondus habet quod deuolutionis eius deorſum cauſa efficiens eſt & non percuſſionis niſi per accidens pręterea in lapide qui ad ſeſſum commodus efficitur, prorſus eſt vel quædam eminentia, vel aliter lapis ad quẽ percutitur & frangantur eminentes partes, vt idoneus fiat ad ſeſſum, quæ tamen caſu fieri dicimus, quoniam non eſt cauſa efficiens determinata huiuſmodi figuræ lapidis, quo etiam modo de portentis dicere poſſumus, quoniam vel frigidum vel materiæ exceſſus, vel defectus ſunt cauſæ materiales, ſed cauſam eorum efficientẽ definitam certamq; inuenire non poſſumus, quamobrem hæc caſu proueniũt.

Nam ſi quiſpiam lauiſſe dixerit fruſtræ, quia ſol non deficit: ridiculus utiq; erit. Non enim hæc illius gratia erat, caſus nomine ſuo tunc dicitur: cum quippiam fit fruſtra. Cecidit enim non percutiendi gratia lapis: caſu ergo: ac fruſtra cecidit lapis ipſe quia cadere & ab aliquo proyciente percutiẽdi cauſa poteſt. Maxime autem ſeparatur id quod à fortuna fit in hiſce quæ natura fiunt. Cum.n.quippiam eſt effectũ præter naturam: tum non à fortuna illud: ſed à caſu potius effectum fuiſſe dicimus.

Quod id fruſtra temereq; ſit quod non conſequitur ſuum finem his oſtendit, quãquam enim vt inquit fortuna in aliis finibus, non ſibi propriis non dicitur temere neque enim cum noſipſos lauaremus ſi non defecit ſol fruſtra nõ lauaſſe dicimus, quoniam finis lauationis non erat deliquum ſolis, ſed ſanitas, vel aliquid huiuſmodi fruſtra igitur non ſuſcepimus lauationem nõ deficiente ſole ſed cum natura non conſequitur proprium finem. Hinc nempe etimologiam caſus traxit ſcilicet cum quippiam fruſtra fit & peculiarem finem non obtinet. Hoc certe modo dicimus lapidem cecidiſſe caſu & percuſſiſſe prætereuntem quando cecidit non percutiendi gratia, quoniam non habuit à principio ſuæ deuolutionis hanc intentionem, vt cadendo percuteret prętereuntẽ, fruſtra ergo quo ad hunc finẽ cecidit, qm̃ nihil eius deuolutio deorſum ad hũc finem contulit.

contulit. Seiungitur aũt maxime id quod à fortuna fit in hiſce quæ natura fiunt. Separatio eſt illius quod fortuna ſit ab eo quod proprie dicitur caſu, qm̃ id quo ꝓprie caſus nuncupatur accidit his quæ natura producuntur, ſed quod à fortuna egreditur, accidit his qui voluntate vel conſilio aliquid gerunt. quando. n. quippiam produceretur præter naturam, tunc non à fortuna, ſed magis à caſu produci dicimus, dicit præter naturam pro hoc. ſ. vltra naturam, ideſt vltra intentionẽ naturæ, quando ergo aliquid accidit præter intentionem naturæ tunc quia conſeqnitur naturalem affectionem, ſeu impetum per accidens, non ſecundum intentionẽ naturalem, à caſu fieri aſſeritur.

Eſt autem et hoc aliud. Illius enim externa: huius interna cauſa eſt. Quid itaq; eſt caſus: & quid fortuna: atq; quo pacto inter ſe differunt: ſatis iam dicimus.

Quoniam dixit caſum ſeiungi à fortuna eo quod caſus inuenitur in his quæ natura producuntur: Vult in præſentia diſtinguere caſum à natura, ne quis opinetur illa eadem eſſe, inquit igitur ea inter ſe abiungi, eo qđ finis naturalis qui euenit, intra ſe cauſam gerit & habet ſed caſus externa gaudet cauſa. naturalia nanq; intra ſeipſa cauſam retinent, tum quia in ſeipſis mouens habent, tum etiam quia conferunt ad finem. At ea quę caſu producuntur neq; intra ſe cauſam habẽt: ſed externam poſcunt, neq; ad finem ſed ad alia alludunt.

Vtrũq; autem ipſorum ad modum eius reducitur cauſæ, unde eſt principium motus. Etenim eorum aliquid quæ aut natura: aut mente aguntur: ſemper eſt cauſa: ſed horum multitudo indefinita eſt.

Reliquum quæſitum adiicit in quibus. ſ. cauſis collocanda ſint caſus, & fortuna, & inquit ea reponenda eſſe in genere cauſæ efficientis qm̃ conſequũtur cauſas efficientes naturam & mentem, quæ & ſi quibus accidũt definitæ ſint, attamen ipſa indefinita & in certa multitudine ſunt vt ſæpe diximus. Nam eiuſdem infinitæ queunt eſſe cauſæ per accidens.

Quoniam autem caſus et fortuna cauſæ ſunt eorum quorum aut mens: aut natura fieri cauſæ poſſunt.

Quoniam paulo ſuperius cum voluiſſet oſtendere fortunam eſſe & caſum dixit eadem profecto eſſe qm̃ nonnulli etiam caſum huius cœli & mundorum oı̃um caſum eſſe dicunt, ob id impreſentia in eorum opinionem impiam ex his quę explicauit, inuehitur. Nam ſi caſus & fortuna ſunt cauſæ per accidens, qm̃ in his videntur collocari quæ raro proueniunt: Vt demonſtratum eſt: Et cauſæ per accidens ope cauſarũ per ſe ſubſiſtunt, ob id. n. appellatur cauſæ per accidens qm̃ adiiciuntur aliis atq; accidunt: Itaq; cauſæ per ſe præcedũt cauſas per accidẽs, quamobrem caſum & fortunã cauſæ per ſe præcedunt quæ ſunt (vt explicatum eſt) mens & natura, ergo fortunam & caſum mens & natura præcedunt, quarũ aliæ ſunt cauſæ per ſe, aliæ vero per accidens. Nam & ſi concederemus his qui Democritũ imitantur atq; aliis, vniuerſum caſu, fieri tamẽ neceſſe eſt, vt cauſa per ſe mens & natura præcederent: quamobrem ſi cœlum caſu factum eſt, longe prius mente naturaq́; conditum fuiſſe dicere oportet. Sed quis ad hæc dicet, oportere cauſas per ſe præcedere cauſas per accidens: ob id mens & natura caſum & fortunam præcedere debent, quibus hæc adueniunt non tamen neceſſe eſt vt & eorum cauſæ ſint per ſe cauſæ dico. ſ. mens & natura quorum fortuna & caſus eſſent cauſæ. Nam lauandi cauſa per ſe mens eſt, attamen reportandi argẽtum quod quidem fit à fortuna, cauſa non eſt. Item cauſa per ſe vt equus ex prælio diſcedat bibendi deſideriũ eſt attamẽ ſalutis eius cum receſſit ab acie qui caſu euenit ipſa ſitis deſideriumq́; bibendi cauſa amplius non eſt, neque. n. ipſe diſceſſus eſt cauſa per ſe, ſed per accidẽs, quamobrem mentem & naturam cauſas eſſe aliorum per ſe ex his demonſtrauimus: cœli tñ cauſa cum ſit ipſe caſus, amplius non erit neceſſe vt mens vel natura ſint cauſæ niſi per accidens. Nam mẽs ſolet eſſe eorũ cauſa per accidens quę fortuna fiunt & natura eorum, quæ caſu producuntur. Ad hæc itaq; ipſe reſpondeo, qm̃ illi dicebant omnes mundos caſu fieri & in diuerſis partibus vacui collocari: Si demonſtratum eſt ante caſum fortunamq́; cauſas per ſe eſſe dico. ſ. mẽtem & fortunam, ab iis percunctabimur cuiuſnã mens & natura erant cauſæ per ſe. Si. n. omnium mundorum ſunt cauſæ per accidens, cuius erũt ergo per ſe, qñ quidem nihil aliud ſit præter infinitos mundos, quapropter mẽs & natura vel prorſus nullius erunt cauſæ per ſe, quod quidem fieri non poteſt, vel ſi ſunt profecto infinitorum mundorum erunt cauſæ. Recte igitur conceditur iuxta eorum ſuppoſitiones mẽtem & naturam eſſe cauſam huius mundi & omnium per ſe. Si enim demõſtratum fuerit à nobis fortunam & caſum neceſſario cauſis per ſe menti. ſ. & naturæ accidere atq; earũ ope ſubſiſtere neceſſe etiam erit & ante has cauſas per accidẽs ſint cauſæ per ſe. Cuius ergo mens & natura erunt cauſæ per ſe niſi fuerint cauſæ mundorum. Quamobrẽ ex his quæ demonſtrauimus & ex ſuppoſitionibus illorũ deducitur mentem & naturam eſſe cauſas vniuerſi & ſi concederemus cauſam etiam eiuſdem caſum eſſe.

Quoniam autem caſus & fortuna cauſæ ſunt eorum quorum aut mens: aut natura fieri cauſæ poſſunt: cum per accidens quippiã horum ipſorũ fuerit cauſa: atq; nihil eorũ quæ ſunt per accidens prius eſt hiſce quæ ſunt per ſe: quare neq; ꝑ accñs eam per ſe cauſam antecedit: caſus nimirum atq; fortuna poſterior & mente eſt & natura. Quare ſi quam maxime cœli caſus eſt cauſa, neceſſe eſt priorem mentem atq; naturam & aliorum multorum: & huius uniuerſi cauſam eſſe.

Fortuna inquit & caſus eorum dicuntur cauſæ quorum mens & natura ſunt cauſæ per accidens. Nam reportationis argenti fortunã eſſe cauſam dicitur multo prius mens mouit quæ eſt cauſa per accidens. Nam ſi non impuliſſet illũ qui ad forum proficiſcebatur, aut ad lauationem neque reportatio argenti eueniſſet, quę etiam fortuna & caſu fiunt: quamobrem ante fortunam & caſum natura & mens ſunt cauſa eiuſdem per accidens. Vbiq; enim per ſe præcedit id ꝙ eſt per accidens, quapropter ſi mens eſt cauſa mundi per accidẽs, multo prius eiuſdem erit cauſa per ſe: alioquin cuius alterius eſſet cauſa per ſe? Verba habẽt quid incõſtans. Nam cum dicat mẽtem & naturam eſſe cauſas per accidẽs, inquit deinceps qm̃ cauſa per ſe prior eſt his quæ ſunt per accidens, mens igitur & natura præcedunt caſum & fortunam: atqui ſi mentem & naturam dixit eſſe cauſas per accidens & eadem ſunt per ſe cauſæ, eadẽ ergo erũt ipſiſmet priora & poſteriora. Si quidem eorundem ſint cauſa per ſe & per accidens, alioquin ſi aliquorum eſſent cauſæ per ſe & aliorum per accidens, nihil eorum concluderet, quæ ipſe contendit vultq́ue inferre, quoniam non concluderet mentem eſſe mũdi cauſam per ſe. Si aũt (cum cauſa quędam per accidens

fieret)intelligamus.ſ.ſortunam & caſum,ideſt cum ſortuna & caſus fierent eorundem cauſa ,quorum mens vel natura fierent cauſa per ſe, non amplius verũ eſſet eorum mentem & naturam cauſas eſſe quorum ſortuna & caſus ſunt cauſæ per accidens. Verum ꝙ cauſæ ꝑ ſe.ſ.menti & naturæ ſortuna & caſus accidant ex his q̃ explicauimus demonſtratum eſſe habemus. atqui mẽtem & naturam eorum eſſe cauſas,quorum fortuna & caſus ſunt cauſæ adhuc non demonſtratum eſt, indicat.n.id verbum per accidens referendum eſſe ad ſortunam & ad caſum. Nam cũ dixiſſet id ꝙ eſt per ſe prius eſſe eo quod eſt per accidens,mox induxit,caſus & ſortuna ergo ſunt mente & natura poſteriores. Si.n.per ſe prius eſt eo quod eſt per accñs, & mens ac natura ſunt priora fortuna & caſu ergo ſortuna & caſus ſunt cauſæ per accidens. At ſi quis diceret imo eorum dabimus mentem & naturam eſſe cauſas per ſe quorum ſortuna & caſus ſunt cauſæ,reſpondebimus imo quorũdam aliorum, qm̃ nihil eſt in rebus naturalibus præter vniuerſum,de quibus nos & illi ſermonem ſaciamus. Et multorum & huius vniuerſi)multorum aliorum,ideſt particularium: nam particularibus effectibus particularem mentem & naturam & generalibus cõmunibusq́; generalem cõmunemq́; rebus omnibus mentem & naturam aſſignare debemus.

Eſſe aũt cauſas & tot numero quot diximus patet. Tot enim numero quæſtio propter quid ſane complectitur.

Cum dixiſſet de cauſis per ſe, & de cauſas per accñs & de eiſdem ſermonem exacte expreſſiſſet in preſentia vtilitatem ſermonis affert,qm̃ non incaſſum de ipſis tã diligenter diſſeruit. Sed quia naturalis interrogatus de cauſis rerum naturalium,ſolet vel omnes vel quaſdam afferre,idcirco de eiſdem ſermonem repetit:quanquã idipſum primo cõſiderare agereq́; nolit. Sed id quod dicebam.ſ.vt oſtendat neceſſario de eiſdem ſermonem feciſſe,qñ interrogatus naturalis de cauſa vniuſcuiuſq; rei naturalis, vel quatuor ipſas aſſignabit, quas diximus,materiam,formam efficientem,& finalem, aut ſi de quibuſdam omnes aſſequi non poteſt,aliquas profecto reddet,vel vnam vel plures vt etiam mathematici ſolent, à quibus ſi percunctabimur cauſam de vnoquoq; quod rebus mathematicis ineſt vel formam vel diffinitionem elteri aſſignabunt,vt ſi percunctabimur cur linea recta rectæ æqualis ſit. Reſpondebunt qm̃ ex centro proueniunt ad circunferentiã ſunt æquales:qđ ſi vltra inſtabimus,cur aquæ ſunt lineæ quæ à centro ad periferiam trahuntur: Dicent qm̃ hoc eſt circuli definitio vt ſit figura plana vna linea cõtenta ad quã omnes lineæ rectæ quæ intra figuram ſunt conſtitutæ, à cẽtro protractæ inter ſe ſunt æquales. Nam ſoli circulo id tribuitur peculiareq́; eſt habere.ſ.vnum punctum ꝙ profecto centrum eſt à quo incidentes lineæ protractæ ad peripheriam inter ſe ſint æquales,quo pacto ad vltimã definitionem deſinentes putant interrogationi ſatisfeciſſe. Hæc quidem circuli definitio eſt eius forma quapropter interrogatus propter quid, cum affert formã, interrogationi ſatisfiet. Rurſus ſi interrogabitur cur trianguli tres anguli ſunt vno recto maiores. Reſpondebit qm̃ duobus extrinſecis ſunt æquales & duo extrinſeci ſunt duobus rectis. Itẽ interrogatus cur duo extrinſeci ſunt æquales duobus rectis. Reſpondebit quia cum linea recta ſuper rectam ſteterit vel duos rectos angulos vel æquales duobus rectis efficiet. Vnde cum peruenerit finiueritq́; ad definitionem,interrogationi ſatisfecit. Verum hoc non aſſero ꝙ operæpretiũ ſit definire quoduis interrogatum neque ſiſtere finireq́; definitionem eius, qm̃ non tradidit definitionem anguli vel angulorum, ſed vt ad definitionem quandam id quod phyſici appellãt quod quid reducamus. Ariſto. autẽ hæc dixit gratia exempli huius quod quid eſt cum fuerimus interrogati,cum aliquando formam reddere debeamus quemadmodum fieri ſolet in cunctis rebus mathematicis, quippe qui interroganti propter quid hoc eſt non ſatisfaciamus antequam idipſum propter quid reduxerimus ad definitionem. Definitio aũt ſorma eſt proinde qui ipſum propter quid in mathematicis redigerint ad formam ſolum, ideſt ad definitionem ſatis illud dediſſe videntur, qm̃ mathématicus materiam non ſpectat, neq; cauſam efficientem, neq; finem, ſed duntaxat ſormas mathematicas. Atqui naturalis omnes cauſas tradet, vt ſi ab eo percũctamur, cur Socrates eſt homo, reſpondebit per formã, dicens quia eſt animal rationale mortale. item per cauſam efficientem, quia ſimile ſimilis eſt cauſa. homo.n. ab homine ꝓducitur. præterea materiam affert, vt ſiquis cum interrogat propter quid gladius ſcindit. Reſpõdebit qm̃ ferreus eſt: vel ex forma, quia acutus eſt, vel ex fine, quia ita conſtitutum vt in hominum vſum veniat. ita igitur per omnes cauſas reſpondebit, ſi fieri poteſt vt alicuius omnes cauſæ reddantur. Si vero non poterunt omnes afferri, qm̃ veriſimile nõ eſt vt vniuſcuiuſq; materiã ꝓximam inuenias, quædam enim propria eſt mixtioni elementorum, quæ Socrati ſubiicitur, Platoni & de cæteris aliis ſimiliter, quaſdam igitur vel vnã reddet cauſam. Verum de quibuſdam omnes cauſas tradere licet, vt ſi interrogetur naturalis ꝓpter quid Socrates obiit, per ſormam. Reſpondebit quoniam eſt animal rationale mortale. Deinde per materiam, quia hoc conſtitutum compoſitumq́; ex contrariis eſt. Item per cauſam efficientem qm̃ qui illũ generauit accedit & recedit: demum per finem ꝙ longe melius cõmodiusq́; eſt animæ extra corpus eſſe quã in corpore collocari ob corporis moleſtias & perturbationes. Si igitur naturalis has cauſas reddiderit rediget eas ad antedictas. Recte igitur ſi de ipſis admodum diligenter diſſerendo ſtatuimus quatuor duntaxat eſſe ſormam materiã. efficientem & finem quarum tres in vnum idemq́; incidunt ſorma efficiens & finis, dico autẽ idem non numero, ſed ratione. Nam homo ex homine fit & equus ex equo & idem eſt generans genito non numero ſed ſpecie. Similiter cauſa efficiens à fine, numero diuerſa, ſorma vero eſt eadem. Nam quatenus nondum exiſtit id ꝙ à natura producendũ eſt ſed ſolum apud intentionem naturæ eſt, quippe quæ illud intendat finis appellatur: ſed poſtquam productum eſt & in compoſito collocatur ſorma eſt. Cæterum cauſarum efficientium quædam moueri non poteſt, quædam vero mouetur, & huius quę mouetur, alia ſemper mouetur, alia vero eſt ortui interituiq́; obnoxia quocirca tres ſunt vniuerſæ philoſophiæ facultates. qua propter inquit nobis ſunt tres conſcriptæ tractationes de cauſis efficientibus, vna de cauſa efficiente immobili quæ metaphyſica appellatur, alia de cauſa efficiente quæ cum mouet continuo mouetur, vt liber de Cœlo, alia eſt de his quæ ortui interituiq́; ſunt obnoxia, in quo genere omnia opera naturalis philoſophiæ collocantur. Tot enim numero quæſtio propter quid complectitur, hoc

in loco

in loco idipſum propter quid finem non appellat, ſed generaliter omnem cauſam. Nam cum ſint quatuor quæſt[illegible], ſi eſt, quid eſt, quale quid eſt, & propter quid eſt, in tot etiam cauſas propter quid reducimus materiam.ſ.formam efficientem & finem. Nam quoties interrogabimur de vnoquoq; propter quid ſit, hac, quatuor cauſas afferre conabimur.

Nam ipſum propter quid: aut ad ipſum quid eſt reducitur ultimum in immobilibus: ceu in mathematicis. Ad recti enim diffinitionem ut commenſurabilis aut ad cæterorũ ſimilium alicuius ultimum reducitur.

Inquit ipſum propter quid reduci ad ipſum quid vltimũ loco huius ad definitionem quæ quidem eſt forma definiti ſeu ſubiecti. vocat autem mathematica immobilia, propterea quod naturalia cum motu contemplamur: qm̃ natura motus quietisq; initium eſt: at mathematica quia in noſtra animi cõceptione ſunt, imobilia eſſe videntur non. n. alterantur neq; prorſus mutantur, neq; in materia ſunt. Dixit autem vltimum qm̃ cum de mathematicis interrogati, quãobrem hoc ſit, & voluerimus afferre cauſam, interroganti ſatisfacere non poterimus priuſquam ad vltimam definitionem, quæ quidem forma eſt, occurremus. hoc modo omnia mathematica ſe habent, vt ſi interrogabimus Geometram quamobrem duæ rectæ lineæ æquales ſunt. Reſpondebit qm̃ à centro proficiſcuntur. Si vltra inſtabimus cur lineæ quæ à centro egrediũtur æquales ſunt. Reſpondebit qm̃ hæc eſt circuli definitio, vt omnes lineæ quæ à centro ducuntur ad periferiam vſq; inter ſe ſint æquales, quo pacto intelligentes definitionẽ conquieſcimus, & nobis ſatis factum eſt. Quod igitur ipſe inquit in hoc eſt qm̃ interrogati quamobrẽ hoc ſit ad ꝙ quid eſt confugiemus, ꝙ ſane formam appellamus, vt in mathematicis videre licet. Nam in his deſinit cauſæ aſſignatio in definitionem vltimam quæ eſt forma. Verum exempli cauſa ipſe adducit in medium mathematica. Sed verborum conſtructio hoc modo habenda eſt, propter quid enim vel vt in rebus ĩmobilibus, quod quid eſt vltimum redigitur. Sub intelligendum tamen eſt, quemadmodũ ad vltimã. n. recti vel cõmenſurabilis definitionem. Siquidem duo puncta in circulo acceperimus, deinde diſſcrimus hæc duo puncta inter ſe diſtare forſitã quinque digitorum interuallo, deinde interrogati: Vnde nam ipſi cognoſcimus tm̃ inter ea cõprehendi interſtitiũ. Reſpondebimus quia linea recta quam à puncto ad punctũ diximus tm̃ longitudinis capit. Sed ſi vltra interrogaret aliquis, cur non metiti ſumus hac intercapedinem iuxta deſcriptam circulorum periferiam, vel iuxta helicen. Reſpondebimus quia oportet menſurã eſſe definitã, & certam & quod eſt definitum ac certũ minimũ eſt, & lineam rectã minimam eſſe, quippe quæ omnium linearum habentiũ terminos ſit minima. Vnde hanc definitionem intelligentes, non vltro procedimus. Rurſus dicere ſolemus hoc latus alteri cõmenſurari poſſe. Si interrogabimur. Quamobrem latera ſunt cõmenſurabilia. Reſpondebimus qm̃ quam proportionem inter ſe habet numerus ad numerum exempli gratia duo ad octo, eandem retinent latera inter ſe. Et ſi inſtabit qui interrogat dicens cur latera eam proportionem habent inter ſe quã habet numerus ad numerũ. Reſpondebimus qm̃ hæc eſt definitio eorum quæ poſſunt inuicem menſurari.

Nam ea ſunt cõmenſurabilia quæ eadem menſura metiri queunt. Quemadmodũ igitur quater duo metitur numerum octonarium, ita etiam vnum latus metitur alterum. Vnde cum adducta fuerit definitio ceſſabit tolleturq; dubitatio & ſummatim omnis mathematica methodus cauſas ad definitionem vltimam aut ad cõmunes conceptiones redigit.

Aut id ꝙ primum mouit: ueluti propter quid bellum geſſerunt quia templum ſpoliarunt. Aut gratia cuius ceu ut imperium conſequantur.

Cum dixerit cauſam formalẽ deſcendit ad cauſam efficientem. Inquit. Nam interrogati quamobrẽ Phocenſibus Thebani bellum intulerunt. Reſpondebimus cauſam efficientem, quia Phocenſes templa ſpoliauerunt. Aut ad id cuius gratia & finem reſpondebimus, vt quamobrem Grecis rex Perſarum indixit bellum: dicemus, Vt Græciæ imperaret.

Aut in hiſce quæ fiunt ad materiam. Quod quidem igitur hæ ſint cauſæ & tot ſiat manifeſtum eſt.

Cum dixerit formalem efficientem & finalem cauſas & materiam inquit. Verum ait in hiſce quæ fiunt ad diſtinctionem, eorum, quæ diuina & quæ vndequaq; ſunt ĩmutabilia dico.ſ.incorporea. Hæc.n. Plato vocauit ſemper exiſtentia, corporea autem non exiſtentia, ſed facta. in his igitur quæ fiunt naturalis adducet materiam, quoniam illa diuina ſunt materiæ expertia & de his ſolam formam munus eſt Theologi tradere & minime materiam. Vel quoniam de aliis cauſis ſubiecit exempla quæ animi ope cogitantur & mathematica ſunt, quorum nihil exiſtit per generationem. Nam mathematicæ res immobiles ſunt, vt ipſe dixit, quocirca neque generatio in ejs ſpectatur, at in his quæ ſunt naturalia, omnino generatio & motus inueniũtur, ſed ea quæ fiunt ope tum intellectus tum voluntatis ſine generatione vel non ſunt, aut ſi ſunt, in habitu intellectus verſantur & ſunt. Cum ergo in his materiam non ſpectamus quoniam neque generationem, idcirco inquit ad diſtinctionem contra hæc, naturalem allaturum reddituruṁq; materiam in his quæ fiunt. Quo in loco tum artificialia tum ẽt naturalia vocat, quæ fiunt. In bis enim materia prorſus aſſignanda eſt.

Quoniam autem cauſæ quatuor ſunt: omnes cognoſcere nimirum ad naturalem philoſophum attinet: atq; ad omnes ipſum propter quid redigẽs ipſe materiam, formam, id quod mouit: & id cuius gratia naturaliter reddet.

Quod repetat ſermonem de cauſis ob id hoc in loco plane indicauit, inquit.n. cũ quatuor ſint cauſæ omniũ quæ fiunt cauſas in has quatuor naturalis rediget & cũ attulerit de vnoquoq; propter quid, has profecto aſſignabit cauſas. Et cum redegerit ipſum pp quid ad oẽs.ſ. matariam formã id ꝙ mouit & cuius gratia naturaliter aſſignabit. i. cauſam vniuſcuiuſq; cũ tradiderit, naturaliter in has quatuor rediget, recte dixit naturaliter, qm̃ põt reducere in eaſdem cauſas non naturaliter, nã de cauſa ĩmobili diſſerere non amplius ſpectat ad naturalem, ſed munus eſt Theologi: quanq̃ & de ſeparatis formis phyſicus aliqñ diſputet. Verum ſi Ariſt. in operibus naturalis philoſophiæ aliquando de cauſa ĩmobili diſſerit, vt in octauo huius operis libro atq; in libro de Anima, cum de mente ſeparata, quæ omnino ſeiungitur à corporibus, preterea in libro de ortu interituq; rerum vbi & de cauſa ĩmobili agit: Dicimus reuera perfectum naturalem pp ſummam eius excellẽtiam poſſe cõmemorare cauſas ĩmobiles & ſupra naturam.

Tres autem cauſæ in unum plerunq; ueniũt. Nam ipſum quid eſt & cuius gratia unum ſunt.

Tres cauſæ forma efficiens & finis. Recte dixit (plerunq;) q̃m hæ cauſæ non ſemper in idem incidunt, cũ neq; oẽ quod efficit ſimile ſit illi ꝙ gignitur. Neq;.n. Sol quia agit in aerem ſimilis aeri eſt. Itẽ omnes prorſus immobiles & diuinæ cauſæ in nos agunt quæ à nobis actione & ſubſtantia differunt, immo neq; in his q̃ fiunt omne ꝙ efficit ſimile eſt rebus genitis. Nam motus cum non ſit calefactio calefacit & frigiditas denſẽt cum ipſa denſa non ſit. Item aqua calida euaporans efficit aerem, vt ea quæ ab igne calefit, quæ tñ aer non eſt & alia infinita. Cęterum artificialia perſpicuo differunt à ſuis cauſis efficientibus. Nam quid eſt & id cuius gratia vnũ ſunt, q̃m forma eadem eſt fini vt diximus, q̃m cum duplex ſit finis vt in ſuperioribus explicauimus, finis gratia cuius, & cui, nõ cuilibet fini forma eadẽ eſt, q̃m non eadem eſt finis cui ſed potius fini gratia cuius, cum finem dico, quem intendit natura, quæ coniectat & intendit vnumquodq; reducere ad ſuam perfectionem formam ſecundum naturam. Quamobrem finis huiuſmodi & forma ſunt idem numero & ſolo habitu rõneq; diſcrepant, vt diximus. Nam cum natura formam ſpeculatur, tanq̃ producendam, & nondũ exiſtẽtẽ, finis eſt cum vero iã factam contẽplatur, forma eſt.

Ea uero unde motus primum effluit: ſpecie eum hiſce concurrit: homo nanq; hominem gignit.

Primum pro proximo dixit, cauſa igitur efficiens propinqua eadem eſt formæ & fini. eandem dico, non numero, ſed ſpecie. Nam ſophroniſcus idem Socrati eſt ſpecie. Vtriq; enim homines ſunt, quanquam numero differant.

Et prorſus quæcunq; motum ſubeuntes mouent: quæcũq; autem non ſunt tales, hæ naturalis conſiderationis non ſunt. Non enim in ſeipſis habentes motum aut principium motus mouent: ſed ſunt immobiles.

Hic contextus ſiue ad proximũ coniungatur vt hęc ſit ſententia, q̃m cauſa efficiens proxima eadem eſt formæ & fini & ſummatim dicimus quæcunq; cauſæ efficientes proxime quæ motæ monent eadem ſunt formæ & fini. Nam anima quanq̃ proxime moueat animal attamen quia non mota mouet idcirco mobili eadem non erit, ſiue is contextus quod magis approbandum eſt, continuus ſit ſuperioribus verbis, vbi inquit. Et cũ redegerit propter quid ad omnes. ſ. ad materiam formam id ꝙ mouit, & cuius gratia, naturaliter aſſignabit, quibus deinceps hæc copulat & quæcũq; mota mouent ideſt naturalis eaſdem cauſas aſſignabit quæcũq; eo quod mouẽtur etiã mouent & quod hoc verum ſit conſtat ex his quæ ipſe inducit. Quæcunq; autem non, non amplius ſpectat ad naturalem contemplationem, ideſt quæcunq; mouẽt cum ſint ipſa ĩmobilia non amplius ad naturalem diſciplinam attinent. Nam ſi de natura phyſici intereſt differere & natura eſt principium motus & quietis in quo primo ineſt ꝑ ſe & non ſm accidens, quæcũq; igitur naturalia mouent, in ſeipſis motus quietiſq; initium habent, ergo quęcunq; non habẽt principium motus & quietis naturalia non ſunt, huiuſmodi aũt ſunt quæcunq; ſm naturam mouent & ſunt ĩmobilia. Si ergo ad phyſicum ſpectat de principiis naturalibus differere & huiuſmodi nõ ſunt naturalia, de his profecto phyſicus non diſputabit ergo de ſolis principiis diſceptabit in eo ꝙ mouendo mouentur.

Quapropter tres ſunt tractationes. Vna circa immobile. Alia circa id quod quidem mouetur, eſt autem expers corruptionis. Tertia circa ea quæ corruptibilia ſunt. Quare propter quid in materiam quod quid eſt, & quod primo mouet reducente aſſignatur.

Quoniam eorum q̃ mouent aliud ĩmobile eſt, aliud vero mobile, & eorum q̃ mouentur, aliud ſemper mobile, aliud vero mobile & interitui obnoxium, tres idcirco de iis facultates facturi ſumus, in ea quæ appellatur metaphyſica diſputantes de ĩmobilibus, in libro autem de Cœlo de ijs quæ ſemper cientur, in cæteris autẽ libris naturalis philoſophiæ, de his quæ mouentur & ſunt ortui interituiq; obnoxia. cætera quæ in contextu dicuntur ſunt epilogus cauſarum. Verum ſi omiſit cauſam finalem, nullum nobis faceſſit negotiũ. Nam deinceps ante vniuerſa ipſa adnumeratur.

Nam de generatione maxime cauſas hoc modo conſiderat quid poſt quid fit: & primum fecit: aut quid paſſum eſt & ſic ſemper q. eſt deinceps.

Quoniam dixit ipſum propter quid interrogatũ reduci oportere in quatuor antedictas cauſas huius ſentẽtiæ rõnem affert. Inquit. Nam de his quæ ortui ſubiiciuntur præſertim in hunc modum conſiderare conſueuerũt de quibus ſane phyſici præſertim munus eſt ſcilicet de his quæ producuntur, negotiũ ſuſcipere circa hæc, porro phyſici omnes verſantur. & de iis ſermones multos aggreſſi ſunt: has igitur quatuor cauſas quærunt, quas deinuo numerat, quid poſt, quidq;, quæ ſunt forma & cuius gratia. Nam phyſicus cõſiderat, id cuius gratia natura operatur, vt hominis natura cum ſemen efficiat: cauſamq; reddit, q̃m gratia formæ humanæ vt permaneat, ſperma ſemenq; & omnia deinceps natura procreat quæ ſtatuit horum omnium finẽ formam humanam ſempiternam efficere, quandoquidem cuncta eſſe appetant. Sed cum nequeant hic ſempiterna eſſe & eadem numero permanere ſucceſſione quadam machinatur ſempiterna. Et quid primum efficit, ideſt efficientem cauſam: q̃m quęrit naturalis quid ſit, vnũquodq; naturale monens proximũ & quid paſſum, ideſt q̃ ſit materia quæ patitur ab efficiente & alteratur ac in formam ducitur. Quærit inquã nunquid ſit ſperma, vel menſtruum: an aliquid ante hæc, vt elemẽta quatuor, & ſi ante hæc elementa ſit aliquid quod patiatur & cõmuniter omnibus ſit ſubiectum, vel non.

Duplicia aũt ſunt principia quæ naturaliter mouent: quorum alterũ naturale non eſt: quippe cũ non habeat in ſe principium motus. Atq; tale eſt ſi quid moueat et non moueatur ut id quod eſt penitus immobile: & quod eſt omnium primũ.

Q̃m dixit naturalem ita inueſtigare cauſam efficientem quẽadmodum alias cauſas generationis, nã quærit quid ſit id ꝙ primum mouet, & cum non interſit naturalis de omni cauſa efficiẽte agere: Idcirco inquit, cum ſint duplicia principia mouentia & id ꝙ prorſus ĩmobile eſt & id quòd in ſeipſo habet principium motus & quietis, illud principium omnino immobile non eſt naturale alterum verum naturale. Quamobrem non ſpectabit ad phyſicũ de omni principio differere: Sed de ſolo naturali principio. & quomodo antẽ vtraq; principia mouent naturaliter & vtraq; non ſunt naturalia. Verum non dixit hoc ꝙ ita principium mouens moueat vt naturalia mouere apta ſunt, ſed ꝙ id quod mouetur ab eodem, naturaliter mouetur, ſed non neceſſe eſt ita mouẽs moueat ſicut mobile mouetur. Sol pro-

fecto

fecto nos alterat, ipſe tamen non alteratur & motus calefacit, ipſe tñ non calefit flagellum vibices efficit & tñ ipſum non eſt vibex. Hoc igitur modo non eſt impoſſibile naturaliter mouere, & tñ naturale non eſſe. Huiuſmodi autem eſt anima noſtra quæ nullo motu mouetur & ipſa mouet animal & adhuc ipſum corpus diuinum. Nam mouet nos & ipſum non mouetur. omnium autem primum vocat id ꝙ mouet ſphæram ſtellarum fixarum, quod etiam primũ in duodecimo Metaphyſices volumine appellauit. Poteſt quoq; intelligi primũ omne id quod cœlum mouet, & illud eſſet maxime primum omnium mouentium imobiliter.

Et ipſum quid eſt, & forma, eſt enim finis & id gratia cuius cætera fiunt.

Cum dixerit alterum mouentium quod etiam ĩmobile appellauit, adiecit reliquum ꝙ in ſeipſo initiũ motus & quietis habet quod ſane forma naturalis eſt. Nã hoc principium eſt id qnod mouet alterat & ad generationem materiam ducit, mouet autem non modo vt cauſa efficiens, ſed etiam vt finis, qm̃ hunc natura appetit huncq́; aſſequi vult. diximus antem ſæpenumero tres cauſas in idem incidere. Quamobrẽ ſpecies & forma cũ eſt in patre vt cauſa efficiens mouet matcriam atq; vt finis & id quod appetitur. Item in cæteris motibus qui ſunt ad aliquod accidens, forma etiam mouet quod in ſeipſo tenet principium motus & quietis. Nam homo per formam ad tantam creſcit molem & taliter alteratur, ſimiliter animalia diuerſos motus in loco habent & non per materiam, quippe quæ etiam mouetur, ſed per formam.

Quare cum natura alicuius gratia faciat & hanc ſcire oportet: ac ipſum propter quid omnino aſſignandum eſt.

Quoniam natura inquit alicuius gratia agit (vt demonſtrabitur) oportet naturalem ſcire naturam ac e operæpretium eſt cum interrogatus fuerit de rebus naturalibus quãobrem hæc ſint cauſas dictas afferre. Niſi enim natura omnia ageret alicuius gratia, non opportunus eſſet ſermo de quatuor cauſis, quo complectũtur omnes rerum naturalium cauſę, ſufficit enim ſcire duntaxat cauſam efficiẽtem & materialem. Sed denuo repetit nnmerum cauſarum.

Velut ex hoc neceſſe eſt hoc fieri. Ex hoc autem hoc: aut ſimpliciter eſt aut plerunq;.

Ex homine .n. homo naſcitur (vel ſimpliciter, vel plerunq;) Simpliciter quidem ex hoc fit hoc, in ſempiternis, qm̃ ſecundum neceſſario ſequitur ex primo, plerunq; autem in his quæ generantur, nam plerunq; homo fit ex homine. Verum hoc dicit propter monſtra.

Et ſi hoc eſſe debet: ut ex propoſitionibus ipſa concluſio.

Finalem inquit cauſam. Nam velut ſi futura ſit forma oportet prorſus pręexiſtere materiam. Ita ſi hęc cõcluſio fieri debet opus eſt vt præexiſtant propõnes.

Et quia hoc erat quiditas ipſa. Et quia melius eſt hoc modo non ſimpliciter: ſed ad ſubſtantiam uniuſcuiuſq;.

Formam inquit. Nam interrogatus naturalis cur Socrates ſit rationalis. Reſpõdebit qm̃ hæc eſt forma atq; definitio hominis, animal rationale mortale diximus autem ſæpenumero hanc cauſam incidere ſimul cum fine. Et qm̃ hoc modo melius eſt exempli gratia expedit homini magis vti manibus ſane inſtrumento rationis & equo vti quatuor pedibus. Inquit ergo vniuſcuiuſq; melius aſſignandum eſſe. Verum non promiſcue & generaliter vt hoc bonum ſit, vel nõ ſit, ſed id ꝙ maxime ad cuiuſcunq; ſubſtantiam conducit. In naturalibus itaq; quatuor cauſæ inueſtigandæ perquirendæq́; ſunt. In mathematicis vt ſæpe diximus vna duntaxat formalis, & non materia nec efficiens, nec finis. per ridiculum .n. dictu eſſet. Si bonum circulo eſſe diceremus vt talis ſit. ſ. habere lineas quæ à centro proficiſcuntur æquales, tñ ẽt magis, quia mathematica nõ propriam habent ſubſtantiam, ſed cum ope aliorum ſint animus ea abiungit & ſeparat, de illis igr̃ oẽs cauſæ perquirendæ inueſtigandæq́; ſunt quibus ipſe naturaliter inſunt.

Dicendum eſt igitur primo quidem naturam ex his eſſe cauſis quæ alicuius gratia faciunt. Deinde de neceſſario quõ ſeſe habeat in naturalibus rebus. In hãc enim cauſam omnes redigunt. Nam calidum & frigidum & unumquodq; taliũ ſuapte natura ſit tale: hæc neceſſario & fiunt ac apta ſunt.

Cum dixiſſet in ſermone de caſu & fortuna, naturã agere alicuius gratia, ſecundũ autem eſt ꝙ ſit in rebus naturalibus neceſſarium, qm̃ cum primum ineſt oportet vt etiam ſm̃ ſit, vel econtra cum ſm̃ fuerit neceſſe etiam eſt vt primũ ſit, vt cum materia fuerit talis nunquid neceſſe ſit vt forma ſit talis, vel econtra quia forma talis eſt an neceſſe ſit vt materia talis habeatur. Et nũquid ſi forma eſt ex neceſſitate ſequatur materiam eſſe. Hęc igitur ſunt ea quæſita q̃ explicaturus eſt Ariſ. Verum imprimis quærit ꝙ natura agat alicuius gratia: Et vt oſtẽdat hanc qõnem opportunam eſſe, in primis contrarium oſtendere conatur, & ambigit qm̃ videtur natura nihil agere alicuius gratia, probat autem exemplo. Inquit .n. quemadmodum Iupiter pluit non vt triticum huius creſcat neq; vt alicuius alterius id ꝙ eſt in area diſſipetur, ſed decidit ex materiæ neceſſitate, propterea quod oportet vaporem ſubeuntem calori refrigerari congelariq́; hieme & congelatum in aquã verti & denuo in aquam concretũ, in imbrem deciderre qđ quidem fit ex neceſſitate, adeo vt accidat huius triticũ adoleſcere, vel id quod in area collocatur interire, qm̃ non ob id aqua defertur ita quid vetat in his quæ natura conſtant. vt partes animalium, alicuius gratia fiant & nihil natura operetur neq; gerat, velut dentes anteriores acuti qui apti idoneiq; ſunt ad ſcindẽdum cibũ & molares latiores validiſſimi vt eundẽ molant & extenuent qui ſane non aliqua intentione ita natura conſtituti ſunt, vt priores ſecent & molares attenuent, ſed ita accidit ob materiæ aptitudinem, vt huiuſmodi dentium collocatio ſit & ita illi ſe habeant, tanquam huius rei cauſa facti ſint vt ſcilicet anteriores aptiſſimi ſint ad ſcindendum cibum & molares ad extenuandum: eodem etiam modo in aliis partibus videre licet quæcunq; videntur eſſe alicuius gratia factæ, vt iecur ad digerendum & tranſmutandum cibum, nerui ad coniungenda connectendaq́; membra & venæ ad deducendũ vndiq; ſanguinem vt ſingulæ partes ſimiliter nutriantur. Vnde in omnibus ita dicendum eſt. Idcirco inquit quæcunq; hoc modo fiunt perinde alicuius gratia fierent ita ſeruantur, alia vero interire quæcunq; non ita facta ſunt ac conſtituta vt monſtra. Dubitatio igitur hactenus pergit. Cæterum ipſe pluribus argumentis oſtendit naturam alicuius inſtituto & gratia agere, & primum oſtendit in ſecunda figura, hæc quæ ipſi veteres dicũt, dico .ſ. pluuia aĩalium partes & id genus neq; à fortuna neq; à caſu produci deinde per ſyllogiſmum hypoteticum demonſtrat eſſe alicuius gratia omnia Itẽ in tertia figura oſtẽdit quædam eorum quæ natura

conſtant alicuius gratia gigni, quod quidem demóſtrare proponebat, talis ergo eſt primus ſyllogiſmus, pluuia & ſingulæ partes animalium vel ſemper eundé tenorem ſeruant, vel plerunq;. Sed caſus & ſortuna, ideſt quæ fiunt caſu & ſortuna neq; ſemper eundem tenoré neq; plerunq; ſeruant, Nam demonſtrauimus hæc raro accidere, igitur pluuia & cuncta quæ natura ſubſiſtunt neq; à caſu neq; à ſortuna fiũt. Quod vero pluuia & cũcta quæ natura ſubſiſtunt alicuius cauſa ſint oſtendit ſyllogiſmo hypotetico & diuiſiuo, in quo deſtruit vnũ & reliquum confirmat, pluuia.n.& cuncta quæ natura conſtant, vel ex quodá ſymptomate ſunt, appello ſymptoma caſum & fortunam, vel alicuius gratia, Sed ex ſymptomate, non ſunt, vt demonſtrabatur ſuperiore ſyllogiſmo, igitur inſtituta ſunt alicuius gratia. Quod etiam quæ natura exiſtũt alicuius gratia facta ſint hoc modo in tertia figura demóſtrat, pluuia & ſingulæ partes animalium & huius generis omnia natura producuntur vt ipſi etiá dicunt: hæc profecto natura produci atq; eſſe aiunt, quanq̃ negarent naturam hæc alicuius gratia efficere, ſed idipſum eſt quod in quæſtione propoſuimus, ſi quod natura agit, id alicuius gratia efficit. Vndeimbres & partes animalium natura ſunt ac ſubſiſtunt imbres & partes animalium alicuius gratia ſunt & ſubſiſtunt, nam idipſum ſyllogiſmo hypotetico ſuperiore demonſtratum eſt ergo quædam eorum quę natura ſunt ac ſubſiſtunt alicuius gratia ſunt. Hoc igitur modo ſyllogiſmus iuxta primam inuaſionem oſtédit naturam agere alicuius gratia ſecundo impetu congreſſuq́; idem oſtendit hoc mó. imprimis accipit duas dignitates, primam accipit qm̃ in quibus inuenitur aliquis finis, in quem deſinit motus qui cum continue tédat in illum finitur & ſiſtit, in his etiam omnia quæ ante finem ſuſcipiuntur, alicuius gratia facta eſſe vidétur, vt artis ædificandi finis eſt domum ædificare, añ quem omnia quæ aguntur alicuius gratia aguntur vt lapides incidere, ligna cædere polireq́; & tegulas fingere & oĩa alia quæ ad condendam domum requiruntur. Secunda dignitas eſt vt ſi quæ fiunt arte natura produci poſſent neq; ipſa natura ſecus conderet, vt ſi natura nauigium condere poſſet, ligna caua efficiens ita eadem cóponeret & fingeret, vt modo ab arte fieri ſolent, quo ſane nihil ſapiétius clariusq́; coniicere & excogitare poſſumus. Rurſus ſi quæ à natura ſacta ſunt poſſent etiam ab arte effici, dubio procul eadem ſic ars conderet velut natura efficit, vt homo ſi non ita à natura, ſed ab arte ſactus eſſet, & natura artificialia efficeret, vt modo ab arte fiunt non omnino diſcreparent. Hæ igitur ſunt dignitates ex quibus oſtendit hoc modo naturam alicuius gratia aliqua afficere. Si enim artificialia natura fierent ita conſtituebantur vt impræſentia conſtituuntur. Et in artificialibus omnia quæ ante finem aguntur finis gratia fiunt, igitur & in naturalibus cuncta q̃ præcedunt finem gratia ipſius à natura fiunt, rurſus ſi naturalia ab arte fierent ita gignerentur quemadmodũ impræſentia producuntur. Sed ars omnia quę ante finem exercet alicuius finis gratia efficit, ergo & natura hoc modo impræſentia cum aliquid ageret vt ars condidit & ædificauit certe omnia quæ præcedunt finem illius gratia afficeret, ergo natura alicuius gratia agit. Verum Ariſt. non videtur mihi ſane recteq́; hoc argumentum feciſſe. Imprimis quia prima dignitas non videtur recte accipi in qua ſic dicitur in quibus eſt aliquis finis in his etiam omnia quæ pręcedunt finem, gratia eiuſdem aguntur, quo in loco de quo, nam fine loquitur? Nam ſi omne extremum ſimpliciter & id in quod recidunt motus finem appellat ratio ſalſa eſt. Nam ipſe teſtis eſt, qui prius dixit, ſe non appellare quodcunq; extremum finem: Sed id ꝙ melius eſt, quapropter accuſabat Euripidem dicentem mortem eſſe finem, cuius gratia aliquid naſcebatur. Non.n. quia vnus quidam eſt & continuus vitę motus vſque ad mortem neq; qm̃ mors eſt huius motus extremum idcirco cuncta quæ exercentur ante mortem, gratia mortis tractantur. Neq; nauis qm̃ nimio pondere preſſa naufragium fecit, ob id onerabatur, vt naufragium faceret. Item neq; portenta qa ſunt quiddam extremum præter naturam & finis idcirco omnia quæ præcedunt hunc finem gratia huius finis fiunt, quippe natura non intendat finem præter naturam, neq; habeat propoſitum procreandi monſtra. Vnde alia infinita hoc modo ſe habent. Verum ſi finé nó ſimpliciter extremum appellauerit, ſed bonum & id cuius gratia, ipſummet quæſitũ velut conceſſum accipit. Nam quærimus ſi huiuſmodi ſit finis in his quæ natura producuntur qđ gratia cuius appellatur & iam hunc ſi natura intédens omnia ante ipſum efficiat eiuſdem gratia. Verum nunquam generaliter erit vera hęc dignitas quo ad ſcđm ſignificatum quo proprie finis accipitur neq; prorſus ea quæ ab Ariſt. dicuntur congruunt his quæ natura conſtant, ſed his quæ a rte gerũtur, in quibus etiam dignitas vera eſt. Nam cum quidá in rebus artificialibus conſtituitur finis quem ars intendit ipſa profecto omnia quæ hunc finé præcedunt eiuſdem gratia efficit. Hæc igitur hoc modo ſe habeant cętera autem minime vera ſunt, qm̃ & ſi artificialia fierent à natura & eo modo fierent ab ea quemadmodũ impręſentia ab arte geruntur, attamen non ob id, neceſſe eſt vt ſi ipſa ars efficit alicuius gratia vt etiam ipſa natura eodem modo cuncta efficiat. Etenim ſi ars aliqua portenta efficeret & ante finem, omnia quæ ipſa efficeret finis gratia prorſus ageret, nó tamen ob id, quia natura portenta modo efficit, quæ ars agit, omnia quæ illa præceſſerunt, eorum gratia natura fecit. Si quidem non ſit naturæ intentio portenta procreare, quippe talia ſint præter natura & peccata deliquiaq́ue naturę. Vnde ipſa neq; alicuius gratia neq; naturæ finis ſunt neq; neceſſe eſt ſi ars alicuius gratia aliquid efficit vt eodem modo natura efficit & ſi apta eſſent fieri alicuius gratia. Hæc hactenus dicta ſint. Cæterum inquit artem imitari naturam eiuſq́; famulam ac adiutricem, eſſe. imitatur.n. naturam, vt ars condédi ſtatuas, famula autem eius atq; adiutrix eſt medicina. Nam cum natura vult verbi gratia excrementa eiicere quæ cum nó poſſit ars ſimul operatur atq; iuuat clyſteribus & ſimilibus. Si ergo ars æmula & adiutrix naturę alicuius gratia aliquid agit multo magis princeps & exemplar di co.ſ. natura, alicuius gratia ſua procreabit. Sed neque hoc in loco hæc dici veriſſime poſſunt, qm̃ ſi ars ad mónſtrum fingendum depingendumq́; naturam imitatur, deinde omnia quæ ſimulachrum monſtri præcedunt illius gratia fecerit iam neceſſe non eſt vt ipſa quoque natura intentionem & finem ſibi ſtatuat portétorum productionem & omnia quæ ante illa fiunt eorum gratia faciat. Et ſi penitus quicquid arte factum eſſet natura efficeret non alicuius gratia, quid incómodi ſequeretur cum etiam peritia medicinæ vna cum natura aliquid operetur & huius rei cauſa cuncta efficiat quod tamen natura eodem modo non efficit. Poſtremo adducit

ducit argm̃ quo apertiſſime oſtendit naturam efficere omnia alicuius gratia. Videmus.n. vt ait pleraq; animalia, quæ tñ neq; arte, neq; conſulto, ſed ſolo naturali impetu agunt, cuncta alicuius gratia perſequi. Nã animalium naturæ vt Hippocrati videtur ſunt rudes. Porrò aranea non temere araneam ſtruit, ſed alicuius gratia, cum ibi venetur alimentum & incolat, harum rerũ gratia cuncta quæ prius egerat ſuſcepiſſe videtur. Item hyrundo, non fruſtra vtiq; nidum condit. Sed alicuius gratia, quapropter paleis ſtramento lutum minutiſſime connectit & formam capaciſſimam & munitiſſimam conſtituit. Similiter etiam ſunt apes admiratione digniſſimæ quod locũ ſex angularem ſibi conſtituunt quod etiam nihil incaſſum efficiunt. Sed quis nidum alcionum in aquis poſitum non admirabitur quẽ aqua iuxta littora decurrens minime euertit multa ẽt alia de formicis tum etiam de multis aliis ad huius argumenti confirmationem adducere poſſumus. Sed quid loquor de animalibus quando in plantis natura cuncta efficit alicuius gratia. Etenim folia, fructus cooperiendi protegendiq; cauſa efficit ne à ventis procellis æſtuq; lædãtur. Et cum radices huius finis gratia.ſ. alimonię capiundæ procreat, eaſdem ĩmo loco & non alto produci ſtatuit vt quam cõmode ex ipſa altrice terra alimentum haurirent. Si igitur hæc natura producta non forte quadam neq; temere, ſed alicuius gratia fiunt conſentaneum rationi eſt vt idem in cunctis rebus natura efficiat. Alicuius gratia igitur natura agit & nõ vt ſors tulit. Nam cuncti ad hanc cauſam redigunt poſteaquã calidum idoneum ſit & frigidum & cętera huiuſmodi.

Primum inquit problema hoc nobis propoſitum ſit quomodo neceſſarium in rebus naturalibus collocetur, nunquid forma neceſſario materiam ſequatur, vel econtra. Et merito hoc quærimus, qm̃ veteres neceſſitatem ad materiam & non ad formam reduxerunt. Verum cum dicit ad hanc cauſam redigunt ad quam cauſam induxit dicẽs calidum frigidum & huiuſmodi alia quæ ſunt materiales cauſæ. Sed quia inquiunt calidum tale & frigidum tale, dicit, quare id hoc fiebat an quia ex talibus atomis conſtituebantur: & vnuſquiſq; ſimpliciter quam materiam ſtatuebant, hac ratione cauſas eorum quę fiunt aſſignauit.

Etenim ſi aliam cauſam dixerint hic concordiam & diſcordiam: ille mentem: tangunt illam duntaxat deinde ualere ſinunt.

Vt nequis dicat Anaxagoram cauſam eorum quæ fiunt mentem ſtatuiſſe & Empedoclem, odium & amicitiam & non ſimpliciter tradidiſſe vniũerſum ex cauſis materialibus ob id inquit. Quod quanquam aliquas cauſas efficientes ſuppoſuerint quantum tamen attigiſſe videntur de his ſolum in genitura mundi mentionem fecerunt, quas cum de generatione rerum particularium agerent minime attigerunt. Sed vnuſquiſq; afferebat materiam quam ſtatuerat. Hic quidem ſimilaria cauſas eſſe dicebat, hic vero frigidum & calidum. Hæc quoq; Plato ante Ariſto. Anaxagoræ obiecit quoniam tanquam experrectus cæteris philoſophis cauſam genituræ mundi mentem inſtituens dormientibus cum res efficeret. quaſi mentis oblitus ſimilaria cauſas eſſe poſuit quæ apud eum rationem materiæ obtinebant.

Habet autem dubitationem quidnam prohibet naturam non alicuius gratia facere: neq; quia ſic eſt melius, ſed perinde atq; Iupiter: non ut frumentum augeat: ſed neceſſario pluit. Quod enim eleuatum eſt id frigeſiat oportet: & quod frigefactum eſt: id aqua tã factum deſcendat neceſſe eſt. Accidit hoc pacto frumentum incrementa ſuſcipere. Similiter & ſi cuiuſpiam frumentum in area pereat, non huiuſce gratia pluit, ut illud pereat: ſed id accidit. Quare quid prohibet partes etiam in naura ſic ſe habere ueluti dentes anteriores quidem acutos aptoſq; ad diuidendum: molares autem latos atq; utiles ad cibum terendum neceſſario ortos fuiſſe. Nam non huiuſce cauſa tales ſunt orti: ſed accidit. Eadem & de cæteris putanda ſunt partibus, quę alicuius gratia conſtare uidentur. In quibus igitur accidit: ut omnes perinde ſint ortæ atq; alicuius cauſa fierent, ea conſeruata ſunt à caſu congrue conſtituta. In quibus autem id non accidit ea periere ac perdita fuerunt: ut Empedocles dicit animantium ea quæ ex hominis partibus bouiſq; conſtabant. Atq; ratio quidẽ qua quiſpiam dubitauerit, hæc eſt, & ſi qua ſit alia ſimilis. Impoſſibile autem eſt hæc ita ſeſe habere.

Cum poſuiſſet quæſita hoc in loco circa primũ dubitat nunquid ipſa natura alicuius gratia nõ agat quẽadmodum Iupiter pluit non vt triticum increſcat, ſed ex neceſſitate, cur ergo non aſſerimus triticum adoleſcere per accidens & pluuiam non alicuius gratia, ſed ex neceſſitate fieri. Siquidem oporteat vaporem ſurſum eleuatum ſimpliciter refrigerari. Item ſi penitus aliquid fit per accidens ab ipſa prouidentia, nunquid funditus id à prouidentia cognoſcatur, quęſtione dignum eſt. Dicimus ergo cum prouidentia vniuerſum regat nihil fortuna neq; vt ſors tulit ꝑduci eueniręq;. Sed cũcta alicuius boni gratia fieri prętereа neq; prouidentiã agere aliquid per accidens. Eſt igitur in pluuia quoddam etiam mundi bonum. Nam ob mundi permanentiam & conſtitutionem motus elementorum in girum orbemq; fit. Etenim quæcunq; manſionem habent & perdurant hæc ſane in orbem circunducuntur dico.ſ. ipſa cœleſtia. Vt igitur & ipſa elementa permaneant in orbem mouentur, quocirca ex terra aqua & ex aqua aer & ex his ignis ex quo rurſus aer ex aere aqua & ex aqua terra viciſſim generatur, & in idem ex quo initiũ traxere reuertuntur. Quod quidem orbiculari motu circum vehitur id ab eodem in idem redit. Præterea quoddam particulare bonum perpendendum conſiderandumq; eſt, ſi quidem iuxta vniuſcuiuſq; rei meritũ exteriora taliter ac taliter à prouidentia diſponantur. Verum prouidentia per ſe cunctis benefacit, accidit autem iuxta noſtra merita taliter atq; taliter afficiet pati, per accidens igitur factum eſt in his quæ patiuntur minime autem in his quæ agunt. Quod quidem fieri non poteſt ſiquidem id quod efficit per ſe agat & id ꝙ patitur non per ſe patiatur. Sed interdum per accidens. Vt ſi Plato in concionem cætumq; vtiles orationes facturus eſſet quo animo propoſitoq; cunctis auditoribus plurimum conducere ſperaſſet quidam vero concioni præſens q alterius negocij cauſa huc aduenerat nulla intentione ſed fortuna adductus vt auditurus emolumentum aſſequeretur is ſane per accidens vtilitatẽ conſequitur Plato tñ per ſe illi prodeſſet qm̃ ille non adhibita intentione, ſed fortuna vtilitatem nactus eſt. Plato aũt ex intentione non nihil auditoribus contulit quippe qui decreuerat cunctis prodeſſe qui concionem audituri eſſent. Hoc quoq; modo cum ſol oriretur vt cuncta illuſtraret: Si quis autem ad forum non vt illuſtretur, ſed alterius negocij cauſa proficiſceretur per accidens.n. luceret & ſole illuſtrante ac illuminante per ſe.

Hoc

Hoc modo igitur mirum non eſt,cũ ſuerit aliqua ſimpliciter prouidentia q̃ omnibus per ſe & non per accidens benefacere velit, ſi per accidẽs triticum corrumpatur,vel augeatur:qm̃ hoc illi non erat propoſitum vt ſimpliciter creſceret,vel in area diſciparetur, ſed iuxta meritũ eorum quibus ipſa benefacit per accidens hæc fiunt. Vbi igitur acciderit vt omnia fiant perinde atq; alicuius gratia fierent ea quidem conſeruarentur à caſu aptisſime conſtituta. Inquit ſi natura nihil alicuius gratia ageret,ſed aliquo modo ſortuna: Hic quidem accidit ita aliquid ab eadem fieri, quẽadmodum ſi hoc de induſtria alicuius gratia efficeret. Vbi omnia quæ ad ſalutem conſeruationemq́; ſe habent conſeruarentur eadem etiam (inquiunt) conſeruantur caſu ad conſeruationem aptisſima, ſed quæcunq; ita fieri non pñt aboleri perireq; neceſſe eſt qualia ſunt portenta vt Empedocles dixit Bouigena & peora viri. Empedocles cũ dixiſſet omnes ſpecies in ſphæro miſceri qui in prima illa ſeperatione rerum à ſphæro & principio geniture mundi anteq̃ omnia perſecte à ſeſe mutuo diſſociaret atq; abiungeret nonnulla mixta aĩalia fieri dixit qualia ſabulæ narrant centauros fuiſſe qui vſq; ad imas corporis partes equi ſormam retinent, & vſq; ad ſuperiores.ſ.ad caput effigiem hominis habent. Hoc modo & Empedocles, priuſquam rerum ſpecies à ſeſe mutuo lis perſectæ ſeiungeret aſſeruit quædam animalia commixta produci, quorum nonnulla Bouigena & prora viri appellauit. Verum prora viri inquit, ideſt ea quorum partes ſuperiores quæ. ſ. vergunt ad caput hominis effigiem habẽt. Nã prora eſt anterior nauigij pars, reliquæ vero partes ſormam bouis habent. Vñ in ſphęro non ſolum mixtura elementorum inuicem collocatur,ſed ẽt partium animalium.igitur omnia cum abiungerentur ita diuiſa ſuis,vt ſors concedebat.locis recipiebãtur. Et ſępe caput bouis ad hominis pectus aut ad alias partes adiũgebatur,ac in cunctis, vt ſors tulit, ſic fieri contingebat. Quæcunq; igitur partes inquit ita coniunctæ erant adeo coniungebantur perinde alicuius gratia conuenerint in vnum velut im præſentia hominis ac vniuſcuiuſq; animalis partes inter ſe conueniunt & qm̃ ſimul concurrunt ad mutuam conſeruationem, idcirco conſeruatur eorum compages. Verum quæcunq; ita in vnũ connenerunt vt ſeſe mutuo iuuare nequierint,ad conſeruationem,hæc interierũt, qualia ſunt Bouigena & prora viri cum huiuſmodi non ſimul ad mutuam conſeruationem conueniant. Vt ergo ipſe inquit partes animaliũ alicuins gratia non ita conſtitutæ ſunt,tamen accidit in vnum fortuna coniungi, ac ſi huius gratia ſactæ fuiſſent. Inquit ergo hoc modo veteres negaſſe naturam alicuius gratia agere, qm̃ quæcunq; ita efficit perinde atq; alicuius gratia efficeret, hęc ſeruantur, quæcunq; autem non ita conſtituta ſunt hæc ipſa intereunt vt Empedocles Bouigena & prora viri dixit,hæc.n.cum non ita fiant perinde alicuius boni gratia facta ſint,intereunt neq; ſeruantur. Exẽpla igitur de portentis quæ Empedocles dixit, indicãt ipſum aſſeruiſſe portenta quæ ab exordio conſtitutionis ſacta fuerunt non conſeruari neq; permanere.

Hæc enim & omnia quæ natura conſtant, aut ſemper, aut plerunq; ſic fiunt.

Primus ſyllogiſmus quoniam imbres & dentes ac generaliter partes animalium vel ſemper eodem modo ſe habent vel vt plerunq;.

At nihil eorum hoc pacto fit quæ à fortuna caſuq́; proficiſcuntur. Neq; enim hieme crebro pluere fortuito caſuq́; uidetur: ſed ſi id fiat cum ſol eſt ſub cane. Neq; æſtus ſub cane: ſed ſi in hieme fiat.

Neq; ſemper eodem modo ſe habent, neq; vt plerunq; igitur fiunt à caſu.

Si ergo ea quæ fiunt, aut à ſymptomate, aut alicuius gratia fiunt: ſi impoſſibile eſt hæc aut à fortuna eſſe, aut à caſu, alicuius profecto gratia erunt.

Secundus ſyllogiſmus hypotheticus ſecundum diuiſionem, imbres.n. & partes animalium vel à fortuna vel alicuius gratia fiunt atq; cum demonſtratum ſit ea non fieri à fortuna ergo alicuius gratia fiunt. Vocat autem ſymptoma id quod vel caſu, vel ſortuna aduenit quamobrem ſymptoma promiſcue de ſortuna & caſu prædicatur.

At uniuerſa talia natura ſunt et ut ipſi dixerint, qui hæc dicunt. Eſt igitur in hiſce quæ natura fiunt & ſunt id q. alicuius gratia fit.

Tertius ſyllogiſmus in ſecunda figura. Hæc omnia ſunt natura Hæc omnia alicuius gratia, quædam igitur eorum quæ natura fiunt, aliciuus gratia fiunt.

Prætere a in quibus eſt aliquis finis: in his & id q. prius & in quod deinceps agitur huiuſce gratia agitur.

Secundum argumentum adducere vult, vnam aſſumit prius earum dignitatum quas diximus, in quibus (inquit)cunq; eorum quæ fiunt finis eſt, in quem motus finitur,& abſoluitur,cum continue fit,in his etiam cuncta quæ ante finem habentur, gratia finis aguntur.

Vt igitur agitur ita eſt aptum agi: & ut eſt aptum agi ſic unumquodq;, niſi quid obſtet agitur. At alicuius gratia agitur: igitur aptum eſt illius gratia agi, ueluti ſi domus ex his eſſet quæ natura fiunt, ſic utiq; fieret, ut nunc ab arte conficitur. Quod ſi ea quæ natura fiunt non ſolum natura: ſed ẽt arte fierent eodem modo conficerẽtur quo apta ſunt confici.

Secundam dignitatem addncit, qm̃ ſi artificiale à natura fieret ita aptum eſſet confici; Velut ab arte conficeretur. Et econtra quæ natura fiunt ſi ẽt arte fierẽt, ita conſtituerentur, quemadmodum ſi natura producerentur alioquin ſi ita non fierenr neq; conſeruãtur. Verum id(niſi aliquid obeſt agitur) adiecit ob ea errata & peccata quæ tum in artificialibus tum etiã in naturalibus, vel ex ipſa materia, vel ex aliquo extrinſecus accidente fiunt. Si ergo ars & natura ſua opera alternatim efficiunt, ergo ſi ars alicuius gratia oĩa efficit, natura quoque & ſi artificialia egerit eodem modo aget rurſus ſi ars naturalia ſecerit, maniſeſtum & vt alicuius gratia omnia efficiat. Ars.n.generaliter omnia alicuius gratia ſacit. Cum igitur eadem natura modo efficit tanquam ars conderet,nimirum & ipſa omnia alicuius gratia efficit.

Alterum igitur alterius gratia conficitur.

Id eſt ea quæ fiunt ante finem,gratia finis aguntur. Nam hoc modo ars omnia operatue.

Atq; ars omnino alia perficit quæ natura nequit perficere: alia imitando naturam ſacit. Si ergo ea quæ arte conficiuntur alicuius cauſa fiunt: & ea profecto quæ natura fiunt alicuius gratia fieri conſtat: priora nanq; poſterioraue ſimiliter inter ſeſe habent in hiſce quæ arte: & in hiſce quæ natura conficiuntur

Alterum argumentum adducit. Nam medicina bonam valetudinem deiectionem alui & carnis reſtitutionem

tionem operatur quæ natura agere non poteſt, imitantur autem naturam fingendi & pingendi artes. Si ergo ars adiutrix naturæ eſt, & eiuſdem ſimulacbrum aliquid alicuius gratia efficit, ergo multo magis exẽplar.

Maxime autem id patet in animalibus alys quæ neq; arte, neq; diſcurſu, neq; deliberatione faciunt. Quapropter & ſunt qui dubitant utrum mente uel alio quodã principio araneæ: formicæ: cæteraq; huiuſmodi animalia operentˇ. Procedẽti etiam ulterius: & in plantis ea quæ conferunt ad finẽ fieri hoc pacto uidentur: ueluti frondes fructus tegendi cauſa. Quare ſi natura gratiaq; alicuius hirundo nidulum extruit: araneus arãneam texit: plantæ deniq; frondes gratia tegendorum fructuum explicant: radiceſq; non ſurſum: ſed deorſum emittunt ſumendi cauſam nutrimenti patet eſſe cauſam talem in hiſce quæ natura gratia fiunt & conſtat. Atq; cum natura ſit duplex: altera quidem ut materies: altera autem ut forma: & hæc ſit finis: gratia uero finis cætera fiant: hæc ea eſt profecto cauſa: cuius cætera fiunt.

Procedendo accedit ad efficaciora argumenta. Inquit, quid.n. dico de animalibus rationalibus quæ arte aliquid efficiunt, quorum argumento diximus naturã alicuius gratia agere, cum manifeſtiſſime natura in animalibus irrationalibus omnia alicuius gratia agat. huius inditio ſunt, Aranea, hirundo & ſimilia, quæ cum natura & non ratione operentur, nihil tñ temere efficiunt. Quapropter nonnulli ambigunt, nunquid hæc natura operentur, an ratione quadam. Et inquit, quid ipſe aio de animalibus quandoquidem in plantis etiam ſpectemus naturam omnia alicuius gratia facere. nam ipſa radices ĩmo loco conſtituit alimenti cauſa, cum os altrici adaptauerit: ſolia aũt ſupremo collocauit ad tegendum & conſeruandum fructus. Ex his omnibus igitur quomodo perſpicuum non eſt, vt ea omnia quæ natura fiunt, alicuius gratia producantur. Sed etiam vlterius procedenti. Nam cum prius rationem fecerit in hominibus, deinceps deſcendit ad animalia irrationalia, & poſtremo hac via proficiſcitur ad plantas. Et cum natura duplex ſit alia vt materia, alia vero vt ſorma. Poſteaquam oſtendit naturam alicuius gratia agere vult modo explicare quid illud ſit cuius gratia omnia efficit, quidq; illud ſit, quod ipſa intendit, & inquit naturã agere omnia gratiæ formæ naturalis quæ ipſa quoq; eſt natura. Dixit autem efficientem cauſam, finalem & formalem plerunq; in idem venire. Quamobrem natura cum agit & cuncta efficit alicuius gratia certe egit gratia naturæ non illius tamen quæ materia eſt, ſed illius quam ſormam appellamus. Verum cum principio fere naturam duplicem eſſe dixit, ſormam ſcilicet & materiam, impræſentia indicat de qua natura ſermo ipſi habendus erat, qm̃ non de natura, quæ materia dicitur, ſed de ſpecie erat & forma dicturus.

Fit autem & in hiſce peccatum quæ per artes conficiuntur. Scripſit enim grammaticus non recte: & potionem medicus non recte porrexit. Quare patet & in hiſce fieri poſſe quæ natura conficiuntur. Quod ſi aliqua ſunt in arte in quibus iam quod recte fit alicuius efficitur gratia: in his autem quæ peccantur: gratia quidem alicuius ars aggreditur facere: ſed non aſſequitur illud: ſimiliter & in naturalibus erit & monſtra peccata erunt illius, quod alicuius gratia fit.

Cum oſtendiſſet naturam omnia alicuius gratia efficere eo argumento quo natura eſt in his quæ plerũq; fiunt, & eo quo multa quæ naturam emulantur, alicuius gratia omnia agunt, atq; ex reliquis. Impræſentia dubitationes q̃ adducebantur contra antedictũ Theorema perſoluere vult. Nam ambigebant ſi natura cuncta efficeret alicuius gratia qua de re ſæpenumero aberrat & non ſemper aſſequitur propoſitum. Reſpondet igitur ad hoc, non ob id exiſtimandum eſſe, naturã nõ agere omnia alicuius gratia, ſed vt ſors tulit, quia fallitur & peccat, cum aliquando & ars quę perſpicuo omnia efficit alicuius gratia, ſæpenumero aberret ob prauam ſubiectæ materiæ aptitudinem. Etenim qui ſcribit cum belle recteq; ſcribere debeat ſæpe ob chartam q̃ denſa eſt vel propter auaritiam, vel propter prauam diſpoſitionem atramenti ab intentione aberrat. Similiter & pictor eadem patitur, vel ob malam colorum vel tabulæ aptitudinem in qua depingit. Item medicus cum ſtudeat iuuare & alicuius boni gratia videatur purgationem inſtituere, vel ob proprietatem ſubiecti corporis quam ſcire non poteſt, vel ob intemperati aeris iniuriam, aberrat aliquando, qui tamen tradidit purgationem alicuius boni gratia eodem igitur modo, ſi etiam natura interdum non aſſequitur ſuã intentionem, non ob id auferendum ab ipſa eſt, eam alicuius gratia efficere. Sed cum plerũq; intẽtionem aſſequatur, & quam rariſſima ſint ipſius peccata, ob id credendum eſt, ipſam agere alicuius gratia. Nã cum æque accuſandæ ſint ars & natura cum aberrent, & peccent, nefas eſſet naturæ adimere ſacultatẽ agendi alicuius gratia, ob peccatum, & arti non auſerre. Vel ergo ea ſacultas vtriſq; demenda eſt, vel nulli earum detrahenda. Si ergo arti non eripimus, id cuius gratia, igitur neq; naturæ. Sed qui naturæ adimunt id cuius gratia dicitur, exẽplo Empedoclis vtuntur, quo ille dixit ab exordio mundi, Bouigena & prora viri collocari in illis primis cõſtitutionibus rerum, at ipſe eodem, argumento rationem illorum reprehendit. Inquit enim, natura omnia alicuius gratia agit quare & quando ab intentione aberrauerit, non longe abeſt à ſua intẽtione, ſed quo ad fieri põt illam attingit. Siquidem nũquam ex homine platanum generet vel lapidem vel ficũ. Sed ſemper homo ex homine prodiit quæ ſi aliquando ob prauam materiæ diſpoſitionem aptitudinemq; hominẽ procreando aberrat, animal profecto producit, & non plantam, vt dicebam, vel lapidem, quæ ſi etiam animal procreare poterit animali affinem proximamq; efficit carnem ipſam. Rurſus ficus ficum efficit. Si autem nõ aſſequitur intentionem caprificum producit & non quercũ neq; piceam. Item olea producit oleam. Si autem aberrauerit, oleaſtrum producet & non pyrum neq; populum. Vndiq; igitur perſpicuum eſt ipſam naturam non operari vt ſors tulit: Sed ad finem intendens, quem ſi non aſſequitur, contenta eſt aſſequi, id, ꝙ genere proximũ eſt quamobrẽ inquit, Et ſi fabulæ Empedoclis acquieſceremus, vt quędam animalia fierent à principio conſtitutionis Bouigena. ſ. & prora viri, ea vtiq; ratione fierent qua imprę ſentia monſtra etiam fiunt, cum ipſum principium materiale dico. ſ. ſperma corrumpitur, quo pacto ille etiam non ignorauit naturam efficere alicuius gratia, cum peccatum & errorem eius vt iam dicebam aſſerat, non longe ab intentione incidere, quippe qui non Bouigena prora oleæ, ſed Bouigena prora viri fieri aſſeruit. Hoc modo itaq; & ipſe ſciuit naturã habere quandam intentionem definitam ac certam, qua hominem vel bouem producit & cum eam non aſſequitur, proximo genere, dico ſcilicet aĩali ſimpliciter

producto

producto contentam eſſe. Deinceps huic opinioni &t aduerſatur. Inquit enim cur in illis primis ab exordio conſtitutionibus cum afferat in animalibus Bouigena prora viri fieri non hoc modo etiam in plantis & quidẽ magis in his q̃ in animalibus produci dixerit quoniam minus in plantis inuenitur id ꝙ alicuius gratia dicitur q̃ in animalibus propterea quod ẽt in animalibus forma & ſpecies magis cõpoſita eſt & ordinata, oportet autẽ in quibus minus alicuius gratia apparet in his maxime aberrare. Sed hoc non fit in plantis cum idipſum dixiſſe non videtur ergo neq; in animalibus aberrare contingit. Quamobrem ij qui ex his naturæ adimunt id cuius gratia appellatur, ſeipſos magis redarguunt quam naturam. Quod etiam aliis argumentis deinde confirmat. Si autem natura omnia non efficit alicuius gratia cur non ſtatim producit hominem, ſed primum ſperma, deinde carnem, ac deinceps aliud atq; aliud, quouſq; ꝑcogitatũ finem adepta fuerit. Qua.n. de cauſa non prius embrionem, deinde ſperma producit. Ordo.n. alicuius gratia inſtitutus eſt. Quapropter ſi aliud ante aliud ordine quodam ſuſcipit atq; complectitur & nunquam trãſmutat ordinem ante, quam id ꝙ ſit intereat perſpicuum eſt, ſane vt & ipſa cuncta alicuius gratia efficiat. Verum ipſe Empedocles, totigenum primum fieri dixit, quod quidem apud ipſum nihil aliud ſignificare, q̃ ſperma quod generaliter habet in ſeipſo rationem eius in ꝙ conuertitur & ꝙ producitur. Nam apud ipſum totigenum appellabatur q̃m totius naturam continebat. Si autem totigenum primũ animaliũ & plantarũ ſit, igitur gratia animalis & plantarum ſit. Quod ſi hoc conceditur, natura ergo alicuius gratia agit. Siquidem priora ſunt gratia poſteriorũ. Quod quidem igitur dicebam licet quis fateretur, fabulam Empedoclis veram eſſe, & in illa prima conſtitutione quædam animalia Bouigena, prora viri conſtituerentur certe totigeno hoc corrupto, cõſtarent: quẽadmodum etiam portenta fiunt ex ſemine genitali corrupto, vel abundanti vel deficienti, quapropter natura boni gratia totigeni actionẽ ac munus inſtituit, qd naturam fruſtrari accideret cum ipſum corrumperetur. Item inquit qui eripiunt naturæ id cuius gratia vocatur, cum longe prius naturam ac naturalia funditus euertant, ſeipſos fallunt. Quoniam ea natura conſtare, communi conceptione conſenſuq; omnes exiſtimant quæcunq; à quodã principio quod in ſeipſis ineſt, continue ordinatimq; mota ad aliquem finem perueniũt verum non ad quencunq; finem à quouis principio temere ducuntur mouenturq́; ſi quidem hæc quæ hoc modo ducuntur, fortuna caſuq; moueri dicere conſueuimus, quæ aũt à natura proficiſcuntur, vel ſemper, vel vt plerunq; ab eodem principio per eandem viam ad ſuum perueniunt finem. Nunquam.n. ex ſemine hominis canis oritur vel equus. Quod ſi natura nõ ageret alicuius gratia, oporteret, quoduis temere à quouis naſci atq; proficiſci. Quod modo fieri non videtur. Quapropter ſi negant naturam agere alicuius gratia, ſed quicquid contigerit: Temere naturæ nomen circũferunt, cum fortunam naturamq́; in idem incidere, ac connectere illa velint quæ coniungi nequeunt: Quamobrem Si natura & fortuna non eadem ſunt, ſed longo interuallo diſtant, cum fortuna à quouis principio quoduis temere efficiat & natura ex determinato initio ad definitum finem res ſuas deducat, fieri non poteſt vt natura cuncta non efficiat alicuius gratia, cum preſertim in idem hoc modo natura conueniat cum fortuna. Poſtremo affert cauſam omnium, qua cõmoti cenſuerit naturam nihil agere alicuius gratia. Nam hi videntur, vt inquit, eo quod non vident naturam conſilio agere, alicuius gratia faciundi poteſtatem eripere naturæ tanq̃ decens omnino ei ſit, qui vult alicuius gratia agere, conſilio agere. Quod quidem (vt inquit) ridiculum erit, q̃m ipſis operæpretium erat vt ſimul perſpicerent neq; artes quicquam ex conſilio efficere: q̃m conſiliũ eget prudentia, & cum artifex conſulit, non vt artifex conſilium ſuſcipit, ſed velut ignarus artis, q̃m ex ignoratione proficiſcitur ad conſulendum. Artifex.n. non eget conſilio non.n. aliquem conſulit faber lignarius ſi ligna cedere & polire oporteat, neque ædificator, Si prius fundamenta iacenda ſint, neq; ſcriptores quomodo oporteat elementa a. vel. b. ſcribere. Præterea neq; cum nomen Socratis ſcripſerit conſiliũ ſuſcipiet, quale elementum primum, quale ſecundum, qualeq; tertium ſcribendum eſt. Sed vniuſcuiuſq; artis definitus finis eſt quemadmodum naturæ & principium & via qua ex principio proficiſcitur ad finem, definita autẽ conſilio non egent, nam cõſultamus vel de principiis, vel de fine, vel de via quæ ducit ad finem quando hæc incognita occulta & indefinita ſunt. quamobrem, ſi veteres adimunt naturæ munus agendi alicuius gratia ꝑpterea quod conſilio non regitur, etiam idem artibus eripiant. Si autem ob id arti non auferunt id cuius gratia vocatur, par eſt vt neq; naturæ hoc adimant. Sed quid aio de artibus quando quidem neq; diuinus opifex quicq̃ conſilio agat ſed ſua eſſentia quando voluerit, omnia producit nullo egens conſilio. Si quidem cõſilium vt dicebam ob egeſtatem prudentię ſuſcipiatur. Minime igitur naturę q̃m non regitur conſilio eripiendum eſt id ꝙ cuius gratia vocatur, q̃m idipſum neque arti, neq; diuino opifici tollitur. Peccatum vero fit & in his quæ arte conficiuntur, cũ dubitatio vt velut perſpicua ac manifeſta ſilentio exorditur ſolutionem. Si ergo quædam in artibus ſunt in quibus recte alicuius gratia inuenitur: Inquit ſi in artificialibus eſt id ꝙ cuius gratia nuncupatur & in multis videmus artes recte agere & aſſequi id cuius gratia & quædam agere alicuius gratia contendunt: Verum ab intentione aberrant vtiq; ob aliquã cauſam non ob id quia ita efficere non propoſuerint quare in aliquem finem bonum deſinũt: quid vetat vt idem de natura afferamus, nec exiſtimemus eiuſdem peccata fieri non quia ipſa fortuito agat: Sed quia vel propter materiã, vel propter aliquod extrinſecus accidens à prima intentione depellitur.

Et in primis igitur cõpoſitionibus ea quæ partim ex hominis partibus partim ex bouis conſtabant: ſi non ad aliquẽ terminum finemúe peruenire aliquo ſane principio perinde atq; nunc ſemine corrupto fiebant.

Ex his igitur (inquit) manifeſtum eſt huiuſmodi Bouigena prora viri apud Empedoclem, ſi quis concederet fabulam, & ſi ad aliquem terminũ finemq́; peruenire non poterunt, ideſt ad formam aliquam perfectã, vt poſſent in rerum natura permanere, planum eſt, id ex principio ipſorum & ſemine corrupto fieri. Vnde neq; durare permanereq; poterãt. Quod quidem etiã nunc in ortu portentorum accidit.

Præterea primũ ſemen neceſſe eſt oriatur: ſed non animalia ſtatim. Atq; ipſum congeſtum quod primum oriebatur: ſemen nimirum erat.

Niſi

Niſi alicuius gratia cuncta natura ſaceret, cur eius procreatio ordinata eſt, cũ ſeriatim alia ante ſuſcipiat, eam.n.ſine ſemine animalia ſtatim producere oporteret. Si ergo primũ aſſumit ſemen genitale ex quo deinceps carnem efficit & deinceps hoc ordine vſq; ad formam perſectam progreditur, ad quam cum ipſa peruenerit poſtea motus ceſſat, perſpicuũ igitur eſt vt ipſa omnia quæ ante finem ſunt, gratia finis ſuſceperit, alioquin cur ceſſat forte in formam humanã vel equinã, & non continue ex eo aliquid aliud mouens id efficiat quodcunq; contingat.

Præterea in plantis etiam ipſis id ineſt quod alicuius eſt gratia. Minus autem eſt diſtinctum fiebant ne igitur ut ex boui s partibus ac hominis animalia: ſic et ex uitis: oleæq; partibus plantæ: an non fiebant: eſt enim abſurdum, at oportebat tamen, ſi in animalium genere illa fiebant. Præterea & in ſeminibus quoduis ſine ullo diſcrimine fieri oporteret. Omnino autem qui ita dicit tollit ea quæ natura conſtant: & naturã. natura aũt conſtant, quæ à quodam principio quod eſt ipſis continue mouentur: atq; ad quendam perueniunt finẽ.

Hĩc quod quidem dixi, aduerſatur opinioni & obiicit. Quoniam ſi minus in plantis alicuius gratia inueniturq̃ in animalibus, & in quibus minus inuenitur id cuius gratia vocatur, in his magis oportet monſtra fieri: Cur ergo non aſſeruit Empedocles, vt in aĩalibus Bouigena, prora viri fiunt, etiam hoc modo in plantis vitigenæ priora oleæ naſci? Si autem huiuſmodi portenta in plantis non fiunt, qm̃ hoc aſſeruiſſe non videtur, igitur neq; in animalibus hæc fieri naſciq́; debenr. Neque mirum eſt quemadmodum in animalibus quædã portenta naſcuntur, ita fieri in plantis. Verum minus appareret id ꝙ eſt præter naturam in plantis, quã in animalibus, cum non ita ſinr diſtinctæ dearticulatæq́; ſpecies in illis, quemadmodum in animalibus. Nam in quibus eſt exquiſita forma, in his etiam perſpicua eſt exigua quæuis mutatio. Et quemadmodum alibi ipſe inquit, mortui manum nemo diceret manum eſſe, niſi æquiuoce vt lapideam vel depictam, qm̃ plane interiit forma & actio eius. Veruntamẽ quiſpiam mortui carnem nihil minus vitã habere exiſtimabit propterea quod non plane videt formam eius ac vſum quem vniuerſo animali præbuit poſt mortem corruptum. quod quidem vſu venit qm̃ ſimiliaria cũ ſint magis materialia purã ſinceramq́; formam non habent. Eodem etiam modo plantæ qm̃ materiæ viciniores ſunt q̃ animalia, idcirco formam obſcuriorem occultioremq́; habent, & in transmutationibus earũ diſcrimen nó apparet, vt neq; in carne mortua, ob id ergo non videntur fieri mõſtra in plantis. Verum hoc argumẽtum minime ex re ducitur, potiſſimum tamen eſt aduerſus perſonam Empedoclis, & in his quæ narrat ſibi non conſtat, cum portẽta naſci in animalibus aſſerat in plantis vero nequaquã ea fieri explicauit. Atqui rationi magis conſentaneũ erat vt ea naſci in plantis aſſereret. Quod ſi naſcuntur in plantis, cur obiicuit? Si vero ſiluit quoniam non in eis naſcuntur, equidem abſurdum eſt, quoniam in his formis quæ magis ſyncerę puræq́; habentur & in quibus magis apparent alicuius grana ac naturæ prouidẽtia in his, vt ſors tulit, ea fieri dixit: in plantis autem minime, in quibus minus apparet naturam omnia agere alicuius gratia, ſed ſermo ille verus eſt quo in vtriſq; id ꝙ præter naturam appellatur, fieri dicimus. Verũ hoc fieri raro, & cum aberratur ab eo, ꝙ cuius gratia vocatur & quod ſecundum naturam eſt. vt etiam in artibus cõmitti ſolet id ꝙ præter artem appellatur.

Ab uno quoq; autem non ad eundem: neq; ad quemuis: attamen ad eundem ſemper niſi quid impedierit.

Neq; ipſa natura plures fines efficere poteſt neque plures naturæ vnam eandemq́; formam operantur & perficiunt, ſed in vnaquaq; eſt forma definita niſi quid extrinſecus impediat. Sæpe.n.diuerſa animalia copulamus vt equum & aſinam ad producendum vnum quæ procreant ex duabus ſpeciebus vnam: attamẽ & in his prouidentia naturæ admiratione digniſſima eſt cũ huiuſmodi animalia, infœcunda producat, vt diſcas & intelligas quæcũq; ab ipſa procreantur nullo externo vrgente vel impediente, hæc ipſa optatiſſimum finẽ aſſequi, qui ſane eſt ipſa ſpecierum ſucceſſio. Sed quæcũq; hoc modo non fiunt, mutilata mancaq́; ſunt & neque omnino permanent, vel ſi permanent naturaliſſimum finem non aſſequuntur, quãquam copulatio eorum ſit proxima & non eorum quæ longe diſtant.

Atqui id cuius gratia & quod huius gratia fieri à fortuna etiam poſſunt.

Quoniam demonſtrauit in natura inueniri id ꝙ cuius gratia vocatur & ipſum finem babere cuius gratia oĩa efficit, igitur inquir in ſola natura vel ſortuna inuenitur id ꝙ eſt gratia alicuius & id cuius gratia hæc fiũt. Vnde aſſerit etiam in fortuna illa inueniri, verum non per ſe, ſed per accidens. Nam ſiquis ex hoſpitio proficiſcens ſe abluerit, non huius gratia profectus eſt vt lauaretur, attamen ſiebat lauatio alicuius gratia per accidens, id ergo quod appellatur alicuius gratia per accidens, & non per ſe in fortuna inuenitur, vt etiam ſuperioribus explicauimus.

Veluti dicimus hoſpitem ſore fortuna ueniſſe: lotumq́; abiſſe: cum id egerit: quaſi gratia huiuſce profectus: non huiuſce aũt gratia uenerit. Hoc autem & per accidens: Fortuna nanq; cauſa per accidens eſt: ut antea d ximus. Sed cum hoc ſemper fit: aut plerũq;: non per accidens nec fortuna dicimus eſſe. At in naturalibus ſic ſemp, ſi nihil impedierit, fiũt.

Scribitur etiam redempturus, loco huius lotũ abiſſe, vt ſi quis ad ciuitatẽ acceſſerit qui aliquem victũ inueniat, quem ſoluat liberetq́;, dicimus profecto ipſum acceſſiſſe, vt illum è vinculis eriperet quanquam huius rei gratia non venerit: verum ita euenit perinde ac huius rei cauſa veniſſet. Nam cum exiret ad certandum in olimpiis certaminibus: Et inueniſſet Platonem vinctum in ſoro quem cum ibi verſaretur liberauit dicens ſe hoc factum cum multis victoriis in olympia comparatis non eſſe permutaturum.

Abſurdum autem eſt alicuius gratia fieri non putare: ſi id quod mouet non uiderint deliberatione præmiſſa mouere. Nam & ars non deliberat. Etenim ſi in lignis extruendarum nauium ars ineſſet: perinde atq; natura faceret nauim. Quare ſi id quod alicuius ſit gratia ſit in arte: & in natura profecto ineſt.

Abſurdum inquit eſſe ſi aliquis exiſtimat naturã nó agere alicuius gratia quod illam non vident deliberare conſilioq́; agere, qm̃ neq; ars deliberat. Si ergo cogitaueris artem condendi naues ligno inditam eſſe, quid plus ipſa efficeret quã natura facit, quæ abſq; conſilio agit. Non enim ars conſiderat quia in homine eſt. Sed ſi quis ipſam ligno inſertam ſine homine contemplatur eam nihil plus intueberis facientem quam modo extrinſecus operatur. Vt igitur modo cum extrinſecus

ſit omnia

ſit oĩa alicuius gratia efficit, profecto cum fuerit ligno indita eodem modo operabitur, perinde ac natura oĩa in naturalibus efficit alicuius gratia cur ergo naturã cum inſit rebus naturalibus eodem modo impræſentia agere non aſſerimus.

Maxime autem hoc patet cum quiſpiam ſibiipſi medetur: huic enim perſimilis eſt natura. Quæ cum ita ſint: patet naturam cauſam eſſe atq; adeo: ut alicuius gratia faciat. Nunc conſiderandum eſt utrum neceſſarium ipſum ex ſuppoſitione: an & ſimpliciter ſit in ipſis rebus naturæ.

Quoniam ſtatuit artem ligno ineſſe vt ipſam naturæ ſimilem redderet proximum eius ſimulachrum adducens vtitur eo exemplo quo etiam prius vſus eſt, in artificialibus. n. medicus qui ſeipſum curat eſt naturæ perſimilis quippe qui principium ſanitatis in ſeipſo habeat. Verum accidit eundem qui curatur ſimul medicum eſſe. Nunc conſiderandum eſt. Vtrum ſit neceſſarium ſimpliciter vel ex ſuppoſitione. Cum duo eſſent quæſita quæ ipſe propoſuit & alterum explicaſſet, hoc autem eſt natura oĩa agere alicuius gratia, impræſentia ad reliquum proficiſcitur, quod ſane erat, quomodo in rebus naturalibus neceſſarium collocaretur. Nunquid ſimpliciter & quodam ordine neceſſario prius ſequatur ẽm poſteriusq́; ac tertium & ita deinceps, vt in cœleſtibus videre licet. Nam neceſſe eſt planetã ex ariete ſenſim ſuccedere in tauro & ex eodem in geminis, & ita deinceps aliquo & neceſſario ordine cum poſteriora prioribus ſuccedant. Vel non hoc modo aſſerẽdum eſt neceſſarium in naturalibus eſſe ſed ex ſuppoſitione, vt cum ſupponatur poſteriora eſſe ex neceſsitate ſequatur vt priora ſint. Verbi gratia ex neceſsitate forma ſequitur materiam quod quidem eſſet ſimpliciter neceſſarium. Nam cum materia habet talẽ poteſtatem oportet etiam prorſus & funditus ſequi formam vel nõ hoc modo. Sed ſi oportet formam fieri neceſſe eſt vt talis materia præſupponatur Philoſophi ergo neceſſarium ſimpliciter ſtatuebant in his quæ fiunt. Nam cuncti aſſerũt iuxta poteſtates materiæ neceſſario ſequi formas, vt ſi domum talem eſſe dicerent ob naturales poteſtates materię ex qua componitur, vt quia lapides graues, etiam his lateres leuiores, quibus etiam leuiora ſunt ligna, idcirco domus conficitur, cum habeat fundamenta deorſum deinde ſupra his lateres & ſupra omnia ligna & tectum, qm̃ ſunt leuiora. Si ergo ſtatuunt domũ talem figuram habere ob materiæ poteſtates perridiculi ſunt, qm̃ non oportet idcirco talem materiam præparari, quia talem domum eſſe oportet. Nam ſi talis forma ſequereĩ ſimpliciter poteſtates materiæ, oporteret domum fieri temere & caſu cum ipſa materia hoc modo eſſet & nullo conſtitutore ſibi opus eſſet, quo etiam modo fatebantur veteres philoſophi neceſſarium eſſe in his quæ fiũt. Nam aſſerebant ob tale frigidum taleq́; calidum oſſa carneſq́; & quæcunq; alia fieri, videlicet propterea quod atomi ſphericæ eſſent ignem vrere dicebant vel aquam refrigerare qm̃ cubicis atomis conſtabat & vnuſquiſque cauſas ſimpliciter ortus ſpecierũ redigebat ad materiam quam ipſe ponebat. Verum nõ hoc modo neceſſarium in naturalibus collocãdum eſt, qm̃ nihil opus eſſet natura operante. Neque enim natura agit materiam ſed iam exiſtẽte vtitur ad generationem formarum. Nam cum iam elementa ſunt ea colligit miſcetq́; taliter ac taliter adeo vt aliam, atq; aliã formam eis ingerat. Quod ſi formę ſimpliciter ſequerentur poteſtatem materiæ, quid opus eſſet cauſa efficiente, natura. ſ. quare neceſſarium eſt ex ſuppoſitione, nã cum oporteat talem formam eſſe, idcirco materia aſſumitur. Et deniq; vt dicebam ſi aſſumeretur materia & recte præpararetur ac formæ quæ prius educendæ gignendæq́; eſſent non prorſus forma conſiderata & intenta produceretur: Igitur neq; neceſſario formæ ſequuntur poteſtates materiæ: Sed econtra vt dicebam, & foret neceſſarium ex ſuppoſitione, vt ſi forma talis eſt neceſſe eſt vt talis aſſumatur materia, exempli gratia tm̃ caloris tantũq́, frigidi & de aliis ſimiliter. quodã igitur modo vt inquit neceſſariũ in rebus naturalibus collocatur quemadmodum in mathematicis, qm̃ in mathematicis neceſſarium ex ſuppoſitione ponitur. Vocat autem mathematica demonſtrationes mathematicas ſyllogiſmi formã obtinentes, quamobrem generalius dicamus vt per mathematicas ſyllogiſmos intelligamus: qm̃ vt in illis ſe habet neceſſarium, ita ſe habet in naturalibus. Nam in ſyllogiſmis neceſſarium ex ſuppoſitione inuenitur qm̃ ſuppoſitis propoſitionibus ex neceſsitate ſequitur concluſio, vt ẽt in naturalibus ſuppoſita forma neceſſario materia erit. Neceſſarium igitur ex ſuppoſitione in vtriſq; ſimiliter ſe habebit. In his tñ ordo conſequentis contrario vertitur, quia in ſyllogiſmis ſi propoſitiones ſunt & concluſio erit. i. ſi primum eſt & ſecundum eſſe oportet, attamen minime conuertitur. Si concluſio eſt & propoſitiones ſtatuẽdæ ſunt. Nam ſi veræ ſunt propoſitiones, neceſſario concluſio vera erit, non econtrario, ſi cõcluſio vera eſt ꝓpoſitiones etiam veræ habebuntur, quippe eadem concluſio poſſit diuerſis propoſitionibus inferri ac deduci & non ſolum ex veris, ſed etiam ex falſis verum concluditur. Nam ſi quinque & quinque ponantur decem prorſus eſſe ſequitur, & ſi decem ponantur nõ prorſus ſequuntur quinque & quinque. Poterant. n. eſſe tria & ſeptem aut quatuor & ſex idem quoq; exemplũ in ſyllogiſmis adhibeatur vt homo animal, animal ſubſtantia, igitur hõ ſubſtantia cuius ſyllogiſmi concluſionem ẽt ex falſis concludens hõ lapis. Lapis ſubſtantia igitur hõ ſubſtantia eſt. Quãobrem tales ꝓpõnes ſequitur ẽt talis concluſio econtra minime talem poſitam concluſionem oĩno ſequuntur tales ꝓpõnes. Nam ſiquis diceret ex falſis propoſitionibus veram concluſionem deduci poſſe, vt homo animal eſt, animal triſillabum eſt, igitur homo triſillabus eſt. Sciat itaq; huiuſmodi ſyllogiſmum canones quibus formari coſtituiq́; debent propoſitiones non ſeruare qm̃ medius terminus non eſt communis ſiquidem aliud ſi prædicatum in minori propoſitione & aliud ſubiectum in maiori. Nam in minori propoſitione animal ſubſtantiale de ſubiecto prędicatur: in maiori autem, vox ipſa & nomen animalis ſubiicitur. Quamobrem eædem propoſitiones non ſunt ſyllogiſmi propoſitiones neq;. n. cõmuni termino coniungũtur. Sed ſolum duæ propoſitiones abiunctę. Verumtamen in hoc pręcedenti ſyllogiſmo homo eſt lapis, lapis eſt ſubſtãtia, & ſi falſa ſit propoſitio minor, attamen coniugatio ſyllogiſmi bona eſt, cum medius terminus ſit cõmunis, tum etiã figura ex coniugatione propoſitionum perfecta eſt. In ſyllogiſmis itaq; vt dixi primo poſito dico. ſ. poſitis propoſitionibus quæ ſunt materia ſyllogiſmi, ſecundum neceſſario ſequitur dico. ſ. ipſa concluſio, econtra vero poſito conſtitutoq́; ſecundo nõ ſequitur primum &c. In naturalibus autem & ſummatim in cunctis q̃ aguntur ſiue ſint artificialia,

ſiue

ſiue ea quæ conſulto tractantur, econtrario modo ſe habent. Nam ſecundo poſito poſterioreq́; dico videlicet forma ſuppoſita prorſus neceſſe materiam quæ eſt prior ſequi, econtra tamẽ nõ ſequitur ſi materia ineſt, prorſus & formam eſſe, vt iam dixi. Hoc igitur eſt diſcrimen inter naturalia & vniuerſaliter ea quæ aguntur ac mathematica. Sed conueniunt, qm̃ neceſſarium ex ſuppoſitione in omnibus eſt. Nam vno ſuppoſito, alterum ſequitur, in his quidem quæ aguntur ſuppoſita forma, materia neceſſario ſequitur: Et qm̃, aliquo modo in naturalibus poſito primo ſequitur ſecundũ, vt in mathematicis ẽt. Nam forma quæ quidem eſt finis actionis, principium eſt ſpeculationis. Si ergo ſpeculatio initiũ capita forma & definit in materiam, materia igitur ſequitur formã, in naturalibus igitur aliquo modo principium ex neceſſitate finis ſequitur queadmodũ & in mathematicis: deinde cauſam huius affert, qm̃ inquit in mathematicis: actio non eſt ſed ſola ſpeculatio, alioquin ſi eſſet in mathematicis actio ſimiliter in illis ecõtrario ſe haberent actio contemplationis & actionis principium finis contemplationis eſſet, & quia impręſentia ſola in mathematicis ſpeculatio inuenitur & ꝓpoſitiones in illis ſunt principiũ quibus propoſitis neceſſario ſequitur concluſio: Similiter etiam in contemplatione naturalium, primum quidem forma eſt extremum & vltimum ipſa materia. Et neceſſario materia ſequitur formam, qua ratione etiam in naturalibus poſterius neceſſario ſequitur prius. Verum & ſi omnino forma non ſequitur materiam, attamen fieri non poteſt vt forma producatur ſine materia vt etiam in mathematicis videre licet, qm̃ ſi propoſitiones non penitus concluſionem ſequuntur, attamen ſi non eſſet concluſio neq; propoſitiones eſſent, fieri.n.non poteſt, vt cum vera non fuerit concluſio propoſitiones ſint veræ quæ cum explicat inducit phyſico vtraq; principia dicenda eſſe. Diſputabit.n.de forma & de materia. Verũ formam accipit ex diffinitione, ex qua poſtea ſyllogiſmo de materia multa concludere poteſt veluti artifex facit, qui ædium formam accipit ex diffinitione eiuſdem dicens domum eſſe integumentũ quod vetat interitum & mortem quæ ex imbribus & caloribus prouenire poteſt, ex qua definitione ſyllogiſmo concluſit etiam de ipſius materia quòd ante conſtituendam ædium formam non opus eſt quamuis materiam ſumere qm̃ domus non eſt conficienda ex calamis vel papiro, ſed de ſolida materia quæ pluuiam tolerare poſſit. Hoc igitur modo & naturalis accipiet formam ex diffinitione, vt homo eſt animal rationale mortale ex hac deinde rõcinabitur illi opus eſt qui futurus eſt animal rationale, non ſimpliciter ex quauis materia procreari, ſed cum proprium ſit rationi, vergere magis ad ſuperiorem partem, oportet etiam idem corpus non inflexum procliueq́; fieri ſed rectũ eſſe, ad huius itaq; corporis generationem oportet non quamuis materiam temere complecti, ſed eam in qua tenuior calor eſt & magis vergens ad ſuperiorem partem, vt non hoc mõ ſit, ſurſum in rectum corpus extendat. Item cum forma æris ſit fuſilis & in flabilis, huiuſmodi materia non erit terrea, ſed aquea magis & ſpiritalis, qm̃ in his fuſile & ſontum efficiens eſt, ꝙ quidem maxime in aere fit & ita de omnibus dicendum eſt. Ars aũt ſi perfectã rei definitionem acceperit, inde ẽt habebit materiam. Nã diximus in lib. de demonſtratione triplicem eſſe definitionem, aliam ex materia, aliam ex forma, tertiam vero ex vtriſq; quemadmodũ iram definire ſolemus. Ipſam aliqñ definimus per materiam, quia ex ſanguinis aductio circa cor: aliqñ ex forma, qm̃ eſt appetitus vlciſcendi iniuriam: aliqñ autem ex vtraq;, qm̃ eſt aduſtio ſanguinis circa cor, ob appetitum iniuriam vlciſcendi, cum igitur triplex ſit definitio perfecta abſolutaq́; definitio quæ ẽt phyſico magis congruit, eſt illa quæ complectitur vtranq; materiam & formam, qui ergo acceperit huiuſmodi definitionem, inquit, ei opus nõ erit, vt ex eadem materiam ſyllogiſmo comprobat, ſed in ſeipſa per ſe complectitur materiam. Vñ in definitione hominis mortale, materiam indicat. Definitionem autem rerum naturalium nemo aſſignabit, niſi ipſe naturalis qui vtitur methodo diuidendi & diffiniendi, tanq̃ inſtrumento. Diuiſionem autem rerum naturalium efficiet cum acceperit in ratione ea quæ actu rebus naturalibus inſunt, qm̃ aliæ res naturales vita participãt aliæ minime: Item eorum quæ vita participant aliæ ſenſu participant, alia vero nequaquam: Vnde de cæteris omnibus quę inſunt eiſdem diuiſionem faciet, qui deinceps colligens quæ vnicuiq; generi & ſpeciei communia, & propria inſunt, aſſignabit vniuſcuiuſq; definitionem.

Nunc enim ipſum neceſſariũ in generatione perinde eſſe arbitrantur: atq; ſi quiſpiam neceſſario domum extructam eſſe putaret: quia grauia quidẽ deorſum: leuia uero ſurſum ſuapte natura feruntur: Idcirco lapides quidem ac fundamenta ſunt infra.

Naturales (inquit) introducunt neceſſarium in ortu rerum qui aſſerunt ea quæ fiunt ob neceſſitatem materiæ, neceſſario fieri. Eſt quidem neceſſarium ſimpliciter quod ſine ſuppoſitione neceſſariũ eſt, vt dicimus ſolem neceſſario in ariete collocari. Ex ſuppoſitione autem cum id ꝙ non eſt perinde ac eſſet ſupponentibus aliquid alterum ſequitur neceſſario, vt ſiquis in luce ambularet: Sequitur omnino vt vmbram efficiat.

Terra autem ſupra, ſuam ob leuitatem, & ligna maxime ſupra, quippe cum ſint leuiſſima.

Terram forte dicit, quæ fundamentis iniicitur id ꝙ dicit, exempli gratia dictũ eſt, quapropter non admodum diligenter locus diſcutiendus eſt.

At quanquam non ſine his: non tamen propter hæc, niſi ut ob materiam: ſed celandi quædam conſeruandiq́; cauſa extructa eſt domus.

Inquit non ſine materia formam fieri, quanquam non propter materiam fiat. Non enim quia lapides & ligna ſunt ideo domus efficitur, ſed quia domus ædificanda eſt, idcirco oportet ligna lapideſq́; haberi, ſine quibus certe domus non ædificaretur, quæ tamen domus extruendæ vt materia ponuntur. Eſt enim materia in numero cauſarum per ſe cauſa, ſed forma non eſt propter illam, alioquin ſi poteſtates materiæ eſſent cauſæ formæ, his oportet ædificatorem domum condere, at contrarium eſt, quia materia aſſumitur propter formam, nam quædam celandi & conſeruandi cauſa extruitur, quod quidem eſt domus ratio & forma: ſed q́ domus celat & conſeruat, ſunt corpora noſtra & opes quorum cauſa domo egemus, quoniam igitur domus ob hæc nobis opportuna neceſſariaq́; eſt, nõ igitur ex quauis materia conficienda eſt, ſed ex hac vel illa, materia igitur eſt gratia formæ, ſed cum materia contineat rationem eorum quæ ſine illa eſſe nequeunt, cum non fuerit materia, neq; forma erit.

Similiter

Similiter & in cæteris uniuerſis in quibus eſt id quod alicuius gratia fit: non ſunt quidem ſine hiſce quæ neceſſariam habent naturam: non tamen ſunt ob hæc ipſa: niſi ut ob materiam, ſed alicuius ſunt gratia.

In omnibus aliis artificialibus & naturalibus. Adiecit aũt in quibus eſt id ꝙ cuius gratia fit, propter monſtra quæ in naturalibus naſcuntur & quæcunq; funditus accidunt præter naturã. & propter omnia alia, quæ natura quidem non fiunt, ſed ratione & conſilio, quæ fruſtra temereq; naſcuntur nullo fine conſtituto. conficitur inquit ſerra non vt quidem ferrum ſit, ſed quia oportuit ſecare ligna & lapides, quod quidem fieri non poterat niſi materia formæ ſerræ ſubiiceretur, quæ eſt ferrum, ob id profecto ferrum acuere effundereq; ſolemus qm̃ volumus ſerram ſecurim & aratrũ facere, minime vero quia ferrum eſt, hæc facimus, ſed quia his opus eſt, Hæc autem ſine ferro cum recte confici nequeant ferrum acuẽdum eſt ergo materia propter formam ponitur, & non econtra forma propter materiã. igitur ex ſuppoſitione neceſſarium eſt in rebus naturalibus, eadem. n. videmus in naturalibus, quæ ſane perſpicimus in artificialibus fieri. nõ. n homo eſt propter ſemen genitale & fœtum, quoniã, oportet ex his ſemper hominem produci, ſed econtra quoniam oportet hominem oriri naſciq;, ſine autem non eſſet, idcirco natura hæc præparat & efficit.

Veluti propter quod ſerra eſt talis. Vt hoc et huiuſce gratia ſit. Hoc tñ gratia cuius eſt fieri non poteſt ſi non ferrea ſit: neceſſe eſt ergo ferream eſſe: ſi ſerra atq; opus ipſius erit.

Ideſt ſerra cur ferrea eſt & dentibus conſerta. Reſpondemus vt ſecet. Secat autem ſimiliter alicuius gratia, vt ianua fiat. Itaque ſerra eſt ianuæ gratia & non ianua gratia ſerræ.

Eſt igitur neceſſarium ipſum ex ſuppoſitione: ſed non ut finis. Nam neceſſarium quidem in materia: id uero gratia cuius eſt, in ratione conſiſtit.

Si enim penitus forma ſequeretur materiam neceſſarium ſimpliciter in naturalibus collocaretur vt qm̃ ſubſtantia cœleſtium eſt in orbem moueri, ideo neceſſarium abſolute eſt in eis, & non ex ſuppoſitione. Sed qm̃ in his quæ generantur, aliter accidit exempli gratia neq; ſi fuerit ferrum erit ſerra, neque ſi fuerit ſemen genitale & fœtus, homo erit: Vnde liquet naturalia habere neceſſariũ, licet non ſimpliciter. Nam in materia eſt neceſſarium, cuius autem gratia in ratione. Quæ ſane inquit non quia cũ fuerit materia neceſſario ſit forma: Sed econtra, qm̃ cum ſuppoſuerimus formam eſſe, neceſſe omnino eſt, vt materia ſequatur. Quamobrem neceſſario ſequitur materiam eſſe, ſuppoſita conſtitutaq; forma, forma autem non eſt alicuius gratia & ob id nõ ſequitur neceſſario materiam. Nam id ꝙ eſt gratia alicuius, ſequitur illud cuius gratia, & non econtra.

Eſt autem ipſum neceſſarium & in doctrinis: & in hiſce quæ fiunt ſecundum naturam aliqua ex parte ſimili modo.

Inquit neceſſarium ex ſuppoſitione eſſe in doctrinis quẽadmodum ẽt in naturalibus. Verũ non vndequaq; ſimile. Sed in aliquo conueniunt & in aliquo differunt. Sed cum dicat neceſſarium conſtitui aliqũo per ſimile in doctrinis & naturalibus, anteq̃ explicet, in quo conueniant iuxta neceſſariũ, quod in ipſis ſimile eſt, prius eorum diſcrimen adducit, diſcrepat. n. quatenus in doctrinis poſito principio ſequitur ſcd̃m. Sed in naturalibus ſuppoſito fine priora ſequunt̃. Nã principiũ ſyllogiſmorum ſunt propoſitiones, eorum autem quæ fiũt materia initium eſt, præterea ſyllogiſmorũ finis eſt cõcluſio, naturalium autem forma. Neq; in naturalibus prorſus forma ſequitur materiam neq; in ſyllogiſmis propoſitiones ipſam concluſionem. Vt. n. dixi vera cõcluſio ex aliis atq; aliis propoſitionibus deducetur cũ ẽt ex falſis eadem concludi queat. Hæc igitur eſt differentia, dixit autem in doctrinis, & in mathematicis. i. mathematicas demonſtrationes quas oportet vtiq; eſſe ſyllogiſmos. Quo fit vt primum afferat diſcrimen eorum, deinceps conuenientiam.

Nam cum rectum hoc ſit, neceſſe eſt triangulum tres angulos æquales duobus rectis habere.

Hoc inquit exempli cauſa. Accipit ergo rectum pro ipſis propoſitionibus, & duobus rectis ęquales habere pro cõcluſione. Nam per diffinitionem rectorum oſtẽditur tres angulos trianguli eſſe ęquales duobus rectis, dicimus. n. tres duobus extrinſecis æquales eſſe. Sed duo extrinſeci duobus rectis æquales ſunt, ergo tres ſunt duobus rectis æquales. Sed ſiquis interroget cur duo extrinſeci ſint æquales duobus rectis: Reſpondendum eſt, qm̃ hæc eſt definitio recti, vt cum linea recta ſupra rectam ſteterit, effeceritq; vtrinq; duos angulos æquales: Vnuſquiſq; eorum rectus erit. Quamobrem reſoluendo propoſitiones ex definitioni recti, labi poſſumus in concluſione hac, vt ſint tres anguli æquales duobus rectis. Nam quia diximus definitionem recti, formemus modo ſyllogiſmum. Duo extrinſeci ſunt æquales duobus rectis: Sed duobus extrinſecis tres anguli trianguli æquales ſunt, igitur tres anguli trianguli ſunt duobus rectis æquales.

Sed ſi hoc eſt neceſſe eſt illud eſſe: ſed ſi hoc non eſt: neq; rectum hoc eſt.

Neq; ſi concluſio fuerit oportet eſſe ꝓpõnes. Nam diximus eandem concluſionem pluribus modis demõſtrari poſſe demonſtratione recta quæ oſtendendi demonſtratio appellatur & demõſtratione quæ ducit ad impoſſibile & falſis veriſq; propoſitionibus. Sed ſi hoc non eſt rectum eſt. Inquit ſi quidem igitur fuerit concluſio non prorſus propoſitiones erunt vt ſuperiori cõtextu diximus, tamen ſublata concluſione ex neceſſitate tolluntur & propoſitiones ſi nõ. n. erit concluſio vera neq; propoſitiones veræ erũt, fieri. n. non poteſt, vt ex veris propoſitionibus aliquid falſum concludatur, vt ſupra demõſtrauimus. Verum ex falſis propoſitionibus falſum aliquod deduci poteſt vt ſupra quoq; explicauimus. Nam ex falſis concluderetur verum & ſi non eſſet per eaſdem propoſitiones, attamen ſm̃ naturam rei. ex veris tñ fieri non põt, vt falſum concludatur.

At in hiſce: quæ alicuius gratia fiunt contra.

Cum dixerit qũo neceſſariũ ſe habet in mathematicis, dicit qũo ſe habet & in naturalibus, qm̃ econtrario concludendi ordo ſe habet, vt dixi, diſcrimẽ imprimis adducens inquit. At in hiſce, quæ alicuius gratia dixit in naturalibus & vniuerſaliter in his omnibus quæ aguntur & adminiſtrantur. Nam mathematica neq; fiunt neq; alicuius gratia ſunt. in naturalibus aũt econtrario ſe habent ad ſeſe conſequendi ordinem vt diximus.

Si finis erit: aut eſt: & id quod eſt ante erit, aut eſt.

Finem vocat formam, qm̃ ipſa etiam eſt id quod cuius gratia appellare ſolemus, id vero quod ante eſſe inquit, materiam vocat. Nam ipſa eſt gratia alicuius. ſemper enim prima ſunt gratiã poſteriorum.

Si vero

Si uero hoc non erit: aut non eſt ut ibi: ſi non eſt concluſio: principium non erit: ſic et hic finis: & id gratia cuius eſt: non erit: aut non eſt.

Cum dixerit ſi forma eſt, neceſſario materiam eſſe, vult explicare quomodo hæc viciſſim conuertantur, q̄m ſi materia non erit, neq; forma erit, quod quidem dictu conſequens eſſet, ſi materia nõ eſt, neq; finis erit & id cuius gratia. Sed cum velit vti exemplo in doctrinis inquit ſi autem non eſſet ideſt materia, quemadmodum ibi ideſt in doctrinis cum non fuerit cõcluſio neq; propoſitiones erunt, ita in his cum non fuerit materia, non ſupererit forma.

Eſt enim et hoc principium non actionis: ſed cogitationis: ibi autem eſt cogitationis. Non enim ſunt actiones. Quare ſi erit domus: hæc neceſſe eſt fieri: uel eſſe uel etiam fore: aut omnino materiam: quæ quidem alicuius eſt gratia. Veluti lateres atq; lapides: ſi extruenda eſt domus: non tamen eſt propter hæc ipſe finis: niſi ut ob materiam: omnino tamen ſi non ſint: neq; domus fuerit: neq; ſerra illa ſi non ſint lapides: hæc ſi ferrum non ſit. Neq; enim ibi principia ſunt: ſi non triangulus tres habeat angulos duobus rectis æquales.

Q̄m explicauit eorum differentiã inter ſe, nunc conuenientiam aperit q̄m vtriſq; cõmune eſt poſito conſtitutoq; principio ſequi reliquum, fertur enim ab ipſo in libro de moribus actionem econtrario ſe habere ad ſpeculationem. Nam ſpeculatio ſumit principium, à fine actionis, actio autem principium capit à fine contẽplationis. Nam finis ædificandæ domus eſt integumẽtum efficere, quod nos protegat ab interitu qui ab imbribus ſeu procellis à ſummis caloribus prouenire poteſt, qui ſane eſt ſpeculationis principium, quæ ſibi finem ponit terram ſodere, quod ſane actionis eſt initiũ. Sed de his ſępe diximus. Verum hoc modo ſe habent non ſolum artificialia, ſed etiam naturalia. Nam phyſicus quoties contemplatur naturalia exordium facit à formis, deinde ex his proficiſcitur ad vniuſcuiuſq; materias, natura autẽ econtrario opus aggreditur ex materia, & deſinit in formã. Hoc igitur in loco inquit, q̃d quanq̃ diuerſus ſit ſeſe conſequendi ordo in naturalibus & in diſciplinis, q̄m in naturalibus ſuppoſito fine ſequitur primũ & principium, & in his forma eſt: In diſciplinis autem principia quidẽ ſunt propoſitiones finis vero eſt ipſa concluſio in naturalibus ergo ſuppoſito conſtitutoq; fine dico. ſ. forma ſequitur materia, qua ratione neceſſarius eſt ordo inſerendi. Et in diſciplinis ſuppoſito principio dico. ſ. propoſitis propoſitionibus ſequitur finis qui eſt concluſio, attamen aliquomodo in naturalibus & ſuppoſito principio ſequitur finis. Nam forma eſt quidem actionis finis, & ſpeculationis principiũ. Nam cum ſecũ conſiderat ædificator domũ ędificandam fore, primum illius integumentum quod nos proteget ab imbribus ſummiſq; caloribus intendit qua via procedens, vt ſæpe numero diximus, peruenit ad finẽ, in naturalibus itaq; finis ſequitur quẽadmodũ & in diſciplinis. His igitur conueniunt inter ſe qua & ratione neq; diuerſum diſtinctũq; principiũ ſumunt naturalis & mathematicus. Nam cum ſit in naturalibus actio & cõtẽplatio neq; ſuppoſito actionis initio quod eſt materia ſequitur deinde forma, ſed ſuppoſito ſpeculationis principio quod quidẽ eſt forma ſequitur materia. Sed cũ in diſciplinis non ſit actio, ſed ſola contẽplatio, principiũ ſpeculationis ſupponitur ac conſtituitur, quod quidẽ eſt ipſa propoſitio. Quãobrem ſi acceperimus in vtriſq; principiũ ſpeculationis, inter ſe cõueniũt mathematica & naturalia, quatenus vtraq; idem principiũ ſpeculationis accipiunt. Quod vero propoſitiones ſint principia ſpeculationis ſyllogiſmi, manifeſtum eſt. Nã ſi nobis oblatum ac propoſitũ eſſet vt demonſtraremus animum eſſe ĩmortalem, ob id exiſtimandũ non eſt hanc propoſitionem (animus eſt ĩmortalis) eſſe concluſionem. Equidem diximus in cõmentariis logices cõcluſionem propoſitionem problema quæſtionemúe enũciationem eadem eſſe ſubiecto ratione habituq; differre, ſiue cum conſiderabimus q̃uo oſtenderemus animum eſſe ĩmortalem, tum hanc propoſitionem non vt concluſionem conſiderabimus, ſed velut problema, q̄m tunc velut concluſio habetur, q̄n inuentis poſitiſq; propoſitionibus ſequitur. Quare prius ꝓpoſitionum conſideratio fit deinde ex his concluſionem deducimus, quod quidẽ maxime liquet in antedictis cõmentariis. quædam nanq; ſunt quæ ante demõſtrationem à nobis proponi nequeũt, ſed ex quibuſdã propoſitionibus datis aliorũ gratia ſequuntur. Hoc igr̃ modo principiũ ſpeculationis ſyllogiſmorũ ſunt propoſitiones. Eſt.n. principium hoc non actionis ſed cogitationis ratiocinij. cum dixit q̃uo ſe habent ſecundũ conuertendi ordinẽ, q̄m quemadmodũ in mathematicis cũ non extiterit finis neq; principiũ erit, fieri.n. nũq̃ põt vt ex propoſitionibus veris aliqua concluſio falſa concludatur: ita in phyſicis cũ non fuerit materia, neq; forma erit. Cũ igitur velit aſſimilare mathematicis naturalia induxit. Etenim principium hoc. Nam hæc coniunctio.n. reddit cauſam principium.n. hoc ideſt forma naturalis quam finẽ & cuius gratia dixit, principiũ autem non actionis: Nam actio exordium ſumit à materia non contemplationis. Nam ipſa ſpeculatio cũ inceperit à forma, deſinit in principium actionis. Quamobrem ſi domus extiterit, hæc fieri vel eſſe vel fore neceſſe eſt hic repetit ea prorſus quæ dixit. Verũ inquit vel eſſe q̄m artium aliæ iam exiſtentibus materiis vtuntur, alię in aliis quoq; producunt & efficiunt vt æs & ſimilia, quippe cum nos elaboremus ipſum æs.

Patet igitur neceſſarium in rebus eſſe naturæ: quod ut materia dicitur: & huius etiam motiones.

Inquit perſpicuum eſſe ex omnibus quæ dixi formam non ſequi materiã neceſſario, ſed quoties forma ſuppoſita cõſtitutaúe fuerit, neceſſe eſt ſequi materiã, quapropter id quod neceſſario ſequitur materia eſt, & forma. motiones vocat in præſentia alterationes & mutationes quæ ſunt viæ ad formã, & quæ fiunt gratia formæ vti materia.

Atq; ambæ quidem cauſæ dicendæ ſunt à naturali philoſopho. Magis autem ea gratia cuius cætera fiunt. Hæc eſt.n. materiæ cauſa: ſed non hæc cauſa finis.

Inquit naturalẽ differere de vtriſq; principiis de materiali & formali, magis tamẽ de formali q̄m vnaquęq; res naturalis eſt per ipſam atq; eſſentiam habet ac eadem eſt materiæ cauſa, ſed non ecõtra materia eſt cauſa formæ. Igitur forma eſt magis cauſa q̃ materia q̄m hæc etiam eſt finalis cauſa. ipſius enim finis gratia ſunt omnia quæ finem antecedunt.

Atq; finis ipſe gratia cuius quiq; principium eſt à diffinitione rationeq; ſumitur: ut in hiſce patet quæ per artem cõficiuntur. Nam cum domus ſit tale: hæc fieri neceſſario et eſſe oportet. Et cũ ſanitas ſit hoc: hæc neceſſario fieri oportet ac eſſe. Pari modo ſi hõ eſt hoc: hæc fieri neceſſe eſt atq; eſſe. Et

ſi hæc ſint hæc: ſint hæc neceſſario uel fiant oportet. Fortaſſe autem neceſſarium ipſum in ratione etiam ineſt. Serræ nãq; ſi diffinieris opus talem ipſam diuiſionem eſſe dicit. At hæc non erit niſi ſerra tales habuerit denter, & hi rurſus non erũt: niſi ferrea fuerit ipſa. Sunt enim et in ratione nonnullæ partes ut materia rationis.

Quoniam ſumetur forma in definitione ex qua poſtea multa de materia ſyllogiſmo oſtenduntur inquit, ergo ſumet̃ à definitione finis qui ſane eſt id cuius gratia nuncupatur. Et principium maxime proprie à definitione ſumendum eſt. Et cum fuerit ſanitas talis, hæc neceſſario fieri oportet, qm̃ ſanitas eſt quædam menſurata ſicci, humidi, calidi, & frigidi mediocritas, cũ plus fuerit adhibendum erit frigidum, materia igitur ſanitatis eſt hoc frigidũ ſimiliter in omnibus fieri ſolet, fortaſſe ipſum neceſſarium quoq; erit in ratione. i. in definitione materia etiam apparebit. Ipſa. n. eſt id ꝙ neceſſario ſequitur. Nam ſi diſfiniuero ſerræ formam qm̃ ipſa eſt diuiſio lignorum & lapidum ſimul ipſe complectar materiam cum aliter ſecare diuidereq; non poſſet, niſi id ꝙ ſecat, ferreum ſit, taliter formatum, qm̃ alia materia talia huiuſmodi diuidere non poſſet. Quare ſi proprie tradidero definitionem ſecandi, commemorabo etiam materiam, qm̃ diuiſio lignorum & lapidum fit ab eo ferro quod dentes habet. Sunt igitur quædam partes in ratione vt materia rationis, hæc curſim legenda ſunt. Sunt igitur quædam partes in ratione, ideſt definitione quæ ſunt rõnis partes, vt materia. Quod inquit, qm̃ ſunt quædam definitionis partes vt materia, quemadmodum etiam aliæ ſunt quę formam inſinuãt, Nam in definitione iræ hæc pars, aduſtio ſanguinis circa præcordia, ſignificat materiam: illa vero ob iniuriã vlciſcendi deſiderium, formam indicat. Item in definitione hominis, mortale ſignificat materiam, quapropter in perfecta definitione materia comprehenditur atq; ſumitur. Quare quicunq; voluerint ſolam formã in definitionibus collocare, eorundem ratiocinio naturalis conſiderans, materiam inuenire poterit. Verum in quibus eſt perfecta abſolutaq; definitio, eadem etiã ipſammet materiam complectetur.

Finis libri Secundi.

LIBRI TERTII

PHYSICAE AVSCVLTATIONIS

ANNOTATIONES IOANNIS GRAMMATICI.

CVM autẽ ipſa natura motus quietis mutationisq; principium ſit: noſtra autem doctrina ſit de natura, non lateat nos oportet, quid nam ſit motus. Nam ſi ignoretur ipſe, naturam etiam ignorari neceſſe eſt.

CVm quinque ea ſint quæ res naturales conſequũtur, de quibus Ariſ. in hoc libro agere diximus, materia, forma, motus, locus, & tẽpus, de materia quidẽ & forma in præcedentibus voluminibus diſſeruit. Vero in primo magis de materia tractauit, in ſecundo autem magis de forma: Reliquũ ergo eſt, vt ipſe de reliquis tribus diſſerat. Et tandem proponit hoc in loco agere de motu. Et opportunum eſſe phyſico de motu diſſerere hunc in modum ſyllogiſmo declarat. Inquit quoniam ſuperiore libro definiuimus naturam eſſe principium motus, operæpretiũ ei quidem eſt, qui cogniturus eſt quid ſit natura & definitionem eius, multo prius ſcire, quid eſt motus, quoniam oportet ea quæ comprehenduntur in definitione alicuius prius manifeſta claraq; haberi. Nam qui motum ignorauerit, definitionem naturæ ſcire non poterit, ſi quidem in definitione naturæ collocetur motus, itaq; operæpretium eſt naturali de motu ſermonem facere. præterea cum omnis motus ſit continuus vt oſtẽdit in poſtremis huius tractationis voluminibus: Nam omnis motus eſt in magnitudine, & omnis magnitudo continua eſt. igitur omnis motus ẽt continuus erit. Itẽ cum in definitione continui aliquando cõplectatur infinitum. Nam qui definire voluerit continuũ dicet cõtinuum eſſe quod poteſt in infinitũ ſecari: Neceſſe eſt ergo, vt cum quid ſit motus cognouerimus, etiã quid ſit infinitum pernoſcamus, itaq; naturali opus erit etiã de infinito agere. rurſus cum omnis motus ſit in loco atq; in tempore: Nam oẽ mobile corpus eſt, ſed omne corpus in loco ponitur, ergo motus etiam in loco ponendus erit. Item oſtenditur in extremis voluminibus de tempore diſſerẽdum eſſe. Verum cum quidam philoſophi arbitrabantur per vacuum fieri motum, quippe qui non poſſet per plenum fieri alioquin duo corpora eundem locum occuparent, idcirco oportebit phyſicum de vacuo quoq; diſſerere. Verum ſiue per vacuum motus fiat, ſiue non intercapedine vacui agatur efficiaturq;, prorſus opportunus eſt ſermo de illo, ꝓcipue ad probationem loci & confutationẽ vacui. Item de loco diſſerendum eſt qm̃ definiunt eum eſſe vacuum priuatum corpore. Intentio igitur huius libri & ſequẽtis eſt agere de motu infinito tempore loco & vacuo, in hoc autem libro diſſerit de motu & infinito, in ſequenti autem de tempore loco & vacuo: de quibus profecto diſſerit non ſolum quia conferunt ad tractatum de motu ſed etiam de illis tanquam de his quæ omnes res naturales conſequuntur. Hoc quidem erat à principio ꝓpoſitum dicere. ſ. de communibus quæ omnes res naturales conſequuntur. Imprimis ergo de motu diſputat & quærit quid eſt motus deinde in quibus ſit, tertio quot ſint motus ſpecies. Verũ anteq̃ hęc explicat, quatuor dignitates aſſumit quæ ſibi conferunt ad hęc ipſa demonſtrandum. Et prima eſt qm̃ cum ſint rerum *Quatuor* carum quæ ſunt aliæ ſolum actu, aliæ vero actu & poteſtate: *dignitates.* Nam aliquid eſſe ſolum poteſtate nequit ſi ſubſtat & exiſtat. Nunq̃. n. materia formis nudatur ſpoliaturq;, res ergo quæ duntaxat actu ſunt, diuinæ, & incorporeæ vocantur, de quibus ẽt in libro de interpretatione dixit, quod actus ſunt ſine poteſtate, res autem quæ ſunt actu & poteſtate oĩa naturalia ſunt, actu. n. ſunt quia habent aliq̃ formam vel actum, potentia autẽ qm̃ aliam formam per ſucceſſionem poſſunt induere, ſed hoc quidẽ tribuitur his quæ ortui interituiq; ſubiiciuntur. Aethereum autem corpus ſecundum ſubſtantiam actu duntaxat eſt, quippe hoc nunquam tranſmutatur vi ſuæ naturæ, participat tñ ad quendam modum poteſtate, quo ad motum localem: cum vbiq; non ſimul ſit, imo neq; ſecundum ſubſtantiam oĩa celeſtia à potẽtia liberantur & abſunt, ſiquidem conſtant materia & forma, materia autem eſt id ꝙ in potentia, videlicet neq; oĩa celeſtia prorſus potentia vacant. Nam & ſi materia

eorum

eorum nõ habet formam poteſtate, attamen cum materia iuxta ſuam rationem prorſus generaliterque ſit in potentia, idcirco penitus non ſunt poteſtatis expertia, quemadmodum ſunt res quæ prorſus à materia alienæ ſunt, quæ haudquaq̃ poteſtatem habent. Quocirca Plato illa vere entia appellat. Sed ſenſilia omnia nõ ſemper entia ſed ſemper facta ac fienda. Primam ergo dignitatem aſſumit quod eorum quæ ſunt alia actu duntaxat, & primo actu extant, alia vero actu & potentia. Secundo autem dignitas eſt qm̃ eorum quę ad aliquid referuntur, alia ſunt ſecundum exceſſum & defectum, alia ſecundum mouens & motum, exempli gratia ſecũdum exceſſum & defectum ſunt maius & minus: Nã maius eſt aliquo paruo ſeu minori maius. Quorum maius exceſſus eſt alterum vero eſt defectus. Item mouẽs mouet mobile & econtra mobile à mouente cietur. Verum reliquas relationis & eorũ quę ſunt ad aliquid ſpecies omiſit, vt eas quibus aliquid dicitur æquale, vel inęquale ſimile ac diſſimile causa & id quod à cauſa naſcitur, quoniam primis duabus ſpeciebus ſolum opus eſt. Eam.n. quæ dicitur eſſe ſecũdũ exceſſum & defectum accepit quoniam nonnulli rati ſunt in his motum verſari, aliam vero mouentis ad motum, vt in his duntaxat motum haberi eſſeq; oſtẽdat. Tertium aſſumptum eſt quoniã nullus motus eſſe poteſt ſin eiis rebus quæ mouentur, & mobilia ipſa vel ſunt ſubſtantiæ, vel quãtitas, vel aliquod aliorum prædicamentorum atque aliquod mobile per ſe eſſe nequit quod ſit ſubſtantia vel quantitas, aut aliquid cæterorum prædicamentorum. Vnde neque motus eſt præter hæc, ſed omnis motus vel vergit ad ſubſtantiam, vel ad quantitatem, vel ad reliqua prædicamenta. Sed duplex eſt motus alter quidem quo à deteriore quippiam in melius peruenit alter econtrario à meliore ad deterius. Exempli cauſa in ſubſtantia, alter eſt à nõ ente ad ens, alter econtrario ab ente in nõ ens. Item in quantitate vel à perfecto ad imperfectum & ſimpliciter à maiore ad minus vel econtra. Præterea in qualitate aut ab albo in nigrum, aut à nigro, in album, atque in aliis contrariis ſimiliter item in loco aut ab infimo loco ad ſupernum vel econtra. Quod fit vt in omnibus contrariis alterum ſit melius & alterũ peius. Nam ens in ſubſtantia potius meliusq; eſt ipſo non ente & per ſe perfectũ imperfecto & album nigro atq; ſuperior locus inferiori præſtantior eſt & demũ in omnibus ſimiliter ſecundum proportionẽ. Hæ igitur quatuor dignitates conferunt ei non modo ad tradendam definitionem motus, ſed etiam vt oſtendat aliqua mouere contraq; moueri, & nonnulla mouere tantum & non moueri de quibus deinceps diſputabit. Has ergo dignitates cum prius petat ſibiq; concedendas accipit, cæterum quid motus ſit aperiet quem hoc modo definire contendit. Motus eſt rei in potentia actus quatenus talis eſt. ſ. in potentia. Sed hoc nomen actus apud Ariſt. ſignificat actum & perfectionẽ ſiquidem dicitur ἐντελέχεια παρὰ τὸ ἐν, καὶ τέλειον καὶ ἔχειν: id eſt componitur ex χ in his tribus perfecto & habere. cum igitur vnumquodque habuerit ſuam perfectionẽ in actu eſſe fertur. Adiecit pręterea quatenus talis eſt pro quatenus eſt hoc aliquid in potentia, perinde dicat motum eſſe actum cũ manet potentia & conſeruatur cuius erit actus. Etenim duplex eſt vniuſcuiuſque alter quidem iã rei perfectæ & abſolutæ, & qui omne quod eſt in potentia abiicit, alter autem mouentis aliquid ex potentia & ſecundum ipſum alterantis ac ducentis ad actum & formam vt cum ex ære in potẽtia ſtatua fit, cuius enim actus eſt motus cum fieret ſtatua taliter formanda, ab ipſo ſtatuæ magiſtro. Sed cum iam ſtatua elaborata pfectaq; eſt & formam ſtatuæ abſolutã accipit tunc idẽ actus non amplius eſt ſeruata manenteq; potẽtia, quæ fieri ſtatua poterat, iam enim ſtatua eſt, & nõ eſt in potentia vt ſit, quapropter neque hæc perfectio eſt potẽtiæ, alioquin quomodo eam corrumperet? ſed is actus eſt perfectio rei in qua potentia erat, actus autem quem prius diximus eſſe ſecundum quem fiebat ſtatua & adhuc potentiam conſeruat talem igitur actum motum appellat perfectionem potentiæ, quippe omnis perfectio ſeruat id ꝙ perficit. Nam donec potentia durat ſeruatur etiam motus potentiæ perfectiuus, ceſſante autem potentia tolletur etiam motus, ceſſat tunc potentia quando forma ſpeciesq; introducitur. Motus igitur eſt perfectio rei in potentia quatenus in potentia eſt.

Quod vero motus ſit rei in potentia perfectio quatenus in potentia eſt, etiam quodam exemplo declarat. Nam inquit cum res ædificatilis actu fuerit talis, ſcilicet cum ædificatur tunc mouetur quoniam ducitur ad formam domus, & ipſa ædificatio motus appellatur. Sed res ædificatilis adhuc retinet potentiam, quippe aliquid ſit res ædificatilis, ſed cum penitus fuerit ædificata & abſoluta potentiam deinceps non ſeruabit neque mouebitur. Si ergo ipſa ædificatio eſt motus & ædificatio & ſuperſtite potentia, recte igitur definitur motus, vt ſit rei poteſtate actus quatenus poteſtate eſt. Cęterum prima dignitas iuuat ad reddendum definitionem motus in qua dicebatur quod rerũ quæ ſunt aliæ actu dũtaxat extant aliæ autem actu & potentia. Hinc enim inuenit motum eſſe actũ eorum quæ ſunt in potentia & non in actu. Secunda quoque dignitas in qua dicebatur quod eorum quæ ſunt ad aliquid alia dicuntur ſecundum exceſſum & defectum, alia autem ſecundum mouens & mobile conducit Ariſtote. ad probandum motum non eſſe in his quæ ſecũdum exceſſum & defectum dicuntur vt quibuſdam videbatur, ſed in iis motum verſari quæ dicuntur referri ſecundum mouẽs & motum, motus inquam trahit initium a mouente & eſt immobile. Nam idipſum in ſequentibus demonſtrabit ſcilicet non eſſe in mouente motum, ſed in mobili conſtitui. Tertia dignitas in qua petebatur motũ non eſſe præter res ſed omnem motum vel in ſubſtantia vel in quantitate, vel in qualitate, vel in eo quod ſub hoc aduerbio vbi deſignari ſolet, confert etiam Ariſto. ad explicandum quot ſint motus ſpecies immo potius ad oſtendendum motui non eſſe aliquod commune genus, ſed motum quãdam vocem multiplicẽ eſſe, quam æquiuocam appellare ſolent quæ prius de vno & poſtea de aliis prædicatur. Nam oſtenſurus eſt motum ſecundum locum primum eſſe, cæteros vero poſteriores, atque oſtendet eo ſublato vna cæteros tolli, ſed nõ econtra, cæteris ſublatis ſimul illum eripi, quapropter cæteris erit natura prior. In quibus igitur eſt prius & poſterior commune prędicatum de iis non poteſt eſſe genus, quamobrem neq; proprie definitionem motus aſſignabit, ſed quandam orationem deſcribentem illum quæ cuiq; motui ſecundum proportionem conueniat, vt etiam in libro de anima fecerat, quamquam ibi oſtendiſſet non eſſe vnum commune genus animarum, quoniam nomen animæ inter ea collocatur in quibus prius & poſterius inueniuntur, tamen inquit aſſignabimus quandam communem animi definitio-

nem ſi quidpiam cõmune de anima dicere liceat. Hoc igitur modo nũc de motu facit. Quarta dignitas iuuat ad declarandum duplicem eſſe motum in vnoquoque mobili. Qm̃ natura eſt principium motus & mutationis. Equidem natura eſt principium motus & quietis. Verum cũ impræſentia ſibi opus ſit agere de motu ſolo, idcirco de motu duntaxat mentionem facit.

Poſt motus uero determinationem: enitendum eſt hunc in modum de his etiam: quæ deinceps ſequuntur determinare. Motus autem de genere continuorum eſſe uidetur.

Quæ deinceps ſe habent ſunt infinitum locus tempus & vacuum. Verum dixit deinceps ſiue ea ſint deinceps quæcunq; in definitione motus continentur. Nã cum ſit ſermo de motu ſequũtur equidem definitionẽ de motu infinitum tempus & vacuum, oportet itaq; & de his dicere, ſiue dixit ea quæ deinceps ſe habẽt poſt motum, id eſt quæ cõmuniter ſequuntur omnes res naturales. Hunc autem in modũ, ideſt huiuſmodi via inueſtigantes quid vnũquodq; ſit & ſi prorſus aliquid ſit vel non & quomodo ſit vel non ſit motus autem videtur de genere continuorum eſſe. Videtur inquã vel multis vel vniuerſaliter omnibus & ipſi id, eſt, apparet. Cęterum videtur Ariſt. non collocaſſe motum ſub continuo qm̃ neq; illum repoſuit in prædicamento quantitatis neq; prorſus in aliquo prædicamento. Quamobrem ſi duæ ſint ſpecies quãtitatis vna diſcreta, altera vero continua & non redigitur motus ad prædicamentũ quantitatis multo minus ad continuam quantitatem. Nam prædicamenta continent perfectas ſpecies ac ſpecialiſſimas res, motus aũt eſt actus impfectus, quãobrem (quantum ex prædicamentorum dictis conſequi poſſumus) hæc particula, videtur motus de genere cõtinuorum eſſe, ſic exponenda eſt, ideſt multis videtur. Sed cum Ariſt. pluribus verbis in hoc libro probat motum eſſe continuum initium eſt vt illud videtur ſumendum ſit loco huius apparet & placet. Nam & ſi motũ in prędicamentis ad ſpeciẽ quantitatis continuæ Ariſt. non redegit ob id illũ non omiſit, quia continuus non ſit ſed veluti dicebam, quia ipſe eſt actus imperfectus, at ibi duntaxat de perfectis ſpeciebus agit.

Et infinitum in ipſo continuo primum apparet.

Primũ dixit ſiue pro eo quod appellatur per ſe iuxta ſecundum ſignificatum illius ꝙ per ſe nuncupãt, qui dicitur eſſe illius rei quæ complectitur in definitione ſubiecti quo pacto etiam ſe habet infinitum, quippe illud cõplectatur in defin.tione cõtinui quod eius ſubiectum eſt. Nam definire ſolemus continuum eſſe id ꝙ poteſt ſecari in infinitum, ſiue dixit primum, pro eo ꝙ dici ſolet principaliter, & ſecundum primam rationẽ. Nam cum ſit infinitum etiam in quantitate diſcreta vt in numero qm̃ numerus augetur in infinitum, tñ imprimis continuæ quantitati ineſt & per illam ineſt quantitati diſcretæ. Nam eo quod continuum diuidi poteſt in infinitũ hac nempe ratione numerus augetur in infinitum, ſi quidem continui diuiſio in infinitum producat augmentationem numeri in infinitum. Quamobrem imprimis infinitum continuæ quantitati ineſt & per illam quantitati diſcretæ.

Quocirca fit: ut qui continuum ipſum diffiniunt: infiniti ratione ſæpe utantur: continuum id eſſe dicentes quod in infinitum eſt diuiſibile.

Recte dixit (ſæpe) qm̃ non ſemper cum definiuerimus continuum aſſumemus complectemurq; in definitione ipſius infinitum. Nam plures poſſumus de ipſo afferre definitiones. Nam cum ipſe prædicamentis definit continuum inquit cõtinuum eſſe cuius partes ad aliquem terminum cõmunem copulantur, vnde in hac definitione non vtitur infinito.

Inſuper impoſſibile eſt ſine loco, uacuo, atq; tpe motũ eẽ.

Ipſi & veritati videtur motum citra locum & tempus conſiſtere non poſſe. Nam motus alicuius mobilis eſt motus. Quod vero ſolũ mouetur eſt corpus & omne corpus locum occupat igitur motus citra locum nõ erit. Quod vero motus ſm̃ locũ ſine loco eſſe nõ queat per ſe perſpicuum eſt. Nam idipſum hoc nomẽ habet quia in loco fit. Sed quod neq; cæteri motus eſſe queãt ſine eo motu in loco qui fit deinceps oſtendit, ſiquidẽ motum localem omnium motuũ caput ac principẽ eſſe demonſtret. Item neq; motus ſine tempore fit vt in poſtremis huius operis voluminibus oſtẽditur cũ omnis motus habeat id vnde originem initiũq; ſumit, deniq; motus ſine vacuo eſſe non poterit quod quidem inquit potius iuxta placitum aliorum q̃ ſuum.

Patet igitur partim ob hæc ipſa: partim etiam quia cũctis hæc cõmunia ſunt: uniuerſiſq; competunt unumquodq; iſtorum proponendum eſſe atq; conſiderandum. Propriorum. n. contemplatio cõmunium contemplatione poſterior eſt. Atq; primum ut diximus de motu conſideremus.

Duabus de cauſis inquit de his diſſerendum eſſe, imprimis quidem, qm̃ opportunus eſt naturali ſermo de motu, ſi quidem natura ſit principium motus. Hæc. n. vna cum motu apparent. Deinde quia nobis propoſitum eſt diſſerere de his quæ conſequuntur omnes res naturales. Hoc enim principio libri explicauimus, & merito ſi quidem ſemper ſpeculatio cõmunium præcedere debet contemplationem de propriis. Nam fieri non poteſt vt quis diſcat quid ſit ſyllogiſmus demõſtratiuus, niſi prius didicerit quid ſit ſyllogiſmus ſimpliciter, hoc igitur modo naturã animalium principiiſq; diſcere non poterimus, niſi cognouerimus quid ſit natura ſimpliciter. Vel igitur hoc modo intelligimus cũ dicit ꝙ ſpeculatio proprij poſtponenda eſt. Nam propriorum contemplatio poſterior eſt doctrina de cõmunibus vt hic & in procemio propoſiti operis vna voce ſibiipſi conſtat. Etenim principio huius inſtituti operis aſſeruit ex nobis apertioribus ſumendum, eſſe initiũ, atq; nobis notiora eſſe magis confuſa, ac eadẽ eſſe magis vniuerſalia. Hoc modo igitur impræſentia dicere oportet quid ſit ſimpliciter motus deinceps diſtinguere explicareq; ſeriatim qd ſit motus in loco & quid ſit vnuſquiſq; aliorum. Vel igitur ita intelligit cum dicit poſtponendam eſſe ſpeculationem propriorum vt dixi, vel potius, communia nunc vocat non confuſa & ea quæ pluribus competunt, ſed quæ plura conſequuntur, oportet igitur (inquit) imprimis agere de his quæ communiter conſequuntur omnes res naturales, deinde perſequi ea quæ ſunt aliquibus propria & quod hoc explicet, ex contextibus liquet cum dicit perſpicuũ igitur eſt partim ob hęc ipſa partim quia omnibus ſunt cõmunia vniuerſiſque competunt. communia profecto vocat ea quæ omnia conſequũtur. Et cum adhibet cauſam cur modo de his diſſerere velit, ſubdit propriorum enim contemplatio communium contemplatione poſterior eſt, præterea nuſquam diſſerit de particulari tempore, neq; de loco, ſed cum dicit omnibus ſunt communia, & eadem vniuerſis competunt pro his dicit: Hæc

eit: Hæc cõmunia omnibus ſunt & conſequuntur oẽs res naturales. Nam omne corpus continuum occupat locum & in tempore eſt, vacuũ aũt iuxta opinionẽ ſententiáq; veterum naturalium omnes res naturales cõſequitur, quippe qui inane nihil aliud eſſe putent ꝗ locum corpore priuatum.

Eorum igitur quæ ſunt: quædam actu tantum: quædam potentia ſunt. At quæ actu horum autem aliud eſt hoc aliquid: aliud tantum: aliud tale: & in cæteris ſimili modo quæ prædicamenta eius quod eſt appellantur.

Hoc in loco dignitates prius accipit. Et prima eſt, qm̃ eorum quæ ſunt, aliqua actu duntaxat ſunt, aliqua actu & poteſtate. Et hæc non ſolum in ſubſtantia inueniuntur, ſed & in cæteris prædicamẽtis. At ea quæ actu duntaxat ſunt in ſubſtantia comperiuntur. Vt.n. prius diximus nihil aliud potentiæ prorſus ĩmune eſt præter ea quæ ſunt penitus expertia materiæ vt diuinæ ſubſtãtiæ ſunt, quandoquidem omne corpus prorſus ac funditus iuxta aliquem modum eorum quos paulo prius explicauimus, ſit poteſtatis capax. Siquis autem putabit dicendam eſſe cœleſtinm ſubſtantiam ſolo actu cõſiſtere, propterea quod non idonea aptaq́; ſunt de ſua natura in aliud tranſmutari, non ſolum is videbitur ea quæ duntaxat actu conſiſtunt hoc modo in ſubſtantia ponere, ſed etiam in qualitate cæteriſq́; prædicamẽtis. Etenim cœleſtium numerus & cõgenite inditeque illis qualitates duntaxat actu ſunt, & nulli ſm̃ hoc ipſum ſuſcipiunt tranſmutationem.

Eorum præterea quæ ſunt ad aliquid: aliud extenſione defectione dicitur: aliud actiui paſſiuiq;: atq; omnino motiui ac mobilis ratione.

Secunda dignitas.

Motiuũ nãq; mobilis: et mobile à motiuo mobile dicitur.

Quoniam dixit motiuum & mobile eſſe de numero eorum quæ ad aliquid referũtur, hoc ipſum per hæc probare voluit. Nam inquit motiuum mobilis eſt motiuum, & econtra mobile eſt mobile à motiuo quapropter hæc ſunt ad aliquid.

Non eſt autem ullus motus præter res ipſas. Id.n. quod mutatur aut in ſubſtantia: aut in quãtitate: aut in qualitate: aut in loco ſemper mutatur.

Tertia dignitas motus collocatur in mouentibus & motis & non eſt aliquod ens per ſe. nec quod ſeparari queat quamobrem totidem erunt motus, quot ea quæ mouentur. at ea quæ mouentur quatuor modis cientur, ſubſtantia, quantitate, qualitate, vel loco, itaque in his erit motus.

Cõmune autem in his nihil accipere poſſumus: uti diximus: quod quidem neq; hoc: neq; quantum: neq; quale, neq; cæterorum quicquam ſit prædicamentorum. Quare neq; motus, neq; mutatio cuiuſpiam præter ea quæ diximus erit: cum nihi ſit præter ea quæ diximus.

Quod motus non ſit præter res probat. Si.n. duntaxat in eiſdem prædicamentis motus reponitur & non eſt aliquid ens ſubſiſtens cõe prædicamẽtis ꝙ citra ipſa atq; diuerſum ab ipſis & veluti genus ſit vt ſimpliciter animal eſt cõe particularibus aĩalibus quod quidem eſt ſubſtãtia aĩata ſenſibilis & diuerſum ab vnoquoq; particulari aĩali, licet in vnoquoq; illud concipimus. Nam ens æquiuoce ꝑdicatur de prædicamentis, profecto motus neq; erit præter eadem prædicamenta. Ex hoc autẽ loco interpretes acceperunt occaſionem aſſerendi motum non eſſe genus, ſed vocem equiuocã multiplicẽq;. Si.n. motus conſiſtere nequit citra prædicamẽta & ꝑdicamentis non tribuitur cõmune genus certe conſtat neq; motum genus eſſe. Nam ſi affirmaretur eſt cõmune genus prædicamentis in quibus motus reponitur id quod primum in illo genere conſtitueretur, neceſſario motus eſſet, & motus multipliciter non diceretur. Sed velut illud genus prædicamentis in quibus collocatur motus ineſſet ita etiam in illo motus genus eſſet eorũ motuum qui in eiſdem prædicamentis ſub illo genere ponuntur. At modo ita ſe habet motus, vti res ſe habẽt, cum igitur antedictorum generum definitiones differant, profecto & diffinitiones motuum qui in eiſdẽ firmantur diſcrepãt, quamobrem ſi vnam definitionem motus afferre voluerimus, hæc erit multiplex & æquiuoca. Quocirca Alexander plurimis verbis probat motum non eſſe genus, ſed vocem multiplicem. cum igitur motum nunquam conſiſtere citra tres aſſerere poſſimus, ex hoc conceſſo nititur probare motum nõ eſſe genus, ſed quemadmodum id quod ſcientia comprehendi poteſt, quatenus ſcibile, ſub genere qualitatis redigitur. quod tamẽ non ſolum eſt in genere qualitatis, ſed etiam in aliis prædicamentis. Etenim ſubſtantia ſcibilis haberi poteſt & vnaqueq;, alia res, eodem etiã mõ de motu dicimus. Nã & ipſe collocatur in prædicamento quantitatis quippe qui ſit continuus & vbiq; Ariſt. aſſeueret illum eſſe de numero continuorum; videtur tamen eſſe etiam in aliis prædicamentis. Quamobrem cum motus redigetur ad prædicamentum quantitatis quantitas erit genus, & motus ipſe erit genus eorum q̃ ſub illo collocabuntur & merito hoc vſu venire ſolet. dico.ſ. motum non eſſe in vno prædicamẽto quemadmodum neq; id ꝙ ſcibile vocant, ſed cum prædicamẽta neq; inter ſe abiuncta ſeparataq́; ſint, ſed omnia ſimul atq; in vnũ coniuncta alioquin ſi ſepararentur inter ſe motus inueniri nequiret niſi in quantitate. Sed cum ſint iuncta colligataq́; in eodem ſubiecto, merito eſt inuenire motum in pluribus quod quidem abſonum & ab re dictum non eſt. Verum quiſpiam ambigere poteſt qnoniam ſi motus numeratus inter continua quo ſit vt ſub quãtitate redigatur, cur ipſe Ariſt. in prædicamentis non reduxit illum ad ſpecies quantitatis continuæ. Reſpondemus itaq; prædicamenta complecti ſpecies perfectas & res ſpecialiſſimas ac determinatas. At motus aſſeritur eſſe actus imperfectus & via perueniendi ex potentia ad actũ. Quocirca non potuit illum connumerare inter ſpecies quantitatis cõtinuæ.

Vnumquodq; autem dupliciter cuius ineſt. Vt hoc, aliud .n. eſt ipſius forma: aliud eſt priuatio. Et quale: aliud.n. eſt album: aliud nigrum. Et quãtum: aliud.n. eſt perfectum: aliud imperfectum. Et in loci mutatione ſimili modo. Aliud.n. eſt ſupra: aliud infra: aut aliud leue: aliud graue. Quare quot ſunt ipſius ſpecies quod eſt: tot motus mutationiſue ſp̃es ſunt.

Quartum aſſumptum ꝙ in vnoquoq; prædicamento in quo eſt motus, nõ eſt vnus ſimplex motus, ſed duplex eſt. Nam, vt inquit, in vnoquoque prædicamento contemplari poſſumus formam aliquam & priuationem & viam vel à forma in priuationem vel econtra à priuatione in formam. Diximus autem illum appellare priuationem id ꝙ eſt contrariorum deterius, & formã id ꝙ eſt melius.

Cum autem eorũ quæ in unoquoq; genere collocantur: aliud actu: aliud potentia ſit: actus eius quod eſt potentia, ut eſt tale, motus nimirum eſt.

Cum adduxiſſet quas diximus dignitates cæterum vult afferre diffinitionem motus, qm̄ primum aſſumptum confert ad tradendam definitionem motus, idē repetit, qm̄ vnumquodq; genus entis diuiditur in actu & potentia: Inquit ergo motus erit actus eius ꝙ eſt potentia, quatenus tale eſt., ideſt quatenus vnumquodq; eſt potentia & non actu ſeruata adhuc potentia.

Velut alterabilis quidem ut alterabile eſt alteratio.

Definiturus generaliter motum definitionem adaptat particularibus motibus, recte igitur inquit alterationem motum in qualitate, qm̄ alteratio eſt perfectio alterabilis quatenus alteratile eſt. Nā alterabile priuſquam alterari ceperit exempli gratia cum candidū albumq́; fit vel nigreſcit imperfectam potentiam habet, ſed tunc perficitur alteratile cum mouebitur ſecundū ſuam potentiam.

Accreſcibilis autem atq; oppoſiti decreſcibilis: nullum eſt enim his commune poſitum nomen accretio ac decretio: generabilis item & corruptibilis: generatio atq; corruptio: & eius quod fertur: latio.

Inquit nō quemadmodum cum quiſpiam albus fit vel niger & cum frigeſcit & caleſcit atq; in omni mutatione q̄ fit ſecundum contrarietatem in qualitate, habemus cōmune nomē tributum ipſis alterationem ita tenemus in augmentatione & diminutione q̄ ſunt mutationes ſecundum quantitatem: Sed hi motus ſuis ꝓpriiſq; inter contraria nominibus gaudent. quorum alter vocatur auctio, alter autem diminutio. qui nullum cōmune nomen habent.

Atq; hoc motum eſſe inde perſpici poteſt. Nam cum ædificabile tale eſt: cum ipſum ut ædificatur dicimus eſſe: atq; hoc eſt ædificatio. Similiter & medicatio: uolutio, & ſaltatio, & huiuſmodi cætera.

Exemplis fidem facit vt recte tradita ſit motus definitio, lapides qui potentia ſunt ædificatiles quū actu ædificantur & ad ędificium conſtituendū ſumuntur tūc obtinent eam perfectionem, quam in potentia retinēt, cum ſint actu ædificatiles & actus perfectioq́; appellatur huiuſmodi ædificatio, quæ quidem motus eſt quāobrem & auctilis in quatenus auctilis, actus ille motus erit, qui vocatur auctio & diminutilis quatenus diminutile ipſa diminutio, ac ſimiliter de aliis omnibus dicendum eſt. Verum Themiſtius definit motum paucis mutatis qui fert motum eſſe actum rei quatenus talis eſt poteſtate primum. Nam motus eſt ille actus qui durat vſq; ad formam in qua deinde quieſcit primam aūt in illam formam itionem vocat motuū, & prior actus eſt actus imperfectus qm̄ petit migratq́; ad formam & ad eum actum qui proprie ſimpliciter actus eſt, & poſterior actus eſt perfectus. Nam mobile cum illum attigerit in eo quieſcit, & omnino potentiam perdit.

Quoniam autem aliqua potentia ſunt: atq; actu. At non ſimul: aut non in eodem: ſed ut quippiam calidum eſt quidem potentia: frigidum autem actu complura iam uiciſſim agent: ac patientur.

Cum dixerit quid ſit motus impræſentia vult oſtendere quædam eſſe quæ eo quod mouentur etiam mouent. Et ſimul perſoluit quandam dubitationem quæ adduci poteſt ex his quæ in definitione motus collocabantur: Qm̄ ſi idem ſimul mouet & mouetur. Et mouens quatenus mouet actu eſt, aliquod igitur mobile actu erit. Sed contrarium diximus, qm̄ motus dicebatur eſſe actus entis potentia quatenus in potentia eſt. Quamobrem vel definitio motus falſa eſt, vel dici non pōt, quędam mobilia eo quod mouētur mouere, alioquin ſi hoc verū fuerit motus igitur definitio non erit vera, talis igitur eſt dubitatio, quam his mō dictis ꝑſoluit, qm̄ oſtendit qſio quædam mouentia econtra moueantur. Et prius patefacit nulla ſimul mouentia & mota eſſe, hoc autem oſtēdit, iam antedicta dignitate vtēs. Nam ſuperioribus ſibi concedi voluit eorum quæ ſunt alia actu duntaxat eſſe alia vero actu & potentia, & huiuſmodi oīa inquit cum mouēt neceſſe eſt ēt moueri. Verum non eodem reſpectu eodemúe modo mouent & mouentur, qm̄ aliquid mouetur quatenus poteſtate quidē eſt, mouet autē quatenus in actu exiſtit, vt ignis actu quidem calidus eſt, poteſtate vero frigidus. Quapropter mouet quatenus actu calefacit aquam, repatit quatenus eſt potentia frigidū, quoties migrat & tranſmutatur in terram, vel in aerem, & aqua ſimiliter quatenus actu frigida & frigefacit, calefit aūt quatenus potentia eſt calida, quare his tollitur dubitatio. Nam erat dubitatio qm̄ ſi ꝙ mouetur mouet & oē quod mouet actu eſt, igr̄ mobile actu erit. Nā illud appellamus mobile, quandiu eſt in potentia. Hæc igr̄ dubō perſoluitur ex his dictis quia & ſi mobile motūq́; prorſus moueret attamen non quatenus mouetur ipſe eodē mō mouet. Sed mouet quidē quatenus potentia participat dico. ſ. materia, mouet aūt quatenus actus eſt, dico videlicet ſm formā. Nō ergo quatenus mobile mouet. Sed quū hæc explicat repetit definitionem motus cū ipſam clarius apertiuſq́; interpretari explicareq́ue velit, perficit autem ipſam ac magis determinat. Vnaq́; demonſtrat ſubiectū & potentia eius eadē non eſſe, ſed aliud quippiā erit vniuſcuiuſq; eſſe quatenus hoc aliquid dicitur, aliud. n. eſt quatenus eſt tale in potentia exempli cauſa non eædem ſunt æs & potentia ſtatuæ, quod itaq; diuerſa ſit differatq́; potētia à ſubiecto multis ēt aliis exēplis indicat. Vt eadē non ſunt color ac coloris ratio & potentia viſile, qm̄ color actu eſt & ſi non videatur vt in nocte accidere ſolet, quo tempore color eſt ſolū potentia viſilis. Et color ſiue aſpectu intuituq́; luſtretur ſiue non, actu eſt. At viſile id. ſ. quod ſ. rire oculos pōt non eodē modo ſemper ſe habet vt color quamobrē potētia non eſt eadem cum ſuo ſubiecto, qm̄ ſubiectū ſimiliter ſemper ſe habet. Aes quidem ſemper actu eſt æs, ſed non ſemper ſtatua cum aliquando poteſtate ſit aliquando actus. ſed potentiā à ſubiecto differre ex cōtrariis potentiis pręcipue oſtendit, qm̄ idē animal non modo poteſt morbo laborare, ſed etiam valere at ſi potentia eſſet eadem ſubiecto, certe non vna cum ſubiecto eadem eſſet, ſed omnes. quapropter ęgrotandi potentia eadē eſſet cum ſuo ſubiecto conſtat profecto vt ēt potentia conualeſcendi bonāq́; valetudinē attingendi cū ſubiecto eadem ſit quāobrem ſi vtræq; eædē ſubiecto ſunt, profecto eædem inter ſe erunt. Nā q̄ eidem ſunt eadem, inter ſe quoq; eadem ſunt. Si ergo potētia ægrotandi eadem eſt cū potētia ſanandi, vtiq; ægrotatio & ipſa incolumitas eædem erunt: quapropter contraria eadem eſſent. Itaq; potentia non eſt eadē cū ſuo ſubiecto, quod ſi potentia nō eſt eadē cum ſubiecto, recte igr̄ ac diligenter motus definitio tradita eſt, vt motus ſit actus entis poteſtate quatenus tale eſt. illud certe in definitione, quatenus tale eſt, diligenter adiecimus: Si quidem oporteat mobile ſm aliud eſſe actu & ſecundum aliud in potētia. Nihil. n. mouetur quod dūtaxat eſt poteſtate ens, quocirca nullum ens qđ ſolum

in po-

in potentia eſt, aliquid dici libet, quapropter neq; materia per ſe mouetur, qm̃ neq; eſt ſm ſe, oportet itaque mobile actu & poteſtate eſſe, quod quidem non mouetur quatenus actu extat ſed quatenus eſt in potentia: Vt Aes actu eſt idipſum æs quod ſane eſt etiam in potentia ſtatua. Cum igitur id quod eſt in potentia deducitur ad actum ab ipſo ſtatuæ opifice, tunc æs moueri, dicimus illa enim ratio, ĩmobile eſt: cum æris ſubſtantia non mutetur, dum fit ſtatua: ſed non cietur quatenus actu eſt, ideſt, nõ quatenus eſt ęs ſed quatenus eſt in potentia: Cũ quidem id quod eſt in potentia ſuimet actũ aſſumit & ducitur ad actum perſectum, qui cum aderit potentiam demollitur è medioq́; tollit. Motus igitur eſt actus rei poteſtate quãdiu permanet ſeruaturq́; ipſa poteſtas. Cum hoc itaq; modo motus definitionẽ interpretatus ſit, & declararit, deinceps multis rationibus confirmat non poſſe aliter adduci definitionẽ motus, & imprimis argumentum adducit ex differentia tẽporum rei, circa quam verſatur motus. Nam æs quod eſt in potentia ſtatua tribus temporibus diſtinguitur, aliquando.n. duntaxat eſt poteſtate ſtatua cum nõdũ ab artifice formata ſit, aliquando autem ſolum actu & nequaq̃ in potentia quando iam formam ſtatuæ accepit aliquando etiam cum intercapedine interualloq́; tẽporis ex potentia ducetur ad formam adhuc ſuperſtite potentia. Cum ergo triplex ſit temporũ diſcrimen, in quo reponendus collocandusq́; motus eſt? Non.n. qm̃ ſolum eſt in potentia id ꝙ mouetur.ſ.cum nõdum cepit ars effingere aliquid in ære, minime etiam quum ſuſcepit ſtatuæ formam, qm̃ cũ ſuſcepta eſt forma ſtatuæ ſemel, fingendi ars nihil amplius agit in ære. Itaq; relinquitur vt motus ſit in illo interuallo temporis, quo ars fingendi ciebat ipſum æs & ducebat ipſum ex potẽtia ad formã adhuc ſeruata ſuperſtiteq́; potentia in ipſo ęre. Similiter id nobis liquet de potẽtia domus, quippe qui dicere non ſolemus domum moueri neq; cum ædificatile eſt ſolum poteſtate. Exempli gratia cum ponerẽtur lapides & ligna & ædificator nihil ageret in ipſo, neq; cum perfecta abſolutaq́; domus eſſet & formã ſui recepiſſet qm̃ tunc non ædificatur, ſed iam condita eſt. Aedificatio.n. eſt ædificatilis cum adhuc ædificatile eſt, quamobrem motus erit duntaxat in eo temporis interuallo quando eſt etiam ædificatio, qm̃ ædificatio nihil aliud eſt, q̃ motus ex prima potentia ad actum perfectum. Vnde quandiu ædificatio eſt, nondum potentiam abiicit ædificatile, alioquin amplius non moueretur. Quoniam aũt nõnulla poteſtate actuq́; eadem ſunt. Hoc eſt aſſumptum ex his dignitatibus quas prius poſuimus. Verum hæc omnia quę ita ſe habent ſunt ortui interituiq́; obnoxia, quorum alia quidem actu ſunt alia vero poteſtate, & quanq̃ ſingula apta ſint in ſingulis mutari, attamen non ſimul vel eodem modo, alioquin ſi idem ſimul actu & poteſtate eſſet, fieri non poſſet, vt actus & potentia eſſent eiuſdem formæ, nam idẽ in eodem tempore eſſe actu & poteſtate nõ poteſt, ſed aliud alioq́ue tempore erit poteſtate calidum vel frigidum & aliud actu.

Omne nanq; ſimul erit actiuum & paſſiuum.

Actiuum quidem ſm actum qm̃ formæ agunt. Paſſiuum vero ſecundum potentiam paſſiuam. Nam materia paſſiua eſt id vero ꝙ eſt in potentia, materia eſt.

Quare et id q; naturaliter mouet mobile eſt: Quippe omne moueat & ipſum moueatur.

Illud aduerbium, naturaliter nõ propter mobile intelligendum eſt, quo motu à mouente naturaliter, ab ipſo moueatur, & non vi. Non enim oportet vt omne quod ita mouet, idipſum econtra moueatur. Etenim anima dico ſcilicet rationalis, mouet corpora, non vi, ſed naturaliter, attamen ipſa non mouetur. Eodem etiam modo de illa virtute dicendum eſt quæ cœleſtia ciet, quemadmodum ſuperioribus dixit, duo eſſe principia, quorum alterum non eſt naturale. Vnde illud naturaliter propter mouens intelligẽdum eſt. quoniam ꝙ ita mouet quemadmodum res naturales idoneæ ſunt mouere, prorſus idem etiam mouebitur. Nihil.n. eorum quę naturaliter mouent ĩmobile eſt, cum & ipſa natura corpora ciens ſimul cieatur alterata & facta imbecillior, & potentia augendi alterandi & gignẽdi, ac omnes aliæ ſimiliter debilitentur. Si ergo inquit Ariſt. de his ſolum quæ ſunt ſubiecta ortui & interitui quod mouens naturaliter ſit etiam mobile intelligere debemus mobile pro pariter mobili capiendũ erit. qm̃ omne huiuſmodi mouens econtra mouetur. Si aũt de omnibus naturalibus, ſimpliciter & de cœleſtibus intelligendum eſt, duntaxat mobile & non viciſſim mobile intelligemus. Etenim cœleſtia mouent cum non ſint ĩmobilia & moueantur quæ attamen econtra viciſſim non mouentur. Nam cœleſtia mota mouẽt ea q̃ hoc orbe continentur, à quibus viciſſim nõ patiuntur.

Videtur igitur quibuſdam omne q; mouet moueri. Verũ de hoc quomodo ſe habeat: ex alijs ſane patebit. Eſt enim quoddam mouens & immobile.

Poſteaquã oſtendit nonnulla eſſe mouentia ac mota, inquit quoſdã fuiſſe qui cenſuerunt omne quod mouet ipſum quoq; penitus moueri. Quod quidem hoc falſum ſit ac non ita ſe habeat inquit ex aliis demonſtrãdum eſſe qm̃ prorogat rationem, ac ſuperſedet vſq; ad octauum huiuſce operis librum, in quo demonſtrabit non omne mouens moueri. Porrò appetibile mouet, ipſum tamen non mouetur. Item ſimulachrum, mouet ipſo non moto. Præterea panis mouet eſurientem & ipſe non mouetur, ſimiliter pabulum mouet aſinũ.

Actus autem eius q; eſt potentia: cum actu eſt operatur uel ipſum: uel aliud qua mobile eſt: motus nimirum eſt.

Definitionem motus repetit. Verum dupliciter ſcribitur is contextus, vno modo quidem. Actus entis poteſtate quando actus exiſtens operabitur nõ qua aliud motus eſt, ideſt actus entis poteſtate quando hoc poteſtate aliud quid inexiſtens actu effecerit nõ quatenus actu ſed quatenus poteſtate, hic erit motus. Sed ſcribitur etiam alio modo apud Alexandrum quoniam ipſe in antiquis exemplaribus ſic inueniſſe inquit. Actus entis poteſtate cum actus exiſtens operabitur in ſeipſum vel in aliud quid actu exiſtens qua mobile eſt hic eſt motus.. Hæc vel ſeipſum vel aliud dixit, quoniam eorum quæ mouent aliqua in ſeipſis habent principiũ motus vt naturalia, exempli gratia quæ augentur & alterantur aliqua vero extrinſecus motus initium nanciſcuntur vt artificialia. Ob hæc igitur dixit vel ſeipſum, vel aliud, perinde ac dixerit, actum autem dico virtutem quæ ſiue in ſeipſum operabitur.i. ſiue in ſeipſo virtutem mouendi habuerit, ſiue aliunde ideſt extrinſecus illam obtinuerit.

Dico autem qua ſic eſt. Nam eſt æs potentia ſtatua: attamen non ens actus ut eſt æs: motio eſt. Non enim idem eſt eſſe æris: & aliqua potentia mobilis.

Exponit definitionem cur adiecerit quatenus mobile, ideſt quatenus poteſt moueri. Inquit. n. æs poteſtate ſtatuam eſſe, licet ſit actu æs. dico igitur motum eſſe actum æris non qua æs eſt, ſed actum eius potētiæ, qua fieri ſtatua poteſt. Deinde ne quis ſuſpicetur non differre inter ſe eſſe rei ac rationem eius, & id ꝙ eſt poteſtate ſtatua, quoniam vnum vt idem eſt eſſe æris, & illius ꝙ eſt in potentia ſtatua, merito idipſum deinceps oſtēdit, in vnoquoq; aliud dici hoc aliquid eſſe & aliud id quod eſt in potentia mobile.

Quoniam ſi eſſet idem ſimpliciter ratione: æris ut æs eſt actus motus nimirum eſſet. At non eſt idem ut diximus. Patet autem in contrarijs. Nam ualere quidem eſſe: ac ægrotare poſſe: non eadem ſunt ſed diuerſa.

Quod ipſe inquit hoc eſt. Quoniā ſi idem eſſet æris ratio eſſentiaq́; & id ꝙ eſt potentia mobile, qm̃ æris eſſe actu eſt & actu mobile mouetur: Aes igitur quatenus æs, moueref: quapropter idē eſſet dictu actu æs & motum, quod quidem apertiſſime falſum eſt. Nam tripus æreus manet & ipſe actu eſt licet motus actu non ſit, imo penitus non mouetur, ſed ſtat & quieſcit duplicauit autem hæc verba idem ſimpliciter, & ſecundum rationē vt inſinuet ſi eſſent idem æs actu, & æs quatenus poteſtate vergit ad ſtatuam, hoc modo generaliter eſſent idem. quamobrem non ſolum idem ſubiecto eſſent, ſed etiam ratione, at certe fieri poteſt quiſpiam dicet vt æs & poteſtate mobile ſunt idem ſubiecto, q́ tamen ratione diuerſa ſunt, qm̃ alia eſt vtriuſq; definitio. At ipſe deinceps oſtendit in potentiis repugnantibus, contrariiſq́; exempli cauſa in poteſtate ſanandi, & poteſtate ægrotandi aut calefaciendi vel frigeſcēdi fieri non poſſe vt eædem ſubiecto ſint: alioquin contraria inter ſe eadem eſſent. Nam quæ eidem eadem ſunt inter ſe eadem eſſe nemo dubitat.

Eſſet enim idem ægrotare & ualere.

Inquit ſi potentiæ contrariæ eædem ſunt, certe, & actus potentiarum erunt iidem. At in pręſentia liquet non modo ægrotare idem non eſſe huic actui ſanari: Sed etiam omnino repugnare atq; contrarium eſſe.

Subiectum aūt & id q, ualet atq; ægrotat unū & idē eſt.

Inquit ſubiectum id ꝙ diuiſim valet & ægrotat vnū idemq́; eſſe. Quamobrem ſi potentiæ ægrotandi & ſanandi non vnum ſunt, ſed contrarię & ſubiectum quod illas deffert viciſſim ac diuiſim vnum idemq́; eſt, ergo potentiæ non ſunt eædem ſubiecto.

Cum autem non ſit idem: quemadmodum neq; color eſt idem atq; uiſibile: Patet actū poſſibilis ea ratione qua poſſibile eſt motum eſſe. Hunc igitur eſſe atq; tunc rem moueri cum eſt iſte actus & neq; prius, neq; poſterius.

Altero vtitur exemplo. Nam color ſecundum idem non eſt color & viſibile. Sed color id eſt ꝙ luce præſente pōt actu mouere diaphanum. ſ. corpus tranſparens, viſibile autem accidit colori. Item color non collocatur inter ea quæ ad aliquid referuntur, qm̃ eſt qualitas. Sed viſibile numeratur inter illa quę mutuo ſe referūt. Si quidem viſibile ſit alicuius videntis viſibile, præterea color eſt, & ſi non videtur, at viſibile eſſe non poteſt niſi videatur. Si ergo demonſtrauimus diligenter potentias à ſubiecto differre, recte definitionem motus attulimus, vt motus ſit actus entis poteſtate quatenus poteſtate eſt, & non qua actu eſt, eſſe igitur motum. i. quod motus ſit id, quod diximus. ſ. actus entis in potentia qua tale eſt inquit & tunc moueri cum iſte actus accidit, ideſt tunc motus fit quando id ꝙ eſt potentia, quatenus in potentia, acceperit ſuimet actum, & non prius q̈ accipiat, quando duntaxat eſt in potentia neq; cum acceperit, poſtq̈ ſolum in actu eſt.

Contingit enim unumquodq; interdū operari & nō operari: ceu ædificabile qua ædificabile: & ædificabilis actus ut ædificabile ædificatio eſt. Nā actus ipſius aut eſt ædificatio: ut domus. At cum eſt domus tū non eſt ædificabile. Aedificabile uero ædificatur. Neceſſe igitur eſt actū ipſius eſſe ædificationem. At ædificatio motus eſt quidam. Eadem & ad cæteros motus accommodabitur ratio.

Qm̃ dixit motum duntaxat eſſe huiuſmodi actū dico. ſ. entis poteſtate qua tale eſt, ac neq; illum eſſe potentiam neq; poſt illam, hoc modo vult probare. ſ. motum non eſſe affectionem ante potētiam neq; poſt eā. Nam inquit id ꝙ eſt poteſtate aliqñ agit, aliqñ nō agit. Lapides. n. & ligna cum ſint ædificatilia aliqñ non habent hanc actionem, exempli gratia quādo mouentur per ſe in quibus nihil ædificator agit. Interdum habēt, qñ ædificatio eſſe dicitur. Quod vero anteq̈ obtineant actum non moueantur perſpicuum eſt. Nam motus eſt quidam actus. Reliquum igitur eſt, vt motus adſit vel quando ædificatur ædificabile, vel poſtquam conditum erit. Sed poſtq̈ abſolutum eſt ceſſat motus, mouetur autem quod ædificatur, quandiu ædificatile eſt, quamobrem motus aderit in eo tempore medio quo ædificatio fit, ſuperſtite adhuc ædificatili. Nam definiuimus motum eſſe actum entis poteſtate quatenus tale eſt. Cæterum inquit quod quidem diximus de ipſo ædificatili item dicimus de aliis motibus, vt in dealbatione calefactione cæteriſq́; aliis.

Quod aūt recte diximus de motu, patet ex hiſce quæ de ipſo cæteri dixerūt: et quia nō eſt facile ipſum aliter definire.

Signum quod recte definiuit motum, hoc adhibet, quia cuncti qui de illo tractauerūt, nihil recte dixerūt, atq; illud, qm̃ aliter definire illum nemo poteſt. Diximus autem ſupra, nō ſat eſſe motus definitionem probare: Sed oportere, vt demonſtretur, non poſſe aliter haberi exactam definitionem eius. Vnde inquit modo neq; alios recte ſenſiſſe qui aliter de ipſo nitebantur dicere, neq; poſſe aliter de ipſo dicere q̈ ſtatutum eſt. Pythagorei quidem aiebant motum eſſe alteritatem inęqualitatem & non ens. Quocirca Ariſtoteles inquit iĳ ergo qui motum eſſe alteritatem inæqualitatem & nō ens aſſerunt vel hæc motum eſſe inquiunt, vt eundem motum aſſerant eſſe inæqualitatem alteritatem, & nō ens, vel vt ex his motum adeſſe contendant, exempli gratia, vt cum omne mobile idipſum dicant ex non ente, vel ex inæqualitate, vel ex alteritate moueri. Quod igitur motus inæqualitas alteritas, & non ens eadem dictu non ſint patet, qm̃ in multis eſt alteritas in quibus motus non adeſt. In omnibus ferè alteritas eſt attamē cuncta quæ ſunt non mouentur. Nimirum alteritas in terra eſt cum altera ſit ab aliis elementis quæ tamē ob id non cietur, item in Socrate eſt alteritas qua ab equo alter eſt qui tamē ob id non mouetur, quia alter eſt ab equo, præterea inęqualitas eſt inter decem & quinque, & inter diametrum & latus attamen hæc moueri quia inæqualitatem habent, neceſſe non eſt. Rurſus animalium partes inter ſe alteræ ſunt, & numerus digitorum inæqualis eſt numero pilorum capitis aut barbæ, & tamen partes non idcirco repente mouentur quia alteræ ſunt: neq; numerus, quia inæqualis, cietur. Eodem

etiam

etiam modo motus neq; erit non ens. Nam ſiquis aſſereret motum eſſe non ens: in cunctis autem rebus nō ens eſt: motus vero non in omnibus. Si vero non ens ſimpliciter motum dicerent, ergo cum amplius latiusq́; ſit non ens ſimpliciter, multo magis in omnibus erit. Cæterum ꝙ neq; ex his, neq; ad hæc motus eſſe poſſit, oſtenditur. Qm̃ non modo mobile ex inæqualitate & alteritate mouetur, ſed etiam ex idētitate. Siquidem nō ſolum altera eo ꝙ altera ſunt mouentur neq; inæqualia quoniam inæqualia ſunt, ſed etiā ipſa æqualia & eadem nihilominus ex identitate, & æqualitate mouentur. quare motus non minus erit identitas æqualitasq́;, quam alteritas inæqualitas & non ens, quæ cum dixerit deinceps explicat qua mente Pythagorei hæc motū eſſe diſſerunt, & inquit eo argumento cōmotos fuiſſe quia motus eſt indefinitus. Et indefinitū eſt priuatio, igitur motus erit priuatio. cū.n. determinatus ſit, & ad formam peruenerit, non amplius mouetur, ea autē omnia quæ prius diximus. ſ. inæqualitas alteritas & nō ens ſunt indefinita, priuatiua. Vn̄ & alia principia in eodem ordine poſita merito ipſa motum eſſe dixerunt. Sciendum enim eſt in duos ordines vtrinq; ex aduerſo collocatos Pythagoreos diuiſiſſe principia rerum, & vnāquanq; coniugationem decem quibuſdam principiis deſcribebāt, quarū vnam ordinem bonorū. alterā malorum appellabant. Subiiciantur declarationis cauſa ij ordines vtrinq; ex aduerſo cōſtituti vt ipſe alias narrat.

Bonum	Malum
Finitum	Infinitum
Par	Impar
Vnum	Multitudo
Dextrum	Siniſtrum
Lumen	Tenebra
Mas	Fœmina
Quietum	Motum
Rectum	Curuum.
Quadratum	altera parte longius

Hæc igitur principia rerum in hunc modum in vtrunq; ordinem vtrinq; ex aduerſo conſtituta Pythagorei diuiſerunt, quæ cum diuiſſent alterum ordinem ſtatuerunt in quo meliora cōtrariorum continerentur alterū vero in qua peiora deterioraq́; haberentur ad quæ omnia redegerunt. Inquit igitur Ariſt. qm̃ alter ordo erat peiorum ad deteriorū principiorū qui cum ſit priuatiuus indefinitus eſt idcirco motum veluti indefinitum ſub eo redigere. Verum non diuiſere hos duos ordines vtrinq; ex aduerſo conſtitutos tanquam prædicamenta informalia & priuatiua principia. Hoc modo itaq; Ariſt. priuatiua eſſe principia alterius ordinis dixit qui etiam diuiſit principia in formam & priuationē & ſuo more potius, hunc ordinem peiorum priuatiuum inſtituit, qm̃ conſueuit meliora contrariorum formas appellare, & deteriora priuationes. Vnde igitur Pythagorei ſuſpicati ſunt alteritatem inæqualitatem & non ens motum eſſe explicauimus, proinde inquit motus videtur etiam aliquid indefinitum, quoniam alterius ordinis principia etiam ſunt priuatiua, & ob id indefinita, merito igitur ad indefinita principia motum redegere, ſiquidem alterius inæqualitas, & non ens in ordinem peiorum collocantur. Talia igitur ſunt principia motus apud eos, cæterū motum eſſe infinitum probat hoc ſyllogiſmo, motus eſt indefinitus, indefinitum eſt priuatio: Motus igitur eſt priuatio: alteram quidem propoſitionem dico ſcilicet maiorem probabimus vtentes conuerſione ex contrapoſitione. Nam ſi forma definita eſt, priuatio igitur erit indefinita. Sed minorem ipſe probat dico. ſ. motum eſſe infinitum. Nam eorum quæ ſunt quædā ſunt actu ſimpliciter, quædam poteſtate, in quorum neutra diuiſionis partes collocatur motus, qn̄quidem nec ea q̄ ſolū poteſtate entia ſunt, moueantur, neq; ea quæ ſolum actu ſunt. Sed cum motus in neutris pure collocetur, tn̄ vtriſq; participat, & ob id indefinitus eſt, quia ipſe in nullo certo genere rerum ponendus eſt cum igitur dixerit cauſam, cur illi reducebant motum in principia priuatiua deinceps ꝓbat ipſum motū aliter definiri non poſſe. Inquit, & ſi concederemus res non modo diuidi in ea quæ poteſtate ſunt, & ea quæ actu exiſtunt: Sed etiam in priuationem, qm̃ ad nihil aliud motum redigere reducereq́; poſſunt, & iam diximus motum neque actum eſſe eorum quæ ſola poteſtate ſunt, neq; eorum quæ ſolo actu conſiſtunt, tamen quod neq; ad priuationem reduci queat perſpicuum eſt. ſiquidem res non propterea quod priuatione participant, ob id motu participabunt, qm̃ fieri poteſt vt priuentur forma & non moueantur, ſed quieſcāt. Præterea recte diximus motum eſſe rei poteſtate actum, priuatio aūt nō eſt alicuius rei actus ergo motus nō eſt priuatio. Quāobrem ſi motus in nullo iſtorum collocandus eſt: Reliquum eſt, vt modus quē explicauimus, ſolus verus ſit, is erat modus vt ipſe in genere actus collocaretur. Verum non illius actus perfecti, qui pro forma accipi ſolet: Sed illius qui vna adeſt cum potentia & eam ſeruat. Quocirca motus actus imperfectus dici ſolet qm̃ adhuc retinet potentiam. Verum actus appellatur propterea quod penitus ex potentia ad actum perfectum tendit. Hæc omnia itaq; diſſerit antequam finem imponat ſermoni de motu. Imponet autem finem cū demonſtrauerit in calce, motum non eſſe in mouente ſed in eo, quod mouetur. Repetit proinde ſermonem de mouentibus & mobilibus. Et quærit qualia ſint mouētia quæ præcipue cum mouent econtra moueantur, de quibus in lib. de Generatione, ac in lib. de Anima exactius exploratiusq́; inquirit. Sed hoc in loco inquit ea eſſe mouentia econtraq́; & mota. quæ præterq̄ ꝙ mouendi facultatem habeāt, ēt mobilis ſunt. Sed quæ ſunt hæc: inquit ea eſſe quorum īmobilitas eſt quies. Nam quibus motus ineſt: Hæc ipſa quando nō cientur, quieſcere dicuntur. Econtrario eorum quæ non ſunt apta moueri immobilitas non appellatur quies ſed hoc ipſum īmobilitas & ſtatio, merito itaq; huiuſmodi mouent, & mouentur. Siquidem habent potentiam, quibus.n. operæpretium eſt agere & aliquando ex quiete moueri & aliquo modo talia mouere & moueri, præterea aſſerit oportere vt mouens & mobile ſeſe tangāt, quæ ſe tangunt, quatenus vtrunq; eſt in actu, & in alterum viciſſim aget. Sed quatenus in potentia vtrūq; viciſſim patientur. Verum cœleſtia cum ea quæ hoc orbe continentur, mouent, etiam tangūt, à quibus tamen non patiūtur qm̃ non ſunt poteſtate mobilia. Sed actu mobilia & facultatem habent mouendi ſm̄ motū localem. Sed aliis motuū generibus cœleſtia neq; actu neq; poteſtate mobilia ſunt. Et vt paucis complectar velut ipſe in lib. de Generatione dixit, quæ ſunt eiuſdem materiæ, cū mouent, patiūtur. Nam eo quod omnia q̄ ortui ſubiiciuntur cōem habent materiam ea ſunt poteſtate, fit vt agens cū tangit patiens agat ſm̄ actū qui eſt in ſeipſo, & poteſtatem, q̄ eſt in illo quod ēt patitur ab illo in quo agit per eandem rationem, vt calidum appoſitum & innctum frigido calefacit quidem illud qua actu calidum eſt cum frigidum ſit poteſtate calidum, econtra autem patitur ab eodem qua poteſtate eſt frigidum

gidũ & illud actu eſt & frigeſcit. Quibus habitis cæterum motum definit exactius dicens motũ eſſe actũ mobilis quo mobile eſt. Prior quidem diffinitio in qua dicebatur motũ eſſe actũ rei poteſtate quatenus talis eſt, cõplectitur et actũ perſectum. Etenim potentiarum altera prior dr̃, quæ eſt ſm̃ aptitudinem, & altera ſecunda, quę eſt ſm̃ ordinem cuius actus nõ erat motus, ſed perſecta formæ receptio, motus aũt eſt ex priori potentia in priorem actũ mutatio, quamobrem magis propria eſt hæc definitio, quam nunc, affert, qm̃ potentiã complectitur.

Neq; enim motum mutationemq́; quiſpiam in alio genere ponere poteſt.

29 Quoniam motum in genere actus collocauimus inquit fieri non poſſe vt ad aliud genus reducetur quam nos reduximus.

Id ita eſſe inde continuo patebit conſiderantibus: ut quidam alij ponunt ipſum diuerſitatem: & inæqualitatem. & id q. haud eſt motum eſſe dixerunt.

Truncatim dicit. Nam cum duas quæſtiones poſuiſſet alteram, vt alij nõ recte ſenſerint de motu, & alterã: fieri non poſſe vt aliter tradatur definitio eius: Cum vellit aggredi probationẽ reuertitur ſolum ad priorẽ quęſtionem. Et dici. Neq;. n. motum & mutationem in alio genere quis ponere ſtatuereúe poteſt, & cum non reuertatur ad ſecundam induxit probationem tanquam reuerſus ſit & inquit. conſtat autem nobis conſiderantibus neq; motum eſſe velut nonnulli poſuere dicentes ipſum inæqualitatem alteritatem & non ens eſſe, quapropter opus eſt vt aliquid adiiciatᷣ extrinſecus ne mancam faciamus rationem. Vnde coniungenda cum his: Neq; motum & mutationem in alio genere quis ponere ſtatuereúe poteſt. Hęc deinceps. Neq; ij qui ſecus de motu tractauerunt recte dixerunt, quibus mox connectenda eſt hęc probatio. Conſtat autem nobis conſiderantibus neq; motũ eſſę velut nonnulli poſuere dicentes ipſum eſſe inæqualitatem &c.

At eorum nihil prorſus ſiue ſit diuerſum: ſiue inæquale: ſiue non ens neceſſario moueri uidetur.

30 Primam ſuppoſitionem his verbis ponit & conſutat eam cum ſupponat motum eundem eſſe cum alteritate inæqualitate & non ente.

Et inſuper non ad hæc: aut ex hiſce magis ipſa mutatio: quam ex oppoſitis eſt.

31 Reliquæ ſuppoſitiones, vt neq; motus ex his ſit, qm̃ neq; magis ex his, quã cõtrariis eſſet, neq; magis in hęc, q̃ in contraria haberetur. Sed forte pro his hominibus reſponſum dari poteſt, qm̃ non ita ſentiebant motum eſſe alteritatem inæqualitatem & non ens vt impræſentia Ariſt. accipit ꝙ vel eadem, vel ex his, vel in hæc, quod reprehendi facile poſſet: ſed veriſimile non eſt, vt ij viri prudentes peritiq́; hoc ſuppoſuerint, Sed potius quia omnis motus eſt quidã exceſſus ab eo, à quo mouetur, videlicet mobile aliquomodo à ſeipſo alienatur, eo quo dimouetur à forma quã prius obtinebat, & idẽ à ſeipſo fit diuerſus, mutatione vel ſm̃ qualitatem, vel ſm̃ locum. Item ſibi euadit inæqualis, quoties mouetur ſm̃ quãtitatem, qui etiam fit aliquomodo non ens, propterea quod prior forma, q̃ obtinebat non eſt, inęqualitas igitur, & alteritas eſt motus non reſpectu alterius rei inæqualis vel alterius moti, ſed reſpectu eiuſdem & ad ſeipſum. Hoc modo etiam motus eſt non ens, quia omne quod mouetur, in eo ꝙ moueri dicitur, non eſt id ipſum quod quidem prius erat.

Cauſa autem in his ponendi motum fuit, motũ indefinitum quoddam eſſe uideri. Alterius uero principia ſeriei: indefinita ſunt ſane, quia ſunt priuatiua.

Hic mẽtem eorum explicat, qua commoti motum hæc eſſe affirmare contenderẽt & inquit propterea qđ motus quippiam indefinitum eſt, ita eos ſenſiſſe. Nã altera ſeries eſt ad quam reducebantur alteritas inæqualitas & non ens, ad quæ motum redegere, qui eo ꝙ priuatiuus erat, indefinitus appellatus eſt. Merito itaq; motum collocarunt in ea coniugationem principiorum quæ indefinita erat qm̃ ipſe indefinitus eſt. Sed fieri poteſt, vt ij qui motum eſſe non ens aſſeruerũt, illius naturam magis attigerint: Si non ens ita vocauerint vt nullo modo vsq̃ ſit, ſed per non ens ſenſerint mobile ipſum nõdũ id aſſecutum ad quod mouetur, ſed adhuc imperſectum. Hmõi. n. ens in potentia nos vocamus. 52

Nihil enim ipſorum aut hoc aliquid ſunt ſane: aut tale: aut cæterorum quicquã eſt prædicamentorum. Aut ut uideatur motus indefinitum quoddam eſſe cauſa fuit non poſſe ipſum aut in potentia rerum: aut in actu poni ſimpliciter. Neque. n. id q. eſſe põt quantum: neq; id q. eſt actu quantum neceſſario mouetur. Et motus actus quidem eſſe quidam uidetur: imperfectus tamen: propterea q. ipſum poſſibile imperfectum eſt, cuius eſt actus motus.

Quærunt hoc in loco interpretes, quo pacto inquiat Ariſto. priuationem eſſe indefinitam propterea quod ſub nullo prædicamento concluditur. Cum cõtrariorum eadem ſint genera. Sed reſpondent ſingulorum priuationem formis ac proximis oppoſitã eſſe, ex quibus ſolent mobilia ad habitum tranſmutari, quocirca priuatio vnaquæq; collocatur in eo genere in quo habitus reponitur. Sed quomodo non homo, non equus, & omnia huiuſmodi priuatiua, cum modo accipiat priuationem pro negatione, ſiquidem in his quæ priuatiua ſunt non licet appellari oppoſitum formæ: Sed cum ij vnam formã negent, & cum nihil definitum inferãt, nõ mõ formam, ſed neq; priuationẽ; idcirco inquit priuationẽ in nullo gñe collocari, non ꝙ re uera ad nullũ redigi queat, ſed quia definitum genus in reduci non põt. Non homo. n. poteſt eſſe alia ſubſtanna pręter hominem & quantum, & quale, & vnumquodq; aliorum prædicamentorum. Inquit igitur priuationẽ certe definiteq́; nõ poſſe ad aliquod genus reduci. Cauſa autem cur videatur motus eſſe indefinitum quoddam: fuit qa motus indeterminatus eſt ſimul etiam cauſam erroris pithagoreorũ aperuit. Sed imprę ſentia id ipſum probat ſcilicet motum eſſe indefinitum ex diuiſione rerũ in actu & in potentia. Et oſtendit motum in neutro rerum genere proprie reducendum eſſe. Siquidem neq; actu ens ꝙ eſt ſubſtantia, vel quãtitas, aut aliquid aliorum mox cum fuerit, moueri neceſſe ſit. Neque poteſtate ens quoniam neq; poteſtate album cum fuerit, neceſſe eſt repẽte moueri. Nihil horum igitur motus eſt neq; actus ſimpliciter neque potentia, ſed medium horum aliquid ſcilicet actus quidã imperſectus non abiiciens poteſtatem, propter hoc motus eſt indefinitus, quoniam in nullum eorũ quæ ſunt dico videlicet neq; in his quæ poteſtate ſunt, neq; in his quæ actu (Siquidẽ omnia quæ ſunt in his diuidi ſolent) pure ſincereq́; motus reponendus eſt.

Et idcirco difficile eſt accipere quidnã ſit motus. Neceſſe enim eſt ipſum aut in priuatione: aut in potẽtia: aut in actu ſimplici ponere. At nihil horum eſſe poſſe uidetur.

Cum

34 Cum indicaſſet veteres nō recte definitionē motus tradidiſſe & qua mēte cōmoti ad hæc abſurda deuenere, modo alterum quæſitum probat, vt neq; aliter definiri motus queat quam definitus ſit. Et inquit ſiquis annueret votis eorum cōcedens ea quæ ſunt diuidi in ea quæ tum actu cōſiſtunt, tum vero poteſtate, tamen ſub nullo horum genere motus comprehenderetur. Sed quod neq; motus ſit ens poteſtate, neq; actu ſimpliciter, perſpicuum eſt, quod vero neq; priuatio ſit, neque in eo genere collocet̃ priuationis ex hoc clariſſime patet, quia multa ſunt quæ priuatione participant, & tamen motum non obtinent.

Reſtat igitur modus ille iam dictus: actū quidem ipſum aliquem eſſe: talem autem actum: qualē antea diximus: qui difficilis quidem eſt cognitu: poteſt autem eſſe.

35 Cum deſtruxiſſet omnes opiniones quibus non nulli ita de motu ſenſere, ſiue eas quibus poterant ſic ſentire reliquum eſt, vt ea vera ſit quam ipſe dixit. Nam cū duplex ſit actus alter quidem qui fit ſecūdum perfectæ ſpeciei receptionē, vt actus videndi. oculorum per quē iam viſionē & actionem recipiunt alter vero potentiæ actus appellatur, qui in re ipſa ſeruat idipſum ꝙ poteſtate eſt vt motus in igne, qui. n. cum ſurſum fertur adhuc retinet potentiam delationis ſurſum, priorem itaq; actum motum eſſe non aſſerimus: Siquidem ille magis ſtatui & quieti aſſimiletur quam motui. Secūdus itaq; erit, eo quod actus eſt, & penitus potētiam egreſſus eſt, imperfectus autem, propterea quod non abiecit omnino poteſtatem, ſed ſimul adhuc eam trahit. Nā mobile cum ſurſum ducitur habens adhuc potentiam ad mouendum ſurſum, ſic mouetur.

Mouetur autem & omne mouens: ut diximus quod eſt potentia mobile. Et cuius immobilitas quies eſt. Cui enim motus ineſt: huius profecto immobilitas quies eſt.

36 Hic repetit ſermonem de mouentibus & motis. Et inquit omne mouens ꝙ cum mouet etiam poteſtate mobile eſt: Hoc prorſus mouere, & moueri dicitur, ea autem mouentia poteſtate mobilia dicimus, quorum īmobilitas quies eſt. Verum hæc in ſequentibus huius operis voluminibus demonſtrabit.

Nam in hoc agere ratione: qua tale eſt: mouere nimirum eſt. At hoc facit tactu. Quare ſimul etiam patitur.

37 Cū dixerit qualia ſunt mouentia & mobilia quæ cū motiua ēt mobilia ſunt, & huiuſmodi eſſe, quorū īmobilitas quies eſt: Impręſentia docet, quo pacto hæc mouentia econtra moueātur. Imprimis aperit quid ſit mouere, qm̄ mouere eſt in hoc agere, quatenus tale eſt, vt agere circa calidum, vt calidum eſt, quod quidem eſt calefacere. Sed agere in hoc aliter fieri non poteſt niſi ſeſe agens & patiens tetigerint. Cum igitur agens non ſolū actu eſt hoc aliquid, ſed ēt poteſtate aliud, neceſſe eſt vt id ꝙ eſt poteſtate in mouēte (cū ſeſe inuicē tetigerint) pati ab eo quod eſt actu in mobili, quod quidem motus eſt, quapropter mouens prorſus econtra mouebitur. mouetur aūt viciſſim à patiente, qm̄ vnumquodq; contrarium aute quicquam aliud quidem non agit quam in contrarium. Eſt autem omnino id ꝙ eſt in potentia veluti contrarium. Cum igitur calidū, poteſtate ſit frigidū, & agit calidū in frigidū ipſum tāgendo & quod eſt poteſtate, cum proximum fuerit actui, ducitur in actū, neceſſe omnino eſt id ꝙ poteſtate frigidum eſt, pati ab eo ꝙ actu frigeſcit. Quamobrem neceſſe eſt calidum cum agit, viciſſim perpeti.

Quocirca motus actus eſt mobilis: ut eſt mobile: Accidit autem hoc ipſius motiui tactu. Quare ſimul etiam patitur. 38

Vt dictum eſt, diligētius ex dictis definitionem motus tradit, cum motum non eſſe entis poteſtate ſimpliciter, ſed mobilis actum impręſentia dicat. Verū quiſpiam inſtaret aduerſus priorem definitionem dicens id ꝙ eſt poteſtate dextrum, cum dextrū me verbi gratia actu mutante ad leuam, mutaretur quidem ex potentia in actum, & tamen non moueretur. Sed contra dubitantes hoc recte dicitur, quod poteſtate ſiniſtrum mouebatur ſolum & non potentia dextrum, potentia nanq; vna eſt eorum quæ ad aliquid referuntur. Nam ipſe reſpectus inter ea quæ inuicem referuntur vel potentia eſt, vel actus, actus quidem eiuſdem præſentis habitus eſt, potentia vero oppoſitæ in quibus conuerſio fieri omnino poteſt. Sed in relatione qua pater & filius mutuo referuntur aliter euenit. Cum filius non poſſit eſſe patris ſui pater, ibi non erit oppoſitus habitus ipſorum. At in deſtri & ſiniſtri ſimiliumq; relatione, vnus habitus erit poſitionis actus & oppoſiti potentia. Si ergo fuerit vnus habitus eorum quæ ad aliquid referuntur in quo dextrum, ſiniſtrum, ante, retro, mutuo ſeſe referūt ac referri dicuntur, neceſſe eſt vt ſi alterum mouetur & reliquum moueri. Nam dextrum & ſiniſtrum habent eſſe in hoc igitur habitu moto neceſſe eſt vt vtraq; moueantur quæ habent eſſe ſecundum illum. Themiſtius ergo abſolute reſpondet actum qui eſt in genere ad aliquid non ſeruare prorſus poteſtatē, quemadmodum actus ſecundum alterationem ſeruat eam poteſtatem qua alterabile ducitur ad perfectum actum. Sed in his fieri mutationem ſubitam ex potentia in actum. In genere igitur eorū quæ ad aliquid ſunt, vnus actus ſolus conſpicitur qui perfectus & abſolutus eſt. Imperfectus vero non conſpicitur. Non. n. pedetentim dextrum fiebat me mutāte ad leuam ſiniſtrum, ſed repente atq; momento. Item ergo cum in dextrum me confero moueor quidem ſecundum locum non moueor autem ſm̄ relationem. Primum igitur eos qui contra Ariſto. hanc mouent quæſtionem oportebat in his īmperfectum actum oſtendere quod quidā facere non poterant, quandoquidem illa ducantur ex potentia in actum non per motum, deinde definitionē motus ab illo aſſignatam refellere. Sed hæc dubitatio hoc modo deleta dilutaq; ſit. Quoniam autem in omnibus prædicamentis poteſtas eſt & motus non in omnibus reperitur, ac quoniam vt iam dixi deductio ex potentia in actum nō ſolum dicitur de actu imperfecto dico. ſ. de eo quo ducitur quiſpiam ex priori potentia in priorē actum: Sed etiam dicitur de perfecto actu qui eſt ex ſecunda poteſtate in ſecundum actum, merito Ariſt. definitionem cōmodius adaptat. Et ne quis hanc definitionem reprehendat propterea quod motum per mobile tanq̃ idem per idem indicare contendit: Nam cū motus ex eorum numero ſit quæ ad aliud referuntur. Hoc. n. ſuperioribus poſtulatum & conceſſum accepimus, cum ergo motus referatur ad mobile, ſiquidē motus ſit mobilis motus, aliter definiri non pōt quē definitus ſit non prętermittentibus nobis id in definitione ad quod refertur, quemadmodū neq; patrem ſine filio & duplum ſine dimidio, conſtituere, definireq; poſſumus. Accedit etiam ꝙ mobile aliquanto notius eſt q̃ motus. Non. n. idem eſt noſſe motum eſſe & quid ſit motus. Nam vt ſit cuiq; patet: Quid autem ſit: Hunc quoq; nos quærimus. At vero motum eſſe res motæ

nobis

nobis indicant, quas mobilia nuncupamus. Quare qui vtitur mobili definiendo motum rem profecto notiorem ad declarandum id ꝙ erat ignorius, affert.

Semper autem id quod mouet formam aliquam afferret aut hoc: aut tale: aut tantum: quæ quidem principium erit: et cauſa motus: cum mouet. Id enim quod actu eſt homo: facit hominem ex eo quod eſt potentia homo.

Inquit mouens omnino formā vnam decem prædicamctorū habebit. Nam hoc eſt cauſa & principiū motus. materia.n.eſt principium paſſiuū & forma actiuū. Neceſſe eſt igitur mouens aliquam habere formā quæ quidem in mouente cauſa ſit mouendi.

Quæ cum ita ſint: patet motum in ipſo mobili eſſe: id inquam quod mutatur. Eſt enim actus huius ab ipſo motiuo. Motiui quoq; actus non alij quiſquam eſt.

Propoſitū eſt in his quærere cum ſint mouens motū & motus nunquid motus in mouente vel in moto collocetur, ſed probat ex definitione motus, ipſum in moto conſtitui. Eſt.n.inquit motus actus qui proficiſcitur à mouente in mobili. Si ergo motus eſt actus mobilis & vniuſcuiuſq; actus in eo eſt cuius actus eſſe dicitur, motus igr̃ erit in mobili, ſed mobile mouetur ergo motus erit in moto. Et prorſus in eodem actus eſt in quo fuerat verū ſi aliquis actus mouentis potentia eſt (vt inquit) attamen ipſe alter nō eſt ab eo actu, qui rei mobili hæret neq; ſeiungitur ab eo, ſed in eodē eſt, qui ſane fit à mouente & moto ineſt. Non.n.cenſendū eſt vt alius quidem fiat à mouente, & alius inſit moto, ſed vnus ſit quem ſimul cum mouens mouet efficit & mobile mouetur. Vnus igitur vtriſq; actus eſt, vnus inquā ſubiecto, ſed non ratione: quemadmodum itaq; aſcendentes & deſcendentes vnum idemq; ſpacium quanq̃ peragant alio aſcendentes ceperunt iter, alioq; deſcendentes: Ita de motu dicendum eſt vnus quidem actus ſubiecto eſt, diuerſus tñ habitu & conſideratione habetur qui profecto cum à mouēte capit initiū, factio appellatur, cum vero à moto patienteq; paſſio nuncupatur, qui ſiue factio dicatur, in patiente reſidere conſpicitur, qm̃ agens efficit in patiēte: Siue paſſio, adhuc multo magis in patiente conſiſtere intueri libet. Sed cum hæc dicit rationem adducit, qua probant motum non eſſe vnum vtriſq; actum, ſed duos. Nam alius eſt actus actiui & alius actus paſſiui, quod quidem conſtat argumento diuerſorum nominū & finiū, actus.n.actiui appellatur factio & paſſiui paſſio. Item opus & finis factionis eſt factū & paſſionis paſſum. Sed quorum fines differunt principia ēt differūt, quamobrem duo actus erunt, atq; duo motus. ſi ergo duo, vel alter quidem in mouente erit & alter in moto, vel vterq; fit in moto. Alterū nanq; ſectionis membrum conſtitui non poteſt, dico.ſ. vt vterq; in mouente, qm̃ perſpicuum eſt huius ſuppoſitionis abſurdum. Nam ſi vterq; in mouente eſſet, accideret autem vt mouens duos motus obtineret & id ꝙ mouetur non habere motum, quod quidē abſonum eſt. Si ergo alter eorum conſidebit in altero ceu factio in faciente & paſſio in patiente, econtrario fieri non poteſt.ſ. vt ſit paſſio in agente & factio in patiente, alioquin patiens eſſet non patiens, ſed agens ſimiliter agens non agens, ſed patiens. Si ergo vt diximus, factio reſidebit in agente & paſſio in patiēte, prorſus neceſſe eſt quemadmodum patiens motum tanquā proprium actum in ſeipſo tenet ita etiam mouens teneret. Si igitur mouens in ſeipſum motum habebit, vel mouebitur, vel non mouebitur ꝙ ſi migrabit & mouebitur, accidet vt oē ꝙ mouet etiam moueatur. Siquidem omne mouens ſuimet actū in ſeipſo tenet, quod quidē plane falſum eſt. Nā amantem effigies ciet & cibus paniſq; eſurientem ac gramen aſinū, quē tñ econtra non cientur mouenturq́. Quod ſi mouens non mouebitur aliquid habebit motum & non mouebitur quod abſurdum profecto eſt. Vnde ſi vtroſq; actus in moto & patiente collocabimus, primum quidem incōmodum ſequit̃ vt alterius peculiaris actus alteri tribuat̃. Deinde ſequetur vt duo motus ſpecie differentes in vnū & eundem finem tenderent quod quidem fieri nequit. Nā fieri poteſt vt quippiā moueatur duobus motibus diuerſis ſpecie, qui tendant ad differentes formas, quando quidem idē queat moueri in locū ſimul ac alterari augeri & diſcere. Atqui duo motus differentes ſpecie in vnam & eandē formā tendere peruenireq́, nequeunt, qm̃ ij duo motus vel ex diuerſis principiis in vnum & eundem finem ducuntur vel ex eodem vnoq́; in idem & vnum perueniunt. Siquidem ex differentibus quoniam omnino ex contrariis in contrarias formas tendunt atq; omnis mutatio conſtituta eſt inter cōtraria, ſequetur incōmodum vt duo eidem vniq́; ſint cōtraria, quod quidem abſurdum eſt, quandoquidem vni ſemper vnum contrarium eſt. Quod ſi ex eodem vnoq́; principio ad vnum & eundem finem motus tenderint. per eadem media etiam fluent quoniam ſemper mutationes quæ ab eodem in idem contendunt per eadē media tranſeunt, ceu mutatio ex nigredine in albedinem ſemper, per fuſcum mediū fit & aquæ in aerem mutatio per medium vaporem producitur & de oībus aliis ſimpliciter dicendum eſt: quare fieri non poteſt vt duo differentes motus ab eodem principio in eundem finem veniant. Summatim igitur concludamus, non poſſe actus ita conſtitui vt vnus viciſſim in altero ſit, nec vterq; in vno tantū nunq̃.n.ex vtriſq; dico ſcilicet ex mouēte & moto vnus actus proficiſcitur, alioquin ex hanc ſuppoſitione ſequerentur quidem abſurda, primum.n.inquit, ſequetur id ipſum abſurdum ꝙ paulo prius diximus, vt duæ res ſpecie differentes vnū & eundem actum haberent, quemadmodum.n. albi & calidi non erit vnus & idem actus ita conſentaneum & non abre eſt neque agentis & patientis eundē actū eſſe. Deinde inquit, ſi vtriuſque vnus actus erit etiam ambulatio & adiſcentia eædem erunt, & adhuc generalius factio & paſſio eædem quoniā ipſe quoq; actus ſunt. Quod ſi hoc conceditur agere & pati eadē erunt, quod quidem eſt ipſum agere ſecundum actum. Nam cum dixero dealbationem & doctrinam ipſum actum dicā. Sed cū dixero albeſcere & moueri inquiā & agere ſecundum actum vel motum cum itaq; vnus ac idē actus ſit, & ipſum agere per actum vnum & idem erit. Si autem hoc cōceditur agens etiam vnus & idem erit. Igitur præceptor diſcipulo ſeu docens adiſcenti & faciens patienti, idem erit, ergo accidet pręceptorē quatenus docet adiſcere & agentē qua agit, pati, quod quidem abſurdum eſt. Præterea quod quidem ipſe in dubitatione non adiecit, velut iam idipſum poſuerit in priori ſuppoſitione in qua dr̃, ſi duo eſſent actus, verumtamen in ſolutione cum hoc ponat tanquam abſurdum idipſum perſoluit, ſi ergo vnus & idem actus in aliquo erit. vel.n.in mouente vel in moto, ſed illum in mouente eſſe abſurdum eſt, alioquin eſſet motum ſine motu, & aliquomodo mouebitur ſine motu. Si autem in moto ſta-

to ſtatuē, rurſus idē abſurdū emergit, vt alterius actus peculiaris alteri tribuatur, & in vnoquoq; nō eſſe proprium vniuſcuiuſq; actum. Hoc igitur modo cum ambigat aduerſus definitionem, cæterum perſoluit dubitationes. Ad ſuppoſitionē quidem in qua ſupponitur duos eſſe actus factionem & paſsionē, & abſurda quæ illi accidunt, nihil reſpondet, propterea quod neq; vera eſt ſuppoſitio & abſurda quæ videntur deduci, ſunt elenchi & non dubitatio. Sed alia abſurda quæ alterā ſuppoſitionem ſequuntur in qua dicitur vnum actum eſſe in vtriſq; perſoluit qm̄ eadem ſuppoſitio ipſi videtur vera eſſe atq; exoluit primam rationem in qua habetur alterius actum alteri tribuere quam poſuit in dubitatione tanq̃ ſequentem primā ſuppoſitionē, in qua dicebatur ſi duo eſſent actus & vtriq; in moto, in ſolutione autem perſoluet eam tanq̃ conſequētem eam in qua dicebatur ſi vnus erat actus & idem in moto eſſet. Nam vt dicebam nihil reſpondet ad rationem quæ refellit ſuppoſitionem in qua dicitur ſi duo eſſent actus, qm̄ neq; ipſi videtur vera eſſe ſuppoſitio. Reſpondet igitur ad alteram & inquit nihil incommodi ēt ſi alterius actus alteri tribuatur īmo neceſſarium eſt in his q̃ ſunt ad aliquid. Porrò poſuimus à principio mouens & motum de numero illorum eſſe quæ ad aliquid referuntur. Exempli gratia actio patris in alio quidem non ſuſcipitur q̃ in filio ſiquidem actio patris non ſeiungitur à filio, ſed in ipſo filio eſt conſtituta, quæ quidem cum ortum trahat atq; initiū à patre, reſidet cōſiſtitq; in filio, ita ēt actus illius qui per candorem facit, in quodā alio non ſuſcipitur, q̃ in albefacto, & præceptoris doctrina in alio niſi in diſcipulo recipitur & generaliter agentis actio ſuſcipitur in patiente. Nihil.n. aliud patitur patiens q̃ id ꝙ agens agit: ſiquidē cū agit agens ſimul patiens patitur. Si ergo quod efficit agens, hoc idē patitur patiens, & quod patitur patiens in ipſo reſidet patiente, nam in patiente paſsio ſtatuitur: Ergo quod efficit agens: hoc in patiente erit. Vnde ſyllogiſmus in prima figura cōficitur, quamobrem ſi factio actus eſt facientis, ipſe erit in patiente. Neceſſe nanq; eſt, vt eorum quæ ſunt ad aliquid, actus alterius in altero ſit. Cæterum ad ſecundum abſurdum. Reſpondet quo dicebatur id incōmodi ſequi vt duorū differentiū ſpecie vnus idemq; actus eſſet. Inquit ergo id in quibuſdam neque abſurdum eſſe dico. ſ. in his quæ ſunt ad aliquid, quandoquidē aliud erit poteſtas, aliud vero actus eiuſdē potentiæ. Verum vnus eſt eorum actus ſubiecto, ſed non ratione. Vna.n. eſt dealbatio quatenus album candorē efficit & albefactum albeſcit, idē etiam eſt Theorema quod docet præceptor & adiſcit diſcipulus, igitur doctio Theorematis vna eſt quā docet magiſter diſcipulum & diſcipulis docetur. Non.n. aliud doctio eſt quā ipſa adiſcētia aut ſuſceptio diſciplinæ à præceptore, ſimiliter etiā diſciplina quæ eædem ſubiecto ſunt, ratione aūt diſcrepant. Quēadmodū aſcenſus & deſcēſus, & ex Thebis ad Athenes profectio, & ex Athenis ad Thebas reuerſio, quæ profecto vnum iter vnūq; ſpaciū habent, ſed rationem proficiſcendi diuerſam, ſicut etiam ab infimo loco ſurſum migratio, & ex alto loco ad deorſum delatio. Nam hinc cœpto itinere aſcenſus eſt, illinc vero deſcenſus, ita etiā, in agente & patiente repetitur, qm̄ vtriuſq; eadem vnaq; actio eſt, ſed qua capit initiū ex agente, actio: qua ex patiente, paſsio; ſimiliter ex diſcipulo diſciplina, & ex magiſtro doctrina eruditioq;. & hoc merito accidit, qm̄ quidē nihil aliud agens agat q̃ id ꝙ eſt poteſtate patiēs, igitur actus agentis idē erit ac vnus potentiæ patientis, vnus igr̄ eſt vtriuſq; actus ſubiecto ſola ratione ſoloq; habitu differens. Deniq; ad vltimum abſurdū reſponſum affert, qm̄ dicebatur ſi vnus eſſet vtriuſq; actus doctio eruditioni quæ in diſcipulo ſuſcipitur eadē eſſet, quod ſi hoc datur præceptor idē erit diſcipulo. Ad hoc itaq; reſpondet, non oportere vt diſciplina doctrinæ eadem ſit, qm̄ iam id abſurdū valere, vt docere diſcereq; ac docentes & adiſcentes eadem eſſent. Nam ſi prorſus & quoad oīa veluti veſtis & tunica eadem ſunt, ita doctio & diſciplina eſſent, oporteret ſequi abſurda, quæ diximus. Sed cum non quoad omnia eædem ſunt, ſed ſubiecto eædem ratione autē differentes, non neceſſe eſt, vt præceptor ſit idem cum diſcipulo, neq; doctrina cum diſciplina, quoniā etiam cum aſcenſus & deſcenſus ſubiecto vnum ſint, tamen non ſunt idem aſcendere ac deſcendere, neq; aſcendens & deſcendens. Itē neq; cū vna ſit intercapedo vnūq; iter eſt Athenis ad Thebas, & econtra ex Thebis ad Athenas, iam proficiſci ex Athenis ad Thebas idē erit cū ipſo reuerti ex Thebis ad Thebas, neque proficiſcens ex Thebis ad Athenas, idē erit cum eo qui redit ex Athenis ad Thebas. Hoc igitur modo doctrina diſciplinæ eadē erit. Vnde neq; oportet vt diſcere & docere, neq; docens & adiſcens eadem ſint & videtur, neq; doctrina & diſciplina quoad omnia proprie eędem erunt, ſed duntaxat ſecundum ſubiectum: quod ſi doctrina & diſciplina funditus nō ſunt eædem, neq; docere & diſcere, neq; præceptorem & diſcipulm eadem fatebimur. Verum antecedens conceſsit doctrinam. ſ. eandem eſſe diſciplinæ qui deinde refellit conſequens, tanq̃ falſum dico. ſ. vt docere & diſcere, docens & diſcens eadē ſint, ſed conſequens neq; à principio conceſsit dicens neq; doctrinam diſciplinæ eandem eſſe, qm̄ neq; definitione eædem ſunt, ſed ſubiecto. Quapropter nullum incōmodum ſuſcipitur ſi vnum eſſe vtriuſq; actū conceſſerimus, qui ab agente proficiſcit̄ & in patiēte ſubſiſtit quare ſi actus mobilis motus eſt qui vnus & idē motiui ſit & idem eſt in mobili productus à mouente, ac mobile eſt motū, igitur in moto motus ſedebit, & non in mouente. Etiā patet id quod dubitatur. Nā dubitatur nunquid motus ſit in mouente, vel in moto, vel in vtriſq;. Nam actus eſt huius ab eo qui mouet. Præterea oñditur ex diffinitione motus ipſum eſſe in moto & nō in mouente. Eſt.n. inquit motus actus moti à mouēte proficiſcens. Vnde ēt perfectiorē motus definitionem nunc tradit, qm̄ cōplectitur ēt cauſam actus. Nā inquit actus eſt mobilis à mouente proueniēs, prior aūt definitio erat motus eſt actus mobilis quatenus mobile eſt, in qua non aperit à quo hmōi actus producatur & fiat, ſed ea q̃ mō proponitur idipſum oſtēdit. Motiui quoq; actus non alius eſt. Si.n. motus actus eſt mobilis à mouente, non igr̄ alter eſt motiui actus ab eo qui eſt in mobili, ſed vnū & idem perficiēs quidē ſubiectum, dico. ſ. motum, qui fit à mouente. Nā mouere mobile eſt motiui actus, ſed mouere mobile idē eſt cū moueri mobile.

Ambo nanq; actum eſſe oportet. Eſt enim hoc quidē motiuum: quo poteſt: hoc autem mouens: quo agit. At ipſius mobilis eſt actiuum. Quare perinde amborum unus eſt actus. Atq; unius ad duo: & duorum ad unum idem eſt interuallum: & ut accliue: atq; decliue. Hæc enim unū quidem ſunt: at ratio non eſt una. Similiter res ſeſe habet & in hiſce quorum alterum mouet: alterum mouetur.

Cum dixit non alium eſſe motiui actum idcirco inquit hoc ipſe non dico vt vtrunq; ipſorum non habeat aliquem actum neceſſe.n.eſt, vt habeat. Et quod motum habeat actum perſpicuum eſt, quod vero mouens habeat aliquem actũ in præſentia probat, & inquit eſt. Eſt.n.motiuum quatenus poteſt mouere, mouere aũt eſt agere. Si mouens inquit aliquando mouendi poten tiam ſolum habet & aliquando agit per eam, patet vt mouens etiam aliquem actũ habeat quo poteſtate motiuum fit actu mouens: Modo actiuum ſit circa rẽ mobile. Quapropter ſimili ratione vtriuſq; actus eſt. Ideſt & ſi mouens agit tñ nequaquam aliter agit q̃ in mobili quatenus mobile actu mouetur, quare ſi in mobile agit & actus motiui eſt ipſe mobilis motus vnus, igitur erit vtriuſq; actus. Et quod mirum non ſit, vnum eundemq; actum eſſe duarum rerum qui ſola ratione differt, & duobus vocatur nominibus, exẽplis perſuadet: Inquit nam queadmodum idem eſt vnius ad duo, & duorum ad vnũ interuallum: Vnum quidẽ & idem ſubiecto, nihil.n.intereſt aliquid vnũ ex duobus ad vnũ moueri, & econtra ex vno ad duo: Verbi gratia dicere quam rationem habet vnum ad duo, nihil differt, ſi cõtra dixerimus, quam rationem habent duo ad vnum: Vnde ſolo habitu rationeq; differunt, ſed ſubiecto eadem ſunt. Sed quanquam eſt vnum interuallum ac ſpacium, tñ habitu conſiderationeq; diſcrepat. Nam duo ad vnum habet proportionem duplam at econtra.ſ. ad duo habet rationem dimidij ad duplum: Similiter etiam qui aſcendunt & deſcendunt habitu rationemq; differunt, licet vna ſit diſtantia.

Exiſtit autem hoc loco dubitatio differendi facultati accommodata. Neceſſe eſt.n. actum aliquem eſſe ipſius actiui: etiam ipſius paſſiui. Eſt enim actio quidem illius: paſſio vero huius. Et opus finiſue illius actio: huius effectus.

Differendi facultati accõmodatam dicit pro hoc.ſ. digna diſcuſſione quadãq; diſputatione quaſi perſuadenda ſit & ratione & ſolutione tractanda. Quæ eſt igitur dubitatio medius fidius hæc, vt nunquam videatur recte dictum vnum eſſe vtriuſq; actum, ſed vtriq; oportet quendam peculiare actum tribuere qui ab altero ſit alienus atq; diſtinctus vt quoq; nomina indicant quæ cum diſſtant vniuſcuiuſq; actui tribuuntur, aliud.n. factio eſt aliud autem paſſio, differunt etiam effectus. Nam factionis finis eſt factum paſſionis aũt paſſum. Si ergo nomina actuũ & fines differunt certe & ipſi actus erunt inter ſe diſtincti.

Si igitur ambo ſint motus: ſintq; diuerſi: in quo nã ſunt. Aut.n. in patiente: et eo quod mouetur ſunt ambo: aut actio quidem eſt in agente paſſio vero in patiente.

Inquit ſi duo ſunt actus vel vtriq; vel vnus in mouẽte ſunt vel vtriq; & vnus reſident in moto. Verum (vt dixi) vtroſq; in mouente eſſe non ſuppoſuit. Sed poterat hoc etiam modo effici diuiſio. Si duo ſunt actus vel vtrique ſunt motus qui ſane à ſeſe viciſſim differant vel vnus ex vtriſq; proficiſcitur vel eorum alter motus eſt alter vero nequaquam, ſed hanc tertiam diuiſionis partem non ſupponit eam ſcilicet dico, vel alter eorum motus eſt alter vero nequaquam. Dico itaque dubitationem non ponere actus tanquam funditus diuerſos à motibus, ſed inquit motum & actum idem eſſe vt hoc modo habeat dubitatio aliquid veriſimile ac idcirco facile ſuaderi põt, in hunc modum procedit apud Ariſ. ipſa diuiſio cum ſint mouens & motum vel horũ duo actus duoq; motus ſunt. Nam idem ſunt actus & motus vel vnus actus & motus vtriſq; ineſt. Quod vero dubitatio actum & motum in idem redigat ex his quæ hoc in loco inquit perſpicuum eſt, cum dicat ſi igitur ambo motus ſunt, in reliqua vero diuiſionis parte inqt ſi vnus erit actus in qua accipit idẽ eſſe actũ cũ motu.

Quod ſi hanc etiam actionem oporteat appellare: nomine ſolo conuenient.

Quoniam ex differentia nominum probauit duos actus eſſe, eo quod alter vocatur factio alter autẽ paſſio: Vt ne quis dicat, non voco agentis patientiſq; actũ diuerſis diſtinctiſq; nominibus, vt ex hoc impellar ipſos duos nominare: Nihil.n. apud me differt etiam patientis actum factionem appellare, qui eſt vnus ac idẽ cum patientis actu. Et qm̃ neq; inueniretur generaliter in vſu græcorum nomen diſciplinę proinde ad hoc inquit. Quod quanquam eiſdem nominibus eos actus ille appellaret, profecto illa nõ erũt ſynonyma ſed ęquiuoca, qm̃ actus patientis, non ſuſciperet definitionem actus agentis, alioquin erit agens patiens & ecõtra patiens agens, quamobrem naturæ actuum ſimul diuidetur cũ ipſis actibus, & ſi vno & eodẽ nomine vtriuſq; actus ille appellaretur.

At vero ſi hoc eſt: motus profecto in eo quod mouet erit. Eadem enim eſt: & in eo quod mouet; & in eo quod mouetur ratio. Quare aut omne mouens mouebitur: aut aliquid motum habens haud mouebitur.

Inquit ſi duo extiterint motus quorum alter in mouente reſidebit & alter in moto, quemadmodum motus erit in moto ita etiam in mouẽte erit. Vt ergo id qđ mouetur habet in ſeipſo motum vt particularem actũ ita etiam mouens habebit in ſeipſo motum veluti proprium motum. Eadem quippe ratio eſt de vtroq;. Si autem motus in mouente ſtatuitur aut mouebitur, aut non mouebitur, ſiquidẽ admittitur illud moueri oportebit quoq; admittere vt omne mouens ſtatim moueatur quod quidem falſum eſt: neq;.n. appetibile mouet & mouetur neq; primum mouẽs mouetur, vt videbitur in octauo libro. Si autem non mouebitur, abſurdũ erit, vt motum poſſideat, & non moueatur.

Quod ſi ambo: actio inquam & paſſio in eo eſt quod mouetur ac patitur: & hæc duo doctio diſciplinaue ſunt in ipſo diſcente: primum quidem actus in vnoquoq; cuiuſq; non erit. Deinde abſurdum eſt duobus quippiam motibus ſimul moueri. Erunt enim alterationes quædã vnius duæ atq; ad vnam formam. At fieri nequit.

Cum ſuppoſuiſſet alteram motionem eſſe in mouẽte & alteram in moto, impræſentia ſtatuit vtrunq; motũ in eo qđ mouetur, & inquit. Accidet igitur doctionẽ & diſcipinam factionem & paſſionem eſſe in eodem quod mouetur. Si autem hoc conceditur, primum incõmodum ſequitur, vt actus alterius in altero collocetur. Deinde accidet, vt duo motus differentes ſpecie in vnum & eundem finẽ tendant ac ducantur: quod quidem fieri nequit, qm̃ nunq̃ duæ alterationes in vnam & eandem formam tendere & peruenire queũt vt dealbatio & calefactio in albedinem cõmigrant, alioquin ſi ex differentibus in eandem formam motus differentes tenderent id abſurdi ſequeretur, vt duo vni aduerſentur: Nam mutatio non ex quouis temere, ſed ex ſuo cõtrario fit, ſiquidem motus ſemper ab vno eodemq; in vnum & idem per eadem media ſemper fiat. Etenim ſemper ex Thebis ad Athenas per eadẽ media fit cõmigratio

migratio vt per eadẽ confinia, diuerſoriaq́; & cætera. Sed quiſpiam contra rationem ambigere poterit quoniam ſiquis moueatur ab eodem in idẽ per eaſdem intercapedines, is etiam ex diuerſis in idem moueri poterit. Verbi gratia ſint duo termini diametri circuli: Et moueatur aliquis ex vtroq; termino in alterum, verum per diametrum vnum motum conficiet, alterũ per ſemicirculum, qnamobrem differentibus motis dico ſcilicet motu orbiculari & motu recto ab eodem in idem moueretur. Item moueatur quidpiam in eodem medio aeris ſtatuto ſigno & alter motus fiat à terra qui capiat idem aeris ſignum & alter motus à cœli culmine defluat ad idem ſignum. Ad primam igitur dubitationem reſpondeo, imprimis de naturalibus motibus impræſentia ſermonem fieri, & non de his quæ ab anima proficiſcuntur. At fieri non poteſt vt aliquid in motibus naturalibus quod recto motu cietur, in orbem feratur. Nam & ſi exhalatio ignita ſuccenſioq́; vna cum proximo vicinoq́; aere ab vniuerſo in gyrum & in orbem rapitur, non tamen ſecundum naturam mouetur, ſed ſupra naturam. Vt etiam corpora animaliũ cũ grauia ſit ſecundum naturam motu nempe obliquo non à natura cientur: ſed ab anima, fieri ergo non poteſt, vt idẽ moueatur motu orbiculari & motu recto naturaliter: Nam ignis non poteſt aliter conſequi vt in ſublime feratur, niſi per motum rectum & eundẽ ad rectos terminos hoc eſt, æquales & ex quo in quod perductũ. ſi. n. formica poſſet ex eodem in idem per diametrum & circũferentiam moueri, ij duo motus non eſſent ſpecie diuerſi, ſed eſſet via ſolum quæ ocius & minori tẽporis interuallo & longiore peragitur vt ſiquis moueretur ex nigro in album interdum is minus tẽporis interdum maius conſumeret alteratione quoque habita vel tardiore, vel velociore aut momentanea, hoc etiã modo aſſero fieri in his motibus. Si deſcriberetur in plano circulus & quiſpiam per diametrum cieretur, & alter per circũferentiam ad eundem finem, certe ij non diuerſis motus ſpeciebus monerentur: Sed vtriq; mouerentur eodem motu obliquo, quemadmodum etiã ſiquis per imenſum aut ambitum terræ moueretur, nõ diceretur in orbem moueri, alioquin hoc modo cuncta animalia in orbem moueri dicerentur: quoniã in ſuperficie quę circumambit terram mouentur & animus amplius efficere hũc motum obliquum non diceretur, ſed quid differrent ſecundum hoc ab ijs, quæ circulo mouentur? Non ergo ſunt hi motus diuerſarum ſpecierum, quippe vtriq; ab eadem virtute fiant, differunt aũt ſola intercapedinis longitudine. Sed quid multis ipſe moror, neq; id quod in ſyllogiſmis accidit probat ratione, dico ſcilicet hoc, eadem concluſio poteſt oſtendi aliis atque aliis propoſitionibus, & demonſtratione quæ recta appellatur, & ea quæ ducit ad impoſſibile. Inſuper & ea quæ oſtenditur demonſtratione recta poteſt aliis atque aliis tum veris, tum etiam falſis propoſitionibus concludi vt etiam ipſe in ſuperioribus dixi, ſed conſtat vt ſyllogiſmi non ſint naturales motus, ſed inſtrumenta ad ratiocinandũ ac regulæ logices at de naturalibus motibus modo ſermo eſt. Hæc itaque ad primã dnbitationẽ reſpondemus. Ad ſecundã dico his admiſſis fieri non poſſe, vt ex diuerſis principiis in aliquem finem naturalem vnum & eundẽ aliqua proficiſcantur. Nã intermedius terrę ac cœli locus neq; grauiũ, neq; leuiũ eſt finis, ſed via grauium & leuium, quõ & viæ ex contrariis in contraria per eadem media ſunt vt ex albo in nigrum mutatio & ex nigro in album per eadem media, verbi gratia per fuſcum & intermedios colores.

At unus ne actus erit. At rationis finis egreditur: diuerſorum ſpecie duorum unum actum: eundemq; eſſe.

Ad aliam deſcendit ſuppoſitionẽ in qua dicitur vnũ & eundem eſſe actũ mouentis & illius ꝙ mouetur. Inquit ergo non oportere ſupponere vt vtriuſq; agentis ſcilicet & patientis vnus ſit actus, quõ vt inquit abſurdũ ſupponitur duarum rerum ſpecie differentium vnũ & eundem actum eſſe.

Et ſi idem doctio diſciplinaúe: Et actio atq; paſſio docere etiam diſcere idem erit: & agere atq; pati. Quare neceſſario diſcet omnia qui docet: & patietur qui agit.

Quatuor hęc ſeriatim ſe habent docens, doctio, docere, & eruditio. Et eſt eruditio finis, quem introducit doctrina. Verbi gratia vt ipſum ædificiũ, eſt quod quidem ædificatores perficere nituntur, ita etiã rei eruditio eſt ipſum theorema quod animo inſeritur. Docere autem & doctio eadem eſſe videntur, tamen eadẽ proprie non ſunt. Differunt inter ſe, quõ doctio manifeſtat motũ ipſum & actum per ſe, at docere reſpectũ actus præceptoris ad diſcipulum ſignificat: quẽadmodum. n. ſe habent motus & mouere ita ſe habent doctio & docere, & ſimpliciter factio & facere. Inquit ſi duorũ dico ſcilicet docentis & diſcẽtis & ſimpliciter agentis & patientis vnus eſſet actus, doctio & diſciplina vniuerſaliter actio & paſſio eędẽ eſſent, ſed ſi hęc ſunt inter ſe eadẽ, & ea quæ deinceps ſequuntur eadẽ erunt, videlicet docere & diſcere, vnde accidere hoc maximũ incõmodum docentẽ qua doceret adiſcere, & agentẽ qua parte ageret, pati: quod quidem abſurdũ eſt. Præterea ſi vnus & idem actus eſſet in mouente, accideret id ꝙ mouetur, non habere motũ. At ſi motus erit in eo qđ mouetur, igitur actus alterius peculiaris erit in altero.

An neq; alicuius actum in alio eſſe abſurdũ eſt. Eſt enim doctio docentis actus.

Hoc in loco ſoluit dubitationes & tandem à prima exorditur in qua dicebatur, vt alterius actus in altero eſſet & inquit hoc neq; abſurdũ eſſe vt in quibuſdam alterius actus in altero conſtituatur. nã ita ſe habẽt omnia quæ ſunt ad aliquid, ſed videtur hanc ſolutionẽ ponere veluti reſponſum ad eam priorem ſuppoſitionẽ, in qua ſupponebatur vtroſq; actus in eo quod mouẽ eſt collocari. Nam in hac ſuppoſitione dixit ſequi hoc abſurdũ vt alterius actus ſit in altero. Sed magis rationi conſentaneum eſt (vt diximus) hanc ſequi eandem ſuppoſitionem in qua dicebatur vnũ eſſe actũ & hunc conſtitui in eo quod mouetur. Neque enim prorſus veram exiſtimat eam ſuppoſitionem in qua ſupponitur duos eſſe actus, vt dubitationes quæ ex ipſa proficiſcentur modo ſoluat.

In aliquo tamen eſt: & non inciſus: ſed eſt huiuſce in hoc.

Nam præceptoris actus nõ abiungitur ab eo qui eſt in diſcipulo, ſed ab eodem procedit & fit in diſcipulo. Verum non oportet ſimpliciter exiſtimare præceptoris actum impreſſionem quæſitorum eſſe. Nam per ſe neminẽ docendo, pertractare theoremata poteſt, ſed motum illum theorematum qui in animo diſcipuli fit, quõ & ſi præſente diſcipulo quidpiam præceptor narrauerit & non ingeneret quippiam animo diſcipuli, neque docere diceretur. Hoc igitur modo doctrina erit non ſimpliciter Theorematũ traditio, ſed ea ſuaſio quæ rationibus

tionibus præceptoris diſcipulo innaſcitur & ingeritur, quæ ſecundum vnum habitum diſciplina vocatur: qñ lumimus exordium à diſcipulo & ad præceptorem ꝓficiſcimur; atque ſimpliciter quoties ab effectu ad cauſam redimus diſciplina vocatur: cum vero econtrario incedimus, ſactio doctioq́; vocatur.

Neq; quicquam prohibet unum duorum eundem eſſe: nõ ut idem habeat eſſe.

Secundum abſurdum diſſoluit, nihil vetat, inquit, duorum diuerſorum ſpecie vnum actum eſſe. Verum intellige tu ſubiecto vnum & non definitione.

Sed ut eſt id quod eſt potentia ac id quod eſt actu. Neq; neceſſe eſt docentem diſcere: & ſi pati: atq; agere idem eſt: non ut ea tamen quæ rationis eiuſdem ſunt: ut ueſtimentum ac tunica: ſed ut uia una ex Thebis Athenæ: & ex Athenis Thebæ petuntur: ut & antea diximus.

Siue hoc inquit quod ipſe hoc modo explico. ſ. nihil prohibere vt vnus ſit duorum ſpecie differẽtiũ actus, verum non ſecundum omnia vnus, ſed quemadmodũ vnum eſt id ꝙ eſt poteſtate & actu. Nam poteſtate grãmaticus deinde actu fit grãmaticus qui vnus & idẽ ſubiecto eſt, ratione tamen & diffinitione non vnus quoniam aliter definimus ipſum cum eſt poteſtate grãmaticus & aliter cum actu eſt. Hoc igitur modo inquit fieri poſſe, vt vnus duorum ſit, vel igitur hoc inquit, vel vt iam diximus quoniam horum differentium ſpecie poteſt eſſe vnus & idem actus, qualia ſunt ea quæ poteſtate & actu eiuſdem potentię ſunt & ducunt ipſum in actum. Hæc autem ſunt generaliter ea quæ agunt & patiuntur. Neq; neceſſe eſt docentem adiſcere neq; ſi agere & pati eadem ſint. In alterum abſurdum deſcendit. Hoc enim non dixit ſi duorum vnus eſt actus quoniam huius. ſ. doctoris actus appelletur doctrina, & huius. ſ. diſcipuli diſciplina, erit quidem doctrina diſciplinæ eadem. ꝙ ſi hoc conceditur, oportet etiam hæc cõcedere, quæ hoc ſequuntur. ſ. docere & diſcere eadem eſſe ſi autem hoc admittitur, accidet docentem omnia diſcere. Ipſe igitur ſolutionem affert reſoluendo cum à poſterioribus initium faciat & ad priora reuertatur. Inquit non. n. neceſſe eſt, ſi docere idem eſſe cum hoc qđ huiuſmodi vocabulo explicamus diſcere, vt docẽs diſcat, quatenus docet, qm̃ ſi hoc mõ idem eſſent ea ſubiecto & ratione idem eſſe vrgebimur fateri. ſi vero non ita idem ſunt, ſed veluti & via ex Thebis ad Athenas, & ex Athenis ad Thebas, neceſſe non erit vt, idem ſint ratione, ſed ſolo ſubiecto.

Non enim eadẽ his omnia competunt: quæ aliquo modo ſunt eadem. Sed hiſce duntaxat quorum eſt eadem ratio.

Non eſt neceſſe inquit ſi aliqua eadem eſſe affirmarentur, iam omnia quæ eiſdem inſunt vel eadem conſequuntur, vt ipſa etiam eadem ſint. Sed illa ſecundũ omnia eadem ſunt, quibus definitio eadem eſt. Impræſentia autẽ nos dicimus docere & diſcere eadem eſſe, non definitione: hac enim differunt, ſed ſubiecto: quamobrem non eſt neceſſe, ſi hoc modo ſint eadem, vt docẽs etiam diſcat.

At neque ſi doctio et diſciplina ſint idem: idem erit & docere ac diſcere: quemadmodum neque ſi interuallum ſit eorum quæ diſtant unum: idemq́; eſt ab hoc ad illud: atq; ad hoc ab illo diſtare.

Retrocedit vt dixi, ad id, ꝙ prius oſtendit quoniam non oportet vt ſi docere & diſcere idẽ eſſent mox docentem diſcere. Sed cum ipſa dubitatio induxit docere diſcereq́; idem eſſe, eo quod accepit doctrinam eandem eſſe cum diſciplina: In præſentia inquit, neq; hoc neceſſario ſequi. Ecce enim nõne inter capedo ex Thebis ad Athenas, & ex Athenis ad Thebas vna atq; eadem, tñ hinc diſtare & illuc accedere, atque illinc proficiſci, & huc concedere non eadem ſunt. Hoc igitur modo neq;, qm̃ doctrina eadem eſſet cum diſciplina, neceſſe eſt iam docere diſcereq́; idem eſſe.

Omnino autem neq; doctio proprie idem eſt quod diſciplina: neq; actio idem quod paſſio: ſed motus cui hæc inſunt.

Quoniam ex eo quod ſuppoſuit, doctrinam eandẽ eſſe cum diſciplina, cætera abſurda deducebãtur, prius quidem conceſſit, doctrinam eandem eſſe cum diſciplina, & oſtendit non neceſſe eſſe, vt docere & diſcere idem ſint, præterea neque ſi hęc eadem eſſent, oporteret vt docens quatenus docet, ipſe diſcat: Impræſentia aũt explicat neq; doctrinam eandem eſſe penitus cum diſciplina, ſed illud idem eſſe cui tanquã ſubiecto ineſt ipſa doctrina & diſciplina: Vt neq; aſcenſus & deſcenſus ſunt idem, ſed ſcala cui iidem inſunt. ipſe inquam motus ſcilicet ipſa ambulatio & pedum tranſlatio, ꝓprie eadẽ eſt: quippe quę vnam & eandem definitionẽ ſuſcipiat. Atqui aſcenſus & deſcenſus qui inſunt huiuſmodi motui, velut ſuo ſubiecto, nõ proprie idem ſunt: qm̃ horum definitiones differunt. Sed motus cui hæc inſunt vnus eſt, motum appellat mutationem ipſam, q̃ fit à doctrina in diſcipulo. Ipſa enim vna eademq́; eſt, quę cum refertur ad docentem, doctrina vocatur, cum vero reſpicit diſcipulum, appellatur diſciplina.

Nam huius in hoc: & huius eſſe actum ab hoc diuerſum eſt ratione.

Quod diuerſa doctrina à diſciplina ſecundum definitionem, demonſtrat. Inquit enim alio modo definimus actum huius in hoc ſcilicet actum efficientis in patiente, & huius ab hoc ideſt actum patientis ab ipſo efficiente productum. Nam alterũ definimus eſſe actũ proficiſcentem à motiuo & perficientem id ꝙ mouetur, & alterum ſimiliter dicimus illius actum, quod mouetur à mouente productum. Hæc igitur ab Ariſt. dicta ſunt. Quæret forte aliquis ſi vere aſſeratur de omni mouente, & de eo quod mouetur, vt motus ſit ſolum in moto ſcilicet eo ꝙ mouetur, & nequaquam in mouente, in alteratione quidem & in auctione ꝙ reuera mouetur non eſt agens, ſed patiens. Nam albeſcit id ꝙ albũ fit, & non id ꝙ efficit album. Item augetur non augens, ſed id quod augetur ideſt, non agens, ſed patiens, tamen motui ſecundum locum in quo aliqua mouentia eo ꝙ mouentur mouent, non videbitur hic ſermo conuenire poſſe. Nam ſi cœlum eo mouet ſucceſſionem ignitamq́; exhalationem quod mouetur, quomodo non dicimus mouens per idipſum, quo mouet; moueri, atq; duos eſſe motus, alium quidem mouẽtis, alium autem illius quod mouetur, item alium cœli motum eſſe, & alium quo ea quæ hic ſunt, mouentur taliter, vel taliter ab illo motu alterata? Quamobrem duo actus & duo motus non ſolum ratione ſed etiam ſubiecto erunt, licet ſuccẽſio moueatur eodem motu quo mouetur mouens quemadmodum etiam veſtis vna cũ eo, in quo eſt, eodem motu mouetur. Verum non eodem motu duntaxat, quo cœli moti ſunt, proxima mouentur ſed etiam generaliter omnia alterationis motũ ſubeunt. Nam ab eodem ſolis motu ad locum quo ipſa rapiuntur in loco & taliter, vel taliter alterantur. Ad

hanc

hanc autem dubitationem breuiter reſpōdeo illud nō dixiſſe Ariſt. vt nullum mouēs ſit quod moueat eo qđ mouetur. Plane admodum dixit cuncta naturalia huiuſmodi eſſe, vt aliter mouere nequeant, quam & ipſa mouentur. Sed tulit vim ciendi à mouente inditam eſſe ei quod mouetur, ſcilicet ipſam vim & actum, quo etiam poteſtate mobile mouetur cum perfectum eſt à tali actū qui cum vnus ſit, atq; idem, itineris principium à mouente capit, ſed finem & perfectionem tāquam ſolam in moto adipiſcitur, ſiquidem ille cum in eo, quod poteſtate eſt, introductus idipſum non relinquat, ſed velut mouens perficiat. Perfectio autem eſt virtutis acceſsio quæ quidem eſt motus. Nam proponit artifex theorema: Et ſi nullus ſit q diſcat, ſed quando ipſa acceſsio ſuſcepta in dicipulo egerit in ipſum laborioſam virtutē, q̄ nititur aſſequi, illā affirmo vnum & eundē actū eſſe, qui à pceptore exordiū ſumit & ſuſcipitur in diſcipulo monetq́; ipſum ac pficit id qđ eſt in potētia, qui profecto reſidet in eo ꝙ mouetur & nō in mouente, quoniā per ipſum mouens non mutatur.

Quid igitur eſt motus: & uniuerſaliter: & per partes etiam diximus. Non eſt enim obſcurum quo nā pacto quæq; ſpecies ipſius diffiniatur. Alteratio enim actus eſt alterabilis: ut eſt alterabile.

Primum enim definiuerat motum eſſe actū rei poteſtate quatenus tale eſt, deinde quia poteſtas ſumebatur pro habitu, exactius diligentiusq́; definiens motum, dixit illū eſſe actum mobilis qua mobile eſt. Inquit igitur ſummatim hæc eſt motus definitio: atque hinc patet, quo modo vnaquæq; motus ſpecies definiatur, Nam dicemus alterationem eſſe actum alteratilis quatenus alterabile eſt, & augmentationem actū augmentabilis quatenus auctile eſt, & lationem quatenus ductile eſt. Sed cum dicit, quid eſt motus ſummatim & ſigillatim diximus, quoniam nequaquā dixit definitiones, particularium motuum, quæ ipſos explicent, quoniam ea definitio generalis poteſt cuiq; particulari motui adaptari idcirco ſubiunxit: Non. n. obſcurum eſt, quomodo definiatur vnaquæq; ſpecies eius. Hæc coniunctio, enim, reddit cauſam, perinde ac dicat, obid dixi per partes, quoniā ex aſsignata vniuerſali motus definitione, manifeſtum erit, quomodo etiam vnaquæq; ſpecies motus definietur.

Enimuero notius hoc pacto etiam diffinietur: ſi potentiæ actiui atq; paſſiui ut tale eſt, actus eſſe dicatur: & ſimpliciter: & per ſingulos: ut ædificatio: uel medicatio. Modo eodem: & de cæterorum motuum unoquoq; dicetur.

Item (inquit) ex dictis ratio de motu clarior luculentiorq́; aſsignari poteſt quoniam eſt actus actiui ad paſsiuum. Nam actus actiui ad paſsiuum eſt ipſe motus, vel vt paulo ante diximus, eſt actus mobilis à motiuo. Conuenit autem hæc definitio etiam ſingulis motibus & non ſolum ſpeciebus. Inquit enim ædificationem eſſe ſactum ædificatiui & ædificatilis quatenus tale eſt, & de alijs ſimiliter dicendū eſt. Hæc autem definitio oſtendit vnum eſſe actum mouentis & moti, (nā & ob id ēt hoc modo definiuit ipſum) Nā motus eſt actus actiui & paſsiui potētia, duorū igit ē vnus actus.

Cum autem ſcientia naturalis circa magnitudines: motū tempusq́; uerſetur: quorum unumquodq; finitum: aut infinitum eſſe neceſſe eſt.

Principio huius libri diximus duo eſſe, de quibus agit phs ī hoc lib. ſ. de motu. & de infinito quemadmodum in ſequenti volumine de tempore loco & vacuo ſermonem facturus eſt. Cum igitur ſermonem de motu abſoluit & dixit quid ſit motus, & in quibus ipſe conſpiciatur, & quod ſint ſpecies motus, cæterum hic proponit diſſerere de infinito. Et quemadmodū conſueuit in omnibus ferè problematibus: Hoc ēt modo hic facit, imprimis oſtēdit propoſito huiuſce operis neceſſarium eſſe, vt agat de ꝓpoſito problemate. Et hoc in loco diſputaturus de infinito, ſi ſit, an ſecus: Et ſi ſit, nunquid ſubſtantia, vel accidēs habeatur, & in quibus collocetur in primis probat ſermonē de infinito, philoſopho faciendū eſt, vt breuibus eos qui philoſophiæ ſeſe adiungunt, ad capeſcendum naturalis contemplationis habitum cupidos efficeret. Quod igitur ſit neceſſarius naturali ſermo de infinito, dupliciter oſtēdit. Primum quia omnes res, quæ phyſico ſubiectæ ſunt, diuiduntur in finitum, vel infinitum, deinde argumēto eorum omniū, qui in philoſophia quoquo modo claruerunt, non modo de infinito diſſeruerūt, ſed etiam idipſum ſtatuere rerum principium. Sed quæ nam res ſubiectæ ſunt naturali, de quibus ſermonem facit? inqt eſſe magnitudinem motum & tempus: de his. n. omnes philoſophi diſſerunt. Hęc autem omnia prorſus neceſſe eſt vel finita eſſe vel infinita, atq; ſimiliter magnitudinem motum & tempus finita vel infinita eſſe. Nā de vnoquoq; horum, hoc quæſitum tractari ſolitum eſt. Quamobrē ſi naturalis hæc vult cognoſcere, ſuſcipiet profecto horum diuiſionem qua diuiduntur in infinitum & finitū. Verum fieri non poteſt, vt diligēter hæc cognoſcamus, ſi non calluerimus, quid ſit prorſus infinitum, atq; ſi prius non cognouerimus, an penitus ſit vel non ſit. Quod vero in opere de natura rationem de infinito recte percunctari debeamus argumento coniecturæq́; ſunt cuncti veteres qui cum aliquem naturalis contemplationis ſermonē cum laude attigerunt nō ſolum infinitum eſſe dixerunt, ſed etiam id ipſum eorum quæ ſunt principium poſuere. Sed de infinito varia eſt & cōiter, & priuatim illorum ſentētia, omnes. n. naturales infinitum poſuere principium: Verum non principiū per ſe, ſed per accidens, quippe qui aliud eſſe aiunt principium per ſe ceu aerem, vel ignem, vel aliquid aliorum, aut omnia hæc vel aliqua, vel intermedia, quibus infinitum quiſq; accidere fatebatur. Quapropter per ſe quidem principium forte erat aqua vel aer, vel intermedium. Sed quia accidebat aquā vel aerem magnitudine infinita eſſe ob id infinitum per accidens continere rationē principij dixere. Plato autem & Pythagorei infinitum ſtatuerunt eſſe principiū per ſe, cū ipſi infinitum, neq; terram, neq; aerem, vel ignē, aut aliquid aliud corpus dicerent, ſed aliquomodo per ſe ſubſtantiam infiniti, quæ in eo eſſet adepta eſſentiā, qđ infinita eſſet: quam ēt principiū & cauſam eorū quę ſunt poſuerunt. Verū diſſentiunt inter ſe Pythagorei & Plato, qm̄ Pythagorei numerū dixerūt eſſe infinitū, numerum. ſ. non illū à materia ſeiunctū neq; incorporeū, ſed aliquē ſenſibilē qui eſt oīum ſenſilium elementū & principium. Quoniam ij oīa ſenſilia ex numeris tanquā ex principiis prouenire arbitrantur. Hinc ſumpta occaſione aiunt omnia in numerum conferenda eſſe qui ēt naturæ fontem quaternitatem inſtituerunt, ij præterea infinitum non ſolum in ſenſibilibus collocarunt, ſed etiam extra cœlum eſſe dixerunt, qui illud neque quale ſit, neq; cui vſui ſit determinarunt. Plato autē infinitum collocari in ſenſibilibus principiumq́; omnium

ſenſilium eſſe & ipſe aſſentit. Sed extra cœlũ nihil eſſe oĩno neq; corpus, neq; incorporeum inquit, tamen ipſe infinitum non ſolum inueniri in ſenſibilibus affirmat, ſed etiam in ideis eſſe, quas neq; intra cœli ambitum neq; extra cõtineri autumat, quoniam neq; oĩno corpus extra cœlũ locauit. Sed Pythagorei quoq; numerum imparem infinitum eſſe aſſeaſere. Plato autẽ duo infinita ſtatuit, quæ magnum & paruum appellauit diſſentiũt igitur Plato & Pythagorei à phyſicis, eo quod illi infinitum ſubſtantiam eſſe poſuerunt: Naturales autem ſtatuere infinitum accidens ſubſtantiæ. Quocirca illi infinitum principiũ per ſe arbitrati ſunt. Naturales vero per accidens. Vnde fit, vt accidat Platoni & Pythagoreis quidem aſſerere infiniti partẽ eſſe infinitam, quoniam infinitum aiunt eſſe per ſe ſubſtantiam. Et cum pats ſubſtantiæ ſit ſubſtantia ita etiã pars infiniti infinitum. At naturalibus id minime accidit. ſ. aſſerere partem infiniti infinitum eſſe. Nam vniuerſo aeri vel igni & non parti infinitum accidete putant. Cæterum etiam naturales nõ exiguo diſcrimine inter ſe diſcrepant quãquã id oẽs cõſentiant infinitũ. ſ. vel magnitudine vel multitudine dari, cuncti nãq; naturales diuiduntur in hæc duo, alij enim ſectantur magnitudine infinitum, alij vero multitudine. Sed quę ſit inter eos diſſenſio cũ explicabimur verba videbimus. Sciendum eſt, ꝙ Pythagorei quemadmodum allegoricæ numerorum doctrinam tradidere ita etiam repoſuere allegoricæ inter principia infinitum. Quod vero ita ſit ex eiſdem verbis. Ariſt. trahere poſſumus. Nam inquit eos dixiſſe numerum parẽ eſſe infinitũ quemadmodum imparem ſecere infinitũ. Nimirum oĩa componuntur ex finito & infinito. Quemadmodũ ergo in numeris qui vſq; ad denarij ſummam perueniunt aliũ alterius rei ſignnm eſſe dicebant: Nam appellabant quinarium numerum, ius, propterea ꝙ denarium numerum bis diuidebat numerum quoq; quinariũ nuptui tribuebant propterea quod ex primo numero pari duo. ſ. & primo impari. ſ. tria varijs numeris formatis, numeri ſeipſos perficiebant, aſsimilatur autem numerus par fœminæ, impar autem maſculo. Quoniam igitur ex hac numerorum coniunctione fiebat numerus quinarius, illum nuptias appellabant, & aliam aliarum rerum ſignum faciebant. Vt ergo numeros rerum aliarum ſigna inſtituebant, ita etiam affectiones ipſorum. Equidem ſignum materiæ aſſerebant eſſe ipſum numerum parem, & ſignũ formæ ipſum imparem, ex quibus in vnum cõiunctis res fiunt, aſsimilatur in quã materiæ numerus par, propterea quod vt numerus par diuiſioni aptus eſt, & impar ipſi rei diuiſæ ita etiam materia eſt diuiſionis & interminationis cauſa, & forma finis & terminationis, ob id certe dicebant numerum parem infinitum eſſe, quoniam par eſt cauſa ſectionis in infinitum. Nam ipſa bina inciſio efficit ſectionem magnitudinis in infinitum. Materia autem etiam infinitum eſt propterea quod magnitudinibus & omnibus dimenſionibus terminatis, ac interminatis ſubiicitur, & cauſa eſt ſectionis in infinitum, & paſſionis. Verum quod Plato qui partes pythagoreorum defendit, vocauerit materiam eſſe infinitum, in ipſo verborum contextu Ariſt. indicat. Inquit, Plato duo infinita dicit magnum & paruum. Quod vero magnum & paruum materiam. Plato appellauerit multis aliis in locis ab Ariſ. dictũ liquet, qui præſertim in primo huiuſmodi operis lib. inquit apud Platonem hæc duo magnum & paruum rationem materiæ tenere, & vnitatem formæ.

Et ſi non omne quoduis neceſſe eſt, aut infinitum eſſe, aut finitum.

Quoniã ea quæ ſubiecta ſunt phyſico, diuiduntur in finitum & infinitum (Verum hæc diuiſio nõ eſt illa generalis in habitũ & priuationem, Sola. n. diuiſio per cõtradictionem omnibus, tum his quæ ſunt, tum his quæ non ſunt congruit) ob id inquit omnia quæ à phyſico conſiderãtur diuidi in finitum & infinitum. Etſi non omnia quæ ſunt, infinita vel finita habeantur. Nam in his diuiſio ſecundum habitum, & priuationẽ fit in quibus prorſus oportet priuationem & habitum inueniri, tamen æquiualet diuiſioni ſm contradictionem. Nã veluti quiſpiam diceret hominum, alij vident, alij cæci ſunt, is certe complexus eſt omnes homines qm̃ quicũque homo aptus idoneusq; eſt vt viſum ſtatim capiat, vel cecitatem atq; hæc diuiſio ſm habitum & priuationem æquipollet diuiſioni per contradictionem: Attamen ſi diuideret hoc modo canum, alij vident, alij cæci ſunt, diuiſio minime omnes canes cõplectetur, ꝓꝑ catulos. Hæc igitur dixi quoniam ſingula quæ à naturali conſiderantur ſuapte natura queunt mox diuidi in infinita vel finita, quocirca dixit neceſſe eſt, vt quæcũq; à phyſico tractantur, finita ſint vel infinita, & ſi ipſa diuiſio non cõplectitur omnia, quæ ſunt.

Vt affectum ac punctum. Talium enim fortaſſe nullum neceſſe eſt in horum altero collocari. Ad naturalem ſane philoſophum de infinito ſi ſit: nec ne: & ſi ſit: quid nam ſit contemplari pertinere uidetur.

Affectionem inquit ceu albedinem vel nigredinẽ, & ſimpliciter qualitatẽ. Hæ ſane neq; finitæ, neq; infinitæ ſunt qm̃ neq; prorſus magnitudines ſunt. Verum adiecit fortaſſe, qm̃ interdum dici ſolet multa albedo, & exigua, quæ vt diximus in lib. Prædicamentorũ multa dici ſolet per accidens, & non per ſe. Nam eo albedo multa dicitur, quod in magna ſuperficie eſt. Hoc modo etiã qualitas infinita dici poterit vel finita, quia ſupficies cui ineſt vel finita vel infinita eſſe dicitur. Punctũ etiam dici poſsit infinitum non eo quod percurri non poſsit, ſed qm̃ non habet terminũ, quemadmodũ ſolemus circulũ infinitũ dicere eo, quod terminis nõ clauditur. Et veſtẽ infinitã contextu, qđ non habet diuiſionem vel numerum, cum infinita in re fila contineat. Dicit autem in horum altero. ſ. finito vel infinito.

Atq; ſcientiæ huiuſce contemplationem de ipſo propriã eſſe: hoc ſignio patet. Omnes enim qui digne talem philoſophiam tetigiſſe putantur: de infinito ſermonem fecerunt. Ac omnes ipſum ut principium quoddam eorum quæ ſunt poſuerunt. Alij quidem per ſe: ut ſubſtantiam: nõ ut rei cuique accidens: ut pythagorici atq; Plato.

Ad hanc ſcientiam. ſ. naturalem cũ oſtendiſſet ex ipſis rebus ſermonẽ de infinito præcipue ſpectare, nunc demonſtrat idem ex vſu, & teſtimonio veterum pręcipue præclariſsimorum philoſophorum.

Verum pythagorici quidem in ſenſibilibus ipſum ponũt. Non. n. ſeparabilem ipſum numerum faciunt: & id quod eſt extra cœlum infinitum eſſe dicebant. Plato autem extra quidẽ cœlũ neq; corpus eſſe: neq; ideas putabat: propterea quod neq; uſquam ſunt ipſe. Infinitum tamen & in ſenſibilibus: & in illis eſſe cenſebat.

Pythagorei numerum quidem ſimplr̃ non aſſerebãt infinitũ eſſe, ſed numerũ parem, quem non abiunctum

ideſt non incorporeum ſeparatumq; omnino à ſenſibilibus autumant, ſed in ipſis veluti eorum elementum ſtatuunt; quod etiam extra cœlum eſſe fatentur, tanquam aſſeuerent aliquid infinitum extra vniuerſum cœli ambitum eſſe ſine illud vacuum ſit vel potius forſitan corpus quod quidẽ nos reſpirantes viuere dicunt, quemadmodum Ariſto. etiam dicit cui rurſus conſtare potuit hoc ab illis allegorice dictum fuiſſe. Siquidem non cogitát cœlú perforari & hoc modo infinitum in mundum húc ingredi, quod nos reſpirantes viuimus: Sed illi forſitã vim ſummi opificis infinitũ inſinuarunt cuius ope cunctis datũ eſt, eſſe, ac permanere. Sed extra cœlum eandem eſſe non ſecundum locum, ſed ſecundum ſubſtantiam intelligendũ eſt. i. ab omni ſubſtantia corporea liberatam. Plato etiam cum id infinitum in ideis collocaret, certe infinitum virtute in illis ſtatuit, eo quod habet vim, quæ hic continentur, in infinitum producere

Et illi quidem par ipſum infinitũ eſſe dicebant. Hoc enim comprehenſum: atq; finitũ ab impari præbet hiſce quæ ſunt infinitionem. Signumq; huius id eſſe quod in numeris accidit.

Inquit pythagorei dixerunt numerum parem infinitum. Nam aſſeruerunt illum eſſe cauſam infinitatis in rebus, ſed numerus impar apud eos terminatiuus rerum erat ac definitiuus quoniam is non ſuſcipit diuiſionem ſed eius par. Inquit ergo eos aſſeruiſſe parẽ numerum cum comprehẽditur ab impari. Cauſam ſectionis rerũ eſſe in infinitas ſpecies & indiuidua, & penitus diuiſionis rerum in infinitum. Nã numerus impar finit & terminat, at par cauſa eſt ſectionis in infinitum. Semper in ſuas partes diuiſionem ſuſcipiens. Ex quibus etiam manifeſtum eſſe poteſt eos per numerum parem inſinuaſſe materiam, & per numerum imparem formam. Nam cum ſit vnaquæq; forma per ſe impartilis & indiuiſibilis quando ipſa materiæ aduenerit, & materia complectatur formã, vt terminantem ſe, accidet quod forma in multa indiuidua partiatur: Verum non per ſeipſam. Nam verbi gratia: Ratio ſubſtantiæ hominis per ſe ſimplex vniformis & dimenſione vacans eſt, ſed per materiam in qua ſuſcipitur in multa diuiditur. Nam ipſa materia eſt cauſa, augende multitudinis indiuiduorum in infinitum, forma exiſtente vna ac eadem. Quẽadmodum ſi annulus aut ſigillum, alia atq; alia immo mille vt infinitis figuris ceram impreſſerit, certe hic cauſa infinitatis nõ eſt forma annuli vel ſigilli. Nam ipſa vna & eadem eſt, ſed materia eſt cauſa, ideſt ipſa cera quæ ſemper alia atq; alia forma comprehenſa definitur & terminatur cum per ſe ſit indefinita. Huius rei ſignum eſt id ꝙ accidit in numeris. Nam oppoſitis gnomonibus circa vnũ, ac ſeiunctim ſemper alia atq; alia numerorum ſpecies ſit, quo etiam in loco notandum eſt, Ariſto. non ignoraſſe ipſos pythagoreos hæc myſtice dixiſſe, quoniam ipſe perinde, ac dixerint numerum parem, quem inquit ab impari terminari, non ſignificare impare paremq; in numeris ſed alia quædã per hos numeros ſignificare cõtenderunt ſubiunxit ſignum eorum quæ diximus id quod accidit in numeris facit, tanquam. ſ. illa quorum numerus ſigna eſſe dixerunt, minime numeri ſint. Et quanquam impar & par ea eſſent quorum alterum finitum, alterum vero infinitum appellauere, tamen alia quædam his inſinuabant. Hæ dicta ſint hactenus. Cæterum ſi volumus diſcere parem imparemq; huius loci ſententiam imprimis explicemus, quid arithmetici & geometræ gnomonem appellent. Accipito itaq; locum quadratum, quem diuidito in quatuor quadrata æqualia, quorum tria conſtituant figuram ſimilẽ huic elemento. Hæc náque figura gnomon à geometris appellatur. Quiſquis poſtea adiunxerit reliquo quadrato gnomonem quadratum auxiſſe & nõ alteraſſe dicitur, vt in prædicamẽtis explicatum eſt. Nam ob id ea figura ſic conſtituta gnomon appellatur quoniam ipſe additus quadratis eandẽ formam figuramq; retinet, qui nõ ſolum in quadratis eandem formam ſeruat: Sed etiam in omni parallogrammo. Nã gnomon eſt vt geometra definit, omnis parallogrammi quantum vis ſpacij paralellogrammorum quæ ſunt circa diametrum cum ſupplementis, quæ ſane circa eandem formam poſitus ſemper eandem formã ſeruat, vnde & arithmetici gnomones omnes impares numeros vocant. vt. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. & ſic in infinitum. Nam ſi exordium ſumpſeris ab vnitate quam conſtitueris cum tribus, numerum quaternarium efficies quadrangulum, quadrangularis autem eſt ipſa vnitas cum cuiq; lateri ſemel ſuam vnitatem iunxeris. Rurſus ſi huic numero adiunxeris quinque efficies quidẽ tu. Numerum nouenarium rurſus quadrangularem, cui deinde ſi copulaueris numerum ſeptenarium orietur numerus ſexdecim, cui etiam adiungito nouem, conſtituetur numerus vigintiquinq;, & huic demum copulato vndecim producetur numerus trigintaſex. Et hoc 1.3.5.7.
modo in infinitum, ſi deinceps impares iam productis 9.11.
numeros iunxeris ſemper eandem figuram quadran- 49.16.25
gulrẽ ſeruabis, præterea aliã quadrangulorum generationẽ tradũt. Si paulo à propoſito digredi libet, quam fieri inquiunt per curſum reciprocum numerorum, qui nõ ſolum generationem numerorum quadrangulorum nos docent, ſed etiam latus in quo vnuſquiſq; deſcribitur. Quod vt tibi hoc clariſsimum fiat extende latitudinem numerorum ab vnitate vſq; in infinitum, deinde ab vnitate initium ſumito quam cũ cæteris numeris componito, denuo reuertere ad vnitatem vſq;, & oẽs quadrangulos inuenies. Exempli gratia. Vnum 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. & ita in infinitũ, de hinc componito vnitatem cum dualitate, & retrocedito in vnitatem apponendo illam & facito. Numerum quadernarium quadrangularem. Rurſus incipito à numero ternario, denuo rediens vſq; ad vnitatem iam appoſitam, & facito numerum octonarium. Et numerum vſquequo hãc compoſitionem faciendo inueneris latus iam producti quadranguli. Nam duo eſt quadrati huius. ſ. quatuor & tria alterius quadrati. 8. nam vſque ad tria componentis retroceſsimus & ita in infinitum. Hæc igitur vt dixi extra propoſitum vagati ſumus. Cæterum quod ipſe in hoc contextu inquit hoc eſt, quoniam aſſerit numerum parem eſſe ens infinitum cũ fuerit cum impari cõiunctis erit cauſa infinitatis numerorum eorum qui producuntur ab eis. Impar autem propterea quod terminatiuus eſt, & terminus cauſa definitionis & identitatis illius eſt quod producitur ab eo. Huius rei ſignum eſt id quòd accidit in numeris qui digitales linearesq; vocantur. Quoniam ſi ceperis ab vnitate, & deinceps compoſueris omnes impares inter ſe quos gnomones appellat. Semper productos quadrangulares comperies quo pacto numerus impar ſit cauſa definitionis & vnitatis Vnde ipſum appellarunt terminum. At ſi numerum parem coniunxeris cum vnitate & deinceps cum cæteris numeris tum etiã

imparibus nuuquá eãdem formam ſeruabis, ſed procedes in infinitum mutatione eorum numerorum qui continuo producuntur. Nam ſi compoſueris vuitaté cum dualitate, efficies ternarium numerorũ trigonũ, cui ſi adiunxeris quatuor efficies eptagonum, cui alius iunctus numerus ſemper alia emerget numeri ſpecies. Vnde numeri pares non modo ſeipſis coniuncti infinita ac infinita producunt, ſed etiam ſi iungãtur imparibus. Hoc igitur modo numerus par eſt cauſa infinitatis & indefinitatis. Et impar cauſa terminationis & finitudinis. Recte igitur numerũ paré vocabãt infinitũ. Verũ huius loci verba obſcura ſunt propter breuitaté.

Cum enim normæ circa unum: ſeorſumq́; ponuntur: nũc alia ſemper fit ſpecies nunc una. At Plato duo infinita facit magnum inquam ac paruum.

Cum circa inquit, ignomones ponũtur, ideſt ſecuudum eum numerũ quo diximus illud inter ſe coniungi vna ſemper & eadem ſpecies orietur, qui ſi ſeorſum ponerentur, ideſt ſi ſeipſis non adiungerentur, ſed paribus nũquam eadẽ ſpẽs fiet. Verbi grana, vt diximus, duobus additis vnitati, deinde tribus additis quinq;, & deinde adiunctis gnomonibus, ſemper cæteris numeris paribus, vt tria duabus &. 4. 5. Nam nullo modo ex eorum congeſtu collectioneq́; fiet determinata ſpecies. ſed infinitum procedat mutatio, quo fit vt recte aſſeruimus numerum parem comprehenſum à numero impari, & terminatum eſſe his quæ ſunt præbere infinitati. Quorum alterum quidẽ eſſe oportet, vt collectionem numeri ac coniunctionem in propriam & peculiarem ſpeciem redigat, cum numerus par ſit ſolũ cauſa infinitatis vt oſtenſum eſt. Plato autem duo infinita poſuit magnum & paruum. Ob id nãq; magnum & paruum poſuit duo infinita quoniã in illa bina magnitudinis ſectione, aliud numero partium in infinitũ adoleſcit alterum vero in infinitum diminuitur, huius ſcilicet diuiſione magnitudinum caũſam materiam eſſe aſſeruit, quã etiã magnum & paruũ appellauit propterea quod ipſa erat cauſa horum quæ diximus. Quamprimum enim iu materia forma introducta eſt, mox ipſa diſcrimen ſecundum magnum & paruum obtinet.

Naturales autem omnes aliam quandam ſemper naturã eorum quæ elementa dicuntur ipſi infinito ſupponunt: ut aquam, uel aerem: uel id quod inter hæc mediũ collocatur.

Naturales diſtinguit à Pythagoricis & Platone, quippe qui theologiæ potius operam nauauerunt. Inquit igitur phyſici omnes infinitum non eſſe ſubſtantiam, ſed accidens ſtatuerunt, cui alteram ſubſtãtiam ſubiici voluere. Verum ſinguli infiniti eam ſubſtãtiam ſubiecere, quam eſſe rerum principium opinabantur. Verũ conſenniunt omnes vt infinitum nullo pacto ſubſtantiam eſſe admittatur, ſed accidens, quocirca idipſum principium per accidens dici, & non per ſe cõtendũt. Nam principium per ſe apud vnumquemq; illorum aliud eſt, ſiue illud ſit aqua, vel aer, vel aliquid alterum, qui profecto principio rerũ infinitũ ob ſempiternum rerum ortũ tribuere. Eſt igitur hæc de infinito cõis philoſophorum ſententia atq; opinio, quo vero diſſentiãt inter ſe, deinde oſtendet, quippe quiſq; ſuum quod ſtatuerat principium infinito ſubiecerit.

Præter eos qui elementa finita fecerunt. Nullus enim ipſorum infinitum facit.

Nullus inquit eorum qui ſtatuerunt plura habenda eſſe elemẽta, numero aũt finita vt Empedocles q quatuor elementa rerũ principia aſſeruit, ea neq; ſi vnum neq; ſi plura ſint, magnitudine infinita facit. Nam hoc abſurdiſsimum eſt atq; fieri nequit, alioquin ſi vnum eſſet infinitum omnem dubio procul occuparet locũ & cæteris nõ ſineret locum, vt exiſtere queant, ſi vero plura eſſent ĩfinita, abſurdior erit ſuppoſitio qm̃ ſi vnũ multorũ elementorũ nõ põt eſſe infinitũ: Certe multo magis fieri non poterit, vt plura infinita admittantur.

Qui uero elementa faciunt infinita: ut Anaxa. atq; Demo. hi infinitum ipſum tactu continuum eſſe dicunt. Ille quidem ex hiſce quæ ſunt ſimilium partium: hic autem ex indiuiduis illis corpuſculis quæ figuris differunt: fiuntq́; generandarum ſemina rerum.

Inquit qui numero elementa infinita affirmãt hi extitere Anaxa. & Demo. ſectatores aliter dixit ſimilaria infinita eſſe, alij vero atomos qui diſcrepant ab iis qui poſuerunt vnum elementum magnitudine infinitum. Hi autem fuere qui aerem vel aquam aut intermediũ ſtatuerunt principium, quod illi contrarium dixere infinitum, quoniam illud vnum corpus infinitum aſtipulati ſunt, ij autem tactu infinitum fecerunt. Nam cũ ſimilaria numero infinitæ ſubſtantiæ ſint, accidit, vt ex his in vnum redactis atq; connexis vnum aliquod producatur ſecundum extenſionem, & corpus infinitum fiat. Dicit autem ex toto veluti ſemine figurarum quoniam ſectatores Demo. inſectilia non ſolum numero, ſed etiam figuris infinita eſſe dixerunt.

Atq; ille quidem quãuis congeriei partem congeſtam eſſe perinde atque totam dicebat: quia uidebat quoduis ex quouis oriri. Hic enim & omnes res olim ſimul fuiſſe dixiſſe uidetur: ut hanc carnem: & hoc os: & quoduis ſimili modo. Igitur & uniuerſa, & ſimul, ergo non ſolum enim in uno quoq; principiũ eſt ſegregationis, ſed in ipſo etiã uniuerſo.

Anaxagoras & Democrit. diſſentiunt à cæteris naturalibus eo quod illi infinitum eſſe continuum, hi aũt contactu infinitorum numero infinitum couſtitui aſſeruerunt, tãquam ijs accidat ſumere exordium ex infinito ſecundum numerum & deſinere finireq́; in infinitum magnitudine. Democritus ergo & Anaxagoras conueniũt ſecũdum hoc diſſentiunt autẽ eo qđ Anaxagoras ſimilaria ſegregatione ex ſeſe viciſsim produci inquit, Democrit. vero atomos ipſas ex ſeſe mutuo generari nõ aſſentit. Itẽ ille quidẽ quamlibet partẽ eſſe toti ſimiliter cõmixtã argumẽto, quod qđlibet fieri ex quolibet videbat: Equidẽ Anaxagoras, vt inqt quemadmodum principio oĩa in toto cõmiſceri aiebat. Et eſſe veluti quandã magnã ſimilariũ miſcellã, quæ oĩa in ſeipſo cõtineret, ita etiã in vuoquoq; particulari aſſenſit oĩa eſſe. In hauc aũt opinionẽ inciderat (inquit) argumento qđ ſingula ſingulis oriri cõſtituiq́; videbat, quippe qui nihil ex nihilo, neq; ex ente alterius generis, ſed ſimile ex ſimili produci autumabat. Quãobrẽ huic carni inexiſtebãt oĩa actu, ex qua illud quidẽ prius ſeparabaẽ qđ forte fortuna aptũ idoneũq; erat, vt ſepararetur. Hinc. n. inquit, videẽ ſimul fuiſſe oẽs res aliqñ aſſeruiſſe. Nã ſi caro & os fiebãt ex oĩb⁹, & ex ipſis oĩa etiã qđcunq; ex quocunq; producebaẽ quapp oĩa ex oĩbus prodibãt in lucẽ. Qđ ſi oĩa ex oĩbus emergebãt, cũ vero nõ ſolũ habeaẽ diuiſionis huiuſmodi oĩsis, & huius carnis, ſed etiã oĩum principiũ: Videtur igiẽ oĩa priuſquã ceptũ eſſet ea diſſociare ſeiũgereq́; in omnibus conſtituta eſſe. Nam ſi rerum omnium diuiſionis principium eſt, & quodcunque ex quocunque ſecerni aptum

aptum eſt, priuſquam igitur res initium ſuæ diuiſionis acceperũt ſimul oẽs erant. Quoniã omnis diuiſio quodam tp̃e cepit. Verũ qđ res oẽs ſimul fuerint, & oĩs diuiſionis initium ſit, deinde probat tanquam ex perſona Anaxagoræ. Verum quædã obiter ex eius ſententia concedenda petit, quædam ex aſſumptis poſtulatiſq; tanquam conſequentia ſyllogiſmo concludit. Sed hoc in loco videbitur forte Ariſt. contrarium aliquod afferre his quæ in. 1. lib. de Anaxagora dixit. Ibi enim dixit Anaxagoram aſſeruiſſe mentem primordio rerum ſeparare omnia ſimilaria voluiſſe, tamen nõ potuit id aſſequi quapropter dixit mentem illam eſſe ſtolidam cũ ea quæ fieri nequeunt aggredi ac facere niteretur. At hoc in loco inquit mentem quodam principio cepiſſe cuncta ſegregare diſſotiareq; quæ locá ĩter ſe pugnantia videntur. Reſpondemus igitur hęc inuicem nõ diſſidere, ibi enim de vnoquoq; ſimilari locutus eſt, q̃m vnumquodq; ſimilare nõ poteſt pure ſincereq; ſeiungi, vt caro adeo ſeiungi non poteſt, quin in ſeipſa alias ſubſtantias contineat. At hoc in loco loquitur de illa miſcela ex ſimilibus infinita magnitudine conſtituta, in qua olim erant omnia, per quam etiam dixit, oẽs res ſimul eſſe, ſeiungiq; in particulares, vt ita dixerim ſimilaritates, non ſinceras puraſq;, ſed ipſas habentes quoq; oĩa ipſimet cõmixta & cõcreta, q̃ tales elucebãt atq; nominabantur ex eo quo plus in eis abundabat.

Nam cum omne quod ſit ex tali corpore fiat: omniumq; ſit generatio: non ſimul tamen: atq; aliquod principium generationis eſſe oporteat: & id ſit unum: quod ille mentem appellat: menſq; à principio, quodam operetur cum intellexit. Neceſſe ẽ olim oĩs ſimul fuiſſe: moueriq; olim cepiſſe. Democrit. aũt nõ aliud ex alio primorũ illorũ corporũ fieri dicit.

Vult probare principium oĩum rerũ diuiſionis eſſe oĩa ſimul fuiſſe illa priuſquã ſepararet, petit aſſumitq; igitur omne q̃ ſit ex ſimili produci. Nã hoc ex tali eſt, & oĩum eſt generatio. Verum non ſimul oĩa generantur, ſed illud prius quod quidem aptius magiſq; idoneũ eſt, vt ſeparetur. Oportet autem (inquit) quoddã principium generationis efficiens eſſe, quod apud Anaxagoram eſt ipſa mẽs. Si ergo nihil ortus generationiſq; expers & mens ipſa generationis cauſa quodam initio res ſeparare cepit, igitur concedendum eſt principium diuiſionis omnium fuiſſe, ſed ſingula ex ſingulis fiũt. Nam fieri poteſt, vt id q̃ ſit ex ſimili non producatur, igitur neceſſe eſt ſingula in ſingulis eſſe, vt hoc modo ſingula à ſingulis ſegregentur. Et cum nihil ſeiunctum ſemotumq; eſſet antequam mens ſeparare cepit: Nihil aliud enim cauſa ſeparationis eſt quam mens ipſa: Neceſſe eſt vt omnia ſimul hæreant. Verum ſiue mens ſit diuiſionis rerũ cauſa, & quodlibet ex quolibet ſuapte natura fieri non poſſet, ſimul omnia aliquãdo fuiſſe non neceſſe eſt, ſiue aptum ſit quodcunq; ex quouis fieri, & mens non haberetur ſola diuiſionis cauſa: hoc etiã modo neq; vrgebimur fateri omnia in omnibus eſſe poteſt enim & aliter totum, quemadmodum impræſentia accidit, per exigua ſimilaria diuidi.

Ipſum tamen commune corpus omnium eſt principium: magnitudine partium differens atq; figura. Patet igitur ex hiſce quæ diximus: infiniti contemplationem ad naturales philoſophos pertinere. Principium autem omnes ipſum ponunt cum ratione. Impoſſibile eſt enim aut ipſum in ratione rerũ eẽ fruſtra: aut aliã ullã ipſi præter principij uim ineſſe.

Democritus illa prima corpora dico. ſ. inſectilia omnia inmunia liberataq; eſſe aſſeruit, quoniam alterum ex altero nõ producitur ceu corpus orbiculare ex pyramidali, tamen ſuppoſuit vnam corporis naturã omnibus figuris cuius partes atomos eſſe magnitudine, & figura inter ſe differentes dixit. Nam hæc. ſ. inſectilia corpora non ſolum aliam, atq; aliam figuram habent, ſed eorum quædam ſunt minora, quædam vero maiora. Cæterum cuncti non ab re idem principium eſſe ſtatuerunt. Cum oſtendiſſet phyſico agendum eſſe de infinito, tum quia res quæ à naturali conſiderantur, in infinitum & finitum diuiduntur, tum etiam quia cuncti veteres nõ modo infinitũ eſſe conſtituerunt, ſed etiam idipſum omnium quæ ſunt principium eſſe affirmarũt: Nunc autem vult oſtendere eos non ab re cum infinitum eſſe poſuerunt, idem eorum quæ ſunt principium autumaſſe. Nam ſi prorſus eſt, fieri nequit, vt idem nõ ſit principium. Quoniam ſi eſt, vel incaſſum dabitur, vel alicuius rei gratia inſtituitur, temere igitur, fruſtraq; haberi non poteſt, quoniã quæ temere fiunt, raro euenire ſolent, at infinitum inter ea numeratur, quæ ſemper eodem modo ſe habent, ſiquidem illud ſit ortus interituſq; expers ergo infinitum fruſtra temereq; haberi non poteſt. Si alicuius gratia eſt inſtitutum admiſſumq; à veteribus, vel igitur erit principiũ, vel ex principijs quandoquidem vnumquodq; eorum quæ ſunt vel ſit principium vel à principio proficiſcens. Quo ſit vt ſi oſtẽderimus haud fieri poſſe, vt ipſum à principio naſcatur reliquum erit, vt aſſeramus ipſum eſſe principium. Interea animaduertamus principium multifariam dici. Nam principium magnitudinis dici ſolet, vt nauigij initiũ puppis vel carina, item domus ædiumq; initia ſunt fundamenta, præterea principium temporis eſt, vt belli principium dies hæc dicitur. Itẽ principium rei vt prima elementa, materia forma & reliqua duo principia efficiens & finis, dicamus ergo iuxta nullum horum ſignificatum infinitum poſſe principium habere. Sed imprimis videamus quomodo non habet principium magnitudinis. Nã ſi haberet tale initium mox finem terminumq; teneret, ſiquidẽ cuius eſt principiũ, illius etiam terminus finiſq; inueniatur, quamobrem non amplius infinitum eſſe, quoniã illud vocamus infinitum quod termino priuatur, & caret nã priuatione, termini appellatur vocitaturq; infinitum. Conſtat vtiq; non eſſe idem dictũ prorſus terminum, & principium vel finem, ſiquidem principium ſit id quod finem præcedit, & terminus nõ ſit ante principium, neq; ante ſinem ſed terminatũ ſolum præcedat. Superficiei nanq; termini lineæ ſunt. Et lineæ pũcta. Item termini natura ſunt, principium autem & finis nõ penitus natura ſunt, ſed poſitione: quanquã. n. extra me verbi gratia, ſi principium ad quemuis terminum extendere in rectũ voluero & terminum ſimiliter ac principium & finem, attamen terminus non prorſus eſt principium vel finis. Quod itaq; infinitum non habeat principium magnitudinis, perſpicuum eſt, præterea oſtendetur infinitum neq; temporis principium obtinere, q̃m neq; habet rei initiũ, vt ergo id oſtendamus prius accipiamus illud veluti axioma, vt omne quod ſm̃ ſubſtantiã produci poteſt, ſi temporis principium habet, prorſus neceſſe eſt, vt etiam teneat principiũ rei, quare per cõtrapoſitionẽ, ſi omne q̃ ſecundũ ſubſtantiam producitur nõ habuerit principiũ rei, neq; illud temporis obtinebit. Vnde ſi demonſtrabimus infinitũ nõ habere principiũ rei, neq; profecto habebit principiũ temporis. Etiã oſtendimus

ipſum non poſſe magnitudinis habere initium igitur infinitum nequaquam habebit principium quo fit, vt ratione adducamus. Neceſſe erat vel vt infinitum eſſet principiũ, vel id qđ à principio oritur & proficiſcitur, cum ergo à principio naſci nõ põt igitur duntaxat erit principium. Verum dixi ſm̃ ſubſtãtiã propterea quod ea quæ non vt ſubſtantia fiunt, ſed gignũtur velut ea quæ alterantur non prorſus principium rei tenent, ſiquidem ſit babeaturq́; ipſa momentaria mutatio, atqui ea quæ fiunt ſecundum ſubſtantiam, ſi temporis initium habuerint, omnino neceſſe eſt, vt aſſequantur etiam principium rei. Nulla enim ſubſtãtia habet momentariam generationem, ſed prorſus in generandis ſubſtantijs alia præcedit aliam, atq; ante aliam ſit. Siquidem prius producatur ſemen genitale quod quidẽ eſt materia totius animalis, ex quo deinde fit caro, & ita deinceps ſemper aliud ante aliud producitur. Item oportet materiam prius recte diſponi præparariq́; ac idoneam aptamq́; fieri. Quamobrem recte diximus, ea quæ ſecundum ſubſtantiam fiunt, ſi fierent producerenturq́; in tempore eadem principium rei prorſus habere. Verum econtra non ſequitur, vt ſi principium rei obtinent principium temporis etiam habebunt, vt argumento ſunt cœleſtia ipſa ſiquidẽ ſempiterna ſint. Hoc itaq; modo ſequitur, ſi quippiam non babet principium rei neq; habebit principium tẽporis. Vnde cũ demonſtratum fuerit, infinitũ principium rei non habere: Cognoſcemus mox, ipſum neq; temporis principio potiri. Nam cum ſint quatuor rerũ principia materia, forma, efficiens, & finis: Si oſtenderimus infinitum neq; principium materiale neq; formale obtinere commoſtraſſe etiam videbimur ipſum neq; finale neq; efficiens habere. Quod vero infinitũ non habeat principium materiale hoc modo oſtendemus. Nam ſi ipſum habet principium materiale oportebit, vel illud eſſe finitum vel infinitum. Si ergo erit finitum, omnia merito quę ex illo conſtituuntur, erunt finita, quoniã nihil eſt infinitum quod habet materiã finitã. ſi vero materia infinita fuerit, principium itaq; infinitum habebimus, & alia ex eo proficiſci, ipſum vero nun ex alijs deductũ neq; ortũ. at ſi aliquid haberet infinitum non propter ſe habebit, ſed quia principium eiuſdem, ex quo conſtituitur, eſt infinitũ. Non ergo poteſt infinitũ habere principiũ materiale. ſed quid multis moramur, ſi.n. principiũ materiale fuerit infinitũ id quòd quærimus, & volumus profecto habemus. ſ. principiũ, quoddam infinitum eſſe, ſi vero finitum, id quod ergo ex ipſo conſtituitur, erit finitum. Præterea neq; formale principium habere poteſt imprimis quia ſemper formę munus eſt res terminare ac definire, infinitum autem eſt indefinitũ incircũſcriptumq́; deinde forma vel erit finita vel infinita & rurſus eadem incõmoda ſequentur, quæ prius diximus, igitur infinitũ neq; habebit principium formale. Si ergo hæc non habebit certe neq; principium formale neq; efficiẽs obtinebit, quandoquidem principiũ efficiens cũ quippiã efficit, in materiã vel in aliquã formã agit. Concludamus igitur ꝙ ſi infinitũ non habet principiũ materiale nec formale merito neq; habebit principium efficiens, quod maxime conſtare debet quia in præſentia loquimur de rebus naturalibus quæ prorſus materia conſtant. Eodem ferè argumẽto oſtenditur ipſum neq; habere principium finale, quoniã forma ante finem eſt, atq; ſubiecto eadem eſt cum illo, vt ſuperiore libro explicauimus. Quamobrẽ ſi fieri non poteſt, vt infinitum principium rei habeat proculdubio neq; principiũ temporis, tenebit igitur prorſus ſine principio erit: quapropter reliquum eſt, vt illud principiũ conſtituamus probemus & cõfirmemus. Hæc igitur ſunt ea quibus oſtendimus infinitum eſſe principium, & idem nullum principium habere. Verum ipſa ratio dubitationẽ habet, primum qũo inquit materiam infiniti ex neceſſitate vel finitam eſſe vel infinitam. Nam ſi oportet materiam prorſus informẽ expertemq́; magnitudinis & quantitatis eſſe profecto nõ erit finita neq; infinita, ſed ſugiet ipſam diuiſionẽ, ceu neq; neceſſe eſt punctum vel finitum vel infinitum eſſe, quamobrẽ ipſa diuiſio non erit per contradictionem. Item qũo ſequitur, ꝙ ſi materia prorſus eſt finita, vt id ꝙ ex ea proficiſcitur finitum ſit, qm̃ neq; ſequitur, ſi materia eſt incorporea, & ſine magnitudine ac formæ per ſe ſunt incorporeæ, & magnitudinis immunes, vt id ꝙ his conſtat ſit incorporeum magnitudineq́; priuatum. Itẽ ſi corpus hoc ſenſile fieret ex non ſenſili quidem corpore produceretur, qm̃ omne ꝙ fit, ex ſui priuatione oritur. Nam ex non tali fit, & producitur: hoc etiam modo ſi infinitũ fieret ſiue in tempore ſiue ſm̃ modum quo aliqua à ſua cauſa dependere ac fieri dicuntur, ex non tali quale eſt ipſum produceretur, quamobrẽ ex nõ infinito fieret. Verum vt alia ex materia & forma cõſtent ita infinitum conſtitueretur. Neceſſe itaq; non eſt vt hæc infinita ſint, neq; finita propter eam cauſam quam diximus, cæterum hunc in modũ dubitationẽ ſoluunt, aſſerentes nihil eſſe in compoſitis ꝙ nõ inſit ipſis ſimplicibus. Qm̃ & ſi materia magnitudo nõ eſt, attamẽ forma corporis quę in tẽpore materiæ adnaſcitur, talis eſt ꝓpter q̃ compoſito ineſt magnitudo. Quod ẽt ipſe nõ aſſero vt magnitudo ſit corporis forma ſenſibilis, ſed qm̃ propria rõne magnitudo eſt ſeparabilis à materia quę ſane ratio materię innata ſenſilẽ facit ipſam magnitudinẽ. Hoc etiam pacto ſi aliquod infinitũ materia & forma conſtaret, oporteret ipſam infinitudinem in principijs eſſe, qm̃ ſi principia infinitudinẽ nõ habuerint certe neq; id quod ex his conſtat infinitũ erit, quapropter ſi finitũ & infinitũ materiæ tribui nequeũt, attamẽ neceſſe eſt vt formæ inſit ac tribuanť. Sed quiſpiã rurſus cõtra hoc dicet, qm̃ ſi cũcta quæ cõpoſitis inſunt neceſſe eſt vt ſimplicibus quoq; tribuanť. Cum corpus poſſit in infinitũ ſecari ac diuidi igitur forma vel materia poterit etiã diuidi in infinitũ. Sed forma nõ eſt diuidua, porro dicere cõſueuimus formã eſſe ſua rõne impartibilem: Verũ impartiri & diſtare, cũ in materia producitť. Pręterea dicimus materiam magnitudinis diſtantiæ dimenſioniſq́; expertẽ, quapropter nõ conuenit ſimplicibus eſſe diuiduũ, niſi poteſtate, ſed hoc nihil confert ad rõnem, qm̃ non diſſerimus de ipſo actu infinito. Rurſus albũ in corpore dicimus eſſe id quod põt diſgregare viſum & tñ ipſa forma albi per ſe, neq; elemẽto ineſt cũ huiuſmodi nondũ materiæ ſit implicita, neq; in opifice vel in agente cõſtituta. Itẽ homo eſt animal rõnale mortale, attamen idea ipſa hominis mortalis non eſt, neq; materia eiuſdẽ. Huiuſmodi.n. formas nõ aſſerimus eſſe oĩno in opifice, vt formã corporis nõ triplici dimẽſione formata neque quãtitatis formã continuã vel diſcretã, vel aĩal rõnale mortale formã hoĩs, ſed rõnes horum & cauſas in opifice ſtatuimus. Sed ad hæc reſpondent, quandã omnium eſſe ſimilitudinẽ ſecũdum ſubſtantiam in formis quæ ſunt in opifice, & in formis quæ ex illis vſq; ad ma-

teriam

teriam proficiſcuntur. Vnde neq; ſimpliciter eſt æquiuocus multiplexq́, homo iſte cum illo homine qui in mente opificis eſt, ſed analogiam inter ſe habent, qua vnum ab altero denominatur, ac proficiſcitur in quibus ſolet eſſe communio quædam ſubſtantiæ, eorum reſpectu, de quibus dicuntur, & differentia ceu dicimus à ſanitate cibum ſanum. Si ergo ea quæ hic conſtituta ſunt, opifex agit, cum exemplar archetipumq́; vel idemq́;, vel ideam reſpicit: Certe oportet non exiguam inter hæc, & illas rerum rationes communionem conuenientiamq́; ſecundum ſubſtantiam eſſe: ſiquidem opifex aliter efficiat, quam ipſe pictor, qui cũ hominem intuetur, ſimulachrum hominis, quod ſimile illi qui eſt dum nititur effingere afformareq́; per accidens imitatur ea, quæ inſunt humano corpori, ceu colores, figuras: tractuſq́; opifex enim non ſimilia ſolum ſimpliciter, quæ nullam habeant ſubſtantialem communionem cum illis quæ hic naſcuntur, efficit, ſed illas imitatur ſecundum ſubſtantiam, cũ hæc effingit ceu ſolet annuli area formata quæ in ipſa cæra ſuum characterem imprimit. Cum igitur inter hæc ſit ſimilitudo ſecundum ſubſtantiam, ſiquidem erit, aliquid perficiens ſubſtantiam quod compoſitis ineſt, & id tanquam elemẽtum, & totius concreti perfectio ſit, prorſus id compoſita nāciſcuntur à ſimplicibus. Sed cum formæ ac ideæ à mente opificis vſque ad materiam procedunt, quoniam prorſus neceſſe eſt aliquando eſſe inter deducent, & deductum conuenientiam, quædam accidunt ipſis formis dum ad exitũ tendunt, quæ ſane ipſo opifici & deducenti non inſunt. Exempli gratia lumen quod in aere naſcitur, cum à ſole procedit, Certe eſt aliqua ſimilitudo ſubſtantialis inter lumen productum & ſolem non exigua, quoniam hæc non ſunt æquiuocæ. Verũ dum lumen exit à ſole inter procedendum ei accidunt nonnullæ affectiones, quæ ſoli non inſunt, ceu formari earum rerum figuris quas illuminat, ſibiq́; obuias eſſe tenebras, & aliæ infinitæ paſsiones. Vt ergo ſolis lumini dum procedit ab eo, nonnulla accidunt neceſſario, quę tamen ob id non perficiunt ſubſtantiam illius, quod illinc à ſole proficiſcitur: Eodem etiam modo ſentio euenire formis & materiæ. Equidem ſi aliquid compoſita habent ꝙ ſuã ſubſtantiam perficiat, cõpleatq́; ex ſimplicibus illud trahunt ac conſequuntur, quibus præterea cum fiunt ac vergunt ad exitũ, in materia nõnulla accidere poſſunt, quæ ſimplicibus ac primis exẽplaribus nõ inſunt, ceu diuiduum eſſe mortaleq́; & alia id genus. Si ergo infinitum qua infinitum eſt, ex principijs aliquibus ſit, velut ex principio formali & materiali. Neceſſe omnino eſt quæ eidem inſunt ſecundum ſubſtantiã etiã alicui ſimpliciũ ideſt formæ vel materiæ hærere ac tribui. Quamobrem ſi infinitum ex materia non habet vt tale ſit, neceſſe omnino tamen eſt, vt à forma id aſſequatur & obtineat, quoniam infiniti non eſt aliqua affectio ſimpliciter, ſed in eo habet eſſentiam. Cum nempe dicebatur omne ꝙ fit produci ex non tali ac quodcunq; fieri ex ſuimet priuatione: id nos dicimus, quia qđ factum eſt, eſt materia, & forma, eſt id, ꝙ fit. Veruntamen ſi ante formam ſeparabilem coniecerimus conſiderauerimuſq́; illius proceſſum ac apparentiam quæ in materia fit, omnino neceſſe eſt, vt ſimile à ſimili producatur, ſed qm̃ vt dicebam, id ꝙ fit alteratur. Nam generatio eſt alteratio quædam & mutatio) alteratur autem non forma, ſed materia quæ idonea redditur ad capeſcẽdum formam, ſemper vero materia in priuatione eſt: ob id veriſsimum eſſe comprobatur, omne ꝙ fit tale ex non tali produci. Sed rurſus contra rationem exempla pugnant. Nã cum ex quatuor elementis viciſsim coniunctis ac commixtis oĩa compoſita naſcantur. Vt communis poſtulatio eſt, attamen naturales proprietates quæ compoſitis inſunt, potentiis elementorum tribui nequeunt, ceu qua virtute ſimplicium magnes ferrum attrahit, vel quæ eſt illa huic contraria affectio quæ illum expellit & eiecit. Item ſæpenumero in eadem gleba vtræq; affectiones contrariæ ſecundum alteram ac alteram partem eſſe ſolent, præterea herbarum ſtirpium & lapidum atque partium animalium & eorum omniũ generaliter quæ ſolo contactu quandam contrariam affectionem efficiunt infinitæ virtutes ſunt. quamobrem quæ compoſitis inſunt, ſimplicibus in eſſe tribuiq́; non poſſunt. Sed ad hoc philoſophus, aliqs rñdebit nõ oportere vt omnes virtutes quæ compoſitis inſunt, ſimplicibus tribuantur ſicut medicis videtur, ſed ſimplicium complexionem materię rationem continere. Nam eo ꝙ materia taliter ac taliter eſt diſpoſita ita formæ ab vniuerſo opificio introducuntur in ipſa atq; fiunt. Hęc igitur ſupra quam res ipſa petebat, diſſeruimus. Quocirca ad continuationem eorũ quæ præpoſuimus, redeamus. Cum oſtendiſſet Ariſto. Oportere ſi infinitum ſtatuũt idipſum principium ponere, inquit etiam idem eſſe ingenerabile ac incorruptibile. Et hoc merito, quoniã ſi ab aliquo principio prorſus produceretur certe fieri produciq́; inciperet, ceu prius ſimilarium carnẽ fieri contingit & membrorum inſtrumentalium cor. Et in plantis radices, ſed infiniti ratio eſt principium, alioquin finis tanquam eius principium diceretur. Si corrumperetur omnino neceſſe eſt, vt in aliquod vltimum intereat. Nam omnia quæ corrumpuntur hoc modo intereunt, imprimis corrumpuntur ea, quæ facillime patiuntur, deinde quæ minus apta ſunt ad patiendum: poſtremo ea, quæ ægre patiuntur, & ita donec quod corrumpitur, alicui obuiarit. Quãobrem infinitum ortus interituſq́; expers haberi neceſſe eſt. Sed cũ Ariſt. hoc diſſerit deinceps cauſas explicat quibus veteres impulſi infinitum in rebus collocarent. Sunt ergo quinq; cauſæ, prima, qm̃ tempus augetur in infinitum, ſecunda ex ſectione magnitudinum in infinitum, ceu videre licet in ipſo triãgulo qui habet duo latera altero maiora. Si enim demere volueris ex duobus lateribus maioribus, latus ꝙ vni quidẽ æquale ſit: Et duxeris à puncto ſecundum quod incidis maius, æquale minori lineam rectã paralellam, cui æqualem ex duobus lateribus ſecabis, facies quidem triangulũ minorem. Rurſus cum huius latera reliquo ſunt maiora, deinde efficies ipſum minorẽ triangulum, & hoc modo in infinitum: quamobrem ſectio magnitudinũ eſt in infinitum. Oportet enim triangulũ rectãgulorũ deſcribere. Nam perſpicuum eſt vt in alijs aliquãdo ſectio ablatioq́; non efficiet triangulũ æquis lateribus cõſtitutũ. Vnde nõ poterit amplius ex altero latere ſecari alterũ, quoniã amplius in ipſo triangulo inciſo haberi non poterit. Quod ſi nõ inciſio cadet in triãgulo, ſemperq́, itaq; non poterit intus deſcribi triãgulus. At ſi acceperimus triangulũ rectangulũ & ablationẽq; ex linea oppoſita eidẽ angulo fecerimus, angulum rectum conſtituemus. Et ſemper diuiſio trianguli intus incidet. Nã linea oppoſita angulo recto ſemp maior

eſt reliquis lateribus qui continent rectũ angulũ, quo pacto ſemper cum fuerit conſtitutus triangulus ſemper ex linea oppoſita angulo recto eſt demenda linea æqualis minori, & ita triangulos intus deſcribere in infinitum poterimus, ſed ſi ex duobus ſimul demes ſermo in omnibus triangulis valebit tertia cauſa cur ſtatuerint veteres, infinitum eſſe, eſt ipſa perpetua generatio. Nam ſi aliquod infinitum non haberetur ex cuius mole tanquam perenni ſonte ea quæ fiunt continuo auferentur dubio procul deficeret generatio. Cũ ipſiſmet perſuadere non poſsint, vt aliquid corrumpatur in eo ꝙ eſt prorſus non ens.i.ad nihilum redigetur cum vnius interitus ſit alterius ortus atq; elementa in ſeipſis mutuo ac viciſsim reſoluantur. Quarta cauſa cur exiſtimauerint infinitum hoc eſt quoniã omne quod terminatum eſt ſemper ad aliquid terminatur & clauditur.i.omne ꝙ finitur ab aliquo terminatur quãobrem, & ipſum ꝙ terminat, aliquo clauditur & finitur alioquin id ꝙ terminat vel finitum eſt vel infinitum, ſiquidem igitur ſuerit infinitum per ſe infinitum erit. Si vero finitũ ab aliquo terminabitur & ita procedere libebit in infinitum. Nam ſi quod ſumitur, ab aliquo alio terminatur, neceſſe eſt nullum finem, eſſe eorũ quæ ſumuntur: ſi ſemper quod ſumitur, terminatur, quapropter vtrinq; oportebit aſſerere infinitum eſſe, quinta cauſa quæ maxime propria eſt, & ſummã fidem cæteris quas modo attulimus pręſtat, quoniam cogitatione ſemper aliquid vltra comprehẽdere fingereq; poſſumus.i.nullus finis terminusq; apprehendi poteſt cum ſemper aliqua re quanta vis data aliquid plus extraq; mens ipſa imaginari queat. Nam & hoc modo numerum infinitum concipere ſolemus ac ſectionem corporum in infinitum poſtulare, & aliquid vaſtum extra cœli cardines imaginari, quoniam phantaſia non habet ſtatum, ſed quomodo cœlo egreditur, extrinſecus quoddam inane infinitum, aut corpus fingit, quæ ſi corpus infinitum cõcipit inde quod ſit infinitum, quandam magnitudinem ſtatuit. Si vero quoddam inane infinitum affingit, mox neceſſe eſt, vt etiam corpus infinitum conſtituatur. Hinc Democritus mundos infinitos eſſe ſuppoſuit, cum vacuũ infinitum eſſe aſſeruiſſet. Nam erat hæc conditio vt mundi pars vacua impleretur: aliæ nõ quãobrem ſi in vna aliqua vacui parte mundus erat, etiam in omnibus alijs vacuum erat cum igitur infinitum vacuum ſit, infiniti etiam mundi erunt. Verũ non ſolum ipſo incommodo viciſsitudinis mundorum, ac partium recipientium ipſos infinitum eſſe refellitur, ſed etiam ipſa ratione tollitur de medio. Quoniam veteres inane nihil aliud eſſe ſentiunt quàm locum corpore priuatum, quod ſi hoc verum eſt, cum omnis locus ſit corporis capax: Vacuum omne igitur erit ad capeſcenda corpora idoneum. Si autem ſuapte natura poterit recipere, oportebit omnino, vel iam corpora recepiſſe vel recipere: ergo cum vacuum ſit infinitum, in eo collocabitur infinitum corpus. Nam vt inquit in ſempiternis poteſtas nihil differt, ab actu, quanquam in rebus generabilibus id ꝙ eſt poteſtate queat in actum non deduci, cum plerunq; dum res tendit ad perfectionem, corrumpi ſoleat, antequã perficiatur ſua poteſtas quæ ducitur ad actum. In ſempiternis autem, ſi aliquid prorſus poteſtate eſt, id mox oportet omnino actu eſſe, fruſtra enim ea haberetur potẽtia, quæ nunquã ad actum perueniret quapropter ſi aliquod ſempiternũ poteſtate eſt, omnino actu eſſe oportet, ſimiliter ſi nunquam fieret, neq; etiam fieri poterit, quare neque poteſtate erit. Nam id poteſtate eſt, quod fieri actu poteſt. quapropter in rebus ſempiternis, neq; proprie contingens eſt, cum non habeant inclinationem in alterutrum, ſed ſemper ſunt neceſſario, in quibus non differt ipſum contingere à verbo eſſe: neq; viciſsitudines patiuntur quamobrem ſi infinitum vacuum eſt neceſſe erit corpus infinitum eſſe, porro hoc modo etiam aliqui infinitos mundos eſſe aſſentiunt, alij aerem infinitum, alij aquam, alij vero intermedium. Sed cum hæc dicat deinde inquit, ſermo de infinito multas habet dubitationes ſiue illud poſuerimus vacuum eſſe, ſiue ſecus illud ſtatuerimus. Quod ſi ex medio infinitum tollere contenderimus, circuitum temporis infinitum, numeri augumentum, & magnitudinum ſectionem in infinitum demere videbimur. Si vero infinitum à nobis admittendum eſt, inquiſitione opus eſt, num ſubſtantia ſit, vel accidens. Et ſi forte accidens concedendum eſt, nunquid per ſe ſit accidens, an non per ſe, ſed per accidens ſimpliciter. Verum ipſe diſtinguit infiniti nomen, vt noſcatur de quo infinito diſſerat, quoniã de infinito ſecundum magnitudinem dicturus eſt. Nam de hoc præſertim an ſit corpus extenſione infinitumq; an ſecus ad naturalem diſſerere ſpectat.

Omne enim quod eſt aut principium: aut eſt ex principio. At principium infiniti non eſt: eſſet enim ipſius finis. Præterea ingenitum ipſum eſſe: corruptioneq; uacare cenſent quippe cum ſit principium quoddam.

Omne inquit quodcunq; non temere ſubſiſtit nec per accidens prorſus habetur: Vel continet rationem principij, vel ex principio eſt. nam ea quæ temere accidunt quoniam caſu fortuitoq; producuntur, neutrum iſtorum eſſe poſſunt. Infinitum autem fruſtra introducitur: quippe quod ſit ſempiternum, quamobrem vel principium erit, vel ex principio.

Nam & quod naſcitur id habeat finem neceſſe eſt: & omnis corruptionis eſt finis. Quapropter (ut diximus) huiuſce nõ eſt principium. Sed hoc principium cæterorũ eſſe uidetur.

Si id quod fit neceſſe eſt corrumpi, ea autem quæ corruptibilia ſunt cum intereunt aliquem magnitudinis terminum habent in quem deſinit ipſa corruptio: Semper enim corrumpuntur prius ea quæ facilius corrumpi queunt, igitur nullum infinitum generabile eſt. Item quoniam nihil ꝙ producitur ſecundum ſubſtantiam habet momentaneam mutationem vt nonnulla ſolent quæ citiſsime alterantur, ſed partim ac partim fiunt, igitur ſi infinitum eſſe admittitur, neceſſe eſt idipſum ingenitum eſſe, & incorruptibile.

Et continere etiam ipſum omnia gubernareq; dicunt: ut hi qui præter infinitum nullas alias cauſas faciunt: ut mentem aut concordiam: & hoc eſſe ipſum diuinum. Eſt.n.immortale: nec unquã perire poteſt: ut Anaximander: & naturalium plurimi dicunt. Eſſe autem infinitum in ratione rerum: ex hiſce quinq; maxime quiſpiam credet. Ex tempore, eſt enim hoc infinitum, ex magnitudinum diuiſione.

Inquit quicunq; veterum naturalium, qui cauſam efficientem non conſiderarunt neq; ad eam inſpexere vt Anaxagoras mentem cauſam effectricem dixit & Empedocles litem, & amicitiam, quod ſtatuerunt eſſe omnium materiam idipſum infinitum mole ingenerabile ac interitus expers eſſe dixerunt, & hoc eſſe diuinũ aliquod, cui munus eſſet omnia regere & præeſſe vniuerſi omniumq; conſtitutioni. Item immortale ac nũ-

quam interiturum deſectusq́; prorſus immune, aſſenſerunt, quod Anaximenes aerem eſſe coniecit. Thales aquam, Anaximander autem intermedium quoddam, & ſinguli alij aliud infinitum pariter & principium inſtituere. Sed Ariſt. nihil admiratione dignum hoc noſtro ſeculo dicit, vt cum primi philoſophi ignorauerint poteſtatem vimq́; vniuerſi ac omnium rerum elemẽtis inſidere, quiſq; id mox coniecerit diuinum eſſe quod aliorum cauſam eſſe coniectarunt, vt igitur ij qui ſolã cauſam materialẽ ſpectarunt ipſam cauſam rerum omnium primam eſſe rati ſunt, ira plane Anaxagoras mentem omnium rerum principium ſtatuit. Et Empedocles odium & amorem.

Vtuntur. n. & mathematici infinito. Ex eo præterea: quia hoc pacto duntaxat generatio & corruptio nunquã deficiet: ſi infinitum ſit id ex quo per ablationẽ id quod naſcitur ſit: Inſuper ex eo quia infinitũ ad aliquod ſemper finitur. Quare neceſſe eſt nullũ eſſe finẽ: ſi aliud ad aliud ſemper finiri neceſſe eſt. Maxime uero propriſſimeq́; ex eo quod uniuerſis communẽ efficit dubitationẽ. Nanq; mens nõ deficit in cogitando: & numerus: & mathematicæ magnitudines: & id q. eſt extra cœlum: infinitum eſſe uidetur. Quod ſi illud ſit infinitum: & corpus infinitum eſſe uidetur: infinitiq́; mundi. Cur. n. magis hac parte uacui quã hac: moles eſt collocanda.

Ideſt mathematici loco poſtulati accipiunt ſectionem magnitudinum fieri in infinitum. Aiunt. n. omnẽ rectam lineam datam diuidi poſſe in duas partes & à quacunq; recta linea data ſemper minorem demi poſſe, quoniam videlicet ex ipſius trianguli duobus minoribus lateribus reliquum ſemper demendũ eſt ex maiori & minori & ex ea ſectione ducere lineam paralellam & efficere triangulũ, & ita hoc fieri in infinitũ poterit.

Quare ſi aliqua ſit in parte: & ubiq; neceſſe eſt eſſe.

Quæ eſt hæc aſsignatio, vt in vna vacui parte corpus contineatur, & non vbiq; ſit? ſiquidem vacuum eſt locus priuatus corpore?

Et inſuper ſi ſit uacuum infinitusq́; locus: & infinitũ corpus eſſe neceſſe eſt. In perpetuis. n. non differunt poſſe ac eſſe. Habet autem dubitationem ipſa contemplatio infiniti. Nam ſi ponatur eſſe: impoſsibilia multa ſequuntur: et etiam ſi non eſſe ponatur. Præterea utronam ſit modo. Vtrum ut ſubſtantia: an ut accidens alicui naturæ per ſe: an neutro modo.

Quoniam ſupra, eo quod ſolum eorum ſermo erat pro arbitrio, reiecit, in præſentia idipſum probat, qm̃ neceſſe eſt corpus infinitum eſſe, ſi ſit vacuum infinitũ, qm̃ nihil aliud ſentiunt vacuum, eſſe q̈ locum priuatũ corpore. At omnis locus capax corporis eſt, quod ſi is locus infinitus ſempiternus erit, nihil magis poteſtate eſt capax corporis quam actu, ſcilicet ſimul cum poteſt comprehendere illud corpus infinitum mox actu illud complectitur.

Sed nihilominus ſit infinitum: & multitudine infinita.

Inquit non tollit quin idipſum infinitum ſtatuatur vel ſubſtantia, vel accidens per ſe aut ſimpliciter. Nam cum aliquo modo ipſum poſuimus, nihil vetat ipſum eſſe extenſione infinitum, quod quidem cum fuerit diuiſum, multitudine infinitum efficiet.

Maxime autem ad naturalem philoſophum pertinet: ſi magnitudo ſenſibilis infinita ſit conſiderare.

Hoc in loco habes intentionem, de quo infinito deinceps diſputat, qm̃ de ſenſibili infinito agendum eſt. .i. de naturali quod naturalibus qualitatibus afficitur. Nam ſiue ſit extra cœlum aliquod corpus non naturale ſine qualitate, ſiue aliquid aliud huiuſmodi in libro de Cœlo indagabit: quo in loco oſtẽdet extra cœli cardines prorſus non poſſe aliquod corpus conſtitui. In præſentia autem perſcrutatur num habeatur aliquod corpus naturale quod queat in infinitum extendi. De infinito autem ſm̃ multitudinem, quod ipſum eſſe nequeat demonſtrauit in primo huius operis libro, in illis præſertim rationibus quas contra Anaxagoram & Democritum adduxit. Quod etiam diligentiusq́; in libro de Ortu atq; interitu rerum oſtendet.

Atq; primum determinandum eſt, quot modis dicitur infinitum. Vno itaq; modo dicitur infinitum quod impoſſibile eſt pertranſire: ex eo quia non eſt aptum ut per ipſum tranſitio fiat: perinde atq; uox inuiſibilis dici ſolet. Alio modo id dicitur infinitum: quod habet ſine fine tranſactionem.

Cum indicaſſet phyſico agendum eſſe de infinito, ac iure veteres illos idipſum principium rerũ poſuiſſe qui illud inter ea quæ ſunt connumerarunt. Cæterum hic aggreditur ipſum conſiderare. Et cum infinitum multifariam dicatur prius exponit illius ſignificata deinde oſtendit quæ ſint infiniti ſignificata, & quæ non ſint. ſcientis enim eſt, vocum equiuocarum ſignificata determinare, ac dicere quale ſignificatũ admittat, qualeq́; negat, inquit igitur infinitum quinq; modis appellari, Imprimis vno modo dicitur infinitum quod ita natura eſt, vt prorſus non poſsit habere terminum nec percurri ac peragi poteſt, quod quidẽ eo nõ pertranſitur quod prorſus quantum non eſt: Quemadmodum etiam vocem inuiſibilem dicere ſolemus quod haud quaquam ſub aciem oculorum cadere idonea eſt huiuſmodi autem ſunt punctum & quantitates. Hæc. n. infinita dici ſolent, punctum infinitum eſt, quia cum ſit terminus ipſum terminum non habet, ac omnino magnitudinis expers eſt. Non enim eo quæ eius fines comprehendantur, ideo extenditur in infinitum. Similiter album & generaliter omnis qualitas vocatur infinita, quoniam prorſus tranſitu vacat. Secundo dicitur infinitum quod permeationem habet atq; tranſitum termino carentem cuius quidem terminum aliquando inuenire non eſt, non ea de cauſa, quia noſipſum percurrere non poſſumus, ſed quoniam ipſum nuſquam deficit ſecundum extenſionem neq; ipſius magnitudo terminis clauditur. De quo etiam cõſiderare proponitur an ſit huiuſmodi aliqua magnitudo in his quæ ſunt, an ſecus. Tertio appellamus infinitum quod quidem iam terminum habet, ſed cum nos ægre illud ac cum labore peragimus nunq̃ videtur deficere. Et hoc modo infinitum dupliciter vel quantitate vel qualitate eſſe contingit. Nam ſi ita aſperum inuium tortuoſumq́; fuerit, vt nobis inacceſſum ſit, huiuſmodi iter dicere conſueuimus infinitum eſſe, proterea quod ipſi non poſſumus illud conficere, quo igitur pacto vocamus labyrinthum infinitum, qui ita appelletur ea de cauſa, quia nõ habeat aliquem viæ terminum, ſed quoniã eſt tortuoſus, & ob id nobis inuius ac inacceſſus eſt. Solemus etiã iter infinitum dicere ob ingentem itineris ambitum ac longitudinẽ interualli quemadmodum dicimus oceanum infinitum eſſe propterea quod illud vndiq; nauigare non poſſumus cum magnus ſit illius ambitus ac vaſta illius altitudo habeatur, quod tamen circunſcribitur & telluris finibus vndiq; cingitur. Similiter eadem cauſa rubeum pelagus infinitum dicitur, ſolitum itaq; nobis eſt cum longiuſculum iter aliquando faciamus illud appellare infinitum. Quarto dicitur infinitũ quod

ſuapte

ſuapte natura aptum eſt habere terminum, & non habet, huiuſmodi eſt circulus, in quo actu poteſt accipi pũctum, & ibi principium deſignare, quanquam ipſe actu aliquod punctum determinatum certuq; nõ habeat. Nam vndelibet quiſpiam poterit ſibi principium fingere, ac ſtatuere, cum etiam ille qui circulum ſupra quouis dato centro & ſpatio deſcribit nõ ex aliquo certo determinatoq; puncto initium faciat, ſed vndelibet circino principium accipit item ſiquis in orbem moueretur poteſt vnde voluerit, motum agredi. hoc igitur modo circulus eſt infinitus. ac ita appellatur: quia proprium ex ſe nõ habet terminum, cum alterius climatis aut terræ vel loci ſitu aliud initium quiſpiã poſsit deſignare. Quintum infiniti ſignificatum, & vt inquit per additionem vel diuiſionem aut vtranq; ſimul per additionem inquam vt in numero & tempore vſu venire ſolet. Nam dicimus numerum infinitũ eſſe, quoniam poteſt augeri in infinitum, ſiquidem quocunq; dato numero maiorem ſumere liceat: ob id etiam tempus augeri in infinitum poteſt, per diuiſionem autem infinitum collocari poteſt in magnitudinibus, quoniam earum ſectio in duas partes ſemper fieri poteſt. Vtroq; autem modo ſimul, ſi animo conceperimus vnam lineam rectam deinde hanc bipartitam cuius ſectionis rurſus alteram partem opinabimur bipartitam, vel ſemper diuidendam eſſe in duas partes, ac deniq; totidem eidẽ lineæ adiungendas eſſe partes, quot demi queunt, hoc modo nanq, infinitum partim augetur, partim diminuitur. Tot igitur modis cum infinitum appelletur, quęrit modo ipſa diſputatio de ſecũdo infiniti ſignificatu, quo dicebatur aliquod infinitum eſſe ſecundum extenſionem, an in rebus collocetur velut & naturales ipſum eſſe ſuppoſuerunt. Quod ſiquis infinitum eſſe contenderit, quoad cętera ſignificata cũ hoc viro nulla nobis erit diſſenſio, quippe & nos attulimus huiuſmodi eſſe infiniti ſignificata. Verum quod infinitũ ſecundum extenſionem haberi nequeat modo proponit diſſerere. Et eos imprimis refellit qui infinitũ, eſſe ſubſtantiam affirmant. Nam ſi prius nõ aliquod aliud ens ſtatuunt & poſtea infinitum ꝙ illi inhæreat, ſed per ſe infinitum ac ſubſtantiam huiuſmodi eſſe ceu aeris vel ignis & ita infiniti hoc inquit, vel diuiſibile erit vel indiuiſibile, ſi ergo diuiſibile vel magnitudine diuiſibile vel multitudine. Omne enim quod diuidi poteſt ſecundum vnam harum ſpecierum diuiditur. Si ergo aliquã harum ſpecierum quas diximus ipſi conceſſerint, infinitum quantum erit, & non ſubſtantia. quoniam hæ vtræq; ſpecies continuũ & diſcretum in quãtitate collocãtur quamobrem infinitum non erit ſubſtantia per ſe. Si vero infinitum eſſe impartibile dixerint, infinitum certe non erit amplius infinitum illud de quo nos modo quærimus, atq; idipſum quod omnes naturales eſſe ſuppoſuerunt. ſ. infinitum ſecundum extenſionem, ꝙ quidem prorſus eſt diuiſibile cum ſit magnitudo quædam. Niſi infinitum eo modo acceperint quo punctum & qualitates infinita appellauimus. Sed nobis nulla de huiuſmodi infinito faciunda eſt diſputatio, ſed de illo diſſerimus quod eſt infinitum ſecundum extenſionem quod confici nõ poteſt extremis vndiq; carens, quamobrem non poteſt huiuſmodi infinitum ſubſtantia eſſe. Sed cum hæc inquit deſcendit in aciem contra illos qui infinitũ eſſe alterius accidens ſentiunt, deinde ad propoſitum mox redit inquit ergo ſi infinitum eſſet alteri accidens, ipſum non haberetur rerum principium, ſed illud ſtatueretur principium cui infinitũ accidit. Nam vt dicimus vocem eſſe elemẽtum ſermonis, qui etiam cum aſſerimus vocem inuiſibilem eſſe non amplius vrgemur affirmare elementum ſermonis eſſe inuiſibile quoniam non per ſe voci ineſt inuiſibile, ſed per accidens. Hoc etiam modo dicimus de infinito, quoniam non ea de cauſa qua ipſum accidit alteri, vt aeri, vel aquæ, quæ eſt per ſe rerum principium, fateri debemus, & ipſum infinitũ eſſe rerum principium. Verum ſiquis cõtendere voluerit adhuc aſſerens ipſum infinitum eſſe principium, ſaltem per accidens, is neq; poterit demonſtrare illud eſſe principium, quoniã cauſæ alicuius per accidens cauſæ prorſus non ſunt, ceu dicitur caluum eſſe cauſam domus qui nullo modo eſt cauſa. Siquidem aliquis non qua caluus ædificator, ædificet. Vnde & ſi non eſſet caluus nihil minus ædificaret. Igitur neq; hoc modo infinitum, eſſe principiũ tueri poſſunt. Atqui demonſtrauimus quod ſi illud ſtatuendum eſt, aliter ſtatui non poſſe, quin rerum principium conſtituatur. igitur infinitum neq; per ſe, neq; per accidens inter res numerari ac conſtitui poteſt, quod etiã Ariſt. vltra procedens perfectius indicabit interim reuertitur ad propoſitum, quoniam fieri nequit, vt idem infinitum per ſe ſubſtantia ſit. Sed argumentum conficitur à loco qui dicitur à maiori ad minus & inquit. Infinitũ magnitudini & numero ineſt. Si ergo hæc numerus. ſ. & magnitudo quæ ſunt veluti ſubſtantia infiniti, magis per ſe exiſtere eſſeq; deberent, & tamẽ ipſa alijs inſunt, quoniam ſubſtantiæ inhærent, cum per ſe ſubſiſtere nequeant, multo minus ergo infinitũ per ſe erit, quoniam accidit numero & magnitudini, quæ etiam ſubſtantiæ accidũt. Eſt igit̃ ſyllogiſmus hypotheticus. Si infinitũ cum ſit ſubſtantia, per ſe eſt, multo magis numerus & magnitudo eſſe per ſe debent. Si ergo numerus & magnitudo magis per ſe eſſe debent, & tamen non ſunt, multo minus per ſe infinitum erit. Præterea inquit ſi infinitum actu ſubſtãtiam fatentur, vel diuiſibile erit vel indiuiſibile. Quod ſi illud diuiſible dabunt, vbique ac omnino ſecabitur veluti ſimilaria, quemadmodũ itaq; aer diuiditur in partes quarum vnaquæq; aer vocatur, & aqua in guttulas ita etiam infinitum, eo ꝙ ſubſtantia infinita eſt in infinita ſecabitur: quamobrem accidet vnamquanq; partem eſſe infinitam, ergo idem infinitum erit multa infinita ac infinities infinita: ſiquidem vnaquæq; pars diuiſibilis ſit, quod quidem fieri nõ poteſt. Quod ſi inſtabunt dicentes, illud quidem diuidi, ſed nõ in infinita, certe cogentur fateri illud diſsimilare eſſe. Quod ſi hoc admiſſerint, infinitũ neq; ſimplex, neq; principium erit, quoniam diſsimilaria illius principia erunt. At infinitum ſimplex eſſe oportet, quoniã principium eſt, & ſi principium habebitur, econtra neceſſe eſt, vt ſimplex habeatur, alioquin ſi fuerit compoſitum, nõ poterit affirmari principium, ſed illa ſtatuentur principia ex quibus ipſum conſtituitur, at cuncti qui infinitum dedere idipſum principium eſſe aſſeruerunt. Quod ſi ipſum indiuiſibile conceſſerint, certe nõ erit infinitum. Nam infinitum de quo diſputamus vel magnitudine infinitum eſt vel multitudine, indiuiſibile autem nullum iſtorum eſt, quoniam vnumquodq; diuidi poteſt, quapropter fieri non poteſt vt hoc modo infinitũ ſit indiuiduum. Si ergo neq; diuiſibile neq; indiuiſibile poteſt eſſe infinitum, cum ſit ſubſtãtia, videtur quoq; infinitum nullo modo ſubſtantia eſſe. Si autem ſubſtantia non eſt, igitur accidens. Si illud accidens

dens eſſe admittitur, non ergo erit principium, veluti Pythagorei ſuppoſuerunt. Sed hæc inquiſitio (inquit) ſcilicet an infinitum ſit quædam cõmunis natura, quæ in mathematicis collocetur, aut in ſenſibilibus, vel in rebus incorporeis ſeparatis, an potius ſubſtantia quædam intellectualis, vel aliquid aliud, cõmuniſsima eſt, & inſtitutionis noſtræ excedit qualitatem. idcirco ſuperſedebimus ab his quæſtionibus, & noſipſos cõuertemus ad eam magis quæ noſtro inſtituto huicq́; operi conuenit. Hæc profecto eſt, an aliquod corpus ſenſibile magnitudine infinitum impercurſibile tueri poſſimus, ſi quidem veteres naturales tale infinitum eſſe ſtatuerint.

Aut quod uix aut quod aptum eſt quidẽ habere: non habet tranſactionem uel finem. Præterea infinitum omne: aut in appoſitione: aut in diuiſione: aut in utriſq; conſiſtit.

Cum dicit aut ægre vixq́; pertranſiri poteſt tertium ſignificatum infiniti dat, cũ mox ſubiungit, aut quod ipſa natura poteſt habere, & tamen acceſſum permeationem vel finem non habet, quartum explicat, dico eo modo infinitum, quo paulo prius circulum appellauimus infinitum. Verum dixit quod ipſa natura poteſt habere permeationem acceſſum vel finem pro hoc poteſt totus circulus percurri conficiq́;, vel etiam terminari. Sed cum circulus aliud punctum actu datum nõ habeat, vel id ꝙ mouetur in eo, non teneat finem vbi ſtare queat, idcirco circulus impercurſibilis dici ſolet.

Separabile igitur à ſenſibilibus infinitum eſſe non poteſt: quod quidem ipſum ſit infinitum.

Infinitum. ſ. de quo eſt ſermo illud profecto quod extẽſione infinitum dicitur, idipſum igitur eſſe aliqua ſubſtantia per ſe nequit. Quoniam tale infinitum prorſus à ſenſibilibus alienum eſſe non poteſt, ſed vel aqua, vel aer, vel aliquid id genus cõcedere oportet, quemadmodum idipſum eſſe naturales ſuppoſuerunt.

Nam ſi infinitum ipſum neq; magnitudo ſit: neq; multitudo: ſed ſubſtantia & non accidens: indiuiſibile erit profecto. Diuiſibile. n. aut magnitudinem, aut multitudinem eſſe conſtat. Si uero indiuiſibile ſit, infinitum nõ erit: niſi perinde atq; uox eſt inuiſibilis. At neq; illi qui dicunt infinitum eſſe: ipſum hoc pacto ponunt: neq; nos quærimus ſi ſit identidem ipſum: ſed ut habet ſine fine tranſactionem.

Hic primum argumentum adducit, quod infinitũ non ſit ſubſtantia. Et inquit ſi infinitum non eſſet magnitudo neq; multitudo, quæ quidem quantitatis ſpecies ſunt: Sed ſola ſubſtantia per ſe, ideſt ab ijs ſeiuncta, infinitum certe non habebit diuiſionem, quoniam diuiſio fit merito quantitatis, quamobrem erit indiuiſibile, ſed ſi illud indiuiduum expersq́; diuiſionis eſſe aſſirmatur, neq; erit infinitum, de quo nos modo quærimus, ac de quo naturales diſſerere conſueuerunt. Niſi ij velint infinitum accipere, velut punctum vel quale, eo quod huiuſmodi infinitum ſuapte natura idoneum non eſt vt dimenſionem ſuſcipiat.

Quod ſi infinitum per accidens ſit: non hoc elementũ erit eorum quæ ſunt: quo eſt infinitum: quemadmodum nec ipſum inuiſibile locutionis eſt elementũ: & tamẽ uox eſt inuiſibilis.

Quoniam oſtendit infinitum ſubſtantiam eſſe non poſſe, idcirco interſerit confutationem quandã alteris ſuppoſitionis, qua quis poſſet dicere infinitum eſſe accidens. Vnde inquit ſi infinitum eſt, & nõ eſt ſubſtantia ergo relinquitur idipſum eſſe accidens. Sed ſi accidens eſſe affirmatur, infinitum igitur non erit rerum elementum, ſed illud potius cui accidit infinitum, quẽadmodum neq; inuiſile eſt elementum locutionis, ſed vox quatenus talis elementum eſt, cui accidit inuiſile.

Præterea quonam pacto quippiam ipſum infinitũ eſſe poteſt: ſi neq; numerus neq; magnitudo per ſe eſſe poteſt: quorũ per ſe affectus quidam ipſum eſt infinitum. Minus. n. ipſum per ſe quam magnitudinem aut numerum eſſe neceſſe eſt.

Rurſus deſcendit ad oſtendendum infinitum nõ eſſe ſubſtantiam. Et argumentum conficitur ab eo loco qui vocatur à maiori ad minus. Inquit ergo ſi ſubiectũ alicui magis ſubſiſtit per ſe quam illius accidens: Subiectum autem infiniti eſt ipſe numerus, qui non ſubſiſtit per ſe: Ergo multo minus infinitum quod numero accidit, poterit ſubſiſtere per ſe. At ſi non eſt de numero eorum quæ ſubſiſtunt per ſe, igitur non erit ſubſtantia.

Perſpicuum etiam eſt infinitum ſic eſſe non poſſe ut actu ſit: & ut ſubſtantia principiumue: nam infinitum erit quicquid ipſius accipias ſi habet partes. Eſt enim idem eſſe infiniti ac infinitum ut patet.

Alterum argumentum adducit quod fieri nequeat vt infinitum ſit ſubſtantia ac rerum principium. Nam prorſus neceſſe eſt, ſi infinitum dabitur rerum initium aliquod ſimplex eſſe, & nullum ſubiectũ habere in quo firmetur. Alioquin ſi compoſitum eſſet aut omnino aliquod haberet ſubiectum, non amplius illud infinitum dabitur, ſed vel ſubiectũ eius, vel illa ex quibus ipſum conſtituitur, quoniam oportet principium aliquod ſimplex eſſe. Si ergo huiuſmodi infinitum eſt aliquod ſimplex, nullumq́; ſubiectũ habẽs, ſed potius eſt velut animus & mens idem erit infinitum, & ratio infiniti. In compoſitis. n. aliud eſt hoc eſſe, & aliud quo illud eſt, ſeu illius ratio, vt diximus in prædicamentis. Nam cõpoſitum hoc eſſe ſignificat, vt cum ipſe dixero animal, ſed animali eſſe, ſcilicet quo animal eſt, ipſa forma animalis eſſe dicitur. Significat quidem per illud eſſe animal. At in ſimplicibus idem verbi gratia eſt animus & animi eſſe. Nam ratione neq; diuideretur in plura mẽs ipſa ac ſui eſſe. Si ergo huiuſmodi eſt natura infiniti vt ſcilicet idem ſit infinitum & infiniti eſſe. i. ratio eius, dubio procul ſingulæ illius partes erunt infinitæ. Nam ſi pars ſuſcipit totius rationem, & pars ſane infinitũ erit, ſed ſi alterum erit, non amplius ſimplex habebitur, ſed potius conſtitutum ex partibus diſsimilaribus, quemadmodum neq; homo ſimplex eſt, qui conſtat ex animali rationali & mortali. Verũ ſi infinitum quis ſtatuerit eſſe numerũ vel magnitudinem infinitam, ꝓpterea ſequi non poterit, vt ipſe infiniti partes etiam infinitas eſſe aſtruat, quippe qui ſubijceret naturam alteram in qua reciperetur infinitas, ceu numerus vel magnitudo. Neq; vetat ratio quin numeri pars ſit numerus & tamen non eſſet numerus infinitus, quoniam non eſt ratio numeri cum illa infiniti eadem. Eſt. n. numerus ex vnitatibus multitudo collecta. Infinitum autem eſt quantitas impercurſibilis id eſt quæ peragi non poteſt. Smiliter etiam de magnitudine dici poteſt. Qui ergo infinitum hoc modo aſſentiunt ſubſtantiã eſſe dicunt, perinde ac in definitione eius comprehenſam ac collocatam, quo pacto fieri poteſt, vt ij non videant ſingulas eius partes infinitas eſſe oportere. Nã vt pars aquæ quælibet eſt aqua, quoniam totum ac ſingulæ eiuſdem partes eandem definitionem obtinent, ita neceſſe eſt, vt partes infiniti ſint infinitæ. Cũ igitur multæ ſint partes infiniti, quinimmo cum vnaquæq; illius pars in in-

finitum

finitum ſit diuiſibilis, neceſſe igitur erit vt infinitum ipſum habeatur infinities infinitum, quod quidem abſurdum eſt.

Si infinitum ſubſtantia ſit, & non de ſubiecto. Quare ſit ut ipſum: aut indiuiſibile ſit: aut in infinita ſit diuiſibile. At fieri nequit, ut idem multa ſit infinita.

Dicit de ſubiecto pro hoc, in ſubiecto, ideſt ſi infinitum eſt ſubſtantia & non accidens.

At uero ut pars aeris aer eſt: ſic & infinitũ & pars quæuis infiniti: ſi ſubſtantia quædã & principium ſit: uti dicunt. Vacat igitur partibus atq; indiuiſibile eſt. At eſſe non poteſt id tale quod actu eſt infinitum. Neceſſe eſt.n. ipſum quantum quid eſſe. Per accidẽs igitur infinitũ ipſum eſſe uidetur. Quod ſi ita ſit: dictum iam eſt antea non poſſe ipſum principiũ dici. Sed illud cui accidit: ut aerẽ: aut par. Quare abſurde dicũt profecto: qui tale illud eſſe cenſent: ut pythagorici dicunt.

Hæc verba continua ſunt ſuperiori contextui. Eſt igitur hæc tota huius contextus ſententia atq; conſtructio, poſtquam.n. dixit, ſiquidem fuerit ſubſtantia infinitum & non ſecundum ſubiectum continuans deinceps hæc inquit. Velut.n. aeris pars eſt aer, & ita infiniti pars eſt infinitum. Et cum mox adiecit, ſiquidem eſt quædam ſubſtantia & principium, deinde copulat alteri parti contextus ſuperioris illi videlicet, vel ergo indiuiſibile, vel in infinita diuiſibile. At idem multa infinita eſſe nequit, poſtremo ſequitur dictis copulando, igitur impartibile eſt & indiuiſibile.

Nam ſubſtantiã faciunt ipſum: & ſimul etiã partiantur.

Inquit eos praue ſenſiſſe, qui illud affirmarunt eſſe per ſe ſubſtantiam.i. ab alijs rebus abiunctam, quoniã his accidit, idem fateri partibile, ac impartibile eſſe, ac ſubſtantiam & accidens. Nam ſubſtantia eſt ea parte qua illi ita ſentiunt eſſe infinitum, accidens vero, quoniam quam aiunt ipſum eſſe infinitum, mox velint nolint ipſam quantum faciunt: quoniam infinitum eſt diuiſibile: alioquin ſi infinitum eſt ſubſtantia, commonſtratum iam eſt, vt ipſum indiuiſibile ſit. quamobrem indiuiſibile, faciunt diuiſibile: & ſubſtantiam, accidẽs.

Verum hæc quidem forſitan inquiſitio uniuerſalis eſt magis: ſi poſſit in quã infinitum & in mathematicis & in intelligibilius & in hiſce quæ nullam habent magnitudinem eſſe. Nos autem ſi ſit in ſenſibilibus: de quibus doctrinam facimus, infinitum corpus incremento necne, perſcrutamur.

Quoniam oſtendit infinitum non poſſe ſubiectum eſſe, infinitum dico ſecundum extenſionem, quod illi collocari in ideis non aiunt, ſed de illo quod in eis collocarunt inquirere, an illud etiam ſubſtantia infinita ſit, ſiue in mathematicis, ſiue in ideis ponatur, communioris ſcientiæ munus eſt conſiderare, quæ de omnibus principijs rerum, qua principia ſunt, conſiderat, at huius diſciplinæ quæ naturalis eſt, munus eſſe dicitur indagare an infinitum extenſione corpus ſit, quod neq; principium magnitudinis, neq; terminũ habeat. Quod itaq; aliquod huiuſmodi corpus non ſit, ceu veteres naturales tradidere, deinceps indicare proponit.

Si igitur diſſerendi modo conſiderabimus: ex hiſce uidebitur infinitum non eſſe. Nam ſi ratio corporis eſt ſuperficie terminatum eſſe: non erit infinitum ullum aut intelligibile aut ſenſibile corpus.

Cum oſtendiſſet infinitũ non eſſe hoc modo veluti ipſum per ſe ſubſtantia in eo ſubſtantiam habeat, quod infinitum ſit, quemadmodum Pythagorei dixerunt. Cæterum proponit in preſentia oſtendere neq; eo modo infinitum eſſe quo phyſici aſſeruerunt, neq; aliquid conſtitui ſubſtantia in ipſo infinito, ſed ſubſtantiã eſſe aliquid aliud ceu aerẽ, aquam, vel intermedium, quod quidem infinitum eſt magnitudine infinitum. Quod itaq; neq; hoc modo infinitum ſit in primis quidem vt ipſe inquit oſtendit logicis argumẽtis, ideſt perſuadentibus, & ex opinabilibus conſtitutis vel logicis.i. communioribus, quoniam demonſtratio ipſa non ſolum cõuenit naturalibus corporibus, ſed etiam mathematicis, ob id ergo dixit, logicis argumentis deinde adducit argumenta magis neceſſaria, quæ ex ipſa rerum natura procedunt. Eſt igitur prima ratio logica hæc, geometræ corpus definiunt eſſe, id quod ſuperficie clauditur. Sed infinitum non clauditur ſuperficie. Corpus ergo non eſt infinitum, hæc ratio eſt in ſecunda figura. Deinde inquit nõ ſolum corpus infinitum non eſt, ſed neq; numerus poteſt eſſe infinitus, quoniam nullus numerus eſt ſeparabilis per ſe, ſed omnis conſtituitur in ipſis rebus quę numerantur, & cum omne numerabile poſſit percurri, infinitum autem percurri non poteſt: Nullus ergo numerus eſt infinitus, cum ergo ſint duo ſyllogiſmi in hac ſecunda ratione primus quidem conficitur in prima figura, ſecundus autem in ſecũda hoc modo. Numerus eſt in rebus numerabilibus, numerabilia autem poſſunt numerari percurriq;, igitur numerus poteſt percurri, ſed infinitum nõ poteſt percurri, ergo numerus nõ eſt infinitus. Hi ergo ſyllogiſmi ſunt argumenta logica, dixit autem logica propterea ꝙ non ſunt neceſſaria, ſed vt dixi ex opinabilibus efficiuntur. Nam aduerſarij qui infinitum eſſe ſtatuunt neq; darent definitionem corporis vniuerſalem eſſe vt corpus ſit ꝙ ſuperficie terminatur, perinde ac cõtingat ipſum non habere latitudinem longitudinem neq; profunditatem, neq; aſpectui obijci poſſit. Nam vt omne quod complectitur corpus, non eſt definitio eius, ſic etiam circunſcribi ſuperficie non erit definitio eius, ſiquidem ſit aliquid corpus infinitum ꝙ non circunſcribitur ſuperficie, vt cœlum, quoniam externa ſuperficies non eſt definita. Similiter reſpõdebant ad aliam rationem negantes omnem numerum numerabilem eſſe, cum ſit numerus infinitus, qui numerari nequit. Sed poſt has rationes tranſit ad ea argumenta quæ ſunt magis naturalia & neceſſaria. Et oſtendit ex naturalibus poteſtatibus actiuis & paſſiuis caliditate.ſ. frigiditate, ſiccitate, & humiditate fieri non poſſe, vt ſit corpus infinitum. Secundo idem oſtendit ex locis corporum.ſ. infimo & ſupremo, præterea ex momentis ſcilicet grauitate & leuitate. Et deniq; ex alijs conceptionibus, primum igitur ex poteſtatibus naturalibus confutat, & reijcit infinitum. Verum rationem conficit per diuiſionem hunc in modum. datur corpus infinitum prorſus neceſſe eſt hoc vel ſimplex vel concretum eſſe, ſed ſiue ſimplex, ſiue compoſitum ſit fieri nequit, vt ſit infinitum, igitur corpus infinitum prorſus tollendũ de medio eſt. imprimis itaq; oſtendit corpus compoſitum non poſſe infinitum eſſe, quoniam, ſi compoſitum haberetur, vel infinitis elementis vel finitis conſtaret, infinitis nanque conſtare nõ poteſt, vt demonſtrauimus in primo libro cum infinita elementa eſſe nequeant: quod quidem in libro de Cœlo ac præſertim in libro de Generatione & Corruptione demonſtrabitur: Sed neq; hoc loco ſub ſilentio præter eundem eſt: Nam ſi infinita eſſent elementa inquit, prorſus oportet infinitas etiam contra-

rietates eſſe,alioqui ſi nõ haberentur infinitæ contra-
rietates,neq; elemẽta infinita,ſed certa ac finita penitus
neceſſe eſt, vt ea quæ ex ipſis ſunt conſtituta finita eſſe
affirmentur. At coniugationes contrarietatum finitæ
ſunt, quoniam ſi contrarietates infinitæ eſſent cũ vna-
quæq; contrarietates cõtineat duas qualitates(Etenim
contrariæ ad minus duo ſunt)infinitum duplicari con
tingeret quod ſane abſurdum eſt.Fieri ergo nõ poteſt,
vt ipſa elementa ſint infinita, quapropter infinitũ con-
ſtare infinitis non poterit. Quod ſi conſtabit infinitis
mole,ſed finitis multitudine, vel ergo vnũ aliquod il-
lorum erit infinitum magnitudine,vel plura vel omnia
aut nullum.Si dabitur nullum ergo cõſtabit omnibus
finitis. Quamobrem ſi ſuam ſententiam tueri volue-
rint,neceſſe eſt eos,aut vnum vel plura,vel omnia infi-
nita concedere, in primis ergo oſtendit,non poſſe ali-
quid illorum vnum eſſe infinitum, quod cum à nobis
demonſtratum fuerit,vnum etiam indicatum erit,ne-
que plura poſſe infinita eſſe, qm̃ ſi plura admitti infi-
nita volumus,cur non oĩa multo magis dabimus infi-
nita? Tamen ſeorſum oſtenſurus eſt neq; plura infini-
ta dari poſſe. Quod vero haberi nequeat vnũ aliquod
elementorum infinitum quibus conſtat ipſum infini-
tum, hunc in modum oſtendit. Omne corpus natu-
rale,de quo potiſsimum nos modo diſſerimus,in ſeipſo
quandam vim naturalem ingenitã videlicet calidita-
tem,vel frigiditatem, aut humiditatem, vel ſiccitatem
habet,quo fit vt omnino neceſſe ſit, ſi aliquid eſt cor-
pus compoſitum,æquatas eſſe vires componentes ip-
ſum,vt hoc modo aliquod temperatum ex ipſis naſca-
tur,quod fit quoties nullum illorum pollentius ſit, ſed
vniuſcuiuſq; immoderatum robur ab alterius contra-
ria vi temperatur. Nam ſi eorum aliquod vnum valẽ-
tius eſſet reliqua imbecilliora corrumperet,& in ſuam
naturam illa tranſmutaret.Si ergo infinitum compoſi-
tum habet aliquod vnum earum quibus conſtat infi-
nitum.Cum funditus operæpretium ſit corpus mole
immenſa infinitum habere poteſtatem infinitam,quæ
in ipſo infinito conſtituta ſit certe delebit reliqua,& in
ſuam naturam conuertet quo fit,vt denuo illud totum
erit ſimplex & incompoſitum. Quod ſiquis obiecerit
quoniam & ſi corpus mole immenſa infinitum ſit at-
tamen minore potentia, ac imbecilliore erit quam ip-
ſum infinitum. Verum nos dicimus qm̃ cum ea vis eſt
in magnitudine infinita excedit hac ratione omnem
finiti poteſtatem ac corrumpit in eo vim finitã. Quod
ſi adhuc contenderit illam finiti poteſtatem valentiorẽ
eſſe,huic obijciamus hoc modo.Supponatur in illo cõ
creto infinito vnum aliquod eorum quibus conſtat,
verbi gratia aqua quæ diuiſim à cæteris ſit infinita, &
alterum eſſe magnitudine finitum ceu ignis equidem
vis in aqua,vt frigiditas longe imbecilior ea virtute ac
poteſtate,verbi gratia caliditate quæ in eadẽ ignis ma-
gnitudine ſit, ſi ergo ipſe ex ambobus accepero duo
æquæ magnitudinis corpora ceu ſextarium ab vno-
quoq;,qm̃ in ſextario ignis caliditas pollentior eſt quã
frigiditas aquæ,in ſextario certe caliditas conſumet fri
giditatem,qm̃ hæc eſt natura duarum poteſtatum ad-
uerſantium inter ſe,vt minor à maiore ſuperetur; ſit
ergo inæquali magnitudine ignis caliditas decuplo ca
lida,pariter etiam in tanta magnitudine aquæ frigidi-
tas decuplo frigida ſit, quanquam hac æqua data ma-
gnitudinum ignis,& aquæ menſura caliditas ignis pol-
lentios ſit,tamen ſi decies duplicauero aquæ magnitu-
dinem, & decem vrceolos aquæ accepero, profecto
æquabitur aquæ frigiditas quæ in decẽ vrceolis con-
ſtituta eſt,caliditati ignis, quam in vno vrceolo repo-
ſuimus. Quoniam igitur ignis habens pollentiorẽ vim
mole finitus ſupponitur atq; finiti ad finitum prorſus
aliqua proportio eſt: Certe & totus ignis ad aliquam
ſui partem,aliquam proportionẽ habebit. Sit ergo iſta
proportio totius ad partẽ centies aut millies,cum itaq;
vrciolus ignis æquam habet poteſtatem cum decem
vrceolis aquæ:poterit vtiq; totus ignis habere ꝓportio
nem cum aliqua infinitæ aquæ parte.Si ergo accepero
decies mille aquæ vaſa vrceoloſq́; æquabitur ſane frigi-
ditas in tanta quantitate.ſ.in decem mille vaſibus con-
ſtituta caliditati ignis in mille vaſibus aſsignatæ.Sed cũ
aqua ſupponitur infinita eſſe, & infiniti ad finitũ nulla
eſt proportio, quippe frigiditas in tota aqua infinities
infinita ſit, quam ea quæ in aliqua data parte colloca-
tur, quæ ponebatur eſſe æqualis caliditati,quæ in toto
igne conſtituebatur,igitur ſi hoc conceditur.frigiditas
quæ in tota aqua infinities infinite poteſtatis erit quam
ſit caliditas, quæ in toto igne poſita eſt. Quamobrem
illam frigiditas tranſmutabit & abſorbebit.quo igitur
pacto totum infinitum erit ſimplex ſincerumq́; & non
compoſitum. Et deniq; ꝙ volebamus concludatur nõ
poſſe vnum aliquod illorum quibus componebatur ip
ſum totum, infinitum eſſe.Quod etiam conſtat ex ea-
dem illorum actione.Nã exiguum aquę cum iniectum
fuerit in maximo igne corrumpitur & ignis conuertit
in ſuam ſubſtantiam. At vero ſi ſignis ille conijceretur
in ciſternam aquæ,& circuitum econtra idem patietur
quoniã corrumperetur & tranſmutaretur in naturam
aquæ. Et quanquã ſit ignis caliditas valentior frigidi-
tate aquæ,ſiquidem frigiditas aquæ elementaris fuerit,
caliditas ignis nanque qui nobis obſequio eſt, excedit
caliditatem elementarem,quemadmodum glaciei fri-
giditas excedit frigiditatem elementarem. Verum & ſi
ipſa poteſtas ignis fortior ſit, quoniam agit in multum
aquæ,& qualitas aquæ remiſsior, tamẽ frigiditas aquæ
vincit caliditatẽ ignis propter multitudinem quantita-
tis. Nam qualitatis ſpecie ſimiles cum fuerint in vnum
coniunctæ fortiores habentur quod ſane conſtat, &
clarius perſpicere poſſumus in ipſis momentis, quoniã
ſi duas libras ponderis ſimul iunxeris id quod ex vtriſq;
conſtitutum eſt, grauius vtraq; ſeorſum ac ſeparatim
erit,ſiquidem non ſolum pondus duarum librarum,ſed
etiam plus ponderis contineat. Similiter & ſi magnitu-
dinem duarum librarũ ſecaueris in duas æquas partes,
non habebit vtraq; pars libræ grauitatem, ſed mino-
rem quo pacto igitur,ſi ea quæ ſunt ſimili ſpeciei ſimul
cõnectuntur pollentiora euadunt,diuiſa aũt ac ſeiuncta
imbecilliora ſimiliter, & in motibus ipſis quanto plus
adieceris grauitatis tanto citius mouebitur ipſum gra-
ue,atq; ſi diuiſa & abiuncta, verbi gratia quinq; librarũ
corpora quanquam ſeſe tangerent nõ ita velocem mo-
tum habebunt,ſed ſi compoſita atq; in vnum connexa
ea fuerint ociſsime mouebuntur. Eodem quoq; modo
de leuibus dicere poſſumus, vt igitur de his dicimus
ita etiã de ipſo calore frigoreq́; ac cæteris contrarieta-
tibus aſſerere poſſumus. Nam ſi idem lignum inieceris
in paruam & magnam ignis flammam, iniectum qui-
dem in maiori flamma ocius conſumetur, quam ſi in
paruã iniectum in fuerit. Quamobrem,& ſi infinitum
eſſet minoris qualitatis attamen pro immenſa ſui mole
& compoſitione partium ſimilarium in infinitũ,auge-
bitur

bitur eius qualitas in infinitum. Qnoniam ſi partes ſimul in vnum compoſitę qualitatem roborant & augent, hæ igitur in infinitum connexæ ac coniunctæ infinitum robur qualitatē præſtabunt ac eam in immenſum augebũt, quapropter neceſſario in infinito ſtatuenda eſt infinita vis quæ cum fuerit infinita neceſſario reliquas qualitates corrumpet. quare non poteſt eſſe aliquod vnum componentium ipſum totum infinitum. Sed contra hanc rationē huiuſmodi dubitatio adduci ſolet, qm̄ non oportet qualitatem vna cum quautitate augeri. Neq; enim ſi acceperis corpus trium librarum, qđ habeat tot albedinis gradus, & deinde hoc ampliauero apponens multa eidem magnitudini iam totum corpus magis album efficiam. Preterea neq; ſi amplam glebã in partes ſecauero, albedo in ipſis partibus conſtituta denſior euadet ipſa totins albedine item neq; ſi plurima vaſa eiuſdem ſpeciei aquæ inſudero ciſternæ tota aqua fiebat vnaquaque parte frigidior. Similiter neq; ſi multa calida feruidaq; ſimul inſeruerimus totũ fiet vnaquaq; parte calidius. Vnde ſi apparet idem lignũ in minori flamma longiore tempore combuſtum, & à maiori flamma breuiore tempore conſumptum, tamen hoc non accidit, quia vrendi qualitas fortior ſit facta, ſed quoniam omne id quod patitur ab aliquo eiuſdem ſimilisq; materiæ prorſus reagit in id quod effi cit. Et id ꝙ magis exiguum eſt funditus patitur à maiore, vel agit in ipſum, non certe ob validiorem maioris qualitatem, ſed qm̄ vnumquodq; concretũ minus facile affici poteſt, quàm vniuerſum membratim diſsipatum. Vt igitur id quod facile patitur, diſsipatum eſt in ſuis partibus, ita quòd hand facile patitur, concretum ſubſiſtit. Quod quidem non ab re vſu venire ſolet. Nam cum ſint multæ partes ſimilis ſpeciei in magna mole: Et vna quęq; ſane vim effectricem habeat, cum appoſitum fuerit contrarium ꝙ paruum eſt, & egerit aliquid in partem, mox ſimilis ſpeciei partes appoſitæ cũ tangunt id quod patitur, ipſe quoq; agent in idem & non ſinunt agentis partem tranſmutari, ſed vna cum eo ꝙ afficitur conuertunt in primam naturam. qua ratione accidit, vt patiens quoties ei præpotens contrariũ apponitur non poſsit reagere in partes efficientes. Ex quo accidit illius agendi vim imbecilliorem baberi, & ocius tranſmutationem fieri. Verbi gratia ſupponatur quidē incendium magnum quod contineat profunditatem decem cubitorum. Cum igitur in ipſum inijceretur paruum lignum certe, & ipſum in non nullas incendij partes aget, quibus erit appoſitum atque proximum exempli cauſa in eam proximam incendij partem quæ eſt vnius brachij, ſed qm̄ buius incendij vnius brachij ſunt ipſi aliæ ſimilis ſpeciei qualitates innatæ, quæ nihil patiuntur, & habent vim agendi, mox agunt in id quòd iam cepit pati, & illud in ſuam naturam conſtituunt atq; opem ferunt ei parti quæ attigua eſt ligno, vt ab eo nihil incommodi patiatur. Atqui exiguum lignum & vndiq; ab igne patiens cum tingere non poſsit, ocius ſubijt mutationem. Verũ ſi in paruo incēdio magnum lignum iniiceretur, eo quod pollentiore conatu ageret, vel pateretur, idcirco diuturniorem mutationem ſubibit. Nam cum ea ignis pars quæ petitur non habet appoſitum ſubſidium ſimile ſibi & reducere debet ad ſe vim patiendi hac de cauſa cũ extrinſecus illius quantitas augetur, actiuum pollentius eſſe videtur. Verum ob id quale ſimul nõ augetur cum quanto. Etenim aliter abſurdum eſt & omnino, hoc poſtulatum falſum eſt vt oporteat vna augeri qualitatem & quantitatē. Nam ſi admitteretur poſtulatum, certe hoc modo funditus oporteret in ſimilaribus, quæ maiorem molem haberent, etiam pollentiorem vim ac poteſtatē agendi obtinere. At modo neceſſe non eſt, ſiquidem piper maiorem qualitatem calefaciendi quam ipſe magnus raphanus habeat, & ne quis aduerſetur dicens aliam, atq; aliã eſſe caliditatis ſpeciem, boc proponitur oſtēdere quoniam eidem calido qua calidum idipſum intendi ac remitti non iuxta molem magnitudinũ accidit, ſed iuxta aptitudinem eorũ quæ recipiunt, quo circa quale vna cum quanto inoleſcere ſuapte natura nõ poteſt. Quod ſi quale ſimul cum quanto non adoleſcet, non neceſſe erit, ſi vnum eorum elementorum componentium ſit magnitudine infinitum & ſubſidens qualitati minus pollens quam alia finita ſimul cum infinita magnitudine augeri. Sed quemadmodũ poteſt moles plerunq; augeri vi ipſa non aucta, ita certe ſi infinitum creſceret nihil plus imperij conſequeretur, cuius rei fidem ex actione ſuſcipere poſſumus ponatur enim aerem qui vniuerſam ciuitatem ambit maxime gelidum eſſe, cui adijciatur lichni flamma nimirum ſi quale vna cum quanto augeretur, proculdubio oporteret flammam lichni ab aere extingui, quæ cum non extinguatur certe non erit tantus exceſſus qnalitatis ad qualitatem, quantus eſt exceſſus quantitatis ad quantitatem, ſed longe minor eſt qualitatis exceſſus. Et qm̄ non augetur ſimul qualitas cũ quantitate, potius flamma lichni agit in aerē cum ſit valentior, quam patiatur ab ipſo. Sed licet frigidum aerem non includam vſque ad ciuitatem, ſed extendatur idem per totum vniuerſi ambitum ita vt qui in omne mundo eſt aer, frigidus fiat: nihil plus flamma lichni certe patietur, ſiquidem flamma lichni quæ modo continetur ab vniuerſo aere frigido qui intra parietes eſt aut circa nos exiſtit, nihil patiatur. Quapropter ſi frigidus aer in infinitum augeretur, nihilminus idem accideret. Quo clarius fiat, ſumatur non tanta aeris frigidi craſsiq; magnitudo, ſed velut gutte & aqua, cum ergo non minorem frigiditatē accepimus, ſed æqualem vel parum ab æqualitate diſtantem certe potius agit quàm patiatur ſumma adhibita ſimiliarium partium ſecundum modum quem diximus, quare & ſi imbecillior vis eſſet nihil tamen pateretur & ſi infinitum fieret, qm̄ flamma lichni terræ appoſita in ipſam quoq; ageret & nihil pateretur, quãobrem ſi fortior ſit auctione quantitatis ipſa qualitas qm̄ lichni flamma totę terrę comparata nihil eſt, oportet, vt mulriplicef adeo frigiditas totius terræ, vt nullo pacto queat à caliditate flammę lichni pati ꝙ quidem fieri non videmus. & boc merito. qm̄ neque aer, neque terra ſm̄ ſeipſa tota agunt in ea quæ ipſis apponuntur, ſed ſolum ſm̄ eas partes quæ tangunt partes patienti appoſitas. Vnde cum imbecillior ſit qualitas, potius patitur ab ipſa flamma appoſita quã agat in ipſam. Quomodo itaq; erit abſurdum ſi vnum elementorum componentium ipſum infinitum, cum & ipſum fuerit mole infinitum cætera vero qualitatis vehementiam non habeant, vt potius patiatur ab ipſo infinito babente fortiorem vim quàm agat in ipſum. Si quidem infinitum non ſm̄ totum agat in ipſum finitum, ſed ſm̄ partem finito proximam, quemadmodum neq; aer continens lichni flammam ſm̄ ſe totum agit in ipſam qm̄ ſi id eſſet, multitudine & continuatione agendi extingueretur. Nam cum plura in idem continuo agunt accidit

cidit vim quæ agenti ineſt, ſemper roborari magis etiã ſi obſcuriör ſit, facit autem eam; quæ in patiente eſt, dicit illud ſit vehementins, vel magis pati, vel fieri ab infirmiore valentiorem. Nimirum infuſum continue oleum in flammam lichni extinguit ipſam. Si ergo infinitum non ſecundum ſeipſum totum, ſed ſecundũ eam partem quæ continua eſt parti finitæ agit, & fuerit vis imbecillior in eo certe non agit in finitum, immo contrarium, quoniam patietur ab ipſo finito: Et ſemper augebitur finitum. Verum neq; deficiet, infinitũ, neq; finitum euadet infinitum. Hactenus igitur obiectio cõtra rationem habetur. Sed ipſi qui talem adducunt dubitationẽ ſoluere nitũtur, imprimis.n.aiũt hoc falſum eſſe.ſ.poteſtates naturales, quanquam ſint in magna ſubiecti mole, conſtitutę, non agere ſecundum ſeipſas totas ſiquidem momenta ideſt ipſe vires quibus res ciẽtur perſpicuo huiuſmodi ſe habeant. Si ergo decem librarum pondus imponatur alicui, moles quidem eius non tanget ſecundum ſe totam illud cui pondus appoſitum eſt, ſed ſm partem, immo ſm ſuperficiem ſolum & tamen agit ſm totam poteſtatem in tota rei molẽ. Nam vt æqua non ſit ſtatera, ſed ad vnum propenſior ſm vniuerſum momentum & vim ciendi efficit. ſi ergo diuiſeris eam partem ſeorſum quæ nõ tangit ipſius trutinæ molem, ceu trium librarum pondus, quanquã rurſus tangat eandem ſuperficiem ipſius trutinæ, attamen non ita altera trutinæ pars propenſior reliquo põdere ſit tanquam momentũ visq; illa ciendi quæ in altera quinaria erat parte quæ non tangebat partem illam trutinæ cum toto quippiam ageret quo pacto igitur tota vis vt tota ipſa natura poteſt in corpus agere, & ſi agens non ſecundum ſingulas ſui partes attiguum ſit patienti: ſimiliter etiã in his quæ expellunt & attrahũt. Nam aliqua pars appellantis vel trahentis vt manus tãgit id quod trahit atq; id quod expellitur. Et tamen nõ ea vis ſola trahit & expellit quæ in manu eſt, ſed etiam vis totius animalis, vt totum animal eſt, ſiquidem multa habeantur quæ partibus patiuntur & agunt: Nam pedibus homo ambulat cum totus de loco ad locum proficiſcitur itẽ manibus ædificat, & ſi totus ipſe agat, idẽq; in multis aliis vſu venire ſolet: ſi ergo hæc, ſe habent, igitur & feruida, gelida, exſiccantia, humectantiaq; ac aliæ qualitates quæ paſsiuæ vocantur licet ſecundum partem tangant ea, quæ faciunt, attamen ſm vniuerſam vim quæ in ipſis eſt agere videntur, cũ igitur agunt ſm totum, ſi ſubiectum extiterit infinitum, neceſſe eſt vt vna augeatur vis agendi in infinitum. Diximus quidem quod cũ aliquod mole immenſum pluribus ſuis partibus egerit in vnum & idem, quod mole minus ſit: Et ſi efficiens poteſtate cederet patienti, attamen præeſſet excelleretq; ipſum multitudine partiũ quæ agunt. Quod ſi hæc admittuntur, ſemper id quod maius erit, plus faciet. Infinitũ ergo vim efficiendi infinitam habebit. Sed quiſpiam contra hæc obiicere poterit, quia non id quod quidem accidit in ipſis momẽtis viribusq; ciendi neceſſe eſt, vt accidat in regiis qualitatibus. Si quidem non eiuſdem ſpeciei ſint grauitas & caliditas, quoniam caliditas, frigiditas, & aliæ id genus actiuæ & alteratiue qualitates appellari ſolent. Grauitas autem & leuitas ſecundum locum motiuæ. Vnde non oportet eadem ineſſe his quæ ſpeciei diſtant. Præterea vide ne figura ſit qualitas, & tamen paſsiua nullo pacto eſt. Item plane videmus aerem agentem quippiã in nobis non ſm ſe totum, ſed duntaxat ſecundum eas partes quibus proxime continemur. ſin minus eaſdem affectiones oportet eos qui habitant Scithiã, & eos qui Aethiopiam incolũt, perferre ac pati, ſed quid ipſe narro de his qui maxima intercapedine locorum mutuo diſtant cum eos etiam qui idem clima eundemq; locum habitant diuerſas vel aeris iniurias, vel iuuamenta pati habereq; videamus, quando alij eiuſdem materiæ ſub ſole, alij vero ſub vmbra ſteterint ſæpe lineæ vnius ſpacio abinuicem diuiſi, atq; diſiuncti. Atqui ſi totus aer, tanquam totus ageret, omnes homines cunctaq; animalia, & cętera alia eaſdem affectiones ferre oporteret cum ſit vna duntaxat aeris vniuerſitas, quod quidem non vſu venire plane contuemur. Quod quidem igitur poſita minore poteſtate in infinito non neceſſe ſit idem reliqua corrũpere, præſertim ſi illa longe remiſſior fuerit, propterea quod non ſimul cum quãto quale augetur, pro præſentis rei opportunitate ſatis dictum ſit. ſed quod fieri nequeat vt corpus compoſitum habens vnum aliquod elementum, ſit extenſione infinitum, hunc in modum oſtendes illud prius petimus, vt ſi agentium ac patientiũ æquales ſint vires, cum æquales magnitudines ſint, vel viciſsim nihil agent, vel atq; mutuo patientur. At ſi non æquales extiterint vires & alius erit mole maior, alter vero minor ſemper patietur qui minor magnitudine eſt à maiore ob eam quam diximus cauſam. Et quanquam mole maior quippiam ageret plus tamen pateretur quàm ageret. Quo itaque conceſſo, dicimus non poſſe aliquod corpus magnitudine infinitum compoſitum eſſe, quoniam prorſus neceſſe eſt vt elementa componentia ipſum compoſitum æquas vires aliquomodo habeant: ſin minus ex his nõ poterit aliqua mixtio conſtare, ſed id ꝙ præpotẽs eſſet reliqua in ſuam naturam tranſmutabit quod quidẽ ex naturalibus omnibus corporibus præſertim corporibus animalium manifeſtum eſt, quamobrem oportet & componentia infinitum ęquas vires obtinere. Siquidem igitur ex finitis magnitudine componitur totum finitum erit, ſi autem vnum aliquid componentiũ magnitudine infinitum eſt: Cum naturalium compoſitio habeatur per mixtionem ſimplicium & non per appoſitionem, qm̃ artificialia appoſitione cõponuntur, atq; elementa componentia per totum ipſum cum veniunt ad mixtionem recipiantur qua ratione differt pars elementi ab elemento quandoquidem elementũ per totum cuius eſt elemẽtum ingeratur, & pars minime, neceſſe eſt ea vt infiniti compoſitio hoc modo ſe habeat. Cæterum finita conſtitui infinito non poſſunt, quippe infinitum præueniret corrumpendo exilia ac imbecillia, antequam coirent in vnum, quemadmodum ſi vrceolus aeris vel ignis poneretur in centum coextenſis vrceolis aquæ, vel metetra vini in toto pelago certe p̃ueniendo totum corrumperet vinum, aerem, vel ignẽ, antequam aliqua mixtura fieret, ſed quid ipſe dico ſi æquabuntur potentiæ quoniam velint nolint infinitũ plurimum excellit finitum. Et cum nullam proportionem teneat infinitum ad finitum prorſus neceſſe eſt id ꝙ infinito coextenſum eſt, ocius corrumpi, quam miſceri qm̃ iam id in naturam infiniti eſſet conuerſum, ſi idipſum coextenſum infinito eſſet. Igitur infinitũ non poteſt eſſe aliquod corpus naturale cõpoſitum, cuius vnum elementorum componentium ſit magnitudine infinitum. At ſi quis diceret compoſitionem hanc fieri appoſitione, is imprimis non tuetur ſuppoſitionẽ, qm̃ de naturali corpore loquimur, deinde demõſtrauimus,

quòd

ꝙ ſi æque pollens poteſtate apponeretur alicui rei minori magnitudine, funditus ipſa corrũperetur. Et hoc ratione oſtendimus, qm̃ ſi glacies iniecta fuerit in magnum incendium priuſquam ipſa aliquid in igne ipſo ſenſim ageret, abſorberetur. Quod quidem igitur nequeat eſſe infinitum vnum elementorum componentium corpus infinitum, ſatis atque abunde demonſtrauimus, cæterum ꝙ neq; plura, neq; omnia poſsint eſſe infinita, hoc modo oſtendit. Et inquit ſi hoc corpus vndequaq; atq; omnino immenſum, ideſt ſecundũ oẽm dimenſionem in infinitum extenſum haberetur, ipſum ergo occupauerit omnes dimenſiones, omniaq́; interualla cæteris alioq́; infinito non relinquet locum quãobrẽ duo vel plura infinita eſſe nequeunt, ſed hæc quoque ratio priori ſuppoſitioni & argumento adaptari & congruere poterat, qm̃ ſi vnum aliquid eſt infinitum quod penitus omnem locum occupat quippiam aliud quãuis paruiſsimum ſit, eſſe non poterit. Præterea poteſt hæc ratio ſuperioribus obiectionibus & his accommodari, dico.ſ. ſi non omnia componentia infinitũ fuerint infinita, ſed quædam, non poterit eſſe aliquod corpus naturale cõpoſitum infinitũ, & hęc ratio merito & non ab re iam his quæ demonſtrauimus, accommodari poteſt: Nam ſi demonſtrauimus ꝙ ſi aliquod infinitum eſſe aſſeritur illud omnino eſſe principium & non ex principio deductum ac naſcens ſed cum nullũ principium proprie & primo ſit compoſitum, merito neq; infinitum poterit eſſe compoſitum. Similiter nunquã ſimplex poterit eſſe, quoniam ſi ſimplex eſſet, vel vnũ aliqd̄ elementorũ erit, velut aer, aqua, aut aliquid aliorum: Vel erit aliquid aliud præter hæc, ceu dixit Anaximander eſſe principium illud intermedium elementorum. vnde ꝙ nequeat eſſe vnum aliquod elementorũ, neq; aliud alterum præter hæc infinitum corpus naturale, communi quadam ratione probat verũ quod penitus eſſe nequeat aliquod aliud corpus quod ſit intermedium elementorum & aliorum principium, imprimis oſtendit. Nam ſi aliquod corpus (inquit) intermedium elementorum infinitum ſiue finitũ eſſet, ex quo alia orirentur ac generationem traherẽt, qm̃ omne ex quo fit & conſtituitur in illud diſſoluitur, oportebit ẽt ipſa elemẽta corrũpi ac diſſolui in illud, ſi autem in ipſum diſſoluerẽtur, certe hoc aliquando appareret. quẽadmodum.n. aer cum ſit ex igne vel aqua omnino in ipſa reſoluitur, & ea in quæ diſſoluitur, plane comprehenduntur ita oportet illa apparere. Sed non conſtat aliquod aliud elementum eſſe præter quatuor elementa, ergo neq; illud erit ꝙ de materia dici non oportet. Nam materia poteſtate eſt & quæ fiunt ex ea tanquam ea re quæ eſt poteſtate fiunt & producuntur. Materia nanque non eſt actus licet ſemper aliquo actu formata ſit, quocirca ea quæ reſoluuntur in ipſam materiam diſſoluuntur quæ merito non apparet nec videtur qm̃ cum non ſit actus, nunquam ſeiungitur ab oĩbus formis. At ij aiunt illud intermediũ actu eſſe quapropter idem oportet apparere. Verum non negant intermedium tanquam non ſit aliqua ſubſtantia media inter contraria, qm̃ prorſus neceſſe eſt mutationem quæ inter contraria eſt, per quædam intermedia fieri ſiquidẽ non ſit immediata tranſmutatio inter contraria. Verũ hoc intermedium ꝙ Ariſto. dat non eſt aliquod certũ neq; elementum aliorum, ſed quædam via proficiſcẽdi in contrarium. Quod autem neq; ſit vnum ſimplex elementum ſiue ignis, ſiue aer, ſiue quoduis aliud ſit, ſiue finitum, ſiue infinitum fuerit, communi argumẽto oſtendit. Nam ſi vnum eſt elementum id certe nõ habebit contrarias poteſtates aliter cõtraria eſſent ſimul in eodem, at contraria ſimul in eodem eſſe nõ poſſunt, quod ſi non habebit contrarias pugnanteſq́; poteſtates rerum ortus ac interitus, & generaliter omnis mutatio de medio funditus tolletur. Nam ex contrario in contrarium omnis mutatio fit, ceu ex calido in frigidũ & ex non ente in ens, quapropter ſi vnum aliquod elementum ſimplex penitus eſſe non poteſt, perſpicuum eſt neque vnum aliquod elementum infinitum haberi poſſe. Nam ſimilis eſt ratio de infinito & finito.

At uero neq; numerus ita ut ſeparatus ac infinitus. Numerus enim omnis & id quod numerum habet: numerabile eſt. Si igitur fieri poteſt ut ipſum numerabile numeretur: & infinitum quiſpiam poterit pertranſire. Sed ſi magis naturaliter contemplabimur ex hiſce quæ deinceps dicentur: nullũ infinitum corpus in ratione rerum eſſe uidetur. Nec.n. compoſitum eſſe poteſt nec ſimplex. Compoſitum igitur corpus nullum eſt infinitum: ſi elementa multitudine ſint finita neceſſe eſt enim & plura eſſe: & æqualitatem inter contraria ſemper eſſe: & unum ipſorum infinitum non eſſe.

Vel hoc inquit quoniam numerus ſiue digitalis quo.ſ. res numeramus qui etiam vere numerus appellatur, ſiue numerus qui in ipſis rebus.ſ. numerabilibus eſt cõſtitutus, finitur & terminatur, vnde ſyllogiſmi hi ſunt vterq; numerus eſt numerabilis numerabile põt percurri ergo numerus poteſt percurri. Sed infinitum non poteſt percurri, igitur nullus numerus poteſt eſſe infinitus. Verum ad explicationem huius loci ſcias quia in alio codice committitur pleonaſmos in literis quoniã ſcribitur eſchron pro echon, ideſt vel quod habet numerum. Vnde vel hoc dicit (vt explicauimus) vel hoc quod quidem magis contextui congruit.ſ. nullum numerum eſſe à numerabilibus rebus abiunctũ, ſed quicunq; numerus ſit, cum eſſe conſtitutum in rebus numerabilibus: Et numerabilia pertranſiri queunt, igitur & numerus poterit pertranſiri: quare nõ erit infinitus. Verum ſi hoc ita ſe habet haud fieri poteſt, vt tẽpus ab aliquo principio non proficiſcatur, vel mundus ſempiternus ſit. Nam ſi mundus eſt ſempiternus, conſtat numerum hominum infinitum eſſe, dico inquam numerum actu infinitum, quoniã omnes homines actu extant. quare numerus infinitus poterit eſſe, & nõ ſolum immenſus, ſed etiam impercurſibilis actu, qm̃ ſi omnium hominum vnitates vſq; in hodiernum diem actu extant: Et nos ſumus veluti finis terminuſq́; eorũ, qui ante nos extiterunt actu infiniti: Certe conſtat, vt actu infinitum ſit etiam impercurſibile, quod quidem non ſolum erit abſurdum contra hoc argumentum Ariſto. ſed etiam aliquod erit maius infinito. Immo magis infinitum actu augebitur, in infinitum ſiquidẽ acceperimus priores origines iuxta vnãquanque affinitatem & vnum quodq; vinculum quo plures ab vno naſci nomenq́; habere dicuntur: Equidem ſemper ante illos inueniemus antiquiores infinitos actu extitiſſe quibus cõtinuo additi hæredes maiorem numerum efficiũt. Vnde hæredum appoſitio augetur in infinitum, ſiquidem mundus nuſquam interiturus eſt. infinitum itaq; augebitur in infinitum. Accedit ẽt vt infinities infinitũ habeatur, quandoquidem hominum genus infinitos habebit progenitores: vt meos, vt tuos, vt omnium reliquorum: quibus ſi etiam adiũxerimus equorum aliorumq́;

rumq́; animalium ſtirpium ac plantarum cumulum & multitudinem præterea & motus vniuſcuiuſq; ſphæræ mundi, certe accidet vt prorſus infinities vel ſæpenumero infinitum actu ſit. Nam omnia quæ numeraremus actu exiſterēt, Quamobrem ſi hęc fieri diciq́; nequeunt, dico.ſ.actu infinitum ſtatui, item infinito eſſe aliquod maius, præterea infinities infinitum & nō deficere quoties augeť, ſed potius id qd' fit iam facto amplius efficitur, proculdubio tempus vel mundus ſempiternus eſſe non poteſt. Sed ad hæc quidem quam temere ignareq́; reſpondet, qui aſſerit nihil vetare, qui vnum infinitum in altero ſit conſtitutum & terminatum. Sed is non vidit in numeris dici non poſſe vnum infinitum in altero conſtitui ac terminari, cum illud vt in declarationibus geometricis habitum eſt, ſolum in continuo ponendum ſit. Nam infinitum quod in numero eſt, nihil aliud eſt, quam vnitatum infinitas. præterea ſi in continuo vnum infinitum in altero, prorſus percurſibile eſt, omnino etiam alterū erit percurſibile in reliquo. Nam quæ aſsignatio ac ratio potior erit, vt aliqua pars ſit percurſibilis & altera minime. præterea dixit Ariſto. non poſſe infinitum ſimul qd' ad vniuerſas eius partes collectum in eodem tpe ſubſiſtere, licet ſm partes in actu proficiſci queat. At Ariſt. hoc modo infinitum quam maxime collectum nō ignorans hoc modo minime refellit, ſed ſimpliciter infinitum. Sed quid incommodi ſequitur, ſi concedamus infinitū ſm naturā, penitus impercurſibile eſſe, ſiue infinitum ſic collectū, ſiue ſm partes diuiſim ac ꝑ ſucceſsionē eiuſdem habeatur. Ego aūt ſenſio magis conſtituendū multitudine infinitum eſſe tanquam præſens & adhuc vigens, quam velut tranſactū ac præteritum, qm̄ quod modo viget ac præſens eſt, penitus percurri neceſſe nō eſt: at præteritum & iam elapſum neceſſario percurſibile eſt, quod quidem fieri nequit. Præterea infinitum præſens neq; augetur neq; neceſſario eſt infinities infinitum: at infinito iam elapſo ea accidūt quæ diximus. Sed de his diuiſim ac proprio loco diligentius diſputabimus. Equidem compoſitum corpus infinitum non erit ſi elementa multitudine finita fuerint, inquit ſcilicet ſi compoſitum eſt infinitum vel ex finitis multitudine conſtabit vel infinitis. Sed infinitis conſtitui nequit quoniam demonſtrauimus infinita elementa haberi non poſſe, neq; finitis, quoniā neceſſe eſt vt componentia ipſum ſint cōtraria & in cōpoſitione, æquentur poteſtates contrariorum, aliter imbecille corrumperetur ab eo quod præpotēs eſſet. Si ergo infinitū ex finitis multitudine componeretur, certe cū oīa eſſent magnitudine finita, & ipſa totius magnitudo erit terminata. Quod ſi vnum illorum componentium fuerit infinitum & infinitam habet poteſtatem, certe corrumperet reliqua. Oportet igitur componentia aliquomodo æquari vt ipſum conſtitutū ſeruetur, fieri ergo non pōt vt vnum aliqd' ſit infinitū componentium.

Nam ſi ignis quidem ſit finitus: aer autem infinitus: quāquam unius corporis uis inferior eſt alterius ui: atque pars ignis æqualem aeris partem ui ſuperat modo exceſſus aliquem ſubeat numerum: Tamen infinitum corpus ſuperabit, ut patet: atq; finitum ſane corrumpet.

Verba confuſa ſunt, tamen hæc eſt eorū ſentētia. Inquit ſi enim eſſet infinitū, vt aer finitum autē, vt iginis: Et ſi longe minor eſſet ea vis quæ eſt in infinito, quam ea quæ eſt alterius, ꝙ eſt finitum, ſi ab eis extraxero duas æquas partes ſm magnitudinem: Vnam videlicet ignis, alteram aeris, Quanq̄ poteſtas quæ in ea parte ignis eſſet longe pollentior poteſtate, quæ eſt in altera parte aeris, attamen quia eſt proportio finiti ad finitū, ille vigor poteſtatis quæ eſt in ea ignis parte data omnino habebit proportionem ad vigorē poteſtatis, quæ eſt in altera aeris parte, exempli cauſa, decuplā aut centuplam. Si ergo inuenero in eadem ignis magnitudine vim dicendi gratia, centecuplam, & ex alia parte accepero centecuplam aeris magnitudinem, certe adęquabo vires poteſtateſq́; partiū ignis & aeris, ſed cum ſuppoſuimus aerem eſſe infinitum & ignem finitum. Et nulla eſt proportio infiniti ad infinitum, neq; vis quæ eſt in infinito habebit aliquam proportionem ad eam quæ eſt in ipſo finito. Nam vt ſe habent inter ſe magnitudines, ita ſe habent & poteſtates magnitudinum. Si ergo mutuam proportione magnitudines non habēt, ergo neq; poteſtates inter ſe mutuum reſponſum habebunt, ergo vis infinito conſtitutam nullam proportionem habebit ad eam vim quæ eſt in ipſo finito, ſed exuperabit omnia, & ſuperans reliqua corrumpet atque abolebit.

Nec *unumquodq; infinitum eſſe poteſt. Nā corpus quidē eſt: quod omni ex parte dimenſionem habet. Infinitum autē quod ſine fine eſt extenſum dimenſione. Quibus fit ut infinitum corpus per omnem ſit dimenſionem in infinitum extenſum. At uero neq; poteſt infinitum corpus unum ac ſimplex eſſe: aut ſimpliciter aut ut quidam inquiunt: id quod eſt præter elementa: ex quo hæc generant.*

Ad alteram deſcendit ſuppoſitionem, quoniā neq; omnia componentia infinitum poſſunt eſſe infinita, & inquit. Nā ſi corpus eſt quod ex omni parte dimenſum eſt, ideſt ꝙ habet omnes dimēſiones. Et infinitū eſſet corpus ſine termino omni ex parte dimenſum, quamobrem alterum corpus non modo infinitū, ſed etiam finitum quamuis paruiſſimum eſſet, non ſineret locum habere, cum ipſum occuparet omnem locum. At tu dices quid vetat infinitum eſſe non ſm omnem dimenſionem inexhauſtum, ſed ſolum ſecundum longitudinem, vt alijs locum cedat, ſed hoc factitium eſt ac fingentis, hominis dictum, quamobrem ſi eſt infinitum, non prorſus ac omni ex parte infinitum. Præterea nullus ſupponit huiuſmodi infinitum eſſe. Sed cuncti aſſentiunt illud infinitum eſſe quod etiam vndique omniq́; dimenſione eſt infinitum. Nam ſi ſuapte natura poteſt eſſe infinitum non magis hac parte quam illa erit infinitum ſed ex omni parte. Atqui neq; poteſt vnum ſimplex vel ſimpliciter corpus infinitum eſſe, cū enim oſtenderit non poſſe haberi compoſitum infinitum, impræſentia demonſtrat, neq; affirmandum eſſe corpus ſimplex infinitum. Hoc enim erat reliquum totius diuiſionis membrum. Neq; ſane erit vnum aliqd' elementorum, neq; intermedium eorum, quemadmodum Anaximander tulit.

Sunt enim qui hoc faciunt infinitum: ſed non aerem: aut aquam ne ab infinito cætera corrumpantur. Habēt enim inter ſe contrarietatem: quippe cum aer frigidus: aqua humida: & ignis calidus ſit. Quorum ſi unum eſſet infinitum: cætera iam fuiſſent corrupta. Nunc autem aliquod infinitum inquiunt: ex quo hæc fiunt.

Anaximāder exiſtimauit infinitum oportere principiū ob ſempiternū rerū ortum ne deficiat, ſed igno-

rauit rerum viciſsitudinem quoniã ex quo aliquid producitur in idem reſoluitur. Verum is cum vidiſſet quãdam diſsidentiam & contrarietatem eſſe in quatuor elementis aduerſus reliqua, immo inter ſe, dixit ꝙ ſi ſupponeretur vnum ipſorum eſſe principium, cum neceſſe ſit principium infinitum haberi, ipſum principiũ infinitum ſuimet poteſtate ac vi infinita, reliqua corrumperet. Vnde cum nihil horũ ſtatuit eſſe principiũ, poſuit alterum præter hæc initium, ex quo etiã eleméta & reliqua alia ortum traherent, quod quidem quandã naturam intermediam ac ancipitem inter ſe quatuor elementa aliquomodo conſtituit, vt communione & conuenientia quadam reliqua quæ oriuntur & producuntur ad cõtraria potius ſeruarentur quam ab infinita poteſtate ipſa finiti corrumperentur, ob id quicunq; alij ſtatuerunt aerem eſſe, vel aquã infinitum, idipſum ſtatuere infinitum quoniam ignorarunt vim, quæ eſt in aliquo illorum, eſſe exilem magis ac imbecilliorem & neque cenſuere reliqua corrumpit. Et ſi mole infinita eſſent. Heraclitus tamen qui ignem poſuit rerum principium, ob valentiſsimam ac fortiſsimam vim quæ eſt in eodem, non ſuppoſuit ipſum poteſtate infinitum, quoniam aliquid aliorum non ſubſiſteret aliquo tempore. Verum aſſeruit ſtatuens ipſum eſſe finitum aliquando omnia flagraturum, ac vniuerſum in ignem tandem diſſolutum iri (ceu aer gelidus) vocat hoc in loco aerem frigidum gelidumq; tanquam ſupponens ita eſſe, quoniam ipſe in libro de Generatione aſſerit illum eſſe calidum.

At impoſsibile eſt non ſolum infinitum hoc eſſe (de hoc enim commune quid eſt dicendum de omni ſimiliter: & aere; & aqua: & quouis alio ſimplici) ſed etiam eſſe tale corpus ſenſibile præter ea corpora quæ elementa uocantur. Omnia nãque in id diſſoluuntur: ex quo conſtant. Quare præter aerem, ignem, terram, & aquam, corpus hoc aliud eſſet. At nullum eſſe uidetur.

Cum duplex ſit propoſita rei inquiſitio, vna vtrum poſsit eſſe aliquod alterum corpus præter quatuor elementa, altera autem ſi & aliquod ſimpliciũ penitus infinitum, quale illud nobis admittendum eſſet. Quod vero non queat eſſe vnum ſimplicium corporũ ſiue vnũ fuerit de his quæ à nobis cognoſcuntur, ſiue non fuerit de illorum numero, inquit cõmuni ratione nunc oſtẽdemus, quod præterea neq; aliquid aliud corpus ſenſibile ſit, de quo ſermonem facimus, diuerſum ab elemẽtis & ipſorum principium proprium & prius ipſis ac ſubiectum, demonſtrauimus. Vnde oſtendit hunc in modum, quia ſenſus nunquã tale corpus percepit vel eorum quæ fiunt vel quæ corrumpuntur vltimum extremumq; ſubiectum eſſe.

Neq; igitur ignis: neq; aliud quicquam elementorum infinitum eſſe poteſt. Omnino enim & abſque hoc eſſe inquam ipſorum aliquid infinitum impoſsibile eſt ipſum uniuerſum aut eſſe: aut fieri unum quid ipſorum: ſi ſit etiam infinitum perinde ut Heraclitus aſſerebat. Omnia dicens tandem fieri ignem. Eadem & ad illud unum accõmodabitur: quod præter elementa naturales philoſophi faciunt.

Cum oſtendiſſet aliquod intermedium infinitũ haberi non poſſe tranſit ad oſtendendum. neq; omnino aliquid aliud corpus ſimplex & principium conſtitui poſſe infinitum, deinde cum hoc proponat oſtendere, rationem deducit ad aliquam magis generalem & inquit. Quid enim narro vnum aliquod ſimpliciũ eſſe infinitum. Nam demonſtrabimus neque vnum ſimplex & principium rerum ſiue infinitum fuerit, ſiue finitum ſtatui poſſe. Vnde oſtendit ex ſuperabundati doctrina fieri non poſſe vt vnum ſimplex ſit infinitum, ſiquidẽ prorſus nequeat, vnum elementum dici ac eſſe ſiue illud ſit infinitum ſiue finitum. Nam ſi eſſet vnum duntaxat elementũ, tolleretur de medio omnis generatio rerum, ac omnis tranſmutatio. Si ergo hoc abſurdum eſt igitur non poterit vnum eſſe elementum, ſi enim eſſet aliquod vnum elementorũ quatuor, ceu ignis apud Heraclitum, vel aliquid aliud, habebit ſane in ſeipſo aliquam contrarietatis partem, verbi gratia caliditatẽ, quo pacto nihil forte ipſum inhiberet tranſmutari ex contrario in contrariũ, ſed non ſeruabit amplius contrarietatem in tranſmutatione per quã eſt, ceu ſi ignis id vnum elementum eſſet, non poſſet ſeruare caliditatem ſuam, ſed corrupta ipſa caliditate, frigiditatem aſſumet, quo pacto deſinet eſſe ignis at ſi fuiſſet principium primum, remanſiſſet, neq; fuiſſet tranſmutatus & corruptus, ſed qua nam ratione non aſſeritur magis aerem eſſe elementum, quam ignem, cum nõ magis ipſe ignis in aerem conuerti queat, quam aer in ignem, itaque ſi non poteſt eſſe vnum ſimplex elementum, multo magis nõ poterit eſſe vnum elementum infinitum, qm̃ infinitum ſi eſt prorſus principium eſt, & primum elemẽtum. Quod quidẽ eſt igitur nequeat eſſe vnum aliquod elementorum infinitum, oſtendimus, quod etiã nequeat eſſe aliquod intermedium quemadmodum Anaximander dixit, iam demonſtrauimus verum eadẽ via ac oſtendendi modo quo in alijs vſi ſumus etiã impræſentia demonſtrare poſſumus. Nam ſi illud intermedium nullam contrarietatem cum elementis habet, neq; aliquid in illud tranſmutabitur quo pacto neque aliquid ex ipſo fieret, vnde incaſſum inutileq; habebitur, ſed nihil quod inutile ac incaſſum habetur inter ſempiterna collocatur: At mox quiſpiam diceret nos etiã in abſurda Anaximandri incurſuros, qui materiam carere contrarijs affirmamus: Sed reſpondebimus plurimum intereſſe inter noſtram ſententiam & Anaximãdri opinionem, quoniam ille aſſentit illud tranſmutari, nos autem aſſerimus in materia fieri tranſmutationes ac ſuſcipi diuiſim contraria, illud itaq; non poteſt tranſmutari niſi aliquam habeat contrarietatem, ſed in materia fieri tranſmutationes ex contrarijs in contraria nulla ratio vetat. Vnde apud nos cum vna ſit materia, ſubeſt omnibus rebus generatis: at qui ſupponunt vnum elementum, id affirmare nequeunt. Præterea nos minime aſſerimus illam per ſe ſubſtare duplici qualitati, ſed ſemper ab aliqua forma comprehendi, & ob id quia habet aliquam qualitatẽ ſemper ſibi coniunctã, qua patitur ab aliquo contrario, res produci ac tranſmutari affirmamus. Atqui Anaximander cum dixerit corpus infinitum actu per ſe ſubſiſtere, cogitur aſſerere omnino id ab aliquo pati, quod ſi patitur, à contrario certe patitur. Sed nihil eſt illi contrarium, cum nullo pacto afficiatur aliqua contrarietate, igitur neceſſe eſt ipſum nihil pati ab aliquo. Quamobrem nihil ex eo producetur.

Omne enim ad contrarium ex contrario: ut ad frigidum ex calido ſolet mutari.

Hic probat nullũ elementorum infinitum eſſe poſſe neque ſcilicet vnum aliquid ex quatuor, neq; intermedium naturæ ancipitis, quoniam ſi eſſet vnum aliquod elementum,

elementum, quonam pacto rerum ortum ac interitum tueri poſſemus, cum omnis tranſmntatio ex contrario in cõtrarium abeat. Sed qno pacto tueri non poſſemus rerum ortum ac interitum iam demonſtrauimns.

Atq; ex his etiam de quouis conſiderare oportet: ſi poſsit nec ne infinitum eſſe ſenſibile corpus.

Quoniam tanquam de igne ac intermedio videtur feciſſe rationem (Nam commemorauit Heraclitũ qui ignem poſuit eſſe principium ac dixit hac de cauſa aliqnando i ipſum cuncta conuertenda eſſe. Nam vniuerſum tandem ab igne conflagrabit) idcirco hæc nõ adiecit, quoniam eiſdem argumentis poteris tu dẽmõſtrare, nullum aliud corpus poſſe infinitum ſtatui.

Ex his autem patebit infinitum ſenſibile corpus in ratione rerum eſſe omnino non poſſe. Omne nanq; ſenſibile corpus aptum eſt alicubi eſſe: atq; locus eſt quidam cuiuſq; & idem eſt totius ac partis: ut totius terræ uniuſq; glebæ: & ignis item atque ſcintillæ.

Cum indicaſſet ex viribns naturalibus non poſſe haberi aliquod corpus infinitum, nunc vult idipſum ꝓbare ex naturalibus locis, proinde vtitur rurſus ea diuiſione, quoniam infinitum vel ſimplex vel compoſitum eſt, imprimis ergo oſtendit non poſſe dari corpus infinitum ſimplex, interea duas dignitates petit primã quidem vt omne ſenſibile corpus, idẽ dico ſenſibile & naturale, in loco ſit. Nam vnũquodq; elementorũ quatuor diſtinctum quendam ac peculiarem locum occupat. Secundam autem, vt quicunq; locus ſit idem totius & partis, quoniam vbi ſuapte natura, vniuerſa terra manet, ibi certe & gleba terræ ſiſtere ac eſſe poſſe videtur. Similiter vbi vniuerſitas ignis apta eſt collocari, ibi etiam recipi ſcintilla idonea eſt, quibus prius aſſnmptis, oſtendit fieri nõ poſſe, vt aliquod corpus ſimplex naturale infinitum ſit. Nam de huiuſmodi corpore impræſentia eſt diſputatio, vt ſæpe ipſe dixi. Si ſit in naturalibus corporibus aliquod extenſione infinitũ. Quod vero extra cœlum nihil ſit neq; corpus neque vacuum neq; aliquid alterum in libro de Cœlo demonſtrabit, quod igitur non queat aliquod ſimplex corpus extenſione infinitum eſſe, hunc in modum oſtendit, quoniã ſi daretur aliquod corpns extenſione infinitũ conſtat ipſum omnem locum occupaturum, quod ſi omnem locum occupabit vniuerſum erit eius proprius locus. Nam ſi non eſſet proprius locus in eo eſſet præter naturam, at nihil eorum quæ ſunt præter natnrã, ſemper eſt. Equidem magis non eſſet aliquid, ſi ſemper eſſet in eo præter naturam, quapropter alius erit peculiaris infiniti locus. Sed ſi vniuerſum eſt totius infiniti locus perſpicuum eſt, vt idem etiam ſit partis eius proprius ac peculiaris locus, at vniuerſnm immobile eſſe conſtat, non .n. habebit quo ſeſe recipiat infinitum, item cũ occupet omnem locum, indigebit alio loco infinito, ſi moueri vagariq; debet. Sed de illius parte percũctabimur, nũquid hæc mouebitur, vel ne. ſi non monebitur, infinitũ non erit aliquod corpns naturale, ſiquidem nullũ corpus naturale ſit, quod ſecũdum alia, atq; ſm partes immobile ſit, ſi vero mouebitur, vbi locabitur? ſane vbiq; locabitur, q̃m & vniuerſum eſt eius peculiaris locus. Et enim non magis ſurſum quam deorſum mouebitur, ſiquidem ſimile momentum vel ſimilem vim quocũq; ſiue ſurſum ſiue deorſum perueniendi babeat. Sed deinceps hoc cõſideremus, quoniam ſi pars vbique erit, certe vnius ac eiuſdẽ motus ope omnia loca attinget. Nam ſi haberet inclinationem ad omnia ſeſe recipiẽdi loca; veluti graue exempli cauſa habet, moueretur deorſum, & vt leue ſimul ſurſnm contenderet. Vel igitur pars omnem locum occnpauit, ꝙ quidem fieri non poteſt, vel ſtabit inter loca contraria fluctuans vndique, ab his pariter attracta vel diuulſa membratimq; ab ipſis lacerata. Sed rurſus idem quæritur de ipſis partibus auulſis quandoquidem ipſa rerum actione nobis compertum eſt, eũdem eſſe totius & partis locũ. Alioqui ſi moueretur, vſquequo perueniret. Nam vnumquodq; corpus naturale qđ eſt ortus interituſq; particeps mouetur, & cum quieſcit alicubi, eum locum ſuapte natura obtinet, & tandiu mouetur, qnandiu poterit ſuũ naturalem locum occupare, in quo, cum peruenerit, quieſcit. Si ergo pars infiniti quonis pacto dacto mouetur certe ad locum naturalem cõtendet accedere, ſed cum vniuerſum ſit locus peculiaris eius ac naturalis quoniã ipſum eſt, & toti infinito proprius vſquequo mouebitur & quo in loco ſeſe recipiet. Non. n. magis hic quieſcet quam ibi cum vniuerſum ſit vndiq; locus eius naturalis. Vel igitur vbiq; apta eſt quieſcere ac manere cum omnis res quando ſnum occupat locũ tunc quieſcat, vniuerſum nanq; eſt ei vndiq; proprius ac naturalis locus. Quamobrem vel vndiq; permanebit, & hoc modo nuſquam ciebitur, ſed immobilis erit, vel vbiq; apta eſt moueri & nuſquam quieſcere. Vtrunq; autem fieri non poteſt, quoniam nullus alius motus eſt ſempiternus prę ter motum orbicularem, ſed vnuſquiſq; motus eſt gratia alicuins at id ꝙ monetur gratia occupandi ſuũ, ac peculiarem locum mouetur, qui eſt illius finis, ſed infinitum, neq; circulo moueri poteſt, quoniam cũ dico, circulum iam finitum dixi quandoquidem omne quod figura formamm impreſſumq; eſt finitum ſit, qua de cauſa infinitum neq; poteſt eſſe aliquid ſubſtantiæ quę ducitur in orbem, itaq; abſurdum eſt partem infinitam ſemper moueri. Accedit pręterea illud cur infinitũ mouetur ſecundnm vnam partem, & non ſecundũ omnes partes, quod ſi omnes partes mouebuntur, id etiam ꝙ conſtat ex iis partibns monebitur, itaq; non poteſt moueri infinitũ. Quocirca recte fecit Meliſſus qui ab infinito ſuſtulit motum. Verum nullam infiniti partẽ moueri impoſsibile eſt, quoniam non eſſet corpus naturale, & motum ab vniuerſo demere res eſt non omnibus perſpicua: immo ſenſu teſte prorſus abſurda & nulla eget obiectione ac conſutatione. Si ergo non mouetur infinitum cum ſit corpus naturale abſurdum eſt, ſi vero mouetur ea abſurda quæ diximus ſequentur, fieri ergo non poteſt, vt aliquod corpus ſimplex ſit infinitũ. Reliquum eſt vt ſit compoſitum, ſed ſi compoſitũ eſſe affirmabitur: Contrariis dubio procul conſtabit, cum omne corpus naturale huiuſmodi ſit, quare loca cõponentium erunt diuerſa ac contraria. cũ itaq; omne corpus naturale compoſitum per ſimplicium mixtionem componatur, accidet equidem vt componentia ſint in loco præter naturam, velut etiam ſe babent ea quæ in noſtris corporibus, & cæteris aliis ſunt. Nam ignis qui eſt in nobis & aer vi & pręter naturam exiſtunt in loco. Itaq; fit vt multa componentia infinita ſint in eo loco qui eſt præter naturam. Sed infinitum eſt ſempiternũ, & id ꝙ ſemper eſt non poteſt manere in aliquo præter naturam, quoniã magis non eſſet aliqnid ſi ſemper alicubi permaneret præter naturam. Si ergo hoc infinitũ fuerit velnt id qđ aliqñ diuideretur in partes cuius vnaquæq; pars ſuum locũ naturalem occuparet certe eua-

dere non poterimus quin id infinitum conſtare ex his
quæ ſe tangunt aſſeramus, at nullum corpus naturale
conſtituitur ex partibus attiguis alioqui hoc modo in-
finitum neque vnum aliquod & continuum corpus cō
cederetur, at omne corpus naturale eſt continuum. Itē
ſi infinitum eſt compoſitum vel ergo ex infinitis ſpe-
ciebus ac infinitis indiuiduis componitur, vel ex finitis
ſpeciebus, infinitis autem indiuiduis. ſi ergo finitis ſpe-
ciebus, ſed infinitis indiuiduis conſtabit, oportebit igi-
tur ea indiuidua quæ ſub vna ſpecie comprehendūtur,
infinita eſſe. Sed forte nequit eſſe infinitum qꝫ ex finitis
ſpeciebus conſtat, ſed ſi infinitæ fuerint, & infinitorum
infinita eſt vis, vt paulo ante dicebatur, certe reliqua
diſſoluet: Et rurſus totum infinitum ſimplex erit & nō
compoſitum. Deinde quoniam tentauit ex poteſtati-
bus denuo arguens, & propoſitum erat, ex locis oſten-
dere infinitum haberi non poſſe, idcirco cum velit ex
locorum diſcrimine ſuppoſitionem tollere, ac deſtrue-
re eos in ſuis rationibus adducit teſtes, qui infinitū po-
ſuere: Hæc in virtute verborum ſuorum explicans:
Vnumquodq; corpus naturale quendam definitum lo
cum occupat, grauia quidem locum imum, leuia autē
ſupremum, ſi ergo id nobis concedendum eſt non po-
terit vnum aliquod elementorum componentium in-
finitum, idipſum magnitudine infinitum eſſe ceu ignis
vel terra. At ſi infinitum daretur, nullum locum defini-
tum certumq; haberet, & cum vnicuiq; corpori natu-
rali proprius ac definitus locus tribuitur, igitur nō po-
terit vnum aliquod componentium totum infinitū id
ipſum mole infinitum eſſe, quoniam idipſum non oc-
cuparet locum definitum & proprium, ob id ergo in-
quit: Et naturales quicunq; poſuerunt infinitum cor-
pus eſſe, neq; ignem neq; terram ſtatuerunt eſſe princi-
pium, quod infinitum eſſe autumarūt, ſed illud vel ae-
rem vel aquam aut intermedium ancipitis naturę con-
ſtituerunt. Nam terræ ac igni certa ac præſcripta locà
tribuuntur, ſiquidem terra infimum locum ſibi aſciue
rit, ignis vero ſupremum ceperit, aeri autē & aquæ nul-
lus tribui certus locus videtur, quandoquidē in conca-
uitatibus terrę vtraq; aer & aqua ac in locis ſupra terrā
eſſe videantur. porro & aqua à ſuperiore loco videtur
ad inferiorem locum deſcendere. cum itaq; infiniti lo-
cus ſit indefinitus, nec certus, videbatur etiam veteri-
bus & horū loca indefinita ac incerta eſſe, proinde illi
merito vnum horum trium ſtatuere infinitum ex ho-
rum ergo teſtimonio comprehenditur infinito oporte
re locum indefinitum ac incertum tribuere. Sed nullū
corpus naturale habet locum indefinitum nec incertū,
ergo non poterit vnum aliquod horum infinitum eſſe.
Itaque neque ex finitis ſpeciebus, infinitis autem indi-
uiduis poterit eſſe aliquod infinitum, ac minime ex in-
finitis ſpeciebus, vt indiuiduis dummodo vnum indiui
duum ſub vnaquaque ſpecie contentum finitum ſit vt
hoc modo fiat probabilior hypotheſis. Proinde neq;
hoc verum eſſe hinc conſtat, imprimis. n. duplicaretur
infinitum, ſiquidem infinitæ ſint ſpecies ex quibus cō-
ſtituitur infinitum, & quæ differunt ſpecie ad diuerſa lo
ca ſpecie concedunt, neceſſe eſt, vt etiam loca ipſorum
ſint infinita, at hoc fieri non poteſt. Nam loca maxime
prima & veluti aliorum principia duo ſunt, ſupremus,
& infimus, verum omnes ſex habentur: ij duo & reli-
qui quatuor ſcilicet dexter ſiniſter, anterior, & poſte-
rior. Si ergo finita ſunt loca naturalia, ergo elementa
non poſſunt eſſe infinita, ſiquidem loca iuxta elemēto-
rum diuiſionem vna diuidantur. Sed non modo (in-
quit) ſpecie diuiſa ſunt loca, ſed etiam diſtantia ac in
tercapedine. Si ergo loca ſunt numero & magnitudine
finita & corpora quæ in eis continentur finita erunt,
cum nequeat corpus eſſe maius loco quemadmodum
neq; locus ipſo corpore maior eſt. Nam ſi corpus exce
deret locum, certe non omne corpus locum occupa-
ret. hæc corpora igitur locis non contenta vel in vacuo
ſunt, vel nuſquam ſi nullibi eſſe dicerentur, id profecto
ridiculum haberetur, quod vero neq; in vacuo, ex hac
ratione conſtat, quia in ſequenti libro demōſtrabit va-
cuum in rebus non eſſe, ſimiliter ſi concederetur locū
eſſe corpore maiorem, accideret vacuum eſſe. Sed qui-
ſpiam ambiget, quonam pacto inquiet Ariſto. infinita
rum ſpecierum infinita loca eſſe. quid enim vetat vt in
præſentia etiam ſic duo eſſe loca ſupremum, & infi-
mum, & in vtroq; plura corpora collocari, ac plura in
eodem recipi? At ipſe ad hæc reſpondeo, quonā pacto
poſſumus infinita finitis diſtribuere. hoc. n. fieri neqt,
vel enim in vtroq; loco collocabūtur infinitæ ſpecies,
vel in vtroque finitæ, aut in vno finitæ, in altero autem
infinitæ ſi ergo in vtroq; finitæ collocarentur, & id qdˀ
vtriſq; conſtabit finitum erit. Si autem in vtroq; infini
tæ reponentur, duplicabitur ergo infinitum & idem ad
ſeipſum duplum erit, ſi deniq; in vno infinita conſtituē
tur & in altero finitæ augebitur infinitum auctione fi-
nitorum & idem maius ſeipſo erit. Item infinitum non
omnem locū occupabit, ſiquidē infinitæ in vno quo-
dam collocantur, & non in alio, itaque non poterunt
eſſe finita loca infinitis ſpeciebus tributa ac data. Nā
quid ipſe de duobus ſentio tu idem de pluribus ſenties.
ſi autem infinita loca eſſe nequeūt profecto & ſpecies
rerum in his conſtitutæ infinitæ eſſe non poterūt, qua-
re ſi neque compoſitum neq; ſimplex poterit eſſe infi-
nitum negabitur omnino infinitum eſſe. Habes igitur
ex diſcrimine locorum infinitum de medio ſublatum.
Nam omne corpus ſenſibile ſuapte natura alicubi eſſe Textus.
poteſt, hoc eſt primum poſtulatum, quoniam oē cor-
pus naturale ſuapte natura aptum eſt locū occupare,
dico autem corpus naturale illud quod ortus interi-
tusq; eſt particeps. Nam de tali eſt neceſſaria quæſtio
ac diſputatio, ſi quippiam tale cenſendum eſt eſſe infi-
nitum, quod quidem ſit eorum quæ fiunt & corrūpun-
tur principiū, qualia modo aſſerimus quatuor illa pri-
ma corpora omnium aliorum elementa eſſe, ac ea eſſe
ex quibus res trahunt ortum, & in quæ reſoluuntur, di
ſputatio ergo indagare ac perſcrutari videtur an aſtruē
dum ſit ante hæc alterum quippiam, vel vnum aliquid
eorum, vel aliud præter hæc, quod ſit mole infinitum,
ex quo & elementa & reliqua alia ortum trahūt, omne
igitur tale corpus loco continentur, non tamen ſimpli
citer omne corpus, quādoquidem orbis ſtellarum fixa-
rum loco non circūſcribatur, qm̄ nihil eſt quod ipſum
ambiat complectaturq;, nec corpus neq; inane ſed ipſe
ſibimet locus eſt continens ſeipſum quod tamē ſequē-
ti volumine exactius tractabitur (& idem totius & par-
tis) Secunda dignitas hæc eſt, quoniam vt totius idē lo-
cus, & ita & partis idē erit. Verum idē nō ambitu & q̄- Textus.
titate ſed ſpecie vel ſurſum vel deorſum. Nam vt ſi vni
uerſam terrā extra cētrum ſtatueris, mouebitur adeo
vſquequo centrum nāciſcatur, & occupet, ita & gleba
terræ, ſi de alto loco demitteretur prolabereturq; incli-
nationem ac momētum habebit ſemper impulſa quo-
uſque eundem teneat locum.

Quare ſi infinitum partiũ ſit ſimilium immobile erit: aut ſemper ferretur. At id fieri nequit: cur enim deorſum magis quam ſurſum, aut ad quemuis locum mouebitur. Dico autẽ ſi ſit gleba: quorſum hæc mouebitur: aut ubi manebit.

Hic exorditur probare non eſſe infinitum, & imprimis oſtendit idipſum corpus ſimplex eſſe non poſſe. Nam hoc (inquit) ſi ſimilare fuerit vel immobile erit vel ſemper ciebitur, vnde non de toto infinito efficit argumentum ſed de parte ipſius, vt deinceps indicat exemplis cum mox inquiat. Dico autem ceu ſi gleba fuerit, quo ipſa tenebit iter.

Corpus enim eiuſdem formæ locus eſt infinitus: occupabit ne igitur totum locum. At quomodo fieri poteſt.

Ideſt ſi terra exempli cauſa eſſet infinitum nũquid pars eius ceu gleba ſemper mouebitur vel ſemper manebit. Videtur enim alterutrũ iſtorum neceſſario ineſſe. Si enim pars ſertur, eo quo & totum ducitur, ſimiliter & pars quieſcit vbi totum manet. corporis.n.eiuſdem cuius partes cum toto eiuſdem generis ſũnt, locus, eiuſdẽ dico.ſ.infiniti vniuerſitatis, eſt infinitus. Sed etiam partis idem locus neceſſario eſt, ſiquidẽ pars infiniti ſuapte natura in proprio loco moueri apta ſit. Sed cum locus infinitus illius ſit ꝙ eſt aptum moueri, id tñ potius aptum eſt in naturali loco quieſcere quam moueri. Cæterumſ diximus eundem eſſe locum totius & partis. Verum non ſ̃m ambitum ac magnitudinẽ non .n. vniuerſus ambitus in quo eſt tota terra ipſomet eſt etiam locus glebæ: quoniam hoc modo partem æqualem toti quis vitare poſſet? Sed idem locus ſpecie ceu locus infimus. Quemadmodũ ſi animo cõceperis terram angeri adeo vt ſub globo lunæ proxime collocetur, dices profecto totum ambitum qui intra hãc ſphęram complectitur vnum eſſe terræ locum. Verũ non ſimpliciter totus ambitus haberetur pro loco eius naturali ſed dicitur locus eius naturalis quod circa centrum ſit: tamen accidit ob magnitudinem quæ cõtinue protenditur vt ipſa eminus à centro iaceat ſibiipſi tamen hærens ac coniuncta, quoniã & modo partes terræ circa cauam ſuperficiem eius quã modo incolimus, quæ non tantum ſuapte natura diſtare poſſunt in toto loco, in quo ſunt ſine quadam violentia permanere poſsint, ſed recipiuntur in corpore cũ quo genere conueniunt, quamobrem & ſi tellus ampliaretur vſque ad cœlum adeo vt etiam locum leuium corporum occuparet, ſane totus locus qui intra hunc ſphæręambitum continetur appellaretur locus eius, tanquam locus totius, tamen ipſa non vbiq; manere & proculà cẽtro circunferentiam habere ſuapte natura poteſt, gleba igitur terræ ſi diceretur in loco moueri quoniã ex ſuperficie cœli ſuapte natura deſerri ad cẽtrum vſq; idonea eſt, recte diceretur. At ſi tu dixeris propterea qđ tellus omnem ſupra & infra continet locum quia eius vniuerſitas vndiq; eſt glebã terræ vndiq; ſurſum, & deorſum moueri debere, non dices certe rem ſibiipſi conſentaneam. Porrò neque in præſentia quia terræ vniuerſitas extenſa eſt vſq; ad ſuperficiem aeris continentis ipſam ac ea intercapedo eſt totius terræ locus quæ ab eadem ſuperficiæ ad centrum vſq; porrigitur, idcirco debet gleba quocunq; intra hoc ſpacium petere, quoniam neque ſi glebę centrum nactæ eſſent, inde diſcederẽt, vt ſuperficiem terræ occupent, quo igitur modo & de infinito ſentire non erit incommodum, dicentes eius partem quolibet moueri ac duci cum infinitum omnem locum complectatur ac naturalem inclinationem vbiq; permanendi habeat. Sed ipſum vel nullam inclinationem naturalẽ habet & ita immobile prorſus concedendum erit, vel ſi omnino inclinationem tenet nõ eſt conſentaneum dictu, vt pars eius vel vbiq; permaneat, vel quocunq; feratur, quemadmodum neque de terra nunc diceretur. Sed ad hæc dicere poſſumus, ꝙ cum terra ipſa ſit finita ac locus qui continet ipſam de ea dici poſſunt ea, quæ diximus. Sed ſi locus eſt infinitus quomodo poſſumus infinitum diuidere hunc.ſ.fateri naturalem, illum vero præter naturam? Vt etiam ipſe in ſuperioribus dicebat, qũo in infinito locus ac loci ſurſum & deorſum vel ante & retro, aſsignari poſſunt. Nam in infinito hæc eodẽ modo ſe habent & ipſum ſibi vndiq; ſimile eſt. quamobrem infiniti partem aut punctum abiungere non poſſumus, quę ſit naturalis corporis infiniti locus quemadmodum nunc dicimus cẽtrum eſſe locum grauium naturalem. Reliquũ igitur eſt, vt aſſeramus vniuerſum eſſe locum corporis infiniti naturalem. Si ergo vniuerſum erit locus eius naturalis ſequentur abſurda quæ ab Ariſt. dicta ſunt, quare ſi ſimilare fuerit immobile erit. Verum ſi hoc immobile erit poteſt accipi vt ſolum quod ex hoc ſequatur, ſi ſimilare fuerit. Nã ſi infinitũ & ſimilare fuerit: Eiuſdem vniuerſum erit proprius locus qui etiam erit partis. At nihil eorum corporum quæ recto itinere feruntur in proprio loco cietur, igitur pars infiniti non mouebitur. Hoc quidem igitur non ab re ſequitur ſuppoſitionem quo dicebatur partem infiniti in proprio lòco immobilem eſſe hic autem locus infinitus eſt. Sed ſi quis non dabit idem infinitum eſſe immobile, ne motum eripiat, ſaltem dabit idipſum ſemper ferri. Nam id ſignificant ea verba, quibus dicebatur, vel ſemper, ferretur. ꝙ quidem ſemper moueri ſequitur tanquam deſtruens hanc partem, qua diceretur ſemper quieſcere. Nam qua ratione demonſtratum eſt ipſam infiniti partem immobilem eſſe, Siquis hoc non admitteret, demonſtràbitur neceſſario eã eſſe ſemper mobilem, qm̃ ſi ſuapte natura apta eſt in proprio loco moueri vt ſuppoſitio indicat, & locus eius ille eſt, qui quidẽ toti aſcribitur, & infinitus eſt, igitur mouebitur in loco infinito quare non ſtabit. Nam motus in infinito fit. Item neq; huc magis quam illuc feretur, ſed quocunque ſimiliter mouebitur. atqui hoc fieri non poteſt, cur enim magis deorſum quã ſurſum, aut quouis. Vnde inquit ſemper moueri non poſſe. ſed quonam pacto nequeat ſemper moueri ſubiunxit. quid.n. potius ſimul ſurſum & deorſum & eodem modo moueretur, quandoquidem vniuerſum eſt proprius eidem locus & vniuerſum nõ magis ſurſum quam deorſum ſit, quod.n. nihil ſecundum idem magis ſurſum quã deorſum ſimul moueatur pro comperto accipio, ſiquidem quocunque ferri aptum eſt, ſed idem moueri ad contraria loca nõ poteſt, itaq; non mouebitur. Nam ſi quia impetum inclinationemq; habet ad omnia loca proficiſci, iam & ipſe vniuerſitatis ſtatus duceretur eo quo inclinatio vergit ac ducit: Sed fertur quæ ad omnem locum, quod fieri nequit, ergo non poterit moueri. Neceſſe igitur eſt ſi mouetur, vt ita moueatur. Nunquid occupabit totũ vniuerſi locum & quomodo, ideſt, igitur cum aptum ſit in omnem locum duci ac moueri ſimul quocunq; ciebitur & ſurſum & deorſum, ſed hoc fieri non poteſt, qm̃ hoc pacto ad contraria moueretur.

Quæ nam igitur ipſius quies: aut ubi nam erit: & quis præterea motus, an ubiq; manebit: non ergo motu ciebitur. An omnem ad locum moucbitur: non ergo quieſcet.

Idéſt vbi, & ad quem locum mouebitur, vel in quo loco manebit. Nam ſi quieſcet (inquit) vbiq; quieſcet. Non .n. quando in proptium deuenerit locum, tunc quieſcet, quandoquidem vniuerſum ſit locus eius proprius, vbiq; igitur quieſcet. ſi aũt hoc admittitur, prorſus ergo non moucbit. quod ſi mouebitur, rurſus quocunq; eodem modo mouebitur, quoniam eius locus proprius ac peculiaris eſt vniuerſum, ſed ſi concesseris moueri illud quocunq;, quomodo fugere poteris ipſum motum nunquam ſtare.

Sin uero ſit diſsimilium partium: diſsimilia etiam erunt, & ipſa loca. Atque primo quidem ipſius uniuerſi corpus nõ erit unum niſi tactu. Deinde partes aut ſunt infinitæ ſpecie: aut finitæ.

Cum oſtendiſſet infinitum ſimplex corpus nõ eſſe, impræſentia oſtendit ipſum neq; eſſe compoſitum, qm̃ ſi conſtabit & diſsimilaribus etiam oportet plura eorũ loca eſſe, qm̃ his quæ genere diuerſa ſunt, diuerſa etiam loca tribuũtur. ꝙ ſi hoc admittitur imprimis hoc emergit abſurdum, vt non ſit corpus vniuerſi continuũ, ſed ex bis conſtitutum quæ ſeſe tangunt, ſed quonã pacto hoc accidat, præueniendo dixit, quoniam ſi diſsimilaria eſſent commixta, ſemper locum præter naturã occuparẽt, quod ſi fieri nequit neq; oportet vnũquodq; ſuum locum occupare peculiarem, ergo infinitum erit conſtitutum ex his quæ attigua ſunt. At nullum corpus naturale huiuſmodi eſt.

At finitæ nequeunt eſſe. Erunt enim aliæ quidem infinitæ: aliæ uero non infinitæ. Si uniuerſum eſt infinitum: ignis inquam uel aqua. Tale autem corruptio eſt contrarijs ipſis ut antea diximus: & ob hoc nemo naturalium infinitum ipſum unumq; ignẽ aut terram fecit: ſed aut aerem: aut aquã: aut id quod inter ipſa mediũ collocarunt: quoniam illorũ quidem locus manifeſte erat determinatus atq; diſtinctus. Hæc autẽ utroq; in loco in ſupero inquam ac infero eſſe poſſunt.

Inquit infinitum ex finitis ſpeciebus conſtitui non poſſe, qm̃ oporteret vnum aliquod eorũ quæ ſub ſpeciebus continentur vel magnitudine vel multitudine infinitum eſſe. Nam ſi ea indiuidua quę continẽtur ſub omnibus ſpeciebus eſſent finita certe id ꝙ ex omnibus erit conſtitutum finitum erit, ꝙ ſi omnia vel quædam eorum erunt infinita duplicabitur igitur vel multiplicabitur infinitum, reliquum igitur eſt, vt duntaxat ea indiuidua infinita ſint, quæ ſub vna ſpecie comprehenduntur. Sed hoc etiam fieri non poteſt, primum quia infinitum ampliaretur adiectione finitorum ad infinita: Deinde id ſequetur, quod paulo prius dicebamus. ſ. corrumpi conſumiq; finita ab infinito: Siquidem vis infinita in infinito conſtituta ſit. Quocirca nullus naturalium ſtatuit vnum & infinitum eſſe ignem aut terram hoc argumentum mancum eſt. Nã (vt dixi) ex his quæ illi fatebantur volens poſitionem eorum refellere hæc adiecit. decuit .n. ita dicere vt argumentum perfectum habetetur: Præterea neq; poteſt eſſe vnum elementum in cõpoſitione infinitum, propterea quod vnũquodq; elementum certum ac definitum locum habet, infinitum autem nullum certum determinatumq; locũ tenet: quamobrem vnum elementorum non erit infinitum. Quod vero infiniti locus ſit incertus ac indefinitus, inditio ſunt naturales. Quo circa naturalium nemo ſtatuit vnum & infinitum eſſe ignẽ & cætera. Ad hæc ſurſum & deorſum vtrũq; ancipite loco collocari queunt. Veruntamen illos etiam oportebat contueri non modo aerem & aquam in alienis locis vagari, ſed etiam ignem & terrã nimirũ multiſariam crateres ignis emittuntur, vt in monte Aethna & in Cilicia. Item fertur lapides fulminum ſurſum conſiſtentes deorſum labi tamen manifeſtũ eſt vt actu. ſ. alienis locis potiri nõ poſſint, ſed duntaxat cum producuntur, qm̃ quodcũque elementum in quodcunq; tranſmutari poteſt.

At neq; etiã infinitæ: nam ſi ſint infinitæ ac ſimplices: & loca erũt infinita profecto: & infinita etiam elemẽta. Quod ſi hoc eſſe nequeat: ſintq; ipſa loca finita: & totum ipſum finitum eſſe neceſſe eſt. Fieri nanq; non poteſt: ut non æqua ſint locus: & corpus. Neq; enim locus maior eſſe poteſt quã ipſum corpus: neq; corpus maius quam ipſe locus. Nam aut uacuum aliquid erit: & corpus inſuper infinitum non erit: At corpus quippiam erit quod nuſquam aptum eſt eſſe.

Ad alteram proficiſcitur ſuppoſitionem in qua ſupponuntur infinitæ ſpecies cum infinitis indiuiduis ſiquidem ad minus vnum indiuiduum ſub vna ſpecie cõtinetur. Si ergo ſpecie infinita eſſent ea quæ cõponunt infinitum quoniam eorũ quæ differunt ſpecie ſunt diuerſi loci ſpecie neceſſe erit vt etiam loca infinita habeantur. At hoc fieri nequit. Nã omnes loci finiti ſunt, qui ſi finiti habentur, oportet etiam fateri corpora his contenta finita eſſe. ſi ergo finita ſunt corpora, ergo id ꝙ omnibus conſtat finitum erit. Sed dices quamobrẽ ſi numero finiti ſunt loci, neceſſe eſt etiam corpora, his complexa non ſolum numero, ſed etiam magnitudine finita aſſerete, quoniam omnis locus mole finitus eſt, & cum corpus loco contineatur, ſi locus qui continet ipſum finitus eſt, oportet etiam corpus, quod ea cõplectitur, finitum eſſe. Neq; enim, vt inquit, concedendũ eſt locum corpore ampliorem eſſe. nam reſiduum loci inane eſſet, neq; econtra cotpus loco amplius, quoniã reliquum corporis erit corpus ſine loco. Sed vbi inquit atq; elementa infinita erunt. Hæc pars per ſe legenda & vim bujus argumenti habet. Si .n. ex infinitis ſpeciebus componeretur infinitum, oportebit etiam elemẽta infinita eſſe. At hoc fieri non poſſe oſtendit etiam in primo libro, in his rationibus quas aduerſum Anaxagorã adducebat. idem etiam demonſtrabit in libro de Cœlo, & præſertim in libro de Generatione. Nam dicit quod ſi infinita elementa eſſent, imprimis hoc abſurdũ ſequetur, quoniam duplicaretut infinitum cum ſubiectis deinde ipſe retum ortus & funditus omnis mutatio de medio tolleretur, oportet .n. fere infinitas mutationes eſſe, ſi quidpiam produci debet. Si antem hoc fieri nequit ideſt ſi nequeũt eſſe infiniti loci. Vnde hæc particula loci finiti etunt, adiiciatur ei, ſi autẽ hoc fieri nequit, & cætera. Deinde hæc altera particula, inſuper autem neq; erit infinitum corpus, copulanda eſt, huic: Neq; enim vniuerſus locus maior eſt, quàm corpus, & cætera. Deinde eadem pars ſimul autem neq; erit infinitum corpus quam quantumcunq; corpus ꝙ poteſt eſſe ſimul cum eo, adhuc copulanda eſt huic, neq; corpus maius. Nam bæc eſt veluti concluſio aliarum. Si enim neque locus eſt corpore amplior neque econtra corpus loco maius, igitur ſi locus eſt finitus, oportet etiam corpus finitum eſſe. nihil igitur erit corpus infinitum.

Anaxagoras autem abſurda de infiniti quiete dicit. Firmare enim infinitam ſeipſum ducit. Idq́; ex eo fieri: quia eſt in ſeipſo. Nihil enim aliud ipſum continet. Quaſi ubi quippiã ſit: ibi eſſe aptum conſiſtere. Hoc autem uerũ non eſt. Eſſe .n. alicubi ibi quippiam poteſt non ubi aptum eſt eſſe. Quãuis igitur quam maxime totum non moueatur.

Anaxagoras(inquit)abſurdam cauſam cur finitum maneat & immobile ſit, aſsignauit quod quidẽ infinitum apud eum ex omnibus diſsimilaribus infiniti erit conſtitutũ, quod profecto aliquo temporis initio mẽtem diuidere cœpiſſe tulit, cur igitur hoc totum miſcellaneũ immobile eſſet, Anaxagoras hanc cauſam dicebat. Nõ.n. quia eſſet in loco naturali hac ratione illud immobile dixit. Neq; illud omnino in loco eſſe conſtituit ne hac de cauſa illud ſtatim finitum aſſerere cogeretur, ſed hanc cauſam ipſiuſmet immobilitatis affirmauit, quoniam ſua ſede ac baſi firmabatur.i. ſibiipſi innitebatur, ac ſemet ſuſpenſum tenebat, nuſquam opem & auxilium poſtulans, quę illi ineſſe autumauit quoniam ipſum in aliquo non eſt, neque externo ambitu continetur, ſed idem eſt in ſeipſo ac ſibimet baſim & locum offert. Hoc autem dicebat(vt inquit) quaſi dicens vbi totum collocatur ibidẽ conſiſtere aptũ eſſe. Si ergo quietis & ſtationis cauſa nõ eſt locus naturalis, ſed ſeipſo fulciri ac in ſeipſo eſſe, poterit etiam alibi eſſe & ſtare. Si verbi gratia tellus animo vſq; in ſublimem regionẽ tolli concepero, ac duxero illam vſq; ad locum vbi ſuccẽſiones apparent, qm̃ & ibi in ſeipſa eſt, & ſeipſa firmatur, oportebit ipſam etiam immobilẽ eſſe. Sed hoc fieri non poteſt, ſiquidem mouebitur ſemper quouſq, naturalem locum nanciſcatur & occupet, qui mediũ mũdi eſt, quamobrem ſicut modo terra non eo quod ſibiipſi innitiť, manet, ſed deorſum vergit, ita dicendũ eſt infinitum non eo immobile eſſe, quod ſeipſo fulcitur ac firmatur. Præterea neq; hæc eſt potiſsima cauſa ſcilicet ſeipſo veluti baſi firmari, ĩ ſeipſo manere: Et à nullo contineri, cur infinitum ſm naturam immobile ſit, immo contrarium quoniã hæc eſt cauſa eiuſdem violentæ quietis. Nam ob loci carentiam & quia nõ habet quo ſeſe recipere poſsit proinde non mouetur, & nõ ea de cauſa quia non eſt ſuapte natura idoneum moueri. Non.n. conſtat ſi eo in loco, quem tenet ſuapte natura quieſcat. Nam ob id terram ſuapte natura immotã ac manere vbi eſt dicimus, qm̃ ſi adeſſet etiam ei vndique vagandi locus, nihil tamen magis moueretur. Quoniã itaq; tellus habet quo moueri poteſt & tamen non mouetur, ob id quietis eius cauſa eſt aptum eſſe in medio ſtare. Quemadmodum igitur ſi ſupponamus terrã eſſe infinitum, ac eam non minus tum immotam quã modo, & ſi liceret nobis dicere ipſam ſibimet niti in ſeipſa eſſe & nullo contineri attamen hæc cauſa illius immobilitatis naturalis non haberetur, ſed quia à medio ſua grauitate coercetur, & circa ſeipſum conſtat ac natat. Ita dicemus de ipſo infinito qm̃ & ſi ſeipſo firmaretur & nullo contineretur: Hoc tñ non eſſet cauſa illius immobilitatis ſm naturam, immo contrarium haberetur quietis violentæ cauſa. Nam vnde conſtat ſi chaos miſcellaneumq́; illud locum haberet, quod non moueretur. Quamobrem oportebit Anaxagoram aſſerre cauſam naturalem immobilitatis infiniti, quoniam ea cauſa quam tradidit non eſt cauſa naturæ infiniti, qđ quidem ex omnibus commixtum eſt, ſed potius eſt cauſa molis ac magnitudinis infiniti. Nam ſi immobilitas infinito ſecundum naturam cõgrueret, certe & vnicuiq; partium eius infinitum ac inditum eſſet quoniam id ꝙ vniuerſæ terræ ſecundum naturam conuenit idem etiã vnicuiq; illius parti conuenit. ſimiliter ꝙ innatum eſt toti aquæ, veluti tali naturæ congruens, ſecundum naturam & ad ſubſtantiæ eiuſdem perfectionem attinet, idem proculdubio & cyatho aquæ competet. Quocirca percunctabimur ab Anaxagora. Nunquid vnicuiq; partium infiniti competat ſecundum naturam ſeipſa firmari ac in ſeipſa eſſe vel non. Si ergo ſecundum naturam hæc cauſa illis tribueretur, partes etiam ſuapte natura immobile ſerunt, ꝙ neq; ipſe concedit neque ſenſus admittit. Si ergo quoniam partes finitæ ſunt ob id ſic etiam mouentur, igitur non ſecundum naturam corporis immobilitatis vniuerſo inerit quoniam & partibus ineſſet ſiquidem, ſimilare eſſet illud chaos, & in his quæ vniuerſo conueniunt ſingulis partibus, congruere debent. At ſi Anaxagoras contendit illud immobile aſſerere ob ſuam ingentem molem, hoc certe modo cauſam naturalem non aſsignat. Præterea ſi prorſus infinitum ſuapte natura poſſet in ſeipſo eſſe, idem ſibimet locum eſſe oportebit, etiam vnamquanque illius partem ſibimet locum affirmare ac in ſeipſa eſſe, quoniam cum loci totius ſunt ſimilares, etiam partium loci erunt ſimilares, vt diximus. Si ergo infinitum eſt ſibimet locus, vel ſeipſo manere, idem etiam partis locus erit. item ſi immobilitatis cauſa eſt in ſeipſo eſſe & ſibi locum afferre ergo & partes erunt ſimiles toti, quapropter nihil vetabit vt ignis deorſum collocetur, & terra ſurſum, quando quidem vtrunque vbique fuerit in ſeipſo ſit, at hoc fieri nequit. Si ergo is locus partibus naturalis non eſt igitur neq; vniuerſo totiq́; naturalis erit. Nam idem locus ſpecie eſt totius & partis. Cæterũ inquit quod quidẽ eo euenit ꝙ ſeipſa fulcitur. ꝙ ſeipſo firmari infinitum inquit ideſt hoc euenit quoniam in loco non eſt neque ab altero continetur, ſed in ſeipſo eſt, quaſi vbi aliquid eſt, ibidem cõſiſtere aptum ſit, ſed hoc quam obſcure inquit, cum vero inquit quaſi vbi aliquid eſt ibidem cõſiſtere aptum ſit, hoc dicere vult. Si enim in ſeipſo eſſe cauſa quietis eſt, quanquam ignis ſurſum non eſſet, ſed deorſum attamen in loco ſuo eſſet quoniam in ſeipſo eſt. Quod quidam à veritate alienum eſt ſimiliter etiam gleba pendens ex tecto nõ eſt ſuapte natura idonea in ſublimi loco quieſcere, quãuis in ſeipſa ibi ſit, ſed locus infimus ei tribuitur. Si ergo nõ eſſet vniuſcuiuſque rei locus definitus & certus, non magis ſurſum quam deorſum terra maneret ſimiliter etiam ignis.

Id enim quod in ſeipſo firmatur: & in ſeipſo eſt immobile neceſſe eſt eſſe. Dicat tamen ipſe oportet: cur non eſt aptũ moueri. Non enim ſat eſſe hoc dixiſſe pacto: ac euaſiſſe. Fieri enim poteſt ut non moueatur: & quoduis aliud corpus. Sed nihil prohibet aptum eſſe moueri. Et terra nãque nõ fertur: nec ſi infinita etiam eſſet: ex eo tamen quia medio coercetur. Non.n. quia non eſt aliud ad quod fertur: in medio ipſo quieſcet: ſed quia non hoc modo eſt apta ferri. Et tamen liceret dicere ſeipſam terram firmare. Quod ſi neq; terra ſi infinita eſſet hæc eſſet cauſa: ſed grauitatem habere: graue autem in medio ſuapte natura quieſcere ſolet. Similiter & infinitum in ſeipſo quieſcit ob aliquam aliam cauſam. Et non ex eo quia eſt infinitum & ſeipſum firmat.

Inquit ſi etiam hoc dabimus ſeipſo fulcitũ ac in ſeipſo manens tum quia nullo continet, tum & quia non

habet quo moueri queat, neceſſario immobile eſſe. Et tamen ſi non baberet quo duceretur, idipſum ſuapte natura moueri poſſe nihil vetaret, oportet igitur immobilitatis cauſam naturalem reddere & non violentā ac inuitam præter naturam. Quoniam & terra non fertur neq; ſi infinita eſſet coerceretur tamen à medio ſcilicet hunc in modum. Si terra eſſet infinita, non quia finita eſſet & non haberet quo cieretur ob id immota eſſet, ſed quoniam à medio cohibetur. Quamquam liceret aſſerere ob id illam immotam eſſe quoniam ſeipſa fulcitur & nullo continetur, & cætera. Tamen refellit hanc eſſe cauſam immobilitas eius quæ dicta eſt, ſed potius quia habet quo moueri queat & tamen non mouetur. Hoc igitur modo etiam ſi infinitum nō mouetur dicenda eſt cauſa immobilitatis eius naturalis. Nam illa quam dedit Anaxagoras eſt potius cauſa magnitudinis quam naturæ.

Et inſuper patet & quamuis ipſius partem eodem modo quieſcere oportere. Nam ut infinitum in ſeipſo manet ſeipſum firmans: ſic & omnis ipſius pars quamcunq; acceperis in ſeipſa manebit. Loca nāq; totius ac partis: ſpecie eſſe eiuſdem conſtat. Totius enim terræ glebæq; idem eſt locus qui eſt inferus & etiam ignis totius atq; ſcintillæ qui eſt ſuperus. Quare ſi infiniti ſit locus in ſeipſo eſſe: & partis idem erit profecto. Quælibet ergo in ſeipſa manet.

Si enim cauſa immobilitatis vniuerſi eſt in ſeipſo cōſiſtere eādem etiam oportebit immobilitatis partis cauſam haberi. Nam idem eſt locus totius & partis. Si ergo & parti ſecundum naturam conuenit ſeipſa fulciri, cuncta ſane immobilia eſſent. Quo ſi pars eo mouetur qm̄ finita eſt, neq; toti cōpetet immobilitas ſm̄ naturam. Sed quia non habet quo moueri poſsit.

Omnino autem patet fieri non poſſe: ut corpus infinitum in ratione rerum ponatur: & locus corporibus tribuatur. Si corpus omne ſenſibile: aut graue ſit: aut leue. Et graue quidem ad medium ſuapte natura feratur: leue uero ſimiliter ſupera loca petat. Et infinitum enim hanc eandem naturæ ſubeat legem neceſſe eſt.

Cum oſtendiſſet ex viribus locisq́; naturalibus corpus infinitum baberi non poſſe in præſentia ex momento inclinationeúe corporum quatenus corpora naturalia mouentur, idem probat. Sunt enim in vniuerſo, duo motuum ſpecies alia motus recti alia vero motus orbicularis. Itē motus recti duæ ſpecies, vna motus leuium ſurſum altera grauium deorſum. Si ergo demonſtabitur nullum corporum quæ recto, vel orbiculari motu cientur eſſe infinitum, quæ vno naturali motu mouentur, ac omnem motum eſſe finitum, conſtabit etiam locum non eſſe infinitum qui cum non fuerit infinitus neq; corpus naturale infinitum affirmari non poterit, quandoquidem omne corpus naturale loco complectatur. Hic itaq, oſtendit non eſſe motum rectum infinitum, in libro autē de cœlo oſtendit etiā motum orbicularem intra terminos ac limites fieri, quoniam ſi corpus omne naturale vel circulo vel recto agitur motu & vtraq; corpora ſunt finita, motus etiam & mota neceſſe eſt vt finita habeantur. Quod igitur dicebam hic demonſtrat non poſſe aliqđ corpus rectum infinitum eſſe & imprimis ſyllogiſmo hypothetico oſtendit. At inquit ſi enim infinitum eſt aliquod corpus ſenſibile, vel graue vel leue erit. Si nequit eſſe graue aut leue, ergo infinitum nullo modo poterit eſſe corpus, qđ recto ducetur motu. Sed dices vnde habetur infinitū, neq; graue neq; leue affirmari poſſe, proinde ſtatim inquit, ſi enim totū eſſet graue, deorſum moueretur, ſi totum leue, ſurſum vergeret, quod quidem velut manifeſtū abſurdum non probat, imprimis quia non ſolum grauia extant, ſed etiam leuia, deinde ſi ſolum ſupernum locum infinitum occuparet, deficeret locus infimus: & econtra, ſi duntaxat locum imum teneret, locus ſupremus non haberetur, aliquomodo igitur probat eſſe infinitum ꝙ ſimul omnē locum occupet, vel potius deducit ad abſurdum eā ſuppoſitionem, quæ infinitum partim graue, partim leue tueri niteretur. Nam ſi aliquid infiniti graue eſſet, aliquid vero partim ſupernum locum occuparet partim inferum. Quonam pacto igitur inquit, ò aduerſarie potens ſecare infinitum vt pars vtriq; æquiſsime tribuat, dicis dimidium graue eſſe, & alterum dimidium leue, vel aliter quātumlibet leue, aut graue. Sed dij boni quō is putat dimidium infinitum, aut diuiſionem dūtaxat in duplicem partem, aut quātamlibet partem acciperet? Præterea quonam pacto in infinito prorſus ſurſum & deorſum poteris ſtatuere. Nam vnde ceperis vſquequo conieceris oculos id certe interuallū erit ſurſum & deorſum. Hæc igitur de infinito dici non poſſunt: Item quod penitus ſupernūm & infimum locum infinitum habet, certe extrema habebit: quoniam huiuſmodi loca ſunt ipſa extrema. At ſi extrema tenebit non erit igitur infinitum. Poſſumus præterea hic adducere ea quę de poteſtatibus viribusq́; naturalibus diximus, quoniam aut finitæ erunt, aut veluti ea, quæ contactu colliguntur. Et ita priores rationes adduci poterunt. Hoc igitur eſt primum argumentum. Secundum autē argumentum prorſus de locis fit, Et inquit omne corpus naturale in loco eſt. At loci ſex ſunt diſcrimina & differentiæ, principes & maxime primæ ſunt duo, ſurſum & deorſum, & alteræ aūt præter has quatuor ſunt, videlicet ante retro dextrum & ſiniſtrum imprimis dixit ſurſum & deorſum, quoniam his ſublatis differētiis cæteræ tolluntur, ſed cæteris ſublatis ipſæ non demuntur. Nam cum fuerit latitudo & profunditas oīno neceſſe eſt, vt etiam ſit longitudo: Sed cum fuerit longitudo, non oportebit cæteras eſſe: quod quidem in ſecūdo libro de Cœlo exquiſitius indicat. Sex igitur habentur, ſed etiam in vniuerſo ſuapte natura conſtituta ſunt, quorum ſurſum & deorſum planiſsime in ipſo vniuerſo conſpiciuntur, dextrum autem & ſiniſtrum cæteris in rebus particularibus perſpicuo noſcuntur. Nā dextrum & ſiniſtrum ipſa natura in partibus conſtituta ſunt. In ipſo autem vniuerſo oriens eſt dextra munda pars, quoniā ab ea parte capit motus initium, leua aūt eſt pars contraria atq; huic oppoſita. Hoc modo etiā poeta appellat. Nam inquit ſiue in dextrū eant ſolem verſus aurora, ſiue in leuam ad ipſas occultas tenebras. Hæc igitur ſunt dextrum & ſiniſtrū proportione. Ante in vniuerſo eſt vbi illud cœli culmen eſt, quo flat Boreas, qui etiam ſeptētrio, aut cardo articus appellatur, retro vero ibi deſignatur, vbi eſt alter cœli cardo, à quo notus auſterq́; flat. Neceſſe eſt igitur ſi datur corpus infinitum, hoc certe quempiam locum obtinere, quod ſi loco complectitur, huiuſmodi differentiis diſtare ac dimetiri debet. Sed nequeunt hæc diſcrimina infinito corpori tribui, alioqui quāprimū aliquid infiniti in loco perſpexeris mox oportebit illud ſm̄ partes differentiis loci condiuiſum finitum eſſe. Vel igitur aliquæ partes erunt infinitæ, & quædam finitæ vel omnes infinitæ, aut

Homeri dictum.

tæ, aut omnes finitæ. Et ſi omnes finitæ, igitur id ꝙ ex omnibus conſtituitur, dabitur finitum. Si vero quædá infinitæ & quædam finitæ vel omnes infinitæ, aut multiplicabitur infinitum aut augebitur. Tertio arguitur, omnis locus ſuapte natura finitus eſt, quippe qui terminus continentis ſit. Si ergo corpus in loco eſt & omnis locus finitus eſt, igitur omne corpus finitum eſt. Item negatiuus poteſt confici ſyllogiſmus. Si omne corpus loco ambitur, locus eſt infinitus, ergo nullum corpus eſt infinitum. Quartum argumentum tale adducit. De quibus genus prædicatur, omnino neceſſe eſt, vt etiam aliqua ſpecies prædicetur, quoniam nullum habetur genus ꝙ per ſe atq; à ſpeciebus alienum eſſe cóſpiciatur, vtpote animal quoddam non eſt ꝙ prorſus non ſit homo, vel equus, vel aliqua altera ſpecies animaliú, itaq; ſi infinitum in loco eſt, omnino etiam in aliqua ſpecie loci inuenietur. Vel ergo complectetur loco ut ſupremo aut in alio quodam cæterorum, quandoqnidé nullus alius locus reperiatur, aut nullú aliud loci diſcrimé hactenus compertum ſit, præter ea quæ diximus. Sed ſæpe demonſtrauimus, infinitum nullo iſtorum contineri poſſe. Hunc igitur in modum Ariſtot. in hoc libro de infinito diſſerit. Sed in libro de cœlo multis argumentis probat motum orbicularem infinitum affirmari non poſſe, quoniam neq; circulus mole infinitus eſt. Ex quibus duo vel tria commemorabimus, quæ mihi magis in mentem veniunt, & ſumuntur ex deductis in geometria licet non huic modo contemplationi inſiſtemus. Oſtenſum igitur in Geometria eſt, ꝙ ſi duæ rectæ lineæ ab vno puncto protraherentur in infinitum, intercapedo earum in infinitú augentur, & ſi actu eaſdem lineas protractas in infinitum animo conceperis, etiam intercapedinem illarum actu infinitam exiſtimabis, quod ſi hoc admittitur, concipiet animo deinceps à centro terræ duas rectas lineas porrectas. Vnam quidem extenſam vſq; ad medium cœli, alteram vero ad partem orientis. Si ergo intercapedo harum duarum linearum infinita erit, quoniam ſol huiuſmodi interſtitium ſex horis peragit abſoluitq;, dico. ſ. ab oriente vſq; in medium cœli, ergo finito tempore in infinitum interuallum confecit, quod quidem fieri nequit. Nó ergo illud interſtitium linearum infinitum erit, ſed finitum. Eadem rurſus accidere poterunt ſi à centro vſque ad cœli medium & ad occaſum duas rectas lineas protraxeris, profecto interſtitium inter cœli mediú & occaſum finitum erit. Item eadem dici queunt ſi lineæ ita deſcriberentur in altero hemiſpherio: quamobrem orbicularis motus non poterit eſſe infinitus. Hoc idem oſtendit etiam hoc modo, & inquit qnemadmodú aſſerere non poſſumus triangulum infinitum eſſe vel quadrangulum, ſed eo quod hos ſolemus figuras appellare, nos concipimus animo id, quod tribus terminis vel qnatuor clauditur, eſſe finitum, ita neq; circulú infinitum neq; ſimpliciter figuram aſſerere, licet ná ipſa figuræ conceptio ſeu definitio indicat terminum & finem. Si ergo circulus dici infinitus nequit ergo multo magis neq; motus qui circulo fit, infinitus erit quoniá eo modo ſe habet motus, quo ſe habet id in quo fit motus: quapropter ſi quæ mouentur, non ſunt infinita, neque motus orbicularis infinitus, perſpicuum etiam eſt neq; loca eſſe infinita. Ergo nullum corpus infinitú eſt. Sed cum hæc dicit, his omnibus oſtendit corpus actu infinitum haberi non poſſe. Deinceps in contrariú arguit, & inquit ſi nullo modo infinitú daretur, mille impoſſibilia ſequerentur & quemadmodum prius dixi, tempus non eſſet ſempiternum. Nam aſſerere tempus aliquando cœpiſſe, nihil aliud dictu eſt, quam tempus eſſe quando non erat, omnia. n. quæ in tempore ſunt, ac huiuſmodi verba aliquando, tum, ante tempus appellant de tempore prædicantur. Item oſtenditur motum eſſe ſempiternum cuius comitatu tempus vna fluit. Hoc vnum abſurdum igitur ex opinione eorú qui prorſus infinitum excludút. Alterum autem abſurdum eſt, qm̃ continua non poterunt ſecari in infinitum. Tertium quia numerus augeri in infinitum non poterit. Si ergo (inquit) rationes eorum tum qui negant motum, tum etiam eorum qui illum ſtatuunt, veræ ſunt opus eſt iudice, qui recte iudicet inter vtrinq; contrarias rationes, qui de medio tollat controuerſiam & afferat partim veras eſſe vtraſq; rationes, partim autem falſas. Ná ſi partim infinitum eſt partim non eſt, ſcilicet aliquomodo infinitum tueri poſſumus, aliquomodo nó poſſumus, merito vtræque rationes à veritate abeſſe videntur. Sed his dictis deinde ſentétiam vt bonus iudex dat ea quæ ſunt diuidens.

DIGRESSIO.

Sed antequam contextum interpretamur quædá de tempore diſputata conſideremus ſi dicédo aliquádo fuiſſe ac huiuſmodi verba olim, tum, & id genus qñ non erat tempus aliquod incommodum, ſequi poſsit, hoc præſertim fuiſſe tempus quando non erat tépus, & ob id ipſam negationem falſam eſſe, hoc modo erat & aliquando & cætera, quádoquidem & aduerbia téporis de ipſo tempore dici aſſerimus. Neceſſe porro eſt hanc affirmationem eſſe veram & nihil ex ea incommodi proficiſci, dico. ſ. illam propoſitionem affirmatiuam in qua dicitur ꝙ erat aliquando, quando erat tempus. Nam de omni re affirmatio vel negatio vera eſt. ſed cú aliquando & erat, tempus ſignificat. Nihil igitur aliud dicit affirmatio quàm tempus fuiſſe quando erat tempus, aliqua igitur eſt horum temporum differétia. ſ. huius temporis & illius, quod in illo eſt, neq; aliter fingere poſſumus, ſi vellemus. Quemadmodum. n. ſiquis diceret, erat aliquando, cum Socrates erat, is certe videtur dicere aliquid alterum eſſe tempus & aliquid alterum Socrates, qui eſt in tempore, hoc etiam modo ſi diceret, erat interdum, quando erat tempus, videtur aſſerere alterum tempus in altero eſſe. oportet igitur alterum ſubiici, alterum vero in illo eſſe. At ſi quiſpiam affirmaret ſe idem dicere cum profert hæc verba erat, aliquádo, & tempus, is ridiculus habeatur, ac quicunq; affirmationem deſtruit, ſtatuens idem eſſe ſubiectú & prædicatum: ſicut. n. ille riſu dignus exiſtimandus eſt, qui diceret, erat Socra. quando erat Socra. non explicans affirmationem in qua omnino ſubiectum oportet eſſe alterum terminum ac diſtinctum à prædicato, ſed vná & eandem vocem proferens in ſeipſam inſtar circuli reductam, ita qui exiſtimarét idem eſſe tépus qđ loco ſubiecti, & loco prædicati ponitur, cú diceret erat interdum cum erat tempus riſu dignus eſſet. Preterea ſi affirmatio & negatio eoſdé terminos ſimiliter habeat: Et in negatione id verbum (erat) & hoc aduerbiú aliquando, negant deſtruuntq; tempus præfuiſſe, ergo in affirmatione eoſdem terminos eadem ſignificátes nobis ſeruandum eſt. Erit igitur tempus cui alterum tempus inerat aliquod. ſ. in aliquo quod fieri nequit quantum

tũ itaq; ex his grauiſsimis ſyllogiſmis colligere poſſumus tota contradictio erit falſa quoniam tam ex affirmatione quam ex negatione aliquod abſurdum proficiſcitur. Sed erroris cauſa eſt quoniam ob naturæ ingeniiq; tenuitatem conſpicere non poſſumus quippiã extra quandam tacitam temporis ſignificationem de altero prædicari immo neq; de rebus diuinis ſine tempore proferimus, quomodo itaq; non eſt perridiculũ exiſtimare huiuſmodi verba erat, eſt prorſus de tempore prædicari, & minime de rerum exiſtentia, exempli gratia cum dico quando erat Socra. Erat liceum; vbi ſimul cum rei exiſtẽtia apparet aliquomodo tempus. Nimirum Deum eſſe dicimus, de quo tamen tempus non prædicatur. Et ſi dicerent eſſe Dei diuidi cõtra reliquas temporis partes, cum vox ipſa ſit diuiſa, contra hmõi tẽpora erat, & erit, attamẽ nos dicimus intellectum corrigere vocis imbecillitatem, hoc igitur modo etiam cum dicimus aliquando erat quando nõ erat tempus. Illud nãq; aliquando velut id ꝙ praue ponitur omitto ſubq́; ſilentio prætereo. Sed illud (erat) aſſerimus non de tempore dici, ſed de quadam rerum exiſtentia, quoniam erat verbi gratia æuũ vel aliquæ aliꝗ ſubſtantiæ diuinæ ante tempus. Et vocis imbecillitatẽ aut ambiguitatẽ hoc modo cogitamus corrigimusq́; eum. Iſtud verbum (erat) vnum ſit ſecundum vocem, attamen ratione non eſt vnum, quoniam ſignificat rei exiſtentiam de qua prædicatur, ſignificat etiam aliquã temporis partem præteritam atq; elapſam, quatenus itaq; rei exiſtentiam ſignificat hoc modo accipimus, minime vero quatenus ſignificat quandam temporis ſectionem. Quemadmodum igitur & ipſum (eſt) aiunt ſignificare in diſtinctum ꝙ etiam de Deo prædicatur & eſt aliqua temporis pars & quãquam vox ipſa per ſe ſignificat quandam temporis partem & ſectionem tamen ex ſubiectis de quibus prædicatur ſignificatorũ diuiſionem diſtinctionemq́; facimus, hoc etiam modo de ipſo (erat) dicimus ꝙ cum ſignificet aliquã temporis partem & rei exiſtentiam cum dicimus aliquando erat quando non erat tempus, illud prædicari ſi nõ de tpe, ſed de exiſtentia rerum. Verũ poſſumus has ridiculas cauillationes ſeu inutiles indagationes enadere dicendo. Non erat ſemper tempus, poſſumus etiã has ſtollidas rationes pluribus refellere, ſed hæc ſatis pro huius rei ſignificatione habeantur. Accedit etiam aliam quoniam videtur falſum eſſe, vt omne ꝙ ſit in tempore generetur & fiat, dico omne id ſimpliciter fieri ꝙ prius eſt non ens, & poſtea ens cuius generis ſere infinita eſſe ſpecies. Ariſt. in extremis huius operis voluminibus indicat. Huiuſmodi autem ſunt puncta tactus & non ſolum id genus cætera, ſed etiam oẽs formæ, nam repente momentoq́; enaſcuntur de ſubſtantijs ac in ipſis introducũtur, præterea quãquã tempus ſimpliciter fieri negant, attamen aliquod tempus fieri non negabunt. vt hic annus, cum neque hoĩem ſimpliciter fieri, ſed quendam hominem naſci aſſentiunt, atq; id eo conſtat quia particularia omnia corrumpuntur, qm̃ igiť hic fit, vel hic annus, oportet omnino hoc fieri prorſus in tempore. Si id verum eſſe tueri volunt, vt ſimpliciter oẽ ꝙ fit, naſcatur in tempore, quocirca oportebit eſſe aliud tempus, dies generabitur. Itaque duo tempora ſimul erunt ceu duo dies, ſed ſi id eſſe faterẽtur, quomodo illi inter ſe mutuo differunt. Sed hęc riſu digna ſunt. Quod aũt nõ demonſtraretur neceſſario motum eſſe perennem ſatis oñdimus in octauo huius operis volumine. Cæterum redeũdum eſt vnde digreſsi ſumus cum Ariſt. cõciliare rationes, immo aſſerere ſententiã inter rationes de infinito velit, huiuſmodi rerum diuiſionem adducit, & inquit rerum aliæ ſint poteſtate, aliæ vero actu. Item earum rerum quæ ſunt poteſtate, aliæ hoc pacto ſe habent, vt aliquando queant vniuerſa quo ad ſingulas ſui partes prouenire in actum & prorſus tollere delereq́; poteſtatem, aliæ autẽ nunq̃ exacte perfecteq́; abiiciunt poteſtatem, ſed eo conſiſtunt, quia ſemper poteſtate ſunt. Exemplum primi poteſtate literas abiicit, cum actu euaſit literatus. Exemplum ſecundi vt cum materiã eſſe omnia poteſtate dicimus. Hæc.n. nunquã totam quo ad omnes eius portiones, & partes actu atq; ad actum adeo reducitur vt amplius nullam ſibi retineat ſeruetq; poteſtatem. Nã quanquam vnam formam recipiat, attamen oẽs aliarũ poteſtate eſt. ſ. capax omnium aliarum. Item eorũ quæ actu ſunt, alia quidem ita ſe habent vt vniuerſa quo ad ſingulas ſuorum partes actum ſuſcipiant, alia vero non ita ſeſe gerunt, vti dicimus, præterea diem adeſſe & certamen, quæ adeſſe dicimus non quia ſimul tota adſit dies, ſed ſolum parte adeſt ſimiliter certamẽ ceſtus vel luctam aut quoddam aliud certamen. His ita exiſtentibus ꝙ non ſit corpus magnitudine infinitum, ꝙ percurri nequeat, ſatis demonſtrauimus. Verum infinitum dari quo ad diuiſionem & appoſitionem vicisſitudinariam diuiſioni. ſ. quot demẽdo magnitudini numeros tot addendo ſimul eam ſerues, nihil apparet incõmodi. Nam dicimus continua eſſe diuiſibilia poteſtate in infinitum. Verum non ita poteſtate infinitum quemadmodum dicimus æs poteſtate ſtatuam fore, cũ aliqñ æs actu ſit ſtatua. At infinitum nunquam fieret. Nam in ære & ſtatua quoties aduenit actus tollitur poteſtas, qm̃ iam ſtatua habetur & nõ amplius poteſtate ſtatua eſt. Præterea in his poteſtas præcedit actum. quocirca id ꝙ poteſtate eſt, poteſt prouenire ad actum ad quem tendit. Verum quæ habent eſſentiam ac cõſiſtunt quo ad potentiam non poſſunt aliquando actũ huiuſmodi aſſequi, vt abiiciant excludantq́; omnino poteſtatem, quemadmodum etiam diximus de materia. Nimirum hæc poteſtate omnia dicitur eſſe, ſed nunquam prodit in huiuſmodi actum vt omnino poteſtas eius repellatur. Similiter etiam infinitum ſe habet. Dicitur.n. magnitudine in infinitum eſſe diuiſibili non tanquam ea ſit aliquando totam diuiſa, ſed quia illam ſemper diuidi ac diuidendam eſſe cernimus animoq́; cõcipimus, Infinitum itaq; eſt actu & poteſtate. Verum hoc nõ actu eſt, quemadmodum certamen eſſe dicimus, non eo qđ ipſa tota ſimul ſubſiſtat ac adſit, ſed ſolum ſecundũ partes, quo pacto igitur infinitum actu eſt, tãquam aliqua eiuſdem pars ſemper adſit, & cõtinuo data aſſumptaq́; parte extra ipſam alterũ quippiã accipere liceat. Siquis igitur vult tueri hoc modo infinitum actu eſſe, vti aliq̃ ſpeciem & formam & totum ſimul capit, is nihil aliud defendere ac inquirere videtur q̃ terminum infiniti numero illius interitũ. Nam ſi vniuerſum in infinitum diuiſibile ſimul adeſſe cum ſua mole voluerit tanq̃ nihil reliqui ſit ꝙ ſecari adhuc queat is certe tollit ac deſtruit vniuerſum, ſ. totam rei molem in infinitum diuiſibilem eſſe, quamobrem talis actus erit corruptio interitusq́; illius, cuius eſt actus, ꝙ quidem fieri nequit, quãdoquidem oĩs actus ſeruare debet ſubiectum. Quemadmodum igitur mobilis actus quatenus mobile eſt, demõſtrauimus ſeruare poteſtatem mouendi, ac mobilis, ita

etiam actus & perfectio infiniti eſt ſemper vlterius ꝓcedere & nunquam deficere. Si autem aliquando eiuſdem poteſtas ceſſaret, mox deeſſet infinitum. quẽadmodum.n.his vſu venire ſolet, quorum eſſentia conſiſtit in fieri, quę cum produci ceſſaret, mox nihil eſt, ceu certamen, dies, tempus, & flamma: Hoc etiam modo nobis dicendum eſt qui fatemur magnitudinẽ eſſe diuiſibilem in infinitum. ꝙ ſi quis voluerit defendere infinitum ſolo actu adeſſe, mox ipſum diuidi poſſe in infinitũ deſtruet. Nam infinitum nunquam terminari limitibusq́; claudi poteſt. Vnde ſi tu ſectiones finitas eſſe poſueris. negabis illas eſſe infinitas. Non.n.dicimus in infinita magnitudinem eſſe diuiſibilem, ſed in infinitum diuidi poſſe & inter hæc plurimum intereſt. Nã in infinita diuidi non poteſt quoniã idem eſſet ſuimet diuiſiuum. Si enim diuideretur in infinita omnino nõ diuideretur, qm̃ pertranſiri infinitum non poteſt. Nam omne ꝙ percurri poteſt, mox etiam finitum eſt. Præterea ſi infinito diuideretur ex infinitis quoque conſtituta eſſet, & id ꝙ infinitis conſtitutum iam mole actu infinitum eſt, quod quidem fieri non poſſe aſſerentes finem huic quæſtioni imponemus. Sed ipſam magnitudinem diuidi poſſe in infinitũ nihil vetat ſuperſtite ſemper aliquo, ꝙ adhuc diuidi queat. Vnde infinitum partim poteſtate eſt, partimq́; actu. Sed hæc de infinito contemplemur hoc modo, quo contemplamur de ipſa ſtatuta, quæ tum in actu, tum in potentia eſſe dicitur. Nam magnitudo cum nondum cepit diuidi, eo modo ipſa eſt poteſtate diuiſibilis in infinitum, quo æs eſt poteſtate ſtatua, ſed quamprimum, diuiſio fieri ceperit, tunc diuiſibile in infinitum actu fit, ſicut æs cum actu impreſſum eſt, forma ſtatuæ. id tamen excipitur, quoniam in ære non ſimul poteſtas & actus iacẽt, ſed in magnitudine actus & potentia ſunt quemadmodũ in certamine, die, & materia, quæ ſecundum partes actu adſunt. Nemo itaq; periclitetur inuenire talem actum in infinito qualem inueniunt in lecto & in domo, ſed potius (vt dicebam) veluti in certamine & die. Non.n.velut ſimul vnaq́; collecta eſt ſectionum multitudo neq; vt ſimul ipſa diuiſio fieri poſsit, ſed quia fit per partes veluti ea quæ paſsim & per ſucceſsionem habeatur, cũ reliqua pars iam diuiſæ magnitudinis adhuc ſecari poteſt: Hoc etiam modo numeri incremẽtum poteſt fieri in infinitum, dato ſemper numerum accipiendo maiorem, qm̃ ſi quis augumentum aſſereret percurri poſſe in infinitum, iam is tolleret ac deſtrueret infinitum. Nã qui numeri augmentũ firmat is certe finem terminũq́; infinito addicit, ſed non modo in numeris collocatur infinitum penes ipſius incrementum, ſed etiam in magnitudinibus. Verum non hoc modo, vt id quod augetur omnem magnitudinẽ excellat. Hoc.n.fieri nequit. Siquidem nequeat eſſe aliquod corpus mundo maius. Sed ſi auctio fieret hoc modo, vt quot de aliqua mole ſecarentur partes, totidem ſimul adderentur, conceditur augumẽtum magnitudinis in infinitum. Nam ſi rectam lineam finitam accipiemus in duas ſecauero partes: Et deinde poſteaquam alteram diuidendo ſegregaui, ſi tm̃ reliquæ adiunxero quantũ ipſe diuiſi ſuſtuliq́;. certe vt alterius partis diuiſio fiet in infinitum ita reliqua increbeſcet in infinitum. Sed hoc viciſsim diuidẽdo addendoq́; fit, qm̃ quod ab illa ſeparamus, reliquæ adiecimus, quo pacto ipſum incrementum nunquã definet, neq; id ꝙ percrebuit, maius euadet quam ea vniuerſi magnitudo. Item neq; æquale erit totum eidem magnitudini quæ diuiditur. Cũ ſemper deficiat aliqua pars quæ iam totius erat pars & diuiſione à tota ſeiuncta fuerat. Prorſus autem cum conſtat fieri non poſſe, vt ſimul corpus dicatur infinitum & aliquis locus tribuatur corporibus. Inquit fieri non poſſe, vt ſtatuatur corpus infinitum eſſe, & ſimul vnicuiq; corporum naturalium tribuatur locus. Nam ſi perſpicuo vnicuique corporum naturalium tribuitur locus, fieri igitur non poteſt, vt ſit corpus infinitum. Quod vero nequeat, Si omne corpus naturale in loco eſt, infinitum corpus eſſe, deinceps oſtendit.

At fieri nequit: ut aut totum graue ſit aut leue: aut dimidium leue dimidium graue.

Ideſt vtrunq; dimidium vtranq; affectionem ſubire non poteſt, & aliud graue eſſe, & aliud leue.

Quo nanque modo diuides illud: aut quo pacto ipſius infiniti hæc quidẽ pars ſupra: hæc autem infra: uel ultima uel media erit.

Si enim ſeiunxeris partes infiniti quas deinceps ſuis locis tribueris, mox ipſum finitum efficies: Quo nam pacto poteſt altera infiniti pars ſupra collocari, & altera deorſum. Vbi.n. poneretur pars ſuperior, ſimiliter etiam pars inferior vbi deſignatur. Item ſi infinitum habebit partem ſuperiorem, mox etiã habebit extremũ & medium. Nam ſupra & infra extrema ſunt, medium autem eſt illud quod intra hoc continetur. At id quod habet media extremaq́; non eſt infinitum.

Præterea omne corpus ſenſibile eſt in loco. Loci uero ſpecies ac differentiæ ſunt ſupra & infra: ante & retro: dextrũ atq; ſiniſtrum. Atq; hæc non ſolum noſtra ex parte ſunt poſitione: ſed in ſeipſo etiam tota diſtincta ſunt: atq; hæc eſſe in infinito non poſſunt.

Alterum argumentum. Et inquit ſi omne corpus eſt in loco. Et loci differentiæ ſex habentur, neceſſario & infinitum his numeris diuidetur, quod ſane fieri nõ poteſt, quoniam illud mox terminis claudi oporteret.

Atq; ſimpliciter ſi locus infinitus eſſe non poſsit: ſitq́; omne corpus in loco: & in ratione profecto rerum infinitũ corpus eſſe non poteſt.

Tertium argumentum. Et inquit fieri non poteſt vt locus ſit infinitus, ſiquidẽ omnis locus terminet id qđ eſt in loco ac idem contineat. At id ꝙ terminat magis eſt finis illius ꝙ continetur quam infinitum, præterea ſi locorum diſcrimina ſunt ſurſum, deorſum, fieri nequit vt concedatur locus eſſe infinitus. Nam ſi eſſet vterq; infinitus, vnus alium non permitteret. Sed non poteſt eſſe, vel duntaxat ſurſum, vel duntaxat deorſum, quomodo.n.omnino diceretur eſſe infinitus locus, vel ſupra eſſe dicerentur, vel deorſum. Si ergo hi loci ſunt finiti & omne corpus eſt in loco, igitur omne corpus eſt finitum.

At uero quod alicubi eſt: in loco eſt: & quod in loco eſt: alicubi eſt.

Quartũ argumentum. Eſt autem continuũ his quæ pauloante dixit qm̃ cum demonſtraſſet, locum ſupremũ infinitum eſſe non poſſe, neq; imum aut quempiã aliũ locũ: Ne quis dicat infinitũ his non contineri, ſed loco ſimplr ob id his explicat, qm̃ neceſſe eſt de quibus prædicatur genus, de his ẽt aliquam ſpeciẽ eius prædicari & econtra. Eſt aũt veluti genus loco, ſpecies autẽ aliquis locus, videlicet locus qui hoc aduerbio vbi deſcribitur, qñ.n.dixero (vbi) definitum quendam locum ſignificabo qui vel ſurſum vel deorſum appellabitur.

Vt igitur

Vt igitur infinitum quantitatis rationem ſubire non poteſt: nam quantum fuerit quoddam: ut bicubitum aut tricubitum: hæc enim ſignificat ipſum quantum: ſic & quod eſt in loco id alicubi ſane eſt. At id aut ſupra: aut infra, aut in aliqua alia ſex differentiarum eſſe ſignificat: quarum unaquæque finis eſt quidam ut conſtat.

Vtitur exemplis de quantitate. Vnde illuc prius verbũ ſcilicet quantum, legẽdum eſt cum accentu acuto quo pacto ſignificat genus quantitatis, ſecundũ autẽ cum denuo dicit. Hæc enim ſignificat ipſum quãtum legendum eſt cũ accentu graui, tanquam ſpurium, & nõn legitimum. Significat autem quantitatem determinatam, vt bicubitum tricubitum vt ipſe dixit. Qđ autẽ dicit huiuſmodi eſt. Si vnumquodq; quod quidẽ habet aliquod genus prædicatum, habebit etiam aliquam ſpeciem quæ ſub illo continetur & omnino de eodem prædicabitur. Nam color nullus eſt, qui prorſus non ſit vel albus vel niger vel aliqua alia ſpecierũ coloris. Similiter ſi infinitum erit in loco prorſus etiam in aliqua loci ſpecie erit. ſ. ſurſum vel deorſum. Atqui fieri non poteſt vt infinitum ſit in aliqua ſpecie loci. vt demonſtratum eſt, igitur neq; in loco prorſus erit. Atqui omne corpus in loco eſt, ergo fieri non poteſt, vt infinitum aliquod corpus ſit, quemadmodum enim non poteſt aliquid eſſe quantum, quod prorſus nõ ſit aliquod quantum ſcilicet bicubitum vel tricubitum, ita nihil poteſt eſſe in loco, quin ſit alicubi. Dico ſcilicet alicubi ceu ſurſum vel deorſum. Quod vero nequit eſſe alicubi, hoc neq; põt eſſe ſimpliciter in loco.

Patet igitur ex hiſce quæ diximus infinitum corpus in ratione rerum actu non eſſe. Atqui conſtat impoſsibilium euenire complura: ſi non ſit ſimpliciter infinitum. Temporis enim erit aliquod principium atq; finis. Et magnitudines non erunt in magnitudines diuiſibiles. Numerus etiam infinitus non erit.

Oſtenſum eſt infinitum magnitudine haberi non poſſe. At ſi nullo alio modo infinitum poterit eſſe multa impoſsibilia emergent.

Cum igitur his hoc pacto determinatis neutra pars aſſerenda eſſe uideatur: arbitrio profecto: moderatoreq; eſt opus. Atq; patet partim non eſſe.

Inquit cum non ſine ratione infinitum tum nõ eſſe, tum etiam eſſe videatur. His rationibus opus eſt iudice qui diſcernat in vnaquaq; veritatẽ & falſitatem. Et conſtat infinitum aliquomodo eſſe, aliquomodo autem non eſſe. Nam ſi infinitum partim non dabitur partimq́; non eſſe affirmabitur, nihil conſentanei videantur vtræq; rationes habere.

Dicitur itaq; quippiã eſſe, aliud & potentia, aliud actu. infinitum eſt additione ac etiam diuiſione. Magnitudo autẽ actu quidem infinita non eſt: ut diximus. Diuiſione autem eſt. Non eſt enim difficile lineas indiuiduas è medio tollere. Reſtat igitur infinitum in ratione rerũ potentia eſſe. Nõ oportet autem infinitum potentia ſic accipere ut actu tandẽ euadat, quemadmodum ſi poteſt hoc ſtatua eſſe: erit hoc ſtatua tandem. Sed cum multipliciter quippiam eſſe dicatur, perinde eſt infinitum ut dies eſt atque ludus, ex eo quia ſit aliud atq; aliud ſemp. Nam in his eſt eſſe potẽtia atq; actu. Eſt enim olympicus ludus, & quia fieri poteſt, & quia fit.

Hic de rationibus aduerſantibus ſententiam affert. Et prius ſumit rerum nonnullas poteſtate eſſe, nõnullas vero actu, vt in pluribus in locis demonſtrauimus. Item ſumit infinitum eſſe in magnitudinibus tum additione tũ vero diuiſione. Vnũ hic erit infiniti ſignificatũ. ſ. infinitũ additione & diuiſione, quæ cũ prius ſumpſerit deinceps oſtendit infinitum aliquomodo eſſe, & aliquomodo non eſſe. Et inquit in magnitudinibus infinitum actu haberi nõ poteſt. Verum infinitum poteſtate admittiſ eo ꝙ oĩs magnitudo eſt diuiſibilis in infinitum. Quod autem linea non componatur ex lineis indiuiduis: Sicut quidam volentes ſoluere dubitationem Zenonis illas praue temereq; ſtatuerunt, vt in primo volumine diximus, haud difficile eſt oſtendere. Nam extat quidam liber aduerſus Anaxagoram totus de lineis indiuiduis ab Ariſto. conſcriptus, in quo nititur prorſus refellere indiuiduas magnitudines, quoniã ſi à geometris oſtẽditur quãuis datam rectam lineam in duas partes ſecari poſſe fieri certe non poterit, vt linea ſit indiuidua, vel ex indiuiduis conſtituta quoniã ſi conſtitueretur ex lineis indiuiſibilibus, non ſecaret in duas partes. Demõſtratur enim omne quod ex indiuiduis cõſtituitur idem dico ex indiuiduis & impartibilibus, impartile ex indiuiſibili eſſe. Diximus pręterea in. 1. lib. quoſdam Xenocratem putauiſſe & illum ſuſpectum habuiſſe, ne lineas indiuiduas eſſe affirmauerit, quo in loco demonſtrauimus eorum ſuſpitionẽ ac coniecturam à vero longe abeſſe. Reſtat igitur infinitum poteſtate eſſe. Si enim oſtenſum eſt fieri nõ poſſe vt actu ſit. Et magnitudo poteſtate eſt diuiſibilis igitur perſpicuum eſt infinitum haberi poteſtate & non actu. Verum infinitum non oportet accipere ens poteſtate, quod poſtea ſit in actu. i. minime cenſere debemus, quia dixit poteſtate infinitum eſſe ſecundum diuiſionem, vt omnino hoc poteſtate perueniat ad actũ. Non enim quemadmodum dicimus æs poteſtate ſtatuam eſſe, & poteſtatem hanc peruenire aliquando ad actum, ita ſentimus de infinito, quoniam nunquã erit in infinita diuiſum. Neq; enim hæc poteſtas magnitudinibus ineſt. Sed cum multifariam aliquid eſſe dicatur, ideſt cum quippiam actu eſſe multifariã dictũ ſit. Nam aliud actum totum ſimul habet, vt homo equus & ſimilia, aliud aũt ſm̃ partẽ in actu eſt, & fit & nũquã ſimul totus adeſt. Huiuſmodi enim ſunt quæ conſiſtũt in fieri, ac ea de cauſa ſunt, quia continuo fiunt, vt dies ludus & id genus, quo pacto etiam dicimus infinitum actu eſſe, non, quia totum ſimul ſit, ſed quia ſemper aliqua eius pars adeſt. Hoc etiã mõ infinitum erit id, ꝙ eſt actu. ſ. dico non eo modo infinitum eſſe poteſtate vt aſſero æs eſſe poteſtate ſtatuam. Nam æs hoc modo aĩo poteſtate eſſe, vt aliquando totum ſit in actu. At infinitum non ita poteſtate eſt vt ſit aliquando in actu, ſed eo qui ſemper poteſtate eſt, ſemp permanet. Etenim & in his eſt poteſtas & actus, videlicet in ludo & die, quæ priuſquam fieri incipiant poteſtate ſunt, ſed cum cepta fiunt actu eſſe dicuntur. Verum hoc modo actu ſunt vt per partes ſuccedentes exiſtant. Poſſumus etiã accipere ea eſſe poteſtate dum fiunt. Nã actu dies eſt velut iam præſens, poteſtate autẽ quoniam vna ſimul nõ exiſtens, cũ adhuc habet eſſe cũ continuo fit.

Patet autẽ infinitũ in tempore diuerſo modo & in hominibus: & in diuiſione magnitudinũ eſſe. Omnino nanq; hoc modo eſt infinitũ: ut ſemp aliud: aliudq́; ſumatur: & id quod accipitur, ſit quidem infinitum. At aliud atq; aliud ſemper.

Cum dixiſſet quomodo ſit infinitum, qñ adeſt per partem, quod quidẽ in magnitudinũ diuiſione, & numero & tempore accidit: Nã augeſ tempus, & gñaliter

numerus

mero & tpe accidit: Nam augetur tempus, & generaliter numerus poteſtate in infinitum, ſed actu nūquā, quemadmodum etiam magnitudinum diuiſio, attamen hæc inter ſe quandam differentiam habent. Nam in hominibus & tempore quæ ſemper augentur in infinitū, aliter inuenitur infinitum & aliter in ſectione magnitudinū. Verū cū proponit ſe dicturū diſcrimē ipſorum, prius communionem & id quo conueniunt exponit deinceps ipſorum diſcrimē aperit & inquit. Nā hoc modo prorſus infinitum admittēdum eſt, vt ſemper aliud atq; alind accipiatur. Et licet id ꝙ ſemp accipitur finitum ſit, ſemper tamen aliud atq; aliud eſt. Ideſt generaliter & cōiter in quibus infinitū inuenitur ſiue in numeris, ſiue in magnitndinibns collocet, ſemper altera pars atque altera accipi poteſt. Verū ea quæ accipitur ſemper finita eſt quæ nō ſemper eadem erit, ſed alia atq; alia. Nam quoties numerus augetur ſemper alia atq; alia pars ſumitur. Similiter autem & in ea diuiſione totius in duas partes fieri nequit vt totum, ſimnl diuidatur, ſed ſemper altera atq; altera eſt diuiſa. Et omnes quæ ſunt partes diuiſæ finitæ ſunt. Hoc eſt igitur quo conueniunt. Sed quiſpiam ambiget contra hanc ſententiam, quoniam quomodo poteſt aſſerere eam infinini partem quæ ſemper accipitur, finitā eſſe. Nā in numeris & in diuiſione magnitudinis quæ incipiunt ab vnitate, ſermo verus eſt, quoniam ſemper ſectiones magnitudinis & vnitates numeri finita ſnnt at ſecus eneuit in hominibus & in tēpore. Si enlm mundus ſempiternus eſt, certe nō quæuis pars ſiue infinitatis temporis ſiue numerus multitudinis hominū accepta finita erit. Nam ſi accepero omne tempus ꝙ vſq; in hodiernum diem eſt vel omnes homines qui omnes hac vita exceſſerūt, horum ſane numerus finitus non erit, ſiquidem partes illius ſint infinitæ. Vel igitur mundus non ſine principio eſt, ne vnum infinitū tempus in altero collocetur & vnus numerus hominum infinitus pariter in alio ſit vel licet nobis aliquā infiniti partem & eandem infinitam vel numero vel diuiſione magnitudinum accipere. Nam ſi licet nnmerum infinitū qno ad diuerſas partes ponere, certe infinitum percurri poterit omnis enim numerus ab vnitate initium capit & duntaxat infinitum in nnmero ſecundum diuerſas partes erit, præterea Ariſto. fatetur idem congruere etiam numeris .ſ. vt ſemper id quod infiniti ſumitur ſit infinitū. Si ergo aliquis fateretur licere infinitū ſumi quo ad diuerſas ptes: Nihil profecto aſſerere videtur quam nnmerum actu infinitum eſſe. Nam quoties ipſe animum redeo decurroq́, à præſenti anno ad tempus elapſum: Inuenio equidem infinitū numero annorum actu ſuper eſſe atq; modo exiſtere. Atqui ipſi non modo, ſed etiā natura nequimus infinitum numerum pertranſire, quoniam infinitum ſuapte natura eſt impercurſibile. Quod ſi infinitum poſſet in alterum actu prouenire, propter quid etiam illud in ꝙ deuenerat præcedens, non poteſt in alterum procedere. Vnde accidet nō modo infinitum multiplicari, ſed etiam ſemper augeri & infinitum infinito maius eſſe. Nam cū ſit nnmerus annorum infinitus numerus mēſium mnltiplicabit infinitum quoniam duodecies infinitum habebit immo dierum infinitus numerus multo plns augebit infinitum, & quid multis moror, numerus orarum & minntorum multo maxime infinitum ampliabit ꝙ fieri non poteſt. Item ſecundum vnamquanq; generationem temporis poterit augeri numerus infiniti. Si ergo non poteſt augeri vel multiplicari infinitum vel actu numerum infinitum fieri, tēpus ſine principio eſſe non poterit. Hæc dubitauimus ob dictum Ariſt. qui aſſeruerat id ꝙ ſemper de infinito demitur, eſſe finitum. Et vere dicit. Nā ſuapte natura infinitum eſt impercurſibile.

Quare non oportet infinitum perinde accipere: atq; hoc aliquid ut hominem aut domum. Sed ut dies dicitur atq; ludus: quorum eſſe non ut ſubſtantia quædam eſt ortum: ſed in generatione ſemper corruptioneq́; conſiſtit: finitum quidem ſi aliud atq; aliud ſemper.

Hæc verba vſq; ad eam contextus partem vbi dicit licet ſemper alterū & alterum ſit, in exactioribus exēplaribus non inueniuntur. Nam hæc perſimilia ſunt his quæ ſuperioribus cōtextibus diximus, ea igitur expungenda ſunt.

Verum in magnitudinibus quidem hoc accidit permanente eo quod ſumptum, in hominibus autem atq; tempore accidentibus ita, ut non deficiant Atqui infinitum quod in additione & quod in diuiſione conſiſtit: idem quodammodo eſt. Fit enim in magnitudine finita per additionem econtra.

Cnm dixiſſet conuenientiam infiniti quod ponitur in magnitudine & infiniti ꝙ ponitur in nnmero dico, ſcilicet illius, infiniti quod ſit ſecundum diuiſionem & illius ꝙ fit per adiectionem, impræſentia vult eorū diſcrimen afferre. Et inquit hoc eſſe diſcrimen quoniā infiniti tpis ac infinitæ multitudinis hominis cum aliqua pars interiit nō permanet. Nā omne tempus elapſum & homines qui ex hac luce deceſſerūt, adeo interiere vt eorum nemo ſuper eſſe videatur. At In diniſione magnitudinis in infinitum quæ ſecantur non intereunt, ſed permanent. Vnde adiecit hanc particulam viciſsitudinem partium, quæ diuiduntur, ſed quantū quoties demitnr de magnitudine tantundem toties adiiciatur magnitudini à qua pars vna dempta erat. At infinitum adiectione, & id qnod diuiſione fit, idem quodammodo ſunt. Cum dixerit proxime conuenientiam, ac diſcrimen infiniti. quod in tempore ac hominum numero conſtitnitur ad infinitum in magnitudine, ſecundum diuiſionem cum homines, aio ſimpliciter omnia tam animatorum quam inanimatorum indiuidna dico, verum Ariſto. complexus eſt ea indiuidua, quæ ſunt cæteris præſtantiora. Cum igitur vt dicebam, connenientiam & diſcrimen hactenus attulerit inter ꝑdicta infinita, modo vult oſtēdere aliquomodo idem eſſe infinitum additione & infinitum diuiſionc, quoties quodā veluti ſupplemento partium earum quæ demuntur de magnitudine diuiſibili in infinitum, ideſt quoties quantū de magnitudine toties dempſeris tantundem adieceris eidem. Vt ſi accepero finitam magnitudinem quā diuidam in duas partes, & alteri huius diuiſionis adiecero tantundem quantum ſuſtuli, quoniam tantundem toties adijcitur quantum quoties demitur abraditurq́;, igitur ſi diuiſio habet in infinitum, certe & ipſa adiectio in infinitū erit. Sed hoc fit econtrario ſupplemēto vel vice & reſponſo partiū nouarum. Nā quod ab illa ſuſtulimus illi æqui librum adiecimus, quapropter infinitum adiectione, & infinitum diuiſione aliquomodo idē erūt. Siquidem in vna & eadem diuiſione vtraq; fiant & habeantur.

Nam ut cum diuiditur, cernitur in infinitū abitio: ſic cum additio fit: ad magnitudinē ipſam determinatam uidebitur.

Definitā magnitudinē appellauit dimidiū magnitudnis

tudinis impartilis vel eo ꝙ ſemper manet indiuiſibilis vel ſi infinitum habet augumentũ, attamen non poteſt id ꝙ augetur magnitudinem vniuerſi excedere ſed eſt aliqua magnitudo maior definita & determinata, qm̃ non quemadmodum minimum nõ eſt accipere, ſed in infinitum ꝙ minuitur procedit, ita etiam ꝙ augetur in infinitum procedit, ſed definitur perſcribiturq; maius corpus, qđ in vniuerſo eſſe queat, & hoc erit ipſe mundus, qua de cauſa hic Ariſto. appellauit magnitudinem quæ augetut, definitam ac determinatam.

Etenim ſi quiſpiam in magnitudine finita: definita magnitudine ſumpta: eadem aliam accipiat ratione: non eandem totius magnitudinem ſumens: non pertranſibit unquam magnitudinem illam finitam. Sin uero hoc pacto rationem augeat: ut ſemper magnitudinem eandem accipiat: pertranſibit ſane: p ropterea quod omne finitum quouis conſumitur definito.

Quoniam dixit diuiſione & eadem in infinitũ procedente aliud minui, & aliud augeri infinitum, ꝙ cum omni diuiſione accidere non poteſt videlicet vt eadẽ aliud augetur in infinitum, & aliud minuatur ſimiliter impræſentia explicat qualis ſit illa diuiſio, quæ in infinitum abeat & qualis non. Et inquit, ſi.n. acceperis aliquam magnitudinem vt cubiti magnitudinem, ex qua ſecaueris al quam certam ac definitam partem, ceu decuplam vel dimidiam: Sit vero explicandi cauſa dimidia, quam rurſus eadem proportione diuiſeris .i. dimidiam illius partem: Et rurſus ꝙ reliquum eſt in duas dimidias partes diuiſeris: Hæc diuiſio abibit in infinitũ, Atqui ſi non eadem proportione diuiſeris, vt id ꝙ ſemper euellis, non ſit dimidia, vel decupla, vel quæuis alia eadem proportio, ſed ſemper aliquam certam magnitudinem ſegregaueris ab ea, quæ ſecatur, eandem profecto magnitudinem, exempli gratia vnius digiti demendo non ſecundum eandem proportionem, tandẽ conſumes, & ad nihilum rediges ipſum totum, quo pacto deficiet abolebiturq; ipſa magnitudinis ſectio, ceu ſi magnitudinem acceperis mille cubitorum & ab hac ſuſtuleris ſemper aliquam definitam magnitudinem verbi gratia digitalem: Certe deficiet delebiturq; totũ quo pacto tam diuiſio, quàm adiectio non abibit in infinitum, & econtrario ſe habet magnitudo proportioni. Si enim ſemper eandem magnitudinem diuiſeris non ſ͠m eandem proportionem diuides, ſed ſecundum maiorem. Similiter ſi ſeruaueris in eadem diuiſione eandem proportionem non eandem magnitudinẽ ſegregabis, ſed minorẽ, & ſi fuerit lignum decem cubitorũ à quo abſtuleris decimam partem, ceu cubitum vnum, ſiquidem ex hoc ſumpto ablatoq; ſemper æqualem magnitudinem ſuſtuleris, augebis profecto proportionẽ. Nã ex nouem cubitis ſi demas vnum nõ amplius decimũ excipis, ſed nouem, maior autẽ eſt proportio partis nouem ad totum, quam ſit pars decima ad ſuum totum. Similiter ſi ex relictis octo cubitis dempſeris cubitum, Rurſus augebis totum. Nam octauũ ſuſtuliſti, quo pacto ſi ſemper feceris, diuiſio defutura eſt. Si autem ex ligno decem cubitorum abſtuleris cubitum .i. decimũ & ex relictis nouem cubitis volueris eandẽ proportionem tollere demereq; non amplius magnitudinẽ cubitalem demes, ſed minorem. Et hoc modo ſi ſemper feceris eandem ſemper ſeruando proportionẽ in ſectione & non eandem magnitudinem auferendo, nunquã diſſipabis delebiſq; totum.

Alio igitur modo non eſt infinitum in rebus: ſed hoc pacto potentia inquam atq; diuiſione. Et actu etiam eſt perinde atq; diem ac ludum dicimus eſſe. Et potentia ſic eſt ut materies: & non per ſe ut ipſum finitum.

Quod enim aliquod corpus actu infinitum non ſit demonſtrauimus quod tamen poteſtate eſſe concedit. Sed quo poteſtate infinitum ſit, adiecit, quoniam infinitum in diuiſione habetur quod quidem cum infinito in adiectione idem eſt. Verum econtrario reſpõſio vel partium nouarum viciſſitudine vt. ſ. quot demũtur, totidem adiiciantur, ſicut iam diximus, item inquit non ſolum poteſtate infinitum eſt, ſed &̃ actu, quemadmodum diem actu adeſſe dicimus, non eo quod totus ſimul adſit, ſed qa illius aliqua pars adeſt. Similiter olympia actu adeſſe dicimus, qm̃ aliqua pars eorum actu eſt, ſimiliter pugnã ceſtus vel luctam, vel aliquid alterũ, ita diuiſionem in infinitum actu adeſſe fatemur, nõ eo ꝙ tota ſimul aliquomodo ſit, ſed quia aliqua pars diuiditur. Deinde qm̃ idem infinitũ poteſtate & actu dari aſſumit: Et quomodo actu eſſet explicauit, exemplo diei & ludorum: Quomodo autem ſit poteſtatẽ cum adhuc non probauerit, idcirco repetit ſermonem de illo ꝙ poteſtate eſſe dicitur. Et inquit eo modo dico poteſtate aliquid diuiſibile in infinitum quo dicimus materiam eſſe omnes formas poteſtate. Vt igitur cum dicimus materiam eſſe omnia poteſtate, hoc non aſſerimus, vt illa ſimul actu omnia aliquando recipiat, vel nullã formam actu habeat, ſed quia habet aliquam formã actu: Et apta eſt omnes recipere per ſucceſſionem. ſimul autem oẽs obtinere non poteſt, ita ſentimus aliquod diuidi poteſtate in infinitum, qm̃ nequit magnitudo in infinita diuidi, ſ͠m partem ac per ſucceſſionem tamẽ ſemper ſunt ſectiones, licet ſimul nunquam eſſe queant: Et non per ſe vt ipſum finitum. Nam vt ipſa materia quãquã ſuſcipiet formas, attamẽ non per ſe, & in ratione ſubſtantiæ eius ineſt forma, ſed vt accidit ſubſtantiæ eius, etiam infinito ineſt finitũ non per ſe. Etenim ſi accideret in infinitum diuiſibile finitum eſſe, tñ non quatenus infinitum, ſubiret finitudinem, ſed quatenus accidit infinito finitum eſſe. Vt enim ipſe deinceps explicabit, materia eſt magnitudine infinita, ſed hæc in illis locis videbimus.

Et additione igitur hoc pacto eſt potentia infinitum: quod quidem aliquo modo dicimus idem eſſe quo id quod in diuiſione conſiſtit.

Quoniã ſermonẽ fecerat tanquam de infinito ſc͠dm diuiſionem, propter hoc adiecit ſimiliter dicimus etiã de infinito per adiectionem, ſimiliter .n. actu & poteſtate eſt, quemadmodum illud, ſed quamobrem eædem, rationes huic infinito congruant, Cauſam reddit, quã olim in ſuperioribus dixit, qualis hæc eſt qa aliquo modo eſt idẽ cum infinito ſecundum diuiſionem, ſed quo idem ſit iam diximus, qm̃ vna eademq; diuiſione eidẽ quicquid abraſum demptũq; eſt, adiicitur atq; apponitur. ſi ergo idem ſunt, Eadem &̃ de hoc infinito dicere licet. Verũ non penitus idẽ ſunt, idcirco adiecit aliquo modo, ſed quæ differentia inter illa eſſet, iã appoſuit.

Semper enim eſt aliquid ipſius extra ſumendum. Hoc tñ definitam omnem exuperat magnitudinẽ: ut in diuiſione definitã exuperat omnẽ: & ſemper minor euadit. Vt autem omnem additionem exuperet: neq; potentia eſſe poteſt: ſiquidem non ſit per accidens actu infinitum: ut naturales id corpus infinitum eſſe dicũt: quod extra mundum collocauere: cuius ſubſtantia aer eſt: aut aliquid tale. Sed ſi infinitũ actu ſenſibi-

lecor-

le corpus hoc pacto in ratione rerũ eſſe non poteſt: patet neq; per additionem poſſe ſic eſſe potentia infinitum: niſi ut dictũ eſt diuiſionis contrario modo. Nã & Plato infinita duo propterea facit q. in accretione exuperare uidetur: & in diuiſione in infinitum abire.

Inquit & ſi commune ſit vtriq; infinito illi.ſ. quod diuiſione fit & illi cui diuiſibile ſemp adiicitur, vt ſemper aliquid aliud facti extra capiundum ſit. Nam ſemper extra diniſionem eſt accipere alteram diuiſionem. Et ſimiliter etiam extra adiectionem ſemper alterã capere licet, ſi eandem proportionem ſeruabit ipſa diuiſio vt iam diximus, attamen quoddam diſcrimen habetur inter id ꝙ augetur, & id ꝙ minuitur, propterea qđ id quod minuitur poteſt in infinitum minui. ſiquidem minima magnitudo afferri haberiq; non poſsit, quoniam omnis magnitudo eſt diuiſibilis, quocirca omni perſcripta terminataq; magnitudine minor accipi poteſt & nunquam de futura eſt ipſa diminutio. Atqui id quod augetur, nequit omnem definitam magnitudinẽ excedere, quandoquidem in vniuerſo ſit corpus maximum ipſe mundus, quo magnitudine maius nihil eſſe poteſt. Quamobrem quacunq; data magnitudine minorem inneniri licet. Et ſi non actu, attamen poteſtate: at quacunq; data definitaq; magnitudine mainrẽ ſuſcipere neq; poteſtate natura cõcedit. Nam cœlo neq; poteſtate aliquid corpus maius eſſe poteſt, demõſtrauimus.n. fieri non poſſe vt aliquod corpus infinitũ habeatur ceu naturales extra cœlum eſſe aſſeruerũt quod quidem vel aerem vel aquam vel aliud quippiam ſtatuerunt. ſi ergo rationibus conuicimus hoc modo infinitum haberi ſtatuiq; non poſſe, conſtat etiã vt neq; omni definita magnitudine ptãte maius accipi queat, quod quidem accideret ſi actu infinitũ corpus eſſe poſſet. At quacunq; definita magnitudine minorem accipere, & ſi actu non poſſumus attamen quantum ad magnitudinum naturam attinet accipere licet: ſiquidẽ omnis magnitudo quamprimũ eſt, mox ſit diuiſibilis. Atqui omni definita mole maiorem ſumere vetuit natura, quoniam cum nequit admittere corpus actu infinitum, neq; poteſtate illud admittendum erit. Cum etiã Plato hac de cauſa duo infinita inuexit. Quorũ alterum in augmento videtur excellere & in infinitum, hoc inquit, quia infinitũ in diuiſione & in adiectione poſitũ eſt, idcirco Plato etiam duo infinita fecit magnum & paruum quorum magnum in adiectione principium poſuit, paruum autem id ꝙ cõſiſtit hac ratione in obuerſariam diuiſionem.

At quanquam duo fecit: non tamen utitur. In numeris.n. neq; proceſsio per diuiſionem eſt infinita. Vnitas enim minimum eſt neque accretio: uſq; nanq; ad denarium incrementa numeri facit.

Obiicit Platoni qm̃ cum duo aſſeruiſſet infinita magnum & paruum, neutro veluti principio vtitur. Principium nanq; apud illum eſt numerus, at neq; infinitũ diniſione neq; additione his numeris ineſt, quoniã numeri ſecundum diuiſionem non procedunt in infinitũ, ſiquidem ſectio eorum ad vnitatem pedem figet. Infinitum autem per adiectionem in numeris ipſe non videtur admittere quippe qui numerum augeri vſque ad denarium cõcedit, qui poſtea inſtar circuli in ſeipſum replicando reflectitur ac redit. Verum notandũ eſt Ariſtotelem ſuperioribus dixiſſe apud Platonem magnum & paruum, indefinitum quippiam & materiam ſignificare. Nũc autem perinde ac idem Platn ſentiret in numeris, ſermonem ſententiamq; eius abiurgat, tãquam vbiq; reprehendat id quod apparet ſibi ex dictis antiquorum, ſed non eorum ſententiam.

Fit autem ut infinitum ſit contrario modo atq; alij dicũt. Non enim id eſt infinitum cuius nihil eſt extra: ſed id cuius aliquid ſemper eſt extra. Cuius hoc indicium eſt: nam & annulorum eos qui pala carent, infinitos homines dicunt: quia ſemper aliquid eſt extra ſumendum.

Cum indicaſſet quo nam pacto infinitum ſit quoq; non ſit qm̃ vt naturales ſentiebant nõ eſt aliquod corpus extenſione infinitum, ſed diuiſione & obuerſaria additione ſtatui licet, impræſentia vult etiam infiniti diuiſionem, quàm nonnulli tradiderunt, confutare. Nam illi definientes infinitum dixere infinitum id eſſe cuius nihil extra capere licet. At inquit. Ego contrarium aio, ac ſentio, quoniam infinitum eſſe cuins aliquo ſumpto ſemper eſt aliquid extra ſumere, cui definitioni ipſi aliquando vidẽtur annuiſſe quippe annulos qui ſundam non habent infinitos appellent, propterea quod non habet aliquem terminum perſcriptum ac finem certũ & definitum. Nam ſunda cum diſsimilaris toti ſit ceu terminus vel principiũ eius habetur ac ſtatuitur, quicũque ergo non habent ſundam quas vocant annulos cathenarum ipſiſmet ſimilares non habent aliquem terminum definitum, ſed ſemper eius quod ſumitur ſemper eſt aliquam partem ſimilarem extra accipere & quoniã ij annuli quandam ſimilitudinem gerunt cum infinito tales infinitos vocant. Aliter nempe nõ ſunt infinito ſimiles, qm̃ non modo hoc infinito idem ineſſe oportet: Vt ſemper aliquid ipſius aſſumpti atq; dati extra ſumere liceat, ſed etiam vt neq; idem bis ſumatur, quod quidem non ineſſe annulo videtur, qm̃ ſæpe idem accipimus cum totidem vicibus idẽ ſumemus quot & circũlationes & verſiones ſaciemus, præterea infinitum appellant perſectum totum & omnia complectens, hac ratinne ipſum honeſtantes approbanteſq;. Ego autem contrarium ſentio, quoniam infinitum non eſſet infinitum, ſiquidem totum & perfectum infinitum eſſe nequeat. Nam totum eſt id cuius nihil eſt extra eas partes quæ ipſum conficiunt. Ceu hominem totũ dicimus cuius nihil abeſt à partibus. At infinitum definiuimus eſſe idem cuius ſemper aliquid extra capi poteſt. Item perfectum vel idem toti eſt vel proximum atq; affine. Nam ludum dicimus perfectum, quoties finem attingit & cui nihil deeſt earum partium, quæ ipſum complent. Hominem quoq; perfectum dicimus, qui iam ad finem naturalem peruenit. Voco preterea extremas naturæ actiones perfectas ad quas naturæ opus ac munus deſinit ſiſtitq;. At infinitum contrario ſe habet, quippe infinitum ſit cui nullus finis tribuitur, ſed ſemper aliquid extra relinquitur. Ex his ergo talem ſyllogiſmũ conficit. Totum & perfectum cum finem habent etiã obtinent terminum, ſed ꝙ terminum habet nõ eſt infinitum, totum igitur non erit infinitum. quare eorum ſermo ac ſententia in contrarium potius incidit, qm̃ illi dixerunt infinitum eſſe perfectum & totum. Hæc ſentẽtia potius contrariũ indicat, ꝙ ſi perfectum & totũ igitur non eſt infinitum. Deinceps etiam oſtendit infinitum non continere omnia, vt ipſi aſſerebant, immo cõtrarium quod contineatur. Et qm̃ infinitum potius rationem partis ſubiit, quam totius idcirco inquit exiſtimandum eſt, Parmenidem rectius dixiſſe, quàm Meliſ-

ſum,

ſum, quippe qui infinitum totum appellauit ea connectens inter ſe, quę coniungi nequeunt. Parmenides aūt totum finitum eſſe aſſeruit. Nā illud aſſeruit eſſe à medio æque pollens, ideſt æque à medio vndiq; diſtās, vt idem orbiculare eſſe oſtendat. At rotundum omneque ſimpliciter formatum finitum eſt, quæ cum Ariſt. explicat deinceps cauſam erroris eorū exponit, qua impulſi in idem redigebant infinitum totum & perfectū. Inquit.n. materia cum per ſe indefinita eſt, etiam infinita eſſe videtur, infinitam dicit materiam quia nullum propriū ſibi terminum ac peculiarem formam habet, immo contrarium ipſa diſsipationis deſtructionisque formarum ac indefinitatis diuiſionis in infinitum cauſa eſt. Nam cum ſint rationes formarum per ſe impartiles materia eaſdem ſuſcipiens diſtare ac extendi facit. Ratio.n. magnitudinis cum per ſe ſit impartilis in materia ſuſcepta & extenſa dimenſaq; deducitur ad indefinitatem, & illius ſectionis in infinitum cauſa eſt ipſa materia. Similiter etiam aliarum formarū deſtructionis magis vel minus cauſa eſt Materia igitur huiuſmodi ſe habet, forma autem eſt quidam finis terminus & totum, terminat nanq; & circunſcribit materiam ac totum aliquod & perfectū conficit cui aduenit. Nam æs cū velut materia æreis vaſibus ſit. Et hac in parte qd'dam indefinitum eſſe videatur, ꝙ neque totū vel perfectum appellatur, cū aduenit vel tripodi vel ſtatuæ forma maiori vel minori materiæ ipſam circumterminat & aliquam rem perfectam & totum efficit, ceu ſtatuā totum vel lebetem totum: Hoc etiam modo & magis proprie de materia & de formis dici potuit. Cū igitur forma ſit aliquid & perfectum & materia indefinita ſit & hac ratione, ipſa eſt cauſa cur res abeant in infinitū. Eſt nempe materia poteſtate oēs formæ, & quæ ſunt poteſtate ſolemus nominibus eorum quæ actu ſunt appellare, videlicet æs ſæpe appellamus ſtatuam. Et ſi nōdum formam ſuſceperit, item lignum lectum, & triticū panem, ac ſemen genitale hominem, idcirco illi quę qdem formæ conueniunt eadem de materia prædicari voluerūt, propterea quod ipſa eſt poteſtate omnia, qd' vero in materia ſit infinitum, conſtat ex diuiſione magnitudinum. Non.n. ſm formam diuiſio fit, quoniam poſt diuiſionem etiam ſeruant æris vel ligni vel carnis formam, ſed ipſa fit ſecundum ſubiectum, in quo ipſa forma extenditur ac dimenſionem recipit. Materia igitur per ſe infinitum, finitur autē & terminum ſuſcipit ab ipſa forma circūſcripta. ſi igitur formam terminat & id ꝙ terminat continet & ꝙ terminatur continetur, igitur contrarium ipſis dicere accidit dico.ſ. ipſum infinitum contineri & non continere vt exiſtimabant. Itē ſi materia quæ eſt infinitum eſt compoſiti pars, nō igitur erit totum, ſiquidem pars totū eſſe non poſsit. Porrò conſentaneum eſt materiam aſſerere ignotam cum etiā infinita eſſe traditur. Infinitum.n. ſuapte natura ꝑcipi non poteſt. Cum ergo oſtendit eiſdem rebus contrarium euenire ac longe aliter quam ipſi dicebant dico.ſ. infinitum non continere, ſed potius cōtineri, atq; idipſum potius partem eſſe q̃ totum, demonſtrat hoc idem deductione ad inconueniens atq; abſurdum. Et inquit ſi continet infinitum, cum non modo id ſenſibilibus reponatur, ſed etiam in ipſis intellectualibus. Nā idē in ideis Plato ingeſsit. quemadmodum igitur abſurdum eſt, vt in ſenſibilibus conſtitutum contineat, ita etiā ſtatutum in ipſis intellectualibus, īpar eſt, vt contineat. Abſurdum aūt & impoſsibile inquit cognitionis cauſæ. Et cū ipſum cognoueris eſſe, etiā oīum termini definitionisq; cauſam ab ipſo ignoto ſm naturā dico .ſ. ab ipſo infinito contineri, dices vel hoc modo ſi aiūt infinitum omnia continere & in omnibus comprehēdatur intellectualibus, non ſolum intellectualium ordines congeſtæq; compages, ſed etiam ea quæ ſunt ſupra hos ordines, cōſtat igitur vt infinitum intellectualia cōtineat vel oīa ſimpliciter atq; ordines intellectualium.

Per ſimilitudinem tamen quandã: & non proprie. Oportet.n. & hoc eſſe & nunquam idem ſumi. In circulo uero nō ita fit: ſed ſemper quod deinceps ſumitur eſt ſolum aliud.

Multi conſuetudine profecto adducti quædā proferunt. Sed qūo annulos quadam ſimilitudine infinitos eſſe inuulgent, & non proprie induxit, qm̄ non ſolum oportet hoc infinito tribui, vt ſemper illius quod ſumitur aliquid extra capere liceat. Sed ēt hoc vt non ſemper idem capiatur, quod quidem annulis non ineſt.

Infinitum igitur id eſt cuius ſemper aliquid extra ratione quantitatis accipi poteſt. Cuius uero nihil eſt extra: ideo perfectum ac totum. Hoc enim pacto totum conſueuimus diffinire: totum dicentes id eſſe, cuius nil prorſus abeſt. Vt hominem totum: aut ciſtellam: atq; ut quodq;.

Oportet ſubintelligere cum dicit ſm quantitatē accipientibus, hoc.ſ. aliquam partem: Vt infinitum igitur id ſit cuius ſm quantitatem accipientibus aliquā partē licet ſemper aliquid extra ſumere. Et hæc eſt definitio infiniti. Quamobrē ſi hoc eſt infinitum vt definitio tradit: Totum autem & perfectum, ea ſunt quorum nihil extra capeſcendum eſt, igitur infinitum non erit totū, neq; perfectum. In numeris nanq; qui augentur in infinitum ſemper ab illo ꝙ capitur alterum numerū accipere licet, ſimiliter etiam in ſectione magnitudinis in infinitum, ſemper alteram ſectionem ab illa quæ ſumitur extra capere libet. Et pulchre recteq; dixit, ſecundū quantitatem, non.n. fit diuiſio ſecundum formā, ſiquidem eadem forma in vnoquoq; diuiſo ac ſeiuncto cōſpicitur. Nam ea quæ ſecantur & diuiſionis mēbra vel ſunt lineæ vel ſuperficies vel corpora, aliter.n. in diuiſione omnium non ſeruatur forma, qm̄ ipſe demōſtrauit ſuperioribus non in quanuis magnitudine temere quāuis formā ſtatui poſſe quapropter in diuiſione nō ſemper ſeruatur forma, ſed diuiſio vlterius cū proceſſerit corrumpet ipſam. Porrò carnem poſſumus diuidere in infinitum vt quandam magnitudinem & tamē vt caro nequit amplius ſecari in infinitum. Sed aliquis ambiget nunquid definitio infiniti congruere poſsit toti perfecto ac generaliter omni finito. Etenim de perfecto dicere licet id eſſe cuius ſm quantitatem accipientibus aliquam partem ſemper eſt aliquid extra ſumere. Nam ſi accepero partes ſm dimidietatem in infinitū licebit accipere aliquid eorum quę ſumūtur extra. Sed nos reſpondemns hoc in rebus finitis minime verum eſſe quoniam de infinito hanc partem vel hanc ſi accepero non ſimpliciter omnes ipſe percurram, ſed ſi qualemcunq; partem ſumpſero at in ipſo finito non ita fit. Nam ſi aliquam partem definitam accepero ipſum exhauriam. Præterea à vero longiſsime abeſt, vt in ipſo finito ſemper illius quod ſumitur aliquam partem extra capere liceat, quoniam ſi cœpero partes ex partibus nō amplius cōtinget aliquid extra ipſas accipere at in ipſo infinito extremum inuenire non eſt. Et ſi accidit ēt ipſo finito vt aliqua pars extra partem capiatur, attamen,

men non conuenit ei vt ſm oẽs partes id fiat queadmodum peculiare eſt infinito, accidit autem hoc generaliter ipſi finito aliquo modo quia participat infinito, quãobrem ſi libebit in ipſo perfecto quadam diuiſione ſemper aliquid illius ꝙ ſumitur extra capere nõ qua perfectum eſt id ei accidit, ſed quia infinito participat.

Sic & id quod proprie totum eſt: ueluti totum ipſum cuius nihil eſt extra. Cuius uero aliquid abeſt: id quicquid abeſt uniuerſum non eſt.

Inquit quemadmodũ in particularibus locis ceu in homine vel nauigio totũ id dicimus cui nihil abeſt eorum quæ conficiunt ſubiectum ita etiam de toto proprie dico.ſ.de vniuerſo. Totum equidem & oẽ dicimus eſſe cuius nihil eſt extra ceu mundus totus cuius nihil horum quæ conferunt ad conſtitutionem vniuerſi extra eſt. Hoc modo.n.eſt proprie totum & oẽ, qm̃ ſi reuera aliquid defuerit ei, etiam ſi paululum forte quippiam illud ſit, non erit totum neq; omne.

Totum autem & perfectum: aut idẽ penitus ſunt: aut naturam finitã habent. Perfectũ uero nihil eſt prorſus: quod nõ habeat finem. Quocirca putandum eſt melius Parmenidem Meliſſo dixiſſe. Hic.n. ipſum infinitum totum appellat. Parmenides autem totum dicit eſſe finitum: à medio æque diſtãs.

Totũ.n.de continuo dicitur vt conſueuimus dicere totum lignum & totum panem, omne autem de diſcreta quantitate dicitur, vt dicimus omnes homines, perfectum autem cõmune vtriq; eſt, cui nihil partium deficit. Si ergo totum & oẽ non idem & perfectum cum vtriſq; idem eſt, igitur totum nõ prorſus erit idem cum perfecto. Præterea totum dicitur propter collectionẽ omnium partium ſimul perfectum vero appellatur ob finis receptionem. Vtraq; tamen de eodem prædicantur qua ratione vtraq; vnum aliquid atq; idem ſecundũ omnia eſſe videntur.

Fieri enim non poteſt ut infinitum cum toto ac uniuerſo perinde atq; cum lino linum nectatur.

Inquit Meliſſus volebat eã quæ cõnecti ſimul nequeunt in vnum colligi atq; coniungi, & dicit. Non.n. vt linum lino iuxta prouerbium ſane apta ſunt in vnũ coniungi, cum nequeant oẽ totum & infinitum ſimul eſſe, vt demonſtrauimus.

Nam hinc et hanc præclaram de infinito conditionem accipiunt omnia tanquã ipſum continere: & uniuerſum in ſeipſo complecti. Habet enim ſimilitudinem quandam ad totum. Infinitum enim materia perfectionis magnitudinis eſt & id quod eſt potentia totum non actu. Eſt autem diuiſibile ad diminutionem & ad additionem contrariam: totumq; atq; finitum non per ſe: ſed per aliud.

Ob id inquit infinitum totum & perfectum appellabat vt idem indicaret inſigne ac præcipuum eſſe tanq̃ omnia impleat atque contineat. Sed deinceps explicat cauſam inſcitiæ eorum vnde decepti impulſiq; ſunt vt dicerent infinitum totum & perfectum eſſe. Et inquit propterea quod quandam ſimilitudinem gerit cum toto & perfecto quæ autem ſit iſta ſimilitudo mox adducit, dicens. Eſt enim infinitum perfectionis magnitudinis materia, atq; totum poteſtate, actu autem minime per magnitudinem vocat compoſitum. Inquit itaque perfectionis magnitudinis ideſt formæ qua vnũquodque eſt, & ſuam perfectionem habet. Item dicit materiam eſſe infinitum & poteſtate totum ac perfectum.i. materia eſt poteſtate forma. Actu autem minime, per ſe.n.materia eſt infinita & interminata quæ eſt poteſtate totum & perfectum quoniam eſt capax formæ ex qua cõpoſitum cõſtituitur, materiã igitur eſſe poteſtate totũ inquit, ſed hoc velut infinito actu inexiſtens de ipſo prædicari aiunt. Quod vero in materia conſtituatur infinitũ deinceps his indicat. Nã ſectio magnitudinũ in infinitum & obuerſaria reſpõdensq; adiectio ex materia naſcitur, ſiquidem formæ per ſe indiuiduæ ſint. Hoc igitur materiæ per ſe tribuitur, ſed totũ eſſe ac pfectum quando peruenit ad terminũ non per ſeipſam, ſed per aliud ei ineſt ideſt per formam.

Et non continet: ſed ut infinitum eſt continetur.

Definitur.n.materia à forma, & infinitum terminatur. Sed ꝙ definitũ eſt ac terminatũ non continet, ſed continetur, quãobrem ſi continetur perſpicuum eſt, vt infinitum non ſit aliquid totũ, vt illi dicebant, imo contrarium eſt, pars illius, ꝙ quidem continetur & contento componitur.

Quapropter & ignotum eſt ea ratione qua eſt infinitum: materia nanq; formam non habet. Quare patet partis magis infinitum quam totius rationem ſubire. Materia nanq; pars eſt totius: perinde ac æs eſt aeneæ ſtatuæ pars.

Si.n. vniuſcuiuſque cognitio habetur per formam, materia autem eſt in formis perſpicuum igitur eſt ipſam ignotam eſſe. Idcirco Plato aſſeruit ipſam peregrina non legitima conſideratione comprehendi propterea qđ ipſam nemo viſu ſenſuq́ue percipere poteſt, ſed formarum receſſu ſeparationeq; in illius cognitionem proficiſcimur, quamobrem modus cognoſcendi eam ex formis habetur.

Nã ſi in rebus ſenſibilibus continet: & in intelligibilibus ẽt ipſum magnum: & paruũ cõtinere: res intelligibiles oportebat. At abſurdũ eſt profecto ac impoſſibile id quod eſt ignotum atq; indefinitum: continere ac definire. Atqui cum rõne etiam fit: ut id quidem quod in additione conſiſtit: nõ uideatur eſſe ſic infinitum, ut omnem exuperet magnitudinem. Id uero quod in diuiſione conſiſtit: infinitũ eſſe iſtiuſmodi uideatur. Infinitum.n.intus perinde atq; materia continetur: forma aũt continet. Cum ratione ẽt accidit in numero quidem uerſus minus: minimum eſſe finemq;: uerſus autem plus: omnem ſemper multitudinem exuperare. In magnitudine uero contrarium. Verſus, quidem minus omnem magnitudinem infinitam. Hæc enim ita propterea fiunt ꝙ ipſum unũ quicquid tandem id ſit, indiuiſibile eſt. homo nanq; unus eſt homo, non multi.

Hic fidẽ fecit quomodo recte dixerit materiã contineri & non continere. Si.n. ſimiliter infinitum eſt in ipſis intelligibilibus quẽadmodũ in ſenſibilibus; par eſt, vt eo modo in ipſis intelligibilibus contineat quo cõtinet in ſenſibilibus, at impoſſibile eſt ea quæ ſunt cauſæ termini & cognitionis ab ignoto & interminato contineri. Non igitur cõtinet infinitũ, vt illi dicebãt. Magnũ aũt & paruũ ſunt in materia in qua infinitum poſuere. Vnde Plato magnũ & paruũ materiã appellauit cõſentaneum aũt eſt, vt id ꝙ adiectione fit non videatur hoc modo infinitũ, vt q̃uanuis magnitudinẽ excellat, Hoc in loco vult tradere multa theoremata quę cõſequuntur rõnes infiniti quas tradidit. Et primũ inquit congrue ex his definitionibus, q̃s attulimus de infinito, accidit infinitũ dari, tũ in diuiſione, tũ in adiectione, verũ aſſero in diuiſione accipi minimã magnitudinẽ nõ poſſe: Sed q̃uis data magnitudine adhuc minorẽ accipiẽ-

dam elle. At in adiectlone non amplius concedendũ eſſe puto, vt quauis certa ac magna mole amplior accipi queat, ſiquidem certa ac definita in vniuerſo magnitudo ſtatnta ſit. & hoc eſt mundi corpus. Nam oſtendimus magnitudinem extenſione infinitam haberi non poſſe, cauſa huius rei eſt, quia infinitum alia non continet, ſed continetur, continet nanq; id ꝙ perfectum ac totum eſt ꝙ qnidem formam eſſe diximus. Cum igitur adiectio extrinſecus fit & diuiſio intra terminos efficitur, merito in infinitum extrinſecus adiectio effici non pōt, propterea quod terminus eſt forma & finis. oportet itaq; augumentum cum peruenerit ad formam, ſiſtere neq; ſi eſt, extra formam cònſiſtit à qua continetur. At materia intra id qnod ſecatur contenta, ſectione ſibimet infinitudinem ingerit. Vñ in diuiſione forma ſæpenumero deficit cum aliqno termino potiatur, vt etiam liquet in adiectione, & vt in maiore, ita etiam in minore. Nam diximus formas nõ ſuapte natura idoneas eſſe in quauis magnitudine conſiſtere, quo fit vt ſectio non deficiat ob materiam, cæterum inquit non ſine ratione numerum ad minimum deuenire. Siquidem vnitatis vltimæ veluti minimo occurrat ꝙ quidẽ eſt indiuiſibile, qui tamen cum increbreſcit nullũ habet terminũ, qm̃ numerum poſſumus in infinitum augere & in magnitudinibus contrarium accidit, ſiquidem cũ augentur occurrant maiori magnitudini quæ terminus ac finis eſt & cum minuuntur nullum terminũ offendunt. Cauſam buius rei eſſe exiſtimamus, quia numerus vnitatibus conſtat, ex quibus aũt aliquid componitur in eadem etiam diſſoluitur, numerus vero diuiditur in vnitates, ipſę autem quatenus vnitates, indiuiſibiles ſunt. Siquidem omne vnum quatenus vnũ, ſit indiuiſibile. Nam homo quatenus vnus homo, indiuiduus eſt. Si enim dinideretur vt magnitudo, attamẽ non vt hõ diuideretur, quandoquidem non diuidetur in homines, ſed in partes quibus nõ erat vnus, ſed vnus extat quatenus vna aliqua forma cõſtituitur ex his quæ quidem non amplius in partes ſimilares ſecatur. Si ergo vnitas indiuiſibilis eſt, & diuiditur numerus in vnitates, ſtabit profecto diuiſio, cuius extremum ac terminus erit ipſa vnitas, quibus ergo fit, vt numeri ſectio in infinitum non abeat, ſed illius adiectio merito abit in infinitum, propterea qnod adiectio eſt vnitatũ collectio atq; appoſitio. Cum igitur vnitas ſibimet in infinitum apponere ac connectere poteſt, merito ſequitur, vt augumentum numeri in infinitum procedat. Sed cum magnitudo vnitatibus nõ cõſtet, ſed conficiatur ex magnitudinibus, diuiſio igitur nunquam recidit in ipſa indiuiſibilia, ſed ſemper idonea eſt ſecari in magnitudines, quæ etiam ſuapte natura diuidi queunt, quo pacto abibit ſectio in infinitum, at augumentum minime, qm̃ incidit in totũ ac perfectũ, qm̃ cœlo aliquid maius eſſe non poteſt, quodquidem proprie totum & omne appellatur, qua de cauſa econtrario ſe habet numerus cum magnitudinibus. Cæterum hæc quæ dicturi ſumus conſequuntur ea, quæ prius de infinito diſſeruimus. Nnmerus enim per ſe infinito non potitur, ſed per materiam, quoniam ſectio magnitudinum fit merito materiæ quæ magnitudo eſt cauſa augendi numerum in infinitum ob id nanq; ad extremam vnitatem numerus peruenit qm̃ continuum, ꝙ priuſquam diuideretur erat poteſtate infinitum cum ſecatur auctionis ſuimet diuiſione numeri in infinitum cauſa fit. In cunctis igitur infinitũ reponitur materiæ ope, quibus declaratis deinceps, quęrit qm̃ cum in pluribus infinitum conſtituatur (Nam dicimus magnitudinem infinitam eo ꝙ in infinitum diuiditur & motũ infinitum ac tempus) quomodo in his collocatur infinitũ, inquit eo modo quem ſolent obſeruare ea quæ prius vni competũt & ſui merito aliis tribuuntur, quo in genere ſolent eſſe analogata, quæ enim ordinem habent inter ſe ſubiecta dico. ſ. magnitudo motus & tempus eundem etiã æmulatur infinitum in his conſtitutum. Eſt igitur magnitudo imprimis per quam deinde motus qui in ea abſoluitur, continuus eſt, ſiue is ſuerit latio, ſiue alteratio, ſiue auctio, cuius præterea merito tempus continuum habetur. Eſt igitur primo in magnitudine infinitum, propter magnitudinem deinde in motu, & propter motũ in tempore. Vñ hæc. ſ. magnitudinem eſſe continuam & non ſecari, neq; qualitatẽ eſſe in indiuiſibilia. Item propter eam motum, & propter motum tempus continua eſſe ac non diuidi in inſectilia veluti conceſſa & poſtulata accipit. Siquidem proceſſu operis præſertim in ſexto huius negocij libro hæc diligentisſime demonſtrabit. poſt hæc inquit quod ſi nos infinitum actu in rebus negamus nõ idcirco geometrarum principia ac demonſtrationes ſublata eſſe volumus. Sed ambiget aliquis qm̃ ſi mathematicæ res per abſtractionem à rebus naturalibus habentur & concipiuntur quippe geometra veluti quodam principio vtatur ipſa recta linea infinita. Aiunt enim extrahatur linea continue in infinitum quo dato principio procedũt geometricæ demonſtrationes, ſublata ergo linea infinita quam veluti principium quoddam in conſtituendis demõſtrationibus geometræ petunt certe demõſtrationes geometricæ tollentur ac deſtruentur. Atqui abſurdum eſt tollere demoliriq́; optimam ac certisſimam ſcientiam.

Hanc igitur dubitationem Ariſt. igenioſisſime perſoluens inquit, minime nos tollere ipſas demonſtrationes. Si demõſtremus infinitam actu magnitudinem admitti non poſſe, quandoquidem neq; ipſi geometrę in demonſtrationibus ſuis ipſo infinito vtantur. Sed ob id accipiunt lineam magnitudinemq́; infinitam vt ex ea quantum finitæ voluerit extrahere dẽptęq́; posſint, qm̃ ſiquis erit qui concederet lineam quantamlibet accipere, non egerent infinita, neq; illam admitti cõtenderẽt. Huius rei potisſimum inditium eſt, quia neq; ad conficiẽdas demõſtrationes geometrices ipſa linea infinita confert, qm̃ cum ſumunt ex eadem quã voluerint finitam: Hac ſane vtẽtur ad demonſtrandum propoſitum theorema & minime infinita. Nã ſi illis daretur maxima recta linea ceu vniuerſi diameter nõ amplius exquirerent infinitam q̃ ipſis opportuna foret, ſiqnidem ex diametro mũdi libebit q̃tum volnerit extrahere. Quãobrem ſi vtẽtur in demonſtrationibus ſuis infinito, ꝓfecto ratio illa quæ tollit & negat infinitũ illis adimeret ſcientias, ſin autem vtũtur, minime illis tollere ſciẽtias videbitur. Præterea inquirit ſub qno genere cauſarum infinitum collocandum eſt. Siquidem oſtenderat oĩno ſi ſit infinitum, principium eſſe, non proficiſcens ex principio. Oſtenſum quippe eſt extenſione infinitũ haberi nõ poſſe, licet illius diuiſione & obnerſaria adiectione illud tueri posſimus. Merito igr̃ inneſtigat ſub quo principio ipſum redigẽdũ ſit. Quatuor. n. principia ſtatuimus materiam formam efficies & finale. Inquit igitur infinitum eſſe principium veluti materiam quod quidem ratione oſtendit, & veterum teſtimonio imprimis equidẽ formam dici nõ poſſe cõſtat, quippe quæ ſi terminus

terminus & finis, at infinitum eſt ſine fine in circūſcriptum ac impercuſsibile. Præterea neq; vt efficiens cauſa, qm̄ illā actu eſſe oportet, infinitū aūt poteſtate eſt. Præterea conſtat vt neq; finalis ſit, imprimis quidē qm̄ ſæpe in idem veniunt forma & finis, deinde quia finalis cauſa eſt finis & terminus cuius eſt cauſa at infinitū non eſt finis neq; terminū habet, reſtat ergo vt infinitū ſub genere cauſæ materialis collocetur, quod quidem merito fit, cum materia in priuatione verſetur infinitū in priuatione conſiſtit ergo infinitum eſt materia. Præterea cuncti qui infinitū eſſe ſtatuerunt illud velut materiam conſtituerunt. Nam aſſeruerunt illud vel aerem vel aquā aut intermediū ſiue quoduis illud eſſe ex quo res gigni affirmarunt. Verum poſtq̄ hæc explicauit cæterum in calce libri dubitationes quibus videbatur neceſſario in rebus infinitū cōſtitui diluit ac perſoluit, ne inſolutæ multos homines confundant territentq́;, fuere itaq; cauſa ac dubitationes numero quinque prima erat in infinitudine tēporis. Secunda ex diuiſione magnitudinum in infinitum. Tertia ex perēni ortu rerū. Quarta eſt qua infinitū dicebamus eſſe eo quod finitū ſemper oportet aliquo claudi ac circūſcribi. Quinta erat quæ multis maxime perſuadebat infinitum admittendum eſſe, & ea eſt quæ ex cogitatione ſtatuit infinitum, propterea ꝙ mens cogitatioq́; nunquā finem obtinet, neq; huic legi ſubiicitur, vt nequeat aliquod cogitatione comprehenſum ſemper alterum quippiā an mo concipere ac imaginari. poſitis ergo his dubitationibus oſtendit eas neceſſarium aliquid non concludere, neq; ad concludendū infinitum actu eſſe neq; ſecundū partem, neq; poteſtate. Et imprimis diluit dubitationem quæ fit ex perenni iugiq́; rerū ortu, qm̄ neq; eo quod generatio eſt ſempiterna oportet aliquod corpus infinitum eſſe, ex quo producuntur ea quæ fiunt. Nam ſi vnius ortus alterius interitus eſt, ac viciſsim interitus eſt alterius ortus, poterit vniuerſum finitū eſſe & rerum ortus ac interitus nunq̄ deficere. quare huiuſmodi dubitatio nihil neceſſarij concludit, hac.n. neq; vrgemur infinitum actu neq; poteſtate neque ſecundum partem ſtatuere. Item alia dubitatio minime ab id affirmari cogit in qua dicebatur omne finitum ad aliquid finire. Nam hoc falſum eſt. Quoniam ſi eadem eſſent tangi & terminari dubio procul omne ꝙ infinitum eſſet, mox oporteret aliquod extrinſecus tangere ac eodem circunſcribi, at modo non idem eſt, terminari & tangi quandoquidem tactio ſit de numero illorum quæ ad aliquid ſunt. Tangibile.n. aliquo tangitur, qm̄ neceſſe eſt, vt tangatur quare tangibile, reſpectū, habet ad quippiam aliud extrinſecus, ſed finitū ad aliud reſpectum non habet, ſed ad ipſum. Hoc nanque modo finitum non habet relationem ad aliquid aliud. Tactus enim eo quod tangit aliud, dicitur, finis terminuſq́; dicitur eo, quod aliquod idem extremum habet. quare ſi non idem ſunt hæc terminari & tangi, nam neceſſe eſt, vt finitum alio claudatur & terminetur & q̄q̄ nonnulla finita non quoppiam alio terminarentur & extrinſecus aliquod tangant, attamen hæc tangi & terminari, eadem non ſunt: Sed accidit finito vt tangatur & tangat aliud, ꝙ quidem fit, ne inane intercipiatur: quæcunq; igr̄ ſuiſmet limitibus intercluduntur prorſus neceſſe eſt, vt ab aliquo tangantur, propterea quod vt dicebam vacuum non eſt, ſed quæcunq; extrinſecus terminantur, omnia talia non neceſſe eſt aliquo tangi, quæcunq; igitur extrinſecus finita ſunt & aliquo ſunt attigua, tota dici appellariq́; nequeunt, ſed partes vniuerſi, tanguntur igitur hæc non qua finem aliquem habent, ſed qua partes ſunt totius cum vniuerſum inane non admittat. quo fit ſi aliquod eſt proprie totum & eſſe hoc, non cogitur alio terminari claudiq́;, Imo hoc fieri non poteſt, qm̄ non eſſe proprie totum huiuſmodi ſe habet ſphæra ſtellarum fixarū quæ finita cū ſphæra ſit omnis nanq; figura finita habeatur. nullo extrinſecus tangitur, propterea quod extra ipſam nihil eſt. Itaque hæc ratio nihil neceſſarij concludit quo vrgeamur ſtatuere infinitum. Sed neq; illa quippiam concludit qua dicebatur mens ipſa concipere infinitū, qm̄ ipſa mentis cogitatione poſſumus cuicunq; datæ magnitudini ſemper aliquid aliud extrinſecus addere, & nūq̄ id facientes, deficere, ſiquidē reſpondemus non oportere rerum naturam aſſequi noſtram animi cogitationem imo contrarium, opus eſt vt noſtra mentis conceptio vera ſequatur rerum naturā. Neq;.n. quia poteſt mens ipſa concipere intelligereq́;, Soc. extra Athenas morari, idcirco neceſſe eſt, vt ipſe extra Athenas moretur, neq; qm̄ animus poteſt illum intelligere centum cubitis cōſtare, iam neceſſe eſt ipſum tanta magnitudine extolli qm̄ non quicquid pro arbitrio intelligimus, ita euenit. Sunt quidem nonnulli dementes, qui putant ſe maximos reges eſſe, ac totius terrarū orbis imperio potiri, quorū cogitatio maxime fallitur cum aliter res eueniant. Hoc itaq; modo quanquam ipſe poſsim aliquod corpus in infinitum auctum eſſe intelligere, attamen nō oportet aliquod tale corpus eſſe, quo pacto igitur rationes nihil neceſſarij habent ad concludendum infinitum. At duæ.ſ. prima & ſecunda quarum alia ex infinitate temporis infinitum ſtatuit altera diuiſione ſectioneq́; magnitudinū ſimul comprobat quanquam aliquid penſi & conſentanei habent, attamen non oportet corpus tolli vel temporis auctionem in infinitū, aut ſectionem magnitudinum in infinitum, quia infinitū actu negatur. Neque.n. hoc modo tempus eſt infinitū, vel magnitudinum ſectio probabitur in infinitum eo, quod ſimul ſit totum tempus, vel ꝙ ſint oēs diuiſiones continui, ſed eo hæc ſunt infinita, quod per ſucceſsionē ac partem ſuſcipiuntur, & non deficiunt, in quibus infinitū poteſtate eſt, & non actu, quare ſtatuatur infinitū ſubſiſtere per vnā ſui partem, & poteſtate eſſe, quāobrē cum ipſe hoc modo infinitū poteſtate & non actu & per partem, & non ſimul totū ponat ob id nullū abſurdū habetur neq; cogitatio aī deficit. Nā aīus neque pōt infinitū totum ſimul intelligere, qm̄ ipſum hoc mō intelligendo finitum potius q̄ infinitū ſtatueret. Sed ita concipit, quia dato quocūq; finito ſemper aliquid adiūgi poſſe coniectat quouſque defeſſus cedat quieſcatq́; quare cōcedemus huic rationi tempus poteſtate in infinitū augeri, ſed non actu & id pro continuo ſumiſ eſſe finitū & nequaquā infinitum, cæterum ad præſentē textū reuertamur. At vero rōni conſentaneū eſt, vt id ꝙ adiectione fit non videatur hoc mō infinitū eſſe. Id eſt conſentaneū eſt, & conſequens ea quæ de infinito diſſeruimus vt infinitū cōtineatur, continet nanq; totū & qūo contineat diximus. Diuidunt igitur magnitudinem & cum oīs ſectio intra confinia terminoſq́; fiat merito nūquā deficit, qm̄ contentū intra terminos infinitum ſibimet in ſectione pbet proceſſum in infinitū. Sed adijciendo ſp alicui magnitudini infinitū eſſe non pōt. Nā adiectio extrinſecus fit at toti & vniuerſo adiūgi quippiā nequit, quamobrem adiectio cū peruenerit

ad molem vniuerſi, merito cedet amplitudini & quieſcet. Quod quidem non ſine ratione numeris tribuitur vt verſus minimum oſtendat terminum. Eo ꝙ numerus ſcḋm ſui minimum finitur, finis aũt tendentis ad extremũ eſt ipſa vnitas. Verũ cum verſus amplum tendit nullum terminum habet, quoniá quocunq; numero accepto maioré queo accipere. At ipſæ magnitudines contrario modo afficiuntur, Nam cum tendunt in amplum, terminãtur, ſed cum vergunt verſus minimum, nullum extremũ inueniunt. Cuius rei cauſam adducit, quoniá vnum (quodcunq; illud ſit) indiuiſibile eſt. Item cur numerus tendens ad minimum, finẽ habeat, cauſa eſt, quia nihil aliud eſt numerus, q̃ multitudo ex vnitatibus collecta. Cum itaq; diuidẽdus numerus peruenit in aliquod extremum ceu in ipſa vnitate ſiſtit. Nam ex quo res conſtituitur, in id quoq; diſſoluitur. Et cũ vnitas quatenus inſectilis ſit, merito numerus tendens ad minimum, non procedit in infinitum. Diuiſio.n. cum peruenerit ad vnitatem, ſtabit. Eadem etiam de cauſa quoties vergit in amplum, terminum non habet. Nam compoſitio ex vnitatibus fit. Vnde ſi nihil prohibet vt in infinitũ vnitates mutuo viciſſimq; colligantur ſemper duplicantes eas quæ ſumũtur, merito numerus nõ inuenit terminum in auctione. idipſum quoq; accidit propter naturam infiniti, quæ ineſt ſectioni magnitudinum in infinitum, quandoquidẽ ob ſectionem magnitudinis in infinitum, augeatur numerus. Nam cũ ſectio continui ſemper ab vnitate proficiſcitur, ob id numeri extremum eſt ipſa vnitas. cum.n. vnum ens continuum ſit ita diuiditur: Sed quõ aſſerit ens indiuiſibile eſſe ꝙ quidem vnũ eſt. Nonne dicimus animal vnũ genus diuidi in plures ſpecies. Si.n. quatenus genus diuiditur in ſpecies quatenus vnum ſecabitur in plura. Similis ratio eſt de continuo. Nam continuum vnũ aliquid eſt quatenus continuum. Vnum.n. lignum dicitur, vnusq; lapis. Præterea continuum qua continuum, eſt, diuiſibile in infinitum. igitur vnũ qua vnum in infinitũ eſſe diuiſibile, diuiſio nanq; cuiuſdam alterius omnino eſt q̃ vnius, quamobrẽ ſi hæc concederentur, iá multa diuiderentur ac non diuiderentur. Reſpondeo itaq; genus vel continuũ non modo vnum eſſe, ſed ẽt poteſtate plura. Quod.n. vtrunq; vnum eſt, hoc modo indiuiduum eſt, qm̃ ſi vnum dabitur diuidi in multa, vnum certe in multa ſimilia ſecabitur, ceu genus in gña, & cubitus in multos cubitos. Veruntamen vtrũq; eſt poteſtate multa, qm̃ genus in ſeipſo complectitur multas ſpecies & continuum multa continua, qua ratione diuiditur. At vnitas in numeris vno mõ vna eſt, & nullo pacto multa eſſe põt quare prorſus inſectilis eſt. Sed fortaſſis magis tritum eſt, quærere ſi vnũ, qua vnũ, indiuiſibile ſit.

Numerus autem eſt una plura: quantaúe quædam. Quare ad indiuiſibile ſtetur neceſſe eſt.

Ideſt nihil aliud eſt numerus quam vnitas ſępe repetita & cum dicit. Et quanta quædam ponit idem per geminationem dictorum. i. vnitates quædam quantitates ſunt. Si igitur nihil aliud eſt numerus quam vnitates multæ, neceſſe eſt illius diuiſione peruenire ad vnitatẽ, qm̃ ex quibus aliquid componitur in his ẽt diſſoluitur. Vnitas nanq; indiuiſibilis eſt ceu homo vnus per ſeipſum indiuiſibilis eſt, qui ſi in partes ſecaretur nihil incõmodi ſequeretur, qm̃ ab his vnitatem ſuam nõ accipit. Si autem ſectio numeri ad indiuiſibile ſteterit, itaq; illius erit aliquis terminus cum tendit in extremum.

Duo enim ac tria denominatiua nomina ſunt: & cæterorum quiſq; numerorum ſimili modo.

Quod vero numerus nihil aliud eſſe videať q̃ vnitatum collectio compoſitione probat ex nominibus numerorum. Nam ex tribus vnitatibus is numerus, tria, denominatur ſimiliter ex duabus duo, & de aliis dicendum eſt quare numerus ab ipſis vnitatibus alienum alterumq; quippiam non eſt.

Verſus autem plus: fit ut ſemper intelligatur. Diuiſiones enim magnitudinis duas in partes æquales ſunt infinitæ.

Cum oſtenderit numero aſcribẽdum eſſe finẽ cum vergit minimum verſus, impręſentia indicat eidem nullum terminum aſcribi poſſe cum tendit in amplum.ſ. cum inoleſcit, qm̃ quocũq; ſumpto numero facile maiorem intelligere poſſumus. Deinde cauſam breuiter adducit. Vnde numero ineſt actio in infinitũ, & inquit eam eſſe magnitudinum ſectionem in infinitum.

Quare potentia quidem eſt: actu non eſt.

Si. n. numerus nunquam cum multiplicatur finem terminũq; habet, ſed quocunq; accepto libet maiorem accipere pulchre diximus infinitum actu nõ eſſe, ſed ſola poteſtate, qm̃ is numerus qui ſemper actu accipiť finitur, certusq; habeť, at auctio numeri finẽ nõ habet.

Si ſp id qđ accipitur multitudinẽ oẽm exuperat definitã.

Dixit definitam pro hoc ſumptam, quacunq; igitur accepta multitudine numerus qui ſumendus eſt excedet & non deficiet facultas ſemper maiorem capiũdi.

Sed nõ eſt ſeparabilis hic numerus diuiſionis nec infinitio permanet. Sed fit et quẽadmodũ tẽpus, & ipſe numerus ipſ.

Quoniam ea quæ magnitudinibus accidunt diuiſio contra ea quę numeris tribuuntur, ob id inquit, qm̃ cũ numerus nequeat ſeparari. Hæc non ſunt velut diuerſa ab his quæ numerabilia ſunt, ſed cum natura inſeparabilia ſunt cogitatione rõneq; illà ſeparemus. Et non quemadmodum manent membra & partes continui, ita ẽt cum augetur numerus priores numeri manent. Sed vt tempus quod dum fit, extat ita & temporis numerus ſe habet. Nam in tempore cum aliqua pars nuper ſumitur vetus iam receſſit, eodem etiam modo numerus ſe habet, qm̃ auctio eius cum fit, non exiſtit, qm̃ quamprimum ceperis numerum viginti, mox decem obſoleſcit & nihil adeſt quare numeri infinitudo non manet, ſed exiſtit quatenus continuo fit.

In magnitudinibus aũt contrariũ eſt. Nã diuiditur quidẽ in infinita continuũ ipſum. Verſus aũt maius non eſt infinitũ.

Cum numerus aliter afficiatur quá magnitudines, & demonſtrauit quomodo ſe habet numerus & cauſas adhibuit, nunc deſcendit ad explicandum ea quæ magnitudini accidunt, qm̃ ipſa cum vergit ad minimum terminum nullum obtinet, cum vero in maius contendit, terminum offendit.

Quantum.n. contingit potentia eſſe: tantum & actu eſſe contingit. Quare cum infinitũ nullum ſit ſenſibile corpus nõ cõtingit definitæ magnitudinis omnis exuperationẽ eſſe. Alioquin maius cœlo aliquid erit. Ipſum autem infinitum nõ eſt idem in motu: magnitudine: atq; tempore: ut una quædam natura. Sed poſterius dicitur ob prius: ueluti motus quidã dicitur infinitus: quia prius ita dicitur magnitudo: ſuper qua fit motus: & quæ alteratur: aut accreſcit. Tempus aũt propter motum. Atq; nunc quidem utimur hiſce: poſterius autem: & quidnam ſit horum unumquodque & cur omnis magnitudo diuiſibilis ſit in magnitudines: dicere enitemur.

Cur

Cur magnitudines non augeãtur in infinitum oſtendit. Et inquit ſi poſſent in infinitum augeri, & id quod augeretur foret actu infinitũ, atqui neq; auctum neq; augendũ in infinitum aliquid eſt, qm̃ cœlo nihil maius inueniri põt, ergo neq; poterit aliquid augeri in infinitum. Nã vt ſuperioribus diximus, in his q̃ fiunt & intereunt non eſt mirũ ſi aliquod poteſtate ad actũ nõ ꝑuenerit. Sed his vniuerſis q̃ naturæ ſempiterna prædicta ſunt, opus eſt ad actum peruenire. Si ergo poteſtate infinitũ eſſet, oportet vt omnino actu foret, ſed conſequens verum non eſt igitur neq; antecedens. Sed ambigeret aliquis cur ſi totius naturę & poſſe diuidi in infinitum non eſt actu in infinitum diuiſum, qm̃ ſi natura hanc poteſtatem fecit, quamobrẽ illam ad actũ peruenire non ſinit. Reſpondeo itaq;, nos minime aſſerere in infinita poteſtate diuiſibile eſſe, hoc. n. neque poteſtate eſt in ipſis magnitudinibus, ſed ad infinitum. Cuius igitur is actus eſt videlicet non deficere aliqñ id qđ diuidendum eſt, quare nunq̃ deſinit. Nã id ꝙ ſecatur anteq̃ diuidi cepit, poteſtate erat, ſed cum iam diuiditur actu eſt. Quod ſi aliter reſpondemus dicendo eorũ qui diuidunt in infinitum, actu neminem eſſe, quandoquidẽ nequeamus in infinitũ diuidere, ſed aliqñ ceſſamus: Hoc forte reſponſum non admittitur, qm̃ ſi nemo ſit, qui queat actu diuidere in infinitum hoc prouenit ex noſtra imbecillitate & non ex natura rei. Etenim natura nobis hmõi magnitudines dedit vt nunq̃ ſuapte rõne ſectionẽ firmarent abolerẽtq́;, ſed ipſa natura tãtundẽ ſecat q̃tum ſibi ꝓ rei opificio vſu venit ac expedit ꝓterea natura inſtituit magnitudines diuiſibiles in infinitum vt haberet ſm̃ quoduis punctũ rectam diuidere. Itaq; quod habẽt magnitudines poteſtate, ſiue in diuiſione, ſiue in auctione, hoc ipſum actu habere pñt.

Atqui neq; mathematicorum contemplationem ea ratio aufert quæ infinitũ hoc pacto è medio tollit ut ad incrementum habeat actio ſine tranſitione. Neque enim nunc ipſo indigent infinito: neque utuntur: ſed tantum ſolum lineam poſtulant, quantam uolunt finitam.

Principia geometrica non negamus, dicẽtes nullũ infinitum actu dari poſſe, quaſi illi non liceat q̃tum magnitudinis finitę voluerit, capere, imo licet, cui ſi dabimus facultatẽ ſumẽdi q̃tum magnitudinis voluerit ac quęſiuerit, infinitũ actu reſpuet, neq; id amplius ei opus erit.

Atque quantamuis aliam magnitudinem eadem diuidere ratione qua diuiſa eſt, magnitudo maxima, licet.

Pulchre hic Alexan. inquit qm̃ cum Ariſto. oſtendit quo infinito ad conficiendas demõſtrationes ſuas geometræ non egent, qm̃ extenſione infinitum illis opus nõ eſt: Nunc explicat quo vtuntur qualeq́; illis vſu venire debeat, qm̃ infinito ſm̃ diuiſionem vtũtur. Inquit, nam quãtamuis aliam magnitudinem eadem ratione diuidere queunt qua maxima magnitudo diuidi põt.

Quare ad oſtendendum quidem illo pacto nihil referret prorſus: eſſe autem ipſum: in his eſt magnitudinibus quæ in rerum ſunt ratione.

Conſtat inquit ex dictis, vt apud geometras nihil referat cum efficiunt demonſtrationes ſiue ſit infinitum ſiue non, eo modo ſit dico. ſ. ſiue extenſione infinitum ſit, ſiue non, verum prorſus in nullo alio conſtitui põt infinitũ quã in his magnitudinibus quæ actu ſunt. Hæc autem finitæ ſunt. Sed ꝙ in his infinitum quo ad ſectionem conſtitutum ſit, hactenus conſtat.

Cum uero cauſæ in quatuor ſint diſtinctæ: patet infinitũ ut materiam cauſam eſſe: & eſſe quidem ipſius priuationem eſſe: per ſe autem ſubiectum continuum ipſum atq; ſenſibile eſſe. Cæteri etiam omnes ipſo infinito ut materia uti uidẽtur. Quapropter & abſurdum eſt ſane ipſum id eſſe: quod continet: & non id quod continetur aſſerere.

In his quærit in quo genere cauſæ infinitum collocetur, & inquit ipſum reponendum eſſe in genere cauſarum materialium. Nã à principio libri diximus ꝙ ſi infinitum dabitur, oportebit illud eſſe principium, & nõ proficiſcens ex principio. Et qm̃ illius eſſentia conſiſtit in priuatione, per ſe autem ſubiectum continuum eſt, & ſenſibile: Hic oſtẽdit infinitum eſſe materiam, quod quidem dupliciter oſtendit, ex natura ipſius infiniti, & teſtimonio antiquorum. Nam materia ſuapte ratione conſiſtit in priuatione, neq; propriam habet formam, & infinitum conſiſtit in priuatione ſiquidẽ finis ac termini cauſa forma ſit, quare materia erit infinitum vel econtra. Verum & ſi in priuatione infinitum conſiſtit & circa materiam verſetur attamen per ſe neq; ſubſiſtit neq; diuiſioni in infinitum ſubiicitur, ſed ſenſibile corpus eſt ꝙ per ſe ſubſiſtit ac ſubiectũ ſectionis in infinitũ eſſe videtur quoniam oportet actu eſſe id quod ſecãdum eſt. aliquo modo igitur fatemur fieri ſectionem magnitudinum in infinitum, per materiam, quoniam cum compoſitum corpus in infinitum diuidi poteſt & ſectio nequit fieri merito formæ (quoniam illud ꝙ diuiditur ſemper eſſet eiuſdem generis) Neceſſe eſt ergo vt fiat diuiſio ſecundum materiam. Verum ſecundum materiam informatam quæ actu aliquid eſt. Idem quoq; ſentiunt veteres quicunq; infinitum eſſe ſtatuerunt. Ex quo. n. omnia fiunt in eodem etiam diſſoluũtur. Sed infinitum alij aerem, alij aquam, alij aliquid aliud aſſerere contenderunt.

At enim reſtat eas ſoluere rationes quibus infinitum non ſolum potentia: ſed ut definitum etiam eſſe uidetur. Partim enim non ſunt neceſſariæ: partim ueras quaſdam obiectiones alias habent. Non enim ut generatio non deficiat: corpus eſſe ſenſibile infinitum actu neceſſe eſt. Poteſt enim alterius corruptio: generatio alterius eſſe: ſi infinitum eſt uniuerſum.

Inquit cæterũ hic oportet cõſiderare dubitationes, quibus videbatur infinitum non modo poteſtate eſſe, neq; infinitis rebus duntaxat collocari, ſed etiam actu & quoddam definitum & certum eſſe videbatur. Partim quidã quia non ſunt neceſſariæ partim quia quaſdam alias veras obiectiones habent. Eas dubitationes inquit quibus videbatur infinitum eſſe, qm̃ earum aliæ aliquid neceſſarij nõ concludũt ad demonſtrandũ infinitum eſſe, alię aũt quandam veritatem tenent, quæ his minime aduerſantur quæ nos de infinito diſſeruimus. Neq; enim vt generatio non deficiat, qm̃ non neceſſe eſt infinitum introduci, vt ſempiternus ſit rerum ortus, qm̃ & ſi vniuerſum finitũ foret, generatio nihil minus ſempiterna haberetur, quandoquidem alterius ortus ſit alterius interitus idq́; viciſſim fiat.

Præterea tangere atq; finitum eſſe: diuerſa ſunt. Nã illud quidem ad aliquid eſt: omne. n. quod tangit aliquid tangit: atq; accidit alicubi finitorum. Finitum autẽ non eſt ad aliquid: neq; fit ut quoduis ſine ullo diſcrimine quoduis tangat.

Item rõ quæ dicit, finitũ aliquo ſp claudi oportere, cum falſa ſit, nihil neceſſarij habet. Nã ſi finitum ad aliquid terminaretur, idem eſſent tangere & finẽ habere. At impręſentia aliquod finitũ habetur ꝙ tñ nihil tãgit tale eſt ipſa ſphæra ſtellarũ fixarum, non igr̃ eadẽ ſunt

tangere & terminari, ergo neq; finitum aliquo ſemper finitur. Nam illud quidẽ ad aliquid & cuiuſdam eſt. Inquit tãgere in eorũ numero collocari q̃ ad aliquid ſunt. Nã tangibile aliquo tangitur & quippiã, finitũ aũt nõ eſt ad aliquid. Sed q̃q̃ accidit alicui finitorum tangere aliud, ne detur intercipiaturq́; vacuũ, attamen non eadem ſunt penitus tangere & finẽ habere, alioquin omne finitum quãprimum finem haberet, mox tangeret aliud, ꝙ impræſentia verũ non eſt, vt diximus. Neq; fit vt quoduis temere quoduis tangat. Quod id ꝙ tangit ſit de numero eorum q̃ ad aliquid ſunt, oſtendit eo qđ nihil quoduis tãgit qm̃ neq; quoduis temere quoduis tangit. Nã linea non tangit ſuperficiem neq; ſuperficies corpus, neq; vox lineã, ſed linea tãgit lineam & ſuperficies ſuperficiẽ. Sed neq; noſtra ratione duntaxat tangere & finem habere non idem ſunt, ſed ẽt hoc accidit ſm̃ poſtulata petitionẽq́; Democriti. Nam atomi.ſ.illa inſectilia delata in vacuo finita quidem ſunt, nihil tñ attingũt, perſimile accidit his qui extra cœlum vacuũ inaneq́; ponunt. Nam cœlum finitum eſt & nihil tangit, itaq; tãgere & finitum eſſe non ſunt idem. Quamobrem neque finitum ad aliquid ſeu aliquo finitur.

Atqui per abſurdum eſt intellectioni credere. Non.n.in re ipſe exceſſus atq; defectus: ſed in ipſa intellectione. Nam poteſt quiſpiam unumquemq; noſtrum maiorem quam eſt intelligere augens ipſum in infinitum. At nõ ideo quiſpiam noſtrum extra ciuitatem eſt: aut tantam magnitudinem quã habemus exuperat: quia quiſpiã ſic intelligit: ſed quia eſt: hoc autẽ accidit. Tempus aũt & motus ſunt infinita: & intellectio eo nõ permanente quod ſumitur. Magnitudo uero neq; diuiſione neq; incremẽto intelligibili eſt infinita. Sed de infinito quonã pacto eſt & nõ eſt: & quid etiã eſt: ſatis iam diximus.

Quod neq; dubitatio q̃ adducebatur de intellectione cogitationeq́, infiniti nihil neceſſarij concludat indicat. Non.n.in re ipſe exceſſus defectusq́; eſt, ſed in ſpẽ cogitatione intellectioneq́;. Inquit nõ idcirco qa cõcipere aĩo quiſpiam põt aliq̃ magnitudinem infinitã, eſſe neceſſe iam eſt talem. Neq;.n.inquit ſi mente tractaueris intellexeriſq́; Socratem in infinitum auctũ eſſe, idcirco Socratem talem eſſe oportet ac excedere ꝑꝑ intellectionem noſtram magnitudinem trium cubitorũ quam habet. Neq; ſi ipſum intelligemus extra ciuitate eſſe, iam oportet ipſum extra morari, quandoquidem res non ſequuntur intellectionem, ſed potius accidit vt intellectus comitet̃ ſequaturq́; res ipſas ſi aliquid veri obtinere debet. Verũ exatiora purgatioraq́; exẽplaria non habent, hanc particulã (ciuitatẽ) ſed dũtaxat extra tãtam magnitudinem.i.quã homines habent. Tempus aũt & motus infinita ſunt & intellectio eo non permanente quod ſumitur. Qm̃ dubitatio ex tẽpore & motu introducit infinitum, ſed non tale quale nos eſſe demõſtrauimus, ſ.infinitũ actu & ſimul.ſ.quoad oẽs eius partes ſubſiſtentes qm̃ non ſimul tp̃s infinitũ eſt neq; permanet id qđ ipſius ſumit̃, ſed ſm̃ partẽ quatenus fit, ei ineſt infinitudo. Et ſi volueris intellectione aĩq́; cogitatione tp̃s augere neq; hoc mõ naturã eius ſimul collectã in vnũq́; redactã accipies, ſed ſucceſſione partium. Magnitudo aũt neq; diuiſione neq; intellectuali incremẽto eſt infinita. Nã magnitudo diuiſione in infinitũ abit. Sed diuidi in infinita neqt, neq; augeri infinitũ valet, vt demõſtrauimus, eſt igr̃ & hic infinitũ in gñatione ſucceſſioneq́; partium: Sed totum ſimul eſſe non põt.

Finis libri Tertij.

LIBRI QVARTI

PHYSICAE AVSCVLTATIONIS

ANNOTATIONES IOANNIS GRAMMATICI.

VT autem de infinito ſic de loco neceſſe eſt naturalẽ ſi ſit: nec ne: Et ſi ſit, quonam ſit modo: quidq́; etiam ſit, cognoſcere.

CVIVS libri inſtitutum eſt de loco tempore & vacuo diſſerere. Et imprimis de loco diſſeritur, quo in loco vtitur ea etiam via quærendi qua cęteris in rebus vti ſolet. Nam prius indicat quæſtionem de loco ad naturalem neceſſario attinere, vt etiam fecit de ipſo infinito, & ferè vbiq; facit. Quod itaque ad naturalẽ de loco diſſerere neceſſario ſpectet veterum multorum opinione probat. Nam (inquit) omnia quæ ſunt cuncti veteres in loco conſtitui opinãtur, quod quidem probant argumẽto eorum, quæ minime extant. Aiunt enim ſi non ens nuſquam collocatur, ens igitur alicubi eſt, perinde ac nihil eſſe queat, qđ in loco non ſit, qui ſane (vt ex dictis ſæpe conſtat) praue conuerſione vtebantur, ſiquidem deſtruendo antecedens conuerſionem per contrapoſitionem fecere, cum opus eſſet, vt deſtructione conſequentis conuerſionem ipſam hunc in modũ haberent, ſi non ens nuſquam eſt, igitur alicubi erit ens, quæ ratio vera eſſet. Opponuntur nãque alicubi & nuſquam ac nullum ens & aliquod ens. Sed quanquam illi oberrent, cum omnia quæ ſunt ſimpliciter in loco eſſe putent, attamen naturalia corpora, de quibus naturalis agit, perſpicuo in loco ſunt. Nam cuique elementorum igni terræ & reliquis naturalis locus definitur, ac certus eſt, quamobrem ſermo de loco naturali neceſſarius eſt. Præterea ſi ad naturalem attinet de motu diſputare ac tractare, propterea quod etiam ipſius munus eſt de natura agere, Et natura principiũ motus & quietis eſſe traditur, ac princeps & præſtantiſſimus omnium motuum eſt motus localis, quoniam oſtenditur in octauo huius operis volumine nullum aliorum ſine hoc eſſe poſſe, at ipſum cæteris ſublatis adeſſe, ſiquidem cœleſtia hoc ſolo motu moueantur: Neceſſe igitur eſt naturalem etiam noſcere locum, quo primus omnium motus fit. Nam ſi naturalis intentio eſt corpora naturalia explorare, & vnumquodque ſimplicium corporum quodam peculiari motu locali mouetur, ac ſane fieri nequit, vt naturam corporum ſimplicium cognoſcamus, ſi motus eorum naturales ignorauerimus, ac inſuper nequimus eorum naturales motus dignoſcere, niſi vniuſcuiuſque locum naturalem ad quem motus tendit, perceperimus idcirco ſi locum ignorabimus, motum quoque ſimplicium corporum naturalem neſciemus, quo præterea ignorato & ipſa ſimplicium corporum natura ignorabitur, ſed ſimplicibus ignoratis ea etiam quæ ex his conſtant, non percipientur, quare loci ignoratione ſimul tollitur aboleturq́; naturalium rerum cognitio. Quod quidem igitur ad naturalem ſpectet neceſſario de loco diſſerere hinc manifeſtum eſt. Verum (vt inquit) difficilis & ambiguus

Idem Simp. & Themiſt.

Vide Sim... dubitat an... ctus ad p...

biguus

ſcrum de loco agere cum ſit ſmobilis ſoluit quia eſt termi nus ſaltē corpo ris mobilis ac mouet moto corpore, cuius eſt terminus. Eadem introductio eſt Simplicium.

biguus eſt ſermo de loco, primum quidem, qm̄ ſi ad ea quæ loco inſunt, inſpexerimus locus ex eadem omniū natura videtur non eſſe. Nam quoties ipſi volumus de rebus enunciationes, ac definitiones afferre ex his profecto quæ ipſis ſecundum naturam inſunt, eas facere colligereq́; ſolemus, ceu de homine. dicimus illū nanq; animal rationale & mortale eſſe & idem de cæteris dicimus. de loco itaq; ex his quæ eidem per ſe inſunt nobis accidit diuerſa opinari. Ceu cum loco inſit circunſcribere & definire ea quæ in ipſo collocantur, quemadmodum dolio vinum continetur, locus exiſtimabitur eſſe forma qm̄ formæ eſt terminare ac definire ea, quibus adnaſcitur & aduenit. Rurſus cum loco hoc inſit. ſ. diuerſa corpora viciſſim recipere: Vno & eodem permanente ceu in dolio cerni libet, qm̄ idem cum ſit, vini, aquæ & aliorum fère infinitorum capax eſt, locus erit materia & nō forma, ſiquidem materia vna & eadem permanens aliam atque aliam formam recipiat. Exempli gratia æs aliquando hominis, aliquando equi ſimulachrum recipit. His itaq; ambiguus eſt ſermo de loco. Præterea (vt inquit) nihil ſubſidij à veteribus habemus, quippe qui ab illis neque prius recte diſcuſſum neq; inuentum de loco aliquid habemus, nemo. n. illorū ſatis affatimq́; de illo dubitauit, vt prope nos quęſitum accederemus. Nam reuera initium optime inueſtigandi dubitatio eſt, in qua neque aliquis veterum de loco quippiam cum aliqua exquiſita cura & authoritate enunciauit, ſed quicunq; de illo diſſerunt quantum dicendo diſſerendoq́; aſſequi potuerunt id omne extra rei authoritatem & admirationem dixiſſe par eſt vt credamus. Verum nonnulli locum vacuum eſſe putauere, vt imitatores Democ. Leucippi, & Metrodori. Nonnulli autem interuallū quoddam ipſum ſtatuerūt, ij ꝓfecto omnes tantum loci explicauere, vt locus duntaxat vacuū, vel interſtitium quoddam haberetur. Cum igitur hæc Ariſto. dixit, aggreditur ipſam de loco conſiderationem. Et primum oſtendit locū eſſe, deinde in contrarium arguit, probando eundem non eſſe, vt adductis ad vtranq; controuerſiæ partem argumentis, cognoſcere valeamus quæ ſint argumenta de loco potiora, quę vero minime, & quo nam pacto nobis exiſtimādum ſentiendumq́; ſit de ipſo & quomodo non. Imprimis ergo quinque quibuſdam argumentis oſtendit locum eſſe, & primum adducitur ex ipſa ſucceſſione corporum in eodem loco. Et inquit cui. n. aqua inerat, cedente aqua identidem aer ingreditur & denuo cedente aere in eodem loco aliquod aliud corpus ſeſe recipit, vt etiam in ipſis doliis euenire ſolet. Cum igitur id hoc modo ſe habet, hæc ſyllogiſmo hunc in modum concluduntur. Locus vnus & idē manens diuerſorum corporum atq; alterius & alterius capax eſt: Sed quod idē ac vnum manens atque alterius & alterius capax eſt id extat atq; diuerſum ab eo quod recipit, eſſe, vr̄. Nam quod nihil eſt, aliquid recipere non poteſt, itaq; locū eſſe hoc primo ſyllogiſmo indicat. Ex ſecundo aūt nō modo demonſtrat ipſum eſſe, ſed etiam oſtendit quaſdā naturales vires ac differentias ipſum habere, fit itaq; argumentum ex ipſis corporum naturalium inclinationibus. Et inquit, vnumquodque corpus naturale in aliquem certum ac definitum locum citra impedimentū ſuapte natura fertur, vt leuia ſurſum & grauia deorſum quando autem leuia deorſum tenderent, vel grauia ſurſum præter naturam ac vi ducerentur, ſi ergo aliqua ipſa natura ſurſum feruntur & quædam deorſum,

Vide Simplicitat Eudemū dicentem ali cām difficultatis de loco.

itaq; hæc loci diſcrimina ſupernum & imū natura exiſtunt. Hæc nanq; ſurſum, deorſum, dextrū, ſiniſtrū, añ, & retro ſunt loci diſcrimina differētiæq́;, quare nō mō locus aliquid eſt, ſed etiam dr̄ias naturales habet, quibus quoq; non mō potitur, ſed ēt quiſq; locus vim naturalem quādā ſibi inditā habet. Nam ſi vnūquodq; naturalem locum appetit perſpicuū eſt, vt id quod appetitur & deſideratur ſit vnicuiq; locus naturalis. Appetitur quatenus vim aliq̄ naturalē poſſidet, quo pacto ſane expetendus eſt, ſiquidem illius ēt ſit deſiderium. Atq ſi quiſpiā obiiceret dicendo leuia nō appetere ſupernum locū neq; grauia imū, ſed cupiunt vniuerſitatē occupare, proinde ſcias, qđ ſi hoc dabitur grauia nō ſolum oportebit motu recto ferri moueriq́;, ſed ēt quolibet alio motu ac itinere duci ad vniuerſitatem. Nā fieri pōt vt ſit quædā ingens terræ moles ad aquam & ſi nō ita adamuſſim grauia mouerent, recto motu itinereq́;, tñ extra vniuerſitatem non exciderent. Sed cum impræſentia inclinatio ad centrū tendat, ob id motus dūtaxat in rectū ſit, porrò & ſi lapis in magnam foueam prolaberetur q̃uis oblique ferratur in vniuerſitatē, cū vndiq; terra contineat, tñ recto itinere mearet ac duntaxat motū rectū efficeret. Itē ſi ex eminētibus, vel obliquis partibus foueæ rumperetur aliqua pars, hæc ſimiliter duceretur moueretur q́;, hoc modo ēt cæteris omnibus grauibus inclinatio ineſt, vt ad centrū moueantur & non ſimpliciter ad vniuerſitatem, quæ quanquā ad vniuerſitatem mouerentur, attamen in ipſam ducūtur, vt proprium locum naturalē accipere & conſequi queant. Eadem ēt ſentimus de leuibus qm̄ & his proprius locus naturalis eſt. ſ. concaua ſuperficies ſphærę, lineæ ad quam rurſus recto motu contēdunt, videlicet mutus leuibus ineſt, vt qui ęquis angulis & perpendiculo quodam fit. Habemus igitur ex ſecūdo argumento locum aliquid eſſe, & ipſum habere naturales vires & differentias. Sunt aūt differētiæ loci ſex, nec iam ſunt differentiæ, ſed quoad nos & ſola poſitione ſunt. Vnde id quod modo eſt dextrum poteſt etiam eſſe ſiniſtrū, & idem quod eſt ante poteſt eſſe retro, ſi aliquis aliter, quā prius ſeſe cōuerterit, item ſurſum & deorſum quoad nos poſitione ſe habent, & idem poteſt eſſe ſurſum & deorſum, ceu ſiquis ſupra tectum fuerit is nanq; habebit tectum deorſum qui ſi poſtea deſcenderit, tectū erit ſurſum, vnde id quod erat deorſum ſurſum eſt ſcilicet quod erat infimum factum eſt ſupernum, ſed quāuis poſitioue hęc quoad nos ſe habeant, attamen in ipſo vniuerſo ſunt ipſa natura ſecundum motus corporum naturalium diſtinctæ & definitæ. Deorſum imūq́; locum appellamus illum ad quem ſuapte natura grauia tendunt. Surſum autem & ſupernum locum cum dicimus ad quem migrant & petunt leuia. Demōſtrat autem in lib. de Cælu dextrum & ſiniſtrum in vniuerſo ſuapte natura eſſe. Dextrum appellans vnde motus capit initium, vt oriens, qm̄ & in nobis id dextrum eſt vñ motus fit, ſiniſtra vero leuaq́; pars eſt illa quę hinc oppoſita eſt. Eadem quoque proportione ante ibi erit vbi flat boreas. Retro autē vbi notus, vel auſter ſpirat, ſi autem aliquis hæc non infiCiabitur certe ſurſum & deorſum ſecundum naturam eſſe neceſſario dabit. Hæ autem ſunt loci differentiæ, quare locus eſt, & naturales differentias habet. Tertiū argumentū fit ex mathematicis magnitudinibus & inquit. Qđ locus natura ſit ipſe mathematicæ magnitudines hoc maxime indicāt, propterea quod & ipſe aliquam poſitionē & ſitū habent:

Idē Themiſt.

Alex. ſic putat hoc eſſe tertium argumētū in quo vtebitur ſimplic.

qui hoc partē ſc.d.argumēti.

bent & alicubi ponuntur. Nā dicimus huius trianguli
hanc baſim, & hunc verticem eſſe. Item hoc latus dex
trum eſſe, hoc vero ad leuam poſitum. Verum harū ma
gnitudinum loca ſunt quidā habitus eſſe contendit, &
pro arbitrio, animi noſtri ita eas magnitudines colloca
mus. Vnde ſi vertero triangulum alium eius verticem,
atq; aliam baſim ipſe efficiam. ſimiliter ſi alterum po-
ſitionem mutauero, quod quidem merito fit, qm̄ non
per ſe ſubſiſtūt, ſed in ſola animi noſtri intelligētia ſunt,
quemadmodū igitur ſunt conſiſtuntq; in ſolā animi cō
ceptione, & non ſm̄ naturam, ita etiam loca obtinent,
ſi ergo hæc ſunt quoad noſtri animi intelligentiam &
loca habebunt quoad noſtram intelligentiā. ſ. eo mo-
do loca magnitudine habebunt quo nos intelligimus
illas habere atq; eſſe. Si ergo aliqua ſimilium magnitu-
dinum natura ſubſiſtit & natura habebit poſitionē par
tiū & loca. Hæc igitur ſunt argumenta neceſſaria & à
re ipſa adducta. Sunt præterea alia duo probabilia quæ

Duo vltima eſſe adducta ex opinione etiā Simpli. ſentit.

veterum teſtimonio adducuntur. Quartum igitur argu
mentum fit teſtimonio illorum qui vacuū introducunt
atq; eſſe affirmant. Et inquit ſi ergo vacuū aliquid eſt,
& vacuum nihil aliud eſt (vt ipſi affirmant) quam lo-
cus corpore priuatus, ergo perſpicuum eſt locum inter
ea quæ ſunt, connumerari. Quintum argumentum, qm̄
Heſiodus non ſolum locum eſſe, ſed etiam natura cæ-
teris aliis rebus præfuiſſe inquit. dicit. n. in theogonia,
Nāque chaos oritur primum, dein maxima terra, qui
profecto videtur eſſe eorum numero, qui putant nihil
eſſe, quod in loco non ſit. Ob id igitur inquit ante oīa
extitiſſe comparuiſſeq; locum vt prius haberetur rece
ptaculum omnium rerum, quod quia recepturus om-
nia ac in habitaculum omnium habendum erat, chaos
appellauit. Quare inquit ſi hæc omnia ita ſe habent nō
ſolum natura loci eſſe videbitur, ſed etiam erit admira-
tione ſpectatuq; dignisſima ac rerum omnium prima
quippe quę cæteris rebus ſublatis non tollitur, ſed ipſa
demptaq; abolitaq; continuo cuncta peribunt. Nam ſi
omnia in loco ſunt, & locus non eſt, neq; profecto ali-

Simp. permit. 4. vult locum præcedere corpus motum et ipſa natura cā & tempore.

quid aliud erit. Si ergo locus non erit, corpora peribūt
atq; non erunt, at nihil prohibet non exiſtentibus cor-
poribus locum manere. Et ſiquis negabit locum tem-
pore alias res præcedere, ſaltem ipſa natura illum præ-
fuiſſe præceſſiſſeq; oportet. Sic de loco ad naturalem.

*Simp. dubitat cur ꝓpoſuit, qō nē quō ſit qō-
m quid ſit, ſol mt quia ex his q̄ inſunt uenire deſinitionem ſolemus Vide.*

Vt. n. de infinito quæſiuit & ad vtrāq; diſputationis par
tem argumenta poſuit ita facit de loco. Vnde oſtendit
deinde quo nā pacto locus ſit quoūe non ſit, atq; quid
ipſe ſit. Et ſi aliquomodo eſt quæret an per ſe ſubſiſtat,
vt viſum eſt illis qui vacuum locum, vel intercapedinē
quandā eſſe dixerunt, an potius ipſe in alio ſit, vt Ariſt.
videtur, qm̄ non eſt quædam ſubſtantia ſeparata neq;
per ſe ſubſiſtit. Sed cum dicit, quidq; ēt ſit. i. nūquid lo-
cus vacuū ſit, vel interuallū aut terminus continentis.

*Nam omnes ea quæ ſunt alicubi eſſe opinantur: quia id
quod non eſt, nuſquam eſt. Vbi nam eſt hippocentaurus: aut
chimera. Cōis quoq; maxime atq; propriyſſimus motus quē
lationē appellamus, loco tribuitur. Cōplures aūt dubitatio-
nes habet quid nam ſit ipſe locus. Non. u. idem eſſe ex his om
nibus quæ illi inſunt contēplantibus nobis uidetur. præterea
nihil ab alijs aut dubitatum aut inuentum de ipſo habemus.*

Simpl. notat illud alicubi ſignificare ꝑinde in loco et ordi ne diſtinctio-

Quod neceſſarius ſit ſermo de loco ita cōmuni om-
nium opinione, oſtendit, qm̄ illi dicebant, quod ſi ali-
quid eſt, prorſus idem in loco eſſe oportet. Quare qui
vult ea quæ ſunt congnoſcere, oportet etiam locū co-
gnoſcere ſine quo illa eſſe nequeunt, & hoc veteres ꝓ-
bant. ſ. oē quod eſt alicubi eſſe praue conuerſione per
contrapoſitionem vtentes. Nam aſſumunt id quod nō
eſt nusq̄ eſſe qui & ſi vera aſſumunt praue tn̄ conuerſio
nem antecedentis faciunt, dicētes, ergo ens alicubi eſt.

nē Idē Simpl. ſed loc. tacit. 2 argumenti ex motu ad hūc quod Simpli. ponit. Quō nā valet argumētū deſtructione antecedētis proprierū. Minor. Concluſio.

*Quod quidem locus ſit ex uiciſſitudinaria corporū trāſla
tione conſtat. Nam ubi nunc eſt aqua, hic rurſus eſt aer, hinc
illa egreſſa tanquam è uaſe. Nonnunquam etiam eundē hūc
locum aliud corpus occupat: qui quidē ab his omnibus quæ
inſunt et mutantur diuerſus etiam eſſe uidetur. Nam in quo
nunc aer eſt in hoc prius erat aqua. Quare conſtat locum &
receptaculum ipſum: aliquid eſſe ac diuerſum ab utriſq;: quæ
ex illo egreſſa ſunt & illum occuparunt.*

Hic primum argumentum adducit quo probat lo- 3
cum eſſe. & primo minorē ſyllogiſmi propoſitionē po
nit. ſ. vt locus vnus & idē manens alterius atq; alterius *Textus.*
corporis ſit capax. Nā vbi nunc eſt aqua, hic rurſus eſt
aer, hinc illa egreſſa tāq̄ ex vaſe. Hic ēt locus ab his oī-
bus, quę inſunt & mutantur diuerſus eſſe videtur, qui-
bus dictis, deinde maiorem propoſitionem tu adiunge
quæ talis eſt. quod vnū & idem exiſtens alterius atq;
alterius corporis eſt capax, id nempe tale eſt atque ab
his quæ recipit, diuerſum: quare conſtat locum eſſe ali
quid ac receptaculum ab vtriſq; quæ recipit diuerſum.
Hæc eſt ſyllogiſmi concluſio.

*Præterea corporum naturalium atq; ſimplicium ut ignis
terræ ac talium lationes non ſolum aliquid eſſe locum: ſed ēt
quandā uim naturalem habere indicāt. Fertur. n. unūquodq;
ad ſuū locū: aliud ſurſum aliudq; deorſum, niſi impediatur.*

Hoc eſt ſecundū argumentū quod fit ex inclinatio- 4
nibus corporum & merito rōnem exercet in corpori-
bus ſimplicibus. Nam cōpoſita ſecundum id ſimplex
quod dominatur & ſuperat naturalem motū habent.

*Hæc autem ſunt loci partes: & ſpecies ſupra ac infra cæ
teræq; quatuor differentiæ. Sunt nanq; hæc dextrum atq; ſi-
niſtrum; ſurſum & deorſum non ſolum noſtra ex parte, quo
niam nobis nō ſemper idem eſt: ſed fit poſitione: ut uertimur.
Quocirca ſæpe idem dextrum & ſiniſtrū eſt: & ſurſum deor
ſumq;: ac ante et retro. Atqui in natura ſeorſum unūquodq;
definitum ac certum eſt.*

Vt in differentibus his loci diſcriminibus vtitur, ſi- 5
ue hæc loci partes fuerint, ſiue ſpecies vniuerſalis loci.
Id profecto nihil confert ad præſentem diſputationē.
Nam quærimus nunc an locus prorſus ſit, vel ne. Ve-
rum hæc diſcrimina loci partes appellarent ij, qui locū
intercapedinem quandam, vel inane vacuūq; eſſe affir
mant. Species autem, qui illum continentis terminum
nuncupant ac definiunt.

*Non enim quiduis eſt ipſum ſupra: ſed quo tendit ignis et
leue. Similiter & infra non eſt quoduis: ſed quo pergunt ea,
quæ pondus habent, ac terrea.*

Quod in rebus naturalibus hæc diſcrimina loci ſur- 6
ſum & deorſum non poſitione noſtraq; ex parte ſint;
ſed natura ipſa definita, hinc conſtat. Nā ſi eſſet aliqua
domus quæ intermedium tectum haberet; ea poſitio-
ne ſurſum & deorſum eſſent, ſi ignis ex imo permittere
tur, & bolus ex ſuperno loco, certe nō manerent in me
dio, ſed alter ſurſum meabit, alter vero deorſum ſeſe re
cipiet, ſi vi non impediantur nec prohibeantur, ſed iā
tranſitus locum acceperint.

*Quibus patet hæc non ſolum poſitione: ſed poteſtate
quoque differre.*

Si enim

Si enim plurimum inter ſe differunt, ij loci. Vterque enim eſt capax, certe patet vt non modo poſitione & noſtra ex parte, ſed ét potentia inter ſe differant. Nam vterq; locus expetitur, ſupernum nanq; leuia appetũt, grauia vero imum.

Indicant idipſum & mathematica. Nam & ſi in loco nõ ſunt: noſtra tamen poſitione: noſtroq; arbitrio dextrum leuamq; habent: unumquodq; nihil harũ habent natura: quare ſolum earum poſitio intelligitur.

Idem Alexan. Aphrod. vt ait Simpli.

Tertium argumentum. Si hæc.n. non ſunt in loco quia non ſubſiſtunt per ſe, tñ quia ſubſiſtũt quo ad noſtram animi conceptionem mox videntur habere poſitionem atq; locum reſpondentem ſuæ exiſtentiæ, dico.ſ. locum ſm noſtram intelligentiam, quod ſi hæc locum habent multo quidem magis naturales magnitudines, & quæ ſubſiſtunt naturalẽ locũ habebunt ſubſiſtentem & non noſtra poſitione, ſed ſm naturam. Nã vt ſe habet id quod eſt in loco, ita & locũ ſe habere neceſſe eſt, ſi ergo id quod locum occupat ſm noſtrã intelligentiam eſt, certe & locus eius erit ſm intelligentiam, quo fit, vt ſi noſtra ex parte poſitioneq; id quod eſt in loco habetur, talis etiam erit locus eius. Itaq; ſi ea quæ ſunt alicubi natura conſtant & ſunt, locus quoq; earum natura erit.

Præterea qui uacuum eſſe dicunt: locum aſſerunt eſſe. Vacuum.n. locus erit ſane corpore priuatur. Quod quidem locur aliquid ſit præter corpora ipſa & omne corpur ſenſibile in loco ſit: hir profecto quiſpiam opinabitur.

Hoc eſt quartum argumentum quod opinione veterum fit, & non neceſſarium, quemadmodum etiam eſt argumentum quintum.

Heſiodus etiam recte dicere uidetur: qui facit ante omnia chaor, ait enim. Primum nanq; chaos factum eſt, tum maxima late ſtrata ſuit tellur, tanquam hiſce gignendir rebus primò receptaculum fuiſſe oporteret: quia putabat (ut multi) cuncta alicubi eſſe, & in loco.

Hoc eſt quintũ argm̃ teſtimonio Heſiodi acceptũ.

Quod ſi ita ſit admiratione digna uidebitur eſſe loci uis & poteſtas atq; omnibus prior. Nam id ſine quo aliud nihil eſt, et illud ſine alyr eſſe poteſt, id certe primum eſſe oportet. Locus.n. non perit, & ſi ea quæ in ipſa ſunt corrumpantur.

Si talis eſt locus vt Heſiodus & alij ſentiunt, admiratione digna erit ipſius loci natura. Et non modo numerabitur inter ea quæ ſunt, ſed etiam erit ante oĩa. Nam ſi abſq; illo nihil aliorum eſſe poteſt, & ipſe ante omnia extitit, conſtat ſane ipſum eſſe natura & tempore cæteris priorem. Nam eo ſublato cætera intereunt, & nõ econtra omnibus aliis ademptis, ipſe tollitur.

Pro hoc vide Simplicium.

Verum ſi locur ſit aliquid: dubitatio mox fit quid nam ſit an moles corporis quædam: an alia quædam natura. Eſt.n. genus ipſius primo quærendum.

Cum oſtendiſſet quinque argumentis locũ eſſe, ꝓficiſcitur deinde ad demonſtrandum quid ſit. Hoc.n. eſt problema ſecundum. Sed cum quærit quid nam ſit ducit ſermonem ad oſtendendum, prorſus locum nõ eſſe, vt demonſtret (ſicut dixi) difficilem eſſe ſermonẽ de loco, quod etiam facit quia argumenta ad vtranque controuerſiæ partẽ adducta ſuapte natura mentẽ exercere excitateq; ac rerum cognitionem exploratam nobis afferre ſolent, quod quidem fit non modo cũ problema ipſum per ſe probatum fuerit, ſed etiam cum & rationes tractantur quæ nituntur ipſum tollere. Pluribus igitur argumentis nititur tentatq́, opinionem de loco an ſit agitare. Quocirca non opus eſt petere adducereq; rationes, quæ fiunt ad vtranq; partem, neceſſarium concludentes. Hoc enim fieri nequit, ſed in ipſis ſolum expetenda poſtulandaq́; eſt aliqua perſuaſio & nullo pacto neceſſarij probatio atq; concluſio. Quamobrem admirandum non erit, ſi nonnulla argumenta perſuadebunt. Tunc autem rationes ad vtranq; partem poterunt habere neceſſarium, quando accipiẽt ea quæ non inſunt rei perinde ac inexiſterent, hoc modo illa ſyllogiſmo concludentes. Incipit ergo vt dicebã differere ex quæſtione quid ſit locus. Cum igitur huius quod quid eſt cognitio ꝑ diffinitiones nobis adueniat, & diffinitiones generibus differentiiſq́; conſtituantur, idcirco inquit prius oportere loci genus inquirere. Neceſſe eſt igitur locum, vel corpus eſſe, vel quidpiam incorporeum. Prius igitur oſtendit ipſum non eſſe incorporeum, quia oſtendit ipſum neceſſario corpus eſſe. Si enim corpus qua corpus eſt locum occupat, cõſtat ſane illud ſecundum omnem ſui dimenſionem in loco eſſe q̃m ſi corpus ſm ſolam longitudinẽ eſſet in loco nullaq́; alia eſſet, profecto qua corpus nõ eſſet in loco, ſed quatenus habet ipſam longitudinem, vel latitudinem. Si ergo corpus qua corpus locum occupat ſecundum tres dimenſiones profecto in loco erit, quare & locus corporis capax erit triſariam dimenſus, alioqui ſi non erit trina dimenſione cõſtitutus, ſed velut vna aut duabus dimenſionibus conſtans, non continebit tres corporis dimenſiones. Neceſſe eſt igitur locum corporis trina dimenſione conſtare. Sed oẽ illud quod eſt trina dimenſione dimenſum, eſt corpus. Nam hæc eſt definitio corporis vt ſit triſariam dimenſum, igitur & locus erit corpus. Et ſyllogiſmus fit in quarto modo primæ figuræ hoc modo locus eſt dimenſus trina dimẽſione. Et omne quod trina conſtat dimenſione eſt corpus ergo locus eſt corpus. Hoc modo itaq; oſtendens locum neceſſario corpus eſſe deſtruit ipſum incorporeũ eſſe, ac per idem ferè medium oſtendit ipſum non eſſe corpus. Nam ſi locus eſſet corpus, duo corpora in eodem loco erunt, ſed impoſſibile eſt duo corpora in eodem eſſe ergo locus non poteſt eſſe corpus. Hic autem ſyllogiſmus hypotheticus in ſecũdo modo ſyllogiſmorũ hypotheticorum eſt, qui deſtructione cõſequentis deſtruit antecedens. Sed dices vnde nam admittitur deductionem veram eſſe dico.ſ. ſi locus eſſet corpus duo corpora in eodem eſſent. Hoc igitur probat ſyllogiſmo cathegorico hunc in modum, omne corpus in loco, omnis locus eſt corpus, igitur omne corpus in corpore eſt, ſi ergo corpus in corpore eſt, duo igitur corpora in eodem loco erunt. Quod vero nequeant duo corpora in eodẽ loco eſſe, hinc intelliges. Nam ſi poſſet corpus per corpus recipi, vt duo corpora in eodem eſſent, fieri poterit vt corpus maximum in paruiſſimo recipiatur. Et vt ipſe Ariſto. inquit pelagus in cyatho reciperetur & cœlum in grano milij. Poteſt.n. maximũ corpus in æquales partes minimo ſecari, vt pelagus in totidem menſuras cyathi, vt his tota moles pelagi atq; ambitus expleatur, ſi ergo poſſunt duo corpora ęqualis amplitudinis in eodem eſſe, cur igitur tria quatuorq́ue ac infinita in eodẽ eſſe non poterunt? Quę enim eſſet maior aſſignatio, vt de duobus id ſentiatur, ꝗ de infinitis: Quod ſi hoc admittiſ pelagus in cyatho recipi poterit & cœlum in grano ipſius milij. Omne.n. finitum quantiſcunq; ſublatis demptiſq́; æqualibus finitis conſumitur.

Idem Simpli.

Stoici concedũt corpus per corpus meare ac recipi. Vide Simplic.

ſumitur. Quare ſi hoc fieri nequit igitur neq; duo corpora in eodem eſſe poterunt. Deinde ſi poteſt corpus per corpus recipi oportebit ſi aqua vnius ſextarij iniiceretur ĩmitteretur'q; in vino tantæ quantitatis quantã cõtinent duo ſextarij, vt totum ipſum vinum aqua cõmixtum non excedat quantitatem quam continebant duo ſextarij, quamobrem eandem menſuram totum ipſum habebit ſicut duo ſextarij vini habent. Nam ſi non ſolũ qualitates mutuo ſeſe recipiunt, ſed etiam ipſa corpora ceu aqua, quæ per totam vini ſoliditatem recipitur, non oportebit igr̃ id quod ex duobus illis emergit maiorem locum occupare. Vel ſi prorſus aqua recepta ꝑ totum vinum quod continent duo ſextarij totum maius ampliusq; efficiet oportebit id quod ex comiſtione vini & aquæ fit, ſextariorum quatuor menſura conſtare, ſiquidem aqua vnius ſextarij per totum vinũ, quod duobus ſextariis continetur, diffunditur ac recipitur. Rurſus vel econtra ſi ſextario aquæ ĩmitteretur vinum quod continerent æque duo ſextarij, Cum duo ſextarij recipiantur per vnum, id quod ex vtriſque emergit vnius ſextarij menſura conſtabit, quamobrem, Si hæc fieri nequeunt neq; duo corpora poterũt vnum & eũdem locum occupare: qm̃ corpus penetrare corpus ac recipi per illud non poteſt, ergo locus non poteſt eſſe corpus. Sed neq; eſt quippiam incorporeum, vt demõſtrauimus, vel igitur erit prorſus abſq; dimenſione, & ita neq; aliquod quãtumuis corpus reciperet, vel vna, vel bina dimenſione gaudebit, & ita ñon recipiet totum corpus ſecundum ſeipſum totum. Oportet autem corpus qua corpus, loco potiri. Si ergo locus non poteſt eſſe corpus neq; quippiam incorporeum, videtur itaque locum nullo pacto eſſe. Quoniam ſi eſſet, profecto corpus omnino, vel aliquid incorporeum eſſet. deinde inquit quibus demonſtrauimus locũ eſſe ipſiſmet rationibus demonſtrare poſſumus ipſum non eſſe per primum nãque argumentum oſtendebatur maxime locum eſſe quod erat tale. Si locus vnus & idẽ manens plura corpora alia atq; alia recipit: Et id qđ vnum ac idem manens plura recepit corpora, eſt, atq; ab his quæ recipit diuerſum: Locus igitur eſt ac alterum diuerſum'q; exiſtit ab iis quæ recipit. Hoc eodem argumento (inquit) poteſt demonſtrari locum non eſſe. Nã quemadmodũ vbi prius erat aqua, poſtea ibi vinũ, vel aer, aut quidpiam aliud eſt, ita profecto vbi erat aquæ ſuꝑficies ibi poſtea adeſt ſuꝑficies vini, egreſſa aqua, vel agere & ingrediẽte vino, quapropter & ſuperficiei locus erit. Nam vnus & idem exiſtens aliam atq; aliam recipit ſuperficiem. Similiter demonſtrabimus lineæ locum eſſe. Nam ſi ſuperficiei eſt locus, conſtat ſane, vt illius termini etiã ſit locus, dico ſcilicet ipſius lineæ. Nam in quo prius erat terminus ſuperficiei aquæ, in eodem poſtea ſit terminus ſuperficiei aeris, deinde vini, deniq; alterius, ac alterius corporis, quapropter & lineę tribuetur locus, ſed ſi lineæ locus datur & termino eius aſcribetur, videlicet puncto per eandem rationem. Et qm̃ aliquid aliud eſt locus & id, quod locum occupar, igitur aliud quippiam erit punctum, & aliud puncti locus, punctum videlicet vnum & idem exiſtẽs. Sed quæ differentia eſt inter punctum & locum puncti, nulla ꝓfecto eſt, neq; quiſpiam illam animo cõcipere poteſt. Nam inter corpus & locum corporis aliquam differentiam afferre poſſumus & ſi locus etiã corpus eſſet, qm̃ corpus qđ eſt locus, qualitatis expers eſt, ſed id quod eſt in loco, qualitate conſtat. Atqui inter punctum & locum puncti nequimus aliquod diſcrimen adducere. Hoc idem poſſumus dicere de ſuperficie & linea, verũ de puncto ſit ratio tanq̃ de illo in quo id patet apertiſſime. Præterea ſi puncti locus eſt, qm̃ loci differentiæ propriiſſime duæ ſunt ſurſum. ſ. & deorſum q̃ſi quidẽ per has duas reliquæ quatuor habeantur, præter quas neq; animo aliam poſſumus concipere, conſtat igitur locum puncti aliqua harum differẽtia ab aliis locis differre, igitur vel erit ex natura ſurſum, vel deorſum, quare & idem pũctum erit graue, vel leue. Nam quod ſuapte natura locũ ſupernum occupat, id leue eſt, id quod imum tenet graue, exiſtit, ſed punctum nequit eſſe graue, vel leue, ergo impoſſibile erit, vt ſit puncti locus. *Alia ratio de puncto.*

At ſi puncti non eſt locus neque lineæ, neque ſuperficiei, & ſi non ſuperficiei, neque corporis locus erit, ſi deniq; corporis non eſt locus igitur neque alicuius rei naturalis ac multo minus alicuius alterius locus erit. videtur igitur penitus locum abolendum eſſe. Hoc ſecundo argumento igitur locus tollitur. Deinde inquit ſi locus numeratur inter ea quæ ſunt, quoniam omnia quæ ſunt, vel intellectualia, vel ſenſibilia ſunt: Et ſenſibilium aliqua elementis conſtant, aliqua vero elementa ſunt, ſimiliter & intellectualium alia ſunt elementa, alia autem ex elementis proficiſcuntur, locum igitur ſi eſt, oportet in aliquo harum rerum genere incidere, vel ergo erit intellectuale quippiam, vel ſenſibile, & vtrunq; aut erit elementum, vel id quod elementis cõſtat. At nequit locus eſſe aliquid horum, per ſenſibilia enim dico. ſ. corpora naturalia, & elementa appello ea quæ actu ſunt & ſubſiſtunt, quæ etiam corpora ſunt, ceu quatuor elementa. At demonſtratum eſt, locũ non poſſe aliquod corpus dici, igitur locus non erit aliquid ſenſibile, neq; vt elementum, neq; id quod ex elementis conſtat. Item neq; eſt aliquid intellectuale. Nam intellectualium ſunt etiam elementa intellectualia, ſyllogiſmorum. n. elementa ſunt propoſitiones, & propoſitionum ſyllabæ & vtraq; ſunt intellectualia ſimiliter, & de aliis intellectualibus quæ ſubſiſtunt. Hæc. n. prorſus magnitudinis & dimẽſionis expertia ſunt, qm̃ neq; lineæ, neq; ſuperficies neq; trina dimenſa dimenſione ſunt, ſed locus ſiquidem eſt, interuallum quoddam exiſtit, qm̃ & eorum quæ ſunt dimenſione diuidua & formata capax eſt, quare locus neque erit aliquod intellectuale. ſi ergo locus intellectuale non eſt neq; aliquod ſenſibile: Et omnia quæ ſunt, vel intellectualia, vel ſenſilia ſunt, igitur videtur locum non eſſe numerandum inter ea quæ ſunt. ſi autem aliquis dixerit, quid vetat vt elementum ſenſibilium rerum non ſit corpus, cum etiam materia atq; forma ſint ſenſibilium rerum elementa & tamen incorporea ſunt? Reſpondeo itaq; quod imprimis diceretur fieri non poſſe, vt ipſum receptaculum eorum quæ dimenſione conſtant, ſit dimenſionis penitus expers. Deinde quia per argumentum quartum demonſtrabitur vniuerſaliter non modo locũ non eſſe, vt elementum, ſed etiam ſecundum nullum ſignificatum principij & elementi, ipſum affirmari elementum non poſſe. Nam cum demonſtrauit locũ neq; elementum neq; id quod conſtat elementis, dici, & cuncta quæ ſunt non modo elementa, & ea quæ elementis ſunt, ſed etiam quædam alia præter hæc eſſe videntur; Nam efficiens cauſa & finalis neq; elementa ſunt neq; prorſus ex elementis, ſed velut principium, & velut ex diuiſione generaliſſima rerũ in principiis atq; in his quæ principiis cõſtant, oſtendit locũ non poſſe *Simp. [illegible]* *Secunda.*

adnumerari

adnumerari inter principia. Vel enim erit intellectuale, vel corpus, ſed horum nihil eſſe poteſt, ita neq; principium neq; ex principiis, nunc autem nititur demōſtrare locum penitus non eſſe aliquod principium eorum quæ ſunt, neq; cauſam. Nam quatuor ſunt rerum omnium cauſæ (vt inquit) materia, ſorma, efficiens, & finalis quarum locus nulla eſt.

Quod locus nō ſit aliqua cā. Vide Simplic.

Non enim materia eſt, quia ex loco nihil fit, ex materia antem omnia fiunt. Item locus continet, materia continetur, non igitur locus eſt materia. Præterea neq; ſorma eſt. Nam ſorma perficit vniuſcuiuſq; rei ſubſtantiam & per eam vnumquodq; inſormatur & inſormatum à cæteris diſtinguitur, qua aliquid quamprimum priuatur mox interiit & corrumpitur, ceu forma ignis eſt caliditas & ſiccitas, quá ignis amittens non amplius ignis manet, ſed corrumpitur.

Eudemus inquit ꝑ coperto et poſtulato habeto ut locus vlla ſit cauſa.

Atqui ſi aliquid à ꝓprio naturaliq; loco alienú eſſet ac exiret id nihil minus eſſet, & propriam ſeruaret ſormá, qñquidem ignis ſiue ſurſum ſiue deorſum maneat, nihil minus ignis ſit, atq; cum deorſum ſit proprium locum non habeat, & tamen forma ignis non ſpoliatur neque ĩmutatur, quare neq; locus poteſt eſſe vt forma. Item neq; vt cauſa efficiens, qm̃ nihil videmus factum productumq́; eſſe à loco. Præterea neq; eſt, vt cauſa finalis quod quidem ſi demonſtrabimus præter omnium ferè opinionem id facturi ſumus. Nam videtur eſſe velut aliquis finis & expetendus à rebus. Id enim quod capit aliquid vult illud fieri, quod cupit, ceu qui cupit bonum illud euadere optat & vult, ſimiliter qui ſanitaté optat hanc conſequi vult & ſanum incolumenq́; haberi & fieri auet. Sed nihil quod locum occupat locus ſit, quare locus neq; cauſa finalis erit, ergo locus nulla cauſarum eſſe poteſt, ſed demonſtratú eſt neq; eſſe aliquid quod à cauſa ſit productú, ergo locus prorſus nihil eſſe videtur.

Dubitatio pulchra.

Sed forſitan aliquis cōtra hoc ambiget, qm̃ ſi id qđ bonum appetit, in bono eſſe fieriq́; vult, ac id quod appetit ſanitatem in ſanitate eſſe vult, ſimiliter etiá quod appetit aliquem locum illo eſſe vult, cur ergo nó quémadmodum bonum & ſanitas ſunt fines eorum quæ illa expetunt ita & locus non erit finis eorum q́ in loco eſſe cupiunt. Nimirum vnumquodq; quieſcit & ceſſat expetere amplius cum iam loco ſuo & appetibili adhæret ac illud iam conſecutum eſt. Quemadmodum etiá mobilia ſm̃ locum moueri deſinunt ceſſantq́; cum iá proprio potiuntur loco quem etiam appetebant. Quo modo igitur locus non eſt finalis cauſa?

Primum reſpōſum.

Reſpondeo igitur primo quod quidem iam dixi, qm̃ quæ aliquid appetunt cum aſſequuntur illud, fiunt illud vi & poteſtate quod quidem appetibile erat, ac ex illo nomen trahunt, & forſitan cum illo conueniunt nomine. Igitur id quod appetit bonum quod cum ſane aſſequutú eſt, bonum euadit, atq; appellatur, ſimiliter qui appetit ſanitatem ſanus fit & appellatur ſanus, ſimiliter de aliis dicendum eſt. Sed de loco id dici non poteſt, qm̃ quod appetit locum id locus non fit neq; ab illo denominatur. Nam ſi qui virtutem appetit ab ea non denominatur trahatq́; nomen, attamen aliquo modo illud fit qđ quidem & virtus eſt.

Secundum reſponſum.

Deinde reſpondeo cauſas finales in illis conſpici quorum ſunt fines, & locus alter eſt ab his omnibus, quæ intra collocantur, & nihil commercij conuenientiæq́; cum ipſa re habet, quare tollitur dubitatio. Cæterum Ariſt. inquit. Et Zenonis dubitatio aliquam rationem & reſponſionem quærit. Nam ſi omnia quæ ſunt locum occupát, vt quibuſdam videtur, & locus eſt de numero eorum quæ ſunt, igitur locus in loco erit, & rurſus ille in alio & hoc abibit infinitum. Hoc igitur eſt quintum argumentum. Sextum autem argumentum & vltimum ponit ex his quæ augētur. Et inquit ſi neq; corpus poteſt eſſe ſine loco, ſiquidem fateantur omnia quæ ſunt in loco eſſe, neq; locus eſt vacuum corpore priuatum: Nam paulopoſt id demonſtrabitur eſſe impoſſibile. ſ. vt locus ſit vacuū. Quid ergo dicemus de his quæ augentur. Quando. n. corpus quod augetur maius ſit, huic vnde locus ſupererit cum iam omnia plena ſint, ſiquidem vacuum non eſt. Neceſſe eſt igitur locum maiorem fieri, & ſimul augeri cum corpore. Quomodo igitur, vel vnde augebitur locus, difficile eſt perſpicere & cōtueri. Et ſi dabitur id quod augetur maiorem locum continere, profecto & locus maiorem locū occupabit, & denuo locus in loco erit. Item locus, quem occupabat, vel erat vacuum anteq̃ illud ſuſciperet, vel erat corpore plenum. Sed nequit eſſe vacuum neque duo loca in eodem neq; duo corpora. Reſtat itaq; vt reliquum corporis quod quidem adoleuit ac corpori additum eſt non ſit in loco, quod quidē etiam fieri non poteſt. Si ergo corpora augentur, & locus, ſiquidem, neq; vacuum neque corpus non exiſtēs in loco eſſe poteſt, ei neceſſe erit in auctione corporū alterū horum eſſe. ergo videtur penitus locum nō eſſe.

Verum ſi locus ſit aliquid mox dubitatio ſit: quidnam ſit, an moles quædam corporis, an alia quædam natura. Eſt enim genus ipſius primo quærendum.

Quare & ſi locum eſſe demonſtrauimus, tamen ſermo de illius definitione, ac de eo quod appellant quod quid eſt, multas habet dubitationes, tanquam denuo inſtandum repugnandumq́; ſit, vt rationibus probetur ipſum penitus non eſſe.

Igitur habet dimenſiones quidem tres & longitudinem, latitudinem: & profunditatē quibus omne corpus definitur. At impoſsibile eſt locum corpus eſſe. Nam erunt in eodem duo corpora. Præterea ſi corporis locus eſt ac receptaculum patet etiam: ut ſit ſuperficiei & reliquorum terminorum.

Aliter legit hūc tex. Alex. Vide Simplic.

Per hęc verba tres dimēſiones habet, indicat minorē ꝓpōnem, per hæc alia. ſ. quibus oē corpus definitur, maiorē affert. Erat aūt minor ꝓpō talis. Locus trina dimenſione conſtat. Maior vero hęc, oē quod habet tres dimenſiones eſt corpus, prætermiſit aūt concluſionē veluti perſpicuam, q́ talis erat ergo locus eſt corpus. Et poſuit abſurdum ꝙ ſequitur hanc concluſionē quod quidē eſt concluſio ſecundi ſyllogiſmi hypothetici dicens. At impoſſe eſt locū eſſe corpus. Erat aūt ſyllogiſmus hypotheticus talis, ſi locus eſt corpus, duo corpora in eodē erunt: Sed impoſſe eſt duo corpora in eodē eſſe, ergo neq; locus poterit eſſe corpus. Huius igr̃ ſyllogiſmi deductionē omiſit hāc. ſ. ſi locus eſſet corpus duo corpora in eodē eſſent, concluſionē aūt & aſſumptum dixit. ſ. Nam erunt in eodem duo corpora, qui ſane idē eſt huic. Impoſſibile eſt duo corpora in eodem eſſe.

Eadem enim accommodabitur ratio. Nam ubi prius erant ſuperficies aquæ rurſus ibidem ſuperficies aeris erunt. At nulla eſt differentia puncti ac loci puncti.

Eadem (inquit) ratio quam adduxit de viciſſitudinaria corporum tranſmutatione, accommodabitur etiā ad oſtendendum, quod ſi corporis ſit locus & ſuperficiei, lineæ, ac puncti ſimiliter erit locus.

Quare ſi locus ab hoc diuerſus non eſt: neq; cæterorum ullo diuerſus eſt neq; quicquam eſt ipſe præter unumquodq; iſtorum. Quid enim tandem locum eſſe ponemus.

Inquit

Inquit ſi puncti locus non eſt diuerſus à puncto, conſtat ſane, vt neq; ſuperficiei nec lineæ nec corporis loca ab illis erunt diſtincta, quomodo autem locus pũcti non ſit diuerſus à puncto oſtenditur. Nam quomodo diſtabit locus puncti ab ipſo puncto. Maior. n. eo non eſt, qm̃ qua parte illum excedit hac nihil eius continet, ſiquidem eius nulla ſit pars, neq; locus eſt eo quod maior eſt. Quod ſi punctus eſt æqualis, erit ipſemet pũctus qui in loco eſſe dicitur, quamobrem totum quod ſit ex puncto qui locus eſt, & ex puncto qui locum obtinet, & vnus punctus eſſet, quandoquidem puncta ſeſe inuicem adæquent, quoniam & ſi infinita ſimul coniungerentur non efficerent totum maius. Si ergo vnus erit punctus, locus puncti non erit diuerſus ab eo puncto qui in loco eſt. Eadem etiam dici poſſunt de linea & ſuperficie. Si ergo horũ nullius locus eſt neq; corporis erit. Nam id quod eſt in loco ſecundum ſeipſum totum debet eſſe in loco, quemadmodum in dolio vinum.

Neq; enim elementum: neque ex elementis: aut corporeis: aut incorporeis eſſe poteſt talem habens naturam. Nam magnitudinem quidem habet: ſed nullum eſt corpus. At ſenſibilium quidem corporum: elementa ſunt corpora.

Hoc eſt tertium argumentum. Dixit autẽ talem habens naturam, pro hoc eſt capax corporũ vnus & idẽ manens ĩmutabilis, & nihil conſerens ad ſubſtantiam corporum. Hoc autem dixit, propterea quod Plato videtur dicere locum eſſe materiam, quod quidem refellet confutabitque deinceps. Quocirca inquit volentibus tueri ſeruareq; veram loci intelligentiam, quã ex propria loci natura habemus, & non abutentibus noĩe eius difficile ꝑfecto erit afferre tradereq; qd ſit locus.

Ex intelligibilibus autem elementis nulla magnitudo fit.

Atqui prima fronte occurres his dictis, qm̃ materia & forma ſunt elementa non ſenſibilia. Nam compoſitum eſt ſenſibile, & tñ ex cõpoſitione ipſorum elementorum intellectualium ſit magnitudo. Sed reſpondeo hęc aliquando actu non per ſe ſubſiſtere. At ratio fit de his elementis quę actu ſubſiſtũt. Subſiſtit etiam locus. Non ergo ſimpliciter de omni elemento intellectuali inquit, ſed de elementis quę rerum intellectualium ſunt elementa & ipſa videlicet ſunt intellectualia. Ex his igitur componentibus inquit nullam magnitudinem fieri, ceu ex terminis, vel ex propoſitionibus. Nam quippiam intellectuale ex his conſtitutum ſyllogiſmus eſt.

Præterea cuiuſnam rei cauſam locum, eſſe quiſpiam ponet. Nulla enim quatuor cauſarum ipſi ineſt. Neque enim ut materia eorum quæ ſunt: cauſa eſt: quippe cum ex eo nihil conſtet. Neque ut forma & ratio rerum: neque ut finis: neq; mouet ea quæ ſunt.

Qm̃ in probatione rationum de loco dixit locũ magnam habere vim & poteſtatẽ, in hoc argumento vult oſtendere contrarium, quoniam nihil conſert ad ea q̃ ſunt. Nam ad nullam cauſarum reduci poteſt. Dixit autem per geminationem vocabulorũ formam & rationem, qm̃ nihil aliud eſt vniuſcuiuſq; forma, quã definitio ſignificans quod quid erat eſſe.

Præterea & ipſa ſi ſit unum aliquid eorum quæ ſunt alicubi erit. Zenonis nanque dubitatio rationem aliquam quærit. Nam ſi omne quod eſt, in loco eſt: patet & loci locum eſſe, atque hoc in infinitum abibit.

Aliud argumẽtum. Inquit ſi omnia quæ ſunt locum occupant, & locus eſt de numero earum rerũ quę ſunt, igitur & ipſe in loco erit, & hoc abibit in infinitum. Nam Zenonis dubitatio aliquam rationem quærit. i. ſolutionem & reſponſionem. Forſitan Zeno de hoc dubitat & deſtruit differentiam locorum qui ſunt, qm̃ funditus locum tollit vt oſtendat vnum ens tantum eſſe. Nam locorum differentia plane multitudinem rerum exhibet atq; oſtendit. Hæc autem dicimus coniectura, qm̃ non habemus dicere plane, quid Zeno cũ de hoc dubitauerit, dicere voluerit, forſitan etiam infinitũ introducere voluit, qm̃ ſi locus in loco & ille alius in alio, hoc ſane abibit in infinitum quapropter infinitum eſt. Vel ſiquis velit non exquiſite intelligere, qm̃ Zeno hoc forſitan dixit, vt deſtrueret rationem dicentem omnia quæ ſunt locum occupare. Quoniam ſi omnia, ſunt in loco, & locus inter ea quæ ſunt comprehenditur, igitur locus in loco erit & alius in alio & hoc in infinitum abibit, quare ſi hoc abſurdum & impoſſibile, igitur non omnia quæ ſunt locum occupabunt.

Item ſi quemadmodum omne corpus in loco: ſic eſt & in omni loco corpus. Quonam pacto dicemus de his quæ adoleſcunt. Nam ſi locus cuiuſq; neq; minor, neq; maior eo eſt: neceſſe ſimul cum ipſis locum augeri. Ex his igitur non modo quid ſit locus, ſed etiam ſi prorſus eſt ambigere oportet.

Extremum argumentum. Verum duas dignitates prius ſumit, primum omne corpus in loco eſſe. Hoc. n. cõmuni conſenſu ſatebantur, ſiquidem oĩa quæ ſunt in loco eſſe dixerint, aliud autẽ accipit velut conſequẽs. ſ. in omni loco corpus eſſe. Nam locus quo ad hoc in loco dicitur. Demonſtrabit autem deinceps non eſſe vacuum. His ergo ſic ſe habẽtibus inquit. Quid dicemus de his quæ adoleſcunt. Nam id corpus quod per incrementum additur, vel non erit in loco, quod quidẽ fieri non poteſt apud eos qui locum affirmant, vel in quodam vacuo præexiſtente eſt, quod profecto confutabitur. Vel locus augetur ex paruo maior factus, quod & ridiculum eſt, quonã pacto hæc loci actio intelligi poterit. Ex his omnibus igitur inquit, non ſolum, quid ſit locus inuentione difficile eſt, quod quidem propoſuit demonſtrare, ſed etiam conceſſimus pariter ad oſtendendum locum prorſus non eſſe.

Cum autem quoddam per ſe, quoddam uero per aliud dicatur: Et locus alius communis ſit: in quo corpora oĩa ſunt: alius proprius in quo primo quippiam eſt: Dico autem ceu tu nunc es in cœlo: quia in aere es: qui quidem in cœlo eſt: Et rurſus in aere es: quia in terra es: & in hac ſimiliter: quia hoc es in loco qui nihil pluſquam te continet.

Quoniam ſuperioribus dixit ex his quæ loco competunt de ipſo idem enunciari affirmariq; non poſſe, ſed ex quibuſdam illi competentibus exiſtimari, eſſe vniuſcuiuſq; formam, & ex quibuſdã aliis materiam. Nunc aũt idipſum vult oſtẽdere. ſ. quõ partim materia partim vero forma eſſe exiſtimatur. Deinceps multis argumentis oſtendit locũ neq; materiã, neq; formã dici poſſe. Vt igitur oſtendat quo pacto locus forma eſſe excogitatur, & quomodo materia, quod quidem conſueuit ſemper facere, modo etiam facit, dico. ſ. quia diuerſa loci ſignificata diuidit & diſtinguit. Quoniã quidem locus proprius eſt de quo etiam nunc facimus ſermonem. Item cum ſibi ſolitum ſemper ſit, vocum quæ ambiguæ æquiuocæq; ſunt, differentes ſignificatus diſtinguere & ſcernere illum, qui ſuo inſtituto ac ſermoni accommodatur proinde nunc idem etiam efficit, qđ quidem neceſſarium eſt ei qui facturus eſt ſermonem de loco ac etiam ad oſtẽdendum ex quibus loco competentibus

petentibus videatur ipſe aliqñ veluti forma eſſe, aliqñ autem materia. Nam locus qui cõmunior eſt non habet emphaſim, vt queat forma eſſe, exiſtimari. Vt igitur diſcamus quot modis dicatur eſſe locus, huiuſmodi vtitur diuiſione, qm̃ cũ aliquid primo ſit, aliquid vero per aliud, ſimiliter etiam locus ſe habet. Equidem aliquis eſt locus primus ac propriiſſimus vniuſcuiuſque, alius autem ſm̃ aliud, ceu homo dicitur ſenſitiuus eſſe ac mentis & ſcientiæ capax, ſed ſenſitiuus dr̃ per aliud, qm̃ quatenus animal & non quatenus homo ſenſitiuus eſt, quatenus homo autem eſt mẽtis & ſcientiæ capax, ſimiliter in multis aliis. Igitur & locus quidã primus erit & per ſe, quidam vero per aliud. Nam fateor me eſſe in cœlo non primo, ſed per aliud cum cœlum omnia quæ ſunt contineat. Nam ipſe in cœlo non ſum ſed in aere, & quia aer eſt in ipſo cœlo, proinde & ipſe me fateor in cœlo eſſe, igitur per aliud in cœlo ſum & non primo, ſimiliter fateor me in aere eſſe non primo, ſed quia ſum in hac vel in hac ipſius aeris parte. Itẽ in terra aio me eſſe non primo, ſed quia ſum in hac illius parte, quę quidem cum hac aeris parte me ſolum proxime continet. Et is eſt primo & propriiſſime vniuſcuiuſq; locus, qui proxime vnumquodque ſolum cõtinet & ſeparat ab aliis. Eſt igitur vt tandem omnia complectar proprie locus qui proxime vnumquodq; corpus continet, & econtra ſi continet vnumquodq; hic eſt locus, quocirca (inquit) locus erit terminus. Vnde ſi locus eſt id quod primo vnũquodq; terminat & definit, videbitur ergo locus eſſe forma. Nam formæ proprium eſt definire & terminare vnumquodq; & illud ſeiungere

Vide Simpli. pro hoc.

ſeparareq; ab aliis. Ex his ergo (inquit) videbitur locus vniuſcuiuſq; forma eſſe. Ex aliis autem quæ rurſus illi inſunt, exiſtimatur materia eſſe. Nam ſi locus eſt aliqđ interuallum & ſpacium ſeparatum magnitudinum capax, videbitur materia eſſe, quandoquidem huiuſmodi & materia aliquid indefinitũ ſpacium per ſe ſit, quæ definitur magnitudinum ſuperficiebus, figuris & aliis affectionibus. Nam inquit ſi à ſphæra auferamus affectiones, figuram & terminos nihil aliud relinquetur in circuitu eius, quam intercapedo aliqua indefinita, aliquodq; ſpacium omnino ſine terminis. Hoc autem eſt materia ipſa mole extenſa, locus igitur huiuſmodi aliquid eſſe videtur. Nam eſt aliquod interuallũ per ſe figurę qualitatiſq; expers, quod capax eſt eorum quæ figura & qualitate formata ſunt, qua ratione locus videtur materia eſſe, & non ſolum ob id videtur locus materia eſſe, ſed etiã quia vnus & idem manens plurium magnitudinum alterius atq; alterius capax eſt. Hoc.u.eſt maxime proprium materię, & propter hæc inquit, Plato in Timæo dixit id quod alternatim recipit & receptaculum locumq; vnum & idem eſſe. Id nanq; quod alternatim recipit apud Platonem ſignificat materiã. Si ergo materia eſt id quod alternatim formas recipit & hoc ipſum eſt receptaculum quod nihil aliud eſſe poteſt q̃ locus, igitur Plato materiam locum eſſe dixit. Verum ſi in Timæo materiam aliter appellauerit ipſam nominans id quod alternatim formas recipit, & in agraphis colloquiis .ſ. his quæ in academia domique priuatim & publice legendo, magnum & paruum ipſam vocauerit, nihil intereſt. Nobis modo ſat eſt illum id qđ recipit alternatim receptaculum & locum appellaſſe. Vnde (inquit) omnes alij de loco duntaxat enunciarũt aſſeruerũtq; locum eſſe. At ſolus Plato periclitatus eſt dicere quid ſit locus, dicens ipſum eſſe materiam receptaculum & locum, Ariſto. igitur (vt conſueuit) ea quæ apparent confutans merito obiicit Platoni aſſerenti locum materiam eſſe.

Quõ Plato poſuit locum eſſe materiam.

Verum perſpicuũ eſt Platonẽ non hũc locum de quo nos modo diſſerimus ac affirmamus eſſe corporum compoſitorum capacem, materiã appellaſſe, ſed quandam naturalium formarum proportione locum appellauit materiam. Quoniam quemadmodum omne corpus naturale in loco eſt, ita omnis forma naturalis eſt in materia. Vt etiam ipſe Ariſt. in libro de Anima appellauit animam locum ſpecierũ. Etenim inquit bene dixerunt qui animam eſſe locum ſpecierũ & mentem ſpecierum intellectualiũ aſſeruerunt. Hũc igitur in modum & ipſe Plato inquit materiam locum eſſe formarum naturalium. Nam vt ſe habent ſpecies ſenſibiles vel intellectuales ad animam, ita ſe habent & formæ naturales ad materiam, & anima appellatur locus ſpecierum ſenſibilium & intellectualium, igitur & materia dici poterit locus formarum naturalium, tãq̃ earum receptrix & capax, ac id ſine quo illæ conſiſtere nequeunt. Nam aſſimilatur & quandã proportionem habet forma ſeparata & abiuncta cum patre, & materia cum matre. In ſemine genitali nanq; ſunt quædam rationes producẽdi, quę à forma ſeparata materiæ immittuntur, in fœtu autem veluti in materia producuntur formanturq; naturales formæ ab ipſis rationibus genitalibus & producẽtibus. Quocirca Timęus materiam matrem altricem & ſyluam receptaculumq; appellauit. Vocauit autem materiam ſuſceptiuum & ad id qđ alternatim formas ſuſcipit; tanquam id quod viciſſim omnes formas recipit, ac ſuſcipit, & duntaxat viciſſim recipit, & ipſa nullo pacto recipitur, ſed quõ etiam ipſam appellauerit magnum & paruũ ſæpe diximus, qm̃ illam hoc modo vocauit tanq̃ capacem cõtrariorum, prima nanq; contrarietas & generaliſſima eſt quæ fit inter magnum & paruũ, qm̃ & materia primo mole extenditur quantitatem recipiens, at in quantitate prima oppoſitio eſt ſm̃ magnum & paruum. Hunc igitur in modũ ex his quæ loco competunt, oſtendens ex quibuſdam locũ materiam eſſe videri, ex quibuſdam vero formã, deinceps pluribus argumentis demonſtrat materiam neq; locum dici poſſe, neq; formam. Sunt autẽ numero omnia argumenta octo, per primum igitur argumentũ cõi ratione demonſtrat neq; materiã eſſe locum neq; formã, & hac ratione. Materia & forma (inquit) à re cuius ſunt non ſeparantur: Sed locus ſeiungitur ab his, quorũ eſt locus, igitur locus non eſt forma neq; materia. Quod vero res ſeparentur à locis in quibus ſunt perſpicuum eſt. Nam (inquit) eo in loco vbi prius erat aqua, in eodem egreſſa aqua fit aer, vt etiam videre licet in ipſo vaſe in quo prius erat vinum quo egreſſo in idem aqua ingreditur, vel aer. Etenim doliũ (inquit) eſt locus tranſlatilis, eodẽ modo etiã locus vt vas ſe habet, vt igitur dolium non eſt materia neq; forma eorum quæ ſunt in ipſo, neq; aliud his ſimile, propterea quod materia forma & huiuſmodi ſunt inſeparabilia à re cuius talia ſunt, & dolium ſeparabile, ſic igitur dico ſentioq; de loco vniuerſaliter dici. Secundum argumentum particulari modo ac diuiſim profert. Nã eadem ratione oſtendit locum non eſſe formam, ſiquidem forma eſt inſeparabilis, locus autem ſeparabilis. Quod ẽt locus nõ ſit materia hoc modo demõſtrat, locus continet ea quæ ſunt in loco, materia autem continetur & non cõtinet, igitur locus non eſt materia. Tertium argumentum huiuſmodi eſt, locus extrinſecus eſt

rei cuius

rei cuius eſt locus, materia vero & ſorma non ſunt extrinſeca rei cuius ſunt, igitur locus neq; materia neque forma eſt. Quartum argumentũ fit hoc modo per ſyllogiſmum hypotheticum, ſi locus eſt materia & ſorma nihil duceretur ad id in quo eſt, ſed vnumquodque eſt in ſua materia & ſorma. Et omnia ferũtur ad ſua loca, igitur locus materia & forma non eſt. Idem etiam argumentum ſormare poſſumus per figuram ſyllogiſmi categorici, & facere quintũ ſyllogiſmum hoc modo, q́ mouentur ſecundum naturam, ad propria ſuaq́; loca feruntur, ſed nihil mouetur ad ſuam formam & materiam, igitur locus non eſt materia neq; ſorma. Hic autẽ ſyllogiſmus eſt in tertia figura. Quod vero nihil moueatur ad ſuam materiam & formam perſpicuum eſt. Nam mouetur aliquid ad id in quo prius non erat. At omne quod eſt iam ſormam & materiam habet. Sextũ argumentum tale eſt, in loco ſunt ſurſum & deorſum ad quæ etiam mouentur mobilia, ſed in materia & forma non ſunt ſurſum & deorſum, locus igitur neq; materia eſt neq; ſorma. Septimum argumentum tale eſt ſi locus ſorma vel materia eſt, & materia & ſorma ſunt in re ipſa dico. ſ. compoſito, & res ipſa de loco ad locũ tranſmutatur, perſpicuum nanq; eſt vt ſorma & materia vna cum re moueantur & ſimul locum aſſequantur cum re ipſa, quare & locus ſimul mutabitur cum rebus de loco ad locum. At primum abſurdũ eſt vt loca moueantur, deinde accidet locum in loco eſſe. Nam ſi cõpoſitum in loco ſit, quando hinc proficiſcitur alio, & compoſitum nihil aliud eſt quam materia & ſorma, ꝑfecto & materia & forma in loco erũt, ſed locus eſt materia & forma igitur locus in loco erit. Sed reduces ſyllogiſmum ad quartum modum primæ figurę hoc modo, locus vel materia eſt vel forma, materia autẽ & forma in compoſito ſunt, quandoquidem nihil compoſitum ſit præter ſormam & materiam, compoſitum ergo à loco in locum alterum cum tranſmutatur & fit, locus igitur mutatus de loco ad locum alterum locum occupabit, ſi ergo abſurdum eſt locum loco complecti igitur locus neq; materia neq; forma erit. Nam hanc ſuppoſitionem abſurdum ſequebatur. Octauũ argumentum. Si forma eſt locus (inquit) quando itaq; corrumperetur aqua & mutaretur in aerem, corrumperetur neceſſario locus aquæ ſiquidem forma eſt locus. Sed quonam pacto loci corruptio cogitari poteſt. Nã vt locus non generatur neq; interiit. Item neq; ſenſus tranſmutata aqua in aerem locum aquæ corrumpi interireque conteſtatur & approbat, qm̃ in eodẽ aliquod aliud corpus ingreditur, ſi autem locus materia eſt qm̃ & ipſa eadem manet tranſmutata aqua in aerem, cur igitur aqua tranſmutata in aerem in alio loco fit eadem manente materia ac exiſtente? His ergo omnibus conſtat locũ neq; ſormam neq; materiam affirmari poſſe. Cæterũ ſciẽdum eſt, quod per ſe opponitur ei quod eſt per accidẽs, & primo illi quod eſt per aliud. Hic ergo id quod eſt per ſe pro eo quod eſt primo dixit. Cum igitur velit aſſimilare locum formæ eo quod locus continet & circum definit vnumquodq; quemadmodum & ſorma proinde inquit, dicitur autem quidam cõmunis locus eſſe, quidam vero vniuſcuiuſq; proprius. Eſt autem ſimilitudo non cõis loci, ſed proprij ad formã. Quocirca (Textus.) (cum autem eorum quæ ſunt quædam ſunt hoc quod primo dicitur) quædam autem illud quod dicitur per aliud, patet etiam vt quidam locus primus & propriiſſimus is ſit, qui vnũquodq; diuiſim continet, quidã vero per aliud & cõis. Nam videmur dici in mundo eſſe qm̃ in hac vniuerſi parte ſumus, & in hac parte quia in vrbe & in ipſa ciuitate, propterea quod domi moramur & domi ſumus qm̃ in parte domus ea. ſ. quæ me ſolum proxime continet, quæ quidẽ eſt meus proprius & primus locus. Nã domus, ciuitas, & mundus non ſunt primo loca mea, ſed ſecundũ aliud, domus. n. meus eſt locus propter partem domus quæ continet me, & ciuitas propter domum, & de reliquis ſimiliter dicendum eſt.

Si ergo locus id ſit quod primo unumquodq; corporũ continet ipſe terminus erit. Quare locus uniuſcuiuſq; ſpecies et forma eſſe uidebitur: qua magnitudo & materia magnitudinis terminetur. Hæc enim cuiuſq; finis eſt. Hoc igitur modo conſiderantibus locus uniuſcuiuſq; forma eſſe uidetur.

Ideſt primo & proxime vnumquodq; continens & nõ cõis locus, ſi autem id quod proxima vnumquodq; continet locus eſt, profecto locus erit aliquis terminus, qm̃ terminat id quod in ipſo eſt. Huiuſmodi aũt forma etiã eſt, quare videbitur locus forma eſſe, qua definitur magnitudo & materia magnitudinis. Hoc. n. vniuſcuiuſq; eſt finis. (Vide Simplic.) Verum magnitudinem dicit ipſum compoſitum quod materia & forma conſtat. Inquit igitur qm̃ & ſorma cõpoſitum definitur. Nam ipſum definitũ appellatur propter formã & materia cõpoſiti per ſe cum ſit indefinita ſorma terminatur. Nã (inquit) forma eſt terminus & finis materię & cõpoſiti, formã aũt nunc dicere videtur id quod terminat. Etenim ſpaciũ cum ſit indefinitũ per ſe & prorſus termini expers terminatur & definitur à ſuperficie.

Materia autem uidetur locus is eſſe quem interuallum dicunt. Hoc enim à magnitudine diuerſum eſt.

Ideſt quatenus locus eſt quoddam interuallum magnitudinis capax, per id videtur materia eſſe. Nã in magnitudine interuallum ſpaciũq; indefinitum materia magnitudinis eſſe videtur. Nã vt materia prima eo qđ aliã atq; aliã formã recipit, diuerſa eſſe à formis oſtenditur, licet nunq̃ ſine forma ſit, pariter aſſero de interuallo, qm̃ aliquando maior aliquando minor fit magnitudo, merito ſubiectũ eius videtur aliquod diuerſum ab ea, dico. ſ. à magnitudine ſimpliciter quæ aliquod ſpacium ſuapte ratione indefinitum eſt, quod quidem Plato vocat mobile incompoſite inordinateq; motũ. Verum hoc nunq̃ eſt inuenire ſine aliquo termino & fine, & ſi propria ratione nullum terminũ habeat neq; finem, quẽadmodum igitur hoc indefinitum interuallum quod materia eſt magnitudinum aliam atq; aliam recipit magnitudinem, ita & locus cum ſit quoddam ſpacium alterius atq; alterius magnitudinis capax erit, qua etiam ratione materia videbitur eſſe. Et quemadmodum ſpaciũ diuerſum eſt à magnitudine, ceu à magnitudine duorũ, vel trium, ita etiã locus diuerſus erit ab his magnitudinibus quæ in illo ingrediuntur.

Item eſt id quod à forma continetur & definitur: ceu à ſuperficie & termino. Tale autem eſt ipſa materies & id quod terminis caret.

Formatur vel (vt aiũt) ſpecificatur indefinitũ ſpaciũ ab ipſa ſuperficie. Nã cum idẽ per ſe indefinitum ſit & terminis oĩno carens, cũ aſſumit ſuperficiẽ & terminũ, qui eſt aliqua figuræ forma, definitur ac ſpecificatur.

Nam cum auferitur finis atq; affectio à ſphæra uel pila nihil reliqui eſt præter materiam.

Finis, ideſt ſuperficies & orbicularis figura, affectiones autem ideſt paſſiuæ qualitates, ceu color grauitas & reliqua

& reliqua id genus. Nam his ſublatis demptiſq́; reſtat indefinita quædam moles ſine termino, quæ quidē materia eſt, materia autem ſiue prima ſit, vel quod melius eſt, id ꝙ quantitate extenſum eſt, quod eſt ipſa terna dimenſium quæ per ſe indefinita & figuræ expers eſt, qm̃ nulli neq; definitæ quantitati ceu bicubito vel tricubito, neq; alicui iam figura formato eadem eſt. Vnde aliã atq; aliam magnitudinem & figuram recipit, quã quidam etiam cenſuerunt primam materiam eſſe.

Quapropter & Plato materiam & receptaculum in Timæo idem eſſe inquit. Nam ſuſceptiuum & receptaculum unum & idem eſſe dicit.

Inquit per hanc cauſam, quia videtur locus ſimilis materiæ & Plato in Timæo inquit materiã & receptaculum idem eſſe. Receptaculum locus eſt, quapropter inquit Plato locum & materiam eſſe. Nam ſuſceptiuũ & id quod alternatim formas recipit appellat materiã, vt iã dixi velut formarum alternatim capacem & ſolũ recipientē & nullo pacto receptam. Diximus aũt qũo & ipſam locum appellat, qm̃ ſm̃ proportionem & ſimilitudinem, quemadmodum & ipſe Ariſt. animam locũ ſpecierum cogitabiliũ & mētem intellectualiũ vocat.

Et quanquam alio modo ibi ſuſceptiuum alternatim appellat: in hiſce uero ſentētijs quas non reliquit locum & receptaculum tamen idem eſſe aſſeruit. Cuncti nanq; locum aliquid eſſe aiunt. Quid autem ſit: hic ſolus dicere periclitatus eſt. Merito autem ex hiſce conſiderantibus difficile eſſe uidebitur quid nam ſit locus cognoſcere: an utrumuis horum ſit: ſiue materia ſiue forma.

Ideſt aliter in Timæo Plato nominauit materiã & aliter in ſententiis non ſcriptis quas .ſ. in academia diſſerendo tractandoq́; publice & priuatim, ſcriptis non reliquit. Nam in ipſis magnum & paruum vocauit materiam vt in ſuperioribus libris Ariſto. dixit Et nos diximus quomodo materiam appellauit magnũ & paruũ. In Timæo aũt materiam appellat ſuſceptiuum alternatim propterea qđ formas alternatim ipſa recipit. Colloquia autem Platonis non ſcripta ipſe Ariſto. conſcripſit. Verũtamen locum & receptaculum idem eſſe aſſeruit. Ideſt ſi aliter diuerſoq́; modo appellat materiam, attamen materiam & locum idem eſſe inquit. Nam ſi materiã vocat receptaculũ & receptaculum nihil aliud eſt quam ipſe locus: Conſtat itaq; quod locus idem materiæ erit. Cæterum inquit omnium dicentium locum eſſe nemo dixit quid locus ſit niſi ſolus Plato, qui dixit quid eſſet locus, qm̃ ipſum dixit eſſe materiam. Verum nos diximus non talem locum Platonem aſſeruiſſe materiam, de quo nunc ſermo eſt, ſed ſecundum proportionem & ſimilitudinem, qm̃ vt corporum locus eſt elementum, ita & materia formarum.

Aduerte ſummã veritatem quo fit vt nemo ſine Plato. ſperib. recte Ariſ. intelligere poſſit Latini ergo ſuã ſero dulosophiã & non illa Ariſt. imitati ſunt.

Nam & hæc ſummam habent contemplationem & ſeorſum alterum ſine altero facile cognoſci non poteſt.

Deinde inquit & hinc oſtenditur difficilem eſſe contemplationem de loco, ſiue forma, ſiue materia etiam locus ſit adhuc magis difficilis eſt ſermo de loco. Nam qui illum materiam vel formam eſſe aiunt, illum reducunt ad principia, quorum contemplatio per ſe ſumma eſt & non facilis. Et quamobrem tentamus ea ſeorſum cognoſcere quæ ſeiungi cognitione inter ſe nequeunt? Nam materia & forma ſunt de numero eorum quæ ad aliquid ſunt. Nam materia ad formam dicitur, qm̃ formæ eſt materia, ſimiliter econtra forma naturalis eſt materiæ forma. ·n:ɔ:ɔɔ

At uero non eſt difficile uidere utrumuis horum eſſe non poſſe. Neq; enim materia, neq; forma ſeparatur à re. At locus ſeparari poteſt. In quo nanq; erat aer in hoc rurſus eſt aqua: uiciſſim aqua & aere ſibi cedentibus & alijs corporibus ſimiliter ut diximus.

Hinc igitur refellit dicta & pluribus argumentis ꝓbat locum neque materiam neque formam eſſe poſſe. Nam materia & forma non ſeparantur à re. Locus autem ſeiungitur à re, igitur locus neq; materia, neq; forma erit, in ſecunda figura. maiorem igitur propoſitionem tanquam perſpicuã non probat, dico .ſ. quod materia, & forma non ſeparentur à re, minorem vero ꝓbat .ſ. vt locus ſeparetur à re. (Et inquit.) in quo nanque erat aer eo egreſſo aliud quippiam ingreditur. Corporibus viciſſim ſibi cedentibus, quare ſeparatur locus à re. Hoc autem eſt primum argumentum.

Quare neq; pars neq; habitus eſt ipſe locus: ſed à quaque re ſeparabilis.

Partem inquit vt manus vel pes aut aliqua ſimilariũ, habitus autem, vel vt forma ſubſtantialis, vel ſimpliciter omnis forma & ea quæ ſecundum accidens forma dicitur. Nam accidentia tam inſeparabilia quam ſeparabilia ſimul cum re, cui inſunt mouētur, ſimul feruntur cum re, at locus ĩmobilis eſt, & cum re ſimul non mouetur, ſimiliter neq; pars ſeparatur à re cuius eſt pars qm̃ quãprimum ſeparatum eſſet, corrumperetur, quare nihil rei eſt locus, poſſumus etiam hic partē pro elemento intelligere, ceu ꝓ forma & materia, quod quidē & magis opinor illum intelligere, vt ſit concluſio, quare neq; pars, neq; habitus pro hoc, conſtat igitur vt locus neq; forma, neq; materia ſit, & quid ipſe dico nec formam nec materiam ĩmo nec habitus aliquis .i. neq; accidens alicuius rei eſt, propterea quod locus ſeiungitur à re quamprimum illa diſcedit, ſed accidentia vna ſimulq́; cum re proficiſcuntur & abeunt. Etenim accidentia ſeparabilia vna cum ſuo ſubiecto mouentur ac ſimul cum mobili ad locum tranſmutantur, locus autē non ſimul mouetur cum re, ſed ſeparatur ab ipſa.

Etenim tale quid ipſe locus eſſe uidetur: quale eſt uas ipſum. Eſt enim uas locus qui poteſt transferri. At uas nihil eſt eius rei: quæ in ipſo eſt.

Item probat locum poſſe à re abiũgi, nihil .n. differt locus à vaſe, etenim vas locus eſt qui poteſt transferri, quēadmodum igitur res ſeparatur à vaſe (Nam vas perſpicuo alterum eſt à re quæ in illo eſt) ita dicendum eſt de loco.

Locus igitur qua quidem à re ſeparabilis eſt, hac ratione nõ eſt forma, qua uero cõtinet, hac à materia eſt diuerſus.

Hic adducit ſecundum argumentũ particulari modo & ſeorſum, ex eiſdem quibus prius oſtendebat locũ nõ eſſe formam neq; materiam, eo quod locus continet, materia autem continetur.

Videtur autem id quod ſemper eſt in loco, aliquid eſſe, & extra ipſum aliquod diuerſum eſſe.

Tertium argumentum, locus eſt extra rem alter exiſtens præter ipſam. Sed materia & forma non ſunt extra rem, quæ diuerſa non eſt à forma & materia, qm̃ nihil aliud eſt compoſitum, quam concurſus materiæ & formæ, locus igitur neque materia, neque forma eſt.

Platoni tamen dicere opus eſt: ſi parũ digredi liceat: cur formæ numeriq́; non ſunt in loco, ſi locus eſt id quod eſt particeps, ſiue illud ſit magnum & paruum, ſiue materia ut in Timæo ſcripſit.

Obiicit Platoni. Nam ſi locum aſſerit materiam eſſe accidet etiam numeros & formas in loco eſſe. Dixit autem numeros & formas, ex geminatione verborũ idẽ. Si.n. materia eſt particeps formarum, & materia eſt locus, igitur formæ in loco erunt atqui neq; ipſi Platoni videtut formas in loco eſſe, vt etiam Ariſto. ſuperioribus dixit, quoniam ipſas formas, vult Plato ſeparatas abiunctaſq; eſſe. quamobrẽ vel male Plato materiam locum vocauit, vel cogitur fateri formas in loco eſſe, quodquidem illi non videtur afferendum eſſe. Sed nos ad Ariſto. reſpondebimus, in primis Platonẽ non dixiſſe materiam eſſe locum formarum ſeparatarum, quas locum occupare etiam negat, quoniam neq; materia eſt particeps harum formarum, ſed naturalium. Deinde dicemus Platonem non dixiſſe huiuſmodi locũ eſſe materiam, de quo nos modo diſſerimus, cum aſſeruit locum materiam eſſe, ſed ſecundum proportionem, & ſimilitudinem, diximus etiam ſæpe, quomodo ſpecies formaſúe vocauit numeros, qm̃ ob id, qa numeri ſunt circunſcribentes & terminatiui earum. Item dicit, ſi parum digredi licet quia demonſtrare locum materiã nõ eſſe, conſequens erat propoſitæ diſputationis, atqui dicere. Quod ſi locus eſſet materia, formę in loco eſſent, hoc nihil ad pręſentem rationem confert. ſ. ſiue formæ ſint in loco ſiue non poteſt etiam hoc tanquam conferẽs ad præſentem diſputationem accipi. Nam ſi hoc abſurdum eſt. ſ. formas in loco eſſe, cõſtat etiam vt nec locus ſit materia.

Præterea quomodo ad ſuum locum res pergeret ſi locus eſſet materia uel forma.

Quartum argumentum. Nam hic rurſus proſequitur ea quæ præcedentia ſequuntur, quoniam interſeruit digreſsionem quam contra Platonem adduxit. Et inquit ſi locus eſſet materia vel forma nihil pergeret ad ſuum locum, quoniam nihil fertur in ſuam materiam & formam. Nam in ipſo iam ſunt, ſed quodcunq; fertur ad ſuum locum, bolus glebulaq́; terrę deorſum vergit, ignis vero ſurſum, igitur locus nõ eſt materia, neq; forma hunc ipſum ſyllogiſmum efficito categoricum, & habebis quintum argumentum. Omnia feruntur ad ſuum locum, in materiam & formam nihil fertur, ergo locus neque materia, neque forma eſt.

Eſſe enim id locus non poteſt: ad quod non eſt motus: & quod has differentias ſurſum & deorſum non habet. Quare locus in talibus eſt quærendus.

Hoc eſt ſextum argumentum, ac ſimul eſt probatio argumenti quod ſuperius adducebatur ante iſtud. Eſt itaque hoc argumentum. In loco ſurſum & deorſum ſunt, in materia & forma nec ſurſum nec deorſum eſt, locus igitur neq; materia neq; forma eſt. Illud autem, eſſe enim id locus non poteſt ad quod non eſt motus, eſt probatio vtriuſque argumenti. Nam ad quod non eſt motus, neq; in eo ſurſum & deorſum ponuntur, neq; profecto ad id aliquid fertur, ſed in materiam, & formam non eſt motus, neque ſurſum nec deorſum, quare neque aliquid perget ad hæc quapropter in his quærendus eſt locus, in quibus profecto motus eſt, in his etiam ſurſum & deorſum ponuntur.

Si autem in ipſa re locus non ineſt; oportet enim ineſſe: ſi quidem locus eſt forma uel materia: locus erit in loco: mutatur enim ſimul cum re atq; mouetur & forma & id quod terminis caret et non in eodẽ eſt ſemper: ſed ubi eſt ipſa res, quare ſit ut loci ſit locus.

Septimum argumentum, ſi locus eſt forma & materia, & in ipſa re eſt forma & materia, igitur & locus erit in ipſa re, cum ergo res mutabitur ſecundũ locum, ideſt compoſitum ex materia & forma, & ex alió loco mutatũ acceperit aliũ locũ, profecto vna cum ipſo cõpoſito mutabitur materia & forma. Nã vbi ſunt compoſita, ibidem etiam neceſſe eſt ſimplicia componẽtia eſſe, non.n. manent ſemper in eodem loco ſed ſimul cum remouentur & mutantur, quare ſi totum in loco ſit, igitur materia & forma in eodẽ erunt, ſed hæc ſunt locus, igitur locus in loco ſit, quare loci locus erit.

Præterea quando aqua ex aere fieret: periret ipſe locus. Nam corpus quod factum eſt in eodẽ nõ eſt. At quæ nã eſt loci corruptio. Diximus igitur ex quibus neceſſe eſt locũ aliquid eſſe: et rurſus ex quibus de ſubſtantia eius quiſpiam ambigeret.

Octauum argumentum, ſi locus eſt forma, cum igitur aqua corrumperetur & fieret aer, corrupta ipſa forma, corrumperetur profecto locus. Quæ igitur eſſet loci corruptio non haberent dicere qũo illa eſſet. Non.n. dicerent corrumpi ipſum, ſed in ipſo corpore facto ex aqua eſſe locum, dico. ſ. in aere, nõ.n. in eodem loco eſt ipſa, quoniã alia eſt aeris forma. Si ergo alia eſt forma aeris ab ipſa aqua, & locus eſt forma, non igitur in eodem loco aquæ aer eſt.

Poſt hæc ſumendum quot modis aliud in alio eſſe dicitur. Vno igitur modo ut digitus in manu: & pars omnino in toto. Alio modo: ut totum in partibus. Non enim totum eſt præter partes. Alio etiam: ceu homo in animali: & prorſus ut ſpecies in genere.

Cum principio oſtendiſſet locum eſſe, deinde cum voluiſſet afferre quid ſit locus ſermonẽ deduxit in contrarium, & demonſtrauit, quod ſi voluerimus quid ſit locus tradere, nobis prius periclitandum eſſe ne prorſus locus ſit, quo pacto ad vtranque diſputationis partem arguit. Item principio ſermonis dixit ex his quę loco inſunt idem de loco dicere accipereq́; nos minime poſſe. Et deinceps demonſtrauit ex quibuſdam ipſum videri materiam eſſe, ex quibuſdam vero formã quod pluribus argumentis confutauit quoniam neque materia poteſt eſſe, neque forma. Cum igitur hæc dixerit recurrit ad oſtendendũ quid ſit locus, ac ea afferre quę ſibi videntur de loco ſentienda eſſe. Quo demonſtrato. ſ. cum quid locus ſit explicatum fuerit, ſoluentur omnes dubitationes ex quibus videbatur locum tolli, & eę præſertim dubitationes, quæ eo quod male accipiunt quid ſit locus emergunt, ceu illæ quæ accipiunt locum eſſe quoddam ſpacium terna dimenſione dimenſum. Sunt etiam aliæ quæ omnino per ſe falſæ ſunt, velut illa quæ dicit omne quod eſt in loco eſſe, aut illa in qua dicitur omne ens vel elementum eſſe vel id quod elemẽtis conſtat. Vult igitur (vt dicebam) tradere quid ſit locus. ſ. definire locum ſed qm̃ manifeſtiora loco ſunt ea quæ in loco exiſtunt, & quæ in loco ſunt in aliquo exiſtunt, proinde vult adnumerare ſignificatus illius quod dicitur eſſe in aliquo, & explicare quot modis aliquid dicitur eſſe in aliquo. Et dicit totidem modis aliquid in aliquo dici, quot cõſueuerunt interpretes afferre in cõmentario prædicamentorum, quanquam hic non omnes ſignificatus illius quod eſt in aliquo, ſed dũtaxat nouem adducat, omittit autem duos illum. ſ. quo aliquid dicimus eſſe in tempore ac illum quo aliquid in ſubiecto eſſe fertur. Et ſimul quærit ſi aliquod idem ſit in ſe-

ipſo, ſiue ſecundum vnum aliquem ſignificatum horũ quos modo inquit, ſiue ſecundum aliquem alium modum. Perſpicuũ autem eſt nos loqui de naturalibus de quibus modo Ariſtot. diſſerit. Quærit igitur nunquid ſit aliquid in ſeipſo, aut omne nuſquam eſſe, aut alicubi. Inquit ergo, quoniam eſt aliquid quod dicitur primo & aliquid quod eſt per aliud. Nã dicitur Socrates albus non primo, ſed per aliud quoniam pars eius alba eſt ſcilicet corpus, ſed neq; corpus primo album eſt, ſed ſuperficies primo alba eſt, propter quam corpus, & propter corpus Socrates albus eſt, Socrates igitur ſecũdum aliud & non primo eſt albus. ſimiliter Socrates calciatus petaſatusq; dicitur non primo, ſed per aliud, quoniam pars eius calciata eſt, ſcilicet eo quod procalceis induitur. Item Socrates videre per aliud dicitur, quandoquidem per hanc partem vbi ſunt oculi videat. Cum igitur aliqua ſint primo, aliqua vero per partem, igitur primo aliquid eſſe in ſeipſo non poteſt, ſed per aliud, & ſecundum partem, igitur illius quod dicitur in ſeipſo eſſe aliud eſt, vt locus & recipiens, & aliud id qđ eſt in illo. Cum igitur partium totius altera in altera ſit hac ratione totum diceretur in ſeipſo eſſe non primo, neq; eo quod ipſum totum ſit in ſeipſo, ſed quia altera partium in altera eſt. Quemadmodum. n. dicimus hominem ſnim et mouentem, nõ eo quod totum moueat totumq; moueatur, ſed quia aliqua pars eius mouet, & alia mouetur (Nam anima mouet & corpus mouetur, quo pacto etiam dices amphoram eſſe in ſeipſa; quia pars in parte eſt ſcilicet vinum in amphora) Hac igitur ratione poteſt duntaxat aliquid eſſe in ſeipſo ſcilicet p partem (vt dicebam) & abuſiue. Nam cõſuetudo hũc ſibi aſciuit vſum, appellare ſcilicet tota nomine partis, vt cum dicimus Socratem calciatum petaſatumue eſſe, vel videre, vel ſcire. Nam eo quod animus ſcit, aut oculus videt, vel pes calceo induitur, ita ex parte totum denominatur. Hoc igitur modo de loco etiam dicendum eſt. Eo nãq; quod aliqua partium totius in aliqua eſt, & non aliqua alia præter totum, diceretur totum in ſeipſo eſſe. Quoniam igitur vnaquæque pars animalis manus ſcilicet, pedes. Et reliquæ in toto ſunt, diceretur etiam totum animal in ſeipſo eſſe non primo (vt dicebam) ſed per aliud & improprie. Ita igitur amphora ipſa vini diceretur in ſeipſa velut in loco, eo qđ pars eius alia eſt in altera velut in loco. Eo enim quod totum non eſt præter locum, & id quod eſt in loco hac ratione idem totum dicitur eſſe in ſeipſo. Hoc igitur modo duntaxat aliquid idem poteſt eſſe in ſeipſo. Sed primo non poteſt neq; per ſe, neq; per accidens quod deinceps oſtendit inductione, ac ipſa demonſtratione vtens. Cæterum Alexander adiecit alios ſignificatus illius quod dicitur eſſe in alio, & eorum vnus eſt quo ſimul entia eſſe inquit, dico ſcilicet ea quæ ſeſe viciſſim attingunt ſecundum ſuperficies, Nam hæc dicerẽtur eadem inter ſe eſſe. Atqui conſtat, vt ea quæ ſimul eſſe dicuntur, vel omnino vt in tempore ſimul eſſe dicantur, vel vt in loco, igitur ea quę ſeſe attingant ſimul eſſe velut in loco dicuntur. Nam ſuperficies quibus ſeſe mutuo tangunt, ſunt pars loci continentis ipſas, quare hic non eſt alter ſignificatus illius quod eſt in aliquo præter modos enumeratos. Alter autem ſignificatus quem adiecit, non vtilis eſt. Dicitur enim (inquit) in aliquo eſſe velut ſubiectum in accidente, vt dicimus in bonis aliquem virum vel in malis eſſe. Dicimus. n. hoc modo ſubiectum in accidente.

Quid Alex.

biectio cõtra lexan.

Alio autem modo ut genus in ſpecies: & omnino in ſpeciei ratione pars ſpeciei: præterea ut ſanitas in calidis atque frigidis & omnino forma in materia. Item ut res græcorum in rege & omnino in primo mouente. Item in bono atq; in fine hoc autem eſt id cuius gratia cætera fiunt.

Nõ oportet admirari ſi dicatur genus in ſpecie eſſe, quoniam maius ampliusq; in minori videtur poni. Nã genera ſunt quædam communes naturæ, quæ cũ pluribus inſunt, tum etiam prædicantur de pluribus ſunt etiam partes ſpecierum, quando velut in ſpeciebus exiſtentes illas contemplamur, quare ſecũdũ aliam atq; aliam rationem & habitum eadem genera vniuerſaliora ſunt, & magis particularia. Nam quando cum propriis differentiis nondum complexa atque complicitã conſpiciuntur, generaliora ſunt, cum vero cum differẽtiis complexa coniunctaq; ſunt, perficiunt ſpeciem & tunc ſunt partes ſpecierum. Nam definitionis hominis, dico .ſ. huius animal rationale mortale, animal cum ſit genus eſt pars propter hoc igitur, ipſe dicit (alio autem modo vt genus in ſpecie) vt oſtendat ſe dixiſſe genus non quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid, ſed quod eſt cum differentijs complexum & coniũctum, ac qua pars ſpecierum iam euaſit, quocirca ſubiũxit, & omnino in ſpeciei ratione pars ſpeciei. Nam animal cum fuerit pars hominis continebitur in definitione eius. Item inquit, vt res græcorum in rege. Nam princeps eſt cauſa efficiens rerum ciuilium, vnde & Homerus dixit hæc Iouis in genibus conſtant: quod etiam atteſtatur ipſa conſuetudo, quoniam ſæpe ſolemus dicere in principe ac rege vitam & mortem conſtitui.

Omnium uero propriiſſime id dicitur quod eſt in uaſe: & omnino in loco.

Siquidem ceu duo acceperis, alterũ vt in vaſe, & alterũ vt in loco, ſunt profecto nouẽ modi illius quod dr̃ eſſe in alio numerati, ſi aũt acceperis id (vt in loco) tãq̃ magis vl̃e, exiſtente hoc particulare, (vt in vaſe) vniuerſi modi octo ſunt verum ſiue hoc modo, ſiue illo, duo modi omiſſi ſunt, alter quo aliquid velut in tẽpore eſſe dici ſolet, alter quo aliquid dr̃ eſſe in ſubiecto, merito aũt dixit hunc inter cæteros propriiſſimum eſſe quo aliquid velut in loco eſſe dicimus. Nam manifeſtum eſt diſcrimen in his inter id quod eſt in hoc, & id quod appellatur in quo. ſ. inter locum & id quod locũ occupat.

At. n. quiſpiam ambigeret an quippiã in ſeipſo eſſe poſſit: an nihil inſe prorſus ſit: ſed oĩa uel nuſquã, uel alicubi ſint.

Cum admeraſſet ſignificatus illius quod dr̃ in aliquo, merito quærit, ſi quippiã idem in ſeipſo eſſe poſſit. Et ſi põt & dicitur eſſe, nunquid cadat ſub aliquẽ modorum quos numerauit, an alio quodã mõ quippiã idẽ dicatur eſſe in ſeipſo, vel nullo pacto aliquid poſſit eſſe in ſeipſo, ſed oẽ ſiquidem eſt, vel alicubi, vel nuſquã ſit.

Hoc autem eſt dupliciter: aut per ſe: aut per aliud.

Hic (per ſe) pro primo intelligendum. Nam ſciendũ eſt per ſe opponi per accidẽs, & primo opponi id quod per aliud appellatur, per ſe igr̃ Socrates dicitur ambulare, per accidens aũt albus vel caluus eſſe, dicitur aũt primo de illo, quod eſt per ſe ac de illo quod per accidens eſt, ſimiliter & id quod ſm aliud vocatur, ceu cũ dixero Socrates vadit hoc ſane dixi per ſe & primo, Socratem autem dico ipſum aĩal animatum & vitæ particeps, qm̃ Socrates non per aliud ambulat niſi quatenus animal, ſed quando dixero moto nauigio nautam

moueri per accidens ſane id dicam & primo, per accidens quidem, quoniam per ſe motum & id quod mouetur eſt nauigium, primo autẽ quoniam non per aliud ſed quatenus nauigator eſt mouetur. Cum autem aliquis baculo hoſtium moueret per ſe, & ſecundũ aliud, vel per aliud mouere diceretur, ſed cum ipſe dixero baculo mouente ianuam, album mouet ianuam iam ipſe hoc dicam per accidens & per aliud. Equidem non ſolum quando mouemus aliquid per medium, per aliud & non primo mouere videmur. Nam ſaber lignarius non primo lignum mouet, ſed primo ſecuris mouet illud, & per ſecurim artifex mouet lignum, ſed etiam cũ ope partis aliquid efficimus, ceu cum moueret Socrates digitum vel pedem dũ dormit, diceretur ſane Socrates moueri, ſed non primo, immo ſecundũ per aliud eo quod pedem mouet, vel digitum. Quapropter neq; primo Socrates diceretur videre, ſiquidem hoc ſit primo quod non per aliud de altero prædicatur, ſed per ſe. Si ergo Socrates eſt totum animal non ſecundum idem totum animal, videt ſed ope partis, per ſe itaque videre diceretur Socr. licet ſecundum aliud ideſt per partem, & nõ qua Socrates eſt. Nam Socrates non per partem ſed ſecundum ſe totum aliquid eſt, videt tamen non qua Socrates, ſed quatenus oculos viſumq; habet. Quoniam ergo huic ꝙ primo dicitur, oppoſitum eſſe ſecundũ aliud ſæpe dicunt, cum ſæpe per aliud dicant, tanquam idem ſit vtriuſq; ſignificatus: Verum ſi opus eſt vti proprijs nominibus, quando agemus aliquid per inſtrumentum non naturale, ceu quando moueremus oſtium baculo, tũc conſentaneũ magis eſſet per aliud dicere, quam ſecundum aliud, ſed quando per partem tunc magis proprie dicimus, ſecundum aliud. Hæc igitur hactenus. Ariſt. autem hic inquit aliquid idem eſſe in ſeipſo dupliciter fieri poſſe, vel per ſe, vel ſecundum aliud, per ſe loco huius, primo, dixit. Imprimis ergo demonſtrat aliquid idem in ſeipſo eſſe ſecũdum aliud, deinde oſtendit aliquid idem non poſſe in ſeipſo primo eſſe, & primo neque per ſe, neque per accidens.

Nam cum id in quo eſt: & id quod in illo eſt totius ſunt partes tunc totum in ſeipſo eſſe dicetur. Quippe cum & per partes dicatur: ceu albus: quia ſuperficies alba: & ſciens: quia anima rationis particeps ſcit. Dolium igitur non eſt in ſeipſo: neque etiam uinum: ſed uini dolium erit. Ambo nanque eius quod ineſt & id in quo eſt partes ſunt. Hoc igitur modo fit: ut quippiam in ſeipſo ſit.

Quoniã pacto per aliud idem in ſeipſo erit, demonſtrat, quoniam per partem. Nam eo quod totius pars alia in altera eſt, dicitur totum in ſeipſo eſſe, verum hoc abuſiue dicitur, quoniam & conſuetudo hoc ſibi aſciuit & voluit vniuerſa à partibus quibuſdam appoſite denominari, ceu dicimus Socratem calceatum, & Socratem album, vel ſcientem eſſe, cuius ſane pars aliqua calceo induitur, ceu pes, vel albus eſt, quia ſuperficies eius alba, vel ſciens, quoniam anima ſcit. Ita igitur & vini dolium ipſum in ſeipſo diceretur eſſe, quod pars huius totius in parte collocatur. Verum non requiras, nec poſtulas tu exemplum omnibus modis ſimile, quoniam non quemadmodum pes calceo induitur, & ita totum calceatum eſſe dicitur, partis appellatione appoſite toto denominato, ſimiliter dicendum eſt de vini dolio. Non enim eo quod pars in ſeipſa eſt, ſic totum in ſeipſo eſſe dicitur, ſed tantum fructus vtilitatiſq; ab exemplo capias, quod ſæpe res à patre denominantur.

Cum ergo & dolij vini aliqua huius totius partiũ in loco eſt, & non in aliquo præter totum, quod ſit extra ipſum, ſed in illo quod in toto eſt, poterit dici, locus in loco. quocirca diceretur & totum ſiue locus & id quod in loco in ſeipſo eſſe, qm̃ aliqua pars quidem eius eſt locus, & pars eſt in loco, ſi autem idem eſt locus & id qđ in loco eſt, aliquid idem erit in ſeipſo velut in loco. Habes quoq; exemplum huius rei accõmodatius, vt illud ſuimet mouens. Nam vt dicitur animal ſuimet mouẽs, Textus.
ita dolium vini in ſeipſo dicitur, quandoquidem ambo eius quod ineſt & id in quo eſt partes ſunt, quarum altera diceretur in loco quæ vinum eſt, in quo autẽ, eſt locus. ſ. dolium, vinum igitur & dolium ſunt totius partes, dico. ſ. huius dolium vini, nulla igitur partium ſeorſum in ſcipſa diceretur, ſed totum (vt dicebatur.)

Sed ut primo fieri nequit, ceu album in corpore. Nam ſuperficies eſt in corpore: ſcientia uero in anima.

Cum oſtenderit, quomodo aliquid idem in ſeipſo ſit, qm̃ ſm̃ aliud, nunc inquit non poſſe aliquid in ſeipſo eſſe primo neq; per ſe neq; per accidens, cũ igitur primum per ſe demõſtrat. Hic primo per ſe primo intelligendum eſt. Sed cum dixit non poſſe aliquid per ſe primo in ſcipſo eſſe, ad id non amplius ſubiunxit exempla, ſed ea quę ſuperius dixit, vbi dicere viſus eſt aliqua denominari à parte. Nam cum ſuperius dixit. Hoc modo igitur fit vt quippiam in ſeipſo ſit ideſt per partem. Rurſus exempla de his quæ per partem dominantur exempla ſubiunxit. Nam ob ſuperficiem in corpore, in qua albedo eſt, corpus album eſſe dicitur & in eo eſſe albedinem.

Et per hęc quę ſunt, ut in homine partes appellationes hę non incongrue ſunt.

Appellationes eas vocat, quibus album & ſcientia prædicantur de toto non primo, ſed per ſuperficiem, & animam, quæ quidem partes per ſe non ſunt, ſed vt in homine exiſtũt. Nam ſuperficies per ſe & anima quædam tota & vniuerſa ſunt, ſed vt in homine ſitæ ſunt, partes habentur & appellantur. Hominem autem illũ dico, qui conſtat anima & corpore. Quare ſi per hæc appellationes inſunt toti, & hæc ſunt partes, igitur locus à parte denominatur.

Dolium autem atq; uinum cum ſunt quidem ſeorſum non ſunt partes: ſed cum ſimul ſunt. Quocirca cum ſint: quę partes erit idem in ſeipſo: ceu albedo in homine quia in corpore eſt & in hoc: quia in ſuperficie. In hac autem non per aliud.

Si enim pars totius eſt pars, & hæc ſunt ac aliquid, quando igitur ſeorſum erunt doliũ & vinum, non erũt amplius partes cum fuerint præſertim inadæquate, ſed cum fuerint partes inuicem mutuoq; cõuenientes & coniunctæ, dicetur idem totum in ſeipſo eſſe per partem, vt vir albus dicitur propter corpus, & corpus propter ſuperficiem. Et rurſus illius eiuſdẽ attulit poſuitq; exempla eadem.

Atq; hęc diuerſo ſunt ſpecie; & aliam naturam utraq; et potentiam habent ſuperficies inquam & albedo.

Quoniã primo in ſuperficie albedo eſt, nequis opinetur albedinem eandem eſſe cum ſuperficie, & hoc modo aliquid eſſe in ſeipſo, modo ait hæc ſpecie, & potentia eſſe inter ſe diuerſa. Nam ſuperficies ſemper eſt ſubiectum non ſolum albedini, ſed etiam ipſi nigredini & omnino pluribus aliis. Albedo autem duntaxat in ſubiecto eſt, & ſimul eſſe cum contrario nõ poteſt, ſi

ergo

Ponderatio verborum.

ergo hæc ſunt iuter ſe diuerſa aliud igitur in alio erit. Dixit autem naturam quoniam aliud eſt qualitas & color, aliud vero eſt ſuperficies terminus corporis & quãtitatis. Item dixit potẽtiam, quoniam alterum eſt ſubiectum, & alterum eſt vt iu ſubiecto.

Neq; igitur per inductionem conſiderantes in ſeipſo quicquam eſſe ullo dictorum modorum uidemus; & ratione hoc fieri non poſſe conſtat.

Cum oſtẽderit quomodo aliquid idem queat in ſeipſo eſſe quoniã, per aliud, vult nunc demonſtrare nec primo per ſe, nec primo per acidẽs aliquid poſſe in ſeipſo eſſe. Et imprimis indicat non poſſe aliquid per ſe in ſeipſo eſſe, quod quidem oſtẽdit per inductionem, & per rationem. Et primum per inductionem. Nam ſi tot ſunt ſignificatus quibus aliquid in alio eſſe dicitur, quot ipſi numerauimus, & nullo horum modotum aliquid idem in ſeipſo eſſe poteſt igitur videtur vt omnino nihil ſit in ſeipſo. Nã omnes ſignificatus illius quod eſt in aliquo, ſunt quibus aliud iu alio eſt. Neque enim cum dicimus totum in partibus idem in ſeipſo dicimus eſſe. Nam aliud eſt totum & aliud eſt pars ipſa. Vnũ.n. & idem eſt quidam habitus reſpouſusq; coniunctionis connexionisq; partium, & forma aduenit illi in partium connexione, quæ ſunt plures & differentes, quod quidem & per rationem hunc in modum demonſtrat. Et inquit alia eſt diffinitio recipientis & alia rei receptę quæ in illo eſt. Nam aliter definitun locus & aliter in quod eſt in loco. Et ſimpliciter aliud eſt id quod vocatur in quo & aliud quod dicitur in illo, ſi ergo aliquid idem eſſet in ſeipſo, idem differentes immo oppoſitas definitioues reciperet, & ſi exactius diligentiusq; dicere licet, aliquod idem ſecundum idem erit ea quæ differunt & luut oppoſita. Nam idem recipere duas definitiones ſecundnm aliam atq; aliam proprietatem põt, ceu dicimus hominem eſſe animal rationale mortale, atque animal quod recto inceſſu ambulat, verum idẽ ſecundum idẽ oppoſitas definitionis recipere non poteſt. Nam locus & id quod eſt in loco ſunt de numero eorum quæ ſunt ad aliquid, quæ autem ad aliquid ſunt ad minimum duo ſunt oppoſita, quæ etiã habent definitiones oppoſitas, ſi ergo erit aliquid idem in ſeipſo, vt dolium vini in ſeipſo eſt, id profecto accipiet oppoſitas definitiones. Et quouiam dolium eſt locus & id quod in loco ponitur vinum, idem igitur definitionẽ loci & defiuitiouem illius quod eſt in loco recipiet. igitur dolium ſolũm erit ſimul dolium & viuum, & econtra vinum ſolum erit vinum ſimul & dolium, quod quis non videt ridiculum eſſe. Deiude volens opinioni fauere vt ipſam penitus cõfutet inquit, q̃m & ſi id p̃cipue concederemus, quia pars in parte eſt, vtrũq; in altero eſſe ac dici, vt dici queat doliũ & viuũ eſſe doliũ & vinũ doliũq; eſſe vinum, attamen neq; hoc modo idẽ erit in ſeipſo, ſed vtrunque ipſorum recipiet, non quatenus vinum eſt, ſed quatenus dolium, ſimiliter recipietur non quatenus dolium, ſed quatenus vinum, quare neque hoc modo idem erit in ſeipſo, ſed aliud in alio, qnod quidem indicat, quia nihil eſt per ſe in ſeipſo. Deinceps oſtendit neque per accidens aliquid eſſe iu ſeipſo poſſe. Nam videbitur forſitan, ſi aliquid idem poteſt eſſe iu ſeipſo per aliud, vt queat etiam per accidens in ſeipſo eſſe. Vt autem ſequamur demonſtrationem, oportet aſſumere quid ſit ſecundum accidens, quoniam valde breuiter & obſcure aggreditur demõſtrationem, ſecundum accidens igitur quippiam dicitur habere aliquid, quod quidem alteri accidit, & illud quod ſane dicitur haberi per accidens per ſe ineſt illi cui illud accidit; exempli gratia dicitur album per accidẽs moueri propterea quod motus per ſe ineſt corpori accidit autem & Socrati album. Nam ob id motus per accidens iueſt albo, quoniam cui accidit albũ dico.ſ. Socrati ipſe per ſe ineſt, ſi ergo per accidens dolium erit in ſeipſo oportebit ergo aliquid aliud per ſe in ſeipſo, ceu vinum & dolium accidens viuo, vt eo quod per ſe viuum ineſt amphoræ dolioq;, & accidens vino eſt dolium, per accidens in ſeipſo eſſet. Nam aliter fieri nequit vt dolium ſit per ſe in ſeipſo. Vnde uemo exiſtimet definitiouem quam diximus de illo quod eſt per accideus, ſine vlla varietate conuenire etiam dolio.

Nam neque alius eſt hic modus quoniam aliud alteri non ineſt per accidens, quemadmodum ibi, ſed idem in ipſo eſt. Sed quærendum eſt quo pacto in his ſeruemus id quod eſt per accidens. Aliter uanq; ſeruari intelligentiam illius ꝙ eſt per accidẽs, quam vt diximus, impoſſibile eſt. Si ergo dolium accidit vino, conſtat ſane ipſum recipi per totam ſubſtautiam vini, q̃m ſi non recipitur per totam ſubſtantiam, ſed extremis ſuis ac terminis ſeſe tangunt, nõ amplius dolium vt accidens inerit vino, ſi autem per totam ſubſtantiam recipietur, ergo corpus per corpus recipietur. Item inquit in idem rationẽ reflectemus more circuli, quoniã denuo ipſum dolinm per ſe erit iu ſeipſo. Quid ergo intererat à principio fateri doliũ in ſeipſo eſſe, vel accidere vino quod amphoræ per ſe ineſt. Rurſus enim ob vinum ipſum dolium erit in ſeipſo & ſic duas definitiones recipiet, ſcilicet loci & illius quod eſt in loco, quare neque per accidens aliquod idem poterit eſſe in ſeipſo. Hęc itaque dicens ex dictis modis illius quod eſſe in aliquo dicitur, & Zenonis dubitationem diſſoluit. Nam dubitauit Zeno quod ſi locus eſt de numero eorum q̃ ſunt, & omne quod eſt locum occupat, ergo & locus in quodam erit, quare locus in loco, & hoc abibit in infinitum. Hanc igitnr dubitationem ex his modis illius quod eſt in aliquo, quos diximus, facile diluere poſſumus. Etenim & ſi uon ſit verum omne quod eſt, in loco eſſe, tñ omnẽ rem naturale neceſſe eſt in aliquo eſſe & ſi non in loco tamen ſecundum aliquem ſignificatum illius quod eſt in aliquo, oportebit vt ſit in aliquo, quare ſi locus eſt de numero rerum naturalium, igitur in aliquo prorſus erit. Cum igitur multifariam dicatur id quod eſt iu aliquo, erit igitur locus in aliquo non vt in loco, ſed velut in ſubiecto, quo pacto & proprie locus, dico ſcilicet terminus continentis in aliquo quidem erit. Nam in corpore erit, minime vt in loco, ſed velut terminus in re terminata & finita. Item ex dictis aliud quid oſtẽdit, quod quidem ſæpe iam diximus. Nam ſi demonſtratur ob id fieri non poſſe, vt aliquid idem ſit in ſeipſo, quoniam altera eſt natura recipientis & altera rei receptæ: Et non poteſt vnum & idem differentes diffinitiones recipere: Ex his liquet locum nou poſſe materiam neque formam eſſe. Nam quod eſt in loco, diuerſum eſt ab eo qui eſt locus, ſed materia & forma non ſunt diuerſæ ab iis in quibus ſunt, quoniam elementa conficiunt ſubſtantiam eorum, igitur locus diuerſus erit à materia & à forma. Cæterum ad contextum redeamus. Neque igitur per inductionem conſiderantes, ideſt per iuductionem & ad particularia reſpicientes, ſecuudum nullum modotum in aliquo quos prius definiuimus ac determinauimus, aliquid

Textus.

idem in ſeipſo erit,ſed etiam ex ratione ipſa cõſtat fieri non poſſe, vt aliquid idem ſit in ipſo

Oportebit enim ambo eſſe utrunque: ceu dolium uas & uinum: & uinum uas,& dolium ſimul ſiquidem poteſt eſſe aliquid in ſeipſo.

Inquit ſi dolium vini idem in ſeipſo per ſe,& primo ſatebimur eſſe ceu totum in toto. Nam hoc modo aliquid dicitur eſſe in ſeipſo primo, neceſſe erit totum vt totum definitionem loci, & definitionem illius, quod eſt in loco recipere, immo vtraq; erunt oppoſita ipſa. Eſt nanq; vt locus dolium ipſum, vinum autem ceu id quod eſt in loco,vel ſimpliciter humidum, quare cum dolium vini totum idem in ſeipſo erit,& doliũ conſtat, dico.ſ.vas vinarium non ſolum dolium fore,ſed etiam vinum, pariter & vinum non modo vinum, ſed etiam vas ipſum fictile, quapropter ſi hoc abſurdum eſt, fieri non poterit,vt aliquid per ſe primo in ſeipſo ſit.

Quare ſi quam maxime in ſeſe ſint: dolium quidẽ uinum recipiet non qua uinum eſt: ſed qua eſt dolium ſimiliter uinũ inerit dolio,non qua ipſum doliũ eſſet: ſed quatenus ipſum: atque patet eorum rationes eſſe diuerſas. Nam alia eſt ratio eius in quo eſt: & alia illius quod eſt in illo.

Quod quidem nos prædiximus obſcure his verbis inſinuat. Cum.n.adduxit rationem ad abſurdum.ſ.vt dolium eſſet vinum,& vinum non modo vinum foret, ſed etiam ipſum dolium eſſet,vt ne quis dicat hoc minime abſurdum eſſe,quoniam vtrunq; poteſt dici & nominari vtriuſq; nomine cum alterũ in altero ſit: Nam vtriſq; eſt eadem vniuerſitas. Hanc igitur rationem admittens oſtendit', hoc modo neque aliquid idem eſſe in ſeipſo, ſed aliud in alio. Et inquit, ſi enim & quam maxime aliquis concederet dolium vinum eſſe, vt tueatur hoc modo idem in ſeipſo eſſe, ſimiliter & vinũ dolium eſſe patet, profecto vt dolium non qua vinum eſt, recipiat ipſum vinum, ſed qua illud vinum recipitur, ſimiliter & vinum erit in dolio nõ qua dolium, ſed qua illud dolium recipit illud: quare vtrunque habebit nomen vtriuſq;, ſed actionem minime, igitur ratione ſunt diuerſa. Nã alia eſt definitio eius in quo, & illius quod eſt in illo. Conſequens igitur erat concluſionem hoc modo inferre, quod quidem igitur aliquid idem per ſe in ſeipſo eſſe nequit, perſpicuum eſt, quod quidem non dixit. Ex quo autem demonſtrauit, quoniam non poteſt aliquid idem in ſeipſo eſſe, hoc concluditur, dico.ſ. locum & id quod eſt in loco diuerſa eſſe natura. Nam aliter aſſignabis definitionem recipientis, & aliter ipſius rei receptæ, quare ſi definitiones ſunt differentes & ipſa diſtabunt atq; diſſentient inter ſe, ſed differunt definitiones illius in quo & illius quod eſt in illo, ergo, & inter ſe differunt & diuerſa ſunt.

At uero neque per accidens fieri poteſt. Nam duo corpora ſimul in eodem erunt. Etenim & ipſum dolium in ſeipſo erit: ſi cuius natura ſuſceptrix eſt idẽ in ſeipſo eſſe poteſt. Et inſuper illud cuius eſt ſuſceptiuum: ceu uinum ſi uini. fieri igitur non poſſe ut in ſeipſo quicquam ſit proximo: ex his quæ diximus patet.

Hic breuiter inquit, quocirca & obſcure, oſtendit autem nihil per accidẽs in ſeipſo eſſe. Nam (inquit) duo corpora in eodem eſſe accideret & rurſus eandem repetemus rationem, quam & de illo quod per ſe in ſeipſo adduximus, quoniã dolium rurſus in ſeipſo erit, & vtranque definitionem recipiet, loci ſcilicet & illius quod eſt in loco, duo igitur ſunt abſurda ſuppoſitionem ſequentia, quæ breuiter demonſtrauit. Nam ſi illud quod eſt naturæ ſuſcipientis, per accidens in ſeipſo eſſe poteſt, oportebit & illud eſſe in ſeipſo cuius eſt ſuſceptiuum & capax, ceu ſi vinum vino ineſt, inerit quoque & capax eius per accidens vino, eo quod accidit vino quod ꝑ ſe in dolio eſt. Hac igitur ratione duo ſequuntur abſurda primum, vt corpus per corpus recipiatur, ſiquidem vino dolium accidit. Secundo vt ẽt dolium per ſe in ſeipſo ſit, quod quidem fieri non poſſe demonſtrauimus. Nam in vino eſt dolium, & vinum eſt in dolio, igitur dolium eſt in dolio.

Id quod uero Zeno dubitauit: quoniam ſi locus aliquid eſt, in quonam erit haud difficile eſt ſoluere. Nihil enim prohibet ut primo locus in alio quidem ſit: non tamen in illo: tãquam in loco: ſed uelut quidem ſanitas in calidis, ſicut habitus: & caliditas in corpore, ut affectio; quare non neceſſe eſt in infinitum abire.

Siquidem hoc modo dubitauit Zeno. Si locus in aliquo eſt, qm̃ omne quod eſt in aliquo eſt, & id quod eſt in aliquo, in loco eſt, igitur locus in loco erit, ſane ratio elenchusq́; facilis eſt ſolutionis. Nam quippiam eſſe in aliquo multifariam dicitur & non ſolũ in loco, quare nihil vetat locum in aliquo eſſe in quo non ſit, veluti in loco. Si autem quẽadmodum in ſuperioribus dicebatur, non ob id quia locus ſit in aliquo, probauit ipſum eſſe illud quod eſt in loco, ſed hoc argumento, qa oẽ ꝙ eſt, in aliquo eſſe oportet, cum locus ſit de numero eorum quæ ſunt, ergo locus in loco erit, non confutabitur ꝑ ea quæ nunc dicũtur, ſed per illa quæ ibi dicebamus, qm̃ negabimus, propoſitionem.ſ.ꝙ oẽ ens ſit in loco. Cæterum inquit. Nihil.n.prohibet, vt primo locus in alio ſit, attamen non in illo veluti in loco. Dixit autem primo hoc proprie, huiuſmodi autem locus eſt terminus continentis. Hoc autem dixit, qm̃ & vas vini dr̃ eſſe locus. Item aer dicitur eſſe locus noſter & terra & multa alia ſic dicta loca appellantur, quæ etiam in loco ſunt, ſed ſi proprie acceperimus locum, in quodam erit, ceu in corpore. Nam eius terminus eſt, ſed non velut in loco, ſed potius vt affectio quædam eius.

Illud autem patet: quoniam cum uas nihil eius ſit quod iſt in ſeipſo: Nam id quod ineſt & id in quo primo ineſt ſunt diuerſa locum neque formam: neq; materiam eſſe: ſed diuerſum. Hæc enim illius ſunt aliquid quod eſt in uaſe, materia inquam ac forma. Hæc igitur de ipſo loco ſint dubitata.

Hic (vt dicebam) rurſus oſtendit ex dictis locũ neq; materiam, neq; formam eſſe. Et inquit locus nihil eſt eorum quæ ſunt in loco, ſed præter earum eſſentiã eſt, ſed materia & forma ſunt elementa illorum in quibus ſunt. dico.ſ.rerum compoſitarum, à quibus diuerſa nõ ſunt, locus igitur neque materia, neque forma erit.

Sed quid nam ſit locus hoc modo perſpicuum fiet. Sumamus autem de ipſo quæ quidem ipſi uere & per ſe ineſſe uidentur. Cenſemus itaq; locum eſſe primo continens illud cuius eſt locus & nihil eſſe rei: præterea primum locum neque maiorem neq; minorem eſſe. Item neq; ob unoquoq; relinqui & ſeparabilem eſſe. Inſuper omnem locum habere has differentias ſurſum & deorſum.

Hic deinceps cũ velit tradere qd ſit locus, prius affert ea q̃ cõi cõſenſu loco cõpetũt. Deinde pſequit̃ oñdere vñ viri moti fuere, vt ad notitiã loci puenirẽt. Et cũ cauſam explicat, q̃dã huic theoremata q̃ illã ſequunt̃ adiũgit, poſtremo talem de loco definitionẽ tradet, que oẽs dubita-

dubitationes contra locum adductas (vt inquit) perſoluat atque demonſtrabit omnia loco ineſſe quæ cõmuni conſenſu per ſe ineſſe dicuntur. Et cauſam difficultatis de loci contemplatione patefaciet. Prius igitur vt dicebam, quæ cõmuni conſenſu loco inſunt affert, quę quatuor ſunt numero, primum quidem eſt vt cõtineat id quod eſt in loco. Hoc.n.cũcti cõmuni notitia tenuerunt. ſ. locum continere id quod eſt in loco, ceu doliũ vinum continet. Etenim hoc quidam locus eſt, & cum locus continet non ſit aliquid ipſius rei quæ continetur. Hoc autem Themiſtius inquit eſſe id quod ſecundo ineſt loco, quocirca tria alia adſert & quinque vniuerſa eſſe videtur dicere. Sed mihi videtur Ariſt. hoc totum. ſ. vt locus ſit continens & nihil rei ſit, velut vnum ponere, quia ſuperficies videtur corpus continere & totum dicimus continere partes, vnde ne videatur eodẽ modo locum continere quo totum partes cõtinere dicimus adiunxit id. ſ. vt nihil rei ſit. Nam totum eſt aliquid partis, locus ergo cum continet nihil eſt rei contentæ, nõ finis terminuſq́; nec vniuerſitas, nec affectio nec aliquid aliud. Indicat etiam Ariſt. ſe velle hoc totũ .ſ. locus eſt continens & nihil rei contentæ velut vnum accipere, eo quod deinceps velut aliud principium aſſerens inquit. Præterea primum locum neq; minorem neq; maiorem eo cuius eſt locus. Hoc igitur eſt ſecundum eorum quæ inſunt loco. ſ. vt neq; maior neq; minor ſit locus eo quod eſt in loco, locum autem eum dico qui proximus & vniuſcuiuſq; proprius eſt. Nam ſi minor fuerit non continebit corpus, & ita non omne corpus particulare dico erit in loco, ſi autẽ maior fuerit, poterit ſane & aliud corpus recipere, & ita non primo locus erit. Item accidet vacuum eſſe, quod quidẽ fieri non poſſe paulo poſt demonſtrabimus. Tertium autem eſt quod loco competit, vt non relinquatur ab vnoquoq; neq; ſeparabilis ſit. Verum ſcriptura cõtextuſúe duplex eſſe fertur. Nam in hoc loco cũ negatione dicimus. Item neq; ab vnoquoque relinqui neque ſeparabilem eſſe, alias legitur contextus ſine negatione. ſ. Item ab vnoquoq; relinqui & ſeparabilem eſſe, ſi ergo contextus iacet ſecũdo modo. ſ. itẽ ab vnoquoq; relinqui, ceu in multis exemplaribus habetur de ſingulari loco proxime continente, hæc inquiet, quem dicimus relinqui ab eo quod eſt in loco atq; ab eo ſeparari. Eſt.n. illud verbum, & ſeparabilem eſſe, declaratiuũ expoſitiuumq́; illius præcedentis. ſ. (relinqui) ſi autem contextus iacet cum negatione hoc modo (neq; relinqui) certe de omni loco ſimpliciter, & non de particulari ſingulariq́; loco intelligendus eſt contextus. Nam locus ſimpliciter non deſeritur à corporibus, qm̃ corpus omnino in quoddam loco eſt. Nam ſi hunc deſerit corpus attamen in alio quodam erit & locum ſimpliciter non relinquet. Et aliud verbum quod ſubiungit dicens, neq; ſeparabilem eſſe, ſecundum hunc contextũ ponitur pro hoc, & nihil rei eſt, ſed extra ſubſtantiam eius & nihil conferens ad ſubſtantiam eius. Quartum autem, vt omnis locus habeat ſurſum & deorſum, ſed non ſimpliciter vnuſquiſq; locus. Nam vnuſquiſque locus particularis, vel ſurſum, vel deorſum eſt, ſed in omni loco eſt ſurſum & deorſum. Quintum etiam addũt interpretes Ariſto. ſcilicet vt locus ſit immobilis, quod quidem & ipſe paulo poſt addit. His ergo hunc in modum communi conſenſu loco competentibus, oportet nos talem definitionem de loco reddere quæ adductas dubitationes de ipſo perſoluat & quæ loco videntur ineſſe competereq́; tueatur, & patefaciet cauſam difficultatis contẽplationis de loco. Deinceps igitur quærit. Vnde homines in notitiam loci venerunt, & inquit nullo alio modo, quam ex motu ad locum. Nam ſi res immobiles prorſuſq́ue virtutis cientis expertes eſſent, nunquam in notitiam loci veniſſemus, ac nunquam cognouiſſemus, id quod eſt in loco, & locum diuerſa eſſe. Nunquam enim dici poteſt vniuerſum vnum continuum eſſe. Nunc autem quia videmus res tranſmutari & alio atque alio res duci ac pergere, ad cognitionem hanc peruenimus, vt alterum ſit capax, quod quidem eſt locus, & alterum id quod eſt in loco, quocirca inquit cœleſtia corpora maxime in loco eſſe coniicimus, ac ſuſpicamur, quoniam & in his maxime motum localem eſſe conſpicimus. Cum ergo dicit motum localem nos in cognitionem loci duxiſſe, numerat ſpecies eius, vt clarius oſtendat id in vnaquæque ſpecie, quoniam hæc ſunt mutationis ſecundum locum cauſæ. Tres igitur ſunt inquit mutationis ſecundum locum ſpecies, latio, auctio, diminutio. Etenim quæ augentur, vel diminuuntur locum ex loco mutant, & ſi non qua tota vniuerſaq́; ſunt, attamen ſecundum partes. Item ſecundum tota quanquam non mutent locum ex loco attamen vniuerſa, vt vniuerſa aliquando maiorem cum augentur aliquando vero maiorem cum minuuntur, locum occupant, ſed eorum (inquit) quæ mouentur ſecundum locum, alia mouentur per ſe, alia vero per accidens & horum quæ mouentur per accidens, alia huiuſmodi ſunt (inquit) quæ poſſunt etiam per ſe moueri ceu nauta & clauus in nauigio ac partes totius. Etenim nauta & clauus nauigij per accidens mouentur moto nauigio, & partes per accidens mouentur moto ipſo toto, verum hæc quidem omnia per accidens mota per ſe etiam moueri poſſunt. Etenim partes diuulſæ à toto, vt manus, vel pes ſuapte natura queunt moueri per ſe. Nam & ſi amplius non eſt pars à toto diuiſa attamen vt ſubſtantia per ſe moueri poteſt. Atqui accidentia vt albedo, ſimus & ſimilia cum per accidens mouẽtur motu homine, per ſe nequeunt moueri, quoniam neque ſeparari poſſunt ab his in quibus ſunt, hæc autẽ adiecit, quoniam dixit motum localem nos duxiſſe in cognitionem loci, oſtendere volens non quibuſcunq; modis mobilia ſecundum locum ſimpliciter conferre ad præceptionem notitiáq́; loci capeſcendam, ſed ſola ea quæ per ſe mouentur. Ea vero quæ mouentur per accidens, quemadmodum neq; proprie mouentur ita neque egent loco, neque nos trahunt ad notitiam loci. Cum itaque hæc explicat, ea quæ ſunt velut in toto, ac ea quæ ſunt velut in loco, à ſeſe mutuo diſtinguit & ſeparat, cum & multa quæ primo loco inſunt qui proprie locus dicitur, ceu continere proxime vnumquodq; videantur, etiam toti vniuerſóq́ue competere. Etenim totum continet partes quibus neque maius neque minus eſt. Item quemadmodum ſingula ad ſua loca feruntur, ita pariter ad ſuas vniuerſitates pergunt. Deinde vt prius explicat quis ſit proprie locus, quoniam non quia videmus dici in mundo eſſe, mundus eſt locus noſter, ſed quia in aere ſumus, in quo etiam eſſe videmur, quia in hac ipſius parte proxime vnumquodque continente ſumus. Hic igitur eſt proprie locus, cum itaque hoc modo ſit proprius locus, differt id quod eſt velut in toto, ab eo, quod eſt velut in loco, quoniam id quod eſt in toto, eſt continuum toti in quo dicitur eſſe, ſed id quod eſt in loco non eſt con-

tinuum loco,ſed attiguum. Nam alter localis terminis eſt & alterum eſt id quod in loco manet. Item quia id quod eſt in toto non mouetur in toto,ſed cum toto cietur,ſed illud quod velut in loco eſt ſiue locus moueatur vt vas eſt, ſiue non poteſt moueri per ſe in loco. Nam quæ in orbem mouentur in ſuum locũ cientur. Itẽ humida in ſuis vaſibus,vt aqua in amphorã, vel in peluim. Item locus neq; maior neq; minor eſt eo quod continet. Sed tu dices,quo modo ſi locus continet, neq; maior,neq; minor erit. Nam continens eſt maius contento,Dico igitur,quod ſi totum aeris corpus dixerit continere reuera maius erit continens.Si autem non totus aer fuerit locus, ſed eius extremum proxime continẽs quod eſt propriiſſime locus hoc neq; maius neque minus erit, qm̃ ſuperficies quæ ambit & ſuperficies illius quod eſt in loco,cohærent & adæquantur.

Et corporũ unumquodq; ad proprios locos ſuapte natura ferri ac in his manere:aut ſurſum aũt deorſum pergẽdo.

Hoc non induxit velut quippiam aliud quod loco competat,ſed velut conſequẽns huius: Inſuper omnẽ locum habere has differentias ſurſum & deorſum, vel etiam hoc adducit tanquam id ꝙ probat hanc ſententiam.ſic enim in locis eſt ſurſum & deorſum,vt ſingula ad proprium locum naturaliter ferãtur.Et cum ſunt in loco præter naturam res ipſæ,ibi manere nolũt, ſed affectus naturalis in proprium locum ipſa deducit, & cum locum naturalem conſecutæ ſunt, ibi manent & ex eo non dimouentur loco,niſi vi & præter naturam.

His ſuppoſitis reliqua contemplemur oportet. Atq; enitendum eſt hoc modo facere conſiderationem: ut ipſum quid aſsignetur, quod ea quæ dubitantur ſoluat: & ea quæ loco competere uidentur, competere tueatur: ac ipſo difficultatis & dubitationum quæ circa ipſum fiunt: cauſa pateat. Sic.n. unumquodq; pulcherrime demonſtrari profecto poteſt.

Ideſt poſt hæc quæ loco inſunt enarrata,oportet niti cõſiderationem hoc modo facere,vt ipſum quid aſſignetur ac vt dubitata ſoluãtur &c. His nanq; regulam nobis vtiliſſimã affert quo pacto debemus diffinitiones de rebus tradere. Inquit ergo oportet definitionẽ de loco aſſignandam hoc modo eſſe vt omnis dubitatio contra rem ipſam adducta per ipſam tollatur, & ꝗ cõmuni conſenſu inſunt rei,ſeruentur in ſeipſa. Item vt per ipſam oſtendatur,quæ ſit cauſa difficultatis circa rei inuentionem,atq; quid illud ſit,quod mouet dubitationes de ipſa.Cæterum verba cõtextus habẽt nõ nihil obſcuri & difficultatis circa conſtructionem eorum,ſed ita legenda ſunt,oportet aũt eniti cõſiderationem hoc modo facere, vt quod quid eſt hoc mõ aſſignetur &c. Cõmuniter igitur hoc modo legantur.

Primum oportet animaduertere: quonian locus nõ quæreretur: ſi non foret motus aliquis ſecundum locum: ob hunc enim cœlum maxime in loco eſſe putamus: quoniam ſemper motu cietur.

Vnde in notitiam loci hoc modo venimus his quærit,& inquit,quod ex motu ad locum.

Huius autem latio: auctio: diminutio. Nam in auctione & diminutione fit ſane mutatio. Et quod prius hic erat id ad maius: uel minus tranſlatum eſt.

Huius non ſimpliciter motus, ſed motus ſecundum locum. Quod vero auctio & diminutio ſint quidã motus,ſm̃ locũ,probat,eo quod quę augentur non eundẽ locum occupant,ſed interdum maiorem interdum vero minorem,cum igitur aliquid augetur,vel diminuit hac ratione mutat locum,vel in maiorem, vel in minorem,ea ratione ſane ſunt motus ſm̃ locum.

Mouentur autem alia per ſe actu: alia per accidens. Et horum per accidens alia per ſe moueri poſſunt: ut corporis partes & clauus nauigij. Alia nequeunt: ſed per accidens ſemper mouentur ut albedo: & ſcientia. Hæc enim propterea mutantur loco: quod id in quo ſunt, mutatur. Atqui dicimus eſſe in cœlo tanquam in loco: quia in aere ſumus qui eſt in cœlo. Et item in aere non uniuerſo: ſed ob ultimum ipſius & continens in aere dicimus nos eſſe.

Quoniam dixit nos perueniſſe in notitiam loci ex his quæ mouentur in locum, & dixit quid eſſet motus ſecundum locum, vult etiam facere diuiſionem illorũ quæ mouentur ad locum, quoniam non omnia quouis modo moueri dicta ſecundum locum conferũt ad notitiam loci, vt ergo oſtendat quæ ſint illa,quæ conferunt, & quæ non, inquit igitur eorum quæ mouentur ad locum nonnulla moueri per ſe, nonnulla autem per accidens,igitur nihil eorum quæ mouentur per accidens,confert ad notitiam loci,ſed ſolum ea quæ mouentur per ſe,veruntãmen eorum quæ mouentur per accidens,nonnulla ſunt quæ poſſunt moueri per ſe, vt natura,& clauus,in nauigio,ac partes totius, quæ tamen, quia mouentur cum toto nihil conferunt nobis ad cognoſcendum quid locus ſit. Nam mouentur ſecundum accidens, quemadmodum igitur non proprie mouetur,ita neq; loco indigent,nõ enim ſunt per ſe in loco, quocirca neq; nos ad notitiam loci perducunt. Sed qm̃ nos dicimus eſſe in cœlo velut in loco, proptérea quod in aere ſumus,& hic eſt in cœlo: Vult hic ſeparare ea quæ ſunt,vt in loco,ab his quę exiſtunt velut in toto,ſed rurſus imprimis quis ſit proprie locus demonſtrat. Nam cũ prorſus ea commemoret quę velut toti inſunt, ac ea quæ poſſunt per ſe moueri,& tamen cum toti inſunt mouentur duntaxat per accidens, vult ſeparare hæc ab illis quæ ſunt velut in toto. Nam hoc modo magis demõſtrabitur ea nihil nobis ſubſidij eſſe ad perceptionem loci capeſcendam.

Nam ſi uniuerſus an ſit locus: locus profecto cuiuſq; non erit æqualis cuius eſt locus. At æqualis eſſe uidetur. Talis autem eſt is in quo quippiam primo eſt.

Quod non ſit vniuerſus aer locus, ſed finis terminusq; eius quod proxime vnumquodq; continet demonſtrat ex aſſumpta prius dignitate de loco,in qua dicebatur locum eſſe æqualem illi quod eſt in loco & illo non maiorem, nec minorem, ſi ergo totus aer eſſet locus,certe non eſſet,ęqualis locus vnicuique quod eſt in eo,ſed nunc ob dignitatem, ergo non vniuerſus aer locus eſt,qui ſi etiam diceretur locus noſter,parte eius diceretur quæ nos cõtinet. Idcirco inquit,videtur quidem primus locus in quo vnumquodque eſt æqualis eſſe illi,quod quidem velut in eodem loco eſt. Dixit autem videtur,pro apparet & eſt.

Cum igitur non diuiſum eſt id quod continet: ſed continuum: tum in illo non tanquam in loco: ſed uelut pars in toto eſſe dicitur. At cum diuiſum eſt: atq; attiguum: tum primo eſt in quodam ultimo continentis.

Cum dixiſſet quis eſſet primus locus, cæterũ ſeiũgit ea quæ ſunt velut in loco ab his quæ ſunt velut in toto cum etiam partes videantur à toto cõtineri atq; totum partibus neq; maius, neq; minus eſſe appareat quæ igr̃ differentia quodúe diſcrimen eſt? Inquit quoniam partes totius

tes totius non ſunt diuiſæ à toto, ſed illi continuæ ſunt. At ea quæ ſunt in loco non ſunt illi continua, ſed diuiſa, & eidem ſolum attigua ſunt.

Quod neque pars eſt eius: quod eſt in ipſo: neq; maius: ſed æquale. Nam in eodem ſunt eorum ultima: quæ ſeſe tangunt.

Inquit & finis terminusq́; continentis neq; pars eſt illius quod eſt in ipſo, ſed extra illud eſt & ab illo alienus, item neq; maior, neq; minor eſt, quod quidẽ oſtẽdens ſubiũgit. Nam in eodem ſunt eorum vltima, quæ ſeſe tangunt. Ideſt ſimul & ſm idem tangibilia ſuis extremis ſeſe tangunt, ſunt autem vltima corporũ & termini ipſæ ſuperficies. Cum igitur ſuperficies inuicem cohærent & adæquantur, ſuperficies nanq; localis. ſ. q̃ locus eſt cum ea cohærent & adequantur quæ eſt illius quod locum occupat, quibus adæquatis vna fit, quare in eodem ambę erunt, ſi autem in eodem fuerint, ergo & ęquales erunt, igitur neque maius, neque minus erit continens contento, ſed æquale.

Et ſi continuum eſt non illo: ſed cum illo mouetur: Sin uero diuiſum: in illo cietur: ſiue illud moueatur: ſiue non.

Alterum diſcrimen inter ea quæ ſunt in loco & ea q̃ ſunt in toto. Inquit ergo partes cum cõtinuæ ſint cum toto: non mouentur in toto, ſed cum toto. Nam moto ipſo toto vna mouetur & pars, quo fit vt in toto nõ moueantur partes vt in loco. At ea quæ ſunt in loco, cum diuiſa ab eo ſint, non mouentur ſimul cum loco, ſed in loco mouẽtur, ceu ſphæra, & aqua in vaſe vbi loco immobili circa ipſum mouetur. Et ſi locus (inquit) moueatur, vt dolium, aqua tamen non cum ipſo, ſed in ipſo mouetur. Nam dolium non penitus eſt aquæ primus locus, ſed caua ſuperficies eius, quæ etiam ĩmutabilis eſt. Neq; igitur manus diceretur moueri in toto, ſed cũ toto, neq; ea quæ ſunt in loco, cum loco moueri dicuntur, ſed in loco, non idem igitur eſt id quod eſt in toto & id quod eſt in loco.

Præterea cũ nõ eſt diuiſum: ut pars in toto dicitur eſſe: ceu in oculo pupilla: aut in corpore manus. Cũ uero eſt diuiſum in illo eſſe dicitur: ceu in cado aqua: aut in dolio uinum. Nã manus cum corpore mouetur: aqua autem in cado cietur.

Videtur eadem dicere. Nam rurſus eadem repetit, ſed qm̃ paulo prius duplici exẽplo rationes poſuit, ob id nunc repetit, vt etiam exempla addat.

Iam igitur ex hiſce patet: quid nam ſit locus. Quatuor. n. fere ſunt: quorum unum aliquid eſſe oportet: aut enim forma: aut materia.

Vult cæterum hic explicare quid ſit locus. Nam cũ quatuor ſint (inquit) quorum vnum aliquid eſſe locũ neceſſe eſt, ſi ergo demonſtrabitur locum non eſſe aliquid trium neceſſario quod relinquitur erit locus. Nã ex his quæ loco competunt, prius ducebamur ad exiſtimandum locum eſſe materiam, vel formam, vel intercapedinem quandam inter confinia extremaq́; continentis cauſam, ceu interuallum inter cauam vaſis ſuperficiem comprehenſum, aut ipſa extrema continentis, vt ipſam cauam vaſis ſuperficiem. Nã qua locus continet & definit id quod eſt in loco, atque æqualis eſt termino eius, forma eſſe exiſtimatur. Nam vniuſcuiuſque circumſcriptio & terminis forma eſt, formam autem dico eam quę ſecundum figuram & formam dicitur, ſed qua manens vnus & idem aliud & aliud corpus recipit materia videtur eſſe. Nam materiæ proprium eſt aliã atque aliam recipere formam, & ſubſtantiam. Qua rurſus locus eſt ſeparabilis. & alter manens vnus & idem aliud atq; aliud corpus recipit, videtur eſſe ſpacium interuallumq́; quoddam, diuerſum ab his corporibus q̃ in ipſo recipiuntur. Nullo enim alio modo venimus in cognitionem, vt locus aliquid eſſet, niſi ex viciſſitudinaria corporum tranſlatione. Si ergo locus vnus & idẽ manens corpora viciſſim tranſmutata recipit, & ea corpora quæ in eodem incidunt & accedunt ipſiſmet mutuo ſunt trina dimenſione dimenſa: Neceſſe eſt vt etiã receptaculum recipiens ipſa huiuſmodi ſit, quare & locus erit trina dimenſione dimenſus. Rurſus qua terminus continentis adæquatur contento & nihil ſpacij intercipi ſinit præter corpus contentum, & in viciſſitudinaria corporum mutatione, ſtatim corpori exeunti alterum ſuccedit, vt nunquam vacuum intercipiatur inter terminos, locus videbitur eſſe terminus corporis. Quod vero fieri nequeat, vt præter vnum aliquid horum quippiam alterum ſit locus, hoc ſane ex diuiſione hunc in modum probandum demonſtrandumq́ue eſt. Quod mutatur ſecundum locum, vel ſecundum aliq̃d horum in ipſo eſt, vel ſecũdum aliquid horum circa ipſum mutatur, ſiquidem igitur ſecundum aliquid horũ in ipſo mutatur, vel ſecundum materiam omnino mutatur, vel ſecundum formam, ſi autem ſecundum aliq̃d horum circa ipſum, vel ſecundum interuallum quod comprehenditur inter terminos continentis, vel ſecundum ipſius terminos. Cum igitur quatuor ſint, forma, materia, interuallum, quod comprehenditur inter terminos continentis: Et finis terminusúe ipſius continẽtis, quæ locus eſſe exiſtimãtur, ſi demõſtrabitur, ipſum non eſſe formam, neq; materiam, neq; interuallum, neceſſe eſt, vt id quod reſtat, locus ſit dico. ſ. terminus continentis. Quod quidem igitur neq; forma, neq; materia ſit, iam multis argumentis oſtenſum eſt, & nunc cõmemorat. Et addit hoc, quod ſi locus videtur forma eſſe propterea quod ipſa eſt in eodem terminus contenti, quo neq; maior neque minor eſt, ac ſeparatur ab eo cuius eſt forma, nihil habetur, cum forma ſit finis terminusq́; rei contentæ, & locus rei continentis. Nam & ſi locus & forma continent, ac ambo æqualia ſint his quæ in eis ſunt, tamen ſi locus aeris continet, finis eius eſt locus, ſed forma eſt finis contenti, quare locus non eſt forma, ſed neq; materia. Nam ſi hac ratione videtur materia eſſe quia manens vnus & idem recipit diuerſa corpora, rurſus tamen hac ratione à loco diſtinguitur; quia de materia ipſa dicimus quod ipſa ſit hoc aliquid. Nam quod erat ante hoc aer, dicimus fieri, aquam, ſed de loco hoc non dicimus, quandoquidẽ non ſoleamus dicere locum prius extitiſſe aerem, modo aquam, imo terminum vaſis, vel interuallum qm̃ vbi erat prius aer, nunc eſt aqua. Hiſce igitur & multis argumentis neceſſariis quæ ſuperius adduximus, ſane conſtat, locũ neq; materiam neq; formam eſſe. Quod autem neque ſit aliquod ſpacium inter terminos continentis hoc modo oſtendit, licet obſcuriſſima ſit verborum ſententia, & niſi ſemetipſum in rationibus de vacuo interpretatus eſſet, certe intelligi exponiq́; non potuiſſet: Sed alij contextus intelligentiam aliter explicare nituntur. Si eſſet (inquit) locus ſpacium inter terminos continentis clauſum, cum corpus in eo ingrederetur reciperetur locale ſpacium. ſ. quod recipitur in loco per ipſum vniuerſum ſpacium corporis: Nam locus videlicet reciperet ſecundum omnem ſui dimenſionem corpus, quare dimenſiones corporis recepti ac loci ſeſe mutuo reciperent ac penetrarent, quemadmodum igitur totum ſpa-

cium loci per totum ſpatium corporis recipietur,ita ẽt pars loci recipietur per partem corporis,qm̃ ſi non recipietur pars per partem neq; ſane totum per totũ ſeſe inſinuauerit ac receperit, ſi ergo oẽ corpus oĩsq; magnitudo in infinitum diuiſibilis eſt, & locus in infinitum diuidendus erit atq; corpus quare actu infinitum erit,neq; ſolum vnum infinitum ĩmo duplicabitur. Nã infinitum cum locus diuidetur tum etiã corpus diuidetur, ad cuius rei explicationem ac dilucidationem verba exponamus.Sic.n.inquit.Quod ſi eſſet tale quid interuallum aptum ad capeſcendum corpora in eodẽq; loco manens,infinita loca profecto eſſent,&c.Ideſt qñ enim aer cederet aquæ,& in eodem loco aeris ingrederetur aqua,ceu in dolio,quod quidem vniuerſa aqua in vaſe patitur,cum ipſa patiatur ipſa recipi per totum loci interuallum quod vaſe comprehenditur,idem etiam oẽs partes aquæ in vniuerſo loco ſubibunt.ſ.ipſæ quoque recipientur ꝑ partes loci,quare & ipſæ.ſ.vnaquæq; earum propria circunſcriptione,poſitioneúe ſuum ꝑprium locum obtinebit.Quod autem Ariſto.ſubdit alterum argumentum eſt,quod tale ſit,ſi locus aquæ nõ eſt concaua vaſis ſuperficies, ſed aliquod alterum ſpacium præter ſpacium aquæ à concaua vaſis ſuperficie contentũ quod quidẽ aqua ingrediens per ſe ipſam totam recipit,cũ ergo transferretur vas, conſtat ſane totum vas alium quendam locum recipere,cum & ipſum ſit trina dimenſione dimenſum, quare ſpacium locale recipietur per totum vas,quare & per aquam quę intus iacet,ac per ſpacium recipientis aquam. Nam occupabitur prorſus aliqua pars localis ſpacij in quo amphora eſt ac aqua quæ in dolio iacet,vnde occupabitur & alterum ſpacium quod inter cauam ſuperficiem amphoræ continetur,quare tria ſpacia in eodem erunt.ſ.locale ſpacium in vaſe,ſpacium in illo receptum,& pars loci totius amphoræ in quam amphora tranſmutata eſt. Quod ſi hæc admittuntur primum accidet, vt locus in locum migret & mutetur.Nam cum mutatur amphora & ſm̃ ſeipſam totam ſit in locali ſpacio, quod trina dimenſione conſtat, ſpacium quod inter ipſam comprehenditur recipiens aquam in loco erit. Et ſi poſſunt eſſe duo & tria ſpacia in eodem ſimul, plura in eodem erunt,atque infinita.Vt autem rationem clariorem maniſeſtioreq́; efficiam exemplo ipſam repetam. Sit ſextarius quidam, dico.ſ.menſura quædã ſiue ſit amphora ſiue alterius cuiuſuis vaſis menſura, ſi ergo ſpacium quod inter latera comprehenditur alterum erit præter corpus quod eſt in ipſo,ceu præter aquam,ſi totus ſextarius iniiceretur in maiori vaſe,conſtat ſane,vt etiam ſpacium locale in ſextario comprehenſum cum ſit trina dimenſione dimenſum, recipiatur per totam aquã ſextarij, quare etiam ꝑ profunditatem eius recipietur: ergo per aquam,quæ intus manet,ac per ſpacium recipiens aquam,quare tria ſpacia in eodem erunt,quod ſi rurſus iniecero vas in dolium.ſ.in amphorã rurſus idẽ accidet & recipietur interuallum amphoræ per vniuerſa ſpacia vaſis,ſimiliter ſi rurſus amphora iniiceretur in culeum,ſpacium culei locale reciperetur per totã amphoram,& ita in infinitum,quare accidet multa loca eſſe in eodem ac multa ſpacia ſimul , quod quidem fieri nequit. Themiſtius autem hunc locum hoc modo exponit, ſi eſſet (inquit) ſpacium quod per ſe naturaliter eſſe & in ſeipſo manere poſſet,infiniti loci forent.Quãobrem ? qm̃ ſi vas aliqñ aqua vel aliquo alio corpore plenum aliquo traduceretur, quicquid tota aqua in vaſe efficeret,idem quoq; partes aquæ agerent. Cũ itaq; tota aqua continens proprium ſpacium, vaſe tranſlato vnã & ipſa mouetur, ſic etiam vnaquæq; illius pars ſua ſpacia propriaq; obtinens mouebitur vna cum vaſe. Porrò cum alio fuerit delata amphora palã eſt ipſam habituram ſpaciũ quod inter continentis terminos cõprehenditur. Eius autem ſpacij quod aqua in amphora obtinebit etiam aquæ partes ſuas portiones obtinebunt,ſed vide tu quot in eodem ſint ſpacia.Primũ quidem eſt quod obtinet aqua in amphora, dico.ſ. illud locale quod inter amphoræ limites complectitur. Secundum autem eſt quod continent aquę partes.Nam vt totum obtinet totum interuallum, ita & vnaquæq; pars quæ aliquam partẽ ſpacij obtinebit. Et cum vnaquæq; ſit in loco,ac interuallũ quod continet tota amphora.Item & pars ſpacij quam obtinet tota amphora, in qua ẽt eſt aqua pars totius.ſ. quod amphora & aqua conſtat,& huius rurſus id ſpacium quod obtinent partes,quibus ſi adieceris id ſpaciũ quod eſt amphoræ totius,vt corpus ipſa eſt,& illud aquæ,vt corpus,ac ea ſpatia ipſarum partium veluti corpora ſunt, plura nempe comperies in eodem ſpacia, & cum ſectio magnitudinis habeat in infinitum profecto & in infinitum adiectio ſpaciorum atq; cumulus abibit. Nã ſi locus eſt ſpacium,neceſſe eſt vnamquãque partem in proprio loco eſſe per ſe.Nam vnaquæq; corporis pars aliquam partem ſpacij localis obtinebit. At illis qui locum aiunt eſſe continentis terminũ non accidit aſſerere vnãquanq; corporis partem per ſe in loco eſſe, Imo neq; his accidit eſſe in loco per ſe,quæ ſe ſe tangunt, dico.ſ. termini ſed hæc omnia eo quod totũ eſt in loco per ſe,per accidens dicuntur eſſe in loco. Nihil.n. ipſorum proprie à loco continetur, qm̃ pars cõtinua eſt toti quæ vel prorſus non tangit locũ,vt ſunt partes in profunditate, vel non vndiq; tangit ſed parte tantum.At locus vult totũ id quod eſt in ſeipſo continere,totum igitur ſolum per ſe in loco eſt,& per totum partes dicuntur eſſe in loco. Illis autem quia autumant locum eſſe interuallũ, opus omnino eſt aſſerere partes per ſe in loco eſſe.Nam velut cubiti vlnæq; tres dimẽſiones, ſi extiterint corporis dimenſiones, per tres dimenſiones loci cubiti vel vlnæ ſeſe inſinuabũt atq; diffundent, quocirca & partes per partes recipientur, alioquin ſi partes partibus non recipientur,neq; totum toto complectetur,& apud me nihil intereſt ſiue quis aſſerat ſpacium locale per corpus recipi,ſiue econtra corpus recipi per ſpacium loci. Nã idem incõmodum ſequitur ſiue alterũ per alterum ac reliquum per alterum recipiatur. Quare ſi vnaquæque pars per ſe in loco eſt per ſe,& magnitudo in infinitum diuiſibilis eſt, igitur & loci infiniti erunt. Hoc igitur eſt argumentum quòd his continetur. Alterum deinceps argumentum ſimiliter Themiſtius interpretatur. Quoniam ſi locus eſſet ſpacium tranſlata amphora & aliquo recepta,conſtat ſane ipſam in loco ſibi adæquato recipi,quare ſi amphora vnius cubiti vel vlnæ ſecundum omnes dimenſiones erit, certe & locus recipiens ipſum tãtus erit,quare & locus inter limites ſuperficiei comprehenſus quem occupat aqua, aliquam loci partem occupabit,quam tota amphora nõ occupat, quare locus in loco erit, & nõ modo duo loci in eodẽ erũt, ſed etiam plures vt demonſtrauimus, ſi quidem ſpaciũ locale quod occupat aqua,dico.ſ.interuallum inter cauam ſuperficiem vaſis comprehenſum, poſtquam receptum eſt aqua per ipſum ſit. Nam ſi poſtquam aqua

recepta

recepta eſt per illud, nō amplius fuerit, certe neq; aqua erit in amphora velut in loco, ſiquidē locus eſt ipſum interuallum, quod ſi non eſt cum aqua ineſt in amphora, accidet etiam vt neq; prorſus aliquando ſit. Nam ſi ob id quia aqua in idem incidit, quiſpiā dicat, non amplius idipſum ſpacium eſſe, cum & antequam eſſet ibi, quippiam aliud erat corpus in dolio, ſiue aer, ſiue aliqđ alterum corpus, cum nequeat vacuū eſſe, vt deinceps demonſtrabitur, & aliud eſſe non poteſt, neceſſe eſt igitur vt prorſus in amphora ſit loci interuallum inter limites vaſis comprehenſum, ſi ergo neceſſe eſt, vt prorſus ſit, igitur tranſlata amphora ſimul ſpacium transfertur, & ingreditur loci parte, quem tota amphora occupauit. Quæ igitur ſint confutationes quibus tollitur locum eſſe ſpaciū, ex interpretationibus contextus Ariſt. explicatæ hæ profecto ſunt. Quot vero extra textū addunt interpretes, & quot dicerent qui tuentur, locum eſſe interuallum, explicata textus ſententia, dicemus.

Aut ſpacium inter extrema comprehenſum.

Extrema. ſ. corporis continētis, ceu ſi amphora eſſet continens, ſpaciū illud dicebant eſſe locum antiqui qđ inter extrema limiteſq; amphoræ comprehenditur.

Aut ipſa extrema: ſi nō ſit interuallum ullum præter ipſius corporis magnitudinem quod eſt in loco. Atqui patet horum tria locum eſſe non poſſe. Verum quia continet forma eſſe uidetur.

Inquit ſi interuallum ꝙ capitur inter extrema continentis corporis non ſit aliud, præter corpus quod in ipſo collocatur, Ceu ſi aqua vel aer eſſet, cum neque materia, neque forma ſit locus, reſtat itaque illum eſſe terminum continentis.

In eodem enim ſunt ultima continentis & contenti. Sunt igitur ambo fines: ſed non eiuſdem. Sed forma quidem ipſius rei, Locus autem continentis corporis.

Dixit in eodem pro ſimul, & pro hoc mutuo adæquantur & cohærent. Vnde videtur locus forma eſſe, veruntamen diſcrimen mox prodit in lucem, qm̄ & ſi ambo fines ſunt, & in eodem, attamen locus finis terminuſq; cōtinentis corporis eſt, & forma eſt finis illius quod continetur, quare non erit locus forma.

Quia uero id quod continetur atq; diuiſum eſt interdum transfertur eo manente quod cōtinet: ut aqua ex uaſe: interuallum quippiam eſſe uidetur quod eſt inter extrema tanq̄ aliquid aliud præter corpus quod trāsfertur. Hoc autem ita non eſt, ſed quoduis eorum corpus incidit quæ uiciſſim tranſmutantur: atque ſuapte natura tangi queunt.

Cauſam explicat, qua nonnulli locū ſpatium eſſe putauere, ſpacium autem illud dico, quod capitur inter limites continentis corporis. Quocirca inquit quemadmodum in quodam vaſe eodem manēte, plura incidūt corpora, qm̄ ſic videntur plura corpora eundem locū occupare, videbitur locum eſſe quoddam ſpacium diuerſum ab eo quod recipitur in ipſo. Non eſt inquit alterum ſpacium, ſed alterum quippiam quoduis corpus quod in eo incidit. Quare non eſt aliquod ſpacium inter limites comprehenſum pręter corpus quod in ipſo introducitur.

Quod ſi eſſet quippiam interuallum quod ſuapte natura eſſet ac in eodem maneret infinita loca profecto eſſent.

Dixit autem quod ſuapte natura, propter interuallum mathematicum. Nam illud natura non eſt, ſed animi cogitatione ac perceptione. Dixit ergo quod ſuapte natura pro hoc. ſ. quod cum ſit etiam ſubſiſtit. Item dixit maneret. i. īmobile eſſet, ꝑꝑ naturales magnitudines quas cum motu quodam omnino contemplamur.

Si enim tranſferatur aqua & aer: idē facient omnes partes in toto: quod uniuerſa aqua in uaſe.

Ideſt eorum quę mutuo ſuccedunt viciſſimq́, cedūt in propriis locis, quod quidē vniuerſa aqua in toto vaſe facit, & ſingulæ partes aquæ in partibus loci efficiēt. Vt igitur tota aqua recipitur per totum interuallum locale, & interualla ipſa inter ſe adæquantur ita & partes corporis cum partibus loci idem ſubibūt, ſed cum magnitudines in infinitum diuidantur, in infinitum igitur diuidētur corpus & locus, quare vnus locus diuidetur in infinita loca, ſimiliter & corpus.

Item ſimul locus tranſferetur: quare loci alius locus erit: ac multa loca ſimul erunt.

Alterum argumentum, qm̄ ſi ſpacium quod capitur inter limites vaſis alterum fuerit præter corpus quod in illo eſt, neceſſe erit, vt tranſlato vaſe, ſimul etiam ſpacium transferatur, quare & locus tranſmutaretur ſecūdum locum. Et qm̄ locus qui recipit vas totus per totā profunditatem recipitur, profecto recipiet etiā interuallum quod intus capitur, quare loci locus erit. Et multa ſpacia interuallaq́; in eodem erunt, imprimis interuallum inter extrema vaſis, ſecūdo corpus quod in ipſo eſt. Item pars interualli ſuſcipientis totum vas in qđ recipitur pars vaſis, dico. ſ. aqua ſi ergo multa interualla ſimul ac in eodem eſſe poterunt, quid vetat vt infinita in eodem habeantur.

At non eſt alius locus partis in quo mouetur: cum uas totum transfertur: ſed idem. Nam in quo ſunt aer & aqua uel partes aquæ in eo mouentur ſed non in eo loco ad quem accedunt: qui quidem eſt pars loci qui eſt locus totius & cœli.

Contra ſecundū argumentum hęc videtur obiicere, in quo concludebatur locum in loco eſſe ac ſimul multa loca haberi. Nam interuallum inter cauam ſuperficiē amphorę comprehenſum quod quidē recipiebat aquā in aliud ingrediebatur ſpacium tranſmutata amphorá. Inquit igitur hoc abſurdum non accidere his qui fatentur locum eſſe terminum continentis. Neq;. n. neceſſe eſt mutato toto vaſe, vt pars eius alio recipiatur, dico. ſ. aqua non recipietur in alio loco ab illo in quo à principio erat, & cum quo mouebatur, qui ſane locus eſt concaua ſuperficies vaſis, ſed totū mox in alio loco ſeſe recipit. Nam ab altera ſuperficie aeris continetur cuius quoq; pars in eodem loco eſt qm̄ ab eadem ſuperficie continetur, dico. ſ. concaua vaſis & non alio ab eo in quo eſt ſimul cum toto. Nam aqua non obtinet aliquā loci partem, illius. ſ. in quo totum vas exiſtit ſed ſimul cum toto in illo eſt per ſe autem non eſt in alio loco ab eo in quo prius erat. Partem igitur appellat totius amphoræ plenæ aeris vel aquæ, ipſam aquam vel aerē. Eſt igitur pars totius amphoræ vel aqua vel aer, cuius erat vas plenum. Nam in quo ſunt (ideſt in ſuperficie concaua vaſis) aer & aqua & partes aquæ in eo mouentur. Dixit autem mouentur pro hoc ſimul mouentur. Item dixit (aer & aqua) pro hoc aer vel aqua, qua plenum vas erat, igitur in loco quē à principio aqua vaſis pleni pars obtinebat cum alio transfertur vas, ipſa manet, & non in eo loco in quo totum nuper trāſlatū eſt, qui eſt pars aeris continens ipſum. Inquit autem locus eſt pars huius loci qui eſt totius cœli. Hic cœlum vocat mundum, igitur mundani loci pars eſt locus qui continet ipſum vas. Verū cum dicit, aer & aqua adiecit vel partes aquæ

ideſt ueq; tota aqua,neq; partes eius trãſlato vaſe alio, aliquam partem loci quem vas recepit,occupant, ſed quo tota aqua ex principio erat in eodem manet, ac tranſlato vaſé alio tota aqua & partes eius loco ſuo nó amouentur. Quod quidem adiecit indicans id incommodum non accidere his, qui ſatentur locũ eſſe ſuperficiem ꝙ partes actu ſint in loco,quod ſane abſurdum ꝑ. prius argumentum illis accidebat, qui locum interuallum eſſe contendebant. Nam ij coguutur ſateri partes actu iu loco eſſe, ſiquidem mutuo vicisſimq́, ſeſe recipiunt Interualla ac penetraut. qui vero aiunt locum eſſe terminũ,non præmuntur id ſateri. quippe nulla pars totius parte ſuperficiei circumſcribatur,quemadmodũ curcunſcribitur à parte interualli, quare his qui tuentur locum eſſe terminum continentis,uullum eorũ abſurdorum accidit,quæ ij qui locum interuallum quoddam eſſe contendunt,ſateri coguntur.

Atqui materia quoq; locus eſſe uidebitur: ſi in quieſcente et non ſeparato ſed continuo quiſpiam conſiderauerit. Nam ut ſi alteratur : erit igitur aliquid, quod nunc eſt album olim nigrum erat. Et nunc quidem durum eſt : olim autem molle erat: quapropter dicimus & materiam aliquid eſſe: ſic & locus per quandam talem imaginationem eſſe uidetur. Verum illud quidem: quia quod erat aer id nunc eſt aqua. Locus aũt quia ubi erat aer. hic nunc eſt aqua. At.n.materia: ut antea diximus: neq; à re ſeparabilis eſt: neq; continet : loco autem utrunq; competit. Si ergo locus non eſt quicq̃ horum trium neq; materia : neq; forma : neq; interuallum aliquid aliud ſemper præter rem quæ trãſfertur: neceſſe eſt reliquum illorum quatuor eſſe ſcilicet terminum corporis continentis.

Cum dixerit vnde locus cogitabatur eſſe forma ac luteruallum,nunc autẽ dicit,vnde exiſtimatur eſſe materia. Et inquit ſiquis conſiderauerit in quieſcente re .i.ſiquis in re quieſcente in loco & non tranſmutata ab eo couceperit animo, eandem fieri & corrumpi interituramq́; eſſe loco exiſtente ĩmobili,dico exempli cauſa,ſi iu vaſe aqua fuerit, qua poſtea non priuato in eodẽ aer ingrediatur, hoc ſane modo videbitur locus magis eſſe materia,q̃m nõ amota re à loco in eodem aliud atq; aliud ingreditur corpus. Nã hoc mõ fit mutatio iu materia forma ĩmota ſm locũ quæ in ipſa materia eſt. Si ergo decet locum aſſimilare materiæ exẽplo aquæ in amphora hoc facile intelligi poterit quo circa aqua iu amphora trãſmutetur in aerem,vel iu quippiã aliud corpus vt manente re ĩmobili aliud atq; aliud corpus in amphoram ingrediatur. Dixit autem (& non ſeparato)idem cum quieſceute gemiuatione vocabuli. Deinde cum dixit(contiuuo)pro exiſtente & conſequente, q̃m hic non eſt proprie continuum. Cæterum inquit per quam animi cogitationem viſa eſt materia diuerſa eſſe atq; altera ab omnibus formis quę ipſi aduenium, eo quod res ipſa aliquando alba, aliqũ nigra fit atque alia & alia forma ſormatur, per eandem videtur locus diuerſus eſſe ab his,quæ in loco fiunt,quare ſi res loco ĩmobilis tranſmutatur, videbitur ſane idem materia & locus eſſe. Verum aliquod diſcrimen eſt. Nam materia ipſa fit alba vel nigra. vel homo aut equus. Locus autẽ hæc recipit,ſed hæc non fit, quapropter vſus mosq́ue noſter varius eſt in rebus ipſis. Nã de materia dicimus ipſam prius extitiſſe aquam, modo vero aerẽ,de loco autem dicimus quia vbi prius erat aqua uuuc eſt aer. Item quod quidem prius dicebatur, materia quidem à re inſeparabilis eſt, locus autem ſeparabilis eſt.

Atq; id corpus contineri dico quod latione mouetur.

Contineri loco (inquit)ac in loco eſſe affirmo non ſimpliciter omne corpus, ſed quod ſuapte natura poteſt aliquando moueri,& aliquando non. Nã hoc mobile eſt, quod quidem dixit vt complectatur ea ſolum, quæ ortui interituiq́; ſunt obnoxia. Nam cœlum non eſt mobile,ſed ſemper mobile,quapropter neque vniuerſum eſt in loco. Dixit autem (latione(pro recta latione)Nam latio in rectum fit, at orbicularis motus non latio vocatur,ſed circũlatio, igitur ſi quippiam eſt mobile ſm lationem id omnino in loco eſt,attamen econtra non ſequitur,ſi quippiam ſit in loco vt idem ſit mobile ſecuudum lationem. Nam ſphæræ quæ intra ambitum octauæ ac illius quæ aſtrorum fixorum eſſe dicitur,continetur in loco quidem ſed tameu non mouentur ſecundum lationem. Sed quomodo velit ſphæram non errantium ſiderum eſſe in loco,& quomodo non, ipſum dicentem ac explicantem hoc paulo poſt intelligemus. Verum rationem exactam perfectamq́; de his afferre atque conſiderare alterius ſacultatis erit,dico.ſ. quomodo cœlum collocetur, vel ſecuudum partes vel ſecuudum totum.

DIGRESSIO.

Caetervm occaſio eſt qua uonnulla nobis diſcutienda ſuut,ac tandẽ videndum, ſi argumenta Ariſtote. aliquid neceſſarij concludaut, per quod oſteudebatur fieri uou poſſe, vt locus eſſet aliquod interuallum triſariam dimenſum.ſ.trina dimenſioue conſtans. Itaq; ſi locus quem ſtatuũt eſſe ſpacium exiſtimabitur per totum corpus quod iu ipſo eſt recipi. Et deinde illud diuidi hoc modo, vt actu infinitæ partes eius ſtatuantur,ac ipſum locum actu in infinitum diuidi,hoc ſane abſonum prorſusq́ue in vtile eſt & nihil veriſimile apud me habet. Nam & ſi locum quem aſſerũt eſſe interuallum trina dimenſione conſtans, corpus eſſe affirmarent, ſorſitan neq; hoc modo abſurda (quæ prædiximus) ſequerentur. Veruntamen paralogiſmus facile coarguitur & refellitur, quoniam non poſuerunt antiqui locum eſſe corpus. Neq; enim idem dictu eſt trina dimenſione dimenſum, & corpus ſed incorporeum. Nam id propria ratioue vacuum eſſe ſtatuerunt quocirca quid cogit vacuum vel recipere penetrareq́; corpus quod in ipſo eſt, vel recipi penetrariq́; per ipſum, ac mox diuidi ipſum actu? Nam corpus recipi in vacuo nihil aliud eſt,quam ipſum implere. Item ſi per corpus reciperetur vacuum,quid vrget,quaq; neceſſitate impellimus, vt mox ipſum diuidi ſecariq́; aſſeramus cum ſit incorporeum? Nam incorporeum cum per corpus recipitur nullam diuiſiouem neque ſectionem efficit. Nimirum albedo caliditas,& omnes aliæ qualitates cũ recipiuntur per vniuerſum corpus,dico.ſ.per profunditatem,latitudinem,& longitudinem, iu eo ſane nullam diuiſionem efficiunt,quod quidem euenit nõ eo quod qualitates ſint,ſed quia ſunt incorporeæ. Non enim poteſt ſuapte natura neque aptum eſt corpus diuidi ab incorporeo, quod ſi dicerent immo quia ſpacium eſt quoddam vacuum, ob id diuidetur, his ſane reſpondeo, quod ipſe ueque hoc modo video nos cogi, vt id aſſeramus. Nam ſi ſpacium eſt triſariam dimẽſum attamen omnino expers affectiouis eſt, & incorporeum,cum idipſum nihil aliud ſit quã locus vacuus. Quo pacto igitur id quod eſt ꝓrſus affectionis expers,

&nulla

& nulla qualitate corporali, neq; denſitate & raritate, neq; prorſus exemplari formaq́,, neq; aliqua alia id genus, & poteſtate formatum in corporibus diuiſionem efficiet, quemadmodum igitur ſuperficies cohærens ſuperficiei nullam diuiſionem efficit, imo ſi infinitæ ſuperficies inter ſe conuenirent, neque aliquam auctionem, neq; diuiſionem inter ſe efficerēt. Eodem, etiam modo ſi lineæ infinitæ inter ſe conuenirent ſeſeq́; tangerent neq; ſeſe diuiderēt neq; aliquam auctionē producerent, ſed in eodem infinitæ ipſiſmet cohærere poſſunt, cuius rei cauſa nulla alia eſt, quam hæc, quia ſunt incorporeæ: Ita etiam ſi ſpacium trina dimēſione conſtans adhæſerit alteri interuallo trifariam dimēſo, cum illud ſit incorporeum, nullam dimēſionem, nullam affectionem, nihilq́; aliud efficiet & producet. Item ſi trina illa dimenſio incorporea & recepta per corpus, qđ quidem dictum eſt ſcilicet cohærens corpori diuideret ipſum, eadem ſane abſurda etiam rationibus Ariſtotelis accidūt. Nam ipſe vult locum æqualem eſſe illi quod eſt in loco, ac in eodem eſſe terminum continentis & terminum contenti, ſi ergo in eodem ſunt vtrique termini, quemadmodum itaq; totū in toto eſt, ita & pars in parte, cum igitur magnitudo ſit diuiſibilis in infinitum, accidet vt infinitæ ſint partes ſuperficierum. Nā ſi non vnaquæq; pars ſuperficiei vnicuiq; alterius cohæret neq; tota toti, erit igitur actu infinitum, neq; volo dicere vt vna ſit in altera velut in loco, quoniam & ſi non eſſet veluti in loco, attamē inter ſe cohærent, quatenus igitur cohærent, ſeſe mutuo recipiunt, quare etiā ſeſe diuident, vel ergo linea lineæ cohærere non poteſt, ſimiliter neque ſuperficies ſuperficiei, vel ſi hæc poterunt inuicem cohærere, cur & trina dimenſio (cum ſit incorporea) trinæ dimenſioni cohærere non poterit? Nam quæ maior aſſignatio eſt, vt longitudinem longitudini cohærere admittamus, ſimiliter latitudinem latitudini, & non profunditatem profunditati? Etenim longitudo & latitudo non ſunt ſine corpore, ſed ſunt in corpore, quæ tamen ſimilibus cohærent, cum quidem ſint incorporeæ, ſpacium autem locale non modo incorporeum eſt, ſed etiam eſt à corpore abiunctum ac per ſe ſubſiſtens non habens eſſentiam in ſubiecto. Igitur multo magis ipſum cohærere corpori poterit idipſum corpus immune ab affectione ſeruando. Nam ſi ſpacium qua ſpacium ſimpliciter alteri cohęrens, mox ipſum diuideret, imprimis quidem diuiderentur à ſeſe inuicem ſpacia, deinde linea lineæ cohærens ac ſuperficies ſuperficiei idem efficerent, quandoquidem etiam ipſę ſint ſpacia. Si ergo nihil tale his accidit, non igitur ſpacium, qua ſpacium eſt cauſa diuiſionis eſſe affirmabitur, quare neque profunditas profunditati cohærens diuiſionis cauſa erit. Nam id eſſet placito alicuius, vt cum ſint dimenſiones ſcilicet longitudo, latitudo, & altitudo, longitudo, latitudoq́; cohærentes ſeſe non diuidant, & profunditas profunditati coniūcta ſeſe mutuo ſecent. Igitur non quoduis ſpacium, quod eſt ſpacium ſimpliciter eſt diuiſionis cauſa, ſed cum materia quod corpus eſt. Nam materia eſt cauſa cur formæ agant, & patiantur, illas dico quæ ſuapte natura agere, & pati omnino poſſunt. Neque enim contraria mutuo paterentur ſi cauſa efficiens, & patiens non eſſet in materia, ſcilicet ſi non eſſent in materia naturales affectiones, quare ſi trina dimenſio, aut interuallum trifariam dimēſum illud locale dico, incorporeum expersq́, materiæ eſt, neque producet in ipſo corpore ingreſſo & collocato affectionem, neque ab eodem patietur. Nam ea ſola agunt, & econtra patiuntur quæ materiam habent, nihil igitur cogit, & ſi vacuum reciperetur per corpus, ipſum diuidere, neque ab ipſo diuidi. Ego autem & illud adiicio, quod quanquam locus eſt trina dimenſione conſtans corpus eſſet, neque aliquid nos vrgere poſſe, vt fateamur cum reciperetur in ipſo loco id quod ingreditur in eo, vel cum ipſemet locus per ipſum reciperetur, hoc abſurdum ſequi, ſcilicet diuidi in finitum ea quæ ſeſe mutuo recipiuntur, ſed ſequitur vel corpus per corpus recipi, quod plane impoſſibile eſt, vel alterum corpus totum vacuum eſſe, vt hoc modo reliquū per ipſum recipi queat. Immo & ipſe Ariſtoteles dicendo corpus per corpus recipi, nunquam dixit ſequi abſurdum hoc vt corpora in infinitum actu diuidantur, ſed dixit ſequi, vt corpus maximum recipi poſſet in minimo. Item meminiſſe oportet ea, quæ ipſe Ariſtoteles dixit contra illos qui rerum auctionem fieri dicebant per quædam inania meatus. Nam cum illi faterentur eo res augeri, quod cibus ingrediebať illos meatus inaneis, qui intra corpora manent, ipſe optime in illos inuectus dixit, ex hac eorum poſitione ſequi, vel corpus vniuerſum vacuum eſſe, ſi totum per totum augeretur, vel duntaxat inaneis meatus impleri, & minime fieri auctionem. Et nunquam dixit vacuum recipi per cibum, & diuidi in infinitum. Sic igitur dicerent, & ij qui aſſerunt locum eſſe interuallum, quum corpus recipitur per vacuum, implere ipſum, ac minime vacuum diuidi à corpore, quod in eo ſeſe recipit, ſed ſolum implere vacuum, & non diuidere ipſum. Non enim in corpore ſuſcipitur, ſed id quod in eo recipitur corpus eſt, qm̄ vacuum penitus immobile eſt, ſiquidem incorporeum ſit. Nam ſi eſſet corpus, cum id quod eſt in loco reciperetur per ipſum, neceſſe eſſet, vt etiam locus cum ſit corpus per illud reciperetur. Sed cum interuallum ꝓpria ſuaq́; ratione ſit vacuus locus ſolum implebitur ab eo corpore, quod in eo ſeſe recipit. Verum ſiquis contenderet volēs vacuum recipi etiam in corpore quod in eo eſt, nos illi id concedemus, quoniam neque hoc modo aliquid abſurdi ex ratione ſequi videtur, vt iam demonſtrauimus. Nam vacuum recipietur in corpore ipſo non moto, ſed ſolum corpus per illud diffunditur, & in illo mouetur. Quod quidem igitur primum argumentum Ariſtotelis nihil neceſſarij concludat neq; aliter ſuadeat, vel veriſimile quippiā adiiciet ſatis demōſtrauimus. Deinde argumentum quod ſequitur quandam perſuaſionem habet ſed celat elenchum dēlitate: veruntamen neque ipſum omnino verum eſt. Nam illud primum abſurdum quod adducit ſcilicet duo ſpacia vel plura in eodem eſſe, non video quo nam pacto illud poſſim abſurdum dicere. Nam ſi idem eſſe dicere corpus & interuallum, reuera ſi non poſſent duo corpora, ſimul in eodem eſſe neque poſſent interualla ſimul ac in eodem eſſe. At id modo veteres non admittunt neque autumant. In primis ergo ſi duæ lineæ mutuo ipſiſmet cohærere poſſunt, & non ſolum duæ, ſed etiam infinitę, ſimiliter & ſuperficies quę ſunt interualla & magnitudines. Quid vetat & trinam ipſam dimenſionem ſcilicet vacuum non poſſe corpori trina dimenſione conſtituto cohærere? Nam vt incorporeæ lineæ & ſuperficies eo, quod incorporeæ ſunt ipſiſmet mutuo cohærere, queunt, & ſi conſtitutæ etiam in corporibus ſint: Ita quid prohibet ſi locus fuerit incorporeus ipſum corpori cohærere poſſe? Etenim in eodem

Secundum argumentum.

Contra ſcdm argumentum. Ariſtot.

corpore

corpore ſecundũ idem plures inuenies qualitates, ceu in melle tonacem dulcem, flauam grauem, & humidam dicimus, quemadmodum igitur in his nihil vetat plura incorporea ſimul & ſecundum idem in eodem corpore eſſe, ita neque ſi ſpacium incorporeum fuerit nihil vetabit in vno, & eodem corpore plura interualla recipi cum vni incorporeo alicuius corporis termino, alterius corporis terminus cohærere queat. Quod quidem igitur, & ſi concederetur (cum ſit locus trifariam dimenſus) multa ſpacia incorporea in vno, & eodem corpore eſſe, nullum ſequatur abſurdum, abunde oſtendimus. Neque enim ſequitur hoc trifariam eſt dimenſum, ergo eſt corpus, neq; hanc eſſe corporis definitionem admitteremus, quoniam ipſum cum quippiã aliud ſit ita eſt triſariam dimenſum. Nam corpus eſt ſubſtantia cui accidit quantitas, trina autem dimenſio cum ſit quantitas accidit ſubſtantiæ, & corpus eſt ſubſtantia, quare trina dimenſio accidit corpori. Nam corpus eſt quatenus ex materia conſtat, qua vero quantitas corpori accidit, hac ratione corpus eſt trina dimenſio, q̃ in rationibus contra Meliſſum plane dixit. Quocirca probationis cauſa aſſumam vnam ibi dictorum ſententiam, & ſi plures aſſumere poſſim, quæ hoc modo ſe habet. (Atqui Meliſſus id quod eſt infinitum eſſe aſſerit, ergo id quod eſt quantitas aliqua erit. Nam infinitum in quantitate eſt. Subſtãtia autem infinita, vel qualitas, aut affectio infinita eſſe nõ poteſt, niſi per accidens, ſi ergo ſubſtantia eſt cum quantitate (Nam infiniti ratio quantitate vtitur, ſed non ſubſtantia neq; qualitate) Plane igitur per hæc Ariſtoteles inquit quãtitatem ſubſtantiæ accidere, ſed trina dimenſio, eſt aliqua ſpecies q̃titatis, ergo trina dimenſio accidit ſubſtantiæ, ſed corpus eſt ſubſtantia: corpori ergo accidet trina dimenſio, ſi corpori itaque accidit trina dimenſio, non ergo triſariam eſſe dimenſum, eſt definitio corporis, ſed inſeparabile accidens, non ergo neceſſe eſt, ſi hoc eſt trina dimenſio ergo corpus eſt. Verum quædã dubitatio rationi accidit, nunquid poſſimus ſeparare quantitatem à ſubſtãtia. Sed poſterius hoc conſiderabimus, ne diuagemur ſermoniſq; continuationem intercidamus.

Primo lib.

Quo rõ Ariſt. no cogit plura interualla in eodem eſſe.

Quod quidem igitur non ſit impoſſibile neque abſurdum plura ſpacia in eodẽ eſſe demonſtrauimus. Verum nihil vrget eos, qui ſtatuunt interuallum locum eſſe, fateri plura ſpacia in eodem eſſe quam duo, neque locum in loco fieri neque penitus locum moueri. Neque enim amphora tranſlata, ſpacium quod intus recipit aquam vna cum amphora transferetur, ſed tota amphora totum locum mutabit. Nam vacuum immobile eſt. Quemadmodum igitur ſi ſphæra ſolida quædam eſſet, quæ in aliquo immiteretur tantum loci ſane impleret, quantum magnitudinis ipſa capit, quã ſi deinde traduxeris aliquo, nihil vacui recipientis ipſam traduces, neq; id quod ſphæræ profunditatem implebat, ſed tranſmutata ſphæra aliam, atque aliam interualli partem implebit ipſo interuallo immobili (Nã quo pacto moueretur vacuum?) Sic etiam & ſi continuum non eſſet id quod eſt in loco, ſed attiguum (vt amphora ſe habet) idem rurſus accidet. Nihil enim intereſt, ſi rationem de continuo vel de attiguo conſiderabimus, quoniam neque in attiguo eſt vacuum quod corpore non impleatur. Quemadmodum igitur in cõtinua, ac ſolida ſphæra, ſcilicet pila, cum tranſmutatur nulla pars vacui intus manet, quæ cõtineat partes ſphęræ in profunditate, ita & ſi illam animo conceperis eſſe diuiſam, vt partim extrinſecus contineat, partim autem intus contineatur. (Nam hac ratione aſſimilatur amphorę) nihil plus ipſa trãſlata continebit quam prius, ſed quemadmodum cum transferebatur aliquo, tunc tot ſpacium in quo erat deſeruit, & aliud implebat, in quo ipſa collocabatur manente ſpacio. Ita & ſi ipſa diuiſa foret, idem rurſus accideret. Neque enim quia diuideretur ſphæra alio quodammodo impleret locum, quam prius implebat. Neque enim quia ipſa diuiditur, idcirco mouetur interuallum locale, ſed alij loci partibus tribuuntur, quoniam partes etiam actu diuiſæ ſunt, neque eo quod pars proprium obtinet locũ, iam cogitur locus vna cum ipſa transferri, ſed cum mouetur totum vnaquæque pars quæ continebat, vacui partem relinquit: & in alio fit. ergo non neceſſe eſt, neque locum moueri, neque locum in loco eſſe, neque multa interualla eſſe in eodem. Nam ſemper prius loci interuallum in quo erat, mobile relinquit & in alio ſpacio locali fit, quandoquidem corpus ſemper in loco ſit, ſolum igitur corporale ſpacium poteſt in ſpacio locali eſſe, vt duo queãt interualla ipſiſmet mutuo cohærere ſcilicet interuallum corporeum ac loci intercapedo, in qua corpus eſt, tertium autem interuallum intercludi interq; mitti non poteſt, neque in eodem eſſe, quandoquidem nequeant duo corpora eundem continere locum, vt ſuperficies plures in eodem eſſe poſſunt. Verum impoſſibile eſt plures ſuperficies quam has duas actu ipſiſmet coniungi cohærereq; videlicet ſuperficiem continentis corporis & ſuperficiem contenti. Nam tria corpora mutuo ſeſe tangere ſecundum idem nequeunt. Ita ſentio de interuallis locorum, quoniam quanquam plura interualla incorporea in eodẽ eſſe queant, attamen actu eſſe non poſſunt, propterea quod neque duo in eodem loco eſſe queunt, neque vacuum in vacuo. Nam immobile vacuum eſt. Verum ſiquis forſitan concederet vacuum in vacuo eſſe, quod quidem ſic nõ eſt, conſtat ſane vt vacuum in vacuo ita eſſet, quemadmodum linea in linea ac ſuperficies in ſuperficie eſt. Vt igitur ſi infinitæ lineæ ſimul eſſent non maius totum efficerent quam illa quæ erat à principio, ſed vna tota linea fit, ſimiliter & ſi ſuperficies in eodẽ eſſent ac puncta non maius illud efficerẽt in quo ſunt, quam prius, ita ſi vacuum in vacuo fieret, ita eſſet totum ſicut à principio. Nam totum toti coniungitur, ſed cum manifeſtum ſit idem eſſe dictu vacuum & ſpaciũ locale trifariam dimenſum, igitur impoſſibile eſt vacuum in vacuo recipi, ac locum in loco, vel moueri locum qua locus eſt. Quod autem his qui ſtatuunt locum eſſe interuallum vacuum propria ratione alterum ab his corporibus, quæ in eo recipiuntur, nullum abſurdum eorum (quæ Ariſto. concluſit) accidat, ſatis demonſtraſſe puto.

An locus ſit terminus continẽtis.

Primum argumentum.

Et quod locus non ſit terminus continentis demonſtretur hoc modo. Nam ſi id quod eſt in loco nihil aliud eſt q̃ corpus, & non per aliud quippiã in loco eſt, quam quatenus corpus eſt, illud autem qđ eſt in ſuperficie continentis non qua corpus in ea collocatur (Nam corpus eſt trifariam dimẽſum, ſed id quod eſt in ſuperficie quatenus ſuperficies longitudine & latitudine ſolum conſtat, non poteſt eſſe trifariam dimẽſum nõ igitur ſuperficies eſt locus, ſed finis terminuſq; continentis: quatenus continet contentum ſuperficies eſt, non igitur terminus continentis, quatenus cõtinet contentum eſt locus. Nam cum ſuperficies duplici (vt dixi) dimenſione conſtet, non poterit in ſeipſa recipere id

re id quod trina dimenſione conſtat quatenus tale eſt, quandoquidem non totum vndiq; illud tangeret, neq; ſuperficies totum corpus reciperet. Nam quo pacto aliquis tueri poſſet corporis profunditatem in ſuperficie collocari, ſiquidem ſolum termini corporis erunt ij qui in ſuperficie ſunt. Item ſi locum oportet æqualem eſſe illi quod eſt in loco. Nam id erat vnum inter alia commune poſtulatum, certe ſuperficies nõ erit locus. Quo modo enim ſuperficies poteſt eſſe æqualis corpori? Si autem aliquis dicat, eo locum æqualem eſſe illi quod eſt in loco, quod locus cohæret termino contenti ac illum tangit: Scias hunc duntaxat tueri locum æqualẽ eſſe termino eius quod eſt in loco & non æqualem illi quod cingitur loco, cum terminus non ſit per ſe in loco, quare ſi verum erit poſtulatum quod aſſerit oportere locum non æqualem illi eſſe qui eſt terminus contenti, ſed ipſi quod continetur loco, id autem quod eſt in loco cum corpore eſt, ergo locum oportet æqualem eſſe corpori, ſed impoſſibile eſt ſuperficiem æqualem corpori eſſe, quoniam neque linea æqualis eſt ſuperficici neque punctum lineæ, igitur impoſſibile eſt locum ſuperficiem eſſe. *Tertium argumentum.* Præterea ſi oportet locum immobilẽ eſſe, & ſuperficies cum ſit terminus corporis ſimul cũ corpore mouetur cuius eſt terminus, impoſſibile igitur eſt ſuperficiem locum eſſe. *Reſpõſio quædam.* Si autem quiſpiam dixerit ſuperficiem quatenus locus eſt, immobilem eſſe qua vero ſuperficies ipſam moueri, aſſero id minime verũ eſſe. *Obiectio.* Nam locus eſt quatenus talem poſitionem & habitum habet erga id quod eſt in loco, seu quatenus ipſum tangit & continet ipſum. Sed neq; hoc modo immobilis eſt, quãdoquidem me manente & non alio proficiſcente, is locus qui me continet dico ſcilicet ſuperficies aeris qua tangit me aer, non maneat, ſed vna cum aere moueatur & continuo alia atq; alia aeris pars contineat me. Similiter etſi cœli extremum dixeris noſtra poſitione & quoad nos locum eſſe, neque hoc immobile eſt, neque ſemper eadem pars ſuperficiei concauæ cœli eãdem partem corporis quod intra eam capitur, tangit, etiam ſi ea quæ continentur manerent, propterea quod cœleſtia ſemper mouentur, quare ſi nihil eſt immobile præter terram, non poterit igitur locus immobilis eſſe, etſi quod continetur immobile foret. Si ergo cõmuni conceptione (vt ipſe Ariſtoteles inquit) locum immobilem eſſe oportet, & terminus continentis immobilis non eſt, quandoquidem ſimul moueatur cum eo cuius eſt terminus manente ipſo cõtento immobili, igitur terminus continentis non eſt locus. *Quartum argumentum.* Itẽ ſi omnis motus aut ſecundum alterationem fit, aut ſecundum auctionem diminutionemq́;, aut ſm locum. Nam ipſe Ariſtoteles demonſtrauit iuxta tria prędicamenta tantum verſari motum ſcilicet circa quantitatem, qualitatemq́; & prædicamentum vbi, quem vocat lationẽ, cuius alter motus orbicularis eſt, alter vero motus rectus appellari ſolet, vt ipſe pleriſque in locis determinat, quandoquidem in eodem libro videatur illum partiri in duas ſpecies, quarum altera latio vocatur, alia circunlatio. Et vltima ſphæra in orbem ducitur, igitur mouetur ſm locum, deinde cum tali motu moueatur, qualis igitur erit locus ſphæræ ſiderum non errantium, cum nihil extrinſecus ipſam contineat? Hac proinde videtur non recte traditam fuiſſe ab Ariſtotele de loco definitionem, cum omne corpus ſit in loco, & definitio quam ipſe affert non cuiq; corporum congruat. Vñ volentes interpretes afferre quo pacto ſphæra ſiderum non errantium moueatur ſecundum locũ, cum non ſit in loco potius omnia confundunt, quam quicquam apertum dilucidumúe dicant quod perſuadere queat. Nam inficiari ſphæram ſiderum non errantium moueri ſecundum locum non poſſunt, neque fingere poſſunt quo alio motu moueretur, atqui, qualis ſit locus ſecundum quẽ ipſa moueatur, dicere neſciunt, ſed veluti ij ſunt qui taxillo ludunt, ſiquidem aliam atq; aliam rationem afferant, & his omnibus quæ garriunt poſitiones & poſtulata quæ à principio Ariſto. dat petitq́;, ipſi deſtruunt ac tollunt. Etenim Ariſto. rationis imbecillitatem exiguumq́ue vigorem, obſcuris verbis aut occulta ſententia cũ celaſſet, ſic volentibus id perſcrutari tradidit, vt velint ac queãt rationes ad vtranq; partem conuertere. *Prima opinio.* Idcirco interpretum alij ferunt locum ſphæræ aſtrorum non errantium eſſe ſuperficiem conuexam curuamq́ue Saturni ſphæræ qui omnia fere communia poſtulata de loco tollunt, quæ ſane Ariſto. poſuit, ceu hæc locum extrinſecum eſſe ab eo quod eſt in loco, ac continere ipſum, & locum æqualem eſſe illi quod eſt in loco. *Primum argumentum.* Nam hi (cum ita ſentiant de loco vltimæ ſphærę) quo locum eſſe æqualem ei quod eſt in loco aſſignare affirmareq́; poterunt. *Secundum argumentum.* Deinde accidit his, qui ſic aiunt, aſſerere idem ſecundum idem locum eſſe, & id quod eſt in loco. Nam ſi Saturni ſphæra ſecundũ ſuperficiem conuexam eſt locus ſphæræ ſiderum non errantium, & rurſus ſecundum eandem ſuperficiem cõtentam ab ipſa ſphæra non errantium aſtrorum in illa eſt velut in loco, idem igitur, dico ſcilicet eadem ſphæra Saturni ſecundum ſuam ſuperficiem conuexam locus erit ſphæræ ſtellarum non errãtium & in illa erit velut in loco. Sed quonã pacto hoc affirmare poſſumus, vt idem ſit locus alterius quod eſt locus eiuſdem, ſcilicet quomodo poteſt affirmari, vt conuexa ſuperficies ſphæræ Saturni ſit locus ſphæræ non errantium ſiderũ, quam habet pro ſuo loco? Nam quomodo idem ſecundum idem poteſt contrarios habitus oppoſitasq́; poſitiones recipere. Nam idem eſſe pater eiuſdem, & ſuimet filius non poteſt ſeruata vera intelligentia poſitionis & habitus, circa quem verſatur ratio. Quapropter qui ita ſentiunt ſphæram non errantium ſiderum in loco eſſe, communes cõceptiones de loco dirimunt alij igitur ſic ſentiunt, ſphæram talem in loco eſſet, alij vero continuas partes eiuſdem ſphæræ inter ſe mutuo loca eſſe aſſentiunt. *Secũda opinio. Primum argumentum.* Nam vnaquæq; pars à partibus circumcirca continetur, qui etiam conceſſa poſtulataque de loco demunt. Nam ipſe Ariſtoteles ſæpe dixit partes continui non eſſe per ſe in loco, ſed per accidens, quatenus totum in loco eſt. Deinde quomodo oportet locũ nihil eſſe rei, ſiquidem partes inter ſe mutuo ſunt loca. Nam ſi vniuerſitas eſt aliquid partium, imo idipſum quod omnibus partibus cõſtat, & vnaquæq; pars ad conficiendum vniuerſitatem confert, igitur partes ſunt aliquid ipſarummet quandoquidem ad eandẽ eſſentiam conſtituendam mutuo concurrant, ſiquidem vnaquæque ab vniuerſa diuulſa ſeiunctaq́; periclitatur ne eſſentia priuetur, & intereat. *Secundum argumentum.* Deinde ſi locus vniuſcuiuſq; partis ſphæræ ſiderum ſunt ipſæ partes quę circumcirca continent cum ipſæ mouentur, quales locos mutabunt? Neque enim partibus continentibus circumcirca ſeiunguntur, quandoquidem cœlum motũ non diuidatur. Item quomodo dicemus partes cum cœlum circumducitur ipſiſmet mutuo propria loca cedere. Nam ſi partes continentes ſunt loca vniuſcuiuſque

partis

partis ſphæræ ſtellarum fixarum, & circunducta tota ſphęra recte dicitur partes mutuo ipſiſmet locum proprium cedere, profecto neceſſe eſt cœlum diuidi, & alias atq; alias partes diuerſum reſpectum, ſitum, & poſitionẽ ad vniuerſitatẽ & ad ſeipſa obtinere, ꝙ quidẽ impoſſibile eſt, cum cœlum ſit in diuiſibile, Nam vrſa minor, ac polus noſter eiuſdem ſphæræ pars nunquam ſit opoſita pars ſcilicet auſter & alter polus mundi, vel alia pars alibi conſtituta, quod forſitan neque generalibus corruptibilibusq́ue rebus accidit, niſi aeri, aquæ, ac his quæcunque ex eiſdem producta, eliquabilia ſunt, ceu aurum, plumbum, cera, & ſimilia. Non poſſunt igitur hunc in modum tueri cœlum ſecũdum partes in loco eſſe. Præterea paulo ante Ariſtoteles pluribus argumentis demõſtrauit, quod quippiam aliter eſt, vt in loco & aliter, & in toto, ſi autem partes continentes circuncirca ſunt loca aliarum partium, igitur pars erit in toto velut in loco, igitur cœlum ſecundum nihil erit in loco, quomodo igitur ſphæra ſiderum non errantium ſecundum locum mouetur, ſi non eſt in loco neque ſecundum ſeipſam totam neq; ſecundum partes? Nam quod non eſt in loco, ſecundum locum moueri non poteſt, ſi ergo ſphæra ſtellarum fixarum ſecundum locum mouetur, etiam in loco erit, ſi autem in loco, & à nullo extrinſecus continetur, igitur locus non erit terminus, continentis quatenus continet contentum. Verum huius confuſionis controuerſiæq́ue in cauſa eſt ipſa definitio loci, qua dicitur locum, eſſe terminum continentis quatenus continet contentum. Præterea & hinc conſtabit locum non eſſe ſuperficiem. Nam cum aliquid mouetur motu recto per aliquid corpus, ceu per aerem, dicimus tranſmutato aere ab ipſo mobili ſecundum partem, & eidẽ ſuum loçum cedente fieri motum, quandoquidẽ corpus non recipitur per corpus. Si ergo terminus continentis eſt locus, & non eſt aliquod ſpacium inter extrema alicuius cõprehẽſum diuerſum ab his corporibus, q̃ intus capiuntur & ingrediuntur in eo, manifeſtũ eſt, cum ipſe mouebor ac proficiſcar ex Athenis ad Thebas partes aeris ſuum locum mihi cedentes, cum motus locorum ſit mutatio & alternatio in cõtinuo, nihil aliud mihi cedere videbitur, quam ſuperficies. Sed ſuperficies ſolæ compoſitæ, & ſi infinitæ eſſent mutuo ipſiſmet cohærent, & totum maius non efficiunt, quomodo igitur procedit mobile vltra?. Nam ſi dicerent cum ſuperficiebus aliquod ſpacium aeris trifariam dimenſum cedere mobili, ipſo ſemper tranſlato ex interuallo ad interuallum, hoc modo accideret aliquam magnitudinem moueri, ceu vnius ſtadij ſpacium. Si autem ſuperficies ſolum erit id quod cedit, & ſuperficies coniunctę nullam efficiunt magnitudinem ſecundum profunditatem, quomodo igitur mobile vltro procedere ac recipi poterit. Atque procedit & mouetur per quantumlibet ſpacium, ceu ab Athenis ad Thebas, igitur ſuperficies ſolum non cedit mobili, ſed corpus quod ipſi cedendo transfertur, illud nanque cedit huic quod transfertur, quod à ſuo loco transfertur ac impellitur, non igitur ſuperficies eſt locus. Quod quidem igitur locus non ſit terminus continentis ex his ſatis contueri poſſumus. Quod vero locus ſit ſpacium trifariam dimenſum diuerſum ab his corporibus quæ in ipſum incidunt, ac ingrediũtur, quod ſua ac propria ratione ſit incorporeum, & ſolum ſit ipſæ dimenſiones corporis vacuæ, (Nam reuera idem ſubiecto eſt vacuum & locus) demõſtretur ex deſtructione reliquorum. Nam ſi neque materia, neque forma, neq; terminus continẽtis eſt, reſtat locum eſſe ſpacium. Quod vero idem quatenus idem ſit aliquod ſpacium omnino diuerſum ab his corporibus, quæ in illo ingrediuntur demonſtretur. Et imprimis ex eo quod paulo prius diximus, quod dicebamus corpora viciſſim inter ſe cedere. Nam ſi mobile non recipitur per corpus, & ſuperficies non ſit mobile, ſed trifariam dimenſum quãdo aliquid diuidens aerem fieret in loco eius tantum profecto ſpacij cedit aer illi, quantũ eſt ipſum mobile, quoniam igitur tanta eſt menſura, quantum eſt illud quod menſuratur, neceſſe prorſus eſt, ſi aer habet decem verbi gratia vlnas ſoliditatis, totidem etiam receptaculum & locum eius habere. Habeat ergo & ipſum decem vlnas magnitudinis ſolidæ, quantum ſane cedet corpori, quod mouetur, id ergo cum tantum capiat molis & magnitudinis erit locus. Nã loci mutuo ipſiſmet cedunt, igitur locus eſt aliquod ſolidum, appello inquam ſolidum id quod trifariam dimenſum eſt. Menſura autem illius quod eſt in loco, eſt ipſe locus, quocirca æqualis ei eſt; Sed hoc clarius exemplo amphoræ demonſtrabitur. Nam ſi non eſſet aliquod interuallum inter cauam ſuperficiem amphoræ, quod ſane aer impleret, tantum habens ſoliditatis, quantum eſt aer in ipſo, ſed ſola ſuperficies eſſet receptaculum aeris, quoniam menſura eſt ipſa amphora, & neceſſe eſt prorſus menſuram æqualem eſſe illi quod menſuratur, conſentaneum erit, vt aeris ſola ſuperficies capiatur, quod quidem abſurdum eſt, quoniam aere cedente aquæ, ſubeunti aliquod ſolidum, & corpus eſt aqua quæ locum aeris occupat, metitur igitur aqua ab ipſa amphora, & tanta eſt menſura, quantum eſt id qđ menſuratur ab ipſa, aqua exiſtente ſolida & nõ ſuperficie, itaque & menſura ipſa ſolida erit. Nam ſi expleremus amphoram, & metiremur aquam, tantum amphoræ receptaculum eſſe dicentes quantum capit ipſa aqua, metiremur ne duntaxat ſuperficiem aquæ, vel quantus ſit ipſius aquæ ambitus quantaq́; continentia inueſtigabimus? Nequaquam, ſed ſolidum profecto metiremur. Quocirca non quærimus nec contendimus qualem figuram obtineat menſura, ſed duntaxat ſolidi aerem conſideramus. Cum igitur dixerimus tantum eſſe amphoræ receptaculum, quantum aquæ ſoliditas capit dicemus ne tantum aeris ibi eſſe, quantum erat in amphora ante aquam? Nequaquam. Non enim per aerẽ aqua penetrat & recipitur & ab ipſo aere menſuratur, ſed aer ſolum cedit aquæ. Verum dicemus ne ſuperficiem amphoræ tantam eſſe, minime quoniam metiri plana in his rebus non intendimus, nec volumus, ſed ſolida. Reſtat igitur, vt receptaculum quòd intra terminos amphoræ comprehenditur, menſuret id quod intus capitur. Itaque eſt aliquod ſpacium præter corpora quæ in eo incidunt neque id ſane dico, vt hoc interuallum, vel ſit, vel poſſit eſſe aliquando omni corpore vacuum (minime ac nunquã id poteſt dici) ſed aſſentio idipſum eſſe diuerſum à corporibus quæ illud obeunt ac in illud incidunt, & propria ratione vacuum, nunquam tamen ſine corpore, quemadmodum materiam ſane dicimus diuerſam eſſe ab omnibus formis, tamen ipſa nunquam poteſt eſſe ſine forma. Hoc modo etiam interuallum intelligemus diuerſum eſſe ab omni corpore, ac ſuapte ratione vacuum, in quo manente immobile ſecundum totum

Tertium argumentum.

Vide quō vult. Gram. interuallum eſſe diuerſũ ab oībus corporibus Sed nõ ſeparatum ab omni corpore.

& ſm

& ſecundum partes, aliud atque aliud corpus ſemper ingreditur. equidem interuallum immobile eſt ſecundum totum quoniam mundi interuallum, quod vniuerſi corpus recipit, nunquam moueretur. Secuudum partes autem, quoniam incorporeum ſpacium & propria ratione vacuum moueri uon poteſt, quare interuallum erit locus ac diuerſum à corporibus receptis.

Extra mundū locus.

Item vacui vis vtrunque illi qui rei veritatem perſpicere voluerit, plane oſtendet ac exhibebit, dico, ſcilicet eſſe aliquod interuallum diuerſum ab his coporibus quæ in eo incidunt, ac ipſum nunquam eſſe ſiue corpore. Cur enim in clæpſydris, dico ſcilicet in his vaſibus quæ appellantur apud nos arpagia (quibus aqua impletis) ſi in fuudo exiſtentibus multis foraminibus, cum eorum orificium digito operuerimus, non exibit aqua per foramina quæ iuſuudo ſuut conſtituta, cum ipſa ſit grauis, & tot habeat meatus & ora, ſed aeris impedimento per foramina detiuetur & in ſublimi loco ſtat pręter uaturam, at cum foramen ſuperius aperuerimus, mox aqua exibit deſcendetq́; cum impetu per foramina in fundo vaſorum conſtituta? Certe huius rei cauſa uulla alia eſt, quam vacui vis. Nam tum nequeat vacuum eſſe ſuperius foramine obturato, ſi aqua exierit ac deſcendet deorſum, nullo pacto aeri patebit aditus, vt iutra recipi queat exeunte aqua. Neque euim ſuperius aer aditum habebit, ſi diligenter ſupernū os digito obturabitur, neq; inferius cum ſint foramina minutiſſima, & aqua immineat foraminibusq́; adiaceat, quæ cum aerē detiueat cogatq́; foris manere, ipſa aditum inuenire non poteſt. Simul nanq; egredi aquam & ingredi aerem impoſſibile eſt, cum igitur deorſum aqua fertur, & aer expellitur ab ipſa vi ipſius vacui iu vniuerſo naturali ſtatio fit, ſi ergo latiora eſſent foramiua, & multum aquæ ibi eſſet, aer ſecuudum vuam aliquam partes ſuperans pôſſet ſuccedere aquæ. Deinde vero naturali impetu cum aqua alibi deflueret, cui praſto aer eſſet, tunc ſecundum alteram partem aqua cum impetu alio traducta tranſlataq́ue, aer poſſet aditum habere, vt etiam fieri ſolet in vaſibus perforatis quando pleua ſunt, quapropter neque vinum cum impetu exit, ſed ſenſim aeris impulſu fluit deſcenditq́ue ſub vas ipſum teſtamq́;. Vnde ſuperius vbi vacuum relinquitur, & vinum nou eſt, con ſueuerunt perforare, vt concedentibus aeri ingreſſum per illud foramen factum, viuum exeat quautum vſui licet, porrò videtur tunc vinum maiore impetu exire. Vnde etiam cum aqua ſuapte uatura deorſum exiſtat, ſurſum mouetur attrahiturq́ue ab his qui aliquam fiſtulam tibiamq́ue iniiciunt in eam, & per ipſam hiant abſorbentq́ue cochlearia. Eo enim plerunque aerem abſorbent in ipſa tibia, quoniam periclitatur ne vacuum iutra capiatur, vude diuulgata vis vacui mouet aquam præter naturam, porrò hoc modo totam amphoram exhauriunt abſorbentq́ue flectentes denuo alteram tibiæ partem, & deprimentes immergentesq́; alteram extremitatem in amphoram, deiude per alteram abſorbentes aerem qui iutus eſt, vi vacui ſimul attrahunt aquam quæ cum iam cepit initium motus non quieſcit, quouſque totam exhauriant amphoram.

Hoc autem hac de cauſa fit, quoniam poſteaquam præuenit aqua implendo totā tibiam, & in ipſam curuaturam ingreſſa cepit ſecundum naturalem latiouem ferri, aer ſubire in eandem rurſus non poteſt propter fluxum ac impetum naturalem aquæ, ac propter tortuoſitatem tibiæ ex ipſa curuatura prouenientem. Cū igitur aer ingredi uequeat, & rurſus impoſſibile ſit tibiam fieri vacuam continuo fit aquæ fluxus per ipſam fiſtulam. Nam cum priucipium tibiæ aqua ingrederetur & perueniret vſque ad curuaturam fiſtulæ & alia aqua inferius non ingrederetur, neque aer poſſet cogere aquam vt impleat illam tibiæ fiſtulæq́; partem, neceſſario accideret vacuum eſſe, igitur vacui vis cum ſemper expleat vacuam partem, non quieſcit quouſque conſumpta aqua quæ in amphora erat inferius à principio tibia aere impleatur, dico, ſcilicet ab ea extremitate tibiæ quam immergunt in amphoram. Nam amphora impletur aere per os ſuum cum continuo exiit aqua per fiſtulam, qui ſana aer cum ingrediatur in amphoram continuo couſumpta aqua. ſ. quantum aquæ fiſtula imbibunt abſorbentq́; tantum aeris continuo per os amphoræ in ipſam iugreditur, extremo & vltimo aquæ cochleario præſto aer eſt, qui partes inferiores tibiæ impleat iu quibus non eſt aqua. Si ergo nihil interualli eſſet inter extrema clepſydræ, vel tibiæ fiſtulæq́;, quod diuerſum foret à corpore ibi exiſtente, ſua ac propria ratione vacuum, quamobrem natura prohibet aquam in clepſydris ſecundum naturam moueri quando obturatum eſt os ſuperius, aut in tibiis cogit aquam ſurſum ferri pręter naturam? Communis igitur omnium reſponſio eſt, ue fiat vacuum. Sed quale vacuum fore putas (ô vir optime) ſi nullum aliud eſt interuallum iuter extrema amphoræ, præter ſpacium aquæ? quo fiet, vt quamprimum aqua exierit nihil relinquatur, niſi ſuperficies concaua vaſis. Quid igitur qualeq́; foret vacuum? Nunquid ſuperficies? ſed mehercle exiſtimo te nihil aliud dicere poſſe, quam plenam ſuperficiem vacuam eſſe. Nam ſi ſuperficies qua ſuperficies eſt, quodam corpore impleri idouea eſt, quātum igitur capiet profunditas aeris, quæ ſuperficiem terræ implet? Nou enim poteris determinare, quantū id ſit quod huius cubi verbi gratia ſuperficiem implet, num illius quantitas ſit vnius digiti, vel maior, aut miuor. Et quæ aſſignatio afferri poſſet? Quod vero uou poſſemus certam ac definitam quautitatem habere aſſignareq́;, ex bis conſtat quoniam poteſt alterum corpus circulare immitti quod magis & minus, vel approximari, vel diſtare ob ipſo queat, & iu differentibus diſtantibusq́; dimenſiouibus cubi ſuperficiem certe nō magis plenam q̃ vacuam dicere poſſumus. Quod vero neque vacua, neq; plena ſuperficies eſſe queat, manifeſtum etiam hinc eſt, quoniam aſſeruut neque vacuum aliquid eſſe, neque extra conuexam inerrantis ſphæræ ſuperficiem aliquid haberi, & rurſus conſtat, quoniam uemo bonæ mentis ſuperficiem vltimam cœli vacuam, vel plenā dicere poteſt. Si ergo ſuperficies eſt locus, & non eſt aliquod ſpacium propria ratione vacuum, quę igitur eſt illa vis naturæ, quæ corpora præter naturam ſæpe ciet, ne vacuū fiat, cum uullum ſit in vniuerſo ſpacium quod periclitetur vacuum fieri? Num hoc forſitan vacuum aſſentiuut, ſcilicet, ſuperficiem uon tangi aliquo corpore, tauquam ipſa natura neceſſarium ſit omne corpus aliquod tangere? Atqui hoc modo introduceretur omne finitum ad aliquid terminari, quòd quidem falſum eſſe ſatis Ariſtot. in tertio libro demonſtrauit. Siquidem diuerſa ſint terminari & tangi, cum taugi ſit

de uumero

de numero eorum quæ ad aliquid referuntur, & terminari minime. Item demonſtratum eſt extra cœlum nihil eſſe, quare cœlum nihil tangeret, & ſimpliciter (ſi non eſt vniuerſum infinitum) neceſſe eſt vltimam cœli ſuperficiem nihil tangere. Et quanquam ea quæ intra vniuerſum complectuntur, prorſus aliquod tangãt, attamen hoc illis inquit accidere. Si ergo accidit his tangere, & ſi nihil tangerent profecto nihil detrimenti eorum natura acciperet. Quod autem hoc vacuum non ſit ſcilicet corpus non tangere corpus, hinc conſtabit. Nam ſi hoc eſſet, quomodo itaque Ariſtotel. oſtendit extra cœlum non eſſe vacuum. Nam ſi aſſerunt vacuum eſſe ipſam ſuperficiem; quando nullum corpus tangit, certe extra cœlum vacuum eſſet, ſiquidem ſuperficies vltimi cœli extra ſe nihil tangat. Atqui Ariſto. negat vacuum eſſe extra cœlum; igitur non aliquod tangere, vacuum non eſt. Rurſus ſi hoc eſſet vacuum ſcilicet corpus non tangere corpus, profecto in rationibus contra vacuum Ariſto. oſtendere omne corpus neceſſario tangere corpus cõtendiſſet, ſed hoc ridiculum eſt. Nam quomodo diceret non ſolum intra vniuerſum minime vacuum complecti, ſed etiam extra cœlum non eſſe, immo ſecundum ſuam opinionem cœlum nihil extrinſecus tangit. Sed quid multis moror, ipſius philoſophi contextus & verba adducemus, quibus oſtenditur omnes exiſtimaſſe vacuum eſſe, ac ipſe nititur demonſtrare vacuum non eſſe. Nam (inquit) qui dicunt vacuum, vt locum quendam, & vas, ipſum ponunt. At plenum eſſe videtur, cum eã molem habet, cuius eſt ſuſceptiuum, cum autem priuatur ea, eſt vacuum. Item inquit homines vacuum ſpaciũ eſſe volunt, in quo nullum eſt ſenſibile corpus, & cum ipſe quærit vacui ſignificationem & intelligentiã quid ipſum ſignificet (inquit.) Vno quidem modo vacuum dici vr̃, id quod non eſt plenum ſenſibili corpore. Item ſubiungit paulo poſt. Alio vero modo in quo non eſt hoc aliquid: neq; ſubſtantia corporea vlla. Vñ ex hac definitione videtur vacuum dici materiã eſſe, quo fit, vt hæc duo à vacui voce ſignificentur, quæ itaq; cum dicit non explicat, neque inquit vacuum eſſe corpus, quando per ſuperficiem ſuam nihil tangit. Immo etiã cum obiicit vacuum non eſſe oſtendit ipſum non ens eſſe, quod reuera nomẽ ſignificat, & omnes intelligũt ipſum eſſe velut interuallum trifariam dimenſum in ſeipſo nullum corpus habens. Vnde inquit & eiſdẽ rationibus quibus tollitur locum eſſe ſpacium, & vacuũ eſſe refellitur. Nã hoc modo idem dicitur eſſe vacuũ, & locus. Si ergo vacuum non dicitur, id quod nihil tãgit, ſed aliquod ſpacium in quo corpus nullum eſt: Et nullum eſt inter extrema illius vaſis quod ſurſum attrahit aquam, & tibię interuallum diuerſum à corporibus quæ in illud ingrediuntur, certe patet, quod ſi exierit aqua nihil vacui relinquetur. Neque. n. eſt aliquod alterũ interuallum. Cur igitur natura cogit aquam præter naturam manere, vel moueri? Equidem non cogit, vt non maneat intus vacuum, tanquam aliquod interuallum inter extrema comprehẽſum ſit, quod ab aqua impleatur, ac ſi exierit aqua, & in eodem non concedat ſubeatq; aer, vacuum fieri periclitetur. Plane igitur exiſtimo his demonſtraſſe aliquod interuallum eſſe à corporibus quæ in illo recipiũtur diuerſum, quod quidem propria ratione vacuum ſit, & proprie locus. Sed immorandum amplius eſt. Quoniam ſi corpora quæ mouentur, & fiunt non egent extrinſecus aliquo interuallo æquali ipſis ſecundum tres dimenſiones, cur vtres & dolia à muſto effringuntur vino euaporante? Atqui ſi Deus corporum opifex illis, aliquod ſpacium non ſubieciſſet quod ab eorum ſubſtantia ſeiunctum eſſet, ſed duntaxat ipſas ſubſtantias produxiſſet, quæ extremo loco non egerent, qua de cauſa & in ipſo vtre corpus ingreſſum non ita conditum eſt, vt nullo recipiente receptaculoq; egeat. Nam ſi corpus tangit corpus, id ſane per accidens corporibus ineſt, quia vniuerſum non eſt continuum, ſed diuiſum. Hac ratione fit, vt apud Ariſtot. alterius atque alterius corporis alius atque alius locus ſit. Idcirco fit vt non ſit eiuſdem locus. Non enim ob id cœlum conditum eſt, vt ſit locus eorum corporum quæ intra ſui ambitum cõtinentur, ſed propter ordinem eorum quæ fiunt, ac naturales vires & inclinationes rerum accidit alterius atque alterius alium atque alium locum eſſe. Si ergo accidit corporibus ſeſe mutuo tangere, & ſecundum eſſentiã nõ egent extrinſecus interuallo quod ipſa recipiat, oportebit (vt ipſe dicebam) ventum qui in vtre ſit tranſmutato muſto, non egere extrinſecus alio quodam loco. At nunc eget, ſiquidẽ vtres effringat. Quod vero neq; corpus extra ſpacium per ſe eſſe queat, neq; idem ſpacium poſſit duo corpora recipere, conſiderãdum demonſtrandumq; hoc modo eſt. Si nullum eſt ſpacium diuerſum præter corpora ingredientia quòd ipſa recipiat, per cogitationem ſeparemus ipſa intermedia corpora. Et videamus, ſi reuera ita ſe habet. Nonne ſi intellexerimus cogitauerimusque intra cœlum corpora nõ eſſe, dico, ſcilicet terram, aquam, aerem, & ignem, quid reliqui erit inter hunc ambitum, quam ſpacium vacuum, quo enim fit vt à centro ad periferiam vſque corpora recta vndique abiiciantur & tollantur. Hoc igitur per quod corpora recta abiicimus quid aliud eſſe poterit, quam ſpacium vacuum trifariam dimẽſum.

A centro imaginatur ſpacium vſq; concauum lunæ.

Niſi quis dicat impoſſibilem eſſe petitionem, quoniã mea ſententia hoc non ſequitur. Nam cum ex aliqua ſuppoſitione ſequeretur aliquid, qđ fieri nequit, tunc eo quod conſequens impoſſibile eſt, ſuppoſitionem negamus & confutamus. Veruntamen rerum naturã per ſe percipiendi tractandique cauſa ſæpe ſolemus & impoſſibilia ſupponere. Nimirum Ariſto. contra illos, qui aſſerebant ob velocem reuolutionem cœli terram immobilem manere, inquit ſi cœlum cogitatione firmaremus, vbi nam moraretur. Item deinceps in hoc libro ſeparat corpora ab omni qualitate, & omni forma, quoniam hoc modo ipſa per ſe contẽplatur. Hoc etiam modo venimus in cognitionem materiæ omnem formam ſeparãtes ab ipſa, & ipſam ſolam per ſeipſam contemplãtes. Itaq; abſurdum non eſt quibuſdam ſuppoſitionibus vti (& ſi impoſſibiles ſint) ad cõſiderationem aliorum. Hinc enim quoniam nonnulli motus cœli aſſignarunt cauſam, cur terra ſtaret, propter hoc inquit Ariſt. Vt videamus, ſi reuera motus cœli cauſa ſit, vt terra immobilis maneat cogitatione animoq; cœlum firmemus, & quæremus, vbi nam terra ſecundum naturam moraretur & quieſceret. Item Plato vniuerſi ordinis cauſam cum inueſtiget, ſecundum cogitationem, & conſiderationem ſeparat mundum, & quærit quonam modo vniuerſum ipſum ſe habet per ſe à Deo ſeiunctum. Atqui horum vnumquodque impoſſibile eſt factu, & tamen ratio ope cogitationis

Cur aliquãdo impoſſibilia ſupponamus.

tationis ea quæ ſunt natura coniuncta & connexa ſeiungit, vt percipiat videatq́;, quomodo vnumquodq; per ſe ſecūdum propriam naturā ſe habeat. Hoc etiam modo ipſe igitur facio, quoniam nonnulli negant ſpacium quoddam recipiens corpora alterum eſſe ab his corporibus, quæ recipiuntur, ſed ſolum eſſe in rerum natura ſpacium corporeum triſariam dimenſum aſſerunt, eodem itaq; modo ipſe dico, quoniam ſi hoc ita eſt, Detur mihi ſaltem intellectus cogitationiſq́; ope non eſſe intra cœlum corpora. Num ergo vacuum ſpacium inter medium relinquitur? ſed hoc perſpicuum eſſe exiſtimo. Nam ſi non eſſet aliquod interuallum inter terminos ſuperficiei concauæ cœli ſublatis per cogitationem corporibus ipſis quæ modo ibi ſunt, termini extremaq́; cœli frangerentur, quod quidem impoſsibile eſt, quando quidem cœlum non ita ſe habet vt modo eſt propter corpora quæ intra illud continētur, ſed & ſi nihil foret, ſimiliter ſe haberet. Quod autem de vniuerſo contemplamur, idem de parte videndum eſt. Sit enim ſphæra ænea non ſolida, ſed concaua, conſtat ſane, vt id quod intus comprehēſum eſt, aer ſit, ſi ergo cogitauero aerem, qui intra iacet nō corruptum & ad nihil redactum, ſed in naturā terræ conuerſum & mutatum, vel in aquam: Hoc enim impoſſibile non eſt, tunc ſane minorem locum aer occupauit cū factus ſit terra vel aqua, eo, ſcilicet in quo aer prius erat, vnde ſi nullum eſſet ibi ſpacium, nihil eſſet, & neceſſario vacuum foret. Verum Themiſtius obiicit contra hoc, & dicit immo diſsilirent frangerēturq́; potius æra cōcauæ ſuperficiei, quam corpora quæ intra continentur, vel egrederētur, vel tranſmutarentur in terra. Hoc autem vere dicit, ſed non ſcite ac perite. Nam dic mihi (o Themiſti) cur frangeretur ſphæra ænea? Num à corpore quod intra capitur, rumperetur? vt etiam vtres à vento, cum inflati ſunt ac tument, quæ igitur cauſa frangendi æs afferri poteſt, qualiſq́; alia adducenda eſt, quam illa, vt nō maneat intra interuallum vacuum & inane. Enim vero & ſi natura hoc non habet, ratione cogitationeq́; id ſumendum eſt. ſ. non frangi æs, & cum aer qui intus manet in terram mutetur, iam cernere licet, vt ſit aliquod interuallum diuerſum ab his corporibus, quæ intra cōtinentur. Nā quid abſurdi ſequitur, quemadmodum materiam ab omnibus formis intellectu & cogitatione abſtrahimus, vt eius naturam conſideremus quod ſane fieri nō poteſt ita & aerem comprehenſum inter concauam ſuperficiem æneæ ſphæræ ſupponere in terram tranſmutari ære nō fracto neq; deſtructo, vt videamus quid ſequatur. Atqui petitio neque extra rei naturam eſt, ſed fit ſecundum illam dico, ſcilicet hanc petitionem, qua petimus paruum aerem tranſmutari in terram. Sed quid prorſus vrget æs frangi, aere qui intra ſedet, tranſmutato in terrā. Nam ſi non eſt interuallum intra comprehenſum diuerſum ab eo corpore quod intra continetur, quod nam periculū imminet, vt quamprimum aer tranſmutatus ſit in terram, neceſſario æs diſsiliat frangaturq́;. Vnde praue Themiſtius illud Galeno obiecit. Nam cum ille peteret ſm ſuppoſitionem, ſublata demptaúe aqua ex vaſe nullum aliud corpus ingredi, vt quid incommodi ſequi poſſet, conſideraretur. Themiſtius ei obiecit, tanquam petēti id quod in quæſtione ponitur. Hoc modo itaq; dicit. Sed ſtatuamus aqua dilapſa nullum alterum corpus ingredi, nonne iacebit intra ſuperficiem ſpacium ſeparatum? At Galene vir ſcilicet ſapientiſsime nonne abſurda & futilis tua petitio eſt? quippe qui id petas ſupponaſq́;, quod quærimus, ac in quæſtione ponitur. Nam cum nos quæramus ne ſpacium ſeparatum eſſe queat, idipſum petimus ac ſupponimus. Dicis equidem ſpacium ſeparatum eſſe, itaq; tu tibi conſtituis effingiſq́, illud ſpaciū quod volebas, id nulla ratione eſſe conueniens. Hæc itaq; Themiſtius cōtra Galenum dicit. Quod vero ſtolida hæc obiectio ſit, cuiq; puto cōpertum eſſe. Nam perſpicuum eſt, quod ſi ſpacium eſſe fateremur, & vltra inquireretur ſi idipſum per ſe queat eſſe aliquando corpore vacuum, quod quidem Ariſto. deinceps quærit, & deinde Galenus adiiceret nullū aliud corpus exeunte diffluenteq́, aqua incidere ingrediq́; in ipſo interuallo, reuera id quod in quæſtione eſt, ſumere petereq́; videtur. Sed modo hoc non quæritur, ſed an ſit prorſus aliquod interuallum præter ſpacium corporale quod locus ſit corporum. Galenus autem competit exeunte aqua non ingredi alterum corpus, illud non aſſerit, quod tu Themiſti narras, videlicet ſit ſpacium ſeparatum à corporibus inter amphoram comprehenſum: Sed petit nullum aliud corpus ingredi exeunte aqua, vt hoc modo videamus ſi ſit aliquod interuallum vel ne. Si autem penitus ſit, quū exiit aqua, ſupponamus igitur alterum corpus non ingredi, accidit igitur aliquod interuallum ſeparatum eſſe, quare ſua voce comprehenditur ac reuincitur. Nam tu idem aſſeris quod nos aſſerimus, ſcilicet aliquod aliud interuallum eſſe quod tamen nunquam corpore vacuum eſt. Neq; enim nos hoc dicimus, ſcilicet aliquando manere ſpacium corpore vacuum, ſed aſſerimus illud eſſe diuerſum ab omnibus corporibus, quæ in eo ingrediuntur, quod tamē nunquam ſit corpore vacuum, & ob id viciſsitudinaria corporū tranſmutatio, & vis vacui præſto cuiq; eſt, ne ſpaciū locale ſolum ſine corpore maneat. Sciēdum aūt eſt quod ea ſuppoſitio quā ſuppoſuit Themiſtius, perinde ac aliqui dicerent hoc eſſe ſpacium locale ceu eſt ſpacium corporeum ſine qualitatibus, prorſus extra veram rationem adducitur. Nam ſi nihil aliud foret huiuſmodi ſpacium quam corpus qualitatum expers, merito his qui ita ſentirent, & alia abſurda incommodaque acciderēt, & illud præſertim corpus corpore recipi ac penetrari. At nos minime hoc modo ſentimus, quippe qui negemus ſpacium eſſe corpus, & aſſeramus illud receptaculum corporis, ac ipſas ſolas dimenſiones vacuas extra omnem ſubſtantiam & materiam eſſe. Nobis etiam ponentibus talem locum aſſentiuntur omnia conceſſa & communia poſtulata de loco. Etenim æqualis eſt maxime illi quod eſt in loco, & longe magis quam terminus continentis. Item immobilis eſt (vt dixi.) Deinde nihil eſt rei, & ſeparabilis. Præterea magis continet id quod eſt in eo, quam terminus continentis. Nam vt ij qui autumant locum eſſe ſuperficiem, aiunt ipſam continere, quamquam ipſa adæquetur ac cohæreat termino corporis? Ita & ſi ſpacium adæquatū fuerit ac cohæſerit corpori, continebit ipſum, quo circa, vacuum non recipitur in corpore, ſed corpus recipitur in vacuo, quemadmodum iam dixi. Nam ſi eſſet locus corporale ſpaciū, & mearet per corpus, oporteret ſeſe mutuo ſpacia recipere ac penetrare. Sed cū locus ſecundum ſe ſit vacuum, nemo ipſum per corpus recipi ratione ipſa dicere poterit, ſed potius corpus per illud ſeſe inſinuare ac recipere, quandoquidem corpus

duntaxat impleat ipſum, & non mutuo ſeſe recipiant, neque penetrent. Quocirca neque pars per ſe in loco erit. Nam ſi corpus receptum ab ipſo interuallo diuideretur ab eodem neceſſe foret, cum vnaquæque pars proprio circunſcriberetur loco, vnamquanque in loco per ſe manere. Atqui ſi non diuideretur corpus ab ipſo ſpacio, neque interuallum per corpus reciperetur, quid cogeret partem per ſe in loco eſſe? Sed illud forſitan contra rationem aliquis obijceret, quod nos iam diximus. Quoniam ſi locus eſt ſpacium abſque omni ſubſtantia & materia in ſolis dimenſionibus conſtitutum, & dimenſiones ſunt quantitates, igitur quantitas ſeparata ſine ſubſtãtia eſſe poterit, ſed hoc fieri nequit, quoniam alia prædicamenta ſunt in ſubſtantia. Si ergo impoſsibile eſt quantitatem per ſe ſubſiſtere ſeparatam à ſubſtantia, ergo tale ſpacium eſſe non poterit. Ego igitur reſpondeo non oportere rerum naturam ſequi noſtras poſitiones, ſed potius econtra noſtras aſſertiones rebus ipſis conuenire & congruere, igitur quoniam nos determinamus fieri nõ poſſe, vt aliqua quãtitas per ſe ſubſiſtat ſine ſubſtantia, iam neceſſe eſt rerũ naturam ita ſe habere. Sed conſiderandum eſt etiam, quoniam ſi eo quod in corporibus quantitatem vna cum ſubſtantia prorſus eſſe videmus ipſam per ſe ſubſiſtere, negamus, ne cogamur etiam fateri ipſas ſubſtantias non per ſe ſubſiſtere, quandoquidem omnis ſubſtantia naturalis aliqua certa quantitate prorſus egeat vt exiſtat. Itaque in quauis magnitudine quæuis forma temere ſubſiſtere non poteſt (vt in primo huius operis libro demonſtrauimus) ſed caro, os, homo, & omnes aliæ formæ naturales ſubſiſtunt in aliqua quãtitate certa ac definita, & ea corrupta in qua caro ſubſiſtere idonea eſt, ſimul corrumpitur & forma. Hac ratione igitur dicerem naturales formas eſſe in quantitate veluti in ſubiecto. Sed quid de quantitate verbis contendere oportet, quandoquidem nulla forma naturalis queat eſſe ſubſiſtereq́; ſine materia, omnes igitur acciderent materiæ, quare magis per ſe ſubſiſtens eſſet quantitas, quam formæ ſubſtantiales. Sed quomodo hæc ſe habeant, longa diſputatione ac non exiguo tempore eget, vt recte explorateq́; cognoſcantur. Cæterum quod ipſe à principio dixi nũc etiam aſſirmo, quoniam qui tollunt ipſum ſpacium, vel demonſtrent ipſum non eſſe, & rationes ac ea quæ demonſtrauimus, ſoluant, vel illa maneant concedanturq́;, ne rerum naturã tollamus, quoniam quibuſdam videbatur aſſirmari non poſſe quantitatem per ſe ſubſiſtere. Sed neque ſilentio illud prętereundum eſt, quoniam omnia prædicamenta ſine connexione coniunctioneq́; inter ſe non ſubſiſtũt, igitur neque locus ſubſiſtet inter alia quæ nequeũt per ſe ſubſiſtere. Nam locus, & id quod eſt in loco ſunt de numero eorum quæ ad aliquid ſunt, quorum vnum ſine reliquo eſſe non poteſt quare propria ratione locus eſt ſeparabilis à corporibus, ſed actu nunquam poteſt eſſe ſine corporibus. Et quid de quantitate ſolum diſſero, quandoquidem nullum prędicamentum ſine reliquorum, vel omnium, vel aliquorum complexione, & coniunctione ſubſiſtat, immo neque ipſa ſubſtantia quam per ſe ſubſiſtere poſſe fertur. Materia igitur & ſecundum ſubiectum dico, ſcilicet trinam dimenſionẽ, & corpus qualitatis expers quantum ad ſuam rationem poteſt per ſe ſubſiſtere, tamen nunquam ſubſiſtit ſine qualitatibus, ſimiliter itaq; & ſpacium locale quãquam quo ad ſuam rationem poſsit per ſe ſubſiſtere. Nam quid vetat ipſum receptaculum corporis vacuum eſſe, vt diximus de amphora, quam ſi cogitauimus nullum corpus intra continere, attamen nunquam ipſum per ſe corpore vacat. Sed vt in materia vna forma corrupta alia ſtatim introducitur, ita plane de ipſo ſpacio dicendum eſt. Nã viciſsitudinaria corporum tranſmutatio nunquam relinquit locum vacuum, ſed quamprimum vnum egreditur corpus, alterum ſubit & ingreditur, qua ratione nunquam ſine ſubſtantia eſt, neque talem quantitatem inuenire poſſumus, neq; hęc vis vacui eſt nunquam ſeparari talem quantitatẽ à ſubſtantia quare etiam ſeruaretur illud commune continuo dictũ vulgatumq́; conceſſum, dico, ſcilicet quantitatẽ non ſubſiſtere per ſe ſine ſubſtantia, quoniam nunquam poteſt eſſe vacuũ ꝙ omni corpore vacat, quare cum loco quem definiuit Ariſt. nondum omnia conceſſa & poſtulata videantur competere, & loco huiuſmodi quem nos aſſirmamus illa competere demonſtrauimus, igitur is erit vere locus. Verum vnum adhuc reſtat, dico, ſcilicet vniuerſaliter definire in loco ſurſum & deorſum. Etenim quiſpiam merito ambigeret inſtituto ſententiæq́; Ariſt. addictus, quoniam ſi locus tribuitur corporibus grauibus & leuibus illud vacuum triſariã dimenſum, quod inter concauam ſuperficiem ſphæræ lunæ complectitur, (vt ipſi dicitis) leuia ſurſum natura ducerentur, & grauia ad imum locum contenderẽt. At quõ in hoc ſpacio determinare ſurſum & deorſum poteritis. Nam vbi & vſque quo ſupremum locũ ſtatuetis, ac vbi collocabitis ipſum deorſum? Item ſi oportet locum habere quandam vim naturalem per quam leuia & grauia propria loca expetũt, cum vnumquodque ſuæ naturæ impetu, ac naturali inclinatione ad proprium locum feratur, & huiuſmodi ſpacium ſua ac propria ratione vacuum nullam vim potentiamq́; habere poteſt, qua nam ratione alia ad illius partem cierentur, & alia ad alteram. Si ergo maxime oportet loco competere ſurſum & deorſum, & huiuſmodi loco .ſ. ſpacio non competunt, ſed duntaxat termino continẽtis, quatenus continet contentum inſunt (vt Ariſto. definiuit) is ergo erit proprie locus. Nam cum meliora & ſuperiora rationem formę inferiorum reſpectu habeant, ſiquidem illa reſpectu ſuperiorum habeant rationem materiæ, & appetit materia formam, velut fœmina marẽ, & turpe bonum, quoniam vnumquodque eſſe appetit, & vnumquodque eſt quod ſuam perfectionem recipit, quæ forma eſt, merito ignis ſuum locum naturalem appetit, ideſt contineri à ſuperficie corporis ſphærę lunæ, vt ab eodem ornetur & formetur. ornatur inquã & perficitur ab eodem, eo quod agit & patitur. & non aliter agit & patitur niſi quia tangit. Similiter aũt & aer appetit contineri à ſphæra ignis, & ita vſque ad extrema. Sed etiam ad hæc facilis eſt reſponſio. Nã eadem rationi. Ariſt. nihil minus acciderent, quoniam ſi terminus continentis eſt locus, & alia quæ continent ab alia ſuperficie aeris vel aquæ cõtinent, cũ vnũquodque habeat magnitudinẽ, vel paruitatem, nobis quæſo explicent, vbi infimum locũ ponemus definiemusq́;. Nã ſi definiueris aliquas magnitudines adeo mole ingentis, vt proxime lunæ ſphærã attingãt, quæ ob id vocẽtur lunę magnitudines, ſi has intellexerimus terræ cõtinuas nõ eſſe, ſed diuiſas, nunquid ergo hæ dicerentur in ſupremo loco, vel in imo eſſe cõſtitutæ? ſed quid aio de his? Lapides nãque qui ſupra ædificia ſtatuuntur, vel ea quæ circa vniuerſi centrum iacent, vel terrę nonullæ

partes

partes diuiſę à toto ſunt ne in loco deorſum? Itaq; aer ille qui ſub illis terminis cõprehẽditur eſſet in loco præter naturã, cum longe inferius iaceat, quã corpora grauia. Et ſi non intelligerentur illæ partes quæ altiſsimo loco conſtitutæ ſunt diuiſæ eſſe, ſed ita cõpactæ, quẽadmodum ſunt toti terræ continuæ: Nunquid ergo ſuperficiem acris cõtinentem earũ vertices ceu cacumina montiũ dicemus eſſe partem loci deorſum, vel ne, & hoc ad quam altitudinem vſq; durabit. Eadem etiã dicemus de loco ſupremo. Nam qualem dicis eſſe ſupremum locum, nunquid concauam ſuperficiem ſphæræ lunæ? ſed ſi ea ſolum eſſet locus ſupremus, & ea quæ ab ipſa proxime continentur ſola eſſent in ſupremo loco, igitur aer in ſuperno loco non erit, cum ab eadem ſuperficie non contineatur, ſed à ſuperficie ignis, alioquin ſi etiam ipſa ſurſum eſſet, duæ ſpecies eſſent loci superni, & eodem continerentur. Et eadem ratio eſſet de loco imo qui vnus & idem eſſet duarum ſpecierũ, .ſ. terræ & aquæ. Vnde quę differentia eſſet loci ſuperioris ad ſeipſum, ſimiliter & loci & infiniti? Quid quidẽ igitur eædem dubitationes non minus rationem Ariſ. ſequantur ipſiq́; accident hinc perſpicuum eſt, quo pacto autem hoc verũ ſit hoc modo cognoſces. Proprie quidẽ in vniuerſo nõ erunt ſm naturã ſurſum & deorſum, ſed (vt ipſe inquit alias) in vniuerſo ſm naturam erunt orbiculatio & circũcirca, ſi autem dixerimus ſuperius eſſe vbi circũcirca voluiſ cœlũ, & deorſum medium mundi, erit quidem locus deorſum qui comprehẽditur ſub corporibus grauibus, & ſurſum qui complectitur & capitur ſub corporibus leuibus. Nam terminorum ſuperiora interualla & ſpacia vi totũ ſupra retinebunt, dico autem vi, propterea quod & ſi non eſſent continua toti terræ attamen ipſam vndiq; ſimul tangerent. Nam per ſimile eſt in his lapidibus qui inſtruendis ædificijs ſupra alijs ponuntur, quorum poſitionem præter naturam eſſe ſatis indicant eorum ſciſſuræ, quippe qui abrumpi videantur tanquam ibi maneant præter naturam appetentia ad proprium locum ferri. Verum & ſi vnumquodq; ab ſuum naturalem locum duceretur, attamen ridiculũ eſſet aſſerere locum per ſe habere aliquam vim & potentiam, quandoquidem ſingula quæ ad proprium locum feruntur nõ appetant ſuperficiem. Neq; enim grauia appetũt ſuperficiem continentem, ſed fluxum & motũ ad centum cũ ſingula appetant ordinem, quem iam ab opifice ſunt conſecuta, cum igitur tellus vltimũ locũ ordine obtinuit atq; accepit, vt cunctis rebus ſubſideret, & ſm locum aqua, tertium aer, quartum ignis merito cum ab eodẽ ordine aliquid ammoueretur & fluctuaret aptũ alibi inſidere & eidem quadam vi non inſideret ac in eius ſuperficie nõ eſſet, ſed ab eo ordine diſtaret, quem ab opifice accepit, eundem appetens moueref quouſque illum aſſequeretur, feruntur itaq; leuia ſurſum, nõ vt ſimpliciter appetant tangere ſuperficiem continentis, ſed vt conſequantur ordinem, quem ipſis opifex tradidit & aſsignauit. Nam tum maxime habent eſſentiam ac ſunt, cum ſuam perfectionem obtineant. Igitur locus nõ habet vim, qua corpora ferantur ad propria loca, ſed ipſa corpora appetunt tueri & conſeruare ſuum ordinem. Cum igitur quatuor ſint elementa, & duo quidem ſit leuia, & duo grauia. Ego quidẽ (ſcilicet oĩno determinare) aſſero ſupremũ locũ eſſe ſpatij partem quæ capit leuia, & locum infimũ eſſe alteram eiuſdem partem, quæ capit grauia. At Ariſtoteles non habet dicere quis ſit proprie locus ſupremus, & quis ſit infimus. Nam ſi locus ſupernus leuium eſt & infimus grauium, & locus ſurſum eſt terminus continentis, qui quidem ſit ſuperficies concaua ſphæræ lunæ, & ipſa duntaxat ignem proxime cõtinet, aer certe ſurſum nõ erit, vel duæ ſpecie eodem loco ſurſum potientur, ſimiliter etiam de loco infimo & deorſum dicendum eſt. Item ſi ſphæras quæ inerrabili ſphæra & firmamento continenſ, in loco eſſe vult, & in loco prorſus ſurſum & deorſum ſunt, ergo & in illis erit ſurſum ac deorſum quare vna erit grauis & altera leuis, quod ſane Ariſto. negat. Quamobrem neceſſe non eſt omnino diuidere locum in ſupremum & infimum, neque iuxta ea quæ Ariſtoteli videntur admittẽda eſſe. Itẽ quomodo non eſſet idem continens & contentum. Et enim pelagus (ſiquidem in loco eſt) contineretur à ſuperficie quæ ſuſtinet ipſum videlicet à ſuperficie terræ vna cum aere qui ipſi inſidet ac ſupereminet. Similiter autem (ſiquidem vniuerſa terra ſm ſe totã in loco ſit) contineretur ſecundum aliquam ſui partem à ſuperficie aquæ ea præſertim, quæ in profundo pelagi iacet, quare ſuperficies terræ erit locus aquæ, & ſuperficies aquæ erit locus terræ, & idem ſecũdum idem continebitur & cõtinebit. At nullum horum abſurdorum accidit his, qui aiunt locum eſſe ſpatium. Sed rurſus rationi obijciunt, & dicunt quod ſi eſſet tale ſpatiũ propria ratione vacuũ, neceſſe eſſet, vt hoc quod corporum eſt capax infinitum eſſet, quoniam nullum terminum habebit. Nam terminus triſariam dimenſi ſuperficies eſt, ſed ipſum non habet pro ſuo termino ſuperficiem cũ ipſa in corporibus ſubſiſtat, quare ſi per ipſum vniuerſa corporea cœli moles reciperetur vſq; ad extremam ſuperficiem: Et ipſum terminus eſſe nõ poteſt, neceſſe eſſet, vt illud extra cœlum in infinitũ recipiatur & extendatur quod quidem per ſe abſurdum eſt, ac affatim exacteq́; ab Ariſtote. in hoc opere, & in libro de cœlo confutatum eſt. Ego autem non video quonã pacto perſuadere queat huiuſmodi dubitatio, & quonã pacto veriſimile habere videatur. Imprimis nãque quemadmodum tale triſariam intelligere concipereq́; animo poteſt, ita poteſt dimenſum huic ſuperficiem reſpondentem & ſimilem cogitare. Deinde ſi ſuperficiem huic reſpondentem & ſimilẽ intelligere conſiderareq́; non poſſunt aduerſarij nõ ob id cogitur vacuum in infinitum extendi. Nam cum locus corporũ ſubſiſtat, tantum equidem ſubſiſteret, quantum pro recipiendis mundi corporibus opportunũ eſſet. Concludit nãque corporum fines ac terminos. Nam vt ſi conciperemus animo intra limites amphoræ vacuum eſſe, & in ipſa amphora iniicerẽtur diuerſa corpora nõ continua inter ſe, ſed attigua, vt vnaquæque pars aliquid loci intra caperet, neceſſe foret vnãquamq; partem vacui corpus receptum concludere vnaque terminare, & totum vacuum vſq; ad ſuperficiem cõcauam amphoræ terminare omnia corpora quæ intra terminantur vſq; ad ſuperficiẽ, ita & in omni loco. Etenim vnaquæq; ſphæra partem aliquam vacui extra finitã accepit & occupauit, & vniuerſum vacuũ vniuerſum ipſum ac totum mundum concludit & terminat non ſolum terminum propriũ habẽs. Non enim impoſsibile eſt & huius ſpatij ſuperficiem intelligere, quemadmodũ & illius partis qua intra corpora recipit & complectiſ, eſt omnino aliquis finis & terminus, ac inſuper poſſumus intelligere eandẽ (vt dicebã) ſuperficiem

vltimi corporis ſimul cum eiuſdem termino eſſe. At vero hæc nobis obijcientibus, & contradicentibus Ariſtote. dictis de loco quidam philoſophus reſpondens dixit, quoniam cum Ariſto. ſit naturalis de his rebus ſermonem facit, quæ cum ſunt tum etiam à natura diſponuntur, eſt autem natura principium motus, & quietis, quare ſi hoc eſt natura, igitur quæcunque ſunt res naturales in ſeipſis habent principium motus, & quietis, quæcunque autem in ſeipſis non habent principium motus & quietis hęc neque naturalia ſunt, quare neque de his naturalis diſputabit, cum igitur hoc ſpacium nullum in ſeipſo habeat principiū motus & quietis, quippe non augeatur, nec alteretur, nec ſecundum locū moueatur, nec generetur, nec intereat, quare neque res naturalis erit, cum igitur Ariſto. de rebus naturalibus diſſerat nunc quærit quid ſit locus rerum naturaliū, & cum & ipſe ſit plane naturalis, merito huiuſmodi ſpacium non dixit eſſe locum naturalium rerum ſiue ſit, ſiue non ſit. Neq; enim ipſum eſt naturale. Vnde ſolum inuenit in naturalibus locum qui ſit corporibus naturalis terminus continentis quatenus continet contentum. Ego autem reſpondeo ad hęc, quod ſi Ariſto. reuera nullum ſermonem feciſſet ſiue huiuſmodi vacuum aliquid ſit, ſiue non, & ſolum oſtendere conatus eſſet locum corporum naturalium non eſſe aliquod tale ſpacium, dico ſcilicet trifariam dimenſum, argumentum huius philoſophi forte haberet aliquid veriſimile demonſtrans, neq; Ariſt. tollere de medio huiuſmodi ſpacium, ſed eſſe locum corporum naturalium cum & ipſe ſit naturalis. Sed qm̄ Ariſt. vbiq; fere & hic & in libris de cœlo nititur oſtendere non eſſe aliquod ſpaciū præter corporea ſpacia, iccirco reſponſum huius philoſophi pro Ariſt. factitium & purum figmētum eſt. Deinde dicere eo quod ſpacium immobile eſt naturalem philoſophū illud ignoraſſe ac prętermiſiſſe, propterea quod naturalis ſolum diſputat de naturalibus rebus, & naturalia ea ſunt quæ habent principiū motus & quietis, plane præter ea quę Ariſtoteli videntur, hoc ſane dicitur. Nam ipſe in ſuis verbis inquit ac vult locum omnis motus expertem ac immobilem eſſe qui ſic inquit. Quocirca cū id quod intus eſt mouetur atq; transfertur, vt in fluuio nauigiū, vt vaſe tunc vtitur illo qđ cōtinet magis quam loco. Locus autem vult eſſe immobilis. Quapropter vniuerſus fluuius magis eſt locus, quia eſt mobilis vniuerſus. Quare locus eſt finis continentis immobilis primus. Et paulo ante oſtendere cōtendens ſpacium non eſſe locum, ad abſurdum deduxit rationē cum dixit. Et inſuper locus etiam transferetur. Vnde ita vult hoc ineſſe loco. ſ. ipſum ĩmutabilē eſſe velut axioma quoddam. Et merito quidem. Nam ſi locus qua locus transmutaretur, vel ſecundum ſubſtantiam transmutaretur, vel ſecundum quantitatem, vel qualitatem, vel ſecundum locum, ſed neq; ſecundum ſubſtantiam mutatur, quoniam non eſt ſubſtantia, neq; ſecundum qualitatem, quoniam locus potius eſt quantitas quam qualitas, & multo magis neq; ſecundum locū, alioquin loci alius locus foret. Quod vero neq; mutetur, ſecundum quantitatem non augendo nec diminuendo Ariſto. teſtatur. Nam velut vnum poſtulatum hoc. ſ. locū non augeri nec minui in dubitationibus de ipſo ponit. Si ergo vult locum immutabilē eſſe, non igitur ſpaciū quia immutabile eſt reprobauit confutauitq́, locū eſſe rerum naturalium, ſed quia putat omnino non eſſe aliquod tale ſpacium, hac ratione illud demere periclitatus eſt prętereą multæ res naturales immobiles ſunt de quibus naturalis diſſerit, ceu contra ſphærarum, & cardines mundi, ac ipſę animæ ſecundum Ariſt. præſertim immobiles motu naturali ſunt, & non ſolum rationales, ſed etiam irrationales, quæ ſunt naturales, videlicet vitę de quibus tamen philoſophus ſermonē facit quare & tale ſpacium de quo loquimur, ſiquidē illud prorſus ſubſiſtere Ariſt. cenſuit, neque eo quod immobile eſt, non eſſe penitus demonſtrare contendebat.

Videtur autem magnum quid & difficile eſſe percipere locum: tum quia partim materiæ; partim formæ ſimilis eſſe uidetur.

Cum argumentum adduxiſſet ad vtranq; partem de loco, & dixit talem oportere de loco definitionem afferre ac tradere, quæ dubitationes adductas contra ipſum ſolueret, ac oſtenderet ea quæ cōmuni conceptinne conſenſuq́; loco cōpetere videntur, & cauſam difficultatis de ipſo indicaret cumq́; dixerit, quid ſit locus, qm̄ eſt finis terminuſue continentis quatenus continet contentum, nunc vult oſtendere & explicare ea quę prius pollicitus eſt. Et imprimis indicat quæ ſit cauſa difficultatis, qm̄ in contemplatione eius partim materię, partim formæ, partim ſpacio ſimilis eſſe videtur. Et multitudo eorum quibus ſimilis locus videtur. confundit perturbatq́; conſiderationem de ipſo, & maxime quia videtur eſſe ſpacium. Nam magnam cum hoc ſimilitudinem gerit. Etenim ſpaciū videtur eſſe immobile veluti primus locus, ac idē manens recipere diuerſa corpora. Sed aperta & manifeſta cauſa deceptionis, eſt, qm̄ corporibus connexum & adæquatum interuallum quatenus ipſa ab alijs qualitatibus differunt, & ea quæ æqualem locum implent, vnum & idem eſſe videtur & immobile, ipſius immutatione immobilitateq́; abſcondita celataq́; ob velocitatem viciſsitudinariæ tranſmutationis corporum, ad cuius rei opinionē confirmandā confert & cōducit ipſe aer, qui multis ob partiū tenuitatem videtur incorporeus. Nam imaginant̄ vacuū eſſe locū, inter extrema cōprehenſum quē aerē eſſe dicebāt, cum non ita feriat oculos, & ſenſus, vt alia elemēta. Quocirca inquit nō modo terminos vaſis locum videri, ſed etiam omne internallum. Nam locus eſt vacuū per ſe. Quapropter multis egemus rationibus ad demōſtrandū aerē aliqđ corpus eſſe. Quod vero ſit corpus cōſtat bullarū ac ſtrepitus argumēto q̄ fiunt cū amphora implet̄ aqua introeunte. Atq; eo qđ vi eget, vt per foramen & os ingrediatur & deſcendat. Itē ex eo qm̄ per anguſta foramina nō egredit̄ aqua ab aere repulſa & ĩpedita. Itē eo argumento quod vtres vēto & aere impleti ſupernatāt aquæ, & illi iniecti ſupereminent. Præterea idē liquet ex vtribus & dolijs quæ à muſto effringuntur, propterea quod vētus in ipſis claudit̄, ſimiliter ex alijs infinitis idē cōſtat. Itaq; qm̄ ſuſpicantur & putant interuallū inter extrema amphoræ cōprehenſum vacuum eſſe, hinc moti omnem locū putāt eſſe huiuſmodi interuallū. Non enim videtur aliquod differre locus ab ipſo vaſe, ſed ipſum vas eſt locus tranſlatilis, at ipſe locus eſt vas immutabile, igitur naturalis locus & vas ſolum differunt penes mobile, & immobile. Et propter hoc inquit quando immobile aliquid moueret̄ hoc magis velut in vaſe eſſet, quā in loco, ceu in fluuio nauigium mouetur. Nā cū ipſo fluente, ac eius impetu vna rapit̄ fluit moueturq́; nauigiū. Quare aqua proxime cōtinēs nauigiū magis proprie diceretur vas

quam

quã locus,quoniam oportet locum qua locus eſt im-
mobilem eſſe. At ſi oportet (vt inquit) nauigio locum
tribuere,ac aſsignare potius totus fluuius diceref eius
locus,quam aqua quæ ipſum proximæ continet,locus
ſcilicet communis,& non primus. Nam totus fluuius
vt totum immobilis eſt,igiẽ magis, totus fluuius erit lo
cus nauigij,locus.ſ.non primos, ſed communis. Ve-
rum per totum fluuium intelligẽda non eſt vniuerſa
aqua,quæ à fontibus vſq, ad oſtia & exitũ effluit, ſed
illius vniuerſus ambitus & lectus in quo aqua iacet &
expanditur,quare & ſi in aere aliquid moueretur ſimul
moto aere & non manente, hac ratione illud diceref
velut in vaſe,& nõ in loco eſſe. Verũ ſi aer eſſet immo-
bilis,tũc idẽ velut in loco foret, ſiqnidẽ oporteat locũ
eſſe immobilẽ, licet id qđ eſt ĩ loco moueref. Hocmo
do itaq; cum oſtendat cauſam difficultatis de loco ex
tradita definitione de ipſo,dico.ſ.ex hac,locus eſt ter-
minus continẽtis immobilis,mox oſtendit ex hac defi
nitione ſequi ea quæ communi cõceptione & conſen
ſu inſunt loco. Erant aũt numero quinq;, primum con
tinere & nihil rei eſſe. Secundum locum primũ non eſſe
maiorem neq; minorem eo quod cõtinetur. Tertium
omnem locũ habet ſurſum & deorſum. Quartum de
relinqui ab vnoquoq;,& ſeparabilem eſſe. Quintũ im-
mobilem eſſe. Et tãdem adiecit immobilem eſſet, qm̃
ſurſum & deorſum loco inſunt. Nam cum locus ſit ter
minus continentis,tunc medium totius mundi, & ex-
tremum cœli,illud.ſ.quod ſm ſuperficiem concauum
ad nos proxime ſe habet, cõmuniſsima loca ſunt. Lo
cus autem leuiũ corporum ſurſum maxime & propriiſ
ſime videtur eſſe,qui ſane eſt cõcaua ſuperficies ſphæ
ræ lunæ. Et locus grauiũ eſt mediũ vniuerſi deorſum.
Mediũ autẽ vocat vel centrum vniuerſi, vel maxime
terminum continentem terrã,qui partim aeris termi-
nus eſt,& partim aquæ. Nam vniuerſi medium tellus
eſt,quare,& locus continens ipſam medium erit,con-
tinet autem ipſam ſm aliquas partes terminus aeris, vt
illæ qui terræ proximus hęret, & ſm aliquas aquæ ter
minus terræ cui attiguus eſt. Præterea id loco, compe
tere,ſcilicet immobilem eſſe. Nam locus ſurſum,ſpecie
& mimero totus vt totus immutabilis eſt, qm̃ etſi ſm
partes moueatur,attamen ſm totũ oĩs motus expers
eſt. Locus autẽ imus & deorſum,ſpecie quidem ſem-
per idem eſt,ſed numero non amplius idem. Nam par-
tes aeris & aquæ generabiles & corruptibiles ſunt, &
non ſemp ſm eaſdem partes aer, & aqua tangunt ter-
ram,verum ſpecie ſemper eadem ſuperficies conũnet
terram,& rurſus vt tota eſt omni motu immobilis. Sed
cum hæc dicit has differentias ſurſum & deorſum mul
tifariam dici aſſerit, Nam dicitur ſurſum (inquit) locus
ſupremus,ideſt ſuperficies concaua ſphæræ lunæ, ac
ipſum corpus,ſcilicet quod continetur ab ipſa dicitur.
nãq; totum lunæ. Deorſum pariter dicitur vel ſuperfi-
cies aeris,vel ea quæ ſunt proxima medio mundi, dico
ſcilicet ea quæ continent terram,& ipſa corpora, ſcili-
cet grauia quæ ſunt in medio conſtituta. Præterea id
inerat loco,neq; maiorem, neq; minorem eſſe in illo
quod eſt in loco,& hoc definitioni loci competit. Nã
ſi locus eſt terminus continentis,& termini continen-
tis & contenti ſunt ſimul. Nam ſuperficies inter ſe co
hærent & adæquantur,igitur locus nec maior nec mi-
nor erit eo quod eſt in loco,ſed æqualis,ſcilicet ſm am
bitum & continentiam,non enim ſecundum totũ erit
æqualis trifariam dimẽſo,ſcilicet corpori, quapropter
qui aiunt locum eſſe ſpatium, magis accommodate
ſeruarent locum æqualem eſſe illi ꝙ eſt in loco. Nam
ſm eãdem opinionẽ locus erit æqualis ſm oẽm dimen
ſionem,ac multo magis ſecundum eandem opinionẽ
defenderetur locum immobilem eſſe. Nam terminus
continentis vna cum corpore,cuius eſt terminus,mo
uetur. At ſpatium cum ſit vacuũ per ſe,& non ſubſtan
tia omni motu immobile eſt, quare illo modo nullus
locus immobilis foret,ſed hoc modo quatenus locus
eſt ſpatium, omnis locus expers cuiuſuis motus eſt.
Neque enim locum oportet eſſe ſpecie ſolum immo-
bilem,ſed etiã numero. Et forſitan neq; ſpecie illo mo-
do immobilis locus eſſe poteſt. Nam ſi eſſet aliquid in
flumine immerſum qđ ſtaret,deinde aqua decreſcen-
te imminutaúe ſubſideret,certe aquæ ſupficies non am
plius ipſum contineret,ſed ſuperficies aeris. q̃ũo igitur
non mutaretur locus ſpecie,& moueretur, re ipſa mo
bili exiſtente. Sed ad hæc reſpõdent dicẽtes non opor-
tere ſimpliciter terminum cõtinentis locum exiſtima
re,ſed terminum cũ tali poſitione & ſitu qua vergit &
ſe habet ad contentum. Quẽadmodum igitur ea quæ
augentur & omnino ea quæ nutriuntur,eadem nume
ro manent eo quod eandem formam ſeruant, quãquã
materia refluat,diſfluatq́;. Ita vnus & idem locus erit,
quoniam in eadem poſitione ſeruatur contentum. At
hoc valde frigidum eſt,quoniam hoc modo accideret
aliquod mobile nunquam mutare locum,neq; modo
huc,modo illuc concedere. Nam & ſi aer immobilis
eſſet,nos tamen moueremur,& paſsim nonnullas eius
partes occuparemus,quibus neceſſe eſt eandem poſi-
tionem habere reſpectu ipſius,ſecundum quã ab eodẽ
continemur,quare in vno & eodem loco Socrates,cũ
eſſet in foro & lyceo moraretur, igitur neq; mouere-
tur. Impoſsibile ergo eſt, ſiquidem locus eſt terminus
continentis,locum immobilem eſſe,ſed neceſſe eſt ip-
ſum moueri,& ſi res ipſa quæ eſt in loco quieſceret,
quare & ob id ſpacium locũ eſſe oportet. Atqui ſi quiſ-
piam dixerit,immo locus qua locus eſt, non mouetur
quoniam ſuperficies eſt,& ipſa immobilis eſt, quantũ
in ſeipſa,cum etiam incorporea ſit. Reſpondeo ad hoc
ſuperficiem non eſſe ſimpliciter locum, alioquin om
nis ſuperficies locus eſſet, ſed ipſa eſt locus quatenus
continet,quæ etiam vt continet,mutatur. Nam ſi res
ipſa quæ continetur immobilis maneret, ipſa autẽ ali-
quando continet,aliquando vero non, vel interdum
alia, & alia ſuccedit,perſpicuũ eſt igitur,vt ipſa ſit tran
mutata ſimul cum corpore tranſmutato,cuius eſt ter-
minus. Hæc igitur hactenus dicta ſint. Reliqua vero
duo eorum quæ loco competunt.ſ.continere cum ni
hil ſit rei,& à corporibus derelinqui ſeparabilemq́; eſ
ſe Ariſto. non adiecit tãquam perſpicua & manifeſta.
Nam ſi locus eſt terminus continentis & ipſum conti
nere per ſe ex definitione eius conſtabit,ſimiliter per-
ſpicuum eſt ipſum ſeparabilem & nihil rei eſſe. Nam
id quod locum occupat à loco ſeiungitur. Terminus
autem continentis non ſeiungitur ab eo cuius eſt ter-
minus,ſed ſeparatur à cõtento,cuius nec terminus eſt,
nec pars,nec affectio,nec quicquã aliud. Verum eadẽ
ſeruarẽt etiã ij qui tuenſ locũ eſſe ſpacium præter hoc
quo dicimus locum continere. Etenim ſpacium diuer
ſum eſt ab eo corpore,quod in eodem recipitur,& ſe-
paratur ab eodem. Sed locũ continere vel negant,tan-
quam id loco omnino non competat, vel magis, ita
ineſt loco continere apud ipſos, quẽadmodũ apud il-

los: Nam ij qui aſſerunt locum eſſe terminum continentis, quia eſt alius alicuius corporis terminus, & terminus extrinſecus continet id quod eſt in loco, quocirca videtur plane locus continere, non reſpiciunt ad terminum, qui proprie locus eſt, ſed ad corpus cuius eſt terminus. At quemadmodum terminus qui eſt proprie locus coheret termino qui eſt in loco & neque maior, neque minor eodẽ eſt, ſed in eodem exiſtens, ipſe tamen continere dicitur. Ita ꝑfecto & ſpacium ſm terminum ſuum cohæret termino corporis, quod eſt in ipſo, qua ratione & ipſum continere diceretur. Nam quę maior aſsignatio eſſet? quẽadmodũ .n. alteri opinioni ita & reliquæ fauere poſſumus cũ vtræq; aſſentiant terminos mutuo inter ſe cohærere per.ſ. terminũ localem & terminum corporis, quod eſt in loco, licet alter contineat & alter non contineatur. Vel igitur de neutro termino dicito continere, vel de vtroq;, cum ſint ęquales.

Tum quia translatio eius quod fertur in ipſo continente fit cum quieſcit. Nam uidetur poſſe interuallum eſſe aliud quoddam à magnitudinibus quæ mouentur, conſert autem adhuc & ipſe aer: qui uidetur incorporeus eſſe. Non ſolum enim termini ipſius uaſis: ſed interuallum etiam ipſum ut uacuum locus eſſe uidetur.

Nam quieſcente vaſe in ipſo tranſmutatur contẽtũ, ac alium atq; alium locum occupat. Verum id non ſolũ in vaſe fit, ſed etiam in ipſo aere continente cum immobilis manet aliud atq; aliud corpus ingreditur, & ſuccedit. Cum igitur quieſcens aliud atq; aliud corpus recidit, videtur eſſe inter extrema continentis aliquod ſpatium per ſe diuerſum ab his ſpatijs corporeis quæ ibi recipiuntur & ingrediuntur.

Vt autem uas locus eſt potens transferri: ſic & locus uas immobile eſt. Quocirca cum id quod eſt intus mouetur atq; transfertur: ſi id mouetur in quo eſt ut in fluuio nauis: ut uaſe tunc utitur illo magis quam loco continente.

Quoniam veluti de vaſe rationem exercuit & fecit, ne quis dicat ita ſentiendum eſſe aliquid de loco, ſicut de vaſe propter hoc inquit non differre locum à vaſe, niſi quia vas mobile eſt, & locus immobilis. Vnde etiam nomina mutuat alternatim & appellat locũ vas, & vas locum, vt quæ aliquis dicturus eſſet de vaſe eadem etiã proferat de loco, & econtra quæ de loco ageret, eadem etiam ſentiat de vaſe. Iccirco inquit. Etſi non velut in vaſe aliquid eſſet, ſed velut in loco, moueretur aũt hoc in quo, ceu fluuius cum nauigio, & aer cum volatili, & maxime ſi æque cierentur, tanquam vaſe vterentur cõtinente, & non velut loco.

Locus autem uult eſſe immobilis. Quapropter uniuerſus fluuius magis eſt locus: quia immobilis eſt uniuerſus.

Ecce quod ſane principio dixit, reliquũ aliorum de loco axioma hic appoſuit, quoniam loco in eſſe oportet hoc, & immobilem eſſe, & non moueri ſimul cũ illo quod in eo eſt.

Quare locus eſt terminus cõtinentis immobilis primus.

Ex dictis concludit & deducit quid ſit locus, quoniam eſt primus terminus continentis immobilis exiſtens. Dixit autem primum pro hoc (proxime contento, & hoc, quatenus continet) Quare & ſi vas diceretur locus tranſmutabilis, non quatenus tranſlatile eſt hac ratione locus vocaretur, ſed quatenus terminus eſt & extremum illius quod intus eſt, dico autem ſuperficies cõcaua, quæ immobilis eſt per ſe, & mouetur per accidens eo quod corpus cuius eſt terminus mouetur. Nam ſi partes, per ſe nõ mouentur, ſed per accidens moto ipſo toto & vniuerſo, quãto magis termini. Quare vniuerſus locus qua locus eſt, immobilis eſt per ſe.

Atq; ob hoc medium cœli & extremum citerioris circũlationis uerſus nos uidentur, maxime omnibus proprie ſupra & deorſum eſſe.

Hic dicit quòd ea quæ communi intelligentia, & conſenſu loco inſunt, ex definitione tradita de loco eidem ineſſe demonſtranda ſint. Quapropter inquit locus eſt terminus continentis, & in loco ſunt ſurſum & deorſum. Quocirca inquit omnibus videtur locus ſupremus eſſe ſuperficies concaua ſphæræ lunæ. Nam ad ipſam videntur leuia corpora ferri ac petere. Et medium vniuerſi eſſe locus deorſum, quippe ad hoc ferãtur grauia corpora.

Quia illud quidem ſemper manet.

Ideſt medium cœli, quod quidem eſt locus grauium corporum, ſemper autem manet, ideſt ſemper eſt immobile, licet numero mutetur, ſpecie autem non.

Extremum autem cœli eodem modo ſe habens manet.

Ideſt concaua ſuperficies ſphæræ lunæ, Nam etſi ipſa ſecundum partes moueatur attamen tota vt tota immobilis eſt numero & ſpecie vna & eadem exiſtens, & ſemper eodem modo ſe habens.

Quare cum leue quidem ſit: id quod ſurſum pergit natura, & graue id quod deorſum fertur: terminus qui uerſus medium continet: deorſum eſt: & id ipſum etiam medium. Terminus autem qui uerſus ultimum cõtinet ſurſum & ipſum etiam extremum ultimumúe eſt.

Quoniam inquit, eſt id quod ſuapte natura ſupra fertur, quod leue eſt, & habetur etiam id quod deorſum ducit, quod ſane graue eſt, duplex erit ſurſum & deorſum. Quomodo autem duplex induxit dicens. Terminus qui verſus medium continet deorſum eſt & cætera. Medium quidem terram vocat. Terminus autem verſus medium, ideſt continens medium, quod terra eſt, qui ſane terminus partim eſt ſuperficies aeris, ea.ſ. quæ terram tangit, & partim eſt ſuperficies aquæ. Similiter & ſurſum duplex, & terminus qui verſus nos vltimum cœli eſt, quod eſt concaua ſuperficies ſphæræ lunę, & ipſum extremum. Hoc autẽ eſt corpus leue, dico, .ſ. ignem. Hoc modo igitur nonnulli præpoſitos contextus ex poluerunt, vt iam in contemplatione & conſideratione verborum diximus. Themiſtius autem ſic interpretatur, corporibus inquit motus fit ſecundum naturam ſurſum & deorſum, leuia quidem ſurſum natura migrant, grauia vero deorſum, faciũt aũt (inquit) locũ infernũ tria corpora ipſum mediũ, & ea quę circa medium ſunt. Hæc vero ſunt terra, & aer, & aqua. Nam vnumquodq; corpus graue ab his continetur elemẽtis vel oĩbus, vel quibuſdam, ab oĩbus quidem (inquit) cõtinetur, ceu lapides in fluuijs extantes. Nã hos ſm quippiam terra aquę ſubacta continet, ſecundum aliquid aer, & ſecundum aliquid aqua. Duobus autem continẽtur gradiẽtia & ea quæ natant. Gradientia nãque terra & aere continentur. Natantia vero aere & aqua. Sunt præterea nonnulla quæ vno dũtaxat cõtinentur. Equidem ab aere continentur, quæ in aere ſunt, vt aues, ab vna aqua vero, quæ ſub ea natant ceu piſcęs, demum à terra nonnullæ partes terræ ab ipſa diuiſæ, licet vndiq; eã attingant & cõtineantur ab eadem. Et hæc interpretatio accommodatior eſſe videtur. Quidam autẽ mediũ cœli exiſtimarunt eſſe cẽtrum vniuerſi, qui prorſus

deuiãt.

deuiãt. Nã nullus locus omnino centrum eſt. Sed omnia grauia tanquam ad centrum feruntur. At nullus locus centrum eſt, ſiue locus ſit terminus continentis, ſiue interuallũ inter terminos clauſum. Sciendũ autẽ eſt quod hoc etiã loco demonſtratur locum nõ eſſe terminum continentis, qm̃ accideret eadem inter ſe mutuo loca eſſe. Nam locus terræ eſt ſuperficies aquæ ipſam tangens, & aeris ſimiliter. Hæc enim dico, ſcilicet aer & aqua ſunt loca terræ cum vndique ipſam ſecundum aliam & aliam partem contineant, ſ. ẜm eam ſuperficiem aeris & aquæ quæ terræ proxima eſt. Sed cũ & aqua ſit de numero illorum corporum quæ ſunt in loco, certe & ipſius erit aliquis locus, & hic non vnus ſimpliciter, quippe non ſolus aer tangat vndiq; aquã, ſed ẜm aliquas partes aer tangit, & ẜm aliquas terra quare ẜm aliquã partẽ terræ locus eius eſſet aqua, ideſt ſuperficies eius, & ẜm hãc ipſam terra erit locus aquæ, quare aqua & terra ẜm idem erunt ipſiſmet mutuo loca. Ergo accidet idem ẜm idem locum eſſe, & id quod eſt in loco, ſi ergo hæc ſunt impoſsibilia, igitur nõ erit terminus continentis locus, ſed magis ſpatium quod intra ſe complectitur vnumquodq; corpus naturale, quod per ſe vacuum eſt, licet nũquam ſit prorſus vacuum, ſed ſemper aliquo corpore impletur in eo recepto, cuius etiam locus eſt.

Et propterea locus ſuperficies quædam: & quaſi uas: et continens eſſe uidetur.

Hæc non dicit propter ea quæ proximæ dixit, ſed quoniam locus eſt terminus continentis. Nam ſi terminus eſt locus plane ſuperficies erit. Et ſi vndiq; locus continet. Et tale ſit vas quod vndique continet id quod eſt in ipſo: Videtur igitur locus vaſis ſimilis eſſe.

Præterea cum ipſa re ſimul quodammodo eſt. Nam termini cum finito ſunt ſimul.

Ideſt neque eo minor inferiorq́;, neq; eo maior. Nã ſi eſt terminus cõtinentis cohæret termino contẽti, ac illũ tangit, ſed id ꝙ cohæret & tãgit ſimul eſt cũ eo qđ tãgit. ergo etiã ẜm idẽ, neq; minor eo neq; maior erit.

Corpus quidem igitur, ideſt in loco extra quod aliquod corpus eſt continens ipſum. Quod uero non ita ſe habet non eſt in loco. Quapropter etiam ſi aqua fuerit tale, partes quidem ipſius mouebuntur. Nam alia aliam continet. Vniuerſum autem partim mouebitur: partim autem nõ. Quippe ut totum ſimul locum non mutet.

Cum dixerit Ariſt. ea quæ ſunt in loco, nunc explicat ea quæ non ſunt in loco. Nã ſi locus eſt, inquit, terminus continentis, igitur ſi aliquid non habet ex ſe aliquod corpus id non eſt in loco, quoniam nullum habebit extrinſecus continens, ceu vniuerſum non eſt in loco, ſiquidem extra ipſum nihil ſit. Nã ſi haberet aliquid extra, non eſſet propriæ vniuerſum. Quocirca ſi nihil extra cœlum eſt, quemadmodum igitur non eſt, neq; in loco erit. Quemadmodum igitur inquit ſi vnũ ſolum eſſet vniuerſum, ceu aqua, quæ pro conceſſo & comperto eſt in loco, quippe quæ diffluat & in ſeipſa manere ſuapte natura non poſsit, ſed eget cõtinente, & definiente partes quidem eius, ſiquidem eſſent diuiſæ, velut nunc diuiſæ ſunt vniuerſi partes, ipſę quidem in loco eſſent & tamen tota aqua in loco non foret, cũ neq; habeat aliqđ corpus continẽs extra ipſam. Ita ſe habet nũc vniuerſum, qm̃ cum nõ ſit aliquid extra ipſum neq; in loco erit. Sed ſi cœlũ non eſt in loco, quonam pacto mouetur ẜm locũ? Inquit igitur ipſum partim moueri: Partim vero non, ſecundum ſeipſum totum quidẽ non mouetur, quippe nõ mutet totũ locũ. Nam hic eſt vniuerſi, ac totius motus ẜm locum, quando totum locum mutat in quo eſt, qualia ſunt ea corpora quæ motu recto mouentur. Quare cœlum ẜm ſeipſum totũ, quemadmodum nõ eſt in loco, ita neq; mouetur ẜm locũ, & cum circulo moueatur, talis vero motus partium eſt. Nam in motu orbiculari totũ vt totũ immobile eſt, & partes ſuccedunt ipſiſmet mutuo in proprijs locis. Hæc igitur mouentur ẜm locum, quibus totum moueri dicitur. Nã motis omnibus partibus, & totum dicitur moueri non primo, ſed vt dicebam ẜm partes. Vnde partium locus apud Ariſto. erit vna pars alterius, quoniam vnaquæq; continet̃ ab ijs quæ circumcirca voluuntur. Nam partes ita ſe habẽt, vt vna ſit alterius locus, cum vnaquæq; contineat̃ circulo ab ijs quæ circũcirca mouentur. Item vt interpretibus eius videtur, erit locus inerrabilis ſphæræ ẜm partes ſuperficies conuexa ſphæræ quæ intra continetur, cuius aliam atq; aliã partem tãgunt partes ſphæræ inerrabilis, videlicet hunc locum nobis appellantibus ẜm proportionem & ſimilitudinem, quoniã extrinſecus non continet, ſed quatenus definitiuus eſt, quandam ſimilitudinem habet cum loco. Nam vt propriæ locus vnumquodq; ſeparat ab alijs, ita & ſuperficies conuexa ſphæræ intra contentæ corpus extra ſeiungit à reliquis. Hac igitur ratione ẜm ſimilitudinem locus ſphæræ inerrabilis eſſet ſuperficies cõuexa ſphæræ quæ intra continetur, & locus totius ẜm partes. Nã hæ ſunt, quæ aliam & aliam eiuſdẽ ſphæræ partem cõplectuntur recipiuntq́;. Quod autem de loco ſphæræ inerrabilis dicitur idem etiam de vniuerſo diceretur. Nã vniuerſum ipſum nõ eſt in loco, quippe extra ipſum nihil ſit. Verum ſecundum ſuas partes in loco erit. Nã vniuerſi partium quæ circulo mouent̃ ſempiternæ ſunt, quæ vero ſurſum & deorſum, generabiles & corruptibiles habentur. Hæc autem cũ dicat Ariſto. volẽs clarius exponere qũo cœlum nõ ſit in loco, & qũo ſit, diuiſione eorũ q̃ ſunt in loco facit. Nã eorũ quæ ſunt in loco inqt, quædã ptãte in loco ſunt, quędã vero actu, ea aũt actu ſunt in loco, quæ iã habẽtia circũſcriptionẽ ſeiungunt̃ à reliqs locis, potẽtia aũt ea dicũtur in loco, quæ ſunt totius continui partes, ẜm potentiam ea dicuntur; quæ cum ſeparantur à toto, poſſunt eſſe in loco per ſe, & continua amplius nõ ſunt, ſed attigua, ceu ſe habet aceruus tritici. Nam vnuſquiſq; acinus pars totius cum ſit in loco eſt, quoniam non eſt continuus aceruus, ſed vnuſquiſq; acinus in propria ſeorſum circunſcriptione eſt. Rurſus eorum quæ ſunt in loco alia per ſe ſunt in loco, alia vero ẜm accidens, ea autẽ ſunt per ſe in loco, quæ latione mouẽtur, vel auctione, vel diminutione. Hæc autem ea corpora ſunt, quæ ortui ſubijciuntur. Secundum accidens autem moueri dicuntur omnia accidentia, & anima ſiue in corpore ſit velut in ſubiecto, ſiue ab eo ſeparata fuerit. Nam hæc nũquam per ſe in loco ſunt, quippe quæ incorporea ſint. Cum igitur quatuor modis dicatur quippiam in loco eſſe, cœlum inter ea quæ per accidens in loco ſunt, adnumerandum ponendumq́; eſt. Neq; .n. actu in loco eſt, ſiquidem à nullo extrinſecus contineatur, neq; potentia, quoniam nunquã continebitur. Nã talia ſunt potentia in loco, quoniã aliquando poſſunt actu in loco eſſe, ſed neque per ſe cœlum in loco eſt, quoniam mobile ſecundum lationem nõ eſt. Nã id qđ

ſertur totum mutat locum. At cœlum in eodem manens mouetur ſm partes. Et motus totius non eſt, ſed partium. Reſtat igitur cœlum eſſe in loco per accidēs. Dubitat autem contra hoc Themiſtius, qm̃ quō Ariſt. ſibimet non pugnat & aduerſatur. Cum modo aſſerat moto ſm partes per accidens motum eſſe, & ſupra cū oſtenderet aliquid idem poſſe in ſeipſo eſſe velut in loco, dixit aliquid idem ſm partes poſſe in ſeipſo eſſe velut in loco, ſed per accidens non poſſe, perinde ac diuerſa ſint ſm partes, & ſm accidens. Et ſoluit dubitationem dicens Ariſto. forte latius communiuſq; vſum fuiſſe hoc vocabulo ꝑ accidens. ſ. pro alio. Alioqui mos Ariſt. eſt ſæpe vti vocabulis ſpecierum pro vocabulis generum, perinde ac ſit ſm aliud latius fuſiuſúe, quam per accidens, quandoquidem per aliud dicatur de eo quod eſt per partes, ac de illo ꝙ eſt per accidens. Vel magis tutum eſt dicere, ipſum abuſum fuiſſe nomine, nam vt ſæpe toto moto dicimus partem per accidens moueri, & cum totū in loco eſt, partem in loco per accidens, quāquam non diceret proprie toto moto manum per accidens moueri, ſed per ſe quidem mouetur licet non ſeorſum, neq; qua manus eſt vel ſimpliciter pars, ſed qua cōplicita connexaq́; toti eſt. Iccirco diceret magis proprie non moueri primo ſed per aliud. Nā partes mouentur ad totius motum. Igitur (vt dicebā) quemadmodum abutentes ſæpe nomine, dicimus toto moto partem per accidens moueri, ita & partibus motis diceretur totum moueri per accidens non proprie, ſiquidē magis proprie diceretur moueri per aliud motis partibus. Nam quæ primo mouentur partes ſunt. Hoc igitur modo & cœlum totū diceretur in loco eſſe non per accidens. Non enim accidit alteri, quod per ſe in loco ſit. Talia nāque vult eſſe per accidens Ariſt. ſed magis per aliud, omnes eius partes in loco ſunt. Sed qm̃ Ariſt. dixit quædam eſſe in loco per ſe, merito ipſi per accidens per ſe opponi inſtituit, ſed in hoc per accidens comprehendit ea etiam quæ ſunt per aliud in loco. Nam cum dicit, alia aūt, per accidens, ſubiunxit ceu anima, & cœlum, quorum aliud eſt in loco per accidens, vt anima, alterum autem per aliud vt cœlum. Nam oportebat ipſum cum dicit, quędam ſunt in loco potentia, & actu, ac per ſe, & per accidens, etiam dicere, & quędam primo, & per aliud. At quę ſunt primo in loco complexus eſt cum his quæ actu & per ſe in loco eſſe dixit, alia autem quæ ſunt in loco per aliud comprehendit in his quæ dicit eſſe potentia, & per accidēs in loco. Nam quæ actu ſunt in loco dico: ſ. non continua inter ſe, ſed quæ habent propriam circunſcriptionem, primo & per ſe in loco ſunt. Talia autem ſunt, quę latione mouentur (vt ipſe ait) ideſt quæ ſm ſeipſa tota mutant loca, quæ etiam primo in loco ſunt, quare, & huic oppoſita. ſ. potentia in loco & per accidens continent comprehenduntq́; in ſeipſis, etiam illa quæ per aliud in loco eſſe dicuntur. Nam id quod eſt in potentia in loco, ceu partes, per aliud ſunt in loco, & per ſe. Nam cum totum ſit per ſe in loco, & pars ſane per ſe in loco erit, quę autem ſunt per accidens in loco, nō omnino. & per aliud ſunt in loco, ceu anima vel albū, quippe quæ ſolum per accidens ſint in loco. Vnde Ariſt. ob exempla comprehendit in his per accidens ea quæ per alind dicuntur eſſe in loco. Vniuerſum itaque cœlum dicit ſm omnes partes in loco eſſe. Nam vnaquęque pars cōtinetur ab ijs circa quæ reuoluitur & partes ipſiſmet mutuo vt loca ſunt, vniuerſum autem non eſt in loco, qm̃ ſi eſſet in loco, foret aliquid extrinſecus cōtinens ipſum, & ita neque totum, neque vniuerſum eſſet, ſi quippiam contineret ipſum extrinſecus. Et ob id (inquit) omnia eſſe in cœlo dicimus, propterea quod cœlum eſt vniuerſum, extrinſecus enim omnia continet, & in ſeipſo comprehendit. Cum itaque Ariſt. dixit quō cauſa difficultatis & obſcuritatis ex tradita definitione loci manifeſta ſit: ac demonſtrauit omnia quę communi conceptionē inſunt loco per definitionem eius indicari claraq́; haberi, deinceps oſtendit omnes dubitationes, quæ contra locum adducebantur ex aſſignata loci definitione perſolui. Et imprimis dubitabatur, qm̃ ſi eſt locus, cū corpus ſit trifariam dimēſum, neceſſe eſt ipſum etiam trifariam dimenſum. Nam per hoc omne corpus definitur, quare corpus per corpus reciperetur. Si ergo demonſtratum fuerit locum non eſſe ſpacium, ſed terminum continentis, ſoluta erit dubitatio, & multo magis neque principium eſſe conſtituent. Rurſus dubitabatur, qm̃ ſi locus corporis eſt, etiā ſuperficiei lineę & puncti locus erit, ſed reſpondet non neceſſe eſſe, vt ſi corpus locum occupet, etiam ſuperficiem & punctum in loco eſſe. Neque enim hæc ſeparabilia ſunt, neque per ſe in loco. Si enim neque partes per ſe in loco eſſe aſſerimus, ſed quia totum in loco eſt ideo partes in loco eſſe dicimus, quanto magis de ſuperficie, linea, & puncto idem dicendum eſt? Nam terminus continentis totius vt totius eſt locus, minime autem partium ſeorſum. Item dubitabatur, qm̃ ſi locus eſt, oportet creſcentibus auctiſq́; corporibus ſimul augeri & locum. Reſpondet ſiquidem ſpacium eſſet locus, neceſſe foret ipſum augeri vna cum corpore per ſe ſed quia nunc eſt terminus continentis, non augebitur vna cum corpus augetur, quippe terminus non augeatur per ſe. Nam corporum eſt augmentū, ſed augmento illius ꝙ eſt in loco cedente corpore continente vel ſm cohibitionem, vel ſm conſtrictionem, & denſitatem, termini etiam cædunt: & ita quę augentur maiorem locum occupant, quare & locus maior ſit: Sed non augetur. Item qm̃ auctio corporum non ex nihilo, ſed per cibi ingreſſum eo tranſmutato in partes corporis ſit, manifeſtum eſt, quod auctum corpus hunc locū occupat, quem continebat cibus & alimentum. Quadē cauſa non neceſſe eſt vacuum eſſe, neque aliquod corpus non eſſe in loco. Sed cōſtat eos etiā hæc ipſa ſentire, qui aiunt locum eſſe ſpacium trifariam dimenſum, immo multo magis, quandoquidem corporis ſuperficies, cum maius factum fuerit id quod augetur, & ob id corpus continens diductum ſit maior fiat, quā prius non eo quod ipſa augeatur, ſed (vt dicebam) eo quod corpus extenditur, cuius eſt ſuperficies, & ob id exiſtimatur augeri. Secundum vero alterā opinionē neque quædam leuis relinquitur ſuſpicio augendi locum. Nā cum ſpatium ſit ſeparabile ab omni corpore, & ob id immobile, quando augeretur corpus tantum corporis ſibi proximi ſiue aer fuerit, ſiue aqua duntaxat expellens occupabit eiuſdem locum, ipſo interuallo prorſus immuni affectionis & motus manente, & ita quod augetur in maiori loco fieret, loco nullam alterationē ſubeunte. Item quanquam id quod additur ei quod augetur, locum nutrimenti occuparet, quid tamen cogit augeri interuallum. Cogeretur nāque locum duntaxat ſimul augeri, ſiquidē locus eſſet forma illius quod eſt in loco. Nam hæc eſt illa quæ augetur, vt in libro de Generatione oſtenditur. Sed neque ſuperficiei locum

eſſe

eſſe oportet, neq; termini corporis ſunt penitus in loco. Nam ſi demonſtrauimus partes non eſſe per ſe in loco, quanto magis neque termini erunt per ſe in loco? Quod ſi ea de cauſa putant terminos eſſe in loco, quia cohærent cur magis hoc accidet huic oppoſitioni, quã poſitioni Ariſto. Et enim ibi neceſſe eſt terminos cohærere inter ſe. Et ſi non differt vas à loco niſi quia vas mouetur, ſed vas impletur ab eo quod eſt in ipſo, ſiue ſit illud aer ſiue aqua, igitur & locus impletur ab eo qđ eſt in ipſo vacuus propria ratione exiſtens. At ſuperficies ſuperficiem, vel linea lineam, vel pũctus punctum non implet, neq; hæc ſunt propria ratione vacua, ſed ſolum cohærent inter ſe, perſpicuum igitur eſt nihil nos cogere, vt aſſeramus ſuperficiei, lineæ, & puncti eſſe locum. Hæc igitur hactenus dicta ſint. Præterea Ariſt. perſoluit dubitationem Zenonis. Nam ſi omne quod eſt, alicubi eſt (vt ille tulit.) Et locus eſt, igitur locus alicubi erit, quare erit locus in loco, & hoc in infinitum. Soluit ergo & hanc dubitationem. Nam inquit ſi oportet omne quod eſt alicubi eſſe, & ob id locus alicubi erit. locus quidem alicubi erit, non velut in loco, ſed velut terminus in terminato. Non.n. inqt oẽ ꝙ eſt in loco eſſe opus eſt, ſed corpus ſecundum lationem mobile, ideſt quod ſuapte natura aptum eſt moueri & quieſcere, vt dicat id quod recto mouetur motu. Nam omne tale prorſus in loco eſt, ſed non omne corpus orbiculare in loco eſt, ſed ſphæræ quæ intra cõtinetur. Nunc autem velut vnum contiouum accipit omnes ſphæras. Conſentaneum autem eſt & his quæ occupant locum, ineſſe hoc vt vnumquodq; ducatur in ſuum locum, & ibi maneat. Hoc autem probat elegãtiſſime & acutiſſime. Verum illud prius ſumit, & inquit omne quod tangit aliquod ſecundum naturam, & nõ vi, hoc ſane cognatum proximumq; illi eſt quod tangit. Adiecit autem (non vi) merito. Nã tangit aerẽ gleba terrę proiecta aut ſtatuta alicubi, ſed non natura, ſed vi. Ea enim ſeſe tangunt mutuo (vt in libro de generatione dicitur) quæ cõe ſimbolum habent inter ſe. Quocirca terra tãgit aquam, quippe quę habeãt cõem qualitatem ſimbolam, ſ. conſimilem ipſam frigiditatem. Aerem quoque tangit aqua quia cõem poſſident qualitatem humiditatem ipſam vel humorem. Item aer tangit ignem, ſiquidem vterq; cõem teneat qualitatem ipſa caliditatem. Ignis etiam tangit lunæ ſphæram, qm̃ ſecundum proportionem & ſimilitudinem hic eſt quędam conuenientia & cõio. Nam ambo velocia motu & elucentia ſunt, cognata autem attigua ſunt, quocirca facilis eſt eorum permutatio inter ſe, vt in libro de gñatione dicendum eſt. Cum igitur vnaquæq; pars à ſua vniuerſitate demitur & ſeiuncta eſt, hanc cupit appetitq; conſequi & occupare. Nam ſingulæ affine cognatumq; & ſuam vniuerſitatem amant: quocirca etiã cupiũt eſſe & permanere. At vnaquæq; eſt, qñ delata ad ſuam vniuerſitatem, in illa fuerit. Nam ad hanc latio, & appetitus promouet vnamquãq; in ſuum locum moueri, quippe hæc ſit toti cognata. Sed aliquis dicet, ſi attiguum natura proximum cognatumq; eſt, & aer inferius tangit aquam; igitur partes eius deorſum deferri oporteret. Quod itaq; aer ſit aquæ cognatus quatenus cõem habent qualitatem ſimbolam perſpicuum eſt. Sed de induſtria diximus quod vnaquæq; pars prę cedẽs & producta ducitur ad ſuam vniuerſitatem. Eſt autem vniuerſitas aeris de numero eorũ quæ ſurſum ferũtur & ipſe magis eſt cognatus igni quam aquæ, ſed vbique ſeſe inſinuat, non eo quod naturam habeat, vt vbiq; feratur, ſed propter vacui vim, ob quam ſæpe & aqua ſurſum fertur, & in aere non ſeſe fundit & inſinuat, ceu patet in clepſidris. Quare & ſi tangeret aer aquam, attamen propter vacui vim tangit, qm̃ ſuapte natura ſurſum fertur. Quocirca merito inquit, & manet natura vnumquodq; in ſuo loco, cum etiam pars maneat in propria vniuerſitate, quod eſt in loco, inqt, ceu pars in toto eſt, quam.n. rationẽ habet diuiſa pars ad totum, eandem etiam habet id quod eſt in loco ad locum. Nam ceu ſiquis immergeret manum in aqua diuideret aliquam partem aquæ, eandem etiam rationem habet id quod eſt in loco ad continens ceu ſit cõtinens aliquod totum, & contentum pars. Nam inquit continens ad contentum eſt ceu aliquod conſtitutum ſe habet ad materiam, materia nãq; aeris eſt aqua. Aer autem velut aliqua forma & actus. Equidem mutatio aquæ in aerem eſt gñatio (vt in libris de gñatione dicitur) & econtra aeris mutatio in aquam eſt corruptio. Vult autem materiam & formam partes conſtituti eſſe, quare aqua aſſimilatur materiæ, aer autem formæ vel conſtituto ex vtraq;, materia autem eſt pars conſtituti, pulchre igitur dictum eſt contentum ad continens eſſe veluti partem diuiſam ad totum. Pars autem vult manere in vniuerſitate, merito itaq; & vnaquæq; manet in ſuo loco, ideſt in continente, & continẽs eandẽ rationem habet ad cõtentum veluti totum ad partem.

In orbem mouetur. Nã partium eſt hic locus: nec ſurſum nec deorſum mouetur. Quædam autem circulo uerſantur: quædam uero ſurſum & deorſum, quæ denſitatem et raritatem habent. Vt autẽ dictum eſt, quædam in loco potentia ſunt, quædam uero actu. Iccirco cum id quod eſt ſimilium partium continuum eſt, tum partes potentia ſunt in loco. Sed cum ſeparate atque ut in cumulo ſit, ſe tangunt, tunc in loco actu ſunt. Rurſus & alia per ſe, ut omne corpus aut latione, aut auctione mobile per ſe alicubi eſt. Cœlum autem, ut dictum eſt, non eſt alicubi totum, neque eſt ullo in toto, ſiquidem nullum ipſum contineat corpus.

Quærunt hic quales partes inquiat Ariſto. An partes totius mundi, quæ ſeſe duntaxat tangunt, & diuiſæ ſunt, vel continuas partes vltimæ ſphęræ. Nonnulli ergo aſſerunt ipſum dicere partes attiguas & ſeſe tãgentes, quæ ſunt ſphæræ, & reliqua corpora. Inquit igitur, quod totum non eſt in loco, ſed partes in loco ſunt. Vt igitur oſtendat quis ſit partium locus ſubiunxit. In orbẽ mouetur, Nam partium eſt hic locus, qui non dicit eõ quod vltima ſphæra in orbem ducitur, idcirco ipſa eſt locus aliorum, ſed vult oſtendere, quod ipſa non ſit cõtinua ad ſequentia corpora ſed diuiſa. Propter hoc.n. (inquit) mouetur per ſe in orbem, ſed circulo moueri idem dictum eſt, ipſam eſſe diuiſam ab his, quæ intra continentur, ac cõtinere ipſa, qua ratione eſt locus partium. Et quod partes vniuerſi vocet ea, quę intra continentur corpora, conſtat ex his quæ mox ſubiungit. Nec ſurſum, nec deorſum mouetur. Quædam autem circulo mouentur, quædam autem ſurſum & deorſum, quæ denſitatem & raritatem habent. Nam ſi partium vniuerſi quædam ſurſum cientur, & deorſum quę ſane ſunt ortui ſubactæ: Et quædam in orbem mouentur, perſpicuum eſt quod vniuerſum vocat totum mundũ, cuius autem partes ſunt elementa & ſphæræ ac ea quæ intra hæc continentur corpora. Alij autem intellexere partes continuas vltimæ ſphæræ quæ ſm̃ ſe totam non eſt

eſt in loco, quippe cum eam nihil contineat, neq; eius vnaquæq; pars per ſe in loco ſit. continuæ. n. ſunt toti, ſed neq; tota vt tota mouetur, q̃m totum locum non mutat, neq; partes qua partes mouentur, quippe quæ continuæ ſint, ſed tota partium ope mouetur, & locus eſt partium, quemadmodum diximus, ſiue ſint illę partes quæ circumcirca continent, ſiue magis proprie ſuperficies conuexa ſit, illa. ſ. quæ eſt ſphæræ Saturni intra contenta, quemadmodum diximus ſm proportionem & ſimilitudinem, equidem hanc ſuperficiem Saturni ſphæræ eſſe locum totius ſphæræ inerrabilis proportione nõ eſt impoſſibile dictu. Nam ſeparat ipſam vndiq; ab his quæ intus continentur. Vnde iuxta hanc interpretationem ita intelligendus eſt contextus. In orbem mouetur. Nam partium eſt hic locus. Q̃m dixit ipſam non vt tota ſimul mutare locum, decebat ac congruum erat dicere ſaltem illam mutare locum ſm partes. Dixit autem in orbem mouetur, quod quidem dictum eſt hoc. Nam orbicularis motus ſm partes motus eſt, illud autem. Nam partiũ eſt hic locus, pro hoc dixit in orbem & circulum vna aliam continet. Nam cum quæ in orbem mouentur, circa ſuperficiem ſphæræ Saturni moueantur hunc locum, dico. ſ. ſuperficiẽ conuexam ſphæræ quæ intra cõplectitur: ipſe dixit eſſe locum partium. Rurſus & alia per ſe, ceu omnia quæ latione, aut auctione mouẽtur per ſe alicubi ſunt. Inquit ferri ea quæ motu recto mouentur, quæ quidem etiã eſſe in loco per ſe dixit. At cœleſtia non feruntur ſed circunferuntur. Nam diuerſa eſt latio ab orbiculatione, ſiquidem illa ſit ſm totum mutatio, hæc autem ſecundum partes. Verum numerum octo ſphęrarum vt vnũ aliquid accipit. Iccirco inquit totum vt totum cœlum non eſſe in loco.

Quo autẽ mouetur, hac ratione locus eſt partibus. Alia nanq; partium alij hæret.

Hoc etiam ſuperius dixit, cum tulit, in orbem autẽ mouetur. Nam partium eſt hic locus. Et idem hic inq̃t. Quo autem mouetur, in orbem nanque mouetur, quo partibus eſt locus. Nam eo quod vnaquæque cœli pars dico. ſ. octo ſphærarum mouetur, hac ratione ſemper partes exterioris & vltimæ ſphæræ ſunt locus partibus ſphæræ intra contentæ, partes igitur vocat vnamquãq; ſphæram, quod quidem etiam indicat, quod ſubdit cũ dicit. Alia nanq; partium alij hæret & conſequens eſt. Nam conſequens eſt (vt ipſe inquit in quinto huius operis libro) quod cum deinceps alicui alij eſt, tãgit ipſum, ita etiam ſphæræ inter ſe ſunt. Extrema autem ſphæra non eſt in loco niſi proportione & ſimilitudine, quemadmodum diximus ſm conuexam ſuperficiem ſphæræ quæ intus continetur.

Alia uero per accidens, ut anima atq; cœlum. Nam omnes partes quodammodo in loco ſunt. Circumquaque enim alia aliam continet.

Hoc habet conſtructionem cum ſuperioribus verbis. Nam ſuperius dicens. Et rurſus alia per ſe, ceu omne corpus, aut latione, vel auctione mobile. Hic cõtrarium huic aſſignat & affert, dicet & alia per accidens. Verum alia intermedia dicta ſunt de cœlo. Nam dicẽs ea quæ mouentur motu recto per ſe in loco ſunt, deinceps explicat quomodo ſe habeãt ea quæ in orbem ducuntur, vt hic faceret aſſignationem contrarij, per accidens igitur inquit animã eſſe in loco, & cœlum totũ. ſ. vt totum. Nã quia partes ſunt in loco, & totum in partibus eſt, igitur totũ diceretur eſſe in loco per accidens, vel magis ſm aliud. Pulchre autem adiecit (quodãmodo omnes) q̃m non omnes partes proprie ſunt in loco, neque enim vltima ſphæra proprie in loco eſt, neq; partes continuæ.

Quapropter ſupremum corpus in orbem mouetur ſolũ.

Quoniam eſt, cœlum in loco, niſi vt dictum eſt per accidens, videlicet ſm partes, ob id etiã mouetur duntaxat motu in orbem, nunquam vero motu recto. Nã quæ mouentur motu recto prorſus etiam in loco ſunt. cum igitur cœlum non ſit in loco, merito ſolo motu orbiculari cietur.

Vniuerſum autem alicubi non eſt. Nam quod alicubi eſt, & ipſum eſt aliquid, & inſuper aliquid aliud oportet eſſe extra ſe quod continet. At præter uniuerſum, & totum nihil eſt extra.

Cum dixerit cœlum ſm partes in loco eſſe, oſtendit ipſum ſm totum non poſſe in loco eſſe. Nam (inquit) quod eſt in loco eſt aliquid, & extra ſe habet aliquod continens ipſum, quod quidem eſt locus. Si ergo cœlum totum aliquod eſt & vniuerſum certe extra ipſum non erit quippiam eius contentiuum, q̃m non foret vniuerſum. Nam extra vniuerſum nihil eſt.

Et propterea omnia ſunt in cœlo. Nam cœlum forſitan eſt uniuerſum.

Inquit verbis noſtris quod cœlũ non ſit in loco conſona eſt vetus de ipſo ſententia & opinio, quę dicit omnia in cœlo eſſe. Nã ſi cuncta in cœlo ſunt, nihil extra ipſum erit, ſi aũt nihil extra ipſum, nõ erit in cœlo. Oportet. n. locum extrinſecus continere id quod eſt loco, deinde dicens cœlum eſt vniuerſum adiecit (forſitan) q̃m nondum demonſtrauit extra cœlum nihil eſſe.

Eſt autem locus non ipſum cœlum: ſed cœli aliquod extremus terminus quieſcens: quo tangit mobile corpus.

Q̃m dixit, in cœlo cuncta eſſe, ceu cœlum ſit cõmuniſſimus omnium locus: Quonam pacto itaq; cœlum ſit locus adiecit, q̃m non ſm ipſum totum, ſed ſm terminum eius qui intra capitur, quo tangit corpus mobile, ideſt quod poteſt moueri & non moueri, ideſt generabile & corruptibile: Quomodo autem quieſcens ſit terminus cœli quo ad nos, quod quidem locus eſt, in ſuperioribus dictum eſt.

Et idcirco terra in aqua: hæc in aere: aer in æthere: & æther in cœlo eſt collocatus. Cœlum uero nõ amplius in alio collocatum eſt.

Quonam pacto omnia ſint in cœlo dicit, q̃m nõ eo quod continet omnia proxime, ſed quia ipſum eſt extremum & vltimum omnium continentium.

Patet aũt ex his: ſi hoc modo locus dicatur: omnes dubitationes ſolui. Neq;. n. una cum corpore: neceſſe eſt locum augeri: neq; locum eſſe puncti: neq; in eodem loco corpora duo eſſe: neq; interuallum quidem corporeum eſſe. Nam corpus quoduis inter terminos continentis eſt.

Hic ſoluit dubitationes, de quibus nos ſatis ſuperius diximus.

Sed non corporis ſpatium. Eſt etiam ipſe locus alicubi: non ut in loco: ſed uelut terminus in eo quod eſt finitum. Nõ eſt. n. in loco omne quod eſt: ſed tantum mobile corpus. Et fertur igitur unumquodq; ad ſuum locum non ab re. Quod. n. deinceps: et ui non tangit: id cognatum propinquũq; illi eſt.

Ideſt corporis capax, vel magis, nõ corporeũ. i. triſtiã dimenſum. Nã ſpaciũ ſuperficies quoq; ac linea eſt.

Atq;

Atq; ſi ſimul coniungi apta paſsione carent: quæ autem ſeſe tangunt paſsiua ſunt uiciſsim atq; actiua.

Quoniam videntur & partes eſſe conſequentes, ac deinceps ſe habentes, ac ſeſe tangere viciſſim, diſcrimen affert illius ꝙ eſt in loco,& illius quod eſt vt in toto. Nam conueniunt vtraq; quo ad deinceps ſe habentia, ac quatenus tangunt id in quo ſunt. Sed qñ hæc fuerint ſimul apta coniungi, tunc paſsione mutua & viciſſitudinaria inter ſe carent. Et tu pars eſt in toto. Qñ autem ſolum tangerent, & tñ non eſſent apta coniungi continuaq́; fieri, tũc velut in loco ſunt contenta in cõtinentibus,& actiua & paſsiua inter ſe mutuo ſunt contenta,& continentia. Differunt igitur ea quæ ſunt velut in loco, & ea quæ ſunt velut in toto, eo qđ ea quę ſunt velut in toto continua ſunt cum ſuis totis,& ab ipſis nõ patiuntur nec illa ab iſtis viciſsim. At ea quæ ſunt in loco contrarium ſortiuntur, quoniam cum ſint diuiſa ſolum tangunt continens ipſum, & agunt & patiuntur mutuo inter ſe.

Præterea manet quod uis non ab re in ſuo loco ſuapte natura. Etenim hæc pars toto in loco: ut diuiſibilis eſt pars ad totum: ceu cum aeris uel aquæ partem quis moueri: ita & aer ſe habet ad aquam: ceu enim materia unum eſt: alterum uero forma: materia quidem aeris eſt aqua.

Quoniam dixit, quod non ab re, & ſine rõne vnũquodque manet in ſuo loco, qm̃ cum pars ad ſuã vniuerſitatem peruenit ibi manet, vult oſtendere contenta eſſe veluti partes eorum quæ cõtinent. Partes autem non continuas inquit, ſed diuiſas actu, clarum autem exemplum poſuit illud de aqua. Ita & aer ſe habet ad aquam, ceu enim materia vnum eſt, alterum vero forma. Nam qualem rationem habet pars aquæ (inquit) diuiſa ab ea & attigua. Hanc etiam habet aqua ad aerẽ, quemadmodum etiam ſe habet aer ad ſuccenſionem. Sed quo pacto eſſet pars induxit dicens, quoniam materia aeris eſt aqua, & forma aliqua eſt aer introducta in ipſa aqua. Eſt igitur aer, ceu aliquod conſtitutum ex materia & forma. Eſt autem & materia velut aliqua pars aggregati ex vtroque.

Aer autem quaſi quidam illius actus. Aqua nãq; potentia aer eſt. At aer alio modo potentia aqua: ſed de hoc poſterius agendum eſt. At temporis opportunitate neceſſe nobis fuit hæc ducere: licet obſcure nunc dictum ſit: tunc dilucidius explicabitur.

Si enim & vtraq; potentia alterum eſt, attamen (inquit) non eodem modo. Nam dictum eſt in libro de gñatione, mutationem ex aqua in aerem eſſe gñationem, econtrario autẽ corruptionem. Eſt igitur aer potentia aqua, ſed velut ad corruptionem, & nõ in ens du cendus. Aqua vero potẽtia aer eſt veluti materia ad formam deducenda. Sed inquit diligentius exquiſitiusq́; in libro de gñatione tractaturi ſumus. Nunc enim (inquit) quantum opportunitas poſtulabat atque occaſio, hæc commemorauimus. Opportunitas occaſioq́; fuit, quoniam voluit oſtendere, ita ſe habere eà q̃ ſunt in loco ad locum, vt ſe habet pars ad totum. Vt autem hoc oſtendat, dixit, vt ſe habet materia ad formam, ita ſe habet aqua ad aerem. Sed de his (inquit) rationem in alijs exactius dicturi ſumus.

Si igitur idem eſt materia atque actus. Nam aqua ambo eſt. Verum alterum potentia alterum actu: ipſa ſane ad aerem: ut pars quodammodo ſe habet ad totum. Quapropter & his eſt tactus: copulatio tunc erit: quum ambo fuerit unum actu. Sed eſſe quidem locum: & quidnam ſit locus: ſatis iam diximus.

Si aqua (inquit) materia eſt & forma, forma quidẽ potẽtia, actu autem materia. Nam aquæ aer forma eſt, qñ igitur fieret aer: vtrũq; ſimul aliquid eſt. Quamobrem? quoniam materia eſt pars cõpoſiti, igitur & aqua erit pars aeris. Pulchre autem dixit (quodammodo.) Non enim proprie eſt pars, ſed ſecundum proportionem,& ſimilitudinem. Iccirco inquit, cum rationem partis continet ad aerem, tangit ipſum ſecundum naturam, quãquam nõ ſit ei coniuncta. Sed quando mutaretur in aerem, tunc illi coniungitur,& proprie eiuſdem pars eſt.

DE VACVO.

EODEM *modo putandum eſt philoſophi naturalis eſſe & de uacuo contemplari ſi ſit: nec ne.*

Poſt ſermonem de loco aggreditur deinceps diſſerere de vacuo propter cognationem theorematum. Etenim videtur vacuum & locus aliquomodo idẽ eſſe, his præſertim qui prorſus vacuum eſſe ponunt. Nihil enim aliud inquiunt vacuum eſſe, quam locum corpore priuatum. Merito igitur poſt ſermonem de loco, ſtatim ſermonem de vacuo aggreditur. Eodem autẽ modo inquit, quo de loco diſſeruimus etiam de vacuo diſputari ſumus. Nã primum quæret de vacuo ſi ſit, nec ne,& ad vtranque controuerſiæ partem arguet, deinde cões opiniones de vacuo exponet. Verum priuſquam ſermonem de ipſo ingreditur, & ponit rationes introducentes vacuũ, confutat veterum illos qui male nitebantur oſtendere vacuum non eſſe, vt opem patrociniumq́; ferendo quantum poſsit, ei ſermoni qui vacuũ introducit, poſtea demonſtrãdo nullo pacto vacuum eſſe, ne videatur indicta cauſa, nulloq́; defendente ſermonem & ſnĩam antiquorum damnare. Anaxa. igitur (inquit) & quicunq; periclitati ſunt contenderuntq́; demonſtrare vacuum non eſſe, ij ne ianuas quidẽ rationem ſua ſunt ingreſsi, quippe ij non demonſtrent id vacuum non eſſe quod illi putant vacuum eſſe. Neq; inſtant contra vacui inaniſq́; naturam, ſed illud vacuum tollunt demuntq́; de medio, quod ipſi errantes aiunt eſſe, oportebat autem eos illa obiecta adducere, quæ eſſent contra eorũ intelligentiam ac ſnĩam, & non contra opinionem aberrantem circa vacui naturam. Nam illi ponentes vacuum eſſe, putãt ipſum eſſe aliquod ſpacium omni corpore naturali priuatum. Nam cum exiſtiment oẽ quidem ens naturale corpus ſenſibile eſſe, & aerem non eſſe corpus ſenſibile, quippe qui neque ſub aſpectu, neq; ſub auditu, neq; ſub reliquis ſenſibus cadat (Non.n.habet maniſeſtas differentias ſenſibiles) putarunt omnino aerem nõ eſſe, & ob id aere plenum vacuum eſſe aiunt. Cõgruum igitur illis erat, ſiquidem recte contra hanc opinionem inſtare voluere, illud vacuum oſtendere non eſſe, quod illi imaginabantur eſſe, dico.ſ.confutare ſpacium quoddam corpore priuatũ, quod ſane non demonſtrant. Verum ꝙ aer quippiam ſit, ipſi oſtendunt. Nam cum impleant quoſdam vtres vento & aere oſtendunt eos priuſquam vento implerentur, conſtrictos cõtortosq́; fuiſſe poſtea vero cum impleti ſunt, nõ amplius cõſtringi contorqueriq́; poſſe, quod quidem nõ accideret, niſi aer eſſet quoddam

corpus

corpus robuſtum. Nam ſi vter vacuus foret, quid vetaret illum contorqueri, quemadmodum etiam contorquebatur, priuſquam inflatus eſſet. Rurſus idem oſtendunt in vaſibus quæ ſurripiunt aquam & cleplydris includētes aerem, clepſydra autem eſt vas quoddam, qđ habet in rectitudinem ſecundum diametrum foramina, cuius vnum foramen obturantes & demittētes ipſum in aqua oſtēdunt aquam non ingredi quod ipſum eſt iam aere plenum. Non ingreditur autem, quia non poſſunt duo corpora in eodem loco eſſe, ſed poſteaq̃ aperuerimus foramen, tunc aqua per alterum, reliquę aquæ cedente aere, intrabit. Atqui oſtendere aerem eſſe, non eſt tollere naturam vacui. Nam poteſt eſſe vacuum inſertum interſperſumq́; intra aeris partes, quēadmodum ſectatores Democriti dicebant, vel ipſum eſſe extra cœlum, ij ergo (vt dicebam) alia via quam per ianuam contra problema & concluſionem inſteterunt obieceruntq́;. Sed longe magis cum ratione videntur dicere ij qui vacuum autumant & introducunt. Equidem ij qui vacuum admittunt illud quinque argumentis oſtendere nituntur. Primum quidem ex motu corporum ad locum. Et cum duplex ſit motus ad locũ, aut ea quæ mouentur ſm tuta mouentur, aut ſm partes. Secũdum tota quidem, ceu illa quæ ab imis locis ad ſuperna feruntur, vel econtra, aut oblique, ſm partes autem, ceu illa quæ augentur, nunc igitur probat vacuũ eſſe ex his quæ ſm tota mouentur. Inſert autem rationem ſecundum primum modum ſyllogiſmorum hypotheticorum hoc modo. Si eſt motus, & nō recipitur corpus per corpus, erit vacuum, ſed motus eſt & non recipitur corpus per corpus, ergo vacuum eſt. Nam ſi motus eſt, prorſus oportet, vel ea quæ mouentur recipi per vacuum, vel per corpus, ſi ergo per corpus, duo corpora in eodem erunt: Hoc ſane fieri nequit: Nam hunc in modum maximum corpus reciperetur in paruiſſimo. Reſtat igitur per vacuum motum fieri, igitur vacuum eſt. Et huius rationis teſtem adducit Meliſſum. Etenim Meliſſus ob id exiſtimauit ens ĩmobile eſſe, q̃a cenſuit non eſſe vacuũ, tanq̃ aliter fieri motus nequeat niſi per vacuum. Meliſſus igitur deſtructione manifeſtarum rerum ĩmanifeſta oſtendit. Nam ens & motũ eſſe plana & aperta ſunt illi, qui ſenſus particeps eſt, atq; vacuum eſſe, vel non eſſe, ĩmanifeſtum eſt, cum itaq; accipiat ĩmanifeſtum tanq̃ conceſſum & poſtulatum, ita tollit perſpicua & cuiq; manifeſta. Si.n.(inquit) motus eſt, vacuum ſtatim prodit. Atqui vacuum non eſt, itaq; neq; motus erit. At ratione longe magis incedunt ij qui vacuum introducunt probantes poſitione eorũ quæ confitemur, ignotum: qui inquiunt. Si.n. eſt motus, vacuũ eſt. Atqui motus eſt, ergo vacuum eſt. Sed cauſa erroris iſtorum perſpicua eſt. Non.n. perceperũt neq; ſciuerunt compreſſionem corporum. ſ. quomodo corpora ipſiſmet mutuo cedunt. Secundum argumentũ adducitur ex his quæ mouentur ſm partes, qualia ſunt ea quæ augentur. Non.n. eſſet (inquit) auctio, ſi vacuum non eſſet. Nam auctio per corpus fit vndique cibo nutrimentoq́; per corpus quod augetur, diſperſo atque diſtributo. Quonam igitur modo diſtribuitur digeriturq́; cibus? Neceſſe enim eſt vel cibum receptum per ea inania vacuaq́ue corporis, quæ intra ſunt conſtituta ita diſtribui per corpus, vel corpus penetrare corpus ac recipi per corpus, quare ſi ſm falſum eſt oportet primum verum eſſe, dico. ſ. vacuũ corpori inſertum eſſe, contra quos Ariſt. in libro de generatione eleganter diſſerit, q̃m ſi fieret auctio hunc in modum ſm totum ipſum aucto corpore, accideret totum corpus vacuũ eſſe, ſiquidem oporteat vndiq; cibũ per corpus diſtribui, & ipſe diſtribuatur per vacuum. Prætetea non fieret auctio, ſed ſulum vacuum impleretur. Hũc igitur in modum ex motu ad locũ qui totius eſt & partium contendunt oſtendere vacuum eſſe. Tertium argumentum fit ex denſitate & raritate corporum. Nam quo pacto denſitas fieret (inquit) niſi intra cōſtituta inania eſſent cum corpus conſtringitur. Item quomodo raritas fieret, niſi cum partes diſtant & vacuas ſedes intermedias relinquunt? Signo autem manifeſto ẽt id eſt quod de vino accidere ſolet. Nam ipſum dolium (inq̃t) q̃tum vini reciperet per ſe, tm̃ illius iniecti in vtre vna cũ ipſo vtre recipiet, quod quidem non accideret (inquit) niſi vacua eſſent intra vinum, in quæ conſtringitur cohercetur q́; vinum in minorem molem ſeſe contrahens ac reſtringens. Hoc autem de muſto ſolum accidit, non tamen de omni vino. Vnde & cauſam manifeſtam dicturi ſumus latius in ſequentibus, quum ipſe perſoluit dubitationem. Quartum argumentum adducit exemplo illius quod accidit in cinere & aqua. Nam ſi impleueris poculum aqua, deinde aqua tranſmutaueris in aliud vas, & implebis poculum cinere, poſtea in eodem aqua infundes, poculum recipiet totam aquã quę quidem ipſum impleuerat antequam cinerem reciperet, quod ſane fieri non poſſet, niſi quædam inania & vacua his corporibus cineri & aquæ inſerta eſſent. Quintum argumẽtum fit authoritate earum perſonarum quæ dignæ authoritate eſſe videntur, dico. ſ. pythagoreorum. Etenim ij aiunt vacuũ extra mundum eſſe quoddam infinitum exiſtens, quod quidem cum inſpiraretur his, quæ ſub cœlo continentur, ingrediebatur cœlum vniuerſumq́;, & rerum diſcrimen faciebat. Nã nulla cauſa ſeparationis rerũ alia eſſe poteſt, quam vacuum. Niſi.n. eſſet vacuum intercidens ac interpoſitũ prohibens ipſas coincidere ſimul inter ſe, ac in vnũ redigi, proculdubio vniuerſum foret vnum & cōtinuũ. Si ergo res inter ſe abiunguntur, & ſeparationis cauſa ex ipſa vacui inſerta connexione, igitur vacuũ eſt. Præterea nec ſolum hunc mundum participare vacuo qđ extrinſecus in ipſo ingrediebatur ac ſingulis rebus ſeſe inſinuabat, ſed multo prius numeros illius participes eſſe dicebant Etenim ipſorum ſegregationis cauſa vacuũ erat, ĩmo ſatebantur penitus tolli numeros niſi vacuum eſſet. Nam cauſa ſeparationis vnitatum vacuum eſſe autumabant. Verum perſpicuum eſt quod quemadmodum pytagorei conſueuerunt omnia dicere per ſymbola, ita & hoc ſymbolice dicebant. Nam potentiam quæ res ſegregare poſſet, per vacuũ ſignificabãt. Nam manifeſtum eſt quemadmodum in ipſo vniuerſo eſt vis congregandi res, ita eſſe vim ſegregandi.

Et quonam ſit modo: aut quid tandem ſit: quemadmodũ & de loco querebatur.

Et quonam ſit modo, videlicet nunquid ipſum ſit aliquod vacuum infinitũ per ſe extra mundum, vel interſperſum corporibus, quemadmodum dicebant, qui atomos opinabantur eſſe. Nam ij autumabant in vacuo atomos eſſe ſeiũctas, inter ſe autem cōmiſceri, vel tangi nunquam, quare corpora conſtare atomis & vacuo interſperſo per parua dicebant. Item nunquid ſeparabile ſit à corporibus, vel inſeparabile, deinde cum dicit, aut quid tandem ſit, id eſt nunquid ſit aliquod interuallum

teruallum per ſe, nullum habens corpus naturale, vel vtrum ſit materia corporum, vel quippiam aliud.

Etenim ſimiliter creditur: atque non creditur eſſe: ob ea quæ de ipſo putantur.

Quemadmodū inquit locus ex opinionibus de ipſo, videbatur ſimiliter eſſe, & non eſſe (Nam ad vtranq; quæſtionis partem ęque pollentes rationes adeo videbantur adduci, vt non magis eſſe, quàm non eſſe crederetur) Ita etiam de vacuo accidit. Equidem ex argumentis ad vtranq; partem adductis ęque creditur eſſe, & non creditur eſſe. Verum non oportet, illud (ſimiliter) accipere ita exacte ac diligēter, vt plane & ad vnguem aſſimiletur fides, quæ ſumitur per argumēta de vacuo ad vtranq; partem facta, ei fidei, quæ habetur ex argumētis de loco. Sed prope quandam ſimilitudinem ſe habent argumenta de vacuo, & argumenta de loco circa perſuaſionem, ac diſſuaſionem. Nam rationes probantes vacuum imbeciliores ſunt, quam illæ quæ locum dirimunt ac tollunt.

Nam qui dicunt uacuum eſſe: ipſum ceu locum quendam, & uas ponunt.

Quoniam dixit eodem modo ad phyſicum attinere de vacuo diſſerere quemadmodum & de loco, huius fidem per hoc induxit, q̄m qui vacuum eſſe ſtatuūt, ipſum ponunt ceu locum & vas. Quare quæcunq; de loco quærebantur, totidem de vacuo inquirēda ſunt. Deinde copulanda hęc ſunt. Etenim, ſimiliter creditur, atq; non creditur eſſe. Nam his omnibus propinquitatem theorematum & quæſtionū oſtendit & ſignificat.

Plenum autem uidetur eſſe: quum eam habet molem: cuius eſt capax: quando autem ea priuatur uacuum eſt: quod idem eſt uacuum: plenum & locus. Eſſentia autem ipſorum non eadem eſt: ſed diuerſa. Incipere autem conſiderationem oportet accipientes ea quibus uacuum eſſe affirmant: ac ipſa quæ dicunt ij qui illud eſſe negant.

Vacuum, locus, ſpacium & plenum ſunt ſubiecto eadem, relatione, diffinitioneq; differunt. Spacium quidem igitur dicitur, quum ipſum per ſe conſideratur abſolute, & non in reſpectu, & locus autem cum ſuſcipit reſpectum ad corpus. Vacuum autem eſt locus corpore priuatus. Plenum denique videtur idem eſſe cum loco, & forſitan nihil differt. Si autem ipſa aliquomodo differre oportet, different ſane eo quod conſideratur in loco quippiam alterum eſſe recipiens, & aliud eſſe id quod recipitur. In pleno autem ſpacium locale conſideratur velut vnum aliquid totum & materia corporis eſſe.

Et tertio communes opiniones de ipſis. Qui ergo illud nō eſſe oſtendere nituntur: non id ē medio tollunt: quod uacuum uiri dicere uolunt. Sed quod dicunt errantes: ut Anaxago. & qui hunc in modum redarguunt. Nam aerem aliquid eſſe demonſtrant torquentes utres: & demonſtrantes aerem roboris participem eſſe.

Quāquam .n. vacuum non ſit, neque aliquam naturam habeat in his quæ ſunt, attamen quoniam cogitandi vis ipſum prorſus eſſe imaginatur, dicere oportet, cur illi qui ipſum inter ea quæ ſunt adnumerant, idipſum eſſe ſuſpicantur. etiam explicare oportet quid ipſum ſit, ac non ſit, ceu q̄m videtur ſpacium quoddam eſſe, & locus priuatus corpore, atq; velut vas nihil habens. Etenim de hircoceruo, & ſi non ſubſiſtat, tamen quæreret aliquis, cur phantaſia illud cogitat.

Et item ipſum clepſydris includentes.

Clepſydras autem dicit, vel ea inſtrumenta, quibus mechanici ſibilos efficiunt & alias tales voces emittūt. Vel quod etiam magis dicendum eſt, clepſydras vocat (vt ſupra dicebam) vas quoddam, quod multi nūcupant arpagium, ſ. vas quod aquam ſurripit. Hoc .n. habet orificium anguſtum, & in ima parte anguſtiſſimis foraminibus perforatum eſt. Vnde dicit includentes, ſ. ventum includētes, q̄m os obturatur. Nam q̄n vas aqua vacuum eſt, obturantes os eius ſubmittimus inſundimusq; idipſum in aquam, certe non implet aqua, interclufo aere propter cauſam quam diximus. Vel .n. nihil penitus recipitur, vel id quod recipitur exile exiguumq; maxime eſt. Sed quum plenum fuerit aqua includentes aquam eodem modo oſtendunt aerem aliquid eſſe, alioquin cur obturantes aeris ingreſſum vetamus impedimusq; aditum aquæ, & aperientes orificium vaſis præbemus aquæ ingreſſum. Nam id nulla alia de cauſa accidit quam ob vacuum ipſum, ne poſſit eſſe. Quum igitur damns aeri aditum, vt locum impleat exeunte aqua, tunc aqua exibit, quare per vtrūq; oſtenditur aerem eſſe. Verum magis conſentaneum eſt cum dicit (& item ipſum includētes) aerem potius intelligere qnam aquam includi. Nam volebant oſtendere vacunm non eſſe aliquod ſpacium, ſed aerem aliqd eſſe. Nam ob id Ariſto. eis obijcit. Verum priore exemplo magis oſtenditur aerem eſſe aliquid.

At homines uacuum ſpacium eſſe uolunt: in quo nullum ſenſibile corpus eſt. Atq; omne quod eſt, cum corpus eſſe exiſtiment: id in quo nihil penitus eſt: uacuum eſſe dicunt. Quapropter id quod eſt aere plenum: uacuum inquiunt eſſe. Non igitur id eos oſtendere: oportet: aerem, ſcilicet aliquid eſſe.

Quoniam vacuum eſſe exiſtimant locum priuatum corpore ſenſibili. Dicit autem ſenſibile propter corpus mathematicum. Huiuſmodi autem eſt & vacuum, triſariam dimenſum, qualitatis expers. Cum igitur dicunt vacuum eſſe id quod corpore ſenſibili caret, & oē ens corpus eſſe dicunt (Nam quod non eſt corpus, nō eſſe dicebant) ob id inquit: Vacuum eſt in id quo prorſus nihil eſt. Cum ergo aer non habeat qualitates manifeſtas ſenſibiles idcirco aiunt ipſum nō eſſe aliquid, ſed vacuum aeris interuallum eſſe.

Sed ſpacium non eſſe diuerſum à corporibus: neq; ſeparabile: neque actu: quod quidem uniuerſum corpus ſeiungit: ut non ſit continuum: quemadmodum Democritus & Leucippus & complures alij naturalium dicunt: aut etiam ſiquid eſt extra corpus continuum uniuerſi. Hi ergo alia uia quam per ianuam contra problema obijciunt.

Dixit autem ſeparabile pro eo quod poteſt ſeparari, dico .ſ. ſpacium habens corpus, cum poteſt ſeiungi, ac eſſe vacuum per ſe, actu autem ſpacium corpore vacuū. Et hoc eſt vel inditum inſperſumq; corporibus, & prohibens ipſa continua eſſe, quemadmodum dicebant Democriti & Leucippi imitatores. Vel non interſperſum corporibus eſt, ſed cōtinuum ac extra cœlum per ſe exiſtit, vt complures maxime imaginabantur, qui putarunt aliquod infinitum vacuum eſſe extra cœlum, quo pacto Pythagorei dicebant (vt iam dixi) Zenonis citienſis quoque imitatores, ita ſenſiſſe opinatosq; fuiſſe nonnulli tradunt.

Sed hi magis qui uacuum eſſe dicunt.

Inquit quod magis credenda dicunt, qui vacuum eſſe

eſſe aſſerunt, quam ij qui contra hanc opinionem inſtant, quorum vnus extitit Anaxagoras.

Dicunt autem unum quidem: quod motus ad locum non eſſet: qui ſane eſt latio & auctio. Non enim motus eſſe uideretur niſi uacuum foret. Nam fieri non poteſt: ut ipſum plenum ſuſcipiat. Quod ſi ſuſceperit fuerintq́; duo corpora in eodem: poſſunt & quotquot uolueris corpora ſimul eſſe.

Cum dixerit rationes quæ tollere vacuum videbantur, & redarguerit eos quia alia via quã per ianuã obiectiones faciebant, nũc ponit eas rationes, quæ vacuum eſſe probant. Et prima eſt ex motu ad locum, qui cum duplex ſit, vnus quo tota vt tota mouentur, & alter qui partibus tribuitur, ex vtroq; motu fidem facit & inducit, & duo fiunt argumẽta ex motu, primo ergo ex motu, qui toti tribuitur arguit.

Differentia nanq; dici non poteſt: per quam dictum non eſſet. Quod ſi hoc poterit eſſe ſuſcipiet minimum maximum. Nã multa parua ſunt ipſum magnum. Quare ſi fit: ut æqualia multa ſint eodem fieri poteſt; ut etiam multa inæqualia in eodem eſſe queant.

Quoniam dixit. Quod ſi duo corpora in eodem eſſent, quotquot volueris alia in eodem poterũt eſſe, hoc probans induxit ſubiunxitq́;. Nam propoſitum eſſet aliquorum placito ac pro arbitrio vſurpatum (inquit) ſi duo quidem corpora poſſe in eodem eſſe dicerẽt, & nõ plura vel infinita eſſe poſſe contenderent. Nam quod qualeq́ue diſcrimen afferre poſſunt, vt duo corpora in eodem collocari queant, & non plura, quippe nunc magis plenum non ſit quia duplicatum, quam prius cum vnum corpus implebat. Nam tunc æque continuũ erat & plenum, attamen recipere & aliud poterat, cur igitur non iterum aliud, & rurſus alterum, & adeo frequẽter, vt maximum corpus in minimo recipiatur & collocetur. Nã fieri poteſt, vt maximum ſecetur in multa ęqualia paruo & exiguo. Quare inquit non ſolũ multa ęqualia in eodẽ eſſe poterũt, ſed etiam multa inæqualia. Verum inęqualia non per ſe, quoniam non concederent hoc qui aiũt corpus per corpus recipi ac penetrari, ſed quoniam poteſt inæquale inęqualia ſecari & diuidi.

Meliſſus quidem igitur & ex his oſtendit uniuerſum immobile eſſe. Nam ſi mouebitur: neceſſe eſt (inquit) uacuum eſſe. At uacuum non numeratur inter res. Vno igitur modo uacuum non eſſe aliquid ex his oſtendunt. Alio autem modo; quia nõnulla alia corpora premi: & cogi uidentur: ceu dolia una cum utribus (inquiunt) uinum ſuſcipiunt: propterea quod corpus quod denſatur ingreditur ea uacua quæ intus iacent.

Quod neceſſe ſit motu exiſtente vacuũ eſſe, ex opinione Meliſſi probat. Et ille itaq; cũ aſſentit rationi quæ vacuum tollit, mox motum de medio dirimit. Nimirũ cum voluiſſet vniuerſum imobile eſſe, vna cum motu vacuum de medio ſuſtulit, tanq̃ plane motus notitia ſtatim vacuum vna ſecum introducat, & econtra ſublato vacuo ſimul & motum eripiat. Atqui Meliſſus motum omnibus manifeſtum tollit per imanifeſtum, dico .ſ. quia ſuſcipit & petit vacuum non eſſe, quo fit igitur, vt longe magis conſentaneum ij faciant, qui ex manifeſto perſuadentes ſyllogiſmo concludunt imanifeſtum.

Præterea auctio etiam per uacuum omnibus fieri uidetur. Nam alimentum eſt corpus: fieri uero non poteſt, ut corpora duo ſint ſimul. Teſtem etiam huius id afferunt: quod in cinere fieri ſolet: qui quidem tantum ſuſcipit aquæ quantum uas uacuum capit. Eſſe autẽ & pythagorici uacuũ dixerũt.

Tertium argumentum fit ab auctione. Eſt autem auctio motus ſecundum partem. Nam ſi auctio fit alimento diſtributo in eo quod augetur, & alimentũ corpus eſt, & totum corpus augetur per totum. Nam non poteſt alimentum cedere corpori omnino, quare erit corpus in corpore. Neceſſe eſt igitur (ſi hoc fieri neq;t) vt aliqua inania & vacua ſint in corpore, in quo alimentum recipitur.

Et ipſum ex infinito ſpiritu halituq́; cœlum ingredi: quaſi cum reſpirando cœlum uacuum inſpiret attrahatq́; quod naturas ipſas diſtinguit: propterea quód uacuum eſt ſeparatio quædam eorum atq; diſtinctio quæ ſunt deinceps collocata: quod etiam primum in numeris eſſe aiunt. Nam uacuum naturam ipſorum diſtinguere dicunt. Talia igitur & tot ferè ſunt ex quibus quidam eſſe quidamq́; uacuũ non eſſe putant.

Forſitan ij qui extra cœlum infinitum aliquod vacuum eſſe ſtatuerunt, idipſum vocabant & halitũ, tanq̃ idem dixerint vacuum & halitum geminatione vocabuli. Hoc igitur vacuum inquiunt ex his quæ extra cœlum ſunt, ipſum cœlum ingredi, quaſi cum cœlum reſpiret vacuum attrahat, quod quidem cœlum inſpirat & attrahit ad ſegregandum naturas rerum, perinde ac (inquit) vacuum ſit cauſa ſeparationis rerum. Ceterum in quinto huius operis libro negat ea eſſe deinceps collocata, quorũ nullũ eſt intermediũ eiuſdẽ generis propinquum. Vacuum itaq; (inquit) cauſa eſt eorum quæ non ſunt continua, ſed ſeparata: Nam ipſum eſt quædam ipſorum ſeparatio, ac ſegregationis illorum cauſa.

At nos ut percipiamus utro nã modo res ſe habeat: oportet accipere quid ipſum nomen ſignificat. Videtur autem uacuum locus eſſe in quo nihil eſt.

Ipſe in libro de demonſtratione dixit, quod cum de aliquo vocis ęquiuocę ſignificatu ſermonem facimus, prius oportere differentes ac varios ſignificatus diuidere & diſtinguere, deinde determinare de quo illorũ ſermo nobis habẽdus ſit, cæterum poſt hęc problemata ingredi primũ quęrentes, ſi talis res ſit, ceu à voce ſignificatur, deinde quid ſit, poſtremo quãobrẽ ſit, ceu ſi de tragelapho ſermo haberetur, imprimis quæremus quid eadem vox ſignificet, & ſi plures fuerint ſignificatus, de quo ipſorum ſermo habendus eſſet, quem quidẽ inuenientes deinde quæremus an ſit talis res, ceu à voce ſignificatur, & reliquas deinceps qõnes tractabimus. Hunc igitur in modũ hic Ariſt. cũ rõnes ad vtrãq; partem ponat eas .ſ. quæ videntur probare vacuum eſſe, & eas quæ videntur ipſum tollere, conuerſus ad exponendum veram opinionem, quærit quid ſignificet nomen vacui. Nã videtur eſſe aliquod ſimplex, quippe quod de materia etiam dicatur, vt ipſe procedens dicit. Aliqui ergo (inquit) vacuum dicunt eſſe, in quo nihil eſt. Nam omne quod eſt putant eſſe corpus, quare in quo nullum eſt corpus, hoc eſſe vacuum dicunt, omne autẽ corpus tangibile eſſe dicunt, omne vero tangibile grauitatem, vel leuitatem habere etiam tradunt, quare ex ſyllogiſmo accidit eis dicere vacuũ id eſſe, in quo nullum graue neq; leue eſt. Sed ſi hoc eſt (inquit) vacuum, in quo nullum graue, vel leue eſt, punctum quoq; vacuum erit, quoniam in ipſo nullum graue, nec leue eſt. At abſurdum eſt dicere, punctum vacuum eſſe. Verum hoc abſurdum accidit eis, quia non addiderunt hoc .ſ. dicimus vacuum eſſe ſpacium, in quo nullũ graue neq; leue eſt. Nam etſi locum addant dicentes vacuum eſſe locum, in quo nullũ graue, vel leue eſt, tamen nihil per-

fecti dicunt, quouſq; non definiuerint, ſi aſſerant illud talem locum eſſe in quo ſpacium ſit grauis & leuis capax. Vnde (inquit) etſi vacuum definientes eſſe ſpatiũ, in quo nullum graue vel leue eſt, ſiue ſpacium ſuſceptiuum grauis & leuis, ij euaderẽt dicere punctum vacuum eſſe, in alterum tamen maioris dubitationis ſcrupulum incidunt. Nam ſi hoc ſpacium (inquit) neq; leuitatem, neq; grauitatem haberet, ſed colorem, vel ſonum, i. ſi corpus eſſet colore formatum & ſonatile neq; grauitatem, neq; leuitatem habens, ceu eſt corpus cœleſte, dicunt ne aliquid tale vacuum eſſe, vel non? Deinde reſpondens pro ipſis inquit eos forſitan reſponſuros, quod ſi quidem hoc eſt vacuum, quod poteſt recipere graue & leue, quãquam alio corpore plenum fuerit, idem tñ erit vacuum. At ſi vacuum diceretur eſſe id. quod ſuſceptiuum eſt cuiuſuis corporis, nondum aliquod habens, tale profecto vacuum non erit, ſed plenum. Sed inquit Ariſto. ſiue tale dicant plenum eſſe ſiue vacuum abſurdum eſt. Nam accidit idem eſſe vacuum & plenum, vacuum inquam erit, ſi vacuum illud eſt quod nullum corpus graue, vel leue habet. Plenum rurſus erit, quoniam corporeum eſt vt ſubijcitur vel coloris, vel ſoni particeps eſt, & alterũ recipere non poteſt, alioquin eſſent duo corpora in eodem, igitur idem eſſet plenum & vacuum, & diffinitionem vacui, quam ipſi tradiderunt plane tollerent dicentes vacuum eſſe ſpacium in quo nullum graue, vel leue eſt. Vno igitur quidem modo (inquit) ita definiunt vacuum ſpacium eſſe in quo nullum corpus tangibile eſt. Tangibile autem eſt id quod grauitatem, vel leuitatem habet. Verũ alij alio modo (inquit) vacuum definiunt, vt hæc abſurda fugiant, dicentes vacuum eſſe ſpaciũ, in quo nullum corpus penitus eſt, neq; aliqua natura corporea, qui etiam aſſerunt vacuum materiam eſſe, quippe quæ nullum corpus actu ſit, ac ijdem ſentiũt locum eſſe materiam. Atqui materiam dicere vacuum, vel locum eſſe perridiculum eſt, ſiquidem materia inquit non ſit ſeparabilis à rebus & vacuum ſit ſeparabile à rebus. Nam ſic dicunt ij, qui ipſum ſuapte natura per ſe ſubſiſterę poſſe aiunt. Eadem etiam nos dicimus de loco, & qđ locus & vacuum nihil eſt rei, quę in ipſo eſt materia autem eſt elementum rei, & quæcunq; alia dicimus de vacuo & loco, quæ in ſuperioribus tractauimus. Cęterum quod vacuum non ſit ſpacium, in quo nullum corpus penitus ſit quemadmodum paulo ante dictum eſt, hoc in loco demonſtrat, vtitur autem ad tollẽdum vacuum exemplis de loco. Nam inquit qm̃ dicẽtes vacuum eſſe, nihil aliud ipſum dicunt eſſe quam interuallum locale carens priuatumq́; corpore, demonſtratum eſt in rationibus de loco tale ſpacium alterum à corporibus, & ſeparabile locum eſſe non poſſe, igitur neque vacuum erit. Nam vacuum & locus apud eos qui ita ſentiunt ſola conſideratione & reſpectu differunt vt diximus, locũ inquam intelligimus eſſe, qñ iam recepit corpus. Nam locus alicuius eſt locus. Vacuum autem qñ corpus nõdum recepit. Deinde quia vtriſq; competit ſpacia diuerſa eſſe à corporibus. Etenim ex quibus venerunt in cognitionem vt locus ſit ſpacium ex eiſdem in notitiã vacui peruenerunt. Nam motus ſm̃ locum eos deduxit in cognitionem loci. Nam eo quođ videbãt ea quę mouentur alium atq; alium occupare locum, & in eodem alia atq; alia corpora ingredi, in cognitionem venerunt quod ſpacium ſit per ſe aliud atq; aliud corpus recipiens. Ex eadem autem rurſus notitia vacuum eſſe ponunt. Nam cum ſit motus, & corpus non recipitur ꝑ corpus, oportet vacuum eſſe per quod recipitur mobile, cum ignorarent corporum compreſſionem. ſ. qũo corpora cedunt ipſis inter ſe, cum igitur (inquit) vacuum & locale ſpacium ſunt idem ſubiecto, & eadem cauſa ducit nos in notitiam ipſorum, quibus igitur rationibus inquit refutauimus locum non eſſe ſpacium, eiſdem etiam demõſtrabimus neq; vacuum eſſe. Nam ſi eſſet aliquid tale vacuum, qñ ingrederetur corpus in ipſo, ſeſe reciperent ſpacia mutuo ac viciſsim, & ſeſe diuiderent in infinita, & quæcunq; alia ſequerentur quæ in ſermone de loco cõcludebantur. Igitur & nos quibus confutauimus rationes deſtruentes tollenteſq́; ſpacium eſſe locum, eiſdem redarguemus eas quæ vacuũ, quoad propriam rationem tollunt. Sic igitur & per ea quæ iam dicta ſunt, tollitur & confutatur vacuum. Cũ autem ij qui ſtatuere vacuum eſſe, illud putauerint eſſe cauſam motus, & cauſam eſſe velut receptaculum, in quo aliquid mouetur, cæterum vult hic oſtendere vacuum nullo modo cauſam eſſe motus ſm̃ nullum modum cauſarum. At nos vt percipiamus vtro nam modo res ſe habet. Qm̃ poſuit rationes ad vtranq; partem reliquum vertitur ad inquiſitionem veri, & inquit quoniam ad percipiendum vtro nam modo res ſe habet, i. ſiue ſit, ſiue non ſit, oportet prius diſcere ac percipere, quid ſignificet nomen vacui, an vnum aliquid, vel plura, & quæ ſint hæc. Textus.

Huius autem cauſa eſt: quod omne quod eſt corpus eſſe putant: & omne corpus eſſe in loco: & uacuum eſſe locum in quo nullum eſt corpus. Quare ſi alicubi non eſt corpus: ibi nihil eſſe aiunt. Rurſus corpus omne tangibile eſſe putant: & tale ut grauitatis aut leuitatis ſit particeps. Accidit igitur per ſyllogiſmum: ut id ſit uacuum: in quo non eſt graue quicquam uel leue. Hæc igitur quemadmodum prius diximus ex ſyllogiſmo accidit.

Obid (inquit) aſſerunt vacuum eſſe locum in quo nihil eſt, qm̃ omne quod eſt corpus eſſe aiunt. Cum igitur vacuum ſit, in quo nullum corpus eſt, & oẽ quod eſt corpus eſt, & vacuum eſt id in quo nihil eſt, accidit ergo ex ſyllogiſmo vacuum eſſe id in quo nullum graue, nullumq́; leue collocatur & eſt. Nam ſi vacuum eſt locus, in quo nihil eſt, & omne quod eſt corpus eſt, & omne quod eſt corpus, tangibile eſt, dico. ſ. omne quod habet grauitatem, vel leuitatem, concluditur igitur vacuum eſſe, in quo nullum graue, nullumq́; leue exiſtit. Pulchre autem dixit (ex ſyllogiſmo) quoniam ipſi hoc non dicunt, ſed aiunt vacuum eſſe, in quo nullum corpus eſt, cum autem omne corpus tangibile ſit, & tangibile inquit eſſe id quod habet grauitatem & leuitatem, ex dictis eorum concludit ac deducit illis accidere ex ijs quæ aſſerunt vacuum id eſſe, quod non habet aliquod corpus graue, vel leue.

Abſurdum autem eſt ſi punctus ſit uacuum.

Cum dixerit eos dixiſſe vacuum eſſe locum, in quo nullum graue, vel leue eſt, refutat definitionem dicens hoc modo facile ſequi, vt etiam punctum ſit vacuum, quippe & huic definitio conueniat, quoniam nihil eſt in ipſo quod graue, aut leue ſit.

Oportet. n. eſſe locum in quo corporis tãgibilis eſt ſpaciũ.

Hæc dicit pro his, oportet enim ita definire, ꝗ locus vacuumq́; eſt ſpacium corporis tangibilis, & tangibile habens grauitatem, vel leuitatem, quare locus eſſet ſpatium ſuſceptiuum grauis, vel leuis.

Attamen

Attamen uacuum uidetur uno dici quidem modo id quod non eſt plenum corporis ſenſibilis tactu. Senſibile uero eſt tactu: quod grauitatem uel leuitatem habet.

Quædam autem exemplaria habent plenum. Et ſi plenum quomodo vacuum. Plenum igitur pro impletur, & capax eſt corporis ſenſibilis tactu.

Icciros & quiſpiam dubitauerit: quidnã dicent: ſi ſpaciũ colorem habeat aut ſonum. Vacuum ne: an non uacuum eſſe.

Quod & ſi hoc modo definiunt, tñ non ſugiunt abſurdum. Nam ſi ſpacium hoc, inquit, colorẽ habet, vel ſonũ ſine grauitate, vel leuitate, quid amplius dicẽt. Vacuú ne eſſe tale ſpacium, vel ne? Suppoſitio aũt talis nõ eſt impoſſibilis. Nam cœleſte corpus tale eſt. Nam colore formatur & ſontum efficit ſm pythagoreos cũ mouetur, quod tñ caret grauitate & leuitate.

At patet uacuum eſſe ſi corpus tangibile ſuſcipere poſſit. Sin autem: minime.

Inquit, ad hanc rationem dicent, quod ſiquidem vacuũ hoc dicis ſeparatum à corpore tangibile qđ idem eſt, ac ſi dicas ſeparatũ à graui vel leui, & quoddã aliud corpus habens, conſtat ſane quod vacuum erit. Nam plenum hoc dicimns, quod habet grauitatem, vel leuitatem. Si autem vacuum dicis, in quo prorſus nihil eſt, tale ſane vacuum non erir. Sed vtroq; modo abſurdũ ſequi dicimus, vel .n. definitio vacui repellenda eſt, vel idem erit plenum & vacuum.

Alio uero modo: id in quo non hoc aliquid: neq; ſubſtãtia quædam corporea eſt. Quapropter quidam aiunt uacuũ corporis eſſe materiam: qui quidem hoc idem aſſerũt locum eſſe non recte dicentes. Materia nanq; ſeparabilis non eſt à corporibus. Vacuum autem ut ſeparabile quærunt.

Qm̃ & alio modo definiunt vacuum ſpacium eſſe, in quo nullũ eſt corpus, neq; corporeũ aliquid, ceu qualitas, vel potentia, vel aliud quippiam naturale. Hoc mõ aũt, inquit, materiam vacuum & locum dicunt eſſe ſiquidem eorum nullũ actu ſit aliquod corpus naturale. Materiam vero forſitan dicit non primã, ſed eam quæ qualitate informata eſt. Quod vero non eadem ſit materia loco, & vacuo multifariam demonſtratum eſt.

Quoniam autẽ de loco pertractatum eſt: & uacuum neceſſe eſt locum eſſe: ſi eſt priuatum corpore: ac quomodo locus ſit: & non ſit dictum eſt. Manifeſtum igitur eſt ut hoc modo uacuum non ſit.

Hic reliquum oſtendit vacuum non eſſe neq; ſeparatũ, neq; inſeparabile, primum aũt inquit, quod quibus demonſtrauimus locum non eſſe ſpacium, eiſdem etiam demonſtrauimus neque vacuum eſſe. Nihil .n. differt is locus à vacuo, niſi cogitatione & reſpectu, cũ ſubiecto eadem ſint, demonſtrauimus aũt, inquit, locũ eſſe velut terminum, vt autem aliquod idem ſpatium ꝑ ſe diuerſum à corporibus quæ ingrediuntur, non eſt, neq; igitur aliquod, vacuum erit.

Neq; ſeparabile: neq; inſeparabile.

Separabile quidem non eſt, ceu idem per ſe prorſus omni corpore carens, vt quidam dixerunt illud eſſe extra cœlum. Inſeparabile autem .i. corporibus interſperſum neceſt, ceu illi dixerunt, qui atomos eſſe ſtatuerũt, cuius adiectione ad atomos ac coniunctione corpora conſtant. Vel quod quidem etiam magis conſonũ eſt, qm̃ neq; tale vacuum eſt, quod quidem propriã habeat naturã exiſtens ſpatium trifariam dimenſum diuerſum à corporibus, qm̃ ſemper plenum eſt. Sed ſi nos demonſtrabimus locum eſſe tale ſpacium, quod eſt trifariam dimenſum per ſe, & vacuum idem eſt loco ſecundum ſubiectum, cõſtat, vt ſit hoc modo inſeparabile vacuũ, quod per ſe nunq̃ eſt à corpore prorſus ſeparatum, ſed ſemper eſt aliquo corpore plenum. Verũtamen alterã exiſtentiam habet præter corpora, quæ ſunt in eodem.

Nam uacuum non corpus: ſed corpus ſpaciũ uolunt eſſe.

Quoniam vacuũ ſpatium corporis eſt, inquit .i. corporis ſuſceptiuum, & tale eſt etiam locus apud eos qui putant locum eſſe ſpatium, & demonſtratum eſt ſpatiũ loci neq; ſeparabile, neq; inſeparabile eſſe poſſe, manifeſtum igitur eſt, vt neq; vacuum ſit, neq; vt ſeparabile, neq; vt in ſeparabile.

Quapropter & uacuum aliquid eſſe uidetur: quoniã & locus. Et per eadem ſane.. Nam motus occurrit qui ſecundũ locum ſit: & his qui locum eſſe aliquid præter corpora quæ incidunt: & his qui uacuum ponunt.

Quod idem ſit locus & vacuum, inquit, manifeſtũ eſt, Nam ex quibns, & per quas cauſas venerunt in notitiam, vt locus eſſet ſpatium, per eaſdem ẽt venerunt in cognitionem vacui. Nam motas ſecundum locũ, & his, & illis extitit cauſa ſuſpitionis & coniecturæ de loco & vacuo. Nam ij qui locum ſpatium eſſe dicunt eo quod videbant alia atque alia corpora viciſſim ſuccedere in illo ceu in amphoram in hanc deuenere ſuſpicionem & coniecturam, ſimiliter & ij qui vacuum eſſe dicunt ad cognitionem vacui peruenerunt, quoniã nõ eſſet motus localis niſi eſſet vacuum. Non enim recipitur corpus per corpus.

Atq; cauſam motus uacuum ſic eſſe putant: ut in illo moueantur: hoc autem tale erit: ceu locum quidam eſſe aiunt.

Quod ij qui vacuum eſſe putant, idem exiſtimẽt cauſam eſſe motus adeo vt in illo corpora moueãtur, ideſt in quo moueantur, ex hoc etiam manifeſtum eſt qm̃ vacuum tale eſt, quale locum ipſum inquiunt eſſe.

At nulla prorſus neceſſitas cogit: ſi motus eſt uacuũ eſſe.

Cum refutauerit vacuum eiſdem rationibus, quibus & locum tanquam ſpatium confutauit, hic aggreditur oſtendere ipſum vacuum per ſe nullo pacto eſſe. Verum prius rationes quibus nitebantur nonnulli vacuum non eſſe demonſtrare, vult redarguere & confutare, ac oſtendere eas nihil neceſſarij habere, fuere autem quatuor, prima ex motu ad locum, ſecunda ex attactione, tertia ex denſitate, quarta ex cinere. Et tandem oſtendit rationem de motu ſecũdum locum nihil neceſſarij concludere. Erat autem ratio hæc, ſi motus eſt, & non recipitur corpus per corpus vacuum eſt, atqui primum eſt, ſcilicet motus, ergo & ſecundum ſcilicet vacuum erit. Primum enim inquit & ſi vacuo aliquis motus egeret, vt motus ad locum: Saltem nõ quicũq; motus vt fiat, vacuo eget. Nimirũ alteratio loco prorſus non eget. Nam id quod alteratur, quatenus alteratur, nullo eget loco. Etenim fieri poteſt, vt id quod immobile eſt, motu locali, alteretur. Item neque ſi motus fuerit ſecundum locum, mox neceſſe eſt vacuum eſſe. Nam poſſunt partes viciſſim ipſiſmet ſuccedere, & ſua loca ipſiſmet inter ſe mutare, quæ tamen non egent vacuo ſpacio, ſeparato ab ipſis, quod quidem videre licet in motu locali recto, & hoc etiam manifeſtiſſimum eſt in reuolutionibus continuorum, ceu ſe habet globus tornatilis. Item videre licet in ipſa aqua quæ mouetur in lebete. Nam hæc per vacuum non mouẽtur quippe quę eundem contineant locum ſecundum ſuas vniuerſitates, ſed mouẽtur partibus propria loca mu-

tuo

tuo cedentibus.Et quid ipſe dico de his quæ mouentur in orbem. Etenim quæ mouentur motu recto (vt iam dicebam)eodem modo mouentur,& vacuo non egent.Nam immittens digitum in aqua ſi mouero ipſum,& ſimpliciter oĩa quæ mouentur in aqua,hæc ſane motu recto locali mouebũtur, & tamen per vacuũ non mouentur ueq; enim ſunt talia inania in aqua ſeparata,qualia ſunt piſcium & uatantium corpora in ipſa,hoc autem manifeſtũ eſt, ſed aqua ſemper cedit ei quod mouetur,& vtrũq; pariter accipit locum alterius.Nam ſi per ſolida & renitẽtia corpora motus fieret,merito putarentur mobilia moueri per vacuum, propterea quod non facile cedunt hæc. At ſi per humida motus fit dico.ſ.per aerem & aquam,non eſt neceſſarium introducere vacuum propter motũ. Nã diuiſo illo per quod fit motus, & cedente ſuum locũ mobili,ita motus fit. Ex his ergo argumentis quod neceſſariũ non ſit motu exiſtente aliqđ ſeparabile vacuũ eſſe, prorſus corpore carens oſtẽſum eſt. Quod vero ſimpliciter non ſit,nõdũ ex his demõſtratũ eſt. Quãobrẽ? qm̃ quãquã motus nõ fieret per vacuum, attamen foret alio modo aliquid vacuum per ſe ſeparatum,vt poſuere pythagorici extra cœlum quod quidem igitur vt dicebam,motu exiſtente nou poſsit eſſe vacuum ſeparatũ,ſatis per hæc puto demonſtratum eſſe, quod autẽ neq; inſeparabile ſit vacuum eo modo, quem ipſe dicebã.ſ.quod quidem propria ratione ſit ſpaciũ omni corpore vacuum, nuuquam autem ſine corpore, ſed ſemper aliquo corpore plenũ, hiſce rationibus demonſtratum non eſt,immo coutrarium eſt neceſſarium ex dictis.Nam quando dicimus ea quæ mouẽtur,nõ egere vacuo,ſed tranſmutari cedereq; partes ipſiſmet mutuo loca propria, quid aliud dicimus cedere ipſiſmet mutuo loca quam ſpacia in quibus ſunt. Verũ de his affatim ſatiſq; dictũ eſſe in rationibus de loco exiſtimo.Secunda dubitatio erat ex dẽſitate & raritate corporum,cuius exemplũ erat de muſto & vtribus. Nam dicebant ea corpora quæ mouẽtur,recipi in ea vacua quæ in ipſis exiſtunt. Reſpondet igitur neque neceſſarium,neq; verũ eſſe vt hoc modo fiat denſitas. Nã poſſunt(inquit)ipſa corpora denſari ac cõprimi non in vacua actu,quę ĩtus manẽt, ſed cõpreſsis extruſiſq; in ipſis tenuioribus corpibus ĩillorũ loca recipi ac meare quod quidem de vino fieri accidit.Nam compreſſis conſtrictiſq; vtribus ea ſubſtantia tenuis quæ iucluſa eſt ſiue aerea,ſiue quædã alia,ceu vaporoſa, vel ventoſa,diſflat & excluditur, cuius modi eſt muſtũ. Hac igitur ratione vinum cũ denſatur & in minorem molem cõtrahitur,ſane recipitur ab ipſo dolio cum vtre, quod aute vtrem ac ſine illo ad ſummam implebat. Item muſtum eſt multum exhalans euaporãſq; cuius rei inditio eſt ſpuma eius quæ mouetur ab halitu, ac multum aeris intercluſum habet,ceu indicãt bullæ. Cũ igitur motus prohibeatur à cõſtrictioue compreſsioneq; vtris aer qui intercluſus eſt, vt diximus, euaneſcit exhauritur & diſflat quo pacto vini partes recipiuntur in loco illius.Præterea ſemper aliquod corpus tenuius cedit craſsiori, quocirca aqua denſať aere profligato,& aer igne depulſo, ac terra expreſsis aere & aqua.Idcirco ignis cõprimi non poteſt(vt inquit Themiſtius)quouiam aliquod corpus tenuius ipſo nõ eſt quod intus ipſum complectať & cõtineat. Tertium argumentũ erat. Si auctio eſt vacuum eſt, corpus enim non meat per corpus, nam id quod augetur alimento recepto in ipſum & diſtributo ei, quod augetur plane accreſcere videtur,neceſſe eſt igiť ſi corpus non meat per corpus, in vacuis illius quod augendum eſt, recipi id quod auget Ariſto.igitur accipiens prius auctionem abuſiue improprieq;,ſcilicet eam omnem mutationem qua ſimpliciter ex minori mole in amplum aliquid tendit,ſic cõfutat rationem. Deinde oſtendit neq; hoc verum eſſe,neque dubitationem eſſe neceſſariam.ſ.quippiã neceſſarij concludentem de auctione proprie dicta, prius itaq; inquit,nou neceſſe eſt omne ſimpliciter ex miuori mole in maius incrementum aliquo ingrediente in ipſo quod accreſcit fieri.Nam cum tranſmutatur aqua in aerem,maior quidem fit ex minori,quæ tameu nullo ingrediente & augente ipſam eget,quare neq; per vacuum fit auctio. Nam ob id videbatur vacuum ſequi ex auctione, quoniã aliquo corpore iugrediente auctionem fieri dicebaut. Ac ſi quis diceret eo,maiorem molem aquæ conuerſæ iu aerem factam eſſe, qm̃ quaſdam ſedes vacuas extrinſecus accepit, fit vt ratio Ariſ. ſane nihil ueceſſarij oſtendiſſe videatur. Nã vt aqua mutata in aere ex minori mole in maiorem mutata eſt,ita & quidam alius aer in aquam mutatus in miuorem molem contraheretur quo pacto æque fit viciſsitudo & reditus mutuus ad ſuas ſedes,quo fit,vt merito nou ſolum de auctione proprie dicta refutet rationem quemadmodum deinceps facit.ſed etiam de mutatione ex minori in maiorem molem,quæ fit per generationem & corruptionem. Nam iu illi quærentes modum auctionis, quo modo ipſa fieret hunc omiſerunt, quippe nullus de hoc ſermonem vſq; ad hodiernum diem fecerit: Sed cum ipſi voluiſſent oſtendere vacuũ eſſe, vtebanť dubitatione de auctione,quoniam ſi fit corpus ex minori maius, & neceſſe eſt incrementũ fieri aliquo corpore iugrediente & diſtribuente ſe per totum corpus,neceſſe erit vacuũ eſſe. Ad demonſtrandũ igitur vacuum eſſe varius augendi modus nihil conducit,ſed quoniam ſimpliciter eſt àliquod incrementum iu eo quod maius fit, ob id neceſſe eſt hoc fieri per vacuum.Iuxta igitur hanc intelligentiam & ſenteutiam eorum,& hac vtitur reſponſione & obiectioue. Vnde ſiquidem dicẽt auctionem eſſe omem ſimpliciter in maiorẽ molẽ accretionem, ita confutabitur & redarguẽtur, ſi autem proprie dixerint auctiouẽ,cõtra hãc,hæc inquit. Dubitatio aũt de auctione cõprehendit eã etiã dubitationẽ, quæ de aqua in cinerem iuſuſa ab illis adducta eſt.Vnde cõiter vtrãq; redarguẽs inquit tã rõnẽ de auctione,quã eã de aqua ĩfuſa iniecta ĩ cinerẽ ſeipſam impedire,i.ſeipſam vincere & deſtruere, ac ſeipſam redarguere. Cõis.n. inqt cũ ſit dubĩ naturalis circa diſputationẽ de auctione,& cũ videanť quatuor abſurda eſſe, quorũ vnũ euitare nõ poterãt,ſ.vel nõ eſſe auctiouẽ,vel illã nõ corporis eſſe,vel corpori iucremẽtũ nõ aduenire, vel corpus recipi ac meare ꝑ corpus, nitebanť illi ſoluere has dubitationes,ſtatuẽtes vacuũ eſſe. Verũ ob id nõ perſoluerũt has dubitationes, quinĩmo illas indicarũt & ampliarũt,quare neq; vacuũ eſſe oſtẽdunt, neq; dubitationes ſoluũt.Rurſus aũt quærũt naturales vtrum auctio ſit vel nõ ſit. Verũ auctionem eſſe pro cõperto haberi neceſſe eſt. Deiude quęrũt ſi corporis ſit auctio vel incorporei.atqui corpora augeri euidentia ipſa teſtať,quo rurſus quæriť an id qđ auget, velut materia ſit corpus,vel aliquid iucorporeũ. Sed hoc etiam ꝑſpicuum eſt. Nã alimẽtũ corpus eſt.Si ergo auctio eſt &

corpus eſt id, quod augetur, & auget, & id quod auget per totum illud quod augetur, diſtribuitur, cum ergo totum id quod augetur per totũ accreſcat neceſſe erit corpus per corpus meare, quod quidem fieri nequit. Vndiq; igitur ſermo de auctione ambiguus eſt. Has igitur (inquit) volentes dubitationes ſoluere ſuppoſitionem indemonſtrabilem petiere ac poſuere. ſ. vacuũ eſſe Nã (inquit) cum ſint inania vacuaq; nonnulla in corpore, alimentum in illis recipitur, & ita videnť auctionem defendere, & ea quæ auctioni competunt, dico. ſ. auctionem eſſe, & corporum eſſe aliud quod auget, & aliud quod augetur, ac euitare hoc abſurdum corpus per corpus meare ac recipi. Sed hæc ratio (inquit) ſeipſam deſtruit ac tollit. Nam illi putant, quod ſi ſuppoſuerint auctionem fieri per vacuum tueri poterunt rationem de auctione, quaſi nequeat aliter fieri auctio quã per vacuum. At ipſe contrarium potius euenire inquit, qm̃ ſi vacuũ eſſet, & per illud fieret auctio, certe non prorſus auctio fieret. Nã ſi totũ id quod augetur per totum accreſceret, queadmodũ conſtat, & neceſſe eſt alimentum per totũ diſtribui atq; diſtribui alimẽtũ corpori non aliter (vt aiunt) quam recipi per ea vacua quæ in ipſo ſunt, igiť oporter totũ corpus per totũ vacuum eſſe. Nam vbi non erit vacuũ, profecto ibi nõ poterit cibus diſtribui ac recipi, quare neq; illud augebitur. Atqui totum id quod augetur per totũ accreſcit. Igitur oportet totum eſſe vacuum, quod quidem abſurdum eſt. At ſi totum per totum & vndiq; non fuerit vacuum, alimentum ingrediens erit duntaxat repletio earũ partium quæ vacuæ ſunt, & nõ auctio, itaq; incrementum fieri per vacuum nequit, quare neque vacuũ demonſtrant eſſe, ſed illud ſine demõſtratione petunt ac ponunt, neque dubitationes de auctione tollnnt, ſed eas pandunt ac ampliant. Ratio autem ipſa de cinere nihil facit ad aſſeuerandũ vacuũ. Nam cum videatur cinis tota per totã humectari, pariter & tota aqua per totam nigra fieri, neceſſe prorſus eſt totam aquam vacuam eſſe, ac pariter totam cinerem, ſiquidem in vacua viciſſim mutuoq; ſeſe recipiant. Hoc autem per ridiculum eſt, & ſi aqua reciperet ſe per vacua cineris & econtra cinis per vacua ipſius aquæ, cur nõ multo prius in ſuamet vacua vnaqueque earum à principio non ſe recepit, quippe conſentaneum magis foret aquam cũ humida ſit in ſua recipi vacua, quam cinerem in ipſa vacua aquæ ingredi.

Atq; omnino quidem uacuum omnis motus cauſa non eſt. Quapropter & Meliſſum idipſum latuit. Nam poteſt alterari plenum. Deinde neq; motus ad locum uacuo accommodatur. Poſſunt enim corpora mutuo ſibi cedere: etiam ſi nullum ſit ſpacium ſeparabile præter corpora: quæ mouentur. Et hoc in continuorum ſicut in humidorum conuerſionibus manifeſtum eſt.

Tandem vniuerſalem & indeterminatam enunciationem refellit. Nam dicebant hoc modo ſimpliciter, ſi eſt motus vacuum eſt. Inquit igitur putare, vel dicere vacuũ eſſe omnis motus cauſam, ridiculum eſt. Nã altera tio cũ ſit motus, certe nõ egebit loco vel vacuo. Quapropter & Meliſſum idipſum latuit, quippe qui ſtatuẽs omne vniuerſumq; infinitũ eſſe, illud prorſus immobile eſſe aſſeruit qm̃ infinitũ nõ habet quo moueri proficiſciq; poſſit. Latuit igitur & illũ hoc, quia poſſet ſaltẽ alterari nullo egens loco, & ita non eſſet immobile. Non ſolum autẽ (inquit) alterari poteſt alio loco non egens ab eo in quo eſt, ſed etiam ſm̃ locum moueri poteſt, quum autem, ille de motu ſm̃ locum inquiat: Et hoc patet in his quæ in orbem mouentur. Nam hæc in eodem loco vertuntur. Itẽ poteſt aliquid moueri motu recto nõ exiſtente vacuo mutuo viciſsimq; ipſiſmet cedentibus mobili & eo in quo fit motus.

Poſſunt etiam corpora non ob ingreſſionem in uacuum: ſed ob extruſionem eorum quæ in ipſis ſunt denſari. Velut cum premitur aqua: ſic ut aer qui in ipſa eſt, extrudatur.

Quod neq; ſecũda dubitatio habeat aliquid neceſſarij, vel ea etiam quæ de vino & dolio afferri ſolet, his oſtenditur. Nam poteſt denſari vinum & non in ea vacua quæ præexiſtant, ſed in locis eorum, quæ extrudũtur & ſunt ipſius vini tenuiora corpora, dixit autẽ ob extruſionem eorum ex metaphora acinorum, qui com preſsis digitis iaciuntur ac extrudũtur. Acini autẽ proprie dicuntur acini oliuarum, & ex harum tranſlatione aliarum multarum arborum.

Præterea augentur non ſolum aliquo ingrediente corpore: ſed etiam alteratione: ceu ſi ex aqua fieret aer. Omnino autem ea ratio quæ de accretione ſit: & ea quæ de aqua adducitur: quæ in cinerem funditur: ſeipſam impedit.

Tertiam rationem ab auctione reprehendit, & tandẽ (vt dicebam) communius latiusq; vtitur auctione, nuncupans omnem mutationem ſimpliciter in maiorem molem ipſam auctionem.

Aut enim non augetur quicquã: aut non corpori: aut fieri poteſt: ut duo corpora in eodem ſint. Dubitationem igitur communem ſoluere putant: ſed non uacuum eſſe oſtendunt; aut totum corpus uacuum eſſe neceſſe eſt: ſi omni ex parte augetur & per uacuum accreſcunt. Eadem ratio de cinere eſt. Quod quidem igitur eas rationes facile diluere ſit: quibus nonnulli uacuum eſſe oſtendunt: patet.

Dubitatio naturalium eſt, quam ſoluere nitentes vacuum eſſe ſtatuerunt. Hanc igitur (inquit) dubitationẽ ſoluere putant vacuum ſtatuentes, attamen non demõſtrant vacuum eſſe. Non enim quia auctio eſt, vacuum eſſe oportet, ſed cauſa modi augendi inquirenda eſt. Neque enim ſtatuẽtes vacuum eſſe, dubitationem de auctione ſoluunt, qm̃ opus eſſet, vt totũ corpus vacuũ eſſet, aut omnino & vndiq; augeatur per vacuum, vbi augeretur, quare non ſoluunt dubitationem ſuppoſito ſtatutoq; vacuo. Nam ſi per vacuum quoddam fieret auctio, totum vacuum erit, ſiquidem nutrimẽtum toti corpori ſingulisq; eius partibus diſtribuatur. Eadem etiam dicimus de cinere.

Rurſus autem dicamus uacuum hoc pacto ſeparatum nõ eſſe: ut quidem inquiunt.

Cum oſtendiſſet rationes, quæ cõcludebant vacuũ eſſe, nihil neceſſarij habere: Cæterum hic vult ipſam vacui naturã tollere. Et quoniam vacuum nõnulli qui illud eſſe aſſerebant, ſeparatum eſſe autumarunt, nõnulli vero ipſum inſeparabile. Et inſeparabile vel Poteſtate, & ſuapte ratione vacuum, licet ſemper ſit corpore plenum, ceu ij ſentiũt, qui locum eſſe ſpacium dicunt, vel interſperſum corporibus, vt ſectatores Democriti aiunt, demonſtrat iccirco Ariſt. prius non eſſe vacuum ſeparatum nullum habẽs corpus. Et quoniam ij qui vacuum eſſe aſſerebãt, ipſum motus cauſam eſſe dicebãt, quippe qui non exiſtente vacuo motum tollere viderentur, proinde prius oſtendit nullo pacto vacuũ cauſam motus eſſe poſſe, neque velut efficientem, neque velut finalẽ, neq; velut in quo, vel per quod, dico ſcilicet quem-

quemadmodum dicimus nunc motum fieri in magnitudine non ita fieri poſſe per vacuum demonſtrabit. Et prius oſtendit vacuum cauſam motus eſſe non poſſe. Nam cũ vacuum omnino & vndiq; ſibi ſimilo ſit, & nullum diſcrimen à ſeipſo habeat & videamus ea quæ natura ciẽtur, differentibus variiſq; motibus mota eſſe: Nam ignis ipſa natura ſurſum fertur: Terra autem deorſum, conſtat igitur vt differentium motuum, immo contrariorum eadem foret cauſa. Atqui contrariorum cauſæ efficientes ſunt contrariæ. Nam impræſentia nos qui naturales inclinationes motũ cauſas efficientes eſſe aſſerimus, contrariorum contrarias cauſas aſsignamus ac aſſerimus. Nã leue cauſa eſt motus ſurſum, graue autem motus deorſum. Si ergo vacuum eſſet cauſa efficiens motus proculdubio motus non differrent, immo tolleretur funditus motus, quoniam quo moueretur corpus in eo poſitum? Certe conſentaneum eſt, vt quocunque moueaſ & pergat, quandoquidem ſit vacuum vndiq; ſibi ſimul ac compar, quare ſimul ſurſum & deorſum mouebitur ignis, & reliqua ſimiliter, quodquidem fieri nequit, quare vacuum erit potius cauſa ſtationis, & quietis quam motus, ergo vacuum non poteſt eſſe cauſa efficiens motus. Item neq; eſſet vacuum cauſa motus dico. ſ. vt appetibile, quippe qui eadem rurſus ſic dicenti abſurda obijciemus. Nam motus naturales ſunt differentes, ergo & fines diſcrepant. Vacuum autem eſt prorſus ac vndiq; ſibi indifferens. ſ. vbique cõſtat ſibimet ac compar eſt, cur ergo magis ignis ſurſum, quã deorſum mouebitur? quoniam vndique finis & appetibile eſt, vel ergo penitus non mouebitur, quoniã ſibimet vndiq; ſimile eſt quare vbi aliquid poneretur iam ſuum finẽ, & id quod appetit cõſecutum eſſet, vel ſi mouebitur, illinc quocunq; mouebitur. Nã cur magis ſurſum quã deorſum vel ad reliquas loci differentias. Nam (vt dicebam) vacuum vndiq; appetibile eſt, quare illud vndiq; diſpergeretur mẽbratimq́; diſtraheretur. Item de partibus eadẽ ratio eſt, & hoc in infinitũ. Eadẽ aũt (inquit) quæ ſane de vacuo diximus, & de loco dicere licet contra eos qui putant locum eſſe ſpacium. Nam ſi ſpacium locale idem eſt cum loco, quæ de vno dicuntur, de altero quoq; dici poſſunt, quoniam ſi locus eſt ſpacium qualitatis expers, & incorporeum, quomodo vnumquodque mouebitur in ſuum ac peculiarem locum. At nos qui dicimus locum eſſe continentis terminum, quoniã ipſum eſſe terminum naturalis corporis dicimus, in ipſo naturales vires inſedere ac immiſſas eſſe proprietates aſſerimus, & ob id vnumquodq; ad ſuum mouetur locum tanquam ad cognatum & ſibi affine, ſi autem locus eſſet ſpacium expers qualitatis per ſe cur magis huc, quam illuc mearet mobile. Neq; enim eſt aliqua differentia per quam huc magis moueatur quam illuc, itaq; loci diſcrimina præcipua eſſent alterum quod ſurſum appellatur, alterũ vero qđ deorſum dicitur, quandoquidem ſpacium ſit ſibi vndique ſimile. At nunc apud nos, quoniam corpora differunt quorum fines loci ſunt, etiam ipſorum fines & termini differunt quibus cognata continentur. Nõ.n. per ſe termini loci ſunt, velut ſuꝑficies mathematicæ ſed ſuperficies quæ in corpore naturali ſunt inſeparatæ ſunt loci. At ij qui locũ ſpaciũ eſſe volũt, mox ipſum ſeparabile abiũctũq; à corporibus naturalibus, & ſimplicibus eſſe volunt. Nihil igitur diſcriminis erit inter ſpaciũ ſuſceptiuũ aquæ, & ſpaciũ ſuſceptiuũ aeris. Sed ad hæc dicerem, qđ eſſe ſpaciũ diuerſum à corporibus naturalibus, & ſeparabile ab eiſdem ſm ſubſtantiã eorundem ſuſceptiuũ & capax, ſatis in ſuperioribus demonſtrauimus. Ad hæc aũt impræſentia nuncq́; dicta reſpõdeo vacuum non eſſe cauſam efficientem nec finalem motus, neq; neceſſe eſt, vt vnuſquiſq; locus receptiuus & capax corporũ aliquã vim habeat & qualitatem. Non enim qm̃ bonũ eſt vnicuiq; hic eſſe, vel hic eſſe, oportet ingerere aliquã vim illi, in quo ſuapte natura eſſe aliquid põt. Neq;.n. qm̃ corpus cœleſte in orbẽ conſtitutũ & in circulo collocatũ eſt, ac hoc ipſi bonum eſt ipſe Ariſ. profecto dixit circulũ & orbẽ habere aliquã vim, quã cœleſte corpus appetendo ſit in circulo, quandoquidẽ neq; circulũ locũ eſſe aſſentiat, dico igitur non ea de cauſa, quia hæc vacui, vel ſpacij pars aliquã vim & potentiã habet, ſic eadem pars continet corpus cœleſte, ceu extremum orbem & vltimũ, ſed quia cœli natura eſt, vt oĩa circulo cõtineat, ac oĩa intra ſuos limites habeat: Cum hoc ipſi cœlo natura tribuat, merito & hoc modo locũ habens occupat. Accidit ergo nõ propter vim propriã ſpacij, ſed quia hoc modo cœlũ ſuapte natura eſt, dico, ſcilicet quia oĩa capit, & continet, vltimã ſpherã ſpacij partem occupare. Quemadmodũ igitur in generatione aĩalium alia pars aliam quandã loci partẽ tangit, ſiue locus ſit terminus continentis apud Ariſt. ſiue ſit ſpacium, vt mihi videſ, & ratio demonſtrauit. Ceu caput hanc ſuperficiei aeris partẽ tangit, quãquã actu non ſit diuiſa, & manus aliam, & pedes ſimiliter, & reliquæ aliæ id genus partes, & tamen nemo diceret ob id terminũ aeris tangentem caput habere aliquam vim diuerſam ab ea quæ eſt in alia partes aeris, quę tãgit manus vel pedes cuius appetitu & deſiderio caput hanc aeris partem occupet, & alia pars aliquem aliũ terminũ aeris obtineat, ſed quia caput ſuapte natura eſſe ac poni ſupra reliquum corporis aptum eſt, ſimiliter alia atq; alia pars aliter & aliter cõſtitui & ordinari natura ipſa duce apta eſt, ob id hoc eſt bonum animali, quo circa etiã accidit caput tangere hanc aeris partẽ, & alia aliam ipſo aere ſibimet vndiq; ſimili exiſtente. Ita hoc de vniuerſo dico. Etenim mũdus eſt quoddam animal magnum, cum igitur bonum erat ante totius mundi conſtitutionem, corpora componentia ipſum inter ſe talem poſitionem habere, merito vnumquodq; corpus talem inclinationem ac talem impetum habet, vt deſideret appetitq́; talem poſitionem & ordinem ad reliqua corpora. Cũ igitur hoc eidem occupanti aliquam partem ſpacij accidat, merito appetit eandem non ea de cauſa, quia illa quandam vim & potẽtiam habeat, ſed qm̃ vniuerſo, & vnicuiq; eſſe ac vltra bene eſſe, tunc bonum eſt, quando alia huic ſubacta fuerint, & alia ſuperna & ſupra hoc conſtituta extiterint, appetunt igitur locale ſpaciũ non propter ipſum, ſed ob poſitionem & ordinem ad reliqua. Quemadmodum igitur (vt Ariſt. inquit) ſi domus eſſet quædam res naturalis, non aliter profecto fieret, quam modo ab ipſa arte fit extruiturq́;. Equidem ſi regulæ tectum faſtigiumq́; ſuperius collocarẽtur, & fundamenta imo loco conſtituerentur, & parietes mediũ ordinẽ acciperẽt, profecto ſi domus naturalis res eſſet tectum ſuapte natura ad hanc partẽ aeris & reliqua ad ſuas ſeſe reciperent, ſicut modo ſe habẽt. Vt igitur nũc alia pars domus aliam quandã aeris partẽ occupat nõ ea de cauſa, quia habeat aliquam lationem & appetitũ ad ipſum aerẽ, ſed quia domus hoc bono potitur, quũ

Se defendit cõtra Ariſt.

Plato in Timæo ſic definit mũdum. Mundus eſt animal magnu vnica diuina prouidentia conſtitutum.

Tu autem vide Proclum in Timæo exponetem hoc & quid ſit mundus. vide in libro de mundo.

partes ipſius talem poſitionem inter ſe acceperint. Ita etiam de particularibus animalibus,& de maximo animali quod eſt mundus dicendũ eſt. Equidem ſpacium mundanũ,quod etiã eſt vniuerſi receptaculũ & locus, nullam ad ſeipſum differentiam habet,ſed eo fit diſcrimen inter locũ ſupernũ & imum, quod corpora ipſius mundi inter ſe talem poſitionem ſuſcipiunt, quocirca etiã dicimus deorſum id eſſe,quod in medio poſitionem habet,& recipit,ac id ſurſum quod extremum eſt & continet,ex quibus etiam loca appellamus,eã nãque ſpacij partẽ quę medium occupanit,deorſum & imum locum appellauere,eam autẽ quę cœli accepit, ſurſum & ſupernum locum vocauerunt. Igitur vnumquodq; appetit cognatum ſibi (vt ipſe etiã dixit) quum ab eo ſeparatum fuerit,fertur igitur ad hoc principaliter, & cum ad hoc fertur, etiam ducitur ad ſpaciũ quod occupat. Vniuerſitas autem cognata accepit hoc interuallum (vt diximus) propter poſitionem ac ordinem quem habet ad ipſum vniuerſum.

Nam ſi natura cuique ſimplicium corporum aliqua latio competat: ceu igni ſurſum: terræ uero deorſum: atq; ad medium: patet uacuum cauſam lationis non eſſe. Cuius igitur motus uacuum cauſa erit. Nam uidetur eſſe cauſa motus ad locum. At huius cauſa non eſt.

Quod vacuum non ſit cauſa efficiens motus oſtendit. Et inquit ſi vnumquodq; corpus quod ſimplex appellatur,aliquam propriam lationem ſecundum naturam differentem à reliquis habuerit,ſane vacuum nõ erit cauſa efficiens motus. Nam differentium motuum oportet etiam differentes eſſe cauſas. At vacuum ſibi vndique ſimile eſt,igitur cauſa naturalium motuũ non eſt vacuum. Cuius igitur motus (inquit) cauſa eſſet. Nam ſi cuius cauſa maxime uidetur eſſe,dico.ſ. motus ad locum,& huius demonſtratum eſt non eſſe cauſam, incaſſum ſane alterius motus eſſet cauſa,quare nullius motus vacuum erit cauſa.

Præterea ſi eſt aliquid: ut locus corpore carens: quũ fuerit uacuum: quoniam feretur corpus quod in illo poſitum fuerit. Non enim ad uniuerſum mouebitur.

Oportet hoc argumentum ſeparari ab eo quod prius dicebatur. Neque aliter ſepararetur,niſi quia prius adducitur contra ſuppoſitionem, quæ dicit vacuum eſſe cauſam efficientem motus,& hoc adducitur contra illam,quę ſupponit vacuum eſſe cauſam finalẽ motus. Et cõſentanea eſt hæc diſtinctio & ſeparatio, qm̃ ſuperius dixit,cum vnicuique ſit latio propria ſm naturam, & vacuum vndiq; ſibi ſimile ſit, vacuum non eſſe cauſam differentium motuũ. Nunc autem inquit cum vacuũ ſit qualitatis expers, quonã feretur corpus quod in illo poſitum fuerit. Quod autem fertur ad aliquod determinate, & definite, velut ad finem & appetibile fertur. Equidem conſentaneum eſt cum ſit propoſitum oſtẽdere vacuum non eſſe cauſam motus,demonſtrare iuxta nullum modum cauſarum ipſum cauſam eſſe.

Eadem etiam ratio adducitur contra eos: qui locum aliquod ſeparatum eſſe ponunt: in quod fertur id quod motu cietur. Quo nam modo feretur id quod ibi poſitum fuerit: aut manebit. Et de hiſce differentijs: ſupra inquam & infra.

Quemadmodum rationes de loco adaptauit vacuo, ita & rationes de vacuo loco non ab re accommodat. Dixit enim iam locum & vacuum idem eſſe ſubiectò. Nam vacuum eſt locus corpore carens & priuatus ſm eos qui putant locum eſſe ſpacium. De loco igitur inquit,ſi locus eſt ſpacium, quæremus cum vnũquodq; videamus proprium locum appetere, leuia quidẽ ſurſum,grauia vero deorſum, quonãmodo ſpatio exiſtẽte ſibi vndiq; ſimili velut ad differẽtia loca alia aliquo mouerentur. Nam propter quid ignis ſurſum magis pergere cupit,quàm deorſum,dextrum & ſiniſtrũ. Oportet enim videre,ſiquidem locus eſt ſpatium & id ſit ſibi vndiq; ſimile,quonam pacto ſpatium omnino habebit imum & ſupernum cũ ſit vndiq; ſimile. Nam imum & ſupernum ſunt differentia,immo contraria.

Et de uacuo eadẽ accommodabitur ratio non immerito. Non qui uacuum eſſe dicunt: locum ipſum inquiunt eſſe. At quonam pacto corpus erit in loco,uel in uacuo. Non.n. accidit,cum totum quippiam corpus aut in ſeparato permanente loco poſitum fuerit. Pars enim ſi non ſeorſum ponatur,non erit in loco,ſed in toto. Præterea ſi neque locus eſt, neque uacuum erit.

Cum dixerit eandem rationem,quę de vacuo dicta eſt,etiam loco accommodari poſſe,ſi locus ſpatiũ eſſe diceretur, rurſus cõuertit dicens ea quæ de loco dicta ſunt,vacuo etiam poſſe adaptari, vt oſtendat cognationem & propinquitatẽ loci & vacui. Et huius rei cauſam inducit,qm̃ locus & vacuum ſunt idẽ, quare ſimul introducuntur ac ſimul tolluntur. Et inquit. At quonã pacto corpus erit in loco,vel in vacuo. Non enim accidit,quum totũ quippiã corpus velut in ſeparato loco, & permanente poſitum fuerit. Pars enim ſi non ſeorſum ponaſ,non erit in loco,ſed in toto. Idem profecto & ĩ rõnibus de loco dixit,ſed ibi obſcuriſsime & occultiſsime dixit, hic aũt longe clarius ac lucidius explicaſ, quo ſit,vt hinc locus ille intelligaſ. Hoc modo ibi dixit. Quod ſi eſſet quippiam interuallum,quod ſuapte natura eſſet,ac in eodẽ maneret,infinita loca ꝓfecto eſſent. Si enim transferetur aqua & aer,idem faciẽt oẽs partes in toto,quod vniuerſa aqua in vaſe. Vt igitur dicebam expoſitionem ac interpretationẽ illius loci,ex his quæ nunc dicuntur,intelligamus. Quod vero dicit,hoc eſt, fieri non poteſt(inquit) vt aliquid ponatur in loco,aut in vacuo,ſi locus erit ſpacium. Nam communis nunc conceptio ac ſententia eſt,vt partes continuorum non ſint per ſe in loco,cum totum fuerit in loco. Non enim pars ſit per ſe in loco,niſi diuidatur ſeceturq; à toto,ſed eſt velut in toto,per accidens nãque cum per totum in loco ſunt,dicuntur eſſe in loco. Cum igitur hæc ſit cõmunis de illo,quod eſt in loco, conceptio, non accidit hoc,quum vnum aliquod corpus in ſeparato & locali ſpatio poſitum fuerit, dico.ſ.non eſſe partes eius per ſe in loco. Nã interualla & ſpatia per ſeipſa mutuo mearent ac penetrarentur,quemadmodum nãque totum corpus totũ ſpatium obtinet, ita & vnaquæq; pars ipſius ſpatij partem aliquam obtinet, & continetur per ſe ab illo. Et quod prius dixit.ſ.in ſermone de loco,qđ cũ magnitudines ſint diuiſibiles in infinitum, accideret locũ,& id quod in loco eſt actu diuidi in infinitum, hoc autẽ inquit eſſe hoc modo impoſsibile,qm̃ nõ poteſt pars per ſe fieri in loco,niſi abiũgatur à toto, & ita ſeorſum per ſe ponaſ,quare ſi hoc eſt impoſsibile, igiſ fieri non poteſt,vt aliquod corpus ponatur in loco,vel in vacuo. Nam vtrunq; idem ſubiecto ſunt,vt diximus.

Accidit autem hiſce qui dicunt uacuũ eſſe, ut neceſſariũ ſi motus erit contrarium potius, ſi quis diligenter conſideret,non poſſe inquam moueri quicquam: ſi uacuum fuerit. Nam ut quidam terram ob ſimilitudinem quieſcere putarũt:

ita &

ita & in uacuo quoduis corpus quieſcere neceſſe eſt. Non. n.
eſt quo nam magis aut minus mouebitur. Nam qua uacuum
eſt, non habet diſcrimen. Primum quidem igitur, quoniã om-
nis motus uel ui uel ſecundum naturam fit.

Cum demonſtrauerit vacuum nõ eſſe cauſam mo-
tus neque eſficientem, neq; finalem, cæterũ vult oſten
dere, neq; vacuum cauſam velut per quam vt inſtru-
mentalis eſt, motus eſſe poſſe, prius autẽ repetit dicta,
& oſtendit id quod ex ſuppoſitionibus eorum ſequi-
tur. Nam accidit his (inquit) qui vacuum eſſe cauſam
motus dicunt, contrarium potius, ac aliter dicere quã
dicunt. Nam illi aiunt, ſi motus eſt, neceſſe eſt, vt va-
cuum ſit. Ex dictis aũt oſtenditur ipſum contrarium,
quoniam ſi vacuum eſſet, non ſoret motus. Nam vt
quidam aiunt terram quieſcere (inquit) quoniam vn
diq; à ſimili continetur. Non enim aliquo moueri poſ
ſet, cum circumcirca vniuerſum ſimile foret. Nam cur
magis huc, quam illuc cieretur & pergeret, quando-
quidem ab æqualitate & ſimilitudine quolibet aliquid
eodem modo impellatur & ſummoueatur, hoc etiam
magis conſentaneum eſt, vt accidat his, qui vacuũ eſ-
ſe ponunt. Nõ enim eſt quonam magis, vel minus mo
uebitur, quum vacuum ſit vndique ſibi ſimile. Cũ igi-
tur oſtendat vacuo exiſtente motum naturalem eſſe
non poſſe, oſtendit etiam non poſſe motũ præter na-
turam eſſe. (Et primum hoc probat tanquam id ꝙ ex
dictis ſequitur) deinde oſtendit ſeorſum & per ſe ni-
hil præter naturam in vacuo moueri poſſe. Nam om-
nis motus præter naturam poſterior eo eſt, qui eſt
naturalis. Et econuerſo ipſius naturalis, id eſt qui ex al
tera parte naturali opponitur. Neq; enim eſſet motus
præter naruram, & violentus, niſi oppoſitus eſſet mo-
tui ſecundum naturam, cum ergo motus ſecũdum na
turam in vacuo fieri nequeat, perſpicuum ſane eſt, vt
neq; motus præter naturam fieri poſsit. Nam in qui-
bus eſt præter naturã, in his multo prius exiſtit id qđ
eſt ſecundum naturam. Quod autem fieri nequeat in
vacuo motus ſecundum naturam iam demonſtrauit,
& denuo repetit rationem. Nam ſi non eſt aliqua dif-
ſerentia in vacuo infinito (inquit) neq; diuerſi motus
ac differentes in eodem erunt. Nam qua dicunt vacuũ
infinitum, tollunt locum ſupernum, & imum, & pror-
ſus medium ac cœli girum & extremũ ad quæ motus
corporum naturalium vergit & tẽdit, qua vero ipſum
aiunt eſſe vacuum omnem eius differentiam adimũt.
Nam (inquit) vt non entis nulla eſt differentia, ita ne-
que vacui vlla eſſe poteſt, vacuum autem eſt aliquod
non ens & priuatio. Si ergo in ipſo nulla differẽtia eſt,
neq; profecto erũt motus in ipſo differentes, ſed mo-
tus naturales ſunt differẽtes. Neceſſe ergo eſt duorum
alterum ſequi, vel vacuum non eſſe, vel ſi eſt, motum
ſecundum naturam tolli, aboleriq;, quod ſi vacuo exi
ſtente non eſt motus naturalis, neq; motus præter na
turam erit. Si ergo neq; motus naturalis, neq; motus
præter naturam poteſt in vacuo fieri, videtur ergo va
cuo exiſtente penitus motum tolli ac demi. Hoc igi-
tur modo cum oſtendat ſequi ex dictis, vt neq; motus
præter naturam in vacuo fiat, hoc ipſum per ſe, ſcilicet
quod nequeat in vacuo eſſe motum Ariſt. hoc modo
demõſtrat. Omnis motus præter naturã vel fit ab ipſo
mouente, quod adeſt & cogit impulſum, ceu liquet in
his quæ pellũt aliquid, vel ab eo quod abeſt diſtatq; &
non tangit id quod principium emittẽdi dedit ceu pa-
tet in his quæ iaciunt & arcu emittunt iacula & ſagit-
tas, ſed quæ iaciunt̃ vi mouent̃ videlicet, inquit cũ aer
ob impetũ illius qđ iacit̃, circũfluat & circũfluendo
coerceat̃ & coercitus impellat. Nã aer à iaculo pulſus,
& diffundens ſe ad alias partes aeris, quarum vna aliam
impellit eidem iaculo à tergo circũfluit, & ita ſemper
impellit ipſum, ac eatenus fit ea reſiſtẽtia cõpreſsio &
circũfluxus aeris dum vis impetusq; illius qđ iacit̃ de-
ſinit & deficit. Vnus igit̃ modus præter naturã (inqt)
talis eſſe videt̃. Alter aũt eſt, quo aer impulſus vna cum
eo qđ iacit̃ celeriore motu mouetur, quã ſit latio pulſi
naturalis, quia ad proprium locũ mouet̃, & ita impellit
ipſum. Nam aer cũ ſit mobiliſsimus modo principiũ
ſuſceperit, lõgius procedit motum ſibi datũ cõſeruãs,
& ocius mouet̃ (vt dixi) quã id qđ in propriũ locũ fer-
tur, hac ratione igit̃ impellẽs mouet præter naturam.
Cur igit̃ duo ſint modi motus præter naturam ſm̃ nul
lum modum põt quicquã moueri in vacuo præter na-
turam. Nã vacuũ neq; põt cohiberi circũfluere & ce-
dere, neq; põt impelli, quippe vacuum non ſit corpus
non põt igit̃ quicquã moueri in vacuo, niſi vt ea quæ
vehuntur inquit talia vero ſunt ea quæ habẽt ſuũ pri-
mũ mouẽs vna comitãs & ſequens. Verum hoc dixit
per ironiam & diſsimulando, vt ea quæ vehuntur, ceu
ſunt ea quæ ab aqua vehuntur, vt cũ ſtipula aliqua ve-
heretur vna cum aqua. Nã hæc præter naturã mouet̃
neq; pulſa, neq; circũfluxu & reſiſtentia aquæ, dedu-
cta ſed vecta & ducta vna cum aqua. Verum nõ pro-
prie ſtipulę motus diceretur præter naturã, ſed magis
per accidens. At neq; aliquid hoc motu põt in vacuo
moueri. Nam quæ vehuntur ꝑ corpus vehuntur & nõ
per vacuum, & id qđ vehit oportet eſſe magis ineptũ
ad diuiſionẽ & difficile, quam id quod vehitur, igitur
non põt aliqđ in vacuo vehi. Præterea inquit vſque-
quo id ꝙ mouet̃ ſtabit. Nã modo dicere cauſam quie-
tis poſſumus, qm̃ firmitas roburq; aeris impellẽtis fran
gitur. Sed id qđ mouetur in vacuo præter naturã vbi
quieſcit, vel à quo firmabitur: neceſſe eſt igitur vel pe-
nitus nihil moueri in vacuo, vel qđlibet ferri niſi quip
piam præpotentius impedierit. Hæc igitur ſunt Ariſt.
qui oſtendit neq; motum violentum & præter naturã *Vide obſcure*
poſſe fieri, ſi vacuũ fuerit. Mihi aũt videtur neq; hoc *inſtare contra*
argumentum habere quicquã neceſſarij. Primum qui- *Ariſt. verum*
dem, quoniã nihil abunde ſatisq; hactenus oſtenſum *facit ſimilli-*
eſt, vt animo noſtro ſatisfaciat, quum inter numera- *mũ diuiſionẽ*
tos modos motus præter naturam & violenti vnus ſit *ex deſtructio-*
cauſa. Et ipſe ad hoc theorema in commentarijs octa *ne vtriuſque*
ui huius operis libri opportuna & neceſſaria dicã, cũ *partis.*
ibi Ariſ. præſertim & principaliter de his ſermonem fa-
ciat, ac declaret, quõ ea quæ mouentur præter naturã
moueantur, tamen nihil detrimenti & mali erit nunc
commemorare ea abſurda breuibus, quæ cõtra hanc
rationem incidunt. Nam in ipſo aeris circũfluxu ac co
hibitione circũfuſa, vel ante pulſus ab ipſo proiecto
vel lapide vel ſagitta à tergo currit, & circũfluit ipſi ſa-
gittæ vel lapidi ac vndiq; coercetur, & ita poſt iaculũ
ac telũ aer factus impellit ipſum, & ita deinceps, quo-
uſque impetus ac vis proiecti ſeneſcat & debilitet̃, vel
non ante circũfluens aer impulſus eſt, ſed aeris partes
quæ ex latere circũſtant proiecto ipſum impellunt. Nã *Secunda pars*
pulſa ſagitta ex ipſo aere qui vna expellitur ab ipſa cor *diuiſionis.*
da arcus à principio, circũfluit ac ſuccedit ſemper aer
qui circũſtat, in locum ſagittæ, qui etiam pulſus ab
alia parte aeris, à principio impulſi ſagittã pellit, & de-

nuo id faciet in aerem coercitum & circunfuſum ſuccedentem ſagittæ, ac ita continuo & deinceps faciet, quouſq; faceſſat & debilitetur ille motus impetus qui à principio immiſſus ac datus ei erat. Si ergo ſecundum primum modum dixerimus fieri antiperiſtaſim, dico, ſcilicet aerē pulſum ante ab ipſo iaculo & ſagitta à tergo & retro eidem circunfluere & coherceri vndique, & ita pellere telum & ſagittam dubitaret aliquis quid cogat aerē ſemel pulſum ante nullo repcutiēte ipſum, retro currere, videlicet poſt tergum ſagittæ, ac veniētē rurſus retro repercuti & impellere ſagittam. Nā neceſſe foret, aerē tribus motibus moueri. Primo enim oportet ab ipſa ſagitta impelli ante, deinde à tergo rurſus currere, tertio à tergo repercuti. Atqui cū aer ſit mobiliſſimus & tale principiū motus acceperit, longius progreditur, qūo igitur aer à telo pulſus non mouetur ſecundum illud principium ſibi datum, ſed rurſus currens retro, vt fieri ſolet in bellis cum cohors à tergo ſubſidet, eandem partem aeris reflectit & repercutit, & retro currens non diſſipatur in immenſum aeris circuitū, ſed diligenter concauitatē ſagittæ ad ſignum ictumq; deſignans, rurſus à tergo currit ad ipſam & eidem continuus vel immediate hæret. Hæc igitur omnino abſurda ſunt, & magis ſimilia commentis eſſe videntur. Item aer impulſus ante à ſagitta, conſtat ſane ipſum aliquo motu moueri ſagitta nāque continuo mouetur, quo igitur modo aer pulſus à ſagitta poterit circunfluere ſagittæ, & fieri in locū quem ſagitta occupauerat, Nam antequam hic pulſus à tergo curreret, aer qui ad latera ſagittæ, & retro iacet, mox ſubſidebit, & implebit repente locum quem occupauerat ſagitta, propter vacui vim, & his maxime aer qui retro mouetur vna cum ſagitta. At ſi quis dixerit aerem à ſagitta pulſum à tergo currētem expellere aerem circunfluētem ſagittæ, & ita à tergo ſagittæ factus in locum pulſi ſagittam pellit, maxime neceſſe eſt, non continuo ſagittam moueri. Nam antequam aer circunfluens qui iacet ad latera pelleret, conſtat ſane ꝙ ſagitta non mouebatur. Nō enim mouebat hic aer, alioquin ſi hic aer mouebát, quid opus eſt aeri pulſo ante à tergo ſagittæ currere. Quomodo autem hoc fieri omnino poteſt, niſi ab aliquo aer pulſus ante principium accepit motus currendi retrorſum. Nam ſi omnino poteſt incidentem aerem pellere, quemadmodum nunc eum qui lateribus circunſtat, pepulit, cur non ante principium motus quem à ſagitta accepit longius hoc efficit, & nō impellit ſemper aerē vltro incidentem, ſed bis terúe reciprocat curſus ſine cauſa mouente. Multa igitur hic dicere ac multis refellere figmentum huius ſuppoſitionis poſſumus, ſed hæc tanquam ad propoſitum ſufficiant. Cæterum quo ad alteram ſuppoſitionem, quæ aſſerit aerem ex tranſuerſo & ex lateribus circunfluere, & hunc pulſum ab aere qui à principio pellebatur, & à ſagitta pellente ita ſagittam ipſam pellere, dico quod ſi aer ex lateribus non pulſus circunfluit ſagittæ, & fit in eius locum, multo magis conſentaneum eſt, vt aer qui retro impellit ſagittam, circunfluat & ſuccedat in locum ſagittæ & ita ocius moueatur, quare & alius aer qui ex lateribus circunfluit hunc proximum ſagittæ mouebit excitabitq;, vt ſemper ſagittæ circunfluat & eandem impellat donec vis motus à principio eidem data diſſoluatur & deficiat. Hæc quidem igitur contra rationem quæ dicit circunfluxu & compreſſione aeris ea quæ mouentur vi moueri. Quo ad alteram rationem, magis perſuadentem quæ dicit aerem à principio pulſum, ac ſuſcipientem motus initium, & celerius motū, quàm ſit naturalis latio pulſi, ita pellere proiectum comitans idipſum quouſq; deficiat vis mouēdi eidem data, hæc dicenda ſunt. *Contra ſecundam rationē Ariſt.* Verum ratio, quam dicturi ſumus & contra rationem ſuperiorem de circunfluxu cōpreſſioneq; aeris accommodari poteſt. Quocirca perſcrutabimur ab ijs primum, qui hæc dicunt, num quando aliquis vi proijcit lapidem & impellendo aerē qui poſt lapidem iacet, ita cogat lapidem moueri præter naturam, vel potius impellens quandā vim mouendi etiam lapidi ingerit ac largitur. Si ergo nullam vim lapidi confert ac ingerit, ſed ſolum expellēdo aerem ita lapis mouetur, quid ergo opus eſſet vel lapidem tangere manū, vel arcus cordam tangere concauitatem ſagittæ, quādoquidem non tangendo hæc ſed firmando ſagittā in extremo ligno, ceu in quadā linea, hoc fieri poſſet. Similiter etiā multū quippiam aeris poſt lapidem infinitis modis ipſum mouere poſſet. Et conſtat quod quanto plus & maiore vi aer moueretur, tanto magis pellere deberet ac longius iacere telum. At nunc neq; ſi in ipſa linea nō lata, vel puncto firmaueris ſagittam, vel lapidē, vniuerſus aer qui à tergo iacet cum ſuo toto motus impetu pellet ſagittā neq; lapidem, immo neq; interuallum vnius brachij ſagitta moueretur. Si ergo aer multo impetu agitatus propulſusq; nō mouit telū, recte etiā conſtare poteſt, vt neq; in his quæ proijciunt & arcu emittunt, aer à manu vel à corda arcus impulſus, id ſit qđ mouet, alioquin cur hoc accidere debet magis quū proijciens tangit proiectū, quā quū ipſum nō tangit. Itē ſi continua eſt ſagitta quæ tangit cordam arcus, & manus quæ tangit lapidem, & nihil inter manū & lapidem intercipitur, qualis quiſúe aer à tergo & retro eſſet qui moueretur. Quod ſi aer qui ad latera iacet mouetur, quid confert proiecto cū ab eodem eijciatur. Ex ijs autem, & multis alijs contueri ac cognoſcere licet ea quæ vi mouentur hoc modo moueri non poſſe, ſed neceſſe eſt, vt ab illo qui iacit quædam vis mouendi incorporea ingeratur & detur illi quod pellitur & iacitur. Item vel pulſus, aer non penitus confert ad hunc motum, vel ſi confert, quippiam exiguum præſtat. Si ergo hac ratione ea quæ mouentur vi moueri vidētur profecto conſtat, quod etſi in vacuo aliquis iaceret ſagittā vel lapidem, vi, & præter naturam hæc moueri, id multo magis accideret, & non egerēt aliquo extrinſecus impellente, atq; hæc ratio non in dubium reuocaretur cū pro ſua confirmatione teſtem ipſam euidentiam adduceret, dico, ſ. concederetur quandam actionem & vim mouendi incorporeum ab ipſo proijciente immitti ingeriq; ipſi proiecto. Vnde oportet proijcientem tangere proiectum. Cōſtat nāque ex hoc quaſdā actiones viſibilium peruenire vſq; ad oculos ac viſum, vt Ariſt. videtur. Nā videmus ex quibuſdam coloribus actiones quaſdam ac vires incorporeas proficiſci, & præpoſita ſolidaq; corpora colorare quum radius ſolis per colores meauerit, quemadmodum plane videre licet, quum ſolaris radius per coloratum vitrum tranſit. Nā illud corpus cui aduenit radius ſolaris incidens per vitrum ſimiliter colorat, ſicut illud eſt coloratum per quod tranſit, conſtat igitur aduenire quaſdam actiones incorporeas ex alijs in alia. Item ſi id ꝙ proijcitur lapis vel ſagitta eſt, & id quod mouet cogit & impellit homo eſt, qd vetat aliquid proijci vacuo exiſtēte intermedio. Nā ſi modo quū corpus intermediū impediat motum

Vide quō Ioā. Gram. defendit motum in vacuo p actionē datā proiecto &c, non propter aerem fieri motum.

motum corporum,quod diuidere debent ea quæ mouentur,ipſa tamen monentur,quid prohibet cum vacuum interceprũ fuerit,ſagittam vel lapidem vel id genus,pịici,cũ adſint proĩciẽs,proiectũ,& receptaculũ.

Et ſi ſit uiolentus: & eũ neceſſario qui eſt naturalis competit eſſe. Quippe uiolentus ſit præter naturam: qui uero eſt præter naturam poſterior eo eſt: qui eſt ſecundum naturam. Quare ſi is motus non eſt: qui corporum naturalium cuique ſuapte natura competit: neque cæterorum motum profecto quiſquam erit. At quonã pacto motus is erit naturalis: quũ nulla ſit differentia in uacuo & in infinito. Nam quo infinitum eſt: ro nihil infra: nihil ſupra: nihil deniq; medium eſt: quo uero uacuum eſt: ro nihil intereſt inter ſupernum et imũ. Nã ut nullius nulla eſt differẽtia: ſic etiam illius qđ nõ eſt.

Quoniam diuiſit motum in violentum & ſm naturam,& motus præter naturá confert ad demonſtrandum hoc: Iecirco inquit,quoniam ſi ſit motus violentus,erit etiam motus ſecundum naturam. Nã motus violentus nihil aliud eſt,quá motus præter naturam. Si ergo eſt motus præter naturá,vacuo exiſtente, oportet præceſsiſſe motum ſm naturam. Atqui motus ſecundum naturá non eſt,igitur neq; motus præter naturam,demonſtrat autem deinceps,quomodo non ſit motus ſecundum naturá in vacuo. Sed quoniam nulla ratio neceſſaria demonſtrauit motum ſecundum naturam non eſſe in vacuo,neque hac ratione tolleretur motus præter naturam in vacuo eſſe. Et ipſe profecto nó aſſero vacuũ actu eſſe per quod mobilia moueanť, ſed aio qđ ſi vacuũ fuerit, nihil vetat in illo eẽ motũ.

Quid dicit Ioan. Vnde plerique falſo Ioanni impingunt.

Vacuum aũt non ens quippiam,et priuatio eſſe uidetur.

Non quia nullo pacto ens ſit,ſed non ens,veluti materia,& priuatio. Nam dicitur non ens etiá id, cui nulla ineſt forma earum,quæ eidẽ ineſſe aduenireq; ſuapte natura poſſunt,ſimiliter, & vacuum non ens dicitur,quia in eo non eſt aliquod corporum, quod aptũ eſt ibi eſſe. Item priuatio etiam non ens dicitur.

At latio quæ natura eſt differentiam ſubit. Quare erunt ea quæ natura differunt. Aut igitur nuſquam eſt natura latio: aut ſi eſt: uacuum profecto non eſt.

Alia natura mouentur ſurſum, alia vero deorſum, quare cum differentes ſint motus naturales etiam naturalia,ideſt quæ natura mouentur diſtabũt. Si autem quæ mouentur differunt,& in vacuo nullum diſcrimẽ eſt in quo mouentur,alterum duorum neceſſe eſt, vel motum in vacuo non fieri, vel nihil moueri poſſe ſecundum naturam.

Præterea nunc quidem mouentur ea quæ iaciuntur: ro qui pellit non tangẽte: uel ob antiperiſtaſim,ſcilicet per compreſsionem circunfuſam reſiſtentem: ut quidam inquiunt: aut quia pulſus aer motu pellit celeriore: quam ſit ea latio pulſi qua ad proprium locum fertur. At in uacuo nihil horum eſſe poteſt: neque profecto quicque feretur: niſi uelut id quod uehitur.

Probat intentionem ſuam de vacuo Ioã. ſicut ſuperius fecit & ſe defendit ab argumento Ariſ.

Hic probat per ſe motũ,præter naturam non fieri in vacuo,dixit autẽ eo qui pellit non tangente pro hoc quádiu mouerentur aliquo non tangente, alioqui ſi cum expellit,tangeret ſagittam, vel lapidẽ, cũ autem manus expellens inter ſe & lapidem aliquid aeris non includat,vt expellendo aerem expellat lapidem, ſimiliter neq; arcus corda inter ſe & ſagittam, ſed cohęrẽt ſuperficies proĩcientis & proiecti mutuo inter ſe, nũ antequam aer retro tangeret proiectum & ita expelleret ipſum, fit aliquis motus in lapide ab ipſa manu immediate, quemadmodum in ſagitta ab arcus corda, vel nullus motus fit? Si ergo nullus impulſus fit ab ipſa manu vel corda, igitur non oportet, cum expellitur lapis in locum præter naturam, ipſum impelli aliquando à manu atq; ab ipſa diſtare. Neq; enim ab impetu indito ei fertur in locum præter naturá, neq; manus immediate ipſum mouere poteſt. At modo impellitur nullo aere interceluſo inter manũ & lapidem, quare ſi non intercipitur aeris quippiam, primum igitur quod impellit eſt manus vel corda, & aer deinde (aiunt) impulſum recipit. Si ergo penitus poteſt impulſus fieri immediate à manu: Quid vetat in vacuo & hoc ipſum fieri. Nihil enim apud me intereſt ſi quippiam plus vel minus per vacuum vel per corpus moueatur.

Præterea nemo dicere poteſt cum motum alicubi ſtabit: cur enim hic potius: quam ibi manebit. Quare aut quieſcet: aut ĩ infinitũ ferri neceſſe eſt: niſi aliquid potẽtius ĩpedierit.

Hoc eſt alterum argumentũ, quoniam nihil mouetur in vacuo præter naturam. Ego autem dico, quod quemadmodum tu impulſum aeris cauſam motus pręter naturá eſſe aſſeris, ac tádiu aliquid moueri, quádiu vis mouendi aeri data & immiſſa ab impellente à principio debilitetur & deficiat, ita dicendum profecto eſſe, quoniam ſi quippiam in vacuo præter naturá moueretur, tandiu moueretť, quouſq; debilitaretur vis mouendi à principio tradita eidem ab impellente. *Ioã. defendit ſe etiã ab hac ratione.*

Inſuper nunc quidem in uacuo eo corpora moueri uidentur: quia cedit. At in uacuo talis conditio ſimiliter ſeſe habet ex omni parte: quare ad omnem partem mouebitur.

Hoc eſt alterum argumentum ex his quæ dicunt ij, qui vacuũ interſperſum corporibus ſtatuũt, ceu ſunt Democriti ſectatores. Nam (nũc inquit) cauſam ij tradunt, cur quippiam ocius moueatur in aere, ſegnius in aqua, & nullo pacto in terra, quia omnia quidem conſtant vacui & atomorum coniunctione, & cum nó ſit in omnibus ſimilis complexio ac coniunctio, ſed vacua maiora vel minora ſunt in corporibus, ob id ergo in aere celerius aliquid moueť quia vacuæ ipſius aeris partes magnæ ſunt, impulſi ergo atomi aeris ab eo quod mouetur, facile ipſum recipitur in vacuas ſedes & partes, quæ tranſitum moto præbent ac cedunt. In aqua autem ſegnior eſt motus, quippe cum in ea ſint vacua lóge pauciora, & cõſtructio eius diuturnior eſt ſcilicet diu reſiſtit antequá cedit mobili. In terra demum, quia paucisſimæ ſunt partes vacuæ motus non fit, quippe nequeant atomi denſati comprimiq; in vacua. Si ergo (innuit) in his hoc modo motus fit, ſi totũ eſſet vacuum quo moueretur aliquid? Non enim vna pars vacui magis quam alia cederet, cum vndiq; nihil impediat nec reſiſtat, quare quodlibet ſimiliter moueretur & pergeret. Nunc enim alicubi pellenti cedunt atomi, cum ea quæ petũt ſurſum, vel deorſum, vel alio moueantur. At in vacuo omni ex parte cedente ſimiliter, ſi fas eſt dicere ipſum vacuũ cedere, & nullo nuſquá impediente reſiſtenteq; conſentaneum eſt id quod moueť quolibet moueri, & non magis huc, quá illuc, quod ſane abſurdũ eſt, ac fieri nequit. Itẽ ſi quanto maiores ſunt partes vacuæ, tanto celerior motus habetur: Si totum eſſet vacuum, aliquid repente & momento in ipſo moueretur. Verum hoc argumentũ poteſt etiam accipi velut continuum ſuperioribus dictis, qm nunc forte poſſent reddere hãc cauſam. ſ. mobilia

prȩter naturam non ſimiliter ferri per totum. At ſi totum eſſet vacuum quid dicerent, vel enim momento mouebiť aliquid in vacuo, vel magis quocunq; ferretur, per hoc argumentum diceretur, quod neq; per vacuum velut per quod poteſt fieri motum, qn̄ quidem nec velocitas, nec tarditas eſſent in ipſo, neq; huc magis, quàm illuc moueretur. Nam ſimiliter vndiq; ſe habet, quare ipſum potius ſequentibus copulandū coniungendum eſt, quàm ſuperioribus.

Præterea perſpicuum id erit ex his quæ dicturi ſumus, Videmus enim idem pondus corpusúe duas ob cauſas celerius ferri. Aut quia id differt per quod mouetur.

Cum demonſtraſſet vacuum non eſſe cauſam motus neq; vt efficiens, neq; vt finis, reliquum vult oſtendere, vt neq; ſit cauſa motus velut per quod, ſ. non ita vacuū ſit cauſa per quod corpora moueantur, vt nūc p aerem vel per aquam fit motus corporum. Nam ſi hoc modo demōſtratum fuerit neq; vacuum eſſe cauſam, neq; vacuo exiſtente fieri poſſe per illud motum ſecūdum natura, & iam oſtenſum eſt neq; fieri poſſe per illud motum præter naturam, igitur videtur vacuo exiſtente non poſſe vllo pacto fieri motum, ſed motus eſt, igitur vacuum non erit, quod quidem à principio demonſtrare propoſitum erat. Demonſtrat autem motū fieri non poſſe per vacuum ex inæqualitate motus. Nā motus alter ocior eſt, alter vero ſegnior & tardior. Videmus igitur (inquit) in eiſdem rebus motus inȩquales eſſe, qui duas ob cauſas fiūt inȩquales vel eo quod differunt ſpacia, quibus fit abſoluiturq́; motus. Nam idē pondus per aquam motum ſegnius mouebitur, & per aerem celerius. Item ſi idem eſſet id per quod mouetur pondus, licet non eodem modo ſe habens, adhuc motus fieret inæqualis. Nam quemadmodum per aquam mouebatur ſegnius, quia ipſa aqua difficilis eſt, ſectione & diuiſione, quàm per ipſum aerem qui facile diuiditur ac ſcinditur, ac quia multum temporis euolat, & conſumitur dū aqua diuiditur, ita etſi idem eſſet ceu aer per quod mouetur ipſum pondus, & interdū proſpero ſecundoq́; ſucceſſu aeris moueretur, & interdum aduerſo & oppoſito, ocius celeriusq́; moueretur proſpero, & ſecundo ſucceſſu aeris, quàm aduerſo, quippe cum ab eo inhibente renitenteq; vltro ire ac progredi impediatur. Nam tunc ſectio fit difficilior, eo quod aer motus labitur ex aduerſo, ac opponitur & refluit. Hoc igitur modo fit motus inæqualis cum fuerit idem mobile, & id per quod mouetur, non idem. Et ſi idem fuerit id per quod motus fit, & quod mouetur nō idē, adhuc motus non æqualiter fit. Nam pondus vnius librȩ per idem ocius defertur, quam pōdus quod eſt dimidium eius, qm̄ maius momentum maiusq́; pondus ocius celeriusq́; diuidit. Et ſi idem pondus eſſet, ceu pōdera duo quorum vnumquodq; eſſet vnius librȩ, quæ tn̄ figuris different, vt vnum orbiculare eſſet, alterum vero planum, profecto celerius deferetur orbiculare per aerem, quàm planum per eundem delatum. Nam quanto paucioribus aliquid clauditur angulis, tanto celerius diuidit ſcinditq́; interuallum. Quod nāque paucioribus continetur angulis, meabit in angulum quod quidem eſt ipſum orbiculare, inter omnes alias igitur celerius defertur figura orbicularis, quippe quæ in pūcto diuiſionem & ſectionem efficiat. At planum, quia multum aeris comprehendit, ſegnius efficit diuiſionē, ceu videre licet in obtuſis gladijs dempta eorum acutie, idcirco quanto magis aliquid orbiculare eſt, tanto etiā magis in girum volui poteſt, ceu cylindri, & eȩ figuræ quæ pauciores angulos habent quapropter ſphȩra omnium volubiliſsima eſt, quippe quȩ planum tangat in puncto. Cubus autem omnium in orbem duci ineptiſsimus difficilimusq́; eſt, qm̄ magnam plani partem continet, & comprehendit. Hoc igitur modo & in his quæ deferuntur orbicularia celerius motum abſoluūt, propterea quod minus impeditur, & comprehenditur ab aere, quod aūt exiguum eſt facilius ſcinditur, & diuiditur, quàm multum. Hæ igitur ſunt cauſæ inæqualium motuū. Quocirca (inquit) nō poteſt aſsignari cauſa per quam motus inæquales fiunt, ſi motus fieret per vacuum, quoniam neceſſe eſt in vacuo omnia æqualiter moueri, immo penitus non poteſt fieri motus in vacuo, quod quidem hoc modo demōſtrat. Accipit enim duo interualla æqualia in longitudine, ceu aer & aqua quȩ ambo ſtadij vnus ſint. Item accipit vnū & idem quod per vtrunq; moueatur, vel duo æqui pōderis, & eiuſdem figuræ, nihil enim intereſt, ceu ſi duæ ſphæræ pondere auri trium librarum acciperentur. Si ergo vna moueretur per aerem, & altera per aquam, qm̄ aer tenuior eſt aqua, celerius plane altera conficiet abſoluetq́; ſtadium aeris, quàm altera ſtadium aquæ, vnde habebunt etiam (inquit) tempora motuum eandem rationem & proportionem inter ſe quam habent aer ad aquam in denſitate & tenuitate. Nam ſi dupla proportione aer tenuior aqua eſſet, neceſſe eſt etiā tēpora motuum econuerſo inter ſe eandem proportionem habere. Nam tempus in quo mouetur ſphæra per aquam duplum erit temporis in quo mouetur per aerē, & quanto tenuius eſt illud per quod fit motus, tanto breuius eſt tempus ipſius motus. His igitur ita ſe habētibus, oſtendit motum fieri non poſſe per vacuum hoc modo, demonſtrat autem in deſcriptione & lineamento quodam & vocat quod mouetur, a. Aerem autē, d; Aquam, b. Tempus vero motus qui fit per aquam, g. Tempus alterius mutus facti per aere, e. Deinde accipit vacuum ȩqualem aeri & aquæ, quod vocat, z. Si ergo poteſt, a, moueri per vacuum, qm̄ omnis motus in tēpore fit, mouetur ergo, a, quodam temporis interuallo per vacuum, z. Et ſi tempus in quo mouetur per vacuum, h. Cum igitur temporis finiti ad tempus finitū ſit aliqua proportio, neceſſe eſt tempus in quo, a, moueretur per vacuum habere aliquam proportionem ad tempus, in quo mouetur per corpus, ſi autem tempus ad tempus habet proportionem, vt inter ſe tempora ſȩ habent, ita neceſſe eſt, vt ſe habeant interualla, quibus abſoluitur motus, & econtra quam rationem haberēt ea interualla quibus abſoluitur motus, eandem etiam neceſſe eſt, vt tempora habeant. Si ergo neceſſȩ eſt eādem proportionem habere interualla per quæ motus fit, & tempora, perſpicuum eſt quam rationem habet tempus motus qui per vacuum fit ad tēpus motus qui fit per plenum, ceu per aquam eandem rationem etiā habet vacuum ad plenum, ceu ſi tempus decuplū fuerit in quo moueretur, a, per aquam ad tempus quo mouetur per vacuum, decupla quoque proportione aqua craſsior denſiorq́; vacuo erit, & vacuū decies tenuius erit ipſa aqua, ſed non poteſt vacuum habere aliquam proportionem ad corpus, quod quidem hunc in modum probat. Nam id ꝙ excedit aliquod (inquit) habet totum illud quod excedit, & id quo excedit illud, ceu quatuor vnitate excedit tria, habet igitur quatuor tria,

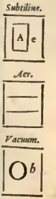
ipſa

ipſa quæ excedit, & id quo excedit dico,ſ.vnitatem. Quemadmodum igitur numerus nó excedit nihil neq; habet aliquam proportionem ad nihil, alioqui ſi numerus quatuor excederet nihil profecto componeretur ex eo quod excedit, & ex eo quod exceditur, quare quaternarius numerus ex quatuor conſtaret, quippe his quod excedat, & ex nihilo, qm̃ hoc eſt quod excedit. Quæ igitur differẽtia eſſe numeri quaternarij componentis ad compoſitum. Quemadmodum igitur ſtultum eſt aſſerere numerum ad nihil rationem proportionemq́; habere, & ipſum excedere, ita ridiculum profecto eſſet dicere corpus aliquod habere proportionẽ ad vacuum & ipſo excedere ſm̃ craſsitiem & denſitatẽ, alioqui, componeretur ex vacuo, & eo quod excedit, quare aqua ex aqua & vacuo, conſtaret, quod ſanè ridiculum eſt, igitur non poteſt vacuum ad plenum aliquã proportionem habere. Si autem ſpacia quibus mouetur mobile inter ſe proportionẽ non habent, ergo neq; motus neq; tempora proportionem inter ſe habebunt, Nam demonſtrauimus quod ſicut ſe habent interualla per quæ motus fiunt, ita etiam ſe habere, tempora, & econtra, vt ſe habent tempora, ita ſe habere ſpacia quibus motus abſoluitur. Si ergo nullam proportionem habet vacuum ad corpus, neq; tempus in quo mouetur per vacuum ad tempus, in quo mouetur per corpus aliquam proportionem habebit, in nullo igitur tempore mouebitur per vacuum. Nam cuiuſuis temporis finiti ad vniuerſum tempus finitum aliqua ꝓportio eſt, igitur in tempore nihil mouebitur per vacuum, igitur nihil prorſus mouebitur per vacuum, quippe oĩs motus fiat in tempore, non.n. habetur motus momentaneus ac ſine tempore. Hoc igitur eſt primum argumentum. Secundum argumentum eſt tale. Si mouetur, a, in tempore per vacuum, profecto in minori tempore mouebitur, quam per plenum moueretur, ceu per aerem eiſdẽ exiſtentibus interuallis quæ diximus. Enimuero ſi duarum horarum ſpacio moueretur in aere, certe in minori tempore per vacuũ, mouebitur, verbi gratia, in media hora, ſed in hac medietate horæ, in qua mouetur per totum vacuum, aliqua etiam aeris pars ſcd'm proportionem abſoluetur, vocat autem partem eris. T, accidet igitur in eodem tempore idem moueri per vacuum & plenum, quod quidem abſurdum eſt cum quo manet etiam primum abſurdum, dico, ſ. vacuum habere aliquam proportionem ad plenum, quam.n. ꝓportionem habet pars aeris ad totum aerem, hanc etiã habet totum vacuum ad totum aerem, qm̃ & tempus partis aeris, & totius vacui eandem rationem habẽt ad tempus totius aeris, & rurſus quam rationẽ habet plenum ad plenum, ſ. pars aeris ad totum aerem, hanc etiã rationem habebit vacuum ad plenum, ſ. totum vacuũ ad totum aerem, propterea quod tẽpora vacui & partis aeris eandem rationem habẽt ad totum aerem. Sed ipſe hoc quidem abſurdum omittit tanquam manifeſtum, dico. ſ. illud prius eãdem magnitudinem percurri per vacuum & plenum in eodem tempore. Vt autem ne quis dicat, licet in eodem tempore moueretur per vacuum & plenum, attamen non eſſent eadem interualla. Nam ſuppoſuimus quartam aeris partem abſolui in eodem tempore, in quo vniuerſum vacuum moueretur. At toti aeri æquale vacuum eſt, quadruplum igitur ſpacium abſoluebatur in eodem tempore per vacuum, quod quidem abſurdũ non eſt, cum maius ſed tenuius in æquali tempore cum minore & craſsiore moueatur.

Aduerte Ariſto. dicere ridiculũ eſſe, vt aqua cõponatur ex aqua & vacuo qđ quidem ridiculũ eſſe negaret Democritus q ex vacuo & atomis oĩa conſtare putauit, quo fit vt rõ. Ariſto. pauci momenti ſit.

Itẽ aduerte neminẽ dixiſſe totũ vacuũ eſſe intra mũdum ſed cõſtare vacuo & corpore, licet vacuũ extra mũdu totũ vacuũ eſſe aliqui dixerĩt; proinde rões de motibus factis in vacuo itra mũdum pauci momẽti ſunt.

Quocirca deinceps oſtendit, ſi neceſſario per vacuum fieret motus, idem, æquale ſpacium per plenum & vacuum in æquali tempore moueri poſſe, quod quidem fieri nequit. Nam (inquit) ſi cogitauero intellexeroq́; aliquod corpus aere tenuius hanc rationem habere ad ipſum aerem, quam ſane habet tempus quo quippiam mouetur per aerem quod ſtatuatur eſſe, E, ad tempus quo aliquid mouetur in vacuo, quod per, h, deſignatur, verbi gratia ſi tempus, e, foret quadruplum temporis, h, corpus aliquod aere tenuius etiam foret quadruplũ tenuius ipſo, idem antẽ corpus ponamus in vacuo eiſdem manentibus, ſ. interuallis, in tanto tẽpore (inquit) mouebitur, a, per tenuiſsimum corpus quod collocauimus repoſuimusq́; in vacuo, in quanto pars intercapedinis aeris quæ erat, t, ac quarta pars eius mouebatur. Atqui in eodem tempore & prius mouebatur per vacuum, & nunc per tenuiſsimum corpus quod cum vacuo eandem intercapedinem & diſtantiam habet, igitur ĩ eodem tempore eadem magnitudo, a, mouebitur per plenum & per vacuũ æqualibus exiſtentibus ſpacijs, quod quidem abſurdum eſt, quare inquit ſuppoſitionem tollendam eſſe ex qua concludebatur abſurdũ, quæ talis erat, per vacuum fieri motum. Cauſa autem (inquit) deductionis ad abſurdum manifeſta eſt. Nam cum oĩs motus fiat ĩ tempore, & cuiuſuis temporis ad quoduis tempus cum extiterint finita, ſit proportio, ꝓfecto conſtat, quod ſi motus in vacuo fieret, in tempore fieret, & obtineret aliquam proportionem ad tempus alterius motus. Item cum ita ſe habeant ſpacia per quæ motus elabitur, vt ſe habent tempora inter ſe, habebit ergo vacuum ad plenum aliquam proportionẽ, ſed nequit vacuum ad plenum habere aliquam proportionem, quippe excedat oẽm proportionẽ. Hinc igitur hoc abſurdum proficiſcitur. Nam ſi quis dederit acceperitq́; motum fieri in vacuo, ex hoc deduceretur, vacuum ad plenum aliquam proportionem habere, qđ fieri nequit. Ratio igitur Ariſto. ex inæqualitate eorum quæ mouentur, quæ fit ob interuallum per quod motus agitur, hactenus procedit probans qũo ſi vacuum foret, non poſſet motus fieri per illud. Verum cuicunq; eſſet intentio prorſus ac vndiq; aſſequi veritatem, quãta vis ſit argumentorum circunſpiciat & ne eorum authoritate verſutia & difficultate adductus, a vero aberret. forſitan imprimis pulchrum eſt vniuerſum ſermonem de vacuo percurrere ac tractare deinde a principio repetentes hoc modo vnumquodq; argumentum conſiderare, vbi aliquid veri vel falſi habeat, quo in loco nihil veriti neque præponemus viri opinionem ipſi veritati.

Ceu per terram aut aquam aut aerem.

Cum adducat exemplum terram accipit, non velut per ipſam motus fiat, aut terram inquit & vocat receptaculum quoddam cænoſum & paluſtre. Vnde proficiſcens ad clariora exempla aerem accipit & aquam.

Aut quia id quod fertur differt: ſi ſint alia eadem ob grauitatis uel leuitatis exceſſum.

Cum dixerit cauſam inæqualitatis motũ dico. ſ. differentiam illorum per quæ mouentur mobilia, reliquũ modo explicat, dico. ſ. diſcrimen eorum quæ feruntur. Nam & ſi idem eſſet per quod motus abſoluitur, & differrent pondere & leuitate ea quæ feruntur, voco autem leuitatem leuius põdus, ceu ſi quippiam eſſet vnius

libræ,

libræ, & alterum eſſet duarum & ſi per eundem aerem ducerentur in æquali tempore inquam non deferẽtur. Dicit deinde (ſi ſint alia eadem) ideſt ſi figuris non different. Nam grauius in æquali tempore per idem ſpacium vna cum leuiore moueri poteſt, ſiquidẽ grauius latum planumq́; fuerit & leuius ſphęricum & orbiculare. Verum poſſumus etiam hoc modo verba intelligere, vt quum dicit (quia id q́ fertur differt) intelligamus vel magnitudine vel figura differt, deinde quum dicit (ſi ſint alia eadem) ceu ſiquidem magnitudines differrent, & figura & id per quod mouentur eadem eſſent, ſi autem figura aliqua & magnitudo ipſa ac id, ſcilicet interuallum per quod motus fiunt differrẽt, ſic ſane motus inæqualis eſſet.

Id igitur per quod fertur cauſa eſt: propterea quod impedit: maxime quidem ſi cõtra feratur: minus autẽ ſi maneat: & magis id quod non eſt facile diuiſibile. Quale eſt id quod magis craſſum eſt.

Notandum inquit illud per quod fertur eſſe cauſam inæqualitatis motuum tanquam impediens, impedit autem motum cum id moueretur in contrarium & refflueret ex aduerſo & oppoſito modo, ceu quum aliqd vel per aerem duceretur, cui venti obuiarent ac repellerent, vel per aquam cum econtra refflueret ipſa, aduerſo. ſ. itinere & non ſecundo proſperoq́; mobili vteretur, exempli cauſa ſi in fluuio aliquis nataret, vel nauigiũ fluxui econtrario duceretur. Deinde inquit & non motũ id per quod, ſed manens impedit diuidi ſecariq́;. Si autem non diuidi eſt impedimento multoquidem magis impediet id quod haud facile ſcindi poteſt.

Põdus igitur a. per b. quidẽ mediũ mouebitur in tẽpore. g.

Dicens quot ſint cauſæ inæqualis motus, per deſcriptiones vult oſtẽdere quonam pacto id interuallum p quod motus fiunt, cauſa ſit inęqualis motus, dicit enim poſt hæc de moto. Vocat autem motum a. inquit igitur, moueatur hoc per interuallum b. & hoc ſit aqua in tempore quodam ceu iu. g.

Per d. aũt ſubtilius quidem illo ſi longitudine b. & æquale fuerit d. in tempore e. iuxta proportionem, impedientis corporis. ſit enim b. aqua d. aũt aer. Quanto igitur aer ſubtilior ac magis incorporeus aqua eſt: tanto celerius. a. pondus per d. quam per b. medium feretur. Habeat igitur rationem eandem ad celeritatem celeritas: qua diſtat aer ab aqua. Quare ſi in duplo ſit aer aqua ſubtilior: duplo in tempore mediũ. b. pertrãſibit ad id tempus: in quo per medium. d. fertur: Et c. tempus duplum erit temporis. e. atq; ſemper quanto magis incorporeũ minuiq́; impedit: ſed facilius ſcinditur id per qđ fertur: tanto magis pondus a. celerius feretur.

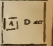
Sententia contextus hoc modo, & hæc conſtructio eſt moueatur (inquit) a. põdus qđ quidem eſt id quod mouetur, & feratur per d. quod ſit ſubtilius corpus, moueatur autẽ per æqualem longitudinem, ſcilicet quãta eſt longitudo b. ſit tanta etiam longitudo d. certe mouebitur iuxta proportionem impedientis. Nam in medio craſſiore motum plus temporis conſumet, in tenuiore autem minus. Vocat autem b. aquam, & d. aerem, quanto igitur ſubtilior aer ac magis incorporeus eſt, q̃ ipſa aqua, tanto celerius a. mobile per ipſum. d. medium feretur, quam per b. quod eſt alterum mediũ. Nam diuidi impedit illud per quod motus fit, quanto aliquid facilius diuidi ſcindiq́; poterit, tanto celerius id quod fertur per ipſum mouebitur. Id autem quod facile ſcindi poteſt tenuius ſubtiliusq́; eſt, & aer ſubtilior

E tempus

eſt ipſa aqua tanquã in corporibus magis incorporeus, quare quanto ſubtilior rariorq́; aer aqua fuerit, tanto facilius etiam diuidetur, quare tanto celerius à mouebitur per ipſum, q̃ per aquam. Quam igitur rationem habent magnitudines interuallaq́; inter ſe, eandem & habẽt motus qui per ipſas fiunt, ac tempora motuum, exempli cauſa ſi in duplo aer ſubtilior aqua fuerit dupla proportione etiam motus qui abſoluitur per aerẽ celerior erit altero qui fit per aquam, & tempus igitur motuum vice verſa ac ſimiliter eandem habebit proportionem. Nam duplum erit tempus motus qui fit p aquam ad tempus motus qui fit per aerem. Duplo in tempore medium b. pertranſibit, vel pertranſibit in tẽpore c. medium b. vel pertranſibit in tempore c. ideſt diſtantiam quam habet b. ſed in tempore c. Et ſemper quanto erit magis incorporeum minusq́; impedit, ſed facilius ſcinditur poſuit autem hanc coniunctionem (ſed) pro hac (atque) quoniam hæc æquiualent, ſi per ſubtilius (inquit) mouebitur celerius feretur, & quanto magis incorporeus eſt, & facile ſcinditur, & propter hoc minus impedit tanto celerius per illud feretur.

E tempus

Textus.

Textus.

At uacuum nullam rationẽ habet ad id corpus à quo exceditur: quemadmodum neq; ipſum nihil ad numerum.

Cum oſtendiſſet proportionem in motibus corporum, reliquum proficiſcitur ad ipſum propoſitum. ſ. ad oſtendendum per vacuum non poſſe fieri motum. Nã ſi omnis motus in tempore, igitur & motus in vacuo fiet in tempore, & cuiuſuis temporis ad omne tempus finitum eſt aliqua proportio. Nam tempus vel æquale tẽpori eſt, vel dimidium, vel duplum, vel ſexquitertiũ, vel aliquo alio modo. Vt autem ſe habent tempora motuum inter ſe, ita neceſſe eſt, ea ſe habere per quæ motus fiunt, igitur vacuum ad plenum habebit proportionem, hoc uanque fieri non poteſt. Si ergo vacuum non poteſt habere aliquam proportionem ad aliquod corpus plenum, certe neque tempus motus qui fit per ipſum ad tempus motus qui fit per aliquod corpus habebit proportionem, ſed hoc eſt impoſſibile, quippe cuiuſuis temporis finiti ad omne tẽpus finitum ſit proportio aliqua, in nullo igitur tẽpore quippiam mouebitur in vacuo, quod etiam impoſſibile eſt. Nam omnis motus fit in tempore, igitur non poteſt fieri motus in vacuo.

Nam ſi quatuor uno quidem tria: & pluribus & duo, et pluribus etiam quam duo unum excedunt: nullam profecto rationem ulterius habent: quia nihilum ipſum excedunt. Id enim quod excedit in exceſſum ipſum: & in id quod exceditur neceſſe eſt diuidi. Quare ipſa quatuor erunt quæcunque excedunt: & nihil.

Cum dixerit ita non eſſe proportionem vacui ad corpus quemadmodum nulla eſt proportio inter nihil & numerum, idipſum oſtendit per hæc quomodo, ſcilicet nihil ad numerum non habet aliquam proportionem. & ponit exempla eorum quæ habent proportionem inter ſe. Nam quatuor (inquit) tria excedit vnitate, duo autem plus quàm vnitate, quoniam duo dualitate excedit. Nam vnitate excedit trinitate, nihil autem nullo exceſſu excedit, cur autem non excedat nihil per ea quæ deinceps adiecit demonſtrat. Et nos iã diximus adamuſſim.

Idcirco neq; linea punctum excedit: ſi non componatur ex punctis. Similiter & uacuum nullam & plenum rationẽ habere poteſt: Quare neq; etiam motus.

Vt ne

Vt nequis dicat, male accipiebas o Ariſto. in exemplis vacui non ens, qm̃ vacuum non numeratur inter non entia ob id hæc adiecit, qm̃ non ſolum nõ ens nullam rationem habet ad ens, ſed neque ea quæ ſunt diuerſorum generum ac diſsimilaria habent aliquam ꝓportionem, qm̃ linea punctis non conſtat, neque linea ad ſuperficiem proportionem habet, neq; ſuperficies ad corpus. Nam ſi addautur infinita puncta, atq; coniungantur ſimul, non efficient lineam maiorem, neq; infinitæ lineæ coniunctæ efficient ſuperficiem, neque ſuperficies corpus, quippe ex his non componantur, ſed eiuſdem ſpeciei & ſimilaria ſunt mutuo inter ſe cõparanda, & habent proportionem inter ſe. Nam linca ad lineam proportionẽ habet, & ſuperficies ad ſuperficiem, & corpus ad corpus, quare & ſi vacuum eſſet de numero eorũ quæ ſunt, qm̃ prorſus diuerſum eſt à corporibus, immo ſe habent contrario atq; oppoſitò modo, ceu habitus & priuatio. Nam vacuum alterum eſt, alterum vero plenũ, attamen nullam rationem haberet ad corpus qua vacuum eſt. Nam modo quærimus rationes & proportiones conſtitutionnm & craſsitudinum corporum, qm̃ aer tantam craſsitudinem reſpectu eius in duplo craſsitudinem & denſitatem aqua habet, cum igitur vacuum nullam talem craſsitudinem habeat, quonam pacto poterit habere aliquam proportionem & comparationem ad corpora, quare neq; tẽpus motus qui fit per vacuum habebit proportionem ad tempus motus qui fit per aliquod corpus, quare neque mouebitur quippiam ꝑ vacuum, vt ſępe diximus.

Sed ſi per ſubtiliſsimum tanto motu in tanto tempore per uacuum fertur, omuem profecto rationem exuperabit.

Inquit ſi per ſubtiliſsimum corpus in tanto tempore percurret talem diſtantiam ac intercapedinem, & ſemper cum magis tenue fiet corpus, minuetur tẽpus motus, cunctis alijs, videlicet manentibus eiſdem ac ſimilibns, ſi in nullo corpore fieret motus, ſed in vacuo, cõſtat ſane tempus motus, qui fit in vacuo, nullam ꝓportionem habiturum ad tempus motus, qui fit per plennm, qnod idem dictu eſt, momento & ſubito mouebitur ĩ vacno id quod ibi poneretur, quod dictu idem eſt perinde ac diceremus nullo pacto poteſt fieri motus in vacuo. Nam in ſphæra tornatili Arati videre licet, immo in ſphæra vniuerſi. in maximo circulo aſtra quibus non nullæ imagines animalium ab aſtronomis deſignantur celerius mouẽtur, quàm reliqua, & ea quę ſunt in minoribus ſphæris infixa ſegnius circumaguntur, & tanta fit tarditatis proportio quanta eſt minor moles ac arctior ambitus circulorum cum quibus mouentur. Quam.n. proportionem habent circuli ad circulos, minores, ſ. ad maiores, tanto ſegnius mouentur ea quæ vna cum circulis minoribus ciẽt his quæ maioribus ſphæris ſimul circumaguntur, atq; in tm̃ procedit diminutio circulorum & motus eorundem, quouſq; circulis qui accipiuntur in ſphæra & continentur, in arctum, & minorem ambitum redactis occurremus in cardines & mundi polos qui prorſus immobiles ſunt, quo circa & Aratus do ariete qui eſt in maximo circulo, dico. ſ. in circulo æqui noctiali hæc inquit. Eiuſdem & arietis vie celerimæ vt facilimæ & longiſsimæ circa circulum circumactus nihil ſegnius ipſa vrſa minore rotetur, quæ in paruo circulo voluitur. Veruntamen cũ moueatur aeris vna cum maximo circulo ſimul in mobili minimo ab eodem in idem reuertiẽ & remeat vna cum paruitate circuli diminnendo motus. Ita igitur in propoſito quantum corporis tenuitas proceſſerit & fuerit, tantum minuetur tẽpus motus qui celerior ſemper cedit & fit, ſi ergo nullum eſſet corpus, ſed vacuum omne tempus conſumeretur, & nullus eſſet motus.

Vide quo Aſtra Zodiaci citius circũ aguntur quã alia Aſtra fixa.

Sed cũm huius nõ pŏt reddere ſecũdum Ariſt. licet apud aſtrologos qui nonã ſphærã & decimã ponũt quorum alii nonã ſphæras alii decem ꝯſuere, tu vi-

de Theoricam octaue ſphæræ.

Sit enim. z. uacuum longitudine æquale. b. d. pondus ſi gitur a. ſi tranſierit: & mouebitur quidem in aliquo tempore quod ſit. h. minore uero quam ſit. e. hanc profecto rationem habebit uacuum ad plenum.

Cum poſuiſſet eam proportionem quæ ſit in corporibus qñ per ipſa aliquid moueretur, & dixiſſet ac oſtẽdiſſet vacuum ad plenum nullam proportionem habere, ex quo ſequitur nullum motum fieri poſſe in vacuo id volens lucidius explicare, rurſus exponit per deſcriptiones motuum & eorum per quæ fiũt proportionẽ, & quærit ſi poſſumus ſeruare in vacuo aliquam talem ꝓportionem, prius.n. cum ponat aquam, & aerẽ quærit quid accidat, cum motus fit in his. Nũc autem accipiens hæc veluti conceſſa quærit qualem proportionem habeat vacuũ ad ipſa ſi moueretur aliquid ĩ ipſo, & petit motum fieri in ipſo, deducitq́; rationem ad abſurdum. Supponit igitur vacuum æquali longitudine b. & d. id eſt aquę & aeri, & inquit idem pondus. a. quod q̃dem mouebatur in aqua & in aere & ſi ĩ vacuo moueretur (inquit) in quodam tempore mouebitur ceu in h. Nã vocat tempus quo mouetur. a. per vacuũ, ipſum b. Item hoc tempus breuius erit neceſſario tempore in quo per aerem mouebatur, quod quidem eſt. e. Inquit ſi ergo minori tempore mouetur à pondus per vacuũ quàm per aerem, habebit profecto, aliquam proportionem tempus in quo à mouetur per vacuum. dico, ſcilicet tempus. h. ad tempus in quo mouetur per aerem, quod quidem eſt. e. quam igitur proportionem habẽt hæc tempora inter ſe, eandem etiam babebunt vacuum & plenum.

Sed tanto in tempore: quantum eſt. h. in quo. d. partem aliquam quæ ſit. t. à pondus tranſierit.

Secundum argumentum, & inquit in tanto tempore quantum eſt id quo moueretur per vacuum, ſtatuatur autem hoc tempus. h. mouebitur pondus. a. per partem aliquam diſtantiæ intercapedinisq́; ipſius. d. dico, ſcilicet aeris. Sit autem hæc intercapedo & pars in qua mouetur. t. At ſequens ex hoc abſurdum cum omiſerit proficiſcitur ad alterum argumentum. Erat antẽ hoc abſurdum, in eodem tempore. h. vacuum & plenum. t. pertranſiri quod quidem erat aeris pars, quod ſanè abſurdum eſt. Quam enim rationem habet. t. ad. d. dico, ſcilicet partem aeris ad totum aerem, eandem etiam habebit. z. ad. d. dico. ſ. vacuum ad totum aerem, quoniam & tempus. z. & tempus. t. quod eſt. h. eandem ꝓportionem habet ad tẽpus. d. aeris quod eſt. e. & quoniam quam pruportionem habent tempora inter ſe, hanc etiam habẽt ea inter ſe quibus abſolnitur motus. ſ. ſpacia, eandem igitur proportionem habent. z. & t. ad. d. ſed ea quæ habent ad idem proportionem & inter ſe vnam & eandem proportionem habent, igitur. z. quod quidem eſt vacuum, & t. qnod eſt plenum eandem proportionem inter ſe habebũt, hoc autem abſnrdum eſt. ſ. plenum ad vacuum habere eandem proportionem, quam habet vacuum ad plenum, alioqui hæc quo ad craſsitudinem inter ſe haberẽt proportionem, Nam ſecundum hanc modo fit proportio. Equidem. t.

dico

dico.ſ.aeris pars rara fiebat, quemadmodum vacuum tenue rarumq́, eſſe cogitabatur.

Transierit autem.a.pondus mediũ in quo z. & ſi ea proportione differat ſubtilitate ab aere quam e. tempus ad t tempus habet.

Tertium argumentum, in quo demonſtratur, quod ſi mouetur aliquid per vacuum, accidet, idem ſpacium plenum & vacuum ipſum pertranſiri in æquali tempore, hanc autem literam.z.quę ſuperioribus vacuum deſignabat, nũc facit Ariſto. ſignificare aliquod plenum corpore ſubtiliſſimo eandem proportionem habẽs ad aerem, quam quidem habet tempus.h.quod erat vacui ad tempus.e.quod erat aeris.

Nam ſi corpus z. in quo tanto ſubtilius quanto tempus. e.excedit tempus.h.econtra profecto pondus. a. tranſibit illud uelocitate in tanto tempore: quãtum eſt tempus.h. ipſum. z.ſi feratur per illud.

Inquit, ſi corpus poſitũ in vacuo tanto ſubtilius aere foret, quanto tempus motus qui fit in pleno excedit tempus motus in vacuo, econtra (inquit) profecto põdus a.tranſibit in tanta velocitate illud, quantum eſt tẽpus h.ipſius.z.ſi feratur per illud, ideſt quanto tempus aeris excedit tempus vacui, tãto econuerſo celerius.a. pondus conficiet ſpacium.z.in tempore.h.quam.d.ſpacium.ſ.aeris. Dixit autem (ecõtra) quoniã in temporibus quidem aeris tempus excedit tempus vacui dico.ſ. e.excedit h. Nam plus temporis. e. labitur, & in motu tanto celerior ſecundum proportionem fit motus in tempore.h.eo motu qui ſit in.e.tempore. Pulchre autem adiecit, ſi feratur, ideſt ſi prorſus aptum eſt ſuapte natura moueri per illud corpus, quod in vacuo poſitũ eſt, ſi ergo huiuſmodi res ſe habet, vt ſuppoſuimus ã põdus in eodem tempore mouebitur, ſecundum eandem proportionem quam diximus.

Si igitur nullũ in. z. fuerit corpus: adhuc celerius mouebitur. At in tempore.h.motum erat. Quare põdus. a. æquali tempore plenum et uacuum pertrãſibit: ſed hoc fieri nequit.

Duo abſurda quæ ſequuntur ex ſuppoſitione in cõcluſione deduxit. Nam demonſtratum eſt.a.pondus moueri in tempore.h.in tenuiſſimo corpore, quod ponitur in vacuo. Suppoſitum autem ac poſtulatum eſt à principio eandem intercapedinem, vacui per tempus. h.pertranſiri. in æquali igitur tpe idẽ pondus.a. cõficiet plenum & vacuum interſtitium. z. quod fieri nequit. Hoc quidẽ igitur poſterius induxit, ſed ante hoc aliud abſurdum concluſit hoc. ſ. in æquali & minore tempore idem mouebitur, quod ſane abſurdum eſt. Nam ſi in tempore.h.cõficeretur intercapedo corpore plena, cõſtat ſane quod ſi ipſa intercapedo vacua fuerit in minore tempore conficeretur tranſitu. Nam hoc eſt conſequens. Supponebatur autem intercapedinem vacuã in tempore.h.pertranſiri, idem igitur in multo & paruo tempore mouebitur, quod quidem abſurdum eſt.

Conſtat igitur quod ſi tempus aliquod erit in quo per uacuum quoduis corpus mouebitur: hoc impoſſibile accidet. Nam in tempore æquali quippiam plenum & uacuum pertranſibit. Erit enim proportio aliqua alterius corporis ad alterum, uelut temporis ad tempus.

Inquit, conſtat ex ſuppoſitione dicente aliquid moueri per uacuum hoc impoſſibile ſequi.ſ.in æquali tẽpore aliquod plenum & vacuum pertranſiri, & hanc rationem repetens breuiter probat. Nam (inquit) erit ptoporportio aliqua corporis alterius ad alterum, ceu temporis ad tempus, ideſt poſſumus accipere talẽ proportionem corporum, qualem habet tempus ad tempus. Quare ſi accepero tenue corpus habẽs hanc proportionem ad aerem, quam habet tempus in quo mouebatur per aerem ad tẽpus in quo mouebatur per vacuum, ea accident quæ diximus.

Vt ſummatim dicam manifeſta eſt cauſa huius quod accidit. Nam motus quidem omnis ad motum eſt proportio. Nã in tẽpore eſt: & omnis temporis ad tẽpus eſt proportio mõ ambo finita ſint. Sed uacui ad plenũ nulla eſt proportio: quatenus igitur differunt ea per quæ feruntur hæc accidunt.

Cauſam deinceps per quam ex ſuppoſitione ſequebãtur abſurda, quæ diximus, adiecit. Nam propter hoc ſequebatur ex ſuppoſitione vacui abſurdum, propterea quod concedentes in vacuo fieri motum, ſtatim concedimus damuſque vacuum etiam habere proportionem ad plenum. Nam neceſſe eſt cum omnis motus ad motum habeat proportionem propterea quod omnis motus ſit in tempore, etiam ſequi vt tempus ad tempus proportionem habeat, & vacuum ad plenum. Cũ igitur non ſit proportio vacui ad corpus, quippe qui ſuppoſuimus illud non ens eſſe, merito ſequitur ex falſa ſuppoſitione abſurdum.

Hæc quoque eueniunt exceſſu eorum quæ feruntur.

Cum dixerit ob duas cauſas inæqualiter quippiam moueri, vel quia differunt interualla per quæ motus fit, vel quia ea quæ feruntur & mouentur differunt, ſi alia eadem fuerint, cum demonſtrauerit itaque ex his per quę motus abſoluitur vacuo exiſtente fieri motum nõ poſſe, nunc vult ad reliquum proficiſci & oſtẽdere ex his quæ mouentur quod ſi vacuũ eſſet, motus in eo fieri nequeat. Nos enim qui per vacuum motum fieri negamus inęqualium motuum cauſas maxime naturales aſſignare poſſumus, non ſolum ex differentia interuallorum per quæ motus labitur & fluit quemadmodum ſuperioribus diximus, ſed etiam ex diuerſitate ac diſcrimine eorum quæ mouentur. Nam & ſi idem eſſet per quod motus abſoluitur & fit, ea tamen quæ mouentur vel pondere, vel figuris diſtarent ac differrẽt, ocius defereretur grauius quanquam etiam eſſent figuris eadem ac conuenirent, Et cauſa patet. Nam quum per corpus motus fiat, & id quod grauius eſt, vi ac poteſtate ſua magis diuidat, merito etiam celerius defertur. Itẽ ſi idem pondus haberent, & figuris inter ſe differrent. Et aliud orbiculare vel acutũ ſi eſſe contigerit ac aliud planum & lunæ ſimile, quanquam idem pondus haberent celerius ſane acutum & orbiculare deferretur quã planum. Nam planum multo corpore detinetur & id quod multũ eſt, tardius diuellitur vel diuiditur ab obtuſiore figura. At acuta & orbicularia cum minus corporis capiant & ferant, idcirco celerius ea quæ ſubiiciuntur ſcilicet interualla diuiduntur. Et hæc non ignorant, qui artibus mechanicis addicti ſunt. Porrò nautæ plumbeis ſphæris naues appendunt vt celerius deferantur & ipſas ſphæras non efficiunt planas ſed orbiculares & compactas, quocirca etiam piſcatores retium funibus connectunt plumbum. Nos igitur (inquit) hanc cauſam inæqualis motus aſſignare poſſumus. Sed ij qui dicunt motum fieri per vacuum, quàm cauſam inæqualitatis motuum afferrent ac traderent, quid enim plus temporis vel motus plumbum per vacuum motum conſumeret quàm cortex arboris & ſuber. Nam ſimiliter vtriſq; vacuum cedit, imo neq; cedit,

dit, qm̃ cedere corporibus tribuitur, ſed vtraque ſimiliter per ipſum meant & recipiuntur à nullo impedita, igitur æqua celeritate moueburſ oĩa in vacuo. At hoc fieri nequit, igiſ motus in vacuo non fieret. Ij ergo (inquit) qui vacuum introducũt, ex motu ad locum putabant oſtendere vacuũ eſſe. At rõ contrariũ demonſtrauit, qm̃ ſi eſt vacuum, motus fieri non poteſt. Sic ergo demonſtrauit ex motu ad locum nõ eſſe vacuum. Vnde inquit idem conſiderantibus per ſe vacuũ demõſtraretur quod vere vacuũ ſit, i. vanum ac futile, nihilq́; conferens his rebus quę ſunt. Nam cum ij qui vacuũ introducunt & illud tanq̃ loci vſum & opportunitatem prębent his rebus quæ ſunt, ſic ſtatuerint ipſum, oſtendit neq; hoc modo vacuum fieri poſſe, tale autem poſtulatum prius accipit, & inquit ſi ligneus cubus in aqua poneretur tantum aquæ cederet cubo, quantus eſt ligneus cubus, ſimiliter ſi poneretur in aere, & in quouis corpore qđ cederet, quũ igiſ in vacuo ponereſ cubus, cæderet ne cubo vacuũ ęquale magnitudinis ipſius cubi? Et qũo cederet vacuum, ſi autem non cedit cubo in eo poſito, ſed manet, tm̃ profecto vacui ſpacium cõtinebit occupabitq́; cubus, quartus & ipſe cubus eſt, quare cubi ſpacium meabit ac recipietur per æquale ſpacium vacui, & interualla inter ſe cohærebunt & penetrabunt ſe mutuo. Nam quemadmodum (inquit) ſi non cederet cubo aqua vel aer, poſitus in ipſis per tm̃ aquæ vel aeris recipietur, quantus ipſe eſt, ita ſi nihil vacui cederet æquale ſibi ſpacium vacui occuparet ſpacium autem (inquit) à ſpacio ſm̃ hoc idem non diſtabit. Nam etſi ſpacium cubi haberet qualitates eidem accidentes, tñ non quatenus qualitatibus impreſſus formatusq́; eſt, hac rõne in loco eſt, ſed ſolum quatenus habet dimenſionem, quare etſi ab oĩbus affectionibus ceu albedine, caliditate deſignatione figura & reliquis ſeparareτur & duntaxat maneret ſpacium & ipſa dimẽſio, nibil minus in loco eſſet & ſibi æqualem vacui partem occuparet. Nam ſm̃ nullam affectionem in loco erat neq; vt albus, neque vt calidus, neq; vt habens grauitatẽ, ſed quatenus habet dimẽſiones. Cum igitur & cubus ſit in loco, ſeparareτur ab alijs oĩbus quæ ei nihil conferunt vt in loco ſit qũo diſtaret à ſpacio vacui quod eſt eius locus, ſi autem non diſtabit, qm̃ tam illud ſpacium eſt affectionis expers quàm hoc, cur igiſ oporteret extrinſecus alterum quoddam ſpacium ambire corpora. Nam ſi vnumquodq; corpus proprium habet ſpacium, quid ergo alio extrinſeco ſpacio egeret, igitur vanum eſt ac ſuperfluum ſpacium exrrinſecus cũ vnumquodq; in ſeipſo contineat ſpacium. Et ſi duo ſpacia ſimilia mutuo ſeſe reciperent & inter ſe cohærerent, cur non tria, & infinita. Item ſi vacuum fuerit qđ non diſtet ab eo ſpacio quod in eo eſt, vacuum igitur in vacuo erit. Præterea ſi cederet cubus ſm̃ nihil aliud quam quatenus ſpacium eſt, cum & quatenus ſpacium eſt locum ex loco mutat, & corpora quæ mouentur vna ſimulq́; proprium ſpacium ferunt, & ſpacium ſecundum hoc idem non differt à ſpacio, videlicet, à vacuo, igitur ſuperfluum & vanum eſt intelligere & conſiderare aliud ſpacium extrinſecum corporibus, cum vnumquodq; ſecum ferat proprium ſpacium. Nam ſi locus eſt ſpacium & ſingula ſpacia ſunt in ſingulis ſuis corporibus non differentia ſecundum hoc à ſpacio extrinſeco, vanum itaq; eſt alterum ſpacium extrinſecus circum ambire, præter id quod vnicuiq; ineſt. Quid. n. prodeſt & conducit ſimile in ſimili fieri. Item ſi corpora qua ſpacia ſunt alijs ſpacijs egent, & vacuum cum ſpacium ſit egeret quodam altero interuallo, quare vacuum eſſet in vacuo & hoc in infinitum, non igitur vacuum velut locus poteſt eſſe, ſi ergo neque loci vſum & opportunitatem præbet, neque motus eſt cauſa, immo contrarium ſi eſſet, motum tolleret, videtur igitur vacuum nullo pacto eſſe.

Cernimus enim ea corpora quæ plus aut grauitatis aut leuitatis habent momenti: modo eadem ipſis inſit figura: celerius per æquale receptaculum ferri: ac ea ratione: quam habent magnitudines inter ſe. Quare & per uacuum ita ferentur: quod fieri profecto nequit. Nam ob quam cauſam celerius mouebuntur. In plenis enim id neceſſario fit. Maius enim celerius in ſua diuidit.

Nam cum idem fuerit interuallum per quod feruntur ea quæ mouentur ac ſimilis extiterint figuræ, licet pondere inæqualia, profecto quam proportionem habet pondus ad pondus, talem quoq; neceſſe eſt habere motum ad motũ. Nam quanto excedit grauius, tanto cælerius deferetur. Si autẽ figuris diſtarent, aliquod minus graue acutum figura cum maiore pondere orbiculare ſimul inæquali tpe per idem ſpacium deferri poſſet. Idem multo magis conſentaneum eſt fieri in maiore ſecundum proportionem grauis exceſſus, & figuræ.

Nam aut iactum: aut momentum quod habet id quod fertur, aut figura diuidit. Aequalis igitur celeritatis omnia erũt. At fieri nequit. Quod quidem igitur ſi ſit uacuum contrarium accidat illius per quod uacuum probant, qui illud eſſe aiunt: ex his quæ diximus patet. Hi nãque putant uacuum eſſe ſeparatum per ſe: ſiquidem erit motus ad locum. Hoc autem perinde eſt atque ſi ſeparatum locum aliquem eſſe aſſerunt: quod fieri non poſſe prius diximus.

Vel. n. põdere pulſus aer, ac cedens ſcinditur, vel figurę acuitate cũ ſit facile diuiſibilis diuiditur. Equidem ſphæra in puncto incipit aggrediturq́; ſectionẽ. Quocirca æs & plũbum cũ plana lataq́; fuerint in aqua poſſunt vehi ac ſupra natare & inſidere aquæ, cũ vero fuerint orbicularia, vel ad inſtar cylindri non amplius ſupereminebunt quãquam ipſa minus ponderis haberẽt q̃ lata & plana. Si ergo id per quod motus fit, vacuum eſſet, ꝓfecto æqualiter oĩa mouerentur. Nã quid vetaret oĩa non ęqualiter moueri, quum nihil ſit quod prohibeat diuiſionem, ſed fieri nequit, vt omnia æqualiter moueantur, quare & vacuum eſſe impoſſibile eſt.

Item ſi per ſe conſiderabimus id quod uacuum appellatur profecto uidebitur uere uacuum. Nam quemadmodum ſi in aqua cubum quiſpiam poſuerit: tantum aquæ cedet: quantus eſt ipſe cubus.

Per ſe. i. ſine motu ad locum. Nam ſuperius eo quod motus localis per ipſum fieri non poteſt, deſtruxit vacuum eſſe, nunc autem hoc modo ipſum conſiderat, velut ſi non eſſet motus ſm̃ locum. Vel per ſe dixit, qm̃ qui aſſerebant vacuum propter motum eſſe, illud per ſe ſeparatum ſtatuerunt, & ij qui hoc aiunt, non diſſentiunt nec differunt ab ijs qui aſſerunt locum eſſe ſpaciũ quoddam. Quare cum demonſtratum fuerit locũ non eſſe quoddam interuallum ſeparatum per ſe, vnà demonſtratum erit neq; vacuum eſſe, propter hoc ſubiunxit quod & idem per ſe ſeorſum & nõ eo ꝙ ſimul cum ipſo interuallo locali deſtrui poteſt, demonſtrandum eſt ipſum non eſſe.

Sic & in aere: ſed ſenſu non conſtat.

Inquit

Inquit ſed etiam ſi ponatur cubus & corpus ipſum in aere idem accidit. Nam tm̄ aeris cedet ipſi corpori impoſito, quantum eſt ipſum corpus. Sed quoniã ſenſus noſter non cõprehendit aerem, cedere qm̄ coloris expers eſt, hac ratione cedere non videtur, ſed ſi ſenſu hoc ĩmanifeſtum eſt, attamen ratione manifeſtiſſimum eſſe videtur. Nam ſi aer eſt corpus, & impoſſibile eſt duo corpora in eodem eſſe, igitur oportet vniuerſum aerem cedere corpori, quod in eo collocatur.

Et ſemper in omni corpore habente tranſmutationem: in quo aptum eſt ferri niſi dẽſetur neceſſe eſt ipſum cedere: ſiue deorſum ſit latio uelut terræ uel ſurſum ſi fuerit, ignis: uel in utraq; ceu aer.

Dixit habenti tranſmutationem propter magnitudines mathematicas. Hæc enim tranſmutationem non habent quoniam neque grauitatem, neque leuitatem obtinent. Nam ipſa ſunt per ablationem & in intellectu & animi cogitatione verſantur. Inquit igitur in omni corpore in quo poneretur cubus, illud ſanè cubo cederet in quo aptum eſt ferri, ceu ſi in aqua poneretur, deorſum aqua cederet cubo. Nam aqua ſuapte natura deorſum fertur. Si aũt ĩ igne poneretur cubus lapideus ſurſum cederet, ac locũ lapidi ignis daret. Nam ſupra ſuapte natura tẽdit niſi impediatur. Si enim ignis ſupra recipi non poſſet corpore ſolido prohibente tranſitum illius ſurſum, ſaltem deorſum recipiendo corpus in eo poſitum illi cederet. Similiter & in aqua quæ ponitur in lebete non tranſmutabitur deorſum qm̄ prohibetur à corpore quod ſupra ſtat & ſuſtinetur, quod ſolidum eſt, quanquam vi ſupra ſtet & ſuſtineatur. Illud autem quod dicit (niſi denſetur) exemplo conſtat, velut de ipſa lana. Nam hæc cum condenſatur in ſeipſam, cedit quidem illi quod ponitur in ea, quę tamen nec ſurſum, nec deorſum mouet̃, ſed dũtaxat in ſeipſam conſtringitur & denſatur. Etenim aer ipſam ſuſtinet, poteſt enim ſimul cubo impoſito aer neq; ſurſum, neque deorſum cedere, ſed denſari in ſeipſum conſtrictus, verum non velut lana, ſed velut alteratus cum denſior fit. Poſtremo illud verbum (vel in vtraq; dicit) ceu ſi aliquid poneretur neq; valde graue, neq; valde leue, ſed veluti medium aliquomodo, quod poſſet in vtraq; facile recipi, quale eſt aer. Nam ſi in eo poneretur cubus, poſſet aer & ſupra extruſus ac denſatus moueri & infra ſecundũ eum tranſitum quem facile inueniret.

Siue qualeuis aliud in ipſo ponatur.

Si ita ſe habet ſcriptura, ſane diceret de figura illius quod in eo ponitur, quoniam idem accideret & ſi non cubus, ſed quæuis alia figura in eo poneretur, ſi autem eſt ita, vbi eſſet, ideſt id quod in eo poſitum eſt quomoueretur, diceret forte aliquis quod corpus in quo ponitur cubus reciperetur in ipſum in quod id ꝙ poſitũ eſt reciperetur ac mearet, cum ſit fluxus momentumq́ue illius quòd intus ponitur vehementius ac magis fluere queat id quòd intus ponitur. Nam ſi vis illius quod intus ponitur nõ vehemẽtior eſſet ac magis ageret, neq; cederet ipſi id in quo ponitur. Nam ſi id quod intus ponitur ſuapte natura ſurſum mobile eſſet, illud etiam ſurſum expelleretur. Similiter etiam ſi ſuapte natura deorſum mobile eſſet, deorſum pelleretur. Verum illud ſuperioris textus (vel in vtraq; ceu aer) non valde poſſet coaptari huic expoſitioni, vel in vtraq; dicitur, tanquã hoc petendo & ſupponendo ipſe dicat, quoniam des tu ꝙ ſit tale, ergo ſupra ac infra cederet. Item cum dicit ſuperiore textu (in quo aptum eſt ferri) reſpondet huic neceſſe eſt ipſum cedere. Item cum ibidem dicit in omni corpore habente tranſmutationem, ſic intelligitur, ideſt in omni corpore quod aptum eſt tranſmutari, alioquin ſi penitus ĩmobile eſſet, neq; penitus moueretur in locum ipſius id quo intus ponitur.

At hoc fieri in uacuo nequit: quippe cum non ſit corpus: per cubum autem æquale ſpacium uacui penetraſſe uidebitur: quod quidem erat prius in uacuo: quẽadmodum ſi aqua nõ cederet ligneo cubo: neq; aer, ſed oĩno penetraret ipſum.

Hoc quidem impoſſibile eſt, ſcilicet vacuum cedere corpori ꝙ in eo ponitur, quippe cum vacuum nõ ſit corpus aliquod: vt & ipſum cedat cubo qui ponitur in ipſo, igitur neceſſe eſt cubo in eo poſito vacuum non tranſmutari, ſed manere. Nam quomodo moueretur vacuum, ſi autem manet, profecto æquale ſpacium vacui quãtum eſt & ſpacium cubi reciperetur penetraret per totum cubum, quare & econtra cubi ſpacium per æquale ſpacium vacui reciperetur. Nam idem eſt.

Atqui cubus etiam tantam magnitudinem habet: quãtam occupat uacuum: qui & ſi calidus eſt aut frigidus: & grauis aut leuis: non minus tamen ob hoc alter eſt ab omnibus affectionibus: etiam ſi non ab illis ſit ſeparabilis: dico autẽ ipſam lignei cubi molem. Quare etiam ſi ab illis omnibus fuerit ſeparatus: & neq; grauis, neq; leuis fuerit æquale ſpacium uacui occupabit: atq; in eadem loci & uacui parte ſibi æqualis erit. Quo igitur modo cubi moles ab æquali uacuo differret atq; loco. Et ſi duo tales ſimul fuerint moles: cur & quotquot uolueris in eodem non erunt. Vnum igitur hoc abſurdũ & impoſſibile ſequitur.

Quoniam dixit ꝙ quemadmodum ſi aqua non cedere cubo duo corpora ſeſe mutuo penetrarent, ſic ẽt quia vacuum non cedit ſeſe mutuo penetrabunt cubi ſpacium, & ſpacium vacui: nequis dicat vtique fieri nõ poſſe vt duo corpora ſeſe penetrent ac vnum per alterum meet. vacuum autem non eſt corpus, quoniam expers affectionis eſt, cum ſolum ſit ſpacium, quare nõ ſequitur ſi corpus per corpus meare non poteſt, ob id iam & ſpacium per ſpacium recipi ac meare non poſſe. Inquit ergo ꝙ ſecundum nihil aliud corpora ſunt in loco quam quatenus ſunt ſpacia. Nam & ſi acciderit ei quod eſt in loco, habere grauitatem vel leuitatem, vel quaſdam alias id genus qualitates, tamen non quatenus id tale qualitatibus impreſſum eſt & conſtat hac ratione in loco eſt, ſed quatenus ſpacium eſt. Nam licet grauitas vel leuitas ferat ducatq́ue aliquid in loco ſuo, tamen ſecundum nihil aliud quippiam in loco eſt, q̃ per molem. Vnde & corpora ſeſe penetrare mutuo non poſſe dicimus, non quia qualitatibus ſunt formata, ſed quia ſpacium & dimenſionem habent, ergo non poterunt duo ſpacia ſeſe viciſſim penetrare. Cum igitur aliud ſit cubum eſſe ſpacium, & aliud eſſe qualitatibus formatum, in loco nanque erit non quo quale factum ſit qualitatibusq́; formatum, ſed quo molem habet. Si ergo ab omnibus affectionibus qualitatibusq́; ſeiungeretur, profecto nõ diſtaret à ſpacio vacui, quare ſi duo ſpacia ſimilia ſeſe penetrarent, profecto & multo plura poterunt ſeſe inuicem penetrare, hoc autem fieri nõ poteſt. Nam ſi ſpacium poſſet recipi in ſpacio ac illud penetrare, etiam corpus in corpore recipi poſſet, ac illud penetrare, quoniam corpora ſecundum nihil aliud ſunt in loco quàm per magnitudines ac ſuas moles. Si

Per aliud dicitur quippiã in loco, & per aliud ẽ ĩ loco.

ergo

ergo poteſt eſſe moles in mole, & alia accidentia non vetant corpus in corpore eſſe, & hoc eſt impoſsibile, igitur corpus in vacuo eſſe non poterit. Nam vtræq; magnitudines ſiue formatæ qualitatibus ſint, ſiue non, differunt, quare ſi vacuũ ſubſiſteret, vt corpora reciperet, etiam motus fieret per ipſum, at hæc fieri non poſſunt. ergo vacuum ſuperuacaneum ac incaſſum ponitur.

Item patet id cubum habere cum transfertur: quod & uniuerſa corpora habent. Quare ſi nihil à loco differat: cur corporibus facere locum oportet, præter uniuſcuiuſq; molẽ: ſi moles ſit affectionum expers. Nihil enim confert, ſi tale circa ipſam aliud ſpacium ſit æquale. Ex his igitur patet uacuum non eſſe ſeparatum.

Aliud argumentum. Inquit vnumquodq; corpus ꝙ mouetur & tranſmutatur ſ̃m locum, ſecum proprium ſpacium vna fert, ſi ergo in vnoquoq; ſpacium ſeparatum rõne ab affectionibus nihil differt à vacuo, & mota corpora vna ſecum trahunt ſpacia propria atq; cum illis mouentur, cur ergo egẽt corpora talibus huiuſmodi ſpacijs extrinſecus. Nam ſi ſpacium eſt locus, & vnũquodq; habet in ſeipſo proprium ſpacium, igitur vanum eſt aliud extrinſecus illi ſimile afferre ac intelligere, quippe id ad nihil ipſi conferat, quod vero hoc impoſsibile ſit, iam diximus. Nã ſi quo ſpacium eſt, vnũquodq; altero ſpacio eget, & vacuum quoque eſt ſpacium, igitur & ipſum alio egebit, & hoc infinitum. Item ex hoc ſequetur vacuum in vacuo eſſe.

Aduerte quod hic deficit textus quidã quẽ legũt latini et nonnulli codices habent. In ſimplicio ponitur ſed ipſum non legit nec exponit ſimplicius.

Sunt autem qui putant per rarum ac denſum patere uacuum eſſe. Nam ſi rarum non ſit ac denſum, neque coire & denſari corpora potuerunt.

Cum oſtenderit non poſſe vacuum ſeparatum eſſe, nunc vult oſtendere ꝙ neq; interſperſum vacuum ſit. Et qm̃ qui vacuum interſperſum corporibus eſſe aiunt ex denſitate & raritate corporum hoc oſtendere nitebantur: Iccirco ponit primum rationes quibus nitebantur probare vacuum eſſe corporibus interſperſum: Secundo priuſquam refellat rationes ipſorũ, oſtendit non poſſe vacuum eſſe corporibus interſperſum. Tertio demonſtrat vacuo non exiſtente, quod queat eſſe raritas & denſitas, ex quibus rationes etiam, per quas probabant vacuum eſſe, confutat. Sunt igitur rationes quibus probabant eſſe vacuum tales. Inquit. Si non eſt vacuũ non eſt raritas, neq; denſitas. Atqui raritas & denſitas ſunt, igitur vacuum eſt. Probat autem aſſumptum, ſcilicet raritatem & denſitatem eſſe hunc in modum. Si non eſt (inquit) raritas & denſitas, neque corpora poterunt in ſeipſa coire & denſari, quippe nihil aliud ſit denſitas quam ipſa corporum in ſeipſa conſtrictio, ſi autem non eſt conſtrictio, neceſſe omnino eſt, vel penitus non eſſe motum, quod quidem eſt præter euidentiam, vel ſi motus fuerit, neceſſe erit vniuerſum fluctuare agitariq́;. Præterea vel non erit mutatio elementorum inter ſe, vel erit, etſi erit, vel fiet mutatio elementorum in ea quæ ſunt æqualia mole ac ambitu, ceu ſi trãſmutaretur cyathus aeris in cyathum aquæ, & aqua ſimiliter in æqualem portionem aeris, profecto quantum hic aquæ tranſmutaretur in aerem, tantum aeris alibi oportet mutari in aquam Ariſto. igitur ſolũ aſſumptum ſyllogiſmi probat, perinde ac ipſa deductio pateat. Verum vt clariorem rationem faciamus, rurſus, repetamus quæ paulo prius diximus. Si eſt raritas & denſitas vacuum eſt, qm̃ denſitas eſt conſtrictio compreſsioq́; corporum in ſeipſa, & cõſtricta ac compreſſa in ſeipſa conſtringuntur & reſident in vacua interſperſa in ſeipſis ceu in ſpongia, & lana, & in his id genus. Nam ſi vacua quædam eorum quæ denſantur partes. non denſarentur & coirent, in ſeipſa ſeſe reciperẽt, ſed impoſsibile eſt corpus per corpus recipi. Item eadẽ de raritate dicemus. Nam quod rarum fit, & ad maiorem molem extenditur, ſi non quędam vacua interſperſa intercluſa ac cohibita dilatarentur & hac ratione fieret raritas, accideret priuſquam rarefieret corpus in corpore eſſe. Nam partes, quæ modo locum occupant, ſi prius non erant in vacuo, certe ſeſe mutuo recipiebant ac penetrabant, immo & locum quẽ modo occupant, oportet prius fuiſſe vacuum. Deductionem igitur ex hac intelligentia & cogitatione probabant. Aſſumptũ autem dico. ſ. Atqui raritas & denſitas eſt, hunc in modum Ariſto. probat, ſi non eſt raritas & denſitas neq; eſt corporum conſtrictio, ſi autem non eſt conſtrictio, vel omnino tolleretur motus rectus. Nam ea quæ recto motu cientur, aerem ante ſemper expellendo, vel aquam, ita mouentur, corpus igitur quod expellitur ꝑ quod fit motus & contrahitur cohibeturq́; in vacua appoſita atq; imbibita, cedit locum his quæ per ipſum meant ac tranſeunt, quemadmodum etiam ſe habet cũ quidam per multitudinem ſeptam meant. Si ergo corpora non denſantur, neq; coercentur in vacua interſperſa, vel prorſus tolletur motus rectus. Nam quo moueretur ſi locus receptaculumq́; non exiſteret neq; haberet id quod expellitur vbi cederet quod neque prohibens ei quod mouetur aditum ac tranſitum præberet, vel ſi eſt motus neceſſe eſt inquit vniuerſum fluctuare, ideſt à proprijs terminis alienari atque expelli, quippè neceſſe ſit cum quippiam mouetur, corpus ante expelli, & illud deinceps aliud expellere, & hoc, vſq; ad extremum, & ita deinceps cœlum ad externa mundi expelleretur ac diffunderetur quod quidem & in piſcinis ac natatorijs accidere ſolet, quando aliquid moueretur corpus in ipſis, hoc autem dicebant, quia nondum ſciebant, corporum cohibitionem, ſ. quomodo corpora cederent. Et non ſolum ſublato de medio vacuo hæc abſurda ſequentur dico, ſ. demi raritatem & denſitatem, ſed etiam propter deſtructionem eius tolli, vel penitus motum rectum, vel vniuerſum fluctuare. Rurſus ſublato vacuo, vel penitus non erit mutatio mutua inter corpora, vel ſi hæc plane fuerit, aut mutatio fieret in his quæ ſunt mole æqualia, dico verbi gratia cum cyathus aeris tranſmutaretur in aquam, fieri aquæ cyathum ſimiliter & aquam tantum aeris facere, alioquin vbi reciperetur maius corpus ſi non foret vacuum, vel ſi hoc eſt præter euidentiam, quippe videatur quippiam in maius corpus mutari: Nam vnde franguntur dolia & vtres à muſto, niſi quia muſtũ euaporans mutatur in aerem, ac in ventum qui quidem quoniam maior eſt eo quod tranſmutatur dolia non potẽtia illum capere franguntur, quod ſanè etiam accidit in his quæ ſunt attigua. Sed ſi mutatio fit in corpus maius, rurſus duorum abſurdorum alterum non euadere poterimus, vel enim neceſſe eſt quantum hic aquæ tranſmutatur in aerem, alibi tantum aeris tranſmutari in aquam, quod quidem etiam factitium eſt dictu, quoniam videtur mihi nunc tantum aquæ euaporare, neceſſe eſt alibi tantum aeris tranſmutari. Et ſi plus mihi videretur, plus etiam aeris tranſmutari, vel rurſus ſi hoc fieri nõ poteſt, neceſſe eſt vniuerſum cœlum fluctuare, quod quidem per ſe ridiculum eſt, qm̃

cum

cum quippiam Imo minutulum quoddam, ac tantillum moueretur cœlum ſuis limitibus ac locis demouēri alienariq́; oporteret, quod fugere volentes ſaltem vacuum ſatebuntur, ſmmo ex neceſsitate dabunt. Nam quo cœlum fluctuaret, equidem in corpus non poteſt, ergo in vacuum congregatum cœlo circumfuſum. Si ergo hæc omnia abſurda ſunt, certe neceſſe erit in corporibus vacuum interſperſum eſſe. Rationes igitur quibus probabant vacuum tales ſunt. Deinde oſtendit nō poſſe vacuum interſperſum corporibus eſſe. Et inquit quoniam neceſſe eſt, vel ipſum magnis amplisſimisq́; partibus eſſe in corporibus vt queat alterum corpus recipere in ſeipſo, vel diffuſum interſperſumq́; eſſe in corporibus ſecundū paruisſimas partes vt non poſsit corpus ingredi in ipſis, ceu etiā ſentiunt ij qui meatus ponunt. Si ergo vacuum foret magnis partibus conſtitutum, hoc ſane non diſtabit à vacuo ſeparato. Eiſdem igitur rationibus hoc deſtruemus & tollemus, quibus quidem & illud tollebamus. Neque intereſt ſi ipſi vacuum in minutas partes diuiſerint, vt fugiant eas dubitationes in quas incidebant ij qui vacuū inſertum corporibus ponunt. Nam & ij ſaciunt aſſentiuntq́; ſpaciū ſeparatum, ſi autem ita dicerent vacuum ex tenuibus ſubtilibusq́; partibus cōſtitutum corporibus interſeri, perinde ac quiſpiam diceret, inſitum inſuſumq́; corporibus raris, & quaſi eorum veluti qualitatem adiunctū eſſe inquit Ariſto. & ſi ij videantur dicere quoddam veriſimilius ac probabilius, tamen verum non aiunt. Cū autem inquit ij qui ſic vacuū ponunt illud cauſam motus ſtatuunt, primum quidem ſciendū eſt eos aliter potuiſſe ponere ipſum eſſe cauſam motus, q̄ vt efficientem. Non enim velut locus, neque velut id per quod motus fit cauſa foret, quoniā in ſeipſo non recipit aliquod corpus, equidem hæ cauſæ eſſent veluti finales cauſę motus, dico, ſcilicet ipſi loci naturales, vel ea quibus abſoluitur ac motus fit, igitur vacuū erit apud eos duntaxat velut cauſa efficiens motus. Vnde ſic ſentiunt qui hoc vacuum ponunt. Nam aiunt corpora leuia eſſe ob vacui adiectionem & connexionem talia, ac quanto plura interſperſa fuerint vacua, tanto leuiora ſunt corpora. Inquit igitur primum eos qui leuitatis cauſam efficientem hanc aiunt, oportere vt dicant grauitatis aliquam cauſam eſſe. Nam oportet quemadmodum vacuum leuibus corporibus interſperſum ceu in igne facit ipſa corpora leuia eſſe, ita & aliud quid grauibus eſſet inſertū facere ipſa corpora grauia. Deinde ſi vacuum inquiunt leue eſſe, & eo ꝙ fertur ſurſum, ita ferri ſurſum corpora in q̄bus interſperſum eſt, multa ſane abſurda accidēt. Primum.n. quis nam eſſe motus vacui intelligeretur? Deinde accideret vacuum in vacuo fieri, & quomodo fieri poteſt vt ſit locus vacui, vel vacuum in vacuo eſſe. Præterea ſi quanto aliquid rarius eſt, ꝙ dictu idem eſt, ſi quanto plura habet vacua interſperſa, tāto leuius eſt, & maiore exiſtente cauſa motus ſurſum, dico ſcilicet vbi plus fuerit vacui ibi plus cauſæ leuitatis eſſe conſtat, ergo (inquit) ſi totum fuerit vacuum, id velocisſime mouebitur. ſed impoſſibile eſt vacuum moueri inquit, quod quidem eadem ratione demonſtrabitur, qua prius vtebamur, quoniā ſi moueretur vacuum, haberet aliquam proportionem ad plenum, hoc autem fieri non poteſt, igitur non poteſt vacuum moueri, ſed Ariſtotel. ita conſutat dicentes vacuum inſertum corporibus eſſe, quia ſic dicentes aſſerunt ipſum eſſe cauſam motus: At ſi quis diceret vacuū propter raritatem corporibus interſperſum eſſe, non tamen ipſum eſſe cauſam motus quid dicemus? Dico ea quæ ſanè Ariſto. pleriſq; in locis dixit primum tolletur corporum approximatio & cōtinuatio. Deinde corporum viciſſitudinaria affectio ac conſenſus patiendi. Item tolleretur nutritio & auctio, qm̄ ſolū eſſet vacui oppletio, & non nutritio neque auctio, & quæcunq; alia, quæ ipſe dixit in libro de generatione contra hanc opinionem.

Vide tertio cœli.

Quot abſurda eſſi vacuū ad huc no eſſet cā motus.

Vide primū libr. opinione Democriti et Leucippi fuis.

Quod ſi hoc fuerit: aut motus omnino non erit: aut uniuerſum fluctuabit: ut inquit Xuthus.

Si autem hoc fuerit, id eſt ſi non erit corporum conſtrictio & cohibitio in ſeipſa. Xuthus autem fuit quidam ſophiſta.

Aut in aerem æqualem atque aquam fieri mutationem ſemper oportet: dico hoc inquam modo: ut ſi ex aqua cyathi unius fieret aer: tanta ſimul aqua ex æquali aere generetur: aut neceſſe eſt uacuum eſſe. Aliter enim nequeunt corpora conſtringi & dilatari.

Cū dicit in æquale ſemper tranſmutari aerē & aquā, videtur dicere aerē, & aquam inæquales moles tranſmutari, ceu aeris cyathum aquæ cyathum fieri. At mihi non videtur hoc dicere, ſed quod in æqualem aquā mutatur aer, quanta erat aqua mutata in aerem, vt fiat hoc modo æqualitas magnitudinum, & viciſſitudo. Et quod hoc dicat, ea ſane indicant, quæ mox adducit, ceu (inquit) ſi ex aqua cyathi vnius fieret aer, & non dixit tantus aer fieret. Oportet (inquit) tantā ſimul aquā ex æquali aere quantus erat tranſmutatus in aqua, fieri. Deinde inquit ſi hoc non eſſet, ſed magis mutaretur in aérem aqua, quoniā plane in corpus maius mutatur, neceſſe omnino erit vacuum eſſe in quod reciperetur corpus factum, alioquin ſi hoc non dixit, ſed quod eſſet mutatio corporū in æquales moles, vt Themiſtio videtur, ſane ei ſuffeciſſet dicere, ceu ſi ex aqua cyathi vnius fieret aer tantus, & non addere tanta ſimul aqua ex aere generabitur. Nā ſi fit mutatio in æquales moles, & ſi tota aqua mutaretur in aerèm, nihil impoſſibile ſequitur eūdem locum continente aere, quē quidem & aqua occupabat. At cum modo dicat, ceu ſi ex aqua cyathi vnius fieret aer, cur non adiecit quod tantus fieret aer, quanta erat & aqua. Atqui oportebat hæc addere ſi volebat hoc dicere, deinde & induxit ac ſubiunxit, tanta ſimul aqua ex æquali aere generetur, aut neceſſe eſt vacuum eſſe. Atqui quanquam tranſmutantur in æquales moles, & ſi aqua ſolum mutaretur, nihil aliorum ſequetur, neque neceſſario eſſet vacuum, quemadmodum dicebam, quoniā eundē occupabit locum aer, quem antea occupabat aqua priuſquam mutaretur. Quod quidem igitur hoc dicat planum perſpicuumq́; eſſe exiſtimo ex verbis ipſius Ariſto. Hoc autem non velut conſequens tolli raritatem adduxit. Nam ex deſtructione raritatis ſequebatur motum non eſſe, vel fluctuare vniuerſum, ſed vel ſimpliciter deſtructione vacui conſequēs fit, vel quia ratio deduceretur ex diuiſione, verbi gratia, vel eſt raritas & dēſitas, vel non eſt, ſiquidē igr̄ non eſt, ſequitur dicta abſurda, ſi autem eſt, vel vacuū erit in quod contrahūtur ea quæ denſantur, & ex quo rara corpora expanduntur ac dilatantur, immo & in quod recipitur id ꝙ extrinſecus eſt, vel ſimul neceſſe eſt aquam mutari in aerem & econtra tantum aeris tranſmutari in aquam, quod factitium eſſe videtur.

Ioan. Grā. videtur velle ī primo dicere Ariſto. molem aquæ fieri molem aeris neq; econtra qđ placuit Themiſt. ſed primo dicere aquā mutari in aerem et econtra & deinceps poſtea in molem Te vero cōſidera.

Alio modo ſormat argumentum.

Si ergo

Si ergo rarum dicunt eſſe quod multa uacua ſeparata habet: patet ſi uacuum ſeparatum eſſe non poterit: ſicut neq; locus ſpacium habens ſuiipſius: neq; rarum ſic eſſe.

Hic oſtendit non poſſe vacuum interſperſum eſſe. & inqt ſi hoc pacto ponunt vacuũ interſperſum corporibus, vt ſint in aliquo corpore raro quædam ſpacia talia ſeparata à corpore, vt queant in ſeipſis aliquid alterum recipere, ceu ſunt ſpongiæ meatus, quanquam aere pleni ſint, eædem rationes (inquit) adaptari poſſunt in his, quæ contra eos qui vacuum inſertum ponunt, quæ adductæ fuerunt contra eos, qui putant vacuum eſſe locum, & ſpacium ſeparatum.

Si uero non ſeparabile: ſed tamen ineſſe quid uacuum dicunt: minus quidem hoc eſt impoſſibile. Accidit autẽ primo quidem non omnis motus cauſam eſſe uacuum: ſed eius duntaxat quo leuia ſurſum petunt. Nam rarum leue eſt. Quapropter & ignem rarum eſſe aiunt. Deinde cauſam motus ſic uacuum non eſſe: ceu illud in quo motus abſoluitur.

Ideſt ſi non fuerit ſeiunctum, ſed velut adeo in tenues partes diſperſum atq; diſtractum, vt nequeat ingreſſus alterius corporis in eo fieri, ceu ſi cõceperis animo quaſdam atomos orbiculares ſeſe tangentes. Nam conſtat has ſeſe non tangere ſecundum totam circunferentiam, ſed in puncto, ſane inter has erunt quædam interſtitia vacua tenuiſſima, in quibus aliæ atomi ingredi non poſſunt, quæ ſane ab illis recipi non poſſunt pp tenuitatem. Hæc autem (inquit) eſt eorum poſitio quæ quanquam minus impoſſibilis eſſe videatur, attamẽ & ipſa tanquam impoſſibilis refelletur.

Sed utres mouent id ſurſum quod ipſis adiunctum eſt: quoniam & ipſi ſurſum feruntur: ſic etiam uacuum ſurſum rara corpora fert.

Inquit non ita tale vacuum eſſe cauſam motus, quẽadmodum dicitur eſſe ſpacium cauſa in quo mouetur, ſed vt vtres habentes aliqd' graue ſummerſum in aqua pendens, vel adiunctum, qm̃ & ipſi cum in ſuperficiem aquæ feruntur & illud ſimul ferunt hoc modo duntaxat eſſet & vacuum tale motus cauſa in corporibus raris. Nam eo quod ipſum fertur ſurſum, ſane duceret & illa, quo pacto profecto eſſet velut cauſa efficiens.

At quonam pacto latio uacui eſſe poteſt: uel locus uacui. Nam uacui id erit uacuum ad quod fertur. item quam cauſam aſſignabunt qua graue deorſum fertur.

Optima ponderatio tex.

Nam ſi vacuum moueretur, neceſſario locus ex loco mutaretur, quare in alio vacuo fieret, & quid dij boni hoc magis ridiculum eſt. Volens autem rationem facere quæ magis refellat & taxet ſic opinantes non dixit. Nam vacui erit locus ad quem fertur, ſed vacui erit id vacuum, qm̃ qui ita dicebant, locum & vacuum idẽ eſſe opinabantur. Item quam cauſam aſſignabunt, qua graue deorſum fertur. Nam ſi aiunt cauſam lationis leuium ſurſum eſſe vacuum, quæ igitur erit cauſa motus grauium deorſum. Nam ſi dicerent naturam grauium ſufficere ad ferendum illa ac mouendum deorſum, cur & in leuibus natura non ſuffecit ad mouendum illa ſurſum, ne vacuo egeant. Verum Ariſt. & in aliis hanc rationem ſufficienter fecerat.

in tertio cœli libro.

Item patet ſi quanto rarius quippiam magiſq; uacuũ fuerit: tãto celerius ſurſum feretur. Etſi penitus uacuũ fuerit id celerrime ſurſum ferri. An forſitan et hoc moueri non poteſt.

Alterum argumẽtum, ſi id quod plura vacua habet, ſurſum celerius mouetur, totum ſane vacuum celerrime mouebitur, ac vacuum moueri non poſſe patet.

Ratio autem eadem eſt. quoniam ut ea quæ ſunt in uacuo immobilia ſunt ſic etiam uacuum immobile eſſe demonſtrabitur: celeritates enim comparari non poſſunt. At cum uacuũ non eſſe dicamur.

Ratione (inquit) demonſtrauimus nihil poſſe moueri in vacuo, qm̃ non habet proportionem ad plenum. Nã neceſſe eſt eandẽ eſſe proportionem tẽporum motuum qualis erat & magnitudinum, igitur accidit aliqd motuũ fuiſſe momento ac non tpe, quod dictu erat nullo pacto moueri. Eadẽ ẽt ratione demõſtrabitur neq; vacuũ moueri poſſe. Nã penitus vacuum non habebit proportionẽ ad id quod habet vacua quædã interſperſa quare cum illud moueretur in tpe, vacuum omnino momẽto & in inſtanti mouebitur, at nullus motus eſt qui non ſit in tpe, ergo vacuum non poterit moueri, & nihil intereſt ſiue ſeparatum ſit vacuum, ſiue inſertum corporibus vt ſuapte natura prorſus moueri nequeat.

Cætera alia ſunt uere dubitata ſcilicet hæc: uel motus non erit ſi non erit denſitas raritaſúe: aut cœlum fluctuabit.

Inquit & ſi vacuum eſſe deſtruximus (inquit) attamẽ quia dubitationes aliquomodo quippiam veriſimile ac conſentaneum habent, iccirco non erit æquum ac iuſtum has deſpicere & negligere, quo circa & ipſas repetit vt mox ſolutionem adducat.

Aut ſemper æqualis aqua ex aere: & aer ex aqua fiet. Patet enim plus aeris ex aqua fieri. Neceſſe eſt igitur ſi corpora non premantur atq; denſentur: aut faciat id quod hæret expulſum: ut ultimum fluctuet aut alio in loco æqualis aqua ex aere fiat: ut tota moles æqualis ſit uniuerſi: aut nihil penitus moueatur. Semper enim cum aliquid mouetur id accidet, niſi circulo circumagatur. At non ſemper latio in orbem fit: ſed etiam in rectum. Illi ergo ob hæc ipſa uacuum quippiam eſſe dicerent.

Et hinc cõſtare põt id quod à me paulo prius dictũ eſt, q; nolit Ariſt. corpora mutari in æquales moles, ſed viciſſitudinẽ fieri. Nam cãm adducẽs inquit. Patet. n. plus aeris ex aqua fieri, igr̃ neceſſe eſt ſimul fieri aere mutato in aquã viciſſitudinẽ ac reſtitutionẽ. Siquidẽ non eſt vacuũ. Item procedens vltro hoc ipſum apertius ſignificauit dicẽs, aut alio in loco æqualis aqua ex aere fiat mutaturq́;, vt tota moles vniuerſi ęqualis ſit, aut nihil penitus moueatur. Sẽper. n. cũ aliquid mouet̃ id accidet, niſi circulo circũagatur. At non ſemper latio in orbem fit, ſed ẽt in rectũ. Qm̃ ſi oĩa in orbem mouerentur nõ neceſſe foret aliquod horum accidere, quippe id quod in orbem verſatur non mutet locũ, qm̃ ergo eſt ẽt motus in rectũ, igitur neceſſe oĩno eſt vel vacuum eſſe, vel aliquod abſurdum accidere eorũ quæ numerauimus.

DIGRESSIO.

HACTENVS igitur rõnes Ariſ. de vacuo finem hñt, oportet aũt nos repetẽtes ſuperiorẽ diſputationẽ vnumquodq; argumentum conſiderare, faciemus igĩ exordium non ex eo loco vbi cœperat Ariſt. facere ſermonem de vacuo, quoniam iá diximus ad quædam argumenta, vbi ſuis in locis occurrebãt reſpondẽtes, ſed ibi initiũ capiemus vnde cœpit arguere, vacuo exiſtẽte non poſſe fieri motum per ipſum, ceu nunc fit per aerẽ vel aquam, quæ præſertim argumenta ſunt ingenioſa & omnes fere perſuaſione & probatione vincũt dico,

ſcilicet ea quæ fiunt ex inæqualitate motuum. Verum anteq̃ diſputationem & ſermonem incipiam, illud dicam quod quidem etiam in rationibus de loco iam dixi, qm̃ hæc noſtra diſputatio ſermoq; noſter non hoc vult probare quod ſit vacuũ aliquod per ſe ſeparatũ, & nullũ in ſe habeat corpus ꝑ quod motus fiat. Nequaq̃, qm̃ & ipſe fateor nullum eſſe vacuum prorſus ſeparatũ à corpore perſuaſus ex vi ipſius vacui appellata atq; ex multis aliis. Quocirca obiectio mea eſt contra argumenta Ariſto. qui pro viribus nititur oſtendere, quod ſi vacuum foret, non moueretur aliquid per ipſum, ac mea lis eſt oſtendere ꝙ ſi non eſt vacuum prorſus ſeparatum à corporibus, attamen eſt veluti vacuum impletum corporibus viciſſim, quemadmodũ locus eſt corporum, vt etiam ſuperioribus demonſtrabimus, & nũc rationes hoc tollentes demonſtrabimus nihil neceſſarij concludere. Primũ itaq; argumenta breuiter & ſummatim cõmemorare oportet. Inæqualitatis igitur motus corporũ duæ ſunt cauſæ vna eſt, qm̃ ea per quæ mouentur mobilia differunt, & ſi æqualia ſimiliaq; ſint ea quæ mouentur. Altera eſt differentia eorum quæ mouentur, & ſi vnum ac idem foret interuallum per quod mouẽtur. Accipit ergo primum ipſum ꝙ mouetur, qđ quidẽ feratur interdum per aquã, interdũ per aerem, ipſis interuallis exiſtentibus æqualibus. Vnde inuenit quod ipſum longiore tempore mouetur per aquam, q̃ per aerem, & accipit quod quam proportionem habet tempus ad tempus eandem etiam habebit & aqua ad aerem ſm̃ craſſitudinem & conſiſtentiam. Nam quãto tempus motus facti per aquam tempus motus facti per aerem excedit, tanto etiam aqua dẽſior craſſior ac diuiſione difficilior eſt ipſo aere. Cum igitur inquit eadem ſit proportio motuum temporum & interſtitiorũ per quæ mouentur mota, ergo ſi in vacuo (inquit) eſt motus prorſus ille fiet in tempore, igitur tempus motus facti per vacuum ad tempus motus facti per pleuũ aliquam proportionem habebit, igitur & vacuum ad corpus habebit aliquam proportionem hoc autem impoſſibile eſt, quoniam non ens non habebit proportionem ad ens, igitur neque motuum tempora habebunt proportionem inter ſe. Atqui omne tempus finitum ad omne tempus finitum habet aliquam proportionem, igitur in nullo tempore per vacuum mouebitur, quod dictu eſt nullo pacto mouebitur, quippe nullus ſit motus in inſtanti ac ſine tempore. Item alterum argumentum pater, qm̃ ſi per vacuum motus eſſet, accideret per vacuum & plenum idem ſpaciũ percurri, ac motu abſolui: quod ſane abſurdum eſt. Nam ſi accepero corpus ſubtilius aere quod habeat hanc rationem ad tempus aeris, & hoc ingeſſero atq; impoſuero in ſpacium vacui, ſane in tãto tempore mouebitur per tenuiſſimũ corpus in quanto mouebatur per vacuũ, quare in eodem tempore æquale ſpacium plenum & vacuum motu ablolueretur, quod ſane fieri non poteſt. Hæc igitur argumẽta poſuit ex differentia interſtitiorum per quæ motus fit. Atqui & ſi idem acciperemus per quod motus fit, & ea quæ mouentur differẽtia, inquit rurſus inueniemus non poſſe fieri motum in vacuo. Nos.n. inquit quando in eodem ſpacio duo inæqualia, vel diſſimilia mouerentur non in eodem tempore poſſumus aſſignare cauſam, qm̃ qđ eſt magis graue celerius diuidens intercapedinem in minori defertur tempore: Similiter etiam in his quæ ſunt æquali mole & diſſimilibus figuris conſtituta accidit, qm̃ id ꝙ multum aeris diuidit & capit, huiuſmodi eſt planum ac expanſum, ſegnius differtur, & illud ꝙ minus aeris diuidit & capit celerius mouetur, quippe minus ocius ſecetur quã multum, ſi ergo per vacuum eſſet motus vbi nihil foret qđ diuideretur & cuncta erunt æqualis celeritatis. Nã cur hoc celerius moueretur, illud vero ſegnius, ſed fieri nõ poteſt vt cuncta æqua celeritate moueantur, igitur nõ poteſt motus fieri in vacuo. Hæc igitur ſunt argumenta quibus potiſſimum ex motu tollitur vacuũ eſſe, ſed imprimis vltimum conſideremus, dico ſcilicet ſi poſito vacuo cuncta quæ per ipſum mouentur ęqualis celeritatis forent, quoniam hinc tollitur per vacuum motum fieri. Illud porro etiã ſcire oportet, quod per eaſdem rationes, quibus hoc probat ipſe etiam ſuas poſitiones tollit. Nam ſi differentia motuum ſit non ſolum quia differant corpora per quæ motus abſoluitur, ſed etiam propter mobilia ipſa, ſiquidem vnum eſſet grauius, alterum vero leuius, ſane erit quædam cauſa inæqualitatis motus etiam in ipſis quæ mouentur, & propter id aduenit hæc differentia motus quia differũt corpora per quæ motus fit, ſi autem hoc conceditur, etſi per vacuum profecto mouerentur & vis cauſaq; mouendi foret diuerſa in illis, neceſſe etiam eſſet vt motus differrent, ſtatuantur ergo duæ inæquales moles quorum vnum ſit vnius talenti altera vero ſit vnius libræ, & motus ipſarum fiat in vacuo, earum itaque nulla ſit differentia quoad maiorem celeritatem ac maiorem tarditatem, ſed inæqualium erit æqualiter motus celer factus in vna & eadem natura vacui. Si ergo vacuũ hoc per quod ea quæ ſunt inæqualiter fluentia æquali celeritate mouentur, implemus, aereo corpore, conſentaneum eſt, vt ipſa etiã per aerem ęqua celeritate moueantur, quippe natura aeris ingreſſa vacuum nihil tradiderit ſubſtantiæ ipſorum neque fecerit aliquod magis deorſum mobile, & alterum minus. Nihil enim fecit in ſubſtantiam ipſorum, neq; maiorem fluxum & inclinationem mouendi in aliquo ipſorum ingeſſit, ſed fieri non poteſt vt ea quæ ſunt pondere inæqualia in eodem æqua celeritate moueantur. Si aũt contendẽtes dicerent imo inæqualia per vacuũ mota ęquali velocitate mouebuntur, & per corpus mota inæquali celeritate mouebuntur, ꝙ profecto conſentaneũ eſt qm̃ ſtatutum eſt corpus per quod fit motus, ſolum eſſe cauſam motus inæqualitatis, cum nulla ſit differentia propter ipſa quæ mouentur. Nam quo ſublato tolleretur differentia celeritatis ac tarditatis, hoc ſane eiuſdẽ differentiæ cauſa ſolum erit, igitur ſolum cauſa inæqualitatis motus erit intercapedo per quam fit motus. Sed hoc deſtruit poſitiones ipſius Ariſ. & plane falſum cum ſit, confutatur. Nam ſi interuallum per quod motus abſoluitur, foret ſolum cauſa inęqualitatis motus, accideret profecto inæqualia corpora ſecundum momentum mouendi per vnum & idem corpus mota æquali velocitate moueri, cum nulla ſit differẽtia propter ipſa momenta & inclinationes mouendi corporum, & ſolum fiat motus inæqualis ob differentiam interſtitiorum per quæ fiunt motus. At hoc plane præter euidẽtiam fit, quippe inæqualia mota per idem interuallum inæquali celeritate moueantur, tanquam in eis ſint differentes cauſæ mouendi, quæ cum ſint neceſſario differentes, ipſæ per ſeipſas differẽtes actiones efficient, & ſi nõ per corpus, ſed per vacuũ mouerẽtur corpora ipſis ſubiecta.

Vid quid is dicat quoniam imaginatur vacuũ ſe habere ad corpora vti materia ad formas et quoniã materia nunquã ẽ ſine aliqua forma licet ſit in potentia oẽs ita vacuum non eſt ſine aliquo corpore licet ſit capax omniũ.

Primum argumentum.

Quid dicant contendentes.

Confutat contendentes.

Secundũ argumentũ Ioãnis.

ſubiecta. Item cũ ipſe dixerit inæqualis motus duas eſſe cauſas ipſum interuallũ per quod motus fit ac quia differunt ea quæ feruntur, quo pacto id per quod motus abſoluitur, cauſa eſſet differentium motuum adiecit.

Trifariam modis eſt cã motus inæqualitatis.

Igitur per quod fit motus, ideſt cauſa inquit, qm̃ impedit & contra fertur, ac manet, quia eget diſpoſitione. Si ergo duæ ſunt cauſæ cur oĩa quæ mouentur nõ æquali velocitate moueantur, differentia, ſcilicet interſtitiorũ per quæ fit motus & differentia eorum quæ mouentur, altera autem erit cauſa efficiens, quippe aliam eſſe nemo cogitaret: ſi ergo impediens cederet, nihilominus manet cauſa efficiens in his quæ mouentur motu inæquali. Nam grauitas non eſt de numero quæ habent reſpectum ad aliud, ſed eſt qualitas ipſa per ſeipſa corporibus inexiſtens. Cum igitur grauitas ſit cauſa efficiens motus deorſum, vt etiam ipſi videtur, ſi ſpacium fuerit per vacuũ per quod duceretur ipſum ꝙ mouetur, atq; fuerint cauſæ motus differentes & nullum aderit impedimentum prorſus neceſſe eſt motus inęquales fieri per vacuum, quare etſi vacuum fuerit, non tollentur inæquales motus.

Tertium argumentum.

Præterea, ſi ipſa corpora per ſeipſa inæqualia, quanq̃ non mouerentur per corpus, ſed per vacuum, non habent cauſam inæqualium motuum, cur põdus aliquod vnius talenti per aerẽ motũ, ac pondus vnius libræ per eundem, celerius pondus vt talentum mouebitur deorſum. Nã cum ſit ſimilis ſibi aer, & corpora ipſa per ſe inæqualia ſunt, quid eſt cauſa inæqualitatis motuum. Nam vnus ac idẽ cum ſit aer, ipſorum cauſa debuit eſſe, conſtat igitur ꝙ fluxus & momenta corporum quorum vnum aptum eſt celerius deorſum ferri, alterum vero ſegnius, hanc differentiam inæqualitatis motuum faciunt. Nam id quod magis deorſum mobile eſt, id etiam magis diuidit, alioquin quam cauſam aliam aſſignabimus, cur aer facilius ab ipſo grauiore diuidatur, quam quod habens maiorem grauitatem inclinantem, deorſum magis mobile ſit deorſum ſuapte natura, etſi per corpus non moueretur. Equidem quod magis eſt mobile deorſum, magis etiã aerem impellit vi ſui impetus. Aer autem magis impulſus celerius cedit, quare ſi eo quod magis eſt mobile deorſum, magis diuidit, etſi nihil eſſet quod diuideretur, nihil minus eſſet magis deorſum mobile. Neq;.n. maius momentũ maiusq; pondus habens cum magis diuidat magis eſt deorſum mobile, ſed econtra quia magis deorſum mobile eſt, magis diuidit. Nam latio deorſum nõ ſequitur diuiſionẽ interſtitij, ſed econtra diuiſio interſtitij ſeqñr ipſam lationem. qñ per corpus latio fieret, ſi ergo corpora ex ſeipſis habent hoc, vt ſint magis, vel minus mobilia, quãuis in vacuo mouerentur in ſeipſis habebunt talem differentiam, & pertrãſibit grauius ipſum ſpaciũ vacuum exiſtẽs in minore tpe, & minus graue in maiore tẽpore, nõ ea de cauſa, quia magis impedit, vel minus impedit mediũ, ſed quia eſt magis mobile deorſum, vel minus ſm̃ proportionem grauitatis ĩnatę. Non.n. qualitates ſunt ad aliquid, neq; habent eſſe in reſpectu quo nonnulla ad ſeſe mutuò referuntur, ceu ſe habent aſpectabile & aſpectus. Porrò color vt viſibile eſt de numero eorum quæ ſunt ad aliquid, veruntamẽ color albus, vel niger aliud quippiam eſt, & minime de numero eorum quæ ad aliquid referũtur. Non.n. eſſentia coloris per aliud eidẽ ineſt, ſed per ſeipſum. Nã color eſt quędam qualitas, ſic etiam grauitas & leuitas non per aliud quippiam ineſt habentibus grauitatem, vel leuitatem, quam per ſeipſa. Eſt nanq; grauitas cauſa efficiens lationis deorſum, leuitas autem lationis ſurſum, quando ea quæ habent grauitatem, vel leuitatem in loco præter naturam fuerint, cum ibi tunc nullum aderit impediens. Nam bolus terræ ſurſum detenta, vel in aere pendens tãquam in loco præter naturam exiſtens, nõ feretur certe deorſum propter impediens: Item lignum in aqua non eſt aptum moueri ac deorſum ferri, ſed ſupra ſtat ac ſupernatat aquę, quoniã rarum eſt ſecundũ poſitionem partium, & multũ aeris habet actu interſperſum ſingulis partibus eius. Cum igitur aer non ſit ſuapte natura idoneus aquæ ſubſidere, ſed ſupereminere ſuperficiei eius propter hoc lignum nõ fertur deorſum per aquam, ſed ſurſum detinetur ab ipſo aere qui multus eſt in eo quod ſane etiam fit in ipſis vtribus qui frãguntur: quare & in his cum aer ſit violentus impediẽs vetat ligni in aqua lationem naturalem fieri deorſum, veruntamen lignum in aere fertur, qm̃ vnumquodq; in ſua vniuerſitate cum fuerit ſuapte natura nõ poteſt agere ſm̃ momentum innatum, cum ergo aer ligno incluſus qui eſt in aere nequeat ibi agere ſm̃ innatũ momentum, igitur naturalis ligni grauitas qm̃ eſt in loco præter naturam mouebit lignum deorſum. Et qm̃ aer interſperſus lignis agit, qui non eſt aptus aquæ ſubſidere, fertur ad propriam vniuerſitatem, & hac ratione lignũ facit aquæ ſupereminere ac ſtare, quod quidem (vt dicebam) accidit etiam in ipſis vtribus doliiſq;. Hoc idẽ indicant ea ligna quæ denſiora ſunt, ceu buxus & ebanus. Nam denſitate ſubſtantiæ non habentia aerem inſertum ipſa ſurſum pellentem ac trahentem, feruntur per aquam deorſum ab ipſa grauitate innata nullo impediente, ſic ergo vndiq; innatum pondus ac momentum fertur ad proprium locum per nihil aliud quam ꝑ ſeipſum niſi impediatur. Si ergo deorſum lationem, vel ſurſum lationem habent ipſa momenta & pondera inſita non per alium reſpectum ac aliam poſitionem ad aliud quam per ſeipſa, igitur cum fuerit diuerſa grauitas in corporibus, neceſſe erit vt etiam deorſum latio, fiat non per aliud quippiam quam per eandem. Nullũ enim momentum eſt de his quæ ad aliquid ſunt. Eadẽ etiam dicemus de leuitate. Quod quidem igitur & per vacuum fiat motus & tamen non neceſſe ſit oĩa æqua celeritate moueri, atque argumentum non habeat aliquod neceſſarium per quod videtur Ariſtote. probare hoc ſatis demonſtrauimus, quo demonſtrato & prius problema ſimul demonſtratũ erit, dico. ſ. ꝙ poſſit motus fieri per vacuum in tempore. Nam ſi penitus velocitas ac tarditas motuum nihil minus ſeruantur exiſtente vacuo, & celeritas ac tarditas tempore diſcernuntur. Nam ſpacium ipſum quod ſegnius percurritur in multo tempore ac maiore abſolutum erit, ab ipſo mobile quemadmodum & illud ꝙ celerius abſoluitur in minore tempore abſoluitur, ſic patet etiam de ipſis quę mouentur in vacuo, ſiquidem vacuum eſſet per quod motus fiebat, ipſa prorſus per illud mouerentur in tempore. Quod vero neque ea abſurda quæ videtur Ariſt. deducere tanquam ſequentia ex ea ratione que aſſerit per vacuum fieri motum, non ſequantur, ex eadẽ rõne deinceps demonſtrabimus. Nam ſi corpora non ſunt deorſum mobilia per aliquid aliud, quam per ĩnata momenta & ob id maius graue in minore tempore defertur, etiam ſi motus per vacuum fiat. Item ſi corpus per quod mouentur ea quæ cientur per corpus, impe-

diens eſt eorum quæ feruntur, profecto eſt tempus qđ conſumitur in vnoquoq; motu ſecundum proportionem momentorum, quæ inſunt corporibus, & ſi nihil foret impediens, dico.ſ. aliquod corpus per quod motus fit, ceu aer, vel aqua. Nam ſi id per quod fit motus velut impedimentum eſt cauſa inæqualium motuum, igr̃ naturales vt cauſæ efficientes erunt. quare etſi tolleretur impediens, aliquod tempus in vnoquoq; motu ſecundum proportionem maioris, vel minoris momenti, vel plus, vel minus conſumeretur. Si autem aliquod tempus conſumitur propter vnumquodq; momentũ per ſe in motu, nunq̃ accidet in eodem tempore æquale ſpacium plenum exiſtens, & vacuum aliquod vnũ & idem pertranſire. Nam ſi aliquod ſpacium vnius ſtadij plenum aere abſolueretur motu, & id quod mouetur non eſt ſecundum vnnm & idem, nunc in principio ſtadij & in fine, quippe quoddam tempus cõſumatur, eadem etiam ipſa corpora quæ per ſe feruntur etſi ſpaciũ vacuum foret, à principio peruenirent vſq; in finẽ. Non enim (vt dicebam) in eodẽ momento & nunc ipſa ſunt in vtriſq; ipſius ſtadij extremis. Verum conſumitur & aliquod aliud tempus propter impediens. Nam tarda profecto diuiſio facit vt id ꝙ mouetur, difficilius feratur, quare quãto ſubtilior aer intelligeretur per quem mouetur, tanto etiam tempus quod conſumpſit in diuiſionem aetis diminuetur, etſi in infinitũ corpus ſubtilius fieret, qm̃ in infinitum tẽpus diuiſibile eſt, nunq̃ tamen conſumetur quanquam corpus in infinitum fieret ſubtile in hoc tempore, quod ẽt id quod mouetur per vacuum ſpacium vnius ſtadij conſumpſit. Sed rõnem ipſe clariorem exemplis faciam. Si lapis eſſet id qđ mouetur, & ipſe in vacuo ſpacio vnius ſtadij moueretur: Equidem eſt aliquod tempus neceſſario quod conſumet lapis, qui pertranſit ſpacium vnius ſtadij, cen hora. Si autem hoc ſpacium vnius ſtadij plenum aqua conceperimus ac intellexerimus profecto non amplius in vna hora ſtadium abſoluetur motu, ſed addetur huic & aliud tempus propter impediens, conſumatur itaq; in diuiſione aquæ & vna alia hora, quare idem graue per vacuum in hora moueretur, per aquam vero in duabus horis, ſi ergo aquam extenuaueris ac feceris adeo ſubtilem, vt ex ea aerem efficias, ſi aer in duplum ſubtilior fuerit aqua tanto etiam tempus diminuetur quod conſumpſit in diuiſione aquæ, erant autẽ duæ horæ, igitur in vna & ſemihora idem ſpacium per aerem abſoluetur. Et ſi rurſus aerem in duplo ſubtilem feceris in vna bora & quarta eius parte percurretur. Et ſi in infinitum corpus ſubtile feceris in infinitũ etiam diminues tempus quod conſumauit mobile in diuiſionem corporis, dico.ſ. horam vnam, verum nunquam conſumabis totum vt exhauſtum exactumq; ſit qm̃ tempus eſt diuiſibile in infinitum, ſi autem nunquam conſumabis tempus faciendo corpus ſubtile, ſed ſemper cum motui q̃ fit per corpns additur aliqua pars etiam alteri horæ ſm̃ proportionem ſubtilitatis corporis, additur, conſentaneum profecto eſt, ꝙ nunq̃ in ęquali tempore ſtadiũ ꝑ vacuum & per plenum percurretur, quippe per vacuũ in vna hora mouebatur, ꝑ corpus aũt in vna & aliqua eius parte. Nã quantocunq; intelligeretur corpus ſubtilius nunquã corpus penitus conſumabitur, quare nũnq̃ in æquali tempore idem ſpacium plenum pertrãſiri poterit & vacuum. Hoc autẽ Ariſt. deduxit quia tollebat proprias poſitiones & petitiones dico.ſ. quia tollebat

Vid in cõ. 72. Auerroim qui d'opinione magiſtri dicit tarditates accidẽtales.

Quarta pars horæ sũt quindecĩ minuta, quoniam hora diuiditur in ſexaginta minuta, et minutũ in 60. ſecũda et ita deinceps ud ab Aſtronomis hac et calculatoribus.

fieri motus inæquales ac differentes, & propter ipſam differentiam eorum quæ mouẽtur. Nam ſi fit aliquod tempus propter differẽtia momenta ac inclinationes mouendi differens, & fit etiam aliquod aliud tempus ꝑ diuiſionem corporis per quod motus fit profecto idẽ ſpacium in æquali tempore nunquam pertranſibit aliquod plenum, & vacuum. Nam dicere in duabus horis ſtadium per corpus percurri, & idem ſpacium per vacuum in vna hora motu abſolui, ceu ſi accepero tãtum corpus ſubtilius vt in duplo ſubtilius, idẽ ſpacium ĩmediate temporis dico.ſ. in vna hora per tenuiſſimũ ſubtiliſſimũq; corpus mouebitur. At mouebatur & ꝑ vacuum ipſum ſpacium mobilis, hoc autem falſum prorſus eſt, & præter euidentiam ipſam. Non.n. vere accipit Ariſt. quod quam proportionem habent interſtitia inter ſe per quæ fit motus, eandem rationem ẽt habent tempora motunm inter ſe, illud nanque quod dicit, ea per quæ motus fit habere proportionem inter ſe, probabile eſſe videtur, & rationem probationemq; ex ſe quæ difficultatem efficiat, nõ habet, qm̃ non poſſumus accipere qualem proportionem babeat aer ad aquam ſm̃ craſſitudinem & conſiſtentiam, ceu quanta menſura aere ſit aqua denſior craſſiorq; vel hic aer altero aere. Hoc idem etiam poteſt confutari ex ipſis quæ mouentur. Nam ſi quam proportionem habent tempora motuum inter ſe, eandem etiam neceſſe eſt habere interualla per quæ fit motus, ſi vnum & idẽ fuerit id qđ mouetur per vtrunq;, qm̃ differentia motuum nõ ſolũ fit circa, ea per quæ motus fit, ſed etiam circa ea quæ mouentur, certe conſentaneum eſt, ſi vnum idẽq; fuerit interuallum per quod fit motus, modo ea quæ mouentur ſm̃ momenta differant, quam rationem habẽt momenta inter ſe, ſane habebunt etiam tempora motuum inter ſe, ceu ſi momentum duplum fuerit immediate temporis motus fiet, & ſi pondus duarum librarum per ſpaciũ aliquod pedale deferretur in ſemihora, & pondus vnius libræ per idem ſpacium deferretur in vna hora & econtra quam proportionem tempora habent inter ſe, eandem etiam neceſſe eſt habere ea quæ mouentur. Hoc autem prorſus falſum eſt, & poteſt ꝓbari melius quam ex omni demonſtratione per rationem, ex ipſa euidẽtia. Nã ſi dimiſeris duo grauia maxima menſura inter ſit diſcrepantia ſimul ex eadem profunditate, intueri nempe poterit, proportionem tẽporis motuum non ſequi proportionem grauium, ſed minima quædam differentia ſit ſm̃ tempora, quod ſi non multa menſura grauia differrent inter ſe, ſed vnum veluti duplum eſſet, alterum vero dimidiũ nec differentiã aliq̃ obtinebunt tempora motuũ inter ſe, aut ſi habeãt non ſenſibilem profecto habebunt, q̃q̃ grauia talẽ non haberent differentiam, ſed in dupla proportione vnũ ſe haberet ad alterũ, ſi ergo differẽtibus mobilibus, & vno ac eodẽ exiſtente illo ꝑ quod fit motus nõ quam proportionẽ babent ad ſe inuicẽ corpora, eandem hñt tempora motuũ inter ſe, & ecõtra non quã proportionem habent tempora, eandem habent ea q̃ mouentur, & differunt ea per q̃ motus fit, ceu aer & aqua, igr̃ non quã proportionem habent inter ſe aer & aqua, eãdem rationẽ habere tempora motuum qui fiunt per aerem & aquã, neceſſe eſt, neq; quã proportionem hñt tẽpora inter ſe, eandẽ habebunt aqua & aer per q̃ fit motus, ſi aũt proportionẽ differentiæ corporum nõ ſequitur differentia temporũ, ſi ergo in duplum aliquod ſubtile

acciperetur

acciperetur nõ mouebitur in dimidio temporis ſed in maiore,& quod quidem pauloprius dicebam, quanto fieret ſubnlius corpus, tanto diminuitur tempus quod additur ex diuiſione corpus. At nunquam conſumitur & diminuitur ſecundum proportionem ſubtilitatis vt diximus. Neque.n.in duplo ſubtile in dimidio temporis mouebitur. Vnde ſi non quanta menſura fit ſubtile corpus, tãtum diminuitur tempus,& cum diminutum corpus ſubtile fit, nunquam conſumitur tempus ex diuiſione corporis appoſiti per qđ fit motus,igitur nunq̃ in æquali tempore idem ſpacium plenũ & vacuum aliquid pertranſibit. Hoc igitur demonſtrato,& illud ſimul oſtenſum erit vacuum nunq̃ habere proportionẽ aliquam ad plenum,neq; ſequitur hoc ex eo, quid poteſt motus per vacuum fieri.Quod quidem igitur nunq̃ eãdem habebit rationem vacuum ad plenum patet, cũ neq; tempora ipſa, ſcilicet tempus motus facti per plenum, & tempus motus facti per vacuum habeant proportionem inter ſe, æqnalibus exiſtentibus interuallis. Item diximus non eſſe neceſſarium quam proportionẽ haberent tempora inter ſe,eandem babere & interualla inter ſe per quæ motus fit. Quod autem prorſus nullam quãlibet proportionẽ habebit vacuum ad plenũ. Et ſi tempora motuum aliq̃ proportionem inter ſe babeant,hinc conſtabit. Nam ſi diſcrimen motuum nõ modo fit propter interuallum per quod motus fit, ſed etiam propter ipſa quæ mouentur, & interuallum per quod fit motus eſt cauſa temporis motus impediens. Impedit nanq; craſſitudinem alicuius corporeitatis q́ eget tempore vt diuidatur,qñ ergo motus fieret per vacuum,tempus quidem conſumitur, qm̃ omnis motus ſimpliciter fit in tẽpore propterea quod id,quod mouetur nõ ſimul eſſe poteſt in ambobus extremis. imo tãtundem ac tãtundem tempus fit per proprium vniuſcuiuſq; momentum:At per ipſum vacuum, quo vacuũ eſt,ea quæ mouentur nullum tempus conſumunt,ergo ceu per corpora mota conſumunt. Neq;.n.penitus aliqua craſſitudo talis vel conſiſtentia vacui eſt, ceu corporeitas quædam, vt etiam egeat diuiſione, ſed ſolum ſubiicitur ei quod fertur velut ſpacium incorporeum & receptaculum, eidem nullum prorſus impedimentum exhibens,quomodo igitur dicere poteſt, quod ſi p vacuum fieret motus, vacuũ haberet proportionẽ ad plenum ſm craſſitudinem. Nã ſi propter corporalẽ craſſitudinem & partium craſſitiem aliquod tempus conſumitur iu motu, & propter vacuum vt vacuum nullum tempus cõſumitur, ergo ſi tempora illud.ſ.motus facti per vacuum,& illud motus facti per corpus nou comparantur inter ſe,ſed vnum ſolum tempus eſt,neq; ſane vacuum cõparabitur neq; proportionem habebit aliq̃ ad plenum. Nam ſi ea de cauſa, quia tempora inter ſe proportionẽ habent Ariſt. concluſit & vacuum habere aliq̃ proportionem ad plenum, qm̃ demõſtranimus quod in motu facto p corpus vt corpus apponitur aliquod tempus his quæ mouentur per corpus, & in motu facto per vacuum vt vacuum uullum tempus addiſ appoiturq́; his quæ mouẽtur,neceſſe eſt cum tempora pleni & vacui nullam proportionem habẽt inter ſe qm̃ neq; ſunt omnino duo tempora,ſed vnum & idem quo fit motus per corpus, neq; vacuum & corpus habere aliq̃ proportionem inter ſe. Nam plenum & vacuum vt ſunt ſimpliciter ſpacia, ceu ſtadia, aut cubiti, habẽt proportionem inter ſe,quatenus ſunt per ſe ſola incorporeæ magnitudines & quantitates ipſæ, quippe & tempora eorum quæ mouentur per ipſas, tanquam per tanta ſimpliciter ſpacia, proportionem habent inter ſe,attamen ſpacium ſi fuerit corpore plenum & vacuum, amplius non neceſſe erit plenum habere aliquã proportionem ad vacuum ſecundum ipſam ſubſtantiam,craſſitudinem partium,& corporeitatẽ,qm̃ neq; tempora eorundem motuum qui fiunt per ipſa, quatenus talia ſunt,inter ſe comparantur, quemadmodũ diximus ſed, apponitur tempus cum quippiam mouetur per corpus, quatenus tale eſt. quare cum nulla fuerit proportio temporis appoſiti per corpus ad aliqđ aliud tempus appoſitum per quãdam craſſitiem vacui, neq; ad corpus qua talia ſunt proportionem habebit. Accidit, autem paralogiſmus quoniam volebat acceptã ꝓportionem quomodocunq; temporis accepti prorſus inſerre tribuereq́; his de quibus tempus prędicatur. Nã quia dicimus ſi acciderit duplum eſſe tẽpus motus facti per aerem ad tẽpus motus per vacuum, inquit neceſſe eſt eandem proportionem & aerem habere ad vacuum ſecundum ipſam corporalem craſſitudinem, & eſſe ceu in duplo ipſum craſſius, hoc autem non recte aſſumptum eſt, quoniam dicerem & ego quoniam dũ couſidero hoc theorema aliquod tempus elabitur atq; elapſum eſt ceu hora vna. Et ſi tempus huiuſce conſiderationis vna hora. Et dum lapis quidam aliquam diſtãtiam per aqnam tranſit percurritq́; duæ horæ euolent ac elapſæ ſint, igitur neceſſe erit cum tempora habeãt proportionem inter ſe vt etiam ea de quibus tp̃s prædicatur eandem habeant proportionem inter ſe, habebit igitur duplam proportionem ſecundũ craſſitiem aqua ad conſiderationem,& motus ad conſideratiõẽ, atq; lapis ad Theorema, hoc autem per ridiculum eſt. Et ſi tempora ipſorum haberent proportionem inter ſe,tñ aliquis nõ ita inſaniret, vt aſſerat hæc etiam habere obtinereq́; inter ſe, vel idem vel aliud quoduis. Sed quid ipſe dico de motibus diuerſorum generum. Neque.n. ſi aliquid in vna hora calefieret, & aliud fieret nigrum in duabus horis, vel ſi ambo nigrefierent, aliud quidem in vna hora aliud vero in duabus horis, neceſſe eſt vt quam proportionem habẽt tempora inter ſe, ita etiã ea quæ mouentur ſecundum conſiſtentiam & craſſitiem. ueque rurſus quoniam tempus motus lunæ habet proportionem ad tempus motus Mercurij, profecto neceſſe eſt ſphæras etiam inter ſe ſecundum craſſitiem habere eandem proportionem, vel loca in quibus mouentur. Rurſus neque quoniam tempus omnis motus recti facti per corpus ipſum tempus habet aliquam proportionem ad tempus motus ſphæræ lunaris, profecto neceſſe eſt & ea in quibus mouentur ceu aer & ſuperficies continens ſphæram lunæ ſunt, eãdem proportionem habere inter ſe, vel omnino comparabilia eſſe, quippe quæ ſunt diuerſi generis (vt etiam ipſe dicit) nequeant comparari. Per hæc omnia igitur patet non neceſſe eſſe ſi tempora quædam habẽt proportionem inter ſe, iam & ea quorum ſunt tempora habere aliquam proportionẽ inter ſe. Nam cum ſit vna & eadem natura temporis quæ omnem motum menſurat, & non omnis motus omni motui cõparabilis ſit, quippe neque alteratio auctioni comparabilis eſt, neq; id quod alteratur ſm ſciẽtiam comparari poteſt illi quod fit album aut nigrum, quemadmodum igitur tempora in his proportionem habent inter ſe & tamẽ ea de qui-

Auerte bonã obiectionem à ſimili.

Recte dicit ſ. mo cogitatio intellectio ſũt motus metaphorica, vide Themiſtiũ & hunc, atq; ſimplic. in lib. de aia Etiam motus ad terram ſpẽm vere eſt Tp̃s motus lunæ ad tp̃s motus Mercurij duplex vel totum ad totũ et ita tp̃s Mercurii vnius anni eo lunæ fere mẽſe. Septimo phyſicorum et per genus materiam intellexit.ſ. ſubiectũ vt mos eius ẽ.

bus tēpus prædicatur, qm̄ ſunt diuerſi generis non ſunt
comparabilia, ſic ēt ſentio in propoſito, quia fateor tp̄s
motus per vacuum ad tempus quo fit motus per cor-
pus habere proportionem aliquā, qm̄ & aliquomodo
omne tempus ad omne tempus finitum aliquā propor
tionē habet, attamen vacuum ad plenū nullam propor
tionem habet. Nā hæc ſunt diuerſi generis inter ſe. Ar-
gumenta igitur ex motu ad locū ſufficienter ſermo &
diſputatio tractauit atq; diſſoluit. Vltimū argumētum
autem quo probauit Ariſt. neq; ab loci opportunitatē
corporibus vacuum impleri ranquam ex hoc accidat
temere ipſum eſſe, imo neque eſſe, quippe nihil fruſtra
fiat in his quæ ſunt. Nam (inquit) ſi eſſet vacuū, neceſſe
foret corpus poſitum in eo per tantum ſpacium vacui
recipi, quātum ipſum eſt, quare inquit quoniam ſecū-
dū nihil aliud eſt corpus in loco, quā quatenus quod-
dam ſpacium eſt, ſi ſeparabimus ab ipſo omnia ſecun-
dum quæ non eſt in loco, ceu colorem & alia omnia, ni
hil continebitur præter ſpacinm, quare vacnum à ſpa-
cio non diſtaret neq; differret, ſi autem ſpacium cor-
poris & ſpacium vacui non differūt inter ſe, quid opus
eſt extrinſecus aliud ſpacium corporibus tribuere cum
vnumquodque corpus per ſe proprium ſpacium ha-
beat, igitur vacuum non eſt corporibus neceſſarium.
Item ſi duo ſimilia ſpacia ſeſe mutuo reciperent, etiam
duo corpora ſeſe recipient. Nam corpora ſecundum
nihil aliud, quā quatenus ſpacia ſunr, non poſſunt ſeſe
recipere: quoniam non quatenus qualitate conſtāt &
formantur ſeſe recipiunt mutuo, quippe cum nihil ve-
tet plures multasq; qualitates in eodem eſſe, ſed quate
nus ſpacia ſunt, etſi penitus duo eſſe queunt, cur etiam
non plura, etſi ſpacium qua ſpacium eſt altero eget in-
teruallo, & vacuum altero vacuo egebit, quoniam va-
Reſpondet. cuum eſt ſpacium quare vacuum in vacno erit. Ego au
tem ad hæc primū illud quidem dico, quoniam ſi de-
monſtrauimus in rationibus de loco, quod neceſſariū
eſt in his quæ ſunr tale ſpacium eſſe ſuapte ratione om
ni corpore vacuum, quod quidem etiam locus eſt cor-
porū, ſtultum eſt dicere ſi in vnoquoq; corpore ſpaciū
ſit, aliud ſpaciū corporibns extrinſecus tribnere vanū
eſſe, quippe cum nos rerum naturas nō formemus ſed
Præceptum quoq; Plat. eſt vt cum habuerimus rationes bonas potentesq; de aliquo quibus meliores non inuenimus tandiu illis credere quādiu inuenimus meliores.
qūo ſe habēt res ſtudemus eas cognoſcere, neque cum
cauſas eorum quæ fiunt non poſſumus aſſignare, eſſen
tiam ipſorum de medio tollere ac ipſa eſſe negare de-
bemus, quare & modo aduerſarij vel confutenr ratio-
nes ac redarguant quibus demonſtrauimus tale ſpaciū
eſſe, vel ſi rationes veræ ſunt, ſtolidū reuera eſt deſtrue
re tollereq́; id quod eſt, quoniam nequeunt cauſas aſſi
gnare, quomodo illud ſit, vel quia ea quæ videntur dif-
ficillima cognitu in ſermonem diſputationēq́; de ipſo
non poſſunt ſoluere, perinde atque ſi aliquis non poſ-
ſet alicuius partis earum quæ ſunt in animali cauſam
aſſignare, ipſam neq; eſſe diceret, cum igitur res ſit, eni
tendum eſt ſoluere difficillima quæ accidunt in diſpu-
tationem de illo, & non propter hæc tollere naturam
eius. Deinde male in idem redigit vacuum & corpus.
Nam etſi à corpore omnem qualitatē ſeiunxeris, neq;
hoc modo erit ſpacium corporeum idem cum vacuo,
qm̄ quanquam omnem qualitatem à corpore auſera-
mus tm̄ relinquet materia mole extenſa & corpus qua-
litatis expers, quandoquidem componitur ex materia
& forma ſecundum quantitatem, vacuum autem non
componitur ex materia & forma, quippe neq; ſit cor-
pus, ſed incorporeū, & ſine materia, ac ſolū receptacu-
lum corporis. Si ergo ſublatis omnibus qualitatibus à
corpore nihil minus relictum eſt corpus, & vacuū non
eſt corpus, igitur nunquam accidet corpus in corpore
eſſe, ſi eſſet corpus in vacuo velut in loco. Sed ſortasſis *Obiectio.*
inquit. Si ſpacium qua ſpaciū eſt in loco eſt, auferatur
ēt ab ipſo materia quæ propria ratione incorporea cū
ſit, neq; in loco eſt, qnare ſaltem hac ratione ſpacium
corporis nihil diſtabit à vacuo. Sed ſcias hunc impoſſi- *Reſponſio.*
bilia petere, quoniam nullum eſt corpus quod quidē
in loco eſſe dicatur, & nequeat per aliud corpus recipi,
quin illud ex materia & forma conſtet. Sublata igitur
materia ab ipſo mox etiam forma corporis diſcedit &
perit, quippe quæ in materia eſſentiam habeat & ſit.
Quemadmodū igitur dicentes album eſſe viſus diſgre
gatiuū, nō aliter hoc eidem ineſſe dicimus, quā in ſubie
cto corpore, quod eſt, atq; qn̄ dicimus contraria non
poſſunt in eodē eſſe, tunc contraria in corporibus ſub-
iectis ineſſe dicimus, ceu in corpore frigidum & calidū,
q̄ ſiquidem extra corpus eſſe intelligemus, mox & hoc
modo eorum eſſentiam vna ſimulq́; auferemus, qm̄ ſi
nun velut in ſubiecto corpore cōtraria intellexerimus,
neq; inter ſe mutuoq́; pugnabunt, & ipſa eſſe ſm̄ idem
eſſe nihil vetabit. Nam in genere demōſtrauimus nihil
vetare contraria actu eſſe, & vnam & eādem animam
ſm̄ idem eorum definitiones habere, quando quidem
vna ſit contrariorum ſcientia. Et neq; album erit viſus
diſgregatiuum non exiſtens in corpore, ſimiliter neq;
nigrum congregatiuum. Hoc igitur modo & ſi ſpaciū
corporeum extra materiam intellexeris non amplius
in loco erit. Neque enim naturale corpus eſſet, neque
tale negaretur recipi per corpus, immo neque eſſet di-
menſum niſi ratione, immo penitus non eſſet aliquod
tale corpus in ſubſiſtentia, niſi quis illud exemplar eſſe
dixerit, vel rationem definitiuam, ideam ſcilicet de qui
bus nnnc minime fit ſermo, qnoniam hoc opus eſt de
naturalibns rebus. Neceſſe omnino igitur eſt corpus
quod dicitnr locum occupare, eſſe nihil aliud eſſe, quā
naturale, boc autem eſt compoſitum ex materia & for
ma, quod igirur cum fuerir in vacuo, vt in loco, non ſe-
queretur corpus in corpore eſſe. Neque enim corpus
eſt vacuum, nec incaſſum eſt vacuum, ſiquidem ſit lo-
cus corporum. Item neq; erir corpus velur ſpacium in
alio ſpacio, ſed velur corporeum ſpacium in loco, qua-
re non neceſſe eſt vacuum in alio eſſe ſpacio, ſiquidem
non quatenus ſpacinm ſir corpns, ſed quatenus corpus
eſt, in ſpacio locali eſt. Demonſtrauimus autem & ſuf-
ficienter in rationibus de loco quod non ſequitur cor
pus recipi per corpus, ſi corpus eſſet in vacuo velut in
loco. Si autem dixeris in vnoquoque ſpaciū vna mo- *Obiectio.*
ueri cum corporibus, quæ igitur eſt ipſa opportunitas
tribuendi accommodandiq; externum ſpacinm cor-
poribus? Dico ea de cauſa opportunum eſſe externum *Reſponſio.*
vacuum, quia corpora naturalia prorſus oportet in lo-
co eſſe & moueri ac quieſcere in eo. Nam fateor im-
poſſibile eſſe, vt fiat motus ſecundum locum exiſten-
te quodam ſpacio. Si ergo cuncti fatentur commnni
conſenſu corpora in loco eſſe, & demonſtrauimus lo-
cum naturalium corporum non eſſe aliquid aliud quā
tale ſpacium, quoniam corpus eſt id quod eſt in loco,
& corpns eſt ſecundum tres dimenſiones, igitur in lo-
co eſt ſecundū tres dimenſiones, ſi autem boc admitti-
tur, & locum trifariā dimenſum eſſe. ſ. trina dimēſione

conſtare neceſſe eſt, vt recipiat trinam dimenſionem, trifariamq́; dimenſum ſecundum tres ſuas dimenſiones quare ſi neceſſe eſt locum tribui corporibus naturalibus,& hoc communis conceptio ſententiaq́; fatetur,& demonſtratum eſt locum eſſe ſpacium,igitur neceſſarium eſt tale ſpacium eſſe.Præterea demonſtrabimus vltra procedentes, neque motum ſecundum locum eſſe,hoc oon exiſtente, & ſane ipſe non dico exiſtente vacuo prorſus ſeparato ac eodem per ſe: Hoc.n. ſæpe ſignificaſſe volui,ſed ratione propria ſeparato,& ſemper corpore pleno.Deinde dicere quod ſi duo ſpacia mutuo ſeſe reciperent,cur non tria,reuera ſtultum eſt, quoniam neque corporeum ſpacium poteſt per corporeum ſpacium recipi,neq; vacuum in vacuo eſſe, quippe vacuum immobile ſit, qm̃ penitus corpus non eſt,quare ſi vacuum non poteſt eſſe in vacuo,neq; corpus in corpore, ſolum autem corpus poteſt fieri in vacuo taoq̃ id quod implet in eo ꝙ replendum eſt,igitur ſolum hæc ſpacia ſimul eſſe poſſunt corporeum.ſ.in loco,nequaquam autem tria,quoniam neq; locus poteſt eſſe io loco,neq; corpus in corpore,neq; in vno & eodem loco duo corpora poſſunt eſſe. Quod quidem igitur nullum argumentorum quæ vacuum tollunt de medio,habeat concludatúe aliquod neceſſarium,ſatis ſufficienterq́; diximus. Cæterum demonſtrabimus nos primum quod & ſi vacuum eſſe ſeparatũ, & omni corpore priuatum, nihil prohibet per ipſum fieri motum ſecundum locum. Deinde quod quidem iam dicebam, ꝙ neque poſſit penitus localis motus eſſe, niſi fuerit quoddam tale ſpacium, & ſi nunquam ſioe corpore eſſet. Quod igitur & ſi vacuum eſſet ſpacium ſeparatum à corpore non ſolum impediret corpora per ipſum moueri in tempore,ſed etiam in motu eſſe cæleritatem, & tarditatem,iam ex deſtructione argumentorum, quibus hoc videbatur probari,oſtenſum eſt, ſed idem per ſe oſtendere ac ſeorſum emittendum eſt. Primum igitur ſi eſt motus orbicularis, & ipſe non vnus & idẽ eſt, ſed differens,quippe alia atq; alia ſphæra aliter atq; aliter moueatur equidem celerius, alia vero ſegnius circumducitur.Et ea quę mouentur in orbem & circumaguntur non per aliquod corpus mouentur, neq; enim diuidendo aliud & aliud corpus ſic mouentur,ſed conuertuntur in ſeipſa nullum diuidentia corpus. Sphæra nanq; inerrabilis extrinſecus non tangit aliquid ſi ergo ſphæræ nullum corpus diuidunt,& tamen in tempore mouẽtur,& alia celerius,aliaq́; ſegnius,igitur fieri motum per corpus non eſt cauſa vel conſumendi tempus in motu,vel vt ſint celeritas & tarditas in motu, ſed qa differens eſt vis in his quæ mouentur, idcirco aliquid celerius,& aliquid ſegnius voluitur. Vnde recte putant tempus omnino conſumi in motu ſi celerimus fuerit motus in tempore qualis eſt motus ſphærę ſtellarum fixarum,& huius cauſa eſt ipſa forma motus dico.ſ.ea quæ efficit omnem motum eſſe. Nam impoſſibile eſt idem ſm̃ vnum & idem nunc in alio & alio loco eſſe. Si ergo eſt aliquod corpus motu celerrimum ioter ea quæ ſunt, & nihil in ſuo motu diuidens tñ in tempore mouetur per ipſam motus naturam. cur & in his quæ recto motu mouentur,& ſi per vacuum haberent motum,non ſequetur ea in tempore moueri,& habere velocitatem & tarditatẽ.Præterea cum ipſi demonſtrauimus in rationibus de loco oẽ corpus implere quoddã receptaculum vacuum in quo ẽt mouetur,ſi autẽ corpora cœleſtia cũ per vacuum motum habent, quippe alia pars cœli aliq̃ aliam vacui partẽ occupet, in tẽpore mouentur,& habent celeritatẽ & tarditatem igr̃ multo magis quæ recto motu cientur, q̃q̃ per vacuum mouerentur,in tempore mouebuntur,& habebunt velocitatem & tarditatẽ.Nam ſi pœnitus cauſa erat vt aliquid eſſet in tẽpore ipſum corpus quod in motu diuidebaẽ, & ob id q̃ mouebaotur per vacuũ ipſa momento & repente neceſſe erat moueri,quia nihil erat,quod diuiderent, multomagis hoc oporteret accidere motui oĩum velociſſimo,dico.ſ.orbiculationi.Nã ea q̃ in orbẽ voluuntur diuidũt aliquod corpus. Sed hoc non accidit, & oĩs orbiculatio eſt io tempore, ac nullũ eſt quod diuiditur in motu,igitur multo magis neq; in his q̃ mouẽtur motu recto hoc accidet,ſed q̃q̃ mouerentur in vacuo,prorſus in tempore mouerentur, & nihil eſſet qđ prohiberet velocitatem & tarditatem in motu. Item põt ratio Ariſt.confutari ex motibus voluntariis qui velut animalibus nobis inſunt. Nõne ſi vacuum foret interſtitium hoc inter cœlum & tellurem, & ipſe petens vellem ex Athenis ad Thebas proficiſci, repente ac in inſtãti vlla ſine mora ex Athenis Thebas profectus eſſem,at hoc ridiculum eſt,quippe idem ſimul ſm̃ idem momentum & nũc foret Athenis & Thebis,ĩmo ſimul vbiq;.Nã ſi forte ex Athenis proficiſcens in Italiã peruenire vellem, & mihi opus eſſet in inſtanti & ſine vllo tẽpore motu facto per vacuũ perueniſſe,igitur neceſſe foret ſm̃ idem momentum & nunc me Athenis ſimul atq; in Italia eſſe,ſi autem hoc,ẽt ſimul eſſe in omnibus regionibus & locis intermediis eſſe me oportebit, qđ ſi hoc dabitur,etiam vbique eſſe opus erit.ſi me cogitaueris aliquam terræ continentiam ac ambitũ peragraſſe,cur atque quomodo continuo facta ambulatione,alter celerius ambulat,alter autem ſegnius, modo ſine tẽpore ac momento ipſam ſimiliter perambulauerint. Item quid plus obtinet vis pollentior ipſa imbecilliore,atq; curſor ipſa imbecilli muliercula, & ſenio confecta. Si aũt nihil prohibet ambulationem fieri per vacuum in tempore, & ambulatio motus eſt ſm̃ locum, igitur nihil prohibet exiſtente vacuo fieri motum per ipſum.Et ſi penitus motus qui fiunt ab aĩa & vacuo exiſtente fierẽt, quid vetat & motus naturales per vacuũ in tempore fieri.Verum ſi quis vtens ſententia quæ dicitur in vltimis libris ſcientiæ naturalis obieceritq́; rationi; & dixerit in ambulatione non ſolum quendam motum videri, ſed etiam quandam priuationem: Nã oportet alterum pedem inniti alteri & firmari:Quocirca diceret talis conſumi tempus in ambulatione nõ ꝓpter motum ſed propter ſtationem interpollatam motu. Ego autem dicerem ad hunc: ſtationem non eſſe totius corporis,ſed partis, motus autem totius corporis eſt continuo & ſine interpollatione factus,ſtatio autem ſecundum partem fit. Nam alteri pedi ſtatio ſemper viciſſim & ſucceſſiue ineſt. Quod autem non totum corpus ſtet ſed continuo moueatur, hinc quoque patet: quoniam natura fecit ſtationem alterius pedis propter motum totius. Nam innixu alterius pedis totum corpus mouetur, cum igitur figitur & firmatur pes totum corpus mouetur. Nam ſi totum dum pes gradum ſiſtit & ipſum ſtaret, quomodo mouebitur. Nam cõtinuo alter pes firmatur & ſiſtit gradum, quoniam totum corpus ſtare in ſublimi non poteſt, quare vel neq; totum penitus mouetur, vel ſimul ſtãte par-

Aduerte tu quia iſte ver videbatur alludere aſſerti reiq; ſyllogiſmo Theophraſti ĩ gloſo cum probabat minorẽ ꝓpoñ ſ. quod oĩs res naturalis eſſent corpoſite ſiue eſſent accidentia per principia quõ ergo ponit hoc verum.

Aduerte ſphæras citra primã duplici motu poſitis cõ et propriis cũ in quam celerior eſt prima ſphæra q̃. 24. horis abſoluit curſum. Deinde ſphæra Saturni quæ maior eſt ſphæra illa Iouis et ita deĩceps vſq; ad lunam quoniam celerior motus hic eſt qui plus ſpacii peranſit in æquali tpe vel ĩ minore, ſed ꝓprio motu videtur luna celerior quia ĩ 27. diebus & 8. fere horis curſum ꝑficit, Mercurius & Venus Sol in 365. diebus et quinque horis & 49. minutis Mars in duobus annis Iuppiter ĩ. 12 Satur. in 30. et hoc ĩ quo ſolũ. 8. ſphæras dant ſi plures vide ab Aſtronomis & conſidera magnitudines cælorũ & forte oppoſitũ videbis ẽt ĩ motu ꝓprio.

Aduerte ſententiã Ariſt. eſſe ĩ li. de inceſſu aĩalium vbi dicit oẽ q. mouetur idigere duplici quieſcẽte intrinſeco ex extrinſeco.

Aduerte quod ſi aues volare nequeunt niſi pedibus aeris innitantur

multo magis neq; corpora & animalia terrena.

te mouebitur, igitur nõ erit totius ſtatio ſed partis videlicet alterius pedis, igitur totũ mouetur cõtinuo in ambulatione, & non prius totũ firmatur & ſtat quã ambo pedes ſteterint, ſi ergo cõtinua eſt nõ interpollata ambulatio, igitur proficiſcens ex Athenis ad Thebas p vacuũ ſiquidẽ momento & repente ex Athenis ad Thebas peruenit, ſimul erit ille Athenis & Thebis, hoc aũt fieri non poteſt, qm̃ aliquis ſm̃ idem vbiq; eſſet. Vel ergo, non poterit quiſpiam ex Athænis ad Thæbas p vacuum moueri, vel prorſus in tempore erit ambulatio. Atqui nõ poſſe per vacuum ambulare abſurdum eſt, quoniã quid prohiberet vacuo exiſtente aliquem ambulare. Nam ſi modo cum ſit corpus intermedium, & hoc nos diuidentes in ambulatione nõ prohibemur ire, quanto magis cum nullum fuerit impediens nos, prohiberẽmur ambulare. Quid porrò eſſet prohibens per vacuum hoc ſegnius moueri, illud vero celerius. Nam cum ſit motus per corpus nihil prohibetur celerrime moueri, quoniam aer facile diuiditur, quanto magis ſi vacuum fuerit intermedio nõ prohiberetur, neq; is qui paſſim ac ſegnius ambulare incedereq; vellet. Nã celerem motum forſitan impediret intermedium corpus per diuiſionem ſed ad ambulãdum ſegnius aliqđ vacuum impediret? Quare ſi quiſpiam poteſt ire per vacuũ ſegnius, & ſegnior ambulatio contingit fieri in multo tempore, certe conſtat quod in tempore per vacuũ fiebat ambulatio, quid ergo ſi motus voluntarius fit in vacuò in tempore, prohibet & naturalem motum per vacuum fieri.

Itẽ probat ex motibus volẽtes.

Item hoc ex motibus præter naturam & vi factis de hoc fidem facere poſſet. Nam ſi vacuo exiſtente duo quidam eſſent qui iacula arcu iacerent, & alter eſſe puer impotens, & alter fortiſſimus, deinde iaciat telum ad ſcopum ad quẽ puer telum iacere poteſt, ſi ergo ſimul peruenerint iacula & ſagittæ, ſimul profecto ambæ ſagittę attingerẽt ſcopum & iaculũ fortioris nõ præueniret hæc prius attingeret ſcopũ, quod ſane ridiculũ eſt. Nã ſic vis robuſtior nihil cõferret ad proiiciendum celerius, hoc aũt abſurdum eſt, ſi ergo quippiam plus habebit ad id quod iacitur à robuſtiore vi, illud plus profecto in tempore habebit, igitur in multo tẽpore id iaculum ꝙ à puero iacitur perueniet in ſcopum & ſignum, ſi ergo pollentiore vi adhuc pollentiorem accepero, etiam aliquid plus vigoris habebit iaculum, igitur & illud plus in tempore fiet, igitur & illa mouit iacitq; ſagittam in tempore. Itẽ ſi vacuum erit, proiiciatur lapis præter naturam ſurſum, igitur aliquẽ locum ceu ſtadium occupabit & permeabit repente ac momento. Et ſi hoc admittitur, igitur ſi proiiceretur à fortiore vi, celerius ipſum locum occupabit ac pertrãſibit ſpacium. At quid eſt momẽto celerius ac breuius, & ſi ſtadium, momento repenteq; occupauit, propter quid non duo, & ſic vſq; ad ſphæram inerrabilem. Sed quid hoc magis perridiculum eſt, quare ſi hæc abſurda ſunt, conſtat ſane quod etſi vacuum erat in tempore, prorſus motus pręter naturam per vacuum fiebat. Si ergo motus voluntarij præter naturam vacuo exiſtente fiebant in tempore, ſane patet ꝙ etiam motus naturales fieri in tempore queant. Statuatur ponaturq; interſtitium inter cœlum & terrã eſſe vacuũ, ſi ergo à ſphæra innerrabili dimitteretur lapis momento ad terram perueniret, ſed quid hoc magis ridiculum, quoniam lapis foret in motu vlla ſine comparatione celerior ipſa ſphæra ſtellarum fixarum, ſed ſi momento & ſine tempore proiectum ab ĩmo ad ſupernum locum perueniebat, vel à ſuperno ad imum, dico autem ſupernũ ſphæram inerrabilem, & imum terram, accidet in eodẽ momento & nunc lapidem eſſe ſurſum & deorſum, quod ſane fieri nõ poteſt, quare prorſus neceſſe eſt lapidem dimiſſum ex ſuperno loco per vacuum intermedium, vel penitus non moueri, ſed quieſcere per totum in loco præter naturam in vacuo proiectum, vel ſi hoc rurſus fieri nõ poteſt, relinquitur ergo in aliquo tempore ipſum locum ſecundum naturam occupare, dico ſcilicet ipſam terram. Cum igitur vnum ex tribus quæ accidunt dari oporteat, vel idẽ ſimul eſſe ſurſum & deorſum, vel lapidem proiectum in vacuo quieſcere in loco præter naturam, vel in tempore moueri, ſi autẽ duo priora demonſtrauimus impoſſibilia eſſe, relinquitur ergo tertium verum eſſe, quod quidem igitur & ſi vacuum eſſet, nihil prohibeat motum eſſe, & ipſum in tẽpore fieri, quippe nullus ſit motus ſine tempore, ſufficienter puto demonſtratum eſſe. Quod vero impoſſibile ſit vacuo non exiſtente motum fieri diſcas hũc in modum, ſi nãq; in motu qui fit per corpus ceu per aerem, oportet omnino partes aeris cedere ei quod mouetur, ac tantam cedere molem aeris, quanta eſt id qđ mouetur, & non eſt aliquod vacuum ſpacium ꝙ complexum ſit corpus mobilis tranſlatum, quod cedendo ei ꝙ mouetur dederit ipſi locum dum moueretur, ſed aer tranſmutatus ac tranſlatus nullum relinqueret ſpatium, quid opus eſſet tranſlatione ac ſucceſſiua tranſmutatione, vt aliquid cedat ei quod mouetur. Non .n. ſuperficies ſola cedit, quoniã ipſa non eſt id quod mouetur vt recipiatur à ſuperficie loci adæquata ei ac tangens ipſam, ſuperficies autẽ non continet corpus neq; ei adæquatur. Nam id quod mouetur ſemper aliquod ſpacium ſibi æquale mutat, & hoc ſpacium vel vacuũ neceſſe eſt, vel corpus eſſe, & corpus per corpus non poteſt recipi ac meare, igitur neceſſe eſt alicubi vacuũ eſſe quod quidem ſemper occupet ſpacium. Nam ſi id quod mouetur eſt trifariam dimenſum, & totum vt totum mutatur, profecto tanto loco egebit, quantum & ipſum eſt, alioquin ſi hoc non eſſet tantum aeris cedere quantum ipſum eſt, non oporteret. Sit autem verbi gratia vnius cubiti id quod mouetur ſecundum tres dimenſiones, igitur tanta loci regione egebit, hoc autem vacuum eſt, igitur ſi vacuum non fuerit, impoſſibile eſt motum eſſe. Item ſi intellexeris aerẽ qui cedit ipſi mobili ex proprio loco trãſmutatum, in quo neque id qđ mouetur ſeſe recepiſſe, neque aerem circunſtantem in eodem ſuccedere ac incidere, quid ergo iſtud interſtitium aeris circunſtantis aliud eſſet, quam ſpacium vacuum in quod recipitur id quod mouetur. Sed de hoc latius diximus in rationibus de loco. Igitur ex his etiam conſtat id quod mouetur ſecundum locum mutare ex alio aliud quoddam receptaculum vacuum. Sæpe antẽ ſignificaui ac notari volui hoc vacuũ & ſi idipſum aſſero habere propria ratione ſubſiſtẽtiam, & circa ipſum immobile manens aliud atq; alius corpus eſſe attamẽ non manere dico aliquando extra corpus queadmodũ neque materiam extra formam, neque corpus extra qualitatem, & ſi propriam ſubſiſtentiam ſuapte ac peculiari ratione habeat. Sic igitur vacuum q̃quam propriam habeat ſubſiſtẽtiam, attamen nunquam eſt extra corpus. Nam aer cum ſit humidus ac facile mobilis non permittit aliquando receptaculum ad locũ eſſe

ac recipi

ac recipi ſed potius cedit corporibus priuſquam occupatur vacuum. Hæc igitur in tantum ſint ſufficienter
Aduerte hoc. dicta. Si quis autem quæreret & cauſas differentiæ motuum qui ſunt diuerſi per diſsimiles figuras, qua ratione cum fieret motus in vacuo celerius ſphæricum deſerretur quam planum: Dicemus cũ motus ſit per corpora verũ eſſe quod graue æqualis ponderis ac momenti cum planum fuerit ſegnius deſertur, quoniã detinetur à multo aere quem capit, ac quia idẽ graue ſegnius diuidit multum aerẽ. Attamen ſi motus fieret per vacuum, differentia celeritatis & tarditatis ſecũdum ſolã inæqualitatem momentorum fiet, & diuerſitas figurarum ibi nullam faciet differentiam, ſed ſimiliter planũ & ſphæricum orbiculareue cum fuerint æqualis momenti in eodem tempore deferẽtur quippe nihil ſit magis vel minus impediens, ſed ſolum naturale momentũ quod agit ad motum. Cum igitur ęquale fuerit ac ſimile momentum, & nihil fuerit magis vel minus impediẽs, neceſſe erit æqualem ac ſimilem eſſe motum.

Nos autem dicimus ex his quæ iam poſuimus materiam unam eſſe cõtrariorum: caliditatis inquam atq; frigiditatis: & cæterarum naturalium contrarietatum: & ex ente potentia ens actu fieri. Atq; non eſſe quidem ipſam materiam ſeparabilem: ratione uero eſſe diuerſam. Et unam numero coloris ſi forte fuerit: & caliditatis atq; frigiditatis.

Cum oſtenderit neq; vacuum interſperſum eſſe poſſe, quoniam dubitationes quibus probabant, ſic vacuũ eſſe ex raritate & denſitate corporum videntur habere aliquid veriſimilis & probabilis, vult & ipſas perſoluere, & oſtendit raritatem & denſitatem non fieri ſm adiectionem & interiectionem vacuorũ, ad quod oſtẽdendum vtitur his quæ ſunt demonſtrata in primo libro. Nam dictum eſt (inquit) contrariis vnam & eandẽ ſubiici materiam, ceu calido & frigido, ſicco & humido, & molli & duro, & cũctis ſimpliciter cõtrariis, atq; ipſam eſſe potentia contraria licet alia ſit ſecundũ ſubſtantiam ab vnoquoq; ipſorum, & recipiat vtrunque diuiſim. Quemadmodum igitur calidi & frigidi vna & eadem materia eſt, atq; omnium aliorum contrariorum, ita autem inquit etiam corporis materia eadẽ eſt magni & parui. Nõ ſolum enim eadem eſt materia cõtrariorum ſed etiam diuerſorum, quemadmodum igitur inquit materia tranſmutata ex calido in frigidũ non abiiciendo aliqua calida partium quæ ſunt in ea, & aſſumendo extrinſecus, alia frigida ſic mutatur ex calido in frigidum adiectione implementoq; à quodam eorũ quæ extrinſecus accidunt, ſed vna & eadem manens tota per totam mutatur ex calido in frigido, & econtra ex frigido in calidum, quippe non ſit aliqua pars ignis, quæ nõ ſit calida, ſed totus ignis per totum calidus eſt, igitur ex mutatione in frigidum ſimiliter totum per totum mutatur, & potentia materiæ ducitur ad actũ, ſimiliter in albo & nigro atque reliquis contrariis, quoniam albũ cum ſit nigrum partes quidem albi nõ abiicit ex quibus erat album & extrinſecus partes nigri accipit, ſed totum per totum ſimiliter mutatur: Eodem etiam modo quãdo ex minus calido fieret magis calidum non abiiciens aliquas partes frigidas, ſed aſſumẽs aliquas calidas ita intendit caliditatem, ſed rurſus materiæ mutatio ſit ex potentia in actu. Quemadmodũ igitur hæc ſe habent, ſic raritas & denſitas ſe habebunt. Nam eadem materia cum ſit potẽtia contraria, aliqñ quidem denſatur, aliquando vero rareſit, quãdo igitur ex aqua in aerem mutatur rareſit non aliqua vacua extrinſecus recipiens, ſed tota per totam ſimiliter in maiorem molem mutatur. Nam tota aqua per totam rareſit, quoniam non ſunt aliquæ partes aquæ aer, aliquæ aqua, ſed vniformiter tota aqua aer ſit, quare & raritas per totum ſubiectum ſit, ſimiliter etiam denſitas non abiectione vacuarum partium ſit, ſed mutatione ſubſtantiæ. Nam vniformiter & ſimiliter totus aer in partibus denſatus eſt, & mutatus in aquã, & nõ eſt inuenire aliquam partem quæ non ſit mutata, et ſi denſitas ſit certe non foret mutatio ſimilaris. Deinde ad exemplũ clarius deſcendit & progreditur. Nam quemadmodũ (inquit) maiori circuli circunferentia fieri poteſt minoris circuli, quippe ſemicirculus maioris poſſit fieri ambitus duabus partibus circuli minoris conſtans, quemadmodum igitur in his fieri accidit quanquam ſectiones circuli ſimilares ſint quando maiores circuli circunferentia conſtringeretur conducerenturq; in minus & fieret circunferentia minoris circuli ſimiliter circunferentia vndique coeunte ac cõdenſata cohibitaq; partes quidem fiunt magis curuæ quam prius, & certe non erant aliquæ in maiore circulo quæ non eſſent curuæ ſed rectæ quæ cum conſtringerentur in circunferẽtiam minoris circuli curuæ fierent, ſed ſimiliter cũ tota eſſet curua circunferentia maioris circuli, ipſa rurſus per totum ſimiliter ſit magis curua, & rurſus circũferentia minoris circuli cum fieret maioris circuli circunferẽtia eadem ratione extenderetur. Quemadmodum igitur in his remittitur vel extenditur curuitas nulla re in circulo deficiente aut intermiſſa, ita hoc ſe habet in raritate, & denſitate, paruitate & magnitudine, quippe materiam non aſſumens aliquid contrahatur coerceaturq;. Immo neq; per contractionem cohibitionemq; partium & implementum vacui, ceu ſit in dilatatione expanſioneq; lanæ, ſic ſit maius ex paruo, vel coeuntibus conſtrictiſq; partibus in vacua rurſus, ex maiore minus, ſed potius quia vna & eadẽ materia cũ ſit potentia vtrunque ſic actu ſit, vt etiam dicebam accidere in ſuperficie circuli cum magis vel minus curua ſit. Queãdmodũ aũt aliæ alias qualitates ſæpe ſequunẽ ceu denſitas frigus ſequitur, vel humiditatẽ albedo, vel caliditatem vel ſiccitatem. Ita inquit raritatem ſequiẽ leuitas, & denſitatẽ grauitas. Ipſe igitur. ſ. grauitas & leuitas prorſus ſequuntur altera raritatem & altera denſitatem, quas etiam aliæ duæ qualitates plerunque ſequũtur ſcilicet denſitatem ſeqnitur durities, & raritatem mollities. Verum non in omnibus idem accidit vt inquit, quoniam in ferro & plumbo hęc diſcrepant atque diſſentiunt. Nam plumbum cum ſit denſum molle eſt ferrum vero cum ſit rarius plumbo durius eſt, quare raritatem & denſitatẽ vtranq; duæ aliæ qualitates ſequũtur. Verum raritatem ſemper ſequitur leuitas & mollities plerunque, denſitatem autem ſemper grauitas, & durities plerunque. Hæc autem Ariſ. de induſtria dixit, quoniam propter hoc dicebant illi rarũ leue eſſe, quoniam rarum habet plura vacua inſerta interſperſaque, quippe quæ eſſent cauſæ lationis ſurſum. Quocirca ipſe inquit raritatem ſequi leuitatem, & denſitatem grauitatem, quarum quidem leuitas eſt cauſa lationis ſurſum, & grauitas delationis deorſum, quare inquit ꝙ vacuum non ſit neque ſeparatum, neque corporibus interſperſum ſufficienter demonſtratũ eſt. Si antem aliqui

quis maluerit motus ſimpliciter cauſam vacuum hoc appellare, is appellet grauitatem & leuitatem vacuum, vel potius materiam ipſam horum capacẽ. Inquit leuitas igitur & grauitas ſunt motus corporum cauſæ, durities autem & mollities affectionis paſſioniſúe ac non affectionis potius ſunt cauſæ, quippe quæ mollia ſunt facilius patiantur, & quæ dura ſunt, difficilius. Hæc igitur dicit Ariſt. ex quibus ſolutæ ſint dubitationes. Et ꝙ motus ſit ſine vacuo perſpicuũ eſt, quippe ei ꝙ mouetur aer & aqua cedat. Illi autem nondum ſcientes cohibitionem (ac vt ita dixerim) ceſſionem corporum. ſ. quomodo corpora cederent dubitabant quonam pacto fieret motus ſine vacuo. Nam dicebant cum aer ſemper vltra ante expulſus ſit ab eo ꝙ mouetur, neceſſario cœlum fluctuare. Relinquitur autem ſoluendum eſſe illud argumentum de corporibus quæ mutãtur ex minore in maius ceu ex aqua in aerẽ. Dicit igitur quoniam raritas & denſitas fit ſecundum mutationem corporum, & non quia recipitur in vacua, quãdo ergo ex aqua fieret aer, extrinſecus aer denſaretur impulſus ab eo ꝙ fit & impulſu denſatur, cum autem denſatus eſt minorem occupat locum, & ita neque duo corpora in eodẽ erunt, neq; vniuerſum fluctuabit: ſed corpus qd' augeretur, in loco diminuti corporis recipietur. Sed hoc mihi videtur magnam dubitationem habere. Nã qua rõne impulſus denſare & conſtringere poſſit, perſpicere cõtueriq; nequeo. Nam impulſus mouet id qd' impellitur, & motus aptus eſt potius calefacere, & id ꝙ calefit potius rarefit, quomodo fieri poteſt denſitas fieri ex ipſo impulſu, ĩmo ſane contrariũ ex ratione fit, quoniam potius eſſe cauſa raritatis quam denſitatis videtur. Item in æſtatis hora cum ingẽs calor viget quia aer ſubtiliſſimus eſt quomodo non eſt ridiculum dicere quod aqua cum calefit à me vaporans, quando vapor, vel aer fieret, imppellat extrinſecus aerem & denſet illum, ĩmo contrarium quomodo non accidet, ſcilicet vaporem conuenientem cum continẽte multo magis attenuari & ſubtilem fieri ab ipſa reflexione radiorum. Item in æſtate cum maxime aqua euaporet exhaletq; & in aerẽ mutetur, ſi hac ratione fiebat locus aeri ex aqua mutato eo quod extrinſecus aer impellitur & denſatur, oportebit magis aerem denſari in aqua, quippe ſecundum illud tempus. multum aquæ in aerẽ mutetur, quare aer denſior deberet eſſe in æſtate, quã in hyeme, ſi vera eſt hæc ratio, ſumatur craſſities aeris & cõſiſtentia quædam hyemalis, deinde incipiat aqua ſecundum aeris tempus & æſtatis mutari in aerem, certe neceſſe eſt quanto plus fieret mutatio, tanto plus aerem extrinſecus denſari, quare accidet aerem eſſe denſiorem in æſtate quam in hyeme, hoc autem abſurdũ eſt, ergo quando aquã in aerem mutatur corpus ꝙ fit impulſu non denſaret ipſum extremum aerem & hac ratione locum ſibi faceret, vel ergo elementa mutantur in æquales moles, vel oportet intelligere ꝙ quantũ hic aqua mutatur in aerem, tãtum aeris alibi in aquam mutetur, ſed aliud eſt impoſſibile, & aliud factitiũ, quoniam aquam, cum mutatur in aerem, in maiorem molem mutari ſenſus teſtatur. Nam dolia & vtres à muſto franguntur cum vinum mutatur in ventum, & non habeat locum in dolio & vtre. Item lignum ideſt luminis extincti fumus, ac ligni fumus ſunt mole maiores ligno & oleo. Non enim vt quidam aiunt, fumus diſſipatus inſtar pulueris maiorem occupat locum quam corpus ꝙ exhalat, non vt ſit mole maior, ſed velut non continuus: Hoc. n. manifeſte falſum eſt, quoniã non tãta eſt proportio pulueris congregati commixtiq; & pulueris diſſipati, quanta eſt fumi & ſubſtantię generãtis ipſum. Deinde ex conceſſis hoc etiam probabimus. Vnde. n. vtres & dolia muſto plena frangerentur, niſi fieret ex muſto vapor & aer qui quidem maior mole eſt quam corpus, ſcilicet muſtum generans ipſum. Vnde neque conſueuerunt vtres plenos efficere, vel implere dolia muſto, vt vapor & tenuis illa ſubſtantia quæ fit ex muſto locum habeat, neque ora doliorum perfecte cooperiunt, ſed relinquunt exitũ vapori. Hoc quoq; apertius oſtenditur ex inflatione cibi. Nam cibus in maiorem molem perſpicuo inflata mutatur, porrò vna molem & diſtantiam ventris ſentimus. Quod quidem igitur non fiat mutatio corporum in ęquas, moles perſpicuum eſt. Reliquum autem dicere, ſcilicet quod cũ hic à me calefit exiguum aquæ vel olei, & ipſa euaporat, neceſſario alibi tantum aeris mutari in aquam factitiũ eſt. Quonam pacto non erit abſurdum, quoniam cum aquæ exiguum à me calefit euaporans, totũ aerem moueri vt occupet locum alibi aeris mutati in aquã. Hæc igitur hactenus dubitata ſint quouſque ſolutionẽ congruam inuenerint & conſequuta fuerint. Cæterum ad textum. Nos autem dicimus ex his quæ iam poſuimus. Ideſt ex his q̃ demonſtrauimus in primo libro, ꝙ vna eſt ſubiecta materia contrariis quæ cum potentia ſit id ꝙ eſt. (Nam forma eſt id quod eſt) fit actu id ꝙ eſt, altera tñ eſt ab omnibus quæ ſunt, dico, ſ. ab omnibus formis, licet nunquam ſit extra formam.

Optime dubitationes.

Aduerte, ipſi tiũs caloris ex cã p ſe dĩt eẽ cũ ſol eſt in ſigno Cancri et Zenith capitis noſtri, et cum ſol radios fere perpẽdiculares facit quoniã tũc eſt vere æſtas, ſed ingens aliquãdo calor fit in mẽſe Auguſti ex alijs cauſis de hoc vid. Aſtronomos ĩ. q̃ônibus ſphæræ. vide Ariſtot. & Auer. in libro Methaorũ, vid ẽt Auic. primo fen. quoniam reddit aliquã cãm ingentis caloris eẽ dentus calorem manentem ſupra terram et Solem.

Item & corporis materiam unam & eandem magni & parui: quod quidem ex hoc patet. Nam quum fieret aer ex aqua eadem materia fiebat non aſſumens aliquid aliud: ſed quod erat in potentia actu factum eſt. Et rurſus ſimili modo aqua ex aere facta eſt: aliquando quidem ex parua magnitudine in magnam: aliquando autem ex magna in paruam.

Quoniam non ſolum eadem materia eſt cõtrariorum, ſed etiam corporis, etiam quia mutantur corpora per moles aliquando maiora, aliquando minora facta, inquit & vnam eſſe magni & parui materiam, quæ mutatur in vtrunq;. Signum autem huius inquit, quoniã in mutatione corporum nihil videmus adiunctum extrinſecus, neque cum ſit maius aliquod vna factum, ceu quando aqua fit aer, neque quando fit aliquid minus videmus aliquod diminutum.

Similiter igitur ſi & aer ex maiore fieret minor: & ex minore rurſus maior: materia eſt illa quæ potẽtia ſit utrũq; uiciſſim. Nam quemadmodum ex frigido calidum: & ex calido frigidum: quia potentia ambo erat: ſic ex calido fit magis calidum: nulla parte materiæ calida tunc facta: quæ non fuerit antea calida: cum calida minus erat.

Quod non ſolum quando vndique tota eſſet mutatio ſimilis hoc accidit, ſed etiam quando magis & minus calida fit & mutatur, ceu ex denſiore aere fit minor denſitas, & ex magis calido minus fit. Etenim materia hic cum ſit potentia vtrunq; mutatur in vtrunq;.

Quemadmodũ neq; circunferẽtia maioris circuli et curuitas: ſi fieret minoris circuli ſiue ſit eadẽ ſiue alia: pars ipſius nulla facta eſt curua: quæ nõ eſſet antea curua: ſed recta.

Adducit manifeſtiſſimũ exemplum. Nã minus curuum fieret maius curuũ neque extrinſecus aliquę partes

tes curuæ in ipſo factæ ſunt, neq; erat aliquid in ipſo qđ nõ antea non eſſet curuũ, ſed vndiq; rectum & poſtea factum ſit curuũ, ſed erat totũ ſimiliter curuum ante, & poſtea magis curuum factum eſt.

Non enim eo quippiam minus aut magis eſt: quod deficit. Neq;.n. eſt accipere flãmæ aliquam magnitudinem in qua albedo & caliditas nõ ſit. Sic igitur prior caliditas eſt reſpectu poſterioris. Quare & ipſa magnitudo & paruitas molis ſenſibilis non quia accipiat aliquid materia ideo extenditur: ſed quia ipſa materies utrunq; ſubire poteſt. Quare idem rarum & denſum eſt, & utriuſq; materia una. Atqui denſum quidem eſt graue: rarum autem leue.

Quod etſi eadẽ circunferentia ex minus curua magis curua fieret, vel profecto alia circunferentia fieret alia circunferentia magis curua, idem fit atq; accidit. Neq;.n. eo quod deficit aliqđ aut intermittitur in ipſis circunferentiis ꝙ prius non erat curuum, ita fit magis curuum, ſed tota ſimiliter & prius cum eſſet minus curua, poſtea rurſus transmutabatur in ſingulis partibus ſimiliter, & fiebat magis curua. Nam minus curuũ non eo ꝙ habet aliqua intermiſſa quæ non ſunt curua minus curuum dicitur, ſed quia remiſſæ totum per totum curuum erat.

Item ſicut circuli circunferẽtia redacta in minus: nõ accepit aliquod aliud concauum: ſed quod erat inuexum redigebatur in minus: ſic et ignis: quem ſi quis accipit totus calidus eſt: ita & omne conductione & dilatatione eiuſdem materiæ.

Eadem rurſus in his dicit. Vnde ab eodẽ textu quẽ appoſuimus, vſque ad hanc partem vbi dicit. Ita & omne conductione & dilatatione eiuſdem materiæ interpretes decipiuntur, & forte repetitio ſuperiorum eſt.

Duo.n. ſunt in utroq; raro & denſo. Nam graue & durũ denſa eſſe uidentur: & contraria leue & mole rara.

Hoc eſt continuum paulo ſuperioribus. Nam dicẽs. Atqui denſum quidem eſt graue, & rarum leue inducit inſertq;. Duo.n. ſunt in vtroque, ideſt ex vtroq; raro & denſo duæ qualitates ſiunt. Nam rarum comitatur leue & molle, denſum vero graue & durum.

Verum in plumbo ac ferro durum graueq; diſcrepant. Et his igitur quæ diximus planũ eſt: neq; uacuum ſeparatũ eſſe.

Ideſt non ſemper grauius eſt durius. Nam plumbũ ferro grauius quidem eſt, licet ſit magis molle.

Neq; ſimpliciter: neq; in raro: neq; potentia.

Neq; ſimpliciter, quoniam extra corpora non eſt vacuum congregatum quemadmodum aliqui putabant aerem non eſſe aliquod corpus, ſed vacuum, vel vt pythagorei extra cœlum ipſum poſuerunt, ſed neq; ſunt in corporibus aliqua vacua magnis partibus conſtantia in quas partes corporis rari reſidentes ac conſtrictæ totum efficiat denſius. Illud autem neq; potentia, pro hoc ponitur neq; vt inſertum & commixtum, vel ꝙ neq; implens loci opportunitatem quod quidem vacuum eſt, licet nunquam ſit ſine corpore. Nã de hoc poſtremo diſputatum eſt, vbi dixit ꝙ demonſtrabitur vacuum eſſe vt vere vacuum.

Niſi quiſpiam uoluerit prorſus id appellare uacuum qđ eſt cauſa lationis. Hoc autem pacto ipſius grauis leuiſq; materies, ut eſt talis, erit uacuum. Nam rarum & denſum ſecũdum hanc contrarietatem effectiua ſunt lationis: ſecundum autem rarum & denſum paſſionis & non paſſionis: neq; lationis: ſed alterationis magis.

Si quis vellet (inquit) nouare nomina, & vacuum dicere cauſam motus, is dicet materiam grauitatis & leuitatis vacuum. Nã hæc ſunt cauſæ motus, quippe ſecundum durum & molle non ſit materia cauſa motus, ſed potius vt res facile ac difficulter patiantur.

Et de uacuo quomodo eſt: & quomodo non eſt, ſit hoc modo determinatum.

Quod non ſit velut ſpacium ſeparatum à corpore, neq; extrinſecus à corporibus, neq; interſperſum corporibus diximus.

DE TEMPORE.

POST *hæc conſequens de tempore tractare.*

Non minus quam de prædictis attinet ad phyſicum differere de tempore. Etenim hoc vnum eſt de his quæ conſequuntur omnes res naturalia. Et eadem rurſus via inceſſit de hoc tractando, prius quærens, ſi eſt, vel non eſt, & arguens ad vtranque partem. Deinde ea quę ſequũtur tradit, dico.ſ. quid ſit tempus, & quale quod ſit. Imprimis arguit ꝙ non ſit tempus, & quanquã pateat tempus eſſe, tamen rationes non negligendas ponit, quibus enititur probare tempus nõ eſſe. Nã (inqt) temporis aliud præteritum & nõ eſt, aliud futurum, ꝙ nõdum eſt, quæ ſunt duæ temporis partes præteritũ.ſ. & futurum, & horum vtrunque non eſt, igitur tempus componitur ex his quæ non ſunt. quod autem componitur ex his quæ non ſunt, & ipſum non eſt. Nam partes eius quod eſt ipſæ etiam ſunt, ergo tempus non eſt. Item (inquit) omne diuiſibile & partibile, vel ſecũdum omnes eius partes ſimul exiſtit, vel ſecundum aliquas partes, ſecũdum vniuerſas partes ſunt ceu animalia & plantæ, ſecundum vero partes ſunt ceu ludus, nam eo ꝙ paleſtra vel pugna, exiſtit, ludus eſſe dicitur, tempus autem cum ſit diuiſibile, neque ſimul ſecundum vniuerſas eius partes exiſtit, quippe tempus non ſit totum ſimul, neq; ſecundum partem tempus eſt, quoniam tẽpus præteritum non eſt, neque futurum: Nam illud nõ eſt, hoc autem nondum eſt, ſi ergo tempus neq; ſecundum totum, neq; ſecundũ partes eſt, igitur videtur tẽpus penitus non eſſe. ipſum vero NUNC, inquit neq; tẽpus eſt, neq; pars temporis eſt, quod quidem ſolũ eſſe videtur. Nam pars totum menſurat, quippe quæ ſit vel tertia pars eius, vel decima, vel milleſima, vel aliqua altera qua totum metitur. At, nunc, non menſurat tempus, quippe quod indiuiſibile ſit, neque tempus componitur ex ipſis NUNC, quoniam omne partibile componitur ex partibilibus, igitur nunc non eſt pars temporis, igitur multo magis neq; tempus, igitur tempus, neque ſecundum ipſum nunc ſubſiſtit. Hæc vero dicens oſtendit neq; nunc penitus eſſe inter ea, quæ ſunt an non nomen ſolum eſt nunc, & ſubſiſtentiam non habet, probat autem hoc accipiens duas quaſdam dignitates. Vna quidem eſt, vt nequeant duo tempora ſimul eſſe, niſi vnum contineat, & aliud contineatur. Nam dicimus adeſſe nunc, annum, menſem, & diem. annum Diocletiani annum. 333. menſem quartum, diẽ decimum, ſimul igitur hæc tria tempora ſunt, ſed annus continet menſem, & menſis diem, veruntamẽ duo tẽpora ſimul eſſe ceu duo dies, duo menſes, duo anni nequeunt. Secunda dignitas eſt quod omne quod prius erat, & modo non eſt, neceſſe eſt corruptum eſſe. Cum ergo vtitur in probatione his dignitatibus, probat ꝙ nunc non ſit, & ratio procedit ex diuiſione. Nam (inquit)

Hic ordo qõnõ quãuis ab Ariſt ſcdo poſter. tradatur tamen prius Plasñõ tradidit, Vnde in dialogo de philoſophia à prĩcipio fere, vide ipsũ in Menone, & aliis ĩ locis imo tritum in ſcholis Protagora & Gorgia Leontini erat hoc, quo ſit vt mirum non ſit ſi Ariſt. vbiq; ſequatur ordinẽ hanc qõnum.

(inquit) ſi nunc eſt, vel vnum & idem eſt prius cum poſteriore & ceu vnũ nunc ab ęterno fluens, & idem ſemp omnibus præſens, vel aliud & aliud eſt, & ſi aliud vel permanet prius aduenienteposteriore, vel non permanet, ſed corrumpitur, etſi corrũpitur, interit in quodã corrumpitur prorſus, vel igitur in ſeipſo, vel in alio, & ſi in alio, vel in eo quod ſibi proximum & deinceps eſt, vel in eo quod longe ab ipſo eſt. Cum ergo quinque ſint ex diuiſione facta ſi demõſtrabitur nihil horũ ſubſiſtere poſſe, perſpicuum erit nunc nullo pacto eſſe, qđ igitur non ſit prius nunc diuerſum à poſteriore (Nam hoc membrũ diuiſionis prius exercet) demonſtrat hũc in modum. Nam ſi alterum eſſet prius à poſteriore, vel prius permanet adueniente poſteriore, vel non permanet, ſi ergo permanet, accidet duo ęqualia tempora inter ſe ſimul eſſe. At hoc fieri non poteſt, qm̃ iam poſtulauimus duo æqualia tempora ſimul eſſe non poſſe, niſi vnum contineat & aliud contineatur, igitur prius nũc non permanet, cum id quod poſterius eſt aduenit, ſi autem non permanet, & omne ꝙ prius erat & modo non eſt, id neceſſe eſt corruptum eſſe, igitur prius nunc corruptum eſt, ſed ſi corruptum eſt, vel ergo in ſeipſo eſt corruptũ, vel in alio; ſed in ſeipſo corruptũ eſſe nõ põt, alioquin idẽ ſimul erit & nõ erit, quod impoſle eſt, igr̄ in alio. vel igr̄ in eo ꝙ deinceps eſt, vel in eo quod lõge abeſt, in eo ꝙ deinceps corruptũ eſſe non poteſt, quippe neq; penitus punctum ſit contiguũ & deinceps pũcto. Hoc.n. inquit ſit profecto nobis conceſſum, quoniam idẽ demonſtrabit in extremis huiuſce operis voluminibus, quod punctũ puncto neq; poteſt eſſe deinceps, neq; momentum momento, neq; lineam lineæ, neq; ſuperficiem ſuperficiei. Et non malum erit ſi modo hoc etiam nos demonſtrabimus ꝙ ſit impoſſibile. Nam ſi forent duo momenta deinceps ſe habentia inter ſe, vel duo puncta, vel inter ſe adequarentur vnum alteri ac tangerent ſe, vel diſtarent à ſeſe mutuo, vel ſecũdum aliquid ſeſe tangent, & ſecundũ aliquid diſtabunt, ſed ſi ęquantur inter ſe ac ſeſe tangunt, non erunt duo, ſed vnum, ſi autem diſtabunt non erunt deinceps inter ſe. Nam ea ſunt deinceps, vt ipſe in quinto libro determinauit, inter quæ nihil eiuſdem generis cadit. At inter duo nunc & momẽta diſtantia tempus intercipitur, & in omni tempore ſunt infinita momenta, igitur inter duo nunc diſtantia erunt infinita nũc & momẽta eiuſdem generis cum illis, igitur non ſunt ipſa quæ nunc & momenta vocantur deinceps, cũ diſtantia inter ſe ſint, quare neque poterunt diſtare ea quæ ſunt deinceps ſe habentia: ſi autem ſm̄ aliquid ſeſe tangent, & ſecundũ aliquid diſtabunt, igitur non erunt impartilia, ac indiuiſibilia, igitur duo nunc nequeunt ſe habere deinceps inter ſe, igitur ſi corrumpitur nunc nõ interibit in eo ꝙ deinceps eſt, ſiquidem nullum nunc & momenta ſit deinceps, ſi autem corrumpitur in eo ꝙ longe abeſt & ſeparato, & neceſſe eſſe eſt inter hęc duo nunc intercipi eſſeque tempus, ac in omni tempore ſunt infinita nunc, primum eſt ad placitum & pro arbitrio dictum, ſcilicet vt ipſum nunc in hoc corrũpatur & non in ipſis intermediis infinitis, deinde ſi corrumperetur in momento ſeparato accideret illud eſſe in ipſis intermediis infinitis momentis, ſed ſuppoſuimus prius nunc non poſſe permanere adueniente poſteriore, alioquin abſurdum ſequetur, vt duo æqualia tempora ſimul eſſent, igitur non poteſt nunc alterum & alterum eſſe. Omnes.n. poſitiones dictæ ſunt. Atq; neq; vnum & idem nunc ſemper eſt imo impoſſibile eſt. Nihil.n. inquit diuiſibile vno clauditur terminaturque termino, ſed ad minus duobus, ceu linea duobus punctis terminatur. Nunc autem & ipſum momentum eſt temporis finis ac terminus, & tempus diuiſibile eſt, & eſt accipere tempus finitum ceu diem vel menſem, quare ſi tempus eſt aliquod diuiſibile, finitum eſt, & nulius finiti vnus eſt terminus & nunc eſt terminus, igitur nõ poteſt eſſe vnum momentum & nunc, Item ſi in ipſo tempore hæc fieri dicimus quæ in ipſo nunc facta ſunt, & vnum eſt nunc ab æterno, accidet, res troianas fieri vna ſimul in tempore cum his quæ modo facimus, igitur nihil alio eſſet magis antiquũ ſeu nemo alio ſenior eſſet, neq; iunior, ꝙ eſt abſurdum, igitur neq; vnum & idem momentũ eſſe poteſt, quare neq; ipſum nunc, penitus eſſe poteſt. Nam ſi erat vel vnum & idẽ erat, vel aliud & aliud, ſed non poteſt aliud & aliud eſſe, neq; vnum & idem, ergo videtur penitus non eſſe. Si ergo tempus neq; ſm̄ præteritum, neq; ſm̄ futurum, neq; ſm̄ nunc eſt tempus, igitur videtur nullo pacto eſſe.

Primum autem recte ſe habet dubitare de ipſo & per rationes exteras: ſi ſit de numero eorum quæ ſunt nec ne. Deinde quæ ſit eius natura contemplandum eſt. Quod quidẽ igitur tempus penitus non ſit ex his quiſpiam aut uix: uel obſcure ſuſpicabitur. Nam aliud ipſius fuit & non eſt: aliud futurum & nondum eſt: ex biſce autem conſtat & infinitum: & quod ſemper accipitur tempus.

Inquit exteras rationes ad diſtinctionem contra rationes quæ dicuntur auſcultatoriæ & demonſtratiuæ, ipſe nanq; exteræ rationes proficiſcuntur & conſtant ex opinabilibus & veriſimilibus. Diximus aũt in prædicamentis rationes exteras, non eſſe demonſtratiuas neq; adducendas eſſe & narrandas his qui ſunt legitimi & veri auditores, ſed ad multitudinem dicendæ ſunt, ex veriſimilibus proficiſcentes.

Atqui id quod de numero entium non eſt, impoſſibile uidetur participare aliquando ſubſtantia.

Subſtantia inquit, ideſt exiſtentia & eſſe. Nam quõ illud eſſe poteſt, quod ex his quæ nõ ſunt, componitur.

Præterea omnis rei, partibilis ſi fuerit: neceſſe eſt cũ eſt: uel omnes partes, aut nõnullas eſſe. At temporis quod ſane partibile eſt, aliæ partes tranſactæ: aliæ futuræ ſunt, nihil eſt.

Aliud argumẽtum adducitur ꝙ non ſit tempus. oẽ quod partibile eſt, vel omnes partes ſimul ſubſiſtente habet vt animalia & plantæ, vel aliquas, ceu ludus. At temporis, cum ſit diuiſibile, neq; vniuerſæ partes ſubſiſtunt, neq; aliquæ, quippe præteritum non ſit, & futurum nondum eſt, igitur non eſt tempus.

Ipſum autem nunc nõ eſt pars. Nam pars metitur: at ipſum nunc non metitur. Itẽ totũ conſtat ex partibus. Ad tẽpus ex ipſis nunc conſtare non uidetur. Amplius ipſum nunc qđ præteritũ diſtinguere et futurum uidetur: utrũ unũ et idẽ ſp permaneat: uel aliud & aliud, non facile diſcerni poteſt.

Quoniam dixit tempus non ſubſiſtere ſecundum partes, & ſolum ſubſiſtit nunc de tempore, vt nequis dicat tempus eſſe ſubſiſtereq; per ipſum nunc, iccirco prius oſtendit nunc non eſſe temporis partem. Nam (inquit) temporis pars totum metitur & partes totum componunt: Nunc autem neque metitur tempus, neq; ex ipſo nunc componitur. Deinde demonſtrabit neq; partium eſſe nunc, vtens ea diuiſione, quam diximus.

Nam

Nam ſi aliud ſemper atq; aliud ſit: & non eſt alia et alia pars temporis ſimul: niſi una contineat: & altera contineatur: quemadmodum minus tempus à maiore continetur.

Vna dignitas hæc eſt, quoniam ſimul eſſe duo tempora, vel duæ partes temporis nequeunt, niſi alia contineat, & alia contineatur.

At nunc non ens, prius uero ens neceſſe eſt aliquando eſſe corruptum.

Altera dignitas hæc eſt, oportet inquam aliquid tẽporis eſſe in quo nunc deſinat, ſiue per corruptionem. ſiue nõ, quippe apud me nihil interſit. Nam dixit, nũc corruptum eſſe, pro non eſſe.

Ipſa nanq; nunc, ſimul non erunt inter ſe: prius autẽ ſemper corruptum eſſe neceſſe eſt. In ſeipſo igitur corruptum eſſe non poteſt, propterea quod tunc eſt.

Cum dixerit hæc, reliquum adducit probationẽ. Eſt autem continuatio verborum talis. Nã ſi ſemper nunc aliud & aliud eſt, & conceſſum ſit non poſſe duas partes temporis eſſe ſimul, ſi non altera contineat, & altera contineatur, & illud quoque conceſſum ſit, ꝙ illud ꝙ erat ens, modo vero non ens, neceſſe ſit corruptum eſſe aliquando: Profecto perſpicuum eſt, ipſa nunc ſimul inter ſe eſſe non poſſe propter primam dignitatem, & neceſſe eſt, prius corruptum eſſe, per ſecundam dignitatem. Cum igitur corruptum eſt, aliquando corruptũ eſt, & in aliquo nunc, vel.n. in ſeipſo, vel in alio & ſi in alio, vel in eo ꝙ deinceps eſt, vel in alio ſeparato. At vnumquodq; horum eſt impoſſibile.

In alio uero nunc prius nunc corruptum eſſe non poteſt. Sit.n. impoſſibile ipſa nunc ſibi hærere, ut puncto punctum.

In alio inquit in eo ꝙ deinceps eſt, & hæret. Nam de hoc cum loquatur ſubiunxit: Sit impoſſibile ipſa nunc ſibi hærere. Poteſt quoq; & illa particula: In alio vero nunc prius nũc corruptum eſſe, intelligi, & dici de cõmuniore nunc, ꝙ neq; poſſit corrumpi in eo ꝙ deinceps eſt, neq; in ſeparato, deinde reliqua ſeorſum legere ac tractare. Et primum de ipſo nunc ꝙ eſt deinceps, eo ꝙ dicit: Sit impoſſibile ipſa nunc ſibi hęrere. Verum propter hoc non dixit eſſe impoſſibile illa ſibimet hærere mutuo, ſed ſint, ipſe dixit, quoniam nondum hoc demonſtrauit, ſed velut demonſtraturus mõ petit hoc.

Si ergo nõ eſt corruptũ in eo qđ deinceps: ſed ĩ alio: in ipſis medijs nunc infinitis profecto ſimul erit. Ac hoc fieri nequit.

Quod non ſolum in eo ꝙ deinceps non poſſit nunc corruptum eſſe, quoniam nihil eſt deinceps, ſed neque in nullo alio ꝙ non eſt deinceps, oſtẽdit. Nam (inquit) neceſſe eſt inter duo nunc intercipi tempus, ſed in omni tempore ſunt infinita nunc, & puncta, ſi ergo in nullo iſtorum corrumperetur, hiſce omnibus coexiſteret, hoc autem fieri nequit, qm̃ dicere non poſſumus, duas temporis partes ſimul eſſe, niſi contineat vna, & altera contineantur, At nullum nũc eſt contentiuum alterius.

At uero neq; idem ſemper permanere poteſt: quippe nullius diuiſibilis finiti unus eſt terminus.

Cum confutauerit per priora alterum diuiſionis mẽbrũ, ꝙ nequeat aliud atq; aliud nunc eſſe, reliquũ vult ẽt confutare, ꝙ non poſſit vnũ atq; idẽ eſſe nũc, quippe nullius finiti diuiſibilis vnus ſit terminus, ſi ergo nũc eſt terminus & finis temporis, & ipſum tempus eſt diuiſibile, qm̃ & continuũ eſt, igitur non erit idem nũc.

Siue ad unum: ſiue ad plura ſit continuum. At ipſum nũc finis eſt temporisq; finitum ſummi poteſt.

Continuum dixit, cum paulo ſuperius dixerit, diuiſibile; qm̃ continuum eſt diuiſibile, & diuiſibile omnino continuum eſt, & quia tempus cõtinuum omnino eſt & diuiſibile. Ad vnum autem continuum eſt linea in longitudine, hac ratione ſolum eſt & diuiſibilis, ad plura autem ſuperficies & corpus, ſuperficies inquã ad duo, corpus autem ad tria. Vt aũt ſe habet vnũquodq; ad continuum, hac ratione ſe habet ad diuiſibile. *Idem fere priſcus Ariſto.*

Præterea ſi ſimul eſſe ſecundum tempus: & neq; prius: neq; poſterius nihil aliud ſit quam in eodẽ nunc eſſe, ſi priora poſterioraúe in hoc nunc ſunt: ea profecto quæ ante centies centenos annos ſunt facta: ſimul cum his erunt quæ hodierno die fiunt: & neq; quicquam prius alio neq; poſterius erit. De his igitur quæ inſunt tempori tot ſint dubitata.

Alterum argumentum ꝙ ſi erit vnum nunc, in eodẽ tempore eſſent res geſtæ Troianorũ cum his quæ modo fiunt & ſunt, quippe vtræq; in eodem ſint nunc & momento. Hæc autem ſunt contemporanea, igitur tolletur antiquius & id quod magis nouum eſt.

Quod autem ſit tempus: & quæ ſit ipſius natura ſimiliter ex his, quæ tradita ſunt, immanifeſtum eſt: & ex his quæ paulo prius à nobis dicta ſunt. Quidam enim aiunt uniuerſi motum eſſe: quidam autem ſphæram ipſam.

Cum dixerit ab exordio quod oportet nos de tempore quærere ſi ſit, nec ne: Deinde quid eſt, & primum probauerit nullo pacto tempus eſſe, & ingenioſiſſime ex opinabilibus argumenta adduxerit & probauerit nõ eſſe, non amplius arguit in contrarium, ſcilicet ꝙ ſit tẽpus, quippe euidentia ſit omni demonſtratione præſtãtior. Nam dubitationes de ipſo deinceps perſoluet, ꝓficiſcitur ergo ad quærendum quid ſit tempus. Et more ſuo prius opiniones veterum falſas de tẽpore repurgabit. Tres autem in vniuerſum opiniones de tempore ponit. Inquit quidnam.n. tempus exiſtimarunt eſſe vniuerſi orbiculationem, quidam autem ſphæram ipſam, dico ſcilicet corporeitatem cœli, quidam autem motum ſimpliciter. Primum autem oſtendit tempus nõ eſſe orbiculationem hoc modo. Nam ſi tempus foret orbiculatio, qm̃ pars temporis tempus eſt, accidet partem orbiculationis orbiculationem eſſe, hoc autem fieri non poteſt. Nam orbiculatio eſt ab eodem in idẽ regreſſus, igitur tempus non erit orbiculatio. Nam ſi orbiculationem dicebant eſſe aliquod tempus determinatum ceu diem, vel menſem, poterit ergo pars orbiculationis eſſe pars temporis. Quoniam autem dicũt tempus ſimpliciter qua tempus, eſſe orbiculationem, accidet partem circumlationis non eſſe tempus, quippe circulatio non ſit pars circulationis, quare neque circulatio erit tempus. Item inquit ſi poſuerimus plures eſſe cœlos, equidem & plures orbiculationes erunt, tẽpora autem non plura, ſed vnum & idem nihil minus, quippe non eſſent plures dies, vel plures anni, quando quidem etiam nunc ſint plures ſphęræ, & tẽpus ſit vnũ, ſic ergo etſi eſſent cœli alij, atq; alij mundi, plures profecto eſſent orbiculationes, ſed tempus vnum. Nam ſi omnes cœli eſſent equæ celeritatis, menſura eorum ſimiliter vna & eadem eſſet, quippe dies, menſis, & annus vnus & idem eſſet apud omnes, ſi autem inæqualis celeritatis eſſent, reliquorum cœlorum motus menſurarentur à velociore, quemadmodum impreſentia aliarũ ſphærarum motus metiuntur à motu ſphæræ inerrabilis. Nam ſemꝑ maius metitur à minore, quippe lignum decem

Qui orbiculationẽ tp̃s dixerunt in tres ſectas diuiduntur Epicurei motũ orbicularẽ diuinum tp̃s dixerunt. Stoici aũt motũ Solis. Eraſthotenes viã mundi tp̃s appellãs cõ iecit oẽs motus Planetarũ & orbium in vnũ redactos eſſe tẽpus quibus aliquando Plato viſus eſt aſſentire in Timæo, licet aliter vt placet Plotino.

decem cnbitorum metitur à ligno vnius cubiti, & vlna à digito, ſic igitur celerior mntus aliorum eſt menſura, quare tempus cum dimetiatur húc motum, & reliquorum omnium erit menſura. Quod quidem igitur non ſit tempus circulatio ſic oſtendit. Quo autem neq; ipſa ſphæra ſit tempus dedignatur improbare. Nam patet hoc eſſe ſtolidum, & ſyllogiſmus quo videntur probare tempus eſſe ſphæram, plane nihil concludit & vitioſam formam habet. Nam ex duabus affirmatiuis in ſecunda figura cóficitur. Inquit in tempore omnia ſunt, in ſphæra autem omnia ſunt ſphæra igitur tempus eſt. Primum quidem vt dicebam inunlis combinatio fit, deinde prorſus non ꝙ eſt in aliquo, in tempore eſt, igitur aliter in ſphæra cuncta ſunt, & aliter in tempore. Ná in ſphæra cuncta ſunt, velut in loco, in tempore autem non vt in loco omnia ſunt, ſed aliter, quare potius concluderetur proprie non eſſe tempus ſphæram, contrarium, ſcilicet q̃ illi volebant. In ſphæra omnia ſunt velut in loco, in tempore autem non omnia ſunt velut in loco, igitur ſphæra non eſt tempus, vt autem illi probabant medius terminus non ſimiliter ſe habet ad extrema, quemadmodum dictum eſt, propter igitur ſtoliditatem & dementiá ipſius dogmatis & argumenti Ariſ. ipſis non contradicit. Verum contra ipſos hæc dicere poſſumus, quia tempus habet præteritum & futurum, ſphæra autem non habet præteritum nec futurum, igitur ſphæra non eſt tempus. Item pars temporis eſt tempus, ſphæræ pars non eſt ſphæra, igitur ſphæra non eſt tempus. Item tempus nunc & momento diuiditur & diſtinguitur, ſphæra autem nunc & mométo non diuiditur. Item per partẽ tempus ſubſiſtit, ſphæra autem per partem non ſubſiſtit. Item ſphæra corpus eſt, tempus non eſt corpus, ſic igitur neq; ſphæra tempus erit. Quod autem tempus neq; motus ſimpliciter ſit, hunc in modum oſtendit. Motus inquit in ſolo mobili eſt & in eo in quo mouetur mobile, tempus autem nó in mobili eſt, neq; in loco in quo fit motus, ſed vbiq; & omnia ſimiliter vnum & idem exiſtens ſequitur, igitur motus non eſt tempus quippe motus meus non ſit in omnibus, imo neq; ſimpliciter motus eſſe conſpicitur, quippe nonnulla quieſcant. Secundum argumentum, motus & ſimpliciter mutatio celeritatem & tarditatem habet. Nam dicimus alium alio eſſe celeriorem & ſegniorem quippe dicamus motũ ſphæræ inerrabilis celerrimum, tardum autem motũ Saturni. Ad tẽpus non habet celeritatem neque tarditatem, igitur tẽpus non eſt motus. Quod vero motus habeat celeritatem & velocitatem neq; putat digná eſſe probatione, quippe hoc ſit clarum vt dicebá. Quis.n.ignorat motũ ſphæræ inerrabilis eſſe aliis celeriorem, & poſt hunc motus lunæ & ita alius ab alio differt velocitate & ſegnitiæ, ſimiliter motus aquilæ eſt celerior motu pice. Quod auté tempus non habeat velocitatem & tarditatem probat per quendam tertinm ſyllogiſmum ſic, celeritas & tarditas tẽpore, finiuntur, ſed tempus tempore non diffinitur nec determinatur, quippe ridiculũ ſit dicere tẽpus tempore definiri, igitur tẽpus non habet velocitatẽ nec tarditatem. Non.n.eſt dicere annũ eſſe ſeipſo celeriorẽ vel ſegniorem, vel diem die ſi acceperis diem cum nocte. At tarditas & velocitas tempore definiuntur. Nam dicimus motum eſſe celeriorem qui exiguo tempore multus conficitur, tardum autem qui exiguus eſt in magno tempore, igitur velox & tardum tẽpore definiuntur. Cum igitur hiſce demonſtrauerit tẽpus neq; circulationem, neque ſphęram, neq; motum eſſe, deinceps inquit, quod quanq̃ motus non ſit tẽpus, attamen ſine motu non eſt. Nam vna cum cognitione temporis ſtatim concipitur motus. Nam ſi intellexerimus tm̃ horæ, mox & tm̃ vniuerſi motus intelligemus, & econtra ſi intellexerimus tantũdem motus vniuerſi, ſtatim & tantundem temporis vna concipiemns. Signum autem apertiſſimũ eſt in vnoquoq; ꝙ nobis occurrit ſacere. Ná ſæpe multũ legentes prõptitudine multitudinis cõſenſum & propoſitũ legẽdi præterimus, & ſtatim tp̃s præterimus. Ná ſæpe multũ diei conſumentes, arbitramnr nõdum aliq̃ eius partẽ præteriiſſe, poſtea vero cũ animaduertimus ac ſcimus multitudinẽ lectionis, mox & temporis longitudinem animaduertimus, & econtra, ſi primnm temporis longitudinem ſciuerimus, ſtatim & tarditatem motus percipimus. Ná dicimus multa legiſſe, qm̃ multum diei præterit & conſumptũ fuit, item & econtra dicimus multum temporis præteriiſſe, quia multum lectionis ſecimus, quare ſi vna ſimulq́; tempus & motus inter ſe concipiuntur, & intelligũtur, atq; vno ſublato reliquum tollitur, videtur (inquit) tempus vel idem motui eſſe, vel aliquid motus eſſe, cum igr̃ oſtenſum ſit tempus nó eſſe motum, neceſſe igitur eſt tempus aliquid motus eſſe: Quærẽdum igitur eſt quid ſit ipſius motus: quod cum dixerit, deinceps procedit, quærens quid ſit tempus. Dixit autem ſuperiore textu. De his igitur quæ inſunt tempori tot ſint dubitata, qm̃ ex his quæ tempori inſunt, prius mouentur dubitationes. Ex eo ſcilicet ꝙ habet præteritum & futurum, ac quia per ipſum nunc ſubſiſtit & adeſt atq; ex reliquis. Quid autem ſi tempus. Quod ipſe inquit tale eſt, quoniam ad cognoſcendam ſubſtãtiam temporis opiniones veterum de ipſo prius ſubiectæ ac habitæ nihil nobis conſerunt, immo contrarium ingerunt nobis non minus ſcrupulum & occultationem non paruá de ipſo q̃ ſaciant dubitationes à nobis paulo prius de ipſo adductæ. Nam vt ipſæ nobis ipſius naturam ĩmanifeſtam faciunt, ſic & dicta veterum. Ná alius ipſum aliquid aliud eſſe aſſerit, & aliud, quorum nihil videtur eſſe tempus ex communibus de ipſo opinionibus, igitur natura tẽporis nobis ſimiliter immanifeſta ex dictis veterum & ex his de quibus pauloante & nunc dubitauimus. Dixit autem temporis non ſubſiſtere aliquam partem, quod ſecundum mẽtem ſolum ſubſiſtit, ex quibus dednceretur nullo pacto eſſe tempns. Si ergo quę tẽpori inſunt, nos ducunt in conceptionem & cognitionem ꝙ nullo pacto ſit, multo æquidem magis nos indncunt ad ignorationem quæ ſit natura temporis.

Pythagoras ſphærā motam eſſe tp̄s dixit cuius opinionẽ cucullatus quidá Orego. Ari menteus vir ingenioſus defendit ſcdo ſemen ſparũ qui vult mobile eẽ tp̄s

Anaximenes et Anaximãder ſentiũt tp̄s eſſe quemcũq; motum quorũ motiua et aliorum opiniones ſiquadá noſtra q̃ones poſuimus. Sed tu lege Plotinũ de æternitate.

Aduertẽ hunc loqui de motu proprio lunæ & quo alias nota ru eẽ quoq; dubiũ ſi conſiderentur magnitudines orbiũ. Aduerte dupliceẽ diẽ naturalẽ et artificialem eſſe, naturalis. 24. horis cõſtat artificialis autem quãdiu durat

Sol ſupra orizontẽ noſtrũ, pete hæc ab Aſtronomis loquitur loã. de die naturali.

Textus.

Textus.

Atqui conuerſionis pars tempus eſt quoddam: conuerſio uero non eſt. Nam pars conuerſionis eſt id quod aſſumptum eſt; non conuerſio.

Nam ſi temporis pars eſt tempus, & conuerſio tp̃s eſt, igitur & pars circulationis tẽpus erit. Sed pars circulationis non eſt circulatio, igr̃ tẽpus non eſt circulatio.

Præterea ſi plures cœli eſſent: motus uniuſcuiuſque ſimiliter tempus eſſet: quare plura tempora ſimul eſſent.

Alterũ argm̃. Inqnit ſi plures eſſent cœli, plures pfecto eſſent & conuerſiones, quare & multa t pa, ſed hoc fieri non põt, qm̃ vnum & idem tp̃s omnia cõiter comitatur, quemadmodum modo vnum multas ſphærarũ conuerſiones comitatur, tp̃s igr̃ non eſt orbiculatio.

Sphæram uniuerſi ob id uiſum eſt dicẽtibus ipſam eſſe tẽpus: quoniam in tempore et uniuerſi ſphæra omnia ſunt: ſed hoc adeo ſtultum eſt, ut ſuperuacaneum ſit conſiderare ea, quæ ſequuntur impoſſibilia.

Quõ in ſecũda figura ex duabus affirmatiuis debet concluſio ſequi, vide Alexã. Ioan. Grã. & Auer. primo priorũ.

Quod quibuſdam viſum ſit ipſam ſphæram & cœli corporeitatem tempus eſſe, & cauſam vñ vitioſa forma ratiocinati ſunt, adduxit, quoniam(inquit)in ſphæra ſimiliter omnia eſſe dicuntur, quippe contentiua ſit omnium & in ipſo tempore. Hinc. n. ex duabus affirmatiuis in ſecũda figura vitioſe concludebant tempus ſphæram eſſe. At(inquit) conſiderare ea impoſſibilia q̃ ex hac poſitione ſequuntur, ſtultum eſt. Nos autem diximus iam ea, quæ ſequuntur ex ipſa poſitione.

Cum uero motur atque mutatio quædam, tempus maxime eſſe uideatur: hoc ſi ſit, conſiderandum eſt.

Cum dixerit neq; orbiculationem tempus eſſe, neq; ſphæram: Nunc inquit, qm̃ videtur multis tempus eſſe motus, hoc inquirendum eſt ſi ſit, motus nec ne.

Mutatio igitur uniuſcuiuſq; & motus in ipſo duntaxat eſt quod mutatur.

Primum argm̃ ꝙ non ſit motus tempus, qm̃ motus ſolũ eſt in eo ꝙ mouetur, & in loco in quo motus fieret, tp̃s aũt non eſt ſolum in eo ꝙ mouetur, ſed cuncta ſimiliter comitatur, quare motus non eſt tempus.

Aut ubi forte eſt id quod mouetur & mutatur. At tempus ubiq; eſt: & ſimiliter apud omnia.

Ideſt & in loco in quo moueretur. Nã illã diſiunctionis particulã. (Aut)pro coniunctione hac. (Et)poſuit.

Item mutatio quidem omnis celerior eſt atq; tardior. At tempus non eſt.

Alterum argumentum motus habet velocitatem & tarditatem, ſed tẽpus non habet velocitatem, neq; tarditatem, igitur motus non eſt tempus.

Nam tardum et uelox tempore definiuntur: quippe id uelox ſit quod in tempore breui magnum ſpacium tranſit. Tardum autem quod in longo paruum conficit.

Quod non ſit velox & tardum in tempore probat. Nam velox & tardum tẽpore definiuntur, quippe motum celerem dicamus, qui fit multus in paruo tempore. ſ. qui abſoluit ſpacium magnum breui tempore, & tardum qui minus ſpacium longa mora conficit. At tẽpus non definitur tempore, igitur celeritas & tarditas non ſunt in tempore.

At tẽpus nec ut quantum quidem eſt: nec ut quale tempore diffinitur. Quod quidem igitur tempus nõ ſit motus patet.

Nam motus ſm̃ quantum & quale tempore definitur. Secundum quantitatem inq̃ qm̃ longũ motum dicimus, qui multo tempore fit. Breuẽ autem qui exigua mora abſoluitur. Item ſm̃ quale dicimus celerem motum eſſe, qui multus fit in breui tempore, tardum vero qui exiguus fit in multo tempore. Atq; tempus neq; ſecundum quantum tempore definitur, quippe non dicamus annum anno definiri. Item neq; ſecũdum qualitatem tẽpus tempore definitur, qm̃ tempus non omnino eſt celerius, vel ſegnius. Nam dies die celerior nõ eſt, vel ſegnior.

At nihil impreſentia interſit, ſi dixerimur motum uel mutationem.

Quoniam velut de mutatione rationem exercuit, & non omnis mutatio eſt motus(Ipſi nanq; non dicebãt mutationem eſſe tempus. ſed motum) propter hæc inquit nihil intereſt ſiue idem ſit motus & mutatio, ſiue non, qm̃ velut ſint idẽ motus & mutatio, ſic vtimur nominibus. Nam oſtenſurus eſt in ſequentibus libris ꝙ in plus ſe habeat mutatio, q̃ motus. Nã generatio & corruptio mutationes quidem ſunt, motus aũt minime.

At uero non ſine mutatione tempus eſſe uidetur.

Quoniam etſi tempus non eſt motus neq; mutatio, attamen ſine motu & mutatione non eſt.

Nam cũ ipſi nihil mente mutamur: aut latet nos eſſe mutatos: non uidetur nobis tempus fuiſſe.

Ideſt quando mouemur quidem, & mente non cõcipimus animaduertimusq́; ꝙ ipſi mouemur, non videtur nobis fuiſſe tempus. Quũ autem ſciuerimus animaduerterimusq́; motum, ſtatim & intelligentiam tẽporis accipimus.

Quemadmodum neq; hiſce acciderat: quos fabulæ tradũt dormiſſe apud Heroas, quam primum fuerunt experrecti. Nam coniungunt ipſa momenta prius inquam ac poſterius unumq́; faciunt exeipientes medium tempus ob ſenſus occupationem. Perinde non aliud atq; aliud: ſed unum idemq́; nũc eſſet: tempus ſanè non eſſet. Sic et cum lateat aliud atq; aliud eſſe: medium ipſum non eſſe tempus uidetur. Quod ſi tunc fit, ut tẽpus non eſſe arbitremur: cum nullã diſſfinimus mutationem: ſed in uno & indiuiſibili aĩa manere u detur: cum uero ſenſerimus & diffinierimus mutationem, tunc tempus fuiſſe dicimus: patet tẽpus ſine motu mutationeúe non eſſe. Quod quidem igitur neq; motus: neq; ſine motu tempus eſt: patet.

Quandam ſabulã accipit in exemplũ, fertur quoſdã ægrotantes ſeceſſiſſe in ſardis ad Heroas & curatos eſſe, & cum iuiſſent duobus diebus deinceps ſopitis ſenſibus accubarunt, deinde à ſomno experrecti putauerũt illud tempus fuiſſe vnam horam, qua apud Heroas ſteterunt. Quẽadmodum igitur illi(inquit)quos fabula inquit non animaduertentes periodos vniuerſi & circulationes quibus dormierunt, neq; tempus ꝙ ſimul elapſum erat ſentiebant, econtra non percipientes tẽpus, neq; motum percipiebant, ſed exiſtimabant vnum & idem momentum eſſe quando dormierunt, & quando ſurrexerunt. Perinde atque non eſſent differentia nunc, ſed vnum & idem, ac tempus non eſſet. Nam quemadmodum cum videtur vnum nunc eſſe nec tẽpus eſſe, nec motus videtur: Ita in vno ſm̃ veritatẽ cũ fuerit, neq; tempus, neque motus erit, ſi autem hoc ita ſe habet, vel prorſus inter ſe eadem ſunt motus & tempus, vel tempus eſt aliquid motus. Si ergo demonſtratum eſt tempus non eſſe motum, igitur neceſſe eſt ipſum aliquid eſſe motus.

Quoniam quid ſit tempus quærimus: hinc ordientes ſumamus quidnam ſit ipſius motus: Nam ſimul motum & tẽpus ſentimus.

Qm̃ (inquit) propoſitum nobis eſt inuenire quid ſit tẽpus, & ſermo ratioq́; hactenus declarauit tempus neceſſario eſſe aliquid motus, hinc ergo exordientes & hoc accipientes idipſum quæremus quid nam ſit ipſius motus tempus, nunquid aliqua affectio, vel accidẽs, vel aliquid aliud. Nam ſimul percipimus motum & tẽpus. Nam repetit rurſus eandem rationem, qm̃ tempus ſimul cum motu viciſſim intelligitur.

Etenim ſi tenebræ ſint: & nihil per corpus afficiamur et motur aliquis ſit in anima: mox ſanè tempus quoddam ſimul fuiſſe uidetur. Atqui cum tempus aliquod fieri uidetur:

ſimul

ſimul & motus fuiſſe uidetur : quare uel motus:uel aliquid motus tempus eſt: quoniam igitur motus non eſt: neceſſe eſt aliquid motus ipſum eſſe.

Quod non ſolum percipientes corporalem motum mox in notitiam temporis veniamus ſed etiam ſi nullos motus corporalis conciperemus cõſentiremusq́, & omnes ſenſus quieſcerent& aĩa ſolum ſuam vim imaginandi moueret : ſtatim rurſus cum tali motu tempus ſimul intelligeretur. Hoc autem eſt argumentum ad maius. Nam ita tempus ſimul cum motu intelligitur, quod quanquam extrinſecus nullum motum ſentimus cui tempus prorſus ſimul adeſt, & animi mutationem cum ſentimus hac ratione ſtatim tempus vna percipimus: Sic tempus aliquo modo ſimul eſt cum motu naturali innatunq́; eſt. Quemadmodum ergo cum motu ſimul intelligitur tempus, ita econtra intelligentia tẽporis introducit notitiam motus. Nam vt dicebam ſi tempus animaduertimus præteritũ, ſtatim percipimus magnam lectionem nos fecille ac diu nos dormiſſe, vel quodam alio motu nos motos fuiſſe.

Cum autem id quod mouetur ex quodam in quiddam moueatur: et omnis magnitudo ſit continua: motus profecto magnitudinem ſequitur. Quia nanq; magnitudo continua eſt: ideo & motus continuus eſt.

Cum confutauerit veterum rationes, hic vult ſuã opinionem afferre de ipſo, ſed prius accipit quoddam aſſumptum, quod motus ſit continuus. Probat aũt hoc in hunc modum. Inquit oẽ ꝙ mouetur ex quodam in quiddam mouetur. Hoc.n. verũ eſt in omni motu, ſed etſi de omni motu hoc ſit verum, ipſe tamen exercet rationem in motu ad locum. Si ergo motus ad locum eſt ex quodam in quiddam, igitur in magnitudine motus eſt, qnippe ſi motus eſt ex aliquo in aliquid, neceſſe eſt aliquam magnitudinem intercipi, quare motus ſm locum in magnitudine eſt, ſed omnis magnitudo eſt continua, igitur in cõtinuo motus eſt, quod autem in continuo mouetur, id motu continuo mouetur, igitur motus ſecundum locum eſt continuus. Eſt igitur cõtinuũ primo in magnitudine, & per magnitudinem in motu. Rurſus quoniam in continno eſt prius & poſterius, & propter id prius & poſterius in motu ſunt. Nam vt ſe habet magnitudo ita ſe habere motum neceſſe eſt, cũ igiꝛ in magnitudine fuerit prius & poſterins, & in motu hæc eſſe neceſſe eſt, igitur in motu ſunt prius & poſterins, quoniam igitur non aliter venimus in cognitionem temporis, q̈ venientes in cognitionem motus, & in motu eſt quædam pars prior, quædam poſterior, conſtat ergo nos ex poſteriore & priore motus venire in cognitionem prioris & poſterioris temporis. Nam ſi conceptione notitiaq; motus deducitur tempus, conſtat ſane vt in priore & poſteriore motu tempus ſimul capietur & intelligetur, igitur & temporis erit aliquod prius & aliud poſterius. Nam vt ſe habet motus, ita ſe habere tempus neceſſe eſt, quippe vnum alterum viciſſim comitetur. Verum prius & poſterius non ſunt idem cum motu. Nã ſubiecto prius & poſterius in motu nihil aliud eſt, quam motus, ſed ratione & reſpectu alia eſt ratio motus & alia prioris & poſterioris. Porrò non ſolum in motu prius & poſterius inuenitur, ſed ẽt in quibuſdam aliis, ceu in numero. Nam vnitas prior eſt dualitate, & proemia præcedunt narrationẽ, & elementa ſyllabis ſunt priora, igitur non ſunt dictu idem motus & prius ac poſterius. Vnde in notitiam temporis ſimpliciter non venimus, quãdo motũ ſimpliciter intelligemus. Neq;.n. ſi alterationem ſimpliciter intellexero, vel lationem, mox ſimul intelligam tempus, ſed qñ & prius & poſterius in motu intellexero, tunc tali notitia, mox vna temporis intelligentia deducitur. Nã qñ (inquit) prius & poſterius in motu intellexero, tunc intermedium tempus dico eſſe, quippe intelligens principium & finem motus tempus intercipi dicam, quare inquit ſi qñ numerabimus motũ, & dicemus aliud eſſe prins eius, & aliud ſecundum, tunc & tempus eſſe dicimus, vr̃ igitur tempus eſſe numerus motus ſm prius & poſterius. Verum tempus non omnis motus eſt numerus. qm̃ neq; alterationis, neq; auctionis eſt ſed motus ſm locum, & eiuſdem non omnis, ſed ordinati & regularis. Nam licet tempus metiatur omnem motum, tamen primo menſurat motum ordinatum, & certum & per illum reliquos. Dies.n. hora menſis, & annus metiuntur periodum & conuerſionem ſphæræ inerrabilis, per hunc autem tempus & omnem aliũ motum metitur, quare eiuſdem motus tempus eſt numerus, igitur inquit motus non eſt tempus, ſed numerus motus. Qđ autem hoc ſit tempus, oſtendit ex ſyllogiſmo hunc in modum, omne plus & minus numero diſcernitur, ſed plus & minus tẽpore diſcernitur, & hoc eſt motus, igitur tempus eſt aliquis numerus. Numerus autem cum duplex ſit, alter numerans, alter vero vt numeratus, cũ etiam vrceus ligneus duplex & modius qui velut metiens eſt, alter autem velut menſuratus, quo pacto dicimus ergo tempus eſſe numerum, aut numerantem, aut numeratum : Inquit. igitur tẽpus non eſſe numerũ numerantem, ſed nnmerum nnmeratum. Nam ſi numerus numerans eſt in anima noſtra, & tempus eſt extra nos, igitur tempus non eſt numerans, ſed numeratus...

Nã quãtus eſt motus: tantũ & tẽpus ſemper fuiſſe uidetur.

Si ergo tempus cum motu intelligitur, merito vt ſe habet motus, ita ſe habet & tempus, quare & ſi multus motus erit, etiam multum tempus eſſe neceſſe eſt, & ſi paucus, exiguum quoque erit tempus. Si autem paulo *Obiectio.*
ante dixit, quod velocem dicimus motum qui multus ſit, in paruo tempore, perinde ac ſit multus motus, & exiguum tempus, qnomodo non dicit contraria & ſibi nõ conſtat. Soluitur, quia in illis verbis nõ dixit de mo *Solutio.*
tu faciente tempus, ſed de quouis motu : Hic autem dicit de motu faciẽte tempus, quod quantus extiterit motus, tantum neceſſe ſit tempus eſſe.

Atqui prius & poſterius in loco primo eſt, quæ poſitione determinantur.

Inquit prius & poſterius primo eſt in loco, per locũ autem in motu. Vocat autem & dicit locum magnitudinem in qua fit motus. Nam quæ mouentur ſm locũ, in magnitudine mouentur. Verum inquit prius & poſterius loci ſunt ſm poſitionem partium. Nam magnitudines ſunt de numero habentium poſitionem, dicẽs aũt quæ poſitione determinãtur, non aſſignauit oppoſitã partem, ſed quia dixit prius & poſterius in motu habere proportionem ad magnitudinem, qũo non dixit prius & poſterius in motu. At ſub ſilentio illnd pertrãſiens intelligere permiſit, ꝙ non poſitione ſe habet motus, qm̃ motus non eſt partium habẽtium poſitionem, quippe prius non permaneat adueniente poſteriore, ſed influxu ſunt prius & poſterius quæ habent proportionem

tioné priori & poſteriori magnitudinis, & hæc inquit eſſe in motu, quoniá in priore parte magnitudinis motus factus illa prior eſt, & in ſecunda ſecundus. Quod vero locum pro magnitudine dixerit, ſignificauit ex his quæ ſubiunxit & inquit.

Cum uero in magnitudine ſit prius & poſterius: neceſſe eſt & in motu eſſe prius & poſterius iuxta proportionem eorum quæ ibi ſunt.

Quod quidem ſupra dixit in loco, hic dicit in magnitudine, forte dicens huic prius & poſterius in loco primo competere, ideſt magnitudini. Verum qua de cauſa dicimus ex magnitudine motum habere prius & poſterius, & non econteario ex motu prius & poſteeius Dubitatio. ineſſe magnitudini. Nam quod per motum magnitudo habeat prius & poſterius hinc patebit. Ná ſi in eadem magnitudine recta aliqua duo mouerētur, Vnum ex altero extremo incipiens, aliud ex contrario, peofecto non eandem primam magnitudinis partem vnúquodq; habebit, ſed vnicuiq; eorum quæ mouetue, eſt prima magnitudinis pars, vnde cœpit motú facere, qđ quidem & in his quæ mouentur Secundum naturam videre licet. Nam ſi lapis ferretur deorſum, & ignis ſurſum per eundem aerem, aeris pars alteri eſt prima, quę reliquo eſt exteema, quare ex ipſo motu vnicuiq; definitur prius & poſterius, qúo igitur inquit Ariſt. in ma- Solutio. gnitudine primum eſſe prius & poſterius. Dico igitur ꝙ penitus prius & poſterius ſunt in motu proptee magnitudinem, quare ſublata magnitudine neceſſario tollitur motus, non tñ ſi tolleretue motus, magnitudo ſublata foeet, vt igiť motus eſt ꝑpter magnitudinem, ita etiam quæ ſunt in motu habebunt eſſe per magnitudiné, ſed huic inſunt prius & poſterius, igitur & hæc habebunt eſſe per magnitudinem, quocirca igitur forſitan dixit prius & poſterius primo eſſe in magnitudine.

At uero & in tempore prius & poſterius eſt: quoniam alterum ipſorum ſemper ſequitur alterum.

Quoniam & tempus ſequitur motum (inquit) & motus eſt in tempore, merito cum prius & poſterius ſint in motu, & in tempore erunt prius & poſterius.

Eſt autem prius & poſterius in motu: quod quidem cum eſt: motus eſt ratione tamen & ipſo eſſe diuerſum eſt: & non eſt motus. Atqui tempus quoque cognoſcimus motum priore poſterioreúe definientes. Et tunc dicimus fuiſſe tempus: cum prius poſteriusq́; in motu ſenſerimus.

Hoc idem, inquit, prius & poſterius, quod quidem in motu ac tempore cóſpiciuntur, ſubiecto ſunt. Nam inquit quod quidem cum eſt, nihil aliud eſt quàm motus tñ definitione & reſpectu ſunt diuerſa. Quemadmodum aſcenſus & deſcenſus ſunt idem ſubiecto, quia eadem ſcala eſt, ſed eatione ſunt diuerſi & nó ſunt ipſa ſcala, ita prius qua prius, non eſt motus, cum etiam in alijs ſit quæ non ſunt motus, ceu in numeris: Nam ſi abſq; motu non ſpeculamur prius & poſterius. Ná animo & ratione mutantis ab hoc in hoc ita dicimus eſſe prius & poſterius. Na ſi non mutaremur ab hoc in hoc, neq; notitiam & intelligentiam prioris & poſterioris haberemus, attamen alterum eſt prius & poſterius à motu. Nam prius & poſterius quatenus vtrunq; motus eſt, non differunt, differunt autem eo quod vnum præcedit, & alterum aduenit. Verum hæc aliquid aliud ſunt & non motus, ſed velut aliqua paſſio motus, ſi autem prius & poſterius non in partibus ipſius motus acceperimus, ſed in ipſis terminis & mutatis ratio apertioe erit, quoniam ambo ſunt in ſubiecto motu, quáquam ab eodem ſint diuerſa, quemadmodum puncta lineæ, & ſuperficies coeporis.

Definimus autem ipſum eo quod aliud et aliud ipſius acceipimus: et aliquod alterum intermedium ipſorum eſſe putamus. Nam quando extrema alia á medio intelligemus eſſe: et animus ipſa duo nunc dicit aliud prius: & aliud poſterius: tunc & hoc ipſum tempus dicimus eſſe.

Prius (inqt) & poſterius definientes in motu, ita in cognitionem temporis venimus. Ná cum fuerit in ipſo prius & poſterius (vt diximus) qñ hoc definiuerimus & dixerimus aliud quidem eſſe nunc in quo cœpit motus, & aliud in quo ceſſat, intermedium ſanè horum diuerſum ab extremis hoc dicimus eſſe tépus, quéadmodum intermediú mutatú prioris & poſterioris dicimus eſſe motú. Nam vt púctis definitú linea eſt & mutatio motus, ita & momentis & núc definitum eſt tempus.

Nam quod definitur nunc momentisúe: id tempus eſſe uidetur & ſupponitur.

Cum tempus non conſtet momentis, quippe nó ſit duo nunc quæ ſe habeant deinceps, ſed definitur & terminatur ab ipſis cum non ſit intermedium nunc ſed tempus, propter hoc inquit ꝙ hoc modo ſupponatur .ſ. ꝙ oē intermedium duorú momentorum ſit tempus. Ná hoc demonſtrabit in ſequentibus libris ꝙ nulla magnitudo componitur ex indiuiſibilibus, neq; linea ex punctis, neq; motus ex mutabilis, neq; tépus ex nunc. Item neq; latitudo ex non latitudinibus .ſ. ex lineis ſuperficies, neq; altitudo & profunditas ex non profunditatibus, dico inquam ex ſuperficiebus corpus.

Cum igitur ipſum nunc & unum ſentimus, & non, aut prius in motu poſteriusúe, aut ut idem quidem: prioris uero cuiuſdam poſterioriuúe, tempus nunenullum fuiſſe uidetur: quod neque motus: ſed eum prius & poſterius ſentimus: tunc & tempus dicimus eſſe.

Siue inquit non duo nunc ſentiamus, ſiue vnú quidem quod non fiat in priore & poſteriore quodá, non videtur nobis tempus fieri. Nam & ſi fuerit vnum núc & intellexerimus eſſe ipſum mobile, quod interdum in alio quodam, atque interdum in alio fit, & ita tempus intelligimus, vel igitue hoc inquit. Prioris vero & poſterioris cuiuſdam .i. in quodam priore & poſteriore factum. Nam hoc eſt ſpacium cuius in alia parte núc fit, tempus eſt, vel vt accipiamus idem nunc ſubſiſtens ac manens, duas tamen rationes recipiat, aliam principij, aliam vero termini & finis quare prioris finis & terminus, poſterioris autem principiú. Hæc enim quorum idem núc finis & terminus eſt, tempora ſunt. nam quod ſimpliciter ab ipſo núc definitur, tempus eſt. Inquit igitur ſiue duo nunc, ſiue vnum ſenſerimus ꝙ aliá & aliam eationem ſuſcipiat quippe nihil inter ſit, ſiue aliud & aliud ſit numero prius & poſterius nunc, ſiue idem ſit numero, & fluat tamen vt aliquando in alio quodam ſit, & interdum in alio, certe ſecundum diuerſitatem horum fit nobis temporis intelligentia. Si autem vnum nunc penitus ſubiecto & ratione intellexerimus, tunc intelligentiam temporis non obtinemus, quemadmodum neq; ij, qui dormierunt in ſardis, propter hoc inquit tempus fuiſſe non videtur, quoniam neque motus eſt. Nulla enim prorogatio eſt, at omnis motus in prorogatione fit.

Hoc enim eſt tempus, numerus motus, per prius, & poſterius.

Cum dixerit quid ſit tempus, definit ipſum, eſt autẽ numerus, motus, verum nõ ipſum mumerans, ſed prius & poſterius motus numerata, hoc tempus eſt.

Non ergo tempus eſt motus, ſed quo numerum motus ipſe habet.

Illud, ſed quo numerum ipſe motus habet, ideſt, ſed quo numeratur motus. Nam id quod eſt numeratum motus, hoc eſt tempus, non qua motus eſt, ſed qua numeratur per prius & poſterius.

Huius quoque indicium eſt. Nam plus & minus numero diſcernimus, Plurem minoremúe motum tempore: tempus igitur eſt quidam numerus.

Quod ſit tempus numerus motus. ſ. numeratus & non numerans. nam hoc deinceps demõſtrabit, ꝓbat hoc modo in tertia figura, omne plus & minus diſcernitur numero, aliqd' plus & minus diſcernitur tempore, nam plurem minoremúe tempore motum diſcernimus, igitur tempus eſt aliquis numerus.

Cum uero duplex ſit numerus. Nam & id quod numeratur ac numerabile: et id quo numeramus numerum dicimus: id quod numeratur non id quo numeramus eſt tempus. Sũt autem id quo numeramus: & id quod numeratur diuerſa.

Quoniam dixit tẽpus eſſe numerũ motus, & numerus multifariam dicitur, numerat quot modis, & quo
Ponderatio verborum. ſignificatu tẽpus ſit numerus motus. Verum dicens dupliciter dici numerum tres ſignificatus dicere videtur, numeratũ numerabile, & id quo numeramus, ſed dicimus quod duo priores ſignificatus ꝓ vno poſuit, vnũ inquam illius quod actu numeratur, & alterius quod potẽtia numerabile eſt. Vel vt apertius oſtẽderet, quid dicat numeratũ, ſubiunxit numerabile, ipſum aũt eſt res menſurata, ceu decem equi, decem canes. Cũ igiẽ numerus dicatur dupliciter, dicimus tempus eſſe nu-
Dubitatio. merum, vt numeratum. Dignum aũt dubitatione eſt, quo nam pacto dicentes tempus eſſe cõtinuũ dicamus ipſum ẽt eſſe numerum, nam numerus eſt quantitas diſcreta, at impoſſibile eſt idẽ eſſe continuum & diſcretũ.
Solutio. Dicimus igitur quod ſi tẽpus foret numerus numerãs, ipſum eſſe continuum non poſſe, cum aũt non ſit numerus numerans, ſed numeratus, nihil prohibet ſecũm aliud eſſe continuum, & ſecundum aliud numerum. Nam quo eſt menſura motus continui, hac ratione cõtinuus eſt, quo vero habet prius & poſterius, hac ratione numerus eſt. Equidẽ non eſt impoſſibile, neq; incõſuetum etiã de continuis numerũ dicere, nam dicimus lignum habere decem vlnas: & iter habere decem ſtadia, tñ hæc cõtinua ſunt, quæ quatenus poſſunt à nobis ſecundum partes diuidi, hac ratione de ipſis numerum prædicamus, quare natura de his continuum ꝓdicatur, poſitione aũt ex noſtra intelligentia numerus.
Alia dubitatio. Rurſus dubitatione dignum eſt, qũo inquiat tẽpus eſſe numerum nõ, velut menſurantẽ ſed velut mẽſuratum. Atqui motum nihil aliud menſurat quàm tempus, mẽſuram igitur motus dicit tempus eſſe. Dico igitur ẽt ad
Solutio. hoc, qm̃ & ſi dicitur motum tempus menſurare, attamen & ipſum metitur ab ipſa anima, & primo menſuratur tempus, & menſuratur deinde menſurat, quod aũt duntaxat menſurat, & nequaquã menſuratur id neceſſe eſt ſolũ eſſe diſcretum, & nullo pacto continuũ, quare & ſi tempus diceretur menſurare motũ nihil ex hoc abſurdi accidet rationi. Item hoc mõ dicitur tempus menſurare, quẽadmodum ſi duo ligna æqualia inter ſe appoſita vno mẽſurante diceret quiſpiã ꝙ mẽſuratum, & ipſum menſurauit appoſitum, nam quãtum hoc tantũ & illud hac ratione, igitur & tẽpus dicimus menſurare motũ, qm̃ ſimul ſunt, & ſimul extendũtur, & prorogãtur, quãtũ igitur erit alterũ, tãtũ & reliquũ erit.

Atq; ut motus alius eſt atque alius eſt, ſic & tempus.

Quod ſolius motus tempus ſit numerus, & nullius alterius oſtendit ẽt per hoc, nam (inquit) vt alius atque alius eſt motus ſemper, ita & tempus quod eſt eiuſdẽ numerus ſemper aliud atque aliud eſt. Atqui oĩa alia cum ſemper eadem ſint, & numerus ſemper, idem eſt, quare ſi tẽpus aliud, & aliud ſemper eſt, & eſt alicuius prorogationis tempus, numerus, igitur ſolius motus tempus erit numerus.

Tempus autem omne quod eſt ſimul idem eſt. Nã ipſum nunc idem ſubiecto. Eſſe autem ipſius diuerſum eſt.

Simul vbique acceptũ vniuerſum tempus hoc vnũ & idem eſt. Nam omnis motus prius & poſterius mẽſurat, non tñ vt alterationis, vel auctionis, ſed prius, & poſterius eorum qui fiunt motus idem ſunt, ergo & tempus idem erit. Hoc tamen non amplius de motu conuenit dicere, quippe non ſint ſimul motus ſed alij ſunt non modo numero diuerſi, ſed etiam ſpecie quidam nãque, & ſi ſpecie ijdẽ ceu ij quibus ſphæræ circumaguntur, attamen numero non ſunt idem, tamẽ tempus vbique vnum & idem numero, quare & hac rationẽ profecto tp̃s nõ eſt motus, ſed numerus motus. Quod autem idem ſit, & vnũ vbique tempus probat, ex ipſo nunc & momento. Nam nunc ſecundũ ſui naturam vnum eſt vbiq;, licet ratione differat. Nã aliter accipitur vt prius & aliter vt poſterius, veruntamen vt prius vnum & idem vbique eſt, ſimiliter etiam, vt poſterius, ſi ergo nunc eſt genitiuum temporis, & hoc eſt idem vbique, patet etiam tempus vbique vnũ & idem eſſe, & natura, & numero.

Ipſum autem nunc tempus metitur, ut prius atque poſterius eſt. Et nunc tum eſt idem: tum non idem. Nam ut eſt quidẽ in alio, atque alio differt. Atque hoc pacto eſt ipſum nũc. Subiecto uero eſt idem quatenus ubique: eſt idẽ. Nam ut motus ſequi magnitudinem dicitur: hac ratione & tẽpus ut diximus. Et ſimiliter punctum id quod fertur quo motũ cognoſcimus ſequitur, & prius & poſterius. Hoc nanque cum eſt, idem eſt. Eſt enim aut punctum: aut lapis, aut aliquid aliud tale. Ratione uero diuerſum: perinde atque ſophiſtæ coryſcum in lycio, & coryſcum in foro eſſe ſumunt eſſe diuerſa. Et hoc igitur, ut alibi atque alibi eſt diuerſum

Quoniam in ſuperioribus dubitauit circa nunc, nũquid vnũ & idem ſit prius cũ poſteriore, vel diuerſum: *A principio fuit hæc dubitatio cũ differebat, an tempus eſſet.*
Deinde demonſtrabit vtrunq; abſurdum: Nam ſiue idem foret omnia contẽporanea, & in eodem tp̃e eſſe neceſſe eſt, ſiue non idem, qm̃ non aptum eſt ſuapte natura prius manere adueniente poſteriore, profecto neceſſe eſt corruptũ eſſe, & ſiue in ſeipſo, ſiue in alio, nunc vtrunque eſt impoſſibile. Qm̃ ergo hoc erat maxime cauſa paralogiſmi ipſa diuiſionis imperfectio, propter hoc reliquum diuiſionis hic adſert. Nã prius nunc neque ſimpliciter idem eſt cum poſteriore, neque ſimpliciter diuerſum, ſed partim idem, partimque non idem, hoc autem prætermiſſum fuit ob occultationem paralogiſmi. Hic aũt ipſum ponit, vt ſoluat

illam

illam dubitationem, quoniam ſubſtantia idẽ eſt prius cum poſteriore, reſpectu autem non idem neque ratione. Nam aliud eſt eidem eſſe prius, & aliud eſt eſſe poſterius. Et quemadmodum inquit, & ſophiſtæ aiunt alium eſſe coryſcum in liceo, & aliũ in ſoro ac ratione vere dicentes, quoniam non eſt idem, vt idem hic ſit & ibi, igitur & nunc momentumúe, ſiquis vnum & idem eſſe numero dicat, cnius fluxu tempus fiat, non accidet ea qnæ prius ſacta ſunt eadẽ eſſe cum his, quæ modo geruntur. Nam licet ſint in eodem, non tamen eodem modo ſe habente, quoniam non eadem ſunt vel ſimul ea quæ fiunt tractanturque a coryſco in lyceo exiſtẽte, & in ſoro, ceu ſi bic ipſe caleſieret. ibi vero ſrigeſieret, vel aliqnid tale pateretur. Siue ergo vnũ & idem numero poneretur nũc eſſe, nihil dictorũ abſurdorum accideret quoniã idem habitu, & ratione eſſe non ponitur, ſiue ſubſtantia eadem eſſet, & prius & poſterius non eſſent numero idem, quod quidẽ eſt magis verum, multo magis nullum abſurdum eorum accideret, quomodo autem ſe habcat nunc ad fieri & corrumpi in ſequentibus libris demonſtrabit, quoniã idem, & pleraque alia momento, & ſine tempore ſnnt, vel non ſunt, neque per generationem adeſſe deducta, neque per corruptionem in ipſum non eſſe. Cæterum veniamus ad textam. Et nunc tum eſt velut idem, nam dicens idem tunc partim idem eſſe.ſ. ſubiecto, ſed eſſe eidem diuerſum, ex quo (vt dicebam) dictã dubitationem ſoluit, quomodo idem atque non idem ſit nunc oſtendit, nam quatenus (inquit) in alio & alio eſſe accipitur, hac ratione alterum, atque alterum eſt prius & poſterius. At accipitur in alia, atque alia parte motus. Secundum aũt hoc inquit erat eidem & nunc eſſe, nam momentum indiuiſibile eſt. Id autem ꝙ indiuiſibile eſt ſimul eſſe in pluribus non poteſt, ſed partim in eodem eſt, & partim in eodem non eſt, quare pulchre dictum eſt, ꝙ ea ratione eſſe habet, quia aliud & aliud accipitur, non enim eſt dicere eo quod ſimul eſt in eodem & in eodem hac ratione, & diuerſa ſunt prins & poſterius, quippe eidem aliud ſit in hoc eſſe, & aliud in hoc, hac igitur ratione diuerſom eſt prins nũc à poſteriore. Cum autem dicit quatenus vbique eſt idẽ.i. ſubiecto, deinde boc probare volens ſubiunxit. nam vt motus ſequi magnitudinem dicitur, hac ratione & tempus, vt diximus. Et ſimiliter punctum id ꝙ fertur quo motum cognoſcimus, & prius & poſterius in ipſo, nam dixit in ſuperioribus motum ſequi magnitudinem, & hac ratione tempos ſequi, nam eo qood in magnitudine prius & poſterius ſunt & adhuc cõtinuum etiã in motu ſunt prins & poſterius & cõtinuatio, & per motum in tpe, niſi quia prius, & poſterius poſitione in magnitudine ſunt ppea, quia à quauis parte poterat ſumi principium, in motu aũt, & tpe non amplius hoc mõ, quippe in his poſsit prius fieri poſterius, ſed non econtra poſterius põt fieri prios, quemadmodum igitur hæc (inquit) ſeſe comitantur, ita & ea quæ ſunt productiua horũ & efficientia, hoc aũt ſignificauit dicẽs. Et ſimiliter punctum id ꝙ fertur quo motũ cognoſcimus, nã pũctnm eſt magnitudinis effectiuũ, quippe punctum fluẽs efficiat lineam, prima aũt magnitndo eſt linea, & motus effectiuũ dicitur eſſe id ꝙ fertur, qm̃ vt fiat motus ex Athenis ad Thebas cauſa eſt id ꝙ fertur, ſiue homo fuerit, ſiue quodnis aliud. Itẽ vt fiat motus ex Ariete in Taurũ cauſa forte eſt Sol, cũ hoc motu moueatur, vel aliquod alterum aſtrũ, hoc quoque mobile cognoſcitur motus, quippe motus ꝑ ſe ignotus eo ꝙ mouetur certe cognoſcatur, nam cœli motũ & orbiculationem quæ fit ab eodem in idem nõ alio quodam cognoſcimus quàm ipſo cœlo, nam eo ꝙ videmus eandem ipſius partem his fieri in ipſa orizontis parte tantũ motus elapſum fuiſſe cognoſcimus. Sic etiã nunc effectiuum tpis eſt. Nã fluxns eius efficit generatq; motum, ſi ergo vt punctum ſe habet ad magnitudinem, & ꝙ mouetur ad motum, ita & nunc ad tempus, & punctum vnum & idem generat magnitudinẽ. Nam productione plurium punctorum non fit linea, ſed vno fluxu. Item & id ꝙ mouetur cum vnum & idẽ ſit generat motũ, certe conſequens eſt vt etiã nunc cũ vnum & idem fuerit generet tempus, quippe tempus non fiat ex multis appoſitis coniunctiſq; momentis inter ſe, qm̃ non cõponitur ex nunc & momentis tempus, ſed vnius fluxu fit. Nam cum accipitur idem nũc prius & poſterius tunc tempus eſt. Quẽadmodum igitur id ꝙ moueť qnod quidem aliquando vnum & idẽ exiſtens eſt, qm̃ vel lapis, vel homo, vel ſydus, vel quippiam aliud eſt cum in alio atque alio fit atq; accipitur hac ratione diuerſum eſt. (Nam vt dicebam aliud eſt Socrati domi eſſe & aliud verſari in ſoro) ſic plane & ipſum nunc ſubiecto & ſubſtantia idem eſt priori poſterius, ſed quia alterũ eſt eſſe prius, & alterum eſt poſterius eſſe, hac ratione diuerſum eſt Exempli & declarationis cauſa vt demonſtraret qũo idem dicimus ſubiecto & ratione differens commemorauit dictum Sophiſtarum. Nam illi accipiẽtes alterum eſſe coryſco in foro eſſe, & alterum eſſe in lyceo, transferebãt hãc differentiam per accidens, & ſecundnm rationem ad ſubiectum. Nam inquinnt ſi aliud eſt coryſco in lyceo eſſe, & aliud in foro, igiť coryſcus ipſe à ſeipſo alter eſt. At non neceſſe eſt ſi ſecundũ rationem eſſe quippiã alterum & ſecundum accidẽs, iam idem eſſe ſubiecto alterum, qm̃ & ſcala vna & eadẽ eſt cũ ſit ratione diuerſa atq; altera. Nã aliud eſt eidẽ cũ ſit aſcenſus, & aliud cũ ſit deſcenſus, ſic igitnr & nunc eſt alterũ rõne atq; diuerſum cum prius eſſe & poſterius, ſed ſubiecto idẽ.

Aduerte is intelligit per aliquod alteram aſtrũ planetam.ſ. auſtrũ erram quoniã Planeta ſinguli ſub Zodiaco ĩ ſiguis duodecim moueñtur quorum ſi guorum qđlibet in longitudine trigenta gradus hit in latitudine duodecim vtrĩque à linea Ecliptica ſex gradus.

Et hoc ſit quia iſte ſolũ octo ſphæras dat vnde non erit alius motus in Zodiaco quàm planetarum.

At ipſum nunc ſequitur id quod fertur: perinde atque tempus ſequitur motum. Nam ipſo quod fertur cognoſcimus prius poſteriusúe in motu.

Cũ dixerit motum ſequi magnitudinem, & tempus motum, & ſimiliter punctum id quod ſertur, ac deinde interſeruit rationem Sophiſtarum, in his modo reliquum adiungit, qnod nnnc ſequitur id ꝙ ſertur. Nam in eo quod id quod fertur in priore & poſteriore quodam accipitur, & eius mutationes numerantur, hac ratione nunc ſubſiſtentiam habet. Quod aũt nunc ſequatur id ꝙ fertur ſignificauit dicẽs. Nam ipſo quod ſertur cognoſcimus prius & poſterins in motu. Nam vt omne tempus ſequitur omnẽ motum & ſimul extenditur cum illo, ita & nunc cum ipſo quod ſertur. Nam proportionem habent vt ſe habet id ꝙ fertur ad motum. ita ſe habet & nunc ad tempus, quare & alternatim & mutata proportione, vt ſe habet motus ad tempus ita & id ꝙ ſertur ad nunc & momentum ipſum, ſi ergo id ꝙ fertur vnum & idem eſt quum eſt, ſiue punctum, ſioe lapis, ſiue quoduis aliud. (Nam differt ratione in alio atque alio fieri) tale etiam nunc prorſus erit.

Argumẽtum à commutata proportione.

Prius uero & poſterius ut numerabile eſt ipſum nunc: profecto eſt. Quare & in his quum eſt nunc: idem eſt. Nam prius aut poſterius eſt in motu ipſo autem eſſe, diuerſum eſt prius nãque & poſterius ut numerabile eſt ipſum nunc.

Cum dixerit ꝙ prius & poſterius cognoſcimus, in motu per id ꝙ fertur, adiecit, prius vero & poſterius, vt numerabile eſt ipſum nunc concludens etiam, his nũc ſequi comitarique id ꝙ fertur. Nam ſi prius & poſterius ſequuntur id ꝙ fertur in motu, & prius & poſterius in motu. ipſum nunc eſt (Nam quatenus prius & poſterius, numerabile) nunc ſequeretur id ꝙ fertur, & ita reliquum propoſitum introducit, dico ſcilicet ꝙ nũc idem ſubiecto ſit, & ratione aliud atq; aliud. Nam dixit quare & in his pro & in ipſis nunc & momentis. Nam vt punctum eſt generatiuum lineæ vnũ & idem ſubiecto, & id ꝙ fertur generatiuum eſt motus, ita & nunc tp̃is generatiuum eſt, ideſt quum nunc fuerit & ſubiecto vnum exiſtit & eſt, tunc vnum idemque eſt, & deinde quid eſt ſubiungit. Nam (inquit) prius vel poſterius in motu q̃m idem prius & poſterius ſunt ſubiecto in motu, cum & in motu id ꝙ fertur ſit idem licet ille ſit diuerſum, ideſt ſecundũ rationem. Nam in motu prius & poſterius non vt numerata ſunt, neque vt prius & poſterius, ſubiectum eſt ipſis nunc, hoc aũt idem eſt cum velut prius & poſterius accideretur, & cum velut differentia motus, tunc aliud & aliud ſcd̃m rationem, quippe eidem aliud ſit prius eſſe & aliud poſterius eſſe.

Et hoc maxime notum eſt. Nam & motus ob id quod mouetur: & latio ob id quod fertur nota eſt. Nam id quod fertur hoc aliquid eſt. Motus uero non eſt.

Cum velit in omnibus oſtendere ſimilitudinẽ nunc ipſiusq; momenti ad id ꝙ fertur, hoc adiecit. Item & per ſe vtile eſt conſiderationi de tp̃e. Nam ab re nõ eſt inquit, & temporis nunc maxime notum eſt. Nam de tp̃e ſolum nunc & momentũ eſt & exiſtit. Etenim motus cum ſuaptæ natura ignotus ſit ipſo ꝙ fertur ſanè cognoſcitur. Et nunc ſequitur id ꝙ fertur, & quam rationem habet id ꝙ fertur ad motum, eandem ẽt habet nunc ad tempus, igitur conſentaneum eſt vt per ipſum nunc tempus cognoſcamus, qm̃ & per ipſum ꝙ mouetur cognoſcimus motum. Quod vero latio cognoſcatur per id ꝙ fertur, demonſtrauit dicens. Nam id quod fertur hoc aliquid eſt, motus aũt nõ. Nam id quod mouetur ſubſtãtia eſt & ſubſiſtens, motus aũt non ſubſiſtit ſed habet eſſe dũ fit. Nã mutatione eius quod mouetur eſt eſſentia eſſeq; motus. Item ſi quod mouetur eſt ſubſtantia, & motus eſt actio, & ſubſtantiæ in multis ſunt clariores ſuis actionibus, merito igitur noſcitur motus per ipſum quod mouetur. Dicens aũt. Nam & motus ob id quod mouetur, ſubiunxit & latio ob id quod fertur, vel idem geminatione vocabulorum dicens, vel potius ex generaliore & occultiore in magis ſpeciale atque apertius proficiſcẽs. Nã & in alteratione nota eſt alteratio per id quod alteratur, ſimiliter autem & in auctione & diminutione. Verum apertiſsime in latione in ipſo quod fertur, latio cognoſcitur.

Aduerte duplex genus rerum quedam ſucceſsiua que habent eſſe dũ ſiunt & quedam permanẽtes. motus ergo eſt res ſucceſſiua.

Eſt igitur tum idem id quod nunc dicitur ſemper tum nõ idem. Nam & id quod fertur ſic ſe habet.

Velut concluſio prædictorum hoc eſt. Nam quod demõſtrauit ſuperius, hoc velut in concluſione nunc dicit, quippe vt id ꝙ fertur ſubiecto eſt idem, habitu vero & ratione diuerſum, ita etiam nunc ipſum ſe habet.

Patet etiã nũc ipſum non eſſe, ſi tempus non fuerit: & tempus non eſſe ſi non ſit ipſum nunc. Nam quemadmodum id quod fertur & latio ſimul ſunt: ſic & numerus eius quod fertur: & numerus ipſius etiam lationis ſimul ſunt. Eſt enim tempus quidem lationis numerus. Ipſum autem nunc ut id quod fertur perinde, atque unitas numeri.

Cum oſtenderit tempus eſſe numerum prioris & poſterioris in motu, & hoc eſt ipſum nunc (Nam in motu prius & poſterius eſt ipſum nũc,) non ab re concludit fieri non poſſe, vt ipſorum alterum ſit ſine altero. Nam ſi vt ſe habet id ꝙ fertur ad lationem, ita & nunc ſe habet ad tempus, neque id ꝙ fertur aliquid eſſe ac tale poteſt, ſi non ſit ipſa latio, & econtra neque latio erit ſi non fuerit id ꝙ fertur, ſic profecto & tempus ſe habere ad nunc neceſſe eſt, & ſi alterum introducetur, & reliquum introduci ac eſſe oportet, ſimiliter ſi vnum tolleretur, & reliquum vna tolleretur. Nam eodem modo ſe habet punctum & linea, quippe ſeſe mutuo introducãt, ac vnum cum deſtruitur ſimul & aliud deſtruatur. Nam quemadmodum id quod fertur & latio, ita numerus eius ꝙ fertur & numerus lationis ſe habẽt. Nam tempus eſt numerus lationis. Nunc autem vt id quod fertur ſe habet ceu vnitas numeri, igitur inquit nunc numerum eſſe eius ꝙ fertur, & tempus numerum lationis, quemadmodum igitur ſimul vel ſunt, vel non ſunt id ꝙ fertur & latio. ita etiam ſe habet numerus eius quòd fertur & lationis, ideſt nũc & tempus quæ vel ſimul ſunt vel non ſunt. Verum cum dixit. Eſt enim tempus quidem lationis numerus, decebat eum inducere atque ſubiungere. Ipſum autem nunc numerus, eius quod fertur: ſed dixit nunc autem vt id ꝙ fertur. Quocirca verba occultiora fecit. Quomodo vero nunc ſit numerus eius quòd fertur, ſubiunxit dicẽs ceu vnitas numeri. Vt enim in numero vnitas rurſus ac rurſus accepta numerũ numeratorũ efficit cũ ſit ipſa indiuiſibilis, ita & nunc cum ſit indiuiſibile velut vnitas rurſus ac rurſus acceptum tempus facit, quemadmodũ igiẽ tp̃s ex ipſis nunc factũ mẽſurat motũ, ita & nũc mẽſurat id qđ mouet̃, & eſt tp̃s numerus motus, & nunc numerus eius ꝙ fertur. Qũo aũt tẽpus ſit numerus lationis iã dixit. Non. n. vt numerans ipſam, ſed eſſe habẽs numerãdo ipſam, numerat autem nõ quatenus latio eſt, ſed quatenus in ipſa prius & poſterius ſunt. Non. n. ipſius motus tẽpus eſt numerus, ſed prioris & poſterioris quod eſt in ipſo interuallum, & numerus eius quòd fertur nunc eſt non quatenus eſt id quod fertur, ſed quatenus in priore quodam & poſteriore accipitur. Nã prius & poſterius ſumpta per quæ mouetur ipſa ſunt momenta & nunc. Nam nunc quo ſol fit in Ariete, & rurſus nunc quo fit in Tauro erit numerus eiuſdem ſolis, tanquam in priore quodam & poſteriore fiat ibi. Siſr̃ & in ipſis vnitatibus numeri. Nã quemadmodum numeramus numerum vnitate, vel ſimpliciter numerabile quòd eſſet aliquid. (Nam decem equos & decem lapides vnitate numeramus. Nam per vnitates accumulantes ipſa numerabilia ſic numeramus vnumquodque.) Ita & id quod fertur ipſo nunc numeramus & prius & poſteriuſqúe ipſius in quibus ſemper fit aliud in alio numerantes, ceu ſol prius fit in Ariete & poſtea in Tauro, & prius in Tauro quàm in Geminis, & poſterius in Geminis & ita deinceps.

Aduerte quia hic non dicit tempus conſtare momentis ſed eſſe factũ ex eo momẽto quae ſiunt.

Aduerte motũ fieri planetarum in duodecim ſignis ſecũdũ ordinem illorum.

Et præ-

Et prætereà tempus ipſo nunc cõtinuum: atque diuiſum ſecundum ipſum nunc.

Continuationis & diuiſionis in tempore nũc inquit eſſe cauſam, quemadmodum eſt id quòd mouetur in motu, & punctũ in linea. Etenim hic rurſus videtur eadem propoſitio, ſed punctum potentia acceptum cauſa eſt continuationis lineæ. Continuum nanque eſt id, cuius partes ad vnum terminum communem copulantur. At potentia vnus eſt terminus, tamen ſi actu acciperetur, cauſa diuiſionis lineæ foret, ſed amplius vnum non eſſet, ſed duo cum vtrunque terminaret vnam aliquam partem earum quæ diuiſæ ſunt. Nã vnum ſuapte natura eſt p quod fit ipſa diuiſio. Nã oportet diuidens, per quod diuidit, vnum eſſe & indiuiſibile, & propter quod trifariam diuiſibile ſuperficie diuiditur, quæ indiuiſibilis eſt ſecundum profunditatem, & ſecundum ꝙ fit diuiſio. Item ſuperficies linea diuiditur, quæ ſecundum latitudinem eſt indiuiſibilis. Nam diuiſio eſt latitudinis, linea denique puncto diuiditur, quod eſt prorſus indiuiſibile. Sed quum actu acciperetur in linea punctum, & diuideret ipſam, tunc duo puncta fierent duarum partium in diuiſione termini. Similiter autẽ & id quod mouetur eſt continuationis & diuiſionis in motu cauſa. Nam quia id ꝙ mouetur continuo & ſine interpollatione mouetur, continuus eſt motus, veruntamen ſi id ꝙ mouetur quiete media interciperetur, tunc foret diuiſionis cauſa in motu. At in his quæ ſunt ſubdita ortui interituiq́; id quòd moueẽ actu poteſt ſtare, ceu is qui ex Athenis ad Thebas proficiſceretur, alicubi poteſt quieſcere at ſtare inter eundum, & reliquum abſoluere ſpacij, & ita id ꝙ mouetur ſua quiete motum ex Athenis ad Thebas ſecuit. Sed in cœleſtibus cauſa continuationis duntaxat eſt id quòd motu mouetur, & diuiſionis, actu nunquam, niſi ſola animi cogitatione: Similiter & nunc in tempore eſt cauſa continuationis & diuiſionis, ſed ſolum continuationis ſemper actu, diuiſionis autem ſolum ſecundum cogitationem. Si enim primus motus cuius primo menſura eſt tempus non poteſt ſtare, neque quiete intercipi, ſanè conſtat neque tempus actu vnquam diuidi poſſe, ſed ſola cogitatione, dicimus nunc eſſe cauſam diuiſionis in tempore. Nam hoc dies diuidimus in horas, & menſes in dies; & annos in menſes. Quod autem nequeat tempus actu diuidi, hinc quoque conſtabit, quoniam neceſſe foret multo prius ſtare motum, demonſtratur nanque ꝙ omnes duo motus deinceps ſtatione prorſus & quiete intercipiuntur, & ꝙ nequeant duo motus diuiſi deinceps continui eſſe, ſi hoc autem admittitur, & inter duo tempora quæ menſurant duos motus erit aliquod intermedium, quod non eſt tempus: Sed inter omnia duo nunc cadit tempus medium, igitur tempus eſt, quando nõ eſſet tempus, quod quidem abſurdum eſt, igitur actu non poteſt aliquando diuidi tempus: ſed ſola cogitatione, quemadmodum diximus ab ipſo nunc diuiditur.

Hoc enim comitatur lationem & id quod fertur.

Quemadmodum tempus & nunc ſequitur continuum eſſe tempus & per ipſum nunc diuidi, ita hoc idem ſequitur lationem & id quòd fertur continuum eſſe motũ propter id quòd fertur, & diuidi ob ipſum. Similiter punctum & lineam hoc, ſequitur vt prius diximus.

Etenim motus & latio una eſt ipſo quod fertur: quoniã unum eſt et non cum eſt. Sic.n. interciperetur, ſed ratione.

Cum dixerit motum & lationem vnam eſſe, eo qđ fertur, quomodo ſit vna propter id quod fertur, ſubiunxit, quoniam inquit vnum eſt id quòd fertur & non quum eſt. Etenim interciperetur, ſed ratione, ideſt ſi id quod mouetur vnum ſit, ſi autem non ſolum ſubiecto. (Nam ea particula textus (cum eſt) hoc indicat,) ſed etiam ratione, tunc & motus vnus, cum per ſe id ꝙ mouetur vnum quidem exiſtens poſsit intercipi, ſic autem vnum erit id ꝙ fertur ſed motus vnus & cõtinuus amplius non erit, ſed duo motus diuiſi, ſi autem ratione ſumeretur, ideſt vt id ꝙ mouetur. Nam ſi interciperetur nõ amplius erit vnum ratione ſed duo. Nam aliud eſt ipſi cum eſt velut id ꝙ mouetur, & cum eſt velut id ꝙ quieſcit. Si ergo & ratione vnum acciperetur, tunc vnus motus & continuus erit, quod quidem eidem ineſt propter id ꝙ fertur. Sic autem & punctum ſe habẽs vnam efficit lineam & nunc vnum tempus, ſi vnum fuerit punctum, & vnum nunc ſubiecto & ratione. Nam ſi duas rationes punctum ſuſceperit, & alterius fuerit terminus, & alterius principium, tunc etiam erunt duæ lineæ & punctum non erit cauſa continuationis, ſed diuiſionis. Si autem & ratione vnum fuerit, ideſt, vt terminus ſolus communis vtriſque acciperetur & ſi infiniti eſſent, tunc etiam linea vna erit & continua. Et huius cauſa eſt punctum. Idem quoque dicẽdum eſt de tempore & ipſo nunc.

Diſtinguit etiam hoc priorem & poſteriorem motum. Atque hoc accommodatur quodam modo puncto. Etenim punctum & continuat longitudinem & diſtinguit. Nam huius principium eſt illius finis. Verum cum hoc modo quiſpiã ipſum ſumpſerit: ut uno ipſo tanquam duobus utatur: tunc ſtare neceſſe eſt: ſi erit principium & terminus idem punctum fuerit. Ipſum autem nunc quia id quod fertur ſemper aliud atque aliud eſt.

Cum dixerit quod motus & latio ipſo ꝙ fertur vna eſt, & oſtenderit quõ vna, quãdo videlicet ſubiecto & ratione id ꝙ fertur vnum eſſe acciperetur: Nũc autem dicit quomodo eſt cauſa diuiſionis motus. Nam quando ſtaret id ꝙ fertur, deinde rurſus inciperet moueri, prior quidem motus accepit finẽ, & ſecũdus principiũ & duo eſſent motus & nõ vnus, hac igitur ratione id ꝙ fertur eſt cauſa diuiſionis. Atq; hoc accõmodatur quodammodo puncto. Diximus iam quõ etiam punctum in linea eſt cauſa continuationis & diuiſionis. Adiecit Textus. autem quodammodo propter ea quod in magnitudinibus actu pũctum diuidit lineã, nunc tamen nunquã actu diuidit tempus, quemadmodum diximus, neq; in cœleſtibus id ꝙ fertur actu diuidit motũ, ſed ſolum ſecundum conſiderationem, vt iam diximus, hac igitur ratione differrẽt inuicem. Et poſſet etiam propter hoc eſſe additum illud (quodãmodo.) Verum ipſe Ariſ. exponens cur adiecerit quodammodo, ſubiũgit. Etenim Textus. punctum continuat longitudinem & diſtinguit & cætera. Nã in magnitudine & puncto idẽ punctum bis acceptum & numeratum eſt, velut principium & finis & manens. Nã cũ ſic bis accipitur vt alterius ſit finis, & alterius principij, ſic numerat magnitudinẽ et diſtinguit at ipſum nunc nõ ita ſe habet. Neq;.n. permanet prius nũc, neq; poſterius, ſed ſequitur id ꝙ fertur. Ipſum nanque ꝙ fertur in eo ꝙ aliud & aliud fit, non põt permanere,

nere, quare ipſum bis accipi nō poteſt, igitur neq; nūc manet, neq; bis accipitur ſimul vt punctum, attamen duas recipere rationes cum vnum & idem ſit, nihil vetat. Nam ipſum nunc quòd diuidit diē à nocte, dici finis eſt, & noctis principium, quando (vt dicebam) diuidens hęc tempora acciperetur cogitatione & nō actu diuidens.

Quare tempus eſt numerus, non uelut eſt punctum idem principium & finis. Sed uelut potius extra lineæ.

Ex dictis inquit concludamus ꝙ cum dicimus tempus eſſe numerum, & dicitur numerus eo quod numeretur prius ipſius & poſterius: Hęc autē ſunt ipſa nunc, nō ita ipſum numerū dicimus, videlicet ipſa nunc quę in ipſo ſunt, quemadmodum punctum numerum dicimus, quando eundem bis accipimus, hoc autē eſt quia partim habet rationem finis, partim principij. Nā punctum habens aliquam poſitionē & manens, & in re poſitionem habente & permanente ſubſiſtens poteſt bis accipi. Nam non vetat vt accipi poſſit. At ipſum nunc non poteſt bis accipi vt principium, atque vt finis. Nā tēpus in quo ſubſiſtit cum habeat eſſe dum fit, & fluit, non poteſt bis accipi idem nunc & velut principiū atq; velut finis. Nam hoc modo tempus rem ſtabilem eſſe faceremus. Nam ſi huius eſt principiū, & alterius finis, diuideretur tempus, & duo tempora & totidem motus forent. At demonſtrabitur duos motus eſſe continuos non poſſe, ſed prorſus quiete intercipiūtur, ſi ergo hoc in tempore fieri non poteſt, igitur idem nunc bis accipi non poteſt, ſic ergo non poſſunt nunc ipſa numerus eſſe, vel tempus eiſdem diſtingui, veruntamen vt extrema lineæ finitæ poſſunt eſſe. Nam extrema lineæ ſunt duo puncta vtrinq; poſita, quibus finitur in vtranque partem, q̄ ſanè numerum habent. Nam duo ſunt extrema lineæ finitæ, non ita autem duo, vt idem punctum bis acceptum ſit, ſcilicet vt principiū, & velut finis: ſed vnumquodq; habet rationem vnā termini & finis. Ita & nunc numerus eſt non vt idem bis acceptum ſit, ſed vt aliud, atq; aliud, & in alia atq; alia parte tēporis. Etenim ſic ſunt duo lineæ vt in alia parte & alia lineæ. Verum non alio & alio ſubiecto: Nam ſic idem eſſe oſtenſum eſt, ſed quia idē in alio & alio accipitur, & vt prius atque poſterius, ceu etiam coryſcus alius eſt in foro & alius in lyceo, licet ſubiecto idem ſit.

Et non ut partes, ob id quod diximus. Nam medio puncto ut duobus utetur. Quare quieſcere accidet. Item patet neque nunc eſſe temporis partem neq; diuiſionem motus. Quemad modum neq; puncta ſunt lineæ: ſed lineæ duæ partes unius.

Cum oſtenderit non poſſe numerum eſſe tempus. i. ipſa nunc per quæ numeratur tēpus, quemadmodū & ipſum punctū ꝙ bis accipitur, ſcilicet vt terminus atq; vt principium, ſed velut extrema lineæ finitæ, demonſtrat ꝙ neq; hoc modo numerus eſt velut partes lineæ, ceu ſi quis diuidens lineam, vel actu, vel cogitatione diceret ipſam numerū eſſe quatenus habet duas partes. Neq; igitur tēpus poteſt dici eſſe numerus eo, ꝙ nunc ipſa per quæ numeratur, ſint partes eius. Nā nequeunt nunc ipſa eſſe partes temporis, inquit. Primum quidē ob ea quæ iam diximus, qm̄ ſi prius nunc & poſterius eſſent temporis partes, quoniam hac ratione diuiderētur inter ſe id ꝙ forſitan nunc eſt in oriente, & id ꝙ eſt in occidente, ſanè aliquid erit intermedium diuidēs hoc igitur rurſus vt duobus vtetur, quemadmodum & puncto, quo fit lineæ diuiſio, vtimur vt duobus vno velut terminante lineam, altero velut principio, vel ſimpliciter vt duas lineas terminante, & vniuſcuiuſq; terminus eſt propria ratione, quo igitur rurſus accidet tēpus actu diuidi, ob id igitur inquit impoſſibile eſt ipſa nunc partes tēporis eſſe, atque nunc eſſe partes ipſius impoſſibile velut punctum lineæ. Nam nequeunt ea, quæ ſunt impartilia, eſſe partes alicuius partibilis atq; diuiſibilis. Nā lineæ partes ſunt ipſæ lineæ, ſic igitur & partes temporis ſunt tempora. Decebat autem dicere. *Habebat textum falſum.* Item patet neque ipſa nunc eſſe temporis partes, & dicit neque tempus eſſe partem motus, tempus appellās ipſum nunc. Non ipſa igitur neq; motus, cuius tempus eſt numerus, neque ipſius temporis partes eſſe queunt propter ea quæ diximus. Sed neque ipſum tempus poteſt eſſe pars motus, cum neque numerus denarius qui numerat decem equos ſit pars decem equorum, neq; modius, ipſa inq̄ menſura, pars illius tritici quod menſuratur, eſt, poteſt quoque & per motum intelligi non motus cœli, vel ſimpliciter motus magnitudinis, cuius pars dicitur eſſe tempus, ſed ipſum nunc fluens ex quo tempus emergit, & cum tempus numerus eſſe dicitur & numerus temporis ſm ipſa nunc, pro nunc quidem tempus dixit, & pro tempore motum ipſius nunc,

Ipſum igitur ut eſt quidem finis, tempus non eſt: ſed accidi. Vt autem numerat numerus eſt. Nam fines illius ſunt ſolum cuius ſunt fines. Numerus autem æquorum denarius et alibi etiam eſt. Quod quidem igitur tempus ſit numerus motus per prius & poſterius & continuum: cum ſit continui numerus, patet.

Ipſum nunc & terminus alicuius eſt, & nunc. quo eſt finis non eſt tempus, ſed accidit tempori quemadmodum punctum lineæ. Nam terminus accidit illi cuius eſt terminus. Vt vero finis accipitur, neque nunc eſt, ſed ſubiectum ipſius nunc. Nam ipſum nunc nō in eo ꝙ tempus eſt, eius terminus eſſe dicitur, ſed in eo ꝙ numeratur per prius & poſterius. Quapropter poteſt intelligi illud (ſed accidit) hoc modo, ſed accidit huic vt termino accepto nunc, quatenus autem numeratur rurſus atque rurſus acceptus, & velut prius & poſterius ſecundum hoc eſt tempus. Nam intermedium nunc inter ea quæ ſæpe accipiuntur, tempus eſt. Quod vero quando nunc acciperetur vt terminus, non ſit tēpus, hoc modo demonſtrat, termini, in illis ſolū ſunt, quorum ſunt fines, & ipſorum tantum ſunt fines & nō aliorum, tempus autem commune omnibus eſt vnum & idem, atque vbique idem, igitur ipſa nunc quatenus termini ſunt, non ſunt tempora. Et in omni motu eſt tempus, quippe ſit omnis motus menſura. Nam vt numerus eſt idem in cunctis non ſolum ſimilaribus & eiuſdem ſpeciei rebus, ſed etiam in diſſimilaribus & his quæ ſunt diuerſorum generum, quoniam vnus & idem numerus denarius eſt in decem equis, decē aſinis, decem lignis, & in quibuſcunque aliis. quæ ſunt numero denario numerata, quæ quatenus decem non ſunt eadem; quatenus denarius eſt numerus, vnus eſt in omnibus, ſic etiam ipſa nunc vt numeri accepta tempus ſunt & idem vbique ſunt, ſed ſecundum ſubiectū motus, ſunt termini. Iccirco ſi vt termini acciperentur non eadem ſunt vbique. Nam alterius & alterius motus alius eſt finis. *Aduerte.* Videtur etiam per hæc demonſtraſſe ꝙ non alicuius motus ſeparati tempus ſit numerus,

merus,ſed omnis motus ſimpliciter quo motus eſt, & ſi motus ſpecie differrent. Nam ſimiliter ſunt numeratiles. Porrò eorum motuum qui per ſe fiunt,& ſimul habét terminos & principia, prius in ipſis & poſterius quatenus ſunt termini,non ſunt idem in omnibus,quippe alij ſint termini auctionis,& alij alterationis, & alij lationis. At quatenus prius & poſterius ſunt numerabilia in ipſo,vnũ & idem in omnibus eſt, quorũ inter medium tempus vnum & idẽ omnes motus menſurat. Ob id.n. cũ multa ſint ea q̃ mouentur ſimul, & vnũquẽq; motum tp̃s menſurat, tñ multa tp̃a non ſunt. Neq;.n. tp̃s prioris & poſterinris in motu mẽſura eſt, quatenus latio eſt, vel quatenus ipſe alteratio, vel quatenus auctio vel corruptio,ſed quatenus ſimpliciter motus eſt. Neq;.n.(vt dixi) quatenus terminos ipſa prius & poſterius cõſiderat,ſed quatenus ſunt ſimpliciter prius & poſterius motus, quẽadmodum etiam multæ decades q̃q̃ collecta ſubiecta forent diuerſorum generũ,atque longe inter ſe diſtarẽt vnus & idẽ denarius numerus menſurans eſt. *Dubitatio Alexandri.* Quærit autem in his Alexander quid ſibi velit hoc. Vt numerat. Non.n.eſſet tempus,inquit tanq̃ numerans,ſed vt numeratum eſt. Vnde reſpondet, vel *Solutio Alexandri.* textum & ſcripturam errorẽ habere.cũ loco huius numeratur,habeat hoc,ſcilicet numerat, vel dicit numerantur ipſa nunc in motu,& tempus numerat ipſa. Nã per ipſe nunc fit temporis diuiſio. Etenim per ea quæ deinceps ſubiungit, videtur nunc accipere, vt numerũ numerantem. Nam(inquit)numerus decem equorũ denarius inquã & alibi eſt. Nã vt numerus numerans is & alibi ſic poteſt eſſe & minime vt numeratus. Cum igitur eſſentia temporis eſt in eo ꝙ motus numeratur, & numeratur motus per prius & poſterius in ipſo, qd quidẽ prius & poſterius quando acciperentur vt prius & poſterius, & non ſimpliciter vt termini talis motus accidit ea eſſe nunc ipſa, conſtat ſane ꝙ per ipſa nunc motus numeratur, cum igitur & ipſa nunc non ſint tẽpus,ſed ipſum tempus eſt ab ipſis nunc diſtinctum & contentum,& ſecundũ ipſa vt iã diximus fit diuiſio tẽporis,erunt ſanè & velut numerantia tẽpus,quare numerantur vt in motu conſiderantur,& numerant tempus. Cum aũt hæc dicit concludit Ariſto. ea quæ dixit per multa tempus ſimul definiens ex his quæ demonſtrauit. Pulchre aũt adiecit per prius & poſterius,vt ne quis ſuſpicetur ſic tempus eſſe numerũ motus tanquã ſit in eo ꝙ numerat illum, qm̃ ipſius motus tp̃s non eſt numerus,ſed prioris & poſterioris,quæ ſunt in motu. Nã ſi ſimpliciter vt motuum numerus acciperetur nõ prorſus prius & poſterius numeraret, ſed ceu quando dixero quinariũ numerum motuũ eſſe mẽſuratiuum, quemadmodũ & equorum vel hominũ numerũ quinarium dicimus eſſe menſuratiuũ. Equidem talis numerus motuum eſt numerus attamen non tempus,cũ nõ ſit numerus prioris & poſterioris in ipſis motibus, ſed ipſorum motuum. Adiecit præterea, & continuũ, quippe ſit continui motus numerus & nõ diſcreti. Nã in eo ꝙ motus numeratur ſecundũ prius & poſterius continua ſubſtantia temporis ſubſiſtit coextenſa cum continuitate motus. Nam cum motus non deficit,neq; prius neque poſterius in ipſo deficiunt, quo non deficiente neque tempus deficit. Nam hoc eſt tempus,numerus prioris & poſterioris quæ ſunt in motu, igitur etiam tempus eſt continuum.

Numerus aũt minimus abſolute quidẽ eſt dualitas ipſa.

Cum dixerit tempus eſſe numerum motus, & dixerit magnitudinẽ ſequi motum, & hac ratione tempus motum,quare cum continua ſit magnitudo neceſſe eſt & motum eſſe continuum,& ob hunc tempus: Quoniã contra hæc quiſpiam dubitauerit,quomodo poſſit tempus eſſe continuum & numerus, quippe cum hæc ſint inter ſe contraria: Nã tempus continuũ,numerus autem non continuus,igitur tempus non eſt numerus: Nam ſi tempus foret numerus, & continuũ non eſt numerus,igitur tempus non eſt continuum: Cum igitur duo ſint, neceſſe eſt alterum ſequi,aut tempus non eſſe continuum, aut non eſſe numerum, ſed neceſſe eſt tempus eſſe continuum,igitur tẽpus non erit numerus, hãc ergo dubitationem in his ſoluit. Nam cum duplex ſit numerus alter quo numeramus,qui eſt ille qui in animo eſt,alter autem eſt numerus numeratus, numerus ergo numerans nequaquam eſt continuus,quippe qui ſit in anima noſtra & habet eſſe in anima. Si ergo anima non eſt magnitudo,patet etiam non eſſe continuã, qm̃ omnis magnitudo eſt continua, quare neq; numerus in ipſa erit continuus. Verũ numerus numeratus,q etiã eſt tẽpus,partim eſt cõtinuus, & partim numerus, quatenus quidem habet prius & poſterius hac ratione numerus eſt, quatenus vero eſt in ſubiecto continuo hac ratione & ipſe continuus eſt quemadmodũ inquit linearũ minimus numerus ſit dualitas,& quo duę lineę participant numero, hac ẽt ratione numerantur,& minimum in numeris habent ipſam dualitatẽ, quatenus aũt lineæ ſunt non amplius habent minimũ, quippe cũ omnis linea ſit diuiſibilis in infinitum,ita etiam in tp̃e accidit. Nam quatenus numeratur diebus ac noctibus, & reliquis ſectionibus temporis,hac ratione eſt numerus, quo vero eſt numerus habens eſſe in motu, cũ ſit continuis motus, & ipſum eſſe continuum neceſſe eſt, igitur non eſt impoſſibile idem eſſe numerum & continuum & cum habeat numerus multũ & exiguum, & continuum ceu linea multum & exiguum, ac ſuperficies expanſum & anguſtum habeat, numerus ergo qui eſt in aĩa noſtra cum non ſit continuus, duntaxat multum & exiguum habet & minime longum et breue, verũ vt numerus numeratus vt quidem numerus habet multũ & paucũ, quippe nos dicamus multas dies multumq́; tempus, vt aũt eſt continuũ habet rurſus longũ & breue. Nã dicimus aliquid tractari in longo vel breui tempore. At in tempore inquit non ſunt tardum nec velox, quippe in motu ſimpliciter ſint tarditas & velocitas. Nam motuũ alter eſt celerior, alter vero ſegnior. Sed qm̃ vniformis ac regularis motus tp̃s eſt numerus, merito non habet velocitatẽ nec tarditatem tp̃s. Cæterũ poſt hæc inquit tempus præſens vnum & idem eſſe veruntamen præteritum differt à futuro præſens tempus vocat id ꝙ adeſt ceu dies præſens vna & eadẽ eſt, tamẽ præterita altera ac diuerſa eſt à futura, quippe ipſarum ſint diuerſa momenta & nũc. Nam alterum eſt nunc vnde incœpit dies præterita, & alterum eſt nunc vnde incœpit futura, ſimiliter etiã de ipſo, nunc in quo deſinit vtraq;. Cum igitur nunc ſunt diuerſa inter ſe, ẽt tempora quæ continentur in ipſis nunc erunt diuerſa. Nam ſi tempus eſſet numerus numerans vnum eſſet & idem, qm̃ vnus & idẽ eſt numerus in aĩa ceu numerus denarius numerat decem equos, vel decẽ viros, & alia omnia, tñ denarius numerus equorũ alter eſt à denario numero hominũ, vel lapidũ qm̃ ſubiecta & numerata

ſunt diuerſa. Cum ergo tẽpus ſit numerus numeratus, & non numerans, non idem præteritũ erit futuro, neq; hæc eadem præſenti, ſed erunt diuerſa inter ſe, vt diximus. Sed quamobrem nullo pacto ſunt eadem inter ſe? Inquit igitur quemadmodũ etiã dixit, ꝙ ſpecie ſunt eadem, ſed habitu & ratione diuerſa, quemadmodum & contingit motum ipſum rurſus & rurſus fieri, & ſæpe aliquid ab eodem in idem reuerti, ac motus ſpecie eſſe eoſdem, & numero diuerſos, ita & tempora contingit eſſe eadem quippe idem vel rurſus ac rurſus ſpecie fiat, ſimiliter & de reliquis, quæ ſane numero eadem non ſunt, ſed ſpecie. Deinceps dicit ꝙ non ſolum tempus menſurat motum, ſed etiam econtra tempus à motu menſuratur. Nam dicimus multum fieri motum, ipſum menſurantes tempore, qm̃ multum eſt tẽpus, & econtra multum tempus motu menſurantes ipſum dicimus, quia multus præterijt motus, quemadmodum non ſolum amphora vino metitur, ſed etiam vinum metitur amphora. Nam dicimus magnam eſſe amphoram ipſam metientes vino, & rurſus tantum vinum eſſe metientes ipſum amphora. Item dicimus modium triticum inquã tantum eſſe menſuratum menſura, & ipſam menſurã ſimiliter dicimus modium eſſe definientes & menſurantes ipſam tãto tritico. Equidem nunquam eſt menſura ſolum metiens triticum, vel vinum quę econtra ab eodem non menſuretur. Nã & ſi vinum menſuraret amphoram, & triticum modium, attamen prius menſurata ab alia menſura ſunt mẽſurata, quare proprie metiẽs eſt menſura, ſi autem vino & tritico metimur amphorã vel modium, vt indefinita adhuc & nondum exiſtentes menſuras, quare & hæc etiã ſi proxime à vino & tritico metiũtur, tñ hæc erunt iam definita & mẽſurata ab alijs menſuris, quare proprie & primum metiens eſt ipſa mẽ-

Quid ipſe dicit.

ſura. Verum ipſe dico ꝙ ſi & hic modius à tritico menſurato ab alio modio menſuratur, attamen ſimpliciter & veluti ſm̃ primam poſitionem & modius tanto tritico menſuraretur definireturq́; & tñ triticum ab ipſo modio menſuraretur. At in tempore nunquam hoc eſt dicere, qm̃ neq; primo motus menſuraretur à tempore motus, & deinde menſuraretur econtra tẽpus, ſed ſimul inter ſe intelliguntur, quemadmodũ ea, quæ ſunt ad aliquid, quemadmodũ igitur ſimul & ſm̃ idem pater eſt pater quia à filio hoc habet, & filius eſt filius propter patrem, ſimiliter dextrum & ſiniſtrum, ita ſane tp̃s

Quõ ſe habeãt relatiua modo menſura vide quinto Meta.

& motus ſeſe mutuo definiunt & menſurant. Nam ſi numerus eſt, tempus profecto eſt de numero illorũ quę ſunt ad aliquid, quippe numerus ſit numerabilis numerus, & motus eſt numerabilis ob ipſo tempore, quare motus habet eſſe tñ ab ipſo tempore. Nam ipſius numerus eſt tempus ſimiliter & tẽpus eſſe tñ non aliũde accipit, q̃ ex motu, qm̃ ſi non exiſteret motus, neq; tp̃s foret, quemadmodum neq; exiſtente tempore .ſ. numero motus, neq; motus eſſet. Nam motus eſt numerabilis, numerum autem dico non ſimpliciter qui à nobis

Hæc pete à Ioan. de Iãdu no in ſuis q̃ſtionibus.

menſuratur, ſed illum qui ineſt rebus. Nam vt decẽ lapides & ſi nullus eſſet numerans & dicens ipſos eſſe decem, attamen nihil minus eis competit, decem eſſe ſic etiam tempus ſe habet dico ſcilicet numerus motus, quoniam quanquam nullus metiens motus eſſet, attamẽ eis competit tot tãtosq́; eſſe. Nam orbiculatio ſolis ab eodem in idem decies factus quanquam nullus eſſet qui numeraret, nihil minus decies ſit & eſt talis numerus motus tempus.

Quidam autem numerus partim eſt: & partim non eſt. Veluti lineæ multitudine quidem minimus eſt, Duæ inquam lineæ aut una. Magnitudine autem eſſe non poteſt minimus. Omnis nanque linea diuiditur ſemper. Quare ſimiliter & tempus. Numero quidem minimum unum uel duo. Magnitudine uero non eſt.

Velut dubitatio prius perſpicua ſit, ſic infert ſolutionẽ non ponens dubitationem. Mens prædictorũ talis eſt. Quoniam tempus eſt continuum, & dixit ipſum eſſe numerum motus, & minimum in continuo non eſt, quippe cum in infinitũ ſit diuiſibile, & in numero eſt ceu dualitas, atq; hæc videntur contraria eſſe in vno & eodẽ tempore, qm̃ tempus eſt cõtinuum & numerus, quomodo ergo inquit hæc eidem competunt. Inquit ergo numerum ſecũdum aliquid habere minimum, & ſecundum aliquid non habere. Nam ſubiecto numerus non habet minimũ, quippe hoc modo numerus ſit cõtinuum ceu lineæ, vel motus, tamen ratione & quo numerus eſt hac ratione habet minimum. Nam minimũ ſm̃ numerum eſt vnũ, vel duo, non quia vnitas ſit numerus, ſed hoc velut ſupponẽdo petendoq́; dixit, qm̃ ſi quis vnitatem putaret eſſe numerum, minimus numerus eſſet vnitas. Porrò ſecundum aliquã rationem neq; dualitas eſſet numerus. Nam ſi ex vnitate eſſet, & multitudo & compoſita ex vnitatibus, & dualitas eſt numerus, Sed tollitur dualitatẽ eſſe numerum hac ratione, omnis numerus multiplicatus in ſeipſum, maior ſit, q̃ componẽs, ceu numerus tria in ſeipſum multiplicatus facit nouem, componens autem facit ſex, & ita de omnibus, ſed numerus duo, & componens, & multiplicatus idem facit. Nã bis duo facit quatuor, & duo & duo quatuor, hac igitur ratione dualitas non eſt numerus, ſed minimus numerus eſt numerus trium.

Vide Boetiũ in ſua arithmetica Algoriſmũ et Euclidem p hoc. Et ſcias q̃d triplex eſt numerus linearis, ſuperficialis, & corporalis, exẽpla petas à Boetio et ſcies tamen hoc tu quare oportet philoſophũ cuncta ſcire. Nam philoſophia eſt iuxta Solonẽ et Platonem fere Polymathia.

Patet etiam cur uelox quidem: ac tardum non dicitur. Multum autem & paucum, & longum & breue dicitur, Quo nanq; continuum, longum & breue eſt. Quo uero numerus eſt, hoc multum ac paucum dicitur. Velox autem & tardum non eſt. Neque enim numerus quo numeramus uelox uel tardus ullus eſt.

Videtur enim dicere, tempus non habere velox & tardum, quoniam neque tempus eſt numerus quo numeramus, ideſt numerus qui eſt in anima, non hoc autem inquit. Nam noſtram intelligentiam non ſequuntur res, ſed numerum quo numeramus dicit numerum numeratum, ex quo quidem & tempus eſt motus inq̃ numeratus. Nã hac ratione tempus numeramus, quoniam quantus erit motus, tãtum eſſe tempus dicimus, cum igitur ipſe motus nõ habet velox nec tardũ, neq; tempus habebit velox & tardum. Verum poteſt etiam hoc. Neque enim numerus quo numeramus, intelligi pro numero qui eſt in anima, quoniam definimus tempus numero qui eſt in anima. qui cum non habeat velox nec tardum, merito neq; id quòd definitur, ab ipſo habebit.

Dubitatio.

Nam cum numerus qui eſt in anima habet multum & exiguũ, etiam tempus habebit multum & exiguum. Sed quomodo cum numerus in anima non habet longum & breue, tempus habet longum & breue.

Solutio.

Dico tempus habere lõgum & breue propter ſubiectum. Nam cum ſit tempus continui numerus, quippe cum ſit numerus motus, & motus ob magnitudinẽ eſt continuus, cuius eſt motus, & in magnitudine longum & breue eſt, merito igitur in motu & tempore erit longum

gum & breue,propter ſubiectum igitur longum & breue inſunt tempori & non qua numerus eſt.

Eſt etiam idem ubiq; ſimul. At prius & poſterius non idem. Quoniam & mutatio præſens quidem una eſt,facta uero,futuraq;,alia.

Idem vbiq; præſens. Nam vna eſt productio prorogatioq; ſm tempus præſens,attamen non eſt idē prius cum poſteriore quippe termini & fines ſint diuerſi.

Tempus autem numerus eſt non quo numeramus:ſed qui numeratur. Atq; hoc ſane aliud eſt prius:atq; poſterius ſemper. Nam ipſa nunc alia ſunt ut patet. Eſt autem unus idēq; numerus centum hominum centumq; equorum. At ea quorū eſt numerus equi ſanè & homines ſunt diuerſa.

Nam ſi eſſet tempus numerus quo numeramus, tēpus præteritum & futurum eſſent vnum & idem,quippe in anima ſit vnus numerus. At modo tempus nō eſt numerus numerans,ſed numeratus,quare præteritum & futurum ſunt diuerſa. Nam numerans idem eſt, ſed numerata non eadem.

Item ut motus idem unus iterum atque iterum eſſe poteſt: ſic & tempus poteſt unum & idem eſſe: uelut annus: uer: autumnus.

Quod queat vnum & idem tempus dici ſpecie ſcilicet quemadmodum & multi motus iidem ſpecie dici poſſunt,his verbis oſtendit.

Non ſolum autem tempore motum: ſed etiam tempus motu metitur,quoniam à ſeſe mutuo definiuntur. Nam tempus quidem definit motum,quippe cum ſit ipſius numerus. Motus autem tempus. Atq; tempus dicimus multum & paucum motu metientes ipſum.

Quod non ſolum motum tempus menſuret, ſed ēt motus tempus,dicit,& nos iam diximus quomodo.

Veluti numerū re numerabili numerabimus:ut uno equo numerum ipſorum equorum. Etenim numero equorum multitudinem cognoſcimus. Rurſus & uno equo numerum ipſorum concipimus. Similiter fit in tempore & motu. Tempore nanq; motum:motu uero tempus metimur. Atq; id non accidit ſine ratione.

Quemadmodum inquit numerum equorū ceu decem equos numero denario cognoſcimus,& hunc rurſus numero equorum,ſic plane & in tempore & motu accidit,quippe ſeſe vicisſim mēſurare apta ſint. Et hoc accidit non ſine ratione.

Sequitur enim magnitudinem motus: & tempus motum: quo quanta continua & diuiſibilia ſunt. Quia nanq; magnitudo eſt talis:ideo motus hæc ſubijt. Tempus autem ob motum eſt tale:atq; metimur et magnitudinem motu:& magnitudine motum. Nam ſi ambulatio multa ſit uiam multam dicimus eſſe:et hanc rurſus multam ſi uia ſit multa. Similiter & tempus ſi motus & motum ſi tempus.

Facit fidē quomodo tempus & motus ſeſe vicisſim metiantur, ex eo quidem ꝙ motus ſequitur magnitudinem,& tempus motum. Nam ſi vt ſe habet magnitudo,ita ſe habet etiam motus: Atque vt ſe habet motus, ita ſe habet etiam tempus,patet ꝙ ſi motus fuerit multus,tempus etiam multum eſſe neceſſe eſt,& econtra ſi multum fuerit tempus,multus etiam erit motus. Nam vt motus & tempus ſe habent vicisſim & ſeſe comitātur quo ad diuiſibile atque continuum eſſe, ita ſanè & quoad multum & paucum,atq; longum & breue eſſe, ſeſe comitantur,quare vtrunq; erit menſura alterius. Nam cum fuerit alterum multum,vel paucum,vel longum & breue,& reliquum neceſſe eſt tale eſſe.

Cum autem tempus ſit menſura motus & ipſius moueri: Menſurat autem motum definiendo aliquem motum:quo mēſurabit totum: quemadmodum longitudinem una metitur definiendo aliquam magnitudinem, quæ totam magnitudinem metietur.

Itentionē propoſitorum alij aliam tradunt. Et Alexander inquit ꝙ propoſitum Ariſto.& oſtendere quomodo dicatur tempus menſurare motum, & quomodo prorſus dicitur eſſe motus in tēpore ac quomodo alia ſimpliciter dicuntur eſſe in tempore. Alij autem aiunt intentionem propoſitorum,oſtendere nō ſolum tempus menſurare motum,ſed etiam quietē, & de hoc faciunt fidem ex eo quia Ariſto. concludendo dicit,cū autem tempus ſi menſura motus,erit & quietis menſura. Sed verius eſt dicere ꝙ de vno horum non ſit intentio Ariſto.ſed de omnibus ſimul,ſcilicet,quomodo tēpus metiatur motū, & quo in tēpore dicantur eſſe res, & ꝙ non ſolum motus tempus eſt menſura, ſed etiam quietis. Intentio igitur propoſitorum hæc eſt. Quærit autem primum quomodo tempus ſit motus menſura. Etenim habet non ab re quandam dubitationem. Nā metrum & menſura debet ac vult eſſe eiuſdem generis cum eo ꝙ menſuratur,quoniā vnitate metimur numerum, & denarium numerum equorum vno equo metimur,& parte ligni metimur lignum. Si ergo tēpus non eſt eiuſdem generis cum motu (Nam demonſtratū eſt tempus non eſſe motum) quomodo ergo dicimus motum menſurari à tempore. Inquit igitur tempus menſurare motum menſurando aliquem motū qui poſtea menſurat reliquum. Nam definit motum vnius horæ quemuis & is poſtea menſurat diem & die annū quippe dicamus annum tot reuolutiones & orbiculationes habere. Etenim duplex menſura, altera ſeparata, altera vero vna extenſa & ordinata cum eo ꝙ menſuratur & eiuſdem ſpeciei,quippe lignum queat cubito menſurari, ac parte ſeparata diuiſaque reliquum eius menſurari poteſt,igitur vlna ſeiūcta ac diſtincta erit menſura,pars autem erit menſura eiuſdē ſpeciei,& vna ſimulq; ordinata conſtituta & certa cū ſuo toto & ſimiliter de omni menſura dicendum eſt, ceu ligneus vrceus, equidē dolium erit menſura ſeparata, quo etiam longe prior eſt ea menſura in anima definiens & ipſum ſextariū extra, tamen ipſe ſextarius menſuratus vino menſurans reliquum totum erit menſura ſimul conſtituta & certa,quemadmodum igitur hæc ſe habent,ita de tempore dicendū eſt. Equidem tempus eſt menſura ſeparata, pars autem motus qua metitur reliquum eſt menſura eiuſdē generis ſimul ordinata & definita. Igitur eſt aliqua motus pars,quæ primo definitur à tempore, vt ſit ipſa deinde totius motus menſura, quem tempus non primo metitur. Si ergo prorſus aliquem motum primo metitur, cur non omnem motum. Quomodo autem prorſus definit quendam motum quo poſtea menſurat reliquum, cum ſit vnus & continuus omnis vniuerſuſq; motus. Dico igitur quod quēdmodum ſi aliquis manu aliquam partem funis metiretur & determinaret,deinde illo reliquū funem metiretur,ita & de tēpore dicendum eſt. Nam poſitione & non natura aliqua pars ſeparata eſt,idcirco alij alias menſuras, accipiunt

Hoc motū Anaximādre et Anaximanes dixiſſe motum eſſe ips et motū menſurare motū uiciſſim. Ha orbiculationes ſunt tot paralelli quos efficit ſol i duodecim ſignis. Zodiaci quū ī ſuo gradu fere ſuū paralellū & orbiculationem efficiat.

Dubiū pulchra.

Solutio.

horarum

horarum, menſium, & annorum, ſeparata igitur aliqua parte motus, & hac primo definita à tẽpore dico ſcilicet à numero partis motus ſecundũ prius & poſterius, ſic reliquus vniuerſus motus hac parte metitur tanquã à proximiore & cognatiore parte, hanc igitur tempus primo metitur & definit, & per hanc raliquum vniuerſum motũ menſurat, in hunc igitur modũ motus menſuratur à tempore, & hac ratione (inquit) motus dicitur eſſe in tempore quo eſſe eius menſuratur à tẽpore. Verum motus non menſuratur à tẽpore quo ſempiternus eſt, ſed quo ſemper accipitur eius aliqua pars finita eſſe, quoniam velut ſempiternus non metitur ab eodem. Etenim prorſus aliquod in tempore duplex eſt, alterũ ſimul exiſtens cum tempore, & alterum dicitur eſſe in tempore, quod habet aliquod tẽpus à quo eius eſſentia menſuratur, quemadmodum inquit & in numero duplex eſt, alterum ꝙ vel eſt pars numeri, vel affectio, ceu dicimus vnitatem eſſe in numero veluti partem eius. Item dicimus par & impar eſſe in numero, ſed velut affectiones numeri, & hæc ſunt ſimul cum tẽpore, quoniam quando numerus fuerit, & hæc erunt. Vno igitur modo ſic dicimus aliquid in numero eſſe. Altero autẽ modo dicitur aliquid in numero eſſe habens quendam numerum, quemadmodum dicimus decẽ equos in numero eſſe, ideſt numerum quendam ipſorum eſſe, quemadmodum igitur duplex eſt aliquid in numero, ita & in tempore duplex eſt. Etenim numerus quidam tempus eſt. Nã quando nunc in tempore dicimus eſſe velut partem in toto eſſe dicimus. quemadmodũ etiã vnitatem in numero eſſe dicimus, quãdo aũt dicimus prius & poſterius in tempore eſſe, velut paſſiones affectionesq; in eo dicimus eſſe, quæ & ſimul cum tempore ſunt. Nam ſimul cum tẽpore ſunt ipſa nunc & prius & poſterius. Dicimus autem rurſus in tempore, res eſſe eo quod tempus eſt menſura ſubſtantiæ ipſarum, quẽadmodum etiam dicimus eſſe ſecundũ ſignificatum illius ꝙ eſt in numero, habere, ſcilicet numerũ, ceu decẽ equos habere numerũ decem, & hoc proprie eſt in tẽpore, atqui non proprie id ꝙ ſimul eſt cum tempore dicitur eſſe in tempore. Nã id ꝙ ſimul eſt cũ tempore in tempore eſſe dicitur, quum ſimul cum tempore ſit aĩa & ipſe res omnes diuinæ. Nam ſi quando eſt tempus, & hæc ſunt, ſane in tempore etiam hæc eſſent, quemadmodum igitur id ꝙ ſimul adeſt cũ motu in ipſo non eſt, neque id ꝙ ſimul eſt cũ loco in loco eſt, veluti ſunt cuncta incorporẽa, dico ſcilicet Deus & Angeli, quippe non eſſet motus, vel locus quando non eſſent hæc, quæ tamen non ſunt in motu, neque in loco, ſic neque id ꝙ ſimul adeſt cum tempore, dicitur eſſe in tempore. Nam ſi id ꝙ ſimul adeſt cum aliquo, in illo eſt qm̃ (inquit) quando milij granum eſt, etiam cœlum adeſt in grano milij, igitur foret cœlum, igitur neq; quando eſt tempus aliquid adeſt, illud dicitur eſſe in tempore, quemadmodũ neque id ꝙ adeſt vna cum grano milij, eſt in milio, hoc igitur non omnino eſt in tẽpore, cum adſit tunc quando etiã tempus eſt. Nam ꝙ eſt proprie in aliquo, debet contineri ab illo, igitur proprie in tempore eſt id ꝙ habet tẽpus aliquod pro ſui menſura ceu decem, vel alium quendam numerum dicuntur res habere, ſi autem hoc eſt in tempore, neceſſe eſt omni eo quod eſt in tẽpore maius tempus aliquod accipi, vt & illius ꝙ ſic eſt in numero maiorem quẽdam numerum accipi oportet, & propter hoc inquit, quoniam hoc eſt proprie in tẽpore quod habet tẽpus ſeipſo maius, idcirco omnia dicimus ſeneſcere in tẽpore atque cuncta corrumpere tempus, non tamen dicimus aliquid fieri à tẽpore. Dubitatio. Et merito quiſpiã quęreret quomodo inquit, nos dicimus tẽpus eſſe cauſam corruptionis, & generationis minime, & tñ ſoleamus dicere res fieri in tempore. Nã cuncta inquit longum & innumerabile tempus occulta producit, & tẽpus aliquod me facit ſcire, quomodo ergo prorſus omnia corrumpi à tempore dicit? atqui ipſe dixit in primo libro omne ꝙ corrumpitur à contrario corrumpi, ſed tempus nulli eſt contrariũ. Nã tempus eſt quantum aliqnod. At nihil contrarium eſt quantitati. Item tẽpus adeſt ſimul cum omnibus quæ ſunt, ſed nihil contrarium adeſt ſimul cũ contrario ergo. Dico igr̃ ad hæc primũ qđ ipſe non dixit, ſicut neq; Solutio. nos vllo pacto dicimus, res fieri à tempore, ſed cur magis tempus corrumpere dicimus q̃ generare, qm̃ tẽpus eſt magis per ſe cauſa corruptionis. Deinde generationis vniuſcuiuſq; certa & manifeſta eſt cauſa, ceu genitor animalis, & præceptor ſcientiæ diſcipuli, cum igitur habeamus generationes ipſam in aliquam certã & definitam cauſam reducere, propter hoc nullus inquit tempus generare, ſed patrem generare, neque tempus docuiſſe, ſed præceptorem. De corruptione autem & obliuione, qm̃ non habemus aliquã cauſam certã tradere, ob id ipſam cauſam in tẽpus reducimus. Veruntamen cum habemus cauſam corruptionis manifeſtã, ceu ſi ab igne domus corrumperetur, ignẽ dicimus eſſe cauſam corruptionis & non tẽpus, ac naufragiũ mortis, atque morbum ſæpe cauſam obliuionis dicimus, & cauſam ſenectutis laborẽ, hoc igitur modo & de corruptione qñ fuerit certa & definita aliqua cauſa hanc ſtatuemus cauſam eſſe, & non tempus. Conſtabit igitur hinc quoque cauſa cur tẽpus magis eſſe cauſam eorũ q̃ corrũpuntur ſtatuamus, q̃ eorum quæ fiunt, ſi autem ea ſunt in tempore quæ habent tẽpus ſeipſis maius, merito ſempiterna, & oĩa quæ ſunt ſupra tempus in tempore non ſunt, quippe quæ non habeant tempus maius ſeipſis. Et huius rei ſignum inquit, quoniã neq; patiuntur quicquã à tempore. Nã ſi quæ ſunt in tempore patiuntur à tempore, igitur ea quæ non patiuntur à tẽpore neque erunt in tempore, ſed ea quæ ſunt ſupra oẽ tempus non patiuntur à tẽpore, igitur talia neque erunt in tempore. cum autem tempus ſit menſura cum dixerit, motus, ſubiunxit & moueri, vel dicens hoc ſcilicet moueri ꝙ quidem eſt (inquit) prorogans motũ & eſſe ipſius, vt moueri dicat eſſe motus, vel ergo ob id dicẽs motum ſubiunxit & moueri, vt nos deduceret in cognitionem extenſionis prorogationiſq; motus. Nam motus ſignificaret ipſam formã motus, & moueri ipſum ſignificat ipſam motus prorogationẽ productionẽq;, cuius & tẽpus mẽſura eſt, itaq; moueri eſt expoſitiuũ, vel ponitur gratia exponendi motum.

Atq; motum eſſe in tempore eſt: atq; eſſe eius menſurari tempore. Nam ſimul motum: & eſſe motus, metitur, & hoc eſt ipſum in tempore eſſe, menſurari ipſius eſſe, patet autem alijs eſſe id quod dicuntur eſſe in tempore: ipſorum inquam eſſe, menſurari à tempore.

Inquiunt ſuperfluam eſſe hanc cõiunctionem atq;. Nam hoc modo aiunt eſſe conſtructionis explicationem. Cum aũt ſit tp̃s menſura motus & ipſius moueri, eſt motui in tẽpore eſſe, menſurari & ipſum, & eius eſſe

à tem-

à tempore. Hi autem aiunt rationem aſsignari, cur ſit hoc modo in tempore cum dicit, & hoc patet aliis eſſe id, quo dicuntur eſſe in tempore. Nam (inquit) cum tempus ſit menſura motus & eſt ipſum motum in tempore eſſe, menſurari à tempore & hoc patet aliis eſſe id quo dicuntur eſſe in tempore. Vnde iuxta hoc ſuperflua foret illa cõiunctio (autem) vbi dicit patet autem. Alij autem aiunt poſt multa adduci rationem, cum autem tempus ſit menſura motus, eſt & quietis, iccirco inquiunt & accepit. Cum aũt eſt, vt ſeruaret continuationem, quoniã multa fuerant intermedia dicta. Nos

Sua expoſitio. autem dicimus propter hæc omnia ipſum explicaſſe aſſignationemq́; adduxiſſe, & eſt hoc modo cõtinuatio. Cum autem tempus ſit mẽſura motus & moueri, & eſt motum eſſe in tempore menſurari ipſum à tempore, & aliis: hoc autem eſt in tẽpore eſſe menſurari ipſa à tpe & ſi tẽpus erit menſura motus, erit etiam menſura quietis. Qũo autem ſit menſura quietis cum peruenerimus ad locum ſciemus. Ipſum atque eſſe eius menſurari à tempore. Cum incompoſitis aliud ſit hoc eſſe, & ipſius eſſe, quippe aliud ſit animal, & animalis eſſe.

Textus. Nam animal compoſitum ſignificat, & animalis eſſe forma eſt, tamen in ſimplicibus idem eſt hoc eſſe, & huius eſſe, porro anima, & animæ eſſe idem eſt ac angelus & angeli eſſe, ſic igitur & motum ac motus eſſe idem ſunt. Nam motus ſimplex eſt.

Nam in tempore eſſe duo ſignificat. Vnum tunc eſſe cum tempus eſt. Alterum eo modo quo dicimus aliqua in numero eſſe: hoc autem aut partem numeri, uel affectum, & omnino quid moueri ſignificat eſſe, aut ipſius numerum eſſe. Atque cum tempus ſit numerus: nunc quidẽ ipſum & prius & huiuſmodi cætera ſic in tempore ſunt: ut unitas eſt in numero: atque par & impar. Hæc. n. aliquid numeri: illa temporis aliquid ſunt. Res autem in tẽpore ſunt: ut in numero. Quod ſi ita ſit res à tẽpore: ut à numero continentur: quemadmodum continentur & ea à loco, quæ ſunt in loco.

Vel hoc inquit ꝙ duplex eſt id ꝙ eſt in tempore, vel ꝙ dupliciter cum aliquid dicatur eſſe in tempore, alterum ſolum proprie eſt in tempore. Nam duo ſignificatus ponens illius ꝙ eſt in tempore, vnum ſolum approbat, tanquam verum, alterum vero refellit. In tempore, enim inquit, vel id ꝙ ſimul adeſt cum tempore, quòd quidem etiam confutat non quia nullum eorum quę ſunt ſimul cũ tempore non ſit in tempore, ſed quia non id ꝙ ſimul eſt cum tempore hoc prorſus in tẽpore ſit, vt demonſtrabimus procedentes. In tempore igitur eſt (inquit) vel id ꝙ ſimul exiſtit cum tempore, vel id ꝙ à tempore continetur, queadmodum & quædam dicimus in numero eſſe eo quod à numero continentur, quod proprie ſunt in tempore. Hoc autem ꝙ eſt proprie in loco rurſus dupliciter diuidit, vel vt affectio vel pars temporis, vel vt id ꝙ menſuratur à tẽpore, vt dicimus res troianas in tempore fieri. Nam in decem

Textus. annis factę ſunt. Alterum eo modo quo aliqua, & in numero ſunt, cui qnidẽ aſsimilat id ꝙ proprie in loco eſt, & ipſum duplex eſt, vel vt pars numeri & paſsio vt vnitas, & par & impar, vel vt numeratum à numero, vt dicimus decem equos in numero eſſe, quibus verbis indicat quòd vnus ſignificatus illius quod eſt in tempore, eſt eorum quæ vna ſubſiſtunt cum tempore. Nam eſt pars temporis, vel affectio, dico, ſcilicet nunc & prius poſteriusque, quæ vna ſubſiſtunt cum tempore. Non eſt enim tempus in quo prorſus non ſit nunc, ac prius & poſterius, quemadmodum, & cum numero prorſus exiſtit vnitas, atque par vel impar: & eorum quæ ſunt proprie in aliquo alterum eſt, vt pars in toto, & aliud velut accidens in ſubiecto, & talis eſt affectio in hoc autem ſic eſt affectio. Nam vt in ſubiecto numero impar & par inſunt, quemadmodum in tempore velut in ſubiecto prius & poſterius. Pulchre igitur dicebam non omne quòd vna exiſtit cum tempore, ipſum dicere in tempore eſſe, ſed quòd non eſt in tempore eſſe, vna adeſſe cum tempore. Nam aliquid eorum quæ ſimul ſubſiſtunt cum tempore, profecto eſt in tempore, quemadmodum dicebam, pars eius & affectio. Porrò & ipſe dixit motum cuius menſura eſt tempus, dico, ſcilicet motum ſphæræ inerrabilis eſſe in tempore. Etenim (inquit) eſt motum in tempore eſſe ipſum & eſſe ipſius menſurari à tempore, & quod inquiat hic motum ſphæræ inerrabilis in tempore eſſe patet ex antecedentibus. Nam inquit cum ſit tempus menſura motus & moueri, eſt ipſum motum in tempore eſſe ipſum menſurari. At nullius alterius motus tempus menſura eſt quàm motus inerrabilis ſphæræ, quare & motum inerrabilis ſphæræ dicit eſſe in tempore, & ſi vna cum tempore adſit & ſubſiſtat. Vnde illud non dixit, quia omne quòd ſimul adeſt cum tempore non ſit in tempore, ſed quia nõ omne ſimpliciter quòd vna ſubſiſtit cum tempore, non ſit in tempore. Præterea punctum ſimul cum linea ſubſiſtit, & ſuperficies cũ corpore modo hæc ſint finita, attamen in linea eſt punctum, & in corpore ſuperficies. Sic igitur dici põt quanquam tempus & motus ſimul adſint & ſubſiſtant inter ſe, tempus in motu eſſe velut in ſubiecto, atque motum eſſe in tempore velut numeratũ in numero. Nam motus eſt numerabilis, & numerus eſt tempus, cum etiam multa quæ ſimul adſunt cum, loco dicantur eſſe in loco. Nam vnaquæq; ſphæra, & vniuerſitates elementorum ſimul adſiſtunt, & ſubſiſtunt cum ſuo loco, quę tamen ſunt in loco. Item vnumquodque corpus mobile dico inquam cœleſte ſimul ſubſiſtit cum ſuo motu, & tamen in motu eſt. Sic igitur & vniuerſi motus ſimul ſubſiſtens cum tempore, erit in tempore, velut res numeratæ in numero.

Patet autem ꝙ non eſt in tempore eſſe, tunc eſſe, quando tempus eſt: quemadmodum neque in motu, aut in loco eſſe, ſi quando motus & locus eſt.

Nota quia non dixit id quod eſt, quando tempus eſt, non eſſe in tempore, ſed quòd non eſt in tempore, tunc eſſe, quando tempus eſt, cum neque in motu eſſe idem ſit, cum hoc ſimul cum motu eſſe.

Si enim in aliquo eſſe ſic erit: omnes profecto res in quouis erunt: & cælum in milio erit. Nam cum milium eſt: cælum eſt. Verum hoc quidem accidit.

Quod eſſe in tempore non ſit eſſe tũc, cum tempus eſt oſtendit, nam ꝙ eſt in tempore, in quodam eſt, ſed eſſe in tempore tũc eſt, quando & ipſum eſt, igitur eſſe in aliquo eſt cũ ſimul adeſt & ipſum, ſi aũt hoc eſt id ꝙ eſt in aliquo, & hoc deſignatiuum determinatiuúq; illius ꝙ eſt in aliquo. ſ. tunc eſſe quando & ipſum eſt. i. coexiſtere, & ſimul eſſe, patet etiam rõnem cõuerti, quod quidem coexiſtit alicui, etiã tunc eſt quãdo & illud eſt, igitur in illo erit. Cum ergo quando milium eſt, etiam tunc cœlum adeſt, igitur in milio erit cœlum. Itẽ quoniam tunc eſt amphora, quando & mare eſt, igitur in

amphora

amphora erit mare, quare ſi hæc fieri nequeunt, non erit hoc in aliquo eſſe, eidem coexiſtere. Et nequis damnet conuerſionem, quoniam vniuerſalem affirmatiuam in ſeipſam conuertere voluimus: Primum nãque ſciendum eſt, quoniã niſi vtamur conuerſione, nõ concluderemus abſurdum hoc, ſcilicet cœlum eẽ in milio. Neque enim aliquis dabit concedetq; hoc, ſed quod omne quod in aliquo eſt id neceſſe eſt adeſſe cum & illud eſt, non tamen coexiſtens ſimulq; ſubſiſtens cum illo, iam in illo eſt, igitur cœlum exiſtens quando & milium eſt, non oſtẽditur ex ratione in milio eſſe, ſed ſi fit conuerſio concluditur, nam ſi hoc eſt in aliquo tunc eſſe quando illud eſt, & tunc quod eſt profectò, quãdo aliquid aliud eſt in illo erit, qua conuerſione exiſtente neceſſe eſt cœlum eſſe in milio, neceſſario itaq; conuertimus propoſitionẽ vniuerſalem, cũ & definitio vniuſcuiuſque in ſeipſam conuertatur, nam ſi homo eſt animal rationale & mortale, nam eſſentia hominis eſt animal rationale & mortale, & econtra. Sic igitur ad propoſitum quoniam illius quod eſt in aliquo quaſi definitiuũ & deſignatiuum eſſe ponitur hoc.ſ.tũc eſſe quando & illud eſt, in quo dicitur eſſe, merito & conuertitur & ſic ꝙ eſt ſimul cum aliquo, in illo erit.

Conuerſio.

Quomodo propoſitio vniuerſalis affirmatiua conuertatur in ſeipſam lege Alex. & Io. Gram. primo priorum.

Illud autem ſequi neceſſe eſt ut tempus ſit quando aliquid eſt in tempore, & motus ſit cum aliquid eſt in motu.

Cœlum quidem eſſe cum & milium eſt, accidit, ideſt vnum cum altero ſimul eſſe, quippe poſſit vnũ eſſe vt cœlum & alterum non eſſe. ſ. milium. his ergo accidit vt vnum adſit cum alio, ideſt cœlum & milium. Verũtamen neceſſe eſt vt aliquod tempus ſit, quando aliquid eſt. Si ergo quæ ſunt in aliquo ex neceſsitate coexiſtunt, & quædam eorum quæ coexiſtunt, non neceſſario coexiſtunt, igitur non omne ꝙ adeſt cum aliquo in eodem illo erit, neque igitur in quodam hoc eſt tũc eſſe, quando & illud eſt, dico, ſcilicet eidem coexiſtere ac ſimul cum illo adeſſe.

Cum igitur eſſe in tempore ſit in ipſo eſſe tanquam in numero: aliquod tempus maius omni eo quod eſt in tempore ſumitur. Quapropter omnia quæ ſunt in tẽpore neceſſe eſt contineri à tempore: quẽadmodum et cætera quæ in aliquo ſunt, ut ea quæ ſunt in loco continentur à loco.

Nam omni quod eſt in numero eſt aliquis numerus maior, quare & eo quod eſt in tempore aliquod tempus maius erit.

Et pati aliquid etiam à tempore: quemadmodum & dicere conſueuimus tempus conſumere: & tempore cuncta ſeneſcere: per tempus obliuiſci: ſed non didiciſſe, nec adoleuiſſe: nec iuuenem: nec pulchrum euaſiſſe.

Nam ſi omni quod eſt in tempore eſt accipere maius tempus, meritò cuncta patiuntur à tempore, & ipſo ſeneſcunt. Nam cũcta percurrit & perit ac ſuperat.

Corruptionis per ſe magis eſt cauſa tempus. Eſt.n. numerus motus. Motus autem id quod eſt priuat extruditq;. Quare patet ea quæ ſemper ſunt: qua ſemper ſunt in tẽpore non eſſe. Non.n. continentur à tempore: nec ipſorum eſſe à tempore menſuratur.

Quoniam motus numerus eſt tempus, & omnis motus priuat extruditq; aliquid, merito tempus erit cauſa corruptionis magis quàm generationis.

Oſte lib. de eo motum cauſam vitæ con... ſit ... ceſſo

Signum huius eſt ipſa nihil à tempore pati: quoniã non ſunt in tempore.

Inquit ſignum, vt non ſint ſempiterna in tempore, eſt, quia nihil eorum ſeneſcit tempore. Nam ſi forẽt in tempore, profectò ſeneſcerent. Sed ſempiterna tẽpore non ſeneſcunt, igitur ſempiterna non ſunt in tempore.

Cum autem tempus ſit menſura motus: erit etiã quietis menſura per accidens. Eſt.n. in tempore omnis quies.

Diximus prius fuiſſe propoſitum Ariſt. demonſtrare, vt tempus non ſolum ſit menſura motus, ſed etiam quietis, & hoc meritò, cum & omnis cognitio non ſolum formarum ſit ſuſceptrix & capax, ſed etiam priuationum. Etenim oculus nõ ſolum cognoſcit lumen, ſed etiam tenebras, verũ lumen cognoſcit per ſe, priuationem autem negatione luminis, ſimiliter, & in aliis, & regula diſcernit rectum & tortum curuumq;, ſed rectum per ſe iudicat quod ipſi vndiq; ſimile eſt æquale: Curuum autem negatione recti. Vt.n. diſcernit non cohærens non vndiq; ſibi æquale ſimileue non affirmando, ſed negando, ſic igitur & tẽmpus non ſolum motus eſt numerus, ſed etiam quietis, verum motus per ſe quatenus menſurat extẽſionem ipſius & veluti id quòd cum ipſo ſimul extenditur, ſed quietis inquit per accidens. Magis autem proprium erat dicere, ꝑ aliud. Nam menſurando motum, quoniam quantum aliquid mouetur, tantum aliquid aliud quieſcere cõtingit, proinde tempus menſurans motum, dum ipſum menſurat, hac ratione menſurat & quietem, nam dicimus diurnã quietem, vel annuam: quoniam in tanto tempore quieuit quanto aliquid aliud mouebatur extenſione in quiete non per ſe conſiderata, ſed per aliud. Nam quia aliud ſit in extenſione & productione hac ratione quies dicitur habere extenſionem, pulchre autem à nobis dictum eſt tempus nõ menſurare quietem per accidens, ſed per aliud, quia menſurando motum menſurat quietem, nam ſi per accidens menſuraret quietem, & per ſe motum oporteret motui accidere quietem. Talia.n. oſtendebantur eſſe per accidens quibus inerat aliquid per accidens, nunc autem non accidit motui quies, igitur tempus non menſurat per accidens quietem, ſed non quẽ per ſe, igitur per aliud, quoniam menſurando motum menſurat quietem. Item inquit non ſolum, tempus menſurat motum & quietem, ſed etiam ea quæ mouentur, & ea quæ quieſcunt per accidens menſurat, dico, ſcilicet ipſas ſubſtantias. Nam tempus menſurando motum ipſarum & quietem hac ratione diceretur tẽpus menſurare ipſas per accidens, quoniam accidit ei ꝙ mouetur homo, vel cœlum, vel aliud quoduis eſſe, & ſi tempus motus & quietis menſura eſt, igitur quęcunque ſunt & non mouentur, neque quieſcunt, hæc neq; à tempore menſurantur, ceu centra & poli, præterea & animæ, & angeli & talia. Nam hæc ſeparantur à motu & quiete, quare neque tempore ea menſurantur, igitur neque in tempore hæc ſint. ſiquidem ea dicãtur eſſe in tempore, quæ ab ipſo menſurantur quatenus mouentur & quieſcunt. At hæc non menſurantur à tempore, quoniam neque mouentur, neque quieſcunt, igitur neque in tempore ſint, igitur eorum quæ ſunt aliqua in tẽpore ſunt, aliqua vero non ſunt in tempore, quę cum dicat deinceps oſtendit eorum quæ nõ ſunt aliqua eſſe in tempore, aliqua vero non eſſe, inquit igitur quęcunque eorum quæ non ſunt impoſsibilia eſſe videntur, hæc & oppoſita his non dicuntur eſſe in tẽpore, ſed ſempiterna ſunt, vel non ſunt, ceu, quadrati diametrum cõmenſurabilem

ſurabilem lateri vel æqualem eſſe vnum eſt eorũ quæ nequeunt eſſe, idcirco hoc nõ dicitur eſſe in tempore, quoniam non poſſumus accipere aliquid temporis illius ꝙ non habet exiſtentiam. cum igitur huius eſſe nõ ſit in tempore neceſſario, neque oppoſitum eius, ꝙ eſt in tempore erit, dico exẽpli gratia diametrũ eſſe incõmenſurabilem lateri, quippe exiſtentia eius nõ ſit accipere aliquod tẽpus maius. Nã ſemper hoc ita & eodẽ modo ſe habet, igitur res de numero eorũ quæ ſunt impoſsibilia, non ſunt in tempore, quoniã neq; oppoſitũ ipſis eſt in tẽpore, dico.ſ. id quod eſt neceſſario, ſed huius exiſtentia ſempiterna eſt, illius autem inexiſtentia. Sed eorũ quæ ſunt, quæcunq; aliquãdo eſſe poſſunt, & aliquando non eſſe, hæc ſunt in tẽpore. Horum aũt triplex eſt diſcrimen. Nam eorũ quæ cõtingẽter nõ ſunt, quędã iam fuerant, & non ſunt, ceu Homerus; quædã erunt, ſed nondum ſunt, ceu futurum deliquium Solis, aut Lunæ, vel aliquid aliud ꝙ futurum eſt, quædam quoq; ſunt quæ iam fuere, & rurſus erunt, ceu Solẽ eſſe in Oriente qui iam fuit in Oriente, & in iterum erit, omnia igitur quæ hoc modo non ſunt, in tempore eſſe dicuntur, quoniam eſt accipere aliquod tempus maius inexiſtentia ipſorum tempus inquam quo fuerant. Dico igitur vniuerſaliter de his quæ ſunt, & nõ ſunt, quoniam quæcunq; neceſſaria ſunt, vel impoſsibilia hæc non ſunt in tempore. Nã illa ſemper ſunt, illa vero non ſemper ſunt, quæcunque autem queunt eſſe & non eſſe, hæc in tempore ſunt, vel non ſunt, equidẽ hæc ſunt in tempore, quoniam eſt accipere tempus maius quàm eſſe ipſorum in quo non ſunt, & illa non ſunt in tempore, quoniam eſt accipere tempus maius non eſſe ipſorum quo ſunt. Sciendum autem ꝙ multi codices & libri non habent in hoc textu illam particulam per accidens, neque Alex. commemorauit ipſam.

Ex dictis igitur his ſequitur, ut Soc. qui modo eſt magis nõ eſſet quia eſt accipere tẽpus maius ſui nõ eſſe.

Non enim uelut id quod eſt in motu: ſic & id quod eſt in tempore moueri neceſſe eſt. Non enim tempus motus eſt: ſed numerus motus. At in numero motus: & id eſſe poteſt quòd quieſcit.

Quoniam dubitaret quiſpiam quomodo tempus ſit menſura quietis: Nam ſi etiam tẽpus ſit numerus motus, & nõ ſolum motus in tempore eſt, ſed etiam quies, videbitur & quies in motu eſſe, ſiquidẽ quies in tempore, & tempus in motu eſt. Inquit ergo nõ quemadmodum id quod eſt ĩ motu neceſſe eſt moueri, ita & ꝙ eſt in tempore neceſſe eſt moueri. Nam ſi penitus idem eſſet motus & tempus, neceſſe foret vt id quod eſt in tempore, mox moueretur. At modo non neceſſe eſt, vt id quod eſt in aliquo, iã & illud ſit, cui illud accidit. Non enim quod ineſt dulci, neceſſe eſt & melli ineſſe, quoniam accidit melli dulcedo, neque enim quod ineſt albo, pallio ineſſe vel ſucco oportet, ſic neque quod ineſt tempori, neceſſe eſt in motu eſſe, quoniam accidit motui tempus. Nam quòd eſt in die non neceſſe ei eſt in orbiculatione cœli eſſe, quoniam tempus eſt menſura orbiculationis cœli. Eſt enim in die ipſum quieſcere, & certe ipſum quieſcens non eſt in motu. Sic igitur neque abſurdum vel impoſsibile eſt in tempore motum eſſe & quietem.

Non enim omne quod immobile eſt quieſcit: ſed q. caret motu, atque moueri eſt aptum: ut etiam antea diximus.

Quoniam dixit quieſcẽs poſſe in numero motus eſſe quoniam quieſcunt, & hæc erunt in tẽpore, propter hoc inquit non hoc dicebam, ꝙ ſi aliquid eſt immobile, hoc poteſt eſſe in tempore. Nam quieſcens in tempore, & non immobile, ſed id quod aptum eſt moueri, licet nõ moueatur. At cardines & centrũ immobilia ſunt, non tamen quieſcunt. Nam apta moueri non ſunt, quare neque in tempore ſunt. At quieſcens in tempore, & nõ ipſum immobile, quippe quieſcens aptum ſit moueri, licet, non moueatur.

Eſſe autem quippiam in numero. i. eſſe numerum ipſius rei quendam: & menſurari ipſius eſſe: eo ſanè numero in quo eſt: quare ſi erit in tempore menſurabitur ab ipſo.

Quoniam dixit quieſcens in numero motus eſſe poſſe, quomodo quædam dicerentur in numero eſſe motus iterum dico ꝙ eſt velut quidam numerus ipſorum, dico.ſ. ipſa numerari vel ſecundum multitudinem ſubiectorum, vt diximus in numero eſſe decem equos, vel ipſum habere numeratum eſſe, vt dicimus bellum Troianũ in numero quodam tẽporis fuiſſe. Nã decem annis confectum fuit, cum igitur id ſit in numero eſſe, & numerus quidã eſt tẽpus, hoc erit in tempore eſſe.ſ. habere aliquod tẽpus ꝙ numeret rei eſſe, quẽadmodũ dicimus res Troianas in quodam tempore fuiſſe, & Homerum, eo quod fuit aliqua temporis pars in qua erant. Sic igitur & quies in tempore dicitur eſſe, quoniam eſt quodam tempus in quo quies eſt.

Metietur autem tempus: & id quod mouetur & id quod quieſcit: qua illud mouetur: & qua quieſcit. Nam alterius ipſorum motum, alterius, quietem quanta quædam ſit metietur. Quare id quod mouetur non à tempore mẽſurabile ſimpliciter erit, ut quantum eſt quoddam: ſed ut motus eius eſt quatenus: quare quæcunque non mouentur neque quieſcunt: non ſunt in tempore.

Quod etiam tempus res mẽſuret, ceu homines, vel equos, & omnia ſimpliciter non per ſe oſtendit. Nam homo qua homo non menſuratur à tempore, ſed quatenus habet quandã extenſionẽ ſcd̃m ſuum eſſe, quare per ſe motũ rerum metitur, vel quietẽ, & per accidẽs ipſas ſubſtantias rerum, ſiue ipſæ ſint ea quæ mouenẽ, vel quieſcũt, vel homo, vel quoduis aliud, quare quæcunq; non mouentur, neq; quieſcunt non ſunt in tempore.

Eſſe enim in tempore eſt tempore menſurari. Tempus autem motus eſt, & quietis menſura.

Quod neq; ea quæ non mouentur, neq; ea quæ non quieſcunt non ſint in tempore probat vtens tali ſyllogiſmo in ſecunda figura. Itẽ in tempore eſt menſurari, ſed ea quę nõ quieſcũt, neq; mouenẽ non menſuranẽ à tẽpore, igitur neq; ea quę non mouenẽ, neq; ea quę nõ quieſcunt non ſunt in tẽpore quod quidẽ demonſtrauit, huius aũt ſyllogiſmi Ariſt. prius ponens concluſionem cũ dixerit ſuperiore textu, quare quęcunq; nõ mouentur, neq; quieſcunt nõ ſunt in tẽpore, poſuit hoc in textu duarũ propoſitionum maiorũ affirmatiuã dicentem ea eſſe in tẽpore quæ menſurantur à tẽpore, minorem aũt propoſitionem negatiuam dicentẽ quæ non mouentur, neq; quieſcunt non menſurantur à tpe non poſuit. Verum eam propoſitionem poſuit, per quã ipſa eſt vera, & ex qua concluditur & deducitur, hãc.ſ. Tempus autẽ eſt motus, & quietis cauſa, in qua propoſitione oportet ſubaudire hanc particulam (ſolum.) Quod aũt tempus ſit mẽſura motus & quietis in ſuperioribus

menſura verum erit vt neque ea quæ non mouentur, neq; ea quæ non quieſcunt mẽſurentur à tempore. Nã hoc concluditur per conuerſionem ex contrapoſitione in ſecundo modo ſyllogiſmorum hypotheticorum, ſi ea quæ menſuranẽ à tẽpore, hæc mouentur, vel quieſcunt, ergo quæ nõ mouenẽ neq; quieſcũt, hæc nõ menſurantur à tempore, quæ minor & negatiua eſt ſyllogiſmi propoſitio, ex qua concludebatur, neq; ea quæ nõ mouentur, neq; ea quæ non quieſcunt, eſſe in tẽpore.

Patet igitur neque omnia quæ non ſunt in tempore eſſe, ut quæcunque non poſſunt aliter ſe habere. Vt Diametrum eſſe commenſurabilem lateri.

Cum dixerit eorum quę ſunt aliqua eſſe in tempore, quoniam quæcunque mouentur & quieſcunt in tempore ſunt, & quædam non ſunt, quoniam oppoſita his non ſunt in tẽpore, vult modo idipſum oſtendere in his quæ non ſunt, quoniam quæcunque ſunt impoſsibilia eorum, quæ non ſunt, hæc non ſunt in tempore, quæcunque autem poſſunt non eſſe, hæc ſunt in tempore.

Prorſus enim ſi tempus menſura eſt motus per ſe, cæterorum uero per accidens: patet quorum eſſe metitur: eorum omnium eſſe in quiete uel in motu conſiſtere. Quæ igitur ſub corruptionem generationemq́; cadunt: atque omnino ea quæ tunc ſunt, tunc uero non ſunt ea in tempore eſſe neceſſe eſt. Nam eſt tempus aliquod maius quòd eſſe ipſorum excedit: & illud quòd menſurat ſubſtantiam.

Quod impoſsibilia non ſint in tempore ét per hæc probat. Si tempus per ſe motus eſt numerus, & cęterorum per accidens. i. earum rerum quæ motui & quieti ſubijciuntur, & eſſe in tempore eſt menſurari à tempore, quæcunq; igiẽ neq; mouentur, neq; quieſcunt, non menſurantur à tempore: huiuſmodi autem ſunt, & ipſa impoſsibilia. Nam immobiliter ſe habent in non eſſendo, igitur à tempore non menſurantur, quare neque per accidens ſunt in tempore. Nam per accidens menſurantur ſubſtantiæ ab ipſo tempore quæcunq; vel mouentur vel quieſcunt, quare quorum non eſt motus, neque quies hæc, neq; per accidens menſurarentur à tempore, quare neq; per accidens eſſent in tempore.

Cum autem eorum quæ non ſunt quæcunque cõtinet tempus alia quidem erant ut Homerus aliquando erat: alia uero erunt ut aliquid futurorum: & tempus in utraque partem continet. Et ſi in utranque erant & erunt.

Eorum quæ non ſunt quæcunq; ſunt in tẽpore, quę etiam continentur à tempore. (Hæc autem ſunt quorũ eſſe maius erit tempus,) alia quidem erant & non amplius erunt, alia vero erunt & nondum ſunt, alia deniq; erant & iterum, igitur tempus continet præterita ſecundum non eſſe ipſorum per tempus præteritum, quo extiterant, & futura continet tempus futurum, quo erit, quare maius tempus eſt eſſe ac ſubſtantia ipſorũ. Equidem his quæ facta ſunt præteritum tempus quo extiterant maius ſemper eſt eo quod factum eſt ſecundum quod ipſum nõ eſt, in futuris autem plus temporis eſt, quo non ſunt, quam tempus quo erunt. Item in his quę facta ſunt, & rurſus futura plus temporis eſt, quàm eſſe ipſorum ſecundam vtram partem ea contineat. Equidem plus temporis eſt eorum quæ facta ſunt, quã tempus præteritum quo erãt, & plus temporis eorum quæ ſunt futura, quam tempus futurum quo erunt. Etſi in vtranque inquit & ambo. i. ſi in vtranque cõtinet tempus non eſſe ipſorum & ſecundum præteritum & futurum, vtraque & erant prius & rurſus erunt.

Quæcunque autem nulla ex parte continet neque erunt, neque ſunt, neque erant. Sunt autem talia eorum quæ non ſunt, quorumcunque oppoſita ſemper ſunt: ceu diametrũ eſſe incommenſurabilem coſtæ ſemper eſt: & non erit hoc in tempore: ergo neque commenſurabilem eſſe lateri erit in tempore. Vnde ſemper non eſt, quia contrarium ei eſt id quòd ſemper eſt. Quorum uero contrarium non ſemper eſt ea eſſe, ac non eſſe poſſunt, & eſt generatio & corruptio ipſorum.

Ideſt in quibus eorum quæ non ſunt ſecũdum nihil tempus continet non eſſe ipſorum, neque ſecundum tempus præteritum, neque ſecũdum futurũ. Hæc nanque prius non erant, neque modo ſunt, neque poſt hæc erunt. Quæ autem hæc ſint ſignificauit dicens. Quorũcunque oppoſita ſemper ſunt, ceu Diametrum eſſe incommenſurabilem coſtæ. Nam cum hoc ſemper ſit atque neceſſario oppoſitum huic, hoc autem eſt Diametrum eſſe commenſurabilem lateri, nunquam eſt & nequit eſſe. Vt igitur eſſe Diametrum incommenſurabilem coſtæ, propterea quod non continetur à tempore, ſed eſt ſupra omne tempus non eſt in tempore, ſic & huic oppoſitum nunquam exiſtens non eſſe eius nõ habebit in tempore, quoniam vniuerſo tempori coextenditur inexiſtentia eius.

Ipſum autem nunc continuatio temporis eſt, ut antea diximus. Nam continuat tẽpus præteritum. Et futurum, atque omnino eſt temporis ultimum. Eſt enim huius quidem principium: illius autem finis.

Propoſitum Ariſt. modo eſt de aduerbijs tẽporum differere quid vnũquodq; ſignificet, ceu quid eſt nunc, quid tũc, quid iã, quid nuper, quid olim, & quid repente. Primum differit de ipſo nunc, & inquit duplex eſſe nunc alterum minimum, alterum autem proximum. Primum ergo de ipſo nũc minimo diſputat. Et hæc inquit quæ quidem & prius dixit ꝙ nunc & momentum cum vnum & idem ſit, etiam eſt continuationis & diuiſionis temporis cauſa. Nam cum velut cõmunis terminus vtriuſq; temporis acciperetur. ſ. præteriti, & futuri, tunc differentes partes tẽporis per ipſum continuarentur. Nam ipſe in. 5. lib. definiens continuum ſic inquit, continuum eſt cuius partes copulantur ad terminum communem. Si ergo nunc eſt communis terminus partium temporis, continuatio profecto tẽporis erit, quando igitur vt vnum ſubiecto & ratione acciperetur, dico. ſ. vt vnus aliquis terminus communis tunc cõtinuatio fit in tẽpore, quando aũt vnum quidẽ ſubiecto fuerit & ratione non vnum acciperetur, ſed huius quidem velut finis, & alterius principium, tunc diuiſio fit temporis, quemadmodum etiam ſe habent puncta in lineis. Nã quando accepero in linea punctũ aliquod ẽm intelligentiam, ſiquidẽ ſimpliciter vt terminus vtriuſq; lineæ idem accepero, ceu eſt & circuli centrum, communis quidam terminus omnium rectarum linearum quæ ab ipſo ad circũferentiam ducũtur, tunc punctum eſt continuatio lineæ, quando aũt acceptum punctum duas rõnes ſuſcipiet ceu ſi nos lineam diuiſam cogitauerimus & huius finis ſit punctum; & huius principium, tunc punctum eſt diuiſio lineæ, ſic igitur & de ipſo nũc dicendum eſt, ſiquidem nũc vt vnam rationem cõmunis termini habens acciperetur, cõtinuatio erit temporis, quando aũt acciperetur velut habẽs duas rationes, fit di-

ſit diuiſio temporis. Verũ differt nunc à puncto, eo qđ punctum poteſt accipi actu & potẽtia, ſed nunc ſic accipi non poteſt, quippe non maneat ipſum nunc, ſed ſemper influxu eſt. Nunc aũt quod appellatur platicũ eſt id quod propé nunc minimum eſt, ceu quando venit, nos dicimus nunc, quoniam tempus eſt prope nũc minimum, ſimiliter ẽt de futuro dicimus venire nunc, quoniam hodie veniet, ſed de his quę ante multum tempus ſacta fuerunt vel quæ poſt multo futura erunt non dicimus nunc ſuiſſe, vel nunc ſore. Nam quæ ſacta ſunt in Troianis bellis, nunc fieri non dicimus, quoniã multum temporis intermedij interceſſit, neq; ea quæ poſt multum tẽporis futura ſunt dicimus nunc ſore. Ipſum autem tunc inquit tempus definitũ ſignificat copulatũ connexumq́; ad minimũ nunc præſens: dicitur autẽ de præterito & futuro, & vtroq; modo vnũ aliquid habet præſens nunc ceu tunc fuere Troiana bella dicimus, ſi contigerint ad mille annos ſuiſſe, & tũc eclipſis fiet dicimus poſt iot menſes. Eſt igitur ipſum tunc tẽpus quoddam definitum coniunctũ ad præſens nũc, & cũ res ipſa ſuit, ſi autem hoc eſt ipſum tũ tempus quoddam definitum ſiue p̃teritum, ſiue futurũ, hærens cõiunctumq́; ad ipſum nunc præſens, minimũ & nullum eſt tempus actu acceptũ ꝙ non ſit, tũc ſiue acceperimus ipſum de præterito, ſiue de ſuturo, videtur oẽ tempus eſſe, finitũ igitur tẽpus inquit deſinet, vel non, & inquit ꝙ nõ deficiet. Nã ſi ipſum tunc terminatur duobus nunc, omne aũt nunc & principiũ eſt & finis nunquam deficiet tẽpus, ſed ſemper erit accipere tunc, quare nunquam deficiet ipſum tunc. Sed hoc quiſpiam non concederet nolens tẽpus ſempiternũ eſſe, quod oẽ nunc accipiat duas rationes, rõnem. ſ. principij, & eã quæ finis eſt, ſed erit aliquod nunc, quod quidẽ finis erit & nõ amplius principium. Probat igitur nõ deficere tẽpus ex motu, ſi ſemper motum eſſe neceſſe eſt (inquit) & tempus ſemper eẽ neceſſe eſt, quod aũt motus ſemper ſit, in octauo huius ſacultatis volumine nititur oſtendere. Verũ vniuerſum tempus magis oſtendit quam hoc vt in commentariis illius libri demonſtrauimus. Ipſum aũt iam eſt (inquit) proximum nunc præſenti minimo ꝙ ſane vel præteriti temporis pars eſt, vel futuri, dicitur autem de vtriſque. Nam dicentibus quando ambulas, dicerem iam, propterea quod non multum abfuit à præſente nunc. Item dicimus de præterito ꝙ iã iuit, nemo tamen ipſum iam dicit de temporibus quæ longe multumq́; abfuerunt. Nam quiſpiã nõ diceret iam ilium captum ſuiſſe, neq; ea quæ poſt multum tempus futura ſunt, iam fore dicimus, quo igitur diſtinguetur ipſum iam ab ipſo nunc amplo. Dico itaque quòd ſiue idem per vtrunque nomen ſignificatur, vel ſi non idem ſignificatur, ſed habent quandam differentiam difficilem, & ſecundum quantitatem differunt, quod ſorte ipſum nũc amplum magis prope minimo nunc eſt quam ipſum iam. Ipſum autem nuper & ipſum eſt prope nunc, ſed ſolius præte

3. xii. meta. lece quod Io. Gram. fecit cõmentaria, in quatuor voluminibus ſubſequentibus.

tempore propter breuitatem ceu dicimus repente fieri procellam, quando breui mutaretur continens, & propter breuitatem mutationem ſimul non ſentiremus, repente obijt exceſsitq́; ex hac vita quod propter breuitatem temporis non percipimus mutationẽ ex ente in non ens, ſed velut ĩmediate ex ipſo eſſe nõ eſſe ſcimus.

Sed hoc non quemadmodum de puncto manente conſtat.

Non ita patet ipſum nunc diuidens & continuans tempus, quemadmodum pũctum manifeſtum eſt continuans & diuidens lineam, cauſa autem quoniam punctum poteſt manere ideſt actu ſumi, atqui ipſum nunc non ſtetit, ſed influxu eſt.

Differt autem & potentia.

Potentia inquit pro hoc ſecundum conſideratione͂, & conceptionem mentis, ob id & tẽporis diuiſio eſt ſecundum conſiderationem. Nam potentia nunc non diuidit tempus cum & actu diuiſum ſit. Nunc autem vnum & continuum eſt tempus & intelligentia ſolum diuiſibile eſt.

Et qua ſane tale ſemper alterum eſt nunc: qua uero connectit ſemper idem.

Qua tale. i. quia diuidit. Nam qua diuidit duas rationes recipit, & rationem finis, & rationẽ principij, aliud enim eſt ipſi eſſe finem præteriti temporis, & aliud eſſe principium futuri, quatenus autem copulat pręteritum & ſuturum, hac ratione vnum eſt & idem non ſolum ſubiecto, ſed etiam ratione. Nã vt communis terminus vtriſq; accipitur, quemadmodum ſi intellexeris duas ſormicas à duobus extremis lineæ motas, & in vnum aliquod & idem punctum ambas finientes abſoluenteſq́; motum, punctum igitur in quod motus terminati ſunt communis quidam terminus eſt, & finis amborum motuum, ſic igitur & nunc niſi acceperimus ſimpliciter velut duas rationes habens, ſed velut vnã quandam eam. ſ. finis tunc eſt continuatio temporis.

Vt in mathematicis lineis. Non enim ſemper unũ eſt punctum intelligentia, nam diuidentibus aliud.

Ideſt vt in mathematicis accipimus quoddam punctum ſecundum intelligẽtiam in linea, & idem ſemper vnũ exiſtens, vnum aũt eſt cum accipitur ſecundũ intelligentiã, & non ſecũdum actum, cũ vero acceperimus ipſum punctũ, vt diuidens lineã, tunc aliud, & aliud, rõne accipimus, cum vero ipſum acceperimus non vt diuidens, ſed velut habens vnã & eandem rationem ad vtraſq; lineæ partes, tunc nõ ſolum ſubiecto vnum fit, ſed etiam ratione, ſic ergo & nunc ſecũdum intelligentiam acceptum, ſiquidem ipſum velut habens duas rõnes accipimus diuiſio in tẽpore fit, ſi aũt velut vnã rationem habens continuatio oritur, verba in quibuſdã exemplaribus ſic ſe habent, qua quidem vnum, hac ratione ſemper vnũ punctum. i. quatenus vnũ eſt punctũ nõ modo ſubiecto, ſed etiã ratione, hac ratione vnum exiſtens punctum continuatio lineæ fit, intelligẽtia autem diuidentibus ſemper aliud, & aliud naſcitur pun-

neam. Eſt autem (inquit) idem & ſm idem diuiſio, & compoſitio. Nam in pũcto accepto ſm conſiderationem idem ſub ſubiecto diuiſio & compoſitio. Nã idẽ ſm aliam, & aliam conſiderationem vel diuiſum intelligitur vel copulatum. Et ſm idem. i. ſm vnum & idem punctum. Nam hoc eſt quod per ſeipſum vel coniungit vel diuidit lineam aliter & aliter acceptum.

Ipſum igitur nunc hoc uno dicitur modo: aliud uero modo cum tempus huic propinquum fuerit. Dicimus enim nunc uenit quia hodie ueniet: & nunc uenit, quia hodie uenit. Ad res quæ in illo geſtæ ſunt, non nunc fuiſſe dicuntur: neq; eluuio nunc fit: quanquam tempus continuum eſt uſque ad illa: ſed quia non ſunt prope.

Quoniam eſt & nunc amplum quoddam tempus proximũ minimo nunc, & ſm præteritum & futurum. Neq; olim facta ceu illa quæ ad Ilium geſta fuere, neq; ea q̃ poſt multũ tẽporis futura ſunt, vt ſi fuerit eluuio, nunc fieri dicuntur vel facta fuiſſe, & ſi continuũ ſit tẽpus vſq; ad illa, qm̃ non eſt propinquũ minimo nunc.

Ipſum autẽ tunc tempus eſt ad prius atque poſterius nũc definitum: ut tunc capta eſt troia: & tunc eluuio erat: oportet enim finitum ad ipſum non eſſe.

Ipſum tunc (inquit) eſt tempus, definitum à duobus nunc præſente. ſ. & illo in quo vel fuit, vel erit res ceu, tunc Troia capta eſt ante mille annos circũſcribentes tẽpus hoc tunc ꝙ eſt, in quo capta eſt Troia, & præſente ſimiliter dicimus ꝙ erit deliquiũ lunæ poſt tantũ tẽporis, circunſcribentes rurſus tẽpus ipſo nunc præſente & futuro, in quo erit eclipſis. Dicens aũt definitum ad prius nunc, viſus eſt ſubintelligere & ad poſterius. Nã prius poſteriore eſt prius. Prius aũt & poſterius nõ idẽ accipitur, ſed in præterito tunc prius quidẽ eſt nunc, in quo extitit res, poſterius aũt eſt præſens. De futuro aũt econtrario prius quidem eſt præſens nunc, poſterius autem futurum in quo erit res.

Erit ergo tempus quantum quoddam ab hoc & in illud & erat in præteritum: ſi autem nullum eſt tempus q. non ſit tunc, omne ſane tempus erit finitum. Deficiet ne igitur, ſiquidem ſemper eſt motus. Aliud igitur: uel idem ſæpe redibit: patet ut motus ſe habet, ita ſeſe tẽpus habet. Nã ſi unus idemq; ſit & tẽpus idẽ ac unũ erit. Sin uero nõ ſit nõ erit.

Si enim oportet finitum eſſe ad nunc præſens. ſ. dico, eſt igitur aliqua temporis quantitas definita ab ipſo præſente menſurata vſq; ad illud. Pulchre igitur dictum eſt, quod ipſum tunc eſt tempus definitum, ſi autem nullum tempus eſt, ꝙ non ſit tunc, omne tempus erit finitum. Nam ſi ipſum tunc de omni tempore dicitur: Nam in præterito & futuro omne tempus eſt, in his autẽ eſt ipſum tunc, & tunc definitur terminaturq; igitur & omne tempus finitum eſt. Vnde & ambigit ſi omne tempus finitum ſit, num igitur deficiet tempus, vel ne. Nam videbitur per vniuerſum finitum eſſe & deficere, & ſi omne acceptum finitũ ſit, attamen ſi motus ſempiternus eſt, cuius tempus eſt numerus, neceſſe eſt, & ipſum ſempiternũ eſſe. Quod igitur inquit vnum & idem tempus numero erit, vel ſpecie vnum ſolum, & inquit ꝙ vt ſe habet motus, ita ſeſe habet & tẽpus. Nã ſi vnus & idẽ motus numero eſt, & tp̃s ſilr̃ erit, ſi aũt ſpecie dũtaxat vnus, & tempus ſpecie, duntaxat vnũ, vt in ſuppoſitione rationem deduxit. Verum autem perſpicuũ eſt quod ſpecie ſolum vnum ſit tempus, non tamẽ numero propter ea quod, & motus ſic ſe habet.

Cum autem ipſum nunc finis ſit atq; principium temporis: non tamen eiuſdem: ſed tranſacti quidem finis: principiũ autem conſequentis. Vt circulus in eodẽ quodammodo curuum & concauum habet ſic & tempus in principio eſt ſemper ac fine. Et propterea ſemper aliud: aliudq; uidetur: non enim ipſum principium uidetur eſſe eiuſdem & finis. Simul enim & per idem oppoſita numero eſſet. Non ergo tempus deficiet. Nam ſemper in principio eſt.

Si nunc inquit finis quidẽ eſt preteriti tẽporis, principiũ aũt futuri, eandẽ rationẽ haberet quã habet circulus ad conuexũ & concauũ. Nam ſm idem ſubiectum linea alio, & alio reſpectu cõuexa & concaua eſt, ſi ergo tale eſt ipſum nunc & vnũ, & idẽ eſt principiũ & finis, alterius quidẽ finis, alterius aũt principiũ nũquã deficiet tẽpus. Nã ſemper illud nunc ꝙ ſumptũ eſt, tẽporis terminus eſt, & alterius tẽporis initiũ. Impoſſibile. n. vnũ & idem nunc eiuſdem tẽporis principium eſſe & finẽ, ſic enim ſimul & ſm idem cõtraria ineſſent. Si ergo tale eſt ipſum nunc, ſemper in principio erit tẽpus, quare aliquando non deficiet.

Ipſum autem iam prope eſt præſenti nunc indiuiduo pars futuri temporis. Quando ambulabis: iam: quoniam prope eſt tempus, in quo ambulabit. Et præteriti temporis, quod non procul eſt ab ipſo nunc: quando ambulaſti: iam ambulaui: ilium non dicimus iam captum fuiſſe: quia longe ab inſtanti nunc diſtat.

Quod iam pars quædam eſt vel præteriti temporis, vel futuri prope exiſtens ipſi nunc minimo, ſi autẽ procul fuerit ab ipſo non iam dicitur.

Et ipſum nuper ea pars eſt præteriti temporis quæ inſtanti nunc propinqua eſt: quando ueniſti: nuper: ſi fuerit tempus proximum præſenti nunc. Olim autem quod longe abeſt.

Quæ ſit differentia eorum inuicẽ. ſ. ipſius nunc ampli, & ipſius iam, & ipſius nuper, diximus. Olim autem & ipſum quidem eſt pars præteriti temporis, attamen non eſt prope nunc minimum ſed eminus.

Ipſum repente dicimus quod in tp̃e inſenſibili dimotum eſt.

Nam cũ aliquã mutatio ex aliquo in aliquod fieret, deinde ꝑꝑ breuitatẽ temporis nõ ſentimus pariter ipſum, repente dicimus talẽ mutari, quemadmodũ ſi ſcintilla cõburẽs inſenſibiliter in aridis lignis ſtipuliſq; collectã materiã accendat. Nã quia nõ ſentimus in profunditate mutationẽ, repente dicimus materiã ignitã eſſe.

Mutatio autem omnis natura dimotiua eſt.

Quoniam dixit dimotũ eſt, & oportebat dicere mutatũ, propter hoc adiecit hoc, qm̃ propter hoc dicebã dimotum eſt, qm̃ omnis mutatio dimotiua eſt.

In tempore cuncta fiunt & corrumpuntur. Vnde & alij quidem ſapientiſſimum dicebant. Pythagoricus autem Paron penitus indiſciplinabile, quia obliuiſcitur, in hoc rectius dicens. Patet igitur corruptionis magis eſſe per ſe cauſam tempus, quum generationis, ut & antea diximus. Mutatio nãque per ſe quidem eſt dimotiua: generationis autem: & ut quipplam ſit cauſa per accidens eſt.

Quod quidẽ iam dixit in ſuperioribus, idẽ nunc magis dearticulate dicit, qũo omnia dicuntur à tempore corrumpi, & narrat ꝙ veterum alij tempus ſapientiſſimũ appellabant. Paron aũt Pythagoreus dixit rectius enũcians affirmãſq; de ipſo dixit, indiſciplinabile eſſe tempus, qm̃ gignitiuũ eſt obliuionis, ſi enim tẽpus vel mutatio quædã eſt, vel prorſus mutationis aliqua affe-

ctio, &

ctio,& omnis mutatio natura dimotiua eſt,merito dimotionis magis cauſa erit tẽpus, quam generationis, ſi aũt oĩno dimotionem priuationẽq; alicuius formæ conſequitur generatio alterius hoc eſt per accidẽs, cũ mutatio vt mutatio ſimpliciter dimouet tollitq; aliqd, accidit aũt dimotione alicuius formæ alterã formam ſequi propter cauſam effectricem quæ mutatione velut inſtruméto vteretur, niſi ipſa mutatio per ſeipſam conſiderata nihil aliud quam priuationem formæ ſubiectæ operatur: p ſe igitur eſt cauſa corruptionis mutatio,per accidens autem generationis.

Signum autem ex eo ſatis eſt: quia nihil quidem fit niſi ipſum moueatur aliquo modo: atque quippiã agat. Corrumpitur autem aliquid etiam ſi non moueatur: atque hanc corruptionem à tempore fieri maxime dicere conſueuimus. Verum neq; hanc tempus facit: ſed hanc quoque mutationẽ accidit in tempore fieri. Eſſe igitur tempus: & quidnam ſit quotq; modis nunc ipſum dicatur: & quid ſit ipſum tunc, quid iam, quid nuper, quid olim, quid repente diximus.

Signum autem inquit ſufficiens eſt tempus magis eſſe cauſam per ſe corruptionis, generationis autem per accidens,quoniam omnis generationis cauſa efficiens definita eſt,ceu viri vir, & domus ædificator, & aliorũ ſimiliter. Nã impoſsibile eſt fieri aliquid, quin ipſum moueatur & mutetur, omne autem motum ab aliqua cauſa motrice mouetur, quare omne ꝙ fit, ab aliqua cauſa,fit,ab ipſo mouente dico & mutãte quia igitur id,quod fit, mouetur,& oĩs motus tẽpore menſuratur, per accidens tempus cauſa generationis dicitur.Sic quidẽ igitur eſt videre cauſam oĩs gñationis qm̃ & moueri oĩno neceſſe eſt id quod fit, corruptionis aũt nõ oĩs eſt videre cauſam effectricẽ, ſed vel tempus ſolũ.Nã rueret domus à ſolo tpe labefactata vetuſtate,vt etiam tunica corrũperẽ, & ſimilia & nullius motus perſpicui facti circa ipſa,ſed ſtantibus & quieſcentibus,adeo vt nihil aliud habeat corruptionis efficere cauſam manifeſtam,quam tẽpus. Et hæc quidem tanquam ad cõmunẽ vſum,& ꝙ non ſit aliquam cauſam perſpicuam corruptionis facere Ariſt.inquit, qm̃ in nullo eſt tp̃s primo corruptionis cauſa & ipſe ſtatim induxit,dicens ſed neq; hãc tp̃s facit,ſed accidit in tempore fieri & hanc mutationẽ fieri. Quæ igitur eſt cauſa effectrix corruptionis ? Dicimus ꝙ eſt materia non apta per vniuerſum ſub formis ſtare, non eſt autẽ apta per vniuerſum durare ſubq; formis manere qm̃ oĩum habet potentias,& oportet ſm oẽm potentiam quã in ſeipſa habet ad actum redigi, niſi habitura ſit fruſtra inutileſq; potentias,ob igitur talis,vt nequeat per vniuerſum ſubijci vni & eidem formæ, quare & ſecũdum alias potentias ad actum reducenda eſt.Prima quidem igitur cauſa corruptionis hæc eſt. Alia autem eſſe vim eorum quæ fiunt finitam. Nam vt auctionis metrum eſt ad quod cũ peruenit natura ceſſat & ſtat, ita & in-

Quæ cã corruptionis.

pore ſunt,igitur oĩs motus in tempore eſt: vel etiã ſic in tertia figura,prius & poſterius in motu ſunt, prius & poſterius in tpe ſunt,igitur motus in tẽpore eſt,probat aũt vtrãque propoſitionem & minorem propoſitionem hunc in modum omnis motus celeritatem & tarditatem habet, celeritas & tarditas prius & poſterius habent. Nam velocius cum peruenerit in finem, prius dicimus eſſe,& tardius poſterius, igitur oĩs motus prius habet & poſterius quando aũt dicimus oẽm motum habere velocius & tardius non dicimus de ſingulari motu,ſed de ipſa ſpecie motus, ceu in toto motu ſm locum,vt totus eſt,celerius & tardius & in circulatione quædam eſt quidem velocioris motus, quædã vero tardioris motus,& in alijs ſimiliter ſic igitur minorem propoſitionem probat maiorem autẽ ſic,prius & poſterius diſcernuntur per diſtãtiam ad ipſum nũc. Nam ipſum proximius eſſe nunc,vel abeſſe prius dicitur,& poſterius, diſtantia aũt ad ipſum nunc (inqt) in tempore eſt.Nam ſi nũc ipſum in tẽpore eſt & diſtantia ipſius nunc in tẽpore erit. Nam diſtare ab ipſo nunc quid aliud eſt ꝙ̃ tpe ab ipſo diſtare,quare ſi prius & poſterius per diſtantiam ab ipſo nũc diſcernitur, & diſtantia ipſius nũc in tpe eſt igiẽ prius & poſterius in tempore ſunt,prius autem(inquit) & poſterius cõtrario modo dicuntur ſm tẽpus præteritum & futurum. Nam in tẽpore præterito dicimus prius ꝙ magis abeſt ab ipſo nũc,poſterius aũt quod proximus eſt ipſi nũc, priora enim dicimus Troiana bella ijs,quæ in pelopõneſo geſta ſunt,de futuro aũt contrario modo, prius dicimus quod eſt proximius ipſi nunc, poſterius autẽ quod longius abeſt. Nam priorem dicimus in ſtomacho digeſtionem eſſe ea quæ fit in hepate. Hæc dicens deinceps duas ponit dubitationes conuenientes & opportunas ſermoni de tempore, vnam quomodo ſe habet tempus ad animam, nũquid ſublata anima poſsit eſſe tempus.Secundam ponit quomodo vbiq; eſt tẽpus & in terra,& in mari,& in cœlo & ſoluit prius ſecũdã dubitationẽ dicens propterea quod tempus eſt menſura motus,omnia aũt hæc mobilia ſunt, cœlũ, terra, mare,cum igiẽ mobilia ſint,& motus tẽpus eſt numerus,mẽſurantur profecto & hæc ab ipſo tempore, merito igitur in oĩbus his dicitur eſſe tempus. Nam ſiuẽ mouentur,ſiue quieſcant menſurantur à tẽpore oĩno & motus ipſorum & quies, quemadmodum igitur dico diem vbique eſſe non eo quod dies cõſequatur horum motum,vel quietẽ,ſed eo ꝙ prorſus eſt metrum motus & quietis,ita & tempus vbiq; dicimus eſſe. Nã dies quoddam tempus eſt,definitur autem, & eſſe habet tempus ex primo motuum, vt ſæpe diximus. Ad priorem dubitationẽ,quæ quærit quomodo ſe habet anima ad tempus,nũquid & non exiſtente anima numerante ſit tempus,vel non,occurrit tali modo, quoniam ſi numerus motus eſt tẽpus, numerus autem nõ numerãs ſed numeratus & neceſſe eſt oĩno nõ exiſten-

dicet,quod ſi quidem idem erit dicere numeratile & numerum,reuera omnino neceſſe erit ſublata anima tolli numeratile, & hoc ſublato tolli etiam & numerũ, & propter hoc tempus, at modo non eſt idem dicere numerum & numeratile eſſe,quid igitur prohibet tempus,vt quidem numeratile tolli ſublata anima, veruntamen numerum non tolli cum & denarius lapidũ numerus anima ſublata,vt numeratilis tolleretur,veruntamen numerus non amplius tolleretur. Nam eſt lapidũ denarius numerus,& non exiſtente anima.Sed ſi prorſus inquit ſublata omni anima tolleretur & omnis motus,& omni motu ſublato tolleretur & tempus, ſiquidem tẽpus eſt aliqua affectio motus, igitur prorſus neceſſe eſt ſublata anima vniuerſaliter tolli etiam & tempus.Nam anima ſublata non ſolum motus qui proficiſcuntur ab anima vna tolluntur,ſed etiã naturales ceu motus grauium & leuium, neq; enim mundus amplius eſt mundus ſublato circulari motu,tollitur autẽ & ipſe ſublata anima,pulchre igitur diximus quod anima ſublata tollitur & tempus,& non ſolum omni anima ſimpliciter ſublata,ſed rationali,quippe ſi ea non extiterit, neq; irrationalis erit,ſiquidẽ natura prius ſit rationale ipſo irrationali.Præterea ſi demonſtratum eſt,quod ea, quæ per ſe mouentur,antecedunt neceſſario ea quæ ab alijs cientur,quæ corpora ſunt,& ijs quæ in tempore mouentur,præſtant ea quę ſemper mouentur,& cauſæ ſemper mouẽtes,quæ animæ ſunt, anteriores ſunt omnibus ijs,quæ abſolute mouentur, neceſſe omnino profecto his ſublatis omnem motum tolli.

Celerius enim & tardius in omni ſane mutatione eſt Nã in cunctis ita uidetur . Dico autem id celerius moueri quod prius ad ſubiectum pergit modo ſit ſecundum ipſum ſpatium & uniformem motum uelut in latione ſi ambo ſuper circunferentia: aut ſuper linea recta moueãtur: & in cæteris ſimili modo. At ipſum prius in tempore eſt prius enim atq; poſterius ratione diſtantiæ ad ipſum nũc dicimus: ipſum uero nũc terminus eſt tranſacti atq; futuri. Quare cum ipſum nunc in tempore ſit & prius ipſum poſteriusue in tempore erit.

Dicens qũo dicit ſm omnem mutationem celerius & tardius eſſe,quod non ſm vnamquanquam, & vnã numero,ſed ſm omnem mutationẽ genere,ceu in mutatione ſm locum & circulatione,attamen in generabilibus & corruptibilibus celerius & tardius,& in ſingularibus videre eſt, illud (inquit) dico celerius moueri quod prius ad ſubiectum peruenit,ſubiectum dicẽs finem in quem motus deducitur,quod prius igitur peruenit in finem,& vniformi motu mouetur,hoc eſt celerius motum,eodem exiſtente interuallo. Pulchre aũt adiecit & vniformem motum. Nam ſi non vniformi motu mouetur,ſed modo celerius motum , modo aũt ſegnius,neq; diſcerni hi poſſunt,ceu in latione,ſi ambo ſuper circunferentia mouentur, vel ambo ſuper recto ſpacio.Nam oportet idem eſſe ſpacium non ſolum ſecundum quantitatem, ſed etiam ſm qualitatem. Nam ſi aliud mouetur in rectum , & aliud in circunferentia æquali magnitudine , poteſt in circunferentia motum,cum moueatur ocius ,peruenire poſterius in finem.Nam quod mouetur impeditur propter curuitatem in circunferentia,& planum eſt hoc ex equis certantibus,videntur enim in curuitate ſegnius moti , ſimiliter & in alijs ceu de helice.non enim ſimili velocitate quippiam mouetur in helicem,& in rectum. Sciendum aũt quod ponens concluſionem quam ſane vult probare,propoſitiones per quas hoc concluditur non prius ponit,ſed prius vnamquãque probat , deinde has probans ita concludit totũ ſyllogiſmum, prius autem minorem propoſitionem probat,ipſa aũt eſt dicens in omni motu prius eſt,& poſterius,probat aũt tali ſyllogiſmo,in omni motu celerius eſt,& ſegnius,ſed celerius & ſegnius prius eſt, & poſterius, igitur in omni motu prius eſt,& poſterius:cũ dicit celerius enim & ſegnius hæc eſt minor propoſitio,cum aũt dicit,dico autem id celerius moueri,ipſa eſt maior ꝓpoſitio,ſi aũt celerius eſt quod prius mutatur,ſegnius aũt profecto erit ꝙ poſterius mutatum eſt. At ipſum prius. Quod autẽ prius & poſterius ſint in tempore per hæc probat. Nã prius & poſterius dicimus(inquit) ratione diſtãtiæ ad ipſum nunc,ſi nunc eſt terminus partium temporis, igitur in tempore eſt nunc.Nam (inquit)nũc terminus tranſacti eſt atq; futuri,deinde adijcit,quare cum ipſum nũc in tempore ſit prius & poſterius in tempore erũt,quod autem prius & poſterius in tempore ſint,nunc ipſo exiſtente in tempore,deinceps probat.

In quo nãq; nũc eſt, et in hoc diſtãtia ipſius nũc eſſe oportet.

Quomodo aũt, nunc exiſtente in tempore & prius & poſterius in tẽpore ſint,per hæc probat,qm̃ inquit in quo eſt nunc,& diſtantia quæ eſt ab ipſo nunc erit.Nã quod diſtat ab ipſo nunc tempore,ab ipſo diſtat,quare ſiquidẽ prius & poſterius ſm ipſam diſtantiã ad ipſum nunc diſcernuntur,& diſtantia eſt ipſius nunc in tempore,propterea quod & ipſum nunc,& prius & poſterius igitur erunt in tempore.

Contrario autem modo dicitur prius ipſum in tempore præterito et futuro. Nam in præterito prius dicimus id quod lõgius diſtat ab ipſo nunc: poſterius autem quod eidem propinquius. In futuro autem prius quidẽ quod proximius adiacet: poſterius autem quod longius.

Quoniam dixit quod prius & poſterius ſm diſtantiam ab ipſo nunc diſcernitur, indefinitum autem hoc erat,neq;.n.ſimpliciter eſt diſtans ab ipſo nunc dicere vel ꝓximus vel longius. Nã aliter hoc eſt de præterito & de futuro tẽpore , propter hoc ipſum determinatur.

Quare cum ipſum quidem prius in tempore ſit : omnem autem motum comitetur ipſum prius, patet omnẽ mutationem omnemq́; motum in tempore eſſe. Dignum autem eſt cõſideratione, & quonam modo ſeſe habet ad animam tempus: & cur in omnibus tempus eſſe uidetur, & in terra, & in mari, & in cœlo. An quod motus cum ſit menſura , tempus aliqua affectio uel habitus ſit: hæc autem mobilia cuncta ſunt. In loco enim omnia ſunt, tẽpus uero & motus ſimul ſunt potentia & actu. Dubitauerit autem quiſpiam, num ſublata anima tẽpus ſit uel nõ. Nã ſi numeraturũ eſſe nõ poteſt, neq; põt numeratile aliquid eſſe: quare cõſtat ut neq; numerus ſit.

Concludit nunc proprijſsimas ſyllogiſmi propoſitiones ſummatim & inquit in omni motu prius eſt, & poſterius,prius & poſterius in tpe ſunt,igitur oĩs motus in tẽpore eſt. Dignum autẽ conſideratione eſt,& quonam modo ſeſe habet tempus ad animam. Hic dictas dubitationes aggreditur.Hęc ſecũda eſt dubitatio. An quod motus cũ ſit menſura tẽpus,aliqua affectio ſit. Solutio ſecundæ dubitationis, ſi .n. motus inquit habitus quidam vel affectio eſt, tempus cũ ſit numerus eius, & oĩa hæc mobilia ſunt,dico.ſ.cœlum,terra,mare,& reliqua,merito & tẽpus in his oĩbus eſt. Quod autem hæc oĩa mobilia ſint,cœlum dico terra,mare,& reliqua patet (inquit) qm̃ in loco ſunt, tanquam ea, quæ prorſus Textus.

in loco ſunt, mox & mobilia eſſe oporteat, tandem inquit vt ſe habet vnumquodq; horum, vt in loco ſit, ita ſe habet & mobile eſſe. Nam ſi potentia in loco fuerit, & potentia mobile erit, ꝙ ſi autem actu in loco eſt, & actu eſt mobile. Similiter ꝙ ſecundum totum in loco eſt, & ſm totum idem mobile eſt, & ꝙ ſecundum partes in loco, & ſecundum partes eſt mobile. Hoc autem eſt omnino falſum, & ex his quę videtur Ariſt. hoc patet, quoniam ſphæræ quæ intra ſphæram inerrabilem continentur ſecundum ſeipſas vniuerſas exiſtentes in loco, tamen non mouentur ſecundum ſeipſas vniuerſas. Et terra ſecundum ſeipſam totam exiſtens in loco tamen non mouetur ſecundum ſeipſam totam. Nam per partes alteratur, & ſi accidit aliquando vniuerſam alterari, Nam quemadmodum, & ſi cunctis eius partibus genitis & corruptis nõ dicitur ipſa per ſeipſam totam corrumpi, ſed ſecundum partes, ſic & cunctis alteratis non diceretur ſecundum totam alterari, ſed ſecundum partes, Ariſto. igitur dicens quod locus & motus ſimul ſunt potentia & actu ſimul eſſe dixit.i. ſi potentia locus eſt, & potentia motus erit, & ſi actu locus, & actu motus, & non amplius adiecit, & ſi ſm totũ locus, vel ſecũdum partes, ita & motus, ſed interpretes hoc aiunt, cũ & id quod eſt in loco, ſit vel ſecũdum totum, vel ſm partes, quare vt ſe habẽt, vt ſint in loco ita ſe habẽt, vt mobilia ſint. Hoc quidem igitur in his illud vniuerſaliter in loco eſſe ſtatim & mobile eſſe dicere, non intelligendum eſt tanquã ſit locus omnino cauſa motus, ſed velut ſequẽs oĩno id qđ eſt in loco & mobile. Deinceps aũt priorẽ dubitationem ponẽs ſoluit.

Eſt.n. numerus aut id quod numeratur: uel numerabile. Si autem nihil aliud eſt aptum numerare, quam anima & animæ mens, impoſsibile eſt, ſi aĩa non ſit, tẽpus eſſe: niſi qđ quãdo eſt ens tẽpus ſit ceu ſi fieri põt, ut ſit ſine aĩa motus.

Numerus (inquit) nihil aliud eſt quã numeratile potentia vel actu. Etenim diximus quod numerus eſt duplex, alius quidem vt numerans, alius autem vt numeratus, & vterq; profecto vel potentia vel actu, hoc igitur in loco inquit de numero numerato qđ vel eſt potentia, vel actu, quare ſublato numeratili tolleretur & numerus, tollitur autem numeratile ſublato numerante, quod quidem eſt anima. Nã inquit ſublata anima, ſimul tollitur tẽpus. Non.n. poteſt eſſe tẽpus ſine aĩa, niſi igitur ſubiectũ tẽpori: hoc aũt eſt motus, cum autẽ dicit hoc, ſi fieri poteſt vt ſit ſine anima motus, oſtẽdit quod & motus deſtruitur, ſublata anima.

Ipſum enim prius: atq; poſterius eſt in motu: tempus autem eſt hæc, ut numerabilia ſunt.

Quoniã dixit, quod impoſsibile eſt tempus eſſe aĩa non exiſtente, ſed vel hoc quando ens eſt tẽpus, ideſt ſubiectũ tẽpori. Nã hoc apud Ariſt. ſignificat vtcũque ens, ſubijcitur aũt tẽpori motus, hoc ipſum volebat hic rurſus oſtendere, ſ. quod ſubiectum tẽpori eſt motus. Nã (inquit) ipſum prius & poſterius eſt in motu, quatenus & ĩquit ꝙ oĩs motus eſt numerus, qua motus ſunt, non.n. quatenus auctio eſt auctio tẽpus eſt menſuratiuũ ei⁹, neq; alteratio qua alteratio, ſed qua vnaquęq; harũ eſt motus, hac ratiõe mẽſuratur a tpe, quare tẽpus eſt omnis motus menſuratiuum. Nã tanq̃ diſtantiã ſimpliciter vniuſcuiuſq; ipſorum metitur, quare ſecundum id cõe ꝙ eſt in ipſis menſurantur à tpe, nõ ſm ea propria, quæ cõpetunt eis, huic aũt deinceps annectũt talem alteram dubitationem, q̃m aliqua poſſunt ſimul duobus motibus moueri. Nam in eodem hoc aliquid ſm locũ cũ mouetur põt aliud alterari, vel aliud quidem circulo moueri, & non recto, nunquid igitur duo tpa vniuſcuiuſq; motus menſurati à ſuo proprio tpe ſunt, vel vnum & idem tempus plurium motuum eſt menſuratiuum, inquit igitur ꝙ vnum & idem tempus plurium motuum, qui fiunt, eſt mẽſuratiuum, & quidem nihil abſurdi accidit. Nam vt numerus in anima vnus exiſtens & idem ceu decem metitur extra denarios numeros equorum hominum, & lapidum, & aliorum, & quẽadmodũ vrceus vnus & idem exiſtens metitur vinum & aquã & cuncta humida, propterea quod non qua tale vnũquodq; ipſorum eſt, hac ratione metiť, ſed quatenus quantũ aliquid eſt, ita & tẽpus vnũ & idẽ exiſtẽs pluriũ motuũ æqualium & ſimul exiſtentiũ menſuratiuũ eſt. Nam & ſi nõ æquales ſint motus, ſed alter maior, alter autem minor, quatenus alterum tẽporum eſt maius, hac rõne nõ idem eſt minori, & ſi æqualia aũt fuerint nõ ſimul aũt, neq; hoc modo ſunt numero eadẽ, ſpẽ tñ ſunt eadem ea tempora quæ & non ſimul ſunt, ceu nunc, dies, ſpecie cũ die ſequenti eadem eſt. Poſt hæc quærit quod ſi metrũ eſt tẽpus motus circularis & vnũquodq; eorũ quæ menſurantur quadam vnigenea menſura menſurať (Nam decẽ equi vno equo menſurantur, & decẽ hoĩes vno hoĩe, ſimiliter & lignũ decẽ cubitorum cubitali eiuſdem parte mẽſuratur) neceſſe igiť & tps cũ ſit numerus quodã tpe mẽſurari, qđ eſt igitur hoc tẽpus quod oẽ tempus metitur. Ad ſolutionẽ igiť hãc prius accipit illud quidem, qđ iã ſuperioribus dixit, q̃m non ſolũ tẽpus motum mẽſurat, ſed etiã motus mẽſurat tps, & ꝙ motuũ, alij ſunt irregulares, ceu ſunt ij qui in ortu interituq; cõſiſtunt, alij aũt vniformes ceu ſunt motus ſphærarum, & horũ, alij celeriores motu, alij ſegniores. Nã quidam ipſorum circũduciť ab eodẽ in idẽ per triginta annos, *Saturnus.* alter aũt per duodecim annos, *Iuppiter.* alter vero per annum vnũ, & ita alius aliter, qdam aũt eſt oĩum aliorũ ocior & notior qui eſt ſphæræ inerrabilis & viginti quatuor horis durat, dico.ſ. cũ motũ qui die nocteq; circũductus eſt in idẽ. Cũ igiť metrũ & minimũ eſt, & notum merito ab eodẽ motu definitũ eſt tempus, dico.ſ. dies vna, hæc aũt eſt dies cũ nocte quæ eſt vnigenea mẽſura tpis quo oẽ tps mẽſuranť. Nã mẽſem dicimus.30. circulationes ſphæræ inerrabilis, annũ aũt circulationes 365. & ſimplr oẽ tps multiplicatiõe dierũ obtinet gña-

tamen motus vniuerſi minimus & notus eſt ſphæræ inerrabilis circulatio cuius mẽſura dies eſt, quo aliquãdo aliud tempus menſuratur, & hebdoma, & menſis, & annus, & reliquæ temporis partes, & propter hoc dixit, viſum eſt quibuſdam veterum circulationem cœli tẽpus eſſe, propterea quod eadem definitur determinaturq́; tempore. Nam temporis mẽſura eadem diſcernitur, & definitur, & omnis alius motus ab eodem mẽſuratur, ſiquidem & ipſa menſuret & definiat tempus menſuratiuum motus, definitiuum igitur temporis tempus exiſtimarunt. Deinceps ponit ea quæ cõi conſuetudine dicuntur de tempore ſequẽtia dictam contemplationẽ ſuam de tempore. Nam viri aiunt circulũ eſſe humanas res, propterea ꝙ tempore menſurantur, & definiũtur principiũ, & finẽ obtinentia ceu bonæ valetudines & morbi, proſperitates, infortunia, diuitię, paupertates, bellũ pax. Nam quemadmodum circulo quodam hæc omnia in ſeipſa reflectuntur & ſuccedunt ipſiſmet mutuo, cum igitur tempore hæc diſcernantur tẽpus circulus quidam eſſe videtur, propter hoc & ipſa circulum aiunt eſſe, ipſum aũt tempus circulum inquiunt eſſe, qm̃ metrum eſt circulationis, & ab ipſa menſuratur, quare inquit dicere humanas res eſſe circulum, nihil aliud eſt quàm dicere ꝙ tempus eſt quidam circulus. Dicere aũt ꝙ tẽpus eſt circulus, nihil aliud eſt, quàm dicere, quod tempus circulatione menſuratur. Deinde qm̃ in ſuperioribus cum diceret ꝙ differentium motuum vnum & idem tempus eſt menſuratiuum de hoc fidẽ facit exẽplo in numeris quoniã vnus & idem numerus ceu decem differentium numerorum eſt menſuratiuus ceu decem equorum, & decem hominum, nunc vult oſtendere quomodo vnus & idem numerus metitur ea quæ ſubſtantia differunt, ſimul aũt tradit nobis regulam diſcernendi, per quam cognoſcimus quando cõiter habentia aliquod prædicatum inter ſe communicant & conueniunt ſecundum illud idem prædicatum & non differunt ſecundum illud, & quando non ſunt differentia ſecundum prædicatum communiter ipſorum & inquit, quod quandoquidem fuerint habentia vnũ aliquid prędicatũ, eadẽ differẽtia differũt inter ſe, ꝗ habet ad ſeipſum & prędicatum, tunc prædicatum cõiter ipſorum non eſt vnum & idem, quando autem non differunt inter ſe habentia commune aliquod prædicatũ differẽtia prædicati, vnum aliquid & idem eſt communiter ipſorum prædicatum, ceu inquit de triangulo & circulo prædicatur figura, ſed quoniam differũt inter ſe triangulus & circulus, hac differentia, per quam diuiditur & prędicatũ (nã differentię figuræ ſunt recti linea & circularis) hac ratione aũt eſt triangulus differt à circulo, ob hoc commune ipſorum prædicatum non eſt idem, ſi enim dicit̃ & triangulus figura & circulus, ſed alia & altera eſt in ambobus figura. Nam ſi circuli ꝑdicato .ſ. figurę addat̃ circulare, & prædicato triãguli rectilineum, aliud faciet figuram rectilineam, & aliud circularem, hæc autem inter ſe ſunt diuerſa, tamen ſi duos triangulos accepero, verbi gratia iſopleurum & ſcalenum, de his figura communiter prædicatur, quæ vna & eadem eſt in ambobus, propterea quod nõ differunt prædicati differentia. Nam figuræ differentia, vt figuræ ſunt rectilineum & orbiculare, ſed iſopleurus ſcilicet equis lateribus triangulus, & ſcale non differũt inter ſe. Nam ambo ſunt figura rectilinea, figura igitur vt dicebam vna & eadem de vtriſq; prædicatur, tamen triangulus non amplius vnus & idẽ de vtriſq; prædicatur. Nam differunt inuicem prædicati differentia, trianguli autem differentia ſunt, triangulus ęquis lateribus, & ſcalenon, his autem & duo trianguli differunt inter ſe, igitur non vnus & idem triangulus prædicatur de vtriſq;, regula igitur hæc eſt. Dubitaret autem quiſpiã contra hæc, dicta nanque Ariſt vbiq; ſunt, quoniam quomodo genera de ſpeciebus vniuoce prædicantur, & ſi ſpecies differunt inter ſe prædicati differentia. Nam animalis aliud rationale, aliud autem irrationale, attamen de homine & equo animal vniuoce ꝑdicatur, quare vnũ & idẽ animal de ambobus prædicatur quantũ igitur ad nũc dicta ſi non idẽ animal & de homine & equo prædicat̃, propterea quod differũt differentia prædicati inter ſe, neq; prædicaretur de ipſis vniuoce. Forte igitur hic prædicata non vt genera accepit, neq; vt ſimpliciter vniuerſaliora & ratione ſeparata ab vnoquoq; ſubiectorum, qualia ſunt communiter victa quæ omnibus inſunt, & in multis ſunt, ſed communem ſubſtantiam babentia propria autem in vnoquoque inexiſtentia, & ea quæ ſubſiſtunt in ſingularibus .ſ. de animali in me & in equo. Nam hęc reuera non eadem ſunt, quæ tamen vt genera dicta prędicari, non habent quandam propriam exiſtentiam, ſed ratio contemplans quippiam commune in cunctis, vt vnum aliquid hoc conſiderat non exiſtens re vera vniuerſaliter per ſe, vt & ipſe dixit. Nam vniuerſale inquit, vel nihil eſt, vel poſterius eſt, cum igitur conuenientiam hanc communitatemúe ceu intellectus ſeparans à reliquis quæ vna exiſtunt, ceu animal ab ipſo rationali & irrationali, mortali & immortali ſecundum conſiderationem ipſam per ſe contemplatus eſt, non exiſtentem per ſeipſam vniuerſale appellauit, & vt vnam quandã naturam cõtemplatus eſt, qua ratione & vniuoce prædicatur de reliquis, tamen ſi cõtemplatus fueris exiſtẽs in vnoquoq; animali ſubſiſtens, quoniam hoc vel rationale eſt vel irrationale, non erit idem ſecũdum ſubſtantiã, & vnũ in me & in equo, ſpecies tamen hominis eadẽ eſt ſm ſubſtantiam Socr. & Plat. propterea quod neutram ipſorum copulatur differentia quadam ſeparãte alterũ ab altero. Hic igitur de cõmuni ſubſtantia. inquit quæ ſubſtat, & in vnoquoq; ſingulari tota ſubſiſtit, cum dicit quæcunque differunt ſubiecta inter ſe quadam differentia communis prædicati ipſorum quę differentia vt generi ipſi ineſt hæc non ſunt eadem ſecundum prædicatum, quæcunque aũt nõ differunt hac differentia inter ſe in his prædicatum vnum aliquid eſt, & ipſum ſecundum ſubſtantiam, ſic igitur & in decem equis, & decem aſinis, & decem lapidibus quoniam nõ differunt, inuicem prædicati differentia. Non enim eſt altera ſpecies denarij numeri in equis ab ea quæ eſt in hominibus, propter hoc communiter ipſis ineſt & menſurat ipſa vnus & idem exiſtens, & hæc non differunt inter ſe ſecundum ſpeciem denarij numeri. Quare ſi menſurant̃ ab ipſo denario qui vnus & idem eſt in omnibus, igitur ab vno & eodem quæcunq; differunt mẽſurantur, dico decem equi, & decem homines, & decẽ lapides, & reliqua. Nam ab eadem denarij ſpecie, quæ primo habet eſſe ĩ anima idcirco & velut numero vna accipitur cum ſubiectum ſcilicet anima, vnum ſemper, & idem ſit.

Dubitatio.

Reſponſio.

Primo de anima.

Aut qualiſuis. Etenim fit in tẽpore & corrumpitur & augetur & alteratur in tempore & fertur. Quo igitur motus eſt: hac ratione eſt uniuſcuiuſq; numerus.

Solutio

Solutio prioris dubitationis, quoniam motus ſimpliciter numerus eſt tempus non huius, vel huius, ſed ſimpliciter omnis motus, qua motus eſt.

Quapropter motus continui ſimpliciter numerus eſt tempus: ſed non alicuius.

Pulchre adiecit (cõtinui.) Nam cõtinui motus menſura eſt tempus, tamen ſi forent diuiſi motus & plures ceu alteratio, & auctio, & corruptio, vel lationes plures horum multitudinis tempus non eſt mẽſuratiuum, ſed vnitas in numero. Nam decem equos & decem lapides tempus non metitur, ſed vnitas ſic etiam plures motus, vt plures non metitur tempus, ſed numerus videlicet vnitas tñ vnũquemq; per ſe velut vnum & continuum tempus metitur prius & poſterius eiuſdem menſurans.

Sed poteſt nunc moueri: & aliud quorum utriuſq; motus tempus erit numerus. Aliud ne igitur atque aliud erit: & æqualia duo tempora ſimul erunt: uel non. Omne nãq; tempus unum ſimiliter & ſimul: ſpecie autem ſunt eadem et quæ non ſunt ſimul.

Hic igitur dubitatio eſt, quod in eodem tempore alterius cuiuſdam moti poteſt quippiam aliud moueri, igitur vtriuſq; motus tẽpus eſt numerus. an igitur (inquit) vtriuſq; motus alter tempus eſt, & duorum motuum duo & æqualia ſunt ſimul tempora, vel non, & ſoluit, ꝙ vnum eſt tempus motuum eorum qui æquales & ſimul fiunt, menſuratiuum.

Nam ut ſi ſint ij canes: illi autem equi: atque utriq; ſint ſeptem idem eſt numerus utrorumq;. Sic & eorum motuum qui ſimul deſinunt idem tempus eſt.

Hoc exemplum eſt quomodo idem metrum pluriũ eſt ſimul menſuratiuum æqualium exiſtentium, quemadmodum igitur ſeptem equorum & ſeptem canum vnus & idem numerus eſt menſuratiuus ſeptem, ita & æqualium motuum vnum & idem tempus menſuratiuum eſt.

Et ſi celerior alter forſitan eſt: alter autem non: & alter latio: alter autem alteratio: tamen tempus idem eſt: ſiquidem et numerus æqualis et ſimul ſit alterationis et corruptionis.

Quemadmodum & illa menſurata non eadẽ erunt, ſed alij ſunt equi, & alij canes vna & eadem menſura exiſtente, ita & de tempore differentes motus ab eodẽ tempore menſurati, & ſpecie motus, & ſi alter ſit celerior, alter vero ſegnior. Quemadmodum ſi intellexeris in eodem tempore equum ociſsime motum & ouem in vno die, & propter hoc inæqualium motuum exiſtentium ipſorum vnum & idem tempus eſt menſuratiuum vna, ſcilicet dies.

Et propterea motus quidem diuerſi ſeorſumq; fiunt: tempus autem ubiq; idem eſt, quoniam & numerus eorum quæ ſunt æqualia, ſimulq; unus & idem ubiq; eſt.

Quoniam & numerus vnus & idem vbiq; eſt eorum quæ æqualia ſunt, & ſimul fiunt, q̃m eorum motuum qui ſimul [illegible] idem tempus [illegible]

bitur. Menſuratur autem ſicut diximus tempus motu: & motus tempore.

Altera dubitatio, q̃m ſi vnumquodq; à quædam ſibi propinqua & vnigenea menſura menſuratur, tempus ergo à quodam ſibi propinquo tempore menſurabitur. Eſt autem continuatio ſermonis talis, cum autem ſit latio & huius ſpecies orbicularis, mẽſuratur autem vnumquodq; ab vno quodam ſibi propinquo minimo, ceu decem equi vno equo, & centum cubitorum lignum vnius cubiti ligno, ſic igitur neceſſe eſt tẽpus, cum ſit menſura motus, quodam ſibi propinquo menſurari & minimo, cum igitur circulatio ſit quoddam minimum metrum motus, menſuratur autem non ſolum motus à tempore, ſed etiam tempus à motu, conſtatq́ à minimo motu menſuratum tempus, id ſit propinquum metrum totius temporis, eſt autem hoc dies ipſa cum nocte. Nam hac menſuratur hebdomas, & menſis, & annus, & omne tempus, menſuratur autem vnumquodq; vno quodam propinquo & vnigeneo, ſi enim omnino & ab ipſo diuerſo genere primo vnumquodq; menſuratur, attamen & ab vnigeneo primo metitur, ꝙ primo à diſsimilari genere menſuratur.

Hoc autem eſt quia quantitas temporis, & motus menſuratur ab eo motu, qui definitus eſt tempore.

Quomodo motus & tempus vnum menſuret alterum viciſsim dicit, quocirca inquit à tpe primo definitus motus idem & omnis motus eſt metrum, & temporis. Nam ab eodem definitum tempus menſura eſt oĩs temporis, ſi igitur à tempore motus definitus eſt ipſeq; motus eſt menſura & temporis, patet vt motus & tempus viciſsim ſeſe metiantur.

Si ergo ipſum primum metrum propinquorum omnium uniformis ſane conuerſio menſura potiſsimum erit.

Si in vnoquoque inquit primum hoc eſt metrum propinquorum, eſt autem vniformis circulatio maxime prima motus, & ipſa erit potiſsimum metrum. Nã ab eodem definitur primum tempus ꝙ metrum eſt omnis temporis.

Quoniam huius numerus notiſsimus eſt: alteratio quidem igitur neque auctio: neque generatio ſunt uniformes: latio autem eſt.

Duas cauſas inquit eſſe ex quibus oſtenditur circulationem inerrabilis ſphæræ eſſe menſuram omnium aliorum. Nam oportet metrum & minimum eſſe, & notiſsimum, vtraque autem hæc orbiculationi ſphæræ inerrabilis competunt. Etenim minima omnium & notiſsima eſt. Nam eiuſdem circulatio eſt dies ipſa cum nocte, quę ſane omnibus notiſsima eſt, ſi autẽ & vniformis eſt, ſed non ſola (Nam hoc proprium eſt omni circulationi) At minimum & notiſsimum huic pręſertim competunt.

Idcirco & uidetur tempus eſſe ſphæræ motus, quoniam eodem alij motus menſuratur & tempus.

eſſe,propterea quod menſurãtur à tempore, & tempus circulum eſſe, quoniam metrum eſt circularis motus,

Et cæterarum habentium motum naturalem & generationrm, & rorruptionem.

Ideſt & aliorum quę fiunt & corrumpitur circulum eſſe aiunt,plantarum, animalium, metallorum, & reliquorum.

Idq; propterea quod uniuerſæ hæ tempore dijudicãtur & finem accipiunt & prinripium, perinde atque ſi relatione quadam hoc fiat: Etenim tempus ipſum circulus quidam eſſe uidetur. Hoc autẽ ideo rurſus uidetur, quia talis lationis eſt ipſum menſura, & à tali latione ipſum etiam menſuratur. Quare direre rerum eas quæ fiunt circulum eſſe: eſt dicere temporis cirrulum eſſe quendam. Hoc autẽ ideo dicitur: quia tempus menſuratur ipſa conuerſione.

Propter hoc humanas res aiunt circulum eſſe(inq̃t) quoniam cuncta tempora diiudicantur ideſt in tẽpore ſunt, & menſurantur à tempore, quæ ab eodem accipiunt principium & finem,tempus autem inquit circulus eſſe videtur, quare ſi res humanæ in tempore ſunt, tempus autem circulus quidam eſt,& res humanæ igitur quidam circulus erunt, tempus autem quidam circulus eſſe videtur propterea quod menſura eſt cuiuſdã circuli & orbiculationis,& ipſum ab eodem mẽſuratur, cum menſurans tempus circulus ſit,& tempus quidam circulus eſſe exiſtimetur.

Nam præter menſuram nihil aliud eſſe uidetur ꝙ menſuratur totum plurrs menſuræ.

Quod rationabiliter cum orbiculatio ſit menſura temporis & tempus circulus quidam eſſe videtur, per hæc oſtendit, nihil enim aliud(inquit)videtur eſſe id ꝙ menſuratur,quam ſæpe ipſa menſura. Nam lignum cẽtum cubitorum,nihil aliud eſt quã ſæpe cubitus:& decem nihil aliud eſt quam ſæpe vnum, menſura autem numeri vnitas eſt, ſic igitur & ſi orbiculatio metrum temporis eſt,nihil aliud erit tempus quàm multæ orbiculationes, ſi autem boc, pulchre igitur circulum eſſe tempus inquiunt.

Dicitur enim rrcte & ꝙ numerus quidrm idem eſſe ouiũ & canum, ſi eſt æqualis uterq;: denarius autrm nón idem neq; decem ipſa.

Quoniam cum demonſtraret tẽpus vbiq; vnum eſſe & idem omnis motus mẽſuratiuum vtebatur exẽplo de numeris, qm̃ & numerus vnus & idem exiſtens ceu ſeptem metitur,ſeptem equas,& ſeptem canes,& ſimpliciter omnia quæ ſunt contenta æquali numero, ꝙ id ita ſe habeat nunc vult oſtendere, ſimul autem &, quã prædixi,tradit regulam. Quandoq; cõmuniter prædicatum de aliquibus vnũ & idem in omnibus eſt:quandoq; autem non vnum. Eſt igitur inquit verum dicere ꝙ numerus ouium & equorũ qui horum menſuratiuus eſt, ſi æqualia fuerint menſnrata, ceu aſini, equi, vnus eſt & idem,tamen denarius numerus nõ idem (inquit) denarium numerum dicens iam numerum cum ſubiecto, ideo & apertius faciens ſubiunxit,neque decẽ ipſa,ceu animalia vel ſimpliciter corpora.

Vt neq; trianguli ſunt idem bij quorum alter equis lateribus, alter inæqualibus conſtat.

Non enim eandem definitionem triãguli ſuſcipiũt, ſic igitur neq; decem equi idem ſunt cũ decem ouibus.

Et ſi figura eadem ſit: quoniam ambo trianguli.

Nam figuræ alia rectilinea,alia circularis, quare ambo rectilinea figura. Nam ambo trianguli ſuſcipiunt ipſam definitionem figurę rectilineæ.

Eadem enim dicuntur: cuius non differunt differentia: ſed non quo differunt: ceu triangulus à triangulo differẽtia differt. Igitur diuerſi ſunt trianguli: figuræ autem non.

Ad vniuerſalem ſermonem aſcendit, regulam tradens, quædam autem ſunt quæ ſane eadem ſunt ſecundum prædicatum cõiter de ipſis quędam autẽ non eadem.eadem igitur dicuntur quãdo,non differrent differentia quadam prædicati inter ſe,quemadmodũ differunt differentia trianguli,æquis lateribus triangulus, & triangulus inæqualibus conſtans, idcirco non idem ſunt trianguli, tamen figuræ non differunt differentia prædicati. Nã ambo ſunt figura rectilinea,propter hoc igitur vt figuræ,ambo idem ſunt triangulus æqualibus inæqualibusq́; cruribus conſtantes, tñ vt trianguli nõ idem,differunt.n.trianguli differentia.

Srd in randem & unã cadunt diuiſionrm. Nam figura quidem talis cirrulus eſt: talis autem triangulus: & biſre talis quidem eſt æqualium laterum: talis autem inæqualium: figura igitur eadem. Nam uterq; trium angulorũ: at triangulus non idem.

Ideſt ſub eandem particulam diuiſionis. Nam figurarum aliæ quidem ſunt rectilineæ, aũt circulares, ambo igitur trianguli ſub rectilinea continẽtur, & rurſus rectilinearum figurarum, alia triangularis, alia aliter, vt quidem igitur figuræ, inter ſe non differunt, trianguli in æqualibus æqualibusq́; lateribus conſtantes, nã ſub eadem parte diuiſionis ſcilicet rectilineæ triangulus venit, veruntamen, vt trianguli non amplius idem ſunt: non.n. ſub eãdem partem diuiſionis trianguli incidũt, ſed alius ſub aliam, & alius ſub aliam.

Et numerus igitur pari ratione idem eſt. Non enim numerus ipſorũ differentia numeri differt. denarius numerus aũt non idem eſt. Ea nanq; de quibus dicitur differũt: bæc enim canes ſunt: illa equi. Sed de tempore quidem ipſo, & de biſce quæ circa ipſum quidem ſunt: ad banc aũt conſiderationem arrommodantur, ſatis iam diximus.

Confirmaturus vniuerſaliter regulam in figuris, ipſam adaptat propoſito de ſeptem igitur canibus, & ſeptem equis communiter quidem id quod prædicatur eſt numerus vnus & idem. Non enim differunt inter ſe numeri differentia. Nã ambo impares, quare vnus & idem in ambobus numerus cõmuniter exiſtens eſt menſuratiuus ipſorum, vt tamen vterque eſt numerus ſeptenarius, non eſt idem. Nam ſeptenarius numerus iam cũ ſubiectis ſcilicet rebus intelligitur, ſi igitur differunt inuicem ſubiecta, different etiam inuicem ſeptenarij numeri, ſic igitur ſe habet, & de tempore menſuratiuo motuum, nihil prohibet vnum & idem tempus quidem menſuratiuum motuum eſſe, licet menſurata differant.

FINIS.

1:006.067